

Dr. SIEGENBEEK VAN HEUKELOM
LEIDEN.

BESCHRYVING

DER STAD

LEYDEN.

BESCHRYVING

DER STAD

LEYDEN.

BESCHRYVING
DER STAD
LEYDEN,

HAARE GELEEGENHEID, OORSPRONG, VERGROOTINGEN, OUDE EN HEDENDAAGSCHE GEDAANTE; STICHTINGEN VAN KERKEN, KLOOSTERS, GODSHUIZEN, EN ANDERE AANMERKLYKE GEBOUWEN, ZOO GEESTLYKE ALS WERELDLYKE; DERZELVER BYZONDERE TOESTAND EN BESTIERING: ENZ.

Uit de echtſte bewyzen gedeeltelyk opgeſpoord, zaamengeſteld en beſchreeven

DOOR

FRANS VAN MIERIS;

En, naa deszelfs overlyden, vervolgd en afgewerkt; wyders met een *Byvoegzel;* en nu nog naader met een *Aanhangzel*, en verſcheide Oorſpronglyke Stukken, enz. vermeerderd en uitgegeeven

DOOR

MR. DANIEL VAN ALPHEN.

Verſierd met de afbeeldzels der voornaamſte Gebouwen, nieuwlyks konſtig in 't Koper gebragt.

DERDE DEEL.

Bevattende een Aanhangzel tot de Geeſtlyke Gebouwen.

TE LEYDEN,

By { CORNELIS HEYLIGERT, ABR. EN JAN HONKOOP.

MDCCLXXXIV.

VOORBERICHT.

DANIEL VAN ALPHEN

WENSCHT DEN

BESCHEIDEN LEEZER

ALLE HEIL!

Zie hier nu eindelyk Gunſtige Leezer! een gedeelte van myn *Aanhangzel* op het Eerſte Deel der Beſchryving van de Stad LEYDEN, door wylen den Heere FRANS VAN MIERIS uit de echtſte bewyzen opgeſpeurd, ſaamengeſteld, beſchreeven en in den jaare 1762. uitgegeeven; welks mededeeling ik aan de daar in belang neemende wereld beloofde by de in den jaare 1770. door my gedaane Uitgaave van het Tweede Deel dier zelfde Beſchryving, door wylen dien welgemelden Heere begonnen en voor het grootſte gedeelte bewerkt; doch, vermits het deezen zoo beroemden Man, wien de dood te ontydig wegrukte, niet heeft mogen gebeuren, om ook aan dat gedeelte van zyn ondernoomen Werk de laatſte hand te leggen, als toen verder door my vervolgd; naar 's Mans beraamd Ontwerp, ten einde gebragt; en tevens, by de gemelde Uitgaave, met een niet ondienſtig *Byvoegzel* over het geheele Werk vermeerderd. Dit nu door my vervaardigd en uitgegeeven wordend gedeelte bevat verſcheide merkwaardige *Byvoegzels* op het Derde en de Tien volgende Hoofdſtukken deezer voorgeroerde Beſchryving; terwyl ik de Uitgaave van deszelfs ander gedeelte, of *Vervolg*; 't welk gelyke *Byvoegzels* op de Vier daar aan volgende Hoofdſtukken der zelfde Beſchryving ſtaat te behelzen, en ook reeds gedeeltelyk is afgedrukt, met allen moogelyken ſpoed zal bevorderen; indien het den goeden GOD mooge behaagen zulks in Zyne gunſte te gehengen en my, die reeds hoog bejaard ben, nog leven en gezondheid, gepaard met eene genaadige afwending van allerhande rampen en onheilen, dewelken dit ons aardſche en wiſſelvallige leven anderzins moeilyk en verdrietig

* maa-

maaken, te schenken; welk alles ik van HEM, met diepen ootmoed en in eene verschuldigde onderwerping aan Zynen Heiligen, alléén goeden en wyzen, Wil, ernstiglyk smeeke, op dat ik alle de vermoogens, welken HY my, gantsch onwaardigen, zoo mildelyk naar Ziel en Lighaam tot hier toe gelieft te vergunnen, mooge besteeden tot nut van myn Evennaasten; maar inzonderheid, met eene oprechte dankbaarheid voor Zyne uitneemende weldaaden en onverdiende genaade, tot eer en grootmaaking van den Heerlyken Naam Onzes goeden GODS en VADERS in Zynen geliefden ZOON, JEZUS CHRISTUS, Onzen HEERE; Wien en den HEILIGEN GEEST zy toegebragt allen lof, eer, en heerlykheid tot in alle Eeuwigheid!

By dit myn *Aanhangzel* nu, waar in een groot aantal van Origineele Stukken, Handvesten, Privilegien, Octrooijen, Resolutien, Brieven, en andere Charters en Bescheiden, voorkoomt, wordt dus aan zeer veele weetenswaardige zaaken, welken men in de voorgemelde Beschryving of alleen ter loops ontmoet; of ook wel anderzins daar by niet zyn aangeroerd; 't zy dat dezelven de aandacht van den naaukeurigen Schryver ongelukkiglyk zyn ontsnapt; 't zy dat dezelven ook misschien nooit tot deezes braaven Mans kennis zyn gekoomen, noch by moogelykheid (als in laater tyden voorgevallen) hebben kunnen koomen; een zeer helder licht bygezet, welks waarde zich aan den kundigen en onpartydigen Leezer, by wien eenige achting voor byzondere en merkwaardige Geschichten en Oudheden, door echte Stukken opgehelderd, huisvest, en aan wiens oordeel ik zulks geheel overlaate, gemakkelyk zal ontdekken.

Naardien wyders, seedert den tyd, in welken ik aan dit *Aanhangzel* heb begonnen te arbeiden, en het zelve tevens ter Drukpers overgegeeven, omtrent sommige daar by door my vermelde persoonen en verhaalde zaaken eenige veranderingen zyn voorgevallen, van dewelken ik meende den gunstigen Leezer niet onkundig te moogen laaten; maar my verpligt oordeelde. Hem zulks alles mede te deelen; zoo ben ik genoodzaakt geworden, om achter de Uitgaave van dit gedeelte des door my vervaardigden *Aanhangzels* nog te voegen een *Noodig Naabericht;* in 't welk verscheide nopens persoonen en zaaken gebeurde veranderingen worden

den verhaald; eenige zaaken nog naader uitgewerkt en opgehelderd; en omtrent al het nuttige en weetenswaardige, voor zoo verre zulks tot myne kennis is gekoomen, de allezins noodige onderrichtingen gegeeven.

Middelerwyl is dit myn *Noodig Naabericht* veel grooter geworden, dan ik, in den beginne van dit myn Ontwerp, had gedacht; het geen wel meest veroorzaakt is door het verhaal, zoo van de onlangs voorgevallene vereeniging van het *Elizabethe Gasthuis* (in vroeger dagen reeds vereenigd eerst met het oude *Lieve Vrouwe Gasthuis* en daar naa nog met de *Leproozen*) met de *Katarine en Cecilie Gasthuizen*; als van de mede kort daar naa gebeurde inlyving van het *Arme Kinderhuis* in het oude *Heiligen-Geest- of Weeshuis*; welke beide gevallen ook plaats hebbende gehad, naadat dit tegenwoordig gedeelte van myn *Aanhangzel* bereids was afgedrukt, nu aan my een naadere geleegenheid verschaften, om nog het een en ander, 't welk eene meerder opheldering omtrent het gebeurde nopens alle die Godshuizen konde geeven, en 't welk, zoo door den Heer VAN MIERIS als door my, te voren alleenlyk ter loops was aangeroerd, of ook wel met stilzwygen voorby gegaan, optespeuren en der wereld mede te deelen: Hier door heb ik dan ook nu eene nieuwe aanleiding gekreegen, om in dit *Noodig Naabericht* een breedvoerig verhaal van het eertyds in het *Cecilie Gasthuis of Dolhuis* deezer Stad, zynde, in gevolge van zyne eerste inrichting, aantemerken als een *Hospitaal* of *Ziekenhuis*, opgerichte *Collegium Medico-Practicum* intelasschen, en, daar de Heer VAN MIERIS het zelve alleenlyk had aangestipt, alhier zoo van deszelfs eerste Instelling en voortduuring, geduurende meerder dan eene gantsche eeuw; als van deszelfs voornaamsten bloei, eerst door de byzondere zorg van den Academieschen Curator, den doorluchtigen Heer VAN BEVERNINGK; en nog laatstelyk door de zonderlinge vlyt van de beroemde Professoren BOERHAAVE en OOSTERDYK SCHACHT; ten nutte der Academiesche Jeugd, dewelke in dat zelve het zoo noodig onderwys over de ziekten, haare oorzaaken, aart, geneeswyze, en geneesmiddelen mogt genieten en zoo als met de hand tot de beoefenende Geneeskonst opgeleid worden, ten algemeenen nutte van het Menschdom; eene vry uitgebreidde beschryving te geeven; en te ge-

lyk, met een innig en zielgrievend leetweezen, te vermelden, dat deeze zoo heilzaame en zoo wel geördende Inftelling ook met de dood van die geroemde zoo Groote Mannen, BOERHAAVE en OOSTERDYK SCHACHT, is helaas! te niet gegaan: waar by ik nu nog voege myn hartelyken zielswensch tot deezer nuttige Inftelling wederoprichting tot heil van het volgende Geflacht! — Dus heb ik dan hier insgelyks, om tot het Verhaal der Inlyving van het *Armen-Kinderen-Huis* in het *Heiligen-Geest-of Weeshuis* deezer Stad te koomen, gemeend het allezins noodig te zyn, om den Leezer eerst mede te deelen het een en ander, wat nog aangaande dit *Arme Kinderhuis* tot myne kennis was gekoomen en by den Heer VAN MIERIS niet werd gevonden; naardien ik, deeze wel gepaste geleegenheid voorby zynde, by vervolg van tyd niet zoude hebben geweeten, waar dit alles, 't geen ik oordeelde der vergeetelheid niet te moeten worden overgegeeven, als dan te plaatsen.

Aan de mededeeling van zulke en andere merkwaardige zaaken, dewelken ik begreep, Uwer aandacht niet te moogen onthouden, is alléén Bescheiden Leezer! de uitgebreidheid van dit myn *Noodig Naabericht* toeteschryven.

Daar nu eene zoodaanige Stads-Beschryving, als deeze, waar in zoo veele oude en nieuwe echte Brieven en Stukken, ten bewyze van het gebeurde en alhier verhaalde, worden aangehaald en tevens gevonden, buiten allen twyfel behoort geteld te worden onder de Historiesche Schriften, schoon men in dezelve geenzins eene aanéénge-schaakelde en uitvoerige Stads-Geschiedenis, maar hier en daar slechts eenige gebrekkige gedeelten der zelve, moet zoeken; zoo ben ik ook in dit myn *Aanhangzel*, zoo wel als in myn, achter dit nu uitgegeeven wordend gedeelte van het zelve geplaatste, *Noodig Naabericht*, op den zelfden voet, welken door my te voren werd gehouden in het vervolgen en voleinden der Beschryving deezer Stad, door wylen den beroemden FRANS VAN MIERIS, vermits zyn te ontydig afsterven, onvoltooid gelaaten; voortgegaan; en in het verhaalde met echte oude Brieven en andere onwederspreekbaare bewyzen, voor zoo verre ik dezelven reeds bezat, of anderzins konde bekoomen door de gunsti-

ge

ge mededeeling van waare en achtingwaardige Vrienden, welker namen, voor zoo verre my zulks is geöorloofd geworden, ik steeds met allen verschuldigden lof en dank heb vermeld; en welken allen ik by deezen als nog myne ongeveinsde verpligtingen voor die my beweezene goedheden betuige; te sterken; en voorts in alles der zuivere waarheid eene oprechte hulde te doen. Dit toch is de eerste pligt van een Geschiedschryver, volgens het wyze voorschrift van den *Vader en Vorst der Romeinsche Welspreekendheid*, den Grooten M. TULLIUS CICERO: *Nihil dicere falsi: Nihil dissimulare veri: Sine suspicione vel gratiae vel simultatis scribere.* dat is: *Niets onwaars verhaalen: Niets dat waar is verzwygen of verbergen: en alles zonder eenigen argwaan of vermoeden van gunst of ongunst berichten*: hoe zeer men daar mede somtyds eenigen ondank mooge behaalen. Wien toch is onbekend het oude zeggen: *Obsequium Amicos, Veritas odium parit!* Deezen mynen pligt heb ik alom, zoo in 't verhaal van grooter en gewigtiger, als van kleiner en geringer zaaken, betracht; en zal my dies ook nu, gelyk te voren, de gevolgen getroosten. De Geschiedverhaalen toch moeten allezins zyn de oprechte getuigenissen der voorige tyden; het helderste licht der zuivere waarheid; leevendige gedenkteekenen en eene herinnerende gedachtenis van 't geen te voren is gebeurd; de leermeesters van ons leven tot onderrichting van ons gedrag in alle voorvallen; en de getrouwe verkondigers der waarheid van 't geen door onze Voorzaaten, 't zy goed 't zy kwaad, 't zy loflyk 't zy laakbaar, is verricht. Dusdaanige is de beschryving der Geschiedenissen, welke ons die boven allen lof verheeven Vryheidminnende, straks geroemde, Romeinsche Wysgeer en grootste Redenaar kortelyk dus opgeeft: *Historia est testis temporum; lux veritatis; vita memoriae; magistra vitae; nuncia vetustatis.* Zoo ik niettemin in het een of ander, 't zy uit onkunde 't zy uit te geringe oplettendheid en overyling, mogte hebben misgetast; *est enim errare humanum*; en men zal my met bescheidenheid mynen misslag onder het oog brengen, en het tegengestelde van myn verhaalde met welgegrondde redenen en ontwyfelbaare bewyzen, in dewelken alléén het kenmerk van Waarheidsliefde doorstraalt, aantoonen; dan zal ik ook bereid zyn, om myne dwaaling met

dankbaarheid te erkennen en (des noodig) het door my kwaalyk verhaalde te herroepen. Dit toch moet, naar myn oordeel, aan geen Schryver eenig verdriet of de minste moeilykheid baaren, wanneer hy door een ander wordt tegengesprooken, indien maar flechts zyn Tegenschryver zich van zulke wapenen bedient, waar door noch de Waarheid noch de goede Zeeden worden gekwetst: in allen aanval toch behoort des Schryvers persoon verschoond, en niets anders dan de zuivere Waarheid beöogd te worden. Ook dit weet ik, dat geen mensch onfeilbaar is: *& Homo sum, ideoque nihil humani a me alienum puto.* Doch, ook hier van kan men zich allezins verzeekerd houden, dat ik my nooit aan eenige laffe Spotternijen en laage Schimpschriften, schandelyke voortbrengzels van vuile Aterlingen, die doorgaans, steeds het helder daglicht vliedende, als de Kerkuilen in het duister vliegen en, met verzwyging van hunnen waaren naam en beroep, zich, onder geleende en valsche naamen, verschuilen; zal bekreunen, maar allen dezelven met eene gestaadige en diepe verachting, gelyk deezen zulks en niets anders waardig zyn, beschouwen.

Verder heb ik, in dit myn *Aanhangzel* een breede beschryving van de *Nieuw te bouwen Kerk in de Waard* geevende, ook daar nevens geplaatst eene nette Afteekening, zoo wel van dezelve Kerk; als van de Platte Grond der zelve; vervaardigd door de kundige hand van den Stads-Meester-Timmerman, *Jan van Warendorp, de Jonge*, die van dit een en ander, ten mynen verzoeke, de naar de voetmaat allezins geschikte juiste Afteekeningen heeft gemaakt, zoo als ik zulks ter plaatse der beschryving van die Kerk in dit myn *Aanhangzel* heb gemeld; en voor welke beleefdheid ik aan Hem, als nog, alhier opentlyk, mynen oprechten dank betuige.

Gelyk dan ook de vlytige Boekhandelaars, *Cornelis Heyligert*, en *Abraham* en *Jan Honkoop*, door welken de uitgaave van dit tegenwoordige Deel is bezorgd, hier by, tot meerder sieraad van het Werk, nog hebben gevoegd de Afbeeldzels, zoo van het Klooster der Zusteren van Rome, en van het Klooster der Reguliere Monniken van Sint Hieronymus-Dal of Lopsen; als ook der Gasthuizen van Sinte Katarina;

Sin-

Sinte Elizabeth; Sint Jacob; en Sinte Barbara; welken door den Heer VAN MIERIS in dit zyn Werk zyn beschreeven of vermeld: als mede nog de Afbeeldzels, en van den Gouden Penning, welken door de Wel-Edele Groot-Achtbaare Heeren Burgemeesteren en Regeerders der Stad LEYDEN wordt geschonken aan allen den geenen, dewelken aan de in deeze Stad gevestigde Hollandsche Academie, in 't Openbaar en plegtiglyk ten aanzien van de geheele Universiteit, *solemni formula* worden gepromoveerd of bevorderd tot Doctor, Licentiatus, Magister, Baccalaurus: en insgelyks van den Gouden Penning, met den welken door de Hoog-Edele Groot-Achtbaare Heeren Curatoren der gemelde Academie en Burgemeesteren deezer Stad, aan wien te saamen het opperste bestier en de bezorging deezer 's Lands Universiteit door de Edele Groot-Moogende Heeren STAATEN, als alléén het Oppermagtig Gebied over dit Vrye Onafhanglyke Land van HOLLAND EN WEST-FRIESLAND voerende, is aanbevoolen; worden vereërd die geenen, dewelken aan welgemelde Hunne Hoog-Edele Groot-Achtbaarheden eenig waardig Boek of Vernuftig Dichtwerk, opdraagen; of eene deftige, geleerde en uitmuntende Redevoering, by eenige byzondere en buitengewoone geleegenheid, of over het eene of andere ongemeene Staatsgeval, in de Groote Academiesche Gehoorzaal plegtiglyk houden; en welker Penningen juiste beschryving men insgelyks by den Heer VAN MIERIS kan vinden. —— Middelerwyl zullen de gemelde Heeren Boekhandelaars zich benaarstigen, om nog verscheide goede en nette Afbeeldzels, zoo van oude als nieuwe Gebouwen van deeze Stad, te doen vervaardigen, op dat zy dezelven by de Uitgaave van het *Vervolg deezes Aanhangzels* den Liefhebberen der Oudheden zouden konnen mededeelen.

Dit is al het geen ik heb gemeend, alhier thans te moeten berichten, alvorens tot dit myn *Aanhangzel* zelven overtegaan. En hier mede nu zeg ik: Vaar wel, Bescheiden Leezer! en gebruik mynen arbeid ten uwen voordeele en vermaak! en Gy, inzonderheid, myne dierbaare MEDEBURGERS van LEYDEN! duidt mynen iever ten goede en verlustigt U zelven, als rechtaartige Vaderlanders in de nuttige beschouwing van

onze oude en nieuwe zeldzaamheden! De HEERE zy ſteeds met U allen! HY zeegene onze Stad en Vaderland met overvloedige zeegeningen van Zyne rechterhand! HY bewaare onze Onafhanglyke REPUBLIEK DEEZER VEREENIGDE NEEDERLANDEN by het zoet genot der dierbaare VRYHEID IN BURGERSTAAT EN GODSDIENST, onder het alléén wys en genaadig beſtier der GODLYKE VOORZIENIGHEID gegrondveſt in het bloed en goed en door den loflyken mannenmoed en getrouwe dapperheid dier nooit genoeg gepreezen en beminde oude Bataaſſche Helden, onze allezins roemwaardige Vryheidlievende Voorvaderen; tot aan het einde der Eeuwen!

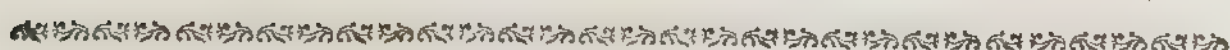
Geſchreeven in myn Boekenkamer
huiden den 13 December 1783.

AAN-

AANHANGZEL
OP DE
BESCHRYVING
DER STAD
LEYDEN.

BYVOEGZEL *op het* DERDE HOOFDSTUK, *handelende van de Poorten aan en om de Stad Leyden.*

Op Bladzyde 16. onder de beschryving van *de Witte* of *Haagsche Poort* gesprooken wordende van den eigendom, dien de Stad Leyden aan deezen kant bezit, van de trekvaart met de nevens geleegene slooten, beginnende aan den ryweg buiten de Wittepoort, en loopende tot aan den Vliet, als meede van den Watermoolen met den grond, de huizinge en de sloot, van dewelke het waater onder door den trekweg, trekvaart en Maliebaan gedreeven pleeg te worden; wordt ook gezegd, dat dien loop, seedert eenige jaaren, is veranderd (1); welke verandering schynt geschied te zyn in of kort naa den jaare 1674., immers vinde ik, dat de Edele Groot Achtbaare Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad Leyden, zorgende voor de zoo noodige ververssching der waateren in hunne Stad, zich ten dien tyde hebben gewend tot de Wel-Edele Heeren Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rhynland, met te kennen geeving, dat haare Edele Groot Achtbaarheden aldaar gaarne zouden leggen een steenen Riool onder door den Rhyndyk, en ook de daar nevens leggende Dyksloot verwyden, om het waater, met des Stads waatermoolen, staande op Boschuyzen, gemaalen wordende, daar door te brengen in des Stads Vestgraften en zoo vervolgens in de Stad zelve; en meede, ten dien einde, buiten het gezegde riool leggen een Dam, opdat dit waater met het Rhynwaater niet zoude worden verëenigd; en van haare Wel-Edelheden verzocht derzelver toestemming, tot het leggen van dat riool en het verwyden van deeze dyksloot; in welk verzoek dan ook op den 9. Juny van den jaare 1674. door haare Wel-Edelheden is bewilligd, als blykt uit de volgende

„ *Acte van Consent van de Hoog-*
„ *heemraaden tot het leggen van*
„ *eenen Duiker in den weg bui-*
„ *ten de Wittepoort, aan de*
„ *Regeerders van Leyden, ter*
„ *ververschinge van het Water*
„ *deezer Stad verleend, enz.*

„ Alsoo Burgermeesteren ende Re-
„ geerders der Stadt Leyden, de
„ Wel Ed. Heeren Dyckgraeff ende
„ Hoogheemraden van Rynlant by re-
„ queste hadden vertoont, dat sy tot
„ ververschinge van de voorsz. Stadt,
„ geer-

(1) Dit zelfde wordt ook met een woord aangeteekend hier booven op Bladz. 631.

„ geerne soude leggen eene steene riool
„ met twee gaten onder door den Ryn-
„ dyck buyten de Wittepoort der
„ voorsz. Stadt, ende mede den Dyck-
„ sloot daer nevens leggende acht of
„ tien voeten uyt de nevens leggende
„ thuynen verwyden en beplantingen,
„ om daer door te brengen het water,
„ gemalen werdende met de watermoo-
„ len, staende op Boshuysen, in des
„ voorsz Stadts Vestgrachten, ende soo
„ voort in de Stadt; ten welcken eyn-
„ de de vertoonders oock buyten den
„ voorsz. Duycker souden leggen een
„ Dam, om 't voorsz. water van 't Ryn-
„ water gesepareert te houden: ende
„ alsoo het leggen van de voorsz. Duyc-
„ ker, ende 't verwyden van de voorsz.
„ sloot niet en mach geschieden sonder
„ U Wel Ed. goetvinden, soo versouc-
„ ken de Vertoonders, dat U Wel Ed.
„ der selver goetvinden daer toe belie-
„ ven te verleenen. SOO IS 'T, dat
„ Welgemelte Heeren 't voorsz. ver-
„ souck hebbende overgemerckt, de
„ Vertoonders haer voorsz. Versouck
„ soo 't leyt hebben geconsenteert ende
„ toegestaen, gelyck haer Wel Ed.
„ doen by desen.

„ Aldus gedaen in 't Gemeenlants-
„ huys van Rynlant binnen Leyden
„ den 9en. Juny 1674.

Uit de Archiven van 't Hoogheemraadschap van Rynland.

Op Bladzyde 18. onder de beschryving van *de Hoogewoerdsche Poort* met een woord gewag wordende gemaakt van de Roodenburgerwaatering (1), heb ik gemeend, hier by te konnen aanteekenen, dat op den 15. February van den jaare 1624. by een minnelyk Verdrag aan de Kerkmeesteren der drie Hoofdkerken binnen de Stad Leyden door de Hooggeboorene Vrouwe van Hazerswoude, Lokhorst, &c., is vergund, dat de genoemde Kerkmeesters, van dien dag af aan, ten allen tyden naar hun goedvinden, zouden hebben en gebruiken de vrije doorvaart met gelaadene of ongelaadene schuiten door zeekere sloot aan de westzyde van het Land, genaamd *het Loetgen*, by de welgemelde Vrouwe van Hazerswoude, Lokhorst, &c., in eigendom bezeeten wordende, en geleegen aan de noordzyde van de gezegde Roodenburgerwaatering; en dat zy, ten dien einde, aan de gezegde Roodenburgerwaatering, naast de Roodenburgerlaan, tot zeekere lengte het zelve Land van de hooggemelde Vrouwe zouden moogen doen afsteeken, en verder de voorzeide sloot op den ouden boodem opschieten en onderhouden; om alzoo deeze sloot te verwyden en te verdiepen, en dus tot het toegestaane gebruik allezins te bekwaamen; zoo nochtans, dat de genoemde Kerkmeesters zouden gehouden en verpligt zyn, de aarde, dewelke door de vergunde afgraaving van dat zelve Land zoude koomen, te doen werpen op het Land van de welgemelde Vrouwe, in dier voegen, als zulks by de Bruikers van das Land mogte worden verlangd; en dat meede ten allen tyde aan de Bruikeren van dat Land, zonder eenigen hinder of belet, zoude zyn en blyven de vrije doorvaart door de voorzeide sloot; dat ook wyders aan Jonkheere van Mathenesse, Zoon van de hooggemelde Vrouwe, voor deeze gunst door de genoemde Kerkmeesters zeekere vereering of erkentenis zoude worden toegelegd, naar goedvinden van dezelve Kerkmeesteren: gelyk dit alles uit het hier ingevoegde Verdrag kan worden naagegaan.

„ Op 't versouck van de vier Kerc-
„ meesteren der drie Hooftkerc-
„ ken binnen der Stadt Leyden aen my
„ Geertruyt van Lochorst, Vrou van
„ Hasferswoude, Lochorst, &c. gedaen,
„ heb ic voor my, ende myn naco-
„ mers, ten behouve van de selve
„ Hooftkercken geconsenteert, ende
„ toegestaen, gelyck ick consentere
„ ende toestae mitsdesen, dat de voor-
„ noemde Kerckmeesteren van nu
„ voortsaen aen de Westsyde van myn
„ Lant, genaempt het Loetgen, leg-
„ gende aen de Noortsyde van de
„ Roomburger Wateringe, in Soeter-
„ woude, zullen mogen hebben ende
„ gebruycken de vrye in ende uytvaert
„ mit Schepen ende Schuyten geladen,
„ ende ongeladen, t'allen tyden t'heu-
„ ren believen. Item, dat sy tot dien
„ eyn-

(1) Deeze waatering wordt ook, by verkorting, wel, en zelfs meesttyds, genaamd: *de Roomburgerwaatering*; en de laan, daar nevens geleegen, *de Roomburger-Laan*; gelyk ook de daarontrent leggende Polder bekend is met den naam van de *Roomburger-Polder*, van dewelke hier booven Bladz. 628—630. gesprooken is.

„ eynde aen de Roomburgerwateringe, „ beneffen de Roomburgerlaen, ter „ langte van omtrent acht off tien roe- „ den, de kant van myn lant [tot ver- „ wyding van de voorsz sloot] een „ voet, off anderhalve voet sullen mo- „ gen doen offsteecken ende verwy- „ den, ende dat sy van daer voorts de „ voorsz. sloot, zoo verre d'selve be- „ neffen myn voorsz. lant is streecken- „ de, opten ouden bodem, sonder vor- „ der, sullen mogen doen opschieten, „ ende onderhouden, mits latende op „ myn lant werpen de aerde van myn „ cant comende, soo ende indien my- „ ne bruyckers d'selve begeren; des „ ic altoos deur d'voorsz. sloot voor „ myne bruyckers, jegenwoordige ende „ toecomende, gelycke vrye in ende „ uytvaert aen my blyve behouden, „ zonder eenige verhinderinge. Voor „ welcke voorsz. vergunninge der voor- „ seyder sloot, de voorsz. Kerckmee- „ steren tot dancbaerheyt van dien aen „ Joncheer Cornelis van Matheneffe, „ myn Zoon, een vereeringe ofte er- „ kenteniffe sullen doen tot haerluyder „ eygen discretie. t'Oirconde van 't welc „ hier aff gemaect syn twee alleensluy- „ dende actens by my, beneffen Jonc- „ heer Jacob van Waffenaer ende Du- „ venvoirde, Heere tot Warmont, &c. „ myn Schoonzoon, als myn byftaen- „ de Voocht in desen, ende de voorsz. „ jegenwoordige Kercmeesteren re- „ spective geteyckent, daer off ten „ wedersyden een es.

„ Aldus gedaen opten XV[en]. Februa- „ ry, anno Zestienhondert Vier- „ entwintich.

(*Onder stondt geteyckent:*)

Geertruyt van Lochorst. J. de Waffenaer.
Heyndrick Egbertsz.
Cornelis van Dorp.
Pieter Gerritsz. Speck.
Gerrit Evertsz. Roos.

Prothocol van de Heeren Kerkmeesteren, pag. 111. *versa en* 112. *En ook in myne Verzaameling van Resolutien en andere Stukken, de Stad Leyden, haare Regeeringsform, bestier, rechten, &c., concerneerende.*

Op Bladz. 22. wordt, onder de beschryvinge van *de Rhynsburgsche Poort*, ook vermeld het Zwaanenhok deezer Stad, nevens dezelve Poort geplaatst, en ter dier geleegenheid gezegd, dat de Stad Leyden met dit recht van Zwaanen te houden is verlyd, als met een onversterflyk Leen van den Huize van Waffenaar, om 't welk te bewyzen ook aldaar wordt aangetoogen een kort uittrekzel uit de Verlybrief, by dewelke deeze Stad met dit recht, als het zelve reeds in vroegere tyden van het voornoemde magtige Huis van Waffenaar hebbende verkreegen, op den 19. February van den jaare 1593. is verlyd geworden door de Heeren Staaten van Holland en Westfriesland (1), dewelken, in dien tyd, alle de goederen, in Holland aan dat zeer oude Huis in eigendom koomende, ten behoeve van den Lande hadden in beslag genoomen, ter zaake, dat den Heere Graave van Ligne en Faukenberg, aan welk Huis alsdoen alle die groote Waffenaarsche goederen en Heerlykheden, door het huwelyk van Vrouwe Maria, Erfdochter van Waffenaar, met den Heere Jacob, eersten Graaf van Ligne, in Henegouwen (2), waren gekoomen, in die dagen de zyde des Konings van Spanjen volgde en zich in de Spaansche Nederlanden ophield; en, uit hoofde van dit beslag, moesten dan ook de hooggemelde Heeren Staaten in dien tyd, als bezitters van alle de Waffenaarsche Heerlykheden, goederen en gerechtigheden, worden aangemerkt (3). Dit recht van Zwaanendrift toch

(1) Deeze Verlybrief, by den welken deeze Stad teffens wordt verlyd met de Ambachtsheerlykheid van de Vennip, wordt, in zyn geheel, gevonden onder de Handvesten en Privilegien der Stad Leyden, pag. 664—666., zoo als ook een gelyke Verlybrief, ten behoeve van deeze Stad, op den 24. February van den jaare 1700., door den Hooggebooren Heere Jacob, Baanderheere van en tot Waffenaar, Heere van Obdam, &c. &c gegeeven, aldaar op pag. 671. en 672. te zien is.

(2) Zie van deeze Vrouwe Maria van Waffenaar en van de op haar gekoomene Waffenaarsche Heerlykheden en Leenen; als meede van haar huwelyk met den Heere Graave van Ligne; het hier booven op Bladz. 842—844. met een woord aangeteekende.

(3) Dit Beslag nam een einde met het genoeg bekende twaalfjaarige Bestand van den Oorlog, door de Nederlanders tot afwerping van het drukkend Vorstelyk juk tegen den Koning van Spanjen, onder Gods zeegen, gelukkiglyk gevoerd, 't welk geslooten werd te Antwerpen op den 9. April 1609.,

toch heeft al van oude tyden in 't geheel aan dit Huis van Wassenaar, als een Leen van Holland, behoord, en wel inzonderheid in den omtrek van Rhyn-

zoo als meede van de opheffing van dit Beslag gewag maakt de zeer naaritige A. Pars in zyne Katwykſche Oudheden, pag. [illegible]; doch, naa dat dit Beſtand in den jaare 1621. had een einde genoomen en den oorlog op een nieuw met allen naadruk was hervat geworden, zoo zyn alle dezelve groote en magtige Waſſenaarſche Heerlykheden, goederen en gerechtigheden, (van dewelken nochtans bereids eenigen, [illegible] het Beſtand, met bewilliging van 's Lands Staaten, door den Heere Prince van Ligne, als [illegible] eigenaar deezer Waſſenaarſche goederen, aan [illegible] Holland [illegible] Steden en aanzienlyke Hollandſche Heeren waren verkoft en overgedragen, gelyk dit [illegible] door gemelden A. Pars op pag. [illegible] en 25[illegible] is aangeteekend) door de [illegible] Staaten van Holland en Weſtfriesland, [illegible] van het voorige [illegible] wederom op een nieuw in [illegible]; en, naardien ook de Koning van Spanjen [illegible] wederom [illegible] genoomen alle zoodanige goederen, dewelken, onder des Konings gebied gelegen zynde, aan eenige Ingezeetenen van deeze Nederlanden behoorden, en dus ook de [illegible], dewelken het eigendom van de Heeren Prinçen van Oranje waren, zoo hebben de hoogstgemelde Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland, willende, de diensten, door het Huis van Oranje en Naſſau aan den Lande beweezen, allezins erkennen en hunne dankbaarheid, behoudens 's Lands [illegible] der Staaten hoogſte gezag, aan den dag [illegible], aan dat doorluchtige Huis, om het [illegible] deloos te ſtellen wegens dit verlies [illegible] goederen en inkoomſten, onder de magt van den Spaanſchen Koning zynde, [illegible] bewind en de inkoomſten van alle [illegible] te Waſſenaarſche goederen, gedurende het opgemelde op dezelven andermaal [illegible] Souveraine magt gelegde Beſlag, [illegible] tans, dat den aart en hoedaanigheid van alle die Waſſenaarſche goederen niet moesten worden veranderd: gelyk [illegible] wordt in het Regiſter der [illegible] van [illegible] gemelde Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland:

„ *Reſolutie van Holland, genoomen den*
„ *21. January 1622.*

„ In deliberatie geleyd weſende het negen-
„ tiende point van de beſchryvinge,
„ nopende het verſoek van den Heere
„ Prince Hendrik van Naſſau, omme in re-
„ compenſe van zyn verlies te mogen heb-
„ ben de adminiſtratie ende inkoomen der
„ Goederen van Waſſenaar boven de laſten;
„ is by de Heeren Edelen ende de meeſte
„ Steden verſtaan ende gereſolveert, dat het
„ zelve verſoek zyne Excellentie werd ge-
„ accordeert, blyvende de Goederen van
„ nature zoo die zyn, ende voor den tyt van
„ de Confiscatie alleenlyk [illegible] het Land
„ vorder te verbinden, mits voor het uyt-
„ [illegible] van deeze Reſolutie aan de Stee-
„ den des begeerende, leverende de ſtaat van
„ 't incomen en laſten van deſelve Goe-
„ deren.

„ *Reſolutie van Holland, genoomen den*
„ *7. May 1622.*

„ Ende alzoo op den een en twintigſten
„ January laatſleden, by meerderheyd
„ van ſtemmen verſtaan ende gereſol-
„ veert is, dat men aan zyn Excellencie
„ Prince Hendrik in recompenſe van het
„ verlies [illegible] Goederen, door de opgeco-
„ men Oorlog zoude laten volgen de ad-
„ miniſtratie [illegible] de incomen van de Goede-
„ ren van Waſſenaar, voor den tyt van de
„ Confiscatie [illegible], ende verder niet,
„ ende ſonder het Land ook verder te ver-
„ binden, onder Conditie dat deſelve Goe-
„ deren [illegible] moeten blyven in nature
„ zoo [illegible] zyn, en [illegible] Reſolutie
„ uyt te geven, opgehouden was, tot dat
„ eenige Steden nader geïnformeert zoude
„ wezen van 't incomen, ende de laſten
„ van dien, [illegible] meer-
„ [illegible] Stemmen geconcludeert, de
„ voorſz. Reſolutie uyt te geven.

Geëxtraheerd uit het voorſchreeven Regiſter der Reſolutien van de meerhoogſtgemelde Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland, van de maanden January en May 1622.

En het is dan, uit hoofde van deeze hooge aan dit doorluchtige Huis, byzonderlyk, door den Souverain verleende gunst, dat den Heere Prins Frederik Hendrik, in alle deeze Waſſenaarſche Domeinen het hoog gezag vervolgens heeft gevoerd, gelyk dan ook, op het gezag en goedvinden van dien braaven Prins, zekere Keure, op den 28. February van den jaare 1620. omtrent *den Aſſlag van de Buiten Vis* ten voordeele van het Weeshuis te Katwyk aan Zee reeds gemaakt, in den jaare [illegible] is veranderd en vermeerderd, dewelke vervolgens op den 4. February van dat zelfde jaar door Zyne Exçellentie is goedgekeurd geworden, waarby dan ook nog den [illegible] van de zelfde maand van wegen het Huis van Waſſenaar de toeſtemming is gevoegd; zoo als dit wordt verhaald by den meergenoemden A. Pars in zyne Katwykſche Oudheden, pag. 188—19[illegible], die ons insgelyks pagg. 221. en 222 meedeelt een gedeelte der Opene Brieven van Octroy, dewelken de hooggemelde Heer Prins Frederik Hendrik van Oranje en Naſſau op den 30. Maart 1644. heeft uitgegeeven ten behoeve van het zeer bloeijende Katwyk aan den Rhyn, en by dewelken, aldaar ter plaatze, wordt opgerecht een Leenbank of Tafel van Leeninge, met vergunning van alle zoodaanige voorrechten en vryheden, als ter bevordering van deeze voordeelige ſchikking en ten welzyn van deeze Heerlykheid eenigzins konnen dienen

en

Rhynland en Delfland; en, naardien de Heeren van Wassenaar nu en dan een gedeelte van dit hun recht, by wyze van leenen, of giften, wederom hebben uitgegeeven en afgestaan, zoo hebben ook daardoor eenige persoonen, heerlykheden, genootschappen en Steeden, en dus meede de Stad Leyden, dit recht van Zwaanen te houden verkreegen: terwyl het niemand aldaar vrystaat, zonder bewilliging der Heeren van Wassenaar, eenige Zwaanen in de gemeene Waateringen te houden, waarom deeze Heeren in oude tyden ook onder den eernaam van *Pluimgraaven* van Rhynland en Delfland (1) voorkoomen; welken ook sommigen aan de Heeren van Naaldwyk in den omring van Schieland hebben toegevoegd; hoewel anderen twyffelen, of de Heeren van Naaldwyk wel ooit een gelyk recht omtrent het *Pluimgraafschap* door geheel Schieland, als de Heeren van Wassenaar, hebben gehad (2); en waarschynlyk niet te onrecht, naardien men vindt, dat ook het recht van Zwaanendrift in Schieland door het Huis van Wassenaar van de Graaflykheid van Holland is te leen

en met verbod aan alle de *Onderdanen der Dorpen en Heerlykheden van Wassenaar, en beide de Katwyken*, van zelfs zoo eene Tafel van Leeninge op meerder, of minder interest, te houden; terwyl ook Zyne Exçellentie by dezelve Opene Brieven verklaart, *de Woonplaatse en Huisinge van de Tafel vry te houden, van alle Inlegering van Krygsknegten en syn* (naamlyk; den Tafelhouder) *Persoon en Goederen te nemen in versekerdheid, bescherming en Sauveguarde, niet alleen in die Heerlykheden, maar alomme in de Gravelykheid van Holland en Seland, willende dat sy beschermd syn van alle onregt, verdrukkinge, schade, ongeluk, geweld, en oploop van Volk, van alle andere moeijenissen en onbehoorlyke Nieuwigheden.* gelyk dan ook Zyne Exçellentie, uit krachte van het opgemelde aan Hem door den Souverain verleende gezag, by die zelfde Opene Brieven, de Ingezeetenen van dit Katwyk noemt *Zyne Onderdaanen*, wanneer Hy deeze Brieven aldus begint: *Alsa Wy ten dienste en gerieve van Onse Onderdanen en Ingesetenen van den Dorpe en Heerlykheid van Katwyk op den Ryn nodig vinden &c.*: en aan Hem is toegevoegd de titul van *Heer van Katwyk*, in den Beroepingbrief van Ds. Petrus Vliedhoorn, als Predikant te Katwyk; en verders alle andere rechten, den Heeren van alle deeze Wassenaarsche Heerlykheden van oudsher hebbende toebehoord, door Zyne Exçellentie in alle dezelven zyn geoefend geworden: waarvan meede te zien is A. Pars in het zoo even aangetoogen Tractaat, pagg. 256. en 257., alwaar die arbeidzaame Man insgelyks van dit meergemelde door de Heeren Staaten gedaane Beslag der Wassenaarsche Goederen, en van de overgifte van dezelven aan de Heeren Prinçen van Oranje en Nassau, in krygsvergelding van het Beslag door den Koning van Spanjen op de goederen van dat Huis gelegd, gewag maakt.

(1) Dus zegt van deeze Heeren uit het Huis van Wassenaar de zeer geleerde Adr. Junius in Batav. cap. 19. *Plumarii Comites nominantur, quod & illic* (scilicet: in Rhenolandia) *& in tractu Delphensi illorum injussu nemini fas sit Cygnos aut Olores publice alere.* En wordt ook het zelfde bevestigd door P. Montanus in zyne Aanteekeningen over L. Guicciardin's Beschryving der Vereenigde Nederlanden, pagg. 239. en 240., alwaar hy deeze Heeren noemt *Pluimgraaven*, en *Wasserheeren*, zonder welker toestemming men, onder hun rechtsgebied, geene Zwaanen houden en geen Waater roeren mag; daar by voegende, dat men was gehouden aan deeze Heeren daar voor te betaalen het *Gruitgeld*; 't geen ook het gevoelen is van den zoo even geroemden Junius, willende, dat dit woord door onze Voorouders uit Vlaanderen is overgebragt, alwaar men met den naam van *Gruit* te kennen geeft die groente, dewelke in den Zoomertyd op de staande waaters groeit en dryft en by ons *Kroes* of *Kroos* wordt genoemd; gelyk dit dan ook door den taalkundigen C. Kilianus uit A. Junius en J. Marchantius in zyn Etymologicum Teutonicæ Linguæ wordt aangeteekend: welk gevoelen echter door den oudheidkundigen K. van Alkemade is wederlegd geworden in zynen Brief, geschreeven uit Rotterdam den 17. Maart 1698., te vinden in de *Katwyksche, Rynsburgsche en andere Nederlandsche Oudheden*, te saamen gesteld en beschreeven door den naarstigen Mr. P. van der Schelling, en gevoegd by de herhaalde uitgaave van het meermaals aangetoogen werkje van A. Pars; Catti Aborigines Batavorum of Katwyksche Oudheden; onder Bylage S. pag. 479—481. Meerder over dit *Gruitgeld* en *'t recht van de Gruite* is te vinden by den zoo even genoemden A. Pars in het gezegde werkje, pag. 204—210. en pag. 251. K. van Alkemade in den aangetoogen Brief; en P. van der Schelling in zyne Byvoegzels op den zelven, pag. 482—485.; als ook by den zeer arbeidzaamen Secretaris Jan van Hout, aan wiens getrouwen iever en onvergelykelyke naarstigheid de Stad Leyden de grootste verpligting heeft, in zyn Dienstboek der Stad Leyden, pag. 14, en by den dikmaals geroemden Heere Burgemeester D. van Bleyswyck in zyne Beschryving der Stad Delft, pagg. 100. en 694.

(2) De zoo even geroemde Heer P. van der Schelling stelt, in zyne aangehaalde Byvoegzels op pag. 483., als eene zeekere waarheid, *dat de Heeren van Wassenaar het Gruitgeld over Rynland en Delfland, en de Heeren van Naaldwyk over Schieland gehad hebben.*

leen gehouden geweeſt; immers is op den 12. September van den jaare 1525. Vrouwe Maria van Waſſenaar, naagelaatene Dochter van den Heere Jan, Baanderheere van Waſſenaar, den laatſten Heere uit dat oudſte Hollandſche Huis, die met den eertitul van Burggraaf van Leyden heeft gepraald, en by wiens overlyden alle zyne aanzienlyke Hollandſche Heerlykheden en Leenen zyn gekoomen op hooggemelde zyne Erfdochter, dewelke wederom door haar huwelyk dezelven heeft overgebragt in het Henegouwſche Huis van Ligne, door en van wegen Keizer Karel den Vyfden, als Graaf van Holland, onder andere rechten en gerechtigheden, den Huize van Waſſenaar aankoomende, ook met het recht van Zwaanendrift binnen Rhynland, Delfland en Schieland, als met een ſterflyk en recht of kwaad leen, verlyd geworden; uitwyzens het volgende uittrekzel van de in dien tyd uitgegeevene Verlybrief:

,, Karel &c. Doen Cond allen Lu-
,, den alſoe Wy by andere onſe
,, opene brieuen ghegeuen in onſer Stadt
,, uan Gent, den ſeuen en twintich-
,, ſten dagh uan Decembris uyſhtien hon-
,, derd een ende twintich, ende omme
,, den redenen dair inne uerclairt ghe-
,, conſenteert ende gheoctroyeert hadden
,, wylen onſen Lieuen ende ghetrouwen
,, Ridder uan onſer oirdene, Raidt en-
,, de Camerlinc den Heere uan Waſſe-
,, naire Burchgraue uan Leyden etca.,
,, uyt Sonderlinge Gratie ende Faueur
,, ende bekenteniſſe uan diuerſche Syne
,, groote ende meniguuldige dienſten
,, dat Joncfrou Marie uan Waſſenaire
,, onſe nichte Syne oudſte Dochter nae
,, Syn doot in gebrec uan Mans hoir
,, Succedeeren, eruen ende ontfangen ſou-
,, den worden totten rechten ende uer-
,, ſterffelicke Leenen die hy uan ons
,, als Graue uan Hollant houdende
,, was, ende by Specificatie in de ſelue
,, brieuen uerclairt ſtonden, Ende al-
,, ſoe deſelue Heer uan Waſſenaire ſon-
,, der Soen offte Soenen after te laten
,, in onſen dienſt in Frieslant gheſtor-
,, uen is, dair by alle ſyn Heerelieche-
,, den ende Leenen die hy uan ons hile
,, ende gheſuccedeert ſyn, ſoe naer de
,, Couſtume uan onſen Lande uan Hol-
,, lant angaende de onuerſterflicke
,, Leenen als de rechte ende uerſterf-
,, felicke Leenen uyt machte uan on-
,, ſen brieuen uan Octroye, ende oick
,, uyt machte uan Seecker teſtamen by
,, den ſeluen Heer uan Waſſenaire ghe-
,, maict derden in Junio uyfthien hon-
,, derd twee ende twintigh by ons ghe-
,, confirmeert uier ende twintighſten in
,, Septembri dair an op Joncfrou Marie
,, uan Waſſenaire onſe nichte Zyne
,, oudſte Dochter uoirſz. Soe is op
,, huyden uoir onſen Lieuen ende ghe-
,, trouwen Ridder uan onſen oirdene de
,, Graue uan Hoochſtraeten als Stathou-
,, der Generail uan onſen Landen uan
,, Hollant Seelant ende Frieslant, ghe-
,, compareert urouwe Jozyne uan Eg-
,, mont, urouwe douagiere uan Waſ-
,, ſenaire onſe nichte mit Joncfrou
,, Marie uan Waſſenar hair dochter
,, uoirſz. begierende te uerſoucken alle
,, de uoirſz. Heereliecheden ende Lee-
,, nen hair uoirſz. dochter beſtoruen
,, ende anghecommen by doode uan wy-
,, len den Heer uan Waſſenar in den
,, manieren hier uoeren uerclairt, Soe
,, es 't dat wy behouden ons ende ee-
,, nen yegelicken Zyns rechts uerliet en-
,, de uerleent hebben, uerlien ende uer-
,, leenen mit deſen onſen Brieuen de
,, uoirſz. onſe nichte Joncfrou Marie
,, uan Waſſenaire ende Burchgrauenne
,, uan Leyden die naergeſchreue perſee-
,, len uan Leenen, Te houden uan ons
,, onſen eruen ende naercommelinghen
,, Grauen ende Grauennen uan Hollant
,, tot ſulcken recht ende Leene als hier
,, naer uan perſeel tot perſeel uer-
,, clairt ſtaet; Eerſt die Hooghe Heere-
,, liecheyt uan etca. Item, alle die Swae-
,, nen ende Swaenendrift, binnen Ryn-
,, lant, Delflant, ende Schielant tot ee-
,, nen rechten Leen; Item een Lenin-
,, ge uan etca. Ende dit all naeruolgen-
,, de die ouden brieuen ende onſen Re-
,, giesn. dair uan weſende, Behoude-
,, lic ende weluerſtaende dat indien
,, die uoirſz. Joncfr. Marie ouerliet
,, ſonder ghetroude Mans geboirte af-
,, ter te Laten dat wy ende onſe naer-
,, commelinghen Grauen ende Grauen-
,, nen uan Hollt. indien geuall weder-
,, commen ende weſen ſullen angaende
,, de uoirſz. uerſterffelicke Leenen ſulx
,, als wy gheweeſt hadden indien wy
,, den heer uan Waſſenair die uoirſz.
,, Gratie nyet ghedaen en hadden ende
,, dat midts deſen 't uerly uan de uoirſz.
,, uerſterffelicke Leenen op een urou-
,, we te uerlien de conditie uan dr ſel-
,, uen uerſterffelicken Leenen niet ghe-
,, mutheert offte uerandert en ſullen we-
,, ſen offte dat 't ſelfde ghetogen ſal wer-

,, den

„ den in Consequencie tot onsen afterdeel Ende uoir onse uoirsz. nichte heefft ons hulde Eed ende manscip ghedaen onse Lieue ende ghetrouwe Neue ende Capitayn genail. uan alle onse Landn. uan herwairtsouer, heer Florys uan Egmont Graue uan Buyern. heer uan Yſſelſteyn Sinte martensdieck enz. hair neue, Behouden ende weluerſtaende Dat hoir kerckelic uoicht indr tydt wesende ghehouden werd den Eedt te uernieuwen alſt behoirt hier wairen by an ende ouer als onse Leenmanen uan Hollant Die Heere uan Brederode, Die Heere uan huykelom Joncheer Wim turch Heere tot nyeuwenrod, Mr. Jan Duuoirde onse Raidt ordinarys in Hollant, Heer Willem Oom uan Wyngaerden Ridder heer tot albrantswairt en adriaen uan dorp,

(*Laager ſtond*)

„ Actum twaellefden in Septemb. „ uyffthien hondert vyff ende „ twintigh.

„ (*In Margine ſtont*):

„ Ghecollationneert tegens de oerginale brieuen den achthienden in Octobere uyffthien hondert vyff ende twintigh.

(*Onder ſtond*)

„ By My,

(*En was geteekend*)

„ V. Dammas.

Onder myne Verzaameling van Resolutien en andere Stukken, de Stad Leyden, haare Regeeringsform, beſtier, rechten, &c., concerneerende.

En, hoewel in zeekere Publicatie, op den 24. Juny van den jaare 1608. by den Ed. Hove van Holland gedaan op 't vertoon van den Rentmeeſter der goederen van den Huize van Waſſenaar, dat, behalven andere ſchaaden en hinderniſſen dit Huis in het oefenen van verſcheiden zyne rechten wordende toegebragt, ook de, by dat Huis van de Graaflykheid van Holland te leen gehouden wordende, Zwaanendrift grootelyks werd benaadeeld, zoo door het rooven en ſteelen van de eijeren der Zwaanen, als door dezelve vogels van hunne neſten te verjaagen, te ſtooren en te ſchieten met buſſen, boogen of op eenige andere wyze, en by welke Publicatie tegen zoodaanige baldaadigheden de noodige ordres, onder bepaaling van ſcherpe ſtraffen, zyn geſteld, alleenlyk wordt gewag gemaakt van de *Zwaanendriften in Rhynland, Delfland en Haag-Ambacht*; zoo vindt men echter, dat ook in 't vervolg van tyd het Huis van Waſſenaar met dit recht, niet alleen in Rhynland en Delfland, maar ook in Schieland, by 's Lands Staaten is verlyd geworden; immers, dus leeze ik elders (1), dat de Edele Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland, in de maand July van den jaare 1666., den Hoog-Edelen Heere Jacob van Waſſenaar, Baanderheere van Waſſenaar, Heere van Obdam, &c. &c., niet alleen hebben verlyd en verleend met alle de Zwaanen en Zwaanendrift in Rhynland, Delfland en Schieland; maar ook zelfs dit Leen, 't welk, gelyk zoo even is aangeteekend, te vooren was een ſterflyk en recht of kwaad Leen, alsdoen, ten behoeve van dat Huis, veranderd in een goed en onverſterflyk erfleen (2), het welk voortaan in de Leenregiſters zoude worden geteekend met No. 512.

En, gelyk als reeds voor langen tyd door de Stad Leyden, in naavolging van de zoo even aangetoogene Publicatie van den Edelen Hove van Holland, by haare XLVe. Burgerlyke Keure, welker titul is: *Deſer Stede Swaenen niet te ſtooren ofte te verjagen:* tegen allen overlaſt, deeze fraaije, weerlooze en vreesachtige vogelen aan te doen, op het ernſtigſte is voorzien en des Stads Zwaanen, op dat dezelven zouden konnen worden onderſcheiden van de geenen, dewelken aan anderen, een gelyk recht, om Zwaanen in de gemeene Waateren te houden, van het Huis van Waſſenaar verkreegen hebbende, in eigendom behooren, met een zeeker kenmerk zyn geteekend, zoo als door wylen den Heere Frans van Mieris hier booven (3) bereids is waargenoomen; aldus heeft men ook

(1) Zie A. Pars in zyne Katwykſche Oudheden, pag. 206.

(2) Dit was omtrent alle de Leenen van den Huize van Waſſenaar reeds dus begreepen by voorige Reſolutien van de Edele Gr. Moog. Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland, in de maand September van den jaare 1615., als te zien is in de hier booven op Bladz. 846. en 847. bygebragte Staats-Reſolutie.

(3) Bladz. 22., alwaar deeze Heer een kleinen misſlag begaat, met te zeggen, dat in dien tyd, als Pluimgraaf, het toezigt over deeze Stads Zwaanen had de Edele Groot Achtb.

ook van Stads wegen het opperſte toezigt over deeze Vogels aan een Lid der Regeering, onder den eernaam van *Pluimgraaf*, bevoolen, in welke waardigheid den Wel-Edelen Geſtr. Heere Mr. Nicolaas van de Velde, naa dat die Heer op den 25. October 1763. alle zyne eerampten hadt needergelegd (1), is opgevolgd de Wel-Edele Geſtrenge Heer Mr. Cornelis Chaſtelein, thans Veertig in Raide en Oudburgemeeſter, mitsgaders Theſaurier Extraordinaris van deeze Stad, &c. &c.

BYVOEGZEL *op het* VIERDE HOOFDSTUK, *handelende van Sint Pieter en Sint Paulus Kerk.*

Wanneer de Heer Frans van Mieris alhier beſchryft de uiterlyke gedaante van deeze zeer ſchoone en groote Kerk, dewelke, ſeedert haare inwijinge, nu reeds ontrent zes en een halve eeuwen geſtaan heeft (2), en dewelke, wel en behoorlyk onderhouden wordende, nog wel eenige eeuwen zal konnen verduuren, indien aan dezelve geene buitengewoone rampen en onheilen (des God verhoede!) overkoomen, en in dewelke wy wenſchen, dat de Heilige Godsdienſt, vry van verfoeilyk bygeloof, waarmeede zy voorheen ook hier te Lande was bezwalkt, voortaan in alle oprechtheid geoefend; en den eenigen waarachtigen God, naar de openbaaring van het alleen ter zaaligheid leidende Woord, altyd gediend en geëerd worde! en aldus de waare en onvervalſchte leere des Heiligen Euangeliums in alle vryheid en zuiverheid, zonder wederom door eenige opgeſmukte ſieraaden en beuzelachtige byvoegzelen van menſche-lyke

Achtb. Heer Mr. Nicolaas van de Velde, Daniels zoon, in dien tyd Veertig in Raïde en Regeerend Burgemeeſter deezer Stad, mitsgaders Ontfanger van des Gemeene Lands Middelen over de Stad Leyden en Rhynland, enz. enz., doch ſeedert, en wel op den 10. January 1763., overleeden; naardien alsdoen deeze zaak was toevertrouwd aan de zorg van den Wel-Edelen Geſtrengen Heere Mr. Nicolaas van de Velde, ten dien tyde nog Veertig in Raide en Oudburgemeeſter van deeze Stad, &c. &c., wiens Vader was wylen de Heer Mr. Rippert van de Velde, in zyn leven insgelyks Veertig in Raide en Regeerend Schepen deezer Stad, overleeden den 26. Maart 1719.; terwyl de gelykheid van naam zeer ligtelyk den Schryver alhier heeft konnen doen doolen.

(1) *Zie hierbooven op Bladz. 686. in de Aanteeken. No. 2.*

(2) De Heer Sim. van Leeuwen giſt, dat men met het bouwen van deeze Kerk reeds ontrent het jaar tien honderd een aanvang zal hebben gemaakt, naardien dezelve, in den jaare 1121. voltrokken zynde, op den 11. September van dat jaar, ter eeren van St. Pieter en St. Paulus, is ingewyd, en wel, zeer waarſchynlyk, voor al in dit gedeelte van deeze Landen en in die dagen, honderd jaaren zal zyn onder handen geweeſt; grondende de waarſchynlykheid van deeze zyne giſſing op het voorbeeld van gelyke zwaare Gebouwen, en, onder anderen, van den Domkerks-Tooren te Utrecht, die in den jaare 1321. reeds was begonnen gebouwd te worden en in den jaare 1382. eerſt is voltooid geweeſt; terwyl deeze Heer daarby opmerkt, dat het immers te Utrecht, in welke Stad een Biſſchoplyke Zeetel was, aan geen magt, noch middelen, om die bouwing, tot ſieraad van een Geeſtelyk geſticht, ſpoedig lyk en naar behooren, te voltrekken, denkelyk, zal hebben ontbrooken; gelyk deeze giſſing by denzelven te zien is in zyne Korte Beſchryv. der Stad Leyden, pagg. 21. en 22. en in 't Naader Bewys op dezelve, pag. 453. Doch, dit, wat den aanvang der bouwing van deeze Kerk betreft, kan niet anders aangemerkt worden, dan als eene bloote giſſing, naardien de Heer Burgemeeſter Orlers in zyne Beſchryving der Stad Leyden, D. I. Hoofdſt. X. pagg. 92. en 93. bereids aanteekent, dat Hy, alle moeite aangewend hebbende, om eenig zeeker bewys te krygen, aangaande den oorſprong en eerſten ſtaat van de Kerken deezer Stad, door de Kerkmeeſteren is onderricht geworden, dat zy, in de oude Boeken en Regiſters, dewelken onder hen beruſten, niets ter deezer zaake hebben opgeſchreeven gevonden, zoodat Hy onderſtelt, dat alle die aanteekeningen, dewelken 'er buiten twyffel zullen zyn geweeſt, in de eerſte Burgerlyke beroerten, wanneer, op den 26. Auguſty van den jaare 1566., in deeze Stad alle de Kerken en Klooſters door het woeſte graauw in eene onbeſtierde drift zyn geplunderd geworden, verlooren zyn geraakt, en dat het dan ook daardoor geheel onzeeker is geworden, wanneer men met de bouwing en ſtichting van deeze Kerk een aanvang hebbe gemaakt. Echter meene ik, dat alhier te Leyden op zeekere plaatze, alwaar, geduurende de troebels, veele papieren zyn geborgen, als nog wel eenige beſcheiden, de oude Geeſtelyke Gebouwen betreffende, zouden konnen opgeſpeurd en gevonden worden, ſchoon dit veele moeite en eene naauwkeurige arbeid zoude koſten.

lyke inzettingen of door ongepaste uitleggingen van dwaaze en booven het Godlyk Woord wyze vernuften, dewelken al doorgaans met eene heethoofdige onbedachtzaamheid door ongeöorloofde dwangmiddelen, als zoo veele krachtige bewyzen, hunne verkeerde gevoelens trachten te staaven en dus den Christenen de waare vryheid van het Euangelium te ontneemen en hen aan ondraaglyke banden, buiten Gods Heilige Woord ingevoerd, te kluisteren, immermeer te worden bevlekt, mooge verkondigd worden! gelyk wy dien zeegen en dit geluk God zy dank! in deeze dagen, onder het zachte en gewenschte bestier van 's Lands wyze Vaderen, in alle vryheid genieten: zoo heeft ook die naauwkeurige Schryver niet naagelaaten te melden, dat deeze Kerk oudtyds met eenen zeer hoogen en aanzienlyken Tooren, die, ontrent drie eeuwen gestaan hebbende, zeer onverwacht is needergestort en omgevallen, heeft moogen pronken; waarby dan ook (op Bladz. 24—27.) gevonden worden eenige Hem ter hand gekoomene echte bewyzen, uit dewelken, zoo wel van de waarheid van den stand deezer tooren en zyne instorting in het begin van de zestiende eeuw, waar aan sommigen, niet tegenstaande het duidelyk getuigenis van verscheiden oude Schryveren, nochtans hebben onderstaan te twyffelen; als van zyne standplaatze, in 't midden der Kerk, waarontrent men niet eenstemmiglyk gevoelde, ten klaarsten kan blyken; by de welken ik, om allen verderen twyffel weg te neemen, gemeend heb, ook nog de volgende, allezins geloofwaardige, bewyzen, die onder myne oude aanteekeningen gevonden worden, te moeten voegen: als:

„ *Extract uyt seecker Verbael voor*
„ *Corn. Suys Raed Ord*. *ende*
„ *Willem Willemsz. Raed Ord*.
„ *en Procr. Genl. in den Ho-*
„ *ve van Hollant, geassisteert*
„ *door den Secretr. Sandelyn,*
„ *gehouden van Decembr.* 1540.
„ *tot den* 2. *February* 1540.
„ *Stilo Curiæ omme in gevol-*
„ *ge van haer Liedr. Commis-*
„ *sie, in dato* 11. *Decembr.*
„ 1540. *ter executie te leggen*
„ *seecker Octroy in dato* 11.
„ *Octobr.* 1540. *van Syn Key-*
„ *serlycke Majesteyt Karel de* V.
„ *over de Buytengetimmertens*
„ *poorters en Neringen binnen*
„ *de* 500. *roeden, rontsomme*
„ *deeser Steede Vestwallen: ge-*
„ *impetreert door de Stadt Ley-*
„ *den in Hollant, houdende folio*
„ 16. *verso &* 17. *als volcht:*

„ Jan Dammas Zoon oudt omtrent
„ LVI. Jaeren seyt dat hy wonen-
„ de es buyten die Hoochwoortsche
„ poorte tegens die Minrebroeders o-
„ ver, ende es een Schuytmaecker van
„ syn ambocht ende doet 't selve meest
„ 's winter daechs, ende doet die selve
„ neringe in syn huysken, 't welk hy
„ heeft in een erfpagt om een Karolius
„ gulden 's jaers, ende Somerdaechs
„ loopt hy meest in die Veenen, om-
„ me daer Schuyten ende oude Schee-
„ pen dicht te maecken, seyt dat hy
„ geboren es van Warmont ende es
„ wel geleden XXVIII. jaeren dat hy
„ gewoent heeft buyten die Steede van
„ Leyden, eerst buyten die Zylpoor-
„ te, eer Sinte Pieters thoorn van Ley-
„ den viel, ende worde aldaer 't huys-
„ ken verbrand van de Geldersche, en-
„ de daer na woende hy buyten die
„ Hoochwoertsche poorte aen die hoo-
„ ge zyde, alwaer syn gehuerde huys-
„ ken oock verbrandt worde van de Gel-
„ dersche, als zy van ten Haige quamen
„ ende heeft die neeringe altyds gedaen,
„ maer binnen middelen tyden heeft hy
„ gewoendt een jaer tot Wermondt,
„ dat geleden mag syn omtrent twintich
„ jairen, ende nae die branden heeft hy
„ oock somtyds als knecht mit andere
„ luyden gewrocht;
„ Seyt dat syn Huysvrouwe spint somtyds werk of vlas om geld, sonder voer
„ haer selver eenige neeringe te doen.

(*Onder stond*)

„ Accordeert voor zo ver 't geëxtra-
„ heerde aengaet, 't welck ick On-
„ dergesz. Secretaris der Stad Ley-
„ den getuyge; 6. January 1669.

(*En was geteekend*)

F. Meerman.

Onder myne Verzaameling van Resolutien en andere Stukken, de Stad Leyden, haare Regeeringsform, bestier, rechten, &c., conçerneerende.

En

En op deezen zoo hoogen Tooren werd altyd, zoo wel des daags, als des nachts, ten koſten van de Stad, tot ontdekking van eenige ongemakken, onbehoorlyke beweegingen en allerleije onraad, zoo in de Stad, als in haare naabuurſchap, dewelken onverwacht mogten ontſtaan, en dus tot meerdere zeekerheid en ruſt van en in de Stad, gewaakt en wacht gehouden; zoo als meede, booven het door den Heere Frans van Mieris (op de gezegde Bladz. 24.) bygebragte bewys, nog ten duidelykſten blykt uit de volgende Aanteekeningen (1): als:

„ *Extract uit de rekeninge van*
„ *Pieter Paedze*, *en Geryt Heye*,
„ *Theſauriers der Stad Leyden*,
„ *anno* XV^c. VIII. *pag.* LXXX.

„ Wtgegeeven van Waaken.

„ Den XXII^en. dach in Januario betaelt Gheryt Corneliszoon, ende Florys Corneliszoon van XLIIII. dagen, ende XLIIII. nachten dat zy die Koer wachte (2), ofte wake gehouden hebben op Sinte Pieters thorren, beginnende den X^en. dach in Decembri, tot V. ſtuvers elck over dach ende nacht, beloipt XX. Rynsgulden.

„ *En pag.* LXXXI.

„ Item opten V^en. dach in Maerte betaelt Gheryt Cornelis Zoen, ende Florys Corneliszoen, die ſomme van XXI. Rynsgulden ter cauſe van dat zy die Koerwaecke (3) gehouden hebben op Sinte Pieters thoerren den tyt van XLII. atmalen, elck V. ſtuvers over dach ende nacht, beginnende den XV^en. in Februario.

By het inſtorten van deezen zeer hoogen Tooren (4), is de ontſteltenis onder de Ingezeetenen van deeze Stad zoo groot geweeſt, dat, volgens het verhaal van den naauwkeurigen Secretaris Jan van Hout (5), de Weesmeeſters in der tyd, dewelken alsdoen hunne vergaaderingen hielden in eene Kaamer onder den Tooren op het Raadhuis (6), dezelve Kaamer hebben verlaaten, uit vreeze, dat ook den Tooren van het Raadhuis zoude vallen en ter needer ſtorten; zoodat zy voor eenigen tyd tot een plaats van hunne vergaaderingen hebben gebruikt eene Kaamer in het huis van Mr. Jaſpar Lievensz. van Middelburch, die ten wyve had de Weduwe van Hugo van Zwieten (7), tot zoo lange, dat zy, van

(1) Deezen heb ik getrokken uit onder my beruſtende MS. Aanteekeningen, raakende de Stad Leyden, welker veelen ik aan wylen den Heere Fr. van Mieris heb meedegedeeld, gelyk Hy zich ook van eenigen in deeze Beſchryving, ten algemeenen nutte, met myne voorkennis en toeſtemming, heeft bediend.

(2)(3) *Koerwacht* of *Koerwaeck houden*, beduidt alleenlyk: *Schildwacht op eene hoogte houden.* Dus zegt men in 't oud Hollandſch, *Koeren*, dat is, *op Schildwacht ſtaan en van eene hoogte toezien of verſpieden.* Latinis *Speculari*; *e ſpecula proſpicere.* Ook, *Koerer* en *Koerwachter*, dat is, *een Schildwacht*; *een Verſpieder.* Latinis *Speculator.* Nog, *een Koer* en *een Koer-torn*, dat is, *een Wachttooren*, *een Verſpiedtooren.* Latinis *Specula.*

(4) Zie hier over den Heere Fr. van Mieris, booven op Bladz. 25—27., en ook Sim. van Leeuwen in zyn Naader Bewys van de Korte Beſchryving der Stad Leyden, pag. 465.

(5) In zyn Dienſtboek der Stad Leyden, pagg. 6. en 7.

(6) Deeze is, gewislyk, de tegenwoordige Reekenkaamer op het Raadhuis, dewelke in de naabyheid van den Tooren, jaa genoegzaam onder denzelven, gevonden wordt; en dewelke, in vroegere dagen, tot gebruik der Weesmeeſteren diende; zoo als hier booven op Bladz. 378. door den Heere van Mieris, uit de Beſchryving van den Heere Burgemeeſter Orlers, ook is aangeteekend geworden.

(7) Zy was, waarſchynlyk, eerſt de Weduwe van dien Hugo Huygensz van Zwieten, dewelke in 't laatſte gedeelte der vyftiende eeuw tot Veertig in Raide der Stad Leyden, in de plaatze van zyn Vader Huygo van Zwieten; by het Handveſt van den Aartshertog Maximiliaan van Ooſtenryk en Vrouwe Maria van Bourgondien, Graavinne van Holland, &c. van den 20. July 1481. tot Veertig in Raide deezer Stad aangeſteld, zoo als te zien is in de Handveſten en Privilegien der Stad Leyden, pag. 130.; door het Collegie der Veertigen, uit krachte van dat zelfde Handveſt, zal zyn verkoozen geworden, volgens de aanteekeningen van den Burgemeeſter Orlers in zyne Beſchryving der Stad Leyden, D. III. pag. 592., en dewelke op den 19. October 1510. wanneer het voorzeide Handveſt door den zelfden Vorſt, ten dien tyde Keizer Maximiliaan, als Voogd over den minderjaarigen Prinçe Karel, Aartshertog van Ooſtenryk, Graaf van Holland, &c., met opzigt tot het ſtellen van de Veertig wederom is vernieuwd geworden, reeds zal zyn overleeden geweeſt, naardien hy by dit vernieuwde Handveſt niet genoemd wordt gevonden, gelyk uit het zelve kan gezien worden, in de zoo even aangetoogene Handveſten en Privilegien der Stad Leyden, pag. 134.

van hunne vreeze verloſt zynde, hunne vergaderingen op de voorige plaatze hebben wederom overgebragt. Intuſſchen is het niet onwaarſchynlyk, dat door deezen val eenigen van deezer Stads oorſprongklyke en echte Privilegien, Brieven, Charters en andere voornaame Stukken zullen zyn verlooren geraakt, of onder de puin zoodaanig verpletterd, dat dezelven nooit hebben konnen worden herſteld, naardien, zoo als de welgemelde Heer Secretaris van Hout (1), en uit hem de Heer Mr Simon van Leeuwen (2), aanteekent, onder deezen Tooren, in eene Kaamer daartoe bekwaam gemaakt, niet alleen het Groote Zeegel van deeze Stad, maar zelfs alle de Privilegien, Brieven, Charters en voornaame Stukken, deeze Stad aangaande, bewaard werden: omtrent welk verhaal, als of de Heer van Hout in die gedachten mogte zyn gebragt, alleen uit de vertellingen van anderen, zonder dit met eenig wettig bewys te konnen ſtaaven, wel eenige twyffeling ſchynt te worden gemaakt en ook eenige bedenkingen door den Heere Fr. van Mieris (3) zyn opgegeeven, dewelken (myns oordeels) geheel moeten vervallen, zoo ras door my de waarheid van dit verhaalde op eene onwederſpreeklyke wyze zal zyn aangetoond. Dit immers is my voor zeeker gebleeken, dat niet alleen het Groote Zeegel van de Stad op deezen Tooren plagt bewaard te worden; maar dat ook, wanneer men dit Zeegel ten gebruike noodig had, als dan die van den Gerechte en eenigen uit de Vroedſchap zich in perſoon derwaards begaaven, om dit Zeegel van daar te haalen; gelyk ook dit, dat niet alleen deezen Tooren eertyds verſtrekte tot een bewaarplaats van de Handveſten van deeze Stad (4), maar dat meede eenige Leden, zoo van den Gerechte, als van de Vroedſchap, of andere eerbaare Mannen zyn verkoozen geworden, aan de welken de bewaaring der ſleutelen van die plaats, alwaar op deezen Tooren de Handveſten der Stad waren opgeſlooten, werd toevertrouwd. Getuigen zyn hier van de oude Kenningboeken (5), dewelken ter Grif-

(1) Zie Hem in zyn zoo even aangetoogen Dienſtboek, pag. 6. en by den Burgemeester Orlers in zyne Beſchryving van Leyden, D. I. Hoofdſt. II. pag. 26.

(2) In zyne Korte Beſchryving van Leyden, pag. 22 en in zyn Nader Bewys op dezelve, pag. 453 alwaar hy dit ſlechts voor een gevoelen van den Heere van Hout, en geenzins voor eene beweezene waarheid, opgeeft.

(3) Hier booven Bladz. 2[illegible].

(4) Of aldaar *alle* de oorſprongklyke en met der Graaven Zeegel bekrachtigde Handveſten en Papieren, zoo als de Heer Secretaris van Hout aanteekent, zyn bewaard geworden, dan alleen *eenigen* van dezelven, kan ik, by gebrek van bewys, als nog niet zeeker bepaalen; echter vinde ik geene reedenen, om daaraan te twyffelen en dus te onderſtellen, dat onze voorzigtige Voorvaders *ſommigen* zouden hebben uitgezonderd, en van die bewaarplaats, dewelke zy gewislyk voor zeer veilig tegen brand en andere ongevallen hebben geacht, afgehouden; terwyl het my ook geenzins onmoogelyk ſchynt, dat, door de wyze zorg en naauwkeurige toezigt van de Regeering, als meede door den iever en geneegenheid der goede Burgery en Ingezeetenen, dewelken, in die dagen, niet minder, dan de Leden der Regeering, op hunne vryheden, en dus ook op 't redden en bewaaren der bezeegelde Handveſten, Brieven en Privilegien, als, zoo veele dierbaare onderpanden, koſtelyke waarborgen en verzeekerde beveſtigingen van de hen van tyd tot tyd door hunne magtige en heerſchzuchtige Landsheeren geſchonkene (ſchoon geenzins om niet) vryheden en voorrechten, zullen zyn gezet geweeſt, gelyk dit reeds in vroegere dagen den oude Leydenaaren altyd ten roem is naagegeeven; veelen der onder de puin geraakte ſtukken, met het bedaard doorzoeken van deeze puin, uit dezelve zullen zyn gered, en tot hier toe gaaf en ongecançelleerd bewaard geworden; daar eenige anderen, tot groot naadeel van deeze Stad, geheel moogelyk zyn weggeraakt, zoo dat men ze niet heeft konnen wederom vinden, noch ook eenige gedachtenis daarvan is overgebleeven; naardien van dezelven geene dubbelde voor handen waren; en men, misſchien, hier nog niet gewoon was, van alle dezelven een behoorlyk en gewettigd afſchrift te maaken, gelyk men zulks naaderhand meeſt overal wyslyk heeft ingevoerd, waaruit dan in veele Steeden gebooren zyn die oude Pergamentenregiſters, in dewelken alle de Handveſten, Privilegien, Octroyen en andere Charters van belang zyn geboekt, en dewelken voor echt en van het zelfde gezag, met de origineele ſtukken, gehouden worden: en dewelken ook thans hier en daar alleen zyn overgebleeven, daar veelen der oudſte origineele ſtukken zyn verlooren geraakt.

(5) Dus werden oudtyds alhier genaamd die boeken, in dewelken kortelyk de Dingpligtige zaaken, met de daarop geuitte adviſen en vonniſſen, als ook eenige andere voorvallende zaaken, betreffende de politieke regeering van 't Collegie van de Heeren Schepenen deezer Stad, zyn vervat en te boek gebragt geworden.

Griffie van deeze Stad tot op huiden bewaard worden. Dus vinde ik in dat Kenningboek, 't welk begonnen is in den jaare 1434., en waar van de titul is: *Kennynge inden Jaire anno* XXXIIII. (1) dit volgende: „ Item „ upten XVIII^en. dach in Julio ghingen tgerecht ende een deel vander „ vroescip, upten toirn tsinte pieters, „ ende haildcn tgrote segel vander „ stede om brieue dair mede te zegelen vander leeninge ende hier waren „ ouer, Symon vredric willemtz „ Scout, Dirc Renger Willem van „ bosschuisen burger meyster, Andries „ costynsz Jan taey Symon vredric van „ zwieten Dirc coen Florys claisz. „ Scepenen, Jan Euersz. Jan heerman „ Aernt Jan godenz. Aelbaren van noor- „ de Symon vredric bertelmeesz. Ge- „ ryt van oestgeest Heinric heinricz. als „ vroescip, gedaen upten dach vo.rsz. „ int jair MCCCC viue ende veer- „ tich ". Gelyk ook door my in een ander Kenningboek (2) het naavolgende is aangeteekend gevonden:

„ Keninge begonne danno XLVI.
„ tsinte Jacobs dage.

„ Symon vrederic Scout.

„ Burgermeesters

„ Henric reyners soen.
„ Jan Jan Euerts z. z.
„ Aelbaern van noorde.
„ Dirc renger.

„ Scepene.

„ Ghysbrecht van zwieten.
„ Jacob van Sonnevelt.
„ Arent van Rollandt.
„ Pieter die belbu.
„ Coen van Oesterwyck.
„ Gheryt hasselair.
„ Florys pieter zoē
„ Gheryt Heerman.

„ Dit sijn die ghene die de slotelen „ hebben van der hantvest doir opten „ toren.

„ Gysbrecht van Zwieten.
„ doot *Jan van noorde.*
„ Willem van Bosschuysen.
„ Jacop van zonneuelt.
„ doot *Jan Leerman.*
✠ „ Jacop ryswyck.
„ Jan Reyner gysbrecht z.
„ *Dirc van* [illegible]
„ Buckel heerman.
„ Tymon van Woude.
„ Geryt ryswyc.
„ Symon van noorde "

Ontrent welke aanteekening by my is opgemerkt, dat de drie laatstgemelde Heeren, met naamen: *Tymon van Woude*; *Geryt ryswyc*; en *Symon van noorde*; dewelken meede als Bewaarders der Sleutelen van dat vertrek op den Tooren, alwaar de Handvesten der Stad werden bewaard, alhier worden opgenoemd, waarschynlyk laater, dan de neegen eerstgemelde Heeren, tot het waarneemen van dien post zullen zyn geroepen, naardien my uit den inkt duidelyk is gebleeken, dat derzelver naamen aldaar op een ander tyd, dan de naamen der neegen eerstgemelde Heeren, zyn geboekt geworden, waarom ik bynaa zoude durven stellen, dat door onze wyze Voorvaders, opdat door hen alle moogelyke omzigtigheid wierde gebruikt, dat de Origineele bezeegelde Opene Brieven van de by hen wettiglyk verkreegene Handvesten en Privilegien, en alle hunne andere voornaamste Charters en Stukken, waaruit altyd van hunne voorrechten en vergunde vryheden zoude konnen blyken, en waarmeede, als met een zeer kostelyk en onwaardeerbaar pantser, zy zich tegen de onrechtmaatige onderdrukkingen van hunne magtige Vorsten en de geweldige of listige onderneemingen van allen, die hunne rechten zouden moogen willen benaadeelen, ten allen tyden by de geenen, die naar eenige reedenen van billykheid luisteren en alle hunne daaden naar de regelen van recht, en niet naar de maate van onwettiglyk gebruikte magt en gezag, afmeeten, zouden konnen verdeedigen, toch in alle veiligheid gaaf en ongeschonden mogten blyven bewaard, jaarlyks neegen Heeren (3) zullen zyn ver-

(1) Kenningboek A. fol. 223. vs.
(2) Kenningboek B. fol. 1.
(3) Misschien zoude men konnen stellen, dat dit getal der gemelde Sleutelbewaarderen hebbe gelyk geweest aan het getal der Schepenen, (als den welken die post in andere Steeden eertyds werd toevertrouwd, gelyk wy zoo aanstonds op de volgende Bladzyde in de Aanteekening Nº. 1. zien zullen) en dat dus dit Collegie of genootschap, in deeze Stad, alleenlyk hebbe bestaan uit acht persoonen, omdat den naam van

verkoozen, aan dewelken de ſleutels van de (waarſchynlyk onderſcheidene, op dat 'er geen kwaad gebruik van zoude konnen worden gemaakt, of iemand, tot te rug geeving der vergunde en eens uitgegeevene Origineele Brieven, zoude moogen worden verleid, omgekoft, of met geweld gedwongen) ſloten, waarmeede de deur van het vertrek op den Tooren, tot die bewaaring geſchikt, was geſlooten, zyn toevertrouwd geworden; en dat dus, miſſchien, de drie laaſtgemelde Heeren in plaatze van die drie Heeren, met naamen: *Jan van noorde*; *Jan heerman*; en *Dirc van noorde*; welker naamen ik, in de boovenſtaande aanteekening uit het Kenningboek, met curſive letters heb doen drukken, omdat dezelven, op de aangetoogene plaatze in dat Kenningboek, worden doorgehaald gevonden met byvoeging op de twee eerſtgemelden, dat dezelve Heeren reeds waren overleeden; tot vervulling van die opengevallene bedieningen, op nieuws zyn aangeſteld, en hunne naamen daar naa in dit Kenningboek opgeſchreeven geworden (1). Doch, hoe dit ook zy, meene ik nochtans, dat door deeze bygebragte aanhaalingen uit de oude Kenningboeken, als uit zoo veele onwederleglyke bewyzen, het verhaalde van den naauwkeurigen Heere Secretaris Jan van Hout, wegens de bewaaring van het Groot Zeegel en van de Handveſten, Privilegien en andere voornaame Stukken deezer Stad, op den Tooren van St. Pieters Kerk, nu en voor het vervolg van tyd, buiten alle twyffel is geſteld geworden.

En, wanneer nu al verder de Heer Frans van Mieris overgaat tot de beſchryving van de binnenſte geſteldheid van deeze meergemelde Kerk, zoo heeft ook deeze naarſtige en getrouwe Schryver aldaar (Bladz. 29—45. opgegeeven, het geen tot zyne kenniſſe is gekoomen noopens de gedenkſtukken en outaaren, in vroegere dagen in deeze Kerk gevonden geweeſt zynde; en noopens de Geeſtelyke ſtichtingen van eenige Gilden en Broederſchappen; als ook noopens ſommige Capelrien en Vicarien; welken onze braave, deugdzaame en oprechte, doch door een ongelukkig bygeloof vervoerde, Voorouders, waanende daarmeede, als met zoo veele goede werken en verdienende daaden, zich den weg ter verkryging van de eeuwige gelukzaligheid te baanen, in die Kerk, ter eere van den Eenigen Drieëenen God, en ook van eenigen zoo genaamde Heiligen, in hunne goedwillige onweetenheid hebben opgerecht, en welker inkoomſten, voor zoo verre die ſtichtingen, volgens den wil der ſtichteren, in byzondere Geſlachten zyn gebleeven, nog tot op den huidigen dag by de naaſtbeſtaanden en afkoomelingen uit het geſlacht der

van den Heere *Jacop ryswyck*, die op de aangetoogene lyſt wordt gevonden, aldaar is gemerkt met dit teeken: ✠: vermits hy, moogelyk, aanſtonds by de verkiezing zal zyn geëxcuſeerd en een ander in zyn plaats benoemd geworden. Doch, dit een en ander, zoo noopens deeze jaarlykſche verkiezing, als noopens het getal deezer Sleutelbewaarderen, zyn en blyven by my loutere giſſingen, en worden dus, en ook niet verder, by my opgegeeven, tot dat 'er naadere bewyzen van worden ontdekt.

1) Dat deeze naauwkeurige wyze van bewaaring der Origineele, door de Graaven gezeegelde, Brieven en Handveſten, ook in andere Steeden, ten tyde onzer Voorvaderen, is in gebruik geweeſt, heb ik eerſt ontdekt, naadat dit werk door my reeds was afgeſchreeven en ter drukperſe gereed gemaakt; immers, is op dat pas, en niet eerder, tot myne kennis gekoomen, dat men in oude tyden te Dordrecht gewoon was, alle dezelve Origineele Charters, of de echt gemaakte en gewettigde afſchriften van dezelven, aan dewelken in de allervroegſte dagen het Hof der Minrebroederen aldaar ten bewaarplaatze ſchynt te hebben verſtrekt, te bewaaren in eene yzere kas of kiſt, dewelke daartoe was gemaakt en op het Stads Raadhuis werd geplaatſt; en welke kas of kiſt met verſcheidene ſloten was voorzien, waarvan de Sleutels oudstyds onder de Schepenen dier Stad pleegen te beruſten; doch, in volgende dagen, werden deeze Sleutels aan eenigen der Gilden, wanneer dezelven aldaar meerder gezag kreegen, toevertrouwd, zoo nochtans, dat dezelve kas of kiſt niet mogte worden geopend, dan met voorgaande bewilliging van de Regeering der gemelde Stad, en ten overſtaan van de Gecommitteerden uit dezelve Regeering; als ook van de geſaamlyke Goede Luiden van den Achten, en van de Boekhouderen van die Gilden, onder welker bewaaring deeze Sleutels beruſteden, en welke Boekhouders dezelve ſleutels daartoe, gewoonlyk, aanbragten: gelyk dit alles, uit de oude echte aanteekeningen van die Stad, wordt verhaald en beweezen door den zeer geleerden Wel-Ed. Geſtrengen Heere Mr. Pieter Hendrik van de Wall, Lid van den Oudraad en Regeerend Schepen der Stad Dordrecht, &c. &c., van wiens groote kunde en noeſte vlyt (zoo het den goeden God behaage, zyn leven tot eenen gryzen ouderdom uitterekken, gelyk wy aan zyn Wel-Ed. Geſtrengen van ganſcher harte toewenſchen) het aloude Dordrecht veele uitneemende

der ſtichteren meeſt al genooten worden, voor zoo verre deeze byzondere ſtichtingen alle de onheilen van den tyd zyn ontworſteld. En zal ik, by deeze, door den Heere van Mieris meedegedeelde, ſtichtingen, ook nog de volgende ſtukken, betrekkelyk tot eenige in deeze Kerk opgerechte Capelrien en Vicarien, zoo als dezelven my zyn ter hand gekoomen, ter voldoening van den weetgierigen Leezer, voegen.

Hier in nu zullende houden de orde des tyds, op dewelke deeze ſtichtingen, voor zoo verre ik dezelven magtig ben geworden, zyn geſchied, doet zich eerſt op de ſtichting van eene niet geringe Capelrie, ter eere van Sinte Catharina, volgens de hier ingevoegde

Stichting- of Fundatie-Brief van eene Capelrie, geveſtigd in Sint Pieters Kerk te Leyden door den Heere Berwout Willemszoon, Geeſtelyk onder het Bisdom van Utrecht, woonende in den Hage; ter eere van Sinte Catharine, Maagd en Martelaareſſe; op den 6. July van den jaare 1379.

,, In nomine Domini Amen. Nouerit modernorum preſentia & futurorum poſteritas non ignoret quod anno a natiuitate ejusdem Milleſimo Trecenteſimo ſeptuageſimo nono Indictione ſecunda, & Die ſexta Menſis Julii, Cum rationi congruat vt quisque beneficii accepti memor ad augmentum Honoris & Laudis Illius laboret Cujus gratiam in multis ſuis ſucceſſibus ſuſcipit cotidie & experitur Larga manu vltra meritum ſibi impendi Hinc eſt quod conſtitutus in mei Notarii publici & teſtium infraſcriptorum ad hoc ſpecialiter vocatorum & rogatorum preſentia Diſcretus vir Berwoldus filius Wilhelmi Clericus Trajectenſis Dyoceſeos conſiderans quod de omnibus bonis temporalibus que a Deo accepit non plus hinc ſecum portabit quam id quod ad omnipotentis Dei honorem & ſancti ſui nominis cultum duxit conuertendum Cupiens de bonis ſibi a Deo collatis diuinum officium & Chriſti nominis laudem dilatare pro animabus parentum ſuorum defunctorum & omnium benefactorum quorum beneficiis vſus fuit & cottidie gaudet & in remiſſionem omnium peccaminum ſuorum in Honore omnipotentis Dei & beatæ Mariæ virginis ejus genitricis & ſancte Catharine virginis & martiris quandam cappellaniam perpetuam conferendam tradendam & aſſignandam perpetuis temporibus in futurum quociens vacatio illius contigerit clerico ydoneo ſeculari de bonis ſuis predictis infraſcriptis fundauit dotauit & erexit deſeruiendam in quacunque eccleſia collegiata ſiue prochiali vbi idem fundator, dotator & erector commiſerit ſeu deſiderauerit deſeruiri donec & quousque per conſenſum alicujus Decani Capellani ſeu Rectoris alicujus parochialis eccleſiæ aut per gratiam obtinendam in aliqua eccleſia ipſam perpetuis temporibus limitauerit deſeruiri. Cui quidem capellaniæ perpetuæ predictus fundator ex certa ſua ſcientia non ſeductus non coactus nec in aliquo circomuentus ſanus per Dei gratiam mente & corpore proprie & ſponte donatione pura & irreuocabili tradidit dedit donauit & aſſignauit bona infraſcripta. Inprimis videlicet quadraginta ſolidos (1) Denariorum Hollandenſium monetæ currentis annui redditus ſoluendos in ,, nun-

mende en onſchatbaare voordeelen, tot vermeerdering van den luiſter en bloei deezer fraaije Stad, te wachten heeft; in zyne (thans nog op de drukperſe zynde) wel doorwrochte *Verhandeling over de Handveſten, Voorrechtsbrieven, en andere Chartres, der Stad Dordrecht*, pag. 35—39. En ik beken voor my, dat dit voorbeeld van eene zoodaanige zorgvuldige bewaaring der Dordrechtiche Handveſten alleen genoeg zoude zyn geweeſt, om, indien de bygebragte bewyzen uit onze Kenningboeken al hadden ontbrooken, my echter te overtuigen, dat men te Leyden in die tyden ook geene mindere aandacht voor de bewaaring van onze Handveſten, dewelken by de oude Leydenaaren ſteeds zoo hoog geſchat werden, dat zy voor derzelver behoud hun goed en bloed vrywilliglyk opöfferden, had gebruikt, 't welk my dan ook aanleiding zoude hebben gegeeven, om evenwel aan het verhaal van den Secretaris van Hout volkoomen geloof te ſlaan, welk verhaal met het gebeurde ten vollen overeenteſtemmen, door my nu onwederſpreeklyk beweezen is.

(1) Unus ſolidus valet duodecim denariis, juxta Capitula Caroli Magni, anni 797. edita ab Holſtenio §. 11., ubi haec habentur: *In argento duodecim denarios ſolidum faciant: & in aliis ſpeciebus ad iſtum pretium omnes aeſtimationes compoſitionis ſunt.* Quod etiam deinceps firmatum a Ludovico Pio, c. 3. tit.

,, nundinis de Voorscoten pro media
,, parte & pro alia media in nundinis
,, de Delff exinde proxime sequentibus
,, quos habet Idem fundator & erector
,, super quibusdam domo & domistadio
,, in villa de Haga habentibus confines
,, domos ab orientali parte Benne filii
,, Witkur (1) prope aqueductum dic-
,, tum die Spreye & ab occidentali Ca-
,, tharinæ filiæ Harmanni & in casu
,, pro quo assignatione hujusmodi qua-
,, draginta solidorum dicta domus in
,, aliquo defecerit pro suppletione hu-
,, jusmodi defectus recurretur ad do-
,, mum & domistadium in Haga haben-
,, tem confines a parte meridionali do-
,, mum & domistadium Wortel fylii
,, ommeloeps & a parte australi domum
,, Jasparis Holle. Item assignauit Idem
,, fundator predictæ cappellaniæ suæ
,, tres Libras denariorum Hollandensium
,, annuas monetæ currentis soluendas
,, in festo beatorum Philippi & Jacobi
,, apostolorum super quibusdam domo
,, & domistadio in Haga habentibus
,, confines domos videlicet a parte orien-
,, tali Theodorici filii Joannis & a par-
,, te occidentali Diedardi. Et in casu
,, quo domus & domistadium hujusmo-
,, di pro dictis Redditibus trium librá-
,, rum non sufficerent tunc pro supple-
,, tione defectus hujusmodi recursus ha-
,, beri debet super domo & domistadio
,, Bertho.di Ommeloeps in Haga haben-
,, tibus confines a parte videlicet occi-
,, dentali domum Theodorici backers
,, zoen & a parte orientali domum Ni-
,, colai Bruysbier. Item assignauit Idem
,, fundator predictæ Capellanie suæ
,, vnam Libram denariorum Hollandien-
,, sium monetæ predictæ annui reddi-
,, tus super quibusdam domo & domi-
,, stadio vbi actu habitat Petrus filius
,, petri habentibus a parte orientali do-
,, mum Johannis filii gerardi vander
,, Lande, & a parte occidentali domum
,, Petri filii petri predicti. Item assig-
,, nauit dictus fundator predictæ Ca-
,, pellaniæ suæ quadraginta solidos de-
,, nariorum Hollandiensium annui red-
,, ditus soluendos in festo omnium sanc-
,, torum super quibusdam domo & do-
,, mistadio in Haga habentibus confi-
,, nes a parte australi domum Agathe
,, comans & a parte meridionali viam
,, publicam pertranseuntem. Et si de-
,, fectus hujusmodi reddituum non suffi-
,, cerent suppleri debet de domo & do-
,, mistadio vbi actu moratur Ghertru-
,, dis Witkni habentibus confines a par-
,, te occidentali domum Elisabethe van
,, den Wale & ab oriente domum Petri
,, filii Nicolai Saluo semper & reserua-
,, to Agathæ filiæ Hugonis ancillæ ipsius
,, fundatoris vsufructu dictorum reddi-
,, tuum & victualibus per dictum fun-
,, datorem predicte ancillæ suæ in
,, dictis redditibus factis Ita videlicet
,, & taliter quod quamdiu dicta Agatha
,, vitam duxerit in humanis ipsa dictis
,, Redditibus singulis annis libere per-
,, fruetur Nisi idem fundator vsumfruc-
,, tum de hujusmodi redditibus sibi
,, factum in toto vel in parte ad se du-
,, xerit reuocandum de quo sibi pote-
,, statem reseruauit Et post ejus mor-
,, tem redditus hujusmodi ad ipsum fun-
,, datorem si superstes fuerit devenient
,, De quibus etiam idem fundator quam-
,, diu vixerit vsumfructum habebit &
,, post mortem ejus aut si in morte
,, dicte Agathæ ancillæ suæ superstes
,, non fuerit ad dictam capellaniam &
,, ad capellanum seu rectorem ejusdem
,, ad usum dictæ Capellanie libere
,, deuoluentur eidem capellaniæ perpe-
,, tuo permansuri. Item tradiuit &
,, assignauit Idem fundator predictæ
,, capellanie suæ vnum juger terræ
,, in officio de Haga de quo ipse fun-
,, dator in libro censuum domini Comi-
,, tis extitit registratus habens confines
,, a parte orientali viam publicam per-
,, transeuntem & parte meridionali ter-
,, ram

tit. 75 Ita etiam *solidus duodecim denariorum* fuisse dicitur in Capitul. 2. Karlomanni c. 2. Adde & Capitula Caroli Magni, lib. III. cap. 30. lib. V. cap. 3 in Addit. 1. & Ludovici Pii, cap. 57. ut & Synodum Liptinensem, c. 2., quibus junge, quae notat Vetus Agrimensor, *de Ponderibus*, his verbis: *Juxta Gallos vigesima pars unciae denarius est, & duodecim denarii solidum reddunt: ideoque juxta numerum denariorum tres unciae quinque solidos complent. Sic & quinque solidi in tres uncias redeant: nam duodecim unciae Libram viginti solidos continentem efficiunt. Sed veteres solidum qui nunc Aureus dicitur, nuncupabant.* Quem locum citat Nob[illegible]mus Dominus Du Cange, in suo Glossar. Mediae & Infimae Latinitatis; in voc. *Libra Gallica.* Utrum vero haec Moneta cum Moneta Hollandensi illorum temporum in omnibus conveniat, affirmare non ausim.

(1) Forsan: *[illegible]*. aut: *Witkam*. Quomodo enim legatur, ex obsoletis, & pene extritis, litteris non clare patet, nec hic, nec infra hac eadem pagina; ubi, tamen, sicut mihi videtur, in veteri MS. legitur: *Ghertrudis Witkni.*

,, ram Foykmi (1) filii Wilhelmi & ab
,, occidente aquæductum publicum & a
,, parte auſtrali terram Bertholdi om-
,, nieloeps. Item tradidit & aſſignauit i-
,, dem fundator predictæ capellaniæ
,, ſuæ quatuor menſuras terre dictas
,, vulgariter vier mete Landts jacentes in
,, dominio de Voorne & in officio de
,, Rigge quas idem fundator habuit a
,, domino Henrico Popponis presbytero,
,, quæ actu valent in certis redditibus ſin-
,, gulis annis deductis omnibus oneribus
,, triginta octo ſolidos groſſorum Hol-
,, landenſium uno antiquo ſcudato (2)
,, pro quadraginta groſſis Hollandenſi-
,, bus computato ſoluendos ſingulis an-
,, nis in carnis primo. Quarum quidem
,, terrarum duæ menſuræ jacent in
,, dicto officio de Rigge a meridionali
,, parte viæ dictæ vulgariter die Zu-
,, derlantſche wech cum terris confi-
,, nibus videlicet ab orientali parte Hen-
,, rici Abben zoon & ab occidentali
,, Reygherdi filii Willemanni. Aliæ
,, vero duæ menſuræ jacent ab auſtrali
,, parte dictæ viæ cum terris confini-
,, bus videlicet ſancti Spiritus in Rigge
,, ab orientali dominorum Canonicorum
,, & Capituli in Brielis. Et in caſu quo
,, dictæ quatuor menſuræ ad dictorum
,, triginta octo ſolidorum groſſorum va-
,, lorem annuum in futurum aliquo tem-
,, pore non aſcenderent ſeu ſuffice-
,, rent, tunc ſuper defectum hujusmo-
,, di ad quoddam domiſtadium in dicto
,, officio de Rigge dictum vulgariter
,, Jan Stangaerts Hofſtede quod actu
,, valet tres Libras cum dimidia denario-
,, rum Hollandenſium annui redditus
,, recurreretur. Quod quidem domi-
,, ſtadium habet terras confines ab vna
,, videlicet parte agger dictus vulgari-
,, ter die Rigdycke & a parte orientali
,, terram Joannis Lodders zoon. Item
,, tradidit & aſſignauit Idem fundator
,, dictæ capellaniæ mediam partem v-
,, nius menſuræ terræ dictæ vulgariter
,, een weer Landts vocatam die Smael
,, weer jacentem in officio de Zoeter-
,, woude Cujus quidem reſidua pars
,, dictæ menſuræ eſt ſancti Spiritus in
,, Voorſcoten a parte orientali & ab
,, occidentali Wilhelmi filii Jacobi. In-
,, tegra vero menſura dicta die weer-
,, landts predicta terras habet confines
,, a parte occidentali terram dictam Jan
,, Borts weer a parte auſtrali aquæ-
,, ductum vocatum die Vliet van Voor-
,, ſcoten a parte orientali terram dictam
,, Gheryt Zybrantsz weer & verſus
,, meridiem extendens ſe ad viam pu-
,, blicam dictam vulgariter die Oude-
,, wech. Quæ quidem terræ actu va-
,, lent quinque libras cum dimidia De-
,, nariorum Hollandenſium monetæ com-
,, muniter currentis, de quibus dictus
,, dominus Henricus Popponis presby-
,, ter cum pecuniis ſuis emit & perſol-
,, uit in augmentationem Capellaniæ
,, hujusmodi tres Libras denariorum.
,, Reſiduos vero quinquaginta ſolidos
,, Ipſe fundator hujusmodi vero reddi-
,, tuum jam dictorum videlicet dicti
,, jugeris terræ in officio de Haga &
,, dictarum terrarum in Voerne & in
,, Zoeterwoude prout ſupra ipſe funda-
,, tor præaſſignauit vſumfructum ſibi
,, quamdiu vitam duxerit in Humanis
,, reſeruauit ita quod eis tanquam pro-
,, priis libere vti & frui valeat quam-
,, diu vixerit. Salvo quod de libera ſua
,, & ſpontanea voluntate [illegible] tempori-
,, bus vitæ ſuæ vnam miſſam in ſepti-
,, mana per ydoneum presbyterum quem
,, ad hoc duxerit eligendum de dictis
,, redditibus in quacunque eccleſia vbi
,, hoc ſibi placuerit celebrari faciet &
,, procurabit prefatæ vero Capellaniæ
,, collationem & preſentationem quan-
,, docunque & quotienſcunque ipſam
,, vacari contigerit in futurum prefa-
,, tus fundator quamdiu vixerit ſibi Re-
,, ſeruauit. Poſt mortem vero ipſius
,, vult ipſe fundator quod Thomas fra-
,, ter ejus prefatæ capellaniæ verus col-
,, lator preſentator & patronus exiſtat
,, ſi & quantum tunc ſuperſtes fuerit.
,, Si autem ſuperſtes non fuerit tunc
,, ad ſeniorem & propinquiorem heredem
,, ſuum juniorem maſculum ſeniori foe-
,, minæ

(1) Pro certo ex obſoleta & corrupt[illegible] abbreviatura veteris MSti aſſerere non audeo, legendumne hoc modo ſit, an vero: *[illegible]*.

(2) Antiquos hos Scudatos non multum differre ab illa Moneta Galliae Regum, quae eodem nomine venit apud Joann. à Leydis lib. XXXII. Chron. cap. 14. ubi dicuntur *Scudati*, *aurei*, qui noſtris veniunt nomine *Ecus d'or*; equidem credo, non tamen pro certo habeo. Eaque notione haec Moneta etiam occurrit apud Buſchium de Reform. Monaſt. Tom. II. Scriptor. Brunsvic. Leibnit. pag. 93[illegible] *[illegible] autem amita mea [illegible] pecuniam [illegible] quinquaginta [illegible] ro, in valore circa ſeptuaginta florenos Rhenenſes.*

„ minæ in æquali gradu conſanguinita-
„ tis preferendo collatio preſentatio &
„ Jus patronatus capellaniæ hujusmodi
„ deueniet & ſic deſcendendo de here-
„ de in heredem juxta naturam & con-
„ ſuetudinem feodorum precipue Nort-
„ hollandiæ & aliter prout in bonis feo-
„ dalibus ſucceſſores communiter ſuc-
„ cedere conſueuerunt. Voluit etiam
„ Idem fundator quod quandocunque &
„ quotieſcunque cappellania hujusmodi
„ vacauerit quod tunc patronus pro tem-
„ pore capellaniæ hujusmodi ad eandem
„ aliquem clericum habilem & idoneum
„ qui de progenie ipſius fundatoris de-
„ ſcenderit preſentabit. Si & quatenus
„ de parentela hujusmodi quis Idoneus
„ reperiatur quodque ſi aliquis patronus
„ pro tempore quod abſit contra men-
„ tem fundationis hujusmodi exiſtente
„ aliquo clerico de parentela ſua habi-
„ li & ydoneum aliquem extraneum
„ qui de parentela ipſius fundatoris non
„ extiterit ad hujusmodi capellaniam
„ preſentauerit quod tunc propinquior
„ clericus habilis & ydoneus de paren-
„ tela hujusmodi collationem & pre-
„ ſentationem hujusmodi valeat Recla-
„ mare & docto de parentela habilitate
„ & ydoneitate predictis Idem propin-
„ quus Clericus in aſſequtione dicte hu-
„ jusmodi Capellanie prefato extraneo
„ debet anteferri & ipſum excludere. I-
„ tem voluit idem fundator quod in ca-
„ ſu quo ipſum fundatorem in vita ſua
„ plura bona prefatæ Capellaniæ ad-
„ dere ſeu aſſignare contigerit poſt con-
„ firmationem fundationis hujusmodi ſeu
„ mortificationem bonorum predicto-
„ rum quod bona hujusmodi confirma-
„ tionem & mortificationem priuilegiis
„ & emmunitatibus eccleſiæ gaudere va-
„ leant prout bona preaſſignata perpe-
„ tuis temporibus in futurum. Item re-
„ ſeruauit prefatus fundator ſibi facul-
„ tatem & poteſtatem ſpecialem quod
„ bona predicta prefate cappellaniæ
„ aſſignata minus vtilia quæ in aliis
„ bonis magis vtilibus dicte Capella-
„ nie conuerti poſſent propria auctori-
„ tate quamdiu ipſe vixerit vendere
„ poſſit & alienare & in aliis bonis v-
„ tilibus magis promptis & competen-
„ tibus conuertere conſenſu etiam Ordi-
„ narii ſuper hoc non obtento. Noluit
„ tamen quod aliquis ſucceſſorum ſuo-
„ rum pro tempore patronorum dictæ
„ Capellanie ſeu capellaniorum ejus-
„ dem citra conſenſum Ordinarii hoc
„ valeat attemptare. Item voluit pre-
„ fatus fundator quod poſt mortem
„ ſuam & dictæ Agathæ ancillæ ſuæ
„ ſeu aliter quandocunque bona omnia
„ predicti ad dictam capellaniam de-
„ uoluta fuerint quod tunc Capellanus
„ pro tempore capellanie hujusmodi in
„ quacunque eccleſia vbi tunc dicta ca-
„ pellania deputata aut conſtituta vt
„ ſupra dicitur fuerit ipſam deſeruire
„ tenebitur tribus menſis in ſeptimana
„ Niſi infirmitatibus aut canonico impe-
„ dimento ſuper quo idem fundator
„ ipſius capellani conſcientiam preci-
„ pue onerauit fuerit prepeditus. Item
„ voluit idem fundator quod quando-
„ cunque & quotieſcunque dictam ca-
„ pellaniam pro tempore vacare conti-
„ gerit quod preſentandus ad eandem
„ ipſam Cappellaniam cum una Libra de-
„ nariorum Hollandenſium annui reddi-
„ tus pro tempore currente tenebitur e-
„ mendare & augmentare & de hujus-
„ modi libra Denariorum annui reddi-
„ tus prefato patrono ad vſum ipſius
„ Capellanie ſatisfacere & de hoc ſuffi-
„ cienter cauere. Item diſtricte pre-
„ fatus fundator inhibuit cuicunque pa-
„ trono pro tempore capellanie hujus-
„ modi ne quis Jus patronatus ejusdem
„ alicui alteri propinquo vel extraneo
„ vendere transferre, dare, donare, aut
„ cedere valeat aliqua ratione ſiue cau-
„ ſa etiam quamquam in hujusmodi ven-
„ ditionem translationem , donationem
„ aut ceſſionem conſenſus Ordinarii in-
„ teruenerit. Quodque ſi ſecus per
„ quemquam etiam auctoritate & con-
„ ſenſu Ordinarii, Metropolitani aut Se-
„ dis Apoſtolice attemptari contigerit
„ quod tunc Jus patronatus Capellanie
„ hujusmodi ad propinquiorem de pa-
„ rentela ſua ſi ſe opponere velit ſin
„ autem ad quemcunque alium de pa-
„ rentela ſua ſe opponere volentem pro-
„ pinquiorem tamen ſemper preferendo
„ deuoluetur. Ipſeque verus patronus
„ Ipſius Capellanie & collator exiſtet
„ aliusque propinquior qui contra men-
„ tem hujusmodi fundationis Jus pa-
„ tronatus in alium tranſtulerat propter
„ abuſionem ſuam hujusmodi perpetuo
„ Jure patronatus predicto priuabitur
„ & ſpoliabitur conſenſu & auctoritate
„ dicti Ordinarii Metropolitani aut Sedis
„ Apoſtolice non obſtante. Item voluit
„ Idem fundator per capellanum pro
„ tempore capellanie hujusmodi per-
„ petuis temporibus ſingulis annis poſt
„ mortem ſuam anniuerſarium ſuum &
„ parentum ſuorum defunctorum in ec-

„ cleſia

„ clesia sancti Petri in Leyden fieri feriis quintis & sextis ante festum beate Katharinæ virginis & martiris. Pro quo quidem anniuersario faciendo idem fundator assignauit eidem capellanie triginta solidos denariorum Hollandensium monetæ predicte annui redditus super domo & domistadio quam emit idem fundator a Thoma den spoermaecker in oppido de Leyden contiguam domui Thomæ fratris ipsius fundatoris a parte australi sitæ. De quibus quidem redditibus dictus Capellanus pro tempore singulis annis in anniuersario hujusmodi nouem candelas cereas dictas vulgariter stalcaersen super sepulchro ipsius fundatoris in casu quo eundem in ecclesia sepeliri contigerit alioquin super sepulcrum patris sui collocabit & ministrabit & erogabit super sepulchro predicto duobus Curatis dictæ ecclesiæ Ibidem de sero ad vigilias & de mane ad missam conuenientibus pro qualibet vice sex denarios monetæ supradictæ. Ceteris vero capellanis presbyteris & custodi dicte ecclesiæ ad vigilias & missam conuenientibus & sepulchrum suum visitantibus pro qualibet vice quatuor denarios monetæ supradictæ. Super quibus omnibus & singulis supradictis prefatus fundator petiit sibi fieri publicum Instrumentum per me notarium infrascriptum. Acta sunt hæc in villa de Haga & in domo habitationis ipsius fundatoris anno indictione die & mense predictis Presentibus discretis viris dominis Vrancone Zifridi Canonico capellæ beate Mariæ Hagensis Wilhelmo gerardi presbyteris & Colmo dicto Die ridder persona literata dicte Trajectensis dyocesios Testibus ad premissa vocatis & rogatis. *Subscriptum erat sic.* Et me Jacobo Petri de Leyden clerico Trajectensis dyocesios publico Apostolica & Imperiali auctoritate Notario. Qui premissis omnibus & singulis Dum sic vt premittitur agerentur & fierent vna cum prenominatis Testibus presens interfui Eaque sic fieri vidi & audiui scripsi & publicaui & in hanc publicam formam redegi. Hic me subscripsi & signo meo solito signaui vocatus & rogatus in testimonium premissorum.

„ *In dorso erat scriptum Ita ut sequitur.*

„ Up den dach van huyden soe heeft Joos claesz. schout der stede vanden Briele geloft een Rente van IX. Schel. Hollants tsjrs op een Huys ende erue staende ende liggende binnen der voorsz stede in de cuyperstraete ende heeft de penningen vande seluer Lossinge geleuert in handen van Styne Andries dircxz^s huysvrouwe. Ende is de selue rente gegeuen geweest tot augmentacie van een capelrye int witte van deesen gementioneert. Ende voorsz Styne heeft den voorsz principalen rentbrieff vande voorsz rente van IX. schell. Hollants tsjrs geleuert in handen vanden voorsz Joos claesz. als gequeten.

„ Actum upten iiij^en. dach in Junio „ XV^C. zeuen en twintich.

„ My jegenwoordich,

„ *Ende was onderteyckent*,

„ E. Dircxz:

„ *Noch stont hier onder gescreuen.*

„ Collationata hec presens copia cum originalibus Litteris ut supra subscriptis subsignatisque inuenta est ejusdem ad verbum concordare. Quod ego Petrus Adriani Storm Notarius publicus & per Senatum curiæ Hollandiæ admissus signo meo manuali solito his subscripto Itá esse attestor.

Subsignatum.

P. A. Storm.
Not^ius. pub^s. ∬t.

Brieven van Confirmatie en Approbatie van de voorenstaande Capelrie, gesticht ter eere van Sinte Catharina, gegeeven door den Hoog-Eerwaardigen Heere Florens van Wevelinchoven, Bisschop van Utrecht, den 21. December van den jaare 1379.

„ FLORENTIUS De Weuelinchouen Dei gratia Episcopus Trajectensis notum facimus vniuersis quod nos presens testamentum seu dispositionem vltimæ voluntatis Domini Berwoldi filii Wilhelmi Clerici nostre diocesios vnde fit mentio in Litteris quibus hæ nostre transfiguntur. Ac omnia & singula inibi contenta prout juste facta sunt & specialiter fundatio-

„ nem

„ nem & dotationem capellaniæ perpe-
„ tuæ erigendæ seu erectæ deseruiende
„ & conferende ad ipsius Testatoris &
„ fundatoris ordinationem & dictis Lit-
„ teris expressatam per eundem fundaræ
„ & dotatæ in Honorem Dei & sancto
„ rum ibidem nominatorum Ratificamus
„ approbamus Laudamus & tenore pre-
„ sentium auctoritate nostra ordinaria
„ confirmamus. In quorum testimo-
„ nium sigillum nostrum ad causas pre-
„ sentibus duximus appendendum.

„ Datum anno a natiuitate Domini
„ Millesimo Tricentesimo septua-
„ gesimo nono Mensis decembris
„ Die vicesima prima.

„ *Subscribtum erat.*

„ Collationata hæc presens Copia
„ cum originalibus Litteris approbatio-
„ nis & ratificationis prefate capella-
„ nie fundationis & dotationis per pre-
„ tactum Instrumentum & sigillo rubea
„ cera sigillatis Inventum est ejusdem
„ ad verbum concordare

„ Per me
„ Petrum Adriani Storm,

„ Notarium subscriptum. Teste signo
„ meo manuali solito His subscripto.

„ *Subsignatum.*
P. A. Storm.
Notrs. Pub. sst.

„ *Noch stont hier onder gescreuen.*

„ Andermael gecollationneert jegens
„ haren originalen ende accordeert
„ by my
(*geteekend*)
W. Dam.

Opene Brieven van Confirmatie op de Capelrie, gefundeerd by den Heere Berwout Willemsz. in de Sint Pieters Kerk te Leyden, gegeeven by Hertog Albert van Beijeren, als Graaf van Holland, in den Hage op den 18. *October van den jaare* 1395.

„ AELBRECHT by Goodts ge-
„ naeden Palensgraue vpten Ryn
„ Hertoge van Beyeren Graue van He-
„ negouwen van Hollant van zeelant en-
„ de Heere van vrieslant Doen condt al-
„ len Luyden Dat Wy geconfirmeert
„ hebben ende confirmeren midtsdesen
„ brieue sulcke fundatie als Berwout
„ Willemsz onse clerck gemaeckt heeft
„ roerende van eenre capelryen in sinte
„ pieters kercke tot Leyden Ende gelo-
„ uen die voir ons ende voir onse naco-
„ melingen Berwout voirscreuen ende
„ synne nacomelingen vaste ende gestade
„ te houden tot eeuwigen daegen nae
„ Inhout derseluer fundacien Daer onse
„ jegenwoordige brieve doorsteken syn.
„ Oick meede hebben wy geconfirmeert
„ ende confirmeren midts deesen brieve
„ alle alsulcke brieue ende goedinge als
„ totter voorsz capelryen gemaickt syn
„ sint ter tyt dat die voirsz fundatie eerst
„ geschiede off naemaels daer off ge-
„ maeckt moegen worden Die welcke
„ wy oick gelouen voir ons ende voir
„ onsen nacomelingen vaste ende stade te
„ houden ende doen houden Berwout
„ voirsz ende synne nacomelingen tot
„ eeuwigen daegen.

„ In Oirconde Deesen brieff besegelt
„ met onsen segele.

„ Gegeuen inden Haege op sinte
„ Lucyen dach Int Jaer ons
„ Heeren MCCC. vyue ende
„ tnegentich.

„ *Onder stont gescreuen.*

„ Gecollt jegens doriginale brieuen
„ van confirmatie ende den principalen
„ Instrumente voirsz getransfixeert en-
„ de met een segel van groenen wassche
„ vuythangende besegelt ende is daer
„ meede beuonden accorderende upten
„ VIen. dach Decembris anno XVc.
„ ende LX.

„ By my
„ Pieter Adriaensz Storm,
„ Notarium voirn.

„ Teste signo meo manuali solito his
„ subscripto.

„ *Ende Ondertteyckent.*
P. A. Storm.
Nots. Publs. sst.

„ *Noch stont hier onder gescreuen.*

„ Andermael gecollt jegens toriginael
„ getransfixeert ende besegelt als voren
„ ende accordeert

„ By my
(*Onderteekend*)
W. Dam.

Uit de onder my berustende oude Handschriften, in myne Verzaameling van Stukken, raakende de Geestelyke Gestichten, Kerken, Kloosters, Godshuizen, Capelrien, Vicarien, &c. der Stad Leyden.

 Dus-

Dusdaanig heeft ook de eerzaame Geye Golburchs zoon (1) in deeze zelfde Kerk geſticht en gedoteerd eene Capelrie of eeuwige Vicarie, ter eere van den Apoſtel Petrus, welke naaderhand door zynen kleinzoon Jacob, den zoon van Rembrant Vinckens, met den eigendom en inkoomſten van veele goederen zoo merkelyk is vermeerderd en vergroot geworden, dat deeze Jacob Rembrantſz dezelve daarom in den jaare 1389. heeft verdeeld in twee Capelrien of Vicarien, waarvan de andere door hem is opgerecht ter eere van den Apoſtel Jacobus de Meerdere, met dien verſtande nochtans, dat deeze verdeeling alleenlyk zoude plaats grypen ontrent de vruchten, dewelken by gelyke deelen door de twee Capellaanen in der tyd zouden worden genooten en ontfangen; en is den dienſt van de eerſte deezer Vicarien, geſticht in den naam van St. Pieter, geveſtigd geweeſt op het Outaar, 't geen naar der Stichteren naam genoemd werd *het Vinckens Outaar*; terwyl de andere, dewelke geſticht was in den naam van St. Jacob Major, in gevolge der begeerte van des zelfs Stichter, ſteeds moeſt bediend worden op het outaar, aan St. Jan den Dooper en aan St. Jan den Euangeliſt toegewyd; welken beide outaaren voorheen in de St. Pieters Kerk te Leyden zyn gepl[illegible]ſt geweeſt. Meerder, deeze twee Vicarien betreffende, kan gezien worden uit de volgende

„ *Copie eener Brief van Dotatie „ en Augmentatie van twee Vi- „ cariën, in bon[illegible] Sanctorum „ Apoſtolorum Petri & Jacobi „ Majoris, gefondeert in St. „ Pieters Kerck te Leyden op „ 't Vincken Autaer; gepaſſeert „ den laetſten Mey 's jaers* 1389. „ *en gecopiëert den* 19. *April „ 's jaers* 1438. (2).

„ In den name ons heeren amen Ken- „ nelick zy een yegelick die dit Je- „ genwoordyge doorgeſchreuen ofte „ openbair inſtrument zullen ſien hoe dat „ ick openbaer notaris ondergeſchreuen „ hebbe geſyen onthouden eñ naerſtelick „ doorſyen en van woorde te woorde „ doirgeleſñ eenrehande openbair inſtru- „ ment van eenre fondatien, weſende „ heel ongebroken ende ongeſchoort „ weſñ gheſchreuen ende onderteikent „ onder die hant eñ onderteikenynge des „ Eerbaren eñ diſcreten Mans Thomaes „ Coen-

(1) Al[illegible] deeze Stichter genaamd in eene oude Ge[illegible], door den Secretaris der Stad Leyden J. van Hout op den 10. Augusty van den jaare 1597. geauthentiſeerd en beruſtende onder den Wel-Edelen Heere Mr. Le[illegible] van Heemskerk, te Leyden. Of wel [illegible] *Gheye Go[illegible]* z: of ook: *Ghey Go[illegible] zoon:* gelyk de naam van deezen Man in [illegible] afſchriften deezer Fundatiebrief en der Gedachteniſſen, of ook wel elders, [illegible] voorkomt.

(2) Deeze alhier gebruikte Copie is door my gecollationeerd met twee andere Affchriften, welker eerſte was geauthentiſeerd door den Notaris J. van [illegible], gewoond hebbende te Leyden: en onder welker laaſte, die, gelyk uit de paraphure van het daarop gedrukte Hollandſche Klein Zeegel bleek, eerſt was gemaakt naa den 20. Maart 1657., ſtond 1559. *Die [illegible] 10. Aprilis.* doch voor het overige was deeze niet geauthentiſeerd. Deeze beide Afſchriften nu verſchillen merkelyk van de hier ingelaste Copie, 't geen, waarſchynlyk, daardoor is veroorzaakt, dat de Origineele Fundatiebrief, naar de meeſt gewoone wyze van die tyden, voornaamlyk met opzigt tot alles, wat het Kerkelyke betreft, in de Latynſche taal zal zyn gegeeven en door onderſcheidene handen in 't Nederduitſch vertaald geworden. Vermits dan dit verſchil zeer groot is, heb ik gemeend, dat het moogelyk den oudheidlievenden Leezeren niet onaangenaam zyn zoude, ook alhier onder aan, in deeze Aanteekening, het andere geauthentiſeerde Affchrift geplaatſt te vinden, met aanwyzing der weinige woordelyke verſchillen (want, wat de ſpelling betreft, daarontrent heb ik onnoodig geoordeeld hier iets aanteteekenen, als zynde, zoo 't my voorkomt, in het laaſtgemelde Affchrift daarop door den Uitſchryver weinig gelet) van de eerſtgemelde geauthentiſeerde Copie met de laatſtgemelde nieuwere ongeauthentiſeerde of ſimpele Copie.

„ In den naem goids Amen, kennelick „ zy alle luyden, dat Ick Jacob Reym- „ brant Vinckens poirter te Leyden, „ wairlick man des ſtichs van Utrecht, we- „ der ouerleggende tot die gront myns be- „ gripens, dat ick all eer totter giften des „ cappelryen off ewige Vicarie gedoteert „ eerſtarſt (1) vanden beſcheyden ende „ eerbaren man gemeenlik geheeten Ghey „ gobburge z mynen oude vader, van myns „ vaders wegen In Sinte Pieters kerck te „ leyden, Inde eere des eerwairdigen gods, „ des reynre ſaliger ende glorioſr maget „ maria, zynre moeder, ſinte Pieter des „ apoſtels, ende allen anderen heyligen be- „ dient ſel worden, in twee cappelryen, off „ ewige Vicaryen, ſall worden geſcheyden, „ myn zeeckere dingen ende goederen, die „ ick gegeuen ende beweſen hebbe, totte „ [illegible]

(1) De nieuwere Copie heeft [illegible]: 't geen my beeter en verſtaanbaarder voo[illegible].

„ Coenraerdts z̄ van der voer clerck des bisdoms vā Wtrecht openbair notarius by keiserlicke auctoriteit eñ met wthangede zegelen beveiticht der heeren Jan philips z Deecken eñ philips Jans z̄ Canonick der kercken van Ste pancraes in leiden al doen ter tyt weiende Provisoor ende Deecken van leiden priesteren eñ Jacob die sone van reymbrant vincken z als wairlick onder tvoorsz bysdom eñ ỹtcheen hem gelick teerste was welcken inhout des Instruments alzoo danich is.

„ In den naem ons heeren Amen Kennelick zy eenen yegelicken hoe dat ick Jacob die zoone van reymbrant Vyncken z̄ burger tot Leiden wairlycke onder tbisdom van Wtrecht ouerdenckende dat wtterste zoe heb ick tot die ghifte eender cappelrie ofte eeuwige vicarie door den discreten eñ eerbaren man genaempt gemenlick ghey golburgh z̄ myn groote vader van myns Vaeders wegen eerst gedoteert eñ in Stē Pieters kercke binnen Leiden in die eere des almogenden Gods eñ der Saliger Maget Marye zynre gloriofer moeder Des heiligen Apostels Petry ende allen anderen heiligen te bedienen in twee cappelrien ofte eeuwyge vycarien gedeelt heb alle myn zekere goeden gegheuen eñ geassyngneert ōme die selue gifte in twee cappelrien ofte eeuwyge vycarien soot voorseit is te deilen eeuwelicken te bliuen Eñ ouermits die vruchtbaerhz der ghiften des voorñ Cappelrie met dus danigen ghifte donatie ende assyngnatie ende anders geseit naemaels in twee cappelrien ofte eeuwyge vycarien door den Eerwaerdigen vader in Chrō eñ heere heer floris Bisschop van wttrecht ghedeilt ghelick desñ eñ die anderen in schriften ende Brieuen daer van gemaeckt met wthangede zegelen des Eerwairdigen vaders in Chrō ende des heeren heer florentius Bisschop van wttrecht voorsz eñ des discreten mans gemeenlick genaempt Ghey golburch z̄ voorñ besegelt volder inhouden hieromme op dat die ghifte der voorsz twee cappelrien ofte eeuwyge vicarien gedeelde zoot voorsz is mach te sufficenter ende te meerder zyn omme „ daer

„ gifte des cappelrye, die in twee cappelryen off twee ewige vicaryen ewicndui.ende alst voorseyt is, sall worden gescheyden (2), ende om vruchtbairheyt der giften, des voorgeseyde cappelrye, ouermits alsulcke g.uinge ende bewysinge die geschiet syn, ende ander daer nae in twee cappelryen ofte ewige Vicaryen geschiet (3) is, van den eerwairdigen vader in Christo ende Heere Heere floris Biscop van vuytrecht voirseyt, ende des bescheyden mans gemeenlick geheeten Ghey gobburgens z̄ voornomt, hier om op dat die gifte der twee gescheyden (4) cappelryen off ewige vicarien gescheyden alst voorseyt is, bequame sal mogen worden ende vruchtbariger om te voeden den twee cappellanen der twee genoemde cappelryen, inder tyt ende tot haren gauen ende om haren last te lyden, soe gheue ick van nieuws die naegesz landen ende eruen, ende geeffe ouer inde handen des naegesz nots die alsulcke ouergeuinge ouernemende (5) is, inde name ende stede alle der geenre diet aengaet, off hier naemaels in toecomenden tyden in eniger wys aengaen mach, ende setse vry vuyt mynen handen nimmermeer weder te gheuen, ende gheue ouer eygendom der naegesz der (6) eruen ende landen, met alle den besten rechten ende manieren, als ick mach tot vermeringe der gauen der voorsz cappelryen, als een mergen lants luttel meer off min, dat ick gecoft hebbe tegen Willem Direxsz van Poelgeest, den vercooper; leggende in den Amboicht ende vryheyt van koudekerck in die stede die gemeenlick geheeten is, die hoegewaert, ende heet gemeenlick Dirck syen gheer ende hoirde hier voirmaels den voirseyden Dirck toe, welcke morgen belegen heeft an die zuytzyde lant, dat toebehoort den voorgeseyden cappelrye, die gedoteert is van Ghey gobburgens (7) voorseyt, ende ande noortsyde een campe lants geheeten gemeenlick hagens camp die nu toebehoort Wil.em van foreest, alsoe als daer off hout ende is gemaeckt een brieue „ met

(2) De nieuwere Copie heeft dit alles veel korter, doch, myns oordeels, ook gebrekkelyker, aldus: *bedient sal worden in tween Capelrye ofte twee eeuwig Vicarie eeuwich durend als voorseyt is, sal worden gescheyden.*

(3) De nieuwere Copie heeft: *gescheyt is:* 't geen my ook beeter alhier behaagt.

(4) De nieuwere Copie heeft: *geseyde:* en het zelve is hier ook beeter; immers, naar myn oordeel.

(5) De nieuwere Copie heeft: *aennemend.*

(6) Dit woordje: *der:* wordt in de nieuwere Copie niet gevonden; en 't schynt ook hier overtollig.

(7) In de nieuwere Copie staat: *Gheye Gobburgen zoon.* Op die zelfde wyze ook een weinig laager in dit afschrift: *Ghey gobburch soen.* Zie verder over den naam van deezen eersten Stichter hier booven op de voorgaande Bladzyde in de Aanteekening N°. 1.

,, daer mede te onderhouden die twee
,, Cappellanen in der tyt wesende vañ
,, twee voorsz Cappelrien ende tot ghif-
,, te der zeluer eñ omme hairen lasten
,, te mogen dragen soo geue ick we-
,, deromme ende affyngnere die beneden
,, ende ondergesz velden eñ Landen in
,, handen van den ondergesz notarius in
,, der plaetsñ ende naem alle der geen-
,, re diet aengaet ofte eenichsins aen-
,, gaen mach ofte in toecōmede tiden
,, zal mogen aengaen beginneñ alle al
,, zulcken onwederroepelicken Resyng-
,, natie te effectueren Transfereñ ende
,, ouersettende ouergeuende inder Bester
,, forme recht ende manier als ick Best
,, mach den eigendom der landen hier
,, nae beschreuen tot ÿmeerderynge eñ
,, dotacie der capelrien voorñ te we-
,, ten een Marge Lants weinich min
,, ofte meer twelck ick gecoft heb van
,, Willem dircks z̄ van poelgeest ÿcoo-
,, per liggende inden ban eñ bedriue
,, ofte ambochte van Coudekerck in
,, een plaetsñ gemeenelicken geheeten
,, Dye hoogewairt ende Is geheeten
,, Dirrick fien zoons ghyaer twelck den
,, voorsz dirrick Lange toe behoirt heeft
,, twelck naest belegen heeft aent zuyt-
,, ende tlant toebehoorende totter
,, voorsz Cappelrien door den voorñ
,, Gey golburch z̄ gedoteert ende aent
,, noortiende een campe landts ghemee-
,, nelick genaempt hagens camp me
,, toecōmende willem van foreest ge-
,, lick die Brieue daer van zynde ÿmelt
,, met zyne zegele besegelt Item een
,, marge Landts met een halue marge
,, ende twee hont negentien maten ge-
,, meenelick geheeten gaerde Lants ende
,, acht voet leggende in een campe landts
,, gelegen In den ban eñ ambochte van
,, Coudekerck inden voorñ hooge wairt
,, welcke campe Lants is groot vyf mar-
,, gen met een halff een hont met een
,, halff hont eñ neghen gaerden ende
,, twee voet welcke Landen ick gecoft
,, hebbe van Willem Jans z̄ fien zoons ÿ-
,, cooper welcke camp belegen heeft aent
,, oosten floris woutersz dat zuyteynde
,, die vrouwe vander Wouda dat west-
,, einde Johan van de foreest met syn
,, landen eñ eigendom̄ aent noorteynde
,, een waterynck doorgaende die hooge
,, wairt voorsz als breeder die Brieuen
,, daer van synde ÿmelt by Schepenen
,, zegel van Leiden bezegelt eñ dye
,, eygendom̄e ende Landen voorñ zul-
,, len toecommen gelickelicker totter
,, ghifte der twee cappelryen ende zul-
,, len

,, met syn segel bezegelt, Item een mergen
,, lants, mit een haluen mergen twee hont
,, negenentwintich maten lants, genaemt n
,, gemeenlick achtevoet (8), leggende in
,, een campe lants, die staet in den amboicht
,, ende vryheyt van Coudekerck Inde voor-
,, seyde stede geheeten die Hoegewaert welc-
,, ke campe lants hout vyff mergen mit een
,, halff mergen (9) een hont mit een 5 ne-
,, gen maten lants, gemeenlick geheeten
,, ghaerden, ende twee maten lants gehee-
,, ten geheeten (10) gemeenlk twee voet,
,, welcke lant ick gecof hebbe tegen Wil-
,, lem Jan fyen (11) den vercoper, welc-
,, ke campe belegen heeft aen die oostyde
,, floris Wouters z̄ aen die suytsyde die vrou-
,, we van Wouda, an die westzyde Jan
,, van foreest, mit zynen landen ende er-
,, uen, an die noortsyde een watering ghaeñ
,, tott voorseyde stede geheeten die hooge-
,, waert, alsoe als daer een brieff off ge-
,, maeckt is mitter Schepenen segelen van
,, leyden bezegelt, ende die voorgeseyde er-
,, uen ende landen sullen toebehoiren der
,, twee voorseyde Cappelryen, gelyck ende
,, haer (12) renten sullen die cappelryen
,, inder tyt hebben, ende nemen onder hem,
,, ende delense in gelycke sticken, behou-
,, delick dat van de voorseyde renten, die
,, daer toebehoerende syn den cappelrye
,, voorseyt die daer gescheyden is, van de
,, oude voorseyden cappelrye, als voorge-
,, seyt is, ende in die eere des heyligen appos-
,, tels sinte Jacob, die meerre gedoteert en-
,, de opgerecht is, ende inder voorseyden
,, kercke van sinte Pieters verdient sall wor-
,, den, op dat naegeschreuen autaer, als in
,, den voirnomden brieuen, des eerwaerdi-
,, gen vaders in Christo ende Heere des
,, voornomde biscops van Utrechts volco-
,, melk (13) geroert wordt, Geertruyt myn
,, dochter op boeren sall (14) ende nemen
,, slechs, alsoe lange als sy leeft alle Jairs
,, twee ponden hollanscher peññ des gemeen
,, moents,

(8) Hier schynt een defect te zyn in deeze Copie, en ook in de boovenstaande, het welk uit de nieuwere Copie dus is te verbeeteren: *gebeten gemeenlyck gaerden, Ende acht maten Lants gebeten gemeenlyck achte voet.*

(9) De nieuwere Copie heeft: *mit een 5. morgen.*

(10) Hier schynt dit: *gebeeten:* eens te veel geschreeven: en wordt in de nieuwere Copie ook maar eenmaal gevonden.

(11) In de nieuwere Copie wordt deeze Verkooper genoemd *Willem Jan Fyen zoons zoon.*

(12) De nieuwere Copie heeft: *d.e.*

(13) De nieuwere Copie heeft: *volkomentlycker.*

(14) Dit woordje: *fall:* wordt in de nieuwere Copie niet gevonden; doch kwaalyk.

„ len dye twee cappellanen inder tyt
„ wesende haer vruchten gelickelicken
„ ontfangen eñ tsamen deelen behou-
„ delicken dat van de renten der voorñ
„ Cappelrie van die oude Cappelrie
„ voorñ gedeelt alst voorseit is ende in
„ die eere Ste Jacobs die meerre apos-
„ tels gedoteert ende gheerigeert ome
„ te bedienen binnen Ste Pieters Kerc-
„ ke voorsz opt outaer hier beneden
„ geschreuen als in die voorsz brieuen
„ des alder Eerwaerdichsten vaders in
„ Chrõ des heeren heere Byſſchop van
„ Wuytrecht voorsz wel ernstelick es
„ Begrepen ende inhoudende als dat
„ gheertruit myn dochter daer wt zal
„ genieten ende ontfangen sjaerlycks
„ tot haren leuen lanck geduyreñ
„ twee pont hollandts loopens gelts
„ ende niet langer Reserverende ende
„ behoudende aen my zeluen dye col-
„ latie ende presentatie der voorsz. cap-
„ pelrien ofte dat Jus Patronatus ende
„ eigen recht van dien zoo lange ick
„ int leuen bliue willende ende ordon-
„ nerende dat nae myn ouerlyden die
„ collatie ende presentatie van dien zal
„ devolueren eñ comen aen Reimbrant
„ vynckens z̄ mynen oudtsten zoon en-
„ de nae zyn ouerliden op Symon mynen
„ zoon zoo ỳde hy nyet en heeft een
„ van der voorsz Cappelrien ende an-
„ ders niet want ick in Geenre geval-
„ le en wille dat yemant hebbende ee-
„ nich der voorñ Cappelrien zal mo-
„ gen genyeten trecht van Jus patro-
„ natus zoo lange hy dselue heeft en-
„ de possydeert nae wyens ouerliden
„ ingevalle hy hadde trecht om te con-
„ fereren dvoorsz Cappelrie ofte inge-
„ valle hy zelue een van dien Cappel-
„ rien hadde ouerlidende dvoornoemde
„ Reimbrant mynen zoon zal die Col-
„ latie ende presentatie der voorsz Cap-
„ pelrien Cõmmen op Gerrit myn sone
„ Maer naer ouerliden van alle myn
„ voorñ zonen oft dat yemant van hem
„ in leuende liue wesen hebbende eén
„ der voorñ Cappelrien dander tsamen
„ gherust wesende zoo wil ick ende
„ ordonner dat zoo wanneer eenich der
„ voorsz Cappelrien vacerende is dat
„ zoo wye als dan die oudtste ende
„ naeste is van mynen Bloede wuyt
„ wettelicker echte geboren zynde tzy
„ man ofte vrouw sal als dan dzelue
„ Cappelrie geuen ofte presenteren tot-
„ ter zeluer ende by gevalle den tide
„ der vacatien der voorsz Cappelrien of-
„ te eenich van dien nyemant en mocht
„ ge-

„ moents, Ende houwe aen myn die col-
„ latie off presentãẽ der voirgeseyder cap-
„ pelryen, off haer patroens recht, alsoe
„ lange als ick leue, Ende wil ende ordi-
„ nere dat na mynre doot die collatie off
„ presentatie der cappelryen sall coemen,
„ tot Reymbrant Vincken mynen ousten
„ soon, ende na synre doot tot Simon myn
„ zoone, alsoe verre als hy dan niet en
„ besit enich vande cappelryen ende anders
„ niet, wat (15) ick in geenre manieren
„ en wil, dat die genen die enich van den
„ Cappelryen besit, alsoe lange als hyse be-
„ sit, sal hebben patroens recht tot enich van
„ beyden, ende nae Symons doot, alsoe
„ veer als hy patroens recht der geseyder
„ cappelryen gehadt, off dat hy enich van-
„ de Cappelryen beseten heeft, nae reym-
„ brant Vincken myns soons doot, soe sal
„ die collatie ofte presentatie der geseyder
„ cappelryen comen op Gerrit myn soon,
„ ende nae doot mynre soonen voirgeseyt,
„ off dat enich van hen allen ouerbleue te
„ lyue, ende besate enich vande cappelryen
„ ende die ander gestoruen waren, Soe wil
„ ick ende Ordinere, wanneer enich vañ
„ voorseyde cappelryen verschinen, dat dan
„ die ouste ende naeste die van minen bloede
„ wittachtich gebooren is man off wyff, die
„ sall die Cappelrye geuen off tot haer pre-
„ senteren, ende off geuiel als dese cappel-
„ ryen off enich van beyden verscheen In
„ eeniger manier, dat niemant en waer man
„ off wyff, die van mynen bloede wittach-
„ tich geboiren waer, Soe wil ick ende
„ ordonnere dat wanneer enich vañ voir-
„ seyde cappelryen vaceert, dat dan die
„ ouste ende naeste, die van Reymbrant
„ Vincken myn vaders voorseyde bloede
„ wittachtich gecomen is, dese geseyde cap-
„ pelryen off man off wyff sall geuen die
„ selue cappelryen off presenteren totter ge-
„ seyder cappelrye, ende off geviel, als enich
„ van de cappelryen verscheen in enich ma-
„ nier, datter niemant en wair man ofte
„ wyff, die wittachtich gebooren waer van
„ reymbrants Vincken myns vaders voor-
„ seyden bloede, soe wil ick ende Ordin-
„ nere, wanneer enich vande geseyde cap-
„ pelryen vaceert, dat dan die ouste ende
„ naeste, die wittachtich gecomen is vanden
„ bloede myns oude vaders voorgeseyt, van
„ myns vaders wegen, die gemeenlick ge-
„ heeten is Ghy gobburch soen, sall geuen
„ die voorseyde cappelrye, off presenteren
„ totter cappelryen geseyt, Ende off geuiel
„ dat dese cappelryen off enich vande ge-
„ seyde cappelrye vaceerde in eniger tyt,
„ dat twee man hooffden waren wittach-
„ tich gebooren van mynen bloede, off van
„ myns vaders bloede, off van myns oude
„ vaders bloede, van myns vaders wegen,
„ dat [illegible]

(15) In de nieuwere Copie staat: *want*: en zulks beeter, naar myn oordeel.

,, gevonden werden te weſñ van my-
,, nen bloede wettelicken geboren tzy
,, man oft vrouwe zoe wil ick ende
,, ordonneer dat zoe wanneer eenich
,, der voorñ Cappelrien vacerende is
,, dat als dan zoe wie die outſte ende
,, naeſte is van den Bloede Reymbrant
,, Vynckens z̄ myns vaders voorſz de-
,, ſcenderende vanden echtelicken Bed-
,, de dſeluc Cappelrien zal geuen ende
,, totter zeluen preſenteren Eñ by ge-
,, valle den tyde der vacatien der voorſz
,, Cappelrien ofte eenich van dien nye-
,, mant gevonden en mocht werden van
,, den Bloede Reymbrant Vynckens z̄
,, myns vaders voorñ wettelicken ge-
,, boren te zyn tſy man ofte vrouwe
,, zoo wil ick ende ordonneer dat tot
,, welcker tyt eenich der voorſz Cap-
,, pelrien vaceert als dan die outſte en-
,, de naeſte zy vande bloede van Ghey
,, golburch z̄ myns grooten vaders
,, voorſz wettelicken afcomede zal
,, Conferen dvoorñ Cappelrie ende tot-
,, ten zeluen preſenteren Eñ by geval-
,, len den tide vander vacatien eenich
,, der voorſz Cappelrien bevonden wer-
,, de te gebieren twee mans perſoonen
,, van mynen Bloede ofte myns vaders
,, ofte groote vaders voorñ affgecom-
,, men zynde in een gelicken graet zoo
,, ſal Conferen ende preſenteren totter
,, voorñ Cappelrien die bevonden zal
,, worden gedeſcendeert wettelick te
,, zyn van die outſte ende naeſte van
,, mynen Bloede ofte myns vaders ofte
,, groote vader voorñ tzy man ofte
,, vrouwe maer als dan zoe ſal die de-
,, ſcendent van minen Bloede ghepre-
,, fereert worden voorden geenen die
,, daer is van den bloede myns vaders
,, ofte myns groote vaders voorſz ende
,, die deſcendent vanden Bloede myns
,, vaders echtelick zal ghepreferеert
,, worden voorden gheenē die daer wet-
,, telicken is gedeſcendeert van min
,, groote vader voorſz int preſenteren-
,, de der voorſz Cappelrien ofte eenich
,, van dien zal worden ghepreferеert
,, Ende dier gelick rechte zal weſñ van
,, twee vrouwen van minen Bloede we-
,, ſende ofte van myns vaders ofte groo-
,, te vaders wettelicke afcompſte in ge-
,, licken graedt des Bloetſchaps zal
,, nochtans die Jonger mans perſoon in
,, gelike gevalle ỹhaelt die ouder
,, vrouwe zoo waer zy in gelicke graet
,, der maechſchap bevonden werden
,, voorgeſtelt worden Ende zoo wan-
,, neer nae myn Doot eenich der voorſz
,, Cap-

,, euen naede inden graet der maechſchaps,
,, ſoe ſall die geſeyde cappelryen, die daer
,, verſchenen off enich van hem beyden die
,, daer verſcheen, geuen off tot beyde off
,, tot een preſenteren, die man off wyff
,, vande voorgeſeyde, die wittachtelick ge-
,, comen is van den ouderen man off wyff,
,, die gecomen is van minen bloede, off
,, van myns vaders bloede, off van myns
,, oudevaders bloede, van myns vaders we-
,, gen voirſeyt, Ende ſoe ſall die geene die
,, gecomen is van minen bloede gaen voir
,, de geene die gecomen is van myns va-
,, ders, off van myns oudevaders van myns
,, vaders wegen voirſeyden bloede wittach-
,, tich, ende die wittachtich gecomen is van
,, myns vaders bloede voirſeyt ſall gaen voir
,, die geen die gecomen is wittachtich van
,, myns oudevaders van myns vaders we-
,, gen voirgeſeyden bloede, indie preſen-
,, teringe der cappelryen, off eniger van
,, die (16) tween, Ende gelyck oirdel ſel
,, men houden van tween wyff hooffden,
,, die gecomen ſyn wittachtich, van mynen
,, off van myns vaders, off van myns ou-
,, devaders van myns vaders wegen voir-
,, ſeyts bloede, ende euen nade ſyn inden
,, graet der maechſchap, nochtans ſoe ſall
,, inden voorſeyden ſaecken die Jonger man
,, gaen voir dat ouder wyff, daer ſy alle
,, beyde euen naede ſyn (17) inden graet
,, der maechſchap, Ende wanneer 't gevalt,
,, nae mynre doot, dat enich van de voor-
,, ſeyde cappelryen vaceert, ſoe ſall die col-
,, latoir off die preſentatoir preſenteren tot-
,, te cappelryen den (18) prieſter, off een
,, bequaem Clerck, die bequaem is, die van
,, mynen bloede wittachtich gecomen is,
,, alſoe veer als een prieſter off een Clerck
,, van mynen bloede is, ende off dair geen
,, en wair, ſoe ſall hy preſenteren een prie-
,, ſter, off een Clerck die bequaem is, die
,, van myns vaders voirgeſeyden bloede witt-
,, achtich gecomen is, Ende off dair geen
,, prieſter off Clerck en waer, ſoe ſal hy
,, preſenteren een prieſter off een Clerck,
,, die bequaem is die van den bloede myns
,, oudevaders voirgeſeyt wettelick geboo-
,, ren is, ende off daer geen off en waer,
,, ſoe ſal hy preſenteren een prieſter off een
,, Clerck die bequaem is, die anders van
,, mynre maechſchap is, ende van een wet-
,, telike bedde gecomen is, ende off daer
,, geen off gevonden en waer, ſoe ſall hy
,, preſenteren totter Cappelryen een vreempt
,, prieſter off Clerck die bequaem is, van
,, we.c-

(16) Dit woordje: *die*: wordt in de nieuwere Copie niet gevonden.

(17) Dit woordje: *ſyn*: wordt in de nieuwere Copie niet gevonden; doch kwaelyk.

(18) In de nieuwere Copie leeſt men: *een*: en beter.

„ Cappelrien vacerende Is zoo zâl die
„ Collatoor ende Hair preſenteerder van
„ dien preſenteren een prieſter ofte een
„ bequaem Clerck tot dien dien dien
„ bevonden wort wettelicken van my-
„ nen bloede te zyn ſoo ŷre als dan
„ zulcx mach bevonden werden anders
„ een prieſter ofte een bequaem Clerck
„ van den Bloede myns vaders wette-
„ licken ofgecommen weſende ende
„ zoo ŷre als dan zulcx niet bevonden
„ en zal worden zal alsdan een prieſter
„ ofte Clerck weſende van wettelicken
„ echte ende Bloede myns grooten va-
„ ders voorñ anders een prieſter ofte
„ bequaem Clerck van mynen Bloede
„ ofte maechſchap weſende wuyt ech-
„ telicker geboorte ende Ingevalle als
„ dan zulcx nyemant bevonden zal
„ worden zal als dan gepreſenteert wer-
„ den totter zelfder een vreemde prie-
„ ſter ofte bequaem Clerck Van welcke
„ bequaemhz ofte onbequaemheit in al-
„ len gevalle voorſz wil ick dattet tiel-
„ ue ſtaen ende bevolen zal ſyn die
„ Conſcientie des ghifters ende preſen-
„ teerders totter zeluer ſonder verder
„ onderſoeck daer van te doene altoos
„ midts preferende den bequame prie-
„ ſter voor den onbequamen Clerck ofte

„ yemant van dyen ſekerlick Dye cap-
„ pellaen In dier tit weſende vander
„ Cappelrie in die eere des apoſtels Ste
„ Jacob die meerder gedoteert ende ge-
„ fondeert zal dſelue bedienen opt ou-
„ taer gelegen aen die noirtzyde van
„ Ste pieters Kercke voorſchreuen ge-
„ conſacreert weſende inde eere van
„ den heiligen Johannes baptiſte ende
„ Johannes Evangeliſte omme opt
„ voorſz outaer te celebreren dry misſñ
„ ter weke ten ware hy wuyt wette-
„ licke zaecke waer ceſſerende naeder
„ manieren ende forme door den eer-
„ baren ende vromen man Heer Ghir-
„ rit ſplinter van eynghe provinciael
„ belier des wuytrechſñ Oordens des
„ Hoſpitaels van onſer vrouwen te Jhe-
„ ruſalem ende den diſcreten Man Heer
„ dirck van Ren broeder vander zeluer
„ Oirde ende doen ter tyt weſende
„ Commanduer van Ste Pieters Kerck
„ tot Leiden voyrſz ende mede my
„ daer toe geordonneert Biddende De-
„ votelick God voor die zyelen der
„ gheenre die de voorñ Cappelrie ge-
„ doteert hebben mitsgaders oock voor
„ allen diē die die Dotacie van dien me-
„ gods gratiē noch zullen ŷmeeren in
„ toecōmende tyden mitsgaders oock
„ mede

„ welcker bequaemheyt wil ick dat men
„ ſtaue (19) in allen voorgeſeyden ſtecken
„ dat oirdel ende die conſcientie des gheens
„ dieſe gift (20) off die preſenteert totter
„ cappelryen, zonder meere onderſouck
„ daer op te doen, Ende in allen voorſey-
„ den punten, ſoe ſall een bequaem prieſter
„ altoes gaen voor een bequaem Clerck
„ voirt ſoe ſal die Cappellaen inder tyt des
„ cappelrye die gedoteert ende opgerecht is
„ Inden eerē des heyligen apoſtels Sinte Ja-
„ cob, die meere die cappelrye verdienen
„ op dat autair dat ſtaet an die noortzyde
„ inder kercke van ſinte Pieters te Leyden
„ voorſeyt, ende is gewyet in die eere des
„ heyligen ſinte Jan baptiſten ende ſinte Jan
„ Euangeliſte ende ſall op dat geſeyde ou-
„ tair miſſe doen te minſten drie weruen (21)
„ in elcke weecke, ten waer dat ſaecke dat
„ hy wettelick belet wair, nae die manie-
„ ren ende formen als geordonneert is, van
„ den eerbaren man Heere Gerrit Splinter
„ van Enige prouinciael der balyen van V-
„ trecht der oirden van ſinte marien, des
„ hoſpitaels der Jheroſolimiten ende vanden

„ beſcheyden man Heer Dirck van Ryn,
„ broeder vander ſeluer oerden, ende die
„ cureyt, van ſinte pieters kerck voorſeyt
„ te Leyden, ende van my ende ſal bidden
„ goide yuchlick voir die zeylen der geen-
„ re die geſeyde (22) cappelrye gedoteert
„ hebben, ende voir die geen die hoer gif-
„ te hier naemaels als die Heere verlient ver-
„ meeren ſellen, ende voir alle myn ouders,
„ myn maegen, ende alle di geen die myn
„ goet gedaen hebben, ende off dese geſey-
„ de Cappellaen, die voorñ miſſe vuyt
„ traecheyt off onbeſorcheyt, off (23) enich
„ ander occaſie off ſaecke die niet wettelk
„ en wair In elcke weeck vergaet te doen,
„ ſoe ſal die cappellaen op een ander tyt,
„ als die ſaecke off occaſie geleden, ende
„ off is by hemſeluen op datter bequamelk
„ geſchyen mach, anders mit (24) een an-
„ der bequaem prieſter die vergeten miſſen
„ alſoe als voorſeyt is verhaelt, Ende ver-
„ biede openbairlick dat die voorſeyde Cap-
„ pelryen van geen ander off anderen, dan
„ voorſeyt is, gegeuen en worde, ende dat
„ die patroen der cappelryen in ſyn tyt haer
„ pa-

(19) De nieuwere Copie heeft: *ſtaede.*
(20) De nieuwere Copie heeft: *gleeſt.*
(21) De nieuwere Copie heeft: [illegible]: doch, naar myn begrip, is alhier: *weruen*: beeter.
(22) Alhier ſchynt eens te zyn overgeſlaagen het woordje: *die*: want in de nieuwere Copie vindt men aldus: *die, die geſeyde.*
(23) Hier ſchynt het woordje: *uyt*: 't welk in de nieuwere Copie wordt gevonden, te zyn vergeeten.
(24) Hier heeft de nieuwere Copie: *anders niet*: en, myns oordeels, beeter.

,, mede voir allen mynen ouderen
,, vrienden ende die my wel ende guet
,, ghedaen hebben Ende by eenige ge-
,, valle dat dvoorñ Cappellaen die voorñ
,, misſñ wyt eeniger onachtſaemheit of-
,, te negligentie ofte eenige andere On-
,, wettelicke oyrſaecke waer ꝟſuymen-
,, de in eenige weke ende die zelue niet
,, en dede naer behooren noch en ce-
,, lebreerde zoe zal alſulcken Cappe-
,, laen ꝟclaert hebbende die rechte oir-
,, ſaecke van dier ceſſatien op een an-
,, der tyt door hem zoe ꝟde tſelue be-
,, quamelick mach geſchieden ofte an-
,, ders door een ander bequaem Prieſter
,, die ꝟloopen misſñ celebreren mogen
,, ꝟhalen ende recapereren ꝟbiedende
,, expreſſelick . . . . de voorſchreuen
,, Cappelrien van nyemant oft nyeman-
,, den oft yemant oft yemanden an-
,, ders geconſecreert ende gegeuen wor-
,, den dan zoot voorſeit is noch dat den
,, Patroon van hair inder tyt weſende
,, dat recht ſynder Collatie ende Pre
,, ſentatie hem rechtelicken aen geerft
,, zynde van beider Cappelrien oft eenich
,, van dien niet en ꝟcoopt gheeft oft
,, onder eenich ander ſchyn der tytulen
,, niet en ꝟvreemt niet Jegenſlaende
,, daer op ꝟcregen hebbende eenige li-
,, centie ende conſent des ouerſten Ende
,, by gevalle die Patroon der voorñ Cap-
,, pelrien inder tyt anders ende contrarie
,, dede in alle tgunt datter voor ꝟhaelt is
,, of in eenich van dien Soo wil ick dat
,, die zelue trecht zynder Collatien en-
,, de preſentatien dat is zyn Jus Patro-
,, natus der voorñ Cappelrien daer door
,, zal ꝟlieſen ende oft aen ende tſelue
,, recht ende Jus Patronatus der voorſz
,, Cappelrien zal als dan op den genen
,, Commen tot welcke tſelue behoort
,, te eruen ende te commen in dien die
,, voorñ patroon geſtoruen ware ende
,, ſal preſenteren totter voorſeider Cap-
,, pelrien ende onderhouden dzelue In-
,, hibitie in allen op die Beſte maniere
,, ende forme als Bouen ꝟclaert In ken-
,, nisſñ ende ghetuygenisſñ van allen
,, deſñ ſoo heb ick Jacob Reimbrant
,, vynckens z voorſz dit Jegenwoordige
,, blat ofte openbair Inſtrument door
,, den diſcreten Man Thomas Coen-
,, raerdus de voor Clerck des voorſz
,, Bysdom notaris openbair beneden
,, gheſchreuen doen ſchriuen ende Be-
,, volen omme te publyceren ende met
,, myn eigen wuythangen zegel beſe-
,, gelt Ende tot meerder vaſticheit en-
,, de ꝟſekeryngе vant tvoir verhaelde
,, heb

,, patroens recht off van enich der cappel-
,, ryen niet en vercoopt, wech en gheeft,
,, off in eniger manieren wech en vervreempt,
,, oick van wat ouerste dat hy daer oirloff
,, off vercrech, ende off die patroen der
,, cappelryen dyet inder tyt waer anders de-
,, de, Inden voirſedñ off in eenich van de
,, voorgeſeyde punten, ſoe wil ick dat hy
,, dat patroens recht der geſeyden cappel-
,, ryen daer mede verlieſt, ende dattet pa-
,, troens recht coeme totten genen daert toe
,, comen ſoude, off die patroen geſtoruen
,, waer, die daer preſenteren ſal totter ge-
,, ſeyder cappelryen, ende ſonder dat geſey-
,, de verbot (25) in alle manieren ende
,, formen als opwaert geſeyt is, Ende tot
,, gelooff ende tuych alle der voorſeyder
,, dingen ſoe hebbe ick Jacob Reymbrant
,, Vinckens (26) geeyſcht deſen tegenwoor-
,, digen brieff off dit tegenwoirde Inſtrument
,, te ſchriuen ende te openbaren vanden be-
,, ſcheyden man Thomas Coenraet z van
,, der voer, clerck des geſeyden (27) ſtichs
,, openbaer Not[s] geſchreuen, ende hebt mit
,, aenhangen myns zegels doen vaſtigen,
,, ende tot meere vaſticheyt ende ſekerheyt
,, der voorſeyder dingen, die eerbare ende
,, wyſe Heeren heer Jan Phillips Delen,
,, ende Heer Phillips Jans z Canoninck der
,, kercke van ſinte pancraes te Leyden, des
,, geſeyden ſtichs nu prouiſoer ende Deecken
,, van Rynlant, prieſteren des ſeluen ſtichs,
,, dat ſy deſen brieff off (28) dit openbaer
,, Inſtrument hairen ſegelen ſouden willen
,, hangen,

,, Gegeuen ende geſchiet in dat huys des
,, woeninck der duytſcher broederen
,, des hoſpitaels van ſinte marie Jero-
,, ſolomiten, ſtaende inder ſtede van
,, Leyden, des genomden ſtichs, Int
,, Jaer ons Heeren duyſent drie hondert
,, negentachtentich die xijſte indictie,
,, opten leſten dach van Mey te miſſe
,, tyt, off daer ontrent, in XIIte Jaer
,, vanden pausdom, des alreheylichſten
,, vaders in Chriſto ende onſe Heere,
,, Heere Urbanij de ſeſten Paeus by-
,, der voorſinnichheyt goidts, daer by
,, waren, ende tegenwoirdich als tuy-
,, gen der eerbaren ende beſcheyden Hee-
,, ren Heere Huyge gerrits curecht (29)
,, van oudorp, der proeſtyen van weſt-
,, vrieſlant, ende Heere Jan Adams ee-
,, wich

(25) In de nieuwere Copie ſtaat: *ende bei den dat* [illegible] t welk de zaak verſtaanl [illegible] der, [illegible] voorſte.t.

(26) De [illegible] euwere Copie heeft: *Jacob R ymbrant Vinck* [illegible]

(27) De nieuwere Copie heeft: *voirſeiden.*

(28) In de nieuwere Copie ſtaat: *of* [illegible] *ott*: en beeter.

(29) Beeter: *Cureyt*: zoo als in de nieuwere Copie ſtaat.

„ heb ick ghebeden dye Eerbaire ende
„ discreten heeren Johan philips z̄ De-
„ ken en Philips Jans z̄ Canonick van
„ Ste Pancraes Kercke tot Leiden der
„ voorñ Bisdoms als me provisoor ende
„ Deecken van Rynlant Priesteren des
„ zeluen Bisdoms als dat zy dselue
„ bladt ofte jegenwoordige openbair
„ instrument willen ghewaerdygen met
„ hoiren zegelen te Besegelen Ende wy
„ Johannes philips z̄ Deecken en Philips
„ Jans z Canonick Provisoor ende Deec-
„ ken voirsz totter Begeerten ende in-
„ stantien van de voorsz Jacob reim-
„ brant Vynckens z̄ hebben onsñ zege-
„ len deser ghescrifte ende openbair
„ Instrumenten aengehangen.

„ Gegeuen ende geschiet int huys der
„ inwonynge der Broederen des
„ hospitaels van onser vrouwen der
„ Duytscher Jherosolomyten gele-
„ gen in die voorseide stadt van
„ Leiden des voorñ Bisdoms Int
„ Jaer ons heeren Duysent Dry
„ hondert negen en tachtich die
„ twalefde Indictie in die mey
„ maent den lesten dach ontrent die
„ huere der missñ tpausdom ons
„ allerheilichste vaders in Christo
„ ende ons heeren heer Urbanus
„ met Gods Voorsyenicheyt die
„ Seste paus zyns twalefden Jaers
„ aldair jegenwoordich zynde die
„ discreten ende eerbairen heeren
„ huych Gerritsz Cureit van out-
„ dorp liggende onder die Prooft-
„ dye van Westvrieslant ende Jo-
„ hannes adams z̄ eeuwyge Cappel-
„ laen in onse lieue Vrouwen Kerc-
„ ke binnen Leiden Priesteren des
„ voornoemden Bisdoms ghetuy-
„ gen tot aldaer voirhaelt is sonder-
„ lynge gheroepen ende ghebeden.

„ Welcke Instrumente deser funda-
„ tien al zoe door my notarium onder-
„ teikent gesien ende naerstelick door-
„ keken ende van woorde te woorde
„ met een bequaem Priester doorlesen
„ ende met naerstiger Collatien gecol-
„ lationeert In tegenwoordycheyt der
„ ondergeschreuen ghetuygen hebbe be-
„ vonden tselue te accorderen ende ouer
„ een te commen met zynen tegen-
„ woordyge transschript hierom ÿsocht
„ zynde voor den discreten ende eerbai-
„ ren Man Symon vrericks z̄ Dircs z̄
„ nieuweveen zoe heb myn onderteike-
„ nynge ende zegel hier onder aen
„ gestelt.

„ Dit is aldus geschiet ten huisñ myn-
„ der inwonynge Int Jaer ons hee-
„ ren duysent vierhondert acht en-
„ de dertich die eerste Indictie des
„ maents aprilis den negentiensten
„ dach te vesper tyt ofte daer on-
„ trent tpausdoms ons alderheilich-
„ ste vaders in Gode ende ons heeren
„ heere Eugenij door Gods voor-
„ syenicheit die vierde Paus zyns
„ achtste Jaer Jegenwoordich zyn-
„ de die Eerbairen ende discreten
„ heeren Wouter pieters z̄ ende
„ Wouter Jans z̄ priesteren des Bis-
„ doms van Wutrecht als getuigen
„ tot alle tgunt datter voir ÿhailt
„ is sonderlinge ghebeden ende
„ versocht.

„ Ende ick Jan Girrits z̄ Ghey
„ Clerck des Bisdoms van Wyt-
„ trechts openbair notarius der
„ Keiserlicke aucthoriteyt naer
„ dien ick inden Instrumente der
„ voorñ fundatien tot aldus danige
„ transschript niet toe noch afge-
„ daen met eenen bequamen Prie-
„ ster des voorñ Bisdoms mitscha-
„ ders Jegenwoordich zynde die
„ voorsz getuygen een getrouwe
„ col-

„ wich Cappellaen Inder kerke van on-
„ ser vrouwen te Leyden, priesteren
„ des voirnoemden stichts totten voor-
„ geseyden dingen sonderling geropen
„ ende gebeden,

„ *Laeger staet:*

„ Dese copie is als autentyck, ende naer-
„ dien (30) welende bekent geweest, ge-
„ lyck of die originael fundatie waer, alsoe
„ lange als die originael fundatie niet exhi-
„ beert en wordt, voor my Notaris publycq,
„ ende getuygen hier nae beschreuen, by
„ Jan Aelbrechs z̄ als man ende voocht van
„ geryt gerits z̄ dr. syn huysvrou ende Ael-
„ brecht Jans z zyn zoon, ende oick en-
„ de oick (31) vervangende geryt dies
„ man (32), zyn huysvrouen Vader, af-
„ tervolgende ende breder blyckende by een
„ In-

(30) De nieuwere Copie heeft: *ende van waerden* t welk beter is en het stuk verstaanbaarder en naar waarheid voorstelt, als blykt uit de Aanteekening No. 34. op de volgende Bladzyde.

(31) Hier schynt dit: *ende oick:* eens te veel geschreeven; en dat meede volgens de nieuwere Copie.

(32) In de nieuwere Copie staat: *Gerrit die Man.*

„ collatie gedaen hebbe ende tſel-
„ ue transſcript van woorde te
„ woorde metten originael Inſtru-
„ mente bevonden hebbe is ouer-
„ eencommede daerom zoe heb ick
„ dit Jegenwoordyge Inſtrument
„ ofte transſcript met een vreede
„ hant wettelicken geſchreuen ſyn-
„ de daer wuit gemaeckt ende met
„ myn gewoonelicke naeme ende
„ onderteikenynge gheteikent Daer
„ toe gebeden ende verſocht zyn-
„ de tot Beveſtenisſñ ende getuy-
„ chenisſñ van alle tgunt datter
„ vooren ỽhaelt is.

Naar de gecopiëerde Dotatie- en Augmentatie-brief van deeze Vicarie, berustende [illegible] Oom, [illegible] Heere Pieter van Alphen, te Amsterdam.

Niet minder aanzienlyk is de eeuwige Vicarie of Capelrie, dewelke, ruim eene geheele eeuw, naa deeze laaſtgemelde, en wel in den jaare 1491., al meede in deeze zelfde Kerk op het Outaar van de Heilige Maagd en Martelaareſſe Apollonia, ter eeren van den Apoſtel Andreas en van de Heilige Maagd en Martelaareſſe Agnes, is geſticht en opgerecht geworden door den zeer eerwaardigen en beſcheiden Heere, Meeſter Simon Andrieſz., Canonik van het Collegie en Capittel, en Prieſter der Parochiekerk van Sint Pancras, te Leyden; en van welke ſtichting, met de daarop gevolgde goedkeuring van den Hoog-Eerwaardigen Heere David van Bourgondien, Biſſchop van Utrecht, de Oorſprongkelyke Brieven aan my op eene allerverpligtendſte wyze zyn meedegedeeld door den Wel-Edelen Geſtrengen Heere Mr. Jacob Gael, Raad in de Vroedſchap en Regeerend Burgemeeſter der Stad Delft, &c. &c., wien ik by deezen voor de my beweezene vriendſchap ook myne hartelyke dankbaarheid openlyk betuige, en dezelve Brieven alhier invoege.

Fun-

„ [illegible] by myn Notaris gemaeckt,
„ [illegible] van [illegible],
„ [illegible] decemb. Ao XVC
„ [illegible] Leyden [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible] als Mr. [illegible]
„ [illegible] ende Heer Jacob B[illegible]
„ [illegible] Heer Jacob C[illegible]
„ getuygen [illegible]
„ [illegible] ende my notaris [illegible] on-
„ der geteeckent,
„ *[illegible]:*
J. v. Adrichom [illegible] (34).
„ *[illegible]:*
„ Wtgegeuen voor copie onderſchreuen
„ ende geik als bouen,
„ Huyden den XXVIen Augusti 1606.
„ *[illegible]:*
J. van Tettrode.
N[illegible].

Naar de oude Copie, berustende [illegible] geachten Oom, den Wel Edelen Heere Pieter van Alphen, wien ik by deezen voor zeer veele beweezene weldaaden myne verschuldigde erkentenis openlyk betuige.

(33) In de nieuwere Copie ſtond zeeker, in [illegible] tyden gebruikelyk, Notariaal merk uitge[illegible], en daar ter wederzyden by verdeeling [illegible] *Jo. Adrichom Notā. Pub. ſſt.*

(34) Het Inſtrument, van 't welk in deeze onderſchryving van den Notaris van Adrichom wordt gewag gemaakt, is eene Verklaaring, gegeeven door Jan Aalbrechtſz., woonende in de Stad Leyden, als Vader en Voogd van Aalbrecht [illegible] deezer [illegible] Jan Aalbrechtſz., [illegible] den genoemden Notaris en Getuigen, werden vertoond door den Heere Simon Vrederyck, Canonik van Sint Pancras Collegium te Leyden, alzoo veel geloofs zal worden gegeeven, als of dezelve de Origineele Fundatiebrief was. En is deeze Verklaaring meede gepaſſeerd te Leyden, ten huize van den meergenoemden Notaris J. van Adrichom, op den 10. December des jaars 1527., terwyl van dezelve als nog een geauthentiſeerd Afſchrift, (onder het welk [illegible] van Meeſter Aalbrecht [illegible], Prieſter, [illegible] dat hy bedient een [illegible] Vinckens Outaar in de [illegible] te Leyden, en belooft, by zyn [illegible] niet te zullen vermeerderen, [illegible] of beſtellen; en het [illegible], zonder [illegible], gegeeven op den [illegible] November des jaars 1546.) zynde [illegible] van den Heere Jan van Hout, Secretaris der Stad Leyden, op den 13. September van den jaare 1597., ondergeſchreeven en geteekend: berust onder den Wel Edelen Gebooren Heere Mr. Leonard van Heemskerk, te Leyden.

Fundatie-Brief van eene Vicarie, ter eeren van St. Andries en Ste. Agneta, gefundeerd op het Outaar van Ste. Apollonia in de St. Pieters Kerk te Leyden, gepaſſeerd den 30. *April van den jaare* 1491.

,, IN NOMINE DOMINI A-
,, MEN Anno A Natiuitate ejus-
,, dem Milleſimo quadringenteſimo no-
,, nageſimo primo Indictione nona Men-
,, ſis Aprilis die ultima hora nonarum vel
,, quaſi Pontificatus Sanctiſſimi in Chri-
,, ſto patris & Domini noſtri Domini In-
,, nocencii Diuina prouidentia Pape octa-
,, ui Anno ſeptimo In mei Notarii pu-
,, blici teſtiumque infraſcriptorum ad
,, hoc vocatorum & rogatorum preſentia
,, perſonaliter Conſtitutus Honorabilis &
,, prouidus vir Magiſter Symon filius
,, Andree presbyter Canonicus Eccle-
,, ſie collegiate & parochialis ſancti
,, pancracii leydenſis Trajectenſis Dyo-
,, ceſios Attendens & conſiderans omnia
,, mundana fore tranſitoria cupiens-
,, que illa illa temporalia ſive tranſi-
,, toria in eterno felici commercio
,, commutare ac ſeminare in terris
,, quod cum fructu multiplici recolli-
,, gere valeret in celis pro augmenta-
,, tione Diuini cultus & in remiſſionem
,, ſuorum ejusque progenitorum & pa-
,, rentum peccaminum fundauit dotauit
,, & erexit ac preſentibus fundat do-
,, tat & erigit quandam perpetuam vi-
,, cariam ſiue Cappellaniam in Eccleſia
,, ſancti petri leydenſis in & ſupra Al-
,, tare ſancte Appolonie virginis &
,, martyris ſituato in naui eccleſie
,, ſancti petri predicte. Ad laudem
,, pariter & honorem omnipotentis dei
,, ejusque dei genetricis marie ſem-
,, per virginis & matris ſue glorioſiſ-
,, ſime ac ſancti Andree apoſtoli &
,, ſancte Agnetes virginis & martiris.
,, Ad quam quidem vicariam ſiue cap-
,, pellaniam perpetuam pro ſuſtentatio-
,, ne rectoris & poſſeſſoris pro tempore
,, Idem Magiſter Symon fundator de-
,, dit donauit & aſſignauit ac preſenti-
,, bus dat donat & aſſignat bona &
,, poſſeſſiones infraſcriptas. In primis
,, unam peciam terrarum de decem Ju-
,, geribus pauloplus vel minus jacen-
,, tem in officiatu de Zwamerdam con-
,, frontatum cum terris Gerlaci Theo
,, drici ad partem occidentalem & ad
,, partem meridionalem confraternitas
,, ſancti Nicolay in Zwamerdam. I-
,, tem in officiatu de Niecoep ſex ju-
,, gera terrarum confrontata cum terris
,, mercatoris petri cornelii ad partem
,, orientalem & ad partem occidenta-
,, lem cum terris Johannis Wilhelmi.
,, Item in diſtrictu ſive officiatu de
,, Noertich ſeptem hondas terrarum
,, confrontatas cum terris petri baſterdi
,, de treſlonge ad partem occidenta-
,, lem & ysbrandi Johannis ad partes
,, noertweſt & zuytoeſt, & ad par-
,, tem noertoeſt des ſcrauen dyck.
,, Item in officiatu de liſſe decem hon-
,, das terrarum paulo plus vel minus
,, abſque menſura idem fundator aſſig-
,, nat & donat ad vicariam prenomina-
,, tam confrontatas cum terris mar-
,, grete filie Johannis ad partem occi-
,, dentalem, ad partem noertweſt ec-
,, cleſie de ſaſſenem & nicolay cop-
,, perſz & ad partem noertoeſt criſ-
,, tiani bols & monaſterii de lewer-
,, horſt & ad partem auſtralem arnoldi
,, Johannis & Werneri filii Hugonis.
,, Item in officiatu de zoſterwouda tri-
,, ginta ſex ſtuferorum annuam pactio-
,, nem ſupra domum & aream petri
,, nicolay confrontatam ab una parte
,, Hugo fredrici & ab alia parte theo-
,, dricus petri incipiendo proprie lo-
,, quendo voir vanden dyck retro us-
,, que renum. Item adhuc in Zoter-
,, woude ſupra domum & aream Hugo-
,, nis fredrici annuam penſionem de
,, quadraginta & octo ſtuferis con-
,, frontatam ab una parte gobelli Dye-
,, denz & ad aliam partem Johannes
,, gerardi de via communi usque re-
,, num retro. Item conſimiliter in of-
,, ficiatu de Zoeterwouda duos reneſii
,, florenos ſupra ſex jugera terrarum
,, annue ſoluendos pertinencia & ſpec-
,, tantia ad Arnoldum theodrici on-
,, der Waters confrontata cum terris
,, Ipſius arnoldi theodrici ad partes
,, occidentalem & borealem & ad par-
,, tem auſtralem theobaldi Johannis &
,, ad partem orientalem die vliet. Item
,, conſimiliter prefatus fundator dat do-
,, nat & aſſignat ad prelibatam vica-
,, riam quandam domum cum area ſtan-
,, tem & jacentem in opido leydenſi
,, apud eccleſiam ſancti petri confron-
,, tatam ab una parte vicus communis
,, tranſitus & ab alia parte domus cu-
,, jusdam vicarie vulgariter dicta die
,, Vinckelinge prouen, De quibus om-
,, nibus & ſingulis bonis ſupra ſpeciſi-
,, catis patentes litere habentur. Et

 ,, in-

„ inſuper Magiſter Symon erector & fundator preſentis vicarie voluit quod honeſtus Juuenis bruno filius barnardi de Dauentria clericus Trajectenſis Dyoceſeos erit primus poſſeſſor & rector hujusmodi vicarie ſive cappellanie illamque ſibi contulit & confert & quod ipſe bruno aut ejus forſan compermutans eandem vicariam ſive cappellaniam habere retinere [illegible] poſſidere valeat & poterit Atque poſſet cum pſalmis penitencialibus Miſerere mei deus & de profundis quamdiu vitam duxerit ſeu alter eorum duxerit in humanis. Item voluit idem fundator quod ſi ipſum brunonem mori & vicariam hujusmodi per ejus mortem vacare contigerit quod Ipſe Magiſter ſymon erector eandem vicariam ſive cappellaniam ſic ut premittitur per eum fundatam & dotatam habere & poſſidere valeret & poſſeſſor illius cenſeri deberet fructusque illius reciperet quamdiu vitam duxerit in humanis. Inſuper voluit idem. fundator quod ipſe quamdiu vitam duxerit in humanis erit patronus & fundator hujusmodi vicarie ſive cappellanie & poſt ejus ab hac luce deceſſum Egregius vir Magiſter Nicolaus andree in medicinis doctor ipſius fundatoris frater & poſt eorundem fundatoris & magiſtri Nicolay obitum honeſta Elizabet andree ſoror predictorum fundatoris & magiſtri Nicolay: Et p[illegible] omnium ipſorum Magiſtri ſymonis fundatoris Magiſtri Nicolay & Elizabet mortem ſenior & proximior de ſanguine honeſte margrete filie philippi de gagelenberch matris Ipſius fundatoris deſcendens ſive exiſtens erit & cenſeri debeat collator ſive patronus hujusmodi Vicarie. Sed quod Junior maſculus preferri debeat ſeniori femine de ſanguine ejusdem margrete matris dicti fundatoris. Inſuper voluit prefatus fundator quod ſi tempore vacacionis hujusmodi vicarie filii ſororis ſue Elizabet videlicet Nicolaus & Hugo lottini non fuerint ſeu eorum Alter non fuerit prouiſus in aliquo beneficio ex tunc collator ſive patronus pro tempore exiſtens erit obligatus detentus & reſtrictus ad preſentandum ad hujusmodi vicariam eorum alterum non prouiſum & neminem alium. [Et dictis Nicolao & Hugone mortuis ſenior & proximior de ſanguine matris fundatoris ad hujusmodi vicariam ſemper preſentabitur.] (1) Alioquin ipſa vice ſua carebit preſentacione & proximior ſuccedens ut ſupra preſentabit. Preterea voluit idem fundator quod prenominato brunone mortuo aut illius forſan compermutante poſſeſſor hujusmodi vicarie pro tempore ſingulis ebdomedis perpetuis futuris temporibus celebrabit ac celebrari faciet & procurabit unam miſſam in dicto Altari ſancte Appolonie & poſt miſſam viſitabit ſepulchrum parentum dicti fundatoris legendo miſerere mei deus & de profundis pſalmos Penitenciales. Inſuper idem fundator voluit & ordinauit quod poſſeſſor poſt obitum brunonis iſtius vicarie omni Anno in die obitus parentum patris & matris ſuorum faciet memoriam eorumdem in Eccleſia ſancti petri leyde & diſtribuet veſpere & mane quatuor denarios usque ad numerum triginta duos cappellanos demptis Commendatore [illegible] capellanis & cuſtode & faciet p[illegible] quatuor ſtalcaerſen ſuper ſepulchrum eorumdem veſpere & mane & faciet celebrari tres miſſas de requiem pro animabus parentum conſanguineorum & amicorum ipſius fundatoris & dabit unicuique celebranti tres groſſos monete currentis & miſſis finitis viſitabunt ſepulchrum predictum legendo miſerere mei deus & de profundis cum collecta deus qui nos patrem & matrem cum collecta fidelium. Rogauitque idem ſupra prefatus Magiſter ſymon fundator obnixe Reverendiſſimum in Chriſto patrem & dominum David de burgundia Epiſcopum Trajectenſem quantum premiſſa omnia & ſingula ſua ordinaria auctoritate confirmare & approbare Atque eundem brunonem ad eandem vicariam primaria vice inſtituere dignaretur. Super quibus omnibus & ſingulis premiſſis idem dominus fundator ſibi a me Notario publico infraſcripto unum vel plura publicum ſeu publica fieri peciit & confici Inſtrumentum & Inſtrumenta. Acta fuerunt hec leyde in eccleſia ſancti petri Sub Anno Indictione

„ qui-

(1) Hæc p[illegible], [illegible] in parentheſi [illegible] ſa [illegible] textu & [illegible] in margine adſcripta, ip[illegible] manu Notarii, ut [illegible] in fine Originalis Diplomatis te[illegible]tur.

„ quibus ſupra Preſentibus honorabilibus viris & dominis gerardo meynardi & Wiggero Bolnxz presbyteris teſtibus ad premiſſa vocatis & requiſitis.

„ Et ego gerardus Witt clericus Trajectenſis Dyoceſeos Sacris Apoſtolica & Imperiali Auctoritatibus Notarius publicus Ac venerabilis Curie Rynlandicæ cauſarum Scriba Quia premiſſis omnibus & ſingulis dum ſic ut premittitur fierent & agerentur una cum prenominatis teſtibus preſens interfui Eaque omnia & ſingula ſic fieri vidi & audiui Ideo hoc preſens publicum Inſtrumentum manu mea propria ſcriptum exinde confeci ſubſcripſi publicaui & In hanc publicam formam redegi ſignoque etiam nomine meis ſolitis & conſuetis me ſubſcribendo ſignaui rogatus & requiſitus. In fidem robur & teſtimonium omnium & ſingulorum premiſſorum. Approbo illam clauſulam poſitam in margine incipientem Et dictis Nicolao & Hugone &c.

(Eratque Inſtrumentum hoc manu Notarii ſignatum, appoſita ſubſcriptioni ſolita Notariatus ſigilli figura.)

G. WIT.

Porro Originale hoc Diploma eſt ſcriptum in Membrana ſeu Charta pergamena, ei ſeqentes Litterae, itidem in Membrana ſcriptae, ſunt transfixae; quarum Sigilla ſunt deperdita.

Brieven van Confirmatie en Approbatie van de voorenſtaande Cappelrie, geveſtigd op het Altaar van Ste Apollonia in de St. Pieters Kerk te Leyden; door den Hoog Eerwaardigen Heere David van Bourgondien, Biſſchop van Utrecht, gegeeven den 5. May 1491.

„ David de Burgundia Dei & Apoſtolice ſedis gratia Epiſcopus Trajectenſis Univerſis & ſingulis Chriſti fidelibus tam preſentibus quam futuris Salutem in eo qui eſt omnium vera ſalus. cultum diuinum ſemper augeri cupientes Ad humilem ſupplicacionem dilecti nobis in Chriſto magiſtri Symonis filii andree presbyteri Canonici eccleſie collegiate & parochialis ſancti pancracii leydenſis noſtre dyoceſeos fundacionis capellanie ſiue perpetue vicarie &c. qua in inſtrumento publico cui hee noſtre preſentes litere ſunt transfixe fit mencio fundacionem & dotacionem ejusdem capellanie ſiue perpetue vicarie prout in eodem inſtrumento deſcribuntur omniaque alia & ſingula in illo contenta narrata & deſcripta tenore preſencium ratificamus & approbamus rataque & grata habemus & inuiolabiliter volumus obſeruari eaque noſtra ordinaria auctoritate in dei nomine confirmamus jure matricie eccleſie necnon jure communi & cujuslibet alterius quibus preſentibus nullatenus derogare intendimus ſemper ſaluis ipſamque capellaniam ſiue perpetuam vicariam in titulum perpetui beneficii eccleſiaſtici erigimus omniaque & ſingula bona ad illam in dicto inſtrumento aſſignata & impoſterum aſſignanda fore & eſſe eccleſiaſtica decernimus & eccleſiaſtica libertate tuenda. Et nichilominus dilectum nobis in Chriſto honeſtum juuenem brunonem filium bernardi de dauantria clericum noſtre dyoceſeos ad dictam capellaniam ſiue perpetuam vicariam nobis preſentatum primaria vice inſtituimus eamque ſibi cum omnibus & ſingulis juribus & pertinenciis ſuis contulimus & conferimus per preſentes ſibique prouidimus & tenore preſentium prouidemus de eadem. Quare uniuerſis & ſingulis presbyteris capellanis clericis nobis ſubditis in virtute ſancte obediencie ac ſub penis ſuſpenſionis & excommunicationis diſtricte precipientes mandamus quatenus eundem brunonem vel procuratorem ſuum legitimum pro eo & ejus nomine in & ad corporalem realem & actualem poſſeſſionem dicte capellanie ſiue perpetue vicarie juriumque & pertinenciarum omnium ejusdem ponant recipiant admittant & inducant ac quilibet eorum ponat recipiat admittat & inducat cum ſolemnitatibus debitis & conſuetis ſibique brunoni vel dicto ſuo procuratori pro eo de omnibus & ſingulis fructibus redditibus prouentibus juribus & obuentionibus uniuerſis plenarie & integre rendeant ac ab aliis renderi faciant & permittant ſeu alter eorum rendeat & permittat temporibus ad hoc poſitis atque ſtatutis in contradictores quoslibet & rebelles trium dierum canonica monicione cano-

„ nonica (1) premissa excommunicationis sentenciam fulminamus.

„ Datum nostro sub sigillo ad causas „ presentibus appenso anno domini „ millesimo quadringentesimo „ nonagesimo primo die vero quinta „ mensis Maji.

(*Signatum*)

S. W. Buser. sst.

Uit de Origineele pergamente Brief, waarin ingesloten is de ingelyks Origineele Bisschoplyke Approbatie, mede op pergament geschreeven, en beiden berustende onder den Wel-Edel Gestrengen Heere Mr. Jacob Gael, Raad in de Vroedschap en Regeerend Burgemeester der Stad Delft, &c. &c.

En, dewyl my door den welgemelden Heere Burgemeester Gael ook te gelyk is meedegedeeld een gewettigd afschrift der door de Heeren W. en C. Schimperoort, Advocaaten voor den Ed. Hove van Holland, op den 12. January van den jaare 1631. gedaane Vertaaling, zoo wel van deeze hier ingelaschte Stichtingbrief dezer Vicarie, als ook van de daarby gevoegde Bisschoplyke Confirmatie- en Approbatie-Brief, heb ik gemeend, dezelve Vertaaling ook alhier te moeten laaten volgen.

Vertaaling.

„ Inden Name des Heeren Amen. „ Int Jaer van geboorte onses Salichmaeckers duysent vier hondert „ ende eenen t'negentich, de negende „ indictie, opden Lesten dach van „ maent van April, ontrent de clocke „ negen uyren, ende in het sevenste „ Jaer van het paus rycke, Onses „ Alderheylichsten Vader, ende Heere „ onsen Heere Innocentij de achsten „ vandien name, door gods voorsienicheyt „ Roomsch bisschop, Is voor „ my Notaris Publyck eñ getuigen hier „ onder geschreven, specialick daer „ toe gebeden eñ versocht synde, In eigener „ persoon gecompareert ende verschenen, „ den eersamen ende voorsichtigen „ Man, Meester Symon Andriesz „ Priester, ende Canonick vañ „ Sinte Pancraes kerck tot Leyden, „ resorteren onder de Diocese van Utrecht, „ d' welcke considereren, dat „ de dingen deses Werelts caduyck, „ eñ vergankelick waren, eñ begeeren „ de selve tydelicke ende verganckelicke „ goederen, te veranderen in „ eeuwige eñ onverganckelicke, eñ „ hier opder aerden te saijen, omme „ hier namaels overvloedich inden Hemel „ te maijen, mitsgaders tot vermeerderinge „ van Godts eere, ende „ tot vergevinge vañ syne, eñ synder „ Ouders sonden, heeft tot dien „ eynde gefundeert, gegeven, ende opgerecht, „ gelyck hy by desen fundeert, „ geeft, eñ oprecht, een seeckere „ eeuwige vicarie, ofte capellerie, „ inde Sinte Pieters kerck tot Leyden, „ in ende op het autaer vañ heyligen „ maecht, ende martelaresse Apolonia, „ staende in Sinte Pieters kerck „ voornt, ter eeren Gods, eñ de Heerlicke „ maecht Marie, moeder onses „ Heeren, mitsgs van sinte Andries den „ Apostel, ende de heylige maecht eñ „ martelaresse Agnieta, Tot volmaeckinge „ van welcke vicarie ofte capellerie, „ eñ voorts tot onderhoudinge „ vañ regeerder eñ besitter der selver, „ voor een seeckeren tyt, heeft den „ voorñ meester Symon fundateur gegeven, „ geschoncken, eñ geassigneert, „ gelyck hy geeft, schenkt, eñ „ assigneert by desen, de goederen eñ „ possessien hier naer volgeñ, Inden „ eersten een partye Lants van thien „ morgen weynich min ofte meer, gelegen „ inde Heerlkt van Swammerdame, „ Belent aeñ Westsyde de Landen van „ Gereloff Dircksz, eñ aende Suytsyde „ het Fraters huys van Sinter Niclaes „ aldaer, Item noch inde Heerlkt „ van Nieucoop ses mergen lants, Belent „ aeñ Oostsyde de Landen van „ Pieter Cornelisz coopman, ende aeñ „ Westsyde de Landen van Jan Willemsz, „ mitsgaders noch in de Heerlkt „ van Noortwyck seven hont lants, „ responderen aeñ westsyden, aeñ „ landen van Pieter Bast van Treslonge, „ ende Isbrant Jansz, aeñ „ Noortwest ende Suytoost zyden, „ ende aende noortoostsyde de S' gravendyck, „ Item noch inden Ambachte „ van Lisse thien hont Lants „ weynich min ofte meer sonder me-
„ tin-

(1) Semel hoc verbum: *canonica*: abundare videtur; quum tamen in Litteris Originalibus inveniatur.

„ tinge, Belent aeñ weſtſyde, de
„ Landen van Margriete Jans dr., en-
„ de ten Noortweſten de kerck van
„ Saſſenhem, eñ Claes copperſz, en-
„ de ten Noortooſten de Landen van
„ Criſtiaen Hols, ende t' Clooſter van
„ Leeuwenhorſt, ten Noorden Arent,
„ Jan, eñ Wermen Huygenſz^{nen}. ge-
„ broeders, Item noch inden Ambach-
„ te van Soeterwoude een Jaerlicxe Ren-
„ te van Ses eñ dertich ſtuvers, ge-
„ hypotequeert opde Huyſinge eñ er-
„ ve van Pieter Claeſz, Belent aeñ
„ eene ſyde Huych Fredérickſz, en
„ aeñ andere ſyde Dirck Pieterſz,
„ beginneñ eygentlk voor vañ dyck,
„ tot achter inden Ryn, Mitsga-
„ ders noch een Jaerlicxe rente van
„ acht eñ veertich ſtuvers verſeec-
„ kert opde Huyſinge eñ erve van
„ Huych Frederickſz woneñ van gelñ
„ inden Ambachte van Soeterwou-
„ de, Belent aeñ eene Zyde Gobal-
„ lus Diedericxſz, ende aende an-
„ dere Syde Jan Gerritſz vañ gemee-
„ ne wech tot inden Ryn. Wyders
„ noch een Jaerlicxe Rente van twe
„ Rinſche guld verſeeckert op zeec-
„ kere ſes mergen Lants, gelegen in-
„ den voorſz Ambachte van Soeter-
„ woude, toebehoreñ Arent Dirck van
„ Onderwater, Belent ſoo ten Wes-
„ ten als ten Noorden, de Landen van-
„ de voorſz Arent Dircxſz, ende ten
„ Suyden, de landen van Theobaldus
„ Johannis, eñ ten ooſten de Vliet,
„ geeft ende aſſigneert vorders de voorñ
„ Fundatur, totte voorſz vicarie, zeec-
„ ker Huys eñ erve ſtaende ende ge-
„ legen binnen der Stede van Leyden
„ byde Sinte Pieters kerck, Belent
„ aeñ eene Syde ſeecker ſteechie, ofte
„ gemeene deurganck, eñ aende ande-
„ re ſyde, ſeecker hoftge, genaemt
„ de vinckelinger proven, Van alle
„ welcke goederen hier vooren geſpe-
„ cificeert, behoorlk brieven verleent
„ ſynde, heeft d'voorſz Meeſter Sy-
„ mon, Fundateur eñ ſtichter vañ te-
„ genwoordige vicarie gewilt eñ be-
„ geert, dat een eerlick Jongman,
„ met name Bruyn Barnaertſz van De-
„ venter, clerck vañ dioceſe van U-
„ trecht, ſoude weſen eerſte beſitter
„ eñ regeerder van deſe vicarie ofte
„ capellerie, ſtelleñ eñ decreterende
„ hem overſulcx inde poſſeſſie vandyen,
„ eñ dat voorts de voorſz Bruyn Bar-
„ naertſz, ofte yemant anders, de
„ voorſz vicarie van hem becomen
„ hebbende, de ſelve ſal mogen heb-
„ ben, behouden, ende beſitten, ſin-
„ gende penitentiale pſalmen, Miſere-
„ re mei deus, & de profundis &c. Soo
„ lange als hy ofte yemant van Haer
„ beyden leven ſal, heeft wyders d'
„ voorſz Fundateur gewilt, dat Inge-
„ valle d' voorſz Bruyn Barnaertſz qua-
„ me te overlyden, eñ ſulcx door ſyn
„ Doot d'voorſz vicarie te vaceren,
„ dat in ſulcken gevalle, d' voorſz vi-
„ carie wederome opden voorñ mee-
„ ſter Symon, Fundateur der ſelve,
„ ſoude comen, d' ſelve ſal mogen be-
„ houden eñ beſitten, de vruchten daer
„ van genieten, ſoo lange hy leven
„ ſal, heeft van gelkn d'voorñ fun-
„ dateur gewilt eñ begeert, dat Hy
„ ſyn leven lanck, gedureñ, weſen ſal
„ patroon eñ fundateur van deſen Je-
„ gnwoordige vicarie ofte capellerie,
„ eñ na ſyn Doot, meeſter Claes An-
„ drieſz, doctor inde medicine, ſyns
„ Fundateurs broeder, Eñ dat nae
„ heurlñ beyder, ſoo fundateurs als
„ meeſter Claes overlyden, d' ſelve
„ ſoude comen op Joffrouw Lysbeth
„ Andries dr, haerlr Suſter, eñ dat
„ nade Doot van haerlñ allen, de out-
„ ſte eñ naeſte vañ bloede van Joffrouw
„ Margriete, dochter van Phillip van
„ Gagelenberch, moeder vañ Funda-
„ teur in deſen, weſen zal collateur
„ ofte patroon van deſen Jegenwoor-
„ dige vicarie, wel verſtaeñ dat een
„ Jonger Man, geprefereert ſal werden
„ voor een ouder vrouwe, heeft vor-
„ ders d' voorñ fundateur begeert,
„ dat by aldien d' voorſz vicarie met-
„ ter tyt mocht comen te vaceren,
„ eñ datte Soonen van ſyn Suſter
„ Lysbeth, Te weeten Claes ende
„ Huych Lotsſz^{nen} geen van bey-
„ den, ofte een van henlñ, niet en
„ ware verſien met eenige benefitie,
„ dat in ſulcken gevalle de gifter of-
„ te patroon vandyen, gehouden eñ
„ verbonden ſoude ſyn, d' ſelve te
„ preſenteren, aen die geene, die niet
„ verſien en is, eñ niemant anders,
„ eñ na t'overlyden vañ voorſz Claes
„ ende Huych Lotsz^{nen}, dat alsdan
„ de outſte ende naeſte vande bloe-
„ de, vañ voorſz Joffrouw Margrie-
„ te, moeder vande fundateur in deſen,
„ voor anderen ſoude werden geprefe-
„ reert, ofte ſoude anderſints daer door
„ van ſyne preſentatie verſteecken ſyn,
„ eñ

„ eñ foude d'felve de naefte vande
„ bloede, als hier voor is geleyt com-
„ peteren, heeft noch daer behalven
„ d'voorñ fundateur begeert, dat den
„ poffeffeur vañ tegenwoordige vicarie,
„ nade doot van Bruyn Barnaertfz,
„ ofte van die geene die d'felve van
„ hem mocht hebben becomen, ge-
„ houden foude fyn alle weecken een
„ miffe, te celebreren ofte te doen ce-
„ lebreren, op het autaer vañ voorz
„ Heylige Apolonia, ende de miffe ge-
„ [illegible] fynde, te gaen befoecken het
„ Graff vandes fundateurs ouders, le-
„ fende de pfalmen van penitentie, als
„ miserere mei deus, & de profundis
„ &c. heeft daerenboven noch begeert
„ ende geordonneert, dat die geene,
„ die nae t'overlyden vañ voorfz
„ Bruyn Barnaetfz defe vicarie foude
„ befitten, alle Jaers opden fterffdach
„ van fyn Vader ende Moeder, tot ge-
„ dachteniffe der felven, inde Sinte
„ Pieters kerck tot Leyden, foude uit-
„ [illegible] fmorgens ende favonts, vier
„ [illegible], tot het getal van twee ende
„ dertich capellanen, behalven den
„ commandeur, fyn capellanen, eñ
„ de cofter, ende foude op haer Graff
„ doen [illegible], fmorgens, ende favonts,
„ vier ftilkaerfen, mitsgaders doen fin-
„ gen drie miffen, tot gerufheyt van-
„ des fundateurs Ouders, vrienden,
„ ende maechden fielen, ende foude aen
„ die geene die de miffen gecelebreert
„ hadden, elck geeven drie groffen,
„ Loopent gelt, eñ de miffen ge-
„ [illegible] fynde, gaen befoecken het
„ voorz Graff, lefende ende Bid-
„ dende miserere mei deus, & de pro-
„ fundis &c vergefelfchapt met een
„ goet getal der gelovigen, eñ heeft
„ [illegible] d' voorñ meefter Symon
„ Fundateur in defen, den Eerwaer-
„ digen Vader eñ heer, Davidt van
„ Bourgongne, Biffchop van Utrecht,
„ feer ootmoedelñ gebeden eñ ver-
„ focht, dat hy geliefde alle t' gene
„ voorfz is, eñ elck point int by-
„ fonder, met fyn Ordinaris aucto-
„ riteyt te confirmeren, eñ te ap-
„ proberen, ende d'voorfz Bruyn Bar-
„ naertfz voorde eerfte reyfe, totte
„ voorfz vicarie te promoveren, eñ
„ hem inde poffeffie vandien te ftel-
„ len, Verfoucken voorts d' voorñ
„ fundateur, op my notaris hier on-
„ dergefchreven, dat ick van al-
„ le t' geene voorfz is, wilde maec-
„ ken eñ expedieren, een ofte meer
„ publycq Inftrument ofte Inftrumen-
„ ten,

„ Aldus gedaen binnen der Stadt
„ Leyden, In Sinte Pieters kerck,
„ Inden Jare eñ Indictie alsbo-
„ ven, Ter prefentie vañ Hee-
„ ren Gerrit Meyndertfz, ende
„ Wiggert Voliucxfz priefters, als
„ getuygen ten defen verfocht eñ
„ gebeden,

„ Ende ick Gerrit Wit Clerck van-
„ de Diocefe van Utrecht, door de
„ Apoftelen ende keyferlkñ auctho-
„ riteyten, Notaris Publyck, eñ Se-
„ cretaris van het Hoff van Rynlant,
„ alfoo ick met de boven gefchreven
„ getuygen, by alle t' geene voorfz
„ ftaet, Jegenwoordich fy geweeft,
„ ende t'felve in fulcker vougen hebbe
„ fien eñ hooren pafferen, foo hebbe
„ ick dit tegenwoordich publyck In-
„ ftrument, met myn eygen hant ge-
„ fchreven, daer nae gemaeĉt, gefub-
„ fcribeert, gepubliceert, ende in
„ gewoonlkñ forme geredigeert, eñ
„ tot volcomen gelove, ende meer-
„ der verfeeckertheyt van alle t' geene
„ voorfz is, hebbe t'felve met myn
„ notaris fegel, eñ ordinaris onder-
„ teyckeninge geconfirmeert, daer toe
„ verfocht ende gebeden fynde, ende
„ approbere die claufule inde marge
„ geftelt, beginneñ ende d' voorfz
„ Claes ende Huych Lotfz[nen]. &c.

„ Davidt van Bourgongne, door Go-
„ des, ende des Heyligen ftoels gena-
„ de, Biffchop van Utrecht, allen en-
„ de een yegelkñ gelovige, foo te-
„ genwoordige als toecomeñ, Wel-
„ varen ende falicheyt in Crifto, als
„ wefende onfer aller falichmaecker,
„ wiens vermeerderinge, Godts dienft,
„ ten hoochften aengenaem is, opde
„ ootmoedige fupplicatie van onfe Lie-
„ ven meefter Symon Andriefz, prie-
„ fter, ende canonick van Sinte Pan-
„ craes kerck tot Leyden, reforteereñ
„ onder onfe Diocefe, fundateur van
„ feeckere capellerie ofte eeuwige vi-
„ carie, waer van breeder mentie
„ gemaeĉt wert, in het publyck In-
„ ftrument, daer defe onfe tegenwoor-
„ dige brieven fyn geannexeert, welc-
„ ke fundatie ofte erectie vañ voorfz
„ capellerie ofte eeuwige vicarie, wy
„ nae haer teneur eñ Inhouden, ge-
„ lyck d' felve daer leyt, ende alle

„ t' geene

„ t'geene daerinne verhaelt ende be-
„ greepen ſtaet, approberen ende Ra-
„ tificeren, ende in alle manieren lau-
„ deren, ende met onſe Ordinaris auc-
„ toriteyt, ter eeren Godts, confirme-
„ ren, belaſteñ tot dien eynde een yege-
„ lyck, d' ſelve in allen deelen onver-
„ breeckelick te onderhouden ende ob-
„ ſerveren, welverſtaeñ nochtans dat
„ het recht vande Moeder de heylige
„ kerck, nochte oock de gemeene be-
„ ſchreven rechten, hier door niet en
„ ſullen werden vercort ofte gedero-
„ gueert, nochte oock yemant int parti-
„ culier daer by gepreiudiceert, maer al-
„ les blyven in ſyn voorgaeñ ſtant eñ vi-
„ gueur, Vereereñ derhalven d' voorſz
„ capellerie ofte eeuwige vicarie, mette
„ tytel van een eeuwich eccleſiaſtycq
„ beneficie, ende dat alle de goederen int
„ voorſz Inſtrument geſpecificeert, ende
„ totte voorſz vicarie geaſſigneert, otte
„ noch te aſſigneeren, ſyn, ende ſullen
„ weſen geeſtelk, ende dienvolgens de
„ geeſtelk vryheyt genieten, Inſtituere
„ ende promovere overſulcx den eerlic-
„ ken Jongman, Bruyn Barnaertſz van
„ Deventer, Clerck van onſe Dioceſe,
„ totte voorſz Capellerie ofte vicarie,
„ voorde eerſte reyſe, met alle de rech-
„ ten, vryheden, ende privilegen daer
„ toe behoorende, belaſteñ ende beve-
„ leñ dienvolgeñ, wel ſcherpelk aen alle
„ prieſters en capellanen, wonende on-
„ der onſe Dioceſe, ſoo ten aenſien van
„ de beloofte van obedientie, als ten re-
„ guarde vande peynen van ſuſpenſie, eñ
„ excommunicatie, waerinne dat ſy ſou-
„ den comen te vervallen, indien ſy ter
„ contrarie deden, d' voorñ Bruyn Bar
„ naertſz ofte ſyn gemachtichde te ſtel-
„ len, conſtitueren ende decreteren, te
„ doen ende laten ſtellen, conſtitueren,
„ ende decreteren inde actuele ende reele
„ poſſeſſie van de voorſz capellerie, ofte
„ eeuwige vicarie metten aencleven van-
„ dien, adhiberende de gewoonlk ſolem-
„ niteiten, eñ hem ofte ſynen voorſz
„ procureur teenemael eñ onverhindert
„ te laten volgen, alle de vruchten, In-
„ comſten, baten, eñ prouffyten van-
„ dien, op de peynen alsboven,

„ Gegeven onder ons Segel, int Jaer
„ onſes Heeren duyſent vier hondert
„ eñ eenen tnegentich, opden vyff-
„ den dach vande Maent van Mey.

„ *Onderſtaet:*

„ By ons ondergeſz Advocaten
„ s'Hoffs van Hollant de Je-
„ genwoordige getranſlateert
„ uitte Latynſe Taele daer
„ Inne deſe Principale Origi-
„ nel is geſchreven, eñ zyñ
„ onderteyckent
„ S. W. Buſer. ſſt.

„ en hebbeñ onder uit hangen een Segel
„ van Roode Waſſche hangeñ aen een
„ enckle franchyne Staert, en is deſen
„ daer mede gelyck formich en in Sub-
„ ſtantie accordereñ,

„ huyden deſen XII^en^ January XVI^c^
„ eenendertich,

„ *ende was ondertkt.*
„ W. Schilperoort.
„ Cornelis Schilperoort.

(Laager ſtond)

„ Naer Collatie Jegens de Originele
„ geſchreven eñ onderteyckent als bo-
„ ven, is deſen daer mede van woorde te
„ woorde Accordereñ bevonden,

„ huyden deſen naeſt leſten January
„ XVI^c^. Eenendertich,

„ By my
(Was geteekend)
J. Schilperoort.

Uit de geauthentizeerde Copie, geſ[illegible]-ven op vier heele blade[illegible] papier[illegible], met eenen [illegible] draad [illegible] el-kander gehecht en beze[illegible] Clein Segel *van Holland, van* 2. [illegible], *geparapheerd* Rynegom den 31. Jan. 1631., *my door de* [illegible] *hand van den Wel-Ed. Geſtr Heere B[illegible]e-meeſter J. Gael, onder* [illegible] *dezel[illegible]e beruſt, insgelyks meedege[illegible]eld.*

Dus heeft insgelyks, nog voor het uiteinde van die zelfde eeuw, en wel in den jaare 1499., de eerzaame Pieter Jan Martynſz zoon, poorter deezer Stad, in deeze Kerk geſticht een Geeſtelyk Officie, of wel eene eeuwige Vicarie, ter eeren van St. Nicolaas, Biſſchop; en van St. Antonius; en dezelve geveſtigd op het outaar van St. Nicolaas, of op het outaar daar bezyden, of op het outaar van St. Antonius, daar dezelve het beſt zal konnen worden bediend, uitwyzens den Brief van Stichting, die by een gewettigd Afſchrift, zynde met nog eenige andere ſtukken, allen tot deeze Vicarie betrekking hebbende, te ſaamen geſchreeven op een zeer groote rolle papiers, beruſt onder den Wel-Edelen Heere Mr. Leonard van Heemskerk, te Leyden, tegenwoordigen Patroon en Collateur van deeze Vicarie; en, naardien de welgemelde

 Heer

Heer met eene ongemeene vriendelykheid, dewelke ik met verschuldigde dankzegging by deezen erkenne, alle deeze stukken, zoo wel als meerdere anderen, by my in dit werk gebruikt, aan my wel heeft willen meededeelen, opdat ik dezelven ten algemeenen nutte zoude uitgeeven, zoo heb ik niet konnen, noch moogen afzyn, alle deezen, het zy in 't geheel, het zy by wyze van uittrekzel, voor zoo verre ik oordeele aan dit oogmerk te konnen worden beantwoord, ook alhier te laaten volgen.

Fundatie-Brief van de Vicarie, in honorem Sanctorum Nicolai, Episcopi; & Antonii; gefundeerd op St. Nicolaas of St. Anthonys Outaar in St. Pieters Kerk te Leyden; gepasseerd op den 27. Ju.ny in 't jaar 1499. by Pieter Jan Martynsz zoon, te Leyden.

,, *H[illegible] volcht die Fundacie van een ewi-*
,, *[illegible] officium [illegible] Sinte Pieters*
,, *Kerck tot Leyden te bedienen gefundeert*
,, *[illegible] Pieter Jan Martyn[illegible] te Ley-*
,, *den [illegible]*
,, *[illegible]*

,, Inden name des Vaders, des Zoens,
,, en des heyligen Gheests anten
,, Condich ende kenlic zy allen luyden
,, die desen brieff sullen sien oft hooren
,, lesen Dat ic Pieter Jan Martynsz
,, poorter te Leyden gesont door die
,, gracie Godts, mynne zinnen redene
,, en verstant mit goeder voorsinnicheyt
,, wel beraden en bedacht gefundeert
,, gesticht en gemaect hebbe fundere
,, stichte ordinere en maicke in allen
,, manieren formen rechten en zaiken
,, als ic alre best can en mach voir my
,, en voir Margriet pieter Jorys z^s. dochter
,, myn huysvrouwe was zaliger gedachten
,, in verlatenisse onser alre zunden
,, een ewige geestelicke officium
,, inder eeren Godts ende der heyliger
,, confessoren Sinte Niclaes Bisschop en
,, Sinte Antoenis, diemen bedienen sal
,, te Leyden in Sinte peters kerck op
,, Sinte Niclaes Outaer off opt Outaer
,, daer besyden, off op Sinte Anthoenis
,, Outaer daert ledichste sal wesen mit
,, vier Missen ter weecke, Te weten
,, Twie Missen ter weecke voir myn ziele.
,, Ende twie missen ter weecke voir
,, Margriet myn huysvrou was voorn.
,, voor haer ziele, ende daer wys beyde
,, voor begheren. Ende na elcke Misse
,, zelmen lesen te grave daer wy in begraven
,, leggen zellen die twie psalmen.
,, Miserere en de Profundis in.t
,, een collect daertoe dienende. Welcke
,, graff gelegen is in Sinte Peters
,, kercke voorsz midden ouer die
,, preeckstoel voir die Saluator. Ende
,, waiert saecke dat eenige van die Missen
,, voirsz in der weecke versuymt
,, wordede te doen, zo wil ic dat die
,, besitter vant officium voirsz t'elcken
,, eñ alsoo dicke die versuymdt worde
,, verbeuren zel tegens die kerckmeesters
,, tot behouff van Sinte peters
,, kercke voirsz vier schellingen. ende
,, nochtans daer toe die versuymde misse
,, in die selffde weecke off des
,, weecs daer an volgende verhalen zel
,, off doen verhaelen op die selffde pene
,, voorsz. Ende dit officium wil ic
,, datment altyt alset open is ende vaceert
,, binnen een maent geuen fel ee-
,, nen priester off een Clerck die de
,, Colater ofte Collaetster dan inder tyt
,, wesende daer toe nut en be[illegible] kennen
,, zel. Voirts zoe zelmen guets
,, tyts voor datmen Margrieten mynne
,, Huysvrouwen voirsz Jarichtyt zel
,, doen alle Jaers geuen uyt dat officium
,, voorsz den Collatoer off de Colaterse
,, dan Inder tyt Collatoor off
,, Collaetster wesende twie ponde ses
,, schellingen acht penningen payements
,, om daer mede te coopen hemden en
,, schoenen die hy op Margrieten voorsz
,, Jarichtyts dach geuen en delen zel
,, den naeste arme vrienden daert van
,, node zel wesen.
,, Tot welcke officium ick gegeuen
,, ende gediteert hebbe. Geue ende in ditaetie
,, assignier wt myn zelffs guet ewelic
,, daer an te bliven een stucke Lants
,, mit een woninge daer op staende dat
,, ic gemeen hebbe mit Jan kerstantsz
,, gelegen inden ambachte van Valckenburch
,, an die Waddinghe, Ende
,, heeft belegen an die zuytsyde Sinte
,, Catrynen gasthuys in Leyden, en an
,, die noortsyde Cornelis van sonnevelt
,, streckende voir van die wech tot achter
,, an Willem van Oestgeests Erffgenamen
,, en Adriaen van Bouchorst hoer
,, landt. Welc lant myns deels gelt nu
,, ter tyt Vyffendetwintich halue ponden
,, hollants t'siaers daer weer off wtgaet
,, als van opstallighe renten elff stuvers
,, daer die abdisse Vander Lee Jaerlicx
,, aff heeft vier stuvers. Ende die memorie
,, tot Egmont int clooster die an-
,, der

„ der zeuen ſtuvers Ende die voirſz ren-
„ ten verſchinen alle Jaers tot Voor-
„ ſchoten en Valckenburger Marcten.
„ Ende van dit officium voorſz ſal ic
„ geuer ende collatoor weſen myn le-
„ uen lang. Ende nā myn doot zo wil
„ ic dat Collatoor zel weſen Maerten
„ Pieterſz myn zoen ſyn leuen lang, na
„ welcke dat zal Collatoor weſen Cor-
„ nelis pieterſz myn zoon ſyn leuen
„ lang; Na welcke dat zel Collaetſter
„ weſen Marytgen Pieter Paedſer wyff,
„ myn dochter haer leuen lanc. Ende
„ nā haer dat zel Collaetſter weſen
„ Aechte Philips van Noorden wyff
„ myn dochter haer leuen lanc. Ende
„ na haer doot ſoo wil ic dat die Col-
„ latie van dit officium voorſz altyt co-
„ men zel op die outſte en naeſte die
„ van Martyn, Cornelis, Maritgen eñ
„ Aechte myn kinderen voorñ gecomen
„ ſullen weſen; Ende altyt die Jonger
„ man voor dat ouder wyff daer ſy euen
„ na zyn. Ende wairt zaicke dat van
„ myn vier kinderen voorñ niemant eñ
„ bleue in leuendigen lyve. So wil ic
„ dat die collacie dan comen zel op
„ Chriſtyn Dirck Reynerſz wedue myn
„ zuſter Ende voirt opten outſten eñ
„ naeſten die van haren liue gecomen
„ ſullen weſen. Ende die Jonger man
„ altyt voor dat ouder wyff daer ſy euen
„ na ſyn, alſoot voorſz is. Ende in ge-
„ tuygeniſſe en kenniſſe der waerheyt
„ dat dit myn uyterſte wille is Ende
„ mit geenrehande ander Teſtament off
„ makinghe dit niet en wil herroepen
„ ofte tegen doen, mar dat altoes deſe
„ puncten voorſz ſtaende vaſt ende e-
„ wich bliuen So heb ic Pieter Jan
„ Martynſz voorñ myn zegel hier aen-
„ gehangen int jaer ons heeren Duyſent
„ vier hondert negenende t negentich op-
„ ten zevenentwintichſten dach in Ju-
„ nio: Ende om der meere zeeckerheyt
„ en vaſticheyt heb ic oock gebeden
„ en gerequireert Meeſter Jan Van
„ Leyden Prieſter als notaris publyck
„ dat hy deſe Fundacie wil onderſcri-
„ ven en publiceren. Ende oock ſyn
„ hantteyckeninge hier op ſetten wil.

„ Acta ſunt hec Leydis in domo ha-
„ bitationis teſtatoris prænominati.
„ Anno a nativitate Domini milleſi-
„ mo quadrigenteſimo nonageſimo
„ nono indictione ſecunda viceſima
„ ſeptima die menſis Junii hora
„ completori vel quaſi Pontificatus
„ Sanctiſſimi in Chriſto patris &
„ Domini noſtri Domini Alexandri
„ divina providentia papæ ſexti
„ anno ſeptimo. Preſentibus ibi-
„ dem honeſtis & diſcretis viris
„ Francone Philippi & Florencio
„ Jacobi laicis Trajectenſis Dio-
„ ceſis teſtibus fide dignis opidanis
„ Leydenſibus ad præmiſſa vocatis
„ & rogatis.

„ Et Ego Johannes Johannis de Ley-
„ dis Clericus dictæ Trajectenſis dioce-
„ ſis Publicus apoſtolica auctoritate &
„ ordinaria admiſſione Notarius [illegible]
„ præſcripti officii eccleſiaſtici fu[illegible]
„ cioni dotationi & ordinacioni [illegible]
„ lationis diſpoſitioni nec non p[illegible]
„ omnibus & ſingulis dum ſic [illegible]
„ mitti fierent & agerentur [illegible]
„ prænominatis teſtitibus preſe[illegible]
„ ſuy eaque ſic fieri vidi & [illegible]
„ circo hanc preſentem preſcripti [illegible]
„ cii ecclaſtici fundationē ad inſt[illegible]
„ & rogatum predicti Petri J[illegible]
„ Martini fundatoris ejuſdem [illegible]
„ ſubſcripſi & in hanc publicam [illegible]
„ redigi ſignoque & nomine mei [illegible]
„ & conſuetis una cum appenſi[illegible]
„ gilli fondatoris prænominati [illegible]
„ in fidem & teſtimonium omn[illegible]
„ ſingulorum præmiſſorum rogatus [illegible]
„ requiſitus.

Waar naa in den jaare 1514. de
baare Cornelia Claas dochter, Wed[illegible]
van wylen Martyn Pieterſz, die [illegible]
zoon was van den voornoemden Sti[illegible]
ter deezer Vicarie, by eenen Schepe-
nenbrief der Stad Leyden de gezegde
Vicarie, in gevolge der uiterſte wille
van haaren overleeden Man, Martyn
Pieterſz, met eene merkelyke giſte heeft
vermeerderd, gelyk uit den hier inge-
laſchten brief kan blyken.

Augmentatie en Dotatie van het voorenſtaande Geeſtelyke Officie, of Vicarie, geveſtigd op St. Nicolaas Outaar, of op St. Antonius Outaar, in St. Pieters Kerk, geſticht door Pieter Jan Martynſz, en naader gedoteerd door Cornelia Claasdochter, Weduwe van Martyn Pieterſz, op den 10. *April* 1514.

„ Wy Jan ſtoop Kerſtantſz en Jan
„ van Leyden Schepenen in
„ Leyden. Oirconden dat voir ons quam
„ Cornelie claes dochter wedue van wy-

 len

„ len Martyn pieterſz zaliger gedachten
„ mit Alewyn claeſz haer gecooren
„ Voocht in deſen zaicken. Ende gaff
„ ouer tot augmentatie van een officie
„ voortyts geſticht en gemaict by Pie-
„ ter Jan Martynſz zaliger memorien
„ Vader van Martyn pieterſz voorſz
„ Vyff goude Wilhelmus Schilden
„ ſtaende op negenthien mergen Lants
„ gelegen by die waddinghe buyten
„ Leyden na wtwyſinge der brieuen
„ daer van weſende. Ende begeerde na-
„ volgende die wtterſte wille van Mar-
„ tyn pieterſz haer man voirſz Dat die
„ beſitter van dit ſelffde officie tot ewi-
„ gen tyden doen ſal off laten doen alle
„ weecke een Miſſe. Ende dat op al-
„ ſulcken autaer als die ander miſſen van
„ dit officie gedaen ſullen worden. En-
„ de Cornelie voirſz ſchout quyt alle
„ recht actie en toeſeggen als ſy heeft
„ aen die voorſz vyff goude Wilhel-
„ mus ſchilden off oock gehadt mach
„ hebben tot deſen dage toe datum van
„ dezen, Ende begeerde voirt Cornelie
„ voirſz en Marie Pieter Paedſen We-
„ due als nu Collaetſter en gheefſter
„ van dit officie aen myn heer den Bis-
„ ſchop van Wtrecht dat hem belieue
„ wilde dit voirſz officium mit de aug-
„ mentacie te amortizeren en geeſtelick
„ te maecken, preſenterende daer toe
„ als nu om beſitter daer aff te weſen
„ Meeſter Claes pieterſz Paeds hooren
„ zoon biddende mynen heere den Bis-
„ ſchop van Vtrecht voirſz te willen
„ belieuen hem daer toe Inſtitucie off
„ te geuen in behoorlicke forme

„ In oirconden deſen brieff bezegelt
„ mit onſen zegelen Int Jaer ons
„ Heeren Duyſent Vyff hondert
„ ende Veerthien opten thienden
„ dach in Aprille.

„ *Ond' geteyckent*

„ Henryc Floryſſz. (1)

Vervolgens heeft de Hoog-Eerwaardige en Hoog-Gebooren Heer Frederik, gebooren Markgraaf van Baden, Bisſchop van Utrecht, nog in dat zelfde jaer 1514. de voornoemde Fundatie deezer Vicarie, met de opgemelde daarby gedaane Augmentatie, met zyne Biſſchoplyke goedkeuring bekrachtigd en dus dezelve giften der Vicarie gewettigd en beveſtigd, by de volgende

Brieven van Confirmatie en Approbatie van het voorenſtaande Geeſtelyke Officie, of Vicarie, geveſtigd en vermeerderd op het Outaar van St. Nicolaas in de St. Pieters Kerk te Leyden, door den Hoog-Eerwaardigen en Hoog-Gebooren Heere Frederik, gebooren Markgraaf van Baden, Bisſchop van Utrecht, gegeeven den 15. *April* 1514.

„ Fridericus Marchio de Baden Dei
„ & Apoſtolice ſedis gratia Epis-
„ copus Trajectenſis, Univerſis & ſin-
„ gulis Chriſti fidelibus tam preſentibus
„ quam futuris Salutem in eo qui eſt
„ omnium vera ſalus. Cultum diuinum
„ ſemper augeri cupientes humilem
„ ſupplicacionem dilecti nobis in Chriſto
„ Petri Johannis Martini Opidani opidi
„ Leyden laicy noſtre Dioceſis fundatoris
„ cujusdam perpetui Officii Eccleſiaſtici
„ in altari ſancti Nicolai Epiſcopi ſiue
„ alio altari illi proximiore in Parochiali
„ Sancti Petri principis Apoſtolorum
„ dicti opidi Leyden deſeruiendum una
„ cum litteris augmentacionis ejusdem
„ prout in litteris quibus hee noſtre
„ littere ſunt transfixe fit mentio fun-
„ dationem erectionem & dotacionē
„ ejusdem perpetui officii prout in ejus-
„ dem litteris deſcribuntur omniaque
„ alia & ſingula in illis contenta narra-
„ ta & deſcripta tenore preſentium ra-
„ tificamus & approbamus Rataque &
„ grata habemus & inviolabiliter volu-
„ mus obſervari Eaque noſtra ordinaria
„ auctoritate in Dei nomine confirma-
„ mus Jure matricis Eccleſie nec non
„ Jure communi & cujuslibet alterius
„ de quibus preſentibus nullatenus dero-
„ gare intendimus ſemper ſaluis Dic-
„ tumque perpetuum officium in titu-
„ lum perpetui officii eccleſiaſtici erigi-
„ mus Omniaque & ſingula bona ad illud
„ in dictis litteris aſſignata & in poſte-
„ rum aſſignanda fore & eſſe eccleſias-
„ tica decernimus & eccleſiaſtica liber-

„ ta-

(1) De voorenſtaende Brieven van Fundatie en Augmentatie deezer Vicarie worden ook gevonden by H. van Heuſſen in Hiſtória Episcopat. Fœder. Belg. part. I. pagg. 450. en 451. Echter heb ik gemeend, dezelven uit de hier boven gemelde Rolle papiers, berustende onder den voorn. Wel-Ed. Geb. Heere Mr. L. van Heemskerk, ter deezer plaatze te moeten opgeeven, op dat deezen niet zouden worden geſcheiden van de volgende ſtukken, van alle dewelken de Heer van Heuſſen aldaar geen gewag maakt, en dewelken nochtans meede tot deeze Vicarie behooren.

„ tate tuenda. Et nichilominus Dilec-
„ tum nobis in Christo Magistrum Ny-
„ cholaum Petri Paedse Clericum nostre
„ diocesis ante dicte nobis presentatum
„ pro primaria vice instituimus Illud-
„ que sibi cum omnibus & singulis Ju-
„ ribus & pertineciis suis contulimus
„ & conferimus per presentes. Quare
„ universis & singulis Presbiteris Ca-
„ pellanis Clericis Notariis & Tabel-
„ lionibus publicis quibuscunque nobis
„ subditis Et eorum cuilibet in virtute
„ sancte obediencie ac sub penis suspen-
„ sionis & excommunicationis districte
„ precipientes mandamus, Quatenus
„ dictum magistrum Nicolaum Petri
„ Paedse vel ejus legitimum procurato-
„ rem pro eo ad officium prædictum nec
„ non in & ad realem corporalem &
„ actualem possessionem ejusdem ponant
„ recipiant admittant & inducant ac
„ quilibet eorum ponat recipiat admit-
„ tat & inducat cum solemnitatibus de-
„ bitis & consuetis dictoque magistro
„ Petro vel ejus procuratori pro eo de
„ omnibus & singulis fructibus redditi-
„ bus proventibus Juribus & emolu-
„ mentis plenarie & integre rendeant
„ ab aliis renderi faciant & permittant
„ seu alter eorum rendeat & permittat
„ temporibus ad hec positis atque sta-
„ tutis. in contradictores quoslibet & re-
„ belles trium Dierum Canonica moni-
„ cione præmissa excommunicationis
„ sententiam fulminamus.

„ Datum nostro sub sigillo ad causas
„ presentibus appenso Anno Do-
„ mini millesimo quingentesimo
„ quarto decimo die vero quinta-
„ decimo mensis Aprilis.

„ (*Signatum*)

„ W. Buyser.

Terwyl de van deeze drie stukken gemaakte en in zeeker boek geplaatste afschriften met de Origineele Brieven zyn vergeleeken en door den Heere Mr. Simon van Assendelft, in zyn leven Pensionaris der Stad Leyden en Notaris Publiek (1), allezins gewettigd geworden, als uit deeze volgende verklaaring, by hem gegeeven, ten vollen blykt.

„ *Onder de voorgaende Copien*
„ *staet geschreven als volcht*

„ Hec prescripte tres copie concer-
„ nentes fundacionem officii ec-
„ claitici per fundatorem Petri Johan-
„ nis Martini fundati sub suo proprio
„ appendente sigillo una cum subscrip-
„ tione Notarii sui Instrumenti sua ma-
„ nu propria schripti & subsignati Cum
„ etiam Scabinali Leydensis opidi super
„ augmentacionem dicti officii ecclesi-
„ astici per Corneliam Nicholai viduam
„ Martini Petri cum tutore suo Alewi-
„ no Nicolai suo fratre Una cum ap-
„ probatione ratificacione . . . . liter
„ & erectione suis locis pertinentes con-
„ scripte sigilloque sui Episcopatus Tra-
„ jectensis ad causas presentibus appen-
„ so Prænominati Domini Frederici
„ Marchionis de Baden, etca. Que qui-
„ dem copie tres prescripte introlate (2)
„ & incorrupte omni juri sufficientes
„ collacionate & per me notarium publi-
„ cum subscriptum ex originalibus fideli-
„ ter copiate concordant de ferbo ad ver-
„ bum cum eysdem originalibus. quod
„ protestor ego Simon de Assendelff Cle-
„ ricus Trajectensis diocesis publicus
„ sacra imperiali auctoritate Notarius.
„ per magistratum Leydensis opidi no-
„ minatus Celebri Consilio Patriarum (3)
„ Hollandie Zeelandie & Frisie presen-
„ tatus ac per id ipsum admissus ad ex-
„ ercitium notariatus officii, sub Singno
„ meo manuali minuto presentibus sub-
„ scripto,

(*Onder stond geschreeven het volgende*)

„ *Ende es onderg tekent SYMON met ver-*
„ *scheyden stricken treken of paraffen.*

Gelyk dezelven dan ook vervolgens wederom uit dit gemelde boek zyn getrokken en overgeschreeven; om 't welk te wettigen de Heer Jan van Hout, Secretaris der Stad Leyden en meede Notaris Publiek (4), op den 3. May van

(1) De Heer Mr. Simon van Assendelft heeft deeze Stad Leyden, als Pensionaris, gediend in den jaare 1512. en vervolgens.
(2) Fortassis: *inviolatæ*.
(3) Forsan: *Provinciarum*.
(4) De Heer Jan van Hout, die ten Vader had den Heere Cornelis Meesz van Hout, seedert den jaare 1561. tot op zyn overlyden, voorgevallen in den jaare 1593., het ampt van Secretaris der Weeskaamer van deeze Stad Leyden hebbende waargenoomen; heeft deeze Stad Leyden gediend, als Secretaris, van May 1564. tot February 1569., wanneer hy, wegens den Hertog van Alba, is geworden balling des Lands en genoodzaakt geweest zich opte houden te Emden, in die tyden een geruste schuilplaats tegen de in deeze Landen op het heevigste woeden-

van den jaare 1608. gegeeven heeft de volgende verklaaring:

,, De Voorgaende Copien getrocken
,, en overgeschreven uyt zeecker
,, papieren bouc in formaet van gehele
,, bladen op leerkens gebonden en in
,, een hooren ommeslach gesteecken
,, groot van vooren aen tot achtien ge-
,, coteerde bladeren behalven de vorde-
,, re schoon en ongecoteert synde al-
,, daer genomen van vooren aen, en
,, mit t' beginsel van tvoorsz bouc ge-
,, schreuen geautentiseert en onderge-
,, teyckent by Mr. Symon van Assen-
,, delf in syn leuen Pensionaris deser
,, Stadt Leyden en Notarys publyck,
,, welcke hant en onderteyckeninge Ick
,, ondergesz mitsdesen verclare te ken-
,, nen, als deselue onder de stucken en-
,, de papieren deser Stede dickwils en
,, menichwerven gesien hebbende. En-
,, de dese daer Jegens gelesen en verge-
,, leken zynde, es gelycmatich en ouer-
,, eencomende bevonden, t'welck ic Jan
,, van Hout Secretaris der voorsz Stadt
,, Leyden en Notarys publyck mit myn
,, hant en onderteyckeninge mitsdesen
,, bevestige desen III^en Mey XVI^C. en
,, Acht.

,, *Ende was ondergeteyckent.*

J. van Hout,
Nots Pub^ic. sst.

Achter welke verklaaring de welgemelde Heer van Hout nog heeft gevoegd deeze, tot de voorzeide Vicarie behoorende, aanteekeningen:

,, Ende alsoo int bouengeroerde re-
,, gister noch verscheyde brieuen
,, gescreuen gecopieert ende geauten-
,, thiseert zyn al byde hant vande voorn.
,, Mr. Symon van Assendelf en tvoorsz
,, officie mede aengaende, Soo hebbe ic
,, daer van goet geacht tsommier In-
,, houden vandien alhier ouer te scri-
,, ven tot behoudenis vande memorie
,, off gedachtenisse vandien. alles inder
,, vougen hier naer volgende.

,, 1473 Octobris 12 Wy Coen van
,, Oosterwyck en Jan Aernt Pouwelsz
,, Schepenen in Leyden, &s. Daer by
,, gerrit Jan Cornelisz van Sonnevelt.
,, Henric Paedse als voocht van Jonc-
,, vrouwe Maria van Sonnevelt zyn
,, wyff en Alyt van Sonnevelt Jan
,, Heermans wedue vercopen Pieter
,, Jan Martynsz. een Derdendeel van Ne-
,, gentien Morgen lants hen aenbestor-
,, ven van Jacob van Sonnevelt haer
,, Vader, en Jonckvr. Margriet van
,, Sonnevelt haer moeder gelegen in
,, Soeterwoude byde Waddinge. gel-
,, dende XII. goude Wilhelmus schil-
,, den t' stuck van XXI. sts. Belent ten
,, zuyden Ste. Catrynen. Gasthuys tot
,, Leyden ten noorden Cornelis van Son-
,, nevelt streckende voor van de wech
,, after aen Willem van Oestgeests Erff-
,, genamen ende Adriaen van Bouchorst
,, lant belast t' geheel mit X. goude
,, Ryns guldens s'jaers erffrenten aen-
,, comende Joncve. Aeff van Ruyven,
,, Noch mit twee pont comans pay^ts
,, t'siaers om ons om onser L. Vrouwen
,, gilde In de Vrouwen kerck. en
,, XXVI. co^s grooten t'sjaers om den
,, Abt van Egmont . . . fo. IIII.

,, 1468 Febrs. 13. Wy Jan Aernt
,, Pouwelsz ende Henric vander Laen
,, Schepenen in Leyden, &s. daer by
,, Joris pietersz vercoopt Pieter Jan
,, Martynsz een zestendeel van Negen-
,, tien Morgen lants hem met Lysbeth
,, Symons dr. zyn Wyff opgecomen
,, ende aenbestorven van Jan Aecht
,, Floris Paedsen Zoens hoer oude moe-
,, der,

dende raazerny der allerbitterste vervolgeren, gelyk ik hier booven op Bladz. 687. in de Aanteekening N°. 2. reeds heb gemeld; tot dat hy in den aanvang van de maand Augusty van den jaare 1573. uit dit meedelydend Emden is wedergekeerd na deeze Stad en aldaar op den 4. van die maand in zynen dienst, als Secretaris, hersteld geworden, welken dienst door hem met alle moogelyke gezetheid en eene ongelooflyke vlyt zeer getrouwlyk is waargenoomen tot aan zynen dood, dewelke is voorgevallen op den 12. December van den jaare 1609., gelyk zulks door zynen Neeve, die hem den eernaam van zynen braaven en wel beminden Oom toevoegt; hem zynen allerwaardsten Vriend noemt; en zyner groote liefde tot het welvaaren van deeze Stad, als ook zyner onuitspreekelyke naarstigheid, welke deugden deezen naam nog in eene geduurige zeegening by alle braave Leydenaaren doet zyn, met alle hartelyke geneegenheid, tot deezes Mans eeuwigen en wel verdienden lof, gedenkt; den Heere Burgemeester Jan Jansz. Orlers, in zyne Beschryving der Stad Leyden, D. I. Hoofdst. II. pagg. 24. 25. en 96. en Deel III. pag. 673., is aangeteekend geworden. Zie ook den zelven in zyne Voorreeden voor dat Werk, op pag * 3 versa.

" der, en van Angniesgen Floris Paedsen zs dochter haer Moeije gelegen in Soeterwoude byder Waddinge, belent als vooren belast mit X. goude Rynsgulden sjaers erffrenten . . . . . fo. IIII. verso.

" 1504. Juny 14. Wy Pieter henric Reynersz en Claes Jan cla sz Schepenen in Leyden, &s. Daer by Jacob van Boshuysen als gemagtigt van Cornelis van Sonnevelt in Joncvē Alyt Jan Heermans wedue zyn wyffs moeder mit henric Paedse voor hem seluen erffgēn. van Joncvē. Ave Jans van ruyven wedue haer Nichte bekennen dat Martyn pietersz voor hem en de gemeene Erffgēn van Pieter Jan Martynsz geloft heeft de gerechte helfte van de X. goude Wilhelmus schilden sjaers op XIX. morgen aen der Wadding in Voorschoten daer Pieter Jan Martynsz d'een helft off toebehoorde en gecoft hadde tegens Jacob van Sonnevelt en zyn huysvrouwen Erffgenamen . . . fo. V.

" 1462. July 3. Wy Elysabeth van Ryswyc byder gracien Godts abdisse van Leeuwenhorst, daer by zy mit Raet willemsz Bertoen haer Rentmr. Wouter Coman ysbrantsz in erff huyr uytgeeft om III. sc. holl. cos. payts t' sjaers ontrent ¾ hont lants, in Valckenburch off gedoluen van t' lant dat Jacob Dirck hasen zoon doen gebruyckte tot een uitwech in hoer lant te comen en niet ouer Leeuwenhorsts lant ten eewigen dagen . . . . . . fo. V. verso.

" 1528. July 21. Wy Claes claesz en Frans gerrit Doen z Schepenen in Leyden, &s. Daer by Mr. Claes Paedse priester als possesseur ter eenre, en Gerret Jan Kerstantsz ter andere bekennen gemeen te hebben Een woninge met XIX. morgen lants ter waddinge in Valckenburch en dat aen de Noortzyde van deselue woninge onder ander leggen IX. hont die sy gescheyden hebben blyvende de possesseur aende Noortsyde houdende tot een noortbelende d'Erffgēn van Clemeyns Jan nannen zs en blyvende Gerrit Jan Kerstantsz aende zuytsyde en houdende tot een zuytbelende de hoffstede en boomgaert vande selue woninge . . . fo. VI.

" 1528. July 29. en es Insttument Notariael verleden voor Jan claesz de Raga Notaris by Mr. Claes Paets Pietersz presbyter ter eenre, en Seger Huygensz ter andere. Daer by Zeger coopt de steenplaetsers aerde, 4½ hont uyt te deluen in tien jaren om 30. l. 10. sc. grō. vls. te beleggen ten behoeff vande prouen daer toe Zeger t synen costen mortificatie vanden Bisschop en Approbatie vande Ke. Maiesteyt most verweruen . . . . fo. VI. verso.

" 1524. Octobris 21. Ick Jonge Willem Jacobsz Schout van Outshoorn, &s. Daer by Dirck claesz. vander geest van Bouwen Adriaensz in erffpacht neemt de heft van 7. morgen lants om twee pont hollts sjaers valiende Ste Pieters dach ad cathedram leggende t'lant in outshoorn, Belent ten Noorden Dirck claesz zelfs en Claes Jansz ten Zuyden de Zegerswech streckende vande nieuwe sloot tot aen de leyen . . fo. VII. verso.

" 1531. December 30. Ic Jonge Willem Jacobsz Schout van Outshoorn, &s. Daer by Bouwen Adriaensz vercoopt ende opdraecht Mr. Claes Paets presbyter den voorgaende erffpacht van twee ponden hol ants t'siaers en belooft die te waren mit Henric adriaensz, en Mouring adriz zyn broeders onder speciael verbant van zeven morgen in Outshoorn, belent ten Zuytoosten Heer Gerrit van Lochorst Ridder, ten noortwesten Maiytgen Jan Mourings zs Wedue mit haer kinderen streckende uyt den rhyn tot aen Willem Eymbertsz leyen . . . . fo. VIII.

" 1486. Mey 2. Ick Dirc ghysbrechtsz mit Dieuwer myn geechte wyff. Daer by sy vercoopen Adriaen Mouringsz Twee morgen lants in Alphen in haer zaet in thuys weer en hout Ses morgen leggende gemengender veur en aerde mit haer Drie morgen, en een ander, noch een morgen. Belent an de noortsyde Reyners boomgaert en meer andere en aen de suytsyde Willem Symonsz mit zyn stienplaets en meer andere. streckende uyt den rhyn opgaende in de weteringe, onder gebeden zegel van Cornelis willemsz van Loenresloot Schout van Alphen Aerlanderveen en outshoorn . . . . fo. VIII. verso.

1529.

„ 1529. January 30. Ic Jacob van
„ Boſchuyſſen Schout tot Alphen, &s.
„ Daer by Bouwen Adriaenſz vercoopt
„ Mr. Claes padſe de voorgaende twee
„ morgen Lants in Alphen in de hoorn
„ gemengender veur ende aerde, in Sy-
„ mon Janszs huysweer houdende Ses
„ morgen. Belent aen de Zuytſyde Flo-
„ ris van Adrichem en Jacob van Boſc-
„ huyſſen Schout voorſt en aende
„ Noortſyde Jacob Jan Mouringſz en
„ meer andere, ſtreckende uyt den
„ Rhyn opgaende in de Weteringe mit
„ transport vande voorgaende ouden
„ brieff daer Mouring Adriaenſz waer-
„ borge voor ſtaet . . . . fo. IX.

„ 1530. January 8. en es Inſtrument No-
„ tariael verleden voor Mr. Symon Fre-
„ dericx aelbertſz van Aſſendelft ael-
„ brechtsz genŏt Haerlem mede brengen-
„ de conſent en approbatie van Mr. Wil-
„ lem van Oyman en Voocht van Joncvē
„ Aecht van Noorde Patroon nopende
„ de ontgrondige vande voorgeroer-
„ de 4½. hont in Valckenburch en een
„ ancoop vande erffpacht van ij. l̄ hol-
„ lants in outshoorn en twee morgen
„ lants in Alphen . . fo. IX. verſo.

„ 1533. February 27. Gerardus de
„ Zuggerode utriusque Juris doctor De-
„ canus eccleſie ſancti Salvatoris Traiec-
„ tenſis ſede Epiſcopali Traiectenſi va-
„ cante, Vicarius generalis a quinque
„ Eccleſijs Traiectenſibus ſpecialiter de-
„ putatus. en es approbatie vande voor-
„ gaende vercopinge als ten oorbaer
„ vande Vicarye gedaen gelyc uyt de
„ ancopingen der renten en landen ge-
„ bleecken is . . . . . fo. XI.

„ 1531. In Junio. Kaerle byder Gra-
„ tie Godts, &s. Daerby op t' verſoec
„ van Seger huygenſz te kennen ge-
„ vende dat hy aengenomen hebbende
„ te Leveren binnen Vtrecht zeeckere
„ quantiteyt van Steen diemen noote-
„ licken behouffde en verbeſicht hadde
„ aende borcht en ſlot aldaer ter ſomme
„ van ijm. guls. de voorgeroerde vyfftalff
„ hont lants van Mr. Claes Paets hadde
„ gecoft en daer beneffens aengenomen
„ t' goet dat hy Paets tot verbeteringe
„ vande Vicarie in de plaetſe ſoude coo-
„ pen by zyn Maieſteyt te doen admor-
„ tiſeren, t' voorſz Contract wert ge-
„ approbeert en den coop vande voorſz
„ Twee morgen lants en twee pont hol-
„ lants geadmortiſeert, behoudelyc dat
„ ſy geen leen noch achterleen en zyn;
„ en mits blyuende zyn Majt. in beden
„ ſubvencien en gerechticheden die te
„ voren daer van getrocken werden on-
„ vercort, en betalende voorde ſelue
„ gracie XX. guls. aen handen vande
„ Rentmr. vande exploicten Inden ha-
„ ge . . . . . . fo. X. verſo.

„ 1531. Octobris 13. quyten Criſpyn
„ van Boſchuyſen rentmr. van d'Eſparg-
„ ne om Seger huygenſz vande voor-
„ gaende XX. guls. . fo. X. verſo.

„ T' Voorgaende Sommier Innehou-
„ den van alle de voorgaende Co-
„ pien in t' bouengeroerde regiſter
„ geſtelt geſcreuen en geautenti-
„ ſeert aldaer elc in t' ſyn; begin-
„ nende in ſodanigen bladt als ach-
„ ter aen elcke partye geſtelt es,
„ en vlytelyck en getrouwelicken
„ by my uytgetrocken Deſen
„ IIIIen. Mey XVIc. Acht. t'welc
„ ic mit myn hant en. ondertcyc-
„ keninge mede beueſtige mits de-
„ ſen.

„ *Ende was getcyckent.*

J. van Hout,
Notas pubs. ſſt.

En op dezelven laaten volgen een zeer nette en uitgebreide Geſlachtboom van den meergemelden Pieter Jan Martynſz, als Stichter en Fundateur van dit Geeſtelyke Officie of deeze eeuwige Vicarie, door hem met alle moogelyke naauwkeurigheid, zoo uit de aanteekeningen van den welgemelden Penſionaris van Aſſendelft, als uit andere bekoomene echte berichten, opgemaakt, terwyl Hy aan 't hoofd van dien Geſlachtboom ſtelt deeze naadruklyke Verklaaringe:

„ Ende ic Jan van Hout Secretaris
„ deſer Stadt Leyden en openbaer
„ Notaris byden Houe van Hollandt
„ opte nominatie van die vande Gerech-
„ te der ſeluer Stede tot de bedieninge
„ vanden Notarysampte toegelaten ge-
„ tuyge en verclare mitsdeſen dat al-
„ ſoo de meergenoemde Mr. Symon van
„ Aſſendelff in het Regiſter daer van
„ hier bouen verſcheydelicken es ge-
„ roert inde XVe, XVIe en XVIIe bla-
„ den begonſt heeft te maecken en by
„ geſchrift te ſtellen den geſlachtboom
„ van Pieter Jan Martynſz Stichter off
„ fundateur van het voorgaende officie
„ off

„ off vicarie, en aldaer aen d'eerste sy-
„ de van het vyftiende bladt uytdrucke-
„ licken stelt en vermaent dat een yge-
„ lick actie vermetende off pretende-
„ rende totter Collacie ofte gifte hier
„ vooren zynen boom off affcomste be-
„ hoort te maecken, by goeder vercla-
„ ringe, omme alle questien en geschil-
„ len die naemaels ter cause van desen
„ zoude mogen gebeuren te schuwen
„ en verhoeden, om in eeuwige Lieff-
„ de en eendrachticheden te blyven mit
„ malcanderen. So hebbe ic des by ee-
„ nige vande geslachte verzocht zyn-
„ de, bouwende opt fundament en den
„ grontslach byden meergenoemden As-
„ sendelff in desen geleyt den Jegen-
„ woordigen geslachtboom, voor soo
„ veel my mogelick es geweest int ge-
„ heel volmaect en voltrocken, gelyc
„ ic in goeder meeninge zy de reste,
„ ende t'gene my daer aen vorder ont-
„ breeckt mitte eerste gelegentheyt te
„ volmaecken en voltrecken. Int vor-
„ der dat ic opde descendenten en aff-
„ comelingen van elcke staec in den zy-
„ nen my ondervraecht en daer op ge-
„ hoort hebbe t'seggen en verclaringen
„ vande persoon off persoonen by my
„ hier onder perticulierlycken genoemt
„ en aengeroert en heurluyder zeggen
„ en verclaren in desen alomme ter
„ goeder trouwen oprechtelicken ende
„ onveranderlicken gevolcht en aenge-
„ teyckent hebbe en vorder zal doen
„ gelyc by myn hant hieronder te sien
„ es en bevonden zal werden. Bidden-
„ de elc een die t'aengaet ende hier me-
„ de gedient sal syn, desen mynen ten
„ gemenen nutten gedanen arbeyt ten
„ besten te nemen.

en wyders in de tweede kolom van denzelfden Geslachtboom, alwaar worden opgegeeven de vier kinderen van Pieter Jan Martyns zoons zoon, by hem in zyne hier booven (1) ingelaschte Acte van Fundatie genoemd, en door hem by zyne huisvrouwe Margriete Pieter Joris zoons dochter gewonnen, maakt deeze opmerkelyke aanteekening: *Men moet hier weten dat Mr. Symon van Assendelff in het register dat by dees vicarie aengaende met syn selfs hant heeft geschreuen fo. XV. stelt dat Pieter Jan Martynsz Vader soude geweest syn van vyff kinderen die hy daer noemt te weten behaluen dees vier eenen Jan die hy als de outste voor aen stelt, die gelyc hy stelt by zyn Vader in der fundacien & autoriteyt van de collatien voor hem noch voor syn generacie niet genoemt ofte gementioneert en sy. Watter van es ic gedrage my tot de waerheyt en hebbe t'selue al hier met geen stilswygen laten voorby gaen.* waarop Hy dan, in deeze zelfde kolom, als gezegd is, de andere vier kinderen van den Stichter genoemd hebbende, ook in de volgende kolommen derzelver afkoomelingen in de behoorlyke orde vermeldt. Doch, deezen Geslachtboom, aan denwelken de weinigsten der Leezeren iets geleegen is, heb ik, op dat ik niet noodeloos langwylig zy, gemeend alhier te moeten achterlaaten: In tegendeel heb ik gedacht, dat alhier met stilzwygen niet mogt worden voorbygegaan het allen lof verdienende ontwerp, in dien tyd ontrent deeze Vicarie gemaakt, om dezelve, by overgifte van den alsdoen leevenden Vicaris, met toestemming van alle de afkoomelingen van den Stichter en onder gunstige goedkeuring van den Souverain, van gedaante te veranderen en daar uit te stichten eene Beurse, welkers inkoomsten, onder zeekere voorwaarden, door zoodaanigen persoon uit het geslacht van den Stichter, aan wien dezelve zoude worden gegeeven, zouden moeten worden aangelegd ter bevordering van zyne studien. En, alzoo het beschouwen van dit ontwerp en de voorwaarden, waarop het zelve is gebouwd, ook somtyds in gelyke gevallen, van eenig nut zoude konnen zyn, of, ten minsten, zoo ik vertrouwe, den Leezeren, immers den zoodaanigen, die, met alle genoegen, niet alleen de goede verrichtingen, maar ook de goede (schoon wegens opgeworpene beletzelen onuitvoerlyk gemaakte) gedachten van de zulken, die voor ons geweest zyn en alleenlyk het algemeene nut hebben beöogd, steeds weeten optemerken en daarvan voor zich de gewenschte vruchten te plukken, niet onaangenaam zal voorkoomen, heb ik best geoordeeld, tot eene volkoomene opheldering van het gezegde ontwerp, de drie volgende stukken, op de hier booven (2) gemelde groote rolle papiers, onder den zoo even omschreevenen Geslachtboom, geplaatst zynde, insgelyks alhier te moeten invoegen.

Het eerste, dat aldaarvoorkoomt, is het *Ontwerp van de Acte van aanbod tot afstand van deeze Vicarie, door deszelfs doenmaaligen bezitter, den Heere Jacob Paats* Cor-

(1) Bladz. 900. en 901.

(2) Bladz. 899.

Cornelisz, in allen deelen te doen; en van de Verklaringe door hem daer by te geeven: als volgt:

„ Op huyden den &c. Compareerde
„ voor my Notaris &c. De Eer-
„ same en discrete Jacob Paets Corne-
„ lisz Veertich der Stadt Leyden en
„ gecommitteerde vander seluer Stede
„ tot aenhoringe en sluytinge van des
„ gemeenlants reeckeninge Inden ha-
„ ge (1), Verclarende dat hy door
„ gifte en collatie van oude Pieter
„ Paets syn bestevader nu ter tyt be-
„ sittende is en van den Jare XV^C . . .
„ aen beseten heeft seeckere Vicarie de-
„ welcke opden XXVII. Juny des
„ Jaers XIIII^C XCIX. by Pieter Jan
„ Martynsz Poorter tot Leyden om in
„ Sten Pieters kercke aldaer verdient
„ te werden gesticht is volgende de
„ copie hier vorengaende. Tot welcke
„ Vicarie Jegenwoordelicken syn be-
„ hoorende de volgende goeden. Eerst,
„ &c. Ende ten eynde de selue vicarie
„ uyt den geslachte vande voorñ Pie-
„ ter Jan martynsz niet en come te ver-
„ vreemde, maer daer onder vast blyve
„ en behouden werden en met meerder
„ vruchts byde naercomelingen des
„ zelffs Pieter Jan martynsz^s werden ge-
„ noten en geheven, en mit eenen op
„ dat alle die van den voorsz geslachte
„ en ygelyc van hem behoorlycke we-
„ tenschap ende kennisse mogen heb-
„ ben van haer gerechticheyt mede op
„ dat alle toecomende questien geschil-
„ len en oneensheden die onderlinge
„ souden mogen rysen en ontstaen op
„ t' recht van de collatie off patronaet-
„ schap vandien, mogen syn en blyven
„ verhoet verhindert en wechgenomen,
„ soo heeft hy Jacob Paets om de selue
„ en meer andere redenen hem in syn
„ gemoet bewegende goet geacht, met
„ groote moeyten en costen (voor soo
„ veel hem mogelyck is geweest) te
„ doen maecken ende voltrecken den
„ geslachtboom vande voorñ Pieter Jan
„ martynsz. Ende int vorder te doen
„ de verclaringe hier naer volgende.
„ Te weten dat hy Jacob Paets opt ad-
„ voy behagen en welgevallen vande
„ eerbare en Deuchtsaeme Neeltgen
„ pieters dr. eerst wedue van Joost Ja-
„ cobsz de bye en daernaer van Wil-
„ lem Jan reyers z̄ van heemskerck bey-
„ de in der tyt burgemeesteren der
„ voorsz Stadt Leyden nu tertyt wo-
„ nende binnen der seluer Stede mits-
„ gaders van ooc Erentfeste en deucht-
„ same Joncvrouwe Agata van noorde
„ huysvrouwe van M^r. henricx du
„ weerdt Advocaet voor den houe van
„ Hollandt wonende Inden hage als
„ beyde in eene graet staende vande
„ voorñ Pieter Jan martynsz haer bey-
„ der ouerbestevader hem sulcx bestaen-
„ de int iij^e Lith, In vougen dat het
„ recht van gifte off Collatie der voorsz
„ vicarie gevallen is op een van hen bey-
„ den, te weten die de outste van Ja-
„ ren es en van gelycken opt advoy
„ behagen en welgevallen van alle de
„ verdere vrunden magen en affcome-
„ lingen den genomden Pieter Jan mar-
„ tynsz stichter In de vierde vyffde off
„ verdere graden off leden bestaende en
„ be-

(1) Uit dit en de twee volgende Ontwerpen, dewelken, gewislyk, alleen aan de goede gedachten van den Heere Jacob Paats Cornelisz zyn toeteschryven, blykt ten d.. delykste het deugdzaam en pryswaardig voorneemen van dien Heere, om, naa de in deeze Landen ingevoerde gelukkige verandering in de oefening van den openbaaren Godsdienst, echter, zoo verre de tegenwoordige staat dier openbaare Godsdienstoefening zulks toeliet, aan de intentie van den Fundateur van deeze Vicarie te voldoen, met dezelve Vicarie te veranderen in een Beurs, op dewelke die geen uit het geslacht van den Stichter, die daar meede mogte worden begiftigd, geduurende zes jaaren zyne studien zoude konnen vervorderen: in naavolging van 't geen, in den jaare 1584., door de loflyke Regeering van deeze Stad Leyden ontrent de Prebende of Kanoniksdy van St. Antonius, gevestigd in St. Pankras Kerk, is geresolveerd geworden, gelyk hier achter in myn Byvoegzel op het Vyfde Hoofdstuk van deeze Beschryving zal worden getoond. Doch, deeze voorgenoomene goede schikking van den welgemelden Heere Paats, schoon strekkende ten algemeenen nutte van het geslacht van den Stichter deezer Vicarie, en geschiedende met verzaaking van eigen voordeel van den doenmaaligen Bezitter deezer Vicarie, heeft echter geen voortgang gehad; gelyk het gemeenlyk gaat in zaaken, in dewelken veelen zyn geintere ssee rd, alwaar meerder gezien wordt op eigen (schoon somtyds ingebeeld) belang, dan op 't algemeene welzyn. Dus zegt het spreekwoord te wel: *Veele Hoofden, veele zinnen:* Over welks waar verstand kan gezien worden den zeer wyzen Dichter, den Ridder J. Cats, in zyn Spiegel van den Ouden en Nieuwen Tydt, pagg. m. 124. & 125. Inmiddels verdient allezins zynen lof het goede oogmerk van den welgemelden braaven Heere Paats, die, bekleed zynde met de waardigheid van Veertig in Raide der Stad Leyden, wegens dezelve Stad in de jaaren 1598. 1599. 1602. 1603. 1604. 1608. en 1609., is gecommitteerd geweest in de Kaamer ter Auditie van de Hollandsche Reekeningen; als ook in de

jaa-

„ behoudens de confirmatie Approbatie ende bevestinge der Ed. mog. Heeren Staten van Hollandt en Westvrieslant te vreden is te vertyen affstant te doen en te renunchieren, gelyc hy voor nu alsdan vertyt doet affstant ende renunchieert mitsdesen van het recht van syn voorgeroerde possessie tot de selue vicarie, Welc recht hy Jacob Paets stellen zal en voor nu alsdan stellende is in handen van de collatrice, te weten die daer toe als outste van Jaren gerechticht es, mits dat de selue vicarie by haer, mit advoy en approbatie als vooren sal werden gemuteert en verandert in een burse die by de voorsz Collatrice off andere die in tyden en wylen recht tot de gifte off collatie van dien hebben sal, sal werden gegeven aen een van den geslachte vande voorñ. Pieter Jan Martynsz daer van ouderdom bequaem synde omme om de Jaerlycxe vruchten vande voorsz vicarie te mogen leren ter scholen gaen en syn voorgenomen studien (tot eer diensten en vorderinge vant geslacht) te mogen vervolgen en dat nu voor een tyt van . . . . Jaren ten langsten. Ende dat sodanige gifte off collatie voor d'eerste mael gedaen zal werden aen . . . . syne Jacob paets wettige Soon geteelt aen Liedewy Muys willems dr. nu ter tyt vanden ouderdom van . . . . Jaren.

„ Int vorder heeft hy Jacob Paets comparant voornoemt tot onderrechtinge vanden gemeene nacomelingen vande voornoemde Pieter Jan martynsz mits desen wel willen verclaren tgene tot syner kennisse staende is en hy goetacht dat sy behooren te weten als dat de voorñ. Pieter Jan martynsz heeft naergelaten als

„ Ten i^{e}. Maerten die getrout hadde Cornelie Claes aelwyns z^{s} dr.

„ Ten ij^{e}. Cornelis die getrout hadde hillegont pieter veellants dr.

„ Ten iij^{e}. Marytgen die getrout hadde Pieter paedts Claes Jan paetsen zoon.

„ Ende ten iiij^{e}. Aechte die getrout hadde Philips van Noorde philipsz.

„ Mede dat Maerten naergelaten heeft „ &c." (*Hier volgt nu in het Ontwerp zelfs de opgaave van verscheide afkoomelingen deezer vier Kinderen, voor zoo verre de Heer Paats dezelven in dien tyd heeft konnen ontdekken, en deezen aan Hem, ten tyde van het ontwerpen deezer acten, zyn bekend geweest; en wyders nog, achter dezelve opgaave, een Naamrol van dertig manspersoonen, ten zelfden tyde nog in leevenden lyve zynde, op welker oudsten, als allen te saamen den Fundateur deezer Vicarie in den vierden graad bestaande, het recht van Collatie van dezelve Vicarie, naa doode van Neeltgen Pieters dr. en van Agatha van Noorde Philipsd*r.*, in dit Ontwerp vermeld, alsdan moest koomen: alle welke afkoomelingen, mitsgaders de voornoemde Naamrol, ik, om dezelfde reedenen, als hier booven ontrent het achterlaaten van de Geslachtlyst door my zyn gegeeven, ook alhier met stilzwygen ben voorbygegaan:*) „ Ten Laetsten versocht de voorñ. Jacob paets Cornelisz., dat de gemeene vrunden en affcomelingen voorñ. den dienst arbeyt ende moeyten by hem in Desen t'haerluyder aller nut en besten gedaen gelieven in danc aen te nemen mit een ernstige protestatie, van, in desen syn best ende uyterste vermogen gedaen hebbende ontschuldich te willen gehouden syn Indien by heurluyden schulde gebreck off weygering van in desen mit behoorlycke antwoorde te bejegenen t'geslacht byde goeden aen de voorsz vicarie gehoorich met meerder en beter vruchten werde gedient en gevordert, en sonderling Indien ter zaecke van gifte off collatie ofte oock andersints onderlinge questien, geschillen off rechtvorderingen mochte comen te rysen en ontstaen.

„ Van alle t'welcke Jacob Paets Cornelisz, compt voorñt versocht aen my Notario bovengeschreven hem hier van gemaect ende gelevert te werden een of meer openbaer Instrumenten in behoorlycker gesteltenissen, Ende dat ic bovendien aen elck vanden persoonen hierbouen genoempt soude leueren off hem doen behandigen, een Copie van desen om hem daer op wel te beraden, Alle twelck ic hem ten opsicht myns ampts twelck publycq is niet en hebbe connen begeren noch behooren te weygeren, dit geschiede, &c.

Het andere, daarop volgende, is het *Ontwerp van de Acte van Approbatie te geeven door de gesaamlyke, als doen in leeven*

jaaren 1618. 1619. en 1620. in des Generaliteits Reekenkaamer; en in de jaaren 1610. 1611. 1612. 1614. 1615. 1616. en 1617. het Schepenampt der Stad Leyden heeft waargenoomen; terwyl Hy in den jaare 1622. te Leyden, als Vroedschap, is overleeden.

... *afkoomelingen van den Sticter ... te ..., ... Acte ... Pasts te passeeren*; en is van deezen inhoud:

„ DIt Inden Jare &c ten dage hier
„ naer genomt, voor my Nota-
„ ris mitsgaders voor den ondergesz ge-
„ tuygen gecomen en verschenen syn
„ de persoonen hier ondergenompt,
„ wesende soo sy verclaerden vanden
„ geslachte en affcomelingen van Pieter
„ Jan martyntz sa: ged: in syn leven
„ poorter deser Stadt Leyden, alle de
„ welcke en elcx van hem mit wettige
„ stipulatie aen myne handen als een
„ openbaer persoon gedaen, seyden be-
„ kenden en verclaerden dat sy gesien
„ hebbende ten eersten Copie autentycq
„ van de brieven van date den XVII
„ Juny XIIII^{C} XCIX daerby de
„ voorsz pieter Jan Martynsz een ee-
„ wige vicarie gesticht off gefundeert
„ heeft te verdienen in Ste. Pieters
„ kerck der voorsz Stadt Leyden,
„ Ende ten tweeden gelycke Copie
„ van seeckere acte van verclaringe
„ presentatie off aenbiedinge opten ....
„ voor .... Notaris en getuygen ge-
„ daen by Jacob paets Cornelisz, Je-
„ genwoordich besitter vande voorsz
„ vicarie beyde om hem daer op te be-
„ raden en die met een goede vrucht-
„ barige antwoorde te bejegenen hem
„ in handen gestelt dat sy de selve ver-
„ claringe presentatie en aenbiedinge
„ voor hem haren erven en naercome-
„ lingen mitsgaders voor haer broeders
„ en zusters en der zeluer kinderen
„ voor goet hielden en ouerdanckelic-
„ ken aennamen, houden goet en ne-
„ men aen mitsdesen dat sy voor soo
„ veel in hem is te vreden waren mit
„ de veranderinge van de voorsz vica-
„ rie in een beurse en mit t' gunt ten
„ opsichte vandien in t'vorder byde
„ Collatricx off Collatrice voor dees
„ reyse sal werden gedaen uytgerecht
„ en geordonneert mit raet toestant en
„ verbewilligen van ten minsten vyff
„ vande outste mansperfoonen den
„ voorñ. Pieter Jan Maertsz in den vier-
„ den graet bestaende en sulcx Inde
„ rolle off lyste vandien bekent syn-
„ de, te weten een uyt de staec off
„ stam van Maerten Pietersz, Drie
„ uytte staec off stam van Marytgen
„ pieters dr. en van gelycke een uytte
„ staec off stamme van Aechte pieters
„ dr al ter verkiesinge van Collatrix
„ off Collatrice, Ende dat alle t' selue
„ byde Ed. Mog. heeren Staten van
„ Hollandt en Westvrieslant, t welck
„ sy voor my alsdan versoecken mits-
„ desen sal werden bevestlicht geeon-
„ ... eert en geapprobeert. Ten lae-
„ sten dat sy oock gesien hebbende den
„ boom des geslachts van de voorñ.
„ Pieter Jan Martynsz zulcx die hier
„ bouen byde hant van Jan van hout
„ Secretaris der Stadt Leyden en nota-
„ ris publycq gestelt en geschreven is
„ de zelue voor zoo veel hem aengaet
„ hielden ende kenden voor autentycq
„ ende gelooffwaerdich en dat die voor
„ sulcx by allen ende eenen ygelycken
„ soo wel in rechten als daer buyten
„ voor goet oprecht ende ten vollen
„ bewesen sal werden gehouden ende
„ aengenomen. Te vreden synde dat
„ hier van een off meer acte off een
„ openbaer Instrumenten werden ge-
„ maect en uytgegeven aen den voorñ.
„ Jacob paets Cornelisz en anderen des
„ aengaende
„ Gedaen opten &c.

Het derde en laaste is het *Ontwerp van de Acte van Verandering of Transmutatie deezer Vicarie in eene Beurse, by de doenmaalige Gifterfche, Patrooneffe of Collatrice van dezelve Vicarie, met bygevoegde Collatie en verzoek van Approbatie aan de Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, zoo op de, onder de bepaalde Condition, gemaakte Verandering deezer Vicarie, als op de gedaane Gifte van dezelve, te paffeeren*; op de volgende wyze:

„ BYden Innehouden van desen open-
„ baren Instrumente sy kennelyc-
„ ken, &c. gecompareert es, &c. mit
„ N. haer gecoren voocht in dese
„ saecke als waerachtige en ongetwyf-
„ felde gifterse patronesse off collatrice
„ van een Vicarie, die Inden Jare
„ XIIII^{C} XCIX. opten 27. Juny ge-
„ sticht off gefundeert is by Pieter Jan
„ martynsz, poorter tot Leydeñ om
„ te verdienen in Ste. pieters kercke
„ aldaer synde in desen geassisteert mit
„ N. haren neve en gecoren voocht in
„ desen. Ende verclaerde dat sy gezien
„ hebbende de voorgeroerde brieven
„ van stichtinge off fundatie, mitsga-
„ ders zeeckere acte van date, &c.
„ daer by Jacob paets Cornelisz de pos-
„ sessie der voorsz Vicarie aen haren
„ handen opdraecht en ouergeeft onder
„ zeeckeren bespreecken en conditien
„ daerinne geroert alle t' zelue mitsde-
„ sen ouerdanckelycken van wegen en-
„ de

,, de ten behouve vant gantsche geslacht en alle de affcomelingen vande voorñ. pieter Jan martynsz haers bestevaders vader es aennemende. Ende dat sy Comparante ouersulcx met consent en bewilligen van de genomde Jacob Paets gewesene possesseur mitsgaders van alle de vrunden en nacomelingen volgende acte van den . . . . , oock mit raet advys en goetduncken, van *a: b: c: d: e:* die sy daer toe volgende t' consent van alle de voorsz vrunden en affcomelingen in desen beneffens haer vercosen versocht en geropen heeft, de voorsz vicarie gemuteert en verandert heeft, muteert en verandert mitsdesen in een beurse, omme by eenige van den geslachte ende affcompste van de voorsz Pieter Jan maertsz (dien de selue beurse byde geene die, in tyden en wylen het recht van de gifte toecomen sal volgende de voorsz fondatie wettelicken sal syn gegeven) te besitten ende gebruycken voor den tyt van Ses volle ende geheele Jaren sonder langer, en niet tot haer leven. gelyck tot noch toe geweest es en onder t' genot en den opheue van alle de vruchten en Innecomen nu ter tyt tot de voorsz vicarie behorende, en Inder voorsz acte breder verclaert, en gelyc de selue nu ter tyt sullen mogen werden vermeerdert te mogen ter Scholen gaen en syn voorgenomen studien uytvoeren en voltrecken. Ende dit alles onder de conditien en voorwaerden hier naer breder geroert.

,, I. Eerst dat het recht vande gifte off collatie vande voorsz beurse in t' geheel off onveranderlicken sal wesen en blyven aenden genen die t' zelue toecomt, volgende de voorgeroerde brieven van fondatie te weten opde outste en naeste gecomen van Martyn, van Marytgen off van Aechte, alle drie Des voorñ. Pieter Jan martynsz kinderen en altyt den Jonger man voor dat ouder wyff, daer sy even na syn. Ende Ingevalle Daer uyt eenige questien off geschillen resen off ontstonden de selue sullen beslecht en ter nedergeleyt werden by die van de gerechte deser Stadt Leyden Inder tyt. Ende Ingevalle opt bewys vande ouderdomme geschillen ontstonden tusschen twee off meer daeromme twistende persoonen en de selue al t' samen in gebreecken ware van hun geboortdach wettelic off ten genougen te connen bewysen soo sal t lot sodanigen twist scheyden ter bescheydentheyt en tot verclaringe van die van de Gerechte voorsz in der tyt, mer een van de twistige persoonen van synen ouderdom ten genougen bewysende den selue sal t' recht vande gifte off patronaetschap onwedersprecckelicken volgen.

,, II. Dat de beurse en sulcx t'innecomen der voorsz vicarie gegeven sal worden voorden tyt van zes Jaren alsvooren ten langsten aen Jonge manspersoonen wesende vanden bloede off geslachte vande voorñ. pieter Jan martynsz ten minsten thien Jaer out, Immers de negen Jaren ten vollen gepasseert synde en dat by acte Notariael daervan te verlyden.

,, III. Ende die sulcx de voorsz beurse gegeuen en daermede versien zullen mogen werden syn gehouden daer op te versoecken approbatie van D'Ed. Mog. heren Staten van Hollandt en Westvrieslandt en zullen daer naer opt vertooch vande acte soo van collatie als approbatie byde voorsz Gerechte der stadt Leyden gestelt werden in t' besit, den opheve en possessie vande voorsz vruchten, de welcke hy voor volle ses Jaren sal trecken en genieten ten ware hy middelertyt quame te ouerlyden in welcke gevalle syn Erffgenaemen volgen sal t'volle Jaer daerinne hy ouerleden en t' welck by hem niet volleeft en sal syn.

,, IIII. Dat de nieu begiftet sy deur hem selven off deur syn ouders voochden off mombours wiens opsicht hy onderworpen es, binnen ses maenden naer hy in t' besith off possessié sal syn gestelt zal moeten besorgen off zulcx doen doen dat den voorsz geslachtboom van alle de persoonen oock kinderen alsdan in leven synde sal werden vervolt en opgemaeckt op pene soo hy syn ouders voochden off monbours alsvooren des versuymde te doen dat den collateur off collatrice inder tyt sulcx sal doen doen tot synen costen ten welcken eynde hy verbeuren sal een halff Jaer vruchten om de costen daer uyt te betalen en t'overschot ter bescheydentheyt vanden collateur off collatrice Inder tyt te werden verstreckt aen den armen.

,, V. Dat de voorsz besitter Inder tyt het recht van dees beurse aen eenen anderen niet en sal mogen ouergeven by wegen coop opdracht ouergifte wisselinge off vermangelinge

„ hoe en in wat vougen t'ſelue ſoude mogen gebeuren en gepractiſeert werden op pene ſoo hy yet ſulcx onderſtont te doen dat hy van ſyn vorder recht zal zyn vervallen en by den collateur off collatrice Inder tyt ſtrac aen eenen anderen zal mogen werden gegeuen, ſonder eenich ſyn tegenſpraec, wederleggen off verhinderinge.

„ VI. Des ſal den beſitter Inder tyt de landen tot de voorſz vicarie behoorende ſeluer niet mogen verhuyren mer ſal ſulcx gedaen moeten werden byden collateur off collatrice inder tyt ten ouerſtaen, van ten minſten drie vande outſten alsdan opt [illegible] ſtaende van het recht van [illegible] collatie te mogen comen, [illegible] ſodanige verhuyringe doen [illegible] openbaer off int heymelic, [illegible] die mit advys vande geroerde drie, voor de vicarie geraetſa mſt ſal bevinden, doch op ſodanige verhuyringe geen rantſoen en ſullen mogen ſtellen off bedingen dan ten hoochſten van een ſtuver op den gulden voor een Jaer alleenlycken, om daer mede te vervallen de nodige oncoſten van het volmaecken en vervollen van den geſlachtboom daer van ten dienſte vant geſlacht en tot wechneminge van alle queſtien geſchillen en rechtvorderinge twee origmelen ſullen werden onderhouden de welcke altyt beruſten zullen den eenen onder den Collateur off collatrice Inder tyt, en den anderen onder den poſſeſſeur ſyne ouders off voochden, beyde de welcke ten affcheyden off met t'verſterven moeten werden wedergelevert aen den geenen die t'elckens het recht van gifte off collatie hebben ſal. Ende in dit tot vervallinge en genouchdoeninge van de coſten tot t volmaecken van den voorſz geſlachtboom van noode t' voorgaende rantſoen niet en mocht volſtrecken en toelangen t' zelue ſal comen tot laſte vanden poſſeſſeur inder tyt.

„ VII. Dat naer t' affſteruen off verloop van de giftjaren de collateur off collatrice inder tyt de voorſz beurſe op nieus aen eenen anderen alsvooren bequaem ſynde ſal moeten werden gegeven voor gelycke Ses Jaren Innegaende altyt naer het dan lopende Jaer, en dat binnen den tyt van ſes weecken naer t'affſterven off voor t'eynden van de giftjaren op pene ſoo ſulcx verſuymt werde de voorſz collateur off collatrice hun recht van gifte voor die reys alleenlyck ſal verbeuren, en dat ſulcx daer en t'eynden als vervallen gedaen ſal mogen werden byde geene die als outſte en naeſte opt verbeyt vande gifte ſtaende es.

„ Op alle welcke voorwaerden en beſpreecken ſy Compte voorn̄t de voorgeroerde beurſe voor d'eerſte reys en voorden tyt van ſes Jaren eerſtcomende die beginnen ſullen mitten eerſten January des toecomende Jaers XVI^c. . . . gegeuen en geconfereert heeft, geeft en confereert mitsdeſen aen . . . Paets des voorſz Jacob paets wettige ſoon daer moeder off es . . . out omtrent . . . Jaren.

„ Biddende D'Ed: Mog: heeren Staten de Jegenwoordige veranderinge ſulcx en Inder vougen voorſz gedaen en gifte daerop gevolcht in allen ſyne poincten en elc van dien te willen toeſtaen, believen, beveſtigen en ratificeren en die van de gerechte der Stadt Leyden de voorn̄de begiftichde te ſtellen en inne te leyden in t' volcomen beſith gebruyck en opheue vande voorſz beurſe voorden tyt en opte vorderen voorwaerden en beſpreecken hiervoren int lange geroert.

„ Ten laetſten begeerden ſy compte voorn̄t mit haer gecoren voocht Jacob paets Corneliſz, *a: b: c: d: e:* allen mede voor my notario en den ondergeſz getuygen compareerende mit wettelycke ſtipulatie aen mynen handen als een openbaer perſoon gedaen, hem hiervan gemaect en verleent te werden een of meer openbare Inſtrumente in behoorlycker geſtalteniſſen de welcke ic hem luyden ter opſichte myns ampts dat publycq es niet en hebbe connen begeren noch behooren te weygeren.

„ Dit geſchiede . . . .

Waar achter vervolgens, op de meergemelde groote rolle papiers, ten bewyze der echtheid van alle deeze voorgeroerde ſtukken, betreffende deeze Vicarie of dit Geeſtelyke Officie, geſticht by Pieter Jan Martynſz Zoon, te Leyden, gevoegd zyn de volgende certificaaten.

„ *Onderſtont:*

„ Alle t' gunt voorſz is, Is gecopieert uyt zeeckeren geſlachtboom van Pieter Jan martynſz geſchreven byde eygen hant van Za^r. Jan van Hout, in ſyn leuen Secretaris deſer Stadt Leyden

„ den ende notaris publycq, welcke
„ hant my seer wel bekent is, doordien
„ ic zyn scrift diewils gesien en oock
„ zyn notariale prothocolle onder my in
„ bewaringe hebbe. Ende naer collatie
„ met den voorsz geslachtboom gedaen
„ is dese Jegenwoordige daer mede be-
„ vonden te accorderen.

„ huyden den XXVIII. Martij A°.
„ XVI^C. XXXV.

„ by my
„ *Ende was ondertcyckent*,
P. J. Warmont.
Nota^s. publ^s. sst.

(*Laager stond*)

„ Naer collatie gedaen jegens zyne
„ Copie van Copie uyt Copie, d'welc-
„ ke geautentiseert is by Pieter Joo-
„ stensz Warmont, en is desen daer
„ mede accorderende bevonden,

„ heden den XV^en February anno
„ zestien hondert en drieenvyftich,
„ By my tot Leyden residerende;

(*Was geteekend*)
J. A. de Haes,
Not^s. Publ^s. sst.

Uit de my op het vriendelykste meedegedeelde Copien, allen by den anderen op eene zeer groote Rolle papiers geschreeven, bezeegeld met het Clein Segel *van den Lande van Holland van twee stÿs, geparapheerd door G. v. Hogeveen, Secretaris der Stad Leyden, en wyders door den Notaris de Haes eigenhandig onderschreeven en geauthentiseerd, berustende onder den Wel-Edelen Heere Mr. Leonard van Heemskerk; te Leyden.*

Aldus vinde ik ook, dat de eerbaare Vrouwe Christina, Weduwe van Dirk Reyersz. van Heemskerk, en haare Dochter Cecilia Dirksdr. van Heemskerk, in deeze zelfde Kerk op St. Nicolaas of Ariens outaar gesticht hebben zeekere Prebende of Vicarie, dewelke naderhand met nog meerdere giften is verrykt door den Heere M^r. Willem Reyersz. van Heemskerk; doch, naardien my de Fundatiebrief van deeze Vicarie niet is ter hand gekoomen, zal ik my moeten vergenoegen, met alhier de naavolgende Opene Brieven van Confirmatie, door de Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, op de gifte deezer Vicarie by den Heere Jacob Simonsz. van Heemskerk, als patroon en collateur van dezelve, aan Reynier Rombouts, zoon van Jan Rombouts, gedaan, den 19. April 1668. gunstiglyk, naar den gewoonen styl in gelyke gevallen gebruikelyk, verleend, ten bewyze van deeze eertyds opgerechte Vicarie, by te brengen:

„ De Staten van Hollant ende West-
„ vrieslant doen te weeten alsoo
„ ons vertoont is by Jacob Simontsz.
„ van Heemskerck als ware Patroon
„ ende Collateur van sekere præbende
„ gefundeert op St. Nicolaes off Ariens
„ Autaer inde S^t. Pieters Kerck tot
„ Leyden, by Kerstyn Dirck Reyersz.
„ Wed^e. ende haer Dochter Cecilia
„ Dircx en daer naer geamplieert by
„ M^r. Willem Reyers, hoe dat Jan
„ Rombouts laeste Possesseur derselver
„ prebende deser Werelt overleden
„ synde hy Suppliant syn Recht van
„ Patroonaetschap off Collatie niet wil-
„ lende versuymen hy deselve met alle
„ 't Recht, toe, ende aenseggen van
„ dien by Acte voor Notaris en ge-
„ tuygen gepasseert, geconfereert ende
„ gegeven hadde aen Reynier Rom-
„ bouts soone van Joan Rombouts
„ voorn^t, versoeckende mitsdien hy
„ Suppliant seer ootmoedighlyck dat het
„ onse goede geliefte syn mogte deselve
„ Collatie als wel en te Rechte gedaen
„ synde te Confirmeeren en daer van
„ te verleenen behoorlycke brieven in
„ forma, Soo is 't dat wy tot vorderin-
„ ge van Godes eere ende voortplantin-
„ ge van syn Heyligh woort behoudens
„ Ons ende een yegelyck syn Recht
„ houdende de voorsz gifte voor aen-
„ genaem deselve believe ende bevestigt
„ hebben believen en bevestigen by
„ desen, hebben oversulx geoorlooft
„ eñ geaccordeert oorlooven en accor-
„ deren by desen dat den voorsz. Rey-
„ nier Rombouts de Goederen en In-
„ comsten tot de voorsz. Vicarye be-
„ hoorende sal moogen aenvaerden eñ
„ ten oirbaer Regeren, gebruycken
„ ende de vruchten ende Innekoomen
„ van dien Ontfangen sulx als men van
„ gelycke Goederen gewoon is te doen,
„ mits dat de voorñ. Reynier Rom-
„ bouts ter Schoole gehouden eñ inde
„ Gereformeerde Christelyke Religie
„ opgetogen sal worden.

„ Ordonneeren ende lasten wy voorts
„ allen ende eenen yegelycken die de-
„ sen aengaan magh den voorñ. Rey-
„ nier Rombouts den Inhouden van de-
„ sen te laten genieten, sonder tegen-
„ seggen en dit alles ter tyde en wylen
„ toe

„ toe by Ons in 't Generael in gelyc-
„ ke ſaecken anders ſal werden geor-
„ donneert,

„ Des ten oirconde hebben Wy de-
„ ſen met onſen Grooten Segele
„ doen ſegelen en door Onſen Se-
„ crets doen ondertekenen inden
„ Hage den XIX. April in 't Jaer
„ Ons Heeren eñ Salichmakers
„ XVI^C. Aght ende Seſtigh,

„ (*Was getekent*)
Johan de Wit.

„ (*Opt Spatium ſtont*)
„ Ter Ordonnantie van de Staten.

„ (*En was getekent*)
Herb. van Beaumont.

„ Onder honck een Segel van Roden
„ Waſſche aen een Francyne Staert.

(*Laager ſtond*)

„ Naer gedane Collatie deſen Jegens
„ ſyne Principale bevonden te ac-
„ cordeeren by my ondergeſz. o-
„ penbaer Notaris by den Hove
„ van Hollant geadmitteert in Am-
„ ſtelant Reſidereñ.

„ Den 13. October 1683.

(*Onder ſtond*)
„ Ita Atteſtor

(*Is geteekend*)
J. Haſelon,
Nots. Publ.

Naar de geauthentizeerde Copie, geſchreeven op een gezegelt blad papiers, bezegeld met het Cleen Segel van den Lande van Holland en Weſtfriesland van zes ſtÿs, geparapheerd door den Heere SCHAEP, *Secretaris der Stad Amſterdam; beruſtende onder den Wel-Edelen Heere Mr. Leonard van Heemskerk, te Leyden.*

Gelyk al verder nog verſcheide aanzienlyke en gegoedde Lieden, uit godsdienſtige en vroome beginzelen, geſchikt naar hunne begrippen, zoo als dezelven in die dagen meeſt algemeenlyk plaats hadden, in deeze zelfde Kerk uit hunne goederen hebben geſticht zeekere Memorien, te vieren op de by hen vaſtgeſtelde dagen; en hebben ſommigen deezer Stichteren ook bevoolen, dat op zoodaanige dagen, als door hen tot het godsdienſtig vieren van die Memorien bepaald waren, een gedeelte der vruchten van deeze Memorien zouden worden uitgereikt voor den Armen aan brood, terwyl het fonds van deeze ſtichtingen was overgebragt tot de geeſtelyke goederen der Kerk; en derzelver bewind, benevens dat der andere gelyke Kerkelyke eigendommen, geſteld in handen van de Deputaten deezer Kerk of van den Rentmeeſter van de Deputaten goederen deezer Kerk, die dan ook verpligt waren te bezorgen, dat het door de Stichters bepaalde getal van brood jaarlyks op de gezette tyden, ten koſten van de kaſſe der gezegde Deputaten goederen, wierde uytgedeeld by het geſlacht dier Stichteren of der perſoonen, by de ſtichtingen deezer Memorien genoemd: dat nu zoodaanige brooddeeling al zeer dikmaals, in gevolge der verſcheidene geſtichtte Memorien in deeze Kerk, moeſt geſchieden, kan blyken uit deeze hier ingevoegde aanteekeningen:

„ Auguſtus.

„ Item vpten xij dach in Auguſto Jan
„ aechte an broot ten graue . xv ſts.
„ Jan van Zonnevelt.

„ Item donredach ende vried. voir on-
„ ſer vrouwen dach aſſup°. Huych Wil-
„ lemſz aen broot ten graue . . x ſts.
„ by heer Willem van Zyl Prieſter ervñ
„ Heer Foy van Zyl prieſter.

„ Item donredach ende vridaes na
„ onſer vrouwen dach aſſup°. florys
„ Heerman an broot ten graue . xv ſts.
„ Jacob van boſchuyſen dr.

„ Item Soñend., ende manend. voor
„ Sint bartelmees Jan euerts z ten graue
„ an broot . . . . xv ſts.
„ Die deputaten.

„ Item ſonnendaech ende maenend.
„ voir ſint Jans dach decollatio Jobburch Heynrick paedz dr ten graue
„ an broot . . . . xv ſts.
„ Engebrecht Jacobs z.
„ M^r. Jacob van Endegeeſt.
„ Joffroeu Geertruyt van Laen.

„ September.

„ Dynsdh, ende Woonsdh na ſint
„ Jans dach decollatio Jacob van boſſ-
„ chuyſen ten graue an broot . xv ſts.
„ Jacob van Boſſchuſens dr.

„ Item donredaghes ende vried. voor
„ ſinte bauen dach meynaert Janſz ten
„ graueꝫ an broot . . . . xv ſts.
„ Die deputaten.

„ Octo-

„ October.

„ Item donredach, ende vried. voor
„ finte victoir aecht claes ghysbrech
„ zoens ten graue an broot . . xiiij fts.
„ Die deputaten.

„ Item fonnend., ende manendages
„ na Sint Lucas ysbrant vander Laen
„ an broot . . . . . vij½ fts. iiij d.
„ ten huyfe Willem vander Laen
„ Joffrou vander Laen.

„ Item fonend. ende manend. voor fin-
„ cte fymon, ende Juden dach clēmeys
„ gerrit Jacobs z[s] Wedue ten graue an
„ broot . . . . xv fts.
„ Jan van Sonnevelt.

„ Item fonnend., ende manendages
„ voir Alreheylige diewer pieter bute-
„ wech ten graue an broot . . xv fts.
„ frans . . . . maft.

„ Nouember.

„ Dyncsd., ende Woensd. voir Sincte
„ Martyn Vrouwe elizabet van Alcmade
„ ten graue an broot . . . xxv fts.
„ Joffrou florencia van craken in den
„ gulden arent.
„ Joffrou Anna van brouwefen.

„ Item fonnend., ende manendaech
„ voir fint Martyn Jacob van Noorde
„ ten huyfe van Jacob van Noort an
„ broot . . . . xv fts.
„ Cornelis van noorde.

„ Item dōred, ende vried. na fint
„ Martyn jonfrh ian van diemen ten
„ graue an broot . . . . xv fts.
„ Joffrou Heermans dr.

„ Item fonnēdh., ende manēdh. voir
„ fint katryn ade meefter pieters an
„ broot . . . . xv fts.
„ Heer pieter ftien.
„ mary ftyens dr.

„ Item vpten naeften mēoridach voor
„ fint andries ysbrant claes z houtcoper
„ ten graue an broot . . . vij½ fts.
„ Deputaten.

„ December.

„ Item den eerften mēoridach na con-
„ ceptionis marie Heer pieter Florys ten
„ graue an broot . . . . vij½ fts.
„ Wyngaerden ēn oeftrum.

„ Item donred. ende vrid. voir fint
„ thomis Willem van Zwieten ten gra-
„ ue an broot . . . . . xxx fts.
„ Joffrou Heermans.

„ Item vpten Leften mēoridach voir
„ kersavent Jan van Leyden ten grave
„ an broot . . . . . . vij½ fts.
„ adriaen dircx z.

„ Januarius.

„ Item Donred., ende vrid. voir fint
„ Agniet Jan van Noorde ten huyfe van
„ Jan van Noort an broot . . xij½ fts.
„ Marytgen van Noort.

„ Item vp finct Anthonis dach jonfrh
„ katryn van diemen ten graue an
„ broot . . . . xxviij fts.
„ Joffrou Heerman dr.

„ Item Dynsdh., ende Woensdh. nae
„ finte pouls conuerfio Jan Heerman flo-
„ rys z ten graue an broot . . xv fts.
„ Jan van bofchuyfens fufterē.

„ Februarius.

„ Item Jonge dirck van delft des fon-
„ nendages, ende manendach na licht-
„ mis ten graue van dirck voorfz an
„ broo . . . . xv fts.
„ geryt die man op die ryn.

„ Item vpten eerften mēoriedh. van
„ Maertte Willem vander Does ten
„ graue an broot . . . . xxij½ fts.
„ H[r]. gerrit van Lochorft.

„ Martius.

„ Item vpten anderen fonnedh. in
„ maert katryn claes dr ten graue an
„ broot . . . . xij½ fts.
„ Mary de groot.

„ Item Donredh. ende vrid. voir
„ palmdh. Heynrick heynricx z ten
„ graue an broot . . . xxij½ fts.
„ Heer geryt van Lochorft.
„ Dit is die m es tet heft xviij gulden
„ xvj fts ende en oergen.

„ Sōma tot hier toe xx guld i fts iiij peñ.

„ Aprill.

„ Item donredh., ende vridages na be-
„ loken paesken Florys paedze ten gra-
„ ue an broot . . . . . . xv fts.
„ Jan van Zonnevelt.

„ Item fōnendh., ende manendh. voir
„ mey Hadewy coenen an broot . xv fts.
„ Mary Stien.

„ Mey.

„ Item fonnend., ende manend. na mey
„ alyt dyken an broot . . . xv fts.
„ Jacob batents z.

„ Item tfonnendages eñ manenda-
„ ges na finte pancraes dirck verboec-

,, horst totten Huyse an broot . . vj sts.
,, die barbaren Susteren.

,, Item noch vpten seluen dach Heer
,, [illegible] z p[illegible]ster an broot . xv sts.
,, Jacob barents z.

,, Item donredach, ende vridh. voir ons
,, Heeren He[illegible] dage boudyn van
,, Zwieten [illegible] an broot . . xv sts.
,, Joffrou Heerman.

,, Junius.

,, Donredach, ende vridh. voor pynex-
,, ter jonfr[illegible] an broot . xv sts.
,, Margriet van noort.
,, Jan van Sonnevelt.

,, Item [illegible]endh., ende manendach voir
,, sint [illegible] Arent heerman vp
,, graue [illegible] . . . . . . xv sts.
,, [illegible]egont Hoochstraet.

,, Item opten [illegible] pynexst dach
,, Jacob van Ryswyck ten huyse an
,, broot . . . . L sts.
,, Heer geryt van Lochorst.

,, Item donredach, ende vrydh. na
,, odulphi goeswyn michiels z ten graue
,, an broot . . . . xv sts.
,, Joffrou heerman.

,, Item sonnend. ende manend. voir
,, tienduysen martelaren iacob van
,, Noorde ten huyse an broot . xv sts.
,, Jacob van noort.

,, Item sonnendach, ende manedh.
,, voir sint Jans dach katrȳ heynricks dr
,, vander does an broot . . . viij sts.
,, Jacob ysbrants z̄.

,, Item dynsdh., ende woendh. na sint
,, Jans dach iacob van Zonnevelt an
,, broot ten graue an broot . . xv sts.
,, Jan van Zonnevelt.

,, Julius.

,, Item donredach, ende vridh. na sinte
,, pieter ende pouls pieter heynrick
,, paedze an broot . . . . xv sts.
,, paeds heynricx z̄.

,, Item donred. eñ vrid. na sinte mar-
,, tyns dach pieter nelle ten graue an
,, broot . . . . xv sts.
,, Die deputaten.

,, Item sonned., ende maned. sint ma-
,, rie magdalene Heer pieter andries z̄
,, broot . . . . xv sts.
,, Jacob barents z.

,, Item sonnend., ende maned. na mag-
,, dalene a[illegible] dyken an broot . . xv st.
,, Jacop baren z̄.

,, Augustus.

,, Item donredh., ende vridh. voor
,, Laurent[illegible] Huge van diemen ten graue
,, an broot . . . . xv sts.
,, Joffrou heermans dr.

,, Item d[illegible] m[illegible]dh. voir sint
,, Lo[illegible] Heer [illegible] van poelgeest
,, Ridder an broot . . . . . xxv sts.
,, Heer gerrit van Lochorst.

[illegible] welke Aanteekeningen volgt deeze Verklaaring van de Weduwe van Dirk He[illegible]z, Broodbakker te Leyden:

,, Up Huyden den [illegible] July
,, anno [illegible] een [illegible]
,, Compareerde voor my S[illegible] Le-
,, mentsz vander W[illegible] N[illegible] publyck
,, byden Houe van Holl[illegible] geadmit-
,, teert, ende voorden ondergeschreuen
,, getuygen, Marie Willems dr Dirck
,, Henrickz backers Wedue poorterce
,, der Stede van Leyden [illegible] omtrent LV
,, Jaren, Ende deposeerde ende tuychde
,, by conscientie, ende ziele zalicheyt In
,, plaetse van eede, Ten versoucke van
,, Floris van Zonnevelt Jans z̄ mede poor-
,, ter der voorsz Stede, hoe dat zy depo-
,, sante wel twintich Jaren Lang, het
,, broot Inde voorgeroerde specificatie
,, geschreuen vuyt seecker registerken,
,, twelck onder haer deposante es berus-
,, tende, begrepen, opte maenden ende
,, dagen Jaerlicx gebacken ende ande
,, personen ofte haeren nacomelingen In-
,, de selue specificatie verhaelt, vuytge-
,, keert heeft gehadt ende dat zy daer
,, van Jaerlicx betaelt es geweest vande
,, deputaten vande pieters kercke binnen
,, der voorsz Stede van Leyden ofte ha-
,, ren Rentm[r] Tuychde voorts dat An-
,, netgen michiels dr haer za: moeder al-
,, eer sy deposante de neringe vant bac-
,, ken aenvaerde, tvoorsz broot Lange
,, Jaren gebacken, vuytgekeert, ende
,, daer van alsvoren betaelt is geweest,
,, Ende en tuychde wyders niet, Presen-
,, terende in cas van recolemente tselue
,, by haer eede solempnelicken te affir-
,, meren ende te beuestigen voor allen
,, Heeren eñ Rechteren des Noot ende
,, versocht synde, Ende versochte den
,, voorsz Requirant hier van te hebben acte.

,, Aldus gedaen binnen der voorsz Ste-
,, de van Leyden ten huyse myns
,, Notarys ten dage ende Jare alsbo-
,, ven ter presentie vanden eersamen
,, pie-

„ pieter claes z̄ snyder ende Lenert
„ cornelis z̄ Stoter schryver, Poor-
„ teren derseluer Stede, als getuy-
„ gen waerdich van gelove hier toe
„ gerequireert eñ gebeden,

„ Ita esse atteſtor

„ *Ende was onderteyckent.*

S. Lenaerts z̄ vander Wuert.
Norius ſſt.

(*Laager ſtond*)

„ Voor copie uyt zyn originele in da-
„ te eñ geteykent als voiren uytge-
„ geuen opten xxviij[en] July Anno
„ xv[C] xcvij., by my

(*En was geteekend*)

S. Thomaſz Van Zwieten.
28. 7. 1597. 44.

Naar de onder my beruſtende oude Copie, door de eige hand van den Heere Simon Thomaſz van Zwieten, Secretaris van de Weeskamer der Stad Leyden, ondergeschreeven en geteekend; in myne Verzameling van Stukken, raakende de Geeſtelyke Gebouwen, Kerken, Kloosters, Godshuizen, Kapellen, Vicarien, &c., der Stad Leyden.

Welke uitdeeling wanneer naa den jaare 1572. niet, in dier voegen, als zulks was vaſtgeſteld, geſchiedde, zoo is daar over in den jaare 1586. verſchil gereezen tuſſchen die van het geſlacht van Zonnevelt, het welk ; uitwyzens zeer veele oude overgebleevene en als nog in verſcheide aanzienlyke Leydſche Familien tot op den huidigen dag gevonden wordende geſchriften en aanteekeningen, reeds van zeer vroege tyden niet minder in iever tot godsdienſtige oefeningen en ſtichtingen, dan in aanzien en rykdom binnen deeze Stad ſchynt te hebben uitgemunt eñ ook in zoodaanige, by de door hunne Voorouderen geſtichte Memorien bevoolene, brooddeelingen aan den Armen hun belang had ; en tuſſchen den Heere Lodewyk van Treslong, als Rentmeeſter van de Deputaten goederen van St. Pieters Kerk, te Leyden, in welk verſchil door Floris Janſz. van Zonnevelt en zyne Zuſter Maria Janſdr. van Zonnevelt, Weduwe van Cornelis Gysbrechtſz. van Dorp, als zynde de oudſten en naaſten van het geſlacht van die van Zonnevelt, van den gemelden Rentmeeſter is gevorderd de achterſtallige betaaling en uitreiking van de by de ſtichtinge zommiger Memorien bepaalde brooden of het geld voor dezelven ; gelyk zulks uit deezen, door hunnen Procureur ten laſten van den genoemden Rentmeeſter genoomen en ter Rolle van de Vierſchaar deezer Stad overgegeeven, eiſch koomt te blyken :

„ Jacob de bont als gemachticht van
„ Floris ende Maria van ſonnevelt
„ eyſſchers ter eenre beclaecht Lo-
„ dowyck van treſlong als Rentm̄r
„ vande deputaten goeden van Sinte
„ peters kercke tot Leyden gedaechde
„ ende verweerder ter andere zyden
„ ſeggende de voorñ eyſſchers dat Florys
„ paets van zonnevelt geſticht ende ge-
„ fondeert heeft een Memorie In ſinte
„ pieters kerck te houden op den eer-
„ ſten zonnendach nae paeſſchen mits
„ dat de voorſz deputaten alsdan ſou-
„ den vuytreycken voor den armen an
„ broot vyftien ß, Item dat Joffrou aue
„ van Ruyuen Inde voorſz kerck ge-
„ fondeert heeft een gelycke Memo-
„ rie te houden dynsdaechts ende fry-
„ daechts voor pynſteren ten welcken
„ tyden d'voorſz deputaten mede moe-
„ ten vuytreycken gelycke vyftien ß,
„ Item Jacob van Zonnevelt heeft Inde
„ voorſz kercke gefondeert mede een
„ Memorie te houden dynsdaechts eñ
„ ſwoondaechts nae ſint Jan ten welc-
„ ken tyden de voorſz deputaten moe-
„ ten deelen aen broot vyftien ß, Item
„ Jan aechten heeft gefundeert byde
„ voorſz deputaten vuyt te reycken vyf-
„ tien ß aen broot den xij[en] auguſti,
„ Item clemencia geryt Jacobſz' Wed[e]
„ heeft gefundeert Inde voorſz kerck
„ een Memorie te houden ſonnendaechts
„ voor ſinte Symon ende Juda ende by-
„ de deputaten te deelen aen broot vyf-
„ tien ß, alle welcke perſeelen van broot
„ de voorſz deputaten ouer menſche
„ memoryen hebben duen diſtribue-
„ ren byde geſlachte van die van Zon-
„ nevelt Inder vouge dat Jan van Zon-
„ nevelt d'voorſz pertyen van broot
„ ouer die acht ende twintich Jaren
„ ende Langer tot ſyn ouerlyden toe
„ vañ voorſz deputaten ontfangen ende
„ gedeelt heeft gehadt ende nae ſyn
„ overlyden de Wed[e] van Jan van Zon-
„ nevelt als Ceeltgen van Zonnevelt
„ ende nae ceeltgens doot phillips van
„ ſonnevelt ende nae phillips ouerlyden
„ Jan van Zonnevelt tot den Jare dry-
„ entſeuentich toe, Mits twelck hoe
„ wel Lodewyck van treſlong ende an-
„ dere voorgaende Rentm̄rs vander

 „ voorſz

„ voorsz deputaten gueden behoort hadden t'voorschreuen broot aen handen van hen eyschers als synde d'outste [illegible] vande [illegible] van [illegible] van Zonnevelt ende kinderen van de voorñ Jan van Zonnevelt uyt te reycken, [illegible] blyft hy nochtans In gebreecke van tselfde te doen [illegible] t'jegenstaende verscheyden interpellatien aen hem gedaen concludeert dieromme de voorñ [illegible] dat de gedaecde gecondemneert sal worden hen eyschers te betalen en uyt te reycken de voorsz partyen van broot ofte gelt [illegible] verscheenen [illegible] den Jare [illegible] Incluys tot desen dage toe [illegible] tselfde te continueren ten eeuwygen dagen volgende de fondatie ende registers daer van synde omme tselfde broot ofte gelt te distribueren voorden armen naer behoren maeckende eysch van costen ofte sullen enz.

[illegible]

[illegible] welke zaak in een der Dingboeken (1), berustende ter Griffie der Stad Leyden, dit volgende is te boek gebragt, op den 17. Maart 1586.

„ Jacob de Bont gemt. van florys „ Jansz. van zonnevelt mit Marye „ van Zonnevelt Eyssrs.

„ *contra*

„ Lodewyc van Treslong Rentmr van- „ de Deputaten tot Leyden van St. Pieters Kerke [illegible].

„ Concludeert by de middelen van haeren Eysch dat den Gedde gecondemneert zal werden d Eyssrs te betalen ende uyt te reycken de geeyste partyen van Broot ofte het geld daar voor verscheenen zedert den Jare xv^c Lxxxiij incluys tot desen dage toe en 't zelve te continueren ten eeuwigen dagen volgende de fondatie ende 't register daer van zynde, omme 't zelve broot ofte gelt te distribueeren voor den Armen naer behoren, maeckende in cas van proces Eysch van costen.

terwyl vervolgens dit verschil aldaar wordt gevonden tusschen de beiderzydsche partijen te zyn voldorgen, zonder dat het zelve door eenig Vonnis van de Heeren Schepenen der Stad Leyden is beslist geworden; maar is in tegendeel op den 1[illegible] September 1586. goedgevonden het zelve te brengen ter kennisse en overweging van de Heeren Burgemeesteren deezer Stad, en zulks, waarschynlyk, om deeze reedenen, dat door de Regeering deezer Stad als doen reeds waren aangeslaagen de inkoomsten van eenige geestelyke goederen, om te dienen tot betaaling der Predikanten, Voorzangeren, Krankenbezoeckeren en andere persoonen, tot voortzetting van de Gereformeerde Godsdienst in deeze Stad gebruikt wordende: gelyk dit alzoo in deeze Stad geschied te zyn hier booven (2) door my reeds is aangeteekend.

Hoedaanig inmiddels, by vervolg van tyd, dit verschil tusschen de genoemde par-

(1) Dus worden alhier genaamd die boeken, [illegible] alle Dingpligtige zaaken, [illegible] en het Vonnis van de Heeren Schepenen wordt [illegible], te boek gebragt, [illegible] de [illegible] zaaken by hunne Edele [illegible] gewee[illegible] vonnis[illegible] deeze [illegible], en welke boeken, [illegible] ter Griffie van deeze Stad bewaard [illegible] in laatere tyden [illegible] opgevolgd [illegible] aan de [illegible] de [illegible] te [illegible] gebraakte [illegible], [illegible] boven [illegible] 875. [illegible] de Aanteekening No. 5. [illegible] beschreeven. En is deeze zaak te vinden in 't Dingboek W. fol. 101., als ook fol. 41. vs., alwaar meede, by geval van een ander verschil, een weinig vroeger tusschen [illegible] partijen ontstaan, van deeze zaak reeds [illegible] gewag gemaakt geweest te zyn, wordt gevonden.

(2) Op bladz. [illegible] in de Aanteekening No. 5. [illegible] het is dus [illegible]enzins te verwonderen, dat de Heeren Schepenen in dien tyd het besluit naamen, om dit verschil te brengen ter kennisse van de Heeren Burgemeesteren, [illegible] het Voorzitten in alle Stads en 's Lands [illegible] Vergaderingen [illegible] deeze [illegible] was opgedragen en daarom [illegible] van alle [illegible] verdedigen, [illegible] om de [illegible] aan Den van een Gemeente, zynde Senaat, Burgemeesteren en Schepenen, of aan de Groote Vroedschap deezer Stad, naar [illegible] van den aart der zaaken, [illegible] en der [illegible] zaaken [illegible] ter beraading van deeze Collegien over te laaten; en [illegible] Heeren Burgemeesters dus [illegible], onder anderen, gehouden zyn, alle des Stads goederen en inkoomsten, en over [illegible] ook de by de Regeering van deeze Stad aangeslaagene geestelyke goederen, ten meesten nut en oirbaar van deeze Stad, getrouwelyk te beheeren en [illegible] gelyk van deezen der Burgemeesteren pligt en voorrang ge-

partijen, door de bemiddeling der Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeefteren deezer Stad, zy gefchikt, of anderzins uit den weg geruimd geworden, heb ik tot hier toe niet konnen ontdekken.

Vorders zyn nog zeer veele andere vicarien of capellanien, kerkelyke dienften en godvruchtige maakingen in deeze Kerk geftícht geweeft, gelyk fommigen derzelven elders (1) worden opgenoemd, zoo echter, dat van eenigen, tot hier toe, aan my weinig meerder, dan derzelver naamen, is bekend geworden, terwyl van anderen niets voor als nog tot myne kenniffe is gekoomen, om den oudheidminnenden Leezer alhier te konnen mededeelen.

Ook heeft de Regeering deezer Stad, van tyd tot tyd, tot voortzetting van verfcheide godsdienftige plegtigheden, booven veele andere voorrechten aan de Geeftelykheid in die dagen uit eenen godvruchtigen, doch blinden, iever vergund, al meede de beurfe van de Stad opgeofferd; immers, dus vindt men, onder anderen, aangeteekend: „ Die zeven „ getyden in Sinte Pieters Kerck plagen „ jaerlycks t' ontfangen tot hulpe van On- „ zer L. Vrouwen lof te zingen, en ver- „ fcheen Lichtmiffe ende Meye t'elcken „ die helft, een fomme van xxxj. ℔. x. ß. „ te veertigh grooten 't pond" (2).

Vervolgens, nadat de Heer Frans van Mieris de verdere binnenfte gefteldheid van deeze meergemelde Kerk had befchreeven en ook nog van haare voorige en tegenwoordige beftiering en rechten behoorlyke melding gemaakt, worden door Hem, met veele naauwkeurigheid, (Bladz. 52—62.) eenigen der voornaamfte Grafichriften en Gedenkteekenen opgegeeven, en, ter dier gelegenheid, gewag gemaakt van het Fergraf met het daartoe gefchikte opfchrift, 't welk men aldoen voorgenoomen had, ter eeuwiger gedachtenis van den Grooten Herman Boerhaave (3), opterechten in deeze Kerk, alwaar zyn afgeftorven lichaam in eene ftille rufte is needergelegd, tot den tyd eener

gezien kan worden in de aanteekende door de Heeren J. Orlers, in zyne Befchryving der Stad Leyden, Deel III. pag. 613. & feqq. en S. van Leeuwen, in zyne Korte Befchryving van Leyden, pag. 115. en Naader Bewys op dezelve, pag. 518.

(1) Onder allen de Stichtingen munt, voornamelyk, uit deeze, dewelke is gedaan in den jaare 1316. door den Wel-Eerwaardigen Heere Pieter van Leyden, Kanonik van St. Pieters Kerken te Utrecht en te Middelburg en Pastoor van de Kerk te Zoeterwoude, by zynen uiterften wil, oprechtende, in deeze St. Pieters Kerk te Leyden, vier Vicarien of Capellen, als: eene ter eere van de Allerheiligfte Drievuldigheid, eene ter eere van de H. Maagd Maria; eene ter eere van St. Pieter; en eene ter eere van Alle Heyligen: welken uiterften wil te zien is by den oudheidkundigen Heere Hugo van Heuffen in Hiftoria Epifc. pat. Foederat. Belg. part. I. pag. 446—448., terwyl verders in de Aanteekeningen op de Kerkelyke Oudheden van Rhynland en der Stad Leyden, pagg. 64. & 65., uit een oud handfchrift, worden opgegeeven, zoo de renten en landeryen, aan deeze vier Vicarien bewezen; als eenige andere omftandigheden noopens de beheering en verantwoording der inkoomften van deeze vier Vicarien, ontrent welker Collatie of Jus patronatus, by vervolg van tyd, meede het een en ander merkwaardige is voorgevallen, 't geen ook aldaar pag. 66—73. in 't breede vermeld wordt. Meerdere andere, in deeze Kerk opgerechte, Vicarien of Kerkelyke dienften worden vermeld by den geroemden Heere Hugo van Heuffen in dict. Hiftor. Epifcopat. Foeder. Belg. part. I. pag. 450. & feqq. & in Batav. Sacr. part. II. pag. 251. & feqq., als ook nog in de voorgeroerde Aanteekeningen op de Kerkel. Oudhed. van Rhynland en de Stad Leyden, pag. 73—75.

(2) Uit des Thefauriers reekening van den jaare 1578., in myne MS. Aanteekeningen, raakende de Stad Leyden.

(3) De gedachtenis van deezen Grooten Man is op den 4. November 1738., volgens befluit van den Grootachtbaaren Rector en Senaat van Hollands Hoogefchool binnen deeze Stad, op de allerplegtigfte wyze, onder een zeer fchoon treurmuziek, daartoe byzonderlyk vervaardigd, gevierd door eene zeer fraaie Academifche Redevoering, in de Latynfche taal, met eene ongemeene verheevenheid van ftyl en eene deftige welfpreekenheid, gehouden in de Groote Gehoorzaal der Academie door den, nu meede reeds overleeden, zeer wydvermaarden Heere Albert Schultens, ter dier tyd, Hoogleeraar der Oofterfche Taalen en Opperfte Regent van het Neederduitfche Staaten-Collegie binnen deeze Stad, &c. &c., een uitmuntend fieraad van deeze Academie; door wiens kundigen Zoon, den niet minder, dan zynen braaven Vader, beroemden en zeer geleerden Heere Jan Jacob Schultens, thans nog aan deeze Academie Hoogleeraar der Godgeleerdheid en Oofterfche Taalen, als meede Opperfte Regent van het voorgemelde Neederduitfche Staaten-Collegie, &c. &c., welken aanzienlyken poft, wy wenfchen, dat door zyn Hoog-Eerwaardigen nog veele jaaren, tot nut der leergierige Jeugd, ter bevordering der loflyke Weetenfchappen en tot vermeerdering van den uitneemenden luifter Onzer Hoogefchool, met alle genoegen zal moogen worden bekleed, de voorgeroerde Academifche Redevoering uit het Latyn in het keurigft Neederduitfch is vertaald geworden.

ner zaalige opſtanding op 's werelds laaſten dag, terwyl *Hy*, (op dat ik de woorden van den vermaarden Lykreedenaar [illegible] overneeme) *in wien de milde Gever, en Uitdeeler aller gaven, den perkpaal van [illegible] doen [illegible], en het toppunt van [illegible], heeft [illegible] onder het oog brengen, [illegible] heerlyk een' leeven [illegible], [illegible] een' dood, tot den gelukzaligen [illegible] in 't Hemelsch Paradys, [illegible] Heiligen in het [illegible], [illegible] zyn [illegible], alhier nog [illegible] zyn [illegible] zal [illegible]*. Dit [illegible] Gedenkteeken, het welk wegens de eenvoudige deftigheid volkomen beantwoordt aan de [illegible] van deezen Grooten Man, wiens uitneemendheid was gegrondveſt op een [illegible] gevoel zyns zelfs, en zyner [illegible], [illegible] den tyd opgerecht zynde, heb ik gemeend, dat alhier wel te pas zoude beſchreeven worden. Het zelve beſtaat in eene lykbus van wit marmer, hoog $3\frac{8}{12}$. voet, ſtaande op een voetſtuk van zwarten ſteen, hoog $4\frac{1}{2}$. voet, volgens de Rhynlandſche maat, beiden zeer uitvoerig en met groote naauwkeurigheid, doch zonder uitſteekende ſieraaden, gewerkt en naar den ſmaak der ouden allezins geſchikt. Onder den rand der lykbus zyn rondom zes Mannen- en Vrouwenhoofden, met geplooijde kleederen aan elkander ſchynende verknoft, dewelken de verſchillende ſtaaten van het menſchlyk leven verbeelden en te gelyk aanduiden, dat door deezen Grooten Man aan de beide kunnen in allerleije levens[illegible] zyne geneezingbevorderende hulp werd toegebragt. Aan den voorkant van het voetſtuk ziet men, boovenaan, een ſlinger van wit marmer, in denwelken de geneeskunde en de broosheid van dit leven zinnebeeldig worden vertoond, terwyl zich, in het midden van den zelven, in een Medaillon ontdekt het welgelykend afbeeldzel van dien Grooten Man, in zynen gryzen ouderdom: hier onder pronkt de neederhangende ſlip van den zelfden ſlinger met een klein rond, om welks binnenſte omtrek geleezen wordt, met zwarte letteren ingelaaten, de gewoone zinſpreuk van dien uitmuntenden, doch zeer neederigen, Hoogleeraar; naamlyk: SIMPLEX SIGILLUM VERI. dat is: *Het Eenvoudige is het Kenmerk der Waarheid.* Onder den gemelden ſlinger, omtrent in het midden van dit voetſtuk, wordt men dit volgende opſchrift, met witte letteren ingelaaten:

SALUTIFERO
BOERHAAVII
GENIO
SACRUM.

dat is: *Aan het Gezondheid bevorderende [illegible] van Boerhaave toegewyd.* En wyders ziet men op het plint van dit voetſtuk, almeede met witte letteren ingelaaten, ter rechter zyde, NAT. D. XXXI. DEC. A°. MDCLXVIII., en, ter linker zyde, DENAT. D. XXIII. SEPT. A°. MDCCXXXVIII. dat is: *Gebooren den* 31. *dag van December in 't jaar* 1668. en *Geſtorven den* 23. *dag van September in 't jaar* 1738. Dit geheele Gedenkteeken, 't welk is geplaatſt omtrent tegen de muur van de Kapel by de Zuiderdeur der Kerk en aan de voorkant, als ook aan de beide zyden omheind met een yzer hek, ten einde het zelve voor ſtooten en kwetzen zoude blyven bewaard, wordt, naar 't getuigenis van kundigen, zoo fraay en onverbeeterlyk uitgewerkt te zyn gekeurd, dat men twyfele, elders, zelfs in Italien, alwaar, zoo ergens, de ſchoonſte voortbrengzels der overheerlyke beeldhouwkonſt te vinden zyn, iets beeters te zullen konnen opſpeuren; en is met de uiterſte naauwkeurigheid vervaardigd door den zeer ervaaren Konſtenaar, Anthony Wapperon, Steenhouwer in 's Gravenhage, wiens groote kunde en goed beleid in dit ſchoone werkſtuk op eene uitmuntende wyze doorſtraalen, en in wiens dienſt alsdoen ook twee zeer bedreeven Beeldhouwers, Ludovicus de Grave en Anthony Lannoy, ſtonden: zoo dat dit heerlyke Eergraf, gelyk het den onſterflyken naam van den Grooten Boerhaave dagelyks zal voor ons oog brengen, ook altyd den welverdienden roem van zynen ſchranderen werkmeeſter by rechte kenners der edele beeldhouwkonſt zal verkondigen (1).

Nog vinde ik niet onvoegzaam alhier, by deeze geleegenheid, te melden, dat ook in deeze Kerk is begraaven geworden

(1) Zie meede over dit Gedenkteeken den Schryver der Neederlandſche Jaarboeken voor de maand October 1762., pag. 948—951. en de Maandelyksche Neederlandſche Mercurius voor de zelfde maand October 1762., pagg. 169. & 170.

worden de Groote Konstschilder Frans van Mieris, zoon van Jan Bastiaansz van Mieris (1), en vader van Johan en Willem van Mieris, beiden meede niet onvermaarde konstschilders, welker eerste reeds in zyn vroege jeugd gedurende zyne reizen door Italien, het kweekschool der treflykste konsten, te Rome ongehuwd is overleeden; terwyl de ander is geweest de vader van deezen onzen Frans van Mieris, aan wiens onvermoeide pen men, behalven deeze Beschryving der Stad Leyden, nog meerdere andere, den Vaderlandsche Geschiedenissen zeer veel licht byzettende, boeken en geschriften te danken heeft, daar ook de edele Schilderkonst veele treflyke tafereelen aan zyn kundig en net penseel verschuldigd is (2). Deeze alom beroemde konstschilder, Frans van Mieris, de oude, zag de eerstemaal het licht op den 10. April van den jaare 1635. alhier te Leyden, alwaar hy ook in het zes en veertigste jaars zyns ouderdoms op den 12. Maart van den jaare 1681., tot onherstelbaar verlies dezer heerlyke konst, te vroegtydig zyne oogen sloot (3): op wien het volgende grafschrift door den braaven Dichter, Kaspar Brandt, ter zyner onsterflyke gedachtenis, is gemaakt en in deszelfs Dichtkundige Werken nog te vinden:

Sta Wandeling: dit 's MIERIS graf.
D[illegible] tydgenoten;
Die [illegible] en leven gaf,
[illegible] en besloten.
De [illegible], zyn [illegible] deel,
Lee[illegible] Zoonen en paneel.

terwyl de vier volgende regels, ter zyner eer, door den Heere Willem van Heemskerk gemaakt, op den grafzerk van deezen Grooten Konstenaar geplaatst werden:

HIER ONDER RUST FRANS MIERIS DOODE LYK,
WIENS [illegible] PENSEEL OP AARD HAD GEEN GELYK.
ONSTERFLYK KAN 'T ZYN KONST OP [illegible] TOONEN:
EN 'T [illegible]ENDIG NAARSTREVEN ZYNER ZOONEN.

Doch, deeze grafsteede, by vervolg van tyd, in eene vreemde hand geraakt zynde, heeft men den zerk, op den welken dit grafschrift was uitgehouwen, weggenomen, waardoor het zelve in deeze Kerk thans niet meerder is te vinden (4); terwyl dit Grafschrift, door de naauwkeurigheid van Arn. Houbraken, tot ons gekoomen is (5).

BYVOEGZEL *op het* VYFDE HOOFDSTUK, *handelende van Sint Pankraas of Hooglandsche Kerk.*

De Heer Frans van Mieris, alhier uit oude aanteekeningen de eerste stichting deezer Kerk, eertyds onderhoorig aan de Parochiekerk van Leyderdorp (6), hebbende opgegeeven en wyders vermeld, dat deeze Kerk, niet veele jaaren naa haare eerste stichting, als de eerste van alle de Kerken in de groote Ste-

(1) Deezes Grootvader koomt reeds voor op het jaar 1568. in een Oud Chronykje, dienende tot een Aanhangzel op het Tweede Deel der Beschryving van Leyden van den Heere Burgemeester Orlers, pag. 518. gelyk hy ook zelfs vermeld wordt by G. Brandt in zyn Historie der Reformatie, Deel III Boek XLIV: pag. 803., alleen onder den naam van Jan Bastiaensz, even als zyn gemelden Grootvader by den Heere Orlers; en nog by den zelfden Brandt, Deel IV. Boek XLIX. pagg. 179. en 181., terwyl hy aldaar op pag. 176. wordt genoemd: Jan Bastiaensfoon van Miris. Hy was een Zilversmit te Leyden, volgens 't getuigenis van Brandt op de eerst aangetooge plaats.

(2) Zie van deezen Konstschilder en Geschiedschryver, J. C. Weyerman in zyne Levensbeschryvingen der Nederlandsche Konstschilders, Deel III. pag. 392—395.

(3) Zie van deezen zeer vermaarden Konstschilder, Arn. Houbraken in den Grooten Schouburgh der Nederlantsche Konstschilders, Deel III pag 1—12. en J. C. Weyerman in zyne Levensbeschryvingen der Nederlandsche Konstschilders, Deel II. pag. 341—347., als meede Deel III. pag. 387—392., alwaar hy van deszelfs zoon Willem van Mieris handelt; welke laatstgemelde eerst is overleeden te Leyden op den 26. January des jaars 1747. in den hoogen ouderdom van bynaa 85. jaaren.

(4) Volgens het my mondeling verhaalde van den Heere Pieter vander Eyk, voornaam Boekhandelaar te Leyden, die deezen Heere Frans van Mieris, den ouden, ten Overgrootvader had.

(5) In zyn Grooten Schouburgh der Nederlantsche Konstschilders, Deel III. pag. 12.

(6) Zie booven, behalven op Bladz. 62, nog op Bladz. 602. en Bladz. 641., en aldaar ook de Aanteek. No. 2.

Steden van Holland, is verheeven tot eene Kanonikaale Kerk; met verscheide inkoomsten tot onderhoud der Kanoniken begiftigd, en naaderhand, aan het gezag van den Bisschoplyken Stoel van Utrecht onttrokken zynde, onmiddelyk onder den Pauslyken Zeetel gesteld (1); heeft verders, uit oude hem meedegedeelde reekeningen, niet alleen de naamen, maar zelfs de jaarlyksche inkoomsten der Prebenden of Kanoniksdijen van dit Kapittel, beschreeven; en vervolgens (Bladz. 65—71.) meedegedeeld sommige oude, tot daar toe onbekende, stukken van stichtingen eeniger Vicarien, Prebenden of Kanoniksdijen en Broederschappen, aan deeze Kerk behoorende; als meede (Bladz. 72—77.) eenige stukken betrekking hebbende tot de verschillen, by vervolg van tyd ontstaan tusschen de Patroonen of Collateurs van sommigen der Prebenden of Kanoniksdijen van dit Kapittel, ter eene; en den Rentmeester deezer Kapittelgoederen, met den welken zich gevoegd hadden de Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad Leyden, als Superintendenten van de goederen van dit Sint Pankras Collegie, ter andere zyde; ter zaake, dat de Regeering van deeze Stad, by de verandering van den openbaaren Godsdienst, ook een gedeelte deezer Kapittelgoederen, zelfs met bewilliging en op 't gezag van den Souverain van den Lande, zynde de Heeren Staaten van Holland en Westfriesland (2), had geschikt tot bevordering van de openbaare oefening van den Hervormden Godsdienst (3), en 't welk sommigen deezer Patroonen meenden te stryden tegen het oogmerk van dezelve stichtingen: by alle dewelken ik ook nog de volgende stukken, die door de vriendelykheid van hunne bezitteren tot myne kennis zyn gekoomen, heb gemeend te moeten voegen.

Onder deezen koomt alhier, wegens haare oudheid, het eerste in aanmerking de Prebende of Kanoniksdy, in den jaare 1382. ter eere van St. Antonius opgerecht en op deszelfs outaar gevestigd door den Hoog-Eerwaardigen Heere Hugo van der

(1) Dit is geschied by eene Bulle van Paus Sixtus den IV., gegeeven te R[illegible], den 3. April van 't jaar 1483, te vinden by H. van Heussen [illegible] ad H[illegible] Episcopat. [illegible] Belg. part I pag. 576.

(2) Dat zulks, met volkomen goedvinden der Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, door deeze Stad was gedaan, blykt, onder anderen, uit de Remonstrantie hier booven, beneevens de andere stukken, raakende deeze verschillen, door den Heere van Mieris meedegedeeld; waarom ook de aanstelling van den Rentmeester deezer Kapittelgoederen, tot op den huidigen dag, by de hooggemelde Heeren Staaten [illegible] gedaan, op het voorafgaande voorstel van de Regeering der Stad Leyden; en dus is dan ook in den jaare 1601. door de Heeren Gecommitteerde Raaden van de hooggemelde Heeren Staaten, in den naam van dezelve Heeren Staaten, aan den Heere Lodewyk van Treslong, Ontfanger van deeze Kapittelgoederen, op zyn verzoek, in aanmerking van zynen hoogen ouderdom, toegevoegd een Meedehelper of Substitut-Ontfanger, uitwyzens dit Besluit van welgemelde Heeren Gecommitteerde Raaden.

,, *Resolutie van de Gecommitteerde Raaden van Holland, genoomen op den 24. April 1601.*

,, Op 't verzoek van Lodewyk van Treslong, Ontfanger van de Capittels Goederen ten Hogelande binnen Leyden, is geresolveert ende geappoincteert.

,, De Gecommitteerde Raden &c. Hebben, in aanmerkinge van den Ouderdom ,, van den Suppliant alhier, den Persoon ,, van Adriaan Fransz, in dezen genoemt, ,, [illegible] ende gecommitteerd, stellen ende ,, committeeren by deeze, als Substituyt ,, vanden Suppliant, om in die qualiteyt ,, het Comptoir, geduurende 't Leeven van ,, den Suppliant, wel ende getrouwelyk te ,, bedienen, mids dat den Suppliant voor de ,, getrouwigheyd ende administratie van dien ,, voorñ. Adriaan Fransz zal blyven verbon- ,, den.

Uit de onder my berustende oude Handschriften en Resolutien, in myne Verzameling van Stukken, raakende de Geestelyke Gestichten, Kerken, Kloosters, Gasthuizen, Capelrien, Vicarien, &c., der Stad Leyden.

Gelyk meede nog laastelyk in den jaare 1734. dit ampt door hooggemelde hunne Ed. Gr. Moog., op de propositie van wegen de Stad Leyden ter hunner Vergaadering gedaan, is opgedraagen aan den Wel-Ed. Gestr. Heere Mr. Johan vander Marck Ægidiusz; thans Veertig in Raide, mitsgaders Eersten en Presideerenden Burgemeester deezer Stad, &c. &c.; dewelke tot op huiden den 30. October 1767., zynde den dag, op den welken ik dit schryve, nog met alle getrouwheid deeze bediening waarneemt, terwyl wy, aan zyn Wel-Ed. Gestr. wenschen, deezen post nog lange jaaren met veel genoegen en in alle gezondheid te moogen bekleeden!

(3) Zie booven Bladz. 71., als ook Bladz. 647. in de Aanteekening No. 5., en nog Bladz. 918. in de Aanteekening No. 2.

der Handt, Paſtoor te Nieukoop, eenen der eerſte Kanoniken van het gezegde, in deeze Kerk opgerechte, Kapittel, 't welk men noemt ter Hoogelande (1), en, ten tyde der ſtichting van deeze Prebende, Deeken (2) van het zelve Kapittel, dewelke, in gevolge van het recht by de Stichtingbrief van dit Kapittel aan alle de geenen, zoo kerkelyke, als wereldlyke perſoonen, die alhier eenige Prebenden of Kanoniksdijen mogten oprechten, voorbehouden, om over het patroonſchap van dezelven naar goedvinden te beſchikken, de gifte van zyne in dit Kapittel geſtichte Kanoniksprebende heeft bepaald by den volgenden

Brief over het Jus Patronatus van eene Canonicx prebende, gefondeert ende gedoteert ter eere van Sint Anthonius, in de Collegiale Kerk van Sint Pankras te Leyden, door de Hoog-Eerwaerde Heer Hugo van der Handt; op den 23sten dach van Juny, in 't jaer 1382.

„ *Tenor fondationis prebende Scti Anthonij.*

„ Huge van der Hant Deecken vander caneſie te Leyden Doe condt allen lyden dat ick mit goeder voorzienicheyt machtich mynre ſinnen ende geſonts myns Lyffs geordineert ende geſet hebbe ordinere ende zette die ghifte ende preſentatie van mynre canonicxprouende die ick fondeert ende doteert hebbe inde Caneſie te Leyden voorſz. in de eere Goods Merrien zynre moeder alle Goods Heyligen ende ſonderlinge Sint Anthonis abts ende heremyts, in manieren als hier naer geſcreuen ſtaet. Inden eerſten houde ic aen my alzo lange als ic leue de gifte ende preſentatie van mynre canonicx proben voorſz. Ende nae mynre doot zal Jacob vander handt, Jacob myns broeders zoon geuer wezen van deze proben, alzoe lange als hy leeft, Ende nae zynre doot Jan grieten zoon mynre zuſter zoon, alzoe lange als hy leeft, nae Jans doot voorſz yſebrant myn neue Jan grieten zoons broeder alzoe lange als hy leeft. Ende na yſebrants doot voorſz zal geefter ende preſenteerſter wezen van mynre prouen voorſz Alyt Pieter baytewechs wyff myn nichte alzo lange als zy leeft, Nae alydt mynre nichten doot voorſz Alydt michielſz wyf Jacob myns broeders dochter alzoe lange als zy leeft. Ende nae alyden doot voorſz Katryna Jacobs myns broeders dochter alzoe lange als zy leeft. Ende na hore alre doot die voorſz zyn Ordinere Ick ende wil hoeneer deze prouen verſchynt ende open is dat dan die gene die dan die outſte ende naeſte es mit wettachtige geboorte gecomen van Jan grieten zoon mynen vader ende van alyden myn moeder Die God genadich zy Deze canonicxprouen geuen zal ende Immer den Jonger man voor die hant voor een ouder wyff daer zy beyde eben naede zyn, Voort zoo ordineer ic ende wil wanneer ende hoe dicke als myne proben voorſz open wort nae mynre doot Dat de gene die deze voorſz proben dan toebehoort te geuen nae der manieren alſe voorſz is dezen prouen niemant anders geuen en zullen, noch geuen en zellen mogen ende verbieden hum deze prouen voorſz yemant anders te geuen dan eenen perſoon die van Alyden Jan euerſz zoons wyff myne dochter gecomen zal wezen, Die dan prieſter ofte clerck es of clerc worden mach ende wort binnen der tyt datmen deze prouen ſchuldich es te geuen alzoe verde als dan zelken perſoon is die van Alyden liue voorſz gecomen is. Ende waer dat zaecke dat den zel-

„ ken

(1) Zie hier booven Bladz. 63.; als ook de Stichtingbrief van dit Kapittel van St. Pancratius of, ook wel anders gezegd, ten Hoogelande, gegeeven by den Hoog-Eerwaardigen Heere Johan van Vernenburch, Biſſchop van Utrecht, op den 27. October van den jaare 1366, te vinden, in 't oorſpronglyk Latyn, by H. van Heuſſen in Batavia Sacra, part. II. pag. 253—255. en, in 't Neederduitſch vertaald zynde, by F. van Mieris in 't Groot Charterb. Deel III. pag. 196—199., als ook by den Burgemeeſter Orlers in zyne Beſchryving der Stad Leyden, Deel I. Hoofdſt. 5. pag. 104—110.; en meede over de oprechting van dit Kapittel, S. van Leeuwen in zyn Naader Bewys op de Korte Beſchryv. der Stad Leyden, pag. 492—494.

(2) Deeze waardigheid is door hem bekleed van den jaare 1372. tot den jaare 1385., zoo als aangeteekend wordt door H. van Heuſſen in Hiſt. Epiſc. Foed. Belg. part. I. pag. 457., by wien ook in Addendis ad hanc Hiſtoriam, pag. 599. wordt gevonden den eed, door den Deeken gedaan, uit denwelken van den pligt van den zelven Deeken kan worden geoordeeld.

[illegible]

„ die prouen voorſz [illegible] wort
„ zoe zel die ghene die ien recht geuer
„ es van dezer prouen nader ordinantie
„ voorſz deze prouen geuen naeder ma-
„ nieren die voorſz is Ende ymmer die
„ van alyden mynre dochter voorſz ge-
„ comen zyn te gane voor die gene die
„ voor margrieten mynre dochter voorſz
„ zyn gecomen ende die gene die van
„ margriete mynre dochter voorſz ge-
„ comen zyn voor die gene die anders
„ van mynen vader ende moeder geco-

[illegible]

„ [illegible] God ge-
„ dach zy in alle manieren alse voorſz
„ is. [illegible]
„ [illegible] Collateurs van dezer prouen
„ zullen wezen die gifte ende preſen-
„ tatie der prouen voorſz [illegible] te ge-
„ uene te vermangelen of te vercopen
„ [illegible] de preſentatie offe gifte
„ van der prouen voorſz van eenich vander
„ collateurs der prouen voorſz tot eeni-
„ ger tyt vermangelt vercoft off weech-
„ gegheuen zoe wil ic dat die weech-
„ gevinge vermangelinge of coop niet
„ en houde ende geen ſtadt en hebbe
„ ende dat die collateur daer mede ver-
„ lieze zyn recht dat hy hadde tot de-
„ zer prebende te geuen ende dat die
„ gene die naevolger zal wezen naeder
„ ordonnantie voorſz deze proven voorſz
„ geue in allen manieren als voorſz is
„ want uyt dusdanighe vermangelinge
„ coop offe gifte mochten zouden coo-
„ men ende myne mage ende nacome-
„ lingen mochter mede comen in twiſte
„ ende in groter onruſte dat God ver-
„ hoeden moet want icket gaerne ver-
„ hoet zage Ende want ic Immer wil-
„ le dat alle poincten voorſz trouwelyk
„ gehouden worden zoe hebbe ic de-
„ zen brief ende myne vterſte wille
„ daer off bezegelt met mynen zegele.
„ En-

„ Ende om dit meere zekerhede so heb
„ ick gebeden eersamen luyden ende
„ bescheyden den capittel opt hoge-
„ landt te Leyden voorsz heer Dirrick
„ vanden Ryn mynen neue cureyt van
„ St. pieters kercke te Leyden, Ende
„ heer Jacob claesz eewich cappellaen
„ in tgasthuys te Leyden voorsz dat zy
„ myn testament ende uyterste wille al-
„ zoe voorsz is met myn bezegelt heb-
„ ben met horen zegelen.

„ Gegeuen in t Jaer ons Heeren duy-
„ sent drie hondert twee ende tach-
„ tich op Sinte Jans baptisten auont
„ natiuitas.

„ *Onder stont Geschr.*

„ Aldus getrocken uyt zeecker re-
„ gister my Notario verthoont by Lo-
„ dewyc van Treslong Rentm^r^. van
„ tcapittel ten hogelande zynde ge-
„ schreuen in perchemyn groot Lxxxij.
„ gequoteerde bladeren staende aldaer
„ fo. xvi. daer mede desen naer gedaen
„ collatie beuonden es te accorderen
„ ende voor zulcx uytgegeven

„ huyden den xxvii^en^ Decembris
„ anno xv^C^ Lxxxij.

„ By my

„ *Ende es geteekent.*

J. van Binchorst.
No^s^ Pub^s^ ss.

(*Onder stond*)

„ Voor copie uyt copie uytge-
„ geven dezen xxi^en^ January
„ xv^C^ Lxxxv.

„ by my

(*Was geteekend*)

J. van Hout.

Naar de oude, door de eigene hand van den Heere Jan van Hout, Secretaris der Stad Leyden, ondergeschreeven en geteekende, Copie; berustende onder den Wel-Edelen Heere Mr. Leonard van Heemskerk, te Leyden, en door zyn Wel-Ed. my vriendelyk meegedeeld.

Wanneer nu deeze Prebende door de vrywillige gifte van Jan Hendriksz Buyteweech, als Patroon en Collateur van dezelve, was gegeeven en opgedraagen aan Garbrant Hendriksz; zoo dat deeze Garbrant Hendriksz vervolgens daarin met de gewoone plegtigheden was gevestigd en in het genot van dien daarvan gesteld geworden; zoo heeft Hendrik Aalbrechtsz, Boekverkooper te Amsterdam, als vader en voogd over den voornoemden Garbrant, in aanmerking neemende de groote behoefte van den opgemelden Jan Hendriksz Buyteweech en van zyn zoon Jan Jansz Buyteweech, en begrypende, dat den zelven, als primo patronus, behoorde uit deeze Prebende onderhouden en gevoed te worden, uit zyne vrije wille belooft, aan den gemelden Jan Hendriktz Buyteweech en zyn zoon Jan Jansz Buyteweech, tot hun bloot onderhoud, jaarlyks, geduurende het leven van zyn voornoemden zoon Garbrant, uittereiken zeekere geringe lyfrente; en wyders voor dezelve belootde uitkeering plegtiglyk alle zyne goederen verbonden, uitwyzens de volgende Acte, dieswegens op den 14. November van den jaare 1567. voor den Notaris Pieter Adriaansz Storm, binnen deeze Stad Leyden gemaakt.

„ Op huyden den XIIII^en^ dach No-
„ uembris anno XV^C^ en LXVII,
„ Compareerde voor my Notaris Pu-
„ blyc &c. ende voor de getuygen hyer
„ nae beschreuen Die Eersame Henrick
„ aelbrechtsz boecvercooper Inden by-
„ bel woonende binnen der Stede van
„ Amstelredamme, als vader ende
„ vooght van Garbrant henricxz zyn
„ soon ter eenre, Ende Jan henricxz
„ buyteweech wonende binnen Leyden
„ als Patroon en Collatoir van zeekere
„ prebende, S. Anthonij gelegen Inde
„ Collegiale Kercke van S. Pancraes bin-
„ nen derseluer stede, met Jan Jansz
„ buyteweech zyn zoon tsamen ter an-
„ dere zyden, Ende verclaerde de
„ voorn. henrick aelbrechtsz als dat Jan
„ henricxz als patroon ende Collatoir
„ voorsz zekere tyt geleden liberalic-
„ ken geconfereert ende gegeuen heeft,
„ zyn voorn. zoon Garbrant henricxz
„ de voorsz Prebende van S. Anthonis
„ ende den zelffden garbrant oick ge-
„ presenteert heeft tot dInstitutie van-
„ de zelue prebende, wair Inne de-
„ zelffde garbrant volgende dyen met
„ alle gewoonlicke solemniteyten geIn-
„ stitueert ende In die possessie vandien
„ gestelt es, al tzelue breeder blycken-
„ de byden Instrumenten ofte acten
„ dair van zynde, Ende hoewel die
„ voorsz henrick aelbrechtsz Inde voor-
„ gaende qualiteyt vuyt oirsaecke van-

 „ de

„ de voorsz Collatie ende presentatie nyet verbonden noch gehouden en es, den voorñ. Jan henricxz ofte zyn soon yet vuyt te reycken of te betaelen, soe al tzelue suyuer ende zonder enige Symonie dair Inne te plegen of te gebruycken gedaen en geschiet es, als zy luyden gelyckelicken verclaerden nochtans, zoe hy Comparant bemerckende genouchsaem onderrecht es, als dat de voorñ. Jan henricxz es een arm oud man van lxv. Jaren, die nyet en heeft [illegible] te Leuen, ende waermede hy hem zeluen In zynen Ouden dagen [illegible] mogen sustenteren ende onderhouden In coste clederen, en andere zyne nootdruftighe ende behoufte, Considererende oock, dat hy als pauper patronus behoort gealimenteert ende gevoet te worden vanden voorsz prebende. Soe ist dat hy Comparant als vader ende voocht van zyn voorñ. zoon als jegenwoordige possesseur vande voorsz prebende, In respect van tgunt voorsz es ende ter oetmoedige beede ende begeerte vande voorñ. Jan henricxz en zyn soon Rypelicken ende wt syne vrye wille by trouwe eere en zeeckerheyt belooft heeft, en belooft mitsdesen den voorñ. Jan henricxz zoen geduyerende tleuen van garbrant zynen zoon voorsz alle Jaers op S. Lambrechts dach tot naeste Alimentatie ende onderhoudt van hem ende zyn kinderen vuyten te reycken ende te betaelen thien ponden grooten vlaems, waer van teerst termyn ende betalinge wesen zal Lamberti anno XV^C negen entzestich, mits dat vande zelffde Lyfpensie geduyerende tleuen vande voorñ. Jan henricxz jaerlicx hebben en genyeten zal Jan jansz zyn soon voorsz vyer ponden grooten ende fytgen jansdr. zyn dochter twee ponden, die den voorsz Jan henricxz den zelffden zynen soon soe lange hy Int leuen Is ende zyn dochter voorñ. daer van Jaerlicx belooft vuyt te keeren ofte te laeten heffen ende ontfangen.

„ Behoudelicken Indien Jan jansz voorsz geraeckt te steruen voor Jan henricxz zyn vader voorñ., Soo zal Indien geualle de zelffde Jan henricxz van dyer tyt an de voorsz Jaerlicxe pensie van thyen ponden grooten vlaems voorts alleen hebben ende genieten altyts geduyerende tleuen vande voorñ. Garbrant henricxz met nyet langer; Ende Ingevalle Jan henricxz voorsz Int leuen vanden zeluen Garbrant geraecte te steruen Soe zal henrick aelbrechtsz voorsz Inder qualiteyt als bouen of Garbrant zyn soon voorñ. alsdan Jaerlicx ten verschyndaghe bouen verhaelt, geduyerende tleuen vanden zeluen Garbrant zyn soon gehouden wesen, ende belooft oock by desen den voorñ. Jan Jansz voorts vuyt te reycken en te betaelen, zes der voorsz ponden dair van hy zal genyeten vyer gelycke ponden en de voorñ. fytgen zyn suster ander twee ponden en sterft de selffde fytgen voor Jan Jansz haren broeder soe zal Jan Jansz de voorsz zes ponden voort alleen ontfangen ende genyeten dan tot voorder tyt de zelffde Jan Jansz overlyde, zal fytgen voorñ. van de voorsz Lyfpensie vervallen wesen, zonder nae die tyt dair van yet te moeten eysschen ofte profyteren. Ende na het ouerlyden vanden voorñ. Garbrant henricxz en zullen oock Jan henricxz noch zyn soon voorñ. ter cause vande voorsz Lyfpensie nyet met allen moegen eysschen vanden Loopende Jaere, dair Inne de voorsz Garbrant gestoruen en deser wereldt ouerleden zal wesen, wair mede dvoorñ. Jan henricxz ende Jan Jansz. syn soon den voorñ. henrick aelbrechtsz hier van hertelicken bedanckende, verclaerden wel te vreden te wesen. Ende tot seeckerheyt vanden betaelinge der voorsz Jaerlicxe pensie, Soe heeft henrick aelbrechtsz voorñ. gestelt ende verobligeert stelt ende verobligeert mitsdesen alle zynen en zynen eruen goeden Roerende ende onroerende Jegenwoordige en toecomende actien en crediten gheen vandyen wtgesondert, Tot verbant van allen heeren en Rechteren. Ende d'voorsz Comparanten versochten aen my Notaris bouen genompt hyer van te hebben een ofte meer acten In behoorlicke forme,

„ Aldus gedaen binnen der voorsz Stede van Leyden tot mynen huysse ten dage en Jaere als bouen, Ter presentie vanden Eersamen mannen Jan Jansz. van Berendrecht Smidt en ysbrant Jacopsz poorteren der voorsz Stede als gelooffelycke getuygen hyer toe ge-

,, gerequireert ende gebeden, Quod
,, attestor.

,, *Ende was ondert.*

,, P. A. Storm, Nots. pubs. ff. Jan
,, Jansz Smit, henrick albrechtsz.
,, ysbrant Jacobsz. by my Jan hen-
,, dricxz Buytenwech, Jan Jansz bu-
,, tewech,

(*Onder stond*)

,, Gecollationneert jegens zyn princi-
,, pale minute geschreuen en ge-
,, houden by za. Pieter adriaensz
,, Storm In zyn leuen Notaris Pu-
,, blyck als vooren ondertekent be
,, rustende onder my naergenomde
,, Notaris Publyck es dair mede
,, corresponderende beuonden op-
,, ten eersten february anno XV^C^
,, vyffentachtich

,, By my
(*Geteekend*)
W. C. Oudevliet.
Nos. fft.

Naar de Copie, eigenhandig geteekend door den Notaris Willem Claasz van Oudevliet, te Leyden, berustende onder den Wel-Edelen Heere Mr. Leonard van Heemskerk, te Leyden.

Vervolgens is deeze Prebende, naa het overlyden van den voornoemden Garbrant Hendriksz, opgedraagen aan den Eerwaardigen Heere Bartholomeus Hendriksz, dewelke dezelve, in den jaare 1575., met volkoomene bewilliging en vrywillige overgifte van den opgemelden Jan Jansz Buyteweeh, alstoen, door het afsterven van zynen Vader Jan Hendriksz Buyteweeh, waarachtig en ongetwyffeld Patroon van deeze Kanonikspreebende, heeft afgestaan, overgedraagen en overgezet aan den Heere Dirk Arentsz van Leeuwen, Geestelyk onder het Bisdom van Utrecht; en heeft wyders de voorzeide Jan Jansz Buyteweeh aan de Hoog-Eerwaardige Heeren Deeken en Kapittelheeren van de Sint Pankras Collegiale Kerk te Leyden wel ernstiglyk verzocht, den gemelden Heere Dirk Arentsz van Leeuwen te willen ontfangen tot hunnen Meedebroeder en met de gewoone plegtigheden in het geruste bezit van deeze Prebende te vestigen, gelyk dit alles uit de Acte, ter deezer zaake door den voornoemden wettigen Patroon van deeze Prebende, Jan Jansz Buyteweeh, voor den Notaris Willem Claasz van Oudevliet, op den 6. October 1575., te Leyden, verleeden, koomt te blyken; welke Acte ik meede alhier heb ingevoegd.

,, Op huyden Compareerde voor my
,, Wm claesz van Oudevliet No-
,, taris publyck byden houe van hollant
,, geadmitteert ende voorden naege-
,, schreuen getuygen die [illegible] Jan
,, Jansz buytenwech poorter der Stede
,, van Leyden als warachtich ende on-
,, getwyffelde collatoer ende patroon
,, der Canonicx prebende gefundeert
,, ter eere St. Anthonis in St. Pancraes
,, collegiale kercke binnen de voorsz
,, Stede, Ende heeft mit synen vryen
,, moetwille geconsenteert en consen-
,, teert mitzdesen den E. H. bartholo-
,, mees heyndricxz possesseur der voorsz
,, prebenden dat hy die zelue Canonicx
,, prebende zal moegen Resigneren
,, transfereren en ouersetten met allen
,, zynen emolumenten vruchten ende
,, prouffyten, zulcx hy die jegenwoor-
,, delicken possiderende es, op eenen
,, Dirck arentsz van Leeuwen, clerck
,, sbisdoms van Utrecht, ofte opten
,, gheenen die de zelue H. bartholo-
,, mees heyndricxz geheuen en dairtoe
,, bequaem kennen zal, Versouckende
,, zeer Ernstelyk aen myn E. Heeren
,, den Deken ende Capitularen van St.
,, Pancraes Collegiale Kercke voorsz
,, dat zy den seluen Dirck arentsz off
,, den gheenen die heer Bartholomees
,, dairtoe nomineeren zal ontfangen
,, willen tot heuren medebroeder, en-
,, de den seluen behoorelyk doen inues-
,, teeren naer ouder gewoonten dairtoe
,, dienende. Versouckende aen my No-
,, taris ondergeschreuen tzelue zulcx
,, wettelicken aen mynen handen als
,, publyck persoon stipulerende geno-
,, teert ende hem behoorlyk acte ofte
,, Instrument ten behouue vanden
,, voorsz H. Bartholomees ende Dirck
,, arentsz van Leeuwen gemaeckt ende
,, geleuert te werden,

,, Aldus gedaen binnen der Stede van
,, Leyden tmynen huysse genaempt
,, de fioleth Opten Zesten Octo-
,, bris anno XV^C^ vyffentzeuentich
,, tsmergens ontrent acht vren In
,, presentie vanden Eersamen Wil-
,, lem Gerritsz Lakenbereyder en
,, Ghyen Cornelisz Schryuer In-
,, woonderen der voorsz Stede, als

 ,, ge-

„ gelooffelycke getuygen hyer toe
„ verfocht ende gebeden,

„ *Onderftondt.*

„ In teftimonium veritatis, W. C.
„ Oudevliet. Nots. pubs. fft. 1575.
„ Willem gerritffz, Ghy Corne-
„ lifz als getuychen, by my Jan
„ Janfz butewech.

(*Laager ftond*)

„ Gecollationneert Jegens zyne prin-
„ cipale minute als vooren onder-
„ tekent en dairby correfponde-
„ rende beuonden defen eerften
„ february anno XV^C vyffentach-
„ tich, By my

(*Was geteekend*)

W. C. Oudevliet, Nos. fft.

Naar de [illegible] Clae[illegible] Oudevliet, [illegible] Co-pie, [illegible] gemelten [illegible] Heere Mr. Le[illegible] van Heemskerk, te Leyden.

De voorgemelde Heer Dirk Arentfz van Leeuwen, door deeze gezegde overdragt, met volkoomene bewilliging van den waarachtigen Patroon gefchied, zynde geworden deugdelyk bezitter van deeze meergenoemde Kanonikspreb[illegible], zoo zyn tuffchen hem en den Heere Rentmeefter deezer Kapittelgoederen, met wien zich voegden de Heeren Burgemeefters en Regeerders deezer Stad, als Superintendenten der goederen van dit Collegie (1), proceduren voor den Ed. Hove van Holland gereezen, naardien door den gemelden Heere Dirk van Leeuwen van de voornoemde Heeren Rentmeefter en zyne Gevoegden wierd gevorderd het hem by de Heeren Staaten vergunde behoorlyke onderhoud uit deeze Kapittelgoederen, welke eifch daarop was gegrond, dat hy deeze zyne Prebende had verkreegen, wel ftaande de onluften in deeze Landen, doch by overdragt en afftand van den geenen, die reeds, voor deeze onluften, in 't bezit van deeze Prebende was geweeft, en dat hy over zulks moeft verftaan worden in de [illegible] en het recht van den [illegible] te zyn opgevolgd: [illegible] Heeren Rent[illegible] en zyne Gevoegden vermeenden, dat [illegible], 't welk den voorigen [illegible], [illegible] hy deeze Prebende voor zich [illegible], [illegible] hebben toegekoomen, [illegible] van 't welk deeze nu afftand had gedaan, den voornoemden Heere van Leeuwen niet konde bevoordeelen; maar dat hy moeft aangemerkt worden, als deeze Prebende verkreegen hebbende naa het ontftaan der meergemelde onluften in deeze Landen en dien volgende niet gerechtigd zynde tot het trekken van [illegible] onderhoud uit deeze Kapittelgoederen (2); terwyl de Heeren Burgemeefters en Regeerders dee-

(1) Zie ook deeze, door Heeren Burgemeefteren en Regeerderen der Stad Leyden [illegible] quitantien [illegible] hier booven Bladz. 922.

(2) Dat [illegible] kan gezien worden in de Artt. 28 — 35. van zeekere Remonftrantie, aan de Heeren Staaten van Holland [illegible] den Rentmeefter deezer Kapittelgoederen en de Burgemeefteren en Regeerderen van deeze Stad, als Superintendenten van die goederen, tegen het Requeft door den Heere Nicolaas van Valckeftein, als [illegible] over Gerrit van Valckeftein, door hem, in qualiteit als Patroon en Collateur, [illegible] met de Prebende of Kanonikaat [illegible] Collegie, geintituleerd de Prebende van Sint Benedictus; en welke Remonftrantie de Heer van Mieris, hier booven Bladz. 74 — [illegible], in dit werk heeft ingelafcht. [illegible] het bekend, dat ook volgens het [illegible] den der Staaten, alle Kanoniken, doch [illegible] de zoodaanigen alleen, [illegible] met eenige Prebenden waren [illegible] geworden voor den tyd der ontftaane onluften in deeze Landen, en zich onder de gehoorzaamheid van deeze hunne wettige Overheden bleeven [illegible], [illegible] alle zoodaanige Geeftelyke [illegible], die door de Heeren Staaten tot onderhoud der Predikanten van de Gereformeerde Godsdienst waren geeigend, [illegible] genooten; gelyk dit [illegible] in de Artt. 15. 16. 34 [illegible] 36. en 37. van dezelve Remonftrantie; [illegible] insgelyks aan alle andere Geeftelyke perfoonen, die, voor de verandering van de openbaare Godsdienftoefening, [illegible] Genootfchappen [illegible] de [illegible] goederen, naa [illegible] der verandering in den openbaaren Godsdienft [illegible] geworden; 't welk hier booven Bladz. [illegible] en 50. en nog Bladz. 648. in de Aanteekening N. 3. reeds is vermeld; en [illegible] al mede betreffende [illegible] der Heeren Staaten, op het [illegible] der Zufteren en Nonnetjes van het Kloofter Roomburg, hebbende eertyds geleegen geweeft in de [illegible]

deezer Stad [illegible] waren, om de inkoomsten en vruchten van deeze Prebende, beneevens het onderhoud van den Kanon[illegible], te bekeeren tot Beurſen, ten einde [illegible] twee [illegible] jonge [illegible]gen, op den naam van deeze Stad, [illegible] letteren [illegible] te laaten voortzetten, zoodat [illegible] naderhand den dienst in [illegible] Kerk, ten algemeenen nutte, zouden konnen waarneemen (1); weshalven dan ook de geheele Regeering deezer Stad, wanneer deeze procedüren al een geruimen tyd voor den Ed. Hove van Holland onbeſliſt hadden gehangen, eindelyk op den 16. November van den jaare 1584. de Heeren Mr. Paulus Vos (2), Penſionaris, en Jan van Hout, Secretaris van haare Stad, heeft gemagtigd, om met den voorgenoemden Heere Dirk Arentſz van Leeuwen, woonende te Utrecht, te handelen, overeenkoomen en verdraagen nopens de overgifte van deeze te meermaalen gemelde Prebende of Kanoniksdy; blykende de volgende Reſolutie, ten dien dage by de Heeren Vroedſchappen en Veertigen deezer Stad wegens deeze zaak genoomen.

„ Die van de Vroetſchappen ende
„ Veertigen der Stad Leyden
„ hebben gecommitteert Mr. Pouls
„ Vos penſionarys ende Jan van Hout
„ Secretaris omme eyntelyck mit Dirck
„ aertſz van Leuwen woonende tot
„ uytrecht te moegen handelen, accor-
„ deren, en verdraegen noepende de
„ overgifte van de prebende diemen
„ noemt Sincti antonij ten einde tgros
„ en d'Incompſten vandien mitgaders
„ dalimentatie mach werden bekeert
„ tot twee beurſen omme daer op twee
„ ſchamelen opte naem deser steden te
„ doen ſtuderen, heur [illegible] In
„ delen te [illegible] nu voor [illegible]be-
„ rende [illegible] deeſen.

„ Actum den XVIen Novembris an-
„ no XVc vier ende tachtich.

[illegible]

welke Heeren dan ook, vervolgens bekoomen hebbende de behoorlyke opening van het beloop der inkoomſten van deeze Prebende, zoo als dezelven in den jaare 1584. waren geweeſt; en aan hen daar van zynde overhandigd de volgende [illegible]

„ *Declaratie vande incomen voor-*
„ *den Jare 1584. behorende*
„ *aende Prebende gheintituleert*
„ *Antonij daer poſſeſſoir off es*
„ *Dirck Arentſz van Leeuwen,*

„ Arent pieterſz bode tot Zoeter-
„ woude van acht mergen in
„ Soeterwoude voor deeſen Jare 84. als
„ [illegible] Jaer huys . . . . XLVIII. L̄.
„ (in [illegible] 82 L.)

„ Corn.

b[illegible]urſchap van deze Stad Leyden, om [illegible] [illegible] Staten van Holland en Weſtvriesland.

„ *Reſolutie van Holland, genomen den*
„ *12. Juny 1597.*

„ Op 't verzoek van de gemeene Suſte-
„ ren of Nonnekens van Roomburg
„ [illegible] ten Leyden om elks te moogen
„ genieten [illegible] van haar alimentatie
„ [illegible] 't advis van den
„ Ontfanger Claes D[illegible]ſz van Montfoort,
„ te [illegible] Ontfanger, dat [illegible]
„ ter eerſter Vergaderinge van de Heeren
„ Staaten de ſelve volkomelyk [illegible]
„ regten van den Staat van de [illegible]
„ van den voorn. Conventen van Roomburg
„ burg ende van de L[illegible] daar [illegible],
„ ende voorts niet alleen zoo veel de Sup-
„ plianten elks Jaarlyks tot haarluyder on-
„ derhoud genietende zyn, maar ook de
„ Conventualen van d'andere Conventen
„ aldaar, om 't ſelve gezien voorts in der
„ [illegible] te m[illegible] worden na [illegible]
„ h[illegible]

[illegible] Reſolutien [illegible] Heeren Staaten van Holland en Weſtvriesland, [illegible] Juny 1597.

En zal van de Kloosters [illegible] ons, zoo [illegible] worden [illegible], [illegible] de [illegible], de[illegible] van [illegible], [illegible] te be[illegible] Kloos[illegible] van Leyden, Deel I. [illegible] pag. 123., en van Leeuwen [illegible] der Stad Leyden, pag. [illegible] 123. [illegible] zyn Naader Be[illegible] op dezelve, pag. [illegible]; als ook H. van Heuſſen [illegible] Fol. [illegible] van der [illegible] part [illegible] pag. 485. en [illegible] Aanteekeningen op de [illegible] Gerecht. van Rhynland en de Stad Leyden, pag. 297 — 302.

(1) Zie booven Bladz. 908. in de Aanteekening N. 1.

(2) De Heer Mr. Paulus Vos Arentſz heeft

Corñ. Meeſſz. vande helft van
„ XVI. margen in Soeterwoude daer
„ tcapittel de wederhelft off competeert
„ voor deeſen Jare 84. als IIIIe. vyffde
„ Jaer huyrs . . . . . XXV. L.
„ Een erffpacht van IIII. margen in
„ Soeterwou VII. L. XVII. ß. VI. gr.
„ Noch behoren aen deeſen prebende twe huyſen gelegen aent hoghelantſche kerckhoff, daer de collatoir tbewint off heeft hier geſtelt voor Memorie.
„ Summa — —

Uit eene Origineele Aan[illegible], berustende a[illegible] onder den H[illegible] Heere Mr. Leonard van Heemskerk, te Leyden.

wyders, op den 17. January van den volgenden jaare 1585., met den Heere Mr. Pieter van Leeuwen, Advocaat voor den Ed. Hove van Holland, uit den naam en van wegen zynen Broeder, den voorgemelden Heere Dirk Arentſz van Leeuwen, ten overſtaan van den Wel-Ed. Geſtr. Heere Mr. Diderik van Leeuwen, Raad Ordinaris in den Ed. Hove van Holland, zyn verdraagen, zoo, dat door den Heere Dirk Arentſz van Leeuwen ten behoeve van de Stad Leyden zal worden afgezien van alle recht, 't welk hem op de voorſchreeve Prebende mogte toekoomen, mits nochtans, dat aan hem daarvoor, behalven de vruchten en inkoomſten en het onderhoud voor den jaare 1584., van wegen de zelve Stad zal worden uitgereikt eene ſomme van Vyfhonderd gulden, gereed geld; alles nochtans, onder goedkeuring van de wederzydſche partijen, welke, binnen den by dat Verdrag bepaalden tyd, niet volgende, dat alsdan het zelve Verdrag zoude worden gehouden, als niet aangegaan, en een iegelyk der partijen wederkeeren tot zyn goed recht, 't welk hy, voor het ſluiten van dat Verdrag, mogte hebben gehad; gelyk dit alles breeder kan blyken uit het hier ingevoegde

Verdrag, tuſſchen den Gemagtigden van den Heere Dirk Arentſz van Leeuwen, als poſſeſſeur van zeekere Prebende of Kanoniksdy, geintituleerd St. Antonius, en geveſtigd in het Kapittel van St. Pankras Kerk, te Leyden; en de Gemagtigden van de Heeren Vroedſchappen en Veertigen der Stad Leyden, als Superintendenten der goederen van 't voorſz. Kapittel; geſlooten den 17. January van den jaare 1585.

„ Op huyden den XVIIen January anno XVC vyff ende tachtich zyn Mr. Pieter van Leeuwen aduocaet voorden Hove van Hollandt van wegen ende uyten name van Dirck van Leeuwen aertſz zyn broeder ten ouerſtaen van Mr. Dideric van Leeuwen Raed Ordinarys Inden Hove van Hollandt ter eenre ende Mr. Pouwels Vos Penſionarys mit Jan van Hout Secretarys der Stad Leyden van wegen der zeluer Stede ter andere zyden mitten anderen ouercomen ende verdraegen nopende de Prebende Antonj gelegen in St. Pancraes kerck tot Leyden daer van de voorſz. Dirck van Leeuwen Poſſesſeur es als dat de voorſz Dirck van Leeuwen zyn recht tot de voorſz prebende zoe wel van tgros als vande Alimentatie hem byden Heeren Staten toegevoucht tot allen tyden als hy des byde voorſz van Leyden zal werden gerequireert opdraegen zal op zodanige perſoon of perſoonen als hem byde zelue zullen werden gedenomineert ende dat middelertyt de voorſz van Leyden de vruchten van tvoorſz gros mitsgaders de alimentatie voorzeyt opten name van den voorſz Dirck van Leeuwen zullen genieten ontfangen heffen ende vertrecken ten behouve ende tot onderhout van twee burſalen die zy in ſtudiis gedencken te onderhouden zulx en daert hem goetduncken zal Tot alle twele de voorſz Dirck van Leeuwen ſouffiſante ende onwederroupelicke volmacht zal verlyden. Weluerſtaende dat de voorſz van Leyden tzelue eyntelycken zullen moegen voldoen ende effectueren binnen een tyt van twee Jaeren eerſtcomende ten langſten. Daer vooren

„ de

heeft deze Stad Leyden, als Penſionaris, gediend ſeedert de maand December van den jaare 1580. tot op den 24. December van den jaare 1598., wanneer Hy is overleeden. En wordt Hy ook, als Penſionaris, vermeld door den Heere Orlers, Beſchr. der Stad Leyden, Deel III. pag. 672.

" de voorſz. van Leyden dien voorſz. " Dirck van Leeuwen een ſomme van " vyff hondert gulden van veertich " grooten gereet aen tellen ende hem " bouen dien laeten volgen zullen de " vruchten van tgros tvoorleden Jaer " vier ende tachtich verſcheenen ; " mitsgaders de alimentatie tot huyden toe, Welck contract in vougen " voorzeyt bondich zyn zal ten waere " tzelue binnen veertien daegen by eenige vande voorſz contrahenten werde gedeſavoyeert in welcken gevalle " yegelyck wederkeren ende ſtaen zal " tot zyn goet recht twelc hy voor " date van dezen hadde. Ten welcken " eynde tproches uytſtaende tuſſchen " de voorſz Dirck van Leeuwen Impetrant in Rau Actie ter eenre ende " Lodewyc van treſlong Rentm^r. Gedaechde mit de voorſz Burgermeeſtoren, Gevouchden; ter andere zyden " zal blyuen in zulcken ſtate alſt Jegenwoordelicken es. Des zullen de voorſz " veertien daegen niet beginnen te lopen voor ende al eer de voorſz van " Leyden van wegen de voorſz. Dirck " van Leeuwen ter goeder trouwen " gecommuniceert zullen zyn autentycke copien van zyn tytelen ende " alle t beſcheyt dat hy de voorſz prebende aengaende eenichſins onder " hem mach hebben ten eynde omme " hem daer mede van Stads wegen wel " ende rypelicken te moegen beraden. " Ende dezer cedullen zyn twee daer " van aen wederzyden een es by de " voorſz. contrahenten reſpectiuelic ondergeteyckent.

(*Was geteekend*)

P. Vos.
J. van Hout.

Naar het Origineel, beruſtende onder den Wel-Edelen Heere Mr. Leonard van Heemskerk, te Leyden.

Intuſſchen is my niet gebleeken, welke gevolgen dit aangegaane Verdrag hebbe gehad, en of het zelve naaderhand door de beide partijen zy goedgekeurd geworden en dus hebbe ſtand gegreepen; dan, of die van het geſlacht van den Heere Hugo van der Handt zich daartegen hebben gekant en geöordeeld, dat zoodaanigen overéénkomſt zoude konnen verſtaan worden, te ſtryden tegen den zin en meening van den Stichtingbrief (1), naardien het verbod, 't welk aldaar, met opzigt tot den Collateur van deeze Prebende, gevonden wordt, in deeze woorden: *Voort verbiede ic allen den geenen die Collatoors van dezer prouen zu en wezen die gifte ende preſentatie der prouen voorſz wech te geuene te vermangelen of te vercopen. Ende worde de preſentatie ofte gifte vander prouen voorſz van eenich vander collateurs der prouen voorſz tot eeniger tyt vermangelt vercoft off wechgegheuen zoe wil ic dat die wechgevinge vermangelinge of coop niet en houde ende geen ſtadt en hebbe ende dat die collateur daer mede verlieze zyn recht dat hy hadde tot dezer prebende te geuen ende dat die gene die naevolger zal wezen naeder ordonnantie voorſz deze proven voorſz geue in allen manieren als voorſz is want uyt dusdanighe vermangelinge coop ofte gifte mochten zouden coomen ende myne mage ende nacomelingen mochter mede comen in twiſte ende in groter onruſte dat God verhoeden moet want icket gaerne verhoet zage:* ook behoort te worden uitgeſtrekt tot den Vicaris, die, in gevolge der begeerte van den Stichter, meede, zoo wel als de Collateur, uit zyn geſlacht moet zyn geſprooten; en dat dus de gedachten van den Stichter geweeſt zyn, alle vermangeling, verkoop of weggeeving, dewelke tegen de uitgedrukte meening van den Stichter immermeer zoude geſchieden, volſtrektelyk te verbieden en te verklaaren nietig en van onwaarde, omdat daardoor de naakoomelingen uit zyn geſlacht zouden worden beroofd van een recht, 't welk hy aan hen voor altoos by de oprechting van deeze Prebende of Kanoniksdy had opgedraagen (2). Doch, wat ten deezen zy voorgevallen, my geheel onbekend zynde, zal ik hierby alleenlyk voegen, dat, wanneer, door het overlyden van Iſaak Buytewech

(1) Zie deezen Stichtingbrief hier booven op Bladz. 923—925.

(2) Het is toch eene bekende zetregel: Ubi eadem eſt ratio, ibi idem eſt jus: arg. *l.* 11. *l.* 12. *l.* 13. *π. de Legib. l.* 7. §. 2. *π. de Jurisdict. l.* 9. §. 2. *π. de Edend. l.* 30. *in fin. π. de Negot. Geſt. l.* 26. §. 9. *π. Ex quib. cauſ. major. l.* 32. *princ. π. ad Leg. Aquil. l.* 11. *π. de Præſcript. Verb. l. ult. C. de Pecun. Conſtit.* & idem beneficium. arg. *l.* 7. *π. de Fidejuſſor.* nam, ubi ſimilis eſt ratio, ibi lex extendi poteſt. arg. *l.* 13. *π. de Teſtib. l.* 7. §. 1. *π. de Juſtit. & Jur.*

wech en Maria Buytewech, naagelaa- t[illegible] inderen van Jan Buytewech, de [illegible] het recht van Patronaat van deeze Prebende was vervallen op Ja- [illegible] Voorstadt, zoon van Jan Voor- [illegible]t, door hem gewonnen by de voor- [illegible] Maria Buytewech, dezelve Pre- bende door hem op den 23. February 1685., by eene wettige Acte, voor Notaris en Getuigen binnen de Stad Delft behoorlyk verleeden, is gegeeven en opgedraagen aan zyn oudsten zoon Jan Voorstadt, dewelke dan ook, by Opene Brieven van de Edele Groot Moog. Hee en Staaten van Holland en Westfriesland van den 19. Maart 1685., in de voornoemde gifte der opgemelde Prebende, gunstiglyk, naar den in ge- lyke gevallen gebruikelyken styl, is be- vestigd geworden, gelyk uit deeze Ope- ne Brieven te zien is.

,, De Staaten van Holland ende
,, Westvriesland, doen te wee-
,, ten, alsoo ons vertoond is by Jacob
,, Jansz. Voorstadt, wonende in het ag-
,, terom der Stad Delft, hoe dat hy
,, Suppliant door 't overlyden van Isacq
,, Buytewegt, ende Maritge Buyte-
,, wegt, syn Oom ende Moeder Re-
,, spective, was gewerden Waeragtigh
,, ende ongetwyfeld Patroon, off Col-
,, lator, van seeckere benefitie ofte Vi-
,, carie eertyds gefundeerd op Antho-
,, nis Altaer ten Capittele in de Hoog-
,, landse Kercke binnen Leyden, welck
,, Regt van Collatie, hy Suppliant niet
,, willende negligeren, deselve Vicarye
,, geconfereerd ende gegeven hadde aen
,, en ten behoeven van Jan Jacobsz.
,, Voorstadt, syn Oudste Zoon, synde
,, een kints kind, van Marytge Jans
,, Buytewegh, als breder by de acte
,, van Collatie voor Abraham vanden
,, Velde, Notaris in delft, ende twee
,, getuygen verleden, den 23. feb.
,, 1685, dogh dewyle de voorsz. Col-
,, latie ende gifte niet konden hebben
,, haer volcomen effect, sonder Onse
,, approbatie ende Confirmatie, soo
,, keerde hy Suppliant hem tot Ons,
,, ootmoedelyck ende ernstelyk ver-
,, souckende, dat het Ons geliefde de
,, gemelte gifte ende Collatie, ten
,, proffyte van den Voornoemden Jan
,, Jacobsz. Voorstadt zyn Zoontgen ge-
,, daan, te approbeeren ende Confir-
,, meeren, ende daer van te verlenen
,, Brieven van Aggreatie, in Communi
,, forma, SOO IS 'T, dat Wy tot vor-
,, deringe van Godes eere ende voort-
,, plantingh van syn heyligh Woord,
,, behoudens ons ende een ygelyck syn
,, Regt, houdende de voorsz. gifte,
,, voor aengenaem deselve belieft ende
,, bevestigt hebben, believen ende be-
,, vestigen by desen, hebben oversulcx
,, geoorloft ende geaccordeerd, oirlo-
,, ven ende accorderen by desen, dat
,, den voorn. Jan Jacobsz. Voorstadt,
,, die goederen ende Innecomsten tot
,, de voorsz. Vicarie behorende, sal
,, mogen aenvaarden ende ten oirbaer
,, Regeren, gebruycken, ende den In-
,, necomen van dien ontfangen, sulcx
,, als men van gelycke goederen ge-
,, woon is te doen, mits dat den
,, voorn. Jan Jacobsz. Voorstadt ter
,, Schoole gehouden en inde gerefor-
,, meerde Christelycke Religie opgeto-
,, gen sal worden, ordonneren ende
,, lasten Wy voorts allen ende eenen
,, ygelycken, die desen aengaen magh,
,, den voornoemden Jan Jacobsz. Voor-
,, stadt, den Innehouden van desen te
,, laten genieten, sonder tegenseggen,
,, ende dit alles ter tyd ende wyle toe,
,, dat by Ons in 't generaal in gelycke
,, zaecke anders sal werden geordon-
,, neerd, des ten oirconden hebben
,, Wy desen met Onsen grooten Zegele
,, doen Zegelen, ende door Onsen Se-
,, cretaris doen onderteyckenen,

,, In den Hage den XIX^en Maart in
,, t Jaer Ons Heeren ende Zalich-
,, maecker Duysend Ses honderd
,, Vyff ende tachtigh,

,, (*ende was ondertekend*)

Gasp. Fagel.

,, (*Stond nogh onder aen de kand ge-*
,, *schreeven*)

,, Ter Ordonnantie van de Staten.

,, (*ende was ondertekend*)

Simon van Beaumont.

,, Hebbende onder uythangen
,, een Zegel van Roode wasse.

(*Laager stond*)

,, Naer gedane Collatie is dese Co-
,, pie bevonden te accorderen
,, mettet principael, synde ge-
,, schreven, ondertekend ende ge-
,, zegeld

„ zegeld als voren, by my binnen
„ der Stad Delft residerende,

„ huyden den II. Septembris
„ XVI^C Agt en tagtigh

(*Is geteekend*)

Wm Westerhoven. Nots.
1688.

Naar de geauthentizeerde Copie, geschreeven op één geheel blad papiers, bezeegeld met het Clein Segel *van den Lande van Holland en Westfriesland van zes stŷs, geparapheerd door den Heere* H. v. DUSSEN, *Secretaris der Stad Delft; en berustende onder den Wel-Edelen Heere M^r. Leonard van Heemskerk, te Leyden.*

Terwyl meede uit de volgende Notariaale Volmagt blykt, dat den voornoemden Jan Voorstadt in den jaare 1698. nog in het bezit van deeze meergemelde Prebende en tot deszelfs inkoomsten gerechtigd is geweest.

„ Op Huiden den 16. January 1698.
„ Compareerde voor my Johan de
„ Bries Nots. by den Hoove van Hol-
„ landt geadmitt^t. binnen Delff reside-
„ rende, en voor de naarbesz̄. Getuy-
„ gen Jan Jacobsz̄. Voorstadt Soon van
„ wylen Jacob Jansz̄. Voorstadt, syn-
„ de hy Comp^t. altans gehuwelikt, en
„ vervolgens gekoomen ten mondigen
„ state, en woonagtigh alhier, en
„ verklaarde hy Comp^t. te constituee-
„ ren en magtigh te maken soo als hy
„ is doende by desen M^r. Wybrandt
„ vander Kost, specialyk omme uyt
„ den naam en van wegen hem Comp^t.
„ te Innen, vorderen en onder quitan-
„ tie van hem geconstitueerde te ontfan-
„ gen, alle de Jaarlikse Renten en Re-
„ venues van de alhier naargenoemde
„ Effecten en Renten, specterende en
„ behoorende tot seekere Vicarie en
„ prebende eertyds gefundeert op S^t.
„ Antonys Altaar ten Capelle inde
„ Hooglantse Kerk binnen de Stadt
„ van Leyden, en tot welke revenues
„ en Inkomste vande goederen tot de
„ voorn̄. Vicarie specterende hy Comp^t.
„ altans is geregtigt, als nament̄l. van
„ een Rente van twee en twintig gl.
„ s Jaars Jaarliks vervallende den 14.
„ April staande fol. 3042. van een Ren-
„ te van twintig gld. s Jaars, Jaarl̄.
„ vervallende den 12. Augusty staande
„ Fol. 5066. beyden ten Comptoire
„ van den H^r. Ontfanger Generaal In-
„ den Hage den H^r. en M^r. Cornelis
„ van Aarssen van Hogerheyden, van
„ een Rente van Ses en tagtig gl̄d. Agt
„ st^s. s Jaars Jaarliks vervallende den
„ 2. Septb̄. staande Fol. 3794. ten
„ Comptoire van den H^r. en M^r. Joost
„ van Heemskerk Ontfanger der Ge-
„ meenelants Middelen tot Leyden
„ voorn̄^t. nogh vande volgende ses
„ renten, alle staande ten Comptoire
„ vanden H^r. . . . . . vanden Bergh
„ Ontfanger van des Capittels goederen
„ ten Hogelanden binnen Leyden
„ voorn̄^t., als namentlik van een Ren-
„ te van Hondert negen en twintigh
„ gulden s Jaars Jaarliks vervallende in
„ twee Termynen den 6. Maart en 6.
„ Septemb^r., staande Fol. 4799. ŷf^o.
„ van een Rente van twintig guld.
„ s Jaars Jaarliks vervallende den 1. Mey
„ staande fol. 4380. van een Rente van
„ gelyke twintig guld. s Jaars Jaarliks
„ mede vervallende den 1. Mey en
„ staande folio 4380. van een Rente
„ van Agt guld. s Jaars Insgelyks Jaar-
„ liks vervallende 1^e. Mey, en mede
„ staande fol. 4380. van een Rente
„ van vier gl̄d. s Jaars, Jaarliks verval-
„ lende den 6. July en ook staande fol.
„ 4380. van een Rente van Seven gl̄d.
„ seventien stŷ^s agt penn̄. s Jaars, Jaar-
„ liks vervallende den 17. Septb̄.
„ staande fol. . . . . en eyndelik van
„ een Renten van Agt guld^s. s Jaars,
„ Jaarliks vervallende 1^e. Mey en staan-
„ de folio . . . . monteerende de Jaar-
„ likse Revenues van alle de boven-
„ gem̄^te Renten t samen de Somme van
„ drie hondert vyff en twintigh guld.
„ vyff stŷ^s. agt penn̄. s Jaars, en waar
„ aan Jegenwoordig koomen te resten
„ de renten, 't sedert de laatste Respe-
„ ctive Verschyndagen des verleden
„ Jaars 1697. en 100^e. 200^e. penn̄. of
„ andere Lasten vande voorn̄. Renten
„ en Revenues betaalt moetende wer-
„ den te voldoen, en voorts generalik
„ omme in het Innen en Ontfangen der
„ Renten en revenues van alle de bo-
„ vengem̄. effecten en 't quiteren van-
„ die geene, dewelken dienthalven qui-
„ tantie off Acte van Aquit van noden
„ hebben, alles te doen en te verrigten
„ t' geen daarinne en omtrent by hem
„ Comp^t. selfs alomme present en te-
„ genwoordigh wesende, gedaan en
„ verrigt soude kunnen werden, niet-
„ tegenstaande tot alle t selve, off yt-

 „ wes

„ wes vandien eenige nader Last, of Auctoriteit mogte werden gerequireert, als houdende [illegible] alhier voor [illegible] en [illegible] voor goet, [illegible] en van waarde te houden, en [illegible] houden, alle 't geene by [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Reg- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Oct- [illegible] [illegible] Rekening [illegible] [illegible] [illegible] en verbogen hy Compt. hier van [illegible] [illegible]

„ [illegible] en gepasst binnen [illegible] [illegible] Aalbert [illegible] en Zeger Twent als getuygen,

„ [illegible]

„ In kennisse van my

„ ([illegible])

Jan de Bries, Not.

(*Laager [illegible]*)

„ Naar gedane Collatie is dese met „ syn G[illegible], gedateert en getekent „ als boven van woorde tot woorde Accorderende bevonden.

„ Huyden den 3^en^ Juny XVI^c „ Agt en 't negentign By my „ binnen Delft residerende

(*[illegible] geteekend*)

Jan de Bries, Nots.

Naar de [illegible] C[illegible], [illegible] [illegible] met het [illegible] Seegel van den Lande van Holland en West-[illegible], geparapheerd J. v. DUSSEN, *Secretaris [illegible] Delft; en berustende onder den Wel-Edelen Heere Mr. Leonard van Heemskerk, te Leyden.*

Nog is op den 4. Maart van den jaare 1436. in deeze zelfde Kerk, aan de zuidzyde van het Choor [illegible] omgang [illegible] eene Vicarie ter eeren van [illegible] Heiligen [illegible] den Meerderen [illegible] Odulphus en van Ste Agnes [illegible] van [illegible] [illegible] den [illegible] der [illegible] behend geworden [illegible] het [illegible] gedeelte der [illegible] door my onder de nagelaaten [illegible] van [illegible] den Heere [illegible] van Mieris gevonden, 't geen, [illegible] [illegible] mets [illegible] bevatte, ik echter heb [illegible] den [illegible] niet te mogen onthouden.

„ Martinus Dei & Apostolicæ sedis gratia Episcopus Mago-[illegible], Virtute decretorum sacri Con-[illegible] Basilensis illustris & reverendi in „ Christo patris ac Domini Domini „ Walravi de Meerze Confirmati Tra-„ [illegible] [illegible] in [illegible]ficalibus „ [illegible] ca Vicariis generalibus „ [illegible] „ anno Domini M. CCCC. XXX. „ sexto, Mensis Martii die quarta, „ Leydis in ecclesia sancti Pancracii ad „ Australem plagam Chori in ambitu „ ad honorem Sanctorum Jacobi Majoris, Odulphi, & Sanctæ Agnete, al....

(*Cætera desunt*)

[illegible] Oorspronglyk [illegible] (1).

Aanzienlyk was ook de Vicarie of Capelrie, dewelke in den jaare 146[illegible], ter eeren van de Heilige Maagd Maria, en van St. Jan den Dooper, als ook van Ste Maria Magdalena, in deeze Kerk gesticht, en op het outaar van dezelfde H. Maagd Maria, 't welk alsteen [illegible] was opgerecht in de Kapelle aan de noordzyde van deeze Kerk, gevestigd is geworden door den Hoog-Eerwaardigen Heere Johan Nicolaasz. van Leyden, Kanonik van St. Salvators Kerk te Utrecht en van St. Pankras Kerk te Leyden, mitsgaders Doctor in de Vrije Konsten en in de Geneeskunde;

(1) Het dient my, dat [illegible] Heere Frans [illegible] [illegible] [illegible] reeven, [illegible] [illegible] het [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] waarde [illegible] van het [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] deeze melding [illegible] geen gewag heeft gemaakt, onder wien [illegible] [illegible] perkementen [illegible] [illegible] moeten [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] geheel af [illegible] [illegible] der Vaderlandsche [illegible] [illegible] alsnu meedetedeelen.

de; zoo als in 't breede uit den volgenden Stichtingbrief kan gezien worden.

Fundatie-Brief van eene Vicarie, in honorem Gloriosæ Virginis Mariæ, Sancti Johannis Baptistæ & Beatæ Mariæ Magdalenæ, gefundeert op het Altaer van de Heylige Maegt Maria, nieuwlyx opgerecht in de Kapel van de Kerck van Sinte Pancratius te Leyden, door den Heere Johannes Niclaeszoon van Leyden, op den lesten dach van May des jaers 1460.

„ In (1) nomine Sanctæ & individuæ „ Trinitatis Patris, & Filij, & Spiritus Sancti Amen: Cum in sacrificio altaris illud præcipuum & insigne memoriale (2) eximij amoris, „ Domini nostri Jesu (3) Christi, quo „ nos dilexit, præcelsum Sacramentum „ mirabile ac stupendum, & super „ omnia preciosum (4) sacerdotum angelorumque pertractetur misterium (5), „ in quo omne peccatum deleatur & „ crimen. Proinde ego Johannes (6) „ de Leyden, Canonicus Ecclesiæ „ Sancti Salvatoris Traiectensis, & „ Canonicus Ecclesiæ Sancti Pancratij „ Leydensis, in artibus & medicinis „ promotus, Vniversis Christi fidelibus, tam præsentibus quam posteris „ cupio forè notum, quod pie (7) devotionis ductus affectu, cupiens (8) „ terrena in cœlestia, & transitoria in „ æterna, felici (9) commercio commutare: Attendensque quod nonnunquam expedit ea, quæ transactis „ temporibus pro bono utili censentur „ ordinata, rerum & temporum qualitate pensata, per illum maximè à „ quo ordinatio ipsa originem susceperit, citra tamen Ecclesiæ preiudicium (10), ac (11) rerum & bonorum eorundem diminutionem, in „ melius commutari, & priori ordinatione huiusmodi abolita (12), nonnulla alia cum rerum & bonorum „ huiusmodi augmento, pro temporis „ qualitate & exigentia, ac pacis (13) „ conservatione futura felicius (14) & „ congruentius ordinari. Et propterea (15) optans quod diu in voto (16) „ gessi opitulante Domino, effectui „ mancipare desiderato. Revocando ante omnia expresse, reverendi in Christo patris & domini nostri, domini „ David (17) de Burgundia, Episcopi „ Traiectensis, ad id accedente consensu, omnem ordinationem & dispositionem Ecclesiasticam hactenus de „ bonis & rebus meis infra scriptis, per „ me quomodolibet factum, quandam „ Capellaniam seu vicariam de eisdem „ ac nonnullis alijs rebus & bonis per „ me in augmentum earundem assignatis (18) inferius latius specificatis, „ in & ad altare virginis Mariæ consecratum, in Capella Ecclesiæ sancti „ Pancratij Leydensis, in eius parte „ boreali noviter constructum, ubi monumentum meum cum Sarcophago „ notabili feci fieri, in quo me defuncto desidero sepeliri, deservien-

„ dam

(1) Haec Copia, ex Litteris hujus Fundationis Originalibus a Domino Simone van Assendelft, huic Civitati Leydensi (dum viveret) a Consiliis, fideliter facta, differt, teste Domino Jano Hauteno, huic Civitati (dum in vivis esset) a Tabulis, in quibusdam paucis locis cum exemplo hujus Fundationis, quod Vir ille diligens invenit in quodam veteri Regesto, ex Membrana aut Charta pergamena facto, continente memorias fundationum Prebendarum & Vicariarum, signato cum Littera E., quod, tempore laudati Jani Hauteni, in Curia Leydensi servabatur. Ita etiam haec differt in pluribus locis cum eo antigrapho, quod nobis dedit Vir plurimum reverendus Hugo van Heussen in eximiae utilitatis opere, cui titulus: *Historia Episcopatuum Foederati Belgii*. Et hasce variantes lectiones, in commodum Lectoris, hic adnotare necessarium duxi; ubi littera R. indicat *Vetus Regestum*; & iterum littera H. dictam *Historiam Episcopatuum*, ab H. van Heussen conscriptam: nulla tamen facta mentione, nec *Diphthongorum*, nec *Litterarum Capitalium*, uti rerum nullius momenti, in quibus etiam inter nostrum Antigraphon Assendelfianum & exemplum Heussiani magna est differentia.

(2) H. *memorabile.*
(3) H. *Jesu.*
(4) H. *pretiosum.*
(5) H. *mysterio.*
(6) H. *Joannes.*
(7) H. *piæ.*
(8) R. *cupientes.*
(9) H. *felici.*
(10) H. *præjudicium.*
(11) H. *&*
(12) H. *oblita.*
(13) R. *pariter.*
(14) H. *felicius.*
(15) H. *præterea.*
(16) H. *quam diu in voto.*
(17) H. *Davidis.*
(18) H. *eorundem assignan.*

,, dam per proprium vicarium, aut per
,, presbiterum (19) idoneum, & bo-
,, næ famæ in divini cultus augmen-
,, tum pro meæ (20), ac patris mei
,, Nicolai, matris meæ Aleydis, ac
,, Machteldis (21) materteræ meæ, &
,, aliorum parentum, & fratrum meo-
,, rum Petri & Henrici de Leydis, &
,, benefactorum meorum animarum sa-
,, lute, præfati reverendi in Christo
,, patris domini David (22) Episcopi
,, Traiectensis auctoritate, ac capituli
,, mei sancti Pancratij predicti (23),
,, consensu, ad id legittime (24) ac-
,, cedente, fundavi & dotavi, fundo
,, & doto per præsentes, In honorem
,, gloriosæ virginis Mariæ, sancti Io-
,, hannis (25) Baptistæ, & beatæ
,, Mariæ Magdalenæ: assignans pro do-
,, te, & in dotem ipsius vicariæ pro
,, sustentatione futuri rectoris ipsius,
,, fructus & redditus subsequentes, re-
,, servato mihi de huiusmodi bonis usu-
,, fructu, quamdiu vixero in humanis.
,, In primis assigno novemdecim iuge-
,, ra terræ, modicum (26) plus aut
,, minus, sita in Vorenbrouc (27), &
,, à claustro in Leyderdorp proventa.
,, Item assigno *twee hont lants wel ge-*
,, *bougert* (28), *die ligghen over de chin-*
,, *gel* (29) *vander stede van Leyden*,
,, *wel besloet* (30) *: aen die* (31) *een*
,, *zyde leyt Dirc Symonszoons tuyn* (32),
,, *aen die* (33) *ander zyde Dirc de Smits*
,, *tuyn* (34). Item assigno domum quam
,, emi ab hæredibus Henrici Hugo-
,, nis (35), sitam *op die Volresgraft* (36),
,, prope domum meam, quam nunc in-
,, habitat Nicolaus de Leydis (37),
,, filius fratris mei. Item assigno vi-
,, ginti ß (38) *tsjaers therns gelts* (39),
,, *op Wouters van Endelgheests* (40) *huys*
,, *in Marendorp*, *by onser liever Vrou-*
,, *wen kerc te Leyden. Ende zo geve ick*
,, *daer toe noch zes morgen lants*, *gehee-*
,, *ten de vyf geers*, *gelegen by Leyden*, *by*
,, *floris van Alckemadens* (41) *huys. En-*
,, *de noch geve ick twintich* ß (42) *tsjaers*
,, *mitten houde*, *die ick sette op myn huys*
,, *te Leyden*, *daer nu Claes van Leyden*
,, *in woont*: Quam quidem Cappella-
,, niam (43) aut vicariam, sic dotatam
,, deserviendam, qualitercumque &
,, ubicumque voluero, eiusque (44)
,, collationem mihi reservo quamdiu
,, vixero in humanis: Sed post cessum,
,, aut obitum meum, volo quod dictus
,, vicarius, seu rector vicariæ prædictæ,
,, tribus diebus in ebdomada (45), hoc
,, est qualibet die Dominica, & (46)
,, qualibet die Mercurij, & qualibet
,, die Veneris, per se, vel per alium
,, Presbiterum (47) idoneum, bonæ
,, famæ, in predicto (48) altari cele-
,, brabit missam, qua finita, statim
,, ibit ad monumentum meum, cum
,, aspersorio in aqua benedicta madefa-
,, cto, pro meæ (49), parentum,
,, fratrum & benefactorum meorum
,, animarum salute, unum Miserere mei
,, Deus, & unum De profundis, cum
,, duplici collecta, una scilicet pro in-
,, stituente, & una pro defunctis me-
,, moratis devote legat. Et quod in
,, missis, & in alijs orationibus suis
,, devotalibus sit memor instituentis,
,, qui prædicta bona collegit & assig-
,, navit; ac aliorum ab eo desidera-
,, torum. Quod si facere neglexerit,
,, tunc volo & ordino, quod Decanus,
,, aut Canonici capitulares Ecclesiæ
,, sancti (50) Pancratij, dictas missas,
,, & huiusmodi psalmos & collectas,
,, cum aspersorio (51), per alium le-
,, gi faciant, & de fructibus vicariæ
,, prædictæ sibi legaliter satisfaciant.
,, Pro quorum diligentia aut labore,
,, volo quod quilibet Canonicus capi-
tu-

(19) H. *Presbyterum.*
(20) H. *me.*
(21) H. *Mechteldis*
(22) H. *Davidis.*
(23) H. *prædicti.*
(24) H. *legitime.*
(25) H. *Joannis.*
(26) H. *modium.*
(27) H. *Vorenbroeck.*
(28) H. *gebogert.*
(29) H. *ende leggen over die Chingel.*
(30) H. *besloot.*
(31) H. *an die.*
(32) H. *Dirck Simonsz. thuyn.*
(33) H. *an die.*
(34) H. *Dirck die Smits thuyn.*
(35) H. *Magistri Henrici Hugonis.*
(36) H. *Vollers graft*
(37) H. *Nicolaus de Leidis.*
(38) H. *Sol.*
(39) H. *Heeren gelts.*
(40) H. *Wouter van Endegeests.*
(41) H. *Floris van Alckemade.*
(42) H. *stuyvers.*
(43) H. *Capellaniam.*
(44) H. *ejusdemque.*
(45) H. *hebdomada.*
(46) Apud van Heussen & non invenitur.
(47) H. *Presbyterum.*
(48) H. *prædicto.*
(49) H. *me.*
(50) H. *S.*
(51) H. *aspercione.*

,, tularis habeat in fine computationis
,, dominorum de Capitulo mengeli-
,, num (52) vini, & Decanus duplum,
,, quilibet anno quo fuerit per Vica-
,, rium negligentia facta, & per ca-
,, pitulum adimpleta, & hoc de fructi-
,, bus illius anni recipiendo. Insuper
,, volo & ordino quod dictus Vicarius
,, quolibet mense, semel ad minus,
,, pluries si velit, unam missam, per
,, se vel alium (53), dicet in Ecclesia
,, sancti Petri Leydensis, qua finita sta-
,, tim visitabit sepulchra parentum meo-
,, rum, Domini Petri de Leydis, &
,, materteræ meæ Machteldis Wilhelmi
,, Foytkijn (54), ibi legendo Miserere
,, mei Deus unum, & De profundis
,, cum collectis assuetis: & habebit cu-
,, ram quod istarum memoriæ fiant suis
,, certis temporibus, sicut cum Cap-
,, pellanis (55), Domini Petri de Ley-
,, dis, & cum Magistris Hospitalis bea-
,, tæ Catharinæ virginis ordinatum,
,, & benè solutu est, (56) hoc intima-
,, re & dimittere posteris & successori-
,, bus, tam collatoribus quam possesso-
,, ribus Cappellaniæ (57), ut immo (58)
,, memoriæ eorum non tradantur obli-
,, vioni. Item volo & ordino, quod
,, dictæ Vicariæ collatio ad me spectabit
,, quamdiu vixero in humanis, post
,, mortem meam primo cōferat Nico-
,, laus de Leydis, filius fratris mei (59)
,, Henrici de Leydis (60): post obitum
,, eius sit collatrix Aleydis de Leyden:
,, post cuius obitum Machteldis (61)
,, eius soror sit collatrix. Et post obi-
,, tum istorum trium, volo quod senior
,, & proximior ab istis (62) prænomi-
,, natis descendens, sive sit masculus (63),
,, sive femella (64), si fuerint in eo-
,, dem gradu consanguinitatis, mascu-
,, lus iunior in annis, præferatur se-
,, niori femellæ (65) in conferendo. Sed
,, si femella (66) esset proximior (67)
,, in gradu consanguinitatis, certè de-
,, bet præferri cuicunque masculo non
,, existenti in eodem gradu propinqui-
,, tatis. Et post istorum trium obitum,
,, & omnium sequentium eos, volo &
,, ordino quod collatio huius (68) Vi-
,, cariæ devolvatur ad collatorem qua-
,, tuor Cappellaniarum (69) per Do-
,, minum Petrum de Leydis (70) fun-
,, datarum, in Ecclesia sancti (71) Pe-
,, tri Leydensis, & ibi manebit in æter-
,, num, semper tamen iuxta tenorem
,, fundationis conferendo, quicunque
,, etiam fuerit patronus (72). Item vo-
,, lo & ordino quod quandocunque dicta
,, Vicaria per cessum vel resignationē aut
,, obitum vacaverit; quod extunc præ-
,, sentandus sit actu Sacerdos bonus &
,, legalis, non obligatus ad missarum
,, pluralitatem, de quacunque progenie
,, fuerit, aut in tali ætate constitutus,
,, quod infra annum ad sacerdotium
,, promoveatur, & quod in loco bene-
,, ficij, (73) hoc est in Leydē, per-
,, sonaliter resideat. Ita quod si infra
,, annum ad sacerdotium promotus non
,, fuerit, & residentiam in loco bene-
,, ficij, in dicta Vicaria non fecerit per-
,, sonalem: extunc patronus seu collator
,, dictæ Vicariæ pro tempore (74), al-
,, teri personæ sicut præmittitur qua-
,, lificatæ, conferat, absque aliqua de-
,, claratione, dispensatione etiam qua-
,, cunque non obstante. Si autem (75)
,, repertus esset aliquis Clericus legitti-
,, mus (76), de sanguine matris meæ
,, primo, aut de sanguine Iohannis de
,, Leydis (77) fratris matris meæ secun-
,, dario, quamvis esset in ætate mino-
,, ri, scilicet tredecim aut quatuorde-
,, cim annorum, habilis ad proficien-
,, dum

(52) H. *mengelicum.*
(53) H. *vel per alium.*
(54) H. *Machtildis Wilhelmi Foythyn.*
(55) H. *Capellanis.*
(56) Hic omissum est &, quod in Veteri Regesto & apud van Heussen invenitur.
(57) H. *Capellaniæ.*
(58) R. *omnium.* H. *imo.*
(59) Hic omissum est *scilicet*, quod legitur in Veteri Regesto.
(60) H. *Henrici de Leyden.*
(61) H. *Machtildis.*
(62) R. *hijs.*
(63) R. *mas.*
(64) H. *fæmella.*
(65) H. *fæmellæ.*
(66) H. *fæmella.*
(67) R. & H. *propinquior.*
(68) R. *istius.*
(69) H. *Capellaniarum.*
(70) H. *Petrum de Leyden.* Zie van deeze vier Capelrien of Vicarien, hier booven Bladz. 919. in de Aanteekening No. 1.
(71) H. *S.*
(72) H. *proximus.*
(73) Hic omissum est, *in dicta vicaria*; quod invenitur in Veteri Regesto.
(74) In Veteri Regesto haec verba: *pro tempore:* non inveniuntur.
(75) R. & H. *tamen.*
(76) H. *legitimus.*
(77) H. *Johannis de Leidis*

,, dum in fcientia litterarum (78), pro-
,, mittens fe aliquod ftudium particulare.
,, famatum, aut univerfale (79) privi-
,, legiatum vifitaturum in decimo fepti-
,, mo, aut decimo octavo ætatis fuæ
,, anno (80), & ibi permanfurum per
,, triennium ad minus, & ultra fi ve-
,, lit, ille cunctis debet preferri (81),
,, fecundum ordinem fuperius tactum
,, (82), & illum non obligo ad perfo-
,, nalem refidentiam, & ad (83) tam ci-
,, tam promotionem facerdotalem, pro-
,, pter ftudium promiffum (84) per ipfum
,, adimplendum. Sed fi ftudium fuum
,, tanto tempore effet finitum, & am-
,, plius ftudere nollet, volo quod fit
,, reftrictus & qualificatus ut fupradi-
,, ctum eft. Et fi ifte Clericus ftude-
,, re nollet, & fe qualificare ad facer-
,, dotalem gradum, & ad refidentiam
,, perfonalem recufaret, tunc volo quod
,, beneficium vacet de facto, & quod
,, Collator conferat alteri fic qualifica-
,, to, ut dictum eft fuperius. Quod fi
,, Collator conferre nollet, tunc ordi-
,, no, & volo, quod Collator quatuor
,, Capellaniarum fitarum in Ecclefia
,, fancti (85) Petri Leydenfis, habeat illa
,, vice conferre iuxta tenorem funda-
,, tionis uni fic qualificato, ut dictum
,, eft fuperius, & illa collatio erit eius-
,, dem roboris & firmitatis, acfi effet
,, facta à principali collatore. Si effet
,, tamen aliquis illegittimus (86) de
,, prænominata progenie, qui (87) ftu-
,, duiffet in aliquo ftudio privilegiato,
,, qui adeptus effet gradum in Theologia
,, aut Medicinis, aut in Iure Canonico:
,, volo quod tali conferatur ficut cæ-
,, teris legittimis (88), dummodo fue-
,, rit qualificatus, iuxta tenorem funda-
,, tionis: præfupponendo (89) tamen
,, femper quod talis præfentatus, five
,, Clericus fit, aut Sacerdos, aut ad
,, facerdotium promovendus infra an-
,, num, omnia onera, & fpecialiter of-
,, cium vicariæ, quæ per fe facere ne-
,, quibit, per alium bonum idoneum
,, bonæ famæ presbiterum (90) tene-
,, bitur adimplere. Eritque fub prote-
,, ctione & (91) correctione Capituli
,, Ecclefiæ fancti (92) Pancratij Ley-
,, denfis, in omnibus ficut cæteri bene-
,, ficiati Ecclefiæ predictæ (93), eius-
,, que libertatibus & privilegijs gaudeat
,, & fruatur. Salvo quod non imponet
,, neque participabit de præfentijs &
,, memorijs eorum: Et pro tali beni-
,, vola (94) receptione huius vicariæ
,, fub eorum defenfione, correctione,
,, eiusque fundationis manutenentia &
,, fuftentatione, volo & ordino quod
,, quilibet Vicarius huius vicariæ ante
,, obitum fuum legabit Capitulo Ec-
,, clefiæ fancti (95) Pancratij predi-
,, ctæ (96), fuam memoriam, de me-
,, dia libra monetæ currentis annuatim,
,, ut fundatio huius vicariæ plenè &
,, perfectè (97) confervetur. Rogans
,, igitur humiliter Reverendum in Chri-
,, fto patrem & dominum, dominũ Epi-
,, fcopum Traiectenfem, aut eius in fpi-
,, ritualibus vicarium generalem, qua-
,, tenus hujusmodi meam fundationem
,, & dotationem confirmare (98) &
,, approbare, dictamque capellaniam,
,, five vicariam in titulum beneficij eri-
,, gere, & bona ad ipfam ut præmitti-
,, tur affignata & in pofterum affignan-
,, da, fub fua & beati Martini patroni
,, fui gloriofi protectione fufcipere, &
,, de cætero ecclefiaftica fore & cenferi
,, debere authoritate (99) fua ordinaria,
,, decernere velit & dignetur. In quo-
,, rum omnium teftimonium, figillum
,, meum duxi præfentibus apponen-
,, dum (100).

,, Datum anno Domini millefimo qua-
,, dringentefimo fexagefimo (101),
,, menfis May (102) die ultima.

,, (*Sic fubfcriptum:*)

,, Collationata concordat cum fuo ori-
,, gi-

(78) H. *literarum.*
(79) H. *utile.*
(80) R. & H. *anno ætatis fuæ.*
(81) H. *præferri.*
(82) H. *factum.*
(83) Apud van Heuffen hoc *ad* non invenitur.
(84) In Veteri Regefto hoc *promiffum* non habetur: quum apud van Heuffen legatur: *præmiffum.*
(85) H. *S.*
(86) H. *illegitimus.*
(87) Pro *qui* hic habet van Heuffen: *&.*
(88) H. *legitimis.*
(89) H. *præfupponens.*
(90) H. *Presbyterum.*
(91) R. *vel.*
(92) H. *S.*
(93) H. *prædictæ.*
(94) H. *benevola.*
(95) H. *S.*
(96) H. *prædictæ.*
(97) H. *plenæ & perfectæ.*
(98) R. *firmare.*
(99) H. *auctoritate.*
(100) R. *Appendendum.* H. *præfentibus duxi appendendum.*
(101) H. 1460.
(102) H. *Maji.*

,, ginali, de verbo ad verbum, præfens ,, copia per me publicum Notarium ,, copiata, quod proteftor fub figno ,, meo minuto præfentibus fubfcripto ,, mea manu propria,

,, (*Et fubfignatum erat*)

SYMON (103).

Welke Vicarie vervolgens, ten verzoeke van deszelfs Stichter, door den Hoog-Eerwaardigen en Hoog-Gebooren Heere David van Bourgondien, Biffchop van Utrecht, nog in dat zelfde jaar der ftichting, met zyne Bisfchoplyke goedkeuring, zynde vooraf gegaan de goedkeuring van den Deeken en het Kapittel van deeze St. Pankras Kerk, is bekrachtigd by de volgende

Opene Brieven van Confirmatie der Vicarie, geflicht door den Heere Johan van Leyden, ter eere van de glorieufe Maegt Maria en van den Heyligen Jan den Dooper en de Heylige Maria Magdalena, op het Altaer van de Maegt Maria in de Kapelle aen de noortzyde van de St. Pankras Kerck te Leyden; gegeeven by den Hoog-Eerwaerdigen Heere David van Bourgondien, Bisfchop van Utrecht, op den 5. Juny van 't jaer 1460.

,, DAVID DE BVRGVNDIA, ,, Dei & Apoftolice Sedis gracia ,, Epifcopus Trajectenfis, vniuerfis & ,, fingulis Chrifti fidelibus tam prefen- ,, tibus quam futuris falutem in eo qui ,, omnium eft vera falus, ad humilem ,, fupplicacionem honorabilis viri nobis ,, in Chrifto dilecti Magiftri, Joannis ,, de Leydis, noftre Diocefis Canonici, ,, in Artibus & Medicina Magiftri, ,, fundatoris perpetue Capellanie fiue ,, Vicarie, de qua in litteris fuis qui- ,, bus hee noftre littere transfiguntur ,, fit mencio, reuocacioni equis ordina- ,, cionis feu difpoficionis Ecclefiaftice ,, attinis de bonis fuis & rebus de qui- ,, bus in eisdem fuis litteris menciona- ,, tur, per eum cum & fub interuentu ,, auctoritatis quondam bone memorie ,, Rodolphi, Epifcopi Traiectenfis, ,, immediati predecefforis noftri queli- ,, bet facte prefentibus ex certis & ra- ,, cionabilibus caufis legitimis animum ,, noftrum ad hoc mouentibus expreffe ,, confencientes illamque preterea caf- ,, fantes, irritantes, annullantes & pro ,, omnino abolita huiusmodi volentes ,, fundacionem ac dotacionem eiusdem ,, Capellanie fiue perpetue Vicarie, ,, prout in prefatis litteris prefentibus ,, transfixis defcribuntur tenore prefen- ,, cium ratificamus, approbamus & in ,, Dei nomine confirmamus, jure ma- ,, tricis Ecclefie & cuiuslibet alterius, ,, nec non jure communi, quibus pre- ,, fentibus nullatenus derogare intendi- ,, mus, femper faluis. Ipfam quoque ,, Capellaniam fiue perpetuam Vicariam ,, in titulum beneficii erigimus, & ,, bona ad ipfam in dictis litteris affig- ,, nata & in pofterum affignanda, de ,, cetero fore & effe Ecclefiaftica decer- ,, nimus & fub Ecclefiaftica libertate ,, tuenda noftra pro teftimonio littera- ,, rum.

,, Datum noftro fub figillo ad caufas ,, prefentibus appenfo Anno Domi- ,, ni millefimo quadringentefimo ,, fexagefimo menfis Junii die ,, quinta (104).

Schoon

(103) Deeze is de Heer Mr. Simon van Affendelft, Penfionaris der Stad Leyden en Notaris Publiek; als blykt uit het hiernaa volgende getuigenis van den Heere Jan van Hout, Secretaris deezer Stad; van welken Heere van Affendelft zie hier booven op Bladz. 903. in de Aanteekeñ. N°. 1., als ook, Oude Vroedfchapsboek, fol°. 115. vf. en nog Vroedfchapsboek, A. fol°. 16. vf.

(104) Deeze Opene Brieven van Confirmatie; als ook de Fundatiebrief deezer Vicarie, (my meedegedeeld door mynen zeer geliefden en veel geëerden Broeder, den Wel-Edelen Geftrengen Heere Mr. Nicolaas van Alphen, Veertig in Raide en Oud-Prefideerend-Schepen der Stad Leyden, &c. &c., en, op huiden, den dag, op den welken dit blad ter drukpers gelegd wordt, door de Groote Vroedfchap verkoozen tot Burgemeefter deezer Stad, welk aanzienlyk ampt, ik wenfche, dat zyn Wel-Edele Geftr., geduurende dit jaar en nog te meermaalen, met alle genoegen, tot welzyn van deeze Stad, en tot nut van de geheele loflyke Burgery en van alle Leyden 's ingezeetenen, zal moogen bekleeden, in de vreeze des Heeren en onder het zoet genot van zyne allerdierbaarfte en heilryke zeegeningen; en dat zyn Wel-Edele Geftr., gelyk Hy in zyne voorige waardigheden, naar alle zyne vermoogens, zich betoond heeft een getrouw Voorftander van Recht en Gerechtigheid met bewaaring

van

Schoon nu de Heer Johan van Leyden, by de voorenstaande Brieven van stichting dezer Vicarie, het recht van begeeving van dezelve, geduurende zyn leven, aan zich behouden hebbende, met veel omzigtigheid had verklaard, hoedaanig hy begeerde, dat, naa zyn afsterven, dit recht van begeeving in zyn geslacht zoude stand grypen, en dus het zelve allereerst opgedraagen aan Nicolaas van Leyden, den zoon van zynen broeder Hendrik van Leyden; en, naa deszelfs dood, aan Aleidis van Leyden, en wederom, naa dat deeze afflyvig was geworden, aan haare zuster Machteld van Leyden, en al verder [illegible], dat, wanneer de drie opgenoemde persoonen uit dit leven waren gescheiden, als dan den oudsten en naastbestaanden, uit hen gesprooten, 't zy man, 't zy vrouw, dit recht van begeeving zoude hebben; zoo nochtans dat een man, schoon jonger van jaaren, in den zelfden graad van bloedverwantschap, den voorrang zoude hebben voor de vrouw; terwyl echter de vrouw, aan den Stichter naader in den bloede bestaande, den man, zoo naa niet vermaagschapt zynde, uitsluiten zoude. zoo is nietteenin, reeds in het voorste gedeelte van de zestiende eeuw, naa het afsterven van Meester Johannes van Leyden, aan wien deeze Vicarie op den 28. Maart van den jaare 1500. door den Hoog-Eerwaardigen Heere Meester Pieter Wiggers zoon (1), in zyn leven Deeken van het Kapittel van St. Pankras Kerk te Leyden, was begeeven, en die dezelve tot op zyn dood vreedig en stil had bezeeten; wanneer het bezit en bewind van dezelve was gekoomen in handen van den Heere Nicolaas Johansz Paedts; over dit recht van begeeving groot verschil gereezen tusschen de afstammelingen van den hier booven gemelden Heere Nicolaas Hendriksz van Leyden, ter eene; en de afstammelingen van de meede hier booven vermelde Juffrouwen Aleidis en Machteld van Leyden, ter andere zyde; terwyl de Heer Hendrik Florisz (2), Secretaris der Stad Leyden, als man en voogd van vrouwe Machteld van Leyden, en dus in den naam van zyne voornoemde huisvrouwe, afstammende van den gemelden Heere Nicolaas Hendriksz van Ley-

van onze Burgerlyke Voorrechten en Vryheden, ook altoos, als een waarachtig en getrouw Burgervader, mooge drukken de pryswaardige voetstappen van onze braave Voorvaderen, en insgelyks volharden te zyn een [illegible] Beschermer van alle de Privilegien, Handvesten en oude loflyke Herkoomsten van deeze onze goede Stad en van dit ons [illegible] Vaderland, opdat, onder zyne [illegible] meede-wer[illegible] zynen voor[illegible] het lieve Vaderland [illegible] gelyke [illegible] bewaard, en [illegible] Vaders op hun wettig [illegible] kracht gehandhaafd [illegible] van allerleie onderdrukkingen, steeds moogen blyven in het stille, geruste en ongestoorde bezit van ons [illegible], de Vryheid in den Burgerstaat [illegible] Godsdienst; en alzoo den in [illegible] en getrouwe Leydenaaren [illegible] luister van ons oud en deftig [illegible] regeering meerder [illegible] worden uitgebreid, en [illegible] als een uitmuntend sieraad [illegible] Stad, steeds in eene gezeegende [illegible] by het laate naageslacht [illegible] worde') schoon meede gevonden wordende by den meermaals geroemden naarstigen onderzoeker en kundigen opdelver der Neederlandsche Kerkelyke Oudheden, den Heere Hugo van Heussen in Historia Episcopat. Foederat. Belg. part. I, pag 459—461., heb ik nochtans hier niet willen achterlaaten, opdat dezelven zouden blyven gevoegd by de volgende aanmerkelyke Stukken, raakende het Jus Patronatus van deeze Vicarie; dewelken het naauwkeurig oog van den gemelden Heere van Heussen schynen ontsnapt te zyn.

(1) Deeze is waarschynlyk dezelfde Heer Mr. Pieter Wiggers zoon, Priester onder het Bisdom van Utrecht, dewelke op den 21. July van den jaare 1489. door den Onderdeeken en Kanoniken van dit Kapittel van St Pankras Kerk, op de collatie van den Heere Ricardus Wermboutsz, Kanonik van dat Kapittel, als waarachtig Patroon van de Prebende en Kanonikdy van St Georgius, gesticht in deeze meergemelde St. Pankras Kerk, met dezelve Prebende en Kanoniksdy is begiftigd geworden, volgens de Opene Brieven ten zelfden dage daarvan uitgegeeven en gevonden wordende by H. van Heussen in Additis ad suprascitatam Historiam Episcopat. Foederat. Belg. part. I, pagg. 597. & 598.

(2) Deeze Heer *Hendrik Florisz*, aan wien ik elders vinde gegeeven te zyn den toenaam: *Heermaalen*: heeft deeze Stad Leyden, als Secretaris, gediend van den jaare 1509. tot op den 29. Juny van den jaare 1531., wanneer hy is overleeden; gelyk ook gedeeltelyk is aangeteekend door den Heere Burgemeester Orlers in de Beschryving der Stad Leyden, Deel III. pag. 673. en de Vroedschapsboeken deezer Stad; als: het Oude Vroedschapsb. folo. 112 vers.; Vroedschapsb A. folo. 26. vs. en C. folo. 14., als meede Dienstboek A. folo. 1.

„ lanus fæpedictæ Ecclefiæ fancti Pancra-
„ tij, & Iacobus Paedts, Bartholomeus
„ Iacobs, Wilhelmus Gerardi, Adrianus
„ Gerardi, Omnibus melioribus modo
„ & forma præmiffis, ordinaverunt, con-
„ ftituerunt, & creaverunt, ac quilibet
„ eorum divifim conftituit, fecit, &
„ creavit fæpedictum magiftrum Nico-
„ laum Paeds, eorum verum & indu-
„ bitatum procuratorem, in caufa præ-
„ fata cum omnibus & fingulis claufulis
„ fupra memoratis & expreffis, Magi-
„ ftro Wilhelmo Paeds, & Adriano Io-
„ hannis præfatis, circa Renum novum
„ Leydenfem, præfato magiftro Theo-
„ drico in Ecclefia fancti Petri Leyden-
„ fis, cæteris in eorum domibus exi-
„ ftentibus. Præfentibus ibidem pro-
„ vidis & honeftis viris Petro Backer
„ præfato cuftode dictæ Ecclefiæ fan-
„ cti Pancratij, ac Petro de Noorden,
„ teftibus fidedignis Clericis Traiecten-
„ fis diocefis, incolis opidi Leydenfis,
„ ad præmiffa vocatis & rogatis. *Sic
„ fubfcriptum*: Et ego Petrus filius
„ Henrici de Wou, Clericus Traiecten-
„ fis diocefis, facris Apoftolica & Im-
„ periali auctoritatibus Notarius publi-
„ cus, quia præmiffis omnibus & fin-
„ gulis dum fic ut præmittitur, fierent
„ & agerentur, una cum prænominatis
„ teftibus præfens interfui, eaque om-
„ nia & fingula, fic fieri fcivi, vidi,
„ & audivi: Ideo hoc præfens publicum
„ inftrumentum manu mea propria con-
„ fcriptum, ex inde confeci, & in hanc
„ publicam formam redegi, fignoque
„ & nomine meis proprijs & confuetis
„ fubfcripfi & fubfignavi, in teftimo-
„ nium omnium præmifforum rogatus,
„ & requifitus.

„ Poftea anno millefimo, quingente-
„ fimo, vicefimo tertio, indictio-
„ ne undecima, die vero ultima
„ menfis Ianuarij, hora prima, vel
„ quafi poft meridiem, Pontifi-
„ catus fanctiffimi in Chrifto pa-
„ tris, & domini noftri, domini
„ Adriani, Papæ fexti, anno eius
„ primo, in mei Notarij publici
„ teftiumque infrafcriptorum, ad
„ hoc rogatorum & vocatorum
„ prefentia, perfonaliter conftitu-
„ tus, præfatus venerabilis & cir-
„ cumfpectus vir, dominus & ma-
„ gifter Petrus de Gouda, arbiter,
„ arbitrator, & in caufa beneficia-
„ li, quæ inter dictas partes infra-
„ fcriptas compromiffi inftrumento
„ nominatur, coram eo vertitur, ha-
„ bens, & tenens fuis in manibus
„ quandam papiri cedulam, for-
„ mam & notam laudi, feu fenten-
„ tie arbitralis in fe continentem,
„ quam in præfentia præfatarum
„ partium animo & intentione ut
„ afferuit, inter dictas partes lau-
„ dandi, five fententiandi, alta &
„ intelligibili voce prælegit, &
„ pronuntiavit: cuius quidem ce-
„ dulæ tenor fequitur, & eft talis,

„ IN caufa, coram nobis Petro de
„ Gouda, Capellæ beatæ Mariæ
„ virginis, Curiæ Hagenfis, Canonico
„ ac Ecclefiæ parochialis in Voorfcho-
„ ten Curato, & arbitro arbitratore,
„ & amicabili compofitore, inter vene-
„ rabiles & circumfpectos viros, domi-
„ nos & magiftros, Nicolaum de Ley-
„ den Presbyterum, & Henricum Flo-
„ rentij tutorio nomine domicellæ
„ Machteldis de Leydis, uxoris fuæ,
„ aliorumque omnium confanguineo-
„ rum, ex linea venerabilis viri, Nico-
„ lai de Leydis, piæ memoriæ defcen-
„ dentium, ex una, necnon dominum
„ & magiftrum Nicolaum filium Petri
„ Paeds presbyterum, utriufque iuris
„ baccalarium, tam pro fe, quam om-
„ nium & fingulorum confanguineorum
„ ex linea quondam Aleydis & Mach-
„ teldis defcendentium nominibus, de
„ & fuper pertinentia iuris patronatus
„ Vicariæ altaris beatæ Mariæ virgi-
„ nis, in collegiata & parochiali Eccle-
„ fia fancti Pancratij, opidi Leydenfis,
„ olim per egregium virum dominum &
„ magiftrum Iohannem de Leyden, fun-
„ datæ, dotatæ, & erectæ, alijsque re-
„ bus, differentijs, quæftionibus, &
„ caufis in compromiffi inftrumento ex-
„ preffis partibus ex altera, indecife
„ pendente, & vertente, feu penden-
„ tibus & vertentibus, iuxta potefta-
„ tem & facultatem, à partibus nobis
„ datam & conceffam, Chrifti nomine
„ invocato, folum Deum & æquitatem
„ præ oculis habentes, partium iuribus,
„ ac allegationibus vifis & intellectis,
„ ipfifque partibus ad audiendum no-
„ ftram arbitralem fententiam vocatis,
„ animo & intentione arbitrandi, atque
„ inter prædictas partes amicabiliter ex
„ æquo & bono componendi, per hanc
„ noftram fententiam arbitralem, quam
„ de Iurifperitorum confilio in his fcri-
„ ptis ferimus.

„ Declaramus & ordinamus, quod

 „ dein-

„ deinceps ius patronatus huius Vica-
„ riæ, totiens quotiens eam vacare con-
„ tigerit, ad descendentes ex linea Ni-
„ colai de Leyden, fratris ipsius Funda-
„ toris ex una, & descendentes ex linea
„ dictarum Aleydis & Machteldis de
„ Leyden sororum ex altera, alternatis
„ vicibus devolvetur. Item quod per-
„ mutatio huiusmodi Vicariæ, pro tem-
„ pore fienda, fiet de consensu patrono-
„ rum utriusque lineæ, proviso quod
„ per hoc futuro tunc patrono, iuxta
„ prætactam alternativam, in sua colla-
„ tione, per mortem & liberam resigna-
„ tionem non præiudicetur. Et si ali-
„ qua linea dictarum partium ullo tem-
„ pore in posterum per mortem fuerit
„ extincta, eo eventu prædictum iuspa-
„ tronatus, huiusmodi Vicariæ accresset
„ totaliter & in integrum vivis & super-
„ stitibus alterius lineæ, cætera omnia
„ fient secundum tenorem fundationis.
„ Item præsentatio iam facta, per Hen-
„ ricum Florentij, nomine uxoris suæ,
„ de Domino Nicolao de Leyden præ-
„ fato, suos pro hac illius lineæ vice
„ sortientur finem & effectum. Salvo
„ quod idem dominus Nicolaus de Ley-
„ den sic præsentatus propter bonum pa-
„ cis & concordiæ, domino & magistro
„ Nicolao filio Petri Paeds prædicto, in
„ beneficijs seu pensionibus Ecclesiasti-
„ cis, super fructibus prædictæ Vica-
„ riæ, seu cuiuscunque alterius benefi-
„ cij, sive unius conventus aucthoritate
„ loci ordinarij, si fieri potest, alioquin
„ sanctæ sedis Apostolicæ, assignandos
„ viginti septem florenos, monetæ cur-
„ rentis, antequam in dicta Vicaria in-
„ stalletur, nisi prius fortè ipsum reddi-
„ derit contentum, procurabit & assi-
„ gnabit, atque occurrente prima vaca-
„ tione huius Vicariæ, proximior &
„ senior de linea dictarum sororum,
„ semper iuxta mentem fundatoris, &
„ illius fundationis, quæ vult quod iu-
„ nior masculus, seniori fœminæ in æ-
„ quali gradu in conferendo præferatur,
„ pro illius tunc lineæ vice, ad dictam
„ Vicariam tunc vacantem præsentabit.
„ Et sic perpetuo inter dictas partes pro
„ alternatis vicibus observabitur, & hijs
„ mediantibus, præsentatio facta de do-
„ mino Nicolao filio Iohannis Paeds erit
„ annullata, necnon sententia arbitralis
„ Traiecti, in favorem Henrici Floren-
„ tij, nomine suæ uxoris lata, propter
„ bonum pacis, perpetuo erit extincta
„ & cassata. Itē domum spectantem ad
„ dictam Vicariam, Henricus Florentij
„ favore uxoris suæ, quæ est de sangui-
„ ne fundatoris, quæ ut dicitur minatur
„ ruinā, nec amplius utilis, pro ipsa
„ Vicaria videatur, consensu ordinarij
„ loci, pro honesta recompensa arbitrio
„ bonorum virorum estimanda, & dictæ
„ Vicariæ applicanda pro se, suisque
„ hæredibus perpetuo si vult accipere
„ valebit: Item fructus huiusmodi Vi-
„ cariæ, à die mortis magistri Iohannis
„ de Leyden, ultimi illius pacifici pos-
„ sessoris cessæ, & quousque præfatus
„ dominus Nicolaus de Leyden non fue-
„ rit in, & ad dictam Vicariam instal-
„ latus, cedendi, percepti, sive adhuc
„ percipiendi, inter ipsum dominum Ni-
„ colaum de Leyden, & præfatum
„ magistrum Nicolaum filium Petri
„ Paedts, propter bonum pacis dividen-
„ tur. Expensas vero, inter dictas par-
„ tes, seu eorum consanguineos, coram
„ diversis iudicibus, & in diversis locis
„ factas, ex causa recompensantes, hu-
„ iusque nostræ sententiæ arbitralis,
„ laudi seu dicti, declarationem sive in-
„ terpretationē, semel vel pluries, ac
„ etiam quandocunque nobis reservan-
„ tes. Insuper declaramus quod per
„ hanc nostrā sententiam arbitralem iuri
„ vero perpetuo quatuor vicariarum,
„ per dominum Petrum de Leyden, in
„ Ecclesia sancti Petri Leydensis funda-
„ tarum, ex fundatione præsentis Vica-
„ riæ requisito, seu requirendo, in pos-
„ terum in nullo præiudicare intendi-
„ mus. Præterea ordinamus, & volu-
„ mus, quod hinc inde prætactæ partes,
„ hanc nostram sententiam arbitralem,
„ laudum vel dictum, infra annum à da-
„ ta præsentium computandum, aucto-
„ ritate ordinarij loci, vel sanctæ sedis
„ Apostolicæ, approbari & confirmari
„ faciant.

„ Quaquidem sententia arbitrali, sic
„ lata & pronunciata, prędicti domi-
„ nus Nicolaus de Leyden, & Hen-
„ ricus Florentij, omnium consan-
„ guineorum ex linea dictarum soro-
„ rum de Leyden descendentium,
„ hinc inde nominibus ad emolo-
„ gandum, seu approbandum prę-
„ fatam sententiam terminum deli-
„ berandi, hinc ad dominicam Lę-
„ tare tunc futuram, à dicto Do-
„ mino arbitro, arbitratore ipsis
„ assignari petierunt, & ex mutuo
„ eorum consensensu acceperunt.
„ Acta fuerunt hæc Hagæ, in do-
„ mo sæpedicti domini & magistri
„ Pe-

Leyden, en meenende, dat het recht van begeeving thans aan haar was gekoomen, tot deeze Vicarie had benoemd den Eerwaardigen Heere Meester Nicolaas van Leyden, Priester, meede uit dien zelfden stam gebooren, dewelke dan ook aan den opgemelden Heere Nicolaas Johansz Paedts zyn bezit en bewind van deeze Vicarie betwistede, in 't welk hem de Heer Nicolaas Pietersz Paedts, Priester, en alle de verdere afstammelingen van de voorgemelde Juffrouwen Aleidis en Machteld van Leyden, trachteden te handhaaven. Wanneer nu dit verschil al eenigen tyd had geduurd, zoo zyn de wederzydsche twistende partijen eindelyk te raade geworden, om, tot vermyding van verdere oneenigheden, tusschen onderlinge bloedverwanten voor al niet betaamende, en tot behoud der goederen en vruchten aan deeze Vicarie behoorende, deeze zaak te verblyven aan de uitspraak van den Hoog-Eerwaardigen Heere, Meester Pieter van der Goude, Priester, Kanonik op het Hof in 's Gravenhage en Cureit of Opperpriester van de Parochiekerk te Voorschoten; en is, ten dien einde, op den 18. November van den jaare 1522. voor Meester Frans Garbrantsz, Geestelyk persoon onder het bisdom van Utrecht en door Keizerlyk gezag Openbaar Notaris, tusschen de Heeren Nicolaas van Leyden, Priester; en Hendrik Florisz, Secretaris der Stad Leyden, ter eene; en den Heere Nicolaas Pietersz Paedts, voor hem zelven en als Gemagtigden van zyne vrienden en bloedverwanten, ter andere zyde; geslooten eene Acte van Compromis, by dewelke dit verschil is verbleeven aan de beslissende uitspraak van den voorgenoemden Hoog-Eerwaardigen Heere Pieter vander Goude, die deeze zyne uitspraak dieswegens heeft gedaan op den 31. January van het daar aan volgende jaar 1523., welke uitspraak dan ook, naa dat de wederzydsche partijen dezelve hadden goedgekeurd, aangenoomen en daarin berust, vervolgens door den Doorluchtigen, Hoog-Gebooren en Hoog-Eerwaardigen Heere, Hendrik, Paltsgraave op den Rhyn, Hertoge van Beijeren, Bisschop van Utrecht, op den 22. September van den jaare 1524. is bevestigd geworden. En, dewyl my de vyf volgende aanmerkelyke stukken noopens dit opgemelde verschil en deszelfs eindelyke beslissing zyn ter hand gekoomen, heb ik gemeend, dezelven niet te moogen achterhouden, maar aan den oudheidlievenden Leezer te moeten meedendeelen.

„ In nomine Domini, Amen: Anno
„ à nativitate eiusdem Domini,
„ millesimo, quingentesimo, vicesimo
„ secundo, indictione decima, mensis
„ Septembris die duodecima, manè ho-
„ ra septima, vel quasi, Pontificatus
„ sanctissimi in Christo patris & domini
„ nostri, domini Adriani divina provi-
„ dêtia electi seu Papæ moderni, An-
„ no eius primo, in mei Notarij pu-
„ blici, ac testium infrascriptorum, ad
„ hoc vocatorum & rogatorum præsen-
„ tia, personaliter constituti, probi ac
„ honesti viri, Iohannes Paedts Nico-
„ lai, Iohannes Paedts Petri, Antho-
„ nius Paedts, Franciscus Paedts, &
„ Petrus Paedts, Iohannes Nicolai,
„ Franciscus Iohannis, Folkardus Ro-
„ dolphi, Nicolaus Volpardi, Hel-
„ brandus Wilhelmi, Wilhelmus Cor-
„ nelij, nec non Theodricus Paedts,
„ Theodricus Adriani, Iohannes Nico-
„ lai, Wilhelmus Iacobi, Nicolaus
„ Adriani, invicem consanguinitate,
„ seu affinitate respective coniuncti,
„ Constituerunt, fecerunt, ordinave-
„ runt, ac creaverunt, simul & con-
„ iunctim, ac divisim, quilibet eorum
„ principaliter & insolidum, honestum
„ ac probum dominum magistrum Ni-
„ colaum Petri Paedts præsentem, &
„ in se huiusmodi onus suscipientem,
„ eorum verum certum & indubitatum
„ procuratorem, actorem factorem, &
„ negotiorum suorum gestorem, ac
„ nuntium specialem & generalem: Ita
„ tamen quod generalitas specialitati
„ non deroget, nec econtra, ad con-
„ cordandum, componendum, paci-
„ scendum, & transigendum eorum no-
„ mine & pro ipsis, cum quodam Hen-
„ rico Florentij, tam suo quam uxoris
„ suæ, aut alicuius alterius nominibus,
„ seu alio quocunque, sua interesse
„ prætendente, de omni lite, quæstio-
„ ne, causa seu controversia, quæ in-
„ ter dictas partes vertitur, seu verti
„ posset occasione cuiusdam perpetuæ
„ Vicariæ, seu Capellaniæ beatæ Ma-
„ riæ virginis in ecclesia collegiata
„ sancti Pancratij, opidi Leydensis. cu-
„ ius possessor ac rector Nicolaus Paedts
„ Iohannis in præsentiarum existit,
„ necnon ad compromittendum &
„ quemcumque probum virum unum

„ vel plures arbitrum, seu arbitros arbitratores, seu amicabiles compositores summariè, & de plano & sine strepitu ac figura iudicij, iuris ordine servato, pro præmissis seu quibuscunque causam huiusmodi contingentibus & dependentibus ab eadem, & super quibuscunque expensis factis & habitis per eos, vel aliquem eorum præmissorum terminandis, eligendum, de alto & basso se submittendo consentiendum. Quodque huiusmodi arbiter arbitrator, & amicabilis compositor sive arbitri arbitratores sive amicabiles compositores summariè & de plano, & sine strepitu ac figura iudicij, iuris ordine servato, vel non, possint prout sibi omnia & singula prædicta cum suis dependentijs & connexis decidere, examinare, terminare, & finire, arbitrando, laudando, ordinando, disponendo; vel alias quomodolibet faciendo prout videbitur expedire, compromissum fide plena iuramento vallandū & ad compromittēdum & conveniendum, ac in ipsorum dominorum constituentium animas iurandum, quod ipsi constituentes huiusmodi arbitrorum arbitratorum sive amicabilium compositorum, dictum arbitramentum & ordinationem acceptabunt, ratificabunt & emologabunt, ratum & gratum habebunt, & inviolabiliter observabunt perpetuo, totum id & quicquid super præmissis & ea tangentibus, dicti arbitri arbitratores, seu amicabiles compositores duxerint faciendum. Et obligantes ipsos Dominos constituentes, omniaque & singula eorum bona mobilia & immobilia, præsentia & futura, ubicunque existentia ac poterunt inveniri: & generaliter ad faciendum omnia & singula quæ in præmissis, & circa ea fuerint oportuna, & quæ ipsimet coniunctim vel divisim dicere, facere, & agere possent, si personaliter interessent, etiam talia, quæ mandatum exigant magis speciale: Super quibus omnibus & singulis memorati constituentes petierunt, sibi à me Notario publico infrascripto, unum vel plura in meliori forma confici instrumentum vel instrumenta, publicum vel publica. Acta in domo habitationis præfati Anthonij Paeds, Anno, indictione, mense, die, hora, Pontificatu præscriptis, præsentibus ibidem honestis dominis magistro Theodorico Iacobi, Canonico Ecclesiæ collegiatæ sancti Pancratij, & Petro Backer, custode eiusdem Ecclesiæ Clericis Traiectensis Diocesis, testibus fidedignis, ad præmissa vocatis & rogatis.

„ Præterea anno, indictione, mense, die, hora, Pontificatu & testibus præmissis honestæ personæ, Katharina Relicta quondam Gerardi Rodolphi coram me Notario publico infrascripto, in domo suæ habitationis existens, ac Cornelius Volpardi, Iodocus Verteft, & Iohannes Iohannis Noremên, seorsum à prædicta domo existentes, quilibet eorum constituit, divisim fecit & ordinavit, omnibus melioribus modo, via, iure, causa, cum omnibus & singulis clausulis, & articulis, supra in præsenti procurationis instrumento contentis, & expressis, sæpedictum magistrum Nicolaum Paeds, suum verum certum & indubitatum procuratorem, actorem, factorem, & negotiorum suorum gestorem.

„ Desuper hora nona, vel quasi eiusdem diei ante prandium, in præsentia mei Notarij publici, & testium præmissorum iuxta cemiterium Ecclesiæ parochialis de Voorschoten, probus & honestus vir Iacobus Adriani constitutus, similiter constituit prædictum magistrum Nicolaum Paeds in præfata causa, suum verum & indubitatum procuratorem, actorem, factorem, ac negotiorum suorum gestorem forma & modo præmissis.

„ Insuper hora prima, vel quasi tempore prandiali eiusdem diei, honesta persona, Meynsa filia Nicolai Iohannis Paedze, existens in domo suæ inhabitationis situata circa novam Ecclesiam in oppido Delfensi, constituit modo & forma præmissis, sæpedictum magistrum Nicolaum Paedts, eius verum & indubitatum procuratorem in causa præfata, præsentibus eisdem testibus supra memoratis, coram me Notario similiter infrascripto.

„ Postremo, vicesimo secundo die, mensis Novembris, infra octavam & nonam horas, de manè, Anno, indictione præscriptis, Pontificatus sanctissimi in Christo patris, & domini nostri, domini Adriani, divina providentia Papæ sexti, anno eius primo, in mei Notarij publici, & testium infrascriptorum præsentia, constituti honesti viri magistri Wilhelmus Paedts, & magister Theodricus, quondam Capel-

„ la-

,, Petri de Gouda, arbitri arbitra-
,, toris, ſita infra ſepta Curiæ Hol-
,, landienſis, ſub anno, indictione,
,, menſe, hora, & Pontificatu qui-
,, bus ſupra, prȩſentibus ibidem
,, honeſtis viris Iacobo de Gouda
,, Laico, & Iohanne filio Wilhel-
,, mi Clerico Traiectenſis Diœce-
,, ſis, teſtibus fidedignis, ad præ-
,, miſſa vocatis & requiſitis.

,, DEinde, Anno, indictione, & Pon-
,, tificatu quibus ſupra in nota ſen-
,, tentiæ arbitralis, die vero decima nona,
,, menſis Februarij, intra undecimam &
,, duodecimam horas, tempore prandij,
,, tempore & termino præſcriptis, ante
,, dominicam Lætare, tunc proximè
,, futuram, præfatæ hinc inde partes,
,, tunc comparuerunt coram me Nota-
,, rio infraſcripto, & teſtibus inferius
,, expreſſis, omnibus melioribus modo,
,, via, iure, cauſa & forma, quibus
,, melius & efficacius potuerunt & de-
,, buerunt, unanimi & parili conſenſu
,, proprijs & omnium aliorum conſan-
,, guineorum, in ſupradicto inſtrumento
,, compromiſſi nominatorum nominibus,
,, dictam ſententiam arbitralem, ſive
,, laudum emologarunt & approbarunt,
,, ac eandem ratam & gratam habue-
,, runt, promittentes proprijs & alio-
,, rum omnium eorum conſanguineorum
,, nominibus, dictæ ſententiæ arbitrali,
,, laudo vel dicto, nullo unquam tem-
,, pore contravenire, quacunque ratio-
,, ne, vel cauſa, ſeu alio quocunque
,, modo, de iure, vel de facto, verbo
,, vel opere, per ſe, vel interpoſitam
,, perſonam, publicè vel occultè, di-
,, rectè vel indirectè, ſub pœnis in dicti
,, compromiſſi inſtrumento contentis.
,, Et inſuper in pleniorem fidem omni-
,, um & ſingulorum præmiſſorum, præ-
,, fatus dominus arbiter ſigillum ſuum,
,, præſentibus appendendum duxit. Acta
,, fuerunt hæc Hagis, in domo inhabi-
,, tationis Annæ, filiæ magiſtri Gerar-
,, di, ſita *aen die plaets*, Sub anno, in-
,, dictione, menſe, die, hora, & Pōti-
,, ficatu quibus ſupra: præſentibus ibi-
,, dem honorabili & egregio viro, ma-
,, giſtro Vrancone Boot, utriuſque iu-
,, ris Licentiato, necnon Curiæ Hol-
,, landiæ Advocato, & Iacobo Corne-
,, lij Laicis Traiectenſis Diœceſis, teſti-
,, bus fidedignis, ad præmiſſa omnia &
,, ſingula rogatis & requiſitis.

,, *Sic ſubſcriptum:* Et ego Franciſ-
,, cus filius Garbrandi, Clericus
,, Traiectenſis Diœceſis, ſacra Im-
,, periali auctoritate Notarius pu-
,, blicus, quia ſupraſcripti com-
,, promiſſi inſtrumenti ſtipulationi,
,, & ipſius domini arbitri arbitrato-
,, ris, & amicabilis compoſitoris
,, acceptationi, ſententięque arbi-
,, tralis pronunciationi, atque ter-
,, mini deliberandi, ad dictam ſen-
,, tentiam emologandam petitioni
,, & acceptioni, necnon eiuſdem
,, ſententiæ arbitralis poſtea emo-
,, logationi ſive approbationi, om-
,, nibus & ſingulis præmiſſis, dum
,, ſic ut prȩmittitur fierent & age-
,, rentur, una cum prȩdictis teſti-
,, bus prȩſens interfui, omnia ſic
,, fieri, vidi, & audivi. Idcirco
,, hoc præſens publicum inſtrumen-
,, tum, manu mea propria ſcri-
,, ptum, exinde confeci, & in hanc
,, publicam formam redegi, ſigno
,, & nomine meis ſolitis & conſue-
,, tis ſubſcripſi, & ſubſignavi, in
,, fidem robur omnium & ſingulo-
,, rum præmiſſorum rogatus & re-
,, quiſitus. *Ita ſubſignatum.* Fran-
,, ciſcus Garbrandi, Notarius ſub-
,, ſignavit.

,, Collationata eſt præſens copia
,, cum ſuo originali, & con-
,, cordat cum eo. Per me
,, Fran. Garb. ſubſignavit.

,, NOs Petrus de Gouda, Eccleſiæ
,, collegiatæ ſancti Adriani in
,, Naeldwijc Decanus, notum facimus
,, per præſentes, quatenus honorabilis
,, vir, dominus & magiſter Nicolaus
,, filius Petri Paedts, quaſdam patentes
,, litteras confirmatorias, ac tranſfixas
,, certæ ſententiæ arbitralis per nos, ut
,, arbitrum & amicabilem compoſito-
,, rem, quondam promulgatæ, ſigillo
,, rotundo in rubea cera Reverendiſſimi
,, domini Henrici de Bavaria, Electi E-
,, piſcopi Traiectēſis, ut in eiuſdē ar-
,, mis, & circumſcriptione patebat, co-
,, ram nobis exhibuit, petens ut eas ad
,, perpetuam rei memoriam tranſſumi,
,, & exemplari dignaremur, unde nos
,, Decanus præfatus votis dicti magiſtri
,, Nicolai Paedts in hoc annuere volen-
,, tes, dictas litteras recepimus, quarum
,, tenor ſequitur, & eſt talis. *Henricus*
,, ex Comitibus Palatinis Reni, & ex
,, Ducibus Bavariæ, Dei gratia Electus
,, Traiectenſis, dilecto nobis in Chriſto
,, do-

,, domino Nicolao de Leyden, rectori
,, & possessori Vicariæ, sive perpetuæ
,, Capellaniæ ad altare beatæ Mariæ
,, virginis, situatæ in Ecclesia collegiata,
,, & parochiali sancti Pancratij Leydensis,
,, opidi partium Hollandiæ,
,, nostræ Diœcesis: Salutem in Domino
,, sempiternam: Vt quandam domum
,, ruïnosam situatam in dicto opido Leydensi,
,, vulgariter *opte Volresgraft*, ad
,, dictam Vicariam spectantem, & pertinentem,
,, de consensu dicti rectoris
,, & patronorum dictæ Vicariæ, personis
,, de quibus videbitur tam ecclesiasticis,
,, quam secularibus vendere &
,, alienare possitis & valeatis, vobis, &
,, dictæ Vicariæ patronis, tenore præsentium
,, licentiam & auctoritatem
,, concedimus & impartimur, hoc tamen
,, proviso quod pecuniæ, ex hujusmodi
,, venditione provenientes, ad ipsius
,, usus dictæ Vicariæ beatæ Mariæ
,, Virginis convertantur, & non alias,
,, super quo vestram, & aliorum dictorum
,, patronorum dictæ Vicariæ conscientias
,, oneramus. Et nihilominus
,, omnia alia & singula contenta, narrata,
,, & descripta in instrumento publico,
,, cui hæ nostræ præsentes litteræ
,, sunt transfixæ, ex certa nostra
,, scientia ratificamus & approbamus,
,, rataque & grata habemus, & inviolabiliter
,, volumus observari, eaque nostra
,, ordinaria auctoritate, in Dei nomine
,, confirmamus. Datum nostro sub sigillo
,, ad causas præsentibus appenso,
,, Anno Domini millesimo quingentesimo
,, vicesimo quarto, die vicesima secunda
,, mensis Septembris. Quibusquidem
,, litteris sic receptis, & eis in præsentia
,, Notarij & testium infrascriptorum
,, diligenter inspectis & examinatis, eas
,, invenimus, sanas, integras, non abolitas,
,, non abrasas, seu in aliqua sui
,, parte suspectas, unde præfato infrascripto
,, Notario eas transsumi, & exemplari
,, mandavimus, illarum copiam
,, auctenticam hijs litteris nostræ sententiæ
,, arbitralis, quam quondam pronunciavimus,
,, in fidem omnium &
,, singulorum præmissorum transfigere,
,, & novi sigilli nostri Decanatus munimine
,, roborare duximus. Actum die
,, decimaseptima, mensis Octobris,
,, hora decima vel quasi, ante meridiem,
,, Anno prætacto, præsentibus
,, ibidem honestis & discretis viris, domino
,, Petro Theodorico de Gouda
,, Presbytero, & Egidio Wilhelmi Trajectensis
,, Diocesis, testibus ad præmissa
,, rogatis & requisitis.

,, *Sic subscriptum:* Signatum, jussu
,, de mandato domini Decani, Fran.
,, Garb. subsignavit.

,, *Deinde sic:* Sententia arbitralis
,, magistri Petri de Gouda præscripta
,, cum appensione sigilli sui, una cum
,, literis transfixis, reverendi domini
,, Episcopi Trajectensis confirmatorijs
,, concordant deverbo ad verbum, cum
,, originalibus ut supra: teste signo
,, meo

(*Et subsignatum erat*)

SYMON.

,, ENde ic Jan van Hout, Secretarijs
,, dezer stadt Leyden, ende
,, openbaer Notarijs by den Hove van
,, Hollant, opter denominatie van die
,, vande Gerechte der zelver Stede, tot
,, de bedieninge van den Notarijs-ampte
,, toegelaten: verclare ende getuyge
,, mitsdezen voor de waerheyt, dat ic
,, alle de voorgaende copien, Te weten,
,, ten eersten vande brieven van
,, fundatie Meesters Jans van Leyden
,, Doctoors der Medicijnen, van date
,, den laetsten Mey des jaers veertienhondert
,, ende tzestich: Ten tweeden,
,, vande approbatie van dien, gedaen
,, by de Mogende Heere, ende Eerwaerdige
,, vader David van Bourgoingen,
,, in zijn leven Bisschop van Wtrecht,
,, van date den vijfden Junij,
,, veertien-hondert ende tzestich: Ten
,, derden, van zeeckere ordonnantie by
,, de voornoemde meester Jan van Leyden,
,, ten opsichte vande voorschreven
,, fundatie gedaen, den vijfentwintichsten
,, Julij, des jaers veertien-hondert
,, drienvijftich: Ten vierden, vande
,, collatie by heer ende meester Pieter
,, Wiggerszoon, in zijn leven Deecken
,, van t Capittel van sinte Pancraes
,, kerck tot Leyden, datmen noemt,
,, ten Hoogenlande, gedaen inden jare
,, vijftien-hondert, XXVIII. Martij.
,, Vorder ooc van t verblijf, of compromis,
,, opten achtienden Novembris
,, vijftien-hondert ende tweentwintich,
,, voor meester Frans Garbrantszoon Notarijs,
,, gedaen by heer Claes van
,, Leyden priester, ende Henric Floriszoon
,, (in zijn leven mede Secretarijs
,, dezer Stede) ter eenre zijde, en-
,, de

" de by Heer ende meester Claes Paets
" Pietersʒoon voor hem zelven, ende
" als gemachticht van zijn vrunden en-
" de bloetverwanten, ter andere zijden,
" mitsgaders vande procuratien of vol-
" machten daer inne gelijft, ende ver-
" leden voor meester Pieter Henricxz,
" van Wou Notarijs, opten twaelfden
" Septembris, ende tweentwintichsten
" Novembris, vijftien - hondert eñ
" tweentwintich; mede vande uyt-
" spraecke of sententie arbitrael by
" heere ende meester Pieter vander
" Goude priester, Canonic opt Hof in-
" den Hage, ende Cureyt van Voor-
" schoten, gedaen den laetsten Januarij,
" vijftien-hondert eñ drientwintich.
" Van gelijcken vande approbatie,
" emologatie, ende bevestenisse vanden
" voorgaenden uytsprake by de verbly-
" vende, of compromitterende par-
" tyen, gedaen den negenden Februa-
" rij, des voorschreven jaers vijftien-
" hondert drientwintich: Ende ten
" laetsten vande confirmatie vande door
" luchtige Hoochgeboren Heere, ende
" Eerwaerdige Vader, Henric Palsgra-
" ve opten Rijn, Hertoge van Beye-
" ren, als Bisschop van Wtrecht, den
" tweentwintichsten Septembris vijf-
" tien-hondert vierentwintich gedaen.
" Dat ic alle de voorgaende copien heb-
" be doen copieren, of overschrijven
" uyt een papieren bouc, in formaet
" van geheele bladeren, my gelevert by
" Cornelis Adriaensʒoon van Barrevelt,
" in zijn leven brouwer, geschreven
" ende onder-geteyckent by de handt
" van meester Symon van Affendelft,
" in zijn leven Pensionarijs dezer stadt
" Leyden, ende Notarijs publijc:
" (welcke handt ende onderteyckenin-
" ge ic mitſ-dezen verclare, ende ge-
" tuyge te kennen, als de zelve onder
" de stucken ende papieren dezer Ste-
" de, dickwijls ende menichmaels ge-
" zien hebbende:) Ende dat ic de zelve
" copien of overschriften opten vijfsten
" ende achtsten Aprilis des jaers vijf-
" tien-hondert ende achtentachtich je-
" gens tgeschrift van des voorschreven
" Affendelfts handt vlijtelicken gele-
" zen, vergeleken, gecollationeert,
" ende de zelve copien of overschriften
" daer mede, ende daer tegens, van
" gelijcken ooc de jegenwoordige ge-
" druete copien, gelijcmatich, ende
" over een comende bevonden hebbe.
" Dat ic insgelijx de eerste drie gedruc-
" te copien, te weten, vande funda-
" tie, vande Bisschoplijcke confirma-
" tie, ende vande ordonnantie, alles
" hier boven, opten laetsten Martij des
" loopenden jaers zestien-hondert ende
" acht, gelezen, vergeleecken, ende
" gecollationeert hebbe jegens het ge-
" registreerde in zeeckere franҫhijnen
" Register opt Raedthuys dezer Stede
" berustende, ende wezende in formaet
" van geheele bladeren, gecomen van
" tbovengeroerde Capittel van sinte
" Pancraes kerck, geschreven mit een
" oude handt, daer van den tijtel, ende
" het opschrift is: *Prebenden ende Vica-
" rien fundatien*, geteyckent mitte let-
" ter *E*, beginnende aldaer aen de twee-
" de zijde van het eenenveertichste,
" ende eyndende in het vierenveertich-
" ste bladt, ende hier mede ooc over
" een comende bevonden hebbe, uyt-
" gezeyt de bovengeschreven margina-
" le veranderingen, die in tgeroerde
" franҫhijnen Register stonden, gelijc
" die hier boven opten cant, beneffens
" elcke partye verandert zijn. Getuy-
" ge ende verclare in tvorder, dat ic
" inden voorschreven jare vijftien hon-
" dert eñ achtentachtich, ten verzouc-
" ke van eenige, wezende gesproten of
" afgecomen vanden geslachte van Ley-
" den, voltrocken, ende voorts op ge-
" maect hebbe den geslacht-boom van-
" de boven genoemde meester Jan van
" Leyden, die by de voornoemde
" meester Symon van Affendelft be-
" gonst, ende zulcx in tbouc hier vo-
" ren genoemt, gestelt ende geschreven
" was: ende dat ic vervolgende opt
" fondament ende den gront flach by de
" voornoemde van Affendelft geleyt,
" opte descendenten ende afcomelingen
" van elcken staec in den zijnen gehoort
" hebbe, de personen by my in den
" voorschreven geslacht boom perticu-
" lierlicken genoemt, geteyckent, en-
" de aen geroert, ende heurluyder ver-
" claringen ende onderrechtingen, ge-
" heel ende onveranderlicken gevolcht
" hebbe. Mede dat ic by den voor-
" schreven geslacht-boom gevoucht
" hebbe verscheyden onderrechtingen
" uyt autentijcke boucken ende brie-
" ven, gelijc in den zelven originelen
" geslacht boom onder my berustende,
" te zien is, uyt den welcken ic getroc-
" ken hebbe het sommier van den bo-
" ven-genoemden gedructen geslacht-
" boom, te weten vande kinderen van
" Claes van Leyden, van Alijt van
" Leyden, ende van Machtelt van Ley-

Ee ee ee " den:

„ den : mitsgaders ooc eenige vorder „ afcomelingen van dien , gelijc ic de „ zelve hier boven by mijn eygen „ handt gestelt , geschreven , ende by „ gevoucht hebbe. (1)

Naaderhand , en wel in het begin van de zeeventiende eeuw , wanneer deeze Vicarie werd bezeeten by den Heere Nicolaas Jacobsz. Paets , woonende te Amsterdam , is over deeze zelfde Vicarie al wederom verschil gereezen tusschen den voorgemelden bezitter , ter eene ; en de Heeren Mr. Dirk Schouten , woonende te Ryswyk , en Arent Cornelisz de Bruyn , woonende te Utrecht , ter andere zyde ; in zoo verre zelfs , dat den voornoemden bezitter , wanneer aan hem de geruste , vreedige en stille bezitting door of van wegen de gemelde Heeren Schouten en de Bruyn werd betwist en hy in dezelve gestoord , zich vervoegd heeft tot den Hoogen Raade in Holland en van de Ed. Moog. Heeren President en Raaden van dat hoogste Gerechtshof verzocht hunner Ed. Moog. Mandement van Maintenuë ; en wyders , het zelve bekoomen en zyne partijen voor den welgemelden Hoogen Raade gedagvaard hebbende , op den 20. May van den jaare 1608. , tegen deeze zyne gedaagde partijen eisch doende gevorderd , dat hy zoude worden gestyfd , gesterkt en gehandhaafd in het geruste bezit van deeze Vicarie en van alle de tot dezelve behoorende goederen tegen alle het geweld , hinder , tegenstand of beletzel , hem door deeze zyne partijen reeds aangedaan of nog verder aan te doen ; alles , zoo als men , naar style , in diergelyke zaaken is gewoon in rechten te proçedeeren , gelyk zulks uit den hier in gevoegden Eisch en Conclusie , in deeze zaak genoomen , kan blyken :

„ Op den dach van huyden Comparerende voor den Hoogen Raede „ in Hollandt Joos van Ryn als Procu„ reur van Nicolaes Paets wonende „ binnen Amsterdam ls possesseur van „ seeckere Vicarye vant Vrouwen Aul„ taer in St Pancraes Kercke tot Ley„ den Impetrant in cas van maintenue „ die voor den seluen Raede hadde ge„ daen dachvaerden Mr. Dirck Schou„ ten wonende tot Ryswyck voor „ hem seluen ende texploict geaccep„ teert hebbende voor Arent Corne„ lisz de Bruyn woonende tot Utrecht „ gedaegde int voorsz cas , ende doen„ de eysch concludeerde dat d'Impetrant „ gemainteneert gestyft ende gesterckt „ soude worden in de possessie vel quasi „ vande vicarie Inde presentatie ge„ roert , ende vande goederen daer toe „ specterende , ende de gedaechde soo „ hy procedeert gecondemneert alle tur„ bel ende hinder ende empeschement „ den Impetrant Inde voorsz possessie „ vel quasi gedaen costeloos ende schae„ deloos af te doen met Interdictie van „ gelycken meer te doen , ende dat by „ prouisie ende hangende den processe „ d Impetrant geadjudiceert soude wor„ den de recredentie , maeckende in cas „ van proces eysch van costen , ouer„ leggende d Informatie byden exploi„ ctier in desen genomen. Omme Jegens „ welcken eysch ende conclusie t'andt„ woorden Dirck Boor als Procureur „ vande

(1) Deeze vyf opmerkenswaardige Stukken , betreffende het Jus Patronatus deezer [illegible] Vicarie , in de St. Pankras Kerk binnen deeze Stad op het outaar van de H. Maagd Maria door den Wel-Eerwaardigen Heere Johan van Leyden gesticht , zyn my [illegible] meedegedeeld geworden door mynen [illegible] noemden veel geachten en zeer waarden Broeder , den Wel-Ed. Gestrengen Heere Mr. Nicolaas van Alphen , thans Veertig in Raade en Regeerend Burgemeester deezer Stad , wien ik by deezen ook deswegens myn openbaaren dank betuige ; terwyl de drie andere Stukken , meede hier toe behoorende en in de boovenstaande Verklaaring van den Heere Secretaris Jan van Hout vermeld : als : *Zeekere Ordonnantie by Meester Jan van Leyden , ten opzigte van deeze Fundatie gedaan , van den 25. July 1453 ; Acte van Collatie by den Heer en Meester Pieter [illegible], [illegible] en Deeken van 't Kapittel van St. Pancras Kerk, te Leyden [illegible], ten [illegible], gedaan den 25. Maart 15[illegible]. Acte van Verblyf of Compromis, op den 18 November 1522. voor Meester Fran. [illegible]szoon , Notaris , gedaan by den Heere Claas van Leyden , Priester , ende Henric Floriszoon (in zyn leven Secretaris deezer Stad) ter eenre zyde, en by den Heer en Meester Claes Paets Pieterszoon voor hem zelven en als gemachticht van zyn [illegible] ende [illegible] , ter andere zyden* ; onder de oude papieren en documenten , deeze Stad betreffende en aan welgemelden mynen Heere Broeder toebehoorende , niet zyn gevonden geworden , waardoor ik , dezelven niet hebbende konnen bekoomen , ook buiten staat ben gesteld , om deezen alhier by de voorigen , zoo als ik anderzins wel wenschte , intelasschen.

„ mans payments voor welcke gelden „ wy deecken ende gemeen heeren „ voorſz geloven alle Jaers den armen „ vuyt te reycken ende te geven een „ pont hollants comans payments op „ dien dach datmen aichten voorñ Ja„ rich tyt In onſer kercken begaen „ ende doen ſel In kenniſſe der waerheyt „ ſoe hebben wy deecken ende gemien „ heeren voorſz deſen brieff beſegelt „ mit onſen ſegel Int Jaer ons Heeren „ duyſent vierhondert negenendetſes„ tich opten xx^en^ dach In Julio, eñ was „ beſegelt met een groen waſſen ſegel aen „ een enckele deurgevlochten ſtaerte.

(*Laager ſtond*)

„ Voor copie uyt ſyn originele ge„ ſchreuen in franchyn, in date „ eñ beſegelt alsvoiren, nu ter tyt „ beruſteñ ter Weescamere bin„ nen leyden, by meer Andere „ ſtucken In zeeckere doſe by flo„ ris van Zonnevelts Wedue ter „ zelver camere gelevert, uytge„ geuen vpten xxviij^e^ Julii Anno „ xv^C^ zeven eñ tnegentich,

By my

(*Was geteekend*)

S. Thomaſz Van Zwieten,
28. 7. 1597. 44.

Naar de onder my beruſtende oude Copie, door de eigene hand van den Heere Simon Thomaſz van Zwieten, Secretaris van de Weeskaamer der Stad Leyden, ondergeſchreeven en geteekend; in myne Verzaameling van Stukken, raakende de Geeſtelyke Geſtichten, Kerken, Klooſters, Godshuizen, Kapelrien, Vicarien, &c. der Stad Leyden.

Meerdere andere Kanoniksdijen. Prebenden, Vicarien en andere geeſtelyke ſtichtingen en maakingen hebben oudstyds tot deeze Kerk behoord, van dewelken elders (1) wordt gewag gemaakt, en van welker geſteldheid of ſtichting ik den oudheidlievenden Leezer voor als nog niets naaders weete te melden.

Alvoorens echter uit deeze Kerk te ſcheiden, moet ik hier nog mededeelen eene oude, insgelyks onder my beruſtende, aanteekening van eenige uitgaaven wegens in deeze Kerk gedaane dienſten, getrokken uit de reekening van den Heere M^r^. Pieter Hazenzoon, in de vyftiende eeuw geweeſt zynde Rentmeeſter van den Deeken en Kanoniken van het Kapittel van St. Pankras, of ten Hoogenlande, uit dewelke men ook over de grootere waarde van het geld, in vergelyking van de tegenwoordige tyden, kan oordeelen.

„ Uit-

Schouten, Burgemeeſteren en Schepenen, dewelken met deeze waardigheden ſeedert den jaare 1351. tot op den jaare 1574. binnen de Stad Leyden zyn bekleed geweeſt; door de onvermoeide naarſtigheid van wylen den Heere M^r^. Cornelis van der Maerſche, in zyn leven Advocaat en vervolgens Boelhuismeeſter binnen deeze Stad, met veel vlyt en een ongemeene zorg uit oude brieven en gedenkſtukken (voor zoo veel zulks opteſpeuren aan dien Heere eenigzins moogelyk ware) uitgetrokken en opgemaakt; en vervolgens in de Voorreeden, geplaatſt voor de uitgaave der *Oudheden en Geſtichten van Rhynland en wel voornamentlyk van de Stad Leiden*, ingevoegd; vinde ik op den jaare 1468. deezen Heere M^r^. Philips Codde, als Burgemeeſter deezer Stad, vermeld. Echter ('t geen ik noodig meene hier by tot onderrichting te voegen) is deeze Naamlyſt niet zonder ingeſloopene abuizen, dewelken in een werk van dien aart ook genoegzaam onvermydelyk zyn; en worden dezelven ontdekt, voornaamlyk, in de oudſte tyden; zoo als aan den beſcheiden Leezer, die het door my hier booven op Bladz. 876. uit de oude Kenningboeken aangeteekende, met het geen in die Naamlyſt op de jaaren 1444. en 1446. gevonden wordt, zal gelieven te vergelyken, ten duidelykſten blyken moet.

(1) Onder deezen was de zeer aanzienlyke Stichting van twee Vicarien, op den 1 May van den jaare 1372. door den Hoog-Geleerden en Hoog-Eerwaardigen Heere Philips van Leyden, Doctor in de Geeſtelyke Rechten, & Profeſſor te Parys, Vicaris van den Biſſchop van Utrecht, Cureit of Opperprieſter van Zierikzee, Kanonik van het Bisdom van Utrecht, &c. &c., in deeze Kerk, de eene op het outaar van St. Andreas, en de andere op het outaar van St. Nicolaas, opgerecht en, volgens zynen uiterſten wil, genaamd: *de Vicarien van Pieter Gobburge*: van welke ſtichting melding wordt gemaakt by H. van Heuſſen in Hiſtor. Epiſcop. Foeder. Belg. part. I. pag. 459. & in Batav. Sacr. part. II. pag. 255., terwyl eenige naadere onderrichting van dezelven; als ook van eene *Adelyke prove*, door deezen Heere Philips van Leyden insgelyks geſticht; te vinden is in de Aanteekeningen op de Kerkel. Oudhed. van Rhynland en de Stad Leyden, pag. 158—160. Meerdere andere dusdaanige Kerkelyke dienſten, Vicarien, Prebenden en Stichtingen worden vermeld by den genoemden Heere H. van Heuſſen in dict. Hiſtor. Epiſc. Foed. Belg. dict. part. I. pag. 459—463. en in Addendis ad cit. Hiſtor. pag. 596—599. en nog in Batav. Sacr. part. II. pagg. 255. & 256.; als meede in de gezegde Aanteekeningen van den H^r^. van Ryn op de Kerkel. Oudhed. van Rhynland en de Stad Leyden, pag. 160—162.

„ *Uitgaef voor eenige dienften in*
„ *St. Pancraes Kerck.*

„ Aen Loen uitgegeeven,

„ Ten eerften, Heer Vranc Horft
„ Loetmeefter voor zyn Loen . VI. ℔.

„ Item, den Cofter van Ho-
„ gelande . . . . . . VIII. ℔.

„ Item, die Organift voir
„ fyn Loen gegeven XI.
„ Beyers gulden en XXV.
„ plecken van onfer Vrou-
„ wen Miffe. *f* XI. ℔. XVIII. ß. VIII. d^rs.

„ Item, den blaefer van der
„ Orgelen voir fyn blafen
„ in onfer Vrouwen miffe
„ gegeven XIII. pleck.
„ . . . . . *f* XVII. ß. IIII. d^rs.

„ Item, Meefter Bartholo-
„ meus gegeven voir dat
„ regifter te bewaren I. no-
„ bel . . *f* III. ℔. V. ß. IIII. d^rs.

„ Item, Dirc Jacobfz. ge-
„ geven van VII^c. ende
„ LXXV. Candelaers,
„ voir elc hondert vier
„ Pieters . . . *f* XXXVII. ℔. IIII. ß.

„ Item, Meefter Pieter Ha-
„ zen, Rentemeefter wt-
„ gegeven voir fyn Loen
„ XXXII. Wilhelmus
„ fcilden . *f* XLII. ℔. XIII. ß. IIII. d^rs.

Uit de Reckeninge van Mr Pieter Hazen-zoon, R[illegible] D[illegible] Capittel van St. [illegible] [illegible] de Geestelyke Ge[illegible], K[illegible], K[illegible], G[illegible], K[illegible], V[illegible], &c., der Stad Leyden.

Gelyk ik meede, vermits de Heer Frans van Mieris in dit Hoofdftuk (Bladz. 83. en 84.) den Leezer onder het oog brengt, zoo de ordres, door de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte deezer Stad noopens het begraaven der Lyken (1) in de Kerken op den 23. July 1663. beraamd; als de Bekendmaaking der Heeren Kerkmeefteren van het ter zelver zaake naader op den 10. April 1723. door welgemelde Heeren van den Gerechte goedgevondene, waarby ook de ordres, door hun Ed. Groot Achtb. op den 21. Maart 1672., wegens de Graaven en het Begraaven in de Kerken en in de Bolwerken, gefteld, worden vermeld en met eene kleine verandering en verbeetering goedgekeurd, verpligt ben, alhier de opgemelde in den jaare 1672. gemaakte ordres, door den Heere van Mieris overgeflaagen, en in weinige handen zynde, te laaten volgen:

„ *Nader ordre op de Graven en-*
„ *de het begraven van de Doo-*
„ *den in de Kercken.*

„ Die van de Gerechte der Stad
„ Leyden aandagtelyck gelet heb-
„ bende op de conftitutie van de Gra-
„ ven ende Kellers in de Kercken al-
„ hier, tot begraeff-plaetfen werden-
„ de ghebruikt, hebben tot weeringhe
„ van alle quade lught ende infectie
„ die de doode Lichamen in de voorfz.
„ Graven ende Kellers begraven ofte
„ ghezet zynde, zoude mogen caufee-
„ ren, ende met eenen tot verbeeterin-
„ ghe van voorgaande Ordre op de Gra-
„ ven ende het begraven van Dooden
„ by forme van ampliatie van defelve
„ goedgevonden te ordonneren.
„ Dat by provifie alle de Graven in
„ de Pieters ende Pancras Kercken de-
„ fer Stede, uytgefondert die onder de
„ bancken, ofte in de refpective Cho-
„ ren zyn, voortaen alvoorens in de fel-
„ ve eenighe doode Lichamen opnieuws
„ te moghen begraven, by de Kerk-
„ meefteren dezer voorfz. Stede tot
„ Kellers fullen moeten werden ge-
„ maakt.
„ Ende ten eynde dezelve Kerckmee-
„ fteren tot het veranderen van de Graven
„ tot Kellers een competenten tyd fou-
„ den hebben, fullen de goede luyden
„ een dood Lichaam als vooren willen-
„ de in de Kercken ter aerde beftellen,
„ gehouden zyn de Kerckmeefteren
„ daer

(1) Tot deeze ordres is ook betrekkelyk de XC^e. Burgerlyke Keure deezer Stad, waar van de titul is: *Tyt tot het begraven van de Dooden:* by de welke bepaald worden de gewoone uuren en dagen, op de welken men de afgeftorven lichaamen, zoo in de Kerken, als op de vaftgeftelde Begraafplaatzen in de Bolwerken deezer Stad, is gehouden ter aarde te beftellen. En is deeze Keure te vinden in het Keurboek deezer Stad, gedrukt te Leyden in het jaar 1658., pagg. 115. en 116.

,, vande gedacchde dach genomen heeft ,, te veertien dagen.

,, Gedaen Inden Haege den XX[en] ,, Mey seftien hondert ende acht.

,, *Onderstaet*

,, In kennisse van my

,, *En es geteyckent*,

M. Rosa.

(*Laager stond*)

,, Overgesch. uyt zynen originelen ,, gestelt op een bladt papiers bescre- ,, ven mit drie regelen aen de ij[e] zyde ,, onderget. als boven ende dezen daer ,, jegens gelezen en vergeleecken zyn- ,, de es gelycmatich ende over een co- ,, mende bevonden, twelc ic onderge- ,, screven mit myn handt ende onder- ,, teyckeninge mitsdezen getuyge de- ,, zen I[en] Decembris XVI[C] acht.

(*Was geteekend*)

J. van Hout.

Naar de oude, door de eigene hand van den Heere Secretaris Jan van Hout ondergeschreevene en geteekende, Copie; berustende onder den Wel-Edelen Heere Mr. Leonard van Heemskerk, te Leyden.

Welken eisch dan ook, naa dat van wegen de voornoemde Heeren Schouten en de Bruyn daarin was toegestemd en daartoe overgifte gedaan geworden, aan den voorgemelden Heere Nicolaas Jacobsz Paets door dat hooge Gerechtshof, op den 24. September van dat zelfde jaar 1608. is toegeweezen, zoo als uit de volgende Dingtaalen (1), over deeze zaak ter Rolle van welgemelden Hoogen Raade gehouden, te zien is.

,, Op den dach van huyden Compa- ,, reerde voorden Hoogen Raede ,, in Hollandt Dirck Boot als Procureur ,, van Mr. Dirck Schouten wonende ,, tot Ryswyck voor hem seluen ende ,, texploict geaccepteert hebbende voor ,, Aerent Cornelisz Bruyn wonende tot ,, Utrecht gedaechde in cas van mainte- ,, nue die dach hadde omme t andtwoor- ,, den opden eysch ende conclusie op- ,, ten twintichsten Mey voorleden Je- ,, gens hem gedaen, ende genomen van ,, wegen Nicolaes Jacobsz wonende ,, tot Amsterdam als possesseur van seec- ,, kere vicarie vant Vrouwen aultair in- ,, de Pancraes Kercke tot Leyden Impt. ,, Int voorsz cas, ende volgende syne ,, specyale procuratie inde Griffie van ,, desen houe gepasseert hyer naer gein- ,, sereert.

,, Compareerde Inde Griffie van ,, den Hoogen Raede in Hollandt Mr. ,, Dirck Schout wonende alhyer In- ,, den Haege voor hem seluen ende ,, als t'exploict geaccepteert hebbende, ,, vervangende ende hem sterckmaecken- ,, de voor Aerent Cornelisz Bruyn wo- ,, nende tot Utrecht ende constitueerde ,, Dirck Boot Procureur Op ende Je- ,, gens eenen Igelycken ad lites cum ,, potestate substituendi In communi for- ,, ma, ende specialyck omme voor hem ,, seluen, ende in de voorsz qualité te ,, consenteren inden eysch ende con- ,, clusie by Niclaes Paets Jacobsz wo- ,, nende

(1) Schoon in de volgende Dingtaalen niet worde gezegd, dat by de Gedaagden de door of van wegen den Eisscher, ten eersten dage en dus by het presenteeren van deezen zynen Eisch en Conclusie ter Rolle van den Hoogen Raade, aan dezelve Gedaagden overgeleeverde Copie van het Bewys, waarop de by den Eisscher verzochte provisie van Recredentie was gefundeerd, is gezien en geëxamineerd geworden; zoo is het nochtans zeeker, dat alstoen zoodaanige overlegging is geschied, in gevolge der Ordonnantie en Instructie van den Hoogen Raade van Appel in Holland, gearresteerd op den laasten dag van May van den jaare 1582., by dewelke op Artl. CC. duidelyk is gelast, dat, *In materien possessoire van Patronaetschap ofte diergelycke questie, gheintenteert ofte te intenteren inden voorsz Hoogen Rade, d'Eysscher sal ten eersten dage gehouden zyn, synder partye te vertoonen ende over te leggen syn titulen, de welcke parthye sal ghehouden zyn te komen verweeren, ende daer op antwoorden*: zoo als dit Artikel te zien is in 't Groot Placaatb. Deel II. pag. 819., en ook aangeteekend wordt by den zeer ervaaren Secretaris van den Ed. Hove van Holland, den Heere Willem van Alphen, in zyn Papegaey of Formulier-Boeck, Deel I. Hoofdst XV., waarvan de titul is: *Van Maintenue.* pag. m. 117.; en het is dus ook zeer waarschynlyk, dat daarom door de Gedaagden, naa dat zy de gefondeerdheid van het door den Eisscher ter Rolle van den Hoogen Raade gevorderde uit dit overgelegde Bewys hadden gezien en naar genoegen onderzocht, alstoen eerst in den zelven Eisch en Conclusie zal zyn geconsenteerd; gelyk deeze Eisch en Conclusie dan ook vervolgens aan den Eisscher, als Impetrant van Maintenuë, door welgemelden Hoogen Raade is geadjudiçeerd geworden: als hier booven te zien is.

„ nende tot Amſterdam, als poſſeſſeur
„ van ſeeckere vicarie van t vrouwen
„ aultaer Inde Paneraes Kercke tot
„ Leyden In cas van maintenue den
„ twintichſten Mey leſtleden jegens
„ hem gedaen ende genomen met com-
„ penſatie van coſten Belouende ouer
„ goet vaſt ende van waerden te hou-
„ den alletgundt diesaengaende in
„ dvoorſz ſaecke by den voorſz gecon-
„ ſtitueerde gedaen ſal worden, onder
„ alle verbanden als nae Rechten.

„ Gedaen in den Haege den twee en-
„ de twintichſten Septembris anno
„ Seſtien hondert ende acht.

„ Conſenteerde Inde voorſz. concluſie
„ van den Impetrant met compenſatie
„ van coſten. Waer op gehoort Jooſt
„ van Ryn als Procureur vanden Im-
„ petrant, Heeft thof geadjudiceert en-
„ de adjudiceert by deſen den Impe-
„ trandt dvoorſz ſyne concluſie, ende
„ dienvolgende mainćteneert ſtyft ende
„ ſterckt den ſeluen Impetrant inde
„ poſſeſſie vel quaſi vande vicarie voo-
„ ren gementionneert ende vande goede-
„ ren daer toe ſpecterende, condem-
„ neert den gedaechde alle turbel crot
„ hinder ende empeſchement den Im-
„ petrant daer Inne gedaen coſteloos en-
„ de ſchaedeloos aff te doen *ende hem te*
„ *wachten van gelycken meer te doen* (1)
„ ende compenſeert de coſten van deſer
„ inſtantie.

„ Gedaen Inden Haege den vier en-
„ de twintichſten Septembris Ses-
„ tienhondert ende acht.

„ *Onder ſtaet geſcreven*

„ In Kenniſſe van my

„ *en es ondergeteyckent*
M. Roſa.

(*Laager ſtaat*)

„ Overgeſcreven uyt zynen origi-
„ nelen, geſtelt in platten forme op een
„ ſtuck franchyns beſcreven met XVII.
„ en omtrent $\frac{1}{3}$ deurgaende regelen,
„ wezende voor de laetſte regele opten
„ cant geſcreven ende Innegetrocken
„ gelycke negen woorden als ooc in dit
„ uytſcrift te zien es. In tvorder on-
„ dergeſcreven ende geteyckent als bo-
„ ven, ende dit voorſz uytſcrift daer
„ jegens gelezen ende vergeleecken
„ zynde es gelycmatich ende over een
„ comende bevonden twelc Ic onderge-
„ ſcreven mit myn handt ende onder-
„ teyckeninge mitsdezen getuyge de-
„ zen I^en Decembris XVI^C. acht.

(*Is geteekend*)

J. van Hout.

Naar het oude, door de eigene hand van den Heere Secretaris Jan van Hout, ondergeſchreevene en geteekende, Affſchrift; beruſtende onder den Wel-Edelen Heere Mr Leonard van Heemskerk, te Leyden.

En, zoo als dit door my hier booven (2) ontrent meerdere andere godsdienſtige ſtichtingen, by onze oprechte en vroome Voorouders in de St. Pieters Kerk deezer Stad gedaan, is aangemerkt geworden, heeft zulks ook op die zelfde wyze in deeze Kerk plaats gegreepen, in dewelke men insgelyks vindt zeekere Memorien, met belaſtingen van aan den Armen op de door de Stichteren bepaalde vierdagen te doene milde uitdeelingen, in voorige tyden geſticht te zyn, van dewelken tot een voorbeeld kan ſtrekken de gift, op den 20. July van den jaare 1469. door de Huisvrouwe (3) van den Heere Mr. Philips Codde (4) aan het Kapittel van deeze St. Pankras Kerk gedaan, en van welke gift het volgende echte bewys onder my als nog beruſt.

„ Wy deecken eñ gemien heeren
„ vañ ſinte pancraes colegium
„ te Leyden doen cond allen luyden dat
„ wy ontfangen hebben van aechte
„ meeſter phillips codden Wyff acht
„ ende twintich ponden hollants coo-
„ mans

(1) Deeze periode, alhier met curſive letteren gedrukt, was in het Origineel abuſivelyk overgeſlaagen en vervolgens op de kant geſchreeven en ingetrokken; het welk dan ook in de door den Heere Secretaris van Hout geauthentizeerde Copie by het uitſchryven preçiſelyk is gevolgd, zynde deeze zelfde woorden meede op de kant der Copie geplaatſt geworden, gelyk zulks door welgemelden Heere Secretaris in zyne authentizatie, dewelke alhier achter deeze Dingtaalen volgt, zelfs wordt getuigd.

(2) Bladz 914.

(3) Deeze Huisvrouwe was uit het oude en aanzienlyke geſlacht van Zonnevelt, het welk verſcheide braave Regenten aan deeze Stad Leyden heeft verſchaft; en van welk geſlacht hier booven op Bladz. 917. door my met een woord is gewag gemaakt.

(4) In de Naamlyſt van de Heeren Schou-

„ daer van in tydts ende ten minsten „ twee dagen te vooren kennisse te geeven.

„ Voor het maecken van welcke „ Graven tot Kellers, aen de voornoemde Kerckmeesters by de Eygenaers van dezelve Graven zal werden „ betaelt, namentlyck van een enckel „ Graff breet drie en Langh zeven voeten, sestien guldens, van vier voeten „ breet ende Seven Langh twee-en-twintigh guldens, ende van vyf voeten breet ende seven langh, agt-en-twintigh guldens.

„ Des sullen de selve Kellers gegraven werden tot sodanigen diepten, „ dat in dezelve de dootkisten aldaar „ tot vier ende daar de grondt van de „ Kercken het niet lyden kan, tot „ drie inde hoochte boven den anderen „ bequamelyck geset sullen kunnen „ werden, ende dat daar en boven een „ Spatie van een voet inde hoogte „ doorgaans tusschen de bovenste kist „ ende de Sarck zal zyn, welke Spatie de Graeffmaeckers gehouden sullen zyn met sandt ofte aerde in 't geheel te vervullen.

„ Gelyk oock inde albereets gemaeckte Kellers in alle de Kercken „ midtsgaders de Graven die achtervolgens 't gunt voorsz. staet tot Kellers „ ghemaeckt sullen werden. Soo wanneer deselve werden geopent, sant „ ofte aerde tot boven aen de Sarck „ sonder onderscheydt, hoe veel dooden „ aldaer boven den anderen staen, by „ de voorsz. Graeffmaeckers ingesmeten sal moeten werden.

„ Het welcke dezelve Graeffmaeckers by continuatie alsoo t' elckens „ ende doorgaans ghehouden sullen zyn „ te observeeren ende naer te komen, „ welverstaende, dat in alle gevallen, „ gelyck in een van de voorgaende articulen is geseght, ten minsten het „ sant ofte aerde tusschen de bovenste „ kist ende de Sarck een voet hooch sal „ moeten leggen, soo nogtans dat die „ geene, die syn Keller ofte Keilers „ met Steen van binnen zullen willen „ overwulven, het zelven synen kosten „ sal vermogen te doen, midts dat het „ overwulffel zal kunnen en moeten „ met een halve voet zant ofte aerde „ bedeckt werden.

„ Ende wat aanbelanght de Graven, „ die inde Vrouwekerck midtsgaders „ die onder de bancken ende Choren „ van de Pieters ende Pancras Kercken „ leggen, dat de voornoemde Graeffmaeckers voortaen by de eerste occasie van het openen van de voorsz. „ Graven ende dan voort vervolgens „ t'elckemale wel sullen hebben te letten, ende uytvoerlyck te besorgen, „ dat tusschen de bovenste kist ende de „ Steenen boven de gemelte Graven „ een doorgaande hoochte van sandt ofte aerde zy op ende aengevult, te „ weten daer enckle kleyne Steenen „ zyn, van twee voeten ende daer „ Sarcken leggen, van eene voet.

„ Ende dit alles op een boete by de „ Graeffmaeckers respective desen contravenierende te verbeuren van vyftig „ Caroli guldens tot veertigh grooten „ 't stuck, te appliceeren de eene helfte „ aen ende ten behouven van den Schout „ dezer Steede, ende de wederhelfte „ van het arme Weesenhuys alhier, behoudelyk, dat de voorsz. Graeffmaeckers haer regres sullen hebben „ tegens haerluyder Knechts, die jegens haer ordre desen namaels zullen „ mogen hebben gecontravenieert.

„ Aldus gedaen ende gearresteert by „ die van den Ghereghte der Stad „ Leyden op den een-en-twintigsten Maart 1672. ende naer voorgaende klockenslagh ter Poeye „ van 't Raedhuys voor den Volcke „ afgelezen op den drie-en-twintighsten daer aen volgende

(*Onder stond*)

„ By my

(*Is geteekend*)

J. van Groenendyck.

„ *Ampliatie van de Ordre op de* „ *Graven ende het begraven in-* „ *de Bolwercken.*

„ Die vande Gerechte der Stadt „ Leyden, in ervaringe gekomen „ zijnde, dat verscheyde onordentelijckheden, op het begraven van de „ Doode Lichamen, in de Bolwercken „ deser Stede, hoe langs hoe meer werden gepleecht, ende dat onder anderen oock wel is komen te gebeuren, „ dat de affgestorven Lichamen, niet „ genoechsaem met aerden overdeckt „ zijn geworden, waer door dan een „ affschouwelijcke ende infecterende „ stanck

,, ftaeck daer omtrent wert veroor-
,, faeckt, hebben tot verbeteringe,
,, ende weringe van al het felve goet-
,, gevonden te ordonneren ende ftatue-
,, ren als volcht:

,, Die inde bolwercken defer Steden
,, Dooden fal willen begraven, fal ge
,, houden zijn van den dach van de Be-
,, gravinge in tijts ende ten minften,
,, des daechs te vooren aen den Graeff-
,, maecker defer Stede onder welckers
,, gedeelte reforteert het Bolwerck op
,, de welcke de begravinge fal werden
,, gedaen, daer van kenniffe te geven,
,, ten eynde de refpective Graeffmaec-
,, kers in het graven vande putten daer
,, toe nodich, ende vereyfcht zijnde
,, fouden weten waer naer defelve haer
,, in defen fouden kunnen reguleren.

,, Ende fullen de voornoemde Graeff-
,, maeckers de doodkiften, die de bo-
,, venfte geftelt fullen zijn inde voorfz.
,, putten inde Bolwercken tot begra
,, vinge vande affgeftorven Lichamen
,, gebruyckt werdende, ten minften
,, drie voeten hooch met fandt off aer-
,, den moeten bedecken, ende dat telc-
,, ken dage fonder dat defelve onder wat
,, pretext het oock foude mogen zijn,
,, het felve fullen vermogen te dilayeren
,, ofte uyt te ftellen tot daechs daer aen
,, op een boete van vijftich guldens te
,, xl. grooten ftuck, te betalen by den
,, Graeffmaecker, onder welckers aen-
,, deel het bolwerck reforteert, op de-
,, welcke de contraventie is gefchiet,
,, behoudelijck dat defelve Graeffmaec-
,, kers refpective haer regres fullen heb-
,, ben tegens hare knechts, die in defen
,, tegens haerluyder ordre fullen heb-
,, ben gedaen, ende fullen de voorfz.
,, boete van vijftich Guldens verdeelt
,, werden in fulcker vougen dat de eene
,, helfte van de felve ten behoeve van
,, den Schout ende de wederhelfte van
,, het Arme Wees-huys defer Stede fal
,, werden geappliceert.

,, Ende op dat de goede ende ferieufe
,, meyninge in defen, exact ende pre-
,, cifelijck moge werde naergekomen,
,, ende punctuelijck geobferveert, heb-
,, ben die vande Gerechte voornoemt
,, goet gevonden de fubftituyt Schou-
,, ten defer voorfz. Stede te ordonneren,
,, ende precifelijck te gelaften, gelijck
,, de felve geordonneert, ende precife
,, gelaft werden mitsdefen ten minften
,, tweemael des weecks met een yfere
,, boor inde bolwercken voorfz. op de
,, contraventie defes onderfouck te
,, doen, ende de overtreders fonder ee-
,, nige de minfte oochluyckinge te be-
,, keuren, ende de volle boeten aff te
,, vorderen ende te innen.

,, Ende dit alles fonder prejudicie van
,, de voorgaende ordre op het begraven
,, van de dooden inde bolwercken ge-
,, arrefteert (1), die mitsdefen verftaen
,, werden in fijn geheel ende onge-
,, krenckt gelaten te werden, uytge-
,, fondert dat aen den Graeffmaeckers
,, ten tijde als 't hal in de aerde is dob-
,, bel recht betaelt fal moeten werden.

,, Aldus gedaen ende gearrefteert by
,, die vanden Gerechte der Stadt
,, Leyden, op den een-en-twin-
,, tighften Maert, 1672. ende naer
,, voorgaende klocken-geflach ter
,, Poeye van 't Raadthuys voor den
,, Volcke afgelefen op den drie-en-
,, twintighften daer aen volgende.

(*Onder ftaat*)

,, By my

(*En is geteekend*)

J. van Groenendyck.

En, vermits men by vervolg van tyd on-

(1) Welke die voorgaande ordre, waar van alhier wordt gewag gemaakt, zy geweeft, heb ik, niet tegenftaande alle aangewende moeite, tot nog toe niet konnen ontdekken: immers, dat geene ordres van hun Ed. Groot Achtb., met opzigt tot het Begraaven der Lyken in de Bolwerken en de Begraafplaatzen aldaar, naa den 26. Augufty en de volgende dagen van het jaar 1658., op dewelken het laatfte Keurboek deezer Stad voor den Volke is afgeleezen, zyn gepubliçeerd geworden tot op den 23. Maart 1672., op welken dag de publicatie van deeze ordre is gefchied, is my zoo duidelyk gebleeken, dat ik zulks den gunftigen Leezer genoegzaam durve verzeekeren. Doch, of nog eenige, en hoedaanige ordres aan de Graafmaakeren der Bolwerken door de Heeren Kerkmeefteren van de Hoofdkerken deezer Stad, onder welker opzigt en beheering toch ook de Begraafplaatzen in de daar toe afgezonderde Bolwerken behooren, inmiddels zyn gegeeven, heb ik, hoewel daarnaa met veel vlyt gezocht hebbende, al meede niet konnen opfpeuren: alleenlyk is my ter hand gekoomen eene Refolutie, genoomen by de welgemelde Heeren Kerkmeefteren op den 26. May 1727., waarby tegen eenige onordentelykheden, door de Graafmaakeren, met opzigt tot de Graffteeden in de Kerken, van tyd tot tyd gepleegd, de noodige voorziening is gedaan geworden; zoo als dezelve door my een weinig laager zal worden bygebragt.

ondervond, dat nu en dan de Grafſteeden werden geopend; de Lyken daaruit gehaald, uit de doodkiſten genoomen, geroofd, dikmaals op eene ganſch onbetaamenlyke wyze mishandeld, verkoft en het hout van dezelve doodkiſten vervoerd; al het welk, voornaamlyk, plaats greep ontrent de begraafplaatzen in de daartoe afgezonderde en geſchikte Bolwerken, en meeſttyds was toeteſchryven aan eene al te verre gaande inhaalighcid van eenige Graafmaakeren, dewelken, niet te vreeden met de behoorlyke, hen toegelegde, bezoldingen, zich verſtouteden, de eerſt begraavene lyken wederom optegraaven, uit de kiſten te neemen; dezelven, ſomtyds onder groote mishandelingen, van het aangedaane doodgewaad te berooven; en het nog gaave hout van deeze doodkiſten te ſteelen, tot ander gebruik te beezigen, of tot brandhout te verkoopen; of ook wel de Lyken zelfs te rooven, vervoeren en verkoopen; 't geen, en niet zonder billyke reedenen, een zeer groot misnoegen onder de goede Burgeren en Ingezeetenen deezer Stad verwekte; zoo hebben de Ed. Achtb. Heeren Schout en Schepenen, ziende, dat deeze onbehoorlyke en tevens, naar rechten, ongeöorloofde handelingen (niet tegenſtaande daar jegens aan de Graafmaakeren gedaane ernſtige vermaaningen) van tyd tot tyd vermeerderden en dus dit kwaad, op hoope, van (den rechten daader niet ontdekt wordende) ongeſtraft te zullen blyven, dagelyks toenam, vermeend, het van hunnen onvermydelyken pligt te zyn, daar tegen naader, tot eenige geruſtſtelling der misnoegde en bedroefde Burgery, met eene uitdrukkelyke Keure, by dewelke zulks te doen ten ſcherpſten wordt verbooden en zoodaanige moedwillige beroovers der Graaven met de naar de hoedaanigheid van hunne gepleegde misdaad geſchikte ſtraffen worden bedreigd; en tevens een zeekere belooning aan die geenen, dewelken de overtreeders deezer Keure zullen ontdekken, is toegezegd, te voorzien; waarom hun Ed. Achtb. dan ook op den 3. February van den jaare 1733., met voorkenniſſe en goedvinden van de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeeſteren en Regeerderen deezer Stad, ter deezer zaake hebben gemaakt en vaſtgeſteld deeze naavolgende

„ *Keure: Tegens het Opgraaven,*
„ *Rooven, en Vervoeren van*
„ *Lighaamen, ofte Gebeentens*
„ *van Afgeſturvene Perſoonen.*

„ Alzoo men in ervaringe is gekoo-
„ men, dat eenigen tyd her-
„ waards eenige moedwillige Booswig-
„ ten koomen te beſtaan de Lighaamen
„ der Overleedenen op de Bolwerken
„ deezer Stadt bygezet, op te graven,
„ de zelve te rooven, en alzoo de Be-
„ graafplaatſen (zelfs in aloude tyden
„ als geheyligt (1) erkent) te violeeren,
„ tot merkelyke droefheyd der verwan-
„ ten.

„ Zoo

(1) Te recht wordt alhier door hunne Ed. Groot Achtb. gezegd, dat de Begraafplaatzen in aloude tyden, als geheiligd, zyn erkend geworden: want, de lichaamen der afgeſtorvenen aan de aarde te beveelen, is by de meeſte Volken van oudsher als een pligt, den overgebleevenen door de Natuurwet opgelegd, aangemerkt geworden; waarom ook eenigen het zelve, opdat het Graf, waarin een Lyk is needergelegd, voor *een zonderling Geheiligde plaats* zoude worden gehouden, als van de Goden bevoolen te zyn, hebben opgegeeven; gelyk het dus by Euripides in Supplicib. vſ. 19. wordt genaamd: Νόμιμα Θεῶν· en vſ. 563. Νόμος παλαιὸς Δαιμόνων· *Eene oude Wet der Goden:* zoo meede by Sophocles in Ajace vſ. 1149., die ook in Antigon. vſ. 464. & 465. het zelve opgeeft, voor eene der Wetten, door de Goden, ſchoon niet beſchreeven, echter, als vaſt en onveranderlyk, den menſchen voorgeſteld. Ook waren de Romeinen en Grieken eertyds gewoon, by de Grafſteeden zeekere offerhanden te pleegen, dewelken door de Romeinen *Inferiae* genoemd werden; dus zegt Feſtus de Verb. Signif. lib. IX. *Inferiae Sacrificia, quae diis manibus inferebant.* Servius ad Virgil. lib. X. Æneid vſ. 519. & lib. XI. vſ. 81. Suetonius in vita Caligul. cap 3.; en dewelken door de Grieken van andere offerhanden duidelyk onderſcheiden en met den naam van Χοαί beſtempeld zyn geworden; gelyk te zien is by den grooten Wysgeer Ariſtoteles, in zyn boek de Mundo, cap. VI. in Operib. tom. I. pag. m. 614. Γίνονται δὲ καὶ δημοθοινίαι νόμιμοι, καὶ πανηγύρεις ἐνιαύσιοι, θεῶν τε θυσίαι, καὶ ἡρώων θεραπεῖαι, καὶ χοαὶ κεκμηκότων· quam locum interpretatur Gul. Budaeus hoc modo: *Jam vero aguntur dies feſti, jam ludicra ſolemnia: jam anniverſaria ſacrificia fiunt divis, heroesque ritu ſuo coluntur: poſtremo inferiae mortuis inferuntur:* vel, ſi in his ultimis verbis eligas interpretationem Apulei in libro de Mundo pag. m. 74., *Diis ſacrificatur, Geniis miniſtratur: obiis* (ita habetur in MSS. Leidenſ. & Flor., quum in vulgatis ſit: *obitis*: teſte G. Elmenhorſtio ad h. l.) *libatio profunditur.* Videndus etiam Auctor Etymologici Magni in voc. Ἐγχυτρίστριαι· & in voc. Ἐναγίζειν· ut & Suidas in dict. voc. Ἐγχυτρίστριαι;

Ff ff ff &

„ Zoo is 't, dat de Heeren Schout „ en Scheepenen daar inne willende „ voorzien, goedgevonden hebben te „ keuren en te ſtatueren, zoo als haar „ Ed. Agtbare Keuren en Statueren by „ deezen; Dat naa deezen geene Lig- „ haamen of eenige gedeeltens van de „ zelve, nogte ook eenige Gebeentens „ van overleedene perſoonen uyt de Be- „ graafplaatſen, of andere plaatſen, „ waar inne de zelven zullen zyn byge- „ zet ofte werden bewaart ('t zy zulks „ in de Kerken of op de Bolwerken „ deezer Stad zoude moogen zyn ge- „ daan) zullen mogen werden opge- „ graaven ofte vervoert, zonder Schrif- „ telyk Conſent van die geene, die het „ Lyck ſullen hebben doen begraaven, „ als meede van de Kerkmeeſteren dee- „ zer Stad, op zoodaanige arbitrale „ ſtraffe als men naa de omſtandigheyd „ en gelegenheyd van 't feyt bevinden „ zal te behooren.

„ Gelyk ook meede niet eenig hout „ van Kiſten, waar inne eenige Lyc- „ ken begraaven zyn geweeſt, zal „ mo-

& ibid. Lud. Kuſterus, qui notat Suidam totum illum locum deſcripſiſſe ex Scholiaſta Ariſtophanis, ad Veſpas, ✝ſ. 288., ubi tamen pro ἐγχυτελεσεια legitur. [illegible] Conferantur quoque Flor. Chriſtiani notae ad h. l. Ariſtophanis: ut & Celeberrimi J. Alberti ad Heſychium in voc. [illegible] quibus omnibus denique addendus laudatus Heſychius in voc. Χοαι. En, geen wonder! naardien men, volgens de leere van die geenen, dewelken het gevoelen van Plato over de Geeſten en de Zielen der [illegible] (wiens gevoelen deezen [illegible] voortreffelyke ſchriften [illegible] den uitmuntenden Jac. Bruckerus in zyn [illegible] geleerd werk, welks titul is: *Hiſtoria Critica Philoſophiae:* Period. I. part. II. lib. II. cap. VI. Sect. I. §. 26.) omhelsden, geloofde, dat de zielen der afgeſtorvenen nog langen tyd ontrent het lichaam, van het welk zy door den dood waren geſcheiden, zweefden; zoo als dit gevoelen te zien is by Macrobius lib. I. in Somn. Scipion cap. 9. & cap. 13., waarom ook verſcheide Volken, by de begraaving hunner Lyken, veeltyds zang en ſpeeltuig gebruikten, in verbeelding, dat deezer afgeſtorvenen zielen dus te eerder tot den Hemel, alwaar zy ſtelden, dat dezelven, voor de vereeniging met de menſchlyke lichaamen, onder het zoet geluid van allerhande ſtreelend gezang, ſteeds hun verblyf gehouden hadden, zouden weederkeeren; gelyk dit meede door den zelfden Macrobius lib. II. cap. 3. wordt aangeteekend: ten ware men zoude willen ſtellen, dat dit gebruik daarom was ingevoerd, opdat men de booze geeſten en kwaade verſchynzels, door zoodaanig gezang en geſpeel, van de begraafplaatzen, ontrent dewelken ook deezen geloofd werden geſtaadiglyk te waaren, mogte verdryven; en dat men al meede hierom, in volgende tyden, by het overlyden van iemand, gewoon was de klokken te luiden, omdat men vaſtſtelde, dat dit geluid was καθαρὸς καὶ ἀπελαστικὸς τῶν μιασμάτων, gelyk een zeer oud Scholiaſt van Theocritus (aangetoogen door den zeer geleerden Hadrianus Junius lib. III. Animadverſ. cap. 11.) aanteekent, als, *bekwaam en geſchikt tot verdryving van alle kwaade verſchynzelen en bedrieglyke vertooningen der booze geeſten.* Welke dwaaze gevoelens van de verſchyningen der booze geeſten en hunne werkingen en vermoogens op het ſtoflyke, tot kwelling en verſchrikking der menſchen, insgelyks uit de leere van Plato, door zyne opvolgeren zyn ſtaande gehouden; zoo als meede uit derzelver ſchriften heeft aangetoond de zoo even genoemde J. Bruckerus in zyn aangetoogen werk; Period. II. part. I. lib. I. cap. II. Sect. 4. §. 56. pag. 44 – 444 junct. Period. I. part. II. cap. VI. Sect. I. §. 24. en vervolgens door eenige oude Wysgeeren, dewelken de gevoelens der voorige heidenſche Philoſophen uit de School van Plato (van welker gevoelen, nopens [illegible] zaaken, veelen der Jooden, voornamelyk ontrent, en zulks kort voor en naa, de tyden der geboorte en omwandeling van Onzen Heiland op de aarde, niet geheel afkeerig waren, gelyk nog aantoont de meer voor genoemde Heer J. Bruckerus in het zelfde werk, Period. II. part. I. lib. II. cap. I. §. 36. als ook de zeer geleerde J. L. Mosheim in zyne doorwrochte Aanteekeningen op het nooit genoeg gepreezen, door hem uit het Engelſch in 't Latyn vertaalde, werk van den grooten Rad. Cudworth, waarvan de titul is: *Syſtema Intellectuale hujus Univerſi:* cap. IV. §. XXXVI. pag. 642. & pag. 733.) reeds hadden ingezoogen en zich benaarſtigden, om dezelven liſtiglyk te ſchikken naar de leerſtellingen der Chriſtenen (zoo als reeds opgemerkt is door den geroemden Mosheim in zyne gezegde Aanteekeningen op het aangehaalde werk van R. Cudworth, cap. IV. §. XVIII. not. 51. pag. 353. & §. XXXVI. not. 45. pag. 674. en elders) en aldus deeze hunne Platoniſche gevoelens met de eenvoudige leer van het Heilig Euangelium te vereenigen, (het welk vervolgens twiſten, beroerten, oneenigheden en verderf in de Chriſtelyke Kerk en de zuivere leer heeft veroorzaakt, gelyk in het breede door den voorgemelden zeer kundigen J. L. Mosheim in eene byzondere Verhandeling, waarvan de titul is: *De turbata per recentiores Platonicos Eccleſia:* zeer wydloopig uit de Kerkelyke Geſchiedboeken is betoogd geworden) helaas! ook in de Chriſtelyke Kerk zyn overgebragt, zoo dat men in dezelve meede aan de werkingen, vermoogens en verſchyningen van booze Geeſten en zoogenaamde Spooken, (by de Apoſtelen en hunne eerſte en zuiverſte opvolgeren geheel onbekend) dewelken men, voornaamlyk, by de grafſteeden, ſtelde plaats te hebben, eenig geloof heeft beginnen te geeven; waartoe dan wel de eerſte voet ſchynt gelegd te zyn door Tatianus, die, naa dat hy den Chriſtelyken

„ Verbiedende ten dien eynde wel „ expreſſelyk de Graafmakers hunne „ Knegts en die gene die daar toe ver- „ der mogten werden gebruikt enige „ afgeſtorve Lycken (als vooren Be- „ graven) ſonder onderſcheyd of die „ in Eygen of in Huurgraven zyn be- „ graven te Roeren veel minder te „ Schudden (al was het dat den Eyge- „ naar of Eygenaars van hun Graff zulks „ verſogten en begeerden) dan dat hun „ te voren zy gebleeken dat dezelve „ ten minſten 15 Jaren zullen zyn Over- „ leden en Begraven, ook niet zoda- „ nige Lyken die na het verloop van „ de voorſz. 15 Jaren nog niet zoude „ mogen zyn vergaan alles op een Boe- „ te van ſes Guldens voor de Eerſte- „ maal en voor de tweedemaal Twaalf „ Gulden, de helft van die beyden ten „ behoeve van de voorſz. Hoofdkerken „ en de wederhelft voor den Aanbren- „ ger wiens Naam zal verzwegen wer- „ den en voor de derdemaal Caſſatie van „ hun dienſt.

„ Belaſtende ten dien eynde wel ex- „ preſſelyk onſen kamerbewaarder Ba- „ ſyn, als aangeſtelde opziender over „ het Begraven, alsmede de Koſters „ van de Reſpective Kercken nauw- „ keurig agt te geeven, ten eynde de- „ ze onſe ordres punctuelyk werden ag- „ tervolgt en by overtreding van dien, „ daar van ten ſpoedigſte aan ons ken- „ nis te geven opdat alle onordente- „ lykheden en disordres (voormaals ge- „ pleegt) in toekomende werden voor- „ gekomen.

„ In het laatſte hebben Kerkmeeſte- „ ren voornoemt nog goedgevonden, en „ verſtaan dat de Graafmakers hunne „ Knegts, en die daar toe verder zou- „ de mogen werden gebruikt geen Sar- „ ken ſullen vermogen te Ligten (om „ wat redenen ſulks zoude mogen zyn) „ veel minder Kiſten in de Graven te „ verſetten uyttehalen of afgeſtorve „ Lycken te Roeren, of te Schudden, „ dan met voorkennis van de voorge- „ melte Opſiender en ſyn Succeſſeur al- „ les op voorgemelte Boeten te verdee- „ len als vooren.

„ Aldus gedaan eenpariglyk gereſol- „ veert en gearreſteert, in Kerk- „ meeſteren Kamer Collegialiter „ vergadert zynde den 26. Mey „ 1727.

Verders meene ik, dat [illegible] ganſch niet onvoegzaam door my alhier zal konnen worden ingelaſcht het goedvinden van de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte deezer Stad van den 31. October van het jaar [illegible], houdende, niet alleen de bepaaling der penningen, dewelken, zoo voor 't recht der Kerken, als voor 't loon der Doodgraveren, by het ter aarde beſtellen van [illegible] lichaam, in [illegible], maar ook teveus de Kerkmeeſters der Hoofdkerken deezer Stad magtigende, om, tot verhoeding van ſchaade wegens de onkoſten, door hen, in het met de noodige Zaken overdekken der Grafſteeden, gelegen in de Pieters en Hooglandſche Kerken, welker eigenaars of bezitters daaromtrent in gebreken waren gebleeven, uit der Kerken beurſe, ter voldoeninge aan de bevelen van hunne Ed. Groot Achtb. van den 23. July 1663. (1), gedaan, als nu, naa verloop van zoo veele jaaren, zoodaanige onkoſten, by openbaare verkooping der Grafſteeden van zulke gebrekkige eigenaaren of bezitteren, aan dezelven te verhaalen; en daarenbooven vaſtſtellende, dat alle de Grafſteeden, dewelken, geduurende den tyd van vyftig jaaren, onverboekt zyn gebleeven, ten voordeele der Kerken zullen konnen worden verkoft: het welk alles dus is vaſtgeſteld en beraamd geworden op een voorgaand, aan hun Ed. Groot Achtb. door de opgemelde Kerkmeeſteren ingeleeverd, Verzoekſchrift, gelyk uit dit volgende te zien is.

„ *Op de Requeſte [illegible] Kerkmee-* „ *ſteren, van de Hoofdkerken de-* „ *ſer Stad, aan die vanden Ge-* „ *regte der Stad Leyden gepræ-* „ *ſenteert ſtaat geappoſtilleert.*

„ Die van den Geregte der Stad „ Leyden, gelet op 't verſoeck „ by de Requeſte gedaan, ende ge- „ hoort het Rapport van de Heeren „ der ſelver Gecommitteerdens in een „ ſerieus beſoigne het ſelve verſoek ge- „ examineert hebbende, hebben goed „ gevonden en verſtaan.

„ Dat voor het openen van een Graf „ met het Kerke regt en het Regt van- „ de Dood gravers ſonder eenigh onder- „ ſcheyt, off het een enkel off dubbeld „ Graf

(1) Deeze bevelen zyn te vinden hier booven, op Bladz. 83. en 84.

„ Graf is, leggende op het middel off „ hoogh Choor, inde Middel kerck off „ elders, te weeten, die door vier, ses, „ Off meer Persoonen op een baar werd „ gedragen, 't sy Jongh off Oud, sal „ moeten betaelt werden.

NAMENTLYCK.	Guldens
„ Van een eygen Graff by da- „ ge	10 - 0 -
„ By avond	13 - 0 -
„ Van een huur Graff by da- „ ge	12 - 0 -
„ By avond	15 - 0 -
„ Voor de kinderen onder de „ hand van een eygen graff „ by dage	6 - 0 -
„ By avond	8 - 0 -
„ Van een huurgraff by da- „ ge	7 - 0 -
„ By avond	9 - 0 -

„ Hebben wyders de Kerckmeeste- „ ren van de Hooftkerken deser Stede „ wel expres en Specialijken geautho- „ riseert, omme de Ordonnantie van „ dato den 23. July van den Jare 1663. „ (by dewelke gestatueert werd, dat „ alle de Graf Stedens in de Pieters en „ Hoogelandsche Kercken door haren „ eygenaers ende besitters overdeckt „ soude moeten werden met een Zarck „ ter langte en breette van yder sijner „ Graf-Steden, of dat by fauĉte en „ nalatigheyd van dien Kerckmeeste- „ ren ten aensien vande nalatigen tot „ kosten vande eygenaers ofte besitters „ in manieren alsvoren doen overdec- „ ken, welkers laeste Poinĉt door „ Kerckmeesteren als vooren nagekoo- „ men ende betalinge uyt haare cassa „ gedaen is:) na soo grooten verloop „ van tyd en Jaren tot verhoedinge van „ haar schade by verkopinge te verha- „ len op sodanigen wyse ende midde- „ len, als by de Resolutie vanden Jare „ 1663. daar toe zijn aengewesen, soo „ nogtans dat door Kerckmeesteren tot „ het in 't werck stellen deses nu op „ haar versoek consent verkregen heb- „ bende alvoorens by affiĉtie van Bil- „ jetten tot nader waarschouwinge, „ en door het stellen in de Couranten „ de nodige kennisse aen een ider daar „ in geinteresseert sal werden gegeven, „ met uytdruckinge van de kerken Pan- „ den N^os^, ende namen op dewelke de- „ selve geboekt staan.

„ Wat aenbelangt den tyd binnen de „ welke de Graven ten Langsten ver- „ boeckt moeten sijn, werd daar toe „ gestelt een reecx van Vyftigh Jaren, „ welken tyd verstreken synde by ont- „ stentenisse van dien, de Kerckmee- „ steren naa het exempel van alle an- „ dere Steden, deselve Graven in ma- „ nieren als voor heenen sullen verkoo- „ pen, &c. hebben wyders verklaart, „ dat een kind dood ter wereld komen- „ de, ende met de Moeder in een kist „ begraven werdende, over de Kraam- „ vrouw alleen van het openen van een „ graf het kerken regt sal betaalt moe- „ ten werden, ende sulcx het voorsz. „ kind in dat geval alleen geeximeert en „ niet anders.

„ Dat eyndelyck de 90^e^. Burgerlyke „ Keure ontrent de Burgeren en Inne- „ gesetenen blyvende in syn geheel, in „ reguarde vande Lyken van buyten „ ingebragt werdende, de boetens tot „ drie in getalle by moderatie genomen „ sullen werden en niet hooger.

„ Aldus gedaen en geresumeert by „ die vanden Geregte der Stad „ Leyden, op den 31. Oĉtober „ 1709.

(Onder staat)

„ *My Jegenwoordig*

(En is geteekend)

JOAN VAN GROENENDYCK.

Even, als nu by de welgemelde Heeren Die van den Gerechte deezer Stad van tyd tot tyd de hier vooren, zoo door den Heere Frans van Mieris, als door my, bygebragte ordres op de Graffteeden en het Begraaven der lyken zyn gemaakt; zoo hebben hun Ed. Groot Achtb. ook het noodige toeverzigt genoomen op de Doodkisten, en deezen aangaande insgelyks nu en dan verscheidene ordres gegeeven. Dus vinde ik, dat, wanneer men in vroegere dagen gewoon was de afgestorvene lichaamen te leggen in zeer zwaare kisten, dewelken niet wel door acht mannen konden worden gedraagen (1), by Die van den Gerechte op den 18. February van het jaar

(1) Dit is my gebleeken uit Artl. XVIII. van de *Generale Ordonnantie op alle de Gebuurten* by Die van den Gerechte deezer Stad gemaakt op den 18. February 1593. en openlyk afgeleezen op den 24. Maart 1593., welks byschrift is: *Tlyc ter aerden te brengen.* En

„ mogen werden uyt de Graven uytge-
„ nomen ofte vervoert, voor en al eer
„ de Lycken in de zelve begraaven ge-
„ weeſt zynde, geheel en al zullen zyn
„ verrot en vergaan, op pœne als boo-
„ ven.

„ En op dat de Contraventeurs van
„ deeze Keure des te beeter zoude moo-
„ gen werden agterhaalt, en met hunne
„ verdiende ſtraffe zoude kunnen wer-
„ den geſtraft; Zoo is 't, dat by dee-
„ zen belooft werd een præmie van
„ 300. Guldens, te betaalen aan die
„ geene, die de gemelte overtreders
„ zullen koomen aan te wyſen, zoodaa-
„ nig, dat de zelve in handen van de
Ju-

ken Godsdienst had omhelſd, door Juſtinus, den Martelaar, naader daar in is onderweezen geworden; en wiens gevoelen over de booze geeſten, hunne werkingen, krachten en verſchyningen, tot verſchrikking en kwelling der menſchen, al meede by den meermaals genoemden Bruckerus in zyn aangetoogen werk, Period. II. part. II lib. I. cap. III. §. 3. pagg. 390. 392. en 393., te zien is; en heeft dit gevoelen, by vervolg van tyden, zoo grooten ingang gevonden, dat nog hedendaags, ô wonder! in deeze mêer verlichte eeuw, veele groote Mannen in de Chriſtelyke Kerk, zoo in deeze, als in andere Landen, aan het zelve, hoe dwaas en buiten de leere van het Euangelium het zelve ook zyn mooge! hun zeegel durven hangen. Doch, om wederom ter zaake te koomen. Dewyl nu de Romeinen gewoon waren, zoodaanige offerhanden by de grafſteeden (die zy ook aan zeekere Goden toewydden, gelyk uit verſcheidene oude, tot hier toe overgebleevene, Inſcriptien te zien is) te doen, zoo kan het ook niemand verwonderen, dat zy dezelven, als *heilige zaaken*, beſchouwden, waarom ze ook in het Burgerlyke Recht onder dien naam voorkoomen; §. 9. *Inſt. de Rer. Diviſ. l.* 6. §. 4. *π. eod. l.* 40. *π. de Religioſ.*, mits, dat in dezelven het lyk, of de beenderen, of wel de aſſche van eenen afgeſtorvenen, begraaven waren; *d.* §. 9. *Inſt. de Rer. Diviſ. l.* 2. §. 5. *l.* 39. *l.* 44. *π. de Religioſ. l.* 3. §. 2. *π. de Sepulch. Violat. l.* 4. §. 6. *π. ad Leg. Jul. Peculat.*, wanneer ze ook onder de *Godgewyde goederen*, dewelken niemand toebehooren en dus onverhandelbaar zyn, werden geteld; §. 7. *Inſt. de Rer. Diviſ. l.* 6. §. 2. *π. eod. l.* 12. §. 1. *π. de Religioſ.* terwyl men ze, leedig zynde, met een geheel ander oog beſchouwde; *l.* 5. §. 10. *π. de Donat. inter Vir. & Uxor.* En vindt men dieshalven ook zeekere ſtraffen tegen de geenen, die de Grafſteeden ſchenden en de lyken berooven, vaſtgeſteld, *l.* 3. *princ.* §. 1. & §. 7. *π. de Sepulch. Violat. l.* 4. *l.* 5. *C. eod.*, naar welke vaſtſtellingen men ook de Rechters verpligt heeft zich ſtiptelyk te gedraagen; *d. l.* 3. §. 8. *π. eod.* Doch, ſchoon hedendaags, volgens het Jus Canonicum, de Grafſteeden by zommigen ook nog voor Geheiligde plaatzen worden gehouden, *cap. Nos inſtituta* 1. *cap. Fraternitatem* 3. *cap. Ex parte* 11. *cap. Parochiano tuo* 14. X. *de Sepultur.*, indien de plaats daartoe zy gewyd geworden en geen lyk van iemand, die buiten de gemeenſchap der Roomſche Kerk geſtorven is, daarin begraaven zy; *cap. Quicumque* 2. *in Sexto. de Haeretic. & cap. Sacris* 12. X. *de Sepultur.*, zoo konnen nochtans by Ons, die, volgens de zuiverſte beginzelen van den Chriſtelyken Godsdienſt, aan geene tyden, perſoonen, of plaatzen eenige heiligheid toeſchryven, de Grafſteeden geenzins, als geheiligde plaatzen, aangemerkt worden; maar zyn in dit ons Gemeenebeſt te tellen onder de aan eene mindere Gemeenſchap toebehoorende zaaken, zoo dat dezelven, of den Burgeren in 't gemeen, of ook zeekere Geſlachten, toekoomen; terwyl daar en booven het gebruik onder ons nog heeft ingevoerd, dat zommigen de Grafplaatzen in zulken vollen eigendom bezitten, dat dezelven door den eigenaar aan zyne erfgenaamen konnen worden naagelaaten, of ook wel door hem, by leevenden lyve, aan anderen verkoft, hoewel tot geen ander einde, dan tot begraafſtede; volgens de leere van den grooten Hug. de Groot, in zyne Inleid. tot de Hollandſ. Rechtsgeleerdh. B. II. D. I. en hierom konnen de grafplaatzen ook niet eigenlyk by ons gezegd worden, te zyn verkoft; naardien wy geenzins een gedeelte van de Kerk, noch van eenige andere openbaare plaats, tot begraaving geſchikt, waarin de verkofte grafſteeden geleegen zyn, konnen verkoopen, als dewelken aan de Burgery in 't gemeen toebehooren; maar alleen het recht, het welk wy bezitten, om in die plaatzen, door de Overheid tot begraaving der Lyken afgezonderd en daardoor in haare byzondere beſcherming genoomen, de lichaamen van onze afgeſtorvene maagen, vrienden of goede bekenden te begraaven; gelyk dit verſtandiglyk wordt uitgelegd door den Profr. P. Voet in Commentar. ad Inſtit. lib II. tit. I. §. 9. n. 4.; doch zyn niet te min de ſchenders der Grafſteeden en de beroovers der Lyken ſtrengelyk te ſtraffen, naar bevind van zaaken en volgens 't goeddunken van den Rechter, vermits dezelven door deeze ſchandelyke daaden het recht der Overheid ſchenden, den geheelen Burgerſtaat beleedigen en zich van het geen hen niet toebehoort en waaraan zy geen eigendom, noch eenig recht, hebben, meeſters maaken en een openbaaren diefſtal pleegen, zoo als dit meede leert de geroemde Heer Profeſſor P. Voet, op de aangetoogen plaats; terwyl men over deeze ſtraffen ook kan naazien den Profr. A. Matthæus de Criminib. lib. XLVII. tit. VI. cap. II.: waarby men voege, dat by de oude Hollanderen deeze euveldaad, voor eene der allerzwaarſten, is gehouden, zoo dat ze zelfs niet en verjaarde, als wel verſcheide andere halsſtraflyke misdaaden; gelyk te zien is uit een Handveſt, door Hertog Albert van Beijeren op den 18. January 1387. St. Cur. aan de Ingezeetenen van Waaterland gegeeven; te vinden in 't Groot Charterb. van F. van

Mie-

„ Justitie koomen te geraaken , ende „ van 't Feyt werden overtuygt , zullende de naam van den ontdekker (des „ begeerende) werden gesecreteert.

„ Aldus gedaan en gekeurt by Jacob „ Drolenvaux , Schout , Mr. Johan van Lanschot , Mr. Nicolaas van Tol , P. Z. Mr. Nicolaas van de Velde, Mr. Nicolaas „ de Bye , Abraham Alensoon , „ Mr. Jan van Groenevelt , Mr. „ Nicolaas Willem van Leeuwen, „ en Mr. Johan Egidius van Egmont van der Nyenburg , Scheepenen, met advis en goedvinden „ van Mr. Johan van den Bergh , „ Johan van der Maarsche , Mr. „ Jan van Teylingen , en Mr. Dirk „ de Raet, Burgemeesteren en Regeerders der Stad Leyden , op „ den 3. February 1733. en na „ voorgaande Klokkegeslag ter „ Poye van het Raadhuys in jegenwoordigheyd van den Schout, „ Burgemeesteren en Schepenen „ der zelver Stede voor den Volcke Afgeleesen , op den 16. February 1733.

(Onder stond)

„ *My Jegenwoordig*

(En was geteekend)

D. V. ROYEN.

waardoor dan ook op dien tyd den verderen voortgang van dit kwaad is gestuit geworden ; terwyl mede , in 't vervolg van tyd, de zoodaanigen, die men konde ontdekken , zich daaraan wederom schuldig te hebben gemaakt , openlyk zyn gestraft geworden (1). Inmiddels waren reeds op den 26. May van den jaare 1727. door de Heeren Kerkmeesteren de noodige ordres , tegen het te vroegtydig roeren en schudden der Lyken, in de Kerken deezer Stad begraaven zynde, gesteld, by dewelken niet alleen striktelyk verbooden wordt, eenige Lyken eerder te roeren en schudden, dan, nadat dezelven, geduurende vyftien jaaren , zyn begraaven geweest ; maar ook zelfs eenige zarken te ligten ; veel minder eenige kisten in de Grafsteeden te verzetten , of uit dezelven te haalen , zonder voorkennis van den by gemelde Heeren Kerkmeesteren [illegible] Opzieners over het Begraaven ; als breeder blykende by het volgende goedvinden van de welgemelde Heeren Kerkmeesteren der Hoofdkerken binnen deeze Stad.

„ Kerkmeesteren van de Hoofd- „ Kerken binnen de Stad Leyden, in agting genoomen hebbende, „ de Onordentelykheden en disordres, „ die dikmaals werden gepleegt , ontrent het Roeren en Schudden van „ [illegible] Lycken binnen de voorsz. „ [illegible].

„ Hebben [illegible] E. om de voorgem. „ Onordentelykheden en disordres, „ voor zo veel [illegible] hun is, voortekomen „ goedgevonden , en [illegible].

„ Dat van nu voortaan geen afgestorve Lycken (op een Baar Begraven zynde) sullen mogen werden geroert , veel minder geschut dan die „ ten minste vyftien Jaren zullen zyn „ Overleden , en Begraven , ende byaldien na het verloop van de voorsz. „ 15. Jaren bevonden wierd een of „ meer derzelver niet na behooren vergaan te zyn zoo zullen dezelve evenwel niet mogen werden geschut maar „ in tegendeel in 't graf moeten blyven „ leggen ter tyd toe, dat die na behoren zullen zyn vergaan.

„ Ver-

Mieris, D. III. bladz. 481. & 482 , en aangetoogen by K. van Alkem[illegible] in zyn traktaat over 't *Ceremonieel* [illegible], Hoofdst. 20. ; alwaar hy [illegible] de [illegible] renten deezer Landen , nevens die van de oude Friesen ; als ook van de Longobarden en Bojoaren , deezen aangaande , [illegible] en tevens vermeldt in Hoofdst. 19. [illegible] de oudste tyden nimmermeer de [illegible] Begraafplaatzen, alhier te Lande , heeft gebruikt ; maar , wel de Kerkhooven [illegible] zeeker ! het was te wenschen , dat [illegible] oude gebruik wederom wierde ingevoerd en het begraaven in de Kerken geheel afgeschaft , waardoor alle [illegible] geloovigheid , dewelke de eerste oorzaak van dit gebruik is geweest , zoude worden geweerd ; en ook voorgekoomen , dat de Leevenden door de kwaade dampen , die uit de graaven , ter [illegible] der Lyken , opstygen , worden [illegible] helaas ! te dikmaals [illegible] verzuim der daaronder [illegible] ordres , de Lyken niet zoo[illegible] en met zand en aarde [illegible] reuk geheel [illegible] weggenoomen.

(1) [illegible] hier van zyn te vinden in het Crimineel Klagtboek van den Heer Mr. Nicolaas de Bye, Hoofd-Officier der Stad Leyden , beginnen den 10 November 1732 [illegible] 31 — 35. [illegible] ter Griffie deezer Stad.

jaar 1593. daartegen is voorzien en uitdrukkelyk gebooden, „ dat van nu „ voortsaen, ende naer den eerften Julij eerftcomende, alle kiften daermen de doden binnen defer Stede inne fal aerden, gemaect moeten werden fo licht, al mogelicken is, ende dat van vuyren hout, gelyc in andere omleggende Steden wert gebruyct (1)". Welke bevelen, ontrent het tot de Doodkiften te gebruikene hout, men ook verder heeft willen doen ftand houden by eene naadere ordre, vaftgefteld op den 28. October van den jaare 1603., by dewelke men de hoogte der Doodkiften heeft bepaald en tevens, onder zeekere ftraffen, ernftiglyk bevoolen, de zelve Kiften van geen ander hout te maaken, dan 't welk door hun Ed. Groot Achtb. daartoe by de voorgeroerde Keure was voorgefchreeven; zoo als uit de volgende Ordre van Die van den Gerechte te zien is.

„ *Ordre op het maecken van Doodtkiften.*

„ Alfoe die vande Gerechte opt verfouck ende vertooch van verfcheyden poorteren ende Inwoonderen defer Stede zich ernerende mit tvercopen van kiften voor eenige dagen geconfenteert ende bewillicht hebben dat de dootkiften in plaetfe van vyftien duymen gemaect zullen mogen werden op achtien duymen hoochde ende ten opfichte van fwaerliuige afftervende perfonen wiens kiften meerder hoochde mochten vereyffchen fullen daer toe begerende de boeten te ontgaen gehouden fyn te zoucken en verwerven perticulier Confent van den Schout ende ten minften twee Burgemeefteren, ende alfoe de voorfz vande Gerechte Verclaerden ende alsnoch mitsdefen verclaren uyterlicken te willen ende begeren dat volgende de Ordonnantie den XXIIIJen Martij XVC. XCIIJ. mitter Clocke affgelefen alle dootkiften alleenlicken zullen werden gemaect van vuyeren hout fonder daer toe eycken of ander hout te gebruycken, Soe es den voorfi thoonders ende alle andere zich ernerende off bemoeijende mit tmaecken en vercopen van dootkiften belaft gelyck de felve ende elc van hem mitsgaders allen anderen diesaengaende belaft ende bevolen wert mitsdefen alle de kiften die van ander hout gemaect zyn te breecken ende quyt te maecken alsdaer inne gecontravenieert zynde de voorgaende Keure, op peyne dat zoo wie bevonden werden eenige dootkiften van eycken of ander zwaer hout gemaect by hem te hebben de zelve ten bevele van den Officier zullen mogen werden gebroocken ende aen ftucken geflaegen, Dat hy de ftucken ende plancken als verbeurt naer hem nemen ende behouden zal mogen ende de Jegendoender op elcke anders gemaecte Dootkift tzy cleyn off groot zal verbeuren zes guldens, Ende dit al ten eynde elc een dict

is deeze Ordonnantie, even als veele anderen, *Ten bevele van die vande Gerechte der voorfchreven Stadt Leyden, Gedruct opt Raedhuys aldaer, in den Jare* 1593., gelyk zulks op het titulblad ftaat vermeld; en ftrekt dus, benevens meerdere andere Keuren, Ordonuantien, Vertoogen, Vonniffen en verdere ftukken, meede op het Raadhuis deezer Stad gedrukt, van dewelken eene goede verzaameling onder my beruft, ten duidelyken bewyze eener kleine mistafting van den zeer naarftigen Heere Mr. P. van der Schelling, in zyn *Hollands Tiendregt*, D. I. Hoofdft. XXVI. §. 7. pag. 292., alwaar die arbeidzaame Onderzoeker der Vaderlandfche Oudheden zegt, te meenen, dat zeekere *Deductie, of Remonftrantie van wegen den Burgemeefteren, en Regeerderen der Stad Leiden; . . . jegens de gepretendeerde perceptie van Tienden, op . . . aardvrugten, in warmoeshoven waffende*; en dan het zeldzaame werk van den wakkeren en geleerden Leydfchen Secretaris, Jan van Hout, genaamd: *der Stad Leiden Dienftbouc*; de eenigfte werkjes zouden zyn, dewelken ter Drukkery op het Raadhuis deezer Stad ooit gedrukt zyn: welken misflag insgelyks de zeer geleerde Dordrechtfche Schepen, de Heer Mr. P. H. vande Wall, heeft aangeteekend in zyne Wel-Ed. Geftrs. gefchreevene, en tot hier toe nog ongedrukte, *Aanmerkingen over het Wapel of Wapen-drencken.* Verders, zoude ik, fchoon het, om veele reedenen, my wel zeer waerfchynlyk zy voorgekoomen, echter niet durven verzeekeren, dat het oude Keurboek deezer Stad, in den jaare 1583. *ten bevele van die vande Gerechte* gedrukt, aan deeze gemelde drukpers op het Raadhuis zyn aanweezen verfchuldigd is, naardien daarvan op het titulblad geen gewag wordt gemaakt, gelyk zulks op andere, aldaar gedrukte, ftukken is vermeld.

(1) Deeze ordres zyn vervat in het XVII. Artl. van de zoo even aangetoogene *Generale Ordonnantie op de Gebuurten* van den jaare 1593; welks byfchrift is: *Wt-halen van tlyc.*

„ Dit angaet zich hier naer zal hebben „ te gedragen, elc zegget den anderen „ voort,

„ Aldus gedaen ende ter poeyen vant „ Raedthuys der Stadt Leyden „ voorden Volcke affgelesen ter „ presentie van Schout Burge- „ meesteren Schepenen Opten „ XXVIII^en^ October XVIc drie,

(Onder staat)

„ By my

(En is geteekend)

J. van Hout.
3. 28. 10.

Naar de onder my berustende MS. Keure, door den Heere Secretaris Jan van Hout eigenhandig onderschreeven en geteekend.

Naaderhand schynt men echter van dit begrip ontrent het daartoe te gebruikene hout te zyn afgegaan en het zelve te hebben overgelaaten aan de verkiezing der geenen, wien de bezorging der begraaving van het afgestorven lichaam betreft; want, wanneer men op den 10. July van den jaare 1655. eene nieuwe ordre van hunne Ed. Gr. Achtb., noopens de eenpaarige grootte der Doodkisten; en derzelver goede en digte bezorging, zoo in het maaken van de Kisten, als by het sluiten der zelven, naadat de Lyken daarin zyn gelegd, ten einde alle moogelyke besmetting mogte worden geweerd, waarteneemen, zag voor den dag koomen, vond men daar in geen het minste voorschrift wegens het te gebruikene hout; gelyk blykt uit de volgende

„ *Ordre op't maaken van de Dood-* „ *kisten.*

„ Dewyle men bevind dat de Dood- „ kisten niet soo sufficant ende „ digt, ook niet van zoo een eenpari- „ ge groote werden gemaakt als het „ wel behoort, ende des Jeegenwoor- „ dige tyds geleegentheyd komt te ver- „ eysschen, hebben Die van den Ge- „ regte goedgevonden, dat van nu „ voortaan, beginnende met den 21^e^. „ July 1655. niemand alhier ter Steede „ eenige Doodkisten sal moogen maa- „ ken, ten zy hy aan handen van Bur- „ gemeesteren hebben belofte gedaan, „ de Jeegenwoordige Ordre natekoo- „ men,

„ Alle Doodkisten, dewelke in geen „ eyge graaven zullen werden gezeth, „ zullen niet hooger moogen werden „ gemaakt als 16 Duymen, ende niet „ breeder als aan het hoofdeneynde „ 23, ende aan het voeteneynde 11 „ duymen, alles buyten de kanten ge- „ meeten, ende niet als van geheele „ deelen soo boodem als anders, ende „ ten opzigte van swaarlyvige affgestor- „ ven Persoonen, wiens kisten meerder „ hoogten mogte vereysschen, zullen „ daar toe (begeerende de boeten te „ ontgaan) gehouden zyn te Versoeken „ ende Verwerven Consent van den „ Schout off Burgemeesteren deezer „ Steede.

„ De voornoemde Deelen zullen op „ de Voegen wel effen geschaaft, ende „ de kieren van de kisten met pek van „ binnen toegegooten, ofte andersints „ waterdigt gemaakt moeten werden.

„ Ende ten eynde men van de Digt- „ heyt ende suffisantheyt van de voor- „ noemde kisten verseekert mag zyn, „ sullen de voornoemde kistemaakers „ niet vermoogen de selfde uyt haare „ huyzen te laaten brengen, voor ende „ aleer deselfde by Dirck Dirkse van „ Egmond, als daartoe gecommitteert, „ met een teyken daar op te slaan, sul- „ len zyn geteyckent, op een boete „ voor d'eerste reyze van Drie Gul- „ dens, ende te meermaal dit Verboth „ overtreedende, arbitralyk te werden „ gecorrigeert, dewelke daar voorens „ van yder kiste tot lasten van den „ maecker, tot belooninge genieten sal „ agt Penningen, behoudelyk dat van de „ Dootkisten voor den Armen offte „ Godshuysen gemaakt werdende, de „ voornoemde Agt Penningen niet zul- „ len werden betaalt.

„ Ende zullen de kistemaakers, soo „ wanneer sy de Lichaamen daar in „ leggende, de kisten koomen toe te „ spykeren ofte toe te schroeven, ge- „ houden zyn op de kant van de kisten „ onder het deksel te leggen lange stuc- „ ken grauw Papier in Azyn nat ge- „ maakt, alles insgelyks op een boete „ van Drie Guldens, ende arbitraale „ Correctie.

„ Ende werden booven den Schout „ ende zyne Substituten ende Dienaars, „ ende de voornoemde Dirck van Eg- „ mondt meede tot de bekeuringe ge- „ au-

„ authoriseert de Graafmaakers ende „ haare knegten.

„ Aldus gedaan by Die van den Ge- „ regte der Stad Leyden den tien- „ den July 1655.

(*Onder stond*)

„ My Jeegenwoordig

(*En was geteekend*)

G. van Hoogeveen.

en, even zoo min ook in de naadere Vernieuwing en Vermeerdering van deeze Ordre, dewelke, weinige dagen daar naa, door hun Ed. Groot Achtb. is vastgesteld en voor den Volke afgeleezen in deezer voegen:

„ *Naarder Ordre op 't maaken van* „ *de Dootkisten.*

„ Dewyle men in ervaringe komt, „ dat niet teegenstaende op den „ 10 July laastleeden by Die van den „ Geregte deezer Steede een Ordre is „ beraamt op het maaken van de Dood- „ kisten, egter eevenwel verscheyde „ Dootkisten van tyd tot tyd gantsch „ onbequaam, ende niet zoo digt als „ 't behoort, zyn gevonden; Soo heb- „ ben Die van den Geregte goedgevon- „ den de voornoemde Ordre by deesen „ te vernieuwen ende te Amplieeren, „ in manieren naarvolgende:

„ Niemand en sal alhier ter Steede „ eenige Doodkisten moogen maaken, „ ten zy hy daar toe van den Burgemee- „ steren deeser Steede hebbe verkreegen „ behoorlyk Consent, ende aan handen „ van deselvde beloofe deese Ordre in „ allen zynen deelen naar te koomen, „ ende sal ten dien eynde aan den Op- „ sigter op de doodkisten, hier naar „ genoemt, werde behandigt een Lyste „ van de Persoonen tot het maaken van „ Doodkisten toegelaaten, met verboth „ aan deselfde, van geen Doodkisten, „ by andere Persoonen gemaakt te tey- „ kenen.

„ Sullen tot het maaken van de „ Doodkisten niet moogen werden ge- „ bruykt eenige gespleeten offte ge- „ scheurde Deelen.

„ Ende de deelen tot deselve gebruykt „ werdende, op de kanten ende anders- „ sints daar 't noodig is, wel effen ge- „ streeken, ende den bodem wel effen „ geschaaft moeten werden, ende den „ bodem van de kisten, als meede de „ Deksels op deselvde, met goede taije „ Eas-Yzers ofte Middel-nagels zoda- „ nig gespykert, dat de eene spyker „ ten minsten, niet wyder van den an- „ deren en wierde geslaagen als ses „ duymen.

„ Het hoofden eynde van yder kist „ voor een meerderjaarige zal moeten „ gespykert werden aan yder zyde ten „ minsten met ses spykers, ende het „ voeten eynde aan yder zyde met vier „ spykers, kisten voor minderjaarige na „ advenant, alles ten waare den Opzien- „ der oordeelde dat deselve digter dien- „ de gespykert te werden, welk in Or- „ dre de kistemaakers sonder teegen- „ zeggen gehouden zyn te volgen.

„ Alle Geeren dewelke aan den bo- „ dem ende dekzels werden gevoegt, „ zullen moeten werden bequamelyk „ met groeven in den anderen gevoegt, „ alle de vougen zoo aan den bodem, „ als hooft ende voeten eynde van de „ kisten, zullen met teer ende mos ge- „ heel Digt gemaakt moeten werden.

„ Alle Doodkisten, dewelke in geene „ eyge graaven zullen werden geseth, „ zullen niet hooger moogen werden „ gemaakt als 16 duymen, ende niet „ breeder als aan het hoofden eynde „ 23, ende aan de Voeten eynde Elff „ duymen, alles buyten de kanten ge- „ meeten, ende niet als van geheele „ deelen, ende ten opsigte van swaar- „ lyvige affgestorven Persoonen, wiens „ kisten meerder hoogte mogten ver- „ eysschen, zullen die daartoe (begee- „ rende de boeten te ontgaan) gehou- „ den zyn te verzoeken ende te Ver- „ werven Consent van den Burgemee- „ steren deser Steede.

„ Ende ten eynde men van de Digt- „ heyt ende Sufficantheyd van de voor- „ noemde kisten verseekert mag zyn, „ zullen de voornoemde kistemaakers „ niet vermoogen deselve uyt haar huy- „ zen te laaten brengen, voor ende al- „ eer deselve by den Persoon daar toe „ gecommitteert, met een teycken daar „ op te slaan, zullen zyn geteyckent, „ op een boete voor de eerste reyze van „ Drie Guldens, ende te meermaalen „ dit Verbot overtreedende, arbitralyk „ te werden gecorrigeert, welken Per- „ soon daar voorens van yder kiste, tot „ lasten van de Maecker, tot beloonin- „ ge genieten zal eene stuyver. Behou- „ delyk dat van de Doodkisten voor den „ Armen offte Godshuyzen gemaakt

 „ wer-

,, werdende, de voornoemde ftuyver
,, niet fal werden betaalt.

,, De kiftemaakers zullen gehouden
,, zyn den Opfiender te haalen ten minfte
,, ften een Uyr eer fy de kiften in de
,, Sterffhuyzen brengen.

,, Ende zullen de kiftemaakers, foo
,, wanneer zy de Lichaamen daar in leg-
,, gende, de kiften koomen toe te fpy-
,, keren, offte toe te fchroeven, gehou-
,, den zyn op de kant van de kiften,
,, onder het dekfel, te leggen lange
,, ftucken grauw Papier, in Azyn nat
,, gemaakt, twee à drie dik op den an-
,, deren, alles insgelyks op een boete
,, van Drie Guldens en arbitraale Cor-
,, rectie.

,, Geene Doodkiftemaakers zullen
,, vermoogen eenige Pek offte teer bin
,, nen haare huyzen warm te maaken
,, offte te heeten, maar 't felvde alleen-
,, lyk te doen op de ftraat voor haar deu-
,, ren offte huyzen, op pœne van Con-
,, trarie doende van het kiftemaaken
,, verlaaten, en arbitralyk gecorrigeert
,, te werden.

,, Ende werden booven den Schout,
,, ende fyne Subftituyten, ende Die-
,, naars, ende den voornoemde Opfien-
,, der, meede tot de bekeuringe geau-
,, thorifeert, de Graafmaakers ende haa-
,, re knegten, ende den voornoemden
,, Opfiender gelaft, eenige kiftemaa-
,, kers bevindende deefe Ordre niet
,, naarkoomende, daarvan van ftonden aan
,, den Burgemeefteren kenniffe te doen,
,, om by defelve daar op na geleegent-
,, heyd van zaaken gedifponeert te wer-
,, den.

,, Aldus Gedaan by Die van den Ge-
,, regte der Stad Leyden den 19
,, Auguftus 1655. ende naar voor-
,, gaande klokke geflag, ter Poeye
,, van het Raadhuys, in Jeegen-
,, woordigheyt van den Schout,
,, Burgemeefteren, ende Scheepe-
,, nen, voor den Volke affgeleefen
,, op den 20 Auguftus daar aan
,, volgende

(*Onder ftaat*)
,, By my
(*Is geteekend*)
G. van Hoogeveen.

Gelyk meede deeze vernieuwde Ordre, immers voor het grootfte gedeelte, in den jaare 1658. is overgenoomen in het nieuwfte Keurboek deezer Stad en aldaar geplaatft in de LXXXVIII. Keure, welkers titul is: *Keure op de Ge'eerten:* op Artl. XIX. fpreekende van de *Ordre op de Dootkiften*; alwaar ook wel wordt aanbevoolen, deeze Kiften te maaken *foo licht als 't mogelyck is*; doch echter geene de minfte bepaaling noopens het te gebruikene foort van hout wordt voorgefchreeven; zoo als dan ook tot op huiden een iegelyk daarin zyne eigene keuze volgt.

By alle deeze ordres meene ik nog eene andere, fchoon van eenen geheelen afzonderlyken inhoud, doch echter meede tot de gefaamlyke Hoofdkerken deezer Stad betreklyk, te moeten voegen, en tot dewelke het ongeoorloofd inhaalig gedrag der Kofteren en Onderkofteren aanleiding heeft gegeeven, wanneer deezen een al te grooten misbruik van de Turf, waarvan de Heeren Kerkmeefters zyn gewoon, zich jaarlyks te voorzien, ten dienfte en nutte der geenen, dewelken eenige vafte zitplaatzen in de Kerken deezer Stad hebben, begonnen te maaken, tot merkelyk bezwaar van de inkoomften der Kerken, en met eene onbehoorlyke bevoordeeling van hunne eigene beurfen; tegen welk wangedrag dan ook onlangs op den 8. September van den jaare 1761. by de Heeren Kerkmeefteren is gemaakt het volgende

,, *Reglement, op het zetten der*
,, *Stooven; in de Zittingen en*
,, *Doophekjes van de Refpective*
,, *Kerken deezer Stadt.*

,, Daar zullen geen Stooven gefet
,, werden in de Sittingen en de
,, Doophekken, Eerder dan na de eerfte
,, Kerkdag na den 15. October, en het
,, zelve zal eyndigen met den 15. April,
,, ten ware 'er Vrouwen ten Doop qua-
,, men met Kinderen, dezelve zullen
,, van Stooven mogen werden bediend.

,, Geen Kofters zullen door hunne be-
,, dienden of onderkofters eenige Stoo-
,, ven mogen weggeeven, of verhuu-
,, ren, zullende dezelve Kofters nog
,, geen van hunne bediende op het Pree-
,, diken van een Student eenige Stoo-
,, ven mogen geeven of verhuuren aan
,, de toehoorders, dan alleen aan den
,, Profeffor, voor wien dezelve Student
,, zal Preediken, alsmeede aan de Hee-
,, ren van de Regeering, en aan de Pre-
,, dikanten zoo 'er dezelve mogte wee-
,, fen, en anders niet, niemand uytge-
,, fondert, op te Rughouding hunner
,, Atteftatie en Caffatie voor derfelver
,, be-

„ mogen blyven ende onderhouden „ werden, goet gevonden ende geresolveert hebben, datmen op elcke „ Kerc-hof zal ftellen een pael mit „ eenen yzeren hals-ring, om alle personen diemen bevinden zal haer gevouch te doen, tzy opte voorsz Kerchoven, of elderswaer aen sheeren „ ftraten, daer aen te werden gefloten, „ door de Schouten-boden, of s Heeren dienaers mitten zwaerde, diemen „ daer toe mits-dezen committeert ende „ auctoriseert, twelc de zelve alle de „ gene die zy bevinden, realicken ende „ mitter daet zullen mogen doen, ende „ daer aen houden ftaende tot datse de „ boeten van zes ftuvers daer toe mitsdezen geftelt, zullen hebben betaelt.

„ Ende ten eynde niemant hier af redene van onwetenheyt en hebbe voor „ te wenden, is geordineert ende belaft „ hier van niet alleenlicken aflezinge „ mitter clocke gedaen, maer ooc de „ voorsz uytroupinge gedruct, ende de „ copien van dien alomme aen alle gemeene plaetsen aengeplect te werden, „ alles ten eynde elc een hem daer na „ hebbe te gedragen.

„ Elc zegget den anderen voort.

„ Aldus naer voorgaende clocke-geflach ter Poyen voor den volcke „ af-gelezen, ten bevele ende in „ jegenwoordicheyt van Schout, „ Burgemeefteren ende Schepenen, dezen twintichften Aprilis „ 1593.

(*onder ftond*)

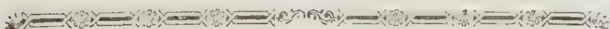
By my

(*en is geteekend*)

J. van Hout.

Naar de oude gedrukte Waarschouwing, onder my beruftende.

Doch, deeze paalen zyn in volgende tyden weggenoomen, zonder dat my is gebleeken, op wat tyd zulks is geschied; waardoor dan ook nu het ongeschiktfte gedeelte der Inwooneren van deeze Stad vermeent, het recht te hebben, om, ongeftraft, dagelyks, en dezelve Kerkhooven, en bynaa alle de hoeken der gemeene Straaten; of ook wel de muuren van alle openbaare gebouwen en leedig ftaande huizen en erven, schandelyk te verontreinigen en te bevuilen; waardoor deeze Stad zeer wordt ontfierd en aldus tot eene verachtelyke bespotting van alle geschikte perfoonen, door deeze Stad reizende, verftrekt; en waartegen echter de Onderschouten en Dienaars met den zwaarde als nog, zoo ik meene, gehouden zyn te waaken, met de schuldigen te bekeuren en hen de boeten afteneemen; of wel anderzins dezelven, tot voldoening der boeten, aantehouden.

BYVOEGZEL *op het* ZESDE HOOFDSTUK, *handelende van de Lieve Vrouwe of Marie Kerk.*

Naa dat door den Heere Frans van Mieris was vermeld, en met wettige bewyzen geftaafd, dat deeze Kerk, in de alleroudfte tyden, alleenlyk geweeft zynde een Kapel, gewyd aan de Moedermaagd Maria, gehoorende onder de Kerk van Oeftgeeft, en ftaande ter begeeving van de Vrouwe Abdiffe van Rhynsburg, eerft in den jaare 1364., met bewilliging van de welgemelde Vrouwe Abdiffe en onder 't goeddunken van den Parochiepriefter van Oeftgeeft, is gewyd geworden tot eene Parochiekerk, mits dat het recht der begeeving van dezelve bleeve aan de hoogftgemelde Vrouwe Abdiffe, en met behoud der rechten, de Parochiekerk van Oeftgeeft en den Cureit of Opperpriefter van dezelve aankoomende (1); zoo geeft Hy tevens (Bladz. 87—90.) een bericht, dat aan dee-

(1) Zie hier booven op Bladz. 85—87. en op Bladz. 762. in de Aanteeken. N°. 1. Ontrent de rechten van begeeving deezer Paftorie teekent de Heer H. van Heuffen in Hiftor. Episcop. Foed. Belg part. I. pag. 464. aan, dat in zeekere met de hand geschreevene lyft van den jaare 1514., onder de regeering van den Keizer Maximiliaan, gemeld wordt, dat deeze begeeving, by beurten en om de andere maand, door den Paus en de Abdiffe van Rhynsburg, oudstyds was gewoon te geschieden.

deeze Kerk oudtyds ook eenige Vicarien, Memorien, Getyden, en Broeder- of Zusterschappen, zyn gesticht geweest en nog andere aanmerkelyke Kerkelyke plegtigheden, met eenen diepen eerbied, door onze godvrugtige, doch eenvoudige, Voorouderen, alhier gevierd geworden; by al het welk ik gemeend heb, de volgende oude Stukken en Aanteekeningen, tot nut en vermaak van den oudheidminnenden Leezer, nog te moeten voegen.

Hier in myne voorige orde volgende, doet zich het eerst op eene vry goede Vicarie, (van welkers oude Stichtingbrief een Afschrift in myne handen gekoomen is) in deeze Kerk door den zeer vroomen en eerbaaren Man, den Heere Willem Arentsz van Tetroode, ter eere van den Heiligen Stephanus, den eersten Martelaar der Christenen, op den 30. November van den jaare 1487. opgerecht, en op den 7. May van het daaraan volgende jaar 1488. door den Hoog-Eerwaardigen en Hoog-Gebooren Heere David van Bourgondien, Bisschop van Utrecht, wettiglyk bevestigd en goedgekeurd; van welke Stichting en Bevestiging my de volgende getrouwe Afschriften zyn meedegedeeld geworden.

,, *Fundatie-Brief van eene Vicarie, gesticht ter eere van St. Stephanus, den eersten Martelaar, en gefundeerd op desselfs Outaar in Onzer Lieve Vrouwe Kerk te Leyden, door den Heere Willem Arentsz van Tetroede, op den laatsten dag van November van den jaare* 1487.

,, Inden Naam des Vaders ende des Soons ende des Heyligen Geest Amen, Condig zy alle Luyde dat ik Willem van Tetroede Arentsz[n] Poorter van Leyden in vermeeringe des dienst Godts, gemaackt hebbe en maake voor myn en myne Ouders, Ziele, een Euwige Vicary off Capelrye inder Eeren Godts, der Heylige maget Marya St Steeve die eerste martelaar en alle Godts Heylige, die men bedienen sal in Onse Lieve Vrouwen Kerck tot Leyde op St. Steevens Outaar mit twe misse 't weeckes, die eene des Woensdags, ende de andere des Vrydaghs, In welke misse ick begeer dat die Priester Trouwelyck, sal bidde voor myn ende myn Ouders Ziele, begaauende ende bewysende daar toe Uit myn Goet dat myn Godt Verleent . . . tot Vicarie of cappelerye Voirsery. . . . sustentatie, des Vicarius off des Cappelle . . . nu ende hier namaals Wittaegtelycken besitten sal Vyf morge Landts, leggende by Leyde buyte de Höghewoerts Poort, byden baruoeten Broeders ende heeft beleege, aan de Zuytzyde Willem van Tetroode selff, ende aande Westsyde St Catryne Suster Huys, aan de Oostsyde Come Dirckx Erfgename, aan die Noortsyde die H. Geest tot Leyde ende gelt nu aghtien Rynsche guldens 't Jaars, ende van dese Cappelrye sal ick gever weesen, alsoo lange als ick Leeven, ende naar myn dood soo wil ick dat geever weesen zal altyt die Outste en naaste man die van myn Vader Arent van Tetroode gecoomen is, ende ick wil dat alleen die mannen gevers sullen zyn, ende geen Wyve, maar haar Kinderen die Kneghts of Mans syn sulle, gevers weesen, als imant van hem lieden alsoot voorseyt, is, die Outsten en naasten is ende waar dat saeck dat men geen Kneght of man vond, die van myn Vader voorn gecoome waar soo wil ick dan dat, dat Wyf die dan die Ouste ende naasten onder die Wyven die van myn Vader voorn gecoomen sal weesen, dan geefster weesen sal, ende ik wil dat men dese Cappelrye altyt geven sal, een Arm Priester off een Arm Clerck die Priester wil worden, die geen proeven en hebbe die van myn Vaders bloet sullen gekoomen weesen alsoo verde alsmense vint, anders soo wil ik dat mense geven sal, altyt een Eerbaer Arm Priester die geen proven en heyt, die van Wassenaar sel weesen, off van Leyde, waar dat van Wassenaar geen en waar, ende als die Priester niet bequaem en is, ende selff niet en soude Misse mooge doen soo wil ik dat hyse sal laaten doen een ander eerbaar degelyck Priester die onberust ende van goede faame is ende ik wil dat die Priester altyt nader misse, als hy hem uytgedaan heeft te graave gaan sal daar ik legge sal, end leese aldaar devootelyck een Misereren ende de Profondis Pater noster ende Ave Maria, met een Collect' voor myn siel, als pro famulo, tot welcke Vicary off Cappelrye voorse aldus van my gefundeert presenteer ende gee-

,, ve

,, bediende, en de onderkosters Contra-
,, rie deezes doende, voor de eerste reys
,, Ses Weeken, de tweede reys Drie
,, Maanden en voor de derde reys van
,, hunne Bedieninge werden Gecasseert;
,, met dien Verstande nogtans, dat buy-
,, ten de Persoonen hierinne vermeld,
,, aan ieder toehoorder, een Stoof met
,, vuur voor en naar de hier in vastge-
,, stelde tyd begeerende, sal kunnę en
,, moeten gerievt worden, door de aan-
,, gestelde Stoovesetsters, en zulks buy-
,, ten kosten van de Kerk.

,, De Koster van de Pieters Kerk zal
,, niet bevoegt weesen eenige Stooven
,, in de Zondags en Woensdags Cate-
,, chisatien te laten verhuuren of wegte-
,, geeven, dan aan den Predikant, en
,, antwoordende Catechisanten, op de
,, voorn. Catechisatien Vaceerende.

,, De Stooven welke by het Preedi-
,, ken van een Student of in de Zondags
,, en Woensdags Catechisatien zullen
,, gebruykt werden, zullen moeten
,, werden geleevert door die Stooveset-
,, ster, welke het Choor-end van de
,, voorschreeve Kerk bediend; daar en
,, teegen heeft de Stoovesetster die de
,, Kerk bediend na de Westdeur, het be-
,, dienen der Heeren Advocaten Bank.

,, Wyders werden de Stoovesetsters
,, gelast, naauwkeurig toetesien, dat de
,, onderkosters of de bediende der Op-
,, perkosters, geen Stooven en verhuu-
,, ren, en zulks gewaar werdende, wer-
,, den de voornoemde Stoovesetsters
,, Geauthoriseert dezelve Stoove Weg-
,, teneemen, en te besorgen op de Ka-
,, mer van de Heeren Kerkmeesteren,
,, alsmeede toetesien dat geen Vuur nog
,, Kolen, 't zy door Jongens of wie het
,, zoude mogen zyn uyt de voorn. Ker-
,, ken werden gedragen.

,, Aldus Geresolveert in Kerkmeeste-
,, ren Kamer Collegialiter verga-
,, dert zynde, Excepto de Heeren
,, PIETER DE LA COURT,
,, en PIETER VAN DORP, den
,, 8. September 1761.

Vorders, heeft men ook in voorige tyden alle moogelyke toezigt genoomen, dat niet alleen de gemeene straaten (1) binnen deeze Stad rein en zuiver

(1) Men heeft in deeze Stad, reeds van zeer oude tyden af, tot voorkooming van verderflyken stank en allerleije schaadelyke besmettingen, altyd veel zorg gedraagen, om de gemeene Straaten en Wateren rein en zuiver te houden, en ook daarom, al ontrent het midden der veertiende eeuw, immers kort naa den jaare 1360., by stadlyke Keuren tegen derzelver verontreiniging voorzien en behoorlyke boeten voor de overtreederen derzelver ordres gesteld, waar door alle vuil is, ten oirbaar der Stad, in de gemeene Vuilnisputten plagte gebragt en verzaameld te worden. Dus vinde ik in een zeer oud MS. Keurboek, onder my berustende, en geschreeven, gelyk uit den geheelen inhoud daidelyk blykt, voor of ontrent de helft der vyftiende eeuw, vervattende de Keuren, in deeze Stad gemaakt seedert den jaare 1360., en verdeeld in vyf deelen of boeken, welker eerste handelt: *van huys eñ erue, brant, wateren, platen straten, nuwe steghen straten:* in het gemelde eerste boek, deeze Keuren: als eene, welker titul is: *Vulnesse voir yemants Doir:* en van deezen innoud: ,, Item wye enige vulnesse brochte ,, of brengen dede voir yemants doir op ,, synre straten of platen den genen tondanc ,, of tonwille die die strate of plate houden ,, moet die verbuerde xij. st. also dicke ,, alstmen hem ouer tugen mach, Daer of ,, die Scout die een helft, eñ diement doet ,, die ander helft." ook eene andere, houdende ten titul: *Mysse op die platen:* van deezen inhoud: ,, Item so en sel nyemant ,, enige mysse of vulnesse houden leggen by ,, den Ryn of by enige wateren sy en leg- ,, gen vier voete vande plate by der boete van ,, xij. st." als meede nog eenige volgende, waarvan de titels zyn deezen: *Vulnesse int water te werpen: Loghe of vulnesse eñ confyt inden wateren: Bloet int water te doen: Hiete assche te brenghen op yemants plate.* Met welke Keuren dan ook, immers wat het zaakelyke aangaat, overéénstemmen de XXXVe. Keure, met dit opschrift: *Vuilnisse-mis, ende asch.* de XXXVIIe. *Vuilnisse inde wateren.* de XXXVIIIe. *Crengen.* de XXXIXe. *Bloet.* en de XLe. *Drec.* van het oude Keurboek deezer Stad, op den laasten December van den jaare 1582. by de Heeren Schout en Schepenen, met advis van de Heeren Burgemeesteren, gearresteerd en in de maand April van den volgenden jaare 1583. voor den Volke afgeleezen en in dat zelfde jaar, ten bevele van die van den Gerechte, gedrukt. En alle deeze Keuren zyn, van tyd tot tyd, vernieuwd, verbeeterd en vermeerderd. Dus zyn, wanneer by de Heeren Die van den Gerechte op den 6. April 1592. aan de Meesteren van de Huisarmen het voordeel van alle Misthoopen en de gemeene Vuilnisputten, ten behoeve van den Armen, was afgestaan, gelyk te zien is in 't Gerechtsdagb. B. pag. 193., ten tyde der vernieuwing van eenige Burgerlyke Keuren, by eene byzondere Keure (dewelke in de gemelde vernieuwing is de XLVIIIe. Keure, en ten titul voert: *Asch, misse, vuylnisse:*) de noodige ordres beraamd tot het doen ophsalen van alle de vallende asch en vuilnisse, door of van wegen de gemelde Meesteren van de Huisarmen; en is daarby tevens scherpelyk verbooden, dezelve op de straaten te leggen of in de

ve: mogten worden gehouden, maar ook inzonderheid de Kerkhooven, dewelken, wanneer men bevondt, dagelyks op eene verregaande wyze te worden verontreinigd, tot groote ontsiering der Stad en billyk misnoegen der geschiktste Burgeren en ingezeetenen; zoo is, in het laatst der zestiende eeuw, by Die van den Gerechte goedgevonden, dat op elk Kerkhof binnen deeze Stad zoude worden gesteld een paal met een yzeren halsring, aan denwelken door de Schoutenbooden of Dienaars met den zwaarde zouden worden gesloten allen, die mogten worden gevonden, dezelve Kerkhooven, of ook elders de gemeene straaten, te verontreinigen; en verders aan dezelve paal vastgehecht blyven, tot dien tyd, dat door zoodaanigen persoon de daar tegen gestelde boeten waren voldaan; als blykt uit de volgende hierin gevoegde

„ *Waerschouwing op het schoon*
„ *houden van de Kerkhoven en*
„ *de gemeene Straaten.*

„ Men laet eenen yegelicken mits-
„ dezen weten, dat die vande
„ Gerechte dezer Stede, omme ordre
„ ende gelegentheyt te vinden, dat de
„ Kerc-hoven alhier, die dagelix seer
„ werden veronreynt, voorts-aen schoon
„ mo-

de waateren te werpen, alles op zeekere boeten, dewelken de Meesters of Vrouwen gehouden zyn voor hunne Dienstbooden te betaalen; welke Keure op den 13. April 1600 by naadere Afleezing is vernieuwd. Zoo is ook op den 30. December 160[illegible]. verbooden geworden, zelfs op des Stads Vesten, Wallen of Cingelen eenige staalen van vuilnis of mist te leggen. Doch, is naderhand deeze Keure wederom vernieuwd en merkelyk vermeerderd op den 6 en 12. Maart, en afgeleezen op den 13. Maart 1609.; en nog naader op den 7. May 1614.; vervolgens wederom vernieuwd en, naar de tyds omstandigheden, vermeerderd op den 14. Juny en afgeleezen den 28. van die zelfde maand in den jaare 1629. Hierna is op den 15. April 163[illegible] by de Heeren Schout en Schepenen, met advis van de Heeren Burgemeesteren, gemaakt eene zeer breedvoerige Keure, noopens den *Asch, mysse ende vuylnisse*, bevattende verscheide punten, zoo van het dagelyks omvaaren en kruijen van de vuilnishaalderen; als van het uitgieten van allerleije vuilnis op de straaten of in de waateren, en de boeten daartegen op een nieuw gesteld; gelyk al meede van de vuilnisputten en anderen; achter welke Keure dan ook is geplaatst een nette verdeeling van de Quartieren deezer Stad. Insgelyks konnen tot deeze Keuren gebragt worden de zeer groote Ordonnantie, by Die van den Gerechte op den 4. September 1603. gemaakt, hebbende den titul van *Pest-Keuren*, begrypende in zich wel zeventien Articulen, zoo op het voorkoomen van alle verdere besmetting, als anderzins, de noodige schikkingen maakende: en ook de Ordonnantie, op den 20. en 27. November 1634. door Die van den Gerechte gemaakt en afgeleezen op den 28. November daaraan volgende, houdende zeekere ordres, ten einde de besmettelyke ziekte op het allerminste mogte voortspruiten: als meede nog de *Ordre opte Secreetreynigers ende Nacht-werkers*, by Die van den Gerechte gemaakt op den 19. July en afgeleezen op den 3. Augusty 1635., houdende bevelen noopens de persoonen, tyd, wyze en plaats, by het reinigen der Secreeten en het ontlaaden der Schuiten, in acht te neemen: welke ordres naderhand, met weinige veranderingen, zyn overgebragt in het nieuwste Keurboek deezer Stad, in den jaare 1[illegible]. vastgesteld en afgeleezen, alwaar de XXXIVe. Keure ten titul voert: *Secreetreynigers, ende Nacht-werkers.* Gelyk ook meede in dat zelfde Keurboek de XXXe. Keure, onder den titul: *Asch-misse, Vuylnisse:* de XXXIe., *Kleye, Aerde, Poyn, ende verbrande Smee-koolen:* de XXXIIe., *Geen gruys van Visch op de Straten te werpen:* en de XXXIIIe. *Krengen en Bloet:* alle noodige voorziening bevatten, opdat de Straaten en Waateren binnen deeze Stad door generleije vuiligheden zouden worden verontreinigd: en waartoe al verder behooren de vernieuwingen, vermeerderingen en verbeeteringen van deeze Keuren, van tyd tot tyd by Die van den Gerechte goedgevonden; als op den 28. April 1672., den 18. Juny 1683., en den 7. Juny 1708., en nog de zoo ernstige Publicatien, by hunne Ed. Groot Achtb. naader, op den 30. April 1751. en den 30. April 1755., dieswegens gedaan. Intusschen, dat ik dit hier nog met een woord byvoege, leggen de XXXVe. Keure, welker titul is: *Diepen van de Wateren:* met deszelfs verandering en verbeetering van den 27. en 29. Augusty 1671. en den 12. May 1672.; als meede de XXXVIe. Keure, met den titul: *Brouwen uyt de Wateren:* geene geringe blyken van de goede, wyze en voorzigtige zorg der Leydsche Magistraat aan den dag, ten einde, zoo veel moogelyk, alle vuile besmetting te weeren en allen onaangenaamen stank te beletten; terwyl het te wenschen was, dat alle deeze en zoo meenigvuldige andere heilzaame bevelen wat beeter wierden in acht genoomen en gehoorzaamd. Wat toch zullen steeds goede wetten baaten, indien dezelven, met het stiptelyk executeeren der straffen tegen de overtreederen, door die geenen, wien deeze executie is aanbevoolen geworden, niet worden gehandhaafd!

" ve voor die eerfte reyfe fimplycke en
" puerlycke om Godts willen Arent
" Willems z^n myn Broeders zoon, een
" Arm Scholier, ende alft gewoonlyck
" is foo bid ik onfe Eerwaardige Vader
" in Chrifto, ende onfen Heer, Heer
" David van Bourgonjen Biffchop van
" Uytreght, off off fyn generaal Vica-
" rius in die geeftelycke faake, dat hy
" hem wil verwaardigen, defe myn Te-
" genwoordige fundatie en dotatie, naar
" die oude gewoonte . . . ende Appro-
" beeren, ende defe voorfz . . . erigee-
" ren ende geeftelyck maaken, ende
" dat . . . die vrugt ende rente, die ik
" daar toe beweefe ende gegeeven heb-
" ben, onder fyn protextie ontfange en-
" de voort dat Geeftelycke goede d ex-
" ernieren, ende Arent Willems zn. die
" Scholier voorfz indie poffeffie Vande
" Cappelrye voorfz. defe eerfte ryfe, in-
" ftituere ende in tuygeniffe des waar-
" heyts, dat dit myn uterfte wille is, en-
" de dattet vaft en Eeuwig blyve zal, zoo
" heb ik Willem van Tetroede Arents z
" voorfz gebeen Meefter Jan van Leyen
" als Notaris daar toe geroepen ende
" tegenwoordig weefende dat hy defe
" myn fundatie ende Uyterfte Wil,
" wil onderfchryven, ende publiceeren,
" en een inftrument publicq daar off
" maaken, ende oock, want, ick geen
" fegel en hebbe, foo bid ik den Eer-
" baaren en Wyfen Man Arent Jans z^n
" poorter van Leyden, dat hy aan defe
" fundacie ende Inftrument, voor my
" fyn Segel wil hangen, tot meerre
" tuygeniffe der ordinancie voorfz.

" Acta funt hec Leydis in domo habi-
" tationis prefcripti fundatoris in
" mei Notarii publicq fupra & in-
" fra fcripti fub Anno nativitate
" Domini millefimo quadringete-
" fimo octuagefimo feptimo indec-
" tione quinta die ultima menfis
" Nouembris hora Completorii uel
" quafi pontificatus fanctiffimi in
" Chrifto patris ac domini noftri
" domini Innocentii diuina proui-
" dentia pape octaui anno quarto
" prefentibus ibidem honorabilibus
" & difcretis viris Johannes dorp &
" florentio de Oijen Laicis opida-
" nis . . . diocefi teftibus ad pre-
" miffa vocatis & rogatis.

" *Onderftont*

" Et ego Johannes Johannis de Ley-
" dis clericus traiectenfis dyocefis publi-
" cus apoftolica auctoritate ac ordinaria
" admiffione notarius quia prefcripte vi-
" carie feu cappellanie perpetue funda-
" tioni dotationi ordinationi ac collationi
" nec non aliis premiffis omnibus & fin-
" gulis, dum fic ut premittit fierent &
" agerent una cum prememoratis tefti-
" bus prefens interfui eaque fic fieri
" vidi & audiui Idcirco hanc prefentem
" fundationem manu mea propria fcrip-
" tam ad inftanciam & rogatum fepedicti
" Wilhelmi de Tetroede fundatoris pu-
" blicaui fubfcripfi, & in hanc publi-
" cam formam redegi, fignoque & no-
" mine meis folitis & confuctis fignaui
" in fidem & teftimonium omnium &
" fingulorum premifforum rogatus & re-
" quifitus.

" *Ter fyden ftont feecker Notarael*
" *teycken, daar in ftont:*

" De Ley. Jo.

" *Nog lager ftont.*

" Ende ik Arent Jans z^n poerter van
" Leyen door bede van die Eerfaamige
" ende Wyfe man Willem van Teth-
" roede Arents z^n voorf^e fundatoer foo
" heb ick tot meerre tugenis der ordi-
" nantie voorf^e an defe fundacie ende
" Inftrument myn Zegel gehangen in
" t Jaar ons Heere duyfent vier hondert
" ende feventagtigh op den fevenden
" dagh van december,

" En is befegelt met eenen groenen
" Waffchen Zegel vythangende
" aen eenen dubbelden ftaerte.

" *Opte rugge ftont gefchreven.*

" Facta eft realis & actualis inftitutio
" per me Gerard heer paftorem ad
" prefens beneficium fiue in eius
" tenorem ad hanc manu propria
" fcriptum.

" *Ende is geteyckent.*

Gerardo Heer de Reynsburgh. ft.

" *Brieven van Confirmatie en Ap-*
" *probatie van de voorenftaan-*
" *de Vicarie, gevefligd op het*
" *Outaar van St. Stephanus in*
" *Onzer Liever Vrouwe Kerk te*
" *Leyden; by den Hoog-Eer-*
" *waardigen Heere David van*
" *Bour-*

,, *B[illegible]rgondien, Bisschop van*
,, *[illegible], op den 7. May van*
,, *den jaare 14[illegible]8. gegeeven.*

,, D[illegible]urgundia Dei & aposto-
,, [illegible]atia Episcopus Tra-
,, [illegible]is & singulis Christi
,, fidelibus [illegible] presentibus quam futuris
,, Sal[illegible] in eo qui est omnium vera
,, salus cultum divinum semper augeri
,, cupiens ad humilem supplicacionem
,, dilecti nobis in Christo Wilhelmi de
,, Tetroede filii Arnoldi opidani opidi
,, de Leyden mee dyocesis fundat[illegible]ris ca-
,, pellanie siue perpetue vicarie de qua
,, in scriptura cui hee nostre presentes
,, littere sunt transfixe fit mencio fun-
,, dacionem & dotacionem eiusce capel-
,, lanie siue perpetue vicarie prout in
,, eadem ii describunt omniaque alia
,, & singula in illa contenta narrata &
,, descripta tenore presencium ratifficari
,, & approbamus r[illegible]que & grata habe-
,, mus & inuiolabiliter volumus obser-
,, ua[illegible] eaque nostra ordinaria auctoritate
,, in dei nomine confirmamus jure ma-
,, tricis Ecclesie nec non jure communi
,, & cuiuslibet alterius quibus presenti-
,, bus nullatenus derogare intendimus
,, semper saluis Ipsamque capellaniam
,, siue perpetuam vicariam in titulum
,, perpetui beneficii ecclesiastici erigi-
,, mus omniaque Bona & Singula ad il-
,, lam in dicta scriptura assignata fore &
,, esse Ecclesiastica decernimus & Ec-
,, clesiastica libertate tuenda nichilomi-
,, nus dilectum nobis in Christo Arnol-
,, dum Wilhelmi clericum mee dyocesis
,, ad dictam capellaniam siue perpetuam
,, vicariam nobis presentatum de pri-
,, maria vice instituimus sibique cum
,, omnibus eaque & singulis juribus &
,, pertineciis suis contulimus & confe-
,, rimus per Quare uniuersis & singulis
,, prebyteris capellanis Clericis nobis
,, subditis in virtute s[illegible]cte obedientie ac
,, sub penis suspensionis & excommu-
,, nicacionis districte precipientes man-
,, damus quatenus eundem Arnoldum
,, vel procuratorem suum legitimum . . .
,, no . . . in & ad corporal . . . rea-
,, lem & actua . . . ossessionem dicte
,, capellanie siue perpetue vicarie ju-
,, riumque & pertinenciarum omnium
,, eiusdem ponat recipiat admittat & in-
,, ducat cum solempnitatibus debitis &
,, consuetis sibique Arnoldo vel dicto
,, suo procuratori pro eo de omnibus &
,, singulis fructibus redditibus prouenti-
,, bus juribus & obuentionibus uniuer-
,, sis plenarie & integre rendeant ac per-
,, mittat temporibus ad hoc positis at-
,, que statutis In contradictores quosli-
,, bet & rebelles trium dierum Canoni-
,, ca monicione premissa excommunica-
,, cionis sententiam fulminamus.

,, Datum meo sub sigillo ad causas
,, presentibus appenso anno domini
,, millesimo quadringentesimo oc-
,, tuagesimo octavo die vero Septi-
,, ma mensis Maji.

,, *Ende is geteyck[illegible]nt.*

W. Buser sst.

,, Ende besegelt met eenen grooten
,, rooden wasschen Zegelen vuythangen
,, aen eenen enckelen staerte.

,, *Onderstont.*

,, Voor Copie vuytgegeven huyden
,, den XXII[e] July 1596.

,, By my

(Was geteekend)

C. P[r]. van Swanenburg.

Na[illegible] de my, op het aller[illegible], meedegedeelde oude Afschriften, berustende onder de W[illegible] E[illegible] Heeren Jacobus en Theodorus van Ryn, te Leyden, [illegible] ik by deezen [illegible] openlyk myn dank betuige (1).

Ouder, dan deeze, was echter de Capelrie, gesticht door Dirc Aerntsz in deeze zelfde Kerk, en meede door den voornoemden Utrechtschen Bisschop op den 7. September van den jaare 1467; met zyne hooge goedkeuring bekrachtigd, doch van welke de Stichtingbrief my niet is ter hand gekoomen, zoo dat ik deezen aangaande niets anders den oudheidlievenden Leezer konne meededeelen, dan het begin van deeze Stichting-

(1) Van deeze Stichtingbrief berust ook nog een ander, doch zeer gebrekkelyk, Afschrift, waar achter gevoegd zyn alleenlyk het begin en het slot deezer opgemelde Brieven van Confirmatie en Approbatie, onder den Wel-Edelen Heere Mr. Le[illegible]nard van H[illegible], te Leyden; tegenwoordig Patroon deezer Vicarie.

tingbrief, in deeze woorden: „ Ic Dirc „ Aerntſz fundeer en ſticht een Cappelrie in die eer Goeds, die heilige triniteit, en in der eren Goeds Moeder „ Marie, des heilighen apoſtel ſinte Jan „ Evangeliſt, des heilighen enghels ſinte Mychiels, ende der heiligher maghet ſinte Barbare, ende alle heilighen Goeds, die men verdienen ſel „ in onſer liever vrouwen kerk binnen „ Leyden; in manieren hier naa beſchreven" (1). Gelyk dan ook waarſchynlyk ouder, dan deeze, zal geweeſt zyn de Vicarie of Capelrie, voorheen in deeze Kerk opgericht ter eere van de gelukzaalige Maagd Maria, waarvan de begeeving geſtaan heeft aan de Kerkmeeſteren van deeze Kerk, zoo nochtans, dat den Vicaris gehouden was, zyn vaſte woonplaats binnen de Stad Leyden te houden; doch, van dewelke ik den Stichtingbrief niet heb konnen magtig worden; terwyl de volgende volmagt, by den eerwaardigen Sebaſtiaan Reynierſz, Prieſter en bezitter van deeze Vicarie, op den 6. Maart van den jaare 1551. voor den Notaris Philips Vrankenſz verleeden, om, by zyn vertrek met der woon buiten de Stad Leyden, deeze Vicarie door zyne gevolmagtigden uit zynen naam wederom overtegeeven en te ſtellen in handen der Kerkmeeſteren van deeze Kerk in der tyd, ons, deeze zaaken aangaande, genoegzaame ophelderingen geeft.

„ *Volmacht, gepaſſeert door Sebaſtiaen Reynierſz, Vicaris van de Cappelrye Beatæ Mariæ Virginis, in der Lieve Vrouwen Kerck te Leyden, op Johan Huygenſz, Jacob vander Graft en Gerrit Roelofsz, om deeze Vicarie te ſtellen in handen der Kerckmeeſteren van die Kerck.*

„ In nomine Domini Amen: tenore „ præſentis publici inſtrumenti cunctis pateat evidenter, & ſit notum, „ quod anno a nativitate Domini milleſimo quingenteſimo quinquageſimo „ primo, Indictione nona, die vero „ ſexta menſis Mertij, hora circa undecimam, ante meridiem, Pontificatus „ ſanctiſſimi in Christo Patris Julij Pape „ tertij anno II°. ac illuſtriſſimi [illegible] [illegible] Karoli ejus nominis quinti anno (2) „ XXII. &c. in mei Notarij publici „ teſtiumque infra ſcriptorum præſentia perſonaliter conſtitutus, honorabilis „ vir Dominus Sebaſtianus Reynerii, „ Presbiter, Trajectenſis Diœceſis, providus auctoritate reverendi Domini „ Archidiaconi Trajectenſis, per præſentationem honeſtorum virorum „ Magiſtrorum fabrice eccleſie parochialis beate Mariæ Virginis Leydenſis de perpetua Vicaria ſive Cappellania, in eadem eccleſia fundata, „ in honore beatæ Mariæ Virginis, ac „ omnium Sanctorum, ſponte & ex „ certa ſua ſcientia, omnibus melioribus modo, via, jure, cauſa & forma, „ quibus melius & efficacius potuit & „ debuit, fecit, conſtituit, creavit & „ ſolemniter ordinavit, ſuos veros certos & indubitatos Procuratores irrevocabiles, ac Nuncios ſpeciales & generales, ita tamen quod ſpecialitas generalitati non deroget, nec e contra „ honeſtos & circumſpectos viros Johannem Hugonis, Jacobum a Graft, „ & Gerardum Rudolphi, abſentes tanquam preſentes, & quemlibet eorum „ in ſolidum, ad ipſius conſtituentis „ nomine, & pro eo cedendum & reſignandum, in manus Magiſtrorum „ fabrice eccleſie beatæ Mariæ prædictæ pro tempore exiſtentium ad „ quos preſentatio ejuſdem Vicariæ pertinere dinoſcitur prædictam Vicariam „ ſive Cappellaniam pure & ſimpliciter „ quandocumque ipſe Dominus Conſtituens ex Oppido Leydenſi, ſuam „ diſtraxerit habitationem, cum poteſtate ſubſtituendi, promittens inſuper „ antedictus Dominus conſtituens, in „ manu mei Notarij infra ſcripti legittime ſtipulantis, vice loco & nomine omnium & ſingulorum quorum intereſt intererit, ſeu intereſſe poterit „ in futurum, & ad maius roboris præmiſſorum firmitatem, per juramen- „ tum

(1) Dit begin van deezen Stichtingbrief is getrokken uit de Beſchryving der Biſſchoplyke Munten en Zegelen van wylen den naarſtigen en geleerden Heere Frans van Mieris, pag. 274., alwaar ook het Zegel van deezen Utrechtſchen Biſſchop David van Bourgondien, beneevens de korte geſchiedenis van zyne aanſtelling tot Biſſchop en zyne Biſſchoplyke Munten, op pag. 249—275. te zien zyn.

(2) Male: Debet eſſe: XXXII.

„ tum per eum præſtitum manu ſua „ dextra ad pectus ſuum Sacerdotale „ poſita ſe antedictos per eum Conſtitutos procuratores non revocare nec „ eosdem aut eorum alteri procuratorem ſeu procuratores adjungere nec „ beneficium abſolutiones ab hujusmodi Juramento a ſede Apoſtolica, ſeu „ quovis alia poteſtate habente impetrare, nec benefitio abſolutionis hujusmodi uti etiam ſe ſanctiſſimus motu proprio ſibi impertiretur, ſed ſemper ſe ratum, gratum atque firmum „ perpetuo habiturum, totum id & „ quicquid per dictos ſuos procuratores, ſive ab eis ſeu eorum altero ſubſtituendem vel ſubſtituendos, actum, „ dictum, geſtum, factumque fuerit, „ in præmiſſum, ſeu aliquo præmiſſorum, Proteſtans etiam expreſſe, „ quod ſi ipſe ullo unque tempore, dictos ſuos procuratores, vel eorum aliquem quovis modo revocaret, vel „ contra præmiſſa faceret vel veniret in aliquo, illa omnia & ſingula ac revocationem hujusmodi „ extunc, prout ex nunc revocat & „ annullat, pro nullisque haberi vult, „ & viribus non ſubſiſtere. Super quibus omnibus & ſingulis, predictus „ Dominus conſtituens petiit a me Notario infraſcripto fieri unum vel plura „ publicum, ſeu publica Inſtrumentum „ vel Inſtrumenta, in meliori forma.

„ Acta ſunt hac Leyden Trajectenſis „ Diœceſis, anno indictione, menſe, die & hora, Pontificatu, & „ Imperio quibus ſupra, præſentibus ibidem honeſtis & diſcretis „ viris Magiſtro Jacob de Milde „ utriusque Juris Licentiato, & Job. „ Johannis, inhabitatoribus ejusdem Oppidi Leydenſis teſtibus „ fide dignis, ad premiſſa vocatis „ & rogatis.

„ *Et infra ſcriptum erat.*

„ Phs. Vranconis Leydenſis nomen ſubſcriptum.

„ *Et adhuc inferius.*

„ Collatione facta cū imbreviatura „ Phillippi Vranconis Leydenſis Notarii felici memoriæ ſub me Notario infraſcripto depoſita inventa eſt conſonare XXIIIa. menſis Decembris XVc. „ XCIIII.

„ per me

„ *Signatum.*

W. Oudevliet,
Nots. publ.

Gec[illegible] uit de Perkamente B[illegible] [illegible] Leyden [illegible] Geeſtlyke G[illegible], K[illegible], Kl[illegible], G[illegible]zen, C[illegible], [illegible], &c., der Stad Leyden.

Betreffende nog twee andere, meede zeer oude, Vicarien op den tweeden January van den jaare 1387. door den eerzaamen Meeſter Pieter Jacobs, zoon van Jacob Ghielenſz, Licentiaat in de Geneeskunde te Parys en Kerkelyk perſoon onder het Bisdom van Utrecht, in deeze zelfde Kerk geſticht, als; de eene, ter eere van de Vier Euangeliſten, en de andere, ter eere van de Vier Leeraaren der Kerk; en op den vyftienden dag van die zelfde maand door den Biſſchop van Utrecht, den Hoog-Eerwaardigen Heere Florentius van Wevelinchoven, goedgekeurd en beveſtigd, van dewelken de Stichtingbrief door den Heere Hugo van Heuſſen (1), voor zoo verre dezelve, vermits de oudheid, leesbaar is gevonden, wordt opgegeeven, zal ik, tot betrachting der kortheid, alhier niets meerder melden: Gelyk ik ook, met een enkel woord, ſlechts zal gewag maaken van nog andere Vicarien, in deeze Kerk zynde opgerecht geweeſt: als: op St. Maartens outaar; op St. Laurens outaar; op Ste. Catharina outaar (2); en meede van eene vyftigjaarige Miſſe, geveſtigd in deeze Kerk op het outaar van dezelve Ste Catharina (3); en nu verder overgaan tot het geen minder bekend is.

Onder het welk dan alhier onze aandacht verdient de in deeze Kerk door den eerzaamen Jacob Dirkszoon in de maand July van den jaare 1407. geſtichte

(1) In Addendis ad Hiſtoriam Epiſcopat. Foederat. Belg. part I. pagg. 600. & 601.

(2) Zie denzelfden Heere van Heuſſen in dat zelfde Boek, part. I. pag. 464. & in Batav. Sacr. part. II. pag. 256.

(3) Zie insgelyks denzelfden Heere van Heuſſen in dict. Addendis ad Hiſtor. Epiſcopat. Foeder. Belg. part. II. pagg. 601. & 602.

te en door zyne twee kinderen bevestigde Memorie, te vieren tweemaal jaarlyks, ter gedachtenisse van den zelven Stichter, zyne Vrouw en hunne Kinderen, en dat op zoodaanige tyden, als door zyne erfgenaamen daartoe zouden worden vastgesteld en bepaald; gelyk zulks, met de daarby, volgens het goedvinden van den Stichter, waarteneemene plegtigheden, te zien is uit deezen, hier nevens gevoegden, brief van Stichting.

„ *Memori gesticht in de L. Vrou-*
„ *we Kerck te Leyden door Ja-*
„ *cop Dirckszoen.*

„ Ick Jacop Dirckfz. doe condt al-
„ len luyden, dat ic gemaect heb-
„ ben te gegeven by mynender gefon-
„ den lyve, onser Vrouwen Kerck te
„ Leyden, een Stucke lants dat gele-
„ gen is te Wassenaer, ende gemien
„ leyt mit finte Katerinen Gasthuys te
„ Leyden, dat nu ter tyt bruyct Jacop
„ Wouterfz. ende om dit voerfz. lant
„ fullen die Goodshuys Meesters van
„ der Kercke voerfz. twiewerf 's jaers
„ doen memori Jacop Dirckfz. Pieter-
„ nelle zyn Wyff, ende hoer beyder
„ Kinder, ende voer die ghene daer hys
„ voer begheert, alfoe als zy in 't Me-
„ moriboeck gefcreven staen: ende die
„ memorien felmen doen in defer ma-
„ nieren, men fel geven den Prochipaep
„ ende fynen Cappellaen, ende den
„ Coster, des avonts eenen Hollant-
„ fchen grooten, elcx des gelycx des
„ ochtens, ende men fel vigelie fingen
„ van drie lessen. Voort felmen geven
„ elcken Cappellaen, die daer comt, off
„ Officiant, tot thienen toe van den
„ Outsten, alfoe verre als zy comen 's a-
„ vonts voer die eerste lesse, ende
„ t'sochtens voer die Kyrieleyfon, elcx
„ eenen Hollantfchen grooten t'savonts,
„ des gelycx t'sochtens, ende foe fellen
„ fy misse doen in die felve Kercke, en-
„ de ten minsten een Collect leefen voer
„ die voerfcreven perfonen: ende die
„ Goodshuysmeesters fellen fetten t'sa-
„ vonts ende t'fochtens, vier Kaerssen,
„ als gewoenlick is, ende zy fellen dee-
„ len twye werve sjaers, t'elcken twie-
„ hondert penninck broode, ten waer
„ dattet Jacop voerfz. of namen den
„ Goodshuysen verdragen wouden: en-
„ de van defe voerfz. Lande fullen die
„ Goodshuys Meesters Jacop voerfz.
„ vuytreycken alle Jaer twye Engelfe
„ nobelen, duyerende tot fynen lyve,
„ alfo verre als die voerfz. Goodshuys
„ Meesters alfoe veel opbueren jaerlicx
„ van den voerfz. lande: ende waert
„ dattet alfo veel niet en mochte ghel-
„ den, foe foude Jacop voerfz. alfo veel
„ te min hebben; ende nae Jacops
„ voerfz. doot, fo fullen die Goodshuys
„ Meesters defe twye memorien t's jaers
„ doen in die manieren voerfz. ende Ja-
„ cops voerfz. erfnamen fullen eenen
„ tyt ordineren wanneer fy fe ghedaen
„ willen hebben, om der meerre feker-
„ heyt wille, fo hebben wy Heer Jan
„ ende Femeynfe Jacops kinder voerfz.
„ gheconfenteert ende ghewilcht ons
„ Vaders wille; want dit waer is, foe
„ hebben wy Jacop Dircxz. Heer Jan,
„ ende Femeyfe voerfz. alle famen ge-
„ beden Heer Dammas Dircxz. voerfz.
„ Prochipaep van der Kercken voerfz.
„ dat hy dit over ons befegelen wil.

„ Ende ick Dammas Dircxz. Cureyt
„ van der Kercke voerfz. cmt, om
„ beede wille Jacops voerfz. Heer
„ Jan, ende Femeyfe fynre Kin-
„ der alte famen, foe heb ic defen
„ brief over hem befegelt mit my-
„ nen Zegel, in 't jaer ons Heeren
„ duyfent vierhondert ende feven,
„ 's Woensdages na Sinte Maer-
„ tyns-dach translatio.

Getrokken uit de Perkamente Blafferd van de L. Vrouwe Kerk te Leyden, berustende onder de Heeren Kerkmeesteren, pag. 13. In myne gezegelde Verzameling van Stukken, rakende de Geestelyke Gestichten, Kerken, Kloosters, Gasthuizen, Capellen, Vicaryen, &c. der Stad Leyden.

Zoo is meede, op den 19. Maart van den jaare 1511., de eerwaardige Heer Evert Pieterszoon, Priester en Pastoor van Zoetermeer, met de Kerkmeesteren van deeze Kerk, by toestemming van Die van den Gerechte deezer Stad, op zeekere voorwaarden, overééngekoomen, dat, ter gedachtenisse van het lyden en sterven van Onzen Heere, dagelyks, des middags ten twaalf uuren, met de groote klok, hangende in den tooren van deeze Kerk, zal worden geklept, ten einde dus aan allen en een iegelyk dit heilryk lyden van Onzen eenigen Heiland en Zaaligmaaker te herinneren, gelyk dit alles in de daarvan zynde brieven, voor de Heeren Schepenen deezer Stad verleeden, breeder is vervat.

 „ Me-

„ *Memorie voor Heer Evert Pie-*
„ *tersz. [illegible], Priester en Pastoer*
„ *tot Soetermeer, in Onser Lie-*
„ *ven Vrouwen Kerck tot Ley-*
„ *den gesticht ter ghedachtenisse*
„ *van die passie ende doot ons*
„ *liefs Heren.*

„ WY Willem van Boschuysen, ende Bouwen Willemsz. Schepenen in Leyden, oirkonden, dat voir ons quamen Heer Evert Pietersz. Priester, Pastoer van Soetermeer, mit Meester Philips Vranckenzoen syn gecoren Voicht in dese sake ter eenre zyden; ende die Kerckmeesteren van onser Liever Vrouwen Kerck binnen Leyden, als Ryck Reyersz. Willem Jacopsz. Jan Jacopsz. ende Jan Dircsz. voir hem ende horen nacomelinghen van der voirsz. Kerckeweghen, by consent des Gherechts ter ander zyde; ende bekenden, dat sy ter eren Gods, ende om een ygelick mensche te verwecken om die passie ende doot ons liefs Heren daghelix in memorie ende ghehoechmisse te hebben minlick ende Vrindelick mit malcander gheaccordeert ende overgecomen syn sulke punten ende voirwairden, als hierna bescreven staen: Dats te weten, dat die Kerckmeesteren voirnoemt voir hem, ende horen nacomelinghen, van der voirsz. Kercke wegen van Heer Evert voirnoemt anghenomen, ende hem beloeft hebben van nu voirt an alle daghe, ten ewighen dagen duerende, des middaghes te twaelf uren te doen cleppen mit die grote Klock, hanghende inden toren van der voirsz. Kercke, tot dien eynde dat een ygelick mensche, dat horende, die passie ende doot ons liefs Heren mit devocien overdencken, ende voir oogen hebben mach, wair voir Heer Evert voirsz. den voirnoemden Kerckmeesteren gegeven heeft an gelde, die somme van tien ponden groten Vlaems. Des syn 't voirwairden, wairt sake dat die Kerckmeesteren van onser Vrouwen Kerck voirsz. in der tyt wesende tot enigher tyt ghebrekelick waeren in der voirsz. dienste van Cleppen, so sel Heer Evert voirsz. sinen erven ende nacomelinghen of den houder van desen brieve, last hebbende van den voirnoemden Heere Evert, of sinen erven, ende nacomelinghen dair voir „ ontfanghen van den Kerckmeesteren voirsz. van elken dach dat in 't selve cleppen versuymt wart, vier penninghen payments, ende dat te versien ende te verhalen an alle die goeden, die die voirsz. Kercke nu ter tyt hèeft, of namaels vercrighen mach, roerende ende onroerende, wair die ghelegen syn binnen der Stede van Leyden, of dair buyten, sonder enich weer van recht, 't sy Gheestelic, of wairlick, dair jeghens te doen, of te doen doen in enigher manieren, wel verstaende, wair 't sake dat by tide van oirloghe, of ander dierghelike saken gheordineert worde by den Gherechte, om enich quaet te moghen beletten, dat men niet en soude cleppen, so en souden die Kerckmeesteren dien tyt, dat alsoe niet gheclept en worde, die voirsz. peyne van vier penninghen payments niet betalen, ende voir die tyt onghehouwen wesen: alle dinc sonder arch of list. Ende hier of syn twie brieven alleens houdende, dair of dat heeft Heer Evert voirsz. den enen, ende die Kerckmeesteren van onser Vrouwen Kerck voirsz. den anderen.

„ In oirkonden dese brieve bezeghelt
„ mit onsen Zegelen, in 't jair ons
„ Heren duysent vyfhondert ende
„ elf, opten neghentienden dach in
„ Maert.

Getrokken uit de Perkamente Blaffaert in 4to van de Vrouwe Kerk des jaars 1578 [illegible] onder de Heeren Kerkmeesteren te Leyden. In myne Verzaameling van Stukken, raakende de Geestelyke Gestichten, Kerken, Kloosters, Godshuizen, Capelrien, Vicarien, &c., der Stad Leyden.

En is insgelyks zeer aanmerkelyk het Verdrag, op den 14. November van den jaare 1538. aangegaan door den eerwaardigen Heere Ysbrand Ysbrandszoon, Priester, en de eerbaare Aachte, dochter van Dirk Jansz., van Medenblik; met de Heeren Kerkmeesteren van deeze zelfde Kerk; waarby de gemelde Kerkmeesters, voor zeekere deswegens ten behoeve van dezelve Kerk uitgeloofde penningen, belooven, om in deeze Kerk, op zeekere tyden ontrent het jaarlyksche Kersfeest, een zingende gulde Misse te laaten doen, en waarvan de volgende Brief van Verband, ter

ter deezer zaake door de gezegde Kerkmeesteren uitgegeeven, ten bewyze kan strekken.

„ *Overeencomst tusschen Kerc-*
„ *meesters van Onser Lieven*
„ *Vrouwen Kerck tot Leyden*
„ *ende Heer Ysbrant Ysbrantsz.*
„ *Priester, ende Aesgien Dirck*
„ *Jans zoens dochter van Me-*
„ *denblick, om alle Woensdaech,*
„ *in die Quatertempers voer*
„ *Kersmisse, in deeze Kerck te*
„ *laeten duen een singhende gul-*
„ *den misse; aenghegaen op den*
„ 14. *November* 1538.

„ Wy Jan Jansz. van Hout, Bar-
„ thelmees Aerntsz. ende Pieter
„ Huygenz. Kerckmeesters van onse
„ Lieven Vrouwen Kerck binnen Ley-
„ den, kennen ende lyden, dat voir ons
„ ghecomen is Heer Ysbrant, Ysbrantsz.
„ Priester, ende Aesgien, Dirck Jans
„ Zoons dochter van Medenblick, en-
„ de sien mit ons Kerckmeesters voir-
„ seit overghecomen van een singhende
„ gulden Misse te laten duen ten ewi-
„ gen daghe des Woensdaechs in die qua-
„ tertemperen voer Kersmisse. Welcke
„ misse voerseit wy Kerckmeesters
„ voernoemt hebben anghenomen voer
„ ons, ende onse nacomelingen Kerck-
„ meesters van den selven Kerck voer-
„ seyt ghedaen te worden in alle ma-
„ nyeren hier nae bescreven.
„ In den eersten, soe sallmen dese
„ misse voerseyt duen als voerseyt is,
„ des smorghens nae die metten met die
„ gulden sticken, ende men sel houden
„ dat officy van den ghulden Misse voer-
„ seyt met die protecyen, ende voert
„ als 't bescreven staet in den groten
„ Missael van 't hoghe altaer, in alle
„ manyeren als 't ghewoenlicken is die
„ misse te duen, ende men sel gheven
„ die Pastoer vier stuvers.
„ Die die Misse singt II. stuvers.
„ Die sanghers ende die dieners elcx
„ een stuver tot elven tue (1).
„ Die Coster II. stuvers.
„ Die onder Coster van die caerssen
„ te setten een stuver.
„ Die Choralen elcx een oertgen.
„ Die Organist II. stuvers.
„ Die Blaser een stuver.
„ Die Luyers tsamen VIII. stuvers.
„ Die Beyerman II. stuvers.
„ Die Graefmaker II. stuvers.
„ Die Clop een grooten.
„ Die Minnebroeders voer haer pree-
„ ken een vat byers van XX. stuvers.
„ Van desen dienst ende ghulden Mis-
„ se voerseyt, kennen wy Kercmee-
„ sters voerseit wel voldaen ende betaelt
„ te wesen van den voerscreven perso-
„ nen. Ende dit is ghesciet in 't jaer ons
„ Heeren duysent vyfhondert achten-
„ dertich, op den vierthien dach van
„ November.

„ In een teycken der waerheit, soe
„ hebben wy Kerckmeesters voer-
„ seyt onse naem, elcx met onse
„ eyghen hant, hier onder an ghe-
„ screven:

„ Des begheren dese twe personen
„ voerseyt, datmen nae der doot van
„ hem luyden, dit selfde sullen doen
„ schryven aldus in 't Memoryboeck.

„ *Onderstont gheschreven,*

„ By myn
Jan Jansz. Verhout,
„ by myn
Barthelmees Aerntsz.
Pieter Huyghenz.

Getrokken uit een Perkment Memoriebock van de L. Vrouwe Kerk te Leyden, berustende onder de Heeren Kerkmeesteren. In myne Verzameling van Stukken, raakende de Geestelyke Gestichten, Kerken, Kloosters, Gasthuizen, Capellen, Vicarien, &c., der Stad Leyden.

Verder, gelyk uit de hier booven (2) door den Heere van Mieris bygebragte stukken blykt, dat in oude tyden, met bewilliging der Landsheeren, eenige Broederschappen in deeze Kerk zyn opgerecht geworden, zoo kan ons de volgende Schepenen-Brief ten bewyze strekken, dat ook in de vyftiende eeuw aan deeze Kerk het Zusterschap van Sinte Maria Magdalena (waarschynlyk onder meerdere anderen) is gehecht geweest.

„ *Sinte Marie Magdalene Suster-*
„ *scap in onser Liever Vrouwen*
„ *Kerck tot Leyden vercrycht de*
„ *ey-*

(1) Ter zyde van dit stuk staat nog geschreven dit volgende: „ Als men [illegible] [illegible] onse Lieve Vrou, ende den En-
„ ghel tsamen 11½ stuver.
(2) Bladz 87. en 88.

,, *[illegible] van eenen Scepenen*
,, *brief, [illegible] Willem*
,, *Jacob Tyſ[illegible] W[illegible].*

,, WY Nanne Paedie, ende Aert ,, Pieter [illegible] Scepenen in ,, Leyden oirkonden, dat voor 't Ghe- ,, rechte [illegible] Lysbet Willem Jacob ,, Tyms Wedewe mit hoers gheco[illegible] ,, voechts [illegible], ende gaf over Baerte ,, Gherits dochter tot behoef van Sinte ,, Marien Magdalenen Suſterſcip, dat ,, men hout in onser Lieve Vrouwen ,, Kerck tot Leyden, [illegible] Scepenen ,, brief, [illegible], ,, mit recht ende met vonnesse, als ,, recht is, ende Scepenen wysden, ,, Baerte Gherits dochter voirsz. ende ,, die naemelic Procuratoers vanden ,, voirsz. Suſter[illegible], tot des ,, voirſz. Suſterſcip behoef, daer mede ,, te winnen ende te verlieſen in allen ,, ſchyne oft Lysbet voirſz. ſelve waer.

,, In oirkonden deſen brieve beze- ,, gelt mit onſen zeghelen in 't jair ,, ons Heren duyſent vierhondert ,, ſeven ende tachtich opten twin- ,, tichſten dach in Auguſto.

Getrokken uit de [illegible] Leyden, [illegible] Heeren Kerkmeesteren [illegible] Gebouwen, [illegible], &c., [illegible] Leyden.

Behalven nu het voordeel, het welk uit deeze gemelde en meerdere andere [illegible]tingen by deeze Kerk werd genooten, zoo was dezelve ook nog van andere inkoomſten voorzien; waarom ik onder oude by my beruſtende aanteekeningen (1) gemeld vinde, dat deeze Kerk jaarlyks van het Klooſter van Sinte Cecilia (2), tot haar onderſteuning in het onderhouden van het Kerkgebouw, zeekere rente heeft genooten, en zulks wel op deeze [illegible] A°. 1478 x. ß. [illegible] ,, Cloester van Sinte Cecilien Suſteren, ,, [illegible] onser Vrouwen ,, [illegible] hebben [illegible] tot hulpe der ,, [illegible] ,, [illegible] deeze Kerk daarneevens van het Klooſter van Sinte Urſula (3) jaarlyks getrokken heeft zeekere pacht hier booven in de bygebragte brief (4) breeder omſchreeven, nopens welke pacht [illegible] in myne opgemelde oude aanteekeningen (5) vinde het volgende: ,, De Lieve Vrou- ,, we Kerk [illegible] xxii. ß. op ,, een huys [illegible] ghelegen in den ,, Camp in onser Vrouwen prochie, ,, [illegible] ende Cloester van ,, Sinte [illegible] hebben mit ,, [illegible] Cloester. Des ghe- ,, [illegible] voirſz den Paſtoir ,, der voirſz Kercken oick jairlix ſcul- ,, dich xxii. ß. ende den Huysſitten in ,, der ſelver Prochie oec xxii. ß. ende ,, hier [illegible] een brief onder tgetal ,, LXXVIII. Ende dair mede is alle oude ,, clachte ende gheſchele te niet tuys- ,, ken der Kercken voirſz. ende den ,, Suſteren voirnomt. Des ſoe hebben ,, die ſuſteren voirſz noch dair boven ,, der Kercken voirſz eens ghegheven ,, an gelde vier pont Hollants, wair ,, mede die Kerrekmeeſters der Kercken ,, voirſz verenicht ſijn ende vernoecht ,, van der Kercken weghen mitten ſuſte- ,, ren voirſz van ſulleke clachte, alsdie ,, kercke van outs mach ghehadt hebben, ,, of noch heeft opten Suſteren, van ,, dien dat ſy meer pleget te ontfanghen ,, nader ander rekeninghe. Deſe over- ,, drachte gheſchiede int jair ons He- ,, ren M. CCCC. LXXIX. op Sinte ,, Barbaren dach" (6).

En dat deeze Kerk daarenbooven nog meerdere andere goederen heeft bezeeten, kan meede blyken, behalven uit veele andere oude bewyzen, uit den volgenden Schepenen-Brief, by denwelken het Klooſter en Convent van Ste Catharina

(1) Dit is getrokken uit onze MS. Aanteekeningen, raakende de Stad Leyden, onder my beruſtende.

(2) Zie van dit Klooſter hier booven, op Bladz. 119.

(3) Zie van dit Klooſter, ook genaamd: *der Elfduizend Maagden Klooſter:* hier booven, op Bladz. 116. en 117.

(4) Deeze Brief is door den Heere van Mieris hier booven op de gezegde Bladzyde 116. onder de beſchryving van dit Klooſter geplaatst geworden.

(5) Zie myne MS. Aanteekeningen, raakende de Stad Leyden.

(6) Sint Barbara valt jaarlyks op den vierden December, zoo dat waarſchynlyk in den, hier booven op Bladz. 116. gevonden [illegible], brief, gegeeven by de Moeder en het gemeen Convent, een misſlag zyn zal, wanneer men aldaar leest: *op ten tienden dach in December.*

rina Zusterhuis binnen deeze Stad aan de Kerkmeesteren van deeze Kerk by wettigen verkoop opdraagt zeekere partije Lands, geleegen in den Ambachte van Zoeterwoude, breeder by den volgenden Brief omschreeven.

„ *Het Cloester en Convent van Sinte Katherynen Susterhuys vercoopt an die Kercmeesteren van Onser Vrouwen Kercke binnen Leyden een Morgen Lants in den Ambocht van Sueterwoude; en draeght het selve over voer Scepenen van die Stadt opten elften dach in Julio* 1504.

„ Wy Pieter Heinrick Reyners-zoonsz. ende Pieter de Grebber, Scepenen in Leyden, oirconden, dat voer ons quamen, Lysbeth Geryts dochter, Mater, ende Griete Jans dochter, Procuratricx van den Cloester ende Convente van Sinte Katherynen Susterhuyse binnen Leyden, elcx mit hoers gecorens Voechts handt, ende gelieden, dat zy voer hoer, ende voer den geenen, die namaels Mater ende Procuratricx wesen sullen van des voersz. ghemeen Convents weegen, vercoft hebben die Kerckmeesteren van onser Vrouwen Kercke binnen Leyden, alse Dirck Arentsz. van Tetroede, Florys Volprechtsz. Willem Jacopsz. ende Ryck Reyersz. ende die gheene diet namaels wesen sullen, tot des voersz. Kercke behoeff, een morghen lants luttel min of meer by den hoop sonder maet, gelegen in den Ambocht van Soeterwoude, in een Campe van thien morgen lants: ende heeft belegen an de Westzyde de nuwe Vliet, an die Zuytzyde Heinrick Paedze, an die Oestzyde Heer Willem van Buschuysen, Ridder, ende an die Noortzyde Sinte Katherynen Gasthuys binnen Leyden. Ende Lysbeth Geryts dochter ende Griete Jans dochter, loveden voer hoer ende voer den ghenen die namaels Mater ende Procuratricx wesen sullen van des voersz. Convents wegen, dit voersz. morgen lants vry te waeren Jaer ende dach, als recht is, ende alsmen een vry morgen lants schuldich is te waeren in den Ambocht voersz. Voort soe belieden hoer Lysbeth Gerytsdochter, ende Griete Jans dochter voernoemt, tot des voersz. Convents behoeff, van desen Cope wel voldaen ende betaelt den Lesten penninck mitten eersten.

„ In orconden desen brief besegelt mit onsen Zegelen, in 't jaer ons Heeren duysent vyfhondert ende vier, opten elften dach in Julio (1).

Uitgetrokken uit de Perkamente Blaffaert van de L[illegible] Kerk te Leyden, [illegible] Heeren Kerkmeesteren. [illegible] Kerken, Kloosters, Godshuizen, Capelrien, [illegible] Stad Leyden.

Nog hebben in oude tyden drie voornaame Kloosters van Geestelyke Dochteren of Nonnen onder de Parochie van deeze Lieve Vrouwe Kerk gestaan en aan dezelve onderhoorig geweest, als: het Klooster van St. Michiel (2); het Klooster van Ste. Ursula of der Elfduizend Maagden (3); en het Klooster van Ste. Agneta (4); van welke onderhoorigheid de Eerwaardige Heer Johan van Epe, Priester en Pastoor van deeze Kerk, dezelve Kloosters by eenen, door hem op den 19. February van den jaare 1441. bezeegelden, Brief heeft ontslaagen, en aan dezelven verscheide geestelyke vrydommen afgestaan; gelyk dan ook deeze Brief op den 5. July van het jaar 1450. door den Hoog-Eerwaardigen Heere Rudolphus Diepholt, Bisschop van Utrecht,

(1) In den zelven Blaffaard, waar uit deeze is getrokken, wordt op Bladz. 4. dit Klooster dus omschreeven: *die Susteren van Sinte Katrynen after de Jacopinissen:* dewelken geweest zyn de anders genaamde *Witte Nonnen*, achter welker Klooster het Klooster van Sinte Catharina geleegen was, en dewelken ook *Jacopinissen* of *Jacobinessen* genaamd werden. Zie van de geleegenheid deezer beide Kloosteren hier booven, op Bladz. 128. en 129.

(2) Zie van dit Klooster hier booven, op Bladz. 117. & 118.

(3) Zie van dit Klooster hier booven, op Bladz. 116. & 117.

(4) Zie van dit Klooster hier booven, op Bladz. 118. & 119.

t[illegible] plegtig[illegible] bevestigd en gede[illegible] (1).

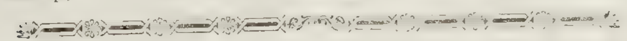
[illegible] mogen nu verder door welken den H[illegible] van M[illegible] (2) [illegible], dat [illegible] A[illegible] Magistraat deezer Stad in volgende tyden, [illegible] de gelukkige hervorming in den [illegible]ren Godsdienst deezer Landen, deeze Kerk heeft geschikt tot gebruik der W[illegible] Vlugtelingen (3), wanneer d[illegible] vervolgingen [illegible] en by een, [illegible] en bee[illegible]ders, [illegible] op [illegible] ontfangen werden, en [illegible] hen alhier te Leyden deeze Kerk vergund werd, om daarin hunne godsdienstige oefeningen te houden; en dat dezelve Kerk aldus door die Gemeente, sedert langen tyd, zonder Orgel is gebruikt geworden; doch, in onze dagen, met een nieuw Orgel is verçierd; moete ik alhier dit nog voegen, dat dit Orgel in den jaare 1747., ten byzondere kosten van eenige Ingezetenen deezer Stad, meest allen Ledematen van de Walsche Gemeente zynde, is gemaakt en in die Kerk geplaatst; en dat, op Zondag den tweeden September van dat zelfde jaar 1747., voor de eerstemaal by het oefenen van den Openbaaren Godsdienst, op het zelfde Orgel is gespeeld geworden, op welken dag door den

(1) [illegible] H. van Heussen in Histor. Episcop. Foeder. Belg. part. I. pag. 464. & in Batav. Sacr. part. II [illegible] 256 & 257.

(2) [illegible], op Bladz. 92.

(3) H[illegible] Gereformeerde W[illegible]len, uit Artois, Henegouwen, Luykerland en het Graafschap N[illegible]waards [illegible]men, 't geen in den beginne der Nederlandsche Oorlogen alhier nog zeer klein was, werd in 't laatste gedeelte der zestiende eeuw merkelyk vermeerderd door die geenen, dewelken, de bittere vervolgingen der Roomsgezinden, die, voornaamlyk in Vlaanderen, en in meerdere andere gedeelten der Nederlanden, in dewelken de [illegible] van den Koning van Spanjen de overhand hadden, hevig [illegible] woedden, ontvlugtende, zich, van tyd tot tyd, binnen deeze Stad [illegible] ter neder zettenden, waaronder [illegible], voornaamlyk, bevond een zeer groot gedeelte van de Gereformeerde Walsche [illegible] der Stad Brugge, [illegible] gaf en [illegible] Predikant Jaques de la Dreve, [illegible] 1584, [illegible] van de R[illegible] Stad [illegible] van het [illegible] Walsche S[illegible] van [illegible] Sarava, [illegible] Pr[illegible] de U[illegible] te Leyden, [illegible] Wa[illegible] K[illegible] deeze Stad [illegible] G[illegible], en w[illegible] van deeze [illegible] op [illegible] Stad [illegible] het [illegible] Ecc[illegible] [illegible] van R[illegible] [illegible] de la Dreve [illegible] 't jaar 1586 in [illegible] der Walsche Gemeente [illegible] D[illegible] [illegible]. *Z[illegible], [illegible] getrokken uit deeze MS aanteekeningen, [illegible] Stad Le[illegible] [illegible].* En [illegible] deeze aanteekening [illegible] van den Wel Ee[illegible]digen H[illegible] W. te Water [illegible] Tweede Eeuwgetyde van de Geuzen Pelyeens [illegible], Hoofdst. I. § 10, alwaar Hy zegt dat Adriaan Saravia is geweest *Predikant [illegible] [illegible] Gemeente te Leiden en naderhaant Hoogleeraer der Godgeleerdheit in de Akademie aldaer*; naardien deeze Heer, die in den jaare 1581. was Predikant te Gent, en op het Provinciale Synode der Vlaamsche Kerken, binnen die Stad op den 8. Maart van dat jaar gehouden, tot Præses van die Vergadering was verkoozen, (volgens het aangeteekende door denzelfden Heer W. te Water in zyne Historie der Hervormde Kerk te Gent, pag. 61. en 62.) reeds in den jaare 1582, door de Heeren Curatoren en Burgemeesteren deezer Stad, aan dewelken [illegible] deezer Academie is toebetrouwd, tot Professor in de Theologie op deeze Hoogeschool beroepen zynde, zyne Theologische Lessen alhier heeft begonnen; volgens het geen wordt gevonden by J. Meursius in Athen. Batav. Lib. II. in Append. pag. 25, en [illegible] nog in Academ. Leiden. pag. 17, op welke beide plaatsen [illegible] wordt aangeteekend, dat, [illegible] de opgemelde Walsche Gereformeerde vlugtelingen, by dewelken zich ook voegden eenigen, die uit zommige ge[illegible] het Fransche ryk, om der religie [illegible], eenen vry grooten hoop begonnen uittemaaken, alsdoen aan den Professor Saravia door den Leydschen Magistraat het opzigt over deeze Gemeente is aanbevoolen: en zal het in die betrekking zyn geweest, dat door Hem deeze Gemeente [illegible] met eene Leerreden [illegible] gesticht geworden, en dat Hy, als Voorzitter, den opgemelden Kerkenraad, die tot eersten Predikant den voornoemden Jaques de la Dreve, met gunstige toestemming van den Leydschen Magistraat, heeft verkoozen, onder goedkeuring van het Walsche Synode, heeft ingesteld. Dit aldus ge[illegible] van den Heere J. Meursius (mede te vinden op de aangetoogene plaats by den Uitgeever van de *Alma Academiæ Leidensis* [illegible] *MS aanteekeningen* [illegible] den Heere W. te Water [illegible] verstaan en daardoor [illegible] zyn geworden. Verder [illegible] Lucas Trelcat, [illegible] van J. de la Dreve, [illegible] Meursius [illegible] Lib. II. pag. 149. en nog Academia Leidensis, pag. 25—27.

den Wel-Eerwaardigen Heere Pierre Bobineau, ter dier tyd zeer geacht en geliefd Leeraar in deeze Walsche Gemeente (1), volgens zyne tourbeurte, den openbaaren predikdienst alhier werd waargenoomen (2). Verder, pronkt deeze Kerk van vooren, aan het Maarendorp, of de nu genaamde Haarlemſtraat, met eenen vry hoogen ſpitzen Tooren, ſtaande tusſchen twee laagere, doch insgelyks ſpitze, Tooren; terwyl op het achterſte gedeelte van deeze Kerk, zynde hooger van dak, (3) dan het voorſte gedeelte, nog een klein Torentje, omtrent het middelſte gedeelte deezer Kerk, geplaatſt is geworden.

BYVOEGZEL *op het* ZEVENDE HOOFDSTUK, *handelende van de Nieuwe of Maaren Kerk. De Nieuwe te bouwen Kerk in de Waard. En Bediening der Kerken.*

By het geen de Heer Frans van Mieris wegens den aanbouw van deeze Nieuwe Kerk, ſtaande aan het door deeze Stad loopende waater, de Maaren (4) genaamd, en van het zelve zynen tegenwoordigen naam ontleenende, zoo uit de echte Reſolutien van de Ed. Groot Achtb. Magiſtraat van deeze Stad, als uit een by hem gebruikt Handſchrift over het bouwen deezer Kerk, (Bladz.

(1) Deeze Heer is op den 21. Maart van den jaare 1725. van Dordrecht tot deeze Gemeente, als haaren Predikant, beroepen en op den 27. May van dat zelfde jaar door den Wel-Eerwaardigen Heere Samuel Louis Changuion, ter dier tyd, en ſeedert den jaare 1724. tot op den 6. January van den jaare 1739., wanneer zyn Wel-Eerwaardige door den dood werd weggerukt, meede zeer geliefd Predikant in deeze Gemeente, beveſtigd geworden, en heeft, naa, ten zelfden dage, zyne intreereden alhier met de woorden van den Apoſtel Paulus uit zynen tweeden Brief aan de geloovige Corintheren op Hoofdſt. XII. ℣. 14 gedaan te hebben, deezen zynen dienſt met allen lof, iever en getrouwheid waargenoomen tot op den 10. February des jaars 1753., wanneer zyn Wel-Eerwaardige dit tydelyke met het eeuwige heeft verwiſſeld.

(2) Uit myne MS. Aanteekeningen, raakende de Stad Leyden.

(3) Dit achterſte gedeelte zal waarſchynlyk, in vroegere tyden, zyn geweeſt het Choor, waarmeede deeze Kerk, eenige jaaren naa haare bouwing, is vergroot geworden; en van welk Choor door den Heere van Mieris, volgens zyne gewoone naauwkeurigheid, reeds hier booven, op Bladz. 87., is gehandeld.

(4) Aldus wordt, by verzachting der uitſpraak, thans dit Waater genaamd, daar het oudstyds met den naam van *Marne* of *Maerne* beſtempeld is geworden: zoo noemt Broeder Johannes van Leyden in zyn Chronicon Egmondanum, quod edidit Clariſſimus Ant. Matthæus, cap. XIV. dit Waater: *fluvius Maerne:* 't welk ook door Korn. van Herk wordt vertaald: *de rivier Maerne:* en Graaf Diderik de Vyfde, in zynen Beveſtigingsbrief der giften, aan de Kerk van Egmond geſchonken, gegeeven op den 26. July van den jaare 1083., *flumen Marne:* 't welk in de vertaaling is overgebragt: *den Vloed Marne:* gelyk deezen Brief en deszelfs Vertaaling te vinden zyn by F. van Mieris, in zyn Groot Charterb. D. I. bladz. 70—72., waaromtrent de zeer geleerde Alting in Notit. Germ. Infer. P. II. pag. 120 aanmerkt, dat deeze benaaming van *Rivier*, *Vloet*, *Flumen*, *Fluvius*, al vry wel eens aan alle Waateren, zonder onderſcheid, is gegeeven geworden, terwyl hy dit Waater noemt *een Stroomtje*, *Rivulus:* en de zeer kundige Hadr. Junius, in Batavia, cap. VIII. pag. m. 110 & cap. XVIII. pag. m. 518., *eene Uitwaatering van den Rhyn: Rheni Elix.* De zoo even genoemde Heer Alting zegt, het zelve Stroomtje te loopen van Leyden na het *Kaager-Meer*, met behoudenis van den zelfden naam. Zommigen willen, dat dit Waater wel eer, toen het Haarlemmer-Meer nog niet tot deeze groote uitgeſtrektheid was aangegroeid, met *de Spaerne* (meede by verzachting, thans gemeenlyk, genaamd: *het Sparen*) vereenigd geweeſt, gelyk wordt aangeteekend in de Lente-Reis door Holland en Utrecht, pag. 74.; terwyl Mr. Sim. van Leeuwen, in zyne Korte Beſchryv. der Stad Leyden, pagg. 156. en 157, wil, dit Waater wel de oudſte en voornaamſte uitwaatering van den Rhyn in de Zee geweeſt te zyn, en moogelyk *het Leydſche Meer* daarvan den naam ontleend te hebben. De Heer van Mieris tracht hier booven, op Bladz. 7., kortelyk te betoogen, dat deezen Stroom oudstyds *de Lede* was geheeten en, door het vernaauwen en vertraagen, van naam veranderd is; en dat daarom als nog dat gedeelte van denzelven, 't welk langs het Dorp Warmond tot in het Groote Leydſche en Haarlemer-Meer loopt, dien naam behouden heeft. Dit alles alhier breedvoeriger te onderzoeken, zoude my nu te verre afleiden, des ik dit, moogelyk, liever by eene andere geleegenheid zal konnen doen. Het zy voor het tegenwoordige genoeg, alhier te melden, dat deeze Rhynsuitwaatering al zeer vroeg, en wel in 't begin der dertiende eeuw, is bedykt geworden, gelyk bereids

(Bladz. 92—96.) heeft aangeteekend, heb ik gemeend, nog eenige byzonderheden, deeze Kerk en het daar in, voor omtrent vyfendertig jaaren, geplaatste Orgel, betreffende, opdat ook dezelven der vergeetelheid voor altoos blyven onttrokken, alhier te moeten laaten volgen.

Zy dan te weeten, dat in den tyd, op den welken, naar voorgaande voorstelling van de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren en Regeerderen deezer Stad, by de Groote Vroedschap deezer Stad werd goedgevonden deeze Kerk te bouwen, het Burgemeesterampt werd bekleed door de Heeren Mr. Willem Paats, Jan Rippertsz van Groenendyk, Robbrecht van Rossum en Mr. Simon van Baarsdorp; als te saamen tot deeze waardigheid verkoozen op den 10. November van den jaare 1638. (1); en dat den oudsten zoon van den, ten dien tyd, eersten en voorzittenden Burgemeester, door wien den eersten steen aan dit Kerkgebouw op den 27. September van het volgende jaar 1639. is gelegd geworden, was genaamd: Cornelis Paats, in die dagen pas bereikende den ouderdom van drie en een half jaaren: als nog, dat de groote Klok, in den tooren deezer Kerk hangende, is gegooten by Coenraed Wegewaerd, Geschutgieter in 's Gravenhage, aan wien het gieten van dezelve in den jaare 1647. is aanbesteed geworden, waarom deeze ook met de wapenen van de in dat jaar regeerende Heeren Schout, en Burgemeesteren; als ook van de Heeren Raad en Pensionaris, en Secretaris; en daarenbooven met het wapen deezer Stad is versierd: gelyk dan meede deeze Klok, dus gegooten zynde, op den 23. January van den jaare 1648. uit 's Gravenhage na deeze Stad is vervoerd en, den daarop volgenden dag, in de Maaren voor de voorzeide Kerk gebragt zynde, aldaar met twee Kraanen, uit de nieuwe Schouw van de Stad, is opgewonden en op het land getrokken; zynde, in 't opwinden en loshangen, den eersten slag daarop geslaagen door Jacobus van Swaenenburgh, zoon van den alsdoen regeerenden vierden Burgemeester Mr. Paulus van Swaenenburgh (2), en den tweeden door Pieter Arentsz van 's Gravesande, zoon van Mr. Arent Adriaansz van 's Gravesande, Fabryk van deeze Stad, dewelke zelve daarop den derden slag heeft geslaagen en ook het geheele ontwerp en model, waarnaar deeze Kerk zeer konstiglyk is gebouwd, gemaakt had. Vervolgens is deeze Klok, op den 28. van die zelfde maand, by den gewoonen Waagmeester van deeze Stad, in deeze zelfde Kerk, aan zeekeren houten balans, met yzerwerk beslaagen, hangende, gewoogen en bevonden zwaar te zyn Elfduizend tweehonderd en tagtig ponden, waaggewigt: waarnaa deeze Klok op den 30. dag van die zelfde maand verder is opgewonden tot op de tweede steigering ter hoogte van het

de Heer Burgemeester Orlers, in zyne Beschryv. van Leyden, D. I. Hoofdst. II. pag. 44., en, naa Hem, de Heer Mr. Sim. van Leeuwen, in zyne Korte Beschryv. der Stad Leyden, pagg. 20. en 21. en in zyn Naader Bewys van dezelve, pagg. 473. 474. en 475, hebben aangeteekend; als ook, dat deeze Bedyking, schoon in die tyden, even als veele anderen in Holland, gemaakt, om de Binnenlanden voor de hooge Zeevloeden te beschutten, thans naaulyks in staat is, om de Landerijen voor het Boezemwaater van Rhynland te beveiligen; gelyk wordt onderzocht en aangetoond door den Schryver der Tegenwoordigen staat van alle Volken, D. XVI. bevattende het vervolg van den staat van Holland, Hoofdst. II. pag. 168. en vervolgens. Verder kan men ook de oudheid en reden van deeze Bedyking klaarlyk afneemen uit eenen ouden Schepenen-Brief, te vinden by H. van Heussen in Addendis ad Histor. Episcopat. Foeder. Belg. part. I. pagg. 599. & 600. Inmiddels heeft meede de Heer van Mieris, hier booven op Bladz. 2., aangeteekend, hoe dat ook dit Waater, in oude tyden, gediend hebbe tot ontlasting van den Rhyn: gelyk nog, op Bladz. 10. & 11., dat het naast oudste deel van deeze Stad, geleegen ten noorden van den Rhyn, zynde eene bewooning langs dien ouden Maarendyk, en, voor de vereeniging met het oudste gedeelte der Stad, reeds tot een Dorp aangewassen, met den naam van *Maarendorp*, gewisslyk naar dit Waater, is bestempeld geworden, onder welken naam dit gedeelte der Stad ook nog huiden bekend is. Zie meede van deeze vereeniging, geschied by de tweede vergrooting deezer Stad; als ook van deezen naam *Maarendorp*, J. Orlers, in zyne Beschryv. van Leyden, D. I. Hoofdst. II. pagg. 43 — 45. en S. van Leeuwen, in zyne Korte Beschryv. van Leyden, pag. 50 — 55. en nog in zyn Batavia Illustrata, pag. 97.

(1) Orlers Beschryv. van Leyden, D. III. pag. 659

(2) Deeze Heer was op den 10. November 1647. tot die waardigheid verkoozen, benevens de Heeren Jan Rippertsz van Groenendyk, Mr. Simon van Baarsdorp en Pieter Joostensz van Warmond: als blykt uit byzondere aanteekeningen, onder my berustende.

het muurwerk, en eindelyk, op den daaraanvolgenden 4. February, nogmaals hooger opgewonden en aan de Sterre en Maakelaar van den Tooren der Kerk vastgemaakt en gehangen (1).

Voorts is deeze Kerk van eene agtkantige gedaante, en heeft van booven agt groote glaaze raamen, waardoor het licht in de Kerk wordt gebragt en beneeden vier groote Poorten of ingangen, zynde voor de Poort, die in 't westen, na de Maaren, uitgaat, en met een zeer sierlyke voorgeevel is voorzien, een ruim vierkant plein. Booven in den band, tusschen het onderste gebouw en het dak, staan de acht streeken van den Wind, met steenen, uitwaards, gemetzeld: en, booven den zelfden band, loopt het dak koepelswyze schuins op tot by het uurwerk, geplaatst in den ronden Tooren van deeze Kerk; op welken Tooren men ook ziet een fraay uitgewerkten en vergulden pynappel, waarbooven geplaatst zyn twee Sleutels, kruiswyze over elkanderen gelegd, verbeeldende het wapen deezer Stad (2), uit dewelken, die, noordwaards en zuidwaards, vast staan, de Faam, op eenen yzeren spil uitryzende, door zyne beweeging den wind verkondigt of aanwyst.

Schoon nu deeze Kerk in den jaare 1649. dus verre reeds was opgebouwd, dat daarin (gelyk hier booven (3) reeds is aangeteekend) de openbaare Godsdienstoefening konde worden waargenoomen, zoo is dezelve echter niet eerder geheel voltooid en in dien staat, in denwelken men deeze thans beschouwt, gebragt geweest, dan, na verloop van nog eenige jaaren, het welk, behalven uit andere stukken en bescheiden, blykende de bestiering deezer Stad en in des Stads Registeren, Blafoarden en Reekeningen te vinden, ook genoeg blykt uit de wapenschilden der vier Heeren Burgemeesteren en Regeerderen van deeze Stad, dewelken aan de westelyke voorgevel van deeze Kerk, ter wederzyden van het wapenschild deezer Stad, gezet worden: en zyn dezelven van de Heeren Johan Pietersz van der Maersche, Mouring Cornelisz van der Aa, Willem Simonsz Hasius en Mr. Hendrik van Willigen; welke Heeren van den 10. November 1658. tot op den 10. November 1659. met de Burgemeesterlyke waardigheid zyn bekleed geweest; waaruit dan ook zeer gemakkelyk is afteneemen, dat deeze westelyke voorgeevel eerst in den jaare 1659. dus opgesierd en, ook wel moogelyk, alstoen het geheele gebouw, zoo als 't nu is, voltooid zal zyn geworden.

Naderhand, naadat deeze Kerk reeds den tyd van ontrent vierentagtig jaaren was opgebouwd en tot de oefening van den openbaaren Godsdienst gebruikt geweest, is by de Ed. Groot Achtb. Magistraat deezer Stad goedgevonden, dezelve met een Orgel, van het welk ze tot hier toe was ontbloot geweest, tot eene te beetere overéénstemming van het by de Godsdienstoefeningen gewoone Psalmgezang, te versieren, en dieshalven derwaards overtebrengen het Orgel, 't welk in vroegere tyden (4) was geplaatst

(1) Deeze byzonderheden zyn getrokken uit zeekere *Memorie ofte Kort Verhael van de Solemniteyten die ter Eeren Godes gehouden syn in 't Stichten ende Inwyen van de Nieuwe Kercke, staende ende gelegen aen de Maren tot Leyden. Gedruckt In 't Jaer* 1649.

(2) Van het Zeegel en Wapen deezer Stad, zoo oudstyds, als hedendaags, gebruikt geweest, is te zien hier booven, op Bladz. 373. en 374., M. Z. van Boxhorn in zyn Tooneel van Holland, pag. 184., J. Orlers in zyne Beschr. van Leyden, D. I. Hoofdst. I. pag. 19, Sim. van Leeuwen in zyne Korte Beschryv. van Leyden, pag. 11—13 en in het Naader Bewys op dezelve, pag. 414—419. en nog H. van Heussen in Hist. Episc. Foed. Belg. part. I. pag. 444. & 445., als meede den Schryver der Tegenwoordigen staat van alle Volken, D. XIV. Hoofdst. X. pagg. 597. & 598. en de Lente-Reis door Holland en Utrecht, pagg. 82. & 83.

(3) Bladz. 94-96.

(4) Wanneer en waarom dit Orgel aldaar was geplaatst geworden, is my niet gebleeken; doch, om dat op de bovenste kas van dat zelfde Orgel, verscheidene nog gezien de wapenschilden van de Heeren Jacob Vromans; Nicolaas van de Velde, Jacob van den Bergh, en Johan van der Meer; dewelken van July 1678. tot op den 25. July 1682. te saamen Kerkmeesters der Hoofdkerken in deeze Stad zyn geweest; zonder dat ik daaruit echter besluite, dat dit Orgel, geduurende den loop van die vier jaaren, is gemaakt geworden: In tegendeel meene ik van zeer oude en nu reeds afgestorven Lieden wel gehoord te hebben, dat dit Orgel veel ouder is. Dit echter gedenkt my zeer wel, dat ik in myne jeugd, op zekeren tyd, wanneer het Groote Orgel (tot welkers onderscheiding in die dagen dit het Kleine Orgel genaamd werd) in de Pieters Kerk ontsteld was en vermaakt moest worden, het speelen op dit Kleine Orgel, onder het Psalmgezang by de openbaaren Godsdienst, heb gehoord.

plaatst geworden in de Pieters Kerk op het Choor booven den ingang na de Consistoriekaamer en het Koftershuis; gelyk het zelve dan ook in den jaare 1733. uit de Pieters Kerk naa deeze Kerk, met zeer veel moeite en geene geringe kosten, is overgebragt en aldaar, recht over den Predikstoel, booven den ingang aan de noordzyde van deeze Kerk, geplaatst geworden.

Wanneer nu dit Orgel, het welk door deeze verplaatzing zeer veel had geleeden en daarenbooven, by naauwkeurig onderzoek, eenigzins gebreklyk, om ten allen tyden naar vereisch by het Psalmgezang te konnen voldoen, werd bevonden, wederom was hersteld en ook nog van het noodige werktuig, dat daarin mogt ontbreeken, voorzien; als meede op een nieuw opgesierd en met de wapenschilden der alsdoen zynde Kerkmeesteren (1) opgepronkt, zoo is daarop, by de oefening van den openbaaren Godsdienst in deeze Kerk, op Zaturdag den derden October van den zelfden jaare 1733., op welken dag men [illegible] deeze Stad te vieren [illegible] zoo gelukkige verlossing van deeze Stad uit de zwaare beleegering, dewelke deeze [illegible] in den jaare 1574. door het dwingend geweld der Spaansche wapenen heeft moeten ondergaan, zoo als uit de Vaderlandsche Geschiedboeken, en uit verscheidene, ter deezer geleegenheid, in deeze Stad gemaakte, en nog overgebleevene, gedenkstukken (2), eenen iegelyk overvloedig genoeg bekend is; en welke blyde verlossing genoegzaam den eersten vasten grond tot verkryging van ons dierbaarste pand, de Vryheid in den Burgerstaat en den Godsdienst, by dit gezeegende Gemeenebest, tot hier toe, door Gods groote goedheid, tegen alle openbaare en bedekte aanslagen, op eene zonderlinge wyze bewaard zynde gebleeven, en dus nog ongeschonden genooten wordende, heeft gelegd, des voormiddags voor de eerstemaal gespeeld geworden: terwyl de Wel-Eerwaardige Heer Adriaan van Borscheiden (3), ter dier tyd zeer geacht en bemind Bedienaar van Gods Her-

(1) In dien tyd waren Kerkmeesters der Hoofdkerken van deeze Stad, de Heeren Mr. Pieter Ghys; Mr. Pieter P[illegible], D[illegible] van Leyden; Mr. Cornelis van Banchem, en Mr. Salomon Dedel.

(2) De meesten deezer gedenkstukken zyn hier booven door den Heere van Mieris in het Agtiende Hoofdstuk van dit werk opgegeeven.

(3) Deeze Heer Adriaan van Borscheiden is op den [illegible] December van den jaare 1718. uit de [illegible] Nederduitsche Gemeente te Zw[illegible] [illegible] den Wel-Eerwaardigen Heer [illegible] [illegible] 1706 tot op zyn overlyden, [illegible] den jaare 1723., meede [illegible] in deeze Gemeente, [illegible] 29. Ja[illegible] van het [illegible] 171[illegible] (te gelyk met den Wel-E[illegible] Heer U[illegible] Ve[illegible], toen [illegible] het naabuurig Z[illegible] [illegible] 1. February 1710., den [illegible] den in deeze Gemeente, tot [illegible] Maart van den jaare 1751, op welken [illegible] Wel-Eerwaardige, tot gr[illegible] der Hem, wegens zyne zonderlinge [illegible], zoo van mannelyke welspreekenheid, gepaste en verrukkelyke gebaarden en andere lieftallige bekwaamheden; als van groote geleerdheid, uitneemende kunde, waare [illegible] vracht en gezond oordeel; hartelyk beminnende Leydsche Gemeente, van zynen Predikdienst, om zyne toeneemende jaaren en, den ouderdom doorgaans verzellende, lichaams ongemakken, een vrywilligen en edelmoedigen afstand heeft gedaan. hooglyk geacht Predikant in de Nederduitsche Gereformeerde Gemeente alhier; en welk Wel-Eerwaardige Heer tot op den huidigen dag, [illegible] 6. [illegible] 1708., op den welken [illegible], eene [illegible] [illegible] LXXXIII jaar, en dus eene zeer [illegible] van zynen, door Hem, in [illegible] levenstyd, met alle oprechte getrouwheid en naarstigen iever waargenoomen, dienst in Gods Kerk geniet; van welke ruste wy Hem nog eene goede en aangenaame geduurzaamheid, gepaard met alle welzyn, zeegen en vergenoegen, toewenschen, tot dat de Heere zynen voorigen getrouwen [illegible] en gelukkigen ouderdom bekroone met een zaalig einde!) Vervolgens heeft zyn Wel-Eerwaardige op dien zelfden 29. January van het jaar 1719. zynen dienst in deeze Gemeente aanvaard en den zelven met alle getrouwheid en noeste vlyt waargenoomen tot [illegible] October van den jaare 1739., wanneer [illegible] Wel-Eerwaardige, in den ouderdom van maar even LIV. jaaren, door den [illegible] weggerukt en dit tydelyke met het eeuwige [illegible] verwisseld. Ter deezer geleegenheid moete ik van deezen waardigen Man nog melden, dat zyn Wel-Eerwaardige (in naavolging van den Wel-Eerwaardigen Heere Marcus van Es, zeedert den jaare 1667. tot op zyn dood, voorgevallen in den jaare 1699., Predikant in de Nederduitsche Gemeente deezer Stad; en zynde meede aangesteld geworden, eerst in den jaare 1678. tot Onder-Regent en daarnaa in den jaare 1684. tot Regent van het Nederduitsche Staaten Collegie; dewelke met eene gepaste Leerreden over de woorden by den Euangelist Lucas, Hoofdst. VII. vs. 5., op een Vrydag voormiddag den 8. February [illegible] de [illegible]

Heilig Woord in de Nederduitsche Gereformeerde Gemeente binnen deeze Stad, aldaar toen den Predikdienst waarneemende, tot een grondslag van zyne Leerreden gelegd heeft de woorden van den Koninglyken Psalmdichter David, uit Psalm IX. vs. 3. en 4.; zynde dien dienst begonnen met het voorzingen van den geheelen CL.sten Psalm (1), naar de nog in onze Kerk in gebruik zynde beryming van Petrus Dathenus (2); en wederom beslooten met de eerste en tweede versen van den XXXIIIen Psalm, naar dezelfde beryming. In deeze zyne Leerreden heeft zyn Wel-Eerwaardige kortelyk verhandeld het geen, naar vereisch van dien gedenkdag, uit 's Lands geschiedenissen, wegens het deerniswaardig beleg en gelukkig ontzet van deeze Stad in den jaare 1574.; en wegens andere merkwaardige gevallen, het zy droevige bezoekingen, het zy heerlyke zeegeningen, den Burgeren en Inwooneren van deeze Stad in het byzonder, en den geheelen Burgerstaat van ons lieve Vaderland in het algemeen, sedert die benauwde dagen overgekomen, bekend was en door Hem, tot een nuttig onderwys en eene behoorlyke stichting

Pieters Kerk binnen deeze Stad, de honderdjaarige gedachtenis der stichting van Hollands Hoogeschool binnen deeze Stad, plegtiglyk gevierd, zyne Nederduitsche Toehoorderen, verhaald, op Donderdag avond den 8. February 1725. in de Hooglandsche Kerk alhier, den derden vyftigjaarigen Jubeldag van Hollands Hoogeschool binnen deeze Stad Leyden in eene sierlyke Redenvoering over de woorden uit het boek van den vaardigen Schriftgeleerden Ezra, Hoofdst. III. vs. 11. en 12. [illegible] te grooten toevloed van L[illegible] van allerlei rang en staat, met eene [illegible] gedacht heeft: gelyk dan ook, vervolgens, deeze zyne Leerreden, in dat zelfde jaar, door zyn Wel-Eerwaardigen zelf, binnen deeze Stad in openbaaren druk is uitgegeeven, onder den titel: *Leiden. Feest [illegible] Gemeente Verwonder over den derden Vyftigjaarigen Jubeldag van Hollands Hooge School te Leiden. &c. door Adriaen van Bescheiden.*

(1) Over deezen geheelen Psalm heeft de Hoog-Eerwaardige Heer Franciscus Burmannus, S. S. Theol. D. en tegenwoordiglyk Professor [illegible] op de Academie te Utrecht; op den 28 July 1765. een zeer sierlyke Leerreden gedaan en naderhand in openbaaren druk uitgegeeven, ter geleegenheid der plegtige Inwyding, van het Orgel, geplaatst in de Kerk van Catwyk aan den Rhyn, en door de [illegible] heid van den Hoog-Edelen Hoog-Gebooren Heere Frederik Hendrik, Baron van Wassenaar, Heere van beide de Catwyken, 't Zand, Valkenburg, &c. &c., Beschreeven in de Ridderschap van Holland, Gecommitteerd in het illustre Collegie van de Hoog-Moogende Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, President van den Domein-Raad van Zyne Doorluchtigste Hoogheid, den Heere Prinçe van Oranje & Nassau, zeer geliefd Erfstadhouder van alle de Landen van dit Gemeenebest, &c. &c. &c. Hoog-Baillu en Dykgraaf van Rhynland, Baillu en Schout van 's Gravenhage, &c. &c., en van zyne Hoog-Adelyke Gemaalinne, Vrouwe Jacoba Josina Isabella, geboorene Baronesse van Wyhe tot Echteld, &c. &c., aan die Kerk geschonken: in welkers Voorreden die Heer Professor tot eene beweegende oorzaak der uitgaave van deeze zyne Leerreden, onder meerdere anderen, ook dit opgeeft: *dat de Inwyinge van een Orgel, eene allerfeldzaamste, [illegible] te Scheveningen en Barneveldt gevierde, [illegible] wel verdiende [illegible] voor de vergetelheid [illegible].* En hoe zeer, om die zelfde redenen, dewyl my deeze plegtigheid tot tweemaalen toe, geduurende mynen leeftyd, in deeze myne Vaderstad, als eens in den jaare 1733. in deeze Maanen-Kerk, en andermaal in den jaare 1747. in de Vrouwe Kerk, (gelyk men hier booven op Bladz. 978. gezegd heeft) voorgevallen is, ook gemeend, dat deeze gebeurtenis alhier door my, ter altoosduurende gedachtenisse, eenigzins breedvoerig behoorde beschreeven te worden.

(2) Hoe zeer was het te wenschen, dat toch eens een geschikter Kerkgezang in onze Nederduitsche Gemeente wierde ingevoerd, in plaatze van deeze verouderde en slordige Psalmberyming van Petrus Dathenus! van welken onrustigen en onbezonnen ieveraar, die zich niet ontzag, den vroomen, rechtvaardigen, getrouwen en waarlyk godvreezenden Vorst, en 's Lands Vader, den grooten WILLEM, Prins van Oranje, met eene [illegible] en godonteerende taal, op het [illegible] te lasteren en daardoor een [illegible] deelte van deeze Nederland [illegible] te beroeren, (zo als dit, onder anderen, ook wordt aangeteekend door den zeer [illegible] Schryver van het Leven van Prins Willem den Eersten, D. III. B. IX. pag. 209. 210. & 220. en B. X. pag. 223. & 226.) en van zynen [illegible], men zien kan het geen door my kortelyk is aangeteekend in het *Recht der Overheden omtrent Kerkelyke Bedieningen*, gedrukt te Leyden in 't jaar 1756. Hoofdst. V. pag. 182., als ook den Schryver der *Datheeniana, of Ophelderende Aanmerkingen over de vermaarde Psalmberijminge van Petrus Dathenus*, zoo in de Opdragt en het Voorbericht, als door het geheele Werkje en inzonderheid op pag. 51—54. In welk geestryk stukje (gedrukt in 't jaar 1758.) de slordigheid van deeze beryming zeer aartig, schoon zomtyds wat te scherp, wordt ten toon gesteld. Ook mag men over deeze beryming, onder meerdere anderen, nog zien den Wel-Eerwaardigen Heere Andreas Andriessen, in zyne *Aanmerkingen op de Psalmberymingen van Petrus Dathenus*, uitgegeeven in den jaare 1756.

ting der Christelyke Gemeente, noodzaaklyk is geoordeeld [illegible]: waarnaa zyn We.-Eerwaardige [illegible] alvoorens overtegaan tot het tegenwoordige tydstip, waarop men voor de eerstemaal gebruik van het [illegible] Orgel, by de [illegible] Godsdienst [illegible] in deeze Kerk, zag gemaakt, nog met weinige woorden heeft vermeld de plegtigheden (1), op den 13. October

(1) D[illegible] den Heere M[illegible] S[illegible] van L[illegible] [illegible] Noord[illegible] [illegible] [illegible] fonten, [illegible] van den Gerechte, [illegible] Stad, [illegible] woond, [illegible] ren. Mr. Gerard van [illegible] Mr. S[illegible] de Mee[illegible] van Hoogeveen, B[illegible] S[illegible] Wa[illegible]beek, [illegible] Pieters van [illegible] Leeuwen, Jan van Marken, Willem [illegible] monsz Ha[illegible], en [illegible] Ja[illegible] van Leeusveld, *Schepenen*, M[illegible] J[illegible] van Wevelichoven en Mr. [illegible] van Weve[illegible]ven, zyn zoon, *Raaden en* [illegible], Mr. Gerard van Hoogeveen, *Secretaris*; Mr. Willem Simonsz van Kerch[illegible]m, *Griffier*, en Mr. Bartholomæus van T[illegible], *Onder-Secretaris*. Onderstaande en heeft ter [illegible] tyd, zoo als blykt [illegible] tendc, geschreevene aanteekening [illegible] Iegie van de Groote Vroedschap op deezen 13. October 16[illegible] bestaan uit de naavolgende veertig Leden, [illegible] zelven van tyd tot tyd [illegible] by [illegible] me te zyn [illegible]
„ [illegible] *veertigen in Raade* [illegible]
„ *tagh in Octobri* [illegible]
„ *Kerck eerdt* [illegible] Mr. [illegible] van
„ Baersdorp, *Out-Burghemeester en Weesmeester*; Daniel Simonsz van Alphen,
„ *Out-Burghemeester en regeerent President*
„ *Schepen*; Jan Rippertsz van Groenendyck,
„ *Out-Burghemeester* [illegible]
„ [illegible] *Rec*[illegible]
„ Willemsz van [illegible],
„ Mr. Willem [illegible], *Out*-[illegible]
„ *en zit in de Staten Gecommitteerde en* [illegible],
„ Adriaen Jans[illegible] van Ste[illegible], *Out-Burghemeester*, Robbert van [illegible], *Out-*
„ *Burghemeester en Weesmeester*, Jan Ma-
„ thysz van Tol, Arent W[illegible] van den
„ Bos; Dirck [illegible] van Wa[illegible], *re-*
„ *gheerent Schepen*; Claes D[illegible] van der
„ Meer, *regheerent Burghemeester*, J[illegible]
„ Pietersz van der Meer[illegible], *Out-Burghe-*
„ *meester*, Pieter Ar[illegible] van B[illegible]
„ dorp; Gerrit Matth[illegible]sz T[illegible], M[illegible]
„ ryn Corneliss van der A[illegible], *Out-Burghe-*
„ *meester en zit in de Gecommitteerde Raa-*
„ *den in den Haeg*, Jacob Jansz van den
„ Bergh, *Out-Schepen*, Cornelis Dircksz
„ Bock, *regheerent Schepen*, Cornelis
„ Dircxsz van Achthoven, Matthys Wil-
„ lemsz van Tol; Harmen Arentszoon,
„ [illegible] van S[illegible] *Burghemeester*
„ [illegible] Mr. [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible] *Out-Burghemeester en T*[illegible]
„ [illegible] Mr. Simon [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible] Pieters van L[illegible]
„ [illegible]
„ [illegible] Jan [illegible] van W[illegible]
„ [illegible] *Out-*
„ [illegible]
„ [illegible] C[illegible] de Maat, Jan
„ S[illegible] van L[illegible], *regheerent Sche-*
„ *pen*, [illegible]
„ [illegible] Jacob [illegible] van L[illegible],
„ [illegible] *Schepen*, en Mr. [illegible]
„ D[illegible] van H[illegible], *regheerent*
„ *Burghemeester*." O[illegible] [illegible] Predikanten, Ouderlingen en Diakenen van de Nederduitsche Gereformeerde Gemeente; [illegible] De [illegible] van den Gereformeerde, [illegible] op Bladz. 94 en 95 te vinden. [illegible] nog eene [illegible] en [illegible] van den Heeren [illegible] Hoog-Eerwaarden Heere Jacobus Trigland, S. S. Theol. D. en Professor aan 's Lands Universiteit alhier, mitsgaders Predikant in deeze Gemeente: gelyk dit vermeld wordt in de booven (Bladz. 980. Aanteek. N° 3.) aangetoogene *M*[illegible] *Kort Verhaal van de S*[illegible]. Verder meene ik niet onaangenaam te [illegible], al[illegible] nog by te voegen [illegible] persoonen, dewelken, ten [illegible] het Aalmoessen[illegible] in deeze Gemeente hebben waargenomen, [illegible] MS. aanteek[illegible] gevonden. „ M[illegible]
„ [illegible] *Predikanten tot Leyden* [illegible]
„ [illegible] *de Nuwe kerck* [illegible]
„ [illegible] Jo[illegible]es Derramout [illegible]
„ [illegible]
„ 13. *Octob*[illegible], H[illegible]
„ [illegible]
„ H[illegible] *Pro*[illegible]
„ [illegible]
„ C[illegible] T[illegible]
„ [illegible] *D*
„ [illegible] *op* [illegible]
„ W[illegible], [illegible] *D*[illegible]
„ [illegible] *D*-
„ [illegible]

ber (1) van den jaare 1649., by de eerste Inlyvingsreden, in deeze Kerk gehouden door den Wel-Eerwaardigen Heere Joannes Derramoutius over Psalm LXXXIV. ℣s. 9. 10. 11. en 12., in acht genoomen; waarby de Heer van Boscheiden tevens opmerkte, dat het voor iets zonderlings behoorde te worden aangezien, dat den Heere Derramoutius, die juist honderd jaaren voor hem van Boscheiden tot den Predikdienst in deeze Gemeente was beroepen geworden (2), alstoen tot een grondslag van zyne Inlyvingsredenvoering deezer eerst nieuw gebouwde Kerk had gelegd de woorden uit dien LXXXIV[en] Psalm, daar nu, net LXXXIV. jaaren geleeden, deeze Kerk met het daarin geplaatst Orgel nog meerder is versierd geworden: Vervolgens heeft zyn Wel-Eerwaardige, nog het een en ander van het gebruik van 't Orgelspel by de oefening van den openbaaren Godsdienst hebbende gezegd en dit Orgel breedvoeriger beschreeven, zyne Gemeente tot rechtmaatige dankbaarheid aan den Almagtigen en Goedertieren God voor Zyne meenigvuldige wel-

„ *ende* Jacobus du Bois. *Oock waren der* „ *noch in de Kerck* Samuel Althusius, „ *Hoogduytsch Predikant*; Pierre Cordier, „ Abraham de Lannoy *ende* Jaques du Pré, „ *Walsche Predikanten*; *ende noch de Engel-* „ *sche Predikant* Hugo Goudgier. *De ael-* „ *missen werden ingegaert door de Huys-* „ *sitte-meesters ende de Diakenen, die syn* „ Adriaen Kornelisz Vosbos, Ambrosius „ Pietersz van Bruynsdorp, Jakop Aerntsz „ van Achthooven, Pieter Gerrytsz van „ Griecken, Floris Meesz van Saenen, „ Pieter Dircxsz van Buytevest, *Huyssitte-* „ *meesters*; Jan Huybrechts, Claes Matthysz „ van Tol, Andries Marynusz Veer, Fran- „ çois Cabbeljauw, Hendrick Claesz van „ Cingelshouck, Adriaen Kornelisz Uytha- „ gen, *Diakenen*." Doch, wie den dienst van Ouderlingen op dien tyd hebben waargenoomen, is daarby niet aangeteekend gevonden, en heb ik dus ook alhier niet konnen melden.

(1) Hierin heeft de Heer van Boscheiden ter dier tyd eenigzins misgetast, zeggende, dat dit geschied was op Zatardag den 3. October 1649., en dus juist vierentagtig jaaren geleeden op den dag, dat zyn Wel-Eerwaardige zulks aan de toegevloeide Gemeente verhaalde: naardien het zeeker zy, dat deeze eerste Leerreden is gehouden op Woensdag den 13. van die maand, uitwyzens de aanteekeningen, daarvan ten dien dage by den Magistraat deezer Stad gehouden; terwyl ook in de Resolutie van den 27. September 1649., waarby die dag tot het houden en bywoonen van deeze eerste Predikatie wordt beraamd, door hunne Ed. Groot Achtb. is gezegd: *zynde den* XIII. *naer den ouden styl te reeckenen, den dach van de vermaerde verlossinge van dese Stadt van de belegeringe van de Spanjaerden*: zoo als hier booven, op Bladz. 95., te zien is. En hierin zal de Heer van Boscheiden, waarschynlyk, misleid zyn geworden door het verhaal van Mr. Sim. van Leeuwen in zyne Korte Beschryving der Stad Leyden, pag. 69., alwaar Hy wel zegt, zulks geschied te zyn *op den* 13. *October* 1649.; doch tevens daarby voegt: *dat na den nieuwen Styl, dewelke eerst in den Jare* 1596. *is beginnen te rekenen, juyst dien selven Dag was, dat Leyden van de swaare Belegering in den Jare* 1574. *ontset wierd.*

(2) Dat den Wel-Eerwaardigen Heere Joannes Derramoutius, als in dien tyd oudsten Predikant in deeze Gemeente, volgens het goedvinden van den Edelen Gr. Achtb. Magistraat deezer Stad, de allereerste Leerreden in deeze Kerk heeft gedaan, is hier booven, op Bladz. 96, reeds aangeteekend. Deeze Heer, dewelke bevoorens, geduurende eenige jaaren, het Leeraarampt in de Gereformeerde Christelyke Gemeente te Beverwyk had waargenoomen, werd in den jaare 1619. van daar beroepen na deeze Stad, in dewelke Hy ook de Gemeente van Onzen Heere met alle getrouwheid in leer en leven gesticht heeft tot in den jaare 1656., wanneer Hy, oud en afgemat door eenen dienst van meerdere, dan vyftig, jaaren in deeze twee Gemeenten, met eene Leerreden uit de woorden des Heeren, te vinden in het vierde boek van Moses, Hoofdst. VIII. ℣s. 23—26. deezen zynen dienst heeft needergelegd en, naa eene korte, doch aangenaame, ruste van deezen zynen arbeid, in de verkwikkelyke naabuurschap van de Steede Beverwyk, alwaar Hy zyn woonplaats wederom had verkoozen, op den 27. February van den jaare 1658. in een hoogen ouderdom zyn leven geëindigd. Zyn Wel-Eerwaardige is geweest de Schoonvader van mynen zaaligen Overgrootvader, den Wel-Edelen Gestrengen Heere Daniel van Alphen Danielsz., in zyn leven Veertig in Raide en Oudburgemeester deezer Stad, &c. &c. Welke Eere en achting deeze laatstgemelde Heer, zoo wel by Leydens Burgery, als by alle zyne Meede-Regenten, in zyn gansche leven, en, wel voornaamlyk, in de altoos beklaagenswaardige burgerlyke onëenigheden en rampzaalige beroerten, dewelken in het zoo bittere jaar 1672. het geheele Vaderland, en ook inzonderheid deeze Stad, zeer jammerlyk schuddeden, hebbe verworven; getuigen genoeg de, wegens zyn afsterven, voorgevallen, in den bloei zyns levens, op den 31. July 1673., in die tyden vervaardigde en nog overig zynde rouwklagten van verscheide Dichteren, en onder dezelven de Elegie van den zoo grooten Janus Broukhusius, te vinden in zyne Carmina Juvenilia, pag. 437—441.

weldaaden opgewekt; en daarmede zyne [illegible] Leerreden, [illegible] van allerleie gepaste [illegible] het Land, de Stad, [illegible] Hooge School, de Kerk en deeze [illegible] Gemeente [illegible]. En [illegible], dat God [illegible] ryke zegeningen [illegible] deeze allen gedurende [illegible] der tyden; en dat deeze Stad, welkers bloei feedert eenige jaaren zeer is verminderd, eens in haaren voorigen glans en heerlykheid worde hersteld (1).

De Nieuwe [illegible] Kerk in de Waard.

By het geen de Heer Frans van Mieris van het voorneemen, om deeze Kerk, dewelke men met opgemelyk de Waard-Kerk, als genaamt zynde, om te worden geplaatst in het midden van de Lange Waard, op een zeer groot open plein, geleegen tusschen den ouden en nieuwen Rhyn en hebbende ten zuiden de Heerengraft en ten oosten de Oranjegraft, 't welk men hunden ten dage als nog met den naam van *het Kerkplein* is gewoon aanteduiden, zoude hebben konnen noemen (2), optebouwen, en met eenen hoogen Tooren optesieren; als ook van de daartoe reeds gelegde grondvesten; en nog van de redenen, waarom dit schoone werk is gestaakt geworden; hier booven (Bladz. 96. en 97.) reeds heeft gezegd, heb ik niets meerder by te voegen, dan alleen, dat het ontwerp van deeze Kerk is gemaakt door den bouwkundigen W. van Helm; en dat het zeer net en wel gewerkt model, naar 't welk men voorgenoomen had, deezen opbouw voorttezetten, tot op den huidigen dag nog te zien is op de Timmerwerf deezer Stad, alwaar het zelve berust onder de bewaaring van den Stads Mr. Timmerman, Jan van Warendorp, de Jonge, wiens opzigt insgelyks de juiste, ter dier tyd ook op papier gemaakte, teekening van deeze zelfde Kerk is aanbetrouwd; en die, op mynen verzoeke, de vriendelykheid gehad heeft, van voor my eene vertekening van deeze Kerk, zoo als dezelve zoude geweest zyn, optestellen, dewelke ik gemeend heb alhier, tot naaukeurige onderrichting van den bescheiden Leezer, zaakelyk te moeten mededeelen. Volgens dezelve dan zoude deeze Kerk, binnen de muuren, geweest zyn lang 156. Rhynlandsche voeten, en breed 102. gelyke voeten; hebbende nog in de breedte, ter wederzyden, twee uitstekken, ieder lang 15. gelyke voeten, het welk dan, ter plaatze van die uitstekken, alles te saamen genoomen zynde, de breedte deezer Kerk zoude brengen tot 132. gelyke voeten: Ook zoude men binnen in het midden deezer Kerk geplaatst hebben vier vierkante pilaaren, ieder ter hoogte van $54\frac{1}{2}$. gelyke voeten, te reekenen uit den grond tot aan de boogen van de verwulven of de koepels, dewelken men, ter hoogte van 29. gelyke voeten, had voorgenoomen op het sierlykste in deeze Kerk te maken, en welke pilaaren zouden strekken tot onderstutting van dezelve boogen: Nog zoude deeze Kerk zyn voorzien geworden met vier groote ingangen, en wyders met zestien zeer hooge en breede glaaze vensteren, om het noodige licht daar binnen te brengen: Ook had men voorgenoomen, den schoonen en sterken Tooren, met den welken men deeze Kerk wilde versieren, te plaatzen aan de oostzyde deezer Kerk by de Oranjegraft, en denzelven optebouwen tot aan den eersten omgang vierkant, en van daar tot aan den tweeden omgang en vervolgens, tot aan de boovenste gekoepelde lantaarne, geheel agtkant opgaande, terwyl de gansche hoogte van deezen Tooren, in gevolge van de boovengemelde teekening, zoude geweest zyn 264. Rhynlandsche voeten, te reekenen uit den grond tot onder de yzere spil, op dewelke de boovenste sieraaden met eenen windwyzer (3) moesten ge-

(1) Uit de my zeer vriendelyk medegedeelde aanteekeningen van den Wel-Edelen Heere Mr. Lukas Verhooft, Advocaat binnen deeze Stad; en uit nog eenige andere mondelinge Berichten.

(2) Sim. van Leeuwen in zyne Korte Beschryving der Stad Leyden, pag. 72. en in het Naader Bewys op dezelve, pag. 503.

(3) Deeze sieraaden zouden waarschynlyk, volgens de boovengemelde teekening, meede bestaan hebben in een pynappel en twee Sleutels, kruiswyze over elkanderen gelegd en booven op dien pynappel geplaatst zynde, waaruit men dan ook den windwyzer zoude hebben gezien op eenen yzeren spil als uitryzen; even gelyk zulks nog hedendaags op de Maaren Kerk gevonden wordt, zoo als ik hier booven, op Bladz. 981., heb aangeteekend. Insgelyks zoude ook, in gevolge van de zelfde teekening, in den hoogen Tooren van deeze Kerk een uurwerk, tot dienst der goede Burgery, aan dit oord van deeze Stad woonende, zyn geplaatst geworden.

DE NIEUW GEFUNDEERDE KERK IN DE WAARD TE LEYDEN.

PLATTE GROND en OPSTAL van de NIEUW GEFUNDEERDE KERK,
in de WAARD te LEYDEN, van de Z. Zijde te zien.

gesteld worden: en zoude men insgelyks op deeze Kerk, aan de zuidzyde by de Heeregraft, geplaatst hebben een kleinder agtkantig en gekoepeld Toorentje: gelyk dit alles klaarlyk te zien is in de hier booven gemelde teekening, naar dewelke eene andere en kleindere, doch echter in gevolge van de juiste voetmaat, is vervaardigd door de kundige hand van den voornoemden Meester Jan van Warendorp, de Jonge; die ook, op myn verzoek, wel zoo goed heeft willen zyn, om, ter plaatze van de tot huiden nog in weezen gebleevene overblyfzelen der in den jaare 1663. gelegde grondvesten van deeze Kerk, de juiste voetmaat met alle vereischte naauwkeurigheid opteneemen en van dezelve eene allernetste grondteekening te maaken; dewelke, zoo wel als de voorgemelde kleindere teekening der uiterlyke gedaante van den opstal deezer Kerk, in plaat gebragt zynde, hier nevens door my is gevoegd geworden, opdat den Liefhebberen, dien ik vertrouwe zulks niet onaangenaam te zullen zyn, zoo wel de uitwendige, als de inwendige gestalte van deeze Kerk, gelyk men, voor omtrent honderd en vyf jaaren, voorneemens was, dezelve optebouwen, te klaarder onder het oog zoude konnen worden gebragt. Intusschen wensche ik van ganscher harte, dat de goede God de zeer verloopene neeringen en hanteeringen, welker versperring de voorige rykelyke inkoomsten van deeze, eertyds zoo welvaarende, Stad zeer grootelyks heeft gefnuikt en dus den uitvoer van dit loflyke voorneemen gestremd; terwyl ook nog, door een noodzaaklyk gevolg van die versperde neeringen en hanteeringen, het getal van haare ingezeetenen merkelyk is verminderd, en veelen van dezelven zeer zyn verarmd geworden, zoo dat, indien zulks (des God verhoede!) nog meerder mogte toeneemen, deeze Stad binnen eenige jaaren bynaa eene handellooze Stad zoude konnen genaamd worden; eens geheel wille herstellen en dezelven, binnen deeze groote, schoone en aangenaame Stad, in zoodaanigen bloei brengen, dat men het door onze Voorouderen gemaakte zeer fraaije ontwerp, uit eene ryke beurze, met eene volle vreugde en gepaste blydschap, in verdere afwachting van des Heeren dierbaarste zegeningen, konne, en gelukkiglyk mooge volvoeren! te meerder, naardien de *Houte Loos*, in dewelke, tot hier toe seedert den jaare 1663., de openbaare Godsdienst wordt geöefend, door grooten ouderdom merkelyk begint te vervallen en niet, dan met zeer buitengewoone kosten, jaarlyks aan dezelve, tot geen gering bezwaar der Stad, te doen, in dien staat, dat men daarvan, met alle gerustheid en veiligheid, het gebruik, waartoe deeze is geschikt, maaken konne, onderhouden kan worden.

De bestiering en het opzigt der gebouwen van deeze voorgemelde Kerken, gelyk ook van de Kerk in het Groote of Gesaliede Begynhof (1), thans nog geschikt tot dienst der Engelsche Presbyteriaansche Gemeente alhier (2), is aan vyf Kerkmeesteren binnen deeze Stad aanbevoolen (3), aan het hoofd van welk Collegie, 't welk jaarlyks, in gevolge van 't bevel der Staaten van den 2. Maart van het jaar 1575. (4), wordt aangesteld, of vernieuwd, nu ook seedert eenige jaaren, gelyk als eertyds, een Lid van de Groote Vroedschap, zynde meestyds een Oudburgemeester van deeze Stad (5), is geplaatst, en welk Collegie gewoon is, een Kaa-

(1) Zie van dit Begynhof hier booven, Bladz. 148. — 153., en 't geen ik hier achter (in myn Byvoegzel op het Elfde Hoofdstuk van dit werk, spreekende van *de Begynhoven en de Kapellen*; Bladz. 148., onder de beschryving van *het Sinte Agniete of het groote Begynhof*) nog denke te laaten volgen.

(2) Zie hier booven, Bladz. 101. en 102.

(3) De Houte Loos, waarvan zoo even is gesprooken, wordt, niet uit de goederen der Kerken, maar uit de beurze der Stad, onderhouden.

(4) Zie dit bevel hier booven, op Bladz. 50. en 51.

(5) Als Superintendent. Dit schynt met de eerste instelling van dat Collegie overééntekoomen; als te zien is hier booven, op Bladz. 51., en by Orlers in zyne Beschr. van Leyden, D. III. pag. 700. Ook heeft men vervolgens daaromtrent willekeuriglyk gehandeld, en op zommige tyden een Lid uit de Vroedschap aan het hoofd van dit Collegie gesteld, en zulks op andere tyden wederom naagelaaten; gelyk dit dan ook geschied is in laatere tyden, zoo dat, seedert de maand July van het jaar 1717. tot in de maand November van het jaar 1731., geen Lid uit de Vroedschap tot Voorzitter of Superintendent van dit Collegie is benoemd geworden, doch is zulks in de gezegde maand November van het jaar 1731. wederom ingevoerd, en ook, seedert dien tyd tot op den huidigen dag, in gebruik gebleeven.

Kaamerbewaarder tot zyn noodigen dienst aan te ſtellen en tevens aan denzelven het opzigt over de Graaven, zoo in de Kerken, als in de daartoe geſchikte Bolwerken, gemeenlyk op te draagen (1). Nog was voorheen aan deeze Kerkmeeſteren tot hunne hulp toegevoegd een Rentmeeſter, die de beheering der goederen in inkoomſten, aan deeze Kerken, tot derzelver onderhoud, in vroegere en laatere tyden, toegevoegd, onder het opzigt der Kerkmeeſteren, waarnam, en aan wien daarvoor eene behoorlyke belooning, naar gelang van den door hem hierin aantewenden arbeid geſchikt, uit de beurze der Kerken was toegelegd; doch, dit ampt is vervolgens, naadat door de Groote Vroedſchap deezer Stad in den jaare 1731. was goedgevonden, alle de vaſte goederen der Kerken te verkoopen, als verder nutteloos, afgeſchaft en verſtaan, dat dit ampt, naa de aflyvigheid of afſtand van den alsdoen nog levenden Rentmeeſter, voortaan zoude ophouden (2).

Voorheen was het opzigt van iedere Kerk aan byzondere Kerkmeeſteren (3) toevertrouwd; doch, ſeedert het begin van den jaare 1577., is alhier dit beſtier over alle de Hoofdkerken vereenigd en aan vyf Kerkmeeſteren (4), hoedaanig derzelver getal ook tot op den huidigen dag zich bevindt, (gelyk door my zoo aanſtonds is gezegd geworden) aanbevoolen; en werden ook oudstyds, zelfs voor de groote verandering in de openbaare Godsdienſtoefening, zoo wel als nu, de Kerkmeeſters der drie Parochiekerken van deeze Stad door den Magiſtraat benoemd en aangeſteld (5); terwyl tot deeze bediening niemand, dan die in deeze Stad was gebooren, of, ten minſten geduurende den tyd van zeven jaaren, Poorter alhier was geweeſt, mogt worden verkoozen, noch, verkoozen zynde, denzelven dienſt waarneemen, uitwyzens de oude Keuren, door Schout en Schepenen deezer Stad, by *overeen dragen van den gemeenen Raedtsluyden, ende van alle die poorteren van der poorte van Leyden*, op den 24. Juny van het jaar 1351. vaſtgeſteld en nog in dat zelfde jaar door Hertog Willem van Beijeren, als Graaf van Holland, den vyfden van dien naam, beveſtigd; van welke Keuren het eerſte punt in deeze woorden is vervat: „ In den eerſten, „ dat niement Scout, noch Scepene, „ noch Raet der ſtede, noch Kerckmeeſters, noch Gaſthuysmeeſters, „ noch van den H. Geeſt weſenen ſel, „ hy en hebbe poorter geweeſt zeven „ jaer lanc. Ende bewonde hem iement „ enich ambocht te hantteren, hy en „ hadde alſo lange ſtadelicen, ende „ kenlic poorter geweeſt, hy verbeur„ de tien ℔ ende ſyn poort recht" (6). Gelyk nu aan de beheering der Kerkmeeſteren is gelaaten, alle de inkoomſten

(1) Zie hier booven, op Bladz. 958. en 959.

(2) Deeze by de Groote Vroedſchap genoomene Reſolutie, dewelke betrekking heeft, niet alleenlyk, op de Kerken, maar ook op alle de Gaſt- en Godshuizen deezer Stad; en, in gevolge van welke, dan ook het Rentmeeſterampt, naa de dood van de toen nog levende Rentmeeſteren, in de Kerken, de Catharine en Cecilie Gaſthuizen, het Weeshuis, en het Elizabeths Gaſthuis, geunieerd met het Leprooshuis, is vernietigd geworden, is by Extract, voor zoo veel hiertoe noodig is, te zien hier booven, op Bladz. 176., alwaar echter de Heer van Mieris zich vergiſt, met de beweegreden deezer geordonneerde verkooping toeteſchryven aan een bevel van 's Lands Staaten; terwyl zulks alleenlyk is geſprooten uit het goedvinden van de Groote Vroedſchap deezer Stad. De laaſte nu, die dit ampt in de Kerken, het Weeshuis en Elizabeths Gaſthuis, geunieerd met het Leprooshuis, heeft waargenoomen, was de Wel Edele Geſtrenge Heer Mr. Simon van Gerwen, dewelke daarmede is bekleed geweeſt ſeedert den jaare 172[illegible]. tot op den eerſten October 1760., op welken dag zyn Wel-Ed. Geſtr., zynde alstoen tevens Veertig in Raide en Oudburgemeeſter, mitsgaders Theſaurier Ordinaris deezer Stad, is aflyvig geworden; terwyl dit ampt in de Catherine en Cecilie Gaſthuizen reeds was opgehouden op den 8. May 1755, door het alstoen voorgevallen afſterven van den Wel-Edelen Geſtrengen Heere Mr. Jacob van der Meer, ter dier tyd insgelyks Veertig in Raide en Oudburgemeeſter deezer Stad, dewelke het zelve ampt, ſeedert den jaare 1719., had waargenoomen.

(3) Dat dit aldus geweeſt zy, is uit verſcheidene autentieke ſtukken, zoo door den Heere van Mieris in de vierde, vyfde en zesde Hoofdſtukken van dit werk, als door my in de Byvoegzelen op dezelven, bygebragt, genoeg kenbaar, zoodat het zelve alhier geen naader betoog behoeve. Zie ook hier booven, op Bladz. 47.

(4) Zie booven, op Bladz. 51.

(5) Zie booven, op Bladz. 48.

(6) Het Vidimus van den bezeegelden Brief deezer oude Keuren, met den daardoor geſtooken Brief van Hertog Willem van Beijeren, als Graaf van Holland, wordt gevonden in myn MS. Privilegien van Leyden pag. 59. in zyn geheel; en pag. 2. by uittrekzel; en is uit de zelven, gelyk veele an-

ſten der Kerken, hoe ook genaamd en uit welken hoofde dezelven moogen ſpruiten, te ontfangen en wederom tot een goed en noodzaakelyk onderhoud van deeze groote en oude Gebouwen op zulken wyze aanteleggen, dat dezelven door kwaade of verzuimde toezigt niet vervallen en vergaan, zoo zyn dezelven insgelyks verpligt, van deeze hunne beheering jaarlyks te doen behoorlyke reekening en verantwoording, geſterkt met de noodige bewyzen, het geen aan hen bereids is opgelegd geworden by de oudſte Keuren deezer Stad; immers dus vinde ik, dat in een zeer oud, met de hand geſchreeven, Keurboek (1), bereids voor, of ten minſten omtrent de helft der veertiende eeuw, aan alle de Godshuismeeſteren, Gaſthuismeeſteren en Zangmeeſteren, telken jaare, naa dat zy van deezen hunnen dienſt zullen zyn verlaaten, wordt bevoolen, elk in den zynen, te doen reekening van hun gehouden bewind, het zy in de Kerken, het zy in de Gaſthuizen, voor dien Cureit, of Parochieprieſter, onder denwelken de Kerk of het Gaſthuis, van dewelken zy de goederen hadden beheerd, behoorde, en voor twee of meerdere Schepenen, en ook voor zommige gebuuren van dat kerſpel, met deeze woorden: „ Item ſoe ſullen voirt an al„ le die goidshuys meeſteñ gaſthuys „ meeſteren ende die ſangmeeſteñ alle „ jair hoir Rekennige doen bynnen xij. „ weken, na dat ſy op geſet ſyn, elc „ inden ſynen, tſy ind^t. kerken of in„ den gaſthuyſe voir die kuyreyt eñ „ voir twe ſcepenen of meer eñ voirt „ voir ſomige buyren vander prochy." Omtrent welke Keure naaderhand eenige verandering is voorgevallen, zoo noopens den tyd, binnen denwelken die reekeningen zouden moeten geſchieden, als noopens de perſoonen, aan wien in 't vervolg deeze reekeningen zouden behooren te worden gedaan; want, by de Keuren van den jaare 1547., worden de Kerkmeeſters, Gaſthuismeeſters, Heiligengeeſtmeeſters, Getydenmeeſters, Huiszittenmeeſters, en alle zoortgelyke Beampten, verpligt, hunne reekeningen te doen aan die geenen, dewelken tot het opneemen van dezelven door de Heeren Die van den Gerechte deezer Stad zullen worden gelaſt. Dus toch leeſt men aldaar: „ Item „ zullen voortaen alle Kerck-meeſteren „ Gaſthuys-meeſteren, Heylige-geeſt„ meeſteren, Getyde-meeſteren, Huys„ ſitten-meeſteren, ende diergelijcke „ Dienſten bedienende, alle Jaers Re„ keninge doen binnen een maent, na „ zy vande Burghemeeſteren daer toe „ vermaent ſullen worden, van heuren „ ontfange ende uytgeven voor ſulcke „ Perſoonen als by die vande Ge„ rechte daer toe geordonneert ſullen „ worden" (2). En is vervolgens het hooren en ſluiten van deeze Reekeningen door de Heeren Die van den Gerechte opgedraagen aan de Heeren gewoone Royeermeeſteren deezer Stad; want, in het Keurboek deezer Stad, op den laaſten dag van December van het jaar 1582. by de Ed. Achtb. Heeren Schout en Schepenen, met goedvinden van de Ed. Gr. Achtb. Heeren Burgemeeſteren, gemaakt en in de maand April van het jaar 1583. voor den Volke afgeleezen (3), ziet men dit volgende: „ Dat voorts de meeſteren „ van alle aelmishuyzen, ooc Kercmee„ ſteren, alle iare binnen zes weken na „ dat tiaer omme gecomen zal wezen, „ tzi de zelve in dienſt gebleven, of „ daer van verlaten zijn, voor de ordi„ narize Royeermeeſteren dezer Stede, „ onvermaent zullen comen rekenen, „ by vertooch van hare blaffaerden re„ giſtreren, ende andere principale „ bewijzen: op pene van elc tien ſtu„ vers

anderen, met myne toeſtemming, overgebragt door den Heere Fr. van Mieris in 't Groot Charterb. D. II. Bladz. 796. en 797.

(1) Dit oude, onder my beruſtende, MS. Keurboek, vervattende de Keuren, ſeedert de helft der veertiende eeuw, immers kort naa den jaare 1360., en vervolgens, gemaakt, is geſchreeven voor of omtrent de helfte der vyftiende eeuw, (gelyk ik hier booven op Bladz. 965. in de Aanteekening N°. 1. reeds heb gemeld) en handelt in het tweede boek van *'t Gerecht vierſcaer portiers eñ dat daer toe behoirt*: in 't welk deeze, hier aangetoogene, zesde Keure voert den volgenden titul: *Hoe die goidshuysmeeſteñ gaſthuys meeſteñ eñ ſangmeeſteñ Rekeñen ſullen.*

(2) Dus vinde ik dit opgegeeven door den Heere Burgemeeſter Orlers, in zyne Beſchryving der Stad Leyden, D. III. pag. 698.

(3) Dit Keurboek is, op het bevel van Die van den Gerechte, in den jaare 1583. gedrukt, en (zoo ik meene wel te weeten) zyn alle de uitgegeeven exemplaaren van dit Keurboek, ten einde van deszelfs wettigheid zoude blyken, volgens eene bepaalde ordre van den Magiſtraat, door den Secretaris deezer Stad J. van Hout eigenhandig geteekend geworden. In dit Keurboek nu is deeze aangehaalde Keure de elfde, onder deezen titul: *Rekening van d'aelmishuysmeeſteren.*

„ vers sdaechs uyt haer eygen beurzen „ te verbeuren, ten behouve vande „ plaetse als voren (1): ende langer „ dan een maent gebreeckich blijvende, „ arbitralicken te werden gecorrigeert." Doch, dit is, onaangezien alle deeze ſtipte ordres, van tyd tot tyd door den Magiſtraat der Stad uitgegeeven, echter in volgende tyden geheel in onbruik geraakt, zoo dat, en de Kerkmeeſters, en de Meeſters der andere Godshuizen, in den jaare 1641., reeds ſeedert veele jaaren aan den anderen, gewoon waren, hunne reekeningen, alleen onder elkanderen, zonder kennis van iemand anders, te doen en te ſluiten (2); waarom dan ook wederom is goedgevonden deeze Keure te vernieuwen, en dezelve vervolgens overtebrengen in het laaſte Keurboek deezer Stad, op den 6. Maart van den jaare 1658. by de Ed. Groot Achtb. Heeren Schout en Schepenen, met goedkeuring en toeſtemming van de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeeſteren en Regeerderen van deeze Stad, gemaakt en in de maand Auguſty van dat zelfde jaar openlyk voor de Gemeente afgeleezen (3): en, wanneer zulks al wederom niet naar behooren wierd in acht genoomen, zoo is door den Magiſtraat deeze Keure nogmaals, met eene kleine verandering (4), vernieuwd geworden op den 27. December van den jaare 1670.; waarna, deeze ordres, door deeze en geene [illegible], nogmaals in onbruik [illegible], zoo hebben de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte, begrypende, dat dezelven ſteunden op goede en allezins billyke gronden, die alleenlyk het welzyn en nut der Kerken, Godshuizen en Gaſthuizen bedoelden, op den 7. Juny van den jaare 1698., naa eene ernſtige overweeging, goedgevonden, dat men zich, voortaan, naar deeze Keure [illegible] hebben te gedragen; en tevens aan de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeeſteren verzocht, de noodige zorge te willen aanwenden, dat deeze Keure, by vervolg van tyden, behoorlyk worde naargekoomen; uitwyzens de volgende

„ *Reſolutie van de Ed. Groot*
„ *Achtb. Heeren Die van den*
„ *Gerechte der Stad Leyden,*
„ *tot het [illegible]*
„ *gen der [illegible]*
„ *Keure, [illegible]*
„ *Reeckeninge van de Aelmis-*
„ *huys-meeſteren.*

„ Die van de Geregte der Stadt „ Leyden, ernſtig overwogen „ hebbende, dat de Twaalfde Burgerlyke Keure dezer Stede, Luidende „ als volgt:

„ *Ende ſullen voorts de meeſters van* „ *alle Aelmis-huyſen, oock Kerck-mee-* „ *ſters, alle Jaren, binnen ſes weecken,* „ *na dat 't Jaer ommegekomen ſal weſen,* „ *'t zy de ſelve in dienſt gebleven ofte* „ *daer van verlaten zyn, gehouden zyn* „ *voor de Keyser-meeſteren deser Stede,* „ *[illegible] (5), te komen reec-* „ *kenen, [illegible] van hare biaffaer-* „ *den regiſteren ende andere [illegible] be-* „ *wyſen, op pœne van elck [illegible] ſtuyvers* „ *daghs, uyt hare eygene beurſen te ver-* „ *beuren, ten behoeve van de reſpective* „ *Gods-huyſen, ende langer dan een maent* „ *gebreeckelyck blyvende, arbitralycken te* „ *werden gecorrigeert.*

„ op een goed fundament is ter ne„ dergeſtelt, ende de obſervantie van „ dien niet als ten goede van de Aal„ mis- ende Gods-huyſen binnen deze „ Stad kan ſtrecken ende gedyen, heb„ ben goedgevonden ende verſtaan, dat „ de

(1) Dat is: *ten behoeve van de [illegible] Gods-huyſen*, waarover zy het opzigt hebben; gelyk dit duidelyker wordt gezegd in de XII. Burgerlyke Keure van het laaſte Keurboek, gedrukt in 't jaar 1658

(2) Zoo als dit wordt aangeteckend door den Heere Burgemeeſter Orlers, in de zoo even aangetoogene Beſchryv. der Stad Leyden, pag. 699.

(3) In dit laaſte Keurboek is de XIIe. Keure, onder deezen titul: *Reeckeninge van de Aelmis-buys-meeſteren:* en ſtemt, in het zaakelyke, overéén met de zoo even bygebragte XIe. Keure van het voorgaande Keurboek van het jaar 1583., uitgezonderd, dat, in plaatze van het geen men in het oude Keurboek vindt, zulks te moeten [illegible] len, [illegible] in het laaſte Keurboek wordt [illegible] *vermaent zynde.*

(4) Deeze vera[illegible] beſtaat alleenlyk daarin, dat [illegible] wederom heeft [illegible] zulks [illegible] even is [illegible] oudstyds te zyn gekeurd geworden.

(5) Dus heeft men by deeze Reſolutie wederom behouden en, als op een nieuw, ingevoerd de Keure, zoo als dezelve in het Keurboek is vermeld; ſchoon men op den 27. December 1670. dit hadde veranderd; gelyk, zoo aanſtonds, is [illegible] geworden.

„ de bovenſtaande Keure, van nu af „ aan wederom in Train gebragt ende „ naargekomen zal moeten werden, „ werdende Burgemeeſteren dezer Steede verzogt, de vereyſchte ſorge tot „ de præciefe ende nette executie van „ dezelve Keure te willen dragen ende „ in 't werk ſtellen, ten welcken einde de Regenten van de Aalmis-Huyſen ende ook de Kerckmeeſteren dezer Steede voor Burgemeeſteren ontboden zullen werden, ende dezelve „ aldaar de ſerieuſe meyninge van Die „ vanden Geregte, ten deezen zal werden aangezegt, gelyk meede aan den „ Secretaris ter Rekenkamer daar van „ kennis gegeeven, ende daar en boven „ aan denſelven ende alle de voorſz. „ Regenten vande Aalmis-huyſen, als „ meede aan de voorzeide Kerckmeeſteren tot derzelver narigtinge Copie „ van deze Reſolutie verhandreykt zal „ werden.

„ Aldus gedaan ende gereſolveert by „ Die van den Geregte der Stadt „ Leyden voornoemt, opden ſeevende Juny 1698.

„ (*onderſtont*)
„ My Jegenwoordig

„ (*get.*)
J. van Groenendyck.

Deeze Reſolutie is my dus by MS. vriendelyk medegedeeld door den Heere Johannes [illegible], Notaris en Procureur, &c. te Leyden; als ook Secretaris der Baljuwagie van Noordwykerhout, Hillegom, Liſſe en Voorhout.

Hoe zeer nu alle deeze ordres, van tyd tot tyd, met allen ernſt door den Magiſtraat deezer Stad zyn uitgevaardigd geworden, is echter, ontrent dezelven, langzaamerhand een nieuw verzuim ingekroopen; zoo dat men in den jaare 1731. (1) de Regeering deezer Stad heeft zien neemen een allerernſtigſt beſluit, volgens 't welk zo aan de Kerkmeeſteren, als aan alle de andere Meeſteren en Regenten der Godshuizen binnen deeze Stad op een nieuw wel ſtiptelyk zoude worden bevolen, zich voortaan, zonder eenig verzuim, naar den inhoud der twaalfde Burgerlyke Keure te gedraagen en jaarlyks eene behoorlyke reekening van hun gehouden bewind aan handen van de Heeren Royeermeeſteren deezer Stad te doen; gelyk zulks vervolgens meede, als de ernſtige meening van de Regeering deezer Stad, door de Heeren Burgemeeſteren, daartoe verzocht zynde, aan alle die gemelde Meeſteren en Regenten is aangezegd geworden; 't geen dan ook van dat gevolg is geweeſt, dat men, ſeedert dien tyd, aan deeze vernieuwde bevelen heeft voldaan, in gevolge van dewelken dan ook, tot op den huidigen dag, de Kerkmeeſters en alle de andere Meeſters en Regenten der Godshuizen en Gaſthuizen jaarlyks, vroegtydig, hunne Reekeningen in handen van den Heere Secretaris der Reekenkaamer gewoon zyn overtegeeven, om naagezien en vervolgens door de Heeren Royeermeeſteren opgenoomen en geſlooten te worden (2). Inmiddels is op den 3. February 1733. by de Edele Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte, acht geevende, dat, ſchoon nu, in gevolge van het voornoemde Beſluit en de daarop gevolgde aanzegging, jaarlyks de reekeningen van de Kerken, Gaſthuizen en Godshuizen wierden gedaan, echter den tegenwoordigen ſtaat van dezelven voor de Heeren Royeermeeſteren onbekend, en dus onzeeker, bleef, ter zaake, dat alle dezelven volkoomen twee jaaren met deeze hunne reekeningen ten achteren waren, naader goedgevonden, om daartegen de noodige voorziening te doen op de volgende wyze:

„ Die

(1) In dit jaar is by de Groote Vroedſchap goedgevonden, alle de vaſte goederen der Kerken en Gaſt- en Godshuizen te verkoopen en de Rentmeeſtersampten te mortificeeren; gelyk hier booven door my is aangeteekend op Bladz. 988. & in de Aanteekening N°. 2. En zal het naagaan van den juiſten ſtaat deezer Godshuizen, waarſchynlyk, in dien tyd, geleegenheid hebben gegeeven, tot het wederom in eenen algemeenen trein brengen der bevelen, in deeze meergemelde twaalfde Burgerlyke Keure van deeze Stad vervat.

(2) Zie ook den Tegenwoordigen ſtaat van alle Volken, D. XIV. Hoofdſt. X. pagg. 541. & 542. Intuſſchen koomt het my voor, dat niet alle de Godshuizen in het volbrengen van deezen hunnen pligt altyd geheel naalaatig zyn geweeſt, naardien (gelyk my dit is onderricht) op zommige Godshuizen als nog wel gevonden worden Reekeningen, door de Meeſteren en Regenten, zoo wel voor, als naa den jaare 1720., aan handen van de Heeren Royeermeeſteren gedaan, waartoe dezelve Meeſters en Regenten dan ook van tyd tot tyd ſchynen vermaand te zyn geweeſt: immers (volgens het my, door de vriendelykheid van mynen zeer waarden Neeve, den Wel-Edelen Heere Mr. Anthony Cornelis de Malnoë, Advocaat

 bin-

„ Die vande Geregte der Stadt „ Leiden geinformeert zynde dat „ de Reekeningen van de Kerken, „ Gaſt- en Goodshuyſen althans Jaar- „ lyks geſchiedende volgens Reſolutie „ ende aanzegginghe dezelve egter vol- „ komen twee Jaaren ten agteren waa- „ ren, waar door de præſente ſtaat der „ Kerken, Gaſt- en Godshuiſen onſee- „ ker en onbekent bleeff, hebben na „ voorgaande Deliberatie agtervolgens „ dezer Steede Keure goedgevonden, „ de Meeſteren ende Regenten vande „ Catharinæ en Cæciliæ Gaſthuiſen (1) „ te ordonneeren, dat zy voor den eer- „ ſten December van den Jaare (2) „ drie en dertigh in handen vande Se- „ cretaris vande Reekenkamer zullen „ hebben geleevert (3) haare ten ag- „ teren zynde Reekeningen die vanden „ Jaare 1732. meede incluſieff, ende „ daarmeede Jaarlyks voorttevaaren ag- „ tervolgende de Keuren, omme door „ Royeermeeſteren dezer Steede ge- „ hoort ende geſloten te werden als na „ behoren.

(*Onderſtond*)

„ Accordeert met de voorſz. Reſo- „ lutie.

(*En is geteekend*)

D. V. Royen.
1733.

Extract uit het Notulboek gehouden opde Kamer van de H. H. Burgemeeſteren, den 3. February 1733.

De Bediening der Kerke van den Openbaaren Godsdienſt.

Omtrent het geen de Heer Frans van Mieris noopens het Kerkelyk beſtier in onze Nederduitſche Gemeente van den openbaaren Godsdienſt (Bladz. 97.) heeft aangeteekend, moete ik met een woord opmerken, dat hy alhier zich merkelyk heeft vergiſt, wanneer hy te kennen geeft, dat de Kerkelyken deezer Vereenigde Nederlanden, by de Nationaale Synode, gehouden te Dordrecht in de jaaren 1618. en 1619., eenen regel ter beſtieringe der Kerke hebbende ontworpen, denzelven ook door de achtbaarheid van de Hoog-Moogende Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden hebben laaten bekrachtigen; immers meene ik, reeds voor eenige jaaren, in 't breede by myne Verhandeling van *het Recht der Overheden ontrent Kerkelyke Bedieningen* (4), getoond te hebben, dat onze Nederlandſche Kerkelyken, naadat de Buitenlandſche Afgezondenen tot de voornoemde groote Kerkvergaadering bereids waren vertrokken, eerſt op den 13. May van den jaare 1619. de Kerkenorde, beraamd in de Nationaale Synode, binnen 's Gravenhage in den jaare 1586. gehouden, en op eene ganſch onwettige wyze door den Graaf van Leyceſter, buiten eene volkoomene en genoegzaame toeſtemming, en zelfs met geen kleine tegenſtreeving, der Staaten, aan wien de Souverainiteyt van

binnen deeze Stad en Regent van het Weeshuis, met zyne gewoone naaukeurigheid, gegeeven bericht) vindt men in de Notulen, gehouden ter Vergaadering van de Meeſteren en Regenten van het Weeshuis, dat op den 29. February van den jaare 1729. door den mond van den oudſten en, uit dien hoofde, voorzittenden Regent aan zyne vergaaderde Meedebroederen is gecommuniceerd, dat den Wel-Ed. Geſtr. Heere Secretaris der Reekenkaamer van deeze Stad, uit ordre van de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeeſteren, ten zynen huize was geweeſt, ten einde aan hem kennis te geeven van de Reſolutie, by welgemelde hunne Ed. Groot Achtbaaren genoomen, om de Meeſteren en Regenten van het Weeshuis te inſinueeren, dat zy in de maand February van den aanſtaanden jaare 1730. zouden moeten doen Reekening van hun gehouden bewind over den jaare 1727; gelyk die Reekening dan ook op den 24. January van den jaare 1730. door deeze Meeſteren en Regenten van het Weeshuis aan handen van de Heeren Royeermeeſteren is gedaan. En worden insgelyks op dit Weeshuis zoodaanige Reekeningen van het jaar 1714., en zelfs van vroegere jaaren, gevonden.

(1) Deeze Reſolutie is my meedegedeeld uit de papieren van de Catharine en Cecilie Gaſthuizen, door de vriendelykheid van mynen veel geachten Neeve, den Wel-Ed. Geſtr. Heere Mr. Nicolaas van Leeuwen, Veertig in Raade deezer Stad, en Regent van dezelve Gaſthuizen: En dus wordt alhier in deeze MS. Reſolutie ſlechts gewag gemaakt van deeze Gaſthuizen, gelyk in de andere uitgegeevene Reſolutien, reſpectivelyk van de Kerken en de andere Godshuizen, zal zyn geſchied.

(2) Dit moet gewis zyn: *ſeeventien honderd drie en dertigh*: doch, in 't Origineele, my vertoonde, MS., is dit *ſeeventienhondert* vergeeten.

(3) Dit zal zekerlyk moeten zyn, zo ik meene: *te leeveren*.

(4) Deeze myne uitgebreider Verhandeling is in den jaare 1756. door my in 't licht gegeeven, naadat ik, in het laatſte gedeelte van het voorgegaane jaar 1755., eene kortere Verhandeling over dit ſtuk had geſchreeven, en deeze gevoegd by het tractaatje van den Wel-Edelen Geſtrengen Heere Lambert van Velthuyſen, voerende ten titul: *Het Predik-Ampt en 't Recht der Kerke, bepaelt na de Re-*

van den Lande behoort, op den 6. Augusty van het zelfde jaar 1586. goedgekeurd en bekrachtigd (1), hebben naader overgezien en toegestemd, schoon zy wisten, dat dezelve aan de Staaten grootelyks mishaagde; en nog wyders vastgesteld, aan de Hoog-Moogende Heeren Staaten Generaal te verzoeken, dat zy geliefden dezelve met hun hoog gezag te versterken, opdat deeze in de Nederlandsche Kerken de verbindende kracht van eene wet mogte erlangen: en dat daarnaa deeze onze Kerkelyken, bemerkende, dat dit verzoek geen ingang zoude vinden, en nochtans geneigd, om, tot handhaaving van hunne heerschzucht, op dien zelfden voet voorttegaan, op den 28. May van dat zelfde jaar 1619. eene nieuwe Kerkenorde, welke dan ook alhier door den Heere van Mieris wordt bedoeld, hebben ontworpen en ingesteld; als ook daarop de goedkeuring van hunne Hoog Moog. verzocht; doch, dat hunne Hoog-Moogende, hoewel op den 2. July 1619. hebbende bevestigd het verhandelde en vastgestelde op die Synode noopens de vyf bekende hoofdstukken der Christelyke Leer, nimmermeer deeze Kerkenorde hebben aangenoomen en door hun hoog gezag bekrachtigd (2): en nog, dat ook, daarenbooven, de Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, onze hooge, wettige en alleen naast God gebiedende Overheid, naar hunne hooge wysheid en verre uitziende voorzigtigheid, nooit hebben konnen goedvinden, deeze, by de Nationaale Synode van Dordrecht ingestelde, Kerkenorde met een toestemmend besluit te veraangenaamen, schoon de Kerkelyken van tyd tot tyd om hunner Ed. Groot Moog. goedkeuring op dezelve hebben aangehouden (3).

Dit

Regelen van Godts Woordt, en de gronden van Onse Reformatie; 't welk het allereerst in 't Nederduitsch het licht zag te Amsterdam in den jaare 1660., en daarnaa, in het Latyn vertaald zynde, door den Schryver zelve is geinsereerd in zyne *Opera omnia*, te Rotterdam in den jaare 1680. gedrukt: En kan men over deezen doorgeleerden, deugdraamen, braaven en waarlyk godvruchtigen Heere L. van Velthuysen, zyne Schriften en lotgevallen, onder meerdere anderen, zien den grooten Zoon van den grooten Vader, den Wel-Edelen Gestrengen Heere Mr. Caspar Burman, (wiens Vader, de Hooggeleerde Heer Mr. Pieter Burman, wel eerder is geweest de eerste roem der beschaafde Letteren en eene helderlichtende flonkerstar aan den trans van Hollandsch Hoogeschool binnen deeze Stad) over weinige jaaren een uitmuntend sieraad van het Utrechtsche Capitool, in zyn *Trajectum Eruditum*, pag. 385—389. Deeze myne eerste kortere Verhandeling over dit stuk, gevoegd achter de gemelde van den Wel-Ed. Gestr. Heere Lamb. van Velthuysen, werd (even als ook myne laatste uitgebreidere Verhandeling over die zelfde stoffe) gedrukt alhier te Leyden by Pieter van der Eyk, onder den volgenden titul, op de beide Verhandelingen betrekkelyk: *Het Recht der Overheden over Kerkelyke Persoonen en zaaken in twee Verhandelingen voorgesteld en verdedigd.* En heb ik, in myne eerste en kortere Verhandeling, over dit punt gesprooken op Bladz. 210. en volg.; terwyl men daar over breeder zien kan het geheele zevende Hoofdstuk van myne laatste uitgebreidere Verhandeling, zoo even vermeld.

(1) Zie van dit Synode, en deeze daarby vastgestelde Kerkenorde, myne gezegde Verhandeling van *het Recht der Overheden omtrent Kerkelyke Bedieningen*, Hoofdst. V. pag. 199—213.

(2) Schoon dit nu by hunne Hoog Moog. ook ware geschied, zoo konde zulks toch geenzins de Staaten der byzondere Landschappen konnen verbinden, gelyk ik meede heb aangetoond in deeze myne Verhandeling, Hoofdst. VII. pag. 261—265. Zie ook den zeer geleerden Wel-Ed. Gestreng. Heere President van Bynkershoek, in Quæstion. Jur. Publ. lib. II, cap. XIX.

(3) Niet weinig heeft my verwonderd, dat den Heere W. te Water, in zyne zesde Verhandeling, houdende *Historisch bericht wegens de Kerken-ordeninge van Zeeland*, te vinden achter het *Kort Verhaal der Reformatie van Zeeland*, door zyn Wel-Eerwaardigen begonnen, en, naa zyn dood, voltooid en uitgegeeven door zynen Zoon, den Wel-Eerw. Heere J. W. te Water, op pag. 473., tegen de waarheid aan, heeft durven zeggen: *De Staaten van Holland keurden die* (de Kerkenordening in de Synode Nationaal te Dordrecht opgesteld) *goed, en bevestigden ze, maar dezelve ontmoette eenige zwaarigheid in de andere Provintien.* Dit wil ik liever aan onkunde, dan aan ontrouw, of aan eenige andere redenen, toeschryven, en zal ik daarom gelooven, dat zyn Wel-Eerwaardigen zich heeft laaten misleiden door den by hem aangehaalden Brief van den Heere Dudley Carleton, voorheen Ambassadeur van Jacobus den Eersten, Koning van Engeland, by de Hoog-Moog. Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, dewelke op den 26. Juny 1619. aan den Secretaris Naunton schreef dit volgende: *En attendant les ordonnances Ecclésiastiques dressées par les Députés Provinciaux après le départ des exteri du Synode, ont été aprouvées & ratifiées par les Etats d'Hollande; mais elles rencontrent quelque difficulté dans les autres Provinces.* Welke Brief gevonden wordt in de *Lettres Memoires & Negociations du Chevalier Carleton*; tom. III. pag. 101—104.: Doch, door zyn Wel-Eerw., die toont met eene pryslyke

Dit niet tegenſtaande hebben onze Kerkleeraars, onder de ſtilzwygende toelaating der Overheid, het zoo verre, door hunne onbepaalde heerſchzucht, weeten te brengen, dat deeze Kerkenorde, voor een zeer groot gedeelte, in de meeſte Kerken deezer Vereenigde Nederlanden worde naagekoomen, en wel voornaamlyk, ontrent het inſtellen van een Kerkenraad, het beroepen der Predikanten (1), het aanneemen van Ouderlingen en Diaconen (2), en wat diergelyke zaaken meerder mooge betreffen, 't welk alles hier naateſpeuren niet is van deeze plaats en my nu te verre zoude afleiden. Dus zal het dan genoeg zyn, alhier te melden, dat den Kerkenraad der Nederduitſche Gereformeerde Gemeente in deeze Stad beſtaat uit twee Commiſſariſſen Politiek, zynde afgevaardigden van den Magiſtraat deezer Stad, den welken zy verbeelden; twaalf Predikanten, veertien Ouderlingen en zes Diaconen; geduurende den dienſt der Ouderlingen twee achtereenvolgende jaaren, zoo dat jaarlyks zeven van dezelven afgaan en wederom zeven anderen worden verkoozen; terwyl de Diaconen althans verpligt zyn, geduurende zes jaaren, hunnen dienſt waar te neemen, en jaarlyks, alleenlyk, eenen van hun afgaande, de daardoor openvallende dienſt wederom door eenen nieuw verkoozenen wordt vervuld. Schoon nu deeze verkiezing van Ouderlingen en Diaconen door den Kerkenraad jaarlyks op den tweeden Kersdag gewoon zy te geſchieden, zoo kan men echter deeze verkiezing van Ouderlingen en Diaconen, in deeze Stad, niet voor wettig gedaan aanmerken, dan, naadat dezelve door de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte deezer Stad zy goedgekeurd geworden, als hebbende hun Ed. Groot Achtb. zich dit wettige recht, van de eerſte tyden af, voorbehouden, zoo dat ook verſcheide voorbeelden van afkeuring eeniger perſoonen, door den Kerkenraad tot deeze dienſten verkoozen, en door den Magiſtraat verworpen, zouden konnen worden bygebragt. In deezen Kerkenraad, waarvan de eerſtgenoemde Leden, zynde Predikanten en Ouderlingen, weekelyks vergaaderen, en welke vergaadering ook altyd den Heeren Commiſſariſſen Politiek moet worden aangezegd; terwyl de Diaconen daartoe alleenlyk worden geroepen in zoodaanige gevallen, in dewelken men hunne tegenwoordigheid noodig heeft, bekleedt altyd een der Predikanten het ampt van *Præſes* en wederom een ander uit hun het ampt van *Scriba*, en zulks by tourbeurten; zynde het werk van den *Præſes* deeze Vergadering te beſtieren, omvraage over de voorvallende zaaken en voorſtellen te doen, de ſtemmen optenemen, de beſluiten optemaaken, en verder alles te doen en te verrichten, wat tot het in orde houden deezer Vergadering vereiſcht, of by dezelve noodig geoordeeld wordt; terwyl de *Scriba* verpligt is, van alles behoorlyke aanteekeningen te houden, het goedgevondene in eene nette orde te brengen, de noodige brieven opteſtellen en aftevaardigen, en wyders zoodaanige Acten of Reſolutien uittegeeven, als dienſtig zal bevonden worden.

Al-

Ik [illegible] veele Schriften doorzocht [illegible] zich op dit eenige [illegible] van den Ridder Carleton, die, [illegible] de A[illegible] veeltyds gebeurt, te meermaa[illegible] brieven toont, van de waare geſtand der zaaken, ten tyde van [illegible]ven, nog onbewuſt te zyn geweeſt, en wiens aangetoogene *Memoires* daarenbooven niet geheel onpartydig konnen gehouden worden, niet had verlaaten; maar de waarheid der zaak ook by anderen (als: by Brandt in zyne Hiſtorie der Reformatie, in 't vierde Deel; op wiens getuigenis zyn Wel-Eerw. zich toch ter zelfder plaats, ten opzigte van het aanzoek by die van Zeeland en Friesland, tot het aanneemen deezer Kerkenorde, gedaan, beroept) onderzocht, wanneer hy deezen grooven en al te kenbaaren miſſlag niet zoude hebben konnen begaan. Intuſſchen heb ik, in myne gemelde Verhandeling over *het Recht der Overheden ontrent Kerkelyke Bedieningen*, Hoofdſt. VII. pag. 265–275., met onwederleglyke bewyzen, uit de eigene Reſolutien der Ed. Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland, ten duidelykſten getoond, dat deeze Kerkenorde, in de Nationaale Synode te Dordrecht ontworpen, nimmermeer door hun Ed. Groot Moog is goedgekeurd of aangenoomen geworden, zoo dat dezelve, ſchoon het troetelkind van onze Geeſtelykheid, echter voor geen Wet van den Lande, dewelke eenige verbindende kracht heeft, of naar dewelke de Ingezeetenen zyn verpligt zich te gedraagen, noch voor het geheel, noch voor eenig gedeelte, te houden zy.

(1) Zie my hier booven, op Blad. 759. in de Aanteekening No. 6.

(2) Zie Mr Sim. van Leeuwen, in zyne Korte Beſchryv. der Stad Leyden, pag. 171. en 172; ſedert wiens leeftyd nochtans alhier een merkelyke verandering ontrent de verkiezing en den dienſt der Diaconen is gemaakt, zoo als uit het hier ſtraks volgende kan gezien worden.

Alvoorens van dit Kerkelyk bestier afttescheiden, moet ik alhier nog spreeken van eene zeer aanzienlyke maaking, dewelke, onder meerdere anderen, op den 17. February van den jaare 1631., is besprooken aan den Kerkenraad, of wel aan de Predikanten en Ouderlingen, van deeze Nederduitsche Gereformeerde Gemeente door den Wel-Edelen Gestrengen Heere Mr. Jacob van Brouchoven (1), Veertig in Raide en Burgemeester deezer Stad, ten einde door eene milde uitreiking uit deszelfs inkoomsten, van tyd tot tyd door den voornoemden Kerkenraad, naar bevind van zaaken, te doen, zoude konnen te gemoet gekoomen worden aan de gegronde klagten van eenige ongelukkiglyk verdreevenen, uit het Pausdom geweekenen en andere behoeftige en arme vroome en deugdzaame persoonen, in gevolge van zeekere orde en op zoodaanige voorwaarden, als gezien kan worden uit het volgende

„ *Extract, houdende eenige Le-*
„ *gaaten van d'Heer Mr. Jacob*
„ *van Brouchoven, inzonder-*
„ *heid aan den Kerkenraad van*
„ *den openbaaren Godsdienst te*
„ *Leyden, getrokken uit zyn*
„ *Testament of Codicille, in da-*
„ *to den 17. February* 1631.

„ Opten XVIIen February XVIC.
„ eenendertich hebbende naerder
„ overwoghen en aendachtelyck geexa-

„ mi-

(1) Deeze Heer Mr. Jacob van Brouchoven, uit een aanzienlyk geslagt gesprooten, zag in de maand January van den jaare 1577. het eerste daglicht binnen deeze Stad Leyden, in en van wegen dewelke Hy ook verscheide eerampten heeft bekleed; want op den 29. Maart van den jaare 1610., in de plaatze van zynen Vader, den Wel-Edelen Gestrengen Heere Foy Jansz van Brouchoven, (die ook de aanzienlykste bedieningen in en van wegen deeze Stad heeft waargenoomen, gelyk, onder anderen, te zien is uit een voor Hem opgerecht Graffschrift in de Pieters Kerk deezer Stad, te vinden hier booven, op Bladz. 54.) tot Veertig in Raide deezer Stad aangesteld zynde, is Hy reeds op den 25. July van dat zelfde jaar verkoozen geworden tot Schepen deezer Stad, welk ampt Hy dan ook, geduurende dat jaar en in de jaaren 1611. 1612. & 1613., heeft bediend; en vervolgens in den jaare 1620. tot het Burgemeesterampt van deeze Stad bevorderd zynde, is Hy, niet alleen in dat jaar, maar ook in de jaaren 1621. 1627. 1628. 1630. 1636. 1637. en 1641. met deeze waardigheid bekleed geworden; gelyk Hy ook in de jaaren 1621. 1628. 1630. (in welk laastgemelde jaar Hy op den 21. May, in de plaatze van den Wel-Edelen Gestrengen Heere Gerrit Lenaertsz. van Grootvelt, die op den tweeden dag van die zelfde maand was overleeden, tot vervulling van den openstaanden Præsidiaalen stoel van dat Collegie, door de Groote Vroedschap werd verkoozen) en 1637., als Eerste Burgemeester, in dat Collegie heeft voorgezeeten; en is Hy op den 16. Juny van het jaar 1642., terwyl Hy, als regeerend Burgemeester, de tweede plaats in dat Collegie bekleedde, in den ouderdom van ruim vyfenzestig jaaren, overleeden, en in die waardigheid op den 8. July van dat zelfde jaar door den Wel-Ed. Gestr. Heere Jan Jansz. Orlers, Veertig in Raide en Oud-Burgemeester, die ons eene zeer goede Beschryving van deeze Stad heeft naagelaaten, opgevolgd geworden. Intusschen had ook zyn Wel-Ed. Gestr. niet alleen verscheide andere eerampten, aan de Regeering alhier verknoft, waargenoomen; maar ook, wegens deeze Stad, in de zeer aanzienlyke Collegien van de Hoog-Moogende Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden; en van de Edele Moogende Heeren Gecommitteerde Raaden der Edele Groot Moogende Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, zitting gehad. Want, Hy is tot de eerstgemelde Vergaadering afgezonden geweest in de jaaren 1622. 1623. 1624. 1631. 1632. 1633. 1640. 1641. en 1642., en zulks, niet tegenstaande Hy in den jaare 1641. tot regeerend Burgemeester deezer Stad was verkoozen, gelyk Hy dan ook, zynde te gelyk regeerend Burgemeester en Gecommitteerd tot de Vergaadering van haare Hoog-Moogendheden, op den 16. Juny 1642. is overleeden en in deeze laaste Commissie door den Wel-Ed. Gestr. Heere Mr. Clement van Baarsdorp, Veertig in Raide en Oud-Burgemeester deezer Stad Leyden, opgevolgd geworden. Zoo wordt Hy ook als een Lid van het hooggemelde Collegie der Ed. Moog. Heeren Gecommitteerde Raaden van de Ed. Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Westfriesland gevonden seedert den eersten November van den jaare 1618. tot op den laasten April van den jaare 1622., schoon Hy in de jaaren 1620. en 1621. met de waardigheid van regeerend Burgemeester deezer Stad Leyden bekleed ware: als meede nog seedert den eersten May van den jaare 1625. tot op den laasten April van den jaare 1628., terwyl Hy ook op den 10. November van het jaar 1627. tot regeerend Burgemeester was verkoozen geworden: en laastelyk wordt Hy meede gevonden, in dat zelfde Collegie wegens deeze Stad zitting gehad te hebben seedert den 8. November van den jaare 1633. tot op den 10. November van den jaare 1636. Gelyk ik dit alles uit myne oude MS. Aanteekeningen, raakende deeze Stad, alhier meedede eele. Het lyk van deezen Heere is ook begraaven geworden in de Pieters Kerk deezer Stad, alwaar insgelyks een Gedenkteeken voor zyn Wel-Edelen Gestrengen, en zyne Huisvrouwe, is geplaatst, 't welk hier booven, op Bladz. 58., te zien is.

„ mineert, alle 't geene my tot dien „ dage toe, by forme van teſtamente, „ Codicillaire maeckinge, ofte ander- „ ſints gediſponeert was, onder myne „ eygene handt alleen, ofte ook voor „ Notaris en Getuygen hebbe om ver- „ ſcheyden wichtige reedenen en Con- „ ſideratien goedgevonden alle de ſelve „ maeckingen te caſſeeren ende te nie- „ te te doen, gelyck ick deſelve te „ niet doe en caſſeeren by deeſen, „ vuytgeſondert alleen ſeeckere Codi- „ cillaire diſpoſitie tuſſchen my en „ myne Huysvrouwe reciproquelyck „ gemaeckt opten IX^{en} April XVI^{C}. „ ſevenentwintich voor den Notaris „ Jacob van Leeuwen binnen Leyden „ woonende, confirmeerende de ſelve, „ voor ſoo veel des noot ſy, by deeſen: „ ende voorts over myne tytlycke goe- „ deren die Godt Almachtich my ge- „ naedichlyck verleent heeft te diſponee- „ ren, in voegen en manieren als volcht:

„ Ende voor eerſt legatere ick aen „ het Weeshuys, en den Huys-armen „ ofte Duytſche Dyaconye deſer Stad „ Leyden, elx een ſomme van vier duy- „ ſent guldens, willende, dat deſelve „ by de executeurs van deeſe myne „ Teſtamente drie maenden naer myn „ overlyden ſullen werden betaelt.

„ Voorts alſoo ick geduerende den „ tyt dat ick als Ouderling de Gere- „ formeerde Duytſche Kercke der Stadt „ Leyden gedient hebbe, by gelegent- „ heit van de ordinariſe Vergaderingen „ des Kerkenraets, tot verſcheyden ty- „ den met droefheyt geſien hebbe, „ dat veele verdreevenen van het Paus- „ dom afgeweeckene, en andere be- „ hoeftige arme vroome luyden, te „ vergeefs en ſonder eenige dadelycke „ hulpe ofte trooſt t' ontfangen, ſich „ aan de voornoemde Vergaderinge „ hebben geaddreſſeerd, vermits de- „ ſelve geen incoomen ofte manument „ van penningen heeft, daer mede ſy „ d'ellende ende clachten van de arme „ verſoekers eenigſints te hulpe ſoude „ connen comen, ſoo hebbe ick om „ voor een weynich daer inne te voor- „ ſien, ende een beginſel te maecken, „ 't welck ick vertrouwe dat by eeni- „ ge Godzalige en mede-dogende per- „ zonen zal werden gevolcht, goed- „ gevonden, gelyck ick daer omme „ wille en ordonneere by deeſen, dat „ by den Executeurs van deeſen my- „ nen Teſtamente hier naer te nomi- „ neren vuyt myne naerte laten goe- „ deren, drie maenden naer myn over- „ lyden, aen Obligatien, houdende „ op 't Gemeenlant van Hollant en „ Weſt-Vrieslant [is 't doenlyck ten „ Comptoire van den Ontfanger over „ Leyden en Rhynlandt, in der tyt] „ ſullen neemen ter hooftſomme van „ zesduyſent vierhonderd guldens, om- „ me den intereſt daer van [dewelcke „ jegens den penning 16. bedragen ſal „ vier hondert guldens in 't jaer] te „ doen comen in handen van den Kerc- „ kenraet van de Nederduytſche Kerc- „ ke alhier [beſtaende vuyt Predican- „ ten en Ouderlingen] omme by de- „ ſelve gebruyckt en verſtreckt te wer- „ den, opte ordre en conditien hier „ naer volgende: dewelcke ick wille „ dat punctuelyk ende preciſelyck ſul- „ len werden gevolcht:

„ 1. Voor eerſt, dat de voornoemde „ vierhondert gulden niet teſſens en „ in 't geheel, maer telcken vieren- „ deel jaers een vierendeel van dien, „ in handen van de voornoemden Kerc- „ kenraet ſal werden gegeeven.

„ 2. Dat in elck vierendeeljaers niet „ meer als $\frac{1}{4}$ van 't voornoemde incoo- „ men ſal werden vuytgegeven, ten „ waere in 't voorleden en gepaſſeerde „ vierendeel jaers yetwes waere over- „ gebleven, 't welck, indien den noot „ en de gelegentheyt van de Arme ver- „ ſoeckers zulx mochte koomen te „ vereyſſchen, meede benevens het vie- „ rendeel van die drie maanden ſal mo- „ gen werden uytgedeylt.

„ 3. Dat aen Nyemanden wie hy „ ook ſy, en wat reedenen van noot „ ofte anderſints daer toe ſouden mo- „ gen werden by gebracht, meer als „ ſes gulden in 't vierendeel jaers zal „ mogen werden gegeven.

„ 4. Dat in een ſchryfboek expres „ daer toe te maecken, pertinente no- „ titie door den Scribam van de voor- „ noemde vergaderinge in der tyt, ſal „ werden gehouden van de naemen, „ qualiteyten en gelegentheden van de „ Perſonen, mitsgaders van de ſommen „ van penningen die aen de ſelve werde „ gegeeven.

„ 5. Dat vuyt de voornoemde pen- „ ningen aen nyemandt yetwes ſal wer- „ den toegeleyt, ten waeren de voor- „ noemde Kerckenraedt ten minſten „ vier Predicanten ende vyff Ouderlin- „ gen ſterck waere, en eenſtemmelyck „ ſoo in de gifte als de ſomme accor- „ deerden.

„ 6. Dat

„ 6. Dat na de expiratie van elck
„ vierendeel Jaers, en eermen de pen-
„ ningen van 't volgende Vierendeeljaer
„ aentast, in de Vergaderinge van
„ Kerckenraet [ten minste sterck als
„ vooren] overluyts geleesen zal wor-
„ den, hoe veel penningen en aen wien
„ deselve in 't gepasseerde Vierendeel-
„ jaers vuytgegeven en verstreckt zyn.

„ 7. Ende op dat alles met beter or-
„ dre en kennisse mogte toegaen, ende
„ myne goede meeninge en intentie
„ punctuelyck werden naergecomen,
„ soo is 't, dat ik by deesen wel ex-
„ presselyk ordonneere en begeere, dat
„ d'ordre, die ick wil dat in deesen
„ werden gevolcht, in het voornoemde
„ schryfboek voor de vuytghifte wer-
„ de geschreeven, en in 't begin van
„ elck vierendeel jaers, voor en al eer
„ hen yemanden van 't incomen van
„ 't selve yetwes gegeeven worden, in
„ de Vergaederinge van de Kercken-
„ raedt voorsz. werde geleesen.

„ 8. Ende alsoo ick geen na Bloed-
„ verwanten hebbe, die ick metten
„ ontfangh en uytgeeff van de voor-
„ noemde penningen aen den Kercken-
„ raet van vierendeel tot vierendeel
„ jaers te doen, bequaemelyck soude
„ connen chargeren, ende dat door het
„ versterven van deselve verscheyde
„ naedelige veranderingen en inconve-
„ nienten souden comen t'ontstaen, be-
„ halven dat het oock 't beste aensien
„ sal hebben, dat 't selve door publyc-
„ que handen en opsicht geschieden,
„ soo versoecke ick gantsch gedienstie-
„ lyck den Borgemeesteren der Stadt
„ Leyden in der tyt, dat haer E. E.
„ ten dienste en voordeele van den Ar-
„ men, de last gelieven aentenеemen,
„ om d'Obligatie van de voornoemde
„ penningen op 't Raedhuys te doen
„ bewaeren, ende yder Vierendeel Jaers
„ de distributie, als vooren aen den
„ Kerkenraedt te doen, ende opsicht
„ te neemen, dat myne goede meenin-
„ ge en intentie in deesen punctuelyck
„ werde naergecomen (1).

„ Disponeere voorts &c.

Hierop volgde de Stichtingbrief van het Hofje, bekend met den naam van *Brouchovens-Hof*, zoo als dezelve door den Heere Frans van Mieris hier booven, op Bladz. 308. en 309., bereids is geplaatst. En daarnaa vondt men den Stichtingbrief van twee Beurzen in de Theologie, genaamd, volgens het bevel van den Heere Stichter: *De Beurzen van Brouchoven:* beginnende dezelfde stichting met deeze woorden:

„ Nog wille ik, dat &c.

Gelyk deeze Stichtingbrief meede reeds is gemeen gemaakt door den gemel-

(1) Dit Capitaal van *f* 6400. gld., 't welk eertyds, gerekend tegen den penning 16., eene rente van *f* 400. gld. jaarlyks opbragt, is thans, zoo wel als andere gelyke Capitaalen, door hunne Ed. Gr. Moog. ten behoeve van het Gemeene Land, naadat reeds seedert zeer veele jaaren de jaarlyksche renten, eerst tot op den penning 20., en nog naaderhand tot op den penning 25. generaalyk waren gereduçeerd, daarenbooven (in gevolge van hunner Ed Groot Moog. Resolutie van den 5. Augusty 1741.) nog belast met eenen honderdsten en vierhonderdsten penning jaarlyks, zoo dat daarvan als nu niet meerder worde genooten, dan eene jaarlyksche rente van 2¾. ten honderd; terwyl het zelve nog, uit, van tyd tot tyd, ingehoudene revenuën, is vermeerderd met een Capitaal van *f* 500. gld., 't welk, (naardien het zelve is aangekoft geworden naa den 17. January 1719.) uit krachte van hunner Ed. Groot Moog. Resolutie van den 17. January 1719. en Publicatie van dien zelfden dag, (te vinden in het Groot Placaatb. Vol. V. pag. 1192.) jaarlyks, even als alle andere Capitaalen ten lasten van het Gemeene Land van Holland en Westfriesland loopende, is belast met eenen honderdsten en tweehonderdsten penning, en dus aan jaarlyksche rente alleenlyk 2½. ten honderd opbrengt; en is alzoo dit geheele Capitaal als nu groot *f* 6900. gld: zynde, moogelyk, de inhouding van een gedeelte der jaarlyksche renten van tyd tot tyd gedaan met oogmerk, om dit Capitaal langzaamerhand tot die hoogte te brengen, dat men daarvan, volgens de intentie van den Testateur, altyd eene jaarlyksche uitdeeling van *f* 400. gld. aan den Kerkenraad zoude konnen uitreiken, het geen men (zoo ik meene) te ligter kan ter uitvoer brengen in deeze tyden, in dewelken aan den Kerkenraad gewisselyk mindere persoonen, die als rechte voorwerpen van dit Legaat, volgens de bepaalde wille van den Testateur, konnen worden aangemerkt, dan wel in voorige dagen, voorkoomen. En wordt dit geheele Capitaal, bestaande in Losrentebrieven ten lasten van het Gemeene Land van Holland en Westfriesland ten Comptoire binnen Leyden, tegenwoordiglyk, seedert eenige jaaren, bewaard en geadministreerd, onder het opzigt van de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren deezer Stad, op de Thesaurie van deeze Stad, werwaards het zelve voor eenige jaaren, ter beantwoording aan de bevelen van den Heere Testateur, is overgebragt uit de handen van den Kerkenraad, die te vooren het zelve in bewaaring had en bestierde, regelrecht strydig met de woorden van wylen den Heere van Brouchoven.

melden Heere Frans van Mieris in zyne uitgaave der Handveſten en Privilegien van de Stad Leyden, op Bladz. 610., aan welken Heere ik denzelven, met veele andere Stukken in dat werk te vinden, heb meedegedeeld, om ook aldaar, alleenlyk onder den naam van den Heere N. N., geplaatſt te worden.

Verder eindigde deeze Acte van Uiterſte Wille op deeze wyze:

„ Tot kenniſſe ende bondicheyt van
„ alle 't gheene voorſz. is, hebbe ick
„ dit met myne eygene handt geſchree-
„ ven, ende geteyckent opten XII.
„ Aprilis XVI^{C}. een en dertich.

(*is getekend*)

J. van Brouchoven.

(*Lager ſtond*)

„ Van deeſe Teſtamente hebbe ick
„ met myne eygene handt een dobbelt
„ geſchreeven, en geteyckent met mee-
„ ninge, omme 't zelve te ſtellen in
„ handen van de Borgemeeſteren der
„ Stad Leyden, ten eynde myne Uyt-
„ terſte Wille en meeninge daer door
„ ſeeckerlyck aen den dach gebracht
„ mach werden, in gevalle door d'een
„ ofte d'ander middel, dit jegenwoor-
„ dich Teſtament achtergehouden ofte
„ verduyſtert mochte werden.

(*Nog laager ſtond*)

„ Accordeerd voor Copye Authen-
„ ticq met deszelfs geteeckende,
„ beruſtende ter Weescamer der
„ Stad Leyden, in de doos des
„ voornoemden Boedels; 't welck
„ ik Secretaris der voorſz. Wees-
„ camer atteſteere op huyden den
„ 4^{en}. Juny 1727.

(*Was geteekend*)

S. D^{s}. V. Alphen.

Naar een onder my beruſtend Affchrift van de Copie Authentiek der Concilien van wylen den Burgemeeſter J. van Brouchoven, leggende op de Weeskaamer der Stad Leyden.

BYVOEGZEL *op het* AGTSTE HOOFDSTUK, *handelende van de Hoogduitſche en Engelſche Kerken.*

De Heer Frans van Mieris in dit Hoofdſtuk (Bladz. 98. en 99.) hebbende aangeteekend, het geen aanleiding heeft gegeeven tot den opbouw van eene kleine Kerk, geleegen aan de Korte Langegraft, heeft tevens vermeld, dat, dezelve voltooid zynde, door den Magiſtraat is goedgevonden, in dezelve de Chriſtelyke Leere der Gereformeerden in de Hoogduitſche taal te laaten prediken; en verder daarby nog gevoegd, dat op den 23. October van den jaare 1644. de eerſte predikatie aldaar is gedaan door den Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan de Hoogeſchoole binnen deeze Stad, den Heere Fredericus Spanheim. By al het welk ik niet onvoegzaam oordeele, alhier nog te melden, dat, voor zoo veel ik vinde, den eerſten Predikant, die na deeze Stad is geroepen geworden, om in de Hoogduitſche taal den openbaaren Godsdienſt in deeze Kerk te verkondigen, is geweeſt de Wel-Eerwaardige Heer Samuël Althuſius, die, in den jaare 1648. uit eene der Kerken in Ooſtfriesland, dewelke Hy, als Predikant, bediende, herwaards genoodigd en gekoomen zynde, deezen dienſt (1) getrou-

(1) Wie, inmiddels, in dien tuſſchentyd, van den jaare 1644. tot in den jaare 1648., deeze Kerk in de Hoogduitſche taal hebbe waargenoomen, vinde ik nergens gemeld; waarſchynlyk, zal zulks nu en en dan, of door den welgemelden Heere Profeſſor Spanheim, of door eenen anderen Predikant, of ook wel door eenen Proponent, deezer taale kundig, verricht zyn geworden. gelyk dit dan ook op deeze zelfde wyze zal zyn geſchied naa het overlyden van deezen Predikant Althuſius, wanneer zyne opengevalle plaats wel geduurende drie jaaren is onvervuld gebleeven, naardien aan deezen Wel-Eerwaardigen man eerſt in den jaare 1672. de Wel-Eerwaardige Heer Johannes Mullerus, ter dier tyd Proponent, als Hoogduitſch Predikant is opgevolgd; gelyk deeze dan ook dien dienſt tot op zyn dood, voorgevallen in den jaare 1710., met grooten lof heeft bekleed: waarnaa men dien openſtaanden dienſt wederom heeft opgedraagen aan den Wel-Eerwaardigen Heere Philippus Ouzeel, Doctor in de Mediçynen en te gelyk Proponent, die denzelven dan ook, ſeedert den jaare 1711. tot in den jaare 1717., wanneer Hy, beroepen zynde als Predikant en Profeſſor in de Theologie op de Academie te Frankfort aan den Oder, derwaards vertrok, met veel liefde heeft waargenoomen.

trouwelyk heeft waargenoomen tot op zyn overlyden, voorgevallen in den jaare 1669. En ook, dat, wanneer men nu, in gevolge van het goedvinden der Regeering van deeze Stad, in den jaare 1736., waarvan de reedenen door den Heere van Mieris insgelyks zyn opgegeeven (1), den predikdienst in de Hoogduitsche taal alhier zag afgeschaft, den dienst aldaar werd waargenoomen door den Wel-Eerwaardigen Heere David van de Walle, dewelke dit Leeraarampt in de Hoogduitsche taal binnen deeze Stad reeds seedert den jaare 1718. met allen iever had bekleed (2); en vervolgens, by het sluiten van deeze Kerk, in de maand April van dat jaar 1736. door Die van den Gerechte deezer Stad tot Predikant in de Nederduitsche Gemeente, ter vervulling van eene openstaande plaats (3), is aangesteld geworden (4). Deeze Predikant was, ten allen tyden, ook een Lid van den Nederduitschen Gereformeerden Kerkenraad binnen deeze Stad, in denwelken Hy op zyn tourbeurte alle dezelfde waardigheden bekleed en alle lasten vervuld, en meede in deeze Gemeente alle noodige diensten, tevens met de andere Predikanten, waargenoomen heeft; alleenlyk hierin van dezelven onderscheiden zynde, dat Hy alléén verpligt was, de gewoone predikbeurten in de Hoogduitsche Kerk te vervullen; terwyl, voor het overige, de Nederduitsche en Hoogduitsche Gereformeerde Christenen eene en dezelfde Gemeente in deeze Stad uitmaakten.

By het geen nu de Heer van Mieris nog verder (5) aanteekent, dat deeze Hoogduitsche Kerk, naadat het oefenen van den predikdienst aldaar was opgehouden, door den Magistraat van deeze Stad (6) is geschikt geworden tot een School voor Arme Kinderen (7), dient nu nog te worden gevoegd, dat ook in dit gebruik, seedert dat zulks door den Heere van Mieris werd opgegeeven, eene merkelyke verandering is voorgevallen, en dit Armenkinderschool, by goedvinden en een uitdrukkelyk Besluit van Die van den Gerechte van den zesden May des jaars 1765., na de oude Fusteinhalle (8), staande op het Maarendorp of de nu genaamde Haarlemstraat, verplaatst geworden.

De reeden nu van deeze verplaatzing is te vinden in het opgemeld goedvinden

(1) Zie hier booven, op Bladz. 99.

(2) Deeze Heer was de zoon van een voornaam Koopman te Frankfort aan den Mayn, in welke Stad Hy op den 13. November van den jaare 1681. werd gebooren en, van daar herwaards gezonden zynde, om zich op de Godgeleerdheid toe te leggen, heeft Hy, naa zyne studien te hebben volbragt, eerst, als Predikant de Gemeente van de Kaag, een Dorp in Rhynland onder de Hooge Heerlykheid van Alkemade, aan het Kaager-Meer, en dus naaby de Stad Leyden, geleegen zynde, eenige weinige jaaren met alle getrouwheid gesticht; van waar Hy, der Hoogduitsche taale, als zynde zyne Moedertaal, zeer wel kundig, in dat gezegde jaar 1718., tot vervulling der, door het vertrek van den zoo even genoemden Heere Ouzeel, in deeze Stad openstaande Hoogduitsche Predikantsplaatze, is beroepen en in die taal den dienst, als booven gezegd is, tot in den aanvang van 't jaar 1736., heeft waargenoomen.

(3) Deeze Predikantsplaats in de Nederduitsche Gereformeerde Gemeente was op den 14. February van dat jaar 1736. opengevallen door het schielyk overlyden van den Wel-Eerwaardigen Heere Laurentius Steversloot, die, seedert den jaare 1715., in deeze Gemeente het Leeraarampt had bediend.

(4) De Wel-Eerwaardige Heer David van de Walle heeft ook deezen zynen dienst vervolgens in deeze Nederduitsche Gereformeerde Gemeente zo trouwelyk waargenoomen, zoo lang zyne Lichaamskrachten zulks hebben toegelaaten; en is Hy ook, als Predikant van die Gemeente, in het twee en zeventigste jaar van zyn ouderdom, naa eene langduurige verzwakking, op den 26. May 1753. alhier overleeden.

(5) Op de zoo even aangetoogene Bladz. 99.

(6) De Resolutie, waar van 't is gesprooken, is genoomen op den 11. July 1736., zie hier booven, op Bladz. 413.

(7) Zie van de Schoolen, in deeze Stad, ten nutte en dienste der Kinderen van arme en behoeftige persoonen, die onvermoogend zyn tot het draagen der kosten, om hunne Kinders ter School te zenden, opgerecht, hier booven, op Bladz. 432—451.

(8) Dat ik hier zegge *de oude Fusteinhalle*, is, in gevolge van het aangehaalde goedvinden van Die van den Gerechte; en 't is ook daarop gegrond, dat in den jaare 1762. de Fusteinhal uit dit gebouw is overgebragt in de Saayhalle, gelyk hier booven, op Bladz. 459—461., door den Heere van Mieris bereids is aangeteekend geworden. Zie nog van deeze oude Fusteinhalle hier booven, op Bladz. 196., en 't geen ik hier achter in myn Byvoegzel, zoo op Hoofdst. XIV. (handelende van *het Huiszittenhuis en het Arme Kinderhuis*, onder de beschryving van *het Huiszittenhuis, eertyds Sint Barbare Gasthuis*, Bladz. 196. en volg.) als op Hoofdst. XXVII. (handelende van *de Hallen der Leydsche bereide Stoffen en Neeringen*, onder de beschryving van *de Fusteinhalle*, Bladz. 459. en volg.) heb aangeteekend

den van Die van den Gerechte deezer Stad; want, wanneer men, eenigen tyd voor het neemen van dat Besluit, had, met alle naauwkeurigheid, opgenoomen den bouwvalligen toestand van twee Gebouwen, gelegen aan de Doelen-Achtergragt, en gebruikt wordende tot Turfschuuren, van dewelken het grootste gebouw diende tot berging van den Turf, geschikt tot dienst van de Armen der Nederduitsche Gereformeerde Gemeente, en het kleinste ten zelfden einde strekte voor de Armen der Walsche Gereformeerde Gemeente, zoo had men bevonden, dat beide dezelven niet, dan met zeer groote kosten, zouden konnen worden hersteld, naardien, de meeste muuren afgeweeken en verscheide in dezelven leggende balken uitgezakt zynde, het grootste gedeelte geheel moest worden vernieuwd; en, dewyl men, andere schikkingen konnende worden gemaakt, niet raadzaam oordeelde, zulke zwaare onkosten aan deeze twee Gebouwen te doen, zoo hebben de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte deezer Stad, op den gezegden zesden dag van May des jaars 1765., betrachtende het geen voor de beurze der Stad het minste bezwaarlyk zoude vallen, goedgevonden, de allerbouwvalligste deezer twee Turfschuuren, zynde de kleinste, geheel; en ook het voorste gedeelte van de grootste derzelver, als welk gedeelte door ouderdom het eerste den val dreigde, af te breeken; en dan het achterste gedeelte van deeze laastgemelde Turfschuur, 't geen door het stellen van een nieuwen binnenmuur, als anderzins, nog konde worden in zoodaanigen staat gebragt, dat het zelve nog voor een geruimen tyd tot het bepaalde einde zoude konnen dienen, op dien voet te herstellen; en verder, zulks gedaan zynde, dit herstelde gedeelte aan de Armbezorgeren der gemelde Walsche Gemeente, die, door de voornoemde geheele afbreeking der kleinste schuur, van de noodige plaats tot berging der turf, ten nutte van hunne Armen, stonden te worden beroofd, overtegeeven, om door hen voortaan tot dat zelfde einde te worden gebruikt; en alsdan ook aan de Aalmoessenieren van de voorgezegde Nederduitsche Gemeente interuimen dit, voorheen tot eene Hoogduitsche Kerk gediend hebbende en thans tot een School voor Arme Kinderen deezer Gemeente geschikt zynde, gebouw, om, naadat het zelve tot het voorgenoomene gebruik zoude zyn bekwaam gemaakt, daarin den turf, tot dienst der Armen van deeze Gemeente strekkende, te konnen bergen; en daarom ook ten dien einde het, alhier in den jaare 1736. geplaatste, Armenkinderschool overtebrengen in de oude Fusteinhalle (1), zoo als ik hier even heb aangetoond. En zyn in 't vervolg van tyd ook deeze, by dit Besluit beraamde, schikkingen ter uitvoer gebragt.

De Engelsche Kerk.

Hier voor hebbende gezegd, dat den Hoogduitschen Predikant eertyds ook behoorde tot den Nederduitschen Kerkenraad, volgt van zelve, dat deezen ook een Lid der Classis van Leyden en Neder-Rhynland, zoo wel als de Nederduitsche Predikanten (2), is geweest. En even het zelfde heeft ook plaats ontrent de Engelsche Predikanten in zommige Steeden deezer Vereënigde Nederlanden; als, te Amsterdam (3); te Middelburg; te Vlissingen; en te Utrecht; welker Engelsche Predikanten, elk in den zynen, behooren tot de Nederduitsche Classen van Amsterdam, Walcheren, en Utrecht; doch, alhier, gelyk ook in verscheidene andere Steeden, zoo in Holland, als in Zeeland, staan de Engelsche Predikanten onder geen Classis (4), maar maaken met hunnen Kerkenraad een afzonderlyk Kerkbestier uit, 't welk, hier te Lande, alleen aan den Magistraat der Stad is ondergeschikt. Deeze Engelsche Gemeente is alhier in de Stad, seedert dat den

(1) De Resolutie, waarby alle deeze schikkingen door de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte deezer Stad op den 6. May 1765. zyn vastgesteld, is te vinden in het Notulboek, gehouden ter Kaamer van de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Stad Leyden, geteekend met de letter V. folo. 90. verso.

(2) Van deezen heeft de Heer van Mieris dit reeds aangeteekend, hier booven, op Bladz. 98. Zie ook my op Bladz. 999.

(3) Van deezen heeft dit ook aangeteekend de naauwkeurige Heer J. Wagenaar in zyne omstandige en sierlyke Beschryving der Stad Amsterdam, D. III. B. II. Bladz. 174.

(4) Behalven alhier te Leyden, heeft dit ook plaats te Dordrecht, in de beide Kerken, zoo Engelsche, als Schotsche, te Rotterdam, en in 's Gravenhage; in Holland; als mede te Veere, in Zeeland

den Heere van Mieris dezelve heeft beschreeven (1), nog merkelyk verminderd, zoo dat men zomtyds met moeite de noodige bekwaame Leden, om daaruit een Kerkenraad aantestellen, konne vinden; weshalven men dan ook met den aanvang van het jaar 1766. is genoodzaakt geworden, dien Kerkenraad te verkleinen en, in plaatze van twee Diaconen, slechts eenen Diacon jaarlyks te verkiezen. Voor het overige moet ik alhier nog melden, dat den eersten Predikant deezer Engelsche Presbyteriaansche Gemeente aldaar geweest is de Wel-Eerwaardige Heer Robertus Durie, die, sedert den jaare [illegible] tot in de maand September van den jaare 1616., deezen dienst heeft waargenoomen.

BYVOEGZEL *op het* NEGENDE HOOFDSTUK, *handelende over de Kerken van verscheidene Gezindheden, welken hier geleeden worden.*

De Remonstrantsche Kerk.

By het geen de Heer Frans van Mieris hier booven (Bladz. 102—104.) wegens deeze Kerk heeft aangeteekend, heb ik thans niets anders te voegen, dan alleen, dat door deezen zelfden Heere, uit eene zonderlinge en allezins pryswaardige geneegenheid voor zyne behoeftige geloofsgenooten, by zyne uiterste wille, op den 20. October van den jaare 1763. behoorlyk gemaakt en vervolgens door zyn dood bevestigd geworden, aan den Armen van deeze Christelyke Gemeente is besprooken eene somme van tweeduizend gulden, met uitdrukkelyk bevel aan zyne Erfgenaame, om deeze penningen, naa zyn overlyden, ten spoedigsten, en zonder eenige korting of den minsten aftrek, uit welken hoofde dezelve ook zoude konnen worden gevorderd, te voldoen; gelyk uit het volgende uittrekzel van zyn Testament kan worden gezien.

„ Huyden den 20sten October 1763. „ des namiddags de klocke omtrent vier uuren, Compareerde voor „ my Jacobus van Stipriaan, Notaris „ Publicq, by den Edele Hove van „ Holland geadmitteert, binnen de Stad „ Leyden resideerende, ende voor de „ nagenoemde Getuygen.

„ De Heer Frans van Mieris, woonende op de Breedestraat, tegen over „ het Catharina Gasthuys binnen deeze „ Stad, my Notaris bekend, zyn verstand en memorie magtig, te kennen „ geevende dat hy Heer Comparant „ geneegen was uyt zyne Vrye Wille „ van zyne natelaten goederen in manieren als volgt te disponeeren, herroepende ende te niet doende alvoorens alle zodanige Testamenten, Codicillen, ende generalyk alle andere „ Actens van Uytterste Wille &c^a. „ ende by deezen op nieuws disponeerende.

„ Zoo verklaarde hy Heer Comparant eerstelyk te Legateeren ende te „ bespreeken aan &c^a.

„ Voorts Legateert hy Heer Comparant aan de Remonstranten Armen „ binnen deeze Stad, een Somma van „ Twee-Duyzent Guldens te veertig „ grooten 't stuk, door zyne natemelde Nigte en geinstitueerde Erfgenaame uyt de eerste en gereedste in„ tekomene Gelden aan de voorschreeve Armen, vry en zonder eenige „ kortinge hoe genaamt te voldoen.

„ Wyders verklaarde hy Heer Comparant &c^a.

„ 't Geene voorschreeve staat, verklaarde hy Heer Comparant zyn Testament en Uytterste Wille te weezen &c^a.

„ Aldus gedaan, verleeden ende gepasseert binnen de Stad Leyden, „ ter presentie van Jan Ingeneger, en

(1) Zie hier booven, Bladz. 99—102.

„ en Jan van Stipriaan als getuy-
„ gen ten deezen verzogt.

(*is geteekent*)
Frans van Mieris,
Jan Ingeneger,
J. v. Stipriaan.

(*onder ſtond*)
„ 't Welk ik Affirmeere,

(*en is getekent*)
Jacˢ. v. Stipriaan
Nots. Publ.

(*Nog laager ſtond*)

„ Accordeert (voor zoo veel het ge-
„ extraheerde aangaat) met de Mi-
„ nute onder my Notˢ. beruſtende.

„ Leyden den 28ᵉⁿ October 1763.

(*En was geteekend*)
Jacˢ. v. Stipriaan.
Coll. Nots. Publl.

Extract uit het Teſtament van wylen den Heere Frans van Mieris, gewoond hebbende en overleeden te Leyden, beruſtende onder de papieren, behoorende aan de Remonſtrantſche Gemeente te Leyden; en my op het vriendelykſte meedegedeeld door den Wel-Eerwaardigen en zeer Geleerden Heere Willem van Muyden, Bedienaar van Gods Heilig Woord in deeze Chriſtelyke Gemeente der Remonſtranten, te Leyden, aan wien ik voor deeze en andere beleefdheden alhier openlyk myne verpligting betuige.

En is ook vervolgens, korten tyd, naa het overlyden van deezen braaven Man, die zich ſteeds betoonde te zyn een allerdeugdzaamſt en vreedelievend Chriſten en in die gronden ook zyn leeven alhier op den 22. October van dat zelfde jaar 1763. eindigde, deeze dus wettiglyk beſprookene maaking, door zyne eenige benoemde Erfgenaame, de eerbaare en deugdryke Juffrouwe Aletta Elizabeth Trioen, naagelaate dochter van zyne zuſter Juffrouwe Elizabeth van Mieris, door haar in wettigen echt geteeld by wylen den Heere Cornelis Trioen, in zyn leeven niet onvermaard Doctor in de Medicynen alhier te Leyden, aan den Kerkenraad van deeze Chriſtelyke Gemeente der Remonſtranten, wien het opzigt over de opgemelde Armen is aanbetrouwd, in gevolge van de klaare letter der voorgemelde Uiterſte Wille van den genoemden Teſtateur, behoorlyk voldaan geworden.

De Lutherſche Kerk.

De Heer van Mieris hier booven, (Bladz. 104. en 105.) het een en ander, zoo wel noopens deeze Chriſtelyke Gemeente, dewelke de onveranderde Augsburgſche Belydenis heeft aangenoomen, als ook noopens haar Kerkgebouw, hebbende vermeld, moet ik hier nog byvoegen, dat het gewelf van deeze Kerk, dewelke in den voorleeden jaare 1767., ten grootſten deele, is vernieuwd en verbeeterd, en ook pronkt met een zeer fraai Orgel, van binnen ruſt op veertien pilaaren; en dat de binnenruimte van deeze Kerk, met haare twee Galerijen, welker eene is geplaatſt by het Orgel, ter rechter zyde van den Predikſtoel; en de andere, tegen over de voorgemelde, ter linker zyde van den zelfden Predikſtoel; een zeer groot aantal van Toehoorderen konne omvatten. Onder de laaſtgemelde Galery vindt men den ingang na de Kerkenraads kaamer, het welk een goed vertrek is, en waarin eenige geſchilderde afbeeldzels van voornaame Mannen en Leeraaren deezer Gezinte gezien worden. Deeze Kerk, naaſt dewelke de beiden Predikanten deezer Gemeente in twee maatige woonhuizen, aan de Kerk in eigendom behoorende, ſteeds eene vrije wooning genieten, heeft drie ingangen, naamlyk: eenen op de Hooglandſche Kerkgraft, die de aanzienlykſte en meede in het laaſt voorgegaane jaar nog vernieuwd is; en dan nog twee op den Middelweg, als; eenen grooteren en eenen kleineren, booven welker grootſte, vernieuwd ontrent den jaare 1672., men eertyds geplaatſt zag deeze woorden: EINGANG ZUM EWIGEN LEBEN:, doch dewelken naaderhand, omdat ze aan veelen niet behaagden, op bevel van den Magiſtraat deezer Stad, zyn weggedaan (1). Naaſt deezen grooteren ingang is het School deezer Gemeente, welks Meeſter tevens, in de Kerk, het ampt van Koſter en Voorzanger waarneemt: terwyl men naaſt den kleineren ingang vindt het Weeshuis van deeze Gemeente, het welk

(1) Uit onder my beruſtende MS. Aanteekeningen, deeze Stad Leyden betreffende. Ook meene ik, dat een naaukeurig en ſcherpziend oog aldaar de weinige overblyfzels van eenigen deezer letteren nog zoude konnen ontdekken.

welk zich, door het geen booven de deur geschreeven staat, ligtelyk ontdekt. In dit Weeshuis worden de arme en behoeftige Weezen, die tot deeze Gemeente behooren, in spys en drank, kleederen en verdere vereischte nooddruft, zoo in gezondheid, als in ziekte, zorgvuldiglyk onderhouden, en verder zoodaanig opgevoed, dat ze, tot huwbaare jaaren gekoomen zynde, als goede Christenen en nutte leden van de maatschappy, die in staat zyn, om, met hunner handen arbeid, onder Gods zegen, voor zich en een huisgezin op eene eerlyke wyze den kost te winnen, in den Burgerstaat konnen verkeeren. In vroegere tyden werden deeze Weezen besteld by zoodaanige persoonen, dewelken zich met dezelven voor een zeekere somme gelds wilden belasten (1); doch, seedert den jaare 1720., zyn dezelven door de Diaconen, als zynde aan hen toevertrouwd de bezorging der behoeftige persoonen, en dus ook der arme Weezen, dewelken allen uit dezelfde inkoomsten worden onderhouden en opgevoed, overgebragt geworden in dit opgemelde Huis, het welk, tot de goederen deezer Kerk behoorende, in den beginne door de Diaconen is gehuurd geworden van de Ouderlingen, aan dewelken het opzigt, onderhoud en de beheering van de Kerk met haare Huizen en andere goederen zyn aanbevoolen, voor de somme van zeventig gulden jaarlyks, het welk aldus heeft geduurd tot op den eersten dag der maand February van den jaare 1728., wanneer de Diaconen aan de Kerk hebben betaald eens vyfhonderd gulden, waardoor zy dan ook van dien jaarlykschen last zyn ontslaagen geworden en den eigendom van dit Huis aan de Diaconen is overgegaan. Schoon nu aan de Diaconen het geheele bewind over dit Weeshuis is toevertrouwd, in zoo verre zelfs, dat zy, op hun eigen gezag, en zonder eenige voorafgaande kennisgeeving, last of goedkeuring, de arme Weeskinderen in het zelve ontfangen, en dezelven zoodaanig, als hen best en voordeeligst voorkoomt, kleeden en opvoeden; ook de goeden beloonen en de kwaaden bestraffen, zelfs met uitzetting der geenen uit dit Huis, dewelken, door hun wederspannig en aanhoudend ongeschikt gedrag, zich de gunst en aalmoessen der Gemeente geheel onwaardig maaken; en dat zy nog, daarenbooven, oefenen de vrije verkiezing van zoodaanige persoonen, dewelken tot de waarneeming der noodige diensten in dat Huis vereischt worden, als: een Broodbakker, Kleermaaker, Schoenmaaker, en diergelyke bedienden, dewelken zy insgelyks, by verzuim van hunnen pligt, met die zelfde vryheid wederom moogen afzetten en bedanken; en dat zy verder alles doen en verrichten, wat tot de behoorlyke waarneeming van zoodaanige Huishouding noodig geoordeeld mogte worden en het geen door de Regenten van eenig Godshuis kan en mag gedaan worden; onder die voorwaarde nochtans, dat door hen geene andere, dan de eens vastgestelde, schikkingen in dit Huis gemaakt, of zaaken van grooter belang, dan hier zoo even zyn opgeteld, daarontrent verricht moogen worden, zonder voorkennisse en bewilliging van de Ouderlingen, en, ook somtyds, van den Kerkenraad: zoo hebben zy echter geen magt, om een Binnen-Vader of Binnen-Moeder van het zelve Huis aantestellen, welk recht alleenlyk door den geheelen Kerkenraad mag geöefend worden; en zyn ook gehouden, om jaarlyks eene inzaameling van aalmoessen, alleen geschikt tot dienst van dit Weeshuis, te doen; aan den Binnen-Vader of de Binnen-Moeder van dit Huis uit de onder hen berustende penningen te betaalen, het geen aan hem of haar, weekelyks, door den Kerkenraad is toegelegd; en dan verder, op elk vierde deel des jaars, van allen hunnen ontfang en uitgaave, en by gevolg ook van hun gehouden bewind ontrent dit Huis, aan de Ouderlingen te doen behoorlyke reekening en verantwoording, gesterkt met de noodige bewyzen; en voorts het overschot der by hen meerder ontfangene, dan uitgegeevene, penningen aan handen van de Ouderlingen, met alle getrouwheid, den Armbezorgeren passende, optebrengen en te voldoen.

De Kerkenraad van deeze Gemeente bestaat uit vierderleije Leden, naamlyk: Predikanten, Ouderlingen, Inspectoren,

(1) Op deeze wyze handelen ook nog, tot op den huidigen dag, de Christelyke Gemeenten der Remonstranten en Doopsgezinden binnen deeze Stad met hunne arme en behoeftige Weeskinderen, dewelken uit de aalmoessen dier Gemeenten worden onderhouden en door den Kerkenraad van iedere Gemeente bestierd

ren, en Diaconen; dewelken allen op zich zelven, in gevolge van de Kerkelyke Wetten en Bevelen, gemaakt in den jaare 1654., hunne byzondere Huishoudingen hebben: bepaalende den pligt der Predikanten, dewelken thans twee in getal zyn, zich alleenlyk tot het Leeraarampt en den Predikdienst, om aan de Gemeente het Heilig Bybelwoord te verklaaren en de leere van het Heilig Euangelium, naar den leidraad der in deeze Kerk aangenoomene Symbolische Schriften (1), getrouwelyk voortedraagen en de by dezelfde schriften vastgestelde leerstukken voor deeze Gemeente manmoediglyk te verdeedigen, en ook aan de Leden van deeze Gemeente de Heilige Bondzegelen der Christelyke Kerk behoorlyk, naar de in deeze Kerk aangenoomene gebruiken, te bedienen en toetedeelen; als nog, tweemaal des jaars, de beraamde Huisbezoekingen by de Ledemaaten deezer Gemeente waarteneemen, terwyl zy, zonder toestemmende voorkennis van den Kerkenraad, hunnen Predikdienst door eenen anderen niet moogen laaten vervullen; noch zich uit de Stad begeeven; en ook gehouden zyn, indien aan hen eenig verlof tot dit laatstgemelde worde verleend, op den gezetten tyd zich wederom in de Stad te laaten vinden; gelyk zy ook verpligt zyn, om, wanneer zy door de Ouderlingen tot de Kerkenraads vergaaderingen worden geroepen, in dezelven te verschynen, die Vergaaderingen met betaamlyke gebeden tot God te beginnen en te eindigen, de gesaamlyke Leden van die Vergaaderingen met hunnen raad voortelichten en met alle hunne vermoogens te helpen en bytestaan; zonder dat het aan hen ooit vry staat, iets, waarmeede zy oordeelen beleedigd te zyn, op den Predikstoel voor de Gemeente te brengen; maar zyn zy in tegendeel verpligt, om hunne klagten, indien zy eenigen mogten hebben, aan den Kerkenraad voortedraagen, ten einde aldaar der zelver gewigt konne worden onderzocht en beoordeeld, en aan hen recht gedaan, zoo als men in goeden gewisse zal bevinden te behooren. En geniet een ieder der twee tegenwoordige Predikanten van deeze Gemeente, behalven de vrije wooning, voor deezen hunnen dienst eene jaarlyksche bezolding van agthonderd gulden. Doch de huishouding der Ouderlingen, welker getal op drie is bepaald, is van eene vry grootere uitgestrektheid; want, behalven dat zy ook verpligt zyn, de Gemeente te helpen regeeren en in goede orde en eenigheid te bewaaren; mitsgaders, met de andere Leden van den Kerkenraad, goede aandacht te hebben, zoo wel op de voordragt en verdeediging der by deeze Kerk goedgekeurde Leerstukken, als op het zeedelyk gedrag van alle de Leden deezer Gemeente, om, zoo veel moogelyk, alle schandelyke ergernissen uit dezelve te weeren; alle geschillen, dewelken, onverhooptelyk, in de Gemeente mogten ontstaan, op de zachtste wyze te helpen byleggen; en voorts alles te doen, wat eenigzins het nut, de stichting en den opbouw van de Gemeente zal konnen bevorderen; zoo bepaalt zich dezelve insgelyks (zoo als hier booven (2) met een woord reeds is aangeroerd) tot de bestiering en waarneeming der Kerkelyke goederen en inkomsten, zoodat zy ook gehouden zyn, dezelven behoorlyk te regeeren, en alle moogelyke toezigt te gebruiken, dat de Kerk en de aan dezelve in eigendom behoorende Huizen, naar vereisch, worden onderhouden, zoo nochtans, dat aan de Kerk of aan des zelfs Huizen door hen geene werken van eenig groot belang, of gewigt, moogen worden gemaakt, ten zy met voorkennis van de Inspectoren, aan dewelken zy meede verpligt zyn, op elk vierde gedeelte des jaars, te doen behoorlyke reekening en verantwoording van allen hunnen ontfang en uitgaave, in gevolge van de aanteekeningen door hen, in daartoe byzonderlyk geschikte registeren, met alle vereischte naaukeurigheid te houden: gelyk dan nog tot der Ouderlingen ampt behoort, zorg te draagen, dat aan de Predikanten en de andere Bedienden der Kerke de hen toegelegde bezoldingen behoorlyk en op de bepaalde tyden worden voldaan; als meede, op ieder vierde gedeelte des jaars, te hooren en opteneemen de reekening en

(1) De Geschiedenissen van de Symbolische Schriften der Euangelische Luthersche Kerken zyn in de Hoogduitsche taal beschreeven door G. D. Paubel, en uit dezelve taal in onze Nederlandsche taal overgebragt, en met aanteekeningen, tot de Historie der Reformatie betrekkelyk, verrykt en in den jaare 1739. uitgegeeven door den Heere Andr. Adr. Top.

(2) Op de voorgaande Bladzyde 1003.

en verantwoording der Diaconen, wegens allen den ontfang en de uitgaave by deezen, geduurende den loop der drie verstreekene maanden, gedaan en in een boek door hen in eene geschikte orde aangeteekend; de bewyzen, tot versterking van dezelve reekening overgelegd, naatezien; de reekening, goed bevonden zynde, te sluiten, het batig slot van dezelve uit de handen der Diaconen (1) overteneemen, en by de andere gelden der Kerk getrouwelyk te bewaaren; en nog verder alles te bezorgen, 't welk eenigzins tot welstand en voordeel van de Gemeente dienen kan en 't welk eerlyke, getrouwe en vreedelievende Ouderlingen verpligt zyn te doen; doch ook tevens, in eenige voorvallende zwaarigheden, zich van den raad en de hulp der Inspectoren te bedienen en daarin met dezelven te helpen besluiten en het beslootene uitvoeren, op zoodaanige wyze, als zy voor de Gemeente het oirbaarste en stichtelykste zullen meenen te konnen zyn. En, wanneer eenig Predikant zich niet naar zyne verpligting mogte gedraagen, zoo moeten de Ouderlingen denzelven dieswegens aanspreeken, opdat hy zynen pligt in 't vervolg te beeter betrachte; en, indien zoodaanige aanspraak het gewenschte gevolg niet mogte erlangen, alsdan het geen zy oordeelen tot bezwaar van dien Predikant te hebben, aan de gesaamlyke Leden van den Kerkenraad bekend te maaken, ten einde aldaar over dit punt van bezwaar, by meerderheid van stemmen, zoodaanig konne worden besloten, als men bevinden zal te behooren: Gelyk ook wederom de Ouderlingen, indien zy mogten verzuimen, dit hun ampt, naar vereisch en in gevolge van de Kerkelyke Wetten, waarteneemen, aan de berispingen en bestraffingen der Inspectoren onderworpen zyn; waarnaa, zoo deeze berispingen niet mogten zyn van de gehoopte vrucht en het verzuimde niet, volgens dezelven, wierde verbeterd, ook het zelve ter kennis van de gesaamlyke Leden van den Kerkenraad moet worden gebragt, om meede aldaar beöordeeld en, by meerderheid van stemmen, beslist te worden. De Inspectoren, dewelken, vier in getal zynde, de geheele Gemeente verbeelden, worden niet in dezen hunnen dienst, op die wyze, als de Predikanten, Ouderlingen en Diaconen, plegtiglyk ingezegend; maar alleenlyk door de gesaamlyke Predikanten en Ouderlingen tot deeze bediening verkoozen; en zyn gehouden, om, gelyk zoo even (2) gezien is, op elk vierde deel des jaars, te hooren, opteneemen en te sluiten de reekeningen en verantwoordingen van allen ontfang en uitgaave, by de Ouderlingen in de drie afgeloopene maanden gedaan zynde, en wyders in dezelve reekeningen te looven, wat deugdelyk is, en wederom te laaken, wat ondeugdelyk is; terwyl hun ampt zich verder in het algemeen daarop uitstrekt, om naarstiglyk toe te zien en getrouwelyk zorg te draagen, dat de Kerkelyke Wetten en Ordonnantien stiptelyk worden onderhouden en naargekoomen, waartoe zy verpligt zyn in alle Vergaaderingen van den Kerkenraad, tot dewelken zy geroepen worden, te verschynen; aldaar de Predikanten en Ouderlingen met raad en daad te ondersteunen; dezelven steeds in hunnen dienst voortestaan, te helpen, vorderen, sterken en styven in alles, wat aan deeze Gemeente, tot bevordering van haaren bloei en welstand, in eenigen deele nuttig of dienstig zoude konnen zyn: en dus ook, zoo wel als alle de andere Kerkedienaars, zich byzonderlyk te benaarstigen, om alle vuur van onmin, 't welk, tegen aller braaven wensch, in deeze Gemeente te eeniger tyd mogte ontvonken, met de bekwaamste middelen uittebluschen en de gereezene geschillen op de beste wyze uit den weg te ruimen. Tot de huishouding der Diaconen, welker getal op vier is gesteld, behoort, behalven het opzigt over het Weeshuis deezer Gemeente, 't welk wy hier booven (3) reeds kortelyk hebben beschreeven, ook alle behoorlyke toezigt te neemen op de arme en behoeftige persoonen deezer Gemeente en de noodlydenden byteestaan, met kennis van de Ouderlingen; de aalmoessen intezaamelen; van de by hen ontfangene en vergaaderde penningen, weekelyks, aan de Armen zoodaanige uitreiking te doen, als by hen en de Ouderlingen, te saamen, zal worden goed-

(1) Zie hier booven op Bladz. 1003.
(2) Op de voorgaande Bladz. 1004.
(3) Bladz. 1003.

[illegible] dacht, en tevens van die gedaa-[illegible] behoorlyke en naauwkeurige aantekeningen te houden in een daartoe geschikt boek of register; als meede het geld, 't welk by hen in den Bak, of in de Schotel, wordt ontfangen, in eene goede en wel verzeekerde [illegible] in de Kerkenraads kaamer optesluiten en te bewaaren; en wyders van dien ontfang en uitgaave, door hen gehad en gedaan, telkens, naa verloop van drie maanden, aan de Ouderlingen te doen behoorlyke reekening en verantwoording, gesterkt met alle de noodige bescheiden; en nog aan dezelve Ouderlingen, getrouwelyk en zonder eenige achterhoudenheid, overteleeveren alle zoodaanige penningen, als bevonden zullen worden, door hen meerder ontfangen, dan uitgegeeven te zyn, gelyk dit meede hier booven (1) door my met een woord is aangeroerd: en dan verder in alles, wat tot nut en welstand van deeze Gemeente; bewaaring van goede orde en zeer nuttige rust en eendragt; en tot behoorlyke vervulling der noodige behoeften van de Armen en noodlydende persoonen, zal konnen strekken, zich zoodaanig te gedraagen, als braave en eerlyke Diaconen, die de Christelyke liefde, volgens de leere van het Heilig Euangelium, betrachten, in allen opzigte betaamt. Aan deeze vier Diaconen zyn, tot derzelver hulp en bystand, nog toegevoegd twee Assistenten, zynde twee der afgegaane Diaconen, dewelken, in gevolge der Kerkelyke Wetten, verpligt zyn, zich met dien last te bezwaaren. Alhoewel nu de uitreiking der weekelyksche aalmoessen aan de Armen geschiede in gevolge van het goeddunken der Ouderlingen en Diaconen, gesaamlyk, zoo staat het aan dezelven echter niet vry, daarontrent naar hun believen te handelen, want, volgens de Kerkelyke Wetten, hebben zy geen magt, om aan eenige andere Huisarmen eene uitdeeling van weekgeld te doen, dan aan de zoodaanigen, dewelken te vooren, geduurende den tyd van twee jaaren, in deeze Stad hebben gewoond; als Ledemaaten deezer Gemeente tot het Heilig Avondmaal zyn toegelaaten geworden; en zich, geduurende dien tyd, wel en geschikt, zonder door hun onbehoorlyk gedrag eenige ergernis te geeven, hebben gedraagen: en worden ook geene persoonen, die zich, als Armen, aangeeven en onderstand verzoeken, door de Diaconen immermeer bedeeld, dan welker staat by dezelven te vooren is onderzocht, wanneer de Diaconen, zulks noodig vindende, aan hen zoo veel uitreiken, als hunne toestand mogte vereisschen, of de Diaconiekasse kan toebrengen; terwyl ook wel somtyds eenige oude behoeftige luiden in het booven gemelde Weeshuis deezer Gemeente worden ingenoomen, om aldaar, geduurende hun leeven, van allen nooddruft te worden verzorgd, wanneer voor dezelven door rykere menschen, ten behoeve van dit Huis, vooraf eene goede en toereikende somme wordt opgelegd en betaald; doch in geene andere gevallen. Uit deeze opgenoemde vierderleije Leden, als: twee Predikanten, drie Ouderlingen, vier Inspectoren en vier Diaconen, welker byzondere huishoudingen en verpligtingen wy nu zoo aanstonds breedvoeriglyk beschouwden, en dewelken te saamen dertien Leden uitmaaken, bestaat (gelyk wy straks (2) gezegd hebben) het geheele Lichaam van den Kerkenraad deezer Gemeente, van welke vergaadering de oudste in dienst zynde Ouderling, dewelke zich in dezelve tegenwoordig bevindt, de geduurige Voorzitter is. Deeze Vergaadering heeft het bewind over alle zaaken, deeze Luthersche Gemeente in het algemeen betreffende, zoodat de vier byzondere Huishoudingen, zoo even breeder opgegeeven, aan dezelve in alles zyn ondergeschikt, waarom ook de Leden van die byzondere Huishoudingen, wanneer zy iets in hunne huishouding vinden, 't geen eenigzins gebrekkelyk is en eenige verbeetering vereischt; of, wanneer hen eenige zaak, in dewelke zy geen doorzigt genoeg hebben, voorkoomt, al het zelve gewoon zyn te brengen tot kennis van deeze Vergaadering, dewelke zulks onderzoekt, beöordeelt, en verder daarontrent, het zy met meerderheid, het zy met eenpaarigheid van stemmen, zoodaanig besluit, als zy, ten besten van de Kerk en tot meeste stichting der Gemeente, bevindt te behooren. Ook staat aan deeze Vergaadering de verkiezing, niet alleen van een Binnen-Vader of Binnen-Moeder van het

(1) Bladz. 1003. Zie ook Bladz. 1004. en 1005.

(2) Bladz. 1003.

het Weeshuis, (gelyk wy gezegd (1) hebben) maar ook van een Organist, Voorleezer, Koster, Onderkoster, en van alle andere Beampten, dewelken in deeze Gemeente, zoo wel tot dienst, als tot bewaaring van goede orde, noodzaaklyk gevonden worden. Schoon nu, volgens de Kerkelyke Ordonnantien, alle de opgemelde vierderleije Leden in deeze Vergaadering zitting hebben, zoo worden nochtans, uit kracht van die zelfde Wetten, de Predikanten uit eenigen deezer Vergaaderingen geweerd, naamlyk, uit de zoodaanigen, *daarinne gehandeld wordt van Reekeningen, Contracten, Geld, en andere Politieke zaaken*, dewelken dus den Predikanten in het geheel niet betreffen. Ondertusschen schynt ook deeze Kerkenraad, in zommige gevallen, ondergeschikt te zyn aan eene andere Vergaadering, want ik vinde elders, dat in de Generaale Kerkelyke Ordonnantie (2) aldus geleezen wordt: *Desgelyks in hooge zwaare zaaken, zullen de Gedeputeerde Ouderlingen, die men Oude Raaden noemt, mitsgaders de Regeerende en de Oud Diaconen, naar gebruik van iedere Gemeente, ook geroepen worden, alwaar men dan ook het meerdergetal van stemmen volgen zal* (3).

De bestiering deezer Kerk, als ook de huishouding der byzondere Leden, uit dewelken de Kerkenraad deezer Gemeente bestaat, dus in het breede, met alle moogelyke naaukeurigheid, beschreeven hebbende, vinde ik my ook verpligt, alhier gewag te maaken van een merkwaardig, en, over weinige jaaren, in deeze Stad geen klein gerucht veroorzaakt hebbende, verschil, (allezins betrekkelyk tot de beschreevene huishoudingen) gereezen tusschen den te dier tyd zynde oudsten Predikant deezer Gemeente en de meede te dier tyd dienende Diaconen van dezelve Gemeente, over het verstand der Uiterste Wille van Christiaan van Houten, dewelke dit zyn Testament op den 26. October van den jaare 1752. voor Notaris en Getuigen behoorlyk had verleeden en, korten tyd daarnaa, met den dood bekrachtigd; en welk Testament ik raadzaam heb geoordeeld, alhier vooraf in te voegen:

Testament van wylen Christiaan van Houten, in zyn leven Wyn-[illegible], binnen de Stad Leyden; gepasseerd voor den Notaris Pieter Hubertus Pla, binnen dezelve Stad, op den 26. October van den jaare 1752.

„ In den Name des Heeren. Amen.
„ Op heeden den 26e. October van
„ den Jaare 1752. des savonds de Clocke
„ omtrent Negen uren. Compareerde
„ voor myn Pieter Hubertus Pla Notaris Publyck, by den [illegible] Hove
„ van Hollandt [illegible], binnen de
„ Stad Leyden residéerende, ende voor
„ de naergenoemde Getuygen, Christiaen van Houten, Weduenaer van
„ wyle Maria Rodenacker, wonende
„ op d' Langebrugge alhier ter Steede
„ myn Notaris bekent, wesende hy
„ Comparant eenigsints onpasselyk op
„ een rustbank leggende, Edog hebbende syn verstandt, reeden, en memorie wel magtigh, ende ten volle
„ gebruykende, naer allen uytwendigen scheyn, dewelke verclaerde van
„ voorneemen te weesen, niet van deser werelt te scheyden, sonder eerst,
„ ende alvorens van syne tydelyke Goederen te hebben gedisponeert, doende sulxs soo hy opentlyk verclaerde,
„ uyt syn eyge vrye wille, en gemoet,
„ sonder ymants opmakinge offte misleydinge, revoceerende, dood, ende
„ te niet doende by deesen, alle Testamenten, Codicillen, en andere actens
„ van uyterste Wille, Egeene van dien
„ uytgesondert, die hy Comparant voor
„ dato deses eenigsints gemaekt, gepasseert, offte verleeden soude mogen hebben, niet willende nog begeerende, dat alle deselve, off eenige van dien in heel off deel agtervolgt ende naergecome sullen werden, in geenderley manieren, Ende
„ voorts van nieuws disponeerende, soo
„ verclaerde hy Comparant in alle syne Goederen soo roerende als onroerende, hebbende ende toecomende,
„ Egeene van dien uytgesondert, die
„ hy

(1) Dit is reeds hier booven, op Bladz. 1003., by de beschryving van dit Weeshuis, ter loops aangeteekend.

(2) II. Deel; Hoofdst. I. Artl. V.

(3) Dit alles heb ik alhier dus ter neder gesteld uit my op het allervriendelykst meegedeelde berichten, voor dewelken ik mynen Vriend bedanke.

„ hy teſtateur met ter dood ſal komen
„ te ontruymen, ende naartelaaten, tot
„ ſyn eenige algeheele, ende univerſee-
„ le Erffgenaam te ſtellen, noemen,
„ ende te inſtitueeren, het Lutherſe
„ Weeshuys binnen deeſe Stad, onder
„ deeſe conditie, dat d' naer te noe-
„ mene Hren Executeurs, off deſſelfs
„ Succeſſeur off Succeſſeurs in der tyt,
„ ſyn geheele nalatenſchap ſoo vaſte als
„ andere Goederen, Egeene uytgeſon-
„ dert tot gelden moete maken, ende
„ dat daer voore door d' voorſr. Exe-
„ cuteurs Obligatien ten laſte vant Ge-
„ meenelant ten Comptoire alhier ofte
„ elders aengecogt ſullen moete wer-
„ den, ende dat de ſuyvere intreſten
„ na afftrek van alle 100ſte en 200ſte
„ penningen jaerlyxs ſullen moete uyt-
„ gekeert werden, aen die kind, off
„ kinderen, dewelke Vyffentwintig Ja-
„ ren bereykt hebben, en uyt het ge-
„ melte Weeshuys uytgaen, een yder
„ van dien, ſyn geregte portie, en ſul-
„ len de aengecogte Obligatien altoos
„ moete blyven beruſten, onder den
„ oudſte Leeraer van d' voorſr. Luther-
„ ſe Gemeente, om d' intreſte daervan
„ te ontfangen, mits dat deſelve aan te
„ copene Obligatien ſullen moete wer-
„ den gebrantmerkt, op dat die nu
„ nogh ten eeuwige dagen niet ſullen
„ kunnen werden vercogt, getranſpor-
„ teert, belaſt, beſwaert ofte veralie-
„ neert kunnen werden.

„ Stellende wyders hy Comparant
„ tot Executeurs van deeſe ſyne Tes-
„ tamente, mitsgaders tot Directeurs
„ ſyner Begravenis, d' Heeren Jegen-
„ woordige Predicanten van d' Luther-
„ ſe Gemeente alhier, als meede by
„ affſterven van een van beyde, des-
„ ſelfs Succeſſeur in der tyt, ende ſoo
„ voorts van tyt tot tyt d' voorſr. hun-
„ ne Succeſſeur off Succeſſeurs, be-
„ geerende hy Comparant dat na ſyn
„ overlyden d' twee Leeraren in leven
„ ſynde voor hunne moeyten ſoo van
„ zyn Teſtr. lighaem ter aerde te doen
„ beſtellen, als ook voor alles tot gel-
„ den te helpen maaken, d' penningen
„ tot Obligatiën daervan proffiteerende
„ te beleggen eens ſullen genieten uyt
„ ſyn Teſtateur nalatenſchap ider een
„ ſomma van een hondert guldens.

„ Int verder verclaerde hy Compa-
„ rant aen hem te behouden, de magt
„ en faculteyt om deſe ſyne Teſtamen-
„ taire diſpoſitie ten allen tyden te mo-
„ gen veranderen, vermeerderen off
„ verminderen, daer by en aff te doen,
„ als mede ſodanige Legaten en andere
„ off verdere ordonnantien te maken,
„ als 't hem goet dunken, en welge-
„ vallen ſal, ende dat onder ſyn parti-
„ culiere handtekeninge, offte voor No-
„ taris, en getuygen, ſoo als 't ſelve
„ ſal comen te blyken, begeerende dat
„ ſulxs van ſodanige cragt, waerde, en
„ effect ſal werden gehouden, even, en
„ al eens als off 't ſelve in deſe van
„ woorden te woorden ſtont geinſe-
„ reert.

„ 't Geene voorſr. ſtaet, verclaerde
„ hy Comparant te weſen, ſyn Teſta-
„ ment, laetſte, en uyterſte Wille, be-
„ geerende dat 't ſelve alſo na ſyn over-
„ lyden ſal nagecome en agtervolgt
„ werden, niet jegenſtaande eenige o-
„ miſſien, en allen beleth van dien.

„ Aldus gedaen, ende gepaſſeert bin-
„ nen Leyden ter preſentie van
„ Anthony Holswilders, ende Pau-
„ lus van der Spoor als getuygen,

(*onderſtond:*)

Chriſtiaen van Houten,
Anthony Holswilders,
Paulus van der Spoor,
1752.

(*Lager ſtaat:*)

„ 't Welk ik affirmeere,

(*Ende is geteekent*)

Pieter Hubertus Pla,
Nots. Publ.

(*Nog laager ſtond*)

„ Naar gedaane Collatie is deeſe met
„ de minute voor Copye autentyk be-
„ vonden te accordeeren.

„ Heeden den Eerſte Maart Ao. 1755.
„ beruſtende onder my

(*En was geteekend*)

Pieter Hubertus Pla,
Nots. Publ.

Den inhoud van dit Teſtament, naa het overlyden van den Teſtateur, door de Executeurs van het zelve aan de Ouderlingen en Diaconen zynde meegedeeld en op den zelfden dag, op denwelken het lyk van dien Teſtateur ter aarde was beſteld, aan de gemelde Leden van den Kerkenraad, dewelken al-

allen die begraafnisse hadden bygewoond, voorgeleezen, zoo is, niet langen tyd daarnaa, over den waaren zin van het zelve (gelyk het gemeenlyk gaat) verscheidenlyk gepraat geworden, het geen toen reeds aanleiding gaf, om te denken, dat de eerste beginzels van ongenoegen langzaamerhand begonnen te ontvonken, naardien zommigen met veel drift staande hielden, dat de meening van den Testateur, of niet wel geüit, of niet wel begreepen, en daarom niet duidelyk genoeg was uitgedrukt geworden; het welk nochtans door anderen met geene mindere heevigheid wedersprooken werd. Het geen nu, by vervolg van tyd, de onderlinge gesprekken over dit punt merkelyk vermeerderde, was het in openbaaren druk uitgeeven van dit Testament. Dit toch gaf aan alle twistzieke geesten, gewoon zynde tot voldoening van hunnen onrustigen aart, zich met alle zaaken, schoon dezelven hen in het minste gedeelte niet aangaan, te bemoeijen; zich, zoo veel hen immer moogelyk zy, in derzelver behandelingen intewikkelen, en daarover hun oordeel, dikmaals ongevraagd en ongegrond, op eenen meesterachtigen toon, te vellen; eene schoone geleegenheid, om, door hun dwaas gesnap, dit pas ontvonkende vuur van ongenoegen meerder en meerder aanteblaazen en het zelve eindelyk geheel te doen ontbranden. Intusschen, alvoorens de zaaken tot dat uiterste kwaamen, hadden de Diaconen, aan wien (zoo als ik hier booven (1) heb verhaald) het geheele bewind over het Weeshuis is toevertrouwd, aan de by dit Testament benoemde Executeuren verzocht een gewettigd Afschrift van het zelve, grondende het recht van dit hun verzoek op de hen aanbevoolene toezigt over de arme Weezen. Vervolgens is, naadat aan dit hun verzoek was voldaan, over het verstand van de gedaane erfstelling ingewonnen het gevoelen en goeddunken van eenige Rechtsgeleerden, welker zommigen oordeelden, dat de Executeurs verpligt waren, aan de Diaconen overtegeeven een behoorlyken Staat en Inventaris van de geheele naalaatenschap van wylen Christiaan van Houten; als ook aan dezelve Diaconen te doen behoorlyke reekening en verantwoording van hun gehouden bewind; en wyders aan dezelven uittekeeren, ten behoeve van het Weeshuis, als den eenigen, geheelen en onverdeelen erfgenaam, de zuivere renten van de by den Testateur naagelaatene gelden en goederen, voor zoodaanigen jaar of jaaren, in dewelken geene Kinderen, den ouderdom van vyfentwintig jaaren bereikt hebbende, uit dat Weeshuis uitgaan: terwyl anderen van begrip waren, dat de gemelde Executeurs niet gehouden waren in zoodaanige overgifte, reekening en verantwoording, als zoo even is omschreeven; immers en vooral niet aan de Diaconen alleen, naardien derzelver bewind, zoo wel over dit Weeshuis, als over alle de andere zaaken, aan hun toezigt bevoolen, is geheel ondergeschikt aan de Ouderlingen (2); en dat dan ook de opgemelde renten, voor zoodaanige jaaren, in dewelken geene Kinderen, tot den vyfentwintigjaarigen ouderdom gekoomen, uit het zelve Weeshuis uitgingen, moesten oploopen en bewaard worden, om naaderhand te saamen, wanneer in eenig volgend jaar één Kind, of meerdere Kinderen, dien gestelden ouderdom bereikt hebbende, uit het Weeshuis wierden ontslaagen, aan dezelven te worden uitgereikt, naardien dit Weeshuis, alleenlyk, op die voorwaarde tot Erfgenaam was benoemd geworden. Dus stonden deeze twee begrippen tegen elkanderen over, terwyl de Diaconen het eerstgemelde, en de Executeurs het laastgemelde gevoelen omhelsden; waarom de Executeurs dan ook, op den tweeden dag van October in den jaare 1753., hadden aangebooden, aan de alstoen byéén zynde Maandelyksche Vergaadering van Predikanten, Ouderlingen, Inspectoren en Diaconen, behoorlyke reekening van hun gehouden bewind in deezen te doen; doch 't welk ook alstoen met meerder drift, dan met wel beraaden overleg, zoo door de Diaconen, als door eenige andere Leden, werd in den wal geschooven. De Diaconen, als voerende het bewind over het gemelde Weeshuis en beweerende, dat aan hen, in dat opzigt, afzonderlyk de reekening moest gedaan en de jaarlyksche renten behoorden uitgereikt te worden, zich nu, door de weigering der Executeuren, ziende beroofd, zoo van het afzonderlyk opneemen der reekening, als van den

(1) Bladz. 1003., alwaar men duidelyk zien kan, hoe verre dit der Diaconen bewind zich uitstrekke.

(2) Dit heb ik hier booven, op Bladz. 1003. en Bladz. 1005. en 1006., reeds ten klaarsten aangetoond

den ontfang der opgemelde renten, dewelken zy ten behoeve van het Weeshuis, by het niet uitgaan van eenig Kind of Kinderen uit dat Huis, vorderden; en zich verbeeldende, dat de Executeurs, indien zy konden gedekt worden met het toeſtemmend gezag van den Magiſtraat deezer Stad, wel ligtelyk van dit hun opgevat begrip zouden afzien en dus de geeiſchte overgifte der voorzeide renten aan de Diaconen gewilliglyk doen; vonden daarom raadzaam, zich te vervoegen tot de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte, met een verzoek, dat hunner Ed. Groot Achtb. goede geliefte zyn mogte, om te verklaaren, dat dezelve Executeurs waren bevoegd tot het doen van deeze gevorderde overgifte, en hen dienvolgens te magtigen, om deeze overgifte aan de Diaconen te doen; doch welk verzoek, naadat daarop de Executeurs waren gehoord geworden, aan de Diaconen niet is gevolgd. De Diaconen, dus hier hun hoofd hebbende geſtooten, meenden verpligt te zyn, om middelen van rechten te gebruiken, en hebben daarom de voorgemelde Executeurs, tot bereiking van dit hun oogmerk, gedagvaard voor het Collegie van de Ed. Achtb. Heeren Gecommitteerde Vreedemaakeren binnen deeze Stad (1), alwaar de tweede Executeur, zynde de Wel-Eerwaardige Heer Caſparus Theodorus Scheffer, te dier tyd jongſte Predikant van deeze Gemeente (2), in het by de Diaconen geeiſchte hebbende bewilligd, ook daartoe, op zyn overgifte, door welgemelde Heeren Vreedemaakeren is verweezen geworden (3); terwyl de eerſte Executeur, zynde de Wel-Eerwaardige Heer Johannes Determeijer, te dier tyd oudſte Predikant deezer Gemeente, verklaarde, daarin niet te konnen toeſtemmen of over dit punt zich met de Diaconen verdraagen, ſchoon de Heeren Vreedemaakers de zaaken daartoe op alle moogelyke wyze trachteden te ſchikken; waarom dan ook by hun Ed. Achtb., zoo aan de Diaconen, als aan den gemelden eerſten Executeur, is gelaſt, hunne zaake, naar ſtyle van de Vierſchaar deezer Stad, te vervolgen (4). Dit aanhoudend weigeren van den eerſten Executeur is dan ook oorzaak geweeſt, dat de Diaconen deeze zaak hebben gebragt ter Rolle van het Collegie der Ed. Achtb. Heeren Schepenen deezer Stad en, aldaar den gemelden eerſten Executeur hebbende gedagvaard, naa het aanhaalen van

(1) Dit Collegie van Gecommitteerde Vreedemaakeren beſtaat uit één der Heeren regeerende Burgemeeſteren en twee der Heeren regeerende Schepenen, met den Heere Griffier, of den Heere Onder-Secretaris deezer Stad; en mag niemand in çivile zaaken zyn party in rechten betrekken, ten zy hy denzelven te vooren hebbe doen dagvaarden voor dit Collegie, waardoor dan ook verſtaan wordt de zaak aanhangig gemaakt te zyn voor de Vierſchaar deezer Stad; in gevolge van de Keure by Die van den Gerechte (of wel eigenlyk, by de Heeren Schout en Schepenen, met advis en goedvinden van de Heeren Burgemeeſteren en Regeerderen deezer Stad, welke beide Collegien, te ſaamen gevoegd zynde, uitmaaken het Collegie van Die van den Gerechte) op dit punt gemaakt op den 22. November van den jaare 1660, en by de Ed. Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland goedgekeurd en bekrachtigd op den 3. December van dat zelfde jaar; zoo als dezelve te zien is in het Groot Placaatb. D. IV. bladz. 477—479. en by F. van Mieris in de Handveſten, Privilegien, &c. der Stad Leyden, bladz. 184—187. Ook kan men over dit Collegie zien de oude Keure, by Die van den Gerechte, in voegen als vooren, vaſtgeſteld, zynde de CLXXVIe. Keure van het Leydſche Keurboek, gedrukt in den jaare 1658., pag. 255-264., in de welke by deeze, in den jaare 1660. door Die van den Gerechte (als vermeld is) gearreſteerde en door den Souverain geoctroyeerde, Keure nog al eenige veranderingen zyn gemaakt geworden.

(2) Deeze Wel-Eerwaardige Heer Casparus Theodorus Scheffer, was geboortig van Dortmond, eene kleine Stad in 't Graafſchap Marck, en werd tot Predikant deezer Gemeente herwaards van Campen, alwaar zyn Wel-Eerw. den Predikdienſt vervulde, beroepen in den jaare 1748., in de plaatze van den Wel-Eerwaardigen Heere Johannes Mulder, dewelke ſeedert den jaare 1742. tot op dien tyd, wanneer zyn Wel-Eerwaardige, tot de groote Gemeente van deeze Gezinte te Amſterdam, als haaren Leeraar, beroepen zynde, derwaards vertrok; (gelyk zyn Wel-Eerw. ook in die zelfde Gemeente als nog deezen zynen dienſt met de noodige getrouwheid waarneemt) met alle vlyt het Predikampt had bediend. Ook heeft de gemelde Wel-Eerwaardige Heer Scheffer deeze Gemeente met alle naarſtigheid en eenen Chriſtelyken iever geſticht, tot op zyn overlyden, voorgevallen in den jaare 1759.

(3) Dit is conform aan Artl. IV. der zoo even aangetoogene Keure op het Vreedemaaken van den 22. November 1660.

(4) Gelyk verſtaan is by Artl. XIV. van de opgemelde Keure van den 22. November 1660.

van verſcheide middelen en reedenen, tegen denzelven eiſch gedaan en geconcludeerd; eerſtelyk: „dat den Gedaagden zal „ worden gecondemneerd, aan de Eiſſchers te leeveren behoorlyken en pertinenten Staat en Inventaris van den „ boedel en goederen, die de voornoemde Chriſtiaan van Houten met zyn „ dood ontruimd en naagelaaten heeft, „ zoodaanig en in dier voegen, als de„ zelve boedel en goederen op zyn o„ verlyden zyn geconſtitueërd geweeſt, „ met den behoorlyken boedel-eed geſterkt:" ten anderen: „ Item, dat den „ Gedaagden meede zal worden gecondemneerd, aan de Eiſſchers behoorlyke „ reekening en verantwoording van den „ voorſchreeven boedel en goederen te „ doen, en aan de Eiſſchers ook te doen „ zien, waarin de Obligatien beſtaan, die „ door Hem Gedaagden en zyn Meede-Executeur aangekoft zyn geworden voor het provenu van den voorſchreeven geheelen boedel en goederen, behalven alleen van een ſomme „ van tweehonderd gulden, door den „ voorſchreeven Chriſtiaan van Houten „ aan de Executeuren gemaakt:" ten derden: „ Dat den Gedaagden ook nog „ verder zal worden gecondemneerd, om „ aan de Eiſſchers te extradeeren en overtegeeven het jaar zuivere intereſſen van „ de voorſchreeve aangekofte Obligatien, naa aftrek van alle honderdſte „ en tweehonderdſte penningen, die „ bereids verſcheenen zyn; en voorts „ van jaar tot jaar telkens gelyke extraditie en overgifte van een jaar zuivere intereſſen van dezelve aangekofte Obligatien, die, in 't vervolg van „ tyd, van jaar tot jaar verder zullen „ koomen te verſchynen, naa aftrek „ van alle honderdſte en tweehonderdſte „ penningen, als vooren, aan de Eiſſchers „ te doen:" ten vierden: „ En, laaſtelyk, dat den Gedaagden meede zal worden gecondemneerd, om de Eiſſchers „ met de voorſchreeve zuivere intereſſen „ der voorgemelde aangekofte Obligatien van alle die jaaren, waarin geen „ kind of kinderen, den ouderdom van „ vyfentwintig jaaren hebbende bereikt, „ uit het voorſchreeve Lutherſche Weeshuis uitgaan, ten behoeve van het „ zelve Weeshuis te laaten geworden, „ als met het zelve Weeshuis vry eigen goed; en om, van ieder ander jaar „ der zuivere intereſſen van de voorſchreeve aangekofte Obligatien, waarin „ kind of kinderen, den ouderdom van „ vyfentwintig jaaren bereikt hebbende, uit het voorſchreeve Lutherſche „ Weeshuis uitgaan, aan het zelve uitgaande Kind of Kinderen, een ieder „ van dezelven zyn gerechte portie van „ dien, onder behoorlyke quitantie van „ het zelve uitgaande kind of kinderen, door de Eiſſchers aan de voorſchreeve Executeuren, ter hunner requiſitie, te vertoonen, uitkeering te „ laaten doen: En dat, by onverwachte contradictie, den Gedaagden ook „ zal worden gecondemneerd in de koſten van den proçeſſe uit zyne privé „ beurze." Tegen welken eiſch en concluſie ook wederom door den Gedaagden verſcheide reedenen en middelen, ter zyner verantwoording en verdeediging dienende, zyn ingebragt geworden en wyders is gedaan, „ alhoewel ongehouden, en alleenlyk ten „ overvloede, preſentatie, en verklaard, „ dat, gelyk de Gedaagde nooit weigerig was geweeſt, hy ook als nog „ bereid en te vreede was, om aan de „ Eiſſchers, voor zoo verre dezelven „ met de bezorging van het gemelde „ Lutherſche Weeshuis waren gechargeerd, en verder of anders niet, daar „ van by deezen wel expreſſelyk proteſteerende, te leeveren behoorlyken „ en pertinenten Staat en Inventaris van „ den boedel en goederen, door den „ voornoemden Chriſtiaan van Houten „ met zyn dood ontruimd en naagelaaten, in dier voegen, als dezelven op „ zyn overlyden waren geconſtitueerd „ geweeſt, met den behoorlyken boedel-eed geſterkt; mitsgaders, aan de „ Eiſſchers, in dezelve qualiteit, te doen „ behoorlyke reekening en verantwoording van den gemelden boedel en goederen, en aan dezelven te doen zien, „ waar in de Obligatien beſtaan, door „ den Gedaagden en zynen Meede-Executeur voor het reſpective provenu „ aangekoft; en voorts de jaarlykſche „ revenuën der boovengemelde Obligatien, in zyne voorſchreeve qualiteit, „ uittekeeren aan de uitgaande Kinderen uit het gemelde Weeshuis, en „ den ouderdom van vyfentwintig jaaren bereikt hebbende, in dier voegen, „ als, volgens meergemelde teſtamentaire diſpoſitie, behoorde: Suſtineerende de Gedaagde met deeze overboodige preſentatie, alleenlyk ten „ overvloede en om gevoegs wille gedaan, zonder nochtans daarmeede eenigzins te avoueëren de qualiteit of

„ het

„ het gefuftineerde van de Eifſchers in „ deezen, daarvan meede wel expreſſelyk by deezen proteſteerende, te konnen en te moogen volſtaan, en dat „ zulks alzoo, des noods, zoude worden verklaard;" en is wyders door den Gedaagden, onder beneficie van deeze preſentatie, antwoordende, geconcludeerd ten fine van niet ontfangelyk, en voorts als naar ſtyle; zoo echter, „ dat de Eifſchers zouden worden gecondemneerd in de koſten van deezen „ proçeſſe uit hunne privé beurze, zonder dezelven op eenigerhande wyzen „ tot laſten van het voorſchreeve Lutherſche Weeshuis te moogen brengen." Op welke preſentatie dan ook door de Eifſchers, naa aanhaaling van breedvoerige middelen, is gedaan *acçeptatie van het eerſte en tweede lid van dezelve en daarop verzocht condemnatie; en voorts het verdere gepreſenteerde, zoo als het zelve is leggende, geheel gerefuſeerd* en verder gepersiſteerd voor Repliek. Waarnaa wederom door den Gedaagden, meede eenige middelen zynde bygebragt, is gepersiſteerd voor Dupliek. De zaaken nu in deezer voegen ſtaande en den Gedaagden, by zyne concluſie van Dupliek, niet bewilligd hebbende in de by de Eifſchers verzochte condemnatie, waarom ook dezelve niet was gevolgd, vonden de Eisſchers, naa een zeer langduurig overleg, goed, om, alvoorens deeze zaak, dewelke men in den zelfden ſtaat, geduurende den tyd van drie maanden, had gelaaten, verder te voldingen, ter Rolle van het Collegie van de Ed. Achtb. Heeren Schepenen deezer Stad, te *verzoeken als nog condemnatie op het geacçepteerde eerſte en tweede lid van des Gedaagdes voorſchreeve preſentatie*; tegen welk verzoek de Gedaagde beweerde, *daarop, vermits de preſentatie niet volleedig was geacçepteerd, geen condemnatie te konnen vallen*; terwyl de Eifſchers by dit hun verzoek perſiſteerden voor Repliek; en de Gedaagde voor Dupliek: waarop dit geſchil voor de Heeren Commiſſariſſen van de Rolle mondeling is bepleit geworden, en vervolgens daarin gevallen deeze Uitſpraak, of liever dit Appoinctement Diſpoſitief:

„ Commiſſariſſen, zittende ter Audientie van de Rolle, gehoord „ de mondelinge Pleidoye, en op al- „ les gelet, doende recht, Verklaaren „ in deezen, voor als nog, geen condemnatie te konnen vallen, en Ordonneeren Partijen, de Zaake ten „ principaale behoorlyk te voldingen, „ en te inſtruëeren, als naar ſtyle, en Reſerveeren de koſten, ten deezen gevallen, ten uyteinde van de Zaake ten „ principaale.

„ Actum by de Heeren Van Dorp, „ Lynſlager, en Heyns, op den „ 8en. July 1754. en gepronunçiëerd „ den 10en. dito.

Wanneer nu de Eifſchers zagen, dat deeze Uitſpraak niet was gevallen naar hun genoegen, en dus oordeelden, dat zy met dezelve waren bezwaard, zoo hebben zy ter Griffie deezer Stad gedaan aanteekenen, *van de boovenſtaande Diſpoſitie of Vonniſſe van Heeren Commiſſariſſen te koomen in Reauditie, of zich te ſtellen Appellanten aan het volle Collegie van Heeren Schepenen.* In deeze Reauditie nu is door de Eifſchers geconcludeerd, „ tot „ nullité of correctie van 't Vonniſſe van „ Heeren Commiſſariſſen van de Rolle „ van dato 8. July 1754. en gepronunçiëerd den 10. dito, ten deezen in „ queſtie; en, dat, het Ed. Achtb. Collegie doende, dat Commiſſariſſen van „ de Rolle hadden behooren gedaan te „ hebben, als nog de verzochte condemnatie op het geacçepteerde eerſte „ en tweede lid van des Gerequireerde's „ gedaane preſentatie zal worden gedeçerneerd, cum expenſis van deeze „ en de voorgaande inſtantie." Hier tegen is wederom door den Gedaagden, „ alvoorens te antwoorden in cas van „ Reauditie, geproponeerd exçeptie van „ niet ontfangelykheid in cas van Reauditie, en geconcludeerd tot admiſſie „ van dezelve en abſolutie van deeze inſtantie, maakende wel expreſſelyk „ eiſch van koſten van deeze inſtantie „ uit de privé beurze van de Eifſchers „ en Geëxçipiëerden, daarop alvoorens „ wel expreſſelyk recht verzoekende en „ niet, dan dien onverminderd, en alleen, in gevalle, dat deeze voorſchreeve exçeptie mogte worden gerejecteerd; (des neen) en alsdan, „ antwoordende in cas van Reauditie, „ geconcludeerd tot approbatie van het „ Appoinctement Diſpoſitief van de „ Heeren Commiſſariſſen van de Rolle „ in dato den 8. July 1754., en gepronunçiëerd den 10. dito, alhier in queſtie; met de koſten van deeze inſtantie uit de privé beurze van de Eisſcheren." Waarnaa, de Eifſchers we-

wederom hebbende geconcludeerd „tot „ rejectie van de geproponeerde exçeptie, cum expensis, te betaalen uit des „ Gedaagde's prive beurze," is verder ten deezen, zoo op de Reauditie, als op de Exçeptie, by de wederzydsche dingpligtige partijen gepersisteerd voor Repliek en Dupliek, en ook dit geschil voor het Collegie van de Heeren Schepenen deezer Stad mondeling bepleit geworden. Geduurende dit pleidoy is het gebeurd, dat den Procureur van de Eisscheren en Geëxçipiëerden heeft laaten notuleeren, dat hy Procureur „voor „ de Eisschers declareerde, ten over„ vloede, dat de intentie van de Eis„ schers, in het acçepteeren van het „ eerste en tweede lid van des Gedaag„ de's gedaane presentatie, direct of in„ direct, nooit anders is geweest, en „ dat dezelve acçeptatie niet anders ver„ staan moet worden door de Eisschers „ te zyn gedaan, dan voor zoo verre „ dezelven met de bezorging van het „ Luthersche Weeshuis alhier zyn ge„ chargeerd, en verder of anders niet; „ en dien volgende te vreede te zyn, „ dat de verzochte condemnatie alzoo „ werde gedeçerneerd; en dat hy per„ sisteerde onder benefiçie van dien, als „ latius apud acta." Waarop terstond door den Procureur van den Gedaagden en Exçipient in de notulen is gebragt, dat hy voor den Gedaagden en Exçipient „afsloeg het voorenstaande decla„ ratoir, als intempestive, onbehoor„ lyk, tegen recht en practyk aan, ge„ daan en, booven dien, als captieus en „ ten eenenmaale insuffisant; en persi„ steerde als apud acta." Wyders is, naa dit gehouden pleitgeding, het voorgemelde geschil door de Ed. Achtb. Heeren Schepenen deezer Stad op den 23. July van dat zelfde jaar beslist geworden op de volgende wyze.

„ Schepenen gehoord de mondelinge „ Pleidoye en op alles gelet, doen„ de recht, in cas van Reauditie, zonder „ regard te neemen op het informeel „ genotuleerde, geduurende de voorn. „ Pleidoye gedaan, Rejecteeren de ge„ proponeerde exçeptie, en Verklaaren „ de Impetranten van Reauditie en Ge„ exçipiëerden in 't zelve cas by 't „ Vonnisse van Schepenen-Commissaris„ sen van de Rolle, in questie, te weezen „ niet bezwaard; Condemneeren dezel„ ven in de boete van Reauditie, en Re„ serveeren de verdere kosten van deeze „ instantie, ten uiteinde van de Zaake „ ten principaale.

„ Actum by de Heeren Gronovius, „ Chastelein, Sautyn, Van Dorp, „ Lynslager, Heyns en Pompe van „ Slingeland, huiden den 23. July „ 1754. en gepronunçiëerd ten „ zelfden dage.

Dit ingevallen verschil aldus uit den weg geruimd zynde, is de voornaame zaak wederom ter hand genoomen en in dezelve, ter Rolle van de Vierschaar deezer Stad, onderling gewisseld van Inventaris en Stukken; ook wederzyds naadere productie gedaan en de getuigen van den Gedaagden voor Heeren Schepenen - Meesteren gehoord, en in de zaak verder geproçedeerd, als naar style, tot dat dezelve, geheel en al voldongen zynde, in dien staat was gebragt, dat, naa gehouden pleitgeding, daarin het Vonnis van de Ed. Achtb. Heeren Schepenen deezer Stad konde worden afgewacht: gelyk dan ook het mondelinge pleidoy voor het Collegie der welgemelde Ed. Achtb. Heeren Schepenen daarop is gevolgd; naa het welk haare Ed. Achtbaarheden goedvonden, om, en den Eisscheren, en den Gedaagden, te gelasten, van in persoon te verschynen voor drie Heeren Commissarissen uit dit Collegie van hun Ed. Achtb. en den Heere Griffier, dewelken te saamen zouden trachten, door hunne bemiddelende tusschenspraak, indien het moogelyk ware, het geheele verschil in 't vriendelyke afte doen en dus de twistende partijen met elkanderen te vereënigen. Doch, deeze pryswaardige poogingen, niet tegenstaande de meenigvuldige en sterke aanhoudingen van deeze vier Heeren, te vergeefs in 't werk gesteld, alle goede en bedaarde voorslagen verworpen en dus alle moogelyke middelen van bevrediging vruchteloos ondernoomen zynde, is eindelyk by het welgemelde Ed. Achtbaare Collegie in deeze zaak geveld het volgende Vonnis.

„ *Vonnis van de Ed. Achtb. Hee„ ren Schepenen der Stad Ley„ den, in de zaake van Diaco„ nen van de Luthersche Ge„ meente binnen deeze Stad, „ Eisschers, ter eene;*

„ *Contra*

„ *Johannes Determeijer, Oudste „ Predikant en Leeraar van de „ Lu-*

,, *Lutherſche Gemeente voorn.*,
,, *in qualiteit als Executeur*
,, *van den Teſtamente van wylen*
,, *Chriſtiaan van Houten*, *in*
,, *zyn leeven Wynwerker alhier*,
,, *Gedaagden*, *ter andere zyde;*

,, *die voor het Collegie van hun Ed.*
,, *Achtb. mondeling was bepleit*
,, *geworden.*

,, Schepenen, gehoord de mondelinge
,, Pleidoye, gezien het geprodu-
,, çeerde, en op alles gelet, doende
,, recht, zonder regard te neemen op
,, de Preſentatie van wegen den Gedaag-
,, den gedaan, Ontzeggen aan de Eiſſ^{rs}
,, hunnen Eiſch en Concluſie, op en
,, jegens den Gedaagden, in qualiteit,
,, zoo als hy geroepen is, gedaan en ge-
,, noomen, en Condemneeren de Eiſſ^{rs}
,, in de koſten van deezen Proçeſſe, te
,, betaalen uit hunne privé beurs, zonder
,, dezelven, op eenigerhande wyze, tot
,, laſten van het Lutherſche Weeshuis
,, binnen deeze Stad te moogen brengen,
,, ter taxatie en moderatie van hunne
,, Ed. Achtb.

,, Actum by de Heeren Pla, Lynſla-
,, ger, Pompe van Slingeland, van
,, der Goes W. Z. en Hubrecht,
,, den 14. Juny 1755., gereſumeerd
,, en gepronunçieerd ten zelfden
,, daage (1).

Wanneer nu de Diaconen van deeze Gemeente zich, door dit by hunne Ed. Achtb. gewysde, geheel zagen verſtooken van hun beöogde doelwit, en dus meenden, by dit Vonnis van de Heeren Schepenen deezer Stad merkelyk te zyn bezwaard, zoo hebben zy ook al ſpoediglyk, en wel op den 21. Juny van dat zelfde jaar, ter Griffie deezer Stad doen aanteekenen en verklaaren, dat zy *zich zelven van het bovenſtaande Vonniſſe ſtelden Appellanten aan den Ed. Hove van Holland*; gelyk zy dan ook vervolgens van het zelve Hof hebben verzocht en bekoomen Mandement van Appel, met de clauſule van Relief, voor zoo veel des noods, uit krachte van het welk deeze zaak aldaar tuſſchen de wederzydſche partijen, als naar ſtyle, is voldongen en voor het Collegie der Edele Moogende Heeren, Raaden in den Hove van Holland, Zeeland en Frieſland, bepleit geworden, met dien uitſlag voor de opgemelde Diaconen, dat het Vonnis, by de Heeren Schepenen van deeze Stad in deeze zaak geweezen, door de opgevolgde Sententie van den Ed. Hove op den 21. July van den jaare 1756. is goedgekeurd en beveſtigd geworden, zoo als dezelve alhier volgt.

,, *In der Zacke*, *hangende voor den*
,, *Hove van Holland*, *tuſſchen*
,, *Diaconen van de Lutherſe Ge-*
,, *meente binnen de Stadt Ley-*
,, *den*, *Impetranten van Mande-*
,, *ment in cas d'Appel met de*
,, *Clauſule van Relieff*, *voor zoo*
,, *veel des noods*, *ter eenre;*

,, *ende*

,, *Johannes Determeijer*, *Oudſte*
,, *Predicant en Leeraar in de*
,, *Lutherſe Gemeente binnen de*
,, *voorſz. Stadt Leyden*, *in quali-*
,, *teyt als Executeur van den*
,, *Teſtamente van Chriſtiaan van*
,, *Houten*, *in zyn leeven Wyn-*
,, *werker binnen de Stadt Ley-*
,, *den voornt. Gedaagde int*
,, *voorſz. cas*, *ter andere zyde*,

,, *Die int Collegie van den Rade mon-*
,, *deling was bepleyt.*

,, 'T Voorſz. Hoff, met rype delibe-
,, ratie van Raade doorgezien
,, ende overwogen hebbende alle t gunt
,, ter

(1) Deeze proçeduren, dewelken in 't geheel, met alle de Notulen en Dingtaalen, gevonden worden in het, ter Griffie deezer Stad beruſtende, Groot Dingboek V. begonnen 1746. fol^{s}. 213. vſ. — 216. vſ.; item fols. 218 — 220.; als ook fol^{s}. 221. vſ. 222. 237. vſ. 238 en 243.; heb ik noodzaaklyk geoordeeld, alhier een weinig uitvoeriger, dan ik anderzins wel zoude hebben gedaan, ter needer te ſtellen, zoo, omdat dezelven betrekking hebben tot het hiervoor, op Bladz. 1003, breedvoeriger omſchreeven bewind van de Diaconen ontrent het Weeshuis deezer Gemeente; als ook, opdat de gunſtige Leezers een des te beeter begrip van de in deeze zaake hiernaa gevolgde Sententie van den Ed. Hoogen Raade over Holland, Zeeland en Frieſland, op den 30. September 1757. by hunne Edele Moogenden geweezen, en meede hier achter volgende, dewelke wel ligtelyk by zommigen, zonder kennis van de ten deezen voor de Vierſchaar deezer Stad gehoudene proçeduren, minder zoude worden verſtaan, zouden konnen krygen. Doch, de verdere proçeduren in cas d'Appel, over dit verſchil, vervolgens, zoo voor den Ed. Hove van Holland,

„ ter materie dienende is, Doende „ regt, in den name ende van wegens „ de Hooge Overigheyt, ende Graaf- „ lykheyt van Holland, Zeeland, en „ Vriesland, interineert de Clausule van „ relieff in der Impetranten Mandement „ geinsereert, releveert haar dien vol- „ gende voor zoo veel des noods van „ de indebite verheffing en prosecutie „ hunner appellatie, verklaart niet te „ min de Impetranten by 't Vonnis van „ Schepenen der Stad Leyden van den „ 14. Juny 1755., alhier in questie, te „ wesen niet beswaart, en Condem- „ neert de Impetranten in de Costen van „ dezen Procesſe uyt haar privé beurse „ te betalen tot tauxatie en moderatie „ van den voorsz. Hoove, midsgaders in „ de boete van 't fôl appel.

„ Gedaan in den Haage by de H^ren „ Mes Johan Iman Cau, Heere van „ Dussen Muylkerken en Gienho- „ ven, Adriaan vander Mieden, Jo- „ han Diederick van Slingeland, „ Pieter Meerman, Jacob Arent van „ Wassenaar, Heere van Hazars- „ woude en Pieter Jan Nolst, Raads- „ luyden van Holland, en gepro- „ nuntiëert den 21. July 1756.

Maar, geheel anders was het begrip van den Ed. Hoogen Raade over Holland, Zeeland en Friesland in deeze zaake, dewelke door de meergemelde Diaconen, meenende, als nog niet te moeten berusten in het Vonnis van de Heeren Schepenen deezer Stad, aldus door eene daarop gevolgde Sententie van den Ed. Hove van Holland, Zeeland en Friesland bekrachtigd, ook ter kennisse van dit hooge Collegie werd gebragt door het verzoeken van een Mandement in cas relief d'Appel; want, wanneer aan hen dit verzochte Mandement was verleend geworden, zoo is, naa dat zy in de behandeling deezer procéduren voor dit hooge Collegie eenige veranderingen, door het doen van zeeker Declaratoir en Presentatie, hadden gemaakt en ook vervolgens deeze zaak aldaar, als naar style, was voldongen, als meede voor het Collegie der Edele Moogende Heeren, Raaden in deezen Hoogen Raade, bepleit, door hunne Ed. Moogenden het meergemelde Vonnis van de Heeren Schepenen deezer Stad, door de opgevolgde Sententie van den Ed. Hove van Holland, Zeeland en Friesland bevestigd, vernietigd en deeze zaake op eene gansch andere wyze beslist geworden, gelyk gezien kan worden uit het volgende

„ *Dictum tusschen Diaconen van „ de Lutherse Gemeente binnen „ Leyden, Imp^ten van Mand. in „ Cas Relieff d'Appel, ter eenre,*

„ *ende*

„ *Johannes Determeijer, Oudste „ Predikant en Leeraar van de- „ selvde Gemeente, in qualiteyt „ als Executeur van den Testa- „ mente van wylen Christiaan „ van Houten, in zyn leeven „ Wynwerker te Leyden, Ged. int „ voorsz. cas, ter andere zyde,*

„ *Die voor t' Collegie van den Rade „ mondeling was bepleyt.*

„ 'T Hoff met rype deliberatie van „ Rade doorgezien enz. en heeft „ mogen moveren, Doende regt uyt den „ naam en van weegens de Hoge Ove- „ righeyd ende Graeflykheyd van Hol- „ land, Zeeland, ende Friesland, inte- „ rineert de Clausule van Relieff in der „ Impet^n Mandement geinsereert, rele- „ veert hen van de indebite verheffing „ en prosecutie hunner Appellatie, doet „ te niet het Vonnisse van Schepenen „ der Stad Leyden, in dato 14. Juny „ 1755., en de opgevolgde Confirma- „ toire Sententie van den Raade Provin- „ tiaal in dato 21. July 1756., beide in „ questie, en doende 't gunt gem. Sche- „ penen en Die van den Raade Provintiaal „ hadden behooren gedaan te hebben, „ voor zo veel aangaat de twee eerste „ leeden van den Eysch, en Conclusie „ ter eerster instantie gedaan, en geno- „ men, gelet op de Presentatie en Ac- „ ceptatie, als meede op het opgevolgde „ Declaratoir, ter eerster instantie re- „ spective gedaan, Condemneert den „ Gedaagden aan de Imp^ten in hunne „ qualiteyt, voor zo verre zy gechar- „ geert zyn met de besorging van het „ Lutherse Weeshuys te Leyden voorn^d „ en

land, Zeeland en Friesland; als naaderhand voor den Ed. Hoogen Raade over Holland, Zeeland en Friesland; gehouden, zyn alhier maar kortelyk door my verhaald geworden, naardien ik derzelver Notulen en Dingtaalen, aldaar gehouden, niet heb bekoomen.

,, en verders of anders niet, te leveren
,, behoorlyke en pertinente Staat en In-
,, ventaris van den boedel en goederen,
,, door Christiaan van Houten met zyn
,, dood ontruymt en nagelaten, in dier-
,, voegen als deselven op zyn overlyden
,, zyn geconstitueert geweest, met den
,, gewoonelyken boedel-eed gesterkt,
,, mitsgaders aan de Imp^{tn} in hunne
,, voorsz. qualiteyt te doen behoorlyke
,, Reekening, en Verantwoording van
,, gem^{dn} boedel en goederen, en aan de-
,, selven te doen zien, waar in de Obli-
,, gatien bestaan, door den Ged^{n} en zyn
,, Meede-Executeur voor het respective
,, provenu van den voorsz. boedel aange-
,, kogt; en, voor zo veel aangaat de twee
,, laatste leeden van den voorsz. Eysch en
,, Conclusie, doende op nieuws regt,
,, gelet op het Declaratoir en Presentatie,
,, ten dien opzigte door de Imp^{tn} voor
,, deezen Hogen Rade gedaan, Con-
,, demneert den Ged^{n}. in zyn voorsz.
,, qualiteyt, omme alle de zuyvere vrug-
,, ten en intreffen der voorsz. aangekogte
,, Obligatien, van en over alle de jaaren,
,, waarin 'er geen kinderen uyt 't voorsz.
,, Weeshuys uytgaan, dewelken den
,, ouderdom van vyff en twintig jaaren
,, hebben bereykt, van tyd tot tyd aan
,, de Imp^{tn}. in hunne voorsz. qualiteyt, en
,, zulks privativelyk, ten behoeve van
,, het Lutherse Weeshuys te extradee-
,, ren en overtegeeven, omme daarmeede
,, de Imp^{tn}. in hunne gemelde qualiteyt
,, ten behoeve van het zelve Weeshuys
,, te laaten geworden, als met het vry
,, eygen goed van 't voorsz. Weeshuys:
,, Verklaart wyders, dat het verdere of
,, andere geëyschte by de Imp^{tn}. ter
,, eerster instantie, door hetzelve Decla-
,, ratoir komt te cesseeren; Condem-
,, neert den Gedaagden in de helft van de
,, kosten, ter eerster instantie gevallen,
,, en Compenseert de verdere costen, so
,, van deesen, als van de vorige instantie,
,, om reedenen.

,, Gepronuntieert in 's Hage den 30.
,, September 1757.

En heeft de Wel-Eerwaardige Heer Johannes Determeijer, der onlusten reeds moede, en ook meenende, voor zich genoeg te hebben gedaan, om het eens vastgestelde bestier in deeze Gemeente, hier booven (1) breeder omschreeven, te handhaaven, geöordeeld, in deeze Sententie van den welgemelden Hoogen Raade te konnen en moeten berusten, zonder daarvan herziening of Revisie te verzoeken: zoo als zyn Wel-Eerwaardige dan ook daarin heeft berust en vervolgens zynen dienst, als Leeraar in deeze Gemeente, in dewelke Hem, zoo geduurende deeze voorverhaalde geschillen en proçeduren, als korten tyd daarnaa, veelerhande bitterheden, door toedoen van zommige woelzieke en heerschzuchtige geesten, die, met het aan hen, volgens de Kerkelyke Wetten, opgedraagen bewind niet vergenoegd, naar hooger en meerder gezag stonden en de Predikanten aan zich geheel wilden onderworpen maaken, om over dezelven onbepaaldelyk en willekeurigly te konnen heerschen, en alle de zaaken van den Kerkenraad, naar hun goedvinden alleen, te bestieren, waren aangedaan, needergelegd en zyne woonplaats na de Stad Amsterdam overgebragt (2). Inmiddels kan een ieder, die deeze kostbaare, en eene zeer groote verwydering en bynaa onherstelbaare breuke in deeze Gemeente veroorzaakt heb-

(1) Dit bestier heb ik hier booven, op Bladz. 1003-1007., in het breede beschreeven.

(2) De Wel-Eerwaardige Heer Johannes Determeijer, geboortig van Rotterdam, is in den jaare 1727., in plaatze van den overleedenen Wel-Eerwaardigen Heere Jasper de Hartog, die, geduurende een tyd van vyfentwingtig jaaren, de Gemeente, toegedaan de onveranderde Augsburgsche Confessie, in deeze Stad met leer en leven had gesticht; herwaards uit de Stad Alkmaar beroepen geworden en heeft deezen zynen dienst, met alle getrouwheid en naarstigheid, geduurende een tyd van meerdere, dan dertig, jaaren, in dezelve waargenoomen tot in den jaare 1758., wanneer Hy van denzelven heeft afstand gedaan, om zyne overige dagen en naderenden ouderdom in eene aangenaame en stille rust, dewelke wy aan zyn Wel-Eerwaardigen nog voor langen tyd, tot op een zaalig ontslaapen, toewenschen, doortebrengen; en heeft zyn Wel-Eerwaardige alstoen zyne woonplaats overgebragt na de Stad Amsterdam, alwaar zyne naaste Familie zich bevindt, en alwaar Hy ook tot op huiden toe zich onthoudt; terwyl aan Hem in deezen zynen dienst is opgevolgd de Wel-Eerwaardige Heer Christiaan Retman, die thans, reeds zynde oudste Leeraar deezer Christelyke Gemeente, aan dezelve door zyne uitmuntende godvrucht en vreedelievenden wandel, een waardig voorganger verstrekt, terwyl wy hartelyk wenschen, dat zyn Wel-Eerwaardigen deezen dienst, nog veele jaaren, tot nut van deeze Gemeente en tot bevordering van veeler zielen eeuwig heil, met alle welzyn en vergenoegen, zal moogen bekleeden!

hebbende, procéduren, met een aandachtig oog, beſchouwt, ligtelyk begrypen, hoe noodzaaklyk het zy, dat de waare meening van een Teſtateur dóor eene bekwaame pen met de allerduidelykſte woorden, deweiken geene de minſte twyfeling naar zich konnen ſleepen, worde uitgedrukt en daardoor alle geſchil over het verſtand dier woorden vermyd.

Voorts moet ik hier, by het gezegde van den Heere van Mieris (1), dat deeze Stad vrydom van het middel, op het gemaal en den turf ten behoeve der Stad geheeven wordende, heeft vergund voor de Armen deezer Gemeente, nog voegen, dat door hunne Ed. Groot Moog. in den jaare 1682. ook een gelyken vrydom van deeze zelfde, ten behoeve van het Gemeene Land geheeven wordende, middelen aan den Kerkenraad van deeze Gemeente, tot nut van haare Armen is toegeſtaan op dien zelfden voet, als zulks aan de Gemeenten van deeze Gezindheid, in zommige andere Steeden van ons Vaderland zich bevindende, reeds voorheen was vergund geworden, gelyk dit alles breeder blykt uit het hier ingelaſchte

„ *Requeſt, door den Kerckenraet*
„ *van de Augsburgſche Confeſſie te*
„ *Leyden aan de Ed. Gr. Mog.*
„ *Heeren Staten van Holland en*
„ *Weſtvrieſland gepreſenteert, tot*
„ *bekooming van vrydom in den*
„ *impoſt op het Gemaal en den*
„ *Turff, ten behoeve hunner Ar-*
„ *men; en Appoinctementen van*
„ *de Heeren Staten op het zelfde*
„ *Requeſt; in datis* 19. *January*
„ *en* 18. *December* 1682.

„ *Pro Deo.*

„ *Aen de Ed. Groot Mog. Heeren Staten*
„ *van Holland en Weſtvrieſland;*

„ Geev reverentelyck te kennen den „ Kerckenraet van de Augsburg- „ ſe Confeſſie binnen der Stad Leyden, „ dat d'arme ende behoeftige menſchen, „ die by haer werdende onderhouden, „ van tyd tot tyd in zodanigen hogen „ getale ſyn geaccreſſeert, ende hare „ laſten daer door zoo verſwaert, dat ſy „ nu onmachtig geworden ſyn, alle de- „ ſelve te connen ſuſtenteren; te meer, „ ten opſichte onder hare kleyne Ge- „ meente, een groot gedeelte is, dat „ ſeer gemeene, en gering vermogende „ perſoonen ſyn, daer van dan vervol- „ gens nauwlycx yets tot voordeel van „ den armen Comt.

„ 'T welck by deſe bedroefde nering- „ loſe tyden wel die apparentie heeft, „ van in grooter getal te ſullen toenee- „ men. Waeromme ſy Suppl[ten] en uyt „ een teder Compaſſieus medelyden, dat „ ſy met veele bedroefde, miſerable, en „ nooddruckende weduwen, ende wee- „ ſen ſyn hebbende, geraden geworden „ ſyn, haer toevlucht te nemen, tot de „ vleugelen der barmhertigheyd van „ Ued[e] Groot Mog. met ootmoedelyc- „ ke beede, ende ſmeeking, ten einde „ het Ued[e] Groot Mog. goedertierne „ believe ſy, den armen haerder Sup- „ pl[ten] met d'oogen van liefde aenteſien, „ ende haer Suppl[ten] tot faciliteyt van de „ gemelde laſten der voorſ. armen, mede „ te vergunnen den vrydom in den Impoſt „ van 't gemael, ende van den turf, ge- „ lyck 't ſelve by Ued[e] Groot Mog. in „ andere Steden ten behouve van den Ar- „ men aen de Gemeynten de Augsburg- „ ſe Confeſſie toegedaen ſynde voor de- „ ſen goetgunſtelycken is verleend. „ 't welk doende, &c.

(*was geteekend*)
Gillis Deegens.
Jan Muysken.
Gysbert van der Harſt.

(*ter zyde ſtond*)

„ De Staten van Hollant ende Weſt- „ vrieſlant vinde goet, dat deze Req[te] „ geſteld zal werde in handen van haer „ Ed. Gro Mo. Gecom[de] Rade, omme „ deſelve te examinere en te diene van „ hare Conſideratien en advis.

„ Actum den 19. Jan[ry] 1682.

(*laager ſtond*)

„ Ter Ordonn[e] van de Staten.

(*was geteekend*)
Simon van Beaumont.

(*en verder ſtond*)

„ De Staten van Hollant ende Weſt- „ vrieſlant geſien de Conſideratien en „ het Advis van haer Ed. Gro. Mo. Ge- „ comm[de] Raden, verclaren aen Sup- „ pl[ten] de verſochte vrydom van Im- „ poſt op den turff & het gemael te ſul- „ len

(1) Zie denzelven hier booven, op Bladz. 105.

„ len toestaen, als wanneer sy haer Armen in een apart daer toe gesticht huys sullen komen te onderhouden, dogh anders ofte eerder niet.

„ Actum 18. Xber 1682.

(Laager stond)

„ Ter ord^{e} van de Staten

(En was geteekend)

Simon van Beaumont.

(Achter op het request stond)

„ Dient tot Memory dat dit request is gedenosieertt op den 26. Maartt op de verpachting van den turff gedaan by haar E. E. Mogende: — 1686. Is mede van gelycke geschiedt by de verpachting van 't gemaal in dato 26. July 1686.

Naar het Origineele, berustende onder den Kerkenraad deezer Gemeente, en, met bewilliging van denzelven Kerkenraad, my op het vriendelykste meegedeeld door den Wel-Eerwaardigen Heere Christiaan Retman, Predikant in deeze Christelyke Gemeente, toegedaan de onveranderde Augsburgsche Confessie.

Nog hebben hooggemelde Heeren Staaten op den derden dag van November in den jaare 1757. aan de Diaconen deezer Gemeente, als Regenten van het Weeshuis, op hun verzoek, ten nutte van het zelve Weeshuis, goedgunstiglyk toegestaan een zeer voordeelig Octroy wegens het erven van goederen, aan de zoodaanigen, die in het zelve Weeshuis zyn opgevoed of uit de aalmoessen onderhouden, en zonder kinderen of afkoomelingen koomen te overlyden, opgekoomen en by hen naagelaaten; 't welk breeder uit de volgende Opene Brieven van Octroy kan worden gezien.

Octroy door de Ed. Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Westfriesland verleend aan de Diaconen van de Luthersche Gemeente te Leyden, als Regenten van het Weeshuis deezer Gezinte, wegens erfenissen van de goederen, door Persoonen, in het zelve Weeshuis opgevoed, of gealimenteerd geweest zynde, naagelaaten; in dato den 3. November 1757.

„ *Voor den Armen.*

„ De Staten van Holland en Westvriesland, doen te weeten, also „ Ons te kennen is gegeeven, by Diaconen van de Luthersche Gemeente, als Regenten van 't Weeshuys van dezelve gesintheid binnen Leyden, dat Wy by Onse Resol^{e} in dato 6. Juny 1733. niet alleen aan de Aalmoeseniers Weeshuys binnen Amsterdam, goedgunstiglyk hadden gelieven te verleenen, Octroy omtrent 't aenvaerden en na zig neemen der Erffenissen, welke by eenige persoonen door de Regenten van 't zelve huys gealimenteert, of geadsisteerd zynde, zoude worden nagelaten, maar dat ook Wy by deselve resol^{e} te gelyk hadden gelieven goed te vinden, en te verstaen, dat gelyke Octroyen, des versogt werdende, zoude verleent worden aan alle andere Opsienders en regenten of besorgers van Gereformeerde of protestantsche Godshuysen, ten aansien van persoonen, door deselve gealimenteert wordende, 't zy deselve gealimenteert worden in een publicq Godshuys daar toe opgeregt of daar buyten, dogh egter onder het opsigt van Gereformeerde of protestantsche besorgers. Dat ingevolge van deese Onse Resol^{e} van Ons, van tyd tot tyd, ook aan andere protestantsche Godshuysen diergelyken Octroyen waaren verleent geworden, en dat ook alle deselve door Ons waaren vermeerderd geworden by een Ampliatie in dato den 16. Juny 1751., waar by Wy alle, welke, of in den Jaere 1733., of daar na zodanige Octroyen hadden geobtineert, hadden gequalificeert, omme met de geadsisteerden, of gealimenteerde, eenige erffenissen, legaten, of giften, staande hunne alimentatie of adsistentie, verkreegen hebbende, of met hunne descendenten, na hun overleyden, voor de genooten alimentatie pen^{en} af te mogen reekenen. Dat zy Suppl^{n} in hunne gem. qual^{t} wel tot heden toe zyn geweest in de vredige possessie van dese bovegenoemde regten, en deselve op diergelyke wyze zonder tegenseggen van Imand hadden geexerceerd en geoeffend, dog egter vreesende dat mogelyk de bestaanbaerheid van diergelyke Costume t' eeniger tyd in twyffel getrokken wordende, zy Suppl^{ten} dan den grond van dit hun regt niet klaer genoeg zouden kunnen aantoonen, zoo waaren zy Suppl^{n} mitsdien te raaden geworden, omme in navolging van andere protestantsche Godshuyzen

„ zig

,, zig by deesen seer eerbiediglyk te
,, keeren tot Ons, ootmoedig smeeken-
,, de, dat ook zy Suppl^{n} met soodanig
,, een Octroy, als ten deze opsigten,
,, aan seer veele protestantsche Diaconien
,, & Godshuyzen goedgunstiglyk waren
,, verleent, door Ons mogten werden
,, begunstigt, ten einde omme, ten aan-
,, sien van het voorledene in het besit
,, van hun geadquireerd en geexerceerd
,, regt te worden gelaten zonder daar in
,, eenige verkortinge te leyden, ofte ee-
,, nige reclame subject te syn ten opsigt
,, van het genotene, en ten aansien van
,, het toekomende, om ten opsigte van
,, persoonen door de Suppl^{n} geadsisteerd
,, ofte gealimenteert wordende, off ge-
,, weest zynde, te worden gequalifi-
,, ceerd en geauthoriseert, om der soo-
,, danigen nalatenschap, zo zy sonder
,, nasaat quamen te overlyden, na sig te
,, nemen, en onder sig te behouden,
,, ten ware deselve daer van uitkoop
,, hadden gedaen, als meede, om onder
,, sig te neemen en te blyven behouden,
,, de geringe meubelties aan de soodani-
,, ge persoonen voor den tyd hunner ali-
,, mentatie eygen geweest off aanbe-
,, sturven zynde, en om de vrugten,
,, van de aan hen, staande de alimentatie
,, off adsistentie, opgekomene goederen
,, te mogen genieten, en deswegens, in
,, gevallen er descendenten wierden na-
,, gelaten, of ook, in gevalle de geali-
,, menteerde of geadsisteerde voor ali-
,, mentatie of adsistentie bedankten, met
,, hun of hunne erven af te rekenen, en
,, dat Wy aan de Suppl^{n} ten dien einde
,, geliefden te verleenen brieven van
,, Octroy in Communi forma, alles on-
,, geprejudiceert de Octroyen aan de
,, Gereformeerde Godshuysen binnen de
,, Stad Leyden verleent; Zoo is 't dat
,, Wy de saak en 't versoek voorss. over-
,, gemerkt hebbende, en genegen we-
,, sende ter beede van de Suppl^{n} uit On-
,, se regte wetenschap, souveraine magt
,, en authoriteyt, hebben goed gevon-
,, den en verstaan in Conformityt van
,, Onse Resol^{e} van den 6. July 1733. de
,, Suppl^{n}, voor soo veele het voorleede-
,, ne aangaat, te laten by regt en posses-
,, sie, welke zy geexerceert en geac-
,, quireert hebben ten opsigte van de
,, goederen, nagelaten door persoonen
,, by haer gealimenteert of opgevoed,
,, en sonder kinderen of verdere descen-
,, denten overleden, zonder daer in ee-
,, nige prejuditie te lyden, off eenige
,, reclame subject te syn, weegens het
,, geene zy uyt dien hoofde reeds heb-
,, ben genoten, en belangende het toe-
,, komende de Suppl^{n} hebben gequalifi-
,, ceert en geauthoriseert, gelyk Wy de-
,, selve qualificeeren en authoriseren by
,, desen, om te mogen behouden en na
,, zig neemen, al het geene sal worden
,, nagelaten by eenige persoonen door de
,, Suppl^{n} gealimenteert of opgevoed,
,, wanneer deselve komen te sterven,
,, zonder kinderen of verdere descenden-
,, ten na te laten, ten waare deselve,
,, met de Suppl^{n} of haere successeuren in
,, der tyd, daer van uitkoop hadden ge-
,, daan, als mede, om de geringe meu-
,, delties, welke de kinderen of bejaar-
,, de persoonen, die door de Suppl^{n} reeds
,, worden opgevoed, off gealimenteert,
,, off in 't vervolg opgevoed off geali-
,, menteert zullen worden, voor den tyd
,, van deselver opvoeding of alimenta-
,, tie eigen of aanbesturven zouden mo-
,, gen zyn, voor haer Weeshuys te mo-
,, gen blyven behouden, daer onder
,, nogtans niet begrepen, het geen de-
,, selve kinderen of bejaarde persoonen,
,, geduurende hunne opvoeding of ali-
,, mentatie by erffenisse, legaat of gifte
,, verkregen zouden mogen hebben,
,, behoudens nogtans dat de Suppl^{n} de
,, vrugten daer van zullen genieten, zoo
,, lang deselve kinderen of bejaarde per-
,, soonen door haer zullen worden geali-
,, menteert of opgevoed, en langer niet.
,, En wyders nog, ingevolge van Onse
,, Resol^{e} van den 16. Juny 1751. de Sup-
,, pl^{n}. te qualificeeren, zo als Wy deselve
,, qualificeeren door deese, om ingevalle
,, een bejaard persoon, kinderen, of
,, verdere descendenten hebbende, door
,, de Suppl^{n} word gealimenteert, en aan
,, deselve geduurende die alimentatie ee-
,, nige erffenisse, legaat of givte op-
,, komt, welke door de Suppl^{n} ontfan-
,, gen word, by het overlyden van zo-
,, danigh een bejaard persoon van de
,, opgekome erffenisse, legaat of givte,
,, welke aan de descendenten zal wor-
,, den uytgekeerd, af te trekken en
,, voor haer Weeshuys te behouden het
,, montant der alimentatie by de over-
,, leedene bejaarde persoon genoten,
,, zonder dat de gemelde aftrekking eg-
,, ter eenigsints verder als de voors^{z}. ali-
,, mentatie zal mogen worden geexten-
,, deerdt. Lastende een yder dien het
,, aangaan zal, sig hier nae te regule-
,, ren.

,, Gedaen in den Hage onder Onsen

Oo oo oo ,, Groo-

„ Grooten Zegele hier aan doen
„ hangen den 3. Novb. in 't Jaar
„ Onses Heeren en Zaligmakers
„ Duyzend Sevenhonderd Seven
„ & Vyftig.

(Was geparapheerd)

P. Steyn.

(Lager ſtond)

„ Ter Ordonn^tie Van de Staten.

(En was geteekend)

C. Boey.

Naar de Origineele Opene Brieven van Octroy, geſchreeven op pergament, hebbende onder uithangen het Groot Zeegel van den Lande van Holland en Weſtvrieſland, in Rooden Waſſche; beruſtende insgelyks onder den Kerkenraad deezer Gemeente en, met deszelfs bewilliging, my op het vriendelykſte meedegedeeld door den welgemelden Wel-Eerwaardigen Heere Chriſtiaan Retman, Predikant in deeze Gemeente.

Verder, naardien, wegens de traagheid van veele Ledemaaten deezer Gemeente, in het te Kerk koomen, de Armen ook daardoor van de tot hun onderhoud zoo noodige liefdegaaven bleeven ontzet, zoo naamen die van den Kerkenraad deezer Gemeente, naar veel overleg, in den beginne van deezen jaare 1768., een beſluit, om, in naavolging van het in de Chriſtelyke Gemeente der Remonſtranten binnen deeze Stad plaats hebbende gebruik, tot onderſtand van hunne Armen en Weeshuis, maandelyks by allen, die tot hunne Gezinte behooren, een Armbuſſche, ter inzaameling van eenige aalmoeſſen, te zenden; en verzochten daartoe, tot vermyding van alle moeilykheden, de gunſtige toeſtemming van den Ed. Groot Achtbaaren Magiſtraat deezer Stad, dewelke dan ook daarin gaarne bewilligde, zoo als te zien is uit het volgende

„ *Extract uyt het Notulboek ge-*
„ *houden ter Kamere van de*
„ *Ed^e Groot Agtb. Heeren Bur-*
„ *gem^n en Regeerders der Stad*
„ *Leyden, Litt. X. fol. 67. vſo.*

„ *XXIV. Maart* 1768.

„ De Heer Burgemeeſter Heyns
„ heeft uyt naame en van wee-
„ gens Heeren Burgemeeſteren aan die
„ van den Geregte der Stad Leyden ge-
„ communiceert, dat Heeren Burge-
„ meeſteren aan den Kerkenraad van de
„ Lutherſche Gemeente binnen deeze
„ Stad hadden geaccordeert, omme tot
„ ſoutien van haar Armen, en Wees-
„ huys, 's maandelyks by alle de Lede-
„ maten van haar Kerk, met een Arm-
„ bos te mogen omgaan &c^a.

„ Accordeert voor Extract Auth^q met
„ het voorſz. Notulboek beruſten-
„ de ter Secretarye der Stadt Ley-
„ den.

„ Huyden den 11^en April 1768.

(Laager ſtaat)

By my

(En is geteekend)

Ysbrand van Dam.

Naar het Origineele aan den Kerkenraad deezer Gemeente uitgegeeven Extract uit het gemelde Notulboek, my, met toeſtemming van dien Kerkenraad, insgelyks door den meergemelden Wel-Eerwaardigen Heere Chriſtiaan Retman meedegedeeld, wien ik by deezen voor deeze zyne vriendelykheden mynen opentlyken dank betuige.

En wenſchen wy van ganſcher harte, dat den loflyken Kerkenraad van deeze Chriſtelyke Gemeente met deeze zoo heilzaame inſtelling ook het verwachte en verlangde oogmerk, zynde het nut en welzyn der Armen en noodlydende Leden van deeze Gezinte, tot welker voordeel dezelve alleen is ingericht, mooge bereiken! en dat de meerder vermoogende Ledemaaten, door deeze herhaalde herinneringen, geſtaadiglyk moogen worden aangeſpoord en opgewekt, om door milde liefdegaaven de noodige behoeften van hunne minder vermoogende Broederen te vervullen, welken pligt aan alle Chriſtenen onze eenige Heer en Meeſter, wiens grooten Naam wy allen, als in denzelven gedoopt (1) en

(1) In gevolge van het bevel van onzen Heere Jezus Chriſtus, vervat in het Euang. van Mattheus, Hoofdſt. XXVIII. ℣ſ. 19. Zie ook Lukas, die de Schryver is van de Handelingen der Apoſtelen, Hoofdſt. II. ℣ſ. 38. Hoofdſt. VIII. ℣ſ. 16. 37 en 38. Hoofdſt. X. ℣ſ. 48. Hoofdſt. XVI. ℣ſ. 31—33. Hoofdſt. XVIII. ℣ſ. 8. Hoofdſt. XIX. ℣ſ. 5. Hoofdſt. XXII. ℣ſ. 16., en voeg daar by Paulus in zyne Brieven aan de Geloovigen te Rome, Hoofdſt. VI. ℣ſ. 3. en aan de Gemeinten van Galatie, Hoofdſt. III. ℣ſ. 27.

en, als te ſaamen Broeders, naar denzelven genoemd (1), ſchoon men in zommige punten van elkanderen mooge verſchillen, met hart en mond belyden, en wiens heerlyke geboden ook wy allen, hoewel in onderſcheidene Gezinten helaas! verdeeld, zeer koſtelyk en dierbaar ſchatten; terwyl wy, zoo veelen wy de onwaardeerbaare ſchoonheid en waare reedelykheid van den Chriſtelyken Godsdienſt oprechtelyk beminnen, en de alleen waarachtige en genoegzaame leer van het Heilig Euangelium, als die den eenigen weg ter zaaligheid volkoomenlyk in zich bevat, toeſtemmen en omhelzen, tevens eenpaariglyk erkennen, dat wy allen, als kinderen van God, door het geloove in Jezus Chriſtus (2), tot vergeevinge onzer zonden (3), gehouden zyn, onzen verkeerden en zondigen weg te verlaaten, ſteeds, alleenlyk ter eere van God onzen Vader, in eene by de wet Gods bevoolene ongeveinsde liefde tot Hem en tot onzen evennaaſten, met een rein hart en een oprecht geloove, te wandelen (4) en dus ons zonder ophouden te benaarſtigen, om alle die heilzaame geboden van onzen Heere Jezus Chriſtus, naar alle onze geringe en zwakke vermoogens, ter bevordering van onzer aller onſterflyke Zielen eeuwig heil, te onderhouden en naatekoomen; op het allerhoogſt heeft aanbevoolen! Doch, hier van afſtappende, zal ik my tot eene andere Chriſtelyke Gezinte, dewelke nu alhier by den Heere van Mieris voorkoomt. ſpoeden, om nog kortelyk het een en ander te voegen by deeze zyne (Bladz. 105-107) gedaane beſchryving van

De Kerk der Doopsgezinden.

Alhier koomt dan voornaamlyk in aanmerking, dat deeze Chriſtelyke Gemeente, ſchoon wegens verſchil in eenige punten, meeſt al de Kerkenorde betreffende, in verſcheidene deelen geſplitſt, in vroegere dagen binnen deeze Stad vier afzonderlyke Vergaaderingen, onder dewelken die van de Waaterlandſche en Vlaamſche Doopsgezinden altyd wel de voornaamſten zyn geweeſt, heeft gehad, als: eene, voorheen geplaatſt geweeſt zynde op het Zand tuſſchen het Noordeinde en de Groenehaazegraft of de over dezelve leggende Doelebrugge, naderhand overgebragt op de gedamde Peters-Kerkgraft naaby het Kerkhof (5), dewelke thans nog overig is; eene andere in den Boogaard of Boogaardſteeg tus-

(1) Deezen naam hebben de Leerlingen en aanhangers der Godlyke Leere van Onzen Heere Jezus Chriſtus het allereerſt te Antiochie aangenoomen en dus aldaar begonnen zich Chriſtenen te noemen, naar het verhaal van den Euangeliſt Lukas in zyne aangetoogene Handelingen der Apoſtelen, Hoofdſt. XI. ℣ſ. 26; of, gelyk die Griekſche text, Ἐγένετο δὲ —— χρηματίσαι τε πρῶτον ἐν Ἀντιοχείᾳ τοὺς μαθητὰς Χριστιανούς. door anderen, en ook door onze Nederduitſche Vertaaleren van de tegenwoordiglyk in de Nederlandſche Kerken in gebruik zynde overzetting, wordt vertaald: *Ende het is geſchiedt dat —— ende dat de Diſcipelen eerſt te Antiochien Chriſtenen genaemt wierden.* naamlyk: dat zy zelven alstoen dien naam niet hebben aangenoomen; maar dat deezen naam aan hen door anderen is gegeeven geworden: terwyl ik thans alhier, opdat ik niet te verre zoude worden afgeleid, my met geen onderzoek over de rechte, en naar den eigen aart, of het by andere Schryveren gemaakte gebruik van het hier voorkoomende Griekſche woord: χρηματίσαι· geſchikte, vertaaling zal beezig houden, maar liever, noopens de echte beteekenis van dit woord, den taalkundigen Leezer wyzen tot Th. Aldobrandinus en Æg. Menagius in hunne aanteekeningen over Diogenes Laërtius, de Vitis Philoſophorum, Lib. I. Segm. XLVIII; Ezech. Spanhemius in Obſervat. ad Juliani Imp. Orat. I pag. 122; Lamb. Bos in Exercitat. Philol. ad Nov. Test. in Pauli Epiſt. ad Roman. cap. VII. ℣ſ. 3.; J. J. Wetſtenius ad hunc Lucae locum; Jo. Chr. Wolfius in Cur. Philol. & Critic. ad h. l.; J. B. Ottius in Spicileg. ex Flav. Joſepho ad Nov. Teſt. in h. l.; Guil. Budæus in Commentar. Ling. Græc. pag. 327. & Henr. Stephanus in Theſaur. Ling. Gr. tom. IV pag. 607 en anderen; by dewelken men dan ook nog kan voegen den Wel Eerwaardigen Heere Joh. Plevier in zyne ontleedende Verklaaring over deeze aangehaalde plaats van Lukas, en ook over het voorgaande tiende Hoofdſtuk, ℣ſ. 22

(2) Zie den aangehaalden Brief van Paulus aan de Gemeinten in Galatie, Hoofdſt. III. ℣ſ. 26.

(3) Zie de Handeling. der Apoſtel. Hoofdſt. II. ℣ſ. 38. Hoofdſt. XVI. ℣ſ. 31. Hoofdſt. XVIII. ℣ſ. 8. en Hoofdſt. XIX. ℣ſ. 4.

(4) Volgens de leere van den Apoſtel Paulus in zynen aangetoogen Brief aan de Geloovigen te Rome, Hoofd. XII. ℣ſ. 9 en in zynen eerſten Brief aan Timotheus, Hoofdſt. I. ℣ſ. 5 waarby nog kan worden gevoegd het geen die zelfde Apoſtel zegt, in zynen Brief aan de Gemeinte te Rome, Hoofdſt. XIV. ℣ſ. 23.; in zynen eerſten Brief aan de Gemeinte te Corinthe, Hoofdſt. X. ℣ſ. 31.; en in zyne Brieven, zoo aan de Gemeinte in Galatie, Hoofdſt. V. ℣ſ. 6. en Hoofdſt. VI. ℣ſ. 16., als aan de Gemeinte te Philippis, Hoofdſt. I. ℣ſ. 11.; als ook den Brief aan de Hebreen, Hoofdſt. XI ℣ſ. 6.

(5) Zie hier booven, op Bladz. 105.

tuſſchen het Steenſchuur en de Breedeſtraat, dewelke eerſt in den jaare 1701. is verlaaten (1), en naaderhand met andere naaby geleegene woonhuizen verheeld geworden; eene derde op den Middelweg en laaſtelyk eene vierde in de Spykerboorſteeg tuſſchen het Maarendorp of de Haarlemſtraat en de Maaren (2), van welke twee laaſtgemelde Kerken of vergaaderplaatzen deezer Gemeente thans weinig, ja, bynaa geen, geheugen meerder overig is.

De tegenwoordiglyk nog in weezen zynde Kerk der Doopsgezinden, dewelke voortyds alleenlyk tot dienſt der Waaterlandſche (3) Gemeente, die altyd de talrykſte in deeze Stad is geweeſt, ſtrekte en nu, naa de vernietiging of ondergang der twee kleinſte Gemeenten, en de vereëniging van de Vlaamſche Gemeente, die voorheen, zelfs tot in den aanvang van deeze agtiende eeuw, gelyk zoo even is gezegd, haare afgezonderde Vergaadering heeft gehouden in den Boogaard, met de Waaterlandſche, dient tot eene algemeene Vergaaderplaatze van alle in deeze Stad woonende Doopsgezinde Chriſtenen, in dewelke zy hunne godsdienſtige oefeningen, tot onderlinge ſtichting, met alle broederlyke liefde, verrichten, heeft twee ruime poorten of ingangen aan de gedamde Pieters Kerkgraft (4), tuſſchen beiden dewelken het woonhuis voor den Koſter en de Koſterinne deezer Kerk gevonden wordt.

Wanneer nu, in 't begin deezer eeuw, de opgemelde Waaterlandſche en Vlaamſche Broeders, met den geeſt van vreede, liefde en Chriſtelyke verdraagzaamheid bezield zynde, daardoor werden aangezet, om zich met elkanderen te vereenigen en deeze twee, wegens eenige kleine verſchilpunten tot hier toe verdeeld geweeſt zynde, Gemeenten tot eene en dezelfde Chriſtelyke Gemeente te brengen, zoo heeft ook tevens deeze Chriſtelyke vereënigde Doopsgezinde Gemeente wel ras begreepen, dat alle Maatſchappijen, welker onmiddelyke beſtiering de Burgerlyke Overheid, om reedenen, niet konde goedvinden zich aantetrekken, en in dewelken dus geene ondergeſchikte orde en eenig wel geregeld toezigt, tot bewaaring der eens vaſtgeſtelde orde, plaats had, en dewelken ook niet aan eenige goede en vaſte wetten, waarnaar dezelven behoorden te worden beſtierd, waren gebonden, in geenen deel op zich zelven konden blyven beſtaan, maar door eene noodzaaklyke verwarring wederom ſpoedig lyk moeſten vervallen, en, door het ontſtaan van onderlinge tweedragt, geheel worden geſcheurd en eindelyk tot niet gebragt; en daarom goedgevonden, tot voorkooming van alle oneënigheden en vermyding van geduurige en willekeurige veranderingen, een zeekeren grondſlag vaſtteſtellen, op denwelken de beſtiering van deeze Gemeente zoude zyn gebouwd; en daarby tevens eenige wetten te bepaalen, naar dewelken haare beſtierders zouden verpligt zyn, zich altyd te gedraagen, tot zoo lange, dat by de geſaamlyke Leden van deeze Chriſtelyke vereënigde Doopsgezinde Gemeente mogte worden raadzaam geöordeeld, daarin eenige veranderingen te maaken.

In gevolge dan van deeze wetten is, ten dien tyden, bepaald, dat deeze Gemeente (indien zulks moogelyk zy) zal worden bediend door drie Ouderlingen en zes Diaconen, welker dienſt geduuren moet den tyd van drie aanéénvolgende jaaren, in deezer voegen, dat op den eerſten dag van ieder jaar telkens éénen der Ouderlingen en twee der Diaconen van hunnen dienſt verlaaten en de plaatzen der afgegaane Ouderling en Diaconen alsdan wederom door andere bekwaame perſoonen, daartoe op eene behoorlyke wyze verkoozen en verzocht, vervuld; als ook, dat door de alstoen zynde drie Predikanten, naamlyk: de Wel-Eerwaardige Heeren, Vinçent Herding, Matthys Ooſterwyk en D[r]. Frederik

(1) Zie hier booven, op Bladz. 106. als meede de Schryvers van den Tegenwoordigen Staat van alle Volken, D. XIV. Hoofdſt. X. pag. 543. en van de Lente-Reis door Holland en Utrecht, pag. 76.

(2) Uit oude, onder my beruſtende, MS aanteekeningen, de Stad Leyden betreffende.

(3) Deeze Waaterlanders en Vlaamingen zyn in Holland altyd de twee voornaamſte Doopsgezinde Gemeenten geweeſt, zoo als, onder anderen, wordt aangeteekend gevonden in de Beſchryving der Godsdienſt-plichten en Gewoontens van alle Volkeren, door B. Picard, D. VI. St. I. Verhandel. VI. Hoofdſt. II. pag. 186.; in welk geheele Hoofdſtuk van pag. 184-192. over de onderſcheidene Gemeenten van deeze Gezindheid, haare Belydeniſſen en uitwendige plegtigheden wordt gehandeld.

(4) De Heer Fr. van Mieris heeft zich vergiſt, wanneer hy hier booven, op Bladz. 106., ſlechts van ééne poort melding maakt.

rik Toger (1): de openbaare Godsdienſtoefeningen, tot de meeſte ſtichting der Gemeente, onderling, by beurtwiſſelingen, waargenoomen zullen worden. Deeze beraamde beurtwiſſelende waarneeming van den Predikdienſt, by drie Predikanten te doen, heeft ſtand gehouden tot op den tweeden Juny van den jaare 1720., wanneer daarin eenige verandering is voorgevallen en de Wel-Eerwaardige Heer Johannes Bremer tot deeze Gemeente beroepen, om in dezelve de eene helfte van den Predikdienſt waarteneemen, terwyl aan de twee andere Predikanten de wederhelfte van dien dienſt wierde opgedraagen, met voorneemen, om, by affterven van eenen deezer twee Predikanten, derzelver getal te verkleinen en, in 't vervolg van tyd, de Gemeente, welks Ledemaaten in die dagen reeds ſterk waren verminderd, alleenlyk door twee Predikanten te laaten bedienen; gelyk zulks dan ook naaderhand is werkſtellig gemaakt, zoo, door het beroep van den Wel-Eerwaardigen Heere Bartholomeus de Groot in den jaare 1729. tot vervulling der eene helfte van deezen dienſt, door het in het voorgegaane jaar 1728. voorgevallen vertrek van welgemelden Wel-Eerwaardigen Heere Johannes Bremer na Amſterdam, alstoen openſtaande (2); als, door de daarop in den jaare 1732. gevolgde beroeping en aanſtelling van den Wel Eerwaardigen Heere Daniël Scharf (3) ter vervulling van de ook alstoen leedig zynde wederhelfte van deezen dienſt; ſeedert welken tyd, tot heeden toe, het Leeraarampt in deeze Gemeente ſteeds is waargenoomen door twee Predikanten, dewelken verpligt zyn, om, door hunnen betaamlyken, deugdzaamen en vreedelievenden handel en wandel, de Gemeente, ten alle tyden en op alle wyzen, naar alle hunne vermoogens, te ſtichten, en verder op alle Zondagen, gewoone Feeſtdagen (uitgezonderd den Hemelvaartsdag, naardien men in deeze Gemeente gewoon is, de Hemelvaart van onzen Heere Jezus Chriſtus met eene daarop toepaſſelyke Leerreden te vieren, het zy op den dien dag voorgaanden, of dien dag volgenden Zondag, naar het goedvinden en de onderlinge ſchikking der Heeren Predikanten) en by de Hooge Overheid geſtelde Bedendagen, zoo wel voor den middag, als naa den middag, beurtelings, eene wel geſchikte Leerreden, ter uitlegging van Gods Heilig Woord, voor deeze Gemeente in haare openbaare en gewoone byéénkoomſten te houden, ten einde dezelve aldus in de leer van het Heilig Euangelium, meerder en meerder, mooge worden onderweezen en verſterkt, en wyders tot betrachting van alle recht Chriſtelyke deugden op de krachtigſte wyze aangemaand. Gelyk zy ook nog gehouden zyn, om, wanneer in tyden van benaauwdheid en bezoekingen door hunne Ed. Groot Moogenden eenige openbaare Bedenſtonden worden uitgeſchreeven, dezelve Bedenſtonden, met korte, doch gepaſte, Redenvoeringen en betaamlyke Gebeden tot God, als den eenigen Heere Zyner Kerke en den alleen magtigen redder uit alle onze nooden, voor de Gemeente in alle moogelyke ſtichting te vieren. Ook worden de twee Heilige Bondzeegels van het Euangelium door hen bediend; en wel den Heiligen Doop (alleenlyk aan bejaarde en in de leere van het Heilig Euangelium wel onderweezene en geöefende perſoonen, wanneer deezen zulks verlangen en, naar gedaan onderzoek, in ſtaat bevonden zyn, om tot waardige Ledemaaten van deeze Chriſtelyke Gemeente aangenoomen te worden,

(1) Ds. Vincent Herding is overleeden op den 24. Auguſty 1731. en Ds. Matthys Ooſterwyk is overleeden op den 8. December 1729.; Deeze beiden Wel-Eerwaardige Heeren nu hebben den dienſt in deeze Gemeente tot op hunnen dood waargenoomen: doch, de Wel-Eerwaardige Heer Dr. Frederik Toger heeft van deezen zynen dienſt op den 19. Auguſty 1717. reeds afſtand gedaan.

(2) Den Wel-Eerwaardigen Heere Johannes Bremer, die, Proponent zynde, op den 2. Juny 1720. tot Predikant by deeze Gemeente was beroepen, op den 26. December 1728. na Amſterdam vertrokken zynde, is op den 27. November 1729. in zyn plaatze van Dordrecht herwaards beroepen de Wel-Eerwaardige Heer Bartholomeus de Groot, die, tot op heeden toe, deezen zynen dienſt met alle getrouwheid waarneemt.

(3) De Wel-Eerwaardige Heer Daniël Scharf, die eerſt ſeedert den 3. September 1730., nog Proponent zynde, tot onderſteuning van den ouden en zwakken Predikant Vinçent Herding was benoemd geworden, werd, naa zyn overlyden, ter vervulling van de openſtaande plaats, tot Predikant by deeze Gemeente aangenoomen op den 13. January 1732. en heeft deezen zynen dienſt met allen lof vervuld tot op den 26. December 1745., wanneer Hy, tot Predikant in eenen der Kerken van deeze Gemeente te Haarlem beroepen zynde, derwaards is vertrokken.

den, door deeze Christelyke Gezinte, uit een byzonder begrip en verstand der woorden, by onzen eenigen Heer en Meester ten tyde der instelling van dit Heilige Bondzegel gebruikt, toegedeeld wordende) gewoonlyk eenige dagen voor het houden van het Heilige en hoogwaardige Avondmaal, ter gedachtenis van het lyden en sterven van onzen Heere Jezus Christus door Hem zelven ingesteld; welke laastgemelde Heilige plegtigheid in deeze Gemeente, naadat dezelve door eene stichtelyke en allezins toepasselyke Leerreden op den Zondag te vooren tot het nuttige en behoorlyke gebruik der Heilige Bondteekenen is opgewekt en voorbereid geworden, telken jaare driemaal wordt gevierd; naamlyk: op den eersten dag van der Christenen Paaschfeest; op den eersten Zondag in de maand Augusty; en nog op den eersten dag van het gewoone Kersfeest; op welke dagen, naa eene gehoudene stichtelyke en allezins opwekkelyke Leerreden, in den voormiddag, de heilige verbondstafel van Onzen Heere en Zaligmaaker wordt voorgesteld en de Christelyke Gemeente tot het gebruik van dit Heilige Bondzegel met allen ernst door den Predikant genoodigd, wanneer ook allen, des begeerende Ledemaaten en Broeders of Gasten deezer Christelyke Gemeente, zich alhier (1) tot de Tafel vervoegen, aan dewelken alsdan de Heilige Bondteekenen door de beide Leeraaren worden uitgereikt en toegediend, terwyl deeze allergodsdienstigste oefening en allerheiligste plegtigheid in den naamiddag met eene wel gepaste Leerreden, om de Gemeente tot eene betaamlyke dankbaarheid aan God voor deeze uitmuntendste weldaaden optewekken en tot eenen heiligen en deugdzaamen wandel, zoo als die aan alle waare Christenen past, aantespooren, wordt besloten. Schoon nu aan deeze zoo heerlyke instelling driemaal in ieder jaar door deeze Gemeente dus godvruchtiglyk worde gedacht, zoo geschiedt echter slechts éénmaal jaarlyks de gewoone, en in de meeste Protestantsche Gemeenten gebruiklyke, Huisbezoeking, wanneer de Ledemaaten door de Predikanten tot het behoorlyk bywoonen van deeze door Onzer aller eenigen Heiland ingestelde groote en heilige plegtigheid worden genoodigd en aangemaand, om, met afstand van alle boosheid en verkeerde zeeden en met verzaaking van alle wereldsche, zondige en verfoeilyke begeerlykheden, te naaderen tot deeze Heilige Verbondstafel en deeze zoo dierbaare Bondteekenen, met een oprecht geloove in Onzen Heere Jezus Christus en een waarachtig vertrouwen op de Godlyke genaade, te nuttigen; en dan verder voortaan zich, door een allezins deugdzaam en een oprecht Christen betaamend gedrag, in alles naar het alleen onbedrieglyk voorschrift van het Heilige Euangelium ingericht, het genoomene gebruik van deeze overheerlykste weldaad waardig te maaken, en zich dus steeds den Heere recht dankbaar te betoonen. Wyders behoort nog tot het Leeraarampt deezer Gemeente, het bezoeken der zieke en kranke persoonen, dewelken uit deeze Gemeente naar eenige Christelyke aanspraak en vertroosting in hunnen elendigen staat begeerig zyn; als meede het onderwyzen der jonge lieden in de gronden van den Godsdienst, en dus ook het catechizeeren der kinderen, aan dewelken de eerste beginzels der leere van het Heilig Euangelium behooren te worden ingeplant, en van dewelken jaarlyks, en zulks wel op den tweeden dag van der Christenen Paaschfeest, eenigen, die, door hunne naarstigheid en goede vorderingen, zoodaanigen gunst verdienen, met het een of ander nuttige boek, als een prys of loon van hun lofwaardig gedrag, worden beschonken en vereerd, om daardoor die teedere gemoederen tot de verdere betrachting van hunnen pligt en oefening in de punten van den Christelyken Godsdienst aantespooren, opdat zy, tot hunne jaaren gekoomen zynde, braa-

(1) Ik zegge *alhier*, naardien het in deeze Gemeente aldus plaats heeft, dat alle de Communicanten zich aan een tafel vervoegen, op dezelfde wyze, als zulks in andere Protestantsche Gemeenten binnen deeze Landen gebruiklyk is; terwyl het bekend is, dat in zommige andere Gemeenten der Doopsgezinde Christenen hier ontrent eene andere gewoonte plaats heeft, hier in bestaande, dat het Brood en den Wyn, naadat dezelven door den Leeraar, aan de tafel staande, tot Heilige Bondteekenen zyn gezeegend, aan een iegelyk der Communicanten op zyne zitplaats wordt gebragt en aan hen aldus uitgereikt; het welk echter geene verandering in de weezenlykheid der zaak uitleevert, maar slechts een gering onderscheid van eene uiterlyke en nietswaardige plegtigheid in zich vervat: en kan men over deeze gewoonte zien de Beschryving der Godsdienst-plichten en Gewoontens van alle Volkeren, door B. Picard; D. VI. St. I. Verhandel. VI. Hoofdst. II. pag. 192.

braave, nuttige en deugdzaame leden van de Burgerlyke Maatschappy, als ook, voornaamlyk, goede en oprechte Christenen moogen bevonden worden. Aan ieder der Leeraaren van deeze Christelyke vereënigde Doopsgezinde Gemeente was, voor het waarneemen van deezen hunnen dienst, in vroegere tyden door de Gemeente toegelegd eene jaarlyksche bezolding van agthonderd gulden (1); doch deeze bezolding is, seedert weinige jaaren, met tweehonderd gulden verhoogd en dus tot eene somme van Eénduizend gulden gebragt geworden, hoedaanige bezolding dan elk der tegenwoordige twee Predikanten jaarlyks nog geniet. Gelyk als nu den Predikanten byzonderlyk is aanbevoolen het Leeraarampt met alle het aankleeven van dien; zoo is wederom aan de Ouderlingen toevertrouwd het bestier over alle de Kerkelyke goederen en dus ook het opzigt en bewind over het Kerkgebouw en de daaraan verknofte Huizen, gelyk ook over nog een getal van een en dertig woonhuizen, staande en geleegen op de Langegraft binnen deeze Stad, dewelken aan deeze Gemeente in eigendom behooren en ten haaren voordeele aan verscheide persoonen verhuurd worden: Voor alle deeze gebouwen zyn de Ouderlingen verpligt de noodige zorg te draagen, opdat dezelven behoorlyk en in goede orde worden onderhouden; als ook te waaken voor de invordering der huurpenningen, en wederom de lasten, met dewelken deeze Huizen, zoo ten behoeve van het Gemeene Land en deeze Stad, als anderzins, moogen zyn bezwaard, ter behoorlyker tyd en plaatze te voldoen; en nog te ontfangen alle andere inschulden en de renten van alle Obligatien, Losrentebrieven, Kusting- en Schuldbrieven en andere goederen, een eigendom deezer Gemeente zynde; terwyl zy echter geene gelden moogen beleggen, noch aan iemand, wie hy ook zy, uitzetten of op renten geeven, dan met voorafgaande toestemming van den geheelen Kerkenraad, tenzy daarby tevens zoodaanigen goeden en voldoenden Borgtocht wierde gesteld, of zoo veel tot zeekerheid en als pand der minne gegeeven, dat daarin volkoomen genoegen mooge en behoore genoomen te worden, in welke gevallen de Kerkenraad ook nooit zwaarigheid kan maaken, om het ten deezen door de Ouderlingen, tot welzyn der Kerke, verrichtte goedtekeuren. De pligt der Diaconen bestaat daarin, dat twee der zelven, en zulks beurtelings, geduurende eene geheele maand, waarneemen, zoo wel de inzaameling der aalmoessen; als de uitdeeling van de zelven, aan alle armen en behoeftige, zoo wel oude, als jonge, persoonen, die tot deeze Gemeente behooren en haaren onderstand noodig hebben; en ook dit hun bewind met zoodaanige zorgvuldigheid en op eene zoo behoorlyke wyze in acht neemen, dat der Armen kasse steeds in goede orde blyve; welke kasse, naa verloop van de maand, door hen wederom aan twee anderen van hunne Broederen moet worden overhandigd in het byzyn van den Preses der Kerkenraad, die ook tevens van alle de inzaamelingen der aalmoessen en van de gelden, dewelken by de overgifte in de kasse worden bevonden, zeekere noodige aanteekening houdt. Uit alle deeze Leden, welker byzondere ampten wy alhier hebben beschreeven, bestaat de Kerkenraad deezer Christelyke vereënigde Doopsgezinde Gemeente, aan denwelken het algemeene bewind over alles, wat tot deeze Gemeente behoort, volgens de gemaakte schikkingen, toekomt, en dewelke ook alles, wat eenigzins tot nut of welzyn van deeze Gemeente kan strekken, met alle waare Christelyke liefde bezorgt. Om nu deeze Vergaadering van den Kerkenraad in eene goede orde te beleiden, en dus de zaaken zoo te schikken, dat alles behoorlyk en zonder eenige verwarring geschiede, zoo is altoos één der Leden *Pre-*

(1) Eene gelyke bezolding van ƒ 800. gld. geniet ook elk der twee Predikanten van de Luthersche Gemeente, behalven nog eene vrije wooning, zoo als ik hier booven, op Bladz. 1004., heb aangeteekend. Gelyk meede aan ieder der twee Predikanten van de Christelyke Gemeente der Remonstranten een vast jaarlyks tractement van ƒ 800. gld. door die Gemeente is toegelegd, het welk echter nog ieder jaar met een goed douçeur, geschikt naar de gesteldheid van de beurze deezer Kerk, wordt vermeerderd; en daarby nog gevoegd eene jaarlyksche erkentenis van vyftig gulden uit de generaale kasse der Societeit van deeze Gezindheid: zoo als dit aan my, naadat het door my hier booven, op Bladz. 1001. en 1002., geplaatste Byvoegzel op dit zelfde Hoofdstuk, in de Beschryving van *de Remonstrantsche Kerk*, reeds was afgedrukt, door de gewoone vriendelykheid van den Wel-Eerwaardigen Heere Willem van Muyden, Predikant in dezelve Christelyke Gemeente, is bericht geworden; en 't welk ik daarom alhier, met dankzegging, melde.

Preses van denzelven, die dit ampt, geduurende eene geheele maand, waarneemt, waarnaa wederom een volgend lid aan hem in die laatstgste waardigheid opvolgt, het welk, by beurtwisselingen, tot vermyding zelfs van allen schyn van eenige Geestelyke Heerschzucht, door alle de Leden van den Kerkenraad, zoo Predikanten, en Ouderlingen, als Diaconen, wordt bekleed en aldus van het eene lid tot op het andere voortgaat, ten ware één der Leden, ter zaake van zyne jongheid, of van eenige andere gewigtige reedenen, mooge verzoeken, van dien post bevryd te weezen, wanneer zyn beurt wederom tot een volgend Lid overgaat; terwyl ook dat Lid, het welk als *Scriba* aan deeze Vergaadering ten dienst staat, op zyn beurt verschoond wordt van dit ampt van *Preses*, waartegen hy gehouden is, alle de Besluiten der Vergaadering in eene nette orde te boek te brengen. Deeze Kerkenraads vergaadering, by dewelke over alle voorkoomende zaaken, deeze Gemeente raakende, wordt gehandeld, geöordeeld en besflooten, zoo als men ten meesten nutte en dienste van deeze Gemeente raadzaam vindt, houdt haare gewoone weeklyksche byëenkoomsten op elken Dingsdag, naa den middag van vier tot vyf uuren: en hebben de *Preses* en de *Scriba* ook nog de magt, om, in byzondere voorvallen, deeze Vergaadering, ten allen tyden, buitengewoon te saamen te roepen, op zoodaanige boete, als zy, naar het gewigt der zaaken, meenen te behooren, zoo nochtans, dat dezelve boete de somme van vyfentwintig gulden niet mooge te booven gaan. Intusschen, opdat alles behoorlyk en in eene goede orde geschiede, is ook ieder Lid van deeze Vergaadering, in gevallen van eenig verzuim, 't zy by het afweezig blyven; 't zy by het te laat en naa het gestelde uur koomen; 't zy by het vergeeten van de aan hem vertrouwde sleutelen; 't zy by het niet wel bezorgen der sloten; of andere soortgelyke zaaken; onderheevig aan zoodaanige boete, als op elk verzuim of breuke by de wetten met onderling genoegen is bepaald geworden. In zaaken van groote aangeleegenheid en van verren uitzigte is de Kerkenraad gewoon by zich te roepen of te verzoeken alle de oude Kerkdienaars, dewelken voorheen in den dienst der Kerk zyn geweest en thans, volgens de plaats hebbende beurtwisselingen, van deezen dienst zyn afgetreeden, ten einde zy de in tegenwoordigen dienst zynde Leden van deeze Vergaadering met hunnen raad gelieven te ondersteunen, opdat dus alle deeze, zoo dienende, als afgetreeden, Leden met elkanderen op eene vriendelyke en broederlyke wyze moogen raadpleegen, wat in de zaak, dewelke wegens haar gewigt ter algemeene beraadslaging is gebragt, ten meesten dienste der Gemeente zal dienen besflooten te worden. Doch, naardien dit verzoek alleenlyk heeft plaats gegreepen seedert een in den jaare 1720. by den Kerkenraad genoomen Besluit, en aldus geenzins is aantemerken als eene Grondwet, by de in den jaare 1701. gemaakte vereëeniging der twee onderscheidene Gemeenten vastgesteld, zoo is de dienende Kerkenraad ook daartoe niet verpligt of genoodzaakt, in gevalle zy zulks, om reedenen, mogte afkeuren. Alhoewel nu deeze Christelyke vereenigde Doopsgezinde Gemeente in de zaaken van den Godsdienst nimmermeer met andere Kerken van haare Gezindheid te raade gaat, maar daarin geheel op zich zelven staat, zoo is zy echter niet ongeneegen, om haare Buitenlandsche Broederen en Geloofsgenooten, wanneer dezelven in nood zyn, of op eenige andere wyzen ongelukkiglyk worden onderdrukt, vervolgd of bedreigd, met raad en daad bytestaan, zoo wel in het verzoeken en bezorgen van de veel vermoogende voorspraak van 's Lands Hooge Overheid voor die ongelukkiglyk verdrukten by derzelver gebiedende Overheden; als ook in het met de noodige gelden rykelyk ondersteunen van die in nood zynde Broederen; van welke gevallen verscheidene, en zelfs nog versche, voorbeelden, waarin deeze Gemeente, beneevens meerdere andere Doopsgezinde Gemeenten in deeze Nederlanden, met een Christelyk meedelyden aangedaan, op eene allezins roemwaardige wyze, mildelyk en liefderyk, haare onderdrukte en in een zwaaren nood zynde Geloofsgenooten geholpen en door rykelyke geldschietingen uit die onrechtvaardige verdrukkingen verlost heeft, zouden konnen worden bygebragt; doch dewelken, om reedenen, alhier met stilzwygen worden voorbygegaan. In zulke gevallen dan is ook deeze Gemeente gewoon zich by de andere Nederlandsche Doopsgezinde Gemeenten te voegen en met dezelven gemeenerhand de zaaken te beleiden tot nut en dienst der Buiten-

land-

landſche Kerken van deeze Gezindheid, ten welken einde de Kerkenraad van deeze Gemeente alhier alsdan twee of drie Leden afvaardigt tot de vergaaderingen der Soçiëteit van deeze Gezinte, om dezelve vergaaderingen bytewoonen en met onderling genoegen in alle eendragt aldaar te helpen beſluiten al het geen oirbaarſt gevonden wordt, waarnaa ook deeze afgevaardigde Leden verpligt zyn, aan den Kerkenraad van al het voorgevallene en het by hen verrichtte een getrouw en omſtandig verſlag te doen, ten einde ook deeze Kerkenraad daarover zyn goedvinden konne uitten, en zich naar dat beſlootene, het zelve goedgekeurd hebbende, gedraagen. Dewyl nu by deeze Chriſtelyke Gezindheid alleenlyk worden gedoopt Bejaarde perſoonen, dewelken zulks begeeren, en deeze Gemeente daardoor niet konne weeten, wanneer en welke kinderen 'er onder haare Ledemaaten worden gebooren, het welk aan andere Chriſtenen, welker kinderen, by het ontfangen van den Heiligen Doop, met hunne naamen en de naamen hunner Ouderen, in daartoe geſchikte Regiſters worden opgeſchreeven, daardoor ook altyd bekend is en naagegaan kan worden, en het welk meede, in zeer veele burgerlyke zaaken en verſchillende voorvallen, van eene geſtaadige nuttigheid is, zoo heeft de Kerkenraad van deeze vereënigde Doopsgezinde Gemeente, begrypende het groote nut, het welk geduuriglyk, in de onderlinge ſaamenleeving en in een welgeſchikten Burgerſtaat, uit de aanteekeningen van de naamen der geenen, die onder deeze Gemeente gebooren worden, wanneer deeze aanteekeningen door of op 't gezag van dien Kerkenraad zelven werden gedaan, by verſcheide voorvallen kan gehaald worden, in den jaare 1737. goedgevonden en beſlooten, om ook voortaan door den *Scriba* in een daartoe byzonderlyk geſchikt Boek telkens te doen opſchryven de naamen der Kinderen en den dag hunner geboorte, beneevens de naamen hunner Ouderen, die tot deeze Gemeente behooren; gelyk dan zulks tot op den huidigen dag nog in een geſtaadig gebruik by deeze Gemeente is gebleeven. Voorts wordt deeze Kerkenraad, by wien tevens door de hand van eenen der Leden van de Broederſchap, wegens de beſtiering en beheering van alle de Kerkelyke goederen, zoo wel het Dagboek, als het Grootboek, wordt gehouden en waargenoomen, bediend door een Koſter en eene Koſterinne, dewelken, gelyk hier booven (1) is gezegd, by deeze Kerk woonen; en dewelken verpligt zyn, de Kerk en wat daartoe behoort zorgvuldiglyk in acht te neemen, als ook zuiver en rein te houden; mitsgaders de Gemeente, by haare ſaamenkoomſt tot het verrichten der gewoone Godsdienſtige oefeningen, in al, wat recht en billyk is, ten dienſt te ſtaan; terwyl verder het Voorzangersampt by alle de Vergaaderingen deezer Gemeente wordt waargenoomen door twee perſoonen, dewelken elkanderen beurtelings vervangen (2).

De Vergaadering der Collegianten.

Op het weinige, dat wylen de Heer van Mieris (3) noopens deeze Vergaadering heeft aangeteekend, moet ik aanmerken, dat niet alle die geenen, die dus hunne afzonderlyke Godsdienſtige oefeningen in deeze Stad pleegen te houden, zyn geweeſt Leden van de Chriſtelyke Doopsgezinde Gemeente, (zoo als de welgemelde Heer van Mieris echter heeft gezegd) naardien het genoeg bekend is, dat deeze Vergaaderingen zyn gehouden geworden door Chriſtenen van onderſcheidene gezindheden, waarvan zommigen tot de Doopsgezinden, welker getal ook wel het grootſte was; eenigen tot de Remonſtranten; en wederom anderen tot geene der Chriſtelyke gezindheden, behoorden. En zyn deeze Chriſtenen onder den naam van *Collegianten* bekend geworden, omdat hunne Godsdienſtige Vergaaderingen niet zyn anders aantemerken, dan als byëenkoomſten van goede vrienden (4), op zeekere be-

(1) Bladz. 1022.

(2) Alle het opgemelde aangeteekende (voor zoo veel het zaaklyke aangaat) noopens de forme van Regeering deezer Gemeente is getrokken uit het Protocol van de Vereënigde Doopsgezinde Kerk, te Leyden; en aan my, met eene minzaame toeſtemming der geſaamlyke Leden van den Kerkenraad deezer Gemeente, op het vriendlykſte medegedeeld door den Heere François Ooſterwyk, Ouderling in deeze Gemeente, aan wien ik voor deeze beleefdheid alhier myne verpligting openlyk betuige.

(3) Zie hier booven, op Bladz. 106.

(4) Zoodaanige byëenkoomſten, wanneer dezelven, het zy over zaaken van negotie, ſcheepvaart, trafieken, handwerken, of diergelyke voordeelige zaaken, die tot eenig algemeen

 nut

bepaalde tyden te ſaamen gekoomen, opdat zy zich dus onderling in den Godsdienſt zouden oefenen; in dewelken dan ook een ieder Lid heeft het recht en de vryheid, om over de zaaken van den geöpenbaarden Chriſtelyken Godsdienſt zyn gevoelen, op eene betaamlyke wyze met allen eerbied, tot ſtichting der vergaaderde Broederen, voortedraagen; zyne gedachten met alle vrymoedigheid, zonder eenige vreeze van, door zyne anders gevoelende Meede-Broederen, als een Ketter of Scheurmaaker, op eene onbarmhartige wyze veroordeeld, gehaat, vervolgd, verworpen en uit de Vergaadering geſtooten te worden, te uitten en ook het verſtand en begrip van andere Broederen over die ſtukken te hooren en inteneemen, om derzelver zuiverheid zorgvuldiglyk te toetzen aan de leer van het Heilig Bybelwoord, buiten het welk deeze Chriſtenen geene andere banden, tot bewaaring van eensgezindheid en overëenſtemming van gevoelens in de punten van Godsdienſt, konnen dulden, en in het welk zy dus elkanderen met alle moogelyke zachtzinnigheid oefenen en met alle beſcheidene bedaardheid onderwyzen; terwyl zy ook geene openbaare Leeraars, noch eenige Kerkelyke orde, gezag of beſtiering hebben, noch erkennen; maar tevens de wereldlyke Overheid in al wat billyk is, ſtiptelyk, gehoorzaamen; derzelver gezag, als van God ingeſteld, met eenen betaamlyken ootmoed, eerbiedigen; haare bevelen naaukeuriglyk naakoomen en haare wetten en inzettingen in alle burgerlyke zaaken getrouwlyk onderhouden, gelyk zulks aan alle oprechte, vroome en waarlyk deugdzaame Chriſtenen, die de heilige leſſen van Onzen eenigen Heere en Meeſter voor het eenigſte richtſnoer en de zuiverſte leidraad van allen hunnen handel en wandel houden, altoos betaamt. Hoewel nu reeds diergelyke Chriſtelyke Vergaaderingen, by de allereerſte beginzels der zoo gezeegende Kerkhervorming in deeze Nederlanden, (onder de heevigſte verdrukkingen en deerlykſte vervolgingen van onze, den Roomſchen Stoel eerende en de geweldigſte oefeningen van het door onze heerſchzuchtige en trotze Landsheeren, opgeruid door den Roomſchen Paus en zyne aanhangeren en vervoerd door eene blinde onderwerping aan zyn onbillyk gezag en verdorvene leere, op eene onwettige wyze aangemaatigd recht en met geweld van waapenen ingevoerd en misbruikt gezag eerbiedigende en vreezende, Landsgenooten) in alle ſtilte, door de zich hervormende en de vervalſchte leer der Roomſche Kerk verlaatende, en dus ook het Pauſlyk gezag met alle Kerkelyke overheerſching en geweetendwingende regeering der Geeſtelyken verfoeijende, Chriſtenen, in die eerſte tyden, zyn gehouden; doch naaderhand, by de op het hoog gezag van 's Lands gebiedende Overheid gedaane inſtelling van de, van den Pauſlyken zuurdeeſſem gezuiverde, openbaare Godsdienſtöefeningen, en aanſtelling der daartoe noodige Kerkelyke Leeraaren; als ook by de tevens, onder de ſtilzwygende toelaating der Hooge Overheid, ingevoerde Kerkelyke orden, beſtieringen, wetten en inzettingen, wederom zyn naagelaaten geworden; zoo zyn echter deeze der dus genaamde Collegianten Chriſtelyke Vergaaderingen, hoedaanigen dezelven tegenwoordiglyk in deeze Landen nog worden gevonden, haare geboorte verſchuldigd aan de jammerlyke gevolgen der Burgerlyke en Kerkelyke onëenigheden, voorgevallen in de zoo droevige jaaren 1618. en 1619., welker heevige beroerten de vryheid van On-

nut van de Maatſchappy ſtrekken; het zy over allerleije, de zeeden beſchaavende, ſtudien en wat daartoe behoort, waardoor het welzyn van het geheele menſchdom eenigzins wordt bevorderd; op gezette tyden, om elkanderen over die punten zyne kunde meedetedeelen, worden gehouden, en in dewelken dus ook een ieder Lid heeft de vryheid van te ſprecken en zyne gedachten te uitten, zyn altyd, voorheen en nog hedendaags, alhier in alle de Steden en Vlekken (doch wel voornaamlyk in de Koopſteden) deezer Landen, *Collegien* genaamd geworden: ſchoon men, ſeedert eenige jaaren, en in de Koopſteden, en in verſcheide andere Steden en Vlekken, ook nog andere byëenkoomſten, zoo onder dien zelfden naam, als onder den nieuwen naam van *Societeiten*, heeft opgerecht, dewelken dagelyks, op vaſtgeſtelde plaatzen en tyden, gehouden worden en in dewelken ook niemand, ten zy, by meerderheid van ſtemmen, tot een Lid (welker getal dikmaals zeer groot is en onder dewelken geen onderſcheid van rang of jaaren in acht genoomen wordt) aangenoomen zynde, mag verſchynen; doch in dewelken men het grootſte gedeelte van den dag doorgaans, zonder eenig bepaald oogmerk, alleenlyk (naar de wyze der meeſte hedendaagſche gezelſchappen) doorbrengt met allerhande, zoo vrolyke, als verdichte, ſpreukjes en nieuwsvertellingen, het een of ander ſpel, tabak rooken, of met ſoortgelyke gewoone uitſpanningen.

Onzen Burgerſtaat en Godsdienſt zoo deerlyk hebben geſchud en in zoodaanigen waggelenden ſtaat gebragt, dat (dit Ons zoo gezeegend Gemeenebeſt alstoen voor eene poos van zynen waaren grondſlag door die geenen, dewelken, by eene allezins ongeöorloofde overheerſching, zich een onwettig gezag aanmaatigden en de hunnen opzigt aanbetrouwde magt misbruikten, afgebonsd geweeſt zynde) haaren geheelen ondergang gewiſlyk zoude gevolgd zyn, indien niet de Godlyke Voorzienigheid daartegen op eene zonderlinge wyze gewaakt en ons by dit allerdierbaarſte pand zoo getrouwlyk bewaard had, gelyk zulks uit de geſchiedboeken van ons lieve Vaderland te zeer bekend is, dan dat het noodig zyn zoude, al het zelve door eenige, uit die in aller handen zynde geſchriften bygebragte, bewyzen alhier te ſtaaven. Want, wanneer in die jammerlyke en bittere dagen, aan dewelken niet, dan alleenlyk tot ſchande en beſchaaming van Onze Chriſtelyke Gereformeerde Kerk, helaas! kan worden gedacht, alle de Predikanten, die (ſchoon dezelven zeer braave, vroome, deugdzaame, vreedelievende en godsdienſtige Chriſtenen waren) de by de Nationaale Synode, alstoen op het geweldiglyk doordryven van de meeſte Leden der Vergaadering van de Hoog Moog. Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, zonder toeſtemming van alle de byzondere Staaten deezer Landen, ieder op zich zelven een Souverain Gebied voerende, te Dordrecht beroepen (1) en gehouden zynde, afgekeurde gevoelens der Remonſtranten omhelsden, uit dit Gemeenebeſt, tegen de onwederſpreeklyke allezins vrije gronden van deszels waare geſteldheid, door eenen ongeöorloofden en verkeerden Godsdienſtigen iever, op eene alleronbetaamlykſte wyze, alleenlyk om deeze gemelde verfoeijelyke en geene andere reedenen, werden gebannen, verdreeven en gejaagd, zoo hebben eenige Chriſtenen, deeze gevoelens aankleevende en van hunne Leeraaren beroofd zynde, in alle ſtilte (uit vreeze voor nieuwe ſchandelyke en bittere vervolgingen) zoodaanige Vergaaderingen, om in dezelven zich onderling met de by hen te vooren ontworpene uitleggingen van het Heilig Euangelium te ſtichten en elkanderen met gepaſte aanmerkingen in de leere van het Chriſtendom te oefenen en verder optebouwen, opgerecht en aan dezelven den naam van *Collegien*, in dewelken een ieder Lid zyne gedachten met alle Chriſtelyke vryheid, in beſcheidenheid, konde zeggen, gegeeven; welke Vergaaderingen in de eene plaats van dit Gemeenebeſt meerder bedektelyk, dan wel in de andere, (naar maate, dat de burgerlyke Overheid te blinder de toomlooze drift van de heethoofdigſte Kerkelyken volgde, of laakte) gehouden werden, en by dewelken zich dan ook, in 't vervolg van tyd, zommigen der Doopsgezinden, en eenige andere Chriſtenen, dewelken die vryheid van gevoelen en ſpreeken in ſtukken van den Godsdienſt goedkeurden, hebben gevoegd; doch van welke Vergaaderingen zich echter wederom in laatere tyden, naadat die zoo even verhaalde verachtelyke vervolgingsdrift een weinig was bedaard en veelen van onze Geeſtelyken met veel gemaatigder gevoelens, dan die van hunne Voorzaaten, waren bezield geworden, zoo dat een blyder zon voor de gezindheid der Remonſtranten begon optedaagen en aan hen door de Overheid, in 't algemeen tot verdraagzaamheid en vryheid, vooral in 't punt van den Godsdienſt, meerder geneegen zynde en daarom nu niet verder door al te driftige, en tevens verſtandelooze, Kerkelyken tot het omhelzen van hunne, in dit opzigt ſchandelyke, gevoelens zoo geduuriglyk, dan wel voorheen, opgeruid wordende, werd vergund, om hunne eigen Leeraars, afzonderlyke Kerken, en Kerkelyke of Godsdienſtige Vergaaderingen te hebben en te onderhouden, de meeſte Leden, die in de leer van het Chriſtendom de by de Remonſtranten aangenoomene gevoelens goedkeurden, hebben afgeſcheiden, waardoor dan ook die Vergaaderingen over het algemeen zeer zyn verminderd en het getal van haare Leden grootelyks is afgenoomen. Al vroeg in den beginne, en dus niet lang naa het opgemelde voorgevallene in den jaare 1619., heeft men alhier te Leyden, gelyk ook te Haarlem, Amſterdam, Rotterdam, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Leeuwaarden, Sneek, Groningen, Sardam, Weſtzaanen, in de Koog, te Wormerveer, Krom-

(1) Dat dit Synode op de auctoriteit der Staaten Generaal, zonder conſent van alle de byzondere Souveraine Staaten, is beroepen, heb ik reeds opgemerkt in myne te meermaalen aangetoogene Verhandeling van *het Recht der Overheden ontrent Kerkelyke Bedieningen*; en inzonderheid ook in Hoofdſt. VII. pag. 248.

Krommenie, Westknollendam, Oldeboorn, en in zeer veele andere Steden en Dorpen van Holland en Westfriesland, en ook van Friesland en Groningerland, eene Vergaadering van zoo genaamde *Collegianten*, dewelken by zommigen zeer verkeerdelyk *Quakers* geheeten worden, naardien zy van dezelven in godsdienstige gevoelens en oefeningen merkelyk verschillen, gehad; doch, waar ter plaatze deeze Christenen in die eerste tyden hunne byëenkoomsten in deeze Stad hebben gehouden, heb ik getracht optespeuren, maar niet konnen ontdekken. Dit alleenlyk is my bekend geworden, dat aan de Collegianten, naadat de twee, in deeze Stad nog in den beginne van deeze eeuw overgebleeven zynde, onderscheidene Doopsgezinde Gemeenten, naamlyk, de Waaterlandsche en Vlaamsche, in den jaare 1701. zich hadden verëenigd, zoo als hier booven (1) is verhaald, op hun aanhoudend verzoek, is toegestaan het gebruik der door de Vlaamsche Doopsgezinden verlaatene Kerk in den Boogaard of Boogaardsteeg (2), en zulks voor zeekere somme van penningen, door hen daarvoor jaarlyks, by wyze van huur, aan die verëenigde Doopsgezinde Gemeente betaald: dus hebben dan de Collegianten in deeze verlaatene Kerk hunne Godsdienstige Vergaaderingen, geduurende eenigen tyd, gehouden; doch, hoe veel tyds zulks aldaar geduurd hebbe, heb ik insgelyks niet konnen verneemen: maar wel is dit aan my gezegd, dat vervolgens dit gebruik of wel deeze huur aan de gemelde Collegianten is opgezegd geworden, door toedoen van eenige driftige Doopsgezinden, vervoerd door eenen al te onbezonnen iever, en opgeruid door eenen van hunne heethoofdigste Leeraaren, (en waar toch vindt men geene heethoofdige Kerkelyken, die zich niet zomtyds, door eene onbedachtzaame drift ontrent stukken van den Godsdienst, en dat ook zelfs onder die geenen, dewelken op hunne Christelyke verdraagzaamheid anderzins met veel recht konnen roemen, tot een dusdaanig buitensporig en allezins verstandeloos gedrag en eenen gansch ongeöorloofden handel tegen hunne Meede-Broederen in Christus, die ons op het ernstigste bevoolen heeft, elkanderen in liefde te verdraagen, geheel laaten wegsleepen!) dewelke zeide niet te konnen geduld worden, dat men elders, en wel in eene verlaatene Kerk van dat gedeelte zyner Gemeente, 't welk zich met het andere gedeelte in alle Christelyke liefde, tot onderlinge stichting, had verëenigd, zoodaanige afgezonderde Vergaaderingen en oefeningen hield, op die zelfde tyden, op dewelken men de openbaare Leerredenen der Predikanten van deeze Gemeente konde bywoonen, en van dewelken men nu aan deeze Broederen geleegenheid gaf, om zich aftezonderen. O! schandelyke dwaasheid! even, als of men, door de ontneeming van deeze vergaaderplaats aan deeze Broederschap, ook tevens voor dezelve alle andere plaatzen, dewelken, ten allen tyde, tot haare godsdienstige oefeningen konden worden geschikt en bekwaam gemaakt, toesloot! Dit gezegde gebruik deezer verlaatene Kerk dus aan de Collegianten opgezegd, en dezelve Kerk ook, seedert dien tyd, door de gemelde verëenigde Doopsgezinde Gemeente verkoft en met de naastgeleegene erven verheeld geworden zynde, zoo heeft deeze Christelyke Broederschap haare onderlinge godsdienstige Vergaaderingen overgebragt in een byzonder woonhuis, staande aan de oostzyde van de Hooigraft ontrent de Lange Groenesteeg, van het welk zy een bekwaam vertrek heeft gehuurd en het zelve tot het houden van haare gewoone stichtelyke byëenkoomsten geschikt. Wanneer nu, naa verloop van eenige jaaren, dit woonhuis was overgegaan in handen van eenen anderen eigenaar, die het zelve had gekoft, met een voorneemen, om dit huis aan zyn naastgeleege woonhuis te trekken en het zelve met dit gekofte huis te vergrooten, zoo zag deeze Broederschap zich wederom genoodzaakt, deeze haare vergaaderplaats te verlaaten en dezelve elders te verplaatzen, waartoe zy zelve dan ook een gemeen woonhuis, staande aan de westzyde van de Heeregraft naaby de tweede Groenesteeg, heeft gehuurd, en in het zelve eenen geruimen tyd haare godsdienstige byëenkoomsten, tot onderlinge stichting in alle stilte, eendragtiglyk gehouden (3), tot zoo lang, dat zy zelve goed-

(1) Bladz. 106. en Bladz. 1022.

(2) Zie van deeze Kerk kortelyk hier booven, op de gezegde Bladz. 106. en op de Bladz. 1021. en 1022.

(3) Zie den Schryver van den Tegenwoordigen staat van alle Volken, D. XIV Hoofdst. X. pag. 543.

goedvond, ook aan deeze vergaaderplaats vaarwel te zeggen, omdat het getal der Broederen, dewelken dus onderling pleegen te ſaamen te koomen en, op die voorverhaalde wyze, elkanderen in de leere van het Heilig Euangelium te oefenen en met alle Chriſtelyke zachtmoedigheid, eene betaamlyke vrymoedigheid en eene gepaſte eerbied te onderwyzen, van tyd tot tyd grootelyks afnam, het welk veroorzaakt werd door de tegenwoordige leerwyze der meeſte Doopsgezinde Leeraaren, dewelke doorgaans meerder, dan wel in vroegere tyden, ſcheen geſchikt te zyn naar den ſmaak van eenigen deezer Broederen, die ook daarom zich te meermaalen in der Doopsgezinden Kerk, wanneer aldaar zoodaanige Leeraars hunne Chriſtelyke redenvoeringen tot de Gemeente deeden, vervoegden, en dus allengsjes dit Collegie verlieten; het geen dan eindelyk te wege bragt, dat vervolgens deeze Chriſtelyke Vergaadering van Collegianten alhier zoodaanig verminderde, dat het by de overige Broeders der moeite niet verder waardig werd geöordeeld, eene geheel afgezonderde vergaadering te houden, waardoor dan ook deeze Chriſtelyke Vergaadering, ſeedert eenige weinige jaaren, in deeze Stad geheelyk is te niet gegaan (1). Intuſſchen zyn in verſcheide Steden, Vlekken en Dorpen van deeze Vereenigde Nederlanden nog zeer veele vergaaderingen van deeze Chriſtelyke Broederſchap, tot op den huidigen dag, overgebleeven, onder dewelken inzonderheid aanzienlyk is de Vergaadering deezer Broederen te Amſterdam, dewelke aldaar gehouden wordt in een boovenvertrek van zeeker Huis, ſtaande aldaar aan de ooſtzyde van de Keizersgraft tegen over het Schouwburg, en bekend onder den naam van den *Oranjen-Appel*, terwyl het overige gedeelte van dit Huis, het welk aan deeze Broederſchap in eigendom behoort, door haar, in de jaaren 1677. en 1680., tot een Weeshuis is geſchikt en bekwaam gemaakt, in het welk haare arme Weezen van beide ſexen, iedere ſexe in een afzonderlyk deel, uit haare zeer milde liefdegaaven worden onderhouden en behoorlyk opgevoed (2).

Hier meede nu, volgens den leidraad van wylen den Heere Frans van Mieris, afgehandeld hebbende de Godsdienſtige Vergaaderplaatzen, oefeningen, Kerkelyke beſtieringen, en al het verder aanhoorige van de zich in deeze Stad bevindende Proteſtantſche Gemeenten der Chriſtenen, zullen wy, op het voetſpoor van deezen onzen naarſtigen Voorganger, ons begeeven tot die geenen, dewelken den Paus van Rome, als den Stedehouder van Onzen Heere Jezus Chriſtus en het zigtbaar Hoofd der Chriſtelyke Kerk hier op aarde, erkennen, groeten, eeren, en gehoorzaamen.

De Roomſchgezinden Kerken.

Den Heere van Mieris nu (Bladz. 108. en 109.) aanteekenende, dat van de agt Kerken, dewelken deeze Gemeente alhier heeft, alleenlyk drie door wereldlyke (3) Prieſteren worden bediend, ter-

(1) Dit is aldus wegens deeze alhier te Leyden gehoudene Vergaadering van Collegianten ter needergeſteld, volgens my vriendelyk meedegedeelde mondelinge berichten.

(2) Die meerder van deeze Vergaaderingen, haare opkoomſt en voortgang, als ook van dit Weeshuis, verlangt te weeten, kan, onder veele anderen, naazien den ſchranderen Hiſtorieſchryver Wagenaar in zyne fierlyke beſchryving der Stad Amſterdam, D. III. B. III. §. 4. Bladz. 204—206. en B. IV. §. 21. Bladz. 341—344.; als meede de Beſchryving der Godsdienſt-plichten en Gewoontens van alle Volkeren, door B. Picard, D. VI. St. I. in de *Redeneering over de Gebruiken der geener, welke men in Holland noemd Collegianten en Rhynsburgers*; Bladz. 302—312.

(3) Eene deezer Kerken (en niet twee, gelyk de Schryver van de Lente-Reis door Holland en Utrecht, pag 76., verkeerdelyk zegt) omhelſt de leerſtellingen der *Janſeniſten*; dus genaamd naar den beroemden Cornelis Janſenius, Biſſchop van Iperen in Vlaanderen; van wiens geboorte, letteroefeningen, deugden, ſchriften, dood, grafſchrift en laaſte wil, men, onder meerdere anderen, zien kan den geleerden H. van Heuſſen in Hiſtor. Epiſcopat. Fœderat. Belg. part. I. pag. 241—243. & in Addend. ad dict. Hiſtor. pag. 567. & 568., die ook aldaar ter loops vermeldt, dat over zyne leerſtellingen, voornaamlyk vervat in zyn boek, door hem getituleerd: *Auguſtinus*: en waarontrent Hy in veele ſtukken met onze Gereformeerde Kerk overeenkomt, zeer groote beroerten en zwaare ſcheuringen in de Roomſche Kerk zyn ontſtaan, dewelken nog duuren, zoo als eenen iegelyken genoeg bekend is. Ook zyn 'er nog onlangs eenige byzonderheden noopens deezen vermaarden Biſſchop Janſenius ons meedegedeeld door den Wel-Eerwaardigen Heere J. F. Martinet in zyne uitgaave van het Zevende Deel van de vertaalde *Hiſtorie der Pauſen*, in de Engelſche taal beſchreeven door Archibald Bower, in eene Aanteekening op het Leven van Paus Urbanus den VIII. pagg. 667. en 668.; in welk Deel dan ook de zeer geleerde Heer Bower het begin en den voortgang van deeze beroerten en van de geheele tot hier toe geweldiglyk duurende ſcheuring van de ganſche Room-

terwyl in de vier anderen de zoo genaamde Geestelyke of Reguliere Heeren, dewelken in zeekere religieuze orde zyn ingelyfd, den dienst waarneemen en de agtste Kerk thans geheel is gesloten, naadat hun Ed. Groot Moog., in gevolge van hunne hooge wysheid, by hun Besluit van den 18. February des jaars 1708.; naader aangedrongen op den 19. July van dat zelfde jaar, en vervolgens, met bevestiging der oude Placaaten, inzonderheid tegen de, genoeg bekende en in deeze dagen, bynaa overal, te recht gehaatte en verdreevene, orde der Jezuiten (1), ontrent dewelken men alstoen, reeds feedert veele jaaren, alhier in deeze Landen eenige oogluiking had gebruikt, nog al naader vernieuwd op den 25. May van den jaare 1720., en op den 28. November van den jaare 1721.; uit hunne Souveraine magt, tot herstelling der gestoorde rust onder de Roomschgezinde ingezeetenen deezer Landen en dus, voornaamlyk, tot nut en welzyn van dezelve ingezeetenen, hebben goedgevonden en gelast, alle de Jezuitsche Priesters uit Holland te doen vertrekken, en hunne Kerken alomme in deezen Lande geheel te doen sluiten (2); moet ik hierby nog voegen, dat men, reeds feedert langen tyd en wel kort naa de zoo gelukkige Staatsverandering en gezeegende Kerkhervorming van den openbaaren Godsdienst in deeze Vereenigde Nederlanden, by zeekere Verdragpunten (3), tusschen de

sche Kerk, (onaangezien haare geroemde Eénigheid onder eén, zoo genaamd, onfeilbaar Hoofd) in twee tegen elkanderen op zoodaanige heevige wyze verbitterde Secten, dat 'er naauwlyks eene wedergaa van verbittering onder de zoo veele verschillende gevoelens, die de Protestanten helaas! verdeelen, gevonden wordt; zoo als dezelven van tyd tot tyd, voornaamlyk, onder de Pauzen Urbanus den VIII., Innocentius den X., Alexander den VII., Clemens den IX., Clemens den XI., Innocentius den XIII., en Benedictus den XIII., zyn voorgevallen, op pagg. 667—669. 671—674. 676. 690—692. 694. 696. en 697. in 't breede heeft verhaald; van welk verhaal eene korte en nette opgaave gevonden wordt in de *Nieuwe Vaderlandsche Letter-Oeffeningen*; Deel II. St. I. pag. 12—16. Ook kan men hier over nog naazien Herm. Meijer in zyne Korte Inleidinge der Kerkelyke Geschiedenissen, pag. 749—753. en veele anderen.

(1) En wel inzonderheid is het Placaat der Hoog Moog. Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden van den 14 April 1649. (te vinden, benevens de Placaaten van hooggemelde hunne Hoog Moog. van den 26. February 1622., den 8. September 1629. en den 30. August. 1641. tegen de Pausgezinde Geestelyken, Conventiculen, Schoolen, Collecten, Kloppen, &c., gegeeven; in 't Groot Placaatb. Vol. I. pag. 203—210.) door de Ed. Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, by boovengemelde hunne Resolutie van den 25. May 1720., (Groot Placaatb. Vol. V. pag. 578.) met opzigt tot de Jezuiten, bevestigd geworden. De verdere Placaaten, tegen de Jezuiten en andere Roomschgezinde Geestelyken by hooggemelde Heeren Staaten Generaal op den 4. April 1596. en den 27. Maart 1612. gegeeven, zyn meede te zien in 't gezegde Groot Placaatb. Vol. I. pag. 193—204; gelyk ook de Placaaten, by de hooggemelde Heeren Staaten van Holland en Westfriesland afzonderlyk, tegen de Roomschgezinde Geestelyken en Kleedingen reeds vroeger, en wel op den 20. December 1581. en 21. November 1584. gegeeven, insgelyks in dat Eerste Deel van het Groot Placaatboek, pag. 211—214., gevonden worden: terwyl al verder het admitteeren van eenige geordende Priesteren of Moniken; en in 't byzonder, van eenige Jezuiten, het zy geprofessiden, het zy van de mindere ordens; in deeze Lande van Holland en Westfriesland, by verscheide Placaaten en Resolutien van hunne Ed. Groot Moog., als, onder anderen, van den 17. Augusty 1702. en den 26. April 1709. (te vinden in 't Groot Placaatb. Vol. V. pagg. 557. 558. 567. en 568.) en meede by Artl. II. van het Placaat van den 21. September 1730. (te zien in 't Groot Placaatb. Vol. VI. pag. 367—369.) is verbooden geworden.

(2) Zie deeze Resolutien van hunne Ed. Groot Moog. in het Groot Placaatb. Vol. V. pagg. 565. en 578 en Vol. VI. pag. 346.

(3) Tot het aangaan van deeze Verdragpunten tusschen den Roomschen Stoel en de Hollandsche Roomsch-Catholieke Geestelykheid, by dewelken de oude rechten en de, ontrent het stuk der Zendingen van den Roomschen Stoel eenigzins onafhanglyke, voorige vryheid der Hollandsche Clerezie zyn bewaard geworden, is de eerste grond gelegd door den Hoog-Eerwaardigen Heere Sasboldus Vosmerus, (of op zyn Hollandsch genaamd: Sasbout Vosmeer) Aartsbisschop van Philippi in Maçedonien, denwelken de Roomsche Kerk ook doorgaans aanmerkt als den derden Aartsbisschop van Utrecht. Want, wanneer eenige Reguliere Geestelyken, en onder deezen, wel voornaamlyk, zeer veele Geordende Jezuiten, onder voorwendzel, van tot hulp der Priesteren hier te Lande gezonden te zyn, zich in de Gemeenten indrongen en dus de rechten der oude Clerezie, voornaamlyk, in Holland en Zeeland, verbonden, zoo heeft deeze Heer, als Apostolische Vicaris by de Vereenigde Nederlanden, daar tegen door een Edict van den 16. December 1609. (te vinden by H. van Heussen in Histor. Episcop. Foed. Belg. part. I. pag. 44.) voorzien; en vervolgens op den 8. Maart 1610. te Brussel dieswegens een Verdrag gesloten met den Wel-Eerwaardigen Va-

de Hollandsche Roomschgezinde wereld-lyke Geestelykheid, aan de eene, en de Vaders Jezuiten en andere Reguliere Geestelyke Zendelingen, aan de andere zy-

Vader Franciscus Flerentinus, als Provinçiaal Oversten van de Soçieteit der Jezuiten in Nederland, dewelke ook op den volgenden dag by eenen Circulairen Brief aan alle de Religieuzen van deeze Soçieteit alhier te Lande bevoolen heeft, zich naar dat Verdrag (het welk, beneevens den Circulairen Brief, ons is meedegedeeld door den gemelden Heere van Heussen, in Batav. Sacr. part. II. pagg. 70. & 71.) in alles stiptelyk te schikken; gelyk dit Verdrag dan ook, en zulks nog wel in dat zelfde jaar, door den Paus van Rome is goedgekeurd geworden, volgens het schryven van den Cardinaal Mellini, te zien in dict. Batav. Sacr. part. II. pag. 56. Dit Verdrag niet te min door zeer veele Jezuiten met alle verachting behandeld en geduuriglyk overtreeden wordende, heeft deeze Hoog-Eerwaardige Heer Sasboldus Vosmerus op den 25. May 1611. zich daarover beklaagd by den Pauslyken Nuntius te Brussel, den Aartsbisschop Guido Bentivoli, die, daarover ingenoomen hebbende het advis van den Roomschen Stoel, aan zyn Hoog-Eerwaardigen by twee Brieven van den 5. Juny en den 23. October 1613., (te vinden ibid. pag. 72.) uit naam van den Paus, heeft te kennen gegeeven, dat dit Verdrag ten wederzyden moest onderhouden en naagekoomen worden, en dat Hy zulks ook aan den Heere Veranneman, als Provinçiaal Oversten van die Soçieteit, had geschreeven. (Die meerder van deezen Heere Sasboldus Vosmerus verlangt te weeten, kan naazien den genoemden Heere H. van Heussen in Batav. Sacr. part. II. pag. 45—73. & in Histor. Episcopat. Fœder. Belg. part. I. pag. 43—45.) Op dit Verdrag nu zyn vervolgens gebouwd de hier booven gemelde besluitende Verdragpunten, dewelken gemeenlyk *Concordata* genaamd worden, en by dewelken voor de bewaaring der oude rechten van de Nederlandsche Clerezie, en voor de naakooming der tusschen dezelve en de Reguliere Zendelingen te vooren geslootene overéénkoomsten, in allen deelen gezorgd is geworden. Om alle die oude rechten der Nederlandsche Clerezie en haare voorige overéénkoomsten met de Reguliere Priesteren door den Paus bevestigd te krygen, is dan ook de Hoog-Eerwaardige Heer Philippus Rovenius, (dus genaamd naar zyns Vaders geboorteplaats, *Roveen*, een Dorp in Overyssel) insgelyks Aartsbisschop van Philippis, en denwelken de Roomschgezinden ook voor den Opvolger van Sasboldus Vosmerus in den Aartsbisschoplyken Zeetel van Utrecht en den Apostolischen Vicaris in deeze Nederlanden houden, en die nu en dan ook wel onder den naam van *Johannes van Dalen*, en naderhand van *Wynhoven* (naar zyner Moeders naam) voorkoomt, op den 26. Augusty van den jaare 1622. na Rome gereisd, en heeft daartoe by den Roomschen Stoel alle zyne vermoogens aangewend, waarin Hy in den beginne zeer sterk is gedwarsboomd; doch het geen aan Hem eindelyk is gelukt, naa zeer veele en zeer groote moeilykheden en zwaare tegenstribbelingen doorgeworsteld te hebben. Wanneer toch op den eersten dag der maand May van den jaare 1623. eene Bulle van wegen den Roomschen Stoel, betreffende zeekere schikkingen noopens de Kerkelyke persoonen, hunne zendingen en diensten in deeze Nederlanden was te voorschyn gekoomen, by dewelke het voorige Kerkelyke gezag van den Heere Vicaris zeer veel werd besnoeid en eene meerdere vryheid aan de Reguliere Zendelingen, dan deezen voorheen hadden moogen gebruiken, toegestaan, en daarover verscheide moeilykheden waren gereezen; zoo heeft de Hoog-Eerwaardige Heer Vicaris zich dieswegens te recht geduuriglyk beklaagd, dat men tegen Hem, van tyd tot tyd, verscheide vuile en valsche lasteringen en verkeerde beschuldigingen, om Hem te verdrukken, inbragt; daar men Hem, ten onrecht, merkelyk ontrent de oefening van zyn Kerkelyk gebied had verkort en ook de Nederlandsche Clerezie, tegen alle recht, bezwaard; 't geen dan ook eindelyk van dien uitslag is geweest, dat, op den 7. July van den volgenden jaare 1624., van wegen den Roomschen Stoel daarin is toegestemd geworden, dat den Heere Vicaris en de Nederlandsche Clerezie, aan de eene; en de Vaders van de Soçieteit en alle andere Reguliere Geestelyke Zendelingen, aan de andere zyde; hunne wederzydsche bezwaarnissen en rechten, dewelken zy meenden te hebben, aan den Doorluchtigsten en Hoog-Eerwaardigsten Heere Aartsbisschop van Mechelen en de, aan zynen Zeetel onderhoorige, Hoog-Eerwaardige Heeren Bisschoppen, dewelken, als hunne naabuuren, te gemakkelyker naar derzelver echtheid konden verneemen, zouden openleggen, dewelken dan, partijen gehoord en de wettigheid der wederzydsche gevoelens onderzocht hebbende, hunne gedachten over die ingebragte bezwaarnissen aan den Roomschen Stoel zouden overzenden: gelyk dan ook, in gevolge van deeze vergunning, zoo wel de hooggemelde Heer Vicaris, by zich hebbende eenige Afgevaardigden van de gesaamlyke Nederlandsche Clerezie, als meede de Wel Eerwaardige Vader Florentius de Montmorançy, Provinçiaal Overste van de Soçieteit der Jezuiten in de Vlaamsche Nederlanden, uit naam van dezelve Soçieteit, geduurende verscheide dagen in de maand October van dat zelfde jaar, voor den hooggemelden Doorluchtigsten Heere Aartsbisschop en de Hem toegevoegde Hoog-Eerwaardige Heeren Bisschoppen, binnen de Stad Brussel, zyn verscheenen en aldaar over de ingebragte bezwaarnissen en de wederzydsche rechten breedvoeriglyk hebben gehandeld, met dien uitslag, dat deeze beide partijen, op het aanhouden van den Doorluchtigsten en Hoog-Eerwaardigsten Heere, den Apostolischen Nuntius in de Nederlanden, en door de tusschenspraak van de hooggemelde Heeren Aartsbisschop en Bisschoppen, onder het goedvinden van den Roomschen Stoel, op den 15. October van dat zelfde jaar, een minnelyk Verdrag hebben aan-

zyde, gesflooten en door den Roomſchen Paus bekrachtigd, in deeze Gemeente aangegaan, by het welk veele punten van de bovengemelde bulle van den eerſten May 1623. zyn verſchikt en veranderd, en de overige punten wederzyds aangenoomen en bevestigd geworden. Deeze Verdragpunten, onder den naam van *Concordata* tot op huiden bekend, hebben aan den Roomſchen Stoel zoo veel genoegen gegeeven, dat zy van wegen den Paus op den 22. Auguſty 1625. zyn goedgekeurd en beveſtigd, en dat tevens aan de Generaale Overſten van de Dominicaanen of Preekheeren, van de Minrebroederen van St. Franciſcus, genaamd Obſervanten; en van de Soçieteit der Jezuiten, is gelaſt, dat zy zouden zorg draagen, dat deeze Verdragpunten door hunne Religieuze Zendelingen, dewelken zy in Holland en de andere Vereenigde Nederlanden mogten hebben, ſtiptelyk wierden achtervolgd; gelyk dit bevel by den meergenoemden Heere van Heuſſen in Batav. Sacr. part. II. pag. 98. te zien ſtaat: het welk den 5 May van het volgende jaar 1626. naader is bekrachtigd door eene Pauslyke Bulle van Paus Urbanus den VIII., wanneer Hy dezelve Verdragpunten, met al wat daarin is vervat en daartoe behoort, volkoomenlyk [illegible], en, door zyn Pauslyk gezag, [illegible] en vervullende alle gebreken, al waren deeze [illegible] wezenlyke, dewelken daarin ook mogten zyn [illegible] worden gevonden, op eene [illegible] wyze bekrachtigt en tevens beveelt, dat dezelven voor vaſt en onverbreekbaar gehouden en door allen, die deezen aangaan, voor altoos naaukeuriglyk naagekoomen zullen worden; zoo als deeze Bulle, in zich vervattende, zoo wel de XXIII. Articulen der [illegible] Bulle van den eerſten May 1623, als de X. Articulen van de gemelde *Concordata* van den 15. October 1624., mede gevonden wordt ibid. pag. 91—95.: welke, door eene Pauslyke Bulle beveſtigde, *Concordata* in het volgende jaar door eenen Minrebroeder van de orde der Obſervanten overtreeden zynde, naardien de Generaal Overſte van deeze Orde, zoo wel als de Generaal Overſte der Preekheeren, verzuimd had, zulks aan zyne Hollandſche Zendelingen te beveelen; en ook de gemelde Generaale Overſten, of hunne Provinçiaale Overſten, deeze Verdragpunten niet hadden ondergeteekend, gelyk de Provinçiaal Overſte der Jezuiten gedaan had, zoo is daartegen, op de klagte van den Heere Vicaris, by een Decreet, gegeeven van wegen den Roomſchen Stoel op den 16. April 1627., (te vinden ibid. pag. 99.) terſtond voorzien: gelyk het zelve ook geſchied is in den jaare 1643., wanneer eenige onruſtige menſchen, en wel inzonderheid eenige Zendelingen van de Soçieteit der Jezuiten, konden goedvinden, hier en daar aan hunne Reguliere Geeſtelyken eenen Helper toetevoegen, zonder daartoe te vooren het verlof van den Heere Vicaris te hebben verzocht of verkreegen, geheel ſtrydig met het vyfde Articul van de opgemelde *Concordata*; welk Decreet door den Doorluchtigſten Heere Fabius Chiſi, Biſſchop van Nardo in het Koningryk van Napels, en Apoſtoliſchen Nuntius, met magt van Cardinaal-Legaat, te Ceulen en in andere plaatzen van Nederduitſchland en aan den Rhyn geleegen, (die in den jaare 1655., naa het overlyden van Paus Innocentius den X., onder den naam van Alexander den VII., den Pauslyken throon beklom) by zynen Brief, geſchreeven te Ceulen den 8. July van den jaare 1643., (te vinden al meede ibid. pagg. 96. & 97.) aan de beide partijen is bekend gemaakt en hen gelaſt, zich daarnaa, op ſtraffe van den Pauslyken ban, ſtiptelyk te gedraagen. Naardien echter, ook nog zelfs naa dit zoo ſolemneel Decreet, het gezag van deeze meergemelde Verdragpunten niet ongeſchonden bleef, maar geduurige beknibbelingen en twiſten onderheevig was; zoo heeft de hooggemelde Paus Alexander de VII., op den 20. September van den jaare 1656., aan deeze *Concordata* gegeeven de kracht van eene Apoſtoliſche Conſtitutie; wanneer Hy dezelven, uit zyne eigene vrije beweeging, en zonder daartoe te vooren aangezocht te zyn, op de allerpleegtigſte en de allerkrachtigſte wyze heeft beveſtigd en tevens, onder het uitſpreeken van de allerzwaarſte ſtraffen, op heeter daad verbindenden, tegen allen en een iegelyk, die dezelven niet op de allerſtipſte wyze zouden onderhouden, bevoolen, dat dezelven voortaan genieten zouden alle gezag, aan Apoſtoliſche Conſtitutien eenigzins verſchuldigd, en dus op de allerheiligſte en allerpleegtigſte wyze moeten naagekoomen worden: en wordt deeze Apoſtoliſche Conſtitutie, dewelke in zich vervat de geheele, zoo even gemelde, Bulle van Paus Urbanus den VIII., gegeeven op den 5. May 1626., ons door den Heere H. van Heuſſen meedegedeeld, ibid. pag. 91—96.; gelyk dan ook deeze oude rechten voor den Apoſtoliſchen Vicaris over de Vereenigde Nederlanden, in volgende tyden, by den Roomſchen Stoel zyn erkend geworden, waarvan nog ten blyke konnen ſtrekken de Decreeten, ten dien opzigte, in eene particuliere Congregatie op den 10. Maart 1671. gearreſteerd; en op den 17. van die zelfde maand in eene Generaale Congregatie naader vaſtgeſteld; en wyders op den volgenden dag door Paus Clemens den X. goedgekeurd en met zyn Pauslyk gezag, onder het bevel van eene ſtipte gehoorzaamheid, bekrachtigd; te vinden ibid. pag. 98. Voorts is deeze meergemelde Hoog-Eerwaardige Heer Philippus Rovenius altyd zeer jaloers van zyn Kerkelyk gezag geweeſt, en heeft nooit konnen dulden, dat daartegen (het zy ontrent het ſtuk der Zendingen buiten zyne voorafgaande bewilliging en toeſtemming; het zy ontrent eenige andere ſtukken, hoe ook genaamd, of waarin ook beſtaande) iets wierde ondernoomen door eenige Reguliere Geeſtelyken, van welken orde of inſtelling dezelven ook zyn mogten, of ook door anderen; maar heeft zelfs ſteeds met alle

welker getal niet is bepaald geworden, ook nog zouden moogen ſtaan twee Franciſcaner Moniken van de orde der Obſervanten; twee Vaders van de Sociëteit en eenen Dominicaner of Preekheer, aan welken laaſten ook een Helper zoude konnen worden toegevoegd; en zulks alles, gelyk, ten tyde van het aangaan van dit Verdrag, dezelve ſtandplaatzen vervuld waren, zonder eenige verandering; by dewelken echter naaderhand de twee Carmeliten, tegen den inhoud van dit Verdrag (1), gekoomen zyn (2).

Naardien nu deeze Roomſche Kerken, in gevolge der bevelen van hunne Ed. Groot Moogenden (3), niet moogen worden vergroot, noch vernieuwd; gelyk meede door den Heere Fr. van Mieris

alle zyne vermoogens, tot bewaaring van zyne rechten, en van alle de oude vryheden der Nederlandſche Clerezie, en ook tot naakooming der meergemelde, zoo plegtiglyk beveſtigde, *Concordata*, met alle getrouwheid gewaakt; gelyk uit verſcheidene van zyne Decreeten, Statuten, en Conſtitutien (te vinden ibid. pagg. 85. 86. 99. 104. & 109.) te zien is. En op dien zelfden voet heeft ook de Wel-Eerwaardige Heer Johannes Wachtelaar, (meeſttyds onder den naam van *Vigilius* voorkoomende) Vicaris Generaal, zoo van den boovengemelden Heere Sasboldus Vosmerus, als van den evengenoemden Heere Philippus Rovenius, met allen moogelyken iever de zaak der Clerezie tegen de Geördende of Religieuze Zendelingen ſtaande gehouden, en zeer veel, tot het in ſtaat brengen en in ſtand houden der meergemelde *Concordata*, bygebragt; zoo als zulks insgelyks door den Heere H. van Heuſſen wordt aangeteekend, ibid. pag. 110. Wie meerder van het voorgevallene noopens deeze *Concordata*; als ook van de geboorte, afkomſt, bekwaamheden, ſchriften, levensgevallen en dood van deeze Heeren Philippus Rovenius en Johannes Wachtelaar verlangt te weeten, kan dieswegens naazien de meermaals aangehaalde ſchriften van den zeer naarſtigen en naaukeurigen Heere Hugo van Heuſſen; als: in Batavia Sacra, part. II. pag. 74—112. Et in Hiſtoria Epiſcopatuum Fœderati Belgii, part. I. pag. 45-48. Niettemin waren in de eerſtvolgende tyden, deeze Voorſtanders der Nederlandſche Clerezie geſtorven zynde, deeze *Concordata* niet altyd zoo heiliglyk in acht genoomen, terwyl zelfs de Hoog-Eerwaardige Heer Jacob de la Torre, welken de Roomſche Stoel eerſt tot Meedehelper, en daarnaa tot Opvolger van den Heere Philippus Rovenius, benoemde, al aanſtonds in den beginne, en zulks wel pas drie maanden naa het overlyden van deezen Heere Rovenius, reeds op den 3. January van den jaare 1652., daartegen verſcheide vergunningen aan eenige Geördende Jezuiten (te vinden in dict. Batav. Sacr. part. II. pag. 459.) heeft verleend; over welke onrechtmaatige verrichtingen Hy echter naaderhand, te Rome gekoomen zynde, om zich deswegens te verantwoorden en de vrije rechten van de Nederlandſche Clerezie te verdeedigen; en ziende de geneegenheid van den Paus Alexander den VII., om deeze *Concordata* op de allerſterkſte wyze te handhaaven; (gelyk deezen, als zoo even is gezegd, op de krachtigſte wyze doenlyk, door dien Paus zyn beveſtigd geworden) zeer veel berouw heeft getoond, 't welk, behalven uit andere omſtandigheden, ook uit zyne twee Bevelſchriften van den 4. September 1656. en den 9. February 1657. ten duidelykſten blykt, zoo als dit alles al meede door den meergemelden Heere van Heuſſen breedvoeriglyk is aangeteekend geworden, zoo in Batav. Sacr. part II. pag. 457—465, als in Hiſtoria Epiſcop. Fœder. Belg. part I pag 48. En hiermeede meene ik genoeg van deeze Verdragpunten, dienende tot bewaaring der oude Kerkelyke vryheid van de Hollandſche Clerezie, en ook van derzelver geſchiedeniſſen, van hunne eerſte geboorte af tot op de laatere tyden, waarin men klaarlyk ontdekt den aanhoudenden iever deezer Clerezie tot beſcherming haarer voorige onafhanglykheid van den Roomſchen Stoel omtrent het ſtuk der Zendingen; gezegd te hebben, om den nieuwsgierigen Leezer daarvan een kort begrip te doen erlangen, waarom ik hier van affcheide en denzelven verder tot de Kerkelyke Geſchiedeniſſen der Roomſchgezinden in deeze Nederlanden verzende.

(1) Dat de twee Ongeſchoeide Carmeliten, als den een voor de Waalen en Franſchen, en den ander voor de Nederlanderen, tegen den inhoud van dit Verdrag, naaderhand zyn toegelaaten geworden, is ook reeds door den Heere van Heuſſen in Batav. Sacr. part. II. pag. 271. & in Hiſtor. Epiſc. Fœd. Belg. part. I. pag. 478. aangeteekend.

(2) De Schryver van den Tegenwoordigen Staat van alle Volken, D. XIV. Hoofdſt. X. pag. 542. zegt, dat de Roomſchgezinden alhier maar zes Kerkhuizen hebben; en zulks waarſchynlyk, om dat 'er, ten tyde der uitgaave van dit Deel zyns Werks, en wel in den jaare 1742., alleenlyk in zes werd dienſt gedaan, zynde één deezer Kerkhuizen alstoen, ſeedert den jaare 1729., nog geſlooten geweeſt, en eerſt naaderhand door den Ed. Groot Achtb. Magiſtraat deezer Stad aan deeze Gemeente wederom vergund geworden, hetzelve te openen en daarin haare Godsdienſtige oefeningen te verrichten, gelyk zulks hier booven, op Bladz. 108., door den Heere van Mieris is aangeteekend: waarom ook in de Lente-Reis door Holland en Utrecht, pag. 76., van zeven Kerkhuizen deezer Gemeente wordt gewag gemaakt, als zynde het agtſte, waarin altyd door geördende Jezuiten den dienſt was waargenoomen, ſeedert hunne verbanning uit dit Land en de ſtipte bevelen van hunne Ed. Groot Moog., tot hier toe geſlooten gebleeven; zoo als hier booven, op Bladz. 1032., reeds is gezegd.

(3) Deeze bevelen zyn vervat in het tiende Articul van 't Placaat van hunne Ed. Gr. Moog. van den 21. Septbr. 1730., te vinden in 't Groot Placaatb. Vol. V. pag. 368.

ris is aangeteekend (1); zoo heeft de Wel-Edele Geftrenge Heer Mr. Johan van Lanfchot (2), Hoofd-Officier van deeze Stad, in de maand July van den jaare 1736., eerft aan de Edele Achtbaare Heeren Schepenen, en vervolgens ook aan de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeefteren, voorgedraagen, dat, vermits het Placaat van hunne Ed. Groot Moog. wel ftiptelyk verbood, eenige Roomfche Kerken te vergrooten of te vernieuwen, zonder toeftemming van den Magiftraat in de Stem in den Staat hebbende Steden, het allezins met de billykheid overéénkwam, dat alle de, tot oefening van den Roomfchen Godsdienft binnen deeze Stad gefchikte en bekwaam gemaakte, Kerkhuizen met alle naaukeurigheid door Hem, als wegens de Hooge Overheid gelaft, om voor de ftipte naakooming van haare bevelen te waaken, met hulp en byftand van de Heeren Schepenen, (ook naar het voorbeeld van voorige tyden) werden opgenoomen en van derzelver tegenwoordige gefteldheid door den Stads Mr. Timmerman gemaakt behoorlyke en nette Grondkaarten, ten einde dezelven by vervolg van tyd dies te beeter in oogenfchyn mogten genoomen worden, en men als dan uit die gemaakte en fteeds ter Secretarie van deeze Stad moetende beruften teekeningen en grondkaarten te gemakkelyker konde naagaan, of het opgemelde Placaat van den Souverain, verbiedende alle vergrooting of vernieuwing van deeze Kerken, ten zy met voorafgaande bewilliging van den Magiftraat, wel getrouwelyk werde naagekoomen en gehoorzaamd, zoo als het behoort: waarnaa, wanneer dit voorftel, zoo wel door de Ed. Achtb. Heeren Schepenen, als ook door de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeefteren, was goedgekeurd, het zelve ook op den 20. July van den jaare 1736. is ten uitvoer gebragt; gelyk van dit alles, ter Vergaderingen van de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeefteren en van de Ed. Achtb. Heeren Schout en Schepenen deezer Stad, zyn gehouden de volgende aanteekeningen. „ *Ex-*

(1) Hier booven op Bladz. 109.

(2) Deeze braave Heer werd op den 4. January 1721. door de Groote Vroedfchap deezer Stad tot Veertig in Raide verkoozen en vervolgens, op den 20. November 1725., ter vervulling van eenen, door de bevordering van den Wel-Edelen Geftrengen Heere Ægidius vander March tot de Burgemeefterlyke waardigheid, openftaanden Schepenstoel benoemd, en heeft dus dit Rechterampt, geduurende den loop van dat jaar, als ook in de jaaren 1728. 1729. 1731. 1732 en 1744., met allen lof bekleed; terwyl zyn Wel-Ed. Geftr. intuffchen op den 10. November van den jaare 1736. tot de Burgemeefterlyke waardigheid was bevorderd geworden; gelyk zyn Wel-Edele Geftrenge dan nog te meermaalen, en wel op den 10. November 1739. 1742. en 1745.. door de Groote Vroedfchap deezer Stad tot die zelfde waardigheid is verkoozen; en, inmiddels, door de Edele Groot Moogende Heeren Staaten van Holland en Weftfriesland, op de nominatie van de welgemelde Groote Vroedfchap, tot Hoofd-Officier deezer Stad aangefteld zynde, dit zwaarwigtige ampt, geduurende den loop van drie jaaren, en zulks van den 10. November 1733. tot op den 10. November 1736., met veel iever en getrouwheid heeft waargenoomen en op alle moogelyke wyze, tot bewaaring van de goede orde en ruft; en tot bevordering van recht en gerechtigheid; met voorftand der voorrechten en vryheden, aan het Collegie van Juftitie binnen deeze Stad tot nut en welzyn der goede Burgery verknoft, getrouwelyk gewaakt. Ook heeft zyn Wel-Ed. Geftr. het ampt van Thefaurier Ordinaris deezer Stad, waartoe Hy, in plaatze van den Wel-Edelen Geftrengen Heere Oud-Burgemeefter Mr. Dirk van Groeneveld, op den 21. April van den jaare 1727. overleeden zynde, op den 4. May van dat zelfde jaar werd aangefteld, tot op den 10. November 1728.; en het ampt van Thefaurier Extraordinaris van den 10. November 1737. tot den 10. November 1739.; en van den 10. November 1740. tot den 10. November 1742.; als ook van den 10. November 1746. tot den 10. November 1748., met eene geduurige vlyt en de vereïfchte trouw bediend; naadat zyn Wel-Ed. Geftr. in de maand October van dat laaftgemelde jaar, ter zaake van de ontftaane Burgerlyke beroerten, dewelken verfcheide, ja genoegzaam alle, Steeden en plaatzen van deeze Landen, en dus ook deeze Stad Leyden, geweldiglyk hebben gefchud en geteifterd, was genoodzaakt geworden, om, benevens alle de Heeren Leden van de Groote Vroedfchap deezer Stad, zyne waardigheid van Veertig in Raide aan de publieke ruft opteofferen en te ftellen in handen van Zyne Doorluchtige Hoogheid, den Heere Prinçe Erfftadhouder deezer Landen, Hoogl. Ged., die dan ook zyn Wel-Ed. Geftr. op den 18. October van dat jaar van deeze waardigheid heeft ontflaagen en dus uit de regeering deezer Stad geheelyk geliçentiëerd en gedimitteerd; zoodat zyn Wel-Ed. Geftr. alstoen het lot van meerdere andere treflyke Regenten, zoo van deeze Stad, als van andere Steeden in dit ons lieve Vaderland, heeft moeten ondergaan. Vervolgens is deeze braave Heer, die ook tevens, als Meefterknaap, in het Hooge Jagtgericht van Holland en Weftfriesland heeft zitting gehad, op den 16. Maart van den jaare 1759., met den roem van altyd geweeft te zyn een getrouw, deftig en eerlyk Regent, binnen deeze Stad zachtelyk ontflaapen, en heeft dus dit ons allen, het zy vroeg, het zy laat, wachtende noodlot ondergaan.

„ *Extract uyt het Notulboek H.*
„ *fo 422. gehouden ter Kamere*
„ *van de Heeren Burgermren*
„ *der Stad Leyden, van dato*

„ *Den* 11 *July* 1736.

„ De Heer Mr Johan van Lanfchot „ heeft aan de Heeren Burgermn „ gecommuniceert dat voorheen nu en „ dan door Schout en Schepenen ge- „ daan zynde, de Infpectie der Room- „ fche Kerken hetzelven nu in een jaar „ agt à negen niet gefchiedt was, dat „ daarom wel van gedagten zouden zyn „ om het zelve te verrigten, daar van „ kenniffe hadde gegeeven aan Schepe- „ nen, welke in fyn voorftel ook hadde „ ingegeeven, Dogh alvorens het werk- „ ftelligh te maken vermeende daar van „ Communicatie aan de Heeren Bur- „ germn te moeten geeven, omme daar „ over haar Ed. Gr. Agtb. gedagten te „ hooren, ende met eene te overleggen „ of niet dienftigh zoude zyn dat van „ de geme Kerken wierden gemaakt „ Grondkaerten door des Stads Mr „ Timmerman, omme in vervolg van „ tydt fodanige Infpectie exacter te kun- „ nen doen: Waar op gedelibereert „ zynde hebben haar Ed. Gr. Agtb. in „ de voorfz. Infpectie en het maaken „ van de Grond-Kaarten om het vergroo- „ ten dier Kerken voortekoomen gecon- „ defcendeert, edogh in bedenken ge- „ geeven of dezelve niet met minder „ opfigt zoude kunnen gefchieden door „ den Schout, Schepenen-Mn en den „ Thefaurier Extraords latende egter „ fulx aan het oordeel van de Heeren „ Schepenen.

„ *Extract uit het Notulboek, be-*
„ *gonnen January* 1735., *ge-*
„ *houden ter Vergadering van*
„ *de H. H. Schout en Schepe-*
„ *nen der Stad Leyden, fol.* 131.
„ *en* 132.

„ *Den* 20. *July* 1736.

„ De Hr Mr Johan van Lanfchot „ Hoofd-Officier der Stad Lei- „ den hadde ter Vergadering van Haar „ Ed. Agtb. voorgedragen, dat hy „ (nademaal by Placcaate dezer Landen „ door de Hooge Overigheid is verboo- „ den, dat geene Paapfe Kerken (zon- „ der daar toe te hebben Speciaal Con- „ fent) zullen mogen werden vergroot, „ ofte in eenigerhanden manieren geex- „ tendeert ofte verandert) wel genee- „ gen zouden zyn omme alle de Paapfe „ Kerken hier in de Stadt ftaande, te „ gaan Infpecteeren, ende vermits zyn „ Ed. zulks niet dan Geregtelyk konde „ doen, was verzoekende de affiftentie „ van Haar Ed. Agtb. Collegialiter, „ ofte wel van Schepenenmeefteren, na „ dat H. E. Agtbre oordeelen zouden „ te behooren, en wyders dat zyn Ed. „ van gedagten was van deze te doene „ Infpectie kenniffe te geeven aan H. „ E. Gr. Agtb. de Hrn Burgemeefte- „ ren.

„ Waar op gedelibereert zynde is by „ H. E. Agtbre gerefolveert de Hrn „ Schepenenmeefteren tot het affiftee- „ ren van die verzogte Infpectie te „ Committeeren, en wat aanging de „ Notificatie aan Hrn Burgemeefteren, „ dat H. E. Agtb. ten dien reguarde „ geen de minfte fpeculatie maakten, „ en dezelve oordeelden billyk te zyn.

„ Ingevolge welke Refolutie de Hrn „ Abraham Alenfoon, en Mr Jan van „ Groeneveld, Schepenenmeefteren, die „ Commiffie gratieufelyk hebbende ge- „ accepteert) is dezelve meergem. In- „ fpectie gefchied op den 20. July 1736. „ op de volgende manier.

„ Dat de Hr Hoofd-Officier, Sche- „ penenmeefteren, en Griffier op Sche- „ penenkamer des morgens ten Negen „ Uuren vergadert zynde afgegaan zyn „ van het Stadhuys twee aan twee, en „ gevolgt werdende op de zelvde wys „ door Dr van Ring en Dr van Swieten(1) „ als Kerkmeefteren van de Paapfe Ker- „ ken, Een der Subftitut Schouten, „ Een Bode, de Stadsbaas van Dron- „ gen, en Drie Dienaars van de Jufti- „ tie, ende haar weg genomen hebben, „ eerft, na de Kerk ftaande in de Kuy- „ perfteeg; ten tweede in de Bakker- „ fteeg; ten derde op de Haarlem- „ ftraat; ten vierde op de Hooygragt; „ ten vyfde op de Appelmarkt; ten „ fes-

(1) De Heer Willem Hendrik Bugge van Ring, Med. Doct., was in dien tyd een kundig en niet ongeacht Geneesmeester in deeze Stad, alwaar hy op den 29. Maart van den jaare 1739. is overleeden: gelyk ook de Heer Gerard van Swieten, Med. Doct., alhier de Geneeskunde, geduurende den loop van verfcheidene jaaren, met zeer veel roem gelukkiglyk heeft geoefend tot in den jaare 1745., wanneer Hy, in de maand Novem-

„ ſesde op het Uytregtſe Veer; ten „ ſevende op de Hogewoert; en laaſtelyk op de Pieterskerkgraft; in alle „ welke Kerken aldus genomen zynde „ de gerequireerde Inſpectie, heeft de „ Hr Hoofd-Officier de Hrn zyn Ed. „ in deze hebbende geaſſiſteert voor „ haare genomene moeyte bedankt, en „ is dus op de Pieterskerkgragt de treyn „ van den anderen geſcheyden.

Het welke dan meede in 't vervolg, van tyd tot tyd, door de Heeren Hoofd-Officieren, by zich hebbende twee Heeren Schepenen en de Heeren Theſaurier Extraordinaris en Griffier deezer Stad; vergezelſchapt door de Heeren Kerkmeeſteren van deeze Roomſche Kerken; en gevolgd door de twee Subſtitut-Schouten; een of twee van de Bodens met de roede; den Stads Mr. Metzelaar en Mr. Timmerman, by zich hebbende alle de nette Grondteekeningen van deeze Kerken; en de Dienaaren der Juſtitie; op zoodaanige tyden, als men zulks goedvond, is in acht genoomen, en ook op deeze zelfde wyze geſchied op den 11. Auguſty 1741.; op den 9. July 1745.; op den 3. November 1751.; op den 25. September 1754.; op den 4. November 1757.; op den 24. October 1760.; op den 5. November 1762.; en nog laaſtelyk op den 1. October 1765.; waar van in de Notulboeken der Vergaadering van de Heeren Schout en Schepenen telkens de behoorlyke aanteekening is gehouden (1).

Nog zal ik, by het geene de Heer van Mie-

ber van het voorgegaane jaar 1744. tot eerſten Lyfmedicus van Haare Majeſteit, de allerdoorluchtigſte en grootmagtige Vrouwe, Maria Thereſia, Koninginne van Hongarjen en Bohemen, Aartshertoginne van Ooſtenryk, &c. &c. &c., thans nog Keizerinne Douariere van den Roomſchen Keizer Franciſcus den Eerſten, &c. &c. &c., Hoogl. Ged.; als ook tot Profeſſor Medicinæ en Opperbibliothecarius op de Academie te Weenen, op zeer gunſtige voorwaarden, beroepen zynde en het zelve beroep aangenoomen hebbende, dit zyn Vaderland en deszelfs dierbaarſte pand, de onwaardeerbaare Vryheid; voor 't welke onze nooit genoeg te pryzene Voorouders hun goed en bloed ſteeds hebben opgezet en 't welke by de allerverheevenſte verſtanden van alle tyden altoos booven alle ydele glorie van ſchoonſchitterende Hofdienſten en ſoortgelyke eerampten, en ook verre booven de ſlaafſche keetenen van het met enkel klaatergoud verniſte Hofleven is geſchat; heeft vaarwel gezegd en na Weenen is vertrokken, alwaar Hy, wegens zyne groote kunde en uitneemende verdienſten, ſteeds in eene hooge achting is gebleeven, en vervolgens ook tot den adelſtand verheeven geworden.

(1) Deeze alhier gemelde Inſpectien der Roomſche Kerken zyn aangeteekend in het Notulboek, begonnen primo January 1738. folus 180. en 338.; in het Notulboek, begonnen den 25. July 1745. folo 241.; in het Notulboek, begonnen den 25. July 1754. folus 7. 86. 194. en 249. en nog in het Notulboek, begonnen den 25. July 1765. folo 11.; uit alle dewelken blykt, dat in den jaare 1741. deeze Inſpectie is gedaan by de Wel-Ed. Geſtrenge Heeren Mr. Jan van Groeneveld, Hoofd-Officier; Mr. Nicolaas vande Velde Rippertſz. en Mr. Johan vander Marck Ægidiusſz., Schepenen; en (de Heeren Mr. Johan van Lanſchot, Theſaurier Extraordinaris; en Mr. Jan van Royen, Griffier, abſent zynde) verzeld door de Heeren Mr. Nicolaas Tiarck, en Johan van Bommel, Kerkmeeſteren der Roomſche Kerken: in den jaare 1745. by de Wel-Edele Geſtrenge Heeren Mr. Nicolaas de Bye, Hoofd-Officier; Mr. Jacob vander Meer en Mr. Petrus Cunæus, Schepenen; Mr. Nicolaas vande Velde Rippertſz., Theſaurier Extraordinaris; en Mr. Jan van Royen, Griffier; en verzeld door dezelfde Heeren Mr. Nicolaas Tiarck en Johan van Bommel, Kerkmeeſteren der Roomſche Kerken; in den jaare 1751. by de Wel-Edele Geſtrenge Heeren Mr. Johan vander Marck Ægidiusz., Hoofd-Officier; Dr. Johan Frederik Gronovius en Mr. Pieter van Dorp, Schepenen; Mr. Nicolaas vande Velde Danielsz., Theſaurier Extraordinaris; en Mr. Daniel van Alphen, Griffier; en al wederom verzeld door de voorgemelde Heeren Mr. Nicolaas Tiarck en Johan van Bommel, Kerkmeeſteren der Roomſche Kerken: in den jaare 1754. by de Wel-Ed. Geſtrenge Heeren Mr. Hendrik van Buren, Hoofd-Officier; Dr. Johan Frederik Gronovius en Mr. Jan Hubrecht, Schepenen; Mr. Nicolaas Willem van Leeuwen, Theſaurier Extraordinaris; en Mr. Daniel van Alphen, Griffier; en meede verzeld door de voorzeide Heeren Mr. Nicolaas Tiarck en Johan van Bommel, Kerkmeeſteren der Roomſche Kerken: in den jaare 1757. by de Wel-Edele Geſtrenge Heeren Mr. Johan vander Marck Ægidiusz., Hoofd-Officier; Mr. Jacob Pla en Mr. Cornelis Speelman, Schepenen; Mr. Nicolaas Willem van Leeuwen, Theſaurier Extraordinaris; en Mr. Daniel van Alphen, Griffier; en verzeld door de meermaalen genoemde Heeren Kerkmeeſteren der Roomſche Kerken, Mr. Nicolaas Tiarck en Johan van Bommel: in den jaare 1760. by de Wel-Edele Geſtrenge Heeren Mr. Hendrik van Buren, Hoofd-Officier; Mr. Michiel Pompe van Slingeland en Mr. Johan vander Burch, Schepenen; en (den Heere Mr. Johan vander Marck Ægidiusz., Theſaurier Extraordinaris, abſent zynde) den Eerſten Clerk ter Griffie, Johannes Thyſſen, als vervangende den insgelyks afweezenden Heere Griffier Mr. Daniel van Alphen; en verzeld door de Heeren Mr. Johan Adriaan Verzyden van Varick en Hieronymus van Beurden, de

Mieris noopens de Armen der Roomſchgezinden, de aan hen door 's Lands Souveraine Overheid by Opene Brieven van Octroy verleende gunſt ontrent de erflaatingen ten behoeve deezer Armen geſchiedende (1); de vriendelyke ſchikkingen ten nutte van dezelve Armen by den Ed. Groot Achtb. Magiſtraat deezer Stad van tyd tot tyd gemaakt; en het Verdrag tuſſchen de Diaconen van de Gereformeerde Walſche Gemeente van deeze Stad, als het opzigt over de Gereformeerde Walſche Armen hebbende, aan de eene; en de Armbezorgeren van de Roomſchgezinde Gemeente alhier, aan de andere zyde; op den 23. December 1750. geſlooten en op den 4. January van het volgende jaar 1751. met de goedkeuring der Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeeſteren en Regeerderen deezer Stad bekrachtigd; hier boven (Bladz. 109 — 113.) heeft opgegeeven, alhier inlaſſchen de voorgemelde Opene Brieven van Octroy, in dewelken hunne Ed. Groot Moog. aan de Bezorgeren deezer Roomſch-Catholieke Armen toeſtaan en vergunnen, om naa zich te neemen en behoorlyk gebruik te maaken van alle zoodaanige erflaatingen, als door liefdaadige perſoonen ten behoeve en ter onderſteuning van deeze hunne Armen voortaan mogten worden gedaan en beſprooken, zoo nochtans, dat dezelve erflaatingen of maakingen alvoorens zullen moeten worden gebragt ter kenniſſe van de Heeren Burgemeeſteren en Regeerderen deezer Stad; door hunne Ed. Groot Achtb. onderzocht, of daarin ook iets ſtrydigs tegen de voorige uitdrukkelyke bevelen van hunne Ed. Groot Moog. zy geſteld ofte belaſt; en wyders, naar bevind van zaaken, door welgemelde hunne Ed. Groot Achtb. bekrachtigd, of krachteloos gemaakt; en verder, dat, ten aanzien van dezelve erflaatingen of maakingen, alles zal ſtaan onder het opperſte toezigt van hunne Ed. Groot Achtb., en onder de beheering van een Rentmeeſter van de Gereformeerde Godsdienſt, dewelke ook door de welgemelde Heeren Burgemeeſteren en Regeerderen deezer Stad zal worden benoemd en aangeſteld; gelyk dit alles kan gezien worden uit de volgende Opene Brieven van

„ *Octroy door de Ed. Groot Moog.*
„ *Heeren Staaten van Holland*
„ *en Weſtvriesland verleend aan*
„ *de Armbezorgeren van de*
„ *Roomſch-Catholieke Armen,*
„ *te Leyden, wegens het aanvaarden*
„ *en beſtieren van erfmaakingen,*
„ *ten behoeve en onderſteuning*
„ *van dezelve Armen voortaan te doen; op den*
„ 13. *July* 1737.

„ De Staaten van Holland en Weſtvriesland, doen te weeten, alzo Ons te kennen is gegeeven by de Bezorgers van de Rooms-Catholique „ Ar-

de Jonge, Kerkmeeſteren der Roomſche Kerken: in den jaare 1762. by de Wel-Edele Geſtrenge Heeren Mr. Cornelis Chaſtelein, Hoofd-Officier; Mr. Jacob Heyns en Mr. Maarten Marcus, Schepenen; Mr. Nicolaas Willem van Leeuwen, Theſaurier Extraordinaris; en Mr. Daniel van Alphen, Griffier; en verzeld door den Heere Mr. Johan Adriaan Verzyden van Varick, Kerkmeeſter der Roomſche Kerken: en laaſtelyk in den jaare 1765. by de Wel-Edele Geſtrenge Heeren Mr. Johan vander Marck Ægidiusz., Hoofd-Officier; Mr. Nicolaas van Alphen en Mr. Abraham van Alphen, Schepenen; Mr. Theodorus Schrevelius, Theſaurier Extraordinaris; en Mr. Daniel van Alphen, Griffier; en al wederom verzeld door den voornoemden Heere Mr. Johan Adriaan Verzyden van Varick, Kerkmeeſter deezer Roomſche Kerken.

(1) Door die gunſtige conceſſie werden deeze Roomſchgezinde Armen verklaard, niet begreepen te zyn onder de inzigten van hunne Ed. Groot Moog., vervat in het Placaat, tegen het teſteeren van Pausgezinde Perſoonen op den 4. May van den jaare 1655. geëmaneerd, en te vinden in 't Groot Placaatb. Vol. I. pag. 1592-1597., by het welke aan alle perſoonen, van wat ſtaat, conditie of qualiteit dezelven ook zouden moogen zyn, 't zy dat dezelven in den Lande van Holland en Weſtfriesland, of daar buiten, mogten woonen of reſideeren, op het allerſcherpſte is verbooden, by Teſtamenten, Codiçillen, Legaaten, Giften ter zaaken van den dood., of onder de leevenden; of by eenige andere bedrieglyke Acten, handelingen, of contracten, hoe ook genaamd, op eenigerhande wyze te diſponeeren aan of ten behoeve van eenige Geeſtelyke perſoonen, Kloppen, Nonnen, of andere Pausgezinde geördende perſoonen; of ook aan of ten behoeve van eenige Pauſlyke gezegde Geeſtelyke Armen, Geſtichten of Godshuizen; gelyk dit alles breeder in het opgemelde Placaat te zien is: Het geen, ten opzigte der Leengoederen, naader is opgehelderd door eene Waarſchouwing van den Preſident en Raaden over Holland, Zeeland en Friesland, gedaan den 23. January 1665., te vinden in 't Groot Placaatb. Vol. III. pagg. 405. & 406.; terwyl op den 13. May 1734., tot naakooming van dit Placaat, door hunne Ed. Gr. Moog. nog naadere precautien zyn genoomen by eene Reſolutie, meede te vinden in 't Groot Placaatb. Vol. VI. pagg. 69. en 70. en pag. 378.

„ Armen binnen de Stad Leyden, dat „ verscheide Charitable Persoonen wel „ zouden geneegen weezen van haare „ goederen ten behoeven en soulaas van „ de gem. Roomsche Armen te dispo- „ neeren, by zoo verre zy daar toe by „ Speciaale Brieven van Octroi van Ons „ wierden geauthoriseert, en gemerkt „ Wy by Onze resolutie van den 24. Fe- „ bruary 1729. (1) op de Requeste „ van de Roomsche Armbezorgers der „ Stad Hoorn, over 't voorsz. subject „ aan Ons gepresenteert, hadden goed- „ gevonden en verstaan, dat, zoo wan- „ neer door de Armbezorgers van de „ Roomsch-Catholique Armen in eeni- „ ge andere Steeden dezer Provintie „ diergelyk versoek aan Ons zoude mo- „ gen worden gedaan met kennis en „ goedvinden van Burgemeesters en Re- „ geerders derzelver Steeden, gelyke „ Brieven van Octroi verleent zouden „ worden aan dezelve Armbezorgers, „ zoo als dan ook de Armbezorgers der „ Stad Delft en Rotterdam, ingevolge „ van Onze resolutien van den 15. Maart „ en den 11. Juny daar aan volgen- „ de (2), zodanig Octroi van Ons had- „ den geobtineert; weshalven keerden „ haar de Suppᵗⁿ tot Ons, ootmoedig- „ lyk versoekende, dat het Onse goede „ geliefte zyn mogte van gelyke Brie- „ ven van Octroi aan de Suppᵗⁿ ten be- „ hoeven van de gemelte Roomsche Ar- „ men te verleenen in Communi forma.

„ ZOO IS 'T, dat Wy de zaak en het „ versoek voorsz. overgemerkt hebben- „ de en genegen weezende ter beede „ van de Suppᵗᵉⁿ, naa ingenome consi- „ deratien en advis van Onze Gecommit- „ teerde Raden, uit Onze regte weten- „ schap, Souvereine magt en authori- „ teit hebben goedgevonden en ver- „ staan te verklaaren, gelyk Wy verklaa- „ ren by deesen, dat de Roomsgezinde „ Armen staande ter bezorginge van de „ Suppᵗᵉⁿ niet begreepen of vervat zyn „ onder de inzigten en het Verbod van „ het Placaat van den 4ᵉ. Mey 1655., „ met dien verstande nogtans, dat van „ alle de Erflatingen of Makingen, die „ in der tyd aan de Supplianten zullen „ koomen te geschieden, door Burge- „ meesteren en Regeerders der Stad „ Leiden eerst kennisse zal moeten wor- „ den genoomen of die waarlyk strek- „ ken tot het einde en oogmerk by de „ Suppᵗᵉⁿ in haare requeste voorgestelt, „ dan of daar meede iets zoude worden „ beoogt of voorgenoomen strydende „ teegens het boven gem. Placaat; en „ dat Burgemeesteren en Regeerders „ voornᵗ op die erflatinge of maakingen „ naa bevind van zaaken haare approba- „ tie of disapprobatie verleenende de- „ zelve erflatingen of maakingen zullen „ bekragtigen of kragteloos laten, en „ in het Generaal dat alles zal moeten „ geschieden onder de Superintendentie „ van dezelve Burgemeesters en Re- „ geerders, door dewelke ook tot be- „ heeringe van dezelve Erflatingen of „ Makingen een Rentmeester van de „ Gereformeerde Religie zal moeten „ worden aangestelt. Lastende een ie- „ der die het aangaan mag zig hier naa „ te reguleeren.

„ Gedaan in den Hage, onder Onzen „ Grooten Zegel hieraan doen han- „ gen, den dertienden July in 't „ Jaar Onzes Heeren en Zaligma- „ kers duizent zeven honderd zeven „ en dertig.

„ (*Was geparapheerd*)

J. H. v. Wassenaer. vt.

„ (*Onder stond*)

„ Ter Ordonnantie van de Staaten:

„ (*En was geteekend*)

Willem Buys.

„ Hebbende voorts uithangen het „ Groote Zeegel van den Lande van „ Holland en Westfriesland, in „ Rooden Wassche aan eene dub- „ bele franchyne staarte.

Naar eene authentieke Copie van de Origineele Opene Brieven van Octroy, berustende onder de Armbezorgeren der Roomsch-Catholieke Armen binnen deeze Stad Leyden; my, met voorkennis en gunstige toestemming van de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren en Regeerderen deezer Stad, meedegedeeld door den tegenwoordigen Rentmeester van de Roomsch-Catholieke Armengoederen.

Ver-

(1) Te vinden in 't Groot Placaatb. Vol. VI. pagg. 355. & 356.

(2) Insgelyks te vinden in 't Groot Placaatb. Vol. VI. pag. 356—358.

Vervolgens zyn door de Heeren Burgemeesteren en Regeerderen deezer Stad; naadat aan hun Ed. Groot Achtb. deeze Opene Brieven van Octroy waren vertoond, zoodaanige noodige schikkingen gemaakt, dat het zelve Octroy in alle deelen en tot alle tyden steeds zal konnen worden in acht genoomen en behoorlyk naagekoomen; en is tevens door hunne Ed. Groot Achtb. in den jaare 1738. tot Rentmeester van de Roomsch-Catholieke Armengoederen aangesteld de Wel-Ed. Gestr. Heer Mr. Carel Crucius, Veertig in Raide deezer Stad (1); den welken overleeden zynde is opgevolgd de Heer Mr. Jacob Johan Verhooft, Commissaris van de Echtzaaken binnen deeze Stad (2); naa wiens onlangs voorgevallen afsterven, deeze bediening door de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren en Regeerderen deezer Stad wederom is opgedraagen aan den Heere Johannes Thyssen (3), door wien dezelve thans wordt waargenoomen.

Der Roomschgezinden Wees- of Houwhuizen.

Uit het geene de Heer van Mieris (Bladz. 113.) van deeze Armhuizen der Roomschgezinden aanteekent, zoude men voor gewis moeten besluiten, dat het Armhuis, staande op de St. Jacobsgraft binnen deeze Stad, aan de Armbezorgeren van deeze Gezinte, zoo wel als het Armhuis, staande in de Verwerstraat, reeds, seedert veele jaaren, in eigendom heeft toebehoord; daar het zeeker is, dat zy wel, seedert eenigen tyd, eigenaars zyn geweest van dit laatstgemelde Huis; en dat het eerstgemelde Huis door hen ook, als een Armhuis, is gebruikt geworden, terwyl het zelve echter een eigendom was van den Wel-Ede-

(1) Deeze Heer, dewelke seedert het begin van den jaare 1727. met de waardigheid van Hoofdman of Capitain der Schuttery van deeze Stad was bekleed geweest, werd op den 18. Maart 1737. door de Groote Vroedschap deezer Stad tot Veertig in Raide verkoozen; en vervolgens, naadat zyn Wel-Ed. Gestr. ook het ampt van Weesmeester van den 25. July 1740. tot op den 25. July 1742. had bediend, op den 25. July van dat jaar 1742. tot Schepen deezer Stad aangesteld en beëedigd; gelyk zyn Wel-Ed. Gestr. dan ook dit Rechterlyke ampt, geduurende dat jaar, en in de jaaren 1743. 1745. en 1746. tot op den 30. April 1747., op welken dag zyn Wel-Ed Gestr. is aflyvig geworden, behoorlyk heeft waargenoomen.

(2) De Heer Mr. Jacob Johan Verhooft, die geweest is de tweede Rentmeester der Roomsch-Catholieke Armengoederen, was ook tevens de tweede persoon, dewelke in deeze Stad is benoemd geworden tot Protonotaris of Commissaris over de Notarissen; in welk ampt zyn Wel-Ed. was de opvolger van den Wel-Ed. Gestr. Heere Mr. Jacob Pla, thans Veertig in Raide en Oudburgemeester deezer Stad, aan den welken dit ampt op den 30. April 1734., in gevolge van het vooraf gegaane Besluit der Ed. Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, waarby hun Ed. Groot Moog. in het voorgaande jaar 1733. hadden goedgevonden, zoodaanige ampten binnen deezen Lande intestellen en voor de benoemden tot dezelven de noodige Instructien (te vinden in het Groot Placaatb. Vol. VI. pagg. 481. & 482.) te vervaardigen, voor de eerstemaal alhier is aanbevoolen geworden, en die, vervolgens op den 6. Juny van den jaare 1743. tot Veertig in Raide deezer Stad verkoozen zynde, echter het zelve ampt heeft waargenoomen tot op den 18. October 1748., wanneer zyn Wel-Ed. Gestr., by de [illegible] voorgevallene [illegible] Regeering deezer Stad, door Zyne Doorluchtige Hoogheid, den Heere Prince van Oranje en Nassau, Erfstadhouder deezer Landen, Hoogl. Ged., tot Schepen deezer Stad werd aangesteld: En heeft deeze Heer Verhooft dit ampt van Protonotaris, of Commissaris over de Notarissen, bediend tot in de maand May van den jaare 1766., wanneer Hy van het zelve vrywilligen afstand heeft gedaan; even als door Hem te vooren den dienst van Regent der Catharine en Cecilie Gasthuizen, dien Hy ruim zeventien jaaren had verwuld, op den 21. December 1764. vrywilliglyk was needergelegd geworden; terwyl zyn Wel-Ed., behalven dit Rentmeesterampt van de Roomsch-Catholicke Armengoederen, nog tot op zyn dood, voorgevallen op den 21. July van dit jaar 1768, de ampten van Commissaris van de Echtzaaken binnen deeze Stad, en van Rentmeester der goederen van het Sinte Agnete of Groote Begynhof alhier, welk laatstgemelde ampt met zyn dood tevens is vernietigd, (gelyk hier achter, in myn Byvoegzel op het [illegible]fde Hoofdstuk, handelende over *de Begynhoven en de Kapellen*, door my zal worden aangetoond) heeft bediend gehad.

(3) De Heer Johannes Thyssen, die onlangs met deeze bediening werd bekleed, is daarenbooven Notaris en Procureur voor de Ed. Achtb. Vierschaaren, zoo van deeze Stad, als van 's Lands Universiteit alhier; als ook Eerste Clerk ter Griffie en ter Kaamere van de Desolaate Boedels deezer Stad; mitsgaders Secretaris der Bailluagie van Noortwykerhout, Hillegom, Lisse en Voorhout; den welken ik van ganscher harte toewensche, dat Hy deeze posten nog een langen reeks van veele jaaren, met eene goede gezondheid en alle vergenoeging, zal moogen waarneemen.

Edelen Heere Mr. Pieter Tiarck, en aan hen eerst in den jaare 1760. tot een geschenk is aangebooden door den Hoog-Edelen Hoog-Gebooren Heere Jean Baptiste François George, Graave van Oultremont en Warfusé (1), als in huwelyk hebbende de Wel-Edele Vrouwe Maria Jacoba Johanna Tiarck, eenige overgebleevene Dochter van wylen welgemelden Heere Mr. Pieter Tiarck; en vervolgens, naadat zy door de Ed. Groot Achtbaare Heeren Die van den Gerechte deezer Stad op den 6. November 1760., op hun verzoek, waren gemagtigd geworden, om dit aangebooden geschenk aanteneemen, op den 7. February 1761. voor de Ed. Achtb. Heeren Mr. Nicolaas van Alphen en Jacob vander Meer, Schepenen deezer Stad, wel en wettiglyk opgedraagen geworden door Anthony vander Hout, als daartoe by eenen brief, geschreeven door den hooggemelden Heere Graave, uit Luyk op den 9. December 1760., gevolmagtigd (2), aan de Heeren Mr. Johan Adriaan Verzyden van Varick en Hieronymus van Beurden, de Jonge, als Armbezorgeren van de Roomsch-Catholieke Armen binnen deeze Stad, en, over zulks, ten behoeve van dezelve Armen; waarnaa dezelve Armbezorgers het zelve Huis met nog twee daar naast geleegene Huizen, door hen gekoft, alleenlyk voor de opvoeding en het verblyf van de arme en behoeftige minderjaarige Jongens van hunne Gezindheid hebben geschikt; en het Huis, staande aan de noordzyde van het Maarendorp, of de nu genaamde Haarlemstraat, tusschen de korte Duizend-Raat-steeg en de Kraaijenvanger-steeg, het welke zy insgelyks, met voorkennis en toestemming van welgemelde haare Edele Groot Achtbaarheden, hadden gekoft, voor hunne arme en behoeftige minderjaarige Meiskens bekwaam gemaakt, gelyk de Heer van Mieris hier booven (3) reeds heeft aangeteekend; alwaar Hy echter een kleinen misslag begaat, met te zeggen, dat door deeze Armbezorgeren het hier voorgemelde Huis, staande in de Verwerstraat en door hen reeds tot een Armhuis gebruikt geworden, is verlaaten, naardien dat zelfde Huis als nog, tot op den huidigen dag, is in gebruik gebleeven en door hen tot een verblyf van oude behoeftige Vrouwen van deeze Gezindheid geschikt geworden. Van deeze Armhuizen, in dewelken geene outaaren, noch vaste, noch beweegbaare, moogen worden gevonden; noch ook eenige andere zaaken, tot de plegtige oefening der Roomsche Godsdienst behoorende, geplaatst; zyn, op het byzonder bevel van hunne Ed. Groot Achtbaaren, gemaakt naaukeurige Grondteekeningen, dewelken meede ter Secretarie deezer Stad worden bewaard, opdat in dezelven, even zoo min als in de Kerkhuizen van deeze Gezinte, te eeniger tyd, geene vergrooting, verandering of vernieuwing, zouden konnen worden ondernoomen en gemaakt, zonder voorgaande toestemming van den Magistraat deezer Stad; als meede, op dat dezelve Armhuizen door den Heere Hoofd-Officier dee-

(1) Deeze Heer, dewelke, geduurende de eerste jaaren van dit zyn op den 20. April 1750. voltrokken huwelyk, alhier te Leyden woonde, doch naaderhand zyn woonplaats na de Stad Luyk heeft overgebragt, is Broeder van den Doorluchtigen en Hoog-Eerwaardigen Vorst en Heere, Carel Nicolaas Alexander, Graave van Oultremont en Warfusé, &c. &c. &c., Proost te Tongeren, en, seedert den 20. April 1763., tot Prins en Bisschop van Luyk verkoozen geworden.

(2) Naardien, in gevolge van de CXIXe. Burgerlyke Keure deezer Stad, dewelke zyne eerste geboorte, immers voor het grootste gedeelte, verschuldigd is aan eene Resolutie van Die van den Gerechte, genoomen op den 5. April 1607., en by dewelke bevoolen wordt, dat *geene Brieven van transporte, opdrachte, ofte verbintenisse van eenige onroerende goederen, binnen dese Stadt, ofte de Vryheyt van dien gelegen, by Schepenen deser Stede sullen werden bezegelt op andere Procuratien, als die verleden en gepasseert zyn voor Gerechten van Steden, Dorpen, of Vlecken, macht hebbende om over het bezegelen van transporten, alienatien, ofte verbintenisse van onroerende goederen te stuen:* deeze Brief voor den gemelden Anthony vander Hout niet genoegzaam voldeed, om de voorzeide opdragt van dit Huis, by Gifte onder de Leevenden, aan deeze Armbezorgeren te doen; zoo hebben de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte deezer Stad, op het aan hunne Ed. Gr. Achtb. door den voornoemden Anthony vander Hout by Request gedaane verzoek, aan denzelven by Appoinctement van den 15. January 1761. verleend dispensatie van de opgemelde CXIXe. Burgerlyke Keure deezer Stad, en dus, om reedenen, aan denzelven toegestaan, om, uit krachte van den voorzeiden Brief, door den hooggemelden Heere Graave van Oultremont en Warfusé aan hem op den 9. December 1760. uit Luyk geschreeven, dit meergemelde Huis aan de voornoemde Armbezorgeren voor de Ed. Achtb. Heeren Schepenen te moogen transporteeren.

(3) Op de hier voor aangetoogene Bladz. 113.

deezer Stad op zoodaanige tyden, als men zulks noodig mogte oordeelen, zouden konnen worden bezocht, in naaukeurigen oogenſchyn genoomen en met dezelve Grondteekeningen vergeleeken (1): gelyk zulks dan ook op den 5. November 1762. door den Wel-Edelen Geſtrengen Heere Mr. Cornelis Chaſtelein, ten dien tyde Hoofd-Officier deezer Stad; en op den eerſten October 1765. door den Wel-Edelen Geſtrengen Heere Mr. Johan vander Marck Ægidiusz., ten dien tyde Hoofd-Officier deezer Stad; wanneer deeze Wel-Ed. Geſtrn. Heeren, met twee Heeren Schepenen en de Heeren Theſaurier Extraordinaris en Griffier deezer Stad, de Roomſche Kerken hebben in oogenſchyn genoomen, zoo als ik ſtraks (2) heb gezegd, tevens is verricht geworden, waarvan dan ook in de Notulboeken van de Ed. Achtb. Heeren Schout en Schepenen de noodige aanteekening is gedaan (3).

Hier meede zoude ik nu, in gevolge der leiding van den Heere van Mieris, konnen overgaan tot eene korte beſchryving der onlangs in deeze Stad nieuwlyks gebouwde godsdienſtige Vergaaderplaats der Jooden, die natuurlyke afkomelingen van de heilige Vaderen, dewelken de eeuwige God eertyds verkoozen heeft tot zyn Volk, en met dewelken, en met hunnen zaade, Hy zyn verbond heeft opgerecht, en dus de beminden om der Vaderen wille; indien ik niet meende, alvoorens, ter deezer plaatze, nog iets te moeten melden van de, voor weinige jaaren alhier nog overig geweeſt zynde, doch thans niet meerder gevonden wordende, Chriſtelyke

Vergaadering der Hebreen.

Deeze, dus genaamde, Chriſtenen zyn hunnen oorſprong verſchuldigd aan *Jacob Verſchoor*, geboortig van Vlisſingen uit eerlyke en braave Ouderen, die hem tot de waarneeming van den openbaaren Predikdienſt in de Gereformeerde Kerk hadden geſchikt en hem ook, met dit voorneemen, tot voortzetting der noodige letteröefeningen, eerſt op de openbaare Schoolen en vervolgens op de Academie te Leyden beſteld, gelyk hy dan aldaar zich op de weetenſchappen, en byzonderlyk op de kennis der Hebreeuwſche taal, heeft toegelegd: doch, wanneer hy deeze zyne Academiſche ſtudien volbragt had, zoo heeft hy niet goedgevonden, aan die gemaakte ſchikkingen zyner Ouderen te beantwoorden, maar hy, tot zyne geboorteſtad wedergekeerd zynde, heeft zich integendeel, wegens eenige byzondere opgevatte gevoelens over ſommige by onze Gereformeerde Kerk aangenoomene punten der Chriſtelyke leer, dewelken hy oordeelde met het Bybelwoord te ſtryden, en om dewelken hy meende zich by de Gereformeerde Kerk niet verder te konnen voegen, van deeze Kerk afgezonderd en intuſſchen zich opgehouden met anderen in de Hebreeuwſche taal, op welks kunde hy zich zeer beroemde en welks onwaardeerbaar nut voor alle Chriſtenen, die zich met ernſt in het woord van God wilden oefenen, hy ten hoogſten verhefte, te onderwyzen. Dus verſcheide menſchen van allerleijen rang en orde, en van de beide kunne, en onder deezen zelfs zeer veele Ambachtslieden, tot dit zyn onderwys gelokt en hen de eerſte beginzels deezer taal geleerd hebbende, heeft hy, in het laaſte gedeelte der voorgaande Eeuw, onder den dekmantel van deeze zyne afgezonderde taalöefeningen, ook zyne byzondere verkeerde gevoelens in 't ſtuk van den Godsdienſt, allengskens, voortgeplant en by die geleegenheid tevens zyn werk gemaakt, om de by ons gebruikt wordende Nederduitſche Overzetting van den Bybel geduuriglyk, ſchoon meeſttyds ongegrond, te beriſpen; en ook eindelyk onze Openbaare Godsdienſtoefeningen te heekelen, de by ons gebruiklyke aanſtelling van Predikanten en Kerkenraaden te bekladden en wel voornaamlyk het ingevoerde Kerkbeſtier van alle de Kerkendienaaren op eene verregaande wyze, zelfs openlyk, te laſteren.

Hier

(1) De Reſolutie van de Ed. Groot Achtb. Heeren, Die van den Gerechte deezer Stad, van den 6. November 1760., waarby dit alles is bepaald, wordt gevonden in het Gerechtsdagboek 4. J. fol. 109. & volg.

(2) Op Bladz. 1038 en in de Aanteekening No. 1. op dezelfde en de volgende bladzyde.

(3) Zie het Notulboek, begonnen den 25. July 1754. fol. 249, en het Notulboek, begonnen den 25. July 1765. fol. 11., als meede het zoo even, op de aangetoogene Bladzyde 1038. in de Aanteekening No. 1., bygebragte, alwaar men ook tevens zal gemeld vinden, welke Heeren deeze inſpectien der Roomſchgezinde Armhuizen nog hebben bygewoond.

Hier door zich en zynen aanhang in geheel Zeeland een onverzoenlyken haat der meeste en heerschzuchtigste Kerkelyken, die niet konden dulden, dat hunne zoo geliefde Kerkregeering op eenige wyze werd aangetast, op den hals gelaaden hebbende, besloot hy, om aldaar voor dien te wyken en zich na Leyden te begeeven, alwaar hy, meede onder den schyn van onderwys in de Hebreeuwsche taal, afgezonderde Byëenkoomsten opgericht, en veele toehoorderen verkreegen hebbende, onder dezelven het zaad zyner byzondere opvattingen verder heeft voortgezaaid en verspreid, en, zoo binnen deeze Stad, als in de naabuurige Dorpen, een zeer grooten aanhang van allerleije soorten van menschen gemaakt; en heeft alhier deeze zyne aanhang het allerëerst (zoo men zegt) den naam van *Hebreen* aangenoomen. Hoewel het verhandelen der byzondere gevoelens deezer Hebreen, in veele stukken van den Godsdienst, ter deezer plaatze zy geheel buiten myn bestek, zoo moet ik nochtans alhier opmerken, dat dezelven niet geheel zyn vrytespreeken van dwaaze dweepery, dewelke doorgaans uit veele zeer groote, verhitte en zwaarmoedige, doch alleen hartstochtelyke, gemoedsbeweegingen van eenvoudige welmeenende Christenen, die ligtelyk door hunne driftige inbeeldingen gins en weder geslingerd, en dies dan eens door een valsche hoop gevoed en opgebeurd, en dan wederom door een ongegronden kommer belemmerd en ter needer geslaagen worden, gebooren wordt, te gelyk het zuivere licht van een gezonde reeden, vooral in den Godsdienst, verduistert, haat en vliedt, en ook daardoor het waare Christendom geduuriglyk bloot stelt aan de laffe bespottingen van de verfoeilyke Ongodsdienstigheid en het schandelyk Ongeloof; gelyk zulks aan een iegelyk, die zyn gezond en van alle blind bygeloof gezuiverd verstand wil gebruiken, ten klaarsten moet blyken, wanneer hy slechts in acht neemt, dat een der voornaamste leerlingen van deezen Jacob Verschoor zich zoo verre heeft konnen laaten vervoeren, om van denzelven dit getuigenis te geeven; *dat hy hem* Jacob Verschoor *niet beeter konde afbeelden, dan by Jezus; dat hy* Verschoor *was een Man, als Jezus; en dat men van hem niet zoude konnen zeggen, dat 'er iets aan ontbrak, 't welk tot een volmaakt Christen behoort:* en dat ook D^r^. Krispe, die meede een der eerste Hoofden en Voorstanderen van de gevoelens deezer Hebreen geweest is, onder dezelven deezen lof had; *dat, seedert de tyden der Apostelen, door God aan niemand ooit zoo veele en zoo groote openbaaringen gedaan waren, dan aan deezen* D^r^. Krispe: *en dat, zoo een Engel uit den Hemel een ander Euangelium predikte, dan het geen zy van hem* D^r^. Krispe *hadden aangenoomen, zy denzelven niet zouden ontfangen, maar uitwerpen.* Dewyl nu de vrymoedigsten, die zich uitgaaven voor het meest door God verlicht te zyn, onder deeze dwaalende menschen zich opwierpen voor Leeraars, zoo hebben ook eenige Vrouwen zich dit ampt aangemaatigd, onder dewelken Anna van Stam en Grietje van Dyk, als de voornaamste Leeraaressen, gemeld worden. Even als nu de voortplanting van deeze gevoelens de drift der meeste Kerkelyken, tegen welker regeering Jacob Verschoor inzonderheid steeds op het heevigste uitvoer, te vooren in Zeeland had gaande gemaakt, zoo konden deeze Hebreen ook thans alhier de bittere gevolgen van een onbezuisden en verstandeloozen iever tot bewaaring van alle de vastgestelde leerpunten der Gereformeerde Kerk niet ontgaan, naardien alstoen de meeste Kerkelyken, die, in plaatze van deeze door bygeloovige dweepery vervoerde, en dies, wegens hunne ongelukkige geestgesteltenissen, eerder beklag, dan haat, waardige, menschen te vervolgen, dezelven, naar het voorbeeld der Apostelen, met alle Christelyke zachtmoedigheid op eene allerbescheidenste wyze, zonder eenige, voor al in geloofszaaken, die iemands geweeten alleen raaken, ongeöorloofde, drift en haat, hadden behooren te ondergaan en dus, door het verklaaren van de reedelykheid van het Heilige Euangelium, en het openleggen van de zuiverheid der Christelyke Leere, zoo als deeze in de Gereformeerde Kerk is aangenoomen, tot het gebruik van hun gezond verstand in het stuk van den Godsdienst te brengen; den Magistraat deezer Stad op alle moogelyke wyzen tegen deeze ongelukkige menschen wisten opteruijen en daardoor zoo veel uittewerken, dat eindelyk aan Jacob Verschoor en de andere voornaamste Hoofden van die bende der Hebreen, by een uitdrukkelyken last van dien Ed. Groot Achtb. Magistraat, zich al te veel aan de onbezonne heethoofdigheid van eenige vervolgzieke Geestelyken hierin hebbende overgegeeven en daardoor te verre laaten vervoeren, de Stad Leyden, en de

Vry-

Vryheid van dezelve, is ontzegd (1). Niet te min zyn 'er in die dagen nog eenige weinige Aanhangelingen van zyne gevoelens in deeze Stad overgebleeven, dewelken vervolgens (den Magistraat wederom zachtzinniger en betaamlyker, volgens hunnen pligt, denkende) hunne godsdienstige Byëenkoomsten alhier in alle stilte (doch ongestoord) hebben gehouden; terwyl het my nog zeer wel geheugt, dat 'er in zeeker Huis, staande aan de Zuidzyde van de thans overwulfde Voldersgraft, nu bekend onder den naam van de Langebrugge, tusschen de Lange Pieters Chooristeeg en de Zonneveldsteeg, over de Wolsteeg, door deeze Christenen eenige godsdienstige Vergaaderingen werden gehouden, in dewelken, zoo als men my verhaalde, zeekere Vrouwe, dewelke ik nooit anders, dan Mirjam, hoorde noemen, het ampt van Leeraaresse waarnam; en welke Vrouwe, nu voor ontrent veertig jaaren, alhier te Leyden is overleeden, seedert welken tyd men ook in deeze Stad niets verder van eenige byzondere Vergaaderingen deezer Hebreen heeft vernoomen, zoodat dezelven (voor zoo veel ik weet) naa dien tyd alhier geheel zyn verloopen. Dit alleen is my zeer wel bekend, dat ook nu en dan, seedert dien tyd, eenige persoonen, welker Ouders zich tot deeze Vergaaderingen vervoegd en daardoor ver-

(1) Hoe veel verschilde helaas! deeze handelwyze van dien Leydschen Magistraat van het zoo loflyk gedrag en de cordaate taal hunner roemwaardigste Voorvaderen, dewelken te recht begreepen, dat het tot de bewaaring der zuiverste schoonheid van de Christelyke leere, vervat in het Heilige Euangelium, nimmermeer noodig, jaa ook zelfs volstrektelyk ongeoorloofd is, eenig gezag of geweld der waapenen, hoe ook genaamd, aan de wereldlyke Magten toevertrouwd, te gebruiken; en dat het daarom steeds ten uitersten gevaarlyk is, zich aan de ontembaare driften der heethoofdigste Kerkelyken overtegeeven; maar dat de Politieke Overheid integendeel altyd verpligt is, de heerschzucht en vervolgziekte der Geestelykheid te beteugelen en aan een ieder Ingezeeten de Vryheid van geweeten, die hem natuurlyk, en nog daarenbooven volgens de eerste en echte gronden van dit vrije Gemeenebest, allezins toekoomt, te laaten behouden, zonder iemand, omdat hy anders, dan het geen, op 't hoog gezag der Overheid, voor de leer der openbaare Kerk is aangenoomen, in eenige punten van den Godsdienst gevoelt, te haaten, te vervolgen, of te verjaagen: Gelyk van dit te meermaalen gehouden pryswaardige gedrag der Leydsche Regenten veele voorbeelden uit 's Lands geschiedboeken alhier zouden konnen worden aangeteekend, indien men zulks eenigzins noodig vond; terwyl ik meene, dat, behalven eenige weinige voorbeelden, door my in myne meermaals aangehaalde en in den jaare 1756. uitgegeevene Verhandeling over *het Recht der Overheden ontrent Kerkelyke Bedieningen* bygebragt, ook ten deezen genoeg (immers, voor de geenen, die de waarheid der zaaken zien konnen of willen) voldoen zullen de *Remonstrantie, of Vertooch, By die van Leyden, den Heeren Ridderschappen en de Steden representerende de Staten 's Lands van Hollandt, in Februario 1582. hare medelidtmaten gedaen, &c.*, als meede de *Justificatie des Magistraets tot Leyden in Hollandt:* Welke beide leezenswaardige stukken, ten verzoeke van den Magistraat deezer Stad, die ook dezelven heeft goedgekeurd; voor hunne eigene woorden overgenoomen; ook daarom door hunnen Secretaris doen teekenen; en vervolgens met den openbaaren druk gemeen maaken, zyn opgesteld door de schrandere pen van den braaven, deugdzaamen en zeer geleerden Heere Dirk Volkertsz. Coornhert, die, wegens zyne groote geleerdheid, uitmuntende deugden en ongeschonde trouwe, steeds in eene zeer hooge achting (ook zelfs by den Vader des Vaderlands, den grooten WILLEM, Prins van Oranje, &c. &c. &c.) is geweest; en veele gewigtige bedieningen en commissien in dit ons Vaderland heeft waargenoomen en ook gewislyk in den jaare 1572.; schoon alleenlyk geduurende een zeer korten tyd, het aanzienlyke ampt van Secretaris der Staaten van Holland bekleed, volgens het aangeteekende, niet alleen by G. Brandt in zyne Historie der Reformatie, D. I. B. X. pag. 535.; maar ook by Johs. Uitenbogaard in het derde Deel zyner Kerklyke Geschiedenissen, pag. 198. en den Schryver van het Leven van deezen grooten Liefhebber der Hollandsche Vryheid, geplaatst voor het Eerste Deel der in den jaare 1630. gedaane uitgaave van 's Mans werken, pag. 1. ÿsa: als meede uitwyzens, en het gezegde van Lambertus Daneus, in zyn bitter schrift tegen deezen vroomen Man; en deezes Mans eigen getuigenis, beiden te vinden in zyne gezegde Werken, D. III. pag. 361. en pagg. 156. ÿsa, en 157.; hoe zeer zulks onlangs, doch met losse woorden, niet gestaafd door eenige wettige bewysreedenen, openlyk is tegengesprooken; waarom ook de zeer beroemde Historieschryver der Stad Amsterdam, de Heer J. Wagenaar, zich deezer losse en allezins ongegronde tegenspraak niet bekreunende, in zyne fraaije Beschryving der Stad Amsterdam, D. VI. B. III. Bladz. 200—202., zeer korten tyd naa deeze openlyk gedaane tegenspraak in 't licht gekoomen, dit punt wederom, als eene zeekere en beweezene historische waarheid, heeft verhaald en opgegeeven: Des deeze gedaane tegenspraak ook voortaan; als geene aandacht waardig, zal te houden zyn. Verder zyn de opgemelde *Remonstrantie* en *Justificatie*, behalven elders, ook te vinden in het Tweede Deel van de aangetoogene uitgaave der Werken van deezen beroemden Man; pag. 184—204. ÿsa.

verzuimd hadden, aan hunne Kinderen het bondteeken van den Heiligen Doop te laaten toedeelen, tot een volwaſſen ouderdom gekoomen zynde en geneegenheid, om tot Ledemaaten onzer Gereformeerde Kerk aangenoomen te worden, getoond hebbende, op het doen hunner geloofsbelydenis in deeze onze Kerk, hetzelve bondteeken van den Heiligen Doop by ons ontfangen hebben (1), en dus wederom gekeerd zyn tot die Gemeente, van dewelke hunne Ouders zich te vooren hadden afgezonderd. Voorts moet ik dit nog hier byvoegen, dat, wanneer aan Jacob Verſchoor en de andere voornaamſte Hoofden van deezen zynen aanhang het verdere verblyf in deeze Stad was verbooden, deeze dus verdreevene perſoonen, in den beginne, dan hier, dan elders, zonder eenige zeekere woonplaats, uit vreeze voor de hen overal vervolgende Kerkelyken, hebben moeten zwerven en, eindelyk in Zeeland wedergekeerd zynde, aldaar, voornaamlyk, in de Steden Middelburg en Vlisſingen, nog al eenigen ſtillen aanhang hebben gevonden, zoodat deeze Hebreen, wegens de loſlyke en allezins Chriſtelyke verdraagzaamheid der Edele Moogende Heeren Staaten van Zeeland, laatende aan een iegelyk de hem toekoomende vryheid, om God, naar het licht van zyn geweeten, te dienen, aldaar, ſchoon ook grootelyks tegen het genoegen der heethoofdigſten en vervolgziekſten onder de Kerkelyken, nog een geruimen tyd zyn overgebleeven; doch eindelyk meede van zelfs verdweenen en te niet gegaan (2).

Dit aldus ook afgehandeld hebbende, zal ik, nu wederom de voetſtappen van mynen treflyken voorganger, den Heere van Mieris, drukkende, hier nog eenige weinige byzonderheden, die de godsdienſtige Vergaaderplaats der alhier woonende Jooden, en derzelver Begraafplaatzen betreffen, laaten volgen.

De Joodſche Kerk.

Seedert dat de Heer van Mieris (Bladz. 114.) het gebouw, 't welk de Joodſche Natie binnen deeze Stad tot eene verzaamelplaats, om aldaar haare godsdienſtige oefeningen te pleegen, gebruikt, heeft beſchreeven, is hetzelve grootelyks veranderd. Want, wanneer dit gebouw, behalven dat hetzelve op zeekere hooge feeſtdagen naaulyks alle de Leden van haaren Godsdienſt konde omvatten, zoodat te gelyk aldaar haare gebruiklyke plegtigheden behoorlyk mogten worden in acht genoomen, door ouderdom reeds zoo zeer was vervallen, dat het met geringe koſten niet ware te herſtellen, zoo heeft zy voorgenoomen, om, met de liefdaadige hulp en onderſteuning van eenige Gemeenten deezer Natie in andere Hollandſche Steden, eene ganſch nieuwe Kerk te bouwen, en meede daartoe, op haar verzoek, het noodige verlof van den Ed. Groot Achtb. Magiſtraat deezer Stad bekoomen. Dus is dan ook tot nut en dienſt der in deeze Stad woonende Jooden in het jaar 5523., naar de Joodſche tydreekening; het welke overeenſtemt met het jaar 1762., naar de Chriſtelyke tydreekening; dit voorneemen ter uitvoer gebragt en eene geheele nieuwe Vergaaderplaats, alwaar deeze Natie thans haare dagelykſche godsdienſtige byëenkoomſten houdt en haa-

(1) Immers waren deeze perſoonen aan den publicken Doop onthouden, en dus konde men geen bewys bybrengen, dat zy door den Heiligen Doop der Chriſtelyke Kerk waren ingelyft, waarom zy dan ook voor ongedoopt moeſten gehouden worden: Niettemin heeft de Claſſis van Walcheren in den jaare 1696. verklaard, dat zy ſuſpicie had, dat ook de Hebreen den Doop onder zich bedienden, omdat deeze menſchen getuigden, dat hunne Kinderen gedoopt werden, waarvan echter geen het minſte blyk in de Gereformeerde Kerk, tot dewelke de Ouders anderzins behoorden, noch ook elders in andere Chriſtelyke Gemeenten, gevonden werd, of konde worden vertoond: terwyl ook deeze Hebreen leerden, dat een ieder de Sacramenten mooge bedienen: zoo als is opgegeeven in het Requeſt van de E. Claſſis van Walcheren, aan de Ed. Moog. Heeren Staaten van Zeeland in den jaare 1696. ingeleeverd; te vinden in de Europiſche Mercurius van dat jaar, D. VII. Stuk I. pag. 285.

(2) Van deeze ſecte der Hebreen, hunne leer en voornaamſte Hoofden, kan, onder anderen, gezien worden de zeer uitvoerige Verhandeling van den Wel-Eerwaardigen Heere Johannes Hulſius, Theol. Doct. en Predikant te Middelburg, in dewelke *de Hedendaagſche Antinomianery, met die der Engelſche en Oude Wetbeſtryders vergeleeken* wordt, en dewelke, naa zyn dood, in openbaaren druk is uitgegeeven op laſt van de Wel-Eerwaardige Claſſis van Walcheren, en in den jaare 1738. te Rotterdam herdrukt geworden. Zie denzelven inzonderheid Hoofdſt. II. Vraag. 8. 12. 13. 15. en Hoofdſt. XVII. Vraag. 11-17. en elders in dit werk: waarby gevoegd kan worden, 't geen kortelyk is aangeteekend in de Europiſche Mercurius van den jaare 1696., Deel VII. Stuk I. pag. 284—288. en Stuk II. pag. 110—128.

haare gewoone plegtigheden verricht, gebouwd, waartoe men gebruikt heeft den grond, zoo van het voorige Gebouw, als van nog een ander naast het zelve staande Huis, aan deeze Natie in eigendom behoorende; als meede nog van een gedeelte van het Huis, achter den grond deezer Gebouwen strekkende en in het Roossteegjen uitkoomende, in het welke als nog het Bad, alwaar de Jooden gewoon zyn zich, naar het voorschrift der Wet, te reinigen, gevonden wordt, zoodat deeze tegenwoordige Vergaaderplaats, staande aan de Noordzyde van het Levendaal aan den hoek van het zoo even gemelde Roossteegjen, het welke van ouds ook wel het Stink-steegjen genaamd is en loopt tot op de Zuidzyde van het Steenschuur, de voorige in grootheid verre overtreft. Gelyk dezelve nu veel grooter is, dan de oude, zoo is deeze dan ook tevens, zoo wel van binnen, als van buiten, veel netter, geschikter en aanzienlyker, praalende op het Levendaal met een sierlyk gebouwden Voorgeevel, die allezins de uiterlyke gedaante van een openbaar Gesticht vertoont, en in denwelken men, booven den ingang, geplaatst heeft een blaauwen steen, waarin met vergulde letteren zyn uitgehouwen deeze volgende woorden:

בשנת

גדול יהיה כבוד הבית

הזה האחרון מן הראשון

אמר יי צבאות לפק

HAGGAI CAP. 2. VE. 10.

dewelken, volgens onze, hedendaags gebruikt wordende, Nederduitsche Overzetting, beteekenen: *De heerlickheydt deses laetsten Huyses sal grooter worden, dan des eersten, seyt de HEERE der heyrscharen*: en in welk opschrift de letters, die iets grooter, dan de overigen, en daarenbooven met dit teeken ~ gemerkt zyn, aanduiden het jaar, in 't welke dit Gebouw is gemaakt; terwyl in den grondtext van den Hebreeuwschen Bybel niet gevonden worden, noch het eerste, booven staande, woord בשנת/ het welke beteekent: *in het jaar*: noch het laaste woord לפק/ uitduidende, dat men in deeze jaartelling, naar de wyze der Jooden, alleenlyk heeft acht te geeven op *het kleine getal*; en dat *het groote getal*, als gewoonlyk, is verzweegen geworden. Naast deeze Godsdienstige Vergaaderplaats der Jooden op het Levendaal heeft deeze Natie nog een ander Huis in eigendom, in 't welke door de Oudsten deezer Gemeente, aan wien het opzigt over dezelve is aanbevoolen, het zoo genaamde *Consistorie* wordt gehouden. Geduurende den opbouw van deeze Joodsche Kerk, met den welken men geen kleine spoed heeft gemaakt en slechts een tyd van ruim zes maanden doorgebragt, hield deeze Natie haare godsdienstige vergaaderingen, met toestemming van den Ed. Groot Achtb. Magistraat deezer Stad, in een by dezelve daartoe afgehuurd ruim vertrek van een Huis, staande aan de Zuidzyde van de thans overwulfde Voldersgraft, tegenwoordiglyk genaamd de Langebrugge, tusschen de lange Pieters Choorsteeg en de Zonneveldsteeg, over de Wolsteeg; en wel, zoo als my bericht is, in het zelfde vertrek, in het welke, voor eenige jaaren, de hier booven (1) ver-

(1) Zie van deezen hier booven, op Bladz. 1043-1046., alwaar ik ook, op Bladz. 1045., gemeld heb, dat deeze secte voorheen dit Huis tot het houden van haare stille godsdienstöefeningen gebruikt heeft.

vermelde *Hebreen* hunne vergaaderingen gehouden hebben.

Betreffende nu de afgezonderde Begraafplaats deezer Natie, waaraan de Heer van Mieris meede ter loops gedenkt, is aan my uit de aanteekeningen der Stad opgegeeven geworden, dat door de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte deezer Stad op den derden dag van de maand November van den jaare 1719. „ aan die van de Joodsche Natie binnen deese Stadt is vergunt, dat zy den Barm van de Wal, lopende voorby de Huyzinge de agterste Doelen tusschen de twee toorens, die aldaar staande zyn, zullen mogen approprieeren tot een begraafplaats voor hunne doode Lyken, mits dat daar voor een Recognitie aan de Stad betaalt werde ter somme van zes gulden 's jaarlyx " : en is deeze Begraafplaats ook, geduurende veele jaaren, in alle rust door deeze Natie gebruikt geworden; gelyk al meede ter dier plaatze van tyd tot tyd eenige gedenkteekenen, ter gedachtenis van sommigen der aanzienlykften en eerwaardigsten deezer Natie, welker Lyken aldaar waren ter aarde besteld, zyn opgerecht geweest, zonder dat deeze Begraafplaats, of opgerechte Gedenkteekenen immermeer zyn geschonden geworden, dan alleenlyk nu seedert ruim agtien of twintig jaaren, ontrent welken tyd eenige moedwillige menschen, uit eene al te verre gaande, of dartelheid, of kwaadaartigheid, over dewelke de schuldigen, indien dezelven waren ontdekt geworden, niet ongestraft (ten minsten, naar myn oordeel) konden blyven (1), gemeend hebben, dat het hen vrystond, deeze der Jooden Begraafplaats op eene schandelyke wyze te onteeren, te schenden en zelfs de opgerichte Gedenkteekenen af te breeken en ter needer te werpen, of ook te rooven en weg te neemen: welk kwaad, niet gestuit zynde, wanneer van tyd tot tyd meerder en meerder toenam, zoo heeft deeze alhier woonende Joodsche Natie eindelyk goedgevonden, te zoeken naar eene andere geleegenheid, alwaar de lichaamen van haare afgestorvene Vrienden en Maagen in eene ongestoorde veiligheid zouden konnen blyven berusten, dewelke zy dan ook, door de gunstige toestemming van den Hoog-Edelen en Hoog-Gebooren Heere Frederik Hendrik, Baron van Wassenaar, Heere van beide de Catwyken, &c. &c., in het jaar 5518., naar de Joodsche tydreekening, het welke overeenstemt met der Christenen jaar 1757., heeft bekoomen in de naabyheid van het naabuurige zeer aanzienlyke Dorp Catwyk aan den Rhyn (2), alwaar door den hooggemelden Heere van Catwyk aan deeze Natie, by Opene Brieven, uitgegeeven op den 14. February 1758., en staande op de naamen van de vier, alstoen in dienst van deeze Gemeente geweest zynde, Diaconen,

(1) Deeze Begraafplaats is toch ook door de Overheid tot dit bepaalde einde geschikt en afgezonderd geworden, en heeft dus de zelfde Overheid daardoor aan de Joodsche Natie op die plaats een zeeker recht afgestaan, 't welk wanneer door iemand wordt geschonden, zoo is de schuldige daarin aantemerken, als een beleediger van het recht der Overheid, en is dan ook uit dien hoofde, naar rechten, strafbaar; gelyk hierbooven, op Bladz. 957. in de Aanteekening N°. 1., door my reeds is opgemerkt geworden; naardien ten deezen opzigte een zelfde recht, zoo wel den Jooden, als den Christenen, moet wedervaaren.

(2) Dit zeer oude en fraaije Dorp, als ook de geheele Hooge Heerlykheid van beide Catwyken en 't Zand, dewelke, volgens de opgaave van Mr. Sim. van Leeuwen in zyne *Inleiding tot de Costumen, Keuren ende Ordonnantien van het Baljuschap ende Lande van Rynland*, §. 19. pag. 20., te saamen groot is 325. Rhynlandsche Morgen en 550. Roeden, zyn in het breede beschreeven geworden door den zeer naarstigen en Wel-Eerwaardigen Heere Adrianus Pars, in zyn doorwrocht en met veele vaderlandsche oudheden vervuld werkje, ten titul voerende: *Catti Aborigines Batavorum, dat is, de Katten de Voorouders der Batavieren, ofte de twee Katwyken aan See en aan den Ryn: met de Huisen te Britten en Sand:* en welk werkje op een nieuw, in den jaare 1745., *met veele Aanteekeningen, nevens een* aanzienlyke *verzameling van Katwyksche, Rynsburgsche en andere Nederlandsche Oudheden* door den zeer arbeidzaamen Heere Mr. P. vander Schelling vermeerderd en bevestigd, is uitgegeeven. By al het welke men nog kan voegen Orlers in zyne Beschryv. der Stad Leyden, D. I. Hoofdst. I. pag. 13—16., Junius in Batav. Cap. XVII. pag. 509., Parival Vermaaklykh. van Holland, pag. 9., en meerdere anderen; terwyl ik ook hier booven, op Bladz. 983. in de Aanteekening N°. 1., van het schoone Orgel, waarmeede de Kerk van dit Dorp, door de milde gifte van de tegenwoordige Hoog-Edelen en Hoog-Gebooren Heere en Vrouwe deezer Hooge Heerlykheid, althans pronkt, heb gewag gemaakt: gelyk ik ook nog hier booven, op Bladz. 868. en 869. in de Aanteekening N°. 3., eenige opening, zoo van het Octroy aan dit Dorp ter oprechting van een Leenbank of Tafel van Leeninge, met de noodige voorrechten en vryheden, verleend; als ook van eenige andere zaaken, dit schoone Dorp betreffende, heb gegeeven.

nen, in een altoosduurende Erfpacht van tien Hollandfche gulden jaarlyks is afgeftaan een gedeelte gronds, bevattende éénhonderd Rhynlandfche roeden in het vierkant, geleegen even buiten het Dorp over de Lynbaan ter rechter zyde aan het begin der Zeeduinen, om denzelven grond, het zy geheelyk, het zy gedeeltelyk, inteneemen en ten haaren kofte tot eene Begraafplaats te bekwaamen en afteheinen, zoo als zy mogte goedvinden. In gevolge dan van die Vergunningsbrieven heeft deeze Natie een gedeelte van den aan haar dus afgeftaanen grond, ter breedte van ontrent éénhonderd Rhynlandfche voeten en ter langte van ontrent vyftig gelyke voeten, in gebruik genoomen en het zelve perk met een fteenen muur omheind, in denwelken de ingang tot dit perk op het midden der breedte is geplaatft geworden. Ter linkerzyde van deezen ingang, in den hoek van dit perk naar den kant der Zee, vindt men een fteene Huisje, in 't Hebreeuwfch genaamd מְטַהֵר בַּיִת/ 't welk beteekent *Reinigings Huisje*, alwaar men gewoon is, de Lyken, herwaards ter begraaving gebragt, alvoorens dezelven worden ter aarde befteld, naader te befchouwen, in orde te leggen en ook (des noodig) te reinigen van zoodaanige onzuiverheden, met dewelken dezelven door de vervoering mogten zyn bezoedeld geworden. Booven den ingang van deeze Joodfche Begraafplaats leeft men dit volgende:

ממית ומחיה מוריד שאול ויעל

ותלד רחל ותקש בלדתה

לפק

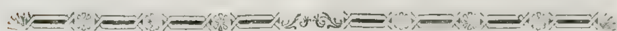
SAMUEL CAP. 2. F. 6.

GENESIS CAP. 35. F. 15.

van 't welke de boovenfte regel, getrokken uit het eerfte boek van den Propheet en Richter der Ifraëliten, Samuel, door de Vertaaleren van de by Ons gebruikt wordende Nederduitfche Overzetting van het Heilige Bybelwoord, dus wordt overgebragt: *De HEERE doodet ende maeckt levendigh: Hy doet ter helle nederdalen, ende hy doet (weder) opkomen:* en de tweede regel, te vinden by den grootften Propheet en eerften Wetgeever van het Ifraëlitifche Volk, Mofes, op deeze wyze: *Ende het gefchiedde als fy* (Rachel) *'t hart hadde in haer baren* (1): en in welke tweede regel de letters, met dit teeken ~ gemerkt, het jaar, waarin de te Leyden woonende Joodfche Natie het eerfte verlof tot het aanleggen en maaken van deeze Begraafplaats, by de gunftige toezegging van den Hoog-Edelen en Hoog-Gebooren Heere van deeze Hooge Heerlykheid, heeft verkreegen, aanduiden; terwyl ook alhier het onderfte woord לפק/ 't geen in den Hebreeuwfchen grondtext niet geleezen wordt, alleenlyk te kennen geeft, dat men hier insgelyks in de jaartelling *het kleine getal* heeft geteekend en *het groote getal* ftilzwygende voorbygegaan. In deeze Begraafplaats, werwaards het eerfte Joodfche Lyk uit deeze Stad, op den 8. April van 't jaar 1758.

(1) Zoo als aan my is verhaald, zoude het plaatzen van deeze tweede regel daardoor veroorzaakt zyn, dat het eerfte lyk, 't welk men in deeze Begraafplaats ter aarde beftelde, was van eene Joodfche Vrouw, dewelke, van eenen Zoon bevallen zynde, terftond naa de baaring ftierf.

1758. (1), is vervoerd, worden thans alle de Lyken der te Leyden woonende Leden van de Joodſche Natie begraaven; als meede de Lyken der perſoonen van die Natie, dewelken, by het lyden van ſchipbreuk of anderzins verongelukt zynde, door de Zee hierontrent op het ſtrand worden geworpen, waarvan de koſten der begraaving ſteeds door den Joodſchen Kerkenraad van die plaatzen, onder den welken deeze verongelukte perſoonen hebben behoord, aan de te Leyden woonende Jooden, die gewoon zyn de begraafnis te bezorgen, worden te rug gegeeven en wederom vergoed; terwyl de voorige Begraafplaats deezer Natie, op den hier booven gemelden Barm van den Wal deezer Stad, thans alleenlyk wordt gebruikt ter begraaving van arme onbekende en vreemde Joodſche reizigers, dewelken alhier onverwachts ſterven (2).

BYVOEGZEL *op het* TIENDE HOOFDSTUK, *handelende over de Kloosters binnen de Stad Leyden.*

Het Klooſter Rome op het Rapenburg.

Behalven het bericht, het geen de naarſtige Heer Frans van Mieris van dit oude, prachtige en ryke Klooſter der Maagden of Zuſteren, leevende naar den regel van St. Auguſtinus, en der zorge van den Overſten der Moniken van de Cirſtençienſer Orde te Warmond aanbevoolen; en ook wel eens wordende genaamd *Het Huis van den Heiligen Hieronymus* (3), omdat de Kerk van dit Klooſter aan St. Hieronymus (4) was toegewyd, aan ons (Bladz. 130—134.) heeft gegeeven, zal ik hier nog melden, dat dit Klooſter moet aangemerkt worden, als het Moederklooſter van het eertyds in het zeer oude en aanzienlyke Dorp Noordwyk (5) geſtaan hebbende Kloo-ſter

(1) Dit blykt, zoo als aan my is gezegd, uit de [illegible] ter Secretarie der Stad Leyden [illegible].

(2) Dit alles, [illegible] deeze Joodſche Kerk en Begraafplaatzen, [illegible] medegedeelde [illegible].

(3) Dus werdt dit Klooſter ook genaamd door Biſſchop David van Bourgondien, als te zien is by H. van Heuſſen in Batav. Sacr. part. II. pag. [illegible]

(4) Zie [illegible] den Heere van Heuſſen in Hiſtor. Epiſcop. Fœder. Belg. part. I. pag. [illegible]

(5) Dit groote en [illegible] Dorp, 't welk, naar veeler meening, door de Catti, of Catten, voor de eerſte bewooners van Holland [illegible] zyn, is [illegible] van ons Vaderland [illegible], zoo wel [illegible] welken de Deenen en Noormannen in de agtſte en [illegible] deeze Landen hebben [illegible] dit Dorp [illegible] meede door [illegible] Noordwyk [illegible] wordt, alhier den martelaarsdood [illegible] te hebben en ter wiens eere ook eertyds jaarlyks op den zeventienden dag van Auguſty een plegtig Feeſt werd gehouden; van welken Jeroen men de oude overleeveringen vermeld vindt, in 't breede by Petr. Opmeer in zyn Martelaarsboek, D. I. Hoofdſt. X. en XI. pag. 95–115., en kortelyk by H. van Heuſſen in Batav. Sacr. part. I. pag. 113—116. & pagg. 216. & 217. & part. II. pag. 363., ut & in Hiſtor. Epiſc. Fœd. Belg. part. I. pag. 514. en by Sim. van Leeuwen in zyne Korte Beſchr. der Stad Leyden, in de Voorreed. pag. 14. en in het Naader Bewys op dezelve, pag. 364—367.; en van welk Dorp men zien kan Junius in Batav. cap. XVII. pag. 509., A. Pars in de Voorreeden van zyne Katwykſche Oudheden, pagg. 7. & 8. en verder in 't werkje zelfs, pagg. 27. 124. en 125., Sim. van Leeuwen in zyne Batavia Illuſtr. D. I. Hoofdſt. IV. pag. 157. en Orlers in zyne Beſchryv. der Stad Leyden, D. I. Hoofdſt. I. pag. 16. Voorts is deeze Heerlykheid, groot 2882. Rhynlandſche Morgen en 350. Roeden, zynde in vroegere tyden alleenlyk geweeſt eene Ambachtsheerlykheid, reeds in den jaare 1604 [illegible] met het Hooge rechtsgebied vereerd geworden, zoo als wordt aangeteekend door den zoo even genoemden Sim. van Leeuwen in zyne *Inleiding tot de Coſtumen, Keuren en Ordonnantien van het Baljuwſchap ende Lande van Rynland*, § 19. pagg. 20. en 21. Ook is deeze Heerlykheid, ſedert byna twee eeuwen, geweeſt de eigendom van het Hoogaanzienlyke Geſlagt van *Vander Does*, het welke niet minder roem door zyne geleerdheid, dan door zyne geboorte, verkreegen heeft, en welk Geſlagt by braave en dankbaare Leydenaaren ten allen tyde in een gezegende gedachtenis zyn zal, ter zaake van de

ſter van Sinte Barbara, het welke waarſchynlyk geſticht is geworden op die zelfde plaats, alwaar reeds te vooren een Klooſter van Maagden of Zuſteren, lee-

de uitneemende en getrouwe dienſten, welken de Hoog-Edele en Hoog-Geleerde Heer, Jonkheer Johan vander Does, Heer van Noordwyk en in Cattendyk, &c. &c., ten verzoeke van de Ed. Groot Achtb. Regeering deezer Stad het Gouvernement, geduurende de zoo bekende ſtrenge beleegering; waarmeede dezelve Stad in den jaare 1574., door de alles vernielende waapenen der wreede Spanjaarden, zoo heeviglyk werd benauwd, met alle vriendelyke bereidwilligheid, om de Stad Leyden, het lieve Vaderland en allen, die de Vryheid eenigzins ter harte naamen, in het voorſtaan der rechtvaardigſte en allezins geöorloofde zaak, naamlyk, by de verlangde vryheid in den Godsdienſt en de ongeſchonde bewaaring der wettiglyk verkreegene en plegtiglyk bezwoorene Voorrechten, te helpen handhaaven, op zich (nevens zynen reeds hoogbejaarden Neef, den Hoog-Edelen Heere Jacob vander Does, Raad van Zyne Excellentie den Heere Willem Prince van Oranje, en Gouverneur deezer Stad, &c. &c.) genoomen hebbende, aan deeze Stad in de getrouwe en dappere waarneeming van dit aan Hem opgedraagen bewind, ten genoegen van allen en een iegelyk, geduurende die geheele zwaare Beleegering, by verſcheide voorvallen heeft beweezen, waardoor Hy de oprechte liefde der erkennelyke Leydenaaren; de hartelykſte dankzeggingen en welverdiende loffpraak van 's Lands Vader, den hoogſtgemelden Heere Willem den Eerſten, Prince van Oranje, &c. &c. &c.; en een eeuwigen roem voor zich en zyn aanzienlyke Geſlagt verworven heeft; gelyk zulks, onder meerdere anderen, getuigt Leyden 's braave Burgemeeſter J. J. Orlers in zyne meermaals aangetoogene Beſchryving deezer Stad, D. I. Hoofdſt. I. pag. 16., en D. II. in de *Beſchryvinghe van de Strenghe Belegeringhe ende Wonderbaerlicke ontſettinghe der Stadt Leyden in Hollandt*; Hoofdſt. II. pag. 450. en Hoofdſt. XX. pag. 541.; zoo dat, zonder den onbezweeken mannenmoed en de ongeſchonde trouw van deezen uitneemenden Man en van dien grooten Leydſchen Burgemeeſter, Pieter Adriaanſz vande Werf, (wiens naam in de harten aller braave Leydenaaren insgelyks eeuwiglyk zal leeven en nooit dan met de uiterſte eerbied door hen kan genoemd worden) deeze Stad gewiſlyk niet zoude zyn behouden geworden; maar zouden integendeel, door ſommiger lafheid, het geſtaadige en natuurlyke voortbrengzel van eenen laagen geeſt en een altoosduurende gewiſſe oorzaak van den ondergang der Vryheid, en deeze Stad, en met dezelve het geheele lieve Vaderland onder de wreede handen der bittere Spanjaarden hebben moeten bukken en door hen voor eeuwiglyk in ſlaafſche banden zyn gekneld geworden; en dus zoude 's Lands Vryheid voor altoos zyn verlooren gegaan. Meerder van deezen allezins grooten Man, *cui* (zoo als elders van Hem ook is getuigd) *& bellica fortitudine, & eruditionis gloria parem alterum Reſpublica non habebat; & qui unus (uti & de Longino ait Eunapius) erat* βιβλιοθήκη τις ἔμψυχος καὶ περιπατοῦν μουσεῖον *vocaturque Bataviae Varro, & Academiae Lugduno-Batavae (cujus primus & maximus fuit Curator, cujusque celebritatis & gloriae primus & praecipuus fundator merito eſt nominandus) commune oraculum*; den eerſten roem van het oud adelyke geſlagt van *Vander Does*; en van zyne verheevenſte deugden, en zonderlinge begaafdheden, kan gevonden worden by den zeer geleerden en wydvermaarden Heere, Daniel Heinſius, *in Laudatione Funebri Nobiliſſimi Jani Douſae*, alwaar hy ook op pagg. 12. & 13. van dit zyn in deeze beleegerde en benaauwde Stad met allen roem gevoerde gebied behoorlyk gewag maakt; en welks gedachtenis deeze beroemde Man nog daarenbooven vereeuwigd heeft door zyne treflyke, Griekſche en Latynſche, *Epigrammata*, ten titul voerende: *Jano Douſae Libertatis Vindici: Eidem, de columbis quibus in obſidione uſus eſt: Eidem, de iisdem:* &, *Jano Douſae Victori:* allen te vinden onder zyne *Manes Douſici*, voor dewelken dus veele zeer ſchoone en altoosduurende gedenkteekenen zyn opgericht door de zoetvloeijende pennen van deezen beroemden Dichter en van veele andere zeer voornaame Mannen; booven alle welke gedenkteekenen inzonderheid uitmunt het zoo heerlyke *Epicedium Nobiliſſimi, Innocentiſſimi & Doctiſſimi Jani Douſae à Nordwick*, voortgekoomen uit de ſchrandere pen van het voortreflykſte licht en ſieraad der geheele geleerde wereld, wel eer het wonder van alle geleerdheid en de ſchatkaamer van alle weetenſchappen, den grootſten en doorluchtigen Joſephus Juſtus Scaliger, *quem ſummum & ſingularis exempli virum, linguarum prope omnium peritum, primarium olim Academiae Lugduno-Batavae ſidus, ſenatus literatorum principem & maximum ſaeculi ſui decus; filium a Patre magno magnum, perpetuum omnium ſcientiarum dictatorem, cujus dignitati & eruditioni faſces ſubmittere omnibus literarum amatoribus convenit; aut (ut cum J. Lipſio loquar)*

— merito cui doctior orbis
Submiſſis defert faſcibus imperium;

& quo majorem nulla aetas vidit, nulla vix videre poterit cujusque fama numquam, niſi cum tempore, cadet; ſi, cùm praecipuis in republica literaria luminibus, idoneis & aequiſſimis harum rerum judicibus, Iſaaco Caſaubono, Juſto Lipſio, Dominico Baudio, Daniële Heinſio & Petro Burmanno, eruditi orbis ſplendorem; ingenii, doctrinae ac ſapientiae principem; famam literarum ac animam; illuſtriſſimum aevi ſui ingenium; Herculem Muſarum, cujus carmina,

— numquam peritura, legentur,
Dum celeres Atheſis volvet in aequor aquas;

literatorum regem; doctorum ſolem; literarum communem parentem; eruditionis abyſſum;

omnium

leevende naar den derden regel van St. Franciscus, werd gevonden, van 't welke, afgebrand zynde, de muuren, ten tyde van deeze nieuwe stichting, nog waren overgebleeven, zoodat ook binnen den omtrek van die zelfde muuren dit nieuwe Klooster heeft konnen worden gebouwd. Gelyk na dit Leydsche Klooster door den Hoog-Eerwaardigen Heere Rudolphus van Diepholt, Bisschop van Utrecht, op den 5. May van den jaare 1448. met verscheide voorrechten was voorzien en van Hem eenige wetten, tot bewaaring der noodige orde had gekreegen, zoo heeft ook daarnaa de Hoog-Eerwaardige Heer D[illegible] van Bourgondien, Bisschop van Utrecht, aan dit Noordwyksche Klooster, het welke, als Dochter van [illegible] Leydsche Klooster, [illegible] [illegible] Overste, of B[illegible], te [illegible] Ouders B[illegible] van [illegible] Stichting, gegeven op den 23 Aug[illegible] [illegible] voorrechten verleend, [illegible] dat aan-

omnium [illegible] [illegible]; [illegible] [illegible]torem; antiquae Astrologiae illustratorem; monstrorum domitorem, veterisque saeculi certissimum [illegible],

Quem canet H[illegible], quem [illegible] Lov
Calliope doctis [illegible];

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] immo ut in hunc usque diem [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible], qui regiae G[illegible], [illegible] praecipuum hoc Europae [illegible] [illegible] lucem, cuiusque P[illegible] [illegible] [illegible], verum [illegible] Belgium, & [illegible] Lutetiae [illegible], [illegible]. M[illegible] sedem tranquillam, [illegible], Academiae Bat[illegible] [illegible], quum in [illegible] [illegible] artium cultum [illegible], Graecaeque linguae cognitionem cum Latina [illegible] [illegible] & [illegible], [illegible] [illegible] promoverit, [illegible] [illegible] in hac civitate [illegible] [illegible] [illegible] ac perpetuam memoriam, [illegible] auctoritate publicaque [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] Lovan; & [illegible] Monumenti, cuius inscriptionem [illegible] supra pag. 91. [illegible] [illegible] Meursius, [illegible] [illegible] Celeberrimi Danielis Heinsii Oratio ad Amplissimos Academiae Curatores & Urbis Consules, qui monumentum hoc publice, in honorem maximi Academiae ornamenti, atque in grati Batavorum animi testimonium & tesseram, [illegible] decreverant. Hujus sum-

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

IOSE[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] AVGVSTI, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

V[illegible] nog, ten laatsten [illegible] [illegible] [illegible] Heere [illegible] Hoog-Edele en H[illegible] Heer W[illegible] [illegible] [illegible] Frederi[illegible] D[illegible], Vryheer van [illegible] de Noordwyk[illegible], O[illegible], L[illegible], &c. &c., Beschreeven in de Ridderschap van Holland; D[illegible] en [illegible] der Stad H[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] H[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] &c. &c. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] den welverdienden en onsterflyken [illegible] ner groote Voorvaderen steeds [illegible] deren!

aanzienlyke Leydsche Klooster genooten werden (1). Alhoewel nu deeze Noordwyksche Nonnen, zoo wel haare Oversten, als haare Moeder, van dit Leydsche Klooster moesten ontfangen, zoo waren, en deeze Oversten en deeze Nonnen, echter alleenlyk in hunne godsdienstige oefeningen, doch geenzins in hunne andere verrichtingen, van dit Leydsche Klooster afhanglyk; en moesten dus ten allen tyde, voor zoo verre het godsdienstige kloosterleeven betrof, staan en blyven onder het opzigt van dit Leydsche Klooster en zyne Oversten, gelyk eene Dochter onder haare Moeder, zonder dat het Klooster van Noordwyk, of zyne Oversten, ooit vermogten, zich aan dit Leydsche Klooster te onttrekken of van het zelve te scheiden; waarom ook aan den Oversten van dit Leydsche Klooster, by zich hebbende twee godvruchtige Reguliere Geestelyken, de bezoeking van het Noordwyksche Klooster, het zy jaarlyks, het zy zoo dikmaals, als de nood zulks vorderde, was aanbevoolen, en aan den Oversten en de Nonnen te Noordwyk gelast, zich in alle geschiktheid en Christelyke onderwerping aan hunne bevelen te gedraagen; terwyl deeze Noordwyksche Nonnen ook haare leevenswyze, kleeding en zeeden naar de voorschriften, aan deeze Leydsche Nonnen dieswegens gegeeven (2), moesten richten; en by het doen haarer Kloostergeloften, inkleedingen en opsluitingen altyd den Oversten van dit Leydsche Klooster roepen en noodigen, dewelke echter de magt had, om eenen anderen godvruchtigen Vader, by zyn afweezen, in zyne plaatze te noemen en te stellen, om over de plegtigheden der geloften en opsluiting te staan, zoo dat de Maagden, als Nonnen aangenoomen zullende worden, in zyn byzyn, haare Kloostergeloften aan de Moeder van dit Convent moesten doen (3). Intusschen (opdat ik dit nog hier byvoege) is dit Noordwyksche Klooster zyne eerste stichting verpligt aan de godvrucht en mildaadigheid van den Hoog-Edelen en Hoog-Gebooren Heere Frank vander Bouchorst (4), Ridder, en van zyne eerbaare echtgenoote, Vrouwe Catharina van Bakenesse (5), naar het uitwyzen van de alhier volgende

„ *Acte van Fundacie ende Dotacie*
„ *van een Kloester, gesticht ter*
„ *eeren Goidts, Sinte Augustyns,*
„ *Sinte Kathrinen ende Sinte*
„ *Barbaren, binnent Dorp Noirt-*
„ *wic, doir Here Vranc van*
„ *Bochorst ende synre gheechte*
„ *vrouwe Kathrine van Bac-*
„ *kenesse; ende die Overeen-*
„ *compst tussen Here Vranc voir-*
„ *nomt ende die Rectoir mit de*
„ *Mater vant ghemenen Kon-*
„ *vent van Sinte Jheronymus-*
„ *huys opt Rapenburgh tot Ley-*
„ *den; ghemaict ende gheordi-*
„ *neert opten XIX^en dach van*
„ *September int jair* 1456.

„ In die name des Here, Amen.
„ Doir dese teghenwoirdighe open-
„ bair instrumente sy condt an allen en-
„ de

(1) Beide deeze hier gemelde brieven, zoo van den Bisschop Radolphus van Diephold, als van den Bisschop David van Bourgondien, zyn ons meedegedeeld door den, wegens zyne onvermoeide naarstigheid en groote naaukeurigheid in het opdelven der oude Kerkgeschiedenissen deezer veréénigde Nederlanden, nooit genoeg te pryzen Heere H. van Heussen, in Batav. Sacr. part. II. pag. 365—368.

(2) Deeze voorschriften zyn hier booven, op Bladz. 130—133., door den Heere F. van Mieris reeds opgegeeven.

(3) Gelyk dit alles dus aan de Noordwyksche Nonnen van dit Convent van Sinte Barbara door den hooggemelden Heere Bisschop David van Bourgondien, in de aangehaalde Brieven van Confirmatie van deeze Stichting, wordt voorgeschreeven; als te zien is op de aangetoogene plaats in de Batavia Sacra van den Heere van Heussen, part. II. pag. 368.

(4) Waarschynlyk zal deeze Hoog-Edele Heer Frank vander Bouchorst een naastbestaande geweest zyn van den Hoog-Edelen Heere Jan vander Bouchorst, op wien in den jaare 1438. de Ambachtsheerlykheid van Noordwyk, *met de Zuyd- en de Noordwindmoolens aldaar, mettet Schout-Ambagt, ende met het derdendeel van alle de boeten ende breuken, die den Baljuw aldaar beregt ende beaadingt, ende voort met al dat Ambagtsheerlykheyt toebehoort*, is verlyd geworden; volgens de aanteekeningen van Mr. Sim. van Leeuwen in de Inleyding voor de *Costumen, Keuren en Ordonnantien van het Baljuschap ende Lande van Rynland*, met zyne Aanteekeningen uitgegeeven, §. 19. pag. 21.

(5) Deeze Hoog-Edele Vrouwe Catharina van Bakenesse was eene dochter van den Heere Jacob van Bakenesse, Schildknaap, en van Vrouwe N. van Heemskerk; volgens de opgaave van Mr. Sim. van Leeuwen in zyn Batav. Illustr. D. I. Hoofdst. XII. pag. 881.

„ de yegelic dat int jair nae sHeren
„ gheboirte dusent vier hondert ses ende
„ vyfftich in die vierde indiksie opten
„ neghenthienden dach van die maent
„ September omthrent thien uyren voir
„ die mitdach int twede jair vant Paus-
„ scip van die heylighste Vader in Chri-
„ stus, onse Here Kalixtus doir die goidt-
„ licke voirsienicheyt Paus die derde,
„ volgends die ghewoene styl vant Hoff
„ ende tbisdom van Wittreght, indie te-
„ ghenwoirdigheyt van my openbair
„ Notarius ende van die onderghescreue
„ ghetuygen dairtoe bisonderlic ghe-
„ ropen persoenlic erschene es die
„ edele ansienlicke ende eerbaire man
„ Vranc van Bochorst ridder te ghelic
„ mit die eersaime joncfrou Kathrine
„ van Backenesse synre gheechte vrou-
„ we ter ene ende die Here Huyge
„ Huygesse Priester ende nu tertyt
„ Rectoir vant huys offte konvent vandie
„ geistelicke Susters offte Nonnen vant
„ Kloester binnen der Stad Leyde ghe-
„ meinlic ghenaemt opt Rapenburgh
„ ende nogh Klara Willemsdoghter Ma-
„ ter offte Prioeresse vandit huys ende
„ konvent ter andre syde ende hebbe die
„ voirseyde partyen an my openbair No-
„ tarius hieronderscreue uyt heure vrye
„ wil mit alre eendraght ende oic soesi
„ verseeckerden mit guet ende rip ouer-
„ legh op die beste wyse ende mannier
„ indie pleghtigste form ende recht in-
„ die teghenwoirdigheyt vandie mede
„ onderscreue ghetuygen ende dair oic
„ by ouer ende teghenwoirdigh waren
„ die Heren Visitatoers vant voirnom-
„ de huys offte konvent nu tertyt naem-
„ lic die eerwairde mannen die Here
„ Klais die Witte Prioer vant Reguli-
„ renkloester by Scoenhoeve ende die
„ Here Jan die Jonghe Prioer vant Re-
„ gulirenkloester int SGrauensande soe
„ hebbe si aldair ouergheghcuen seec-
„ kere anteickeningh offte ghescrift
„ op seecker papieresedeltie ghescreue
„ wairinne bevattet was heure ghemei-
„ ne ende eendraghtighe schickingh en-
„ de bestel soe als sy oic int openbair
„ voir my Notarius ende die onderscre-
„ ue ghetuygen verklairden ende be-
„ ghierde die beyde partyen dat dit
„ papieresedeltie van heure ghemeine
„ ende vrywillighe overeencompst in
„ ene pleghtige form van een openbair
„ instrumente soude worde ghescreuen
„ ende oic mit ener luyde ende hoir-
„ baire stemme openbairlic indie te-
„ ghenwoirdigheyt vandie voirseyde eer-
„ wairde heren ende vandie ondergh-
„ screue ghetuygen voirghelesen soude
„ worde vant begin totant einde, ghelic
„ die inhout van dit sedeltie dese was.

„ *Die ordinancie twicken Vranc van*
„ *Bochorst ende dat Konvent opt*
„ *Rapenburgh tot Leyde.*

„ In die eerste soe gheuet Vranc van
„ Bochorst an dat voirscreue Konvent
„ opt Rapenburgh om een Konvent en-
„ de een Kloester optemaicken eene hof-
„ stede mit die landen binne die muy-
„ ren gheleghen mit heure toebehoire
„ dair die Suster vander derde oerde off
„ syn ghesceyden ouermits die brant bin-
„ ne dat dorp van Noertich gheleghen
„ eenpairlicken om Goidts wille van
„ welcke bemuyrde hofstede ende die
„ landen voirscreue die voirnomde
„ Vranc een openbair instrumente heeft
„ verkreghen vandie afstant ende die
„ ghifte van dese seluighe hofstede mit-
„ die landen ghedaen by die eerbaire
„ ende geistelicke vader Here Aert
„ Munster Generael vander derde oer-
„ de van sinte Franciskus vander peni-
„ tencien ende oic vander ghemeinrer
„ oerde voirscreue van welcke instru-
„ mente Vranc voirscreue oic een ko-
„ py auctentie ant voirnomde Kon-
„ vent opt Rapenburgh ouergheleuert
„ heeft. Ende nogh soe gheeft Vranc
„ van Bochorst voirnomt mit synre ghe-
„ echte vrouwe voirscreue an dat selui-
„ ghe Konvent voirscreue drie stucken
„ lants ende erue mit walrysen mit heur-
„ re toebehoire afther ende besyde die
„ voirscreue hofstede gheleghen tot enen
„ vryen eyghen belent nae witwisinghe
„ dier brieuen die hi him dairoff ouerle-
„ ueren ende gheuen sel. Voirt soe heeft
„ die voirnomde Here Vranc ghetym-
„ mert ene huysinghe mit heurre toebe-
„ hoire binne die muyren vandie voir-
„ screue hofstede by consent vant voir-
„ seyde Konvent ende sel nogh tymme-
„ ren mit enen aftheren witganc te wae-
„ ghe offte te paerde alsoe dat dair by
„ consent vant voirseyde Konvent es
„ bepaelt mit synren toebehoire ende
„ die voirseyde tymmeringhe offte die
„ hi offte synre wyff voirscreue nogh
„ tymmeren sellen gheeft Vranc voir-
„ nomt an dat seluighe Konvent voir-
„ screue oic puyrlicken om Goidts
„ wille. Behoudelicken dat hi ende
„ synre wyff joncfrou Kathrine van
„ Backenesse synre gheechte vrouwe
„ die

„die voirſcreue huyſinghe mit heurre toebehoire bewairen beſitten ende ghebruken ſellen hoir leue lanc ende oic die lancſte leuet van hum beyden ende ſi ſellenſe moeghen laeten bewoenen van redenlicke perſoenen by guetdencken vant voirſcreue Konvent. Ende des ſoe ſynt oic voirwairde dat dit voirſcreue Konvent voir deſe voirſeyde huyſinghe gheuen ende betaelen ſellen nae dode Vranc van Bochorſt ende ſynre joncfrouwe offte gheechte vrouwe an den ghenen dairt him believen ſel te laeten voir elcx van hum beyden vyfftich goude engelſe Nobelen te betaelen op thien jairen elc jair voir elcx van hum beyden vyff Nobelen. Ende wairt dat Vranc voirnomt ende ſynre voirſcreue wyff deſen voirſcreuen ghelden ontfaen wilde by heurren leuende liue tot thien jairen alſoe tvoirſcreuen es ende die voirſeyde huyſinghe ruymen wilde ſoe ſel dit voirſeyde konvent van Noertich verbonden weſe deſe voirſcreue ghelden te betaelen ſoet voirſcreuen es toet thien jairen ende ſel dan vry weſe vandier betaelinghe die nae der doet gheſcyen ſoude. Ende Vranc ende ſynre wyff voirſcreue offte die ghene die deſe voirſcreue ghelden nae heurre dode ſellen ontfaen ſelle oic verſeckert weſen an die voirſcreue huyſinghe ende an dat toecommende Konvent van Noertich voirſcreue behoudelicken dat dit voirſeide huys mit ſynre toebehoiringhe tot ewighe daghen bliven ſel nae dode Vranc ende ſynre joncfrouwe offte gheechte vrouwe voirnomt an dit voirſcreue Konvent van Noertich ende dat oic dit voirſcreue konvent tot ghener tyden offte daghen dit voirſcreue huys dat Vranc voirnomt ghetymmert heeft offte nogh tymmeren ſel belaſten vercoepen nogh verſetten offte vervremden en ſelle erfflic van die voirſcreue hofſtede offte toecommende Konvent. Des ſoe hebbe Here Vranc van Bochorſt ende ſynre wyff joncfrou Kathrine van Backeneſſe voir him ende heurre erffnaemen gheloeft ende loeven ter eeren Goidts ende ſynre ghebenedider Moeter Marien ende ſinte Kathrinen ſinte Barbaren ſinte Franciskus ende alre Goidts Heylighen die voirſeyde hofſtede ſoe als ſe nu bemuyert ſtaet vrye te waeren als ſynre eyghen guet an die voirſcreue Suſters offte Nonnen voir him ende heurre erffnaemen offte naecommelinghen tot ewighe daghen van alre belet offte hinder die dairop commen mach ruerend voir datum des brieffs argh ende liſt in alre die artyckels offte puncten voirſcreue altoes witgheſondert. Ende ſoe heeft oic wederomme dit Konvent tot ſaeligher andencken voir deſe goelicke gracyen ende duechdelicke ghifte voirſcreuen ter eeren Goidts ſinte Auguſtyns ſinte Kathrinen ſinte Barbaren ende alre Goidts Heylighen gheloeft an Here Vranc van Bochorſt ende an joncfrou Kathrinen van Backeneſſe ſynre gheechte wyff voirſcreue alre deſe naegeſcreuen goelicken gracyen dyenſten ende ghedenckeniſſen dat ſi in heurre toecommende Konvent van Noertich ſelle laeten houden alre jairen in heurre beſte ghewoenlicker manniere twie memorien ene in die ſomer ende ene in die winter ſoe dit behoeren ſel voir ſaeligher andencken voir die hoechgheboere ende hoech edele Prinſeſſe Vrouwe Margriete van Bourgogne Graevinne van Hollant Zelant enz. ende oic voir die moeghende Prinſe ende hoechgheboere Hartoghe Phillips van Bourgogne Graef van Hollant Zelant enz. diewelcken deſe voirſeyde hofſtede mit alre heurre toebehoiringe van leengueden ghelieft heeft wittegheven ende te gonnen om een Kloeſter ende Konvent dairop te ſtighten ende te fundieren. Ende oic voir die edele anſienlicke ende eerbaire Vranc van Bochorſt ende voir die eerſaime joncfrou Kathrine van Backeneſſe ſynre gheechte wyff voirſcreue. Voirt ſoe ſel oic nogh dit voirſcreue Konvent van Noertich tot ewighe daghen laeten leſen in heurre huyſe offte Konvente alre weke twie miſſen voir die voirnomde perſoenen naemlic mit een kollect een dekreet ende een komplement ſoe als dit beſt ter eeren Goidts nae die daghe diet es behoiren ſel. Ende nogh ſel dit voirſeyde konvent dairtoe deylaghtigh maicken ende maict deylaghtigh an gracyen ende die hulpe van Goidt alre die guede oitmoetighe dyenſten ende wercken als vaſten bidden diſciplynen ende alre andre guede oitmoetighe wercken dieme in deſe toecommende Kloeſter offte Konvent tot ewighe daghen nogh doen ſel. Ende voirt ghevielet alſoe des Goidt verhuede dat dit voirſcreue

„ konvent van Noertich tot enigher
„ tyt vandie voirſeyde hofſtede ſceyde
„ twaire by ongheval van brant offte an-
„ dres offte dat ſy dair ghien broet win-
„ nen en moichten om heurre noitrufſte
„ offte behoeffte te hebbe ende ſi op-
„ braecken ende dair van danen toeghen
„ ſoe ſellen ende moeghen ſi mit him
„ niemen ende off breecken alre tgene ſy
„ aldair op die ſeluighe hofſtede ghe-
„ broght ende ghemaict hebben offte
„ ghetymmert ende ghemetſelt. Be-
„ houdelicken dat ſi heurre ſculde be-
„ taelen ſelle diewelcke ſi aldair ghe-
„ maict hebben ſoude. Ende wairet
„ oic dat ſi enighe ghelde betaelt had-
„ de an Vranc voirnomt offte an ſynre
„ gheechte wyff voirſcreue offte an ye-
„ mende van heure weghe vandie hon-
„ dert goude engelſe Nobelen voirſeyt
„ die ſellen ſi moeghen houden ende
„ verhaelen an die voirſcreue huyſinghe
„ ende erue die Vranc voirnomt dair
„ binne die muyren opdie voirſeyde
„ hofſtede ghetymmert heeft. Ende al-
„ re tgene aldair dan bliuen ende ouer-
„ ſcieten ſel vandie voirſeyde hofſtede
„ ende huyſinghe mit die landen dit
„ bevelet Here Vranc van Bochorſt
„ voirnomt mit ſynre gheechte vrouwe
„ joncfrou Kathrine van Backeneſſe
„ voirſcreue an dat Konvent van die
„ Suſteren offte Regulariſſen vandie Puel
„ by Leyde omme dat wederomme te
„ maicken ende te reformieren tot ene
„ geiſtelicke ſtede offte plaitſe offte oic
„ dit al ghehiel te vercoepen ende dat
„ ghelt dair off commende te gheven en-
„ de te deylen an guede armen ende
„ geiſtelicke huyſinghe offte Kloeſteren
„ in Hollant om ymmer niet te commen
„ an Vrancken offte ſynre gheechte
„ vrouwen voirnomt erffnaemen. En-
„ de al eſt dat ic Vranc van Bochorſt
„ mit joncfrou Kathrine van Backe-
„ neſſe mynre gheechte wyff voirnomt
„ andie ene ſyde die voirſcreue ghif-
„ te waeringhe ende die lofftenisſe ghe-
„ lickent voirſcreue es mit ripen rai-
„ de ende mit gueder voirſinnigheyt
„ ghedaen hebben in alre manniere alſt
„ voirſeyt ſtaet voir die eerbaire en-
„ de wyſe man meiſter Matthys Janſe
„ van Delff Paſtoer van Voirhout als
„ Notarius dairtoe van onſer beyder ghe-
„ beden ende gheropen ſoe heb ic
„ noghtans om die meerre vaſtigheyts
„ ende ſeeckerheyts wille mynre eyghe
„ ſeghel hieronder an dit openbair
„ open inſtrumente mede witgheſteic-
„ ken ende dairan ghehanghen int jair
„ ende opten dagh alſt voirſcreue es bo-
„ ve indie ſeluighe inſtrumente. Ende
„ ic Klara Willemsdoghter Mater ende
„ Prioereſſe vant ghemeinen konvent
„ van ſinte Jheronymushuys opt Rapen-
„ burgh mit conſent van onſer eerwair-
„ dighe Vaders ende Viſitatoers die
„ Here Klais die Witte Prioer der Re-
„ guliren buyte Scoenhoeve ende die
„ Here Jan die Jonghe Prioer der Re-
„ guliren vant Sgravenſande ende die
„ Here Boyn Pieterſe Regulire kon-
„ ventuael tot Steyn andie andre ſyde
„ ſoe hebbe wi oic onſer ghemeinre
„ Konvents ſeghel hieronder an dit
„ openbair open inſtrumente mede wit-
„ gheſteicken ende dairan ghehangen
„ omdat wi oic alre die voirſeyde artyc-
„ kels ende puncten ghelickent dat ſi
„ voirſcreuen ſtaen willen van gueden
„ wairde houden ende kenne argh en-
„ de liſt in alre die artyckels oic mede
„ altoes witgheſondert. Alſoe ghedaen
„ ende gheſcreuen int jair ons Here op-
„ ten tyt dagh ende uyre ghelickent
„ voirſcreue es.

„ Ende nae dat ic Notarius hieron-
„ derſcreue indie teghenwoirdigheyt van
„ die mede onderſcreue ghetuygen het
„ ſeluighe papiereſedeltie mit ener luy-
„ de ende hoirbaire ſtemme openbair-
„ lic had voirghelesen ende opgheſeyt
„ vant begin tot ant einde ſoe hebbe de-
„ ſe ſeluighe voirnomde partyen open-
„ bairlic ende vrywillighlic aldair ghe-
„ ſeyt dat dit alſoe waire tuſſen heur-
„ luyden eendraghtighlic gheſchict en-
„ de beſtellet ſoe alſt hier boue was
„ voirgheleſe opgheſeyt ende geſcre-
„ ue ende dat ſi voir ſoe verre het
„ an heur heeft gheſtaen ende oic nogh
„ ſtaet voir heur ende heurre erffnae-
„ men ende opvolghers wille ende be-
„ ghieren dat die voirnomde ſchickingh
„ ende beſtel van die ſtightinghe offte
„ beghiftiginghe ende oic van die op-
„ rightinghe van dit op een nieuw toe-
„ commende Kloeſter onherroupelic
„ ſtant ſelle houden naet reght van
„ enigh Teſtement Kodiſillen offte andre
„ witterſte willen offte op ſulcke andre
„ beſte offte kraghtighſte wyſe alſt naet
„ reght offte ghewoente ſel konne ende
„ moete ſtant houden. Ende hebben
„ voirts die voirnomde partyen wederen-
„ ſyts eendraghtighlic verſoght dat van
„ al tgene voirſcreue es ende biſonder-
„ lic vant gene voirghelesen ende op-
„ gheſeyt es doir my ondergheſcreue

„ openbair Notarius sel worde ghe-
„ maict ende ghescreuen eenre ofte
„ meerre openbaire openc instrumente
„ opdie beste wyse soe alst door enigh
„ verstandigh man sel voirgeseyt worde.

„ Dit al es alsoe gheseyde tot Ley-
„ de int hoff ende huys van die Priester-
„ ren Rectoirs vant huys ofte Konvent
„ vant Kloester van die regulire Non-
„ nen van sinte Jheronymus opt Rapen-
„ burgh int jair indie indiksie indie
„ maent opten dagh optie uyre ende int
„ Pausscip alst voirseyt es indie te-
„ ghenwoirdigheyt vandie eersaime en-
„ de besceyde mannen die Here Dirc
„ van Haestreght Priester ende Bieght-
„ vader vant konvent vandie Regulire
„ Nonne van sinte Aghniete te Delff
„ Here Vop Jansse Bieghtvader vant
„ konvent vandie Regulire Nonnen
„ int kloester vandie gheluckfaelighe
„ Maeghet Maria indie Puel buyte Ley-
„ de Here Jan Jans soen Priester ende
„ Bieghtvader vant konvent der Suste-
„ ren van sinte Katherinen binne Ley-
„ de ende Evert Heynrics soen leeck
„ gheloefwairdighe ghetuygen der Kerc-
„ ke ondert bisdom van Wittreght tot
„ al tghene voirscreuen staet bisonderlic
„ verloght ende gheropen.

„ Ende ic Matthys Jansse van Delff
„ geistlic der Kercke ondert bisdom
„ van Wittreght opt Keyserlic ende
„ oic opt Apostolisch ghesagh open-
„ bair Notarius in behoirlicker form
„ gheatmittiert naedien ic by die voir-
„ screue ordinancie ende bescicking ben
„ teghenwoirdigh gheweist ende alt
„ voirseyde int gheheel ende yeder punct
„ int bisonder hebbe byghewoent toen
„ dit [illegible] ghescrevede int bysyn vandie
„ voirnoemde ghetuyge ende dat papie-
„ re [illegible] selue openbaire
„ heb [illegible] ende opgheleyt ende
„ alt [illegible] heb hooren [illegible] ghe-
„ boeren soe heb ic al dit [illegible] ende
„ soe alst [illegible] es voirgheseyt door Here
„ Dirc van Haestreght voirnoemt mit
„ mynre eyghen hant opt [illegible]
„ versoec van Here [illegible]
„ voirnoemt ende van [illegible] ma-
„ doghter [illegible]
„ van [illegible] gheeelte
„ wyf [illegible] voir-
„ noemt [illegible] re-
„ uen ende onder [illegible] van dit open-
„ baire instrumente [illegible] ende oic
„ mit mynre ghewoen Notariael teyc-
„ ken ende mit mynre naeme onderteyc-
„ kent tot verseeckeringhe der wair-
„ heyt van alt [illegible] versoght
„ ende ghebeden synde.

„ *Ter [illegible] Notariael [illegible]*
„ *[illegible]*
„ *[illegible]*
„ *[illegible]*
„ *[illegible]*
„ *[illegible] Notarius [illegible]*
„ *[illegible]*
„ *[illegible] vandie*
„ *teghenwoirdighe Mater vant Kloe-*
„ *ster opt Rapenburgh [illegible] hier*
„ *bouen staet.*

Naar een zeer [illegible] Leyden (1).

BYVOEGZEL *op het* ELFDE HOOFDSTUK, *handelende over de Begynhoven en de Kapellen.*

Sinte Agniete of het groote Begynhof.

By het geene de Heer Frans van Mieris noopens dit, eertyds zoo aanzienlyk geweest zynde, Begynhof (Bladz. 148 — 153.) heeft aangeteekend, meen ik nog te moeten voegen, dat het zelve in vroege tyden is geweest een zeer schoon, ruim en luchtig Hof, waarin verscheidene, en zelfs meerdere, dan veertig, wooningen, geschikt ten dienste van eenige ongehuwde Vrouwen of jonge Dochteren, gevonden werden. Deeze bewoonsters, dewelken men Begynen (2) noemde, waren aan geene altoos duu-

(1) Zie meede den Heere H. van Heussen in Histor. Episcop. Foed. Belg. part. I. pag. 515 — 517.

(2) Deeze naam werdt door eenigen afge-

duurende beloften van reinigheid of kuisheid verbonden en hadden ook daarom, tot alle tyden, het vermoogen en de vryheid, om aan dit haar afgezonderde leeven, schoon bepaald aan zeekere wetten en instellingen, naar dewelken zy door haare Meesteressen, met behulp van een Regent, of Pater-Rector, die haar allen in de gewoonlyke Kerkdiensten onderwees, bestierd en geregeerd werden, vaarwel te zeggen (1). Dit Begynhof pronkt, tot op den huidigen dag, met een fraaije, doch kleine Kerk (2), dewelke versierd is met een hoogen spitzen tooren, die eene zoo schoone naalde is, als 'er in geheel Holland op eenigen tooren gevonden wordt (3). Het voorste beneedengedeelte van deeze Kerk (4) wordt thans, en wel reeds seedert den jaare 1644., gebruikt tot de godsdienstige Vergaaderingen van de Engelsche Presbyteriaansche Gemeente (5) binnen deeze Stad,

geleid van de Heilige Begga, dewelke, benevens haare Zuster, de Heilige Maagd Geertruid, gezegd wordt eene dochter geweest te zyn van den Grooten Pepyn, eersten Hertog van Braband, en, naa het overlyden van haaren Man, de orde der Begynen, naar het voorschrift der kuisheid, neederigheid, ootmoed en godvrucht van de gelukzaalige Moeder-Maagd Maria, ingesteld te hebben, en vervolgens op den 17. December van den jaare 698., nalaatende eenen grooten reuk van heiligheid, overleeden te zyn; volgens het getuigenis van den Hoog-Eerwaardigen Heere Philippus Ravenius, (van wien hier booven, op Bladz. 1033-1035. in de Aanteekening No. 3, door my is gesprooken) die het leeven van deeze twee Zusteren heeft beschreeven, het welke door P. Opmeer is overgebragt in het Eerste Deel van zyn Martelaarsboek, onder de *Voorbeelden der Levens, van de voornaamste treffelijke Voorgangers, en Patroonen van het Christen Katolijk Geloof in Holland, enz.* Voorbeeld XX. pag. 311—316. Doch anderen leiden deezen naam af van het werkwoord: *Beginnen:* omdat de Begynen alleenlyk het begin van een afgezonderd geestelyk leeven, in gevolge van zeekere wetten en regelen, hadden aangenoomen en het zelve, naar haar goedvinden, mogten verlaaten; gelyk zulks wordt opgegeeven door den Heere Burgemeester Orlers in zyne Beschryv. van Leyden, D. I. Hoofdst. V. pag. 117. Hoewel nu deeze Begynen door geene altoosduurende beloften waren verbonden, zoo vindt men nochtans verhaald, dat dezelven leefden naar den regel van Sint Dominicus; door den genoemden P. Opmeer in zyn Martelaarsboek, D. II. Hoofdst. IX. pag. 105.

(1) Zie den Heere Orlers Beschr. van Leyden, D. I. Hoofdst V. pag. 117. en den Heere van Mieris hier booven op Bladz 149.

(2) Deeze kleine Kerk staat, tot op huiden, onder de bestiering en het opzigt der vyf Kerkmeesteren, wien ook het best er over de andere Hoofdkerken in deeze Stad is aanbevoolen, gelyk ik hier booven, op Bladz. 987., reeds heb gemeld.

(3) Zie den Heere Orlers op de zoo even aangetoogene plaats; en Hug. van Heussen in Histor Episcopat. Foeder. Belg. part. I. pag. 469.

(4) Zeer verkeerdelyk, zoo ik meene, wordt door den Heere Mr. Sim. van Leeuwen, in zyn Naader Bewys van de korte Beschryv. der Stad Leyden, op pag. 468., gezegd, dat deeze Kerk van ouds den naam van *Salomons Tempel* zoude hebben gevoerd, en dat bezyden dezelve de Bibliotheek en Boekkaamer van den Heere Philips van Leyden is opgerecht geweest; naardien dit gebouw, onder den naam van *Salomons Tempel* bekend, op zich zelven heeft gestaan en van dit Begynhof, en ook van het Huis en den Hof der Commanderie van den Duitschen Huize, schoon in derzelver naabuurschap geleegen, is afgezonderd geweest en door den zeer geleerden en wydvermaarden Heere Philips van Leyden, die aan haar een zeer kostbaare Boekery, tot nut en dienst der Geestelyken binnen deeze Stad, plaatste, gesticht geworden; gelyk dit Gebouw en deeze zeer fraaije Boekzaal breeder beschreeven zyn door den Heere F. van Mieris, hier booven op Bladz. 403-405., en over dezelven ook konnen worden naagezien de Heer Orlers in de Beschryv. van Leyden, D. I. Hoofdst. II. pagg. 30 & 31. en de Heer van Heussen in Histor. Episcop. Foederat. Belg. part. I. pag. 469-471., & in Batav. Sacr. part. II. pag. 259.; als ook nog in dict. Hist. Episc. Foed. Belg. part. I. pag. 23 & in dict. Batav. Sacr. part. I. pag. 202., op welke twee laastaangetoogene plaatzen meerder van deezen beroemden Man, Philips van Leyden, wordt aangeteekend; waarby men ook kan voegen het geen kortelyk van deezen Heere, hier booven, door den Heere van Mieris, op de gezegde Bladz. 403. en door my, op Bladz. 951. in de Aanteekening No. 1., is vermeld. Gelyk meede over het Huis en den Hof van den Commandeur en Broederen van den Duitschen Huize, wien het Voorstanderschap van Sint Pieters Kerk te Leyden door den Graaf van Holland was opgedraagen, gezien kan worden hier booven, op Bladz. 46., en daarby gevoegd het door my noopens derzelver Geestelyke Jurisdictie aangeteekende op Bladz. 640—647.; als ook Mr. Sim. van Leeuwen in het Naader Bewys van zyne Korte Beschryv. der Stad Leyden; pagg. 466. & 467.

(5) Zie over deeze Gemeente hier booven op Bladz. 99—102. en Bladz. 1000. en 1001.; terwyl dit gedeelte, 't geen nog tegenwoordiglyk aan deeze Gereformeerde Engelsche Gemeente tot een Kerk verstrekt, voorheen, naa de gelukkige Kerkhervorming in deezen vrijen Staat en de geheele afschaffing der openbaare plegtigheden, diensten en

gee-

Stad; en tot een Leesplaats voor den Nederduitschen Lector in de Wiskunde en wat daartoe behoort (1); en het achterste beneedengedeelte, na het welke men met eenige trappen opgaat, is geschikt tot de Anatomie, of zoo genaamde Snykaamer (2); terwyl op het geheele boovengedeelte van deeze Kerk, seedert den jaare 1594., de openbaare 's Lands Boekzaal (3), ten dienste der in deeze Stad gestichte Universiteit, is geplaatst geworden. Deeze Begynen werden genaamd Gefaliede Begynen, naar zeeker dekzel, het welke zy, alleenlyk (volgens de gedachten van eenigen) op haar hoofd (4), waren gewoon te draagen; waardoor dit gesticht nog hedendaags onder den naam van het Falie-Begynhof bekend is. Verder vindt men, dat in het jaar 1512., op dien zelfden dag, dat, des nachts,

geestelyke staaten of ordens van de Roomsch-Catholieke Godsdienst, werd gebruikt tot een Schermschool, alwaar de Studenten en andere liefhebbers deezer Ridderlyke konst zich in dezelve oefenden; als te zien is by den Heere Orlers in de Beschryv. van Leyden, D. I. Hoofdst. VI. pag. 117. en in de Resolutie van de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte deezer Stad, van den 11. Maart van den jaare 1644., hier booven, op Bladz. 101. en 102., door den Heere van Mieris bygebragt.

(1) Zie Orlers Beschryv. van Leyden, D. I. Hoofdst. VI. pag. 117. en Hoofdst. IX. pag. 188. en den Heere van Mieris hier booven, op Bladz. 555. en in de Handvesten, Privilegien, enz. der Stad Leyden, Bladz. 526—529.

(2) Over deeze Anatomie of Ontleedkaamer kan men ook zien hier booven op Bladz. 555. en den Heere Orlers in de Beschryving van deeze Stad, D. I. Hoofdst. VI. pag. 117. en Hoofdst. IX. pag. 208—210.

(3) Van deeze publieke Bibliotheek wordt breeder gesprooken door den Heere van Mieris hier booven, op Bladz. 551—554. en door J. J. Orlers in de dikmaals aangetoogene Beschryving deezer Stad, D. I. Hoofdst. VI. pag. 117. en Hoofdst. IX. pag. 211-215.

(4) Dit deezes naams oorsprong te zyn, wordt meede aangeteekend door den zeer geleerden Heere H. van Heussen in Histor. Episcop. Foed. Belg. part. I. pag. 469. Doch door *Falie* werd niet een enkel Hoofddekzel te kennen gegeeven; maar dit woord beteekent eigenlyk eene Huik of eenen zeer ruimen Vrouwentabbaard of mantel, die tot der aarde toe sleept en booven de andere kleederen gedraagen werd: Dus toch zegt de taalkundige Corn. Kiliaan in Etymologico Teutonicæ Linguæ: **Falie.** *Palla, cyclas, vestis muliebris spatiosa, totum corpus circundans: calyptra. rica. Gall. falie.* waarmeede ook overeenstemt zyn zeer ervaaren voorganger, Christ. Plantin in Thesauro Theutonicæ Linguæ: **een Faellie/ oft faelge.** *Une cappe ou affublure de damoiselles au pais de Brabant, & és autres pais entour. Cyclas, adis. palla.* En zullen dan, waarschynlyk, deeze Begynen met eene zoodaanige Falie of Huik, booven haare andere kleederen, zyn omhangen geworden, zoodat, niet alleen haar hoofd, maar ook haar geheele lichaam, met deeze Huik of Mantel zy bedekt geweest. Zoodaanige Huik toch was hier te Lande in vroegere tyden, en zelfs nog in het eerste gedeelte der voorgaande zeventiende eeuw, onder de Vrouwen in gebruik, en wel voornaamlyk in een zwaaren rou, wanneer de roudraagende Vrouwen met zulken ruimen mantel, gemaakt van zwart laaken, die haar geheelyk, van de kruin des hoofds af tot beneden haare andere kleederen en dus tot der aarde toe, bedekte, waren bekleed, van welke kleeding de afbeeldzels voorheen door my wel zyn gezien, en dus ook nog wel zullen gevonden worden. Dat deeze dragt voortyds niet alleen in Holland, maar ook in Braband, Vlaanderen en elders, in gebruik geweest is, getuigt insgelyks de zoo even genoemde Chr. Plantin in dicto Thesauro: **een Huycke.** *Une huque, chappe ou manteau des femmes, qu'elles portent au pais bas de Brabant, Flandres, Hollande & ailleurs, quand elles vont parmy la rue, ou aux eglises. Capitium, aut calyptra, æ. Cucullus, toga.* terwyl de zoo straks meede geroemde C. Kiliaan ontrent dit woord nog het volgende aanteekent: **Huycke.** *Toga, pallium.* **Huycke oft falie der vrouwen.** *Calyptra. palla. Dicitur* **huycke.** *q. d.* **hoedke/** *ab* **hoeden** *i. e. à tuendo, sicut toga à tegendo.* Gelyk dan ook, ten minsten voor weinige jaaren, in dat gedeelte van 't zoo genaamde West-Friesland, of eigenlyke Noord-Holland, 't welke men noemt Waterland, immers in het aldaar gevonden wordende wel bekende Dorp Zuiderwoude, het welke, met een gedeelte van Uitdam, is een der zes Rechtsbannen of Hoofddorpen van het Bailluschap van Waterland, deeze kleeding nog niet geheelyk in onbruik is geraakt, zoo dat aldaar nog in 't jaar 1756. eene deftige Weduwe, onlangs van haaren Man beroofd, met eene zoodaanige, uit zwart laaken gemaakte, Huik van het hoofd tot de voeten zoo omhangen, dat men naauwlyks een zeer klein gedeelte van haar aangezigt gewaar werd, zich steeds in 't openbaar vertoonde en ook na de Kerk begaf, wanneer men aan haar, geduurende de godsdienstoefening, deeze Huik afnam en zy ook verder in eenen staatigen rou, doch naar de wyze van de andere Vrouwen, gekleed werd gezien; waarnaa men, de godsdienstoefening geëindigd zynde, aan haar deeze Huik wederom op het hoofd zettede en alzoo haar met dezelve geheelyk bedekte; wanneer vervolgens deeze Vrouwe, dus omhangen, uit de Kerk huiswaards keerde: zoo als my zulks door mynen zeer geliefden Zwaager, den Wel-Eerwaardigen Heere Pieter Schim, ten dien tyde zeer waardig en veel geächt Predikant te Zuiderwoude, en thans te Leyderdorp, aan wien wy een lang, gelukkig, gezond, voorspoedig en allezins gezeegend leeven, tot nut van Gods Kerk en tot bevordering van veeler zielen eeuwig heil, van ganscher harte toewenschen, is verhaald geworden.

nachts, den zeer vermaarden hoogen Tooren, die eertyds op de Sinte Pieters & Paulus Kerk binnen deeze Stad gezien werd, op het alleronverwachtfte neederftortede (1), de Wel-Eerwaardige Heer Simon Ewoutfz., Priefter, is geweeft Pater-Rector van dit Begynhof; en dat, wanneer, door de gezegde inftorting van deezen hoogen Tooren, veele ftukken van denzelven in dit Begynhof needervielen en dus niet alleen deeze Sinte Pieters Kerk, maar ook de gebouwen van het zelve Begynhof, merkelyk befchaadigden, zoo dat zelfs eenige brokken houts op het bedde, op 't welke de welgemelde Pater-Rector zich aldaar te flaapen had needergelegd, werden gevonden, den voornoemden Pater-Rector gelukkiglyk is behouden en geheel onbefchaadigd gebleeven, en dus alleenlyk met den zwaaren fchrik, die hem op dat oogenblik uit vreeze voor 't behoud van zyn lyf en leven noodzaaklyk moeft bevangen, is vry geraakt; en is dan ook, door Gods zonderlinge beftiering, niemand by dat onvoorziene toeval eenigzins beleedigd geworden (2). Gelyk men meede vindt aangeteekend, dat in den jaare 1528., geduurende den oorlog tuffchen den Hertog van Gelderland en den Biffchop van Utrecht, den Doorluchtigften en Hoog-Eerwaardigen Heere Hendrik, gebooren Paltsgraaf op den Rhyn en Hertog in Beijeren, de agtenvyftigfte Utrechtfche Biffchop (3), in den welken het Gelderfche krygsvolk het adelyke Vrouwenklooster, van de orde van Sint Benedictus, geleegen in Oudtwyk, buiten de Witten-Vrouwenpoort der Stad Utrecht, op den weg na de Bilt, en bekend onder den naam van *Draeckenborch*, geweldiglyk had bezet (4), ook dit ons Begynhof gediend heeft tot eene gerufte en ftille huisvefting van de Hoog-Eerwaardige Vrouwe Abdiffe van dit Oudtwykfche Klooster Draeckenborch en van eenigen haarer adelyke Nonnen (5). Ook nog, dat alhier voor en in den jaare 1572. zeekere Arnoldus Johannes, een Eremiet, afkoomftig uit het Pagambacht naaby de Stad Schoonhoven, in een zeer afgezonderden ftaat en op eene allermaatigfte wyze, volkomenlyk de uiterfte armoede evenaarende, uit een dwaas bygeloof, leevende, een Celleken in een klein Huisje, aan hem ter wooning om niet toegeftaan, recht over dit Begynhof, heeft bewoond en, in de burgerlyke beroerten van die droevige tyden, door het woefte krygsvolk aldaar gevangen genoomen en vervoerd zynde, op den eerften November van het jaar 1572. naaby Heemftede, een niet onvermaard Dorp ontrent de Stad Haarlem geleegen, door dat zelfde krygsvolk wreedelyk is vermoord en vervolgens (zoo men zegt) door eenige landlieden, dit lyk, naa verloop van weinige dagen, gevonden zynde, begraaven geworden in de Kapelle (6) te Langeveld (7) naaby het Dorp Noordwykerhout (8).

Gelyk nu, naa de zoo gezeegende veranderingen in den Burgerftaat en in den Godsdienft, dit Gefticht, volgens het verhaal van den zeer naaukeurigen Heere Fr. van Mieris (9), ook gediend heeft tot de Hooge Schoole binnen deeze Stad, en wel kort, naa deszelfs eerfte inftelling; zoo zyn meede, in die eerfte tyden, de meefte Huizen van dit Begynhof, voor zoo verre dezelven door de Begynen, als de voorige bewoonfters, reeds, 't zy door den dood, 't zy door haar vrywillig vertrek, waren ontruimd, by de Heeren Profefforen aan dee-

(1) Van deezen zeer hoogen en vermaarden Tooren, zyne ftaatlykheid en inftorting is gefprooken in 't eerfte deel hier booven, op Bladz. 24—27 en Bladz. 873—877.

(2) Zoo als te zien is by H. van Heuffen in Hiftor. Epifcop. Foeder. Belg. part. I. pag. 46.; Orlers in de Befchryv. van Leyden D. I. Hoofdft. V. pag. 95. en hier booven, op Bladz. 25.

(3) Meerder kan van deezen Utrechtfchen Biffchop Hendrik van Beijeren geleezen worden by den Heere H. van Heuffen in Batav. Sacr. part. I. pag. 238—244.

(4) Over deezen Oorlog kan men, onder meerdere anderen, naazien Slichtenhorft in het elfde Boek van zyne Gelderfche Gefchiedeniffen, en inzonderheid §. 159. en vervolgens.

(5) Dit wordt meede verhaald door Van Heuffen in Hiftor. Epifcop. Foed. Belg. part. I. pag. 122., alwaar die geleerde Heer ook [illegible] dit adelyke Nonnenklooster befchryft.

(6) Van den oorfprong deezer Kapelle kan men korteliik zien de thans nog ter drukpers [illegible] Vaderlandfche Chronyk, D. I. [illegible] IV. pag. 264. en 265.

(7) De Langeveld behoort thans tot de hooge en vrye Heerlykheid van Noordwyk, van dewelke, als ook van het zeer aanzienlyke Geflacht van *Vander Doe*, aan 't welke dezelve in eigendom toebehoort, wy hier booven, op Bladz. [illegible] en vervolgens, in de Aanteekening No. 5., gefprooken hebben.

(8) Dit verhaal is ook te vinden by P. Opmeer, in zyn Martelaarsboek, D. II. Hoofdft. IX. pag. 104—107.

(9) Hier booven, op Bladz. 15[illegible]. en Bladz. 545.

deeze Univerſiteit, en de Predikanten van den openbaaren Godsdienſt binnen deeze Stad, of by hunne Weduwen bewoond geworden (1), terwyl, in gevolge der byzondere bevelen van den Ed. Gr. Achtb. Magiſtraat deezer Stad, aan niemand, dan die een Lidmaat der Univerſiteit was, de wooning in dit Begynhof, door de by Die van den Gerechte geſtelde Regenten van dit Hof, mogte vergund worden (2); tot dat eindelyk, de omſtandigheden van tyden en zaaken merkelyk veranderd en den voornoemde Regenten een Rentmeeſter tot de beheering der zaaken van dit Begynhof en de aan het zelve in eigendom toebehoorende goederen en inkoomſten, van alle dewelken hy gehouden zoude zyn jaarlyks aan de Heeren Reeckenmeeſteren deezer Stad te doen behoorlyke reekening en verantwoording (3), toegevoegd zynde, de bewooning der Huizen van dit Hof aan byzondere perſoonen en huisgezinnen is toegeſtaan: doch naaderhand heeft men, in aanmerking, dat de laſten van dit Begynhof deszelfs inkoomſten verre te booven gingen, het beſluit genoomen, om de bedieningen van Regenten en Rentmeeſter van dit Begynhof, by vervolg van tyd, te vernietigen, en alle de Huizen van dit Begynhof, uitgezonderd één, dienende tot een woonplaats voor den Poortier van dit Hof, met nog een Huis in de Scheepmaakersſteeg naaſt een gang van dit Hof (4), in het openbaar te verkoopen; echter onder zeekere bepaalde voorwaarden, waaraan de Koopers ten eeuwigen dage zyn gebonden (5), en dewelken, als meede het goedvinden van de Groote Vroedſchap deezer Stad noopens deezen verkoop, konnen gezien worden uit het volgende

„ *Extract uyt het Vroedſchapboek*
„ *der Stad Leyden Litt. R. R.*
„ *folio* 163.

„ Den Heer Eerſte en Præſiderent
„ Burgemeeſter vande Velde,
„ heeft in den naam ende van wegens
„ H. H. Burgemeeſteren aan die van-
„ den Groote Vroedſchap der Stad Ley-
„ den voorgedragen, dat aan de eene
„ zyde zoo door de Exceſſive duurte
„ der Graanen welke over eenige tyd
„ heeft plaats gehadt, als door de groo-
„ te menigte van behoeftige Perſoonen,
„ veroorzaakt door verval van neeringen,
„ hanteeringen en fabricquen, d'Arm-
„ kaſſa, en aan de andere zyde door de
„ ſwaare gedaane, en nog te doen ſtaan-
„ de reparatien aan Stads publycque
„ gebouwen, alsmede de vermindering
„ van Stads Excynſen, en 't gemis van
„ een $\frac{1}{4}$ gedeelte van de inkomſten der
„ Poſterye, de Stads Caſſa zodanig
„ waaren ten agteren geraakt, dat H.
„ H. Burgemeeſteren gemeent hadden
„ haare gedagten ſerieuſelyk te moeten
„ l[illegible]en gaan over het uytdenken van
„ middelen, waar door het totale verval
„ zoo van den Armen, als Stadsfinantie
„ ſoude kunnen werden geprævenieert.

„ Dat H. H. Burgemeeſteren dan
„ in de eerſte plaats hadde bedagt ge-
„ weeſt omtrent 't Redres der Arme-
„ kas, &c.

„ Dat de H. H. Burgemeeſteren al
„ wyders onderſogt hadden off de reve-
„ nuen van het geſtilde Bagynhoff Jaar-
„ lyks ſonder eenige afftrek van laſten
„ een ſomma van f 66[illegible]: —— bedra-
„ gende, mede onder ſekere bepalingen
„ niet van nu aff aen ten behoeve van
„ deſe Stad ſoude kunnen en behooren
„ te werden ge[illegible], en dat aan
„ haar Ed. Gr. Achtb. geen redenen
„ waaren voorgekomen, waaromme
„ men ſwarigheydt ſoude behoeven te
„ maken om de Stads financie daar mede
„ te ſtyven, [illegible] des aangaande
„ de navolgende poincten geobſerveert
„ wierden: namentlyk dat de huyſen
„ in 't voorſz. Hoff ſtaande, ten getale
„ van Vier en twintig ten behoeven
„ van de Stad verkogt wierden, onder
„ deſe Limitatie nogtans dat onder de
„ gemelde verkoping niet begreepen
„ ſoude werden het huysje N°. 1.
„ 't geen door den Poortier voor f 22.
„ gld. aan huur bewoondt wert.

„ Dat

(1) Zulks getuigt ook de Heer Orlers in zyne Beſchr. van Leyden, D. I. Hoofdſt. VI. pag. 117., en naa hem de Heer van Heuſſen in Hiſtor. Epiſcop. Foed. Belg. part. I. pag. 4[illegible].

(2) Deeze bevelen zyn vervat in eene Oude Keure, b[illegible] Schout en Schepenen deezer Stad, met ad[illegible], gemaakt op den 29. Decemb[illegible] hier booven, op Bladz. 150. & 151.

(3) Gelyk te zien is hier booven, op Bladz. 152.

(4) Deeze Huizen zyn ten Prothocolle deezer Stad bekend in het Tweede Regiſter van fol°. 139. tot folo. 151. [illegible] en aldaar geteekend met de Letteren A. tot Y. ingeſlooten

(5) De[illegible] Van Mi[illegible]

„ Dat wyders de gemelde verkooping gedaan wiert onder de navolgende conditien, dat in geene der Huyzen in 't gemelde Hoff staande, ter sake dat aldaar 's Lands Bibliotheecq bewaart wert, eenige neeringen off hanteeringen souden moogen werden gedaan waar door ligtelyk brandt off eenige andere ongelukken soude kunnen werden veroorsaakt.

„ Dat ook uyt inzigt als vooren, en om dat van tyd tot tyd lessen en Collegien in de Kerk aldaar gegeven wierden, in de gemelde huysen geen luydruftige hantwerken off ambagten soude moogen werden ge-exerceert en dat deswegens eenige bedenkelykheidt vallende alles zoude staan ter onderzoek en decisie van H. H. Burgemeesteren.

„ Dat al verder geene meerder uytgingen dan 'er Jegenwoordig zyn, aan de voorsz. te verkopen huyzen zoude moogen gemaakt werden ten zy met speciaal consent en approbatie van die van den Geregte deser Steede.

„ Dat wyders naar de gedagten van H. H. Burgemeesteren tot behoorlyke Securiteit van 's Lands Bibliotheecq de Poortier, die actueel fungeert op den Jeegenwoordige voet in zyn dienst soude behooren te werden gecontinueert, en dezelve gelast om sonder eenige verandering omtrent het sluyten en ontsluyten van het gemelde Hoff het oude gebruyk te volgen, en dat, na het overlyden van dezelve Poortier, die plaats met een ander ordentelyk subject soude behooren te werden vervult.

„ Dat de H. H. Regenten, mitsgaders de Rentmeester van het gemelde Hoff te zamen Jaarlyks genietende een somma van *f* 120 gld. haar leven lang geduurende, de voorsz. weddens soude behooren te blyven behouden, en met derzelver overlyden de gemelde Regents en Rentmeesters plaatsen soude behooren te werden gemortificeert.

„ Dat overzulks van de voorgemelde revenuen ter somma van *f* 660 : 11 : 12 : de voorsz. *f* 120 gl. gelyk ook nog eenige andere kleyne Jaarlyksche uytgave zoude moeten afgetrokken, en dus het suyver rendement der inkomsten van het gemelde Hoff op een somma van ruym *f* 500 — 0 — 's jaars soude kunnen begroot werden; gelyk sulks breder quam te blyken uyt den Staat van 't inkoomen ende lasten van het gemelde Hoff, agter dese Propositie overgelegt.

„ Dat eyndelyk de Penningen, welke van de verkoop der Huysen in het gemelde Hoff staande, soude genooten werden, soude behooren te werden ge-employeert om daar voor aan te koopen Obligatien ten lasten van dese Provintie, ten einde met de interessen daar van sullende werden gepercipieert, en gevoegt by de voorsz. Vyff Hondert guldens, Jaarlyks aff te leggen eenige Capitaalen tot laste deser Stede lopende, en dat van al het zelve voortaan in de Rekening van den Thezaurier Ord[s], onder een apart hooft verantwoording soude moeten werden gedaan, &c.

„ Dat H. H. Burgemeesteren dit alles aan de overweeging van dese Groote Vroedschap overlaatende moesten betuygen, dat haar Ed. Gr. Agtb. in dese calamiteusen en werkeloosen tyden niet dan schoorvoetende tot het opperen van de voorgemelde belastingen gekoomen waaren, dog dat haar Ed. Gr. Agtb. considererende de fataalen gevolgen, die uyt een totaal verloop van der Armen en Stads finantien noodsakelyk soude moeten proflueeren, zig indispensabel verpligt geoordeelt hadden, om door de voorgeslaagen middelen, was het mogelyk, dezelve te prevenieeren, en daarom voor zoo veel haar aangaat van opinie soude zyn, dat en in 't heffen der meergemelde belastingen door dese Groote Vroedschap geconsenteert, en de voorgeslaage poincten van menagie door dezelve gearresteert soude behooren te werden.

„ De Groote Vroedschap der Stad Leyden gehoort de propositie door den H[r] 1[e] en præsiderent Burgemeester vande Velde uyt name van de H. H. Burgemeesteren gedaan, mitsgaders 't advis van welgem. H. H. Bur-

[illegible] sooverd, op de Bladz. 152. en 153., alleenlyk ter loops, en dus gebrekkelyk, heeft op[illegible]n, heb ik gemeend, den naaukeurige Leezeren geen ondienst te zullen doen, met hen de Resolutie der Groote Vroedschap van deeze Stad, op den 20. Augusty 1761. genoomen, voor zoo verre dezelve tot dit Begynhof betrekking heeft, by wege van Uytrek zel meedetedeelen

„ Burgemeesteren op dezelve, heeft „ na voorgaande deliberatie met eenpa- „ righeidt goetgevonden, en verstaan „ het voorgemelde Advis te Amplecteeren, en overzulks te consenteeren in „ de poincten zoo van belasting als me- „ nagie in de voorsz. Propositie vervat, „ gelyk dezelve daarinne consenteert „ mitsdesen, werdende wyders de H. „ H. Burgemeesteren (na alvoorens be- „ dankt te zyn voor haare attentie en „ genoome moeyte in dese) gequalifi- „ ceert en versogt om de voorsz. bela- „ stingen en poincten van menagie soo „ als dezelve zyn voorgeslaagen te in- „ troduceeren.

(Onder stond)

„ Aldus geresolveert, gearresteert en „ gerelumeert by de Groote Vroed- „ schap der Stad Leyden op Hui- „ den den 20e. Augustus 1761.

(En laager stond)

My jegenwoordig

(zynde geteekend)

Ysbrand van Dam.

In gevolge nu van dit Besluit is de openbaare verkoopinge van alle deeze Huizen niet alleen; maar ook van een stuk Wei- of Hooiland, groot ontrent twee Morgen en éénhonderd Roeden, geleegen in de Ruygelaansche Polder onder de Hooge en Vrije Heerlykheid Wassenaar; en van verscheide Erfpachten; als, drie, gevestigd op zeekere Landerijen, geleegen in de Hooge en Vrije Heerlykheden van Warmond, Voorschooten en Benthuizen, en bedraagende jaarlyks vier gulden en negen stuivers; en nog zeven, allen gevestigd op zeekere Huizen en Erven, staande en geleegen binnen deeze Stad Leyden, een jaarlyks inkoomen van drie gulden, zes stuivers en twaalf penningen opbrengende; welke Landerijen en Erfpachten al meede behoorden tot den eigendom van dit Begynhof; tegen den 31. October 1761. aangeslaagen geworden en ook vervolgens geschied; uitgezonderd der Erfpachten, van dewelken 'er vyf door de eigenaaren der Landerijen en Huizen, waarop dezelven waren gevestigd, voor den bepaalden dag der veilinge en verkoopinge van dezelven, tot den penning XXV. zyn afgelost (1); en de vyf overigen niet geveild geworden. En hebben de uitgeloofde Kooppenningen van alle deeze Huizen en Landerijen, naa aftrek der zoo genaamde opsteekgelden, dewelken, als naar gewoonte, door de Ed. Groot Achtb. Heeren Verkoopeeren aan de hoogste biederen waren toegezegd, bedraagen eene somme van vyfduizend tweehonderd en vierenzeventig gulden; voor welke penningen, in gevolge van het boovenstaande goedvinden van de Groote Vroedschap deezer Stad, dan ook Obligatien ten laste van het Gemeene Land van Holland en Westfriesland zyn aangekoft, om de daarvan koomende jaarlyksche renten, te gelyk met de andere inkoomsten van dit Begynhof, te gebruiken, zoo als by het zelve goedvinden door hunne Edele Groot Achtbaaren is voorgeschreeven geworden.

Dit Besluit nu, door hunne Ed. Groot Achtb. de Heeren Die van de Groote Vroedschap deezer Stad op den 20. Augusty van den jaare 1761. genoomen, daarmeede, voor zoo verre het zelve betrekking heeft tot dit Begynhof, (waartoe het zelve ook alleenlyk, hier booven, is geplaatst) voor het voornaamste gedeelte alstoen zynde uitgevoerd geworden; zoo heeft thans ook, door het overlyden van de ten dien dage nog leevende Regenten, de Wel-Ed. Gestrenge Heeren Mr. Nicolaas de Bye (2) en Mr. Nicolaas Willem van Leeuwen (3), en

(1) Hiertoe is den Eigenaaren der vaste goederen, dewelken met zoodaanige Erfpachten, ten behoeve van het Gemeene Land; of van de Steeden, 's Lands Universiteit en Godshuizen; zyn bezwaard, vryheid gegeeven, zoo by vroegere, als by laatere Placaaten van hunne Ed. Groot Moog., van den 31. Octbr. 1620., van den 27. Septembr. 1658. en van den 16. Juny 1703.; te vinden in 't Groot Placaatb. Vol. I. pag. 1492—1497.; Vol. II. pag. 1521—1526.; en Vol. V. pag. 1004.: Ook kan hierover gezien worden Ed. van Zurck Codex Batavus, onder den titul: *Erfpagten*, *Erfhuuren*, *Cynsen*. §. XIV. B.

(2) Deeze Heer was Veertig in Raide en Oudburgemeester der Stad Leyden en had, ten tyde van zyn zeer subiet overlyden, alhier voorgevallen op den 2. Maart van den jaare 1763., zitting in het Collegie der Edele Moogende Heeren Gecommitteerde Raaden ter Admiraliteit, te Amsterdam; zynde ook tevens Rentmeester van 's Lands Universiteit te Leyden.

(3) Deeze Heer, die my door vermaagschapping een zeer geächt Oom is geweest, was insgelyks Veertig in Raide en Oudburgemeester, mitsgaders Thesaurier Ordinaris deezer Stad Leyden; en stierf alhier op den 11. April van den jaare 1764.

en van hunnen Rentmeester, den Wel-Edelen Heere Mr. Jacob Johan Vernoott (1), zedert dien tyd voorgevallen, het andere gedeelte van dat Besluit, houdende de vernietiging van deeze bedieningen, zyne vervulling gekreegen.

De Kapellen.

By de Kapellen (2), dewelken eertyds in deeze Stad werden gevonden en hier booven door wylen den Heere van Mieris (Bladz. 159—162.) beschreeven worden, zoude men, naar myn oordeel, ook konnen voegen de Kapel, dewelke voorheen gestaan heeft in den Sint Sebastiaans Doelen, die in onze dagen meest is bekend geweest onder den naam van den Achtersten Doelen en, naardien dezelve, door de verandering der tyden, thans van zeer weinig nut was, in den jaare 1732. geheel afgebrooken geworden, terwyl het alstoen door ouderdom zeer vervallen gebouw, 't welk voorheen ook met een toorentje pronkte, nog eenigzins de oude gedaante van een Kapel vertoonde (3), en, zeer waarschynlyk, aan Sint Sebastiaan zal zyn toegewyd geweest, vermits deeze Doelen, dewelke voorheen tot oefening der Cloverschutteren (4) diende, en waarvan tegenwoordiglyk geen ander overblyfzel, dan slechts de toegemetzelde poort, zynde geweest de oude toegang tot dit Gebouw, en nu nog alleenlyk kenbaar door het waapenschild en de gewoone zinspreuk van Keizer Karel den Vyfden, booven den boog deezer poort geplaatst, gezien wordt, van den gemelden, zo genaamden, Heilig en Patroon, zyn naam ontleend had (5).

Ook meen ik, dat alhier niet onvoegzaam, doch alleen ter loops, zal konnen gemeld worden de Kapel, dewelke in zeer vroege tyden by het oude Leprooshuis of Ziekenhuis, gestaan hebbende op Stads grond even buiten de Witte of Haagsche Poort deezer Stad (6), was opgericht ten dienste der geenen,

(1) Deeze Heer, van wien [illegible] hier booven op Bladz. [illegible] No. 2, [illegible] van den jaare 1768., op [illegible].

(2) Met deezen naam van *Kapellen* [illegible] en de Stad Leyden, [illegible] Auteur [illegible] N° [illegible] maar in den jaare 820., in de zesde Kerkvergaadering alstoen te Parys gehouden, zich heftiglyk tegen de Kapellen, en het houden of bywoonen van Gods [illegible] Ouzen Heere [illegible] Lib. III. Cap. VI. [illegible] Acta Conciliorum [illegible] Tom. IV. [illegible] hoc caput [illegible] pag. [illegible] *In conventum* [illegible] *est, quod* [illegible] *Domini* [illegible] *Jesu Christi* [illegible] *ne populus* [illegible] *Domini* [illegible] *manent,* [illegible] *aptentur* [illegible]

(3) Dit wordt ook vermeld door den Heere H. van Heussen in Histor. Episcop. Foeder. Belg. part. I. pag. 474

(4) Deeze Schutters hadden nog daarenbooven eertyds hun byzonder outaar in de St. Pieters en St. Paulus Kerk deezer Stad, op het welke, ten hunnen kosten, door de Priesteren eenige gezette Kerkdiensten gedaan werden; gelyk te zien is uit het aangetekende hier booven, op Bladz. 3[illegible] en 31.

(5) Van deezen Doelen heeft de Heer F. van Mieris hier booven, op Bladz. 413. en 414., breeder gehandeld.

(6) Gelyk zulks ook hier booven, op Bladz. 1[illegible] en op Bladz. 2[illegible], door den Heere van Mieris is aangeteekend.

nen, die met zoogenaamde melaatsheid, lazary, leproosheid of leprooſy beſmet (1) waren en in dat Ziekenhuis geherbergd werden, en welke Kapel aan

(1) In de meeſte Steeden van Europa heeft men eertyds, uit een te verre gaande godsdienſtigen iever, voor de behoeftige perſoonen, met deeze kwaal beſmet, afgezonderde wooningen, zoo wel buiten de Steeden, als ook ſomtyds in de afgeleegenſte hoeken binnen de Steeden, gebouwd en voor derzelver onderhoud met meerdere buitengewoone liefdegaaven, dan wel voor andere behoeftige kranken, gezorgd; zoodat, volgens eene aanteekening, te vinden by den Heere du Cange in Gloſſar. ad Scriptor. Med. & Infim. Latinitat. in voce: *Leproſaria:* in het begin der dertiende eeuw onder de Chriſtenen wel negentienhonderd (of, volgens A. Calmet in zyn Byvoegzel op het Algemeen Groot Naam- en Woord-boek van den Bybel; Artl. *Melaatſch:* negentienduizend) zoodaanige wooningen zyn geteld geworden; doch dewelken, meeſt allen, buiten den omtrek der Steeden gelegen waren; gelyk ook blykt uit het Reſcript van Paus Alexander III., te zien in Appendic. ad Concil. Lateranenſ. III. part. XXXVII. cap. II. inter Acta Conciliorum ab Harduino collecta & edita, Tom. VI. part. II. ſub finem, pag. 1825., en moeſten deeze dus bezochte menſchen, volgens de Beſluiten der Kerkvergaaderingen, uit de inkoomſten der Kerken onderhouden en door de Biſſchoppen van voedzel en dekzel byzonderlyk voorzien worden, zoo als dit bevoolen wordt in Actis Concilii Aurelianenſis V. Canon. XXI., quae inveniuntur inter dicta Acta Conciliorum, Tom. II. a pag. 1443–1451., ubi pag. 1447. iſte Canon occurrit; ut & in Actis Concilii Lugdunenſis III. Canon. VI., ibidem Tom. III. pag. 455. & 456.; idque etiam juxta Rectores Eccleſiarum, leprae macula infectos, obſervandum eſſe juſſit ſpeciali Reſcripto Papa Lucius III., quod habetur in allegata Appendice ad Concilium Lateranenſe III. part. XXXVII. cap. IV. dict. Tom. VI. part. II. ſub finem, pag. 1825.; ook moeſt aan hen, zoo wanneer in eenige plaats een zeeker getal van zulke beſmette perſoonen werd gevonden, een afzonderlyke wooning en Kerk worden vergund, volgens een Decreet, voorkoomende in Actis Concilii Lateranenſis III. Capit. XXIII., quae occurrunt in dicta collectione Conciliorum, Tom. VI. part. II. ſub finem, a pag. 1671–1876.; ubi hocce Capitulum habetur pag. 1682.; terwyl zy van de verkeering met andere menſchen werden afgeſcheiden en meeſttyds in de afgezonderde wooningen opgeſlooten; zynde anderzins ook nog doorgaans onderſcheiden door zigtbaare merkteekenen van *kleeding* en draagende *klaphoutjes*, genaamd *Lazarusklappen*, opdat zy door andere menſchen ſteed gekend, gehoord en gemyd zouden konnen worden, ten einde dezelven door hen niet mogten worden beſmet: nog ſtonden deeze beſmette perſoonen geheel onder het byzonder opzigt en de beſcherming der Kerke, dewelke hen plegtiglyk van de gemeenſchap van andere menſchen uitſloot, waardoor zy zelfs voor geen waereldlyke vierſchaar konden worden in rechten betrokken; zoo als dit alles, onder anderen, ook aanteekent A. Calmet in zyn Byvoegzel op het Algemeen Groot Naam- en Woord-boek van den Bybel; op Artl. *Lazarus:* en op Artl *Melaatſch:* op welke laatſte plaats deeze Schryver zegt, dat, ſeedert den tyd van ontrent tweehonderd jaaren de naam van deeze ziekte in Europa bynaa niet meer daar is te vinden; of, dat zy, ten minſten, van naam geheel is veranderd; naardien men thans, daar men voorheen dezelve ongeneeslyk oordeelde, geneesmiddelen voor dezelve heeft uitgevonden, wanneer de zieken maar behoorlyk worden behandeld, en in tyds zy gezorgd, dat de geheele zelfſtandigheid van het bloed en van de zappen door eene te groote verwaarloozing en veronachtzaaming niet verdorven raakt. Aan deeze wooningen nu, dewelken dus voor zoodaanige beſmette perſoonen waren afgezonderd, werd gemeenlyk de naam van *Lazarushuizen* of *Lazaretten* toegevoegd, en werden de dus beſmette perſoonen *Lazaruſſen* genaamd; welken naam men ontleende van het Huis, 't geen voor de met deeze ziekte beſmette perſoonen, naaby de muuren der Stad Jeruzalem, ter gedachteniſſe van den H. Lazarus, broeder van Martha en Maria, wien men ook de daarby zynde Kerk had toegewyd, was geſticht; volgens den Heere du Cange in Gloſſar. ad Scriptores Med. & Infim Latinitat. in voce: *Lazari.* Ook worden deeze Huizen, dewelken in 't Latyn onder den naam van *Leproſariae*; *Leproſaria*; *Leproſiae*; & *Leproſoria*; & Belgis *Leprooshuizen*; voorkoomen, te meermaalen by andere Geeſtelyke Geſtichten of Gaſthuizen vergeleeken en onder dezelven geteld; gelyk by den Heere du Cange in dicto Gloſſario, in voce: *Leproſarium:* wordt aangeteekend. Ondertuſſchen wordt door veelen beweerd, dat deeze kwaal, eerſt naa den bekenden Kruistogt na het zoo genaamde Heilige Land, in Europa is overgebragt door de van dien togt weedergekeerden, welker veelen (zoo men zegt) met deeze ziekte bezocht waren; gelyk ook, onder meerdere anderen, aanteekent Ign. Walvis in zyne Beſchryv. der Stad Gouda, D. I. Hoofdſt. X. pag. 160. Inmiddels is het zeer hooglyk te beklaagen, dat, daar men Gode zy lof! in deeze verlichte dagen, hier te Lande, het oude dwaaze bygeloof geheel uit onze Gereformeerde Chriſtelyke Kerk en uit onzen reedelyken Godsdienſt verbannen heeft, echter ook daarontrent by veelen nog eenige zaaden van het zelve zyn overgebleeven, die daarom met de hierin verblinde Voorvaderen beweeren, dat degeenen, die met eenige dus genaamde leproosheid (by de meeſten uit vervuiling of verzuimde reiniging, en geduurig gebruik van ongezond voedzel, naar ſommiger kundigen oordeel, ontſtaande) begaafd zyn, niet anders, dan gebeedeld brood, moogen eeten; het welke dan ook aanleiding geeft, dat men als nog de zulken met eene zoogenaamde *Lazarusklap* voorziet en dikmaals aan hen de

aan Sint Anthony (1) was toegewyd; waarvan dus zeekerlyk de Brugge, leggende over het Rapenburg aan het einde van de Breedestraat, en doorgaans de Noordeindsbrugge genaamd wordende, de Sint Anthonis Brugge is geheeten geworden; en welke Kapel naaderhand, wanneer dit geheele Ziekenhuis (2) in den aanvang der Nederlandsche beroerten is vernietigd, en het verblyf deezer dus besmette persoonen in het Klooster Nazaret of der Graauwe Zusteren overgebragt geworden (3), waarschynlyk ook is afgebrooken; immers vindt men, dat in den jaare 1567. alhier van dezelve niets meerder overig was en dat men alstoen op deeze plaats, alwaar eertyds de Ziekenkerk gestaan had, een Houte Kerk of Loos, ten dienste der Gereformeerden, met voorkennis van den Heere Stadhouder van wegen de Koninglyke Majesteit van Spanje, zyne Excellentie, Prins Willem den Eersten van Oranje, den Vader des Vaderlands, en met toestemming van den hoogachtbaaren Magistraat deezer Stad, heeft getimmerd (4), dewelke nochtans niet langen tyd aldaar is staande gebleeven, maar op bevel van den Magistraat naaderhand (waarschynlyk, ten tyde van de door de Spaansche Krygsmagt gedaane eerste beleegering deezer Stad, dewelke van den laasten October des jaars 1573. tot op den 21. Maart van het daarop gevolgde jaar 1574., en over zulks den tyd van vierentwintig weeken (5), heeft geduurd) door den Stads Mr. Timmerman is afgebrooken, wanneer ook de gebruikte bouwstoffen zyn verkoft geworden. Vervolgens is over deezen handel, met hen, die het hout en de pannen tot den opbouw van dee-

zc

vryheid van beedelen vergunt, en dus de goede Gemeente noodzaakt of verpligt, om zoodaanige luije buiken, die somtyds door hunne eigene haaveloosheid zelven de oorzaak van deeze hunne gekreegene ongemakken zyn, met geduurige aalmoessen te onderhouden; terwyl dezelven anderzins genoeg in staat zyn, om hun eigen kost te winnen, en deeze hunne ongemakken door behoorlyke arbeidzaamheid en de daartoe noodige geduurige beweegingen, dewelken eene genoegzaame doorstraaling in 't bloed en in de zappen maaken, en door een bekwaam voedzel, wel ligtelyk, spoediger en beeter, zouden konnen geneezen worden; indien zy ook de zitplaats van deeze hunne ongemakken dagelyks, naar behooren, reinigden en zuiverden: weshalven men, waarschynlyk, met zulke besmette menschen veel beeter zoude handelen, indien men, voor hunne reiniging en geneezing zorg draagende en hen met eenig goed voedzel voorziende, dezelven tot den arbeid en eene gezonde lichaamsbeweeging dagelyks dwong en noodzaakte; daar men nu, dezelven aan den beedelzak geheel overgeevende, hunne vuile haaveloosheid bevordert en daardoor misschien hunne kwaadaartige kwaalen vermeerdert, en dus dezelven genoegzaam ongeneeslyk maakt.

(1) Dees Heilig werd by onze godvruchtige, doch te bygeloovige, Voorouderen (zoo wel als elders) voor een Beschermer tegen alle besmettelyke ziekten gehouden en was deswegens alomme in zeer groote achting, zoodat ook zelfs Hertog Albert van Beijeren, by geleegenheid, dat Henegouwen en de aangrenzende Landschappen met eene zeekere besmetting, *het heilige vuur*, of *het vuur van Sint Anthony*, geheeten, waren bezocht geweest, ter eere van deezen Heilig, in den jaare 1382., de zeer aanzienlyke *Ridderorde van Sint Anthony* instelde; gelyk verhaald wordt in de zoo even aangetoogene, nog ter drukpersse leggende, Vaderlandsche Chronyk, D. I. Hoofdst. IV. pagg. 232. en 233

(2) Meerder van dit oude Leprooshuis of Ziekenhuis, deszelfs stichting en vernietiging, is te vinden hier booven, Bladz. 230-232. En was het zelve belast met een jaarlyksche pacht van twaalf stuivers, aankoomende den Heere van Warmond, welke men nog gemeld vindt in des Thesauriers reekening van den jaare 1599., als staande op de Leprooswerf buiten de Witte Poort der Stad Leyden: als ook nog met een gelyke jaarlyksche pacht van zevenentwintig stuivers, dewelke men in des Thesauriersreekening van 't jaar 1608-1609 vindt vermeld, aan den Rentmeester van 's Lands Universiteit te Leyden te zyn betaald, als spreekende ten laste van den Uiterdyk of het Erf, geleegen buiten de Haagsche poort, op het welke eertyds het Leprooshuis heeft gestaan; van welke laastgemelde pacht de Heer van Mieris hier booven, op de aangetoogene Bladz. 232., ook reeds duidelyk gewag heeft gemaakt.

(3) Als te zien is hier booven, Bladz. 122. en 123. en ook Bladz. 132. En is hier omtrent in laatere tyden al wederom verandering voorgevallen, gelyk meede vermeld wordt hier booven, op Bladz. 186.

(4) Gelyk zulks ook is aangeteekend in het Klein Chronykje, 't welke de Heer Burgemeester Orlers, tot een aanhangzel, by het tweede Deel zyner Beschryving der Stad Leyden gevoegd heeft; pag. 555.; en insgelyks met een enkel woord vermeld wordt hier booven op Bladz. 232.

(5) Zie, over deeze eerste Beleegering, onder meerdere anderen, E. de Veer in zyn Vervolg op de Chronyk van Holland, D. III. circa fin. & D. IV. in 't begin; pagg. 95. & 96.; als ook de korte Beschryving van dezelve, door den Heere Burgemeester Orlers ingelascht in het tweede Deel van zyne Beschryving der Stad Leyden, pagg. 446. en 447.

ze Loos voorheen hadden geleeverd, eenig verschil gereezen, het welke in den jaare 1578. nog niet uit den weg was geruimd; waarom dan ook de Regeering deezer Stad, op den 5. April van dat jaar, de Heeren Pieter Adriaansz vande Werf, regeerenden Burgemeester, en Jan Cors, Veertig in Raade, heeft verzocht en gemagtigd, om deeze nog duurende verschillen byteleggen en aftedoen, of anderzins geheel te beslechten (1).

Verder zal ik alhier met stilzwygen voorbygaan de meenigvuldige andere Kapellen, dewelken eertyds in de Gasthuizen, Kloosteren, Hofjes en andere geestelyke Gestichten binnen deeze Stad gevonden werden, naardien de zeer naarstige Heer F. van Mieris alle dezelven hier booven, elke op haare plaats, naaukeuriglyk heeft vermeld en, uit het geen de oude overgebleevene gedenkstukken aan ons dieswegens hebben naagelaaten, beschreeven: gelyk dan ook deeze arbeidzaame onderzoeker der Vaderlandsche oudheden geenzins onaangeroerd heeft gelaaten, noch het byzondere voorrecht, het welke de Doorluchtigste Heer Julianus, Cardinaal-Diacon der Roomsche Kerk en Legaat van den Apostolischen Stoel door Duitschland (2), in den jaare 1433., aan den Schout, Schepenen, Burgemeesteren, hunne huisgezinnen en de Bedienden van deeze Stad, ter zaake van hunne oprechte en ieverige aankleeving aan de Roomsch-Catholicke Kerk, en van hunne ongeveinsde geneigdheid voor zyn persoon, heeft geschonken, om ten allen tyde, zoo op het Raadhuis, als op andere eerlyke, behoorlyke en geschikte plaatzen, te moogen gebruiken een draagbaar outaar, en op het zelve voor hen en hun gezin door een bekwaam Priester de Misse en andere geestelyke Diensten te laaten bedienen; noch ook de kostbaare gift van verscheide stukken tot den te doenen dienst op een outaar vereischt wordende, en van een geheel nieuw misgewaad met alles, wat daartoe behoort, door den zeer vroomen, eerzaamen en aanzienlyken Man, den Heere Willem Heerman, in den jaare 1463., aan den Schout, Burgemeesteren, Schepenen en Raaden deezer Stad, ten behoeve en voordeele van dezelve Stad, onder zeekere voorwaarden gedaan, en door dezelven by toestemming van de Vroedschap, met bewilliging in de bygevoegde voorwaarden, aangenoomen (3): Om al het welke dan ook het Raadhuis van deeze Stad, met opzigt tot de Leden der Regeering, hun huisgezin en de Stadsbedienden, bynaa als eene Kapel, in dewelke men eertyds den dienst Gods, naar de wyze en het voorschrift der Roomsch-Catholieke Kerk, dagelyks naar behooren konde waarneemen, mogte aangemerkt en daarom ook alhier ter loops genoemd worden.

BYVOEGZEL *op het* TWAALFDE HOOFDSTUK, *handelende over de Gasthuizen.*

Sinte Katarine Gasthuis.

Op de breedvoerige beschryving van dit Gasthuis, ons door de onvermoeide vlyt van den Heere F. van Mieris (Bladz 163—178.) meedegedeeld, zal ik alhier nog het een en ander, door Hem met stilzwygen voorbygegaan, laaten volgen: waarontrent dan in aanmerking koomt het getuigenis van den Deeken en het Kapittel van St. Pancras, by het welke verklaard wordt, dat zy, op

(1) Gelyk men dit aldus vindt aangeteekend in 't Vroedschapsboek, Litt. I., begonnen op den 20. February des jaars 1577.

(2) Van deezen zeer geleerden Heere, uit één der oudste en aanzienlykste Huizen van Rome oorspronglyk, kan, onder meerdere anderen, gezien worden de Heer H. van Heussen in Appendice ad Histor. Episcop. Foeder. Belg. pagg. 3. & 4

(3) Van dit alhier gemelde draagbaare outaar en deeze aanzienlyke gift van den Heere W. Heerman heeft de Heer van Mieris hier booven, op Bladz. 370—372., breeder gesprooken: gelyk meede van dit byzondere voorrecht eener draagbaare outaar reeds gewag gemaakt heeft de Heer H. van Heussen in laudatâ Appendice ad Historiam Episcopat. Foederat. Belg. dictis pagg. 3. & 4.

op het voorafgegaane verzoek van Burgemeeſteren der Stad Leyden (1), hadden naagezien en onderzocht de Pauslyke Bulle van Innocentius den Vyfden (2), waarby aan den Opziener en de Broederen van dit Gaſthuis, reeds in den jaare 1276., vergund wordt, om voor hunne Kapel een eigen Kapellaan, denwelken zy van een behoorlyk inkoomen zouden voorzien, te houden; en van welk getuigenis twee zeer oude afſchriften, als het eene in de Latynſche, en het andere in de Nederduitſche taal, onder my beruſten, welke beiden, zoo ik vertrouwe, den Leezeren niet onaangenaam zyn zal, alhier te konnen vinden. Het eerſtgemelde nu luidt in de Latynſche taal aldus:

„ Nos Decanvs & Capitvlvm Ecleſie Sancti Pancracii in Leyden Traiectenſis Dyoceſis recommendacione premiſſa vniverſis preſentia viſvris manifeſtvm facimvs, qvod nos ad inſtanciam diſcretorvm virorvm Conſvlvm & Bvrgimagiſtrorvm opidi de Leyden, Capitvlo noſtro ad hoc ſpecialiter indicto, vidimvs legimvs ac noſtris manvbvs tractavimvs litteras Sanctiſſimi in Chriſto patris ac domini, Domini Innocencii divina providencia Pape qvinti, bvllatas vera bvlla plvmbea & filo cannabis more ſolito, ac non cancellatas non abolitas neqve in aliqva parte ſvi viciatas, ſed ſanas ac integras atqve vti prima facie apparvit carentes omni prorſvs ſvſpicione continentes de verbo ad verbvm tenorem qvi ſeqvitvr. Innocencivs epiſcopvs Servvs Servorvm Dei, &c. (3).

Het andere in de Nederduitſche taal is van den volgenden inhoud:

„ Wy Deckan ende Cappittele vander Kercke van Sinte Pancracivs in Leyden ondert bisdom van Wyttrecht nair voirafgaende groet doen cond aen allen ende eenen yegelicken die deſe onſe brieven ſien ſellen, dat wy upt anhouden van die beſceydene mannen die Raiden ende Burghimeiſteren van die Stadt van Leyden, nair ons Cappittele dairtoe byſonderlic te ſaeme te hebbe gheropen, gheſien hebbe ende ghheleſen ende ooic in onſer eygene handen ghehat ende ghehandelt hebben die ope brieven vanden alreheylighſten vader in Chriſtus ende onſen here, die Here Innocencivs doir die ghotlicke voirſinnigheyt die vyfte Paus van dien naeme up die ghewoinlicke wyſe beſeghelt mit eene loode ſeghele an eenen kennepdraet gheheght, ooic niet doirgheſchrabt niet verſleeten noch ooic in eenigh deel beſcadight, mair int geheel op ſigh ſelve gaeff ende volcommen, ende ooic ſoe alſt upt uytterlicke anſien es gheblecken vry van allen aghterdoght ende behelſende van „ woir-

(1) Dit Declaratoir van den Deeken en het Kapittel van Sint Pancras Kerk, te Leyden, anders ook wel genaamd, het Kapittel ten Hoogenlande, opgerecht in den jaare 1366., (als te zien is hier booven, op Bladz. 63. en ook op Bladz. 923. in de Aanteekening No. 1.) is zeekerlyk niet eerder gegeeven, dan naa het eerſte vierdendeel van de vyftiende eeuw, of zelfs wel laater, vermits men voor dien tyd (zoo ik meen) in deeze Stad geen gewag van het ampt van *Burgemeeſter* gemaakt vindt, immers niet onder dien naam; terwyl het zeeker is, dat, in de oudſte tyden, der Steeden regeeringen meeſtal uit Schout en Schepenen beſtaan hebben; gelyk ik hier booven, op Bladz. 771. in de Aanteekening No. 2., met betrekking tot deeze Stad, heb opgemerkt, en waarby ik thans alleenlyk nog moet voegen, dat dit Collegie van Schout en Schepenen alleen, reeds van Graaf Floris den Vyfden, de wetgeevende magt en het recht, om Keuren te maaken en bevelen te geeven tot nut en welzyn van deeze Stad en haare Ingezeetenen, heeft verkreegen; gelyk dit recht ook naaderhand by Graaf Willem den Derden (bygenaamd *den Goeden*, zoo als ik hier booven, op Bladz. 644., reeds heb aangeteekend) is beveſtigd en by alle de volgende Graaven erkend geworden; en zyn ook Schout en Schepenen deezer Stad tot hier toe in het vreedſaam en onwederſpreeklyk gebruik van dat aan hen vergunde Privilegie en Voorrecht geoleeven; gelyk kortlyk is aangetoond in de Inleiding, geplaatſt voor de Keuren deezer Stad, in den jaare 1583., ten bevele van Die van den Gerechte, gedrukt.

(2) Deeze Bulle heeft de Heer van Mieris aan ons, zoo in de oorſpronglyke Latynſche taal, als vertaald in het Nederduitſch, hier booven, op Bladz. 164. en 165., meedegedeeld: terwyl de Heer van Ryn uit dezelve opmerkt, dat men in het jaar 1276., wanneer Paus Innocentius de Vyfde op den Roomſchen Stoel zat, nog geene vaſte gewoonte had, om het getal van den Pauslyken naam by denzelven te voegen; in zyne Aanteekeningen op de Oudhed. en Geſticht. van Rhynl. en de Stad Leyden; pagg. 276. en 277.

(3) Hier op volgde de Bulle, te zien booven, op Bladz. 164.

„ woirde te woirde de volghende in-
„ hout. Innocencivs biſcop dienaer der
„ dienaeren van Ghot, &c. (1).

Hoewel nu de Meeſters en Regenten, uit hoofde van deeze Pauslyke Bulle en de daarover geſlootene Verdragen (2), voorheen altyd het recht van aanſtelling van eenen Prieſter, die de zieken bediende en op elken Zondag in de Kapelle van dit Gaſthuis eene leerreeden deed, hebben geöefend; zoo hebben echter dezelven, naa de zoo gezeegende Kerkhervorming in deeze Landen, van dit hun recht nooit eenig gebruik gemaakt (3), maar wordt de Godsdienſt in deeze Kapelle, of Gaſthuis-Kerk, ſteeds door de Predikanten van de Nederduitſche Gereformeerde Gemeente deezer Stad by tourbeurten, even als in de andere openbaare Stads Kerken, waargenoomen (4).

In de oudſte tyden werden in de Kapelle van dit Gaſthuis, met alle mooglyke zorgvuldigheid, eenigen der zoo genaamde heilige overblyfzelen en beenderen van de gelukzaalige Maagd Catharina, aan dewelke men dit Gaſthuis had toegewyd, en welke overblyfzelen aan deeze Kapel door den vyfentwintigſten Utrechtſchen Biſſchop, Andreas van Kuik (5), zyn vereërd geworden, bewaard (6); aan welk Heiligdom het blinde bygeloof van onze vroome en eerlyke Voorvaderen, welker eenvoudige godvrucht zich gemaklyk liet verſchalken door de vuile liſten der geldzieke Geeſtelyken, die met deezen en diergelyken bedrieglyken handel hunne onverzaadlyke winzucht geſtaadiglyk voedden en op de ligtgeloovigheid van deeze, door hun ydel geſnap vervoerde en van hunne geeſtelyke leidslieden alles goeds vertrouwende, deugdzaame menſchen alleen hunne ſchandelyke heerſchzucht, dewelke zy over de goederen en gemoederen der menſchen ſteeds oefenden, bouwden; jaa, zich zelven dagelyks op die wyze meêr en meêr verheften; een uitneemende kracht toeſchreef, zoo dat men zeer groote wonderdaaden, die door het zelve zouden verricht zyn, van dit gewaande Heiligdom verhaalde (7); om welke reedenen dan ook het Kasken, waarin dit Heiligdom beſloo-
ten

(1) Hierop volgde de vertaalde Pauslyke Bulle, in het zaaklyke meeſtal overëenkoomende met de vertaaling hier booven, op Bladz. 165., te vinden.

(2) Deezen konnen geleezen worden hier booven, op Bladz. 165-167.

(3) Deeze aanmerking is meede gemaakt door Mr. Sim. van Leeuwen in zyne Korte Beſchryving der Stad Leyden, pag. 36. En, naardien dit recht dus kan worden gezegd thans ſlechts te ſlaapen, zoo ſtaat het alsnog, uit krachte van deeze aangetoogene Bulle en Verdragen, den Meeſteren en Regenten van dit Geſticht ten allen tyde vry, om, des goedvindende, van het zelve wederom, met voorgaande toeſtemming van den Magiſtraat, aan wien in deeze dagen het opperſte gezag over alle de openbaare geeſtelyke geſtichten in deeze Stad toekoomt, gebruik te maaken en, zonder dat zulks van iemand met eenigen grond immermeer konne worden wederſprooken, eenen afzonderlyken Gaſthuis-Predikant aanteſtellen.

(4) Zie hier booven, op Bladz. 173. Voorheen, wanneer het getal der Ledemaaten van de Walſche Gereformeerde Gemeente in deeze Stad merkelyk grooter, dan tegenwoordig, was, werd, volgens de gunſtige bewilliging van den Magiſtraat, ook in deeze Gaſthuis-Kerk door eenen der Walſche Predikanten des Zondags tweemaal gepreedikt, gelyk de Hr. van Mieris hierbooven, op Bladz. 220., reeds heeft aangeteekend; het welke naaderhand, by het verminderen van deeze Gemeente, wederom eenigzins is veranderd, zoo dat ſlechts éénmaal, en wel des voormiddags, de openbaare godsdienſtoefening aldaar werd gehouden; het geene ook vervolgens, in den jaare 1739., geheel is geçeſſeerd; uitgezönderd alleenlyk op zoodaanige tyden, op dewelken men in deeze Gemeente het H. Nachtmaal vierde, wanneer men nog, zoo wel des naamiddags, als voormiddags, den Godsdienſt aldaar waarnam. Doch ook dit heeft, by het in 't vervolg van tyd nog meerder afneemen van 't getal der Ledemaaten deezer Gemeente, in den jaare 1747. een einde genoomen. Insgelyks heeft de Engelſche Gereformeerde Gemeente zich in vroegere tyden van deeze zelfde Kerk tot de openbaare oefening van den godsdienſt, met toeſtemming van den Magiſtraat, bediend; en zulks wel tot in den jaare 1622., wanneer aan deeze Gemeente eene andere Kerk werd ingeruimd; als meede hier booven, op Bladz. 99-101., door den Heere van Mieris verhaald is.

(5) Meerder van deezen zachtmoedigen en vreedzaamen Heere, die een Zoon was van den Graave Herman van Kuik, is te vinden, behalven by veele andere Geſchiedſchryveren van deezen tyd, ook by H. van Heusſen in Batav. Sacr. part. I. pagg. 143. & 144.

(6) Vid. Ant. Matthæi Fundation. & Fata Eccleſ. Traject. lib. I. fundat. X. §. 1. pag. 191., & H. van Heuſſen in Batav. Sacr. part. II. pag. 260. & in Hiſtor. Epiſcop. Foeder. Belg. part. I. pag. 473.; en ook den Hr. van Mieris hier booven, op Bladz. 163. en 164.

(7) Een byzonder Mirakel wordt ons, als door deeze Reliquiën gedaan, door den Schryver der Oude Hollandſche Chronyk verhaald, en uit denzelven ook opgegeeven door Mr. Sim. van Leeuwen, in zyn Naader Bewys van de Korte Beſchryving der Stad Leyden, pagg. 476. & 477.

ten was, door de bedienden van dit Gasthuis, van tyd tot tyd, na andere Steeden en plaatzen gebragt en vervoerd werd, om ook aldaar in de Kerken, tot opwekking van eene heilige aandacht, ten toon gesteld en door de goede Gemeente met eene godvruchtige eerbiedigheid ontfangen en bejeegend te worden, waardoor men dan gewoonlyk zeer groote en meenigvuldige aalmoessen inzaamelde, dewelken, niet alleen tot een dagelyks en noodzaaklyk onderhoud van dit Gesticht, maar zelfs tot eene deftige verbeetering en rykelyke vermeerdering der inkoomsten van het zelve, konden strekken (1); het geene ook wel de hoofdoorzaak van deeze omdraaging dier Heilige overblyfzelen zal geweest zyn: gelyk dan meede zoodaanige plegtigheid, om die zelfde reedenen, meede in andere Kerken of geestelyke Gestichten (2), dewelken tot bewaarplaatzen van veele en in hooge achting zynde soortgelyke Heiligdommen strekten, door de Geestelykheid, dewelke het opzigt over dezelven op zich genoomen had en dezelven ook alleen gebruikte tot een middel, om de harten der, in alle eenvoudige godvrucht steeds wande-

(1) Van Heussen in Batav. Sacr. part. II. pag. 260. & in Histor. Episcopat. Foederat. Belg. part. I. pag. 472.

(2) De omdraaging der elders bewaard wordende Heiligdommen, door verscheide Steeden en Plaatzen, opdat aldaar aan dezelven door de goede Gemeente een groote eerbied mogte beweezen, en ook daardoor veele aanzienlyke aalmoessen zouden vergaaderd worden, is oudtyds in dit Ons lieve Vaderland, wanneer het zelve nog onder het ondraaglyk juk van den Roomschen Stoel zuchtte en in de dikke duisternis der Pauslyke dwaalleer lag bedolven, een niet ongewoon gebruik geweest, terwyl nochtans zulks niet mogte geschieden, ten zy daartoe te vooren by die geenen, dewelken zulks gemeenlyk deeden en *Questiers* genaamd werden, niet alleen Brieven van Volmagt van den Bisschop, door wiens Geestelyke Jurisdictie zy deeze omdraaging zouden houden; maar ook zelfs Brieven van Verlof van den Hertog, Graaf, of Landsheer, door wiens Land en wereldlyk gebied deeze omdraaging en doorreizing met eenige Heiligdommen stond te geschieden, verkreegen waren; en deeze Brieven, dewelken men den naam van *Questy-brieven* gaf, werden gemeenlyk aan deeze Questiers slechts voor een zeekeren bepaalden tyd vergund, waarnaa zy, dien tyd verstreecken zynde, wederom nieuwe gelyke Opene Brieven moesten verwerven; zoo als dit wordt aangeteekend en met veele voorbeelden opgehelderd, zoo door den onvermoeiden opspeurder der Vaderlandsche Oudheden, den Heere Professor Ant. Matthæus in Fundat. & Fatis Ecclesf. Traject. lib. I. fundat. I. §. 8. & 9. pag. 9-13., als ook door den meermaals gemelden en deezer Kerkelyke Oudheden niet minder kundigen Heere H. van Heussen in Historia Episcopat. Foeder. Belg. part. I. pag. 55. Dus leest men, dat de Questiers van de te Utrecht thans nog gedeeltelyk overig zynde Dom-Kerk, dewelke aan Sint Maarten was toegewyd en van dewelke men ook zien kan de voornoemde Heeren Matthæus in Fund. & Fat. Ecclesf. Traj. lib. I. fundat. I. pag. 1—52. en van Heussen in dict. Hist. Episc. Foed. Belg. part I. pag. 49—57. & in Prolegom. ad Batav. Sacr. §. XIII., ut & in ipso Opere part. II pag. 113., jaarlyks gewoon waren, met eenigen der Heilige Reliquien, van dewelke een zeer groot getal in deeze Kerk werd gevonden, voornaamlyk door Gelderland, Holland, Zeeland en Friesland te reizen, om dus eenige gelden, ten dienst van deeze Kerk, te vergaderen; terwyl de vermaarde Heer Professor Ant. Matthæus in dict. Fund. & Fat. Eccl. Traj. lib. I. fundat. I. §. 8. pagg. 8. & 9. ons opgeeft een merkwaardigen Brief, op den 15. December van den jaare 1473., door den Deeken en het Capittel der Kerke ten Dom, te Utrecht, afgevaardigd aan den Heere Aelbert van Baern, Commandeur te Leyden, (van wien men zien kan den Burgemeester Orlers in zyne Beschryv. der Stad Leyden, D. I. Hoofdst. V. pag. 102., en die ook genoemd wordt hier booven, Bladz. 46.) ter zaake, dat deeze Questiers zich aldaar hadden beklaagd, dat zy, met deeze Kerkelyke Heiligdommen door Holland reizende en met dezelven in deeze Stad Leyden gekoomen zynde, om ook deezen aldaar, naar gewoonte, ten toon te stellen, opdat ze met de verschuldigde eerbied door de godvruchtige Gemeente mogten worden vereerd, en *omme* (volgens de eigene woorden van dien Brief) *den parochianen aldair sulcke aflaten en gratie, als onser kercke ten Dom t'Utrecht van den heyligen Stoel van Romen gegont ende verleent syn, te verkondigen*; daarontrent alhier, tegen alle verwachting en buiten eenig vermoeden, in zulker voegen waren belet en verhinderd geworden, dat aan hen niet toegestaan was, om hunne boodschap op den Predikstoel te verkondigen; by welken Brief daarom de voornoemde Deeken en Capittel verzochten, dat den Heere Commandeur te Leyden *den brenger des briefs*, (van denwelken ik alhier wederom de eigene woorden gebruike) *die onse Dienre is, van der questie van sinte Hubert van onser wegen in uwer kercken voirsz eerlyck ontfangen, ende syne bootscap aldair in ambone oft op den Predickstoel willen laten verkondigen, na uytwysinge onser Heeren mandamenten ende brieven voergenoemt, ende der ouder gewoonten voersz, die welcke dese onse voerseide Dienre u tegenwoordelick toonen ende openbaren sal, waer inne ghy ons ende onser kercken voersz seer danckelyck doen sult, dat wy wederomme altyt geern verschulden willen an uwe Eersame Lieffden, die Godt altyt bewaren wil in langer salicheyt vrolick ende gesont.* en welk voorval aan ons insgelyks, hoewel slechts met weinige woorden, verhaald wordt door den Heere van Heussen in dict. Hist. Episc. Foed Belg. part. I. pag. 55.

delende, doch in die dagen door een dwaas bygeloof te verre helaas! vervoerde, Nederlanderen in eene geſtaadige onderwerping aan haare verfoeilyke trotsheid en in eene blinde gehoorzaamheid aan haare, in zeer veele ſtukken van de zuivere eenvoudigheid der leere van het Heilige Euangelium afwykende, bevelen te houden, oudtyds alleenlyk tot verryking van alle dezelve Kerken en Geſtichten, en ook wel tot meſting van eenige luije Prieſterlyke buiken, die uit de bygeloovige mildaadigheid der eenvoudigſte godvruchtigen hun grootſte beſtaan hadden, is ingevoerd geworden. Doch, van alle deeze zoo genaamde Heiligdommen is althans in deeze Stad niets meerder te vinden, naardien dezelven, naadat de openbaare prediking der leere van het Heilige Euangelium, zoo als deeze ons door Onzen Heere Jezus Chriſtus en Zyne Apoſtelen, door den Heiligen Geeſt gedreeven zynde, is naagelaaten, in alle zuiverheid, en dus naar haare waare en inwendige ſchoonheid, dewelke geene ydele vertooning van uiterlyke pracht of praal, noch eenig ander hulpmiddel, of bygevoegd ſieraad behoeft, in deeze Landen op het hoog gezag der wettige Overheid ingevoerd en alzoo de Chriſtelyke Kerk van haare onvoorzigtiglyk aangenoomene voorige dwaalingen gereinigd; jaa, genoegzaam geheel hervormd is geworden; zeer wyslyk en voorzigtiglyk zyn weggedaan, opdat niet te eeniger tyd het domme volk, door onweetende of kwaadaartige ieveraaren verleid, zich te zeer aan dezelven zoude moogen vergaapen en wel ligtelyk tot het pleegen van eene ſchandelyke afgodery wederom laaten vervoeren.

Verder is het aanzien van deeze Kapel in de volgende tyden zoo toegenoomen, dat men in een oud handſchrift van den Hoog-Eerwaardigen Heere, Georgius van Egmond, de zeſtigſte Biſſchop van Utrecht, dewelke, in den jaare 1536. wettiglyk verkoozen zynde, deeze waardigheid, geduurende den loop van drieëntwintig jaaren, in alle ruſt en vreede, heeft bezeeten en op den 26. September van den jaare 1559. is overleeden (1), vindt aangeteekend, dat ook aldaar eene Vicarie is geſticht en opgerecht geweeſt (2). Insgelyks hadden de Meeſters en Regenten van dit Gaſthuis in den jaare 1554., welken alstoen waren Mr. Floris van Tol, Claes Oom Jansz., Henric Florisz. van Waſſenaer, Abraham Jacobsz., en Adriaen Claesz. (3), volgens een Verdrag, door hen aangegaan met Meeſter Aalbert Jansz. (4), Prieſter, en Jan van Endegeeſt, als uitvoerderen der uiterſte wille van Jonkvrouwe Ermgard van Leeuwen (5), zich

(1) Meerder van deezen vreedzaamen, geleerden en vroomen Utrechtſchen Biſſchop is te vinden by H. van Heuſſen in Batav. Sacr. part. I. pag. 246—250.

(2) Dit zelfde wordt ook getuigd door H. van Heuſſen in Hiſtor. Epiſcop. Foeder. Belg. part. I. pag. 474.

(3) Zoo als blykt uit onder my beruſtende MS. Aanteekeningen, raakende de Stad Leyden.

(4) Deeze zal, waarſchynlyk, geweeſt zyn dezelfde Aalbrecht Jansz, Prieſter, die op den 27. November van den jaare 1546. bediende eene aanzienlyke Vicarie, geleegen op het Vinckens Outaar in de St. Pieters Kerk, te Leyden; en van wien geſprooken is hier booven, op Bladz. 892. in de Aanteeken. No. 34.

(5) Deeze was eene Dochter van den Heere Willem van Leeuwen, die in den jaare 1460. eene Vicarie, of wel een Geeſtelyk Beneficie heeft geſticht op het outaar van Sint Nicolaas, ſtaande aan de zuidzyde van de St. Pieters Kerk, te Leyden; en die ook nog naaderhand by zynen uiterſten wil heeft bevoolen twee eeuwigduurende Miſſen, weekelyks te leezen op het zelfde Outaar; als de eene des dingsdags ter eere van Ste Anna, en de andere des vrydags, zynde een Zielmis. En heeft deeze Jonkvrouwe Ermgard van Leeuwen in het jaar 1545., tot waarneeming van deeze opgemelde Vicarie, met de toeſtemmende bewilliging van den hier booven gemelden Hoog-Eerwaardigen Heere, Georgius van Egmond, Biſſchop van Utrecht; benoemd haaren Neef, Meeſter Johan Willemsz van Leeuwen, Prieſter; zoo als dit, behalven in myne MS. Aanteekeningen, ook getuigd wordt door den Heere H. van Heusſen, in Batav. Sacr. part. II. pag. 251. & in Hiſtor. Epiſcop. Foeder. Belg. part I. pag. 451. Ook was zy de Zuſter van den Heere Willem Willemsz van Leeuwen, die in den jaare 1524. op dit zelfde Outaar nog geſticht heeft twee eeuwige Miſſen, welker eerſte, zynde een Zielmis, moeſt geleezen worden, telken maandag; en de andere telken donderdag van iedere week, zynde deeze laaſte door hem ingeſteld ter eere van het allerheiligſte Sacrament des Outaars: Verder heeft deeze Heer Willem van Leeuwen nog geſticht, in deeze zelfde St. Pieters Kerk, drie eeuwigduurende jaargetyden, te houden ter gedachteniſſe van zyn dood, wanneer telken negen brandende kaarſſen op zyn Graf moeſten worden geſteld; en ook aan ieder Prieſter, die op het jaargety verſcheen, tot tweeëndertig toe, des avonds, voor de Zielgetyden vier penningen, Hollandſche munt, uitgereikt; als ook nog gelyke vier penningen aan de geenen, die, des morgens, de Miſſe bywoonden: doch, aan den Commandeur met zyn twee Heeren, als ook aan den Opperkoſter, indien dezelven daarby geliefden te verſchynen, aan ieder derzelven telken reize agt penningen, van dezelve Holland-

ſche

zich verbonden, zoo voor zich zelven, als voor hunne naavolgeren in deezen dienſt, om ten eeuwigen dage behoorlyke zorg te draagen, dat alle de eeuwigduurende Miſſen, dewelken haare Ouders, Broeder en verdere Vrienden op Sint Nicolaas outaar in de Sint Pieters Kerk deezer Stad voorheen hadden geſticht en bevoolen, ſtiptelyk zouden worden geleezen; en daarby, om, in gevolge der uiterſte wille van de voorgemelde Jonkvrouwe Ermgard van Leeuwen, ook orde te ſtellen, dat den Prieſter telken reize, by de plegtigheid der Zielmiſſe, behoorlyk ten graave ging; en om ook voor iedere dus geſtichte Miſſe jaarlyks aan den Prieſter van het zelve outaar uittekeeren vier gulden, Hollandſche munt. Wyders hadden deeze Gaſthuismeeſters, by dit voornoemde Verdrag, zich nog verpligt, om ten eeuwigen dage, jaarlyks, in de Sint Pieters Kerk, te laaten vieren drie jaargetyden met brandende kaarsſen, wanneer, des avonds, by de Zielgetyden moeſten worden gezongen negen Leſſen; en, des morgens, op het meergemelde outaar van Sint Nicolaas, gedaan vier Miſſen; terwyl 'er ook telkens, zoo des avonds onder het zingen der Zielgetyden, als des morgens onder het leezen der Miſſen, vier Begynen moeſten ten graave zitten; en om dan verder voor verſchyngeld aan ieder Prieſter, tot twee en dertig toe, te deelen vier penningen, telken reize, zoo wel des morgens, als des avonds; doch aan den Heere Commandeur en twee van zyne Broederen van den Duitſchen Huize, als Voorſtanderen van deeze Kerk (1), en aan den Opperkoſter, ieder, dubbel verſchyngeld; zoo nochtans, dat dit verſchyngeld niet genooten zoude worden, dan alleen door de geenen, die de plegtige viering deezer jaargetyden zouden bywoonen: en om, daarenbooven, nog uittekeeren aan ieder Prieſter, voor het leezen van de Mis en voor de Zielgetyden, twee en een halve ſtuivers; en aan ieder der vier Begynen, voor het zitten ten graave, eenen ſtuiver. En hebben de boovengemelde Meeſters en Regenten van dit Gaſthuis, ter zaake van het zelve verband, ten tyde van het aangaan van het opgenoemde Verdrag, in gevolge van het aan dit Gaſthuis door de voornoemde Jonkvrouwe Ermgard van Leeuwen beſprookene, uit handen der voorſchreeve uitvoerderen van haare uiterſte wille, ontfangen eene ſomme van driehonderd vyfentwintig gulden; om ten nutte en behoeve van dit Gaſthuis te worden bekeerd en gebruikt (2).

Ondertuſſchen was deeze Kapel oudtyds met eenen taamelyk hoogen Tooren voorzien, die, om zyne bouwvalligheid, in 't begin van de zeventiende eeuw, gedeeltelyk (3), en in het jaar 1739. (4) geheel werd afgebrooken; in welk laaſtgemelde jaar men de ganſche voorgeevel van dit Gaſthuis aan de Breedeſtraat heeft vernieuwd en, in de plaatze van den afgebrooken Tooren, een ander klein Koepeltje geſteld, in het welke de Klok is gehangen (5). Deeze Kapel of Gaſthuis-Kerk was eertyds alleen geſchikt ten dienſte der Huisgenooten van dit Gaſthuis en daarom ook ſlechts zeer klein; doch is in den jaare 1635. reeds merkelyk vergroot, zoo dat dezelve thans een groot getal van menſchen konne omvatten (6).

Gelyk het nu met alle nieuwe ſtichtin-

ſche munt: met bygevoegd bevel, dat telken reize, des avonds en des morgens, vier Begynen van Pieter Simons Begynhof (van 't welke te zien is hier booven, op Bladz. 158.) ten graave moeſten zitten, om voor de ruſt zyner ziele te bidden, en dat elke Begyn daarvoor zoude genieten twee Comans grooten. Ook heeft hy, tot onderhoud van deeze geſtichte twee Miſſen en drie Jaargetyden, aan deeze St. Pieters Kerk beweezen den halven eigendom van vyf morgen lands onder Voorſchooten en van drie morgen lands onder Waſſenaar: alles volgens oude onder my beruſtende MS. Aanteekeningen, raakende de geeſtelyke Geſtichten der Stad Leyden; met dewelken overëenſtemt de Heer Van Ryn in zyne Aanteekeningen op de Kerkelyke Oudheden en Geſtichten van Rhynland en de Stad Leyden, pag. 75.

(1) Zie hier booven, Bladz. 46., Bladz. 640-647. en Bladz. 1058. in de Aanteekening No. 4.

(2) Uit oude MS. Aanteekeningen, de geeſtelyke Geſtichten der Stad Leyden betreffende, en onder my beruſtende. Zie insgelyks den Heere H. van Heuſſen, die meede van dit Verdrag, doch minder uitvoeriglyk, gewag maakt, in Batav. Sacr. part. II. pag. 251. & in Hiſtor. Epiſcopat. Foeder. Belg. part. I. pag. 451.

(3) Dit getuigt de Heer Burgemeeſter Orlers in zyne Beſchryv. der Stad Leyden, D. I. Hoofdſt. VII. pag. 129.

(4) Volgens het aangeteekende door den Schryver van den Tegenwoordigen Staat van alle Volken, D. XIV. Hoofdſt. X. pag. 539.

(5) Zie ook den Heere F. van Mieris hier booven, op Bladz. 173

(6) Dit wordt ook aangeteekend door de Heeren Orlers en Van Mieris op de zoo even aangetoogene plaatzen; waarby men nog kan voegen Mr. Sim. van Leeuwen in zyne Korte Beſchryv. der Stad Leyden, pag. 36., die echter aldaar mistaſt, wanneer hy zegt,

tingen gemeenlyk gesteld is, zoo waren ook de beginzels van dit Gasthuis gering en deszelfs inkoomsten zeer klein, dewelken van tyd tot tyd door de voorrechten, aan het zelve, zoo door de Opperheeren van dit Land, als door den Magistraat van deeze Stad, gunstiglyk verleend; en door andere aan het zelve mildelyk toegevoegde voordeelen merkelyk toenaamen, 't geen ook het aanzien van dit Huis veel vermeerderde; zoo als, uit het hier voor (1) door wylen den Heere Frans van Mieris met groote naaukeurigheid verhaalde, aan een iegelyk genoeg kan blyken: terwyl, intusschen, de Regeering deezer Stad, welkers Leden gesaamlyk, in die oude tyden voornaamlyk, gewoon waren, met te rugstelling van hunne eigene zaaken en met verachting van alle, de noodzaaklyke beezigheden van haar beroep hinderende, vermaaken, geduuriglyk alle noodige aandacht te vestigen op het geen den roem en de eer deezer Stad konde vergrooten en het nut en welzyn der Ingezeetenen het allermeest bevorderen, zich in geenen deele de opzigt van dit zoo heilzaame Gesticht onttrok; maar, integendeel, door voorzigtige en wyze wetten, in gevolge van de magt aan haar door 's Lands Graaven verleend, behoorlyke zorg droeg, dat dit nuttige Gesticht niet door verzuim van genoegzaame oplettenheid verlooren ging; jaa zelfs door goede schikkingen merkelyk verbeeterd werd. Dus werd in vroegere tyden op dit Gasthuis nog bewaard een oud boek, geheel van eenige blaaden pergaments, opdat het zelve des te duurzaamer zyn mogte, te saamen gesteld, in het welke alle de oude Brieven van dit Gasthuis waren overgeschreeven, ten einde dezelven des te minder zouden konnen wegraaken. In het zelve vond men, onder anderen, de afschriften van twee oude Opene Brieven, welker eerste en oudste was gegeeven in den jaare 1388. door den Magistraat deezer Stad, en in zich behelsde alle de keuren, ordres en bevelen, door Schout en Schepenen aan de Gasthuismeesteren, tot bevordering van deezes Gestichts welzyn, voorgeschreeven; en waarby, onder meerdere zaaken, bevoolen werd, dat 'er in dit Gasthuis niet meerdere Proveniers en Provenierskers, dan twee, mogten woonen; en dat 'er geen twee, of meerdere Zusters of Broeders, te gelyk tot de saamenwooning mogten worden toegelaaten: en nog daarenbooven tevens bepaald was, op welke wyze de geenen, die ten kosten van dit Godshuis werden gekleed en onderhouden, zouden moeten gekleed zyn; en verder veele andere zaaken. De tweede der in het opgemelde boek gevondene afgeschreevene oude Opene Brieven was eene Handvest van Hertog Albert van Beijeren, gegeeven in den Hage, op den vierden dag in de maand Augusty van den jaare 1401., by dewelke Hy, als Graaf van Holland, heeft bevestigd en met zyne goedkeuring bekrachtigd alle de keuren, ordres en bevelen, dewelken door den Magistraat der Stad Leyden tot beeter onderhoud en welzyn van dit Gasthuis reeds waren gemaakt, of, in 't vervolg van tyd, nog verder zouden moogen worden gemaakt; en wyders aan dit geestelyke Gesticht nog eenige byzondere voorrechten geschonken (2); zoo als uit deeze Handvest, hier booven (3) door den Heere van Mieris reeds bygebragt, breeder gezien kan worden.

Wanneer nu, by vervolg van tyden, dit Gasthuis, door de liefdegiften en maakingen der goede lieden ryker geworden, ook in grootte merkelyk was toegenoomen, zoo dat het getal der Huisgenooten van het zelve, voor dewelken men dagelyks de noodige spys en drank moest verzorgen, wel tot driehonderd persoonen (de reizende arme Manspersoonen, dewelken alhier voor eenen

zegt, dat *in dit Gasthuis de eerste ende oudste Kerk geweest is:* daar het immers zeeker is, dat de St. Pieters en Paulus Kerk binnen deeze Stad reeds is ingewyd in den jaare 1121., terwyl deeze Kapel van dit Gasthuis eerst in den jaare 1130. door den Stichter van dit Gasthuis is gebouwd geworden; van welke beide gebeurtenissen de ontwyffelbaare bewyzen hier booven, op Bladz. 23. en Bladz. 163., door den naaukeurigen Heere Fr. van Mieris zyn bygebragt.

(1) Bladz. 163-169.

(2) Dat dit den voornaamsten inhoud van deeze twee oude Brieven geweest is, heeft reeds aangeteekend de Heer Burgemeester Orlers, in zyne Beschryv. der Stad Leyden, D. I. Hoofdst. VII. pag. 126.; en nog, naa deezen, de Heer van Heussen in Batav. Sacr. part. II. pag. 260. & in Histor. Episcop. Foed. Belg. part. I. pag. 473.

(3) Op Bladz. 168.; en wordt deeze Handvest ook gevonden by Orlers in zyne Beschryv. der Stad Leyden, D. I. Hoofdst. VII. pagg. 126. & 127,; als meede een kort uittrekzel van dezelve by Mr. Sim. van Leeuwen in zyne Korte Beschryv. der Stad Leyden, pag. 36.

eenen korten tyd in den daartoe afgezonderden Bajerd (1) worden geherbergd, daaronder gereekend) was aangewassen (2), aan dewelken dit Gesticht verstrekte; niet alleen voor een gastvrije herberg, of zoo genaamde *Hospitaal*, van allerhande behoeftige zieken en krankzinnigen, dewelken aldaar onderhouden, opgepast en naar hunnen nood geholpen en bewaard werden; maar tevens voor een verblyfplaats van veele oude arme Mannen en Vrouwen, ten welken einde dan ook in dit Gasthuis verscheide afgezonderde Zaalen, zoo voor Mannen, als voor Vrouwen, gebouwd zyn; zoo heeft men, naardien dit Huis zoo een groot getal van persoonen, en onder dezelven sommige, eene zeer zorgvuldige bewaaring noodig hebbende, krankzinnigen, niet wel konde omvatten, goedgevonden een gedeelte deezer persoonen overtebrengen in het Sinte Cecilie Klooster, geleegen achter der Lieve Vrouwe of Marie Kerk binnen deeze Stad en eertyds bewoond geweest door Nonnen of Maagden, leevende naar de orde en regelen van Sint Augustyn (3); en aan het welke men, by deeze nieuwe schikking, heeft toegelegd den naam van

Sinte Cecilie Gasthuis, of Dolhuis.

Dit Gasthuis is ook hier booven (Bladz. 178.) door den Heere Fr. van Mieris kortelyk beschreeven geworden; alwaar Hy tevens te kennen geeft, dat, hoewel van den tyd, in denwelken deeze schikking en te saamenvoeging van deeze twee Gestichten is geschied, geene aanteekening thans voor handen zy, het echter zeer waarschynlyk is, dat dit Godshuis reeds, korten tyd naa het gelukkig ontzet deezer Stad van de zwaare beleegering, met dewelke zy in den jaare 1574. door de Spaansche waapenen was geprangd geworden, met het Sinte Katarine Gasthuis zal zyn vereenigd; terwyl het tevens onbetwistbaar is, dat dit Gesticht, in 't vervolg van tyd, en moogelyk wel reeds in den jaare 1592., door de Gasthuismeesteren, met voorkennis en goedvinden van Die van den Gerechte, werd bepaald, om, voornaamlyk, te dienen tot een Pesthuis en een Dolhuis, naardien in het Sinte Katarine Gasthuis te weinig ruimte, tot bezorging en bewaaring van zulke kranke en elendige menschen, overig was; gelyk dan ook vervolgens dit Klooster, nu genaamd het Sinte Cecilie Gasthuis, in den jaare 1595. tot zoodaanig gebruik is bekwaam gemaakt, en de daartoe noodige timmering voltrokken geworden uit de winsten der Lotery, dewelke, ten behoeve van dit Sinte Katarine Gasthuis, alhier te Leyden in het jaar 1596., ten overstaan van de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte deezer Stad en in gevolge van de ordres van hunne Ed. Groot Achtb. van den 8. October des jaars 1595. (4), is getrokken, uit krachte van de Opene Brieven van Octroy, daartoe by de Ed. Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Westfriesland op den 13. Maart van den jaare 1593. gunstiglyk verleend aan de Heeren Burgemeesteren en Regeerderen deezer Stad, op hun verzoek voor en in den naame der Gasthuismeesteren van dit Gesticht, om uit de voordeelen van dezelve Lotery een Pesthuis en Dolhuis, ten nutte der

(1) Waar deeze Bajerd in dit Gasthuis geleegen is, meldt hier booven, op Bladz. 173., de Heer van Mieris; die ook tevens, op Bladz. 188., een naaukeurige beschryving van de huishouding en bestiering deezer afgezonderde plaats aan ons meededeelt. Men kan insgelyks over het oude gebruik van deezen Bajerd zien de ordres van den Ed. Groot Achtb. Magistraat deezer Stad in de CXLIVe. Burgerlyke Keure van het Keurboek der Stad Leyden, gedrukt in den jaare 1583.; terwyl ontrent de arme vreemdelingen, wanneer dezelven alhier eenige aalmoessen wilden inzaamelen, in laatere tyden zeer groote veranderingen hebben plaats gegreepen en gansch nieuwe schikkingen zyn gemaakt, als blykt uit de XCIIe. Burgerlyke Keure van het laatste Keurboek deezer Stad, gedrukt in den jaare 1658., schoon echter door dezelven geenzins het gebruik van den Bajerd, ten dienste van alleenlyk doorpasseerende vreemde armen geschikt, konne worden verstaan afgeschaft te zyn, als blykt uit de Resolutie van Die van den Gerechte deezer Stad van den 22. October 1716, te vinden hier booven, op Bladz. 210—212.

(2) Volgens het getuigenis van Orlers in zyne Beschryv. der Stad Leyden, D. I Hoofdst. VII. pag. 132. en Mr. S. van Leeuwen in zyne Korte Beschryv. van Leyden, pag. 35.

(3) Van dit Klooster is hier booven, op Bladz. 119., door den Heere van Mieris gesprooken; en kan ook gezien worden de Heer Orlers, in zyne Beschryv. der Stad Leyden, D. I. Hoofdst. VI. pag. 119.; als meede S. van Leeuwen Korte Beschr. van Leyden, pag. 60. en H. van Heussen in Batav. Sacr. part. II. pag. 258. & in Histor. Episcop. Foed. Belg. part. I. pag. 466.

(4) Deeze ord[illegible] te vinden hier booven, op Bladz. 1[illegible].

der arme en elendiglyk bezochte perſoonen, te doen bouwen, aan hunne Ed. Groot Moog. gedaan (1). En dus is dit Geſticht eigenlyk opgevolgd in de plaatze van het Klooſter Lopzen, anders ook wel genaamd Hieronymus Dal, wel eerder geleegen hebbende buiten de oude Rhynsburgſche poort (2) deezer Stad onder het gebied der Hooge Heerlykheid van Oeſtgeeſt (3), het welke, door de Geeſtelyken, die het zelve eertyds bewoonden, verlaaten zynde, aan deeze Stad, reeds voor den tyd der ontſtaane zwaare binnenlandſche beroerten, welker gevolgen den geheelen ſtand van Regeering en Godsdienſt hier te Lande hebben veranderd, ons lieve Vaderland van de knellende banden der geweldige, Wereldlyke en Kerkelyke, overheerſchende magt verloſt, en ons in den tegenwoordigen gelukkigen ſtaat van eene natuurlyke vryheid in den Burgerſtaat en van eene Euangeliſche vryheid in den Godsdienſt geſteld, was afgeſtaan, onder anderen ook met dit beding, dat daarvan eene Huizing voor arme Kranken moeſt worden gemaakt (4); want, wanneer dit Lopzen-Klooſter, geduurende de zoo evengemelde ſtrenge beleegering deezer Stad, geheelyk was vernield; en het Sinte Katarine Gaſthuis (5), gelyk zoo aanſtonds is gezegd, ganſch onbekwaam werd bevonden, om tot dat einde te dienen, zoo heeft men dit Convent van Sinte Ceçilie daartoe geſchikt, afgezonderd en bekwaam gemaakt; en het zelve, gelyk het reeds voorheen was, met het Sinte Katarine Gaſthuis zoodaanig verbonden en verknoft gelaaten, dat het uit eene zelfde beurze wordt onderhouden en door dezelfde Meeſteren en Regenten beſtierd. Doch, wanneer, in

(1) Dit Octroy heeft ons de Heer van Mieris hier booven, op Bladz. 172. en 173, meedegedeeld: als ook, op Bladz. 233., de Reſolutie by de Groote Vroedſchap deezer Stad op den 29. February 1592. genoomen, waarby den Gaſthuismeeſteren wordt gelaſt, om tot koſten en laſten der Gaſthuizen een gemeen Peſthuis te maaken; en wyders goedgevonden, om aan de Gaſthuizen daarvoor toeteleggen eene ſubſidie uit de beurze deezer Stad; of om voor dezelven te ſolliçiteeren eene Lotery, of eenige andere ſubſidie van het Gemeene Land, zoo als Die van den Gerechte zullen bevinden te behooren. En heeft Hy, op deeze laaſt aangetoogene Bladzyde, tevens vermeld, dat, alleen ten dienſte van zulke bezochte menſchen, alstoen eerſt in dit Sinte Ceçilie Gaſthuis de noodige ſchikkingen zyn begonnen gemaakt te worden, waarover ik zoo even, op de voorgaande Bladzyde, insgelyks geſprooken heb.

(2) Deeze poort, naaderhand meeſt bekend geweeſt onder den naam van de *Blaauwe poort*, en ook wel genaamd de Haarlemſche poort, of de Duitjespoort, als hier booven, op Bladz. 14., is gemeld, werd oudtyds, naar dit Klooſter, ook wel eens geheeten de Lopzenpoort; en heeft dit Klooſter eigenlyk geſtaan zeer naaby deeze Stad, en wel in dat gedeelte, 't welke in den jaare 1612., by de vergrooting deezer Stad, binnen dezelve is getrokken, gelyk hier booven, op Bladz. 13., door den Heere van Mieris is aangeteekend; en wel ter plaatze, alwaar in deeze dagen de Beeſtenmarkt geleegen is; als vermeld wordt hier booven, op Bladz. 525. en by H. van Heuſſen in Batav. Sacr. part. II. pag. 272. & in Hiſtor. Epiſcop. Foed. Belg. part. I. pag. 479.

(3) Over dit Klooſter, van het welke ik by eene naadere geleegenheid, in de voorgenoomene breedvoerige beſchryving der aanzienlykſte, zoo Geeſtelyke als Wereldlyke, Gebouwen, die in de naabyheid van deeze Stad voorheen gevonden werden, meerder hoope te zeggen, kan men intuſſchen naazien Orlers in zyne Beſchryv. der Stad Leyden, D. I. Hoofdſt VI. pag. 121.; Van Leeuwen in het Naader Bewys op zyne Korte Beſchryv. van Leyden, pagg. 498. en 499.; en Van Heuſſen in Batav. Sacr. part. II. pag. 272. & in Hiſtor. Epiſcop. Foed. Belg. part. I. pag. 479.

(4) Zoo als dit door den Heere van Mieris hier booven, op Bladz. 169., ook is aangeteekend; alwaar Hy meede heeft vermeld, dat aan deeze voorwaarde niet ſtiptelyk, noch aanſtonds, is voldaan geworden: Echter zoude men uit het gezegde van Mr. Sim. van Leeuwen (myns oordeels) moogen beſluiten, dat dit Klooſter, door de Geeſtelyken verlaaten zynde, terſtond, naa dat het aan de Stad was overgegeeven, tot een Zieken Beeterhuis, Peſthuis en Dolhuis is gebruikt geworden; en de andere ſchikkingen, tot bezorging en bewaaring van deeze elendige menſchen in het Sinte Katarine Gaſthuis, eerſt plaats hebben gegreepen naa de ſtrenge beleegering deezer Stad, en dus in den jaare 1575., vermits dit Klooſter in die beleegering geheel werd ter neder geſmeeten; tot dat, by vervolg van tyd, dit Sinte Ceçilie Klooſter, in de plaatze van het Lopzen-Klooſter, daartoe is bekwaamd, vermits dit Katarine Gaſthuis tot dit gebruik geheel ongeſchikt en veel te klein was; gelyk by hem te zien is in zyne Korte Beſchryving van Leyden; pagg. 35. 57. en 58.

(5) Echter waren de Meeſters en Regenten van dit Gaſthuis verpligt voor deeze zieken en bezochten te zorgen, dewyl aan hen door den Magiſtraat deezer Stad daarvoor werden afgeſtaan alle de goederen en inkoomſten van dit Klooſter Lopzen; zoo als de Heer van Mieris hier booven, op Bladz. 169., reeds heeft gezegd, en ook voorheen door den Heere Burgemeeſter Orlers in zyne Beſchryv. der Stad Leyden, D. I. Hoofdſt. VI. pag. 121. ter loops is aangeteekend geworden.

in volgende jaaren, deeze Stad door de alles vernielende droevige peſtziekte te meermaalen jammerlyk werd bezocht, is eindelyk door de Regeering raadzaamſt geoordeeld, een byzonder Peſthuis buiten de Stad te ſtichten, gelyk zulks dan ook in den jaare 1635. is werkſtellig gemaakt; 't welke in 't vervolg van tyd merkelyk is vergroot en met de noodige waatergraften en laanen voorzien geworden (1). Ondertuſſchen is dit nu zoo genaamde Sinte Cęcilie Gaſthuis althans nog in gebruik gebleeven tot bezorging en noodige opſluiting van dolle en allerhande krankzinnige menſchen; insgelyks worden aldaar, met voorafgaande bewilliging van de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte, naa behoorlyk onderzoek van zaaken en van de ingebragte klagten, voor eenen zeekeren bepaalden tyd, nog wel bewaard zoodaanige perſoonen van de beide kunne, dewelken zich in dronkenſchap of eenige andere onbetaamlyke leeven wyze, met verſpilling hunner goederen, verzuim hunner koſtwinningen en het uiterſte verdriet hunner Naaſtbeſtaanden, zoodaanig te buiten gaan, dat ze met allen recht onder de zinnelooze menſchen moogen geteld worden, voor dewelken dit Geſticht (zoo het eenigzins mooglyk en het kwaad niet zoo diep ingekankerd is, dat 'er bynaa geen uitroeijen aan zy) dus kan dienen voor een Verbeeterhuis: terwyl voor het overige, tot onderſtand der, door 't verloop der zaaken en verandering der tyden zeer vervallene, inkoomſten van beide deeze Godshuizen, althans nog eene of meerdere Zaalen en nog daarenbooven eenige weinige afgezonderde wooningen, dewelken Preuveniershuisjes genaamd worden, ſtrekken ten dienſte van zoodaanige perſoonen, dewelken alhier, voor den ganſchen loop van hun leeven, hunnen koſt en vrije inwooning hebben gekoft (2); het welke ſomtyds, ook in dit Huis, nog al geſchied, naardien de Meeſters en Regenten van beide deeze Gaſthuizen zulks voor een minderen prys in dit Godshuis overlaaten, dan wel in het Sinte Katarine Gaſthuis; of ſomtyds ook wel uit een pryslyke voorzorg ſommiger perſoonen, dewelken aldaar dikmaals de zulken van hunne naaſtbeſtaanden, die, ſchoon niet geheel zinneloos, echter, wegens een merkelyk gebrek aan hun verſtand, geenzins onder de genoegzaam ſneedigen konnen gereekend worden; of die zich nu en dan in een onbehoorlyk gedrag te buiten gaan en hunne te groote geneegenheid tot eene kwaade en verſpillende leevenswyze duidelyk aan den dag leggen, voor hun leeven lang, opdat dezelven nimmermeer tot armoede zouden konnen vervallen, in den koſt beſtellen; en welke perſoonen ook dan, wanneer de Meeſters en Regenten zulks, wegens hun gedrag, noodig oordeelen, in dit Huis worden opgeſlooten; immers aan dezelven den uitgang wordt verhinderd; ten welken einde dan ook de poort van dit Huis altyd is geſlooten en door een Poortier zoo wordt bewaard, dat niemand, zonder zyne toeſtemming, uit, of in dit Huis konne koomen; en is aan hem wel ſtiptelyk gelaſt, geene zinneloozen, of eenige andere perſoonen, wien den uitgang is verbooden, uit de poort te laaten gaan.

Dit Huis, en het voorgemelde Sinte Katarine Gaſthuis, uit eene zelfde beurze onderhouden wordende, ſtaat ook onder het opzigt en beſtier der zelfde vyf Meeſteren en Regenten, tot welk ampt, volgens de oudſte Keuren, niemand mogt verkoozen worden, ten zy hy zeven jaaren lang poorter van deeze Stad ware geweeſt; welke Gaſthuismeeſters verpligt zyn, jaarlyks van hunne geheele handelinge en bewind reekening aan de Heeren Royeermeeſteren deezer Stad te doen (3); en aan dewelken voorheen tot waarneeming der zaaken van beide deeze Huizen, onder eene ree-

(1) Van de eerſte ſtichting van dit Peſthuis maakt reeds gewag de Heer Orlers in zyne Beſchryv. der Stad Leyden, D. I. Hoofdſt. VII. pagg. 140. en 141.; en wordt het zelve, als ook het nieuwe Peſthuis, zoo als het thans nog in weezen is, met al wat daartoe behoort, in 't breede en op het allernaaukeurigſte beſchreeven door den Heere Fr. van Mieris hier booven, op Bladz. 233-246. En kan men ook over het zelve zien den Tegenwoordigen Staat van alle Volken, D. XIV. Hoofdſt. X. pag. 549. en de Lente-Reis door Holland en Utrecht, pag. 76. in de Aanteekening, gemerkt *.

(2) Dit heeft meede reeds aangeteekend de Heer Van Mieris, hier booven op Bladz. 178., en is ook aldus, ſeedert veele jaaren, in gebruik geweeſt, als blykt uit het gezegde van den Heere Burgemeeſter Orlers in zyne Beſchryv. der Stad Leyden, D. I. Hoofdſt. VII. pag. 131.

(3) Dit alles is hier booven, Bladz. 988—992., in 't breede door my reeds aangeteekend.

reedelyke belooning, was toegevoegd een Rentmeester, wiens ampt, seedert den jaare 1755., in gevolge van het voorgaande Besluit van de Groote Vroedschap deezer Stad, om de hier voor verhaalde reedenen geheel is vernietigd, zoo als hier booven (1) reeds is aangetoond geworden: doch, seedert dien tyd, is, met voorkennisse en goedvinden van de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren en Regeerderen deezer Stad, door de Meesteren en Regenten van deeze twee Gasthuizen, buiten eenig bezwaar van dezelven Godshuizen, tot hunne hulp iemand aangenoomen, dien, als Amanuënsis deezer Heeren Meesteren en Regenten, het voornaamste werk, by den Rentmeester voorheen verricht, door hen is aanbevoolen, en welke post voor de eerste maal is opgedraagen geworden aan den Heere Nicolaas Wolff, Notaris binnen deeze Stad; terwyl, naa zyn overlyden, voorgevallen op den 16. October van den jaare 1763., met dezelve wederom is belast de te meermaalen gemelde Heer Johannes Thyssen, Notaris en Procureur, mitsgaders Eerste Clerk ter Griffie en Kaamer van Desolaate Boedels deezer Stad; Rentmeester der Roomsch-Catholieke Armen goederen; enz. die dezelve althans ook nog waarneemt. Benevens de vyf Gasthuismeesteren zyn door de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte nog aangesteld vyf Buitenmoeders of Regentessen van deeze beide Gasthuizen, welker ampt door den Heere Burgemeester Orlers (2) is beschreeven.

Gelyk nu de Regeering deezer Stad, van oude tyden af, altoos haare geduurige aandacht heeft gevestigd op het welzyn van alle de openbaare en onder haar opperste toezigt staande godvruchtige Gestichten, dewelken eenigzins tot ondersteuning van noodlydende en behoeftige persoonen, zoo jongen, als ouden, en van de beide kunne, konden strekken; en daarvoor met allen iever gezorgd, dat de goederen en inkoomsten van dezelve Gestichten behoorlyk werden in acht genoomen en bestierd, opdat de pryswaardige mildaadigheid van liefdenryke menschen, ziende, dat men van het geen aan deeze Gestichten gegeeven, of by eenige uiterste wille gemaakt en anderzins besprooken was, gestaadiglyk een goed gebruik tot het verlangde einde maakte, daardoor meerder en meerder mogte aanwakkeren, om, 't zy by hun leeven, 't zy by hun afsterven, aan deeze Gestichten ten goede te gedenken; zoo heeft dezelve ook in laatere dagen, drukkende de loflyke voetstappen hunner Voorzaaten, daarin volhard; en daarom in den jaare 1662., ten einde de inkoomsten der Godshuizen en Aalmoessenieren, zoo veel doenlyk, van tyd tot tyd zouden moogen aangroeijen, aan de Meesteren en Regenten van deeze Gasthuizen; als ook aan de Meesteren en Regenten van het Sinte Elizabethe Gasthuis; van het Weeshuis; en aan de Aalmoessenieren van de Nederduitsche Armen deezer Stad, wel ernstiglyk gelast, om, voortaan, alle legaaten, maakingen en vrywillige giften, dewelken aan de Godshuizen, hunne bestiering aanbevoolen, worden besprooken of gegeeven, en eene grootere somme, dan Eénhonderd gulden, bedraagen, aanteleggen tot aankoop van Landen, of van andere vaste goederen; of ook wel op anderzins goede en verzeekerde renten uittezetten; en, daartoe geene bekwaame geleegenheid gevonden wordende, dieswegens de hulp en het goedvinden van de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren en Regeerderen deezer Stad te verzoeken, en van de voldoening aan deeze bevelen, ten allen tyden, op ordre van hunne Ed. Groot Achtb., de behoorlyke bewyzen te vertoonen; wyders van den ontfang der op deeze wyze den Godshuizen aangekoomene gelden, en van derzelver behandeling en belegging of uitzetting afzonderlyke aanteekeningen te houden; en dus in allen deelen wel stiptelyk te zorgen, dat deeze penningen niet onder den anderen ontfang van de gezegde Godshuizen vermengd en met derzelver jaarlyksche inkoomsten als inééngesmolten worden; gelyk dit alles uit het naavolgende goedvinden van de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte deezer Stad ten duidelykste kan blyken.

„ *Re-*

(1) Op Bladz. 176. en op Bladz. 988. in de Aanteekening No. 2.

(2) In zyne Beschryving der Stad Leyden, D. I. Hoofdst. VII. pag. 131., alwaar Hy teveus den pligt der Gasthuismeesteren kortelyk opgeeft. Men kan ook eene korte Beschryving deezer beider Gasthuizen vinden in den Tegenwoordigen Staat van alle Volken, D. XIV. Hoofdst. X. pagg. 543. & 544.

,, *Resolutie van Die van den Gerechte der Stad Leiden, houdende ordres aan de Meesteren en Regenten van de Catharine en Elisabeth's Gasthuizen; van de Arme Weezen; en aan de Aalmoessenieren van de Nederduitsche Armen; om alle Legaaten en Maakingen, mitsgaders vrywillige Giften, hunne huizen gemaakt wordende en anderzins aankoomende en monteerende tot honderd gulden en daarboven, niet te consumeeren, maar afzonderlyk aanteleggen; in dato* 31. *Augusty & 12. Septembr.* 1662.

,, Die vande Gerechte der Stadt Leyden, in achtinge nemende dat door de Jongste en Voorgaende Vergrootinge deser Stede 't getal der inwoonderen seer is vermenichtvuldicht, en wel voornamentlick van onvermogende hantwerckluyden haeren kost verdienende aende manifacturen alhier ter Stede gemaeckt werdende en dat by verval van neeringe sieckten, versterff van Ouders de Godtshuysen en beurse der Aelmoesseniers daer mede merckelyck werden overladen, ende dat d'incomste van deselve int generael niet genouchsaem syn om deselve Armen te konnen onderhouden, daer van al eenige notable ende wel gefondeerde clachten die vande Gerechte syn voorgecomen, Soo hebben de voorñ Gerechte geoordeelt van haeren plicht te syn in tyts de voorñ lasten te gemoet te sien, en haer principale hoope stellende daer in dat de goede burgeren en Ingesetenen deser Stede continuerende in haer Godtvruchtige mildadicheyt en liefde in het maecken van legaten aende voorñ Godtshuysen en aelmoesseniers, goedtgevonden dat om d'incomste van deselve van tyt tot tyt soo veel doenelick te doen aengroeijen dat de Meesters en Regenten van het Catharyne en Elysabets Gasthuysen, van d'arme wesen, en Aelmoesseniers vanden Nederduytschen Armen, alle legaten ende makingen, willige giften haeren huyse gemaeckt werdende ofte aencomende monterende tot hondert Guldens, en daer boven, niet sullen mogen werden geconsumeert, maer tot aencoop van Landen ofte vaste goederen aengeleyt, ofte op goede en verseeckerende renten uytgeseth werdende, de voorñ Regenten en aelmosseniers by desen gelast van zoodanige legaten niet alleen te houden separate aenteyckeninge, maer oock deselve met d'andere penn van haeren Ontfangh niet te vermengen, gehouden blyven in cas haer geene gelegentheyt voorcomt om de voorñ penningen tot winst uyt te setten daer van den Burgemeesteren kennisse te doen, om der selver hulp ende advys ten eynde voorsz te versoucken, blyvende mede gehouden ten voorsz eynde, des van Burgemren versocht ende vermaent zynde aen deselve te verthoonen behoorlyck blyck dat sy dese resolutie punctuelick hebben achtervolcht, twelck de voorñ Gerechte vande loffelycke sorgen der voorñ Meesteren en Regenten tot welstant van haere Godtshuysen syn verhoopende.

(*Laager staat*)

,, Gearresteert den XXXIen Augusti, ende geresumeert den XIIen September vanden Jare XVIC Twe-entsestich.

(*Onder staat*)

,, My jegenwoordich

(*En is geteekend*)

G. v. Hoogheveen.

12. 9. 1662.

Naar de Origineele door den Heere Secretaris Van Hoogeveen eigenhandig geteekende Resolutie, geschreeven op pergament en gehecht op een hout bordeken, berustende op het Ste Elizabeth's Gasthuis te Leyden. En is ook geregistreerd in het Burgemeesteren en Gerechtsdagboek van Politieke Zaaken der Stad Leyden, gequoteerd Littera D. folo. 312. *verso.*

Vervolgens is dit aldus goedgevondene, immers voor zoo veel zulks het weezen der zaake aangaat, ook nog in onze dagen, en wel op den 3. February

1733., door een naader Besluit van het welgemelde Ed. Groot Achtbaare Collegie van Die van den Gerechte deezer Stad bekrachtigd, en daarby vastgesteld, dat, om de inkoomsten en geldmiddelen van alle de openbaare Godshuizen deezer Stad te beeter in stand te houden en derzelver beheering te brengen op een vaster voet, al het geen, en zulks zoo wel eene groote, als eene kleine somme, by dezelve Gestichten door de buitengewoone liefdaadigheid der goede Gemeente, 't zy by legaat, maaking, of gifte, 't zy op eenige andere byzondere wyze, mogt worden genooten, niet alleen geheel afzonderlyk zal worden gehouden van de gelden der dagelyksche huishouding van deeze Godshuizen; maar ook aanstonds weggelegd in een zoo genaamde Legaatkas, om, wanneer de dus aangewonne penningen tot eene maatige hoofdsomme zullen zyn aangegroeid, daaruit te beleggen of aan te koopen eene Obligatie of Losrentebrief ten laste van het Gemeene Land van Holland en Westfriesland; dat vervolgens deeze by dezelve Godshuizen dus uit de penningen der Legaatkas belegde of aangekofte Obligatien en Losrentebrieven in de jaarlyksche reekeningen, dewelken door ieder deezer Godshuizen aan de Heeren Royeermeesteren deezer Stad behooren te worden gedaan (1), door elk Godshuis zullen moeten worden gebragt onder een afgezonderd hoofddeel, met byvoeging van de naamen der geenen, welker mildaadigheid aan dat Gesticht de noodige penningen tot deeze belegging of aankoop heeft verschaft; en dat zulks ook telken jaare, by de verantwoording der ontfangene renten, zal worden gedacht: dat ook wyders, ter meerdere opwekking der meededeelzaamheid, elk Godshuis zal doen vervaardigen een zindelyk geschilderd Bord, het welke diende te worden opgehangen in eene openbaare Zaal van dat Huis en voorzien met eenig ter deezer zaake passende opschrift; en op het zelve, tot een altoosduurend gedenkteeken, laaten plaatzen de naamen der geenen, die hunne mildaadigheid aan het zelve Huis, het zy by eene byzondere gifte, legaat of maaking, het zy op eenige andere ongewoone wyze, hebben geöefend, met byvoeging van het jaar, in het welke het zelve is voorgevallen; en van de grootheid der somme, dewelke dus door ieder liefdaadig persoon aan dit Huis is toegevoegd geworden; ten zy de geen, die zyne meededeelzaamheid ontrent dit Huis oefende, tevens verklaarde, zulks hem niet welgevallig te zyn, en daarom deeze openbaare melding te verbieden: en dat al verder aan alle de Notarissen binnen deeze Stad, van tyd tot tyd, zal worden aangezegd, dat zy, wanneer zy verzocht worden voor iemand te maaken eenig Testament, Codiçil, of eene andere Acte van Uiterste wil, denzelven persoon, op eene zeer bescheidene, beleefde en vriendelyke wyze, zullen herinneren, of dezelve ook niet eenige geneegenheid zoude hebben, om, of den Armen, of eenig ander Godshuis binnen deeze Stad, in liefde te gedenken en een milde gift, hoe gering dezelve ook zoude moogen zyn, te bespreeken, naardien het zelve zoude strekken tot eenen allezins noodigen onderstand en eenen vrywilligen steun der Armen, of Godshuizen; met verdere byvoeging, dat zy tot deeze indachtigmaaking door de Heeren Burgemeesteren en Regeerderen deezer Stad, in gevolge van een Besluit der Heeren Die van den Gerechte, wien de nood der Armen, en der andere Godshuizen binnen deeze Stad, ten vollen bekend is en zeer ter harte gaat, zyn verzocht en aangespoord geworden: zoo als dit alles in het opgemelde en hier booven (2) door wylen den Heere Frans van Mieris reeds bygebragte Besluit der Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte vervat is; terwyl ook de Heeren Meesters en Regenten van deeze Katarine en Ceçilie Gasthuizen, niet alleenlyk, een zoo genaamde Legaatkas, geheel naar het voorschrift van dit by hunne Ed. Groot Achtb. goedgevondene geschikt, en in de jaarlyksche reekeningen onder een afzonderlyk hoofddeel verantwoord wordende, hebben aangelegd (3); maar ins-

(1) Van deeze verpligting der Heeren Meesteren en Regenten van alle de Godshuizen binnen deeze Stad is door my hier booven, op Bladz. 989-992., reeds gesprooken; en het zelve ook zoo even, op Bladz. 1076., met een enkel woord ontrent deeze Gasthuismeesteren herinnerd.

(2) Op Bladz. 202. en 203

(3) Dit zelfde is ook door de Heeren Meesteren en Regenten van de andere openbaare Godshuizen binnen deeze Stad, ter gehoorzaaming aan de opgemelde bevelen van hunne Ed. Groot Achtb., in acht genoomen, en wordt, tot op den huidigen dag, (zoo veel als het immer moogelyk is) stiptelyk naagekoomen: gelyk dan meede in de andere

insgelyks, ter voldoening aan het tweede lid van dit verhaalde Besluit van den Magistraat deezer Stad, een zoodaanig tafereel doen vervaardigen, op het welke de naamen der geenen, die, feedert dien tyd, aan deeze Gasthuizen hunne meededeelzaamheid hebben beweezen, gevonden worden; gelyk het zelve, zoo als het naaukeuriglyk is gevolgd en my toegekoomen, hier nevens gaat.

NAAMEN

der geenen, die hunne Mildaadigheid aan de Catharinæ en Cæciliæ Gasthuiszen binnen Leiden, by Testament, Legaat, of anderszins, betoond hebben: Sedert het Jaar 1737.

1737.

Vr^e^. Maria van Willigen, Wed^e^. van den Heer M^r^. Aalbert Meerman, in zyn WelEdele Leeven Burgemeester en Raad der Stad Leyden.	2000. gl.

1741.

Vr^e^. Glaudina van Groenendyck, Wed^e^. Wylen den H^r^. M^r^. Jerimias Bassée.	1000. gl.

1759.

De WelEd. Gestr. Heer, en M^r^. Pieter Gys, Raad en Oud Burgemeester dezer Steede,

en

V^r^. Maria van den Bergh, Echtelieden.	2000. gl.
Dezelve.	2000. gl.

1762.

Jonkvrouw Sophia Rycke, steld, Erffgenaam.

1763.

De Heer M^r^. Johan Schrevelius.	1000. gl.

1764.

Jonkvrouwe Magdalene Wittens.	2000. gl.

En, hier meede, zal ik van de verdere beschryving van deeze twee vereenigde Gestichten afstappen, en, volgende het voetspoor van mynen kundigen Voorganger, nog eenige zaaken, door Hem, in het beschryven van het andere, tot hier toe nog in deeze Stad in weezen zynde, Gasthuis, of met stilzwygen voorbygegaan, of eerst naa dien tyd voorgevallen, alhier aan den gunstigen Leezer onder het oog brengen.

Sinte Elizabethe Gasthuis.

De Heer Frans van Mieris met alle moogelyke naaukeurigheid hier booven (Bladz. 181 – 188.) beschreeven hebbende, zoo wel de geleegenheid, eerste

Godshuizen binnen deeze Stad zoodaanige Legaatborden, als alhier, gevonden worden, van de welken men hier achter (van elke Godshuis ter zyner plaatze) de affchriften zal konnen vinden; en het affchrift van het Legaatbord van het Huiszittenhuis door den Heere Fr. van Mieris, hier booven op Bladz. 203. en 204., reeds, doch slechts gedeeltelyk, is opgegeeven.

ſte ſtichting en het, onder zeeker beding, by de Regeering aangenoomen, aan deeze Stad gedaane geſchenk en opdragt van dit zeer fraaije en tot op deezen dag toe nog (1) overgebleevene eenigſte Gaſthuis, 't welke uit krachte der ſtichting alleen ten dienſte van arme Vrouwen is geſchikt; als meede deszelfs toeneeming en aanwas, niet alleen door byzondere milde giften van onze godvruchtige Voorouderen (2); maar ook door den gunſtigen afſtand van andere Geeſtelyke geſtichten en derzelver goederen, by de alleen Souveraine Staaten van deezen Lande aan dit Gaſthuis, onder verſcheidene bepaalde voorwaarden, den Magiſtraat der Stad, aan wien de Meeſters en Regenten van alle de Godshuizen zyn ondergeſchikt, ten allen tyden verbindende, vrywilliglyk, om dit Gaſthuis altoos in eenen behoorlyken en aan het oogmerk zyner ſtichting, voor zoo verre zulks met den tegenwoordigen toeſtand der openbaare oefening van den Godsdienſt overëenſtemt, volkoomenlyk beantwoordenden ſtaat te houden, by hunne Opene Brieven, gedaan; als meede door deszelfs vereeniging met het Lieve Vrouwe Gaſthuis (3), en met de goederen der Leproosmeeſteren, waardoor dan dit Gaſthuis ook gehouden is, geſtaadiglyk de verbintenisſen, onder dewelken de Leproosmeeſters leggen, te vervullen (4); en daarby tevens gevoegd hebbende eenige aanteekeningen, zoo wel tot de

(1) Dit Gaſthuis zal echter, waarſchynlyk, niet langen tyd in den tegenwoordigen ſtaat overig blyven, gelyk zoo ſtrakjes zal worden getoond.

(2) Dat den Leydenaaren deezen lof van godvruchtige mildaadigheid en getrouwe zorg voor oude en behoeftige lieden, met allen recht, van aloude tyden af, toekoomt, kan uit de meenigvuldige, zoo door den Heere van Mieris, als door my, in deeze Beſchryving bygebragte ſtukken, en uit nog meerdere andere, hier en daar gevonden wordende, bewyzen, overvloediglyk blyken, waarom ik meede te meermaalen aan deezen hunnen godsdienſtigen iever met roem gedenke; terwyl ook de uitmuntende Geſchiedſchryver Bentivoglio de godvrucht der Nederlanderen in 't algemeen hooglyk pryſt, wanneer hy daarontrent dit getuigenis geeft: *In 't verëenigd Nederland was van oudsher een ongemeene zucht tot den Godsdienſt, al wat heilig was bloeide daar; alomtom vond men menigte van kerken klooſter-gebouwen, en doorgaans eene groote godvruchtigheid by allen. Hun ingeborene oprechtigheid was gepaard met een zuiver onvervalſt geloof.* Ja, waarlyk, in deezen behoefden de ingezeetenen der Stad Leyden voor hunne verdere landgenooten niet te wyken.

(3) Van dit Gaſthuis kan men zien den Heere van Mieris, hier booven op Bladz. 180. en 181., en den Heere Burgemeeſter Orlers in zyne Beſchryv. der Stad Leyden, D. I. Hoofdſt. VII. pag. 135.; als meede H. van Heusſen in Batav. Sacr. part. II. pag. 259. & in Hiſtor. Epiſcop. Foed. Belg. part. I. pag. 472.

(4) Van de Leproosheid, de zorg der Kerkelyken voor zoodaanige zieken, en het eertyds gevonden groot getal der Leprooshuizen onder de Chriſtenen; als ook van deeze Leydſche Leproosmeeſteren; de ſtichting van het oude Leprooshuis; en de overbrenging der Leproozen in het Klooſter Nazaret of der Graauwe Zuſteren; en wat daartoe verder behoort; als ook van de verpligting, door alle de hier booven verhaalde giften, afſtand en verëenigingen, op de Meeſteren en Regenten van dit Gaſthuis gelegd, kan breeder gezien worden hier booven, op Bladz. 122. en 123; Bladz. 230—232, Bladz. 646. in de Aanteekening No. 5.; Bladz. 647. in de Aanteekening No. 2; en nog Bladz. 1065 en 1066. en ook aldaar in de Aanteekeningen No. 1 en 2, als meede by den Heere Orlers in de Beſchryv. der Stad Leyden, D. I. Hoofdſt. VII. pag 134. en Mr. Sim. van Leeuwen in zyne Korte Beſchryv. der Stad Leyden, pag. 57. Inmiddels moet deeze ziekte, genaamd: *Leproozy*; *Lazary*: waarontrent door de Chriſtelyke Kerk, uit een, by veelen helaas! als nog heerſchend, bygeloof, voorheen groote voorziening is gedaan; gelyk ik hier booven, op Bladz. 1065. in de Aanteeken. No. 1. ter loops heb aangetoond; (ſchoon dezelve ook wel voorkoome onder den naam van *Melaatsheid*) geenzins worden vermengd met de aldus genaamde zwaare bezoeking der Jooden, dewelke niet alleen ontrent de perſoonen; maar ook ontrent de kleederen en huizen, dikmaals plaats greep; en dewelke, gelyk ook haare kenteekenen, geſteldheid en reiniging, ons in 't breede beſchryft Iſraels Wetgeever Mozes, in zyn derde Boek, genaamd Leviticus Hoofdſt XIII. en XIV. Of nu deeze bezoeking der Jooden dezelve zy met die ziekte, dewelke ook onder de Egyptenaaren en andere Ooſterſche Volken gevonden werd, durve ik, als deezer zaaken ganſch onkundig, noch bepaalen, noch ontkennen; terwyl echter de beſchryving, die Mozes ons van deeze kwaal (dewelke de zeer geleerde Heer J. Clericus in ſua Disſertatione *de Lepra Moſaica*, quam adjecit Commentario ſuo in Libros Hiſtoricos Veteris Teſtamenti, §. 5. aanteekent, dat, gelyk veele andere, eertyds bekende, ziekten, in laatere tyden geheelyk heeft opgehouden) geeft, nog al zeer veel (zoo als 't my toeſchynt) verſchilt van de kenmerken, die wegens deeze ziekte der Egyptenaaren by de oude Schryveren gevonden worden; by dewelken deeze der Egyptenaaren ziekte voorkoomt onder den naam van Ἐλεφαντίασις, Latine *Elephantia*; *Elephantiaſis*; & *Elephas*; cum ob alia, quae cum elephante talis aegrotus ſimilia habet, tum quod hic morbus cutem reddat elephanti corio ſi-

de vereëniging deezer dus ſaamengevoegde Godshuizen en derzelver jaarlykſche preuven; als ook tot het gebouw van dit Geſticht en deszelfs tegenwoordige beſtie-

ſimilem; uti ex Galeno, Aretaeo, Aëtio & Celſo notant H. Stephanus in Theſaur. Graec. Ling. tom. I. pag. 1180. & Anut. Foeſius in Oecon. Hippocr. pagg. m. 198. & 199. de quo morbo etiam videndus Plinius Hiſtor. Natur. lib. XXVI. cap. I., qui ejus remedia dat, lib. XX. cap. X., lib. XXV. cap. V., lib. XXVIII. capp. IX. & XII. & lib. XXX. cap. XIII.; & huncce morbum dirum appellat Q. Serenus Samonicus de Medic. cap. X. ℣ſ. 133. & ſeqq.

Eſt elephas morbus, triſti quoque nomine, dirus,
Non ſolum turpans infandis ora papilis,
Sed cita praecipitans funeſto fata veneno.

ad quem locum conſulendi J. Caeſarius, G. Pictorius, & R. Keuchenius; in quo capite remedium elephantiaſi propellendae porro praeſcribit Samonicus: *Aegyptique peculiare hoc malum* dicit Plinius citat. cap. I. lib. XXVI.; quum quidam aſſerant, hunc morbum duntaxat infeſtare Aegypti incolas, qui de Nilo bibunt; unde & Lucretius lib. VI. de Rer. Natur. ℣ſ. 1112. & 1113. hoc modo canit:

Eſt Elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Aegypto in media, neque praeterea
usquam.

plura qui de hoc morbo ſcire cupit, conſulat Aur. Corn. Celſum de Re Medica lib. III. cap. XXV.: Nonnullis itidem hic morbus λεοντίασις vocatur, quum eo vetuli leones, qui feras conſequi haud poſſunt, fere plerumque tententur, ita ut inedia exareſcant, uti notat Tanaq. Faber in notis ad modo citatos Lucretii verſus: Nonnulli vero σατυρίασις & σατυρισμὸς, ſeu σατυριασμὸς, quod ex Aretaeo, Aëtio & Galeno notant mox laudati Henr. Stephanus in Theſaur. Graec. Ling. tom. IV. ſive Indic. part. II. pag. 24. & Anut. Foeſius in Oeconom. Hippocrat pag. m. 560., quum & Ariſtoteli lib. IV. de Generat. Animal. cap. III pag. m. 1121. hic morbus σατυρίας nomine gaudeat, propter vultus ſimilitudinem ſummamque libidinem; ille enim morbus hominis faciem ita mutat, ut jam non homo, ſed ſatyrus videatur; cumque Veneri deditiſſimum facit, uti ex dictis auctoribus ſatis conſtat. Deeze Egyptiſche kwaal was echter ook onderſcheiden van eene andere, min kwaadaartige, ziekte, by de Grieken bekend met den naam van λειχὴν, ſchoon dezelve met de eerſtgemelde ſomtyds verkeerdelyk worde vermengd; doch wordt deeze ziekte in zyn eerſte beginzel ligtelyk geſtuit en geneezen, het geene van de eerſtgemelde zoo zeeker niet kan gezegd worden; terwyl men over deeze kwaal kan naazien Plinius in Hiſtor. Natur. lib. XXVI. cap. I., als ook 't geen uit Galenus, Hippocrates, Celſus en Gorraeus aanteekenen de voorgemelde Henr. Stephanus in dict. Theſ. Gr. Ling. tom. IV. ſive Indic. part. I. pag. 1359. & Anut. Foeſius in dict. Oeconom. Hippocr. pag. m. 379.; Latinis hic morbus vocatur *Impetigo*, uti Plinio lib. XXIII. Hiſt. Natur. cap. VII. & alibi; vel *Impetix*, uti Feſto de Verb. Signif. lib. IX. in hac voce; quod nomen accepit ab impete ſeu impetu, quum celeriter & late procedat cutisque partem unam poſt aliam impetat; deque eo haec canit Q. Serenus Samonicus de Medic. cap. XI. ℣ſ. 160. & ſeqq.

Si vero vitium eſt, quod ducit ab impete nomen,
Hoc matutina poteris cohibere ſaliva,
Seu folio platani, quod manſum mane vorabis.

ad quem locum omnino conſulendi doctiſſimus R. Keuchenius & eruditionis ſolidae fama Celeberrimus P. Burmannus, qui & de hac voce jam pauca adnotaverat ad praecedens cap. VI. ℣ſ. 89.; hujusque morbi, uti leprae ſimilis, quatuor facit ſpecies Aur. Corn. Celſus de Re Medic. lib. V. cap. 28. ſive ult., (de qua diviſione videndus Anut. Foeſius in Oeconom. Hippocr. pag. m. 350.) quarum prima certe habenda erit impetigo proprie dicta, eaque eſt leviſſima, ita ut vix morbis annumerari poſſit, unde ſine dubio Juriſconſultus Ulpianus in libro primo ad Edictum Aedilium Curulium amplectitur ſententiam Trebatii, qui ſtatuit, *impetiginoſum morboſum non eſſe, ſi eo membro, ubi impetigo eſſet, aeque recte utatur*; uti videri poteſt in *l. 6. §. 1. ff. de Aedilit. Edict.* Dat intuſſchen de Melaatsheid der Jooden zeer veel verſchilde van de geene, die men hedendaags hier te Lande ook aldus, of wel anders *Lazary* noemt, wordt, onder veele anderen, ook gezegd door onze geleerde Bybelſche Kantteekenaaren over Levitic. Hoofdſt. XIII. ℣ſ. 2.; waarby M. Henry in zyne Letterlyke en Prakticaale Verklaaring over dit zelfde Hoofdſtuk ℣ſ. 1–17. no. 3. pagg. 459. & 460. nog voegt, dat deeze Joodſche plaage in de wereld nu niet meerder bekend en het geene aldus hedendaags wordt genaamd, van eene ganſch andere natuur is. Meerder over deeze ziekte, zoo als dezelve ons door Mozes met den naam van *Melaatsheid* wordt beſchreeven; als ook, zoo als dezelve onder de Egyptenaaren en andere Ooſterſche Volken wordt gevonden; en insgelyks, zoo als dezelve onder de Grieken heeft geheerſcht en vervolgens ook tot de Romeinen en andere Europiſche Volken is overgebragt en meede tot op den huidigen dag nog overig is, van welken aert en geſteldheid dezelve ook zy, hoedaanigen naam men dan aan dezelve ook mooge geeven en welke kenteekenen of uitwerkzelen men aan dezelve ook toeſchryve; kan gezien worden in adnotationibus Munſteri, Fagii, Vatabli, Druſii, Grotii, aliorumque Criticorum Sacrorum, quae inveniuntur collectae in ita dictis Bibliis Criticis, ut & in Synopſi Criticorum a M. Polo concinnata, ad capp. XIII. & XIV. Levitici; als ook in de aanteekeningen van Patrik en Polus; en in de Letterlyke en Prakticaale Verklaaringen van M. Henry, Th. Stackhouſe en anderen, zoo over deeze hoofdſtukken van Mo-

ſtiering, betreklyk (1); zal ik alhier nog het een en ander, raakende dit, thans eigenlyk genaamde, Vrouwe-Elizabeth-Gasthuis vereenigd met de Leproozen, aan my door mynen zeer waarden en veel geëerden Zwager, den Wel-Edelen Heere Johan Bonenfant, althans oudſten Regent van dit Geſticht, mitsgaders Secretaris en Rentmeeſter van de Schuttery deezer Stad; &c. &c., op het vriendelykſte meedegedeeld, en het welke ik vertrouwe aan den kundigen Leezer niet onaangenaam te zullen zyn, laaten volgen, terwyl ik aan mynen welgemelden Heere Zwager Bonenfant voor deeze zyne vriendelyke beleefdheid, ten algemeenen nutte my beweezen, alhier mynen openlyken dank, onder toewenſching van allerleije zeegeningen, betuige.

By de opgaave dier ſtukken dient dan voor het allereerſte gemeld te worden, dat in den jaare 1588. door de Leproosmeeſteren van deeze Stad met den Schout en Ambachtsbewaarderen van Heer-Jacobswoude is geſlooten eene wettige overëenkoomſt noopens het onderhouden van de met eenige melaatsheid bezochte Ingezeetenen der voorzeide Heerlykheid, by dewelke de gemelde Leproosmeeſters (2) zich ten eeuwigen dage hebben verbonden, om zoodaanige Ingezeetenen van de gezegde Heerlykheid, dewelken met de ziekte van melaatsheid zouden worden beſmet, ten allen tyde in dit Leprooshuis behoorlyk te onderhouden; terwyl de Schout en Ambachtsbewaarders van die Heerlykheid daar tegen hebben beloofd, aan de Meeſteren van dit Leprooshuis te zullen betaalen, eerſt eene ſomme van éénhonderd en vyftig gulden, en dan nog jaarlyks zoo veel, als ten behoeve van het zelve Leprooshuis in de gemelde Heerlykheid by wege van aalmoeſſen in eenen buidel, door hen daartoe afzonderlyk te houden, zoude worden ingezaameld, met dien verſtande nochtans, dat, ingevalle dit dus verzaamelde jaarlyks minder, dan vier gulden, mogte bedraagen, als dan het zelve door den gemelden Schout en Ambachtsbewaarderen tot op die ſomme van vier gulden zoude worden aangevuld en aan het Leprooshuis aldus goedgedaan; terwyl ook deeze dus geſlootene overëenkoomſt by de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte door een afzonderlyk Raadsbeſluit is goedgekeurd geworden en daardoor zyn volle kracht van eene altoosduurende verbintenis heeft gekreegen; gelyk men zien kan uit de volgende

„ *Acte van Approbatie van Die*
„ *van den Gerechte der Stad*
„ *Leiden op het Contract van*
„ *de Leproosmeeſteren van de-*
„ *zelve Stad met den Schout*
„ *en Ambachtsbewaarders van*
„ *Heer-Jacobswoude, wegens*
„ *het onderhouden van de Inge-*
„ *zeetenen der voorzeide Heer-*
„ *lykheid, beſmet zynde met*
„ *melaatsheid, in het Leproos-*
„ *huis van dezelve Stad.*

„ Die van Gerechte der Stad Ley-
„ den verſtaen hebbende vanden
„ Leproosmrẽn der zelver ſtede hoe zy
„ luy-

Mozes derde boek; als over Hoofdſt. IV. vſ. 6. en 7. van het tweede boek van Mozes, waarby men dan nog kan voegen het *Vertoog over de Plaage der Melaatsheid*, 't geene gevonden wordt achter de zoo even aangehaalde Letterk. en Prakt. Verklaar. op 't XIV. Hoofdſt. van Leviticus, pag. 599-612.; quibus addatur J. Clericus in Commentario ad dicta Levitici capita, & in mox laudata Diſſertatione de *Lepra Moſaica*; als ook Fr. Burmannus in zyne Verhandelingen over de Wet en het Getuigeniſſe; of Uitlegg. en Betragt. over deeze hoofdſtukken van Mozes derde boek; J. J. Scheuchzer Geeſtel. Natuurk. D. VI. pag. 424-438.; A. Calmet in zyn Algemeen Groot Naamen Woord-boek van den Bybel, D. II. op Artl. *Melaatſcheid*: en eindelyk Joh. Jac. Schmidt in zyn Bybelſchen Medicus, D. II. vervattende de Bybelſche Pathologie; Afdeel. III. Hoofdſt. I. §. 3. No. 2. pagg. 579. en 580. en Hoofdſt. II. geheel, van pag. 583-609., in welk laaſte Hy opzettelyk over de Melaatsheid der Jooden handelt.

(1) Over deeze dus vereenigde Geſtichten kan men ook naazien den Heere Burgemeeſter Orlers in zyne Beſchryving der Stad Leyden, D. I. Hoofdſt. VII. pag. 132-135.; den Heere Van Leeuwen in zyne Korte Beſchryving van Leyden, pagg. 56. en 57.; den Heere Van Heuſſen in Batav. Sacr. part. II. pag. 259. & in Hiſtor. Epiſcopat. Foed. Belg. part. I. pag. 472. en den Schryver van den Tegenwoordigen Staat van alle Volken, D. XIV. Hoofdſt. X. pag. 545.

(2) Dit Contract is dus geſlooten meerder, dan twee jaaren, eer dat het oude Leprooshuis met het Elizabethe Gaſthuis is vereenigd geworden, het welke geſchied is op den 30. December van den jaare 1590., als gemeld is door den Heere Van Mieris hier booven, op Bladz. 123. en 186., by welke vereeniging, met de voordeelen van dit Leprooshuis, ook tevens, volgens de regelen van billykheid, alle de laſten van het zelve aan dit Gaſthuis zyn overgegaan.

" luyden upt welgevalle vande voorsz
" van Gerechte hadden gehandelt mit
" den Schout ende Ambachtsbewaer-
" ders van heren Jacobswoude ende
" zulcx gesien de originele brieven daer
" van gemaeckt Inhoudende, dat de
" Ingesetenen vande voorsz heerlicheyt
" van Jacobswoude van nu voorts aen
" ten eeuwigen daegen geduyren mit
" melaetsheyt gevisiteert ofte besmeth
" werdende, altoos zullen werden on-
" derhouden Inden Leprooshuyse bin-
" nen deser stede Ende dat by die van
" Jacobswoude daar vooren zal werden
" betaelt in als een somme van hondert
" vyftich gulden van XL groon tstuck
" namentl vyftich gulden gereet, ende
" de resterende hondert gulden up twee
" naestcomen Jaren, als meye LXXXIX
" ende XC, ende dat oock vorder Inde
" voorsz heerlicheyt ten behouve van-
" den Leprooshuyse alhier zal gehou-
" den werden een buydel om daer mede
" te collecteren een aelmisse, welcken
" Incompste vandien alle Jaers aenden
" Leprooshuyse zal werden upgebrocht
" ende in cas dat dincomste vandien
" geen vier guldens zouden begroten,
" dat die in zulcken gevalle totte selve
" vier guldens toe by die van Jacobs-
" woude zullen werden begoet en ten
" vollen gesuppleert, Hebben in tvoorsz
" accort geconsenteert ende bewillicht,
" ende oversulcx verclaert dat de brie-
" ven in vougen voorsz verleden ende
" gepasseert zullen werden, zoe veel die
" den voorsz Leprooshuyse eenichsins
" aengaen mogen.

" Aldus gedaen ende geresolveert upt
" Raethuys der Stadt Leyden In
" vergaderinge van die van Gerech-
" te voorsz den XXVe Mey a° 1588.

(*Onder stond*)

" In kennisse van My

(*Was geteekend*)

J. van Hout.
88. 28. 5.

(*in dorso stond geschreeven*)

" Reconytye vanden dorpe van
" Jacobswoude 1588.

(*en daar beneden met een andere hand*)

" Frans adryaensz van Leeuwen
" seyt dat dit accoort niet en is
" voltrocken. (1)

lade I n_o 13.

Uit de Origineele geteekende Resolutie van Die van den Gerechte der Stad Leyden, berustende op Sinte Elizabethe Gasthuis te Leyden.

Ook is zeekerlyk, in voorige dagen, nog eene diergelyke overëenkoomst door deeze Leproosmeesteren aangegaan met den

(1) Waarschynlyk is deeze Heer *Frans Adriaansz van Leeuwen* dezelfde, die in de Naamlyst der *Regenten van Sinte Elisabeths Gasthuys, geunieert mette Leproosen*, te vinden by den Heere Burgemeester Orlers in zyne Beschryving der Stad Leyden, D. III. pag. 707—710., op de jaaren 1594—1601. ingeslooten, als Regent voorkoomt onder de naamen van *Frans Adriaensz. Brouwer*, en vervolgens ook van *Frans Adriaensz.*, met aflaating van het bygevoegde *Brouwer:* het geene gewislyk alleen zyne functie te kennen geeft, en dewelke, naar de gewoonte dier tyden, dan eens by den naam gevoegd; gelyk dus ook voorkoomt: *Houtcooper*; *Wantsnyder*; *Verwer*; *Bootercooper*; *Pannebacker*; *Waerdeyn*; *Rootsieder*; *Olyslager*, *Goutsmid*; *Coorencooper*; *Schoemaker*; en diergelyke van de functien ontleende byvoegzelen; en dan wederom achtergelaaten werd: terwyl deeze Heer Frans Adriaansz van Leeuwen ook voorkoomt; als Schepen deezer Stad in de jaaren 1605. 1606. 1607. 1608. 1609. 1610. 1611. 1613. 1614. 1615.; als Burgemeester in 't jaar 1616.; als Kerkmeester in 't jaar 1628.; en als Weesmeester in de jaaren 1628. en 1629.; hebbende ook inmiddels het ampt van Thezaurier Ordinaris deezer Stad waargenoomen; gelyk te zien is by den genoemden Heere Burgemeester Orlers in het aangetoogene Deel III. pagg. 649. 650. 651. 652. 666. 681. en 701.; en is die Heer vervolgens op den 20. April van den jaare 1630., zynde alstoen bynaa het oudste Lid van de Groote Vroedschap deezer Stad, alhier overleeden; blykende de oude MS. Aanteekeningen der Stad Leyden, onder my berustende. Doch, op welken grond dit gezegde van den Heere Frans Adriaansz van Leeuwen, dat dit accoord niet is voltrokken, steunde, heb ik niet konnen ontdekken. Inmiddels moet ik volstrektlyk het tegendeel van dit gezegde besluiten, niet alleen, uit deeze hier ingelaschte Resolutie van Die van den Gerechte zelve, zynde eene Acte Approbatoir op een reeds voltrokken Contract, by dewelke hun Ed. Groot Achtb. zelve zeggen, te hebben *gesien de originele brieven daer van gemaeckt* en *in tvoorsz accort geconsenteert ende bewillicht, ende oversulcx verclaert dat de brieven in*

den Schout en Ambachtsbewaarderen van Hazerswoude, of met de Leproosmeesteren van dit Ambacht, naardien nog tot op den huidigen dag jaarlyks door de Leproosmeesteren van Hazerswoude aan de Meesteren en Regenten van dit Gasthuis wordt verantwoord en overgegeeven, zoo veel als in de Kerk van Hazerswoude des Zondags by wege van aalmoessen ten behoeve der Leproozen wordt ingezaameld, waardoor dit Gasthuis dan ook nog altoos verbonden blyft, voor de arme Leproozen van Hazerswoude behoorlyke zorg te draagen (1).

Vervolgens koomen alhier in aanmerking zeekere bevelen, in den jaare 1673. door de Meesteren en Regenten van dit Huis, tot weering van verscheide onbetaamlykheden en ongeöorloofde misbruiken, dewelken van tyd tot tyd waren ingesloopen; als meede tot verdere bewaaring der goede orde en tucht, in diergelyke Huizen altoos ten hoogsten noodzaaklyk, beraamd en vastgesteld; en zynde van deezen inhoud:

„ *Ordre ende Regelement, waer*
„ *naer alle die gene die in 't*
„ *Vrouwe Elysabeths Gasthuys*
„ *(geunieert met de Leproosen*
„ *binnen Leyden) woonen, haer*
„ *selven leven te reguleren,*
„ *ende te gedragen, soo wel*
„ *Proveniers, als Sael-Moe-*
„ *ders, Keucken-Meysens,*
„ *Sael-Meysens, als andere,*
„ *Oude Luyden op de Salen*
„ *woonende.*

„ Alsoo de Meesteren ende Regenten van het Vrouwe Elysabeths Gasthuys, geunieert met het Leproos-Huys binnen Leyden, tot haren leetwesen hebben ondervonden, hoe dat van tijt tot tijt, tegens hare goede meyninge zijn in-gesloopen, verscheyden onbetamelicke misbruycken, en onhebbelick-heden, ende dagelicx meer ende meer werden gepleegt, door eenige quaetwillige, in het Gods-huys woonende, niet alleen tot groot nadeel van het voorsz. Gods-huys; maer oock tot bedroevinge van veel eerlicke ende Godtvreesende Luyden daer in woonende.

„ Soo hebben de gemelde Regenten hoognoodig geacht tot weeringe van de voorsz. misbruyken en onhebbelickheden, ende hand-havinge van alle goede Ordre te resolveren, gelijck „ zy

in vougen voorsz verleden ende gepasseert zullen werden, zoe veel die den voorsz Leproosbuyse eenichsins aengaen mogen: tot welke verklaaring en bewilliging gewislyk de Magistraat van deeze Stad niet zoude zyn gekoomen, indien niet te vooren aan hun Ed. Groot Achtb., zoo uit de gezegde *Originele brieven*, als anderzins, van de volkoomene toestemming van die van Heer-Jacobswoude ten deele uiten was gebleeken: maar ook nog te meerder, uit de Resolutie van de Groote Vroedschap deezer Stad van den 19. Augusty 1766., by-dewelke hun Ed. Groot Achtb. deeze Conventie, als in weezen zynde en nog stand houdende, inroepen en erkennen: Dit nu zoude zeekerlyk (zoo als men vertrouwt) geen plaats konnen gehad hebben, wanneer men, in de Registers deezer Stad gezocht hebbende, aldaar had gevonden, dat dit Contract niet was voltrokken geworden, gelyk zulks alsdan in dezelven noodzaaklyk moest aangeteekend zyn, in aanmerking en van de verpligting en van de onvergelykelyke accuratesse en vaardigheid van den in dien tyd leevenden Heere Jan van Hout, Secretaris deezer Stad; aan welken Heere ik op verscheide plaatzen van dit werk, en wel inzonderheid op Bladz. 903. in de Aanteekening No. 4, met allen lof, maar echter nog nooit genoegzaam naar zyne verdiensten, heb gedacht.

(1) Hoe gaarne ik dit Contract of eenig echt bewys van des zelfs woordelyken inhoud, zoo als het zelve voorheen is geslooten geworden, aan den Leezer zoude meededeelen, is my zulks geheel ondoenlyk, naardien men het zelve, noch alhier te Leyden onder de papieren van dit Gasthuis, noch ook te Hazerswoude, alwaar op myn verzoek naa het zelve is gezocht, heeft konnen vinden: terwyl echter de zeekerheid van dat Contract vaststaat uit de jaarlyksche verantwoording van dit inkoomen, zoo als dezelve in de Reekening, door de Meesteren en Regenten van dit Gasthuis, in gevolge der bevelen van Die van den Gerechte, breeder hier booven, op Bladz. 989-992., door my opgegeeven, jaarlyks aan de Heeren Royeermeesteren deezer Stad gedaan wordende, is vermeld: Dus vindt men aldaar in de Reekening voor den jaare 1763. het vierde hoofdstuk van dezelve Reekening aldus geïntituleerd: „ *Ontfangst weegens 't geene geproveneert is van de Leproosen.*" en vervolgens: „ Ontfangen van „ de Leproos-meesteren van Haaserswoude „ over 't geen daar in de Kerk zondags gecollecteerd is zeedert den Eersten January „ tot den laatste December 1763. de somme „ van Vierenveertig gulden, twee stuivers en „ tien penningen." Gelyk zulks uit dezelve Reekening, berustende ter Reekenkaamer deezer Stad, kan gezien worden: uit dewelke dan meede blykt, dat aan deeze Leproozen uit eene oude stichting nog zeeker *Memorie-Goed* is opgekoomen, naardien ook aldaar gevonden wordt dit volgende: „ Jaarlyks een „ Memorie van zeker Legaat van *f* 1: 4: - „ verschynt primo Mey."

„ zy eenparighck hebben geresolveert
„ ende resolveren by desen, als volgt:
I. „ Eerstelik, dat een yder het zy
„ Provenier, ofte Provenierster, ofte
„ een ander op de Zalen haer plaets
„ hebbende, haer sullen hebben te ver-
„ genoegen met de Kleedinge, Portie
„ of ander Tractement, haer vande
„ Buyte-moeders ofte Binne-moeder,
„ toe-gereykt, en aengedaen, sonder
„ eenig tegenspreken hebben aen te
„ vaerden, ofte by quaetwilligheyt,
„ sal by de Binne-vader ofte Binne-
„ moeder, by provisie (de quaetwilli-
„ ge) haer Portie onthouden, ende de
„ eerste vergaderinge ter correctie van-
„ de Regenten gestelt werde.
II. „ Ten tweeden, en sal niemant
„ van sijne Portie 't zy Spijs of Drank
„ aen yemant buyten het Huys mogen
„ mede deelen ofte uyt mogen dragen,
„ nochte aen Tafel sittende eenige Spijs
„ 't zy Broot, Boter, Kaes, Vleesch of
„ yets anders mede te nemen, maer haer
„ bekomst aende Tafel eeten, ende be-
„ hoorlick met Spijs en Drank toe te
„ gaen op peene van drie-maenden uyt
„ het voorsz. Godts-huys geset te
„ worden.
III. „ Ten derden, en sullen geen
„ Zael-moeders ofte haer Meysjens ver-
„ mogen te geven ofte te verkoopen,
„ eenigh vier ofte doovekolen buyten
„ het Gasthuys, oock niet buyten haer
„ Zalen, sonder order ofte verlof vande
„ Binne-vader ofte Binne-moeder op
„ verbeurte van telken 6. stuyvers bo-
„ ven 't geene sy genoten hebben van
„ 't vier of doovekolen, en sullen de
„ Turf en ander brant ten beste profijte
„ van 't Gasthuys gebruyken, oock sal
„ niemant vermogen eenige doove-ko-
„ len, onder, ofte in sijn Betstede,
„ mogen setten.
IV. „ Ten Vierden, soo werden aen
„ alle Zael-moeders en haer Meysjens,
„ seer ernstelick gelast, dat wanneer,
„ (gelijk het veel tijts gebeurt is) dat
„ yemant sijn selven komt te verloopen,
„ in heeten drank, 't zy in Brandewijn,
„ of yets diergelijke, waer door sy on-
„ bequaem zijn om het geene haer ge-
„ commandeert wort, te verrichten,
„ aenstonts aen den Binne-vader of Bin-
„ ne-moeder sullen moeten te kennen-
„ geven, op dat sulke misbruyken voor-
„ gekomen werden.
V. „ Ten Vijfden, en sal niemant
„ als hy te bedde gaet, Vuer ofte Licht,
„ vermogen by hem te hebben, byson-
„ der die boven slaept: maer sal haer
„ beneden moeten warmen, of haer
„ eeten koken, of verwarmen, oock
„ sullen de Zael-moeders, en Meys-
„ jens, alle avonden, van bedstede tot
„ bedstede moeten gaen, ende visite-
„ ren de stooven, of yemant vier in sij-
„ ne stooven heeft, om 't selve aen-
„ stonts uyt te doen, ende sullen de
„ Zael-moeders en Meysjens sorge dra-
„ gen, datter alle nacht twee Emmeren
„ vol waters voor brant (daer ons Godt
„ voor verhoeden wil) moeten houden,
„ op verbeurte telkens 3. stuyvers tot
„ profijte van 't Godts-huys.
VI. „ Ten sesten, die des avonts
„ voor haer eygen gewin (door toela-
„ ten vande Buyte-moeders) Spind,
„ sal 't licht selfs moeten besorgen, en-
„ de des avonts ten acht uyren moeten
„ uytscheyden, ende voor negen uyren
„ te bed zijn, oock en sal niemant buy-
„ ten het Godts-huys mogen gaen
„ Spinnen.
VII. „ Ten sevenden, sal yder Pro-
„ venier, alleenig zijnde ofte meer, in
„ een bysonder Huysken woonende; elk
„ Huysken, des winters alle veertien
„ dagen een half pint Oly hebben, be-
„ ginnende met den eersten Saterdag in
„ November tot den laetsten Saterdag
„ inde Maert ende na negen uyren geen
„ vuer of licht te mogen branden, ten
„ zy by sieckte.
VIII. „ Ten achtsten, sullen alle die
„ gene die in het voorsz. Godts-huys
„ woonen ende aen de Tafel eeten, moe-
„ ten des voor-middagh voor elf uyren,
„ ende des avonts voor ses uyren t'huys
„ zijn, op verbeurte van haer mael,
„ maer haer mael versuymt hebbende,
„ sullen des Somers voor acht uyren,
„ beginnende met den eersten April,
„ en des Winters ten vier uyren t'huys
„ zijn, beginnende met den eersten
„ October, oock sal niemant des Win-
„ ters, ofte op ander tijden by avont
„ na dat de poort is toe gedaen, ver-
„ mogen uyt te gaen, sonder alvooren
„ verlof vande Binne-vader, ofte Moe-
„ der versocht te hebben, op de ver-
„ beurte telkens van 3. stuyvers ten pro-
„ fijte van het Gasthuys.
IX. „ Ten negende, en sal oock nie-
„ mant 't zy Zael-moeders, Prove-
„ niers, Keucken- ende Sael-meysjens
„ of eenige Oude-luyden, 't is wie het
„ soude mogen zijn, niemant uytge-
„ sondert, des nachts vermogen uyt te
„ blijven sonder alvoorens het aen de
„ Binne-

„ Binne-vader, ofte Moeder bekent te „ maken, en behoorlik consent te heb- „ ben, of sal sonder oogluyking uyt het „ Huys geset worden.

X. „ Ten thienden, en sullen geen „ Proveniers, ofte eenige Oude-luy- „ den, die hare Kleederen, soo Lin- „ den, als Wollen van het Gods-huys „ zijn genietende, buyten het Gast- „ huys gaen werken 't zy Kraem-be- „ waren, of uyt schrobben gaen of yets „ anders, ten zy alvooren het selvige „ aen de Binne-vader, ofte Moeder, „ hebben bekent gemaeckt, waer en wat „ werk sy gaen doen, en na het gedane „ werk, de helft vande winst aende „ voornoemde Binne-vader oprechte- „ lick aen te geven op de verbeurte van „ het onderhout vande voorsz. Kleede- „ ren, oock sal den voornoemde Binne- „ vader op de eerste vergaderinge vande „ Regenten doen rekeninge van sijn „ ontfang hier vooren genoemt.

XI. „ Ten elfden, en sullen oock „ geene Proveniers, Zael-Moeders, „ Keucken-meysjens, Zael-meysjens, „ of eenige Oude-luyden, vermogen te „ gaen klagen, van eenigh quaet Tra- „ ctement, aen de Buyte-vaders, Buyte- „ moeders, of aen eenige ander Luyden „ buyten het Gods-huys of binnen, „ sonder alvoorens aen de Binne-vader, „ ofte Moeder geklaegt te hebben, of „ sullen soo lange wachten tot de ver- „ gaderinge vande Buyte-vaders, ofte „ Moeders zijn sal.

XII. „ Ten twaelfsten, soo wie de „ Buyte-vaders, Buyte-moeders, ofte „ Binne-vader en Binne-moeder, wie „ het oock zy in het Huys woonende „ qualik komt te bejegenen, 't zy met „ woorden ofte met gelaet of andersins, „ sal sonder eenig oogluyking uyt het „ Huys geset worde.

(*Laager stond*)

„ Alle welcke voor-verhaelde Artijc- „ kelen ende Poincten by de ge- „ melde Regenten zijn geresolveert „ ende gearresteert, op den 28. „ Augustij 1673. en op alle Sale „ voor-gelesen, op den 4. Septem- „ ber des selven Jaers 1673.

My present

(*Geteekend*)

C. van Gooten.

En, naardien tot verbreeking van deeze zoo noodige goede orde eene groote aanleiding zoude konnen geeven, wanneer aan de geenen, die zich voor zeekere somme gelds de vrije kost en inwooning in een byzonder Huisje van dit Gasthuis hebben gekoft en bedongen, en nochtans gehouden zyn, zich stiptelyk naar de voorgaande en andere bevelen, door de Meesteren en Regenten van dit Huis, tot deszelfs welzyn, van tyd tot tyd beraamd, en verder in alle behoorlyke onderdaanigheid en geschiktheid te gedraagen, zoude zyn toegelaaten, om, zonder voorafgaande kennis en toestemming van de Meesteren en Regenten, tot hunne bywooning by zich inteneemen zoodaanige Mans- of Vrouwspersoonen, als zy zouden goedvinden, en welke, dus inwoonende, persoonen zouden zyn buiten allen opzigt en gehoorzaamheid der Meesteren en Regenten en zich niet verpligt achten, om zich aan de in dit Huis vastgestelde bevelen te onderwerpen; het geene tot een merkelyk naadeel van dit Gasthuis zoude konnen gedijen, zoo hebben de Heeren Meesters en Regenten van dit Huis, willende alle verwarring in het zelve tegengaan en, zoo veel in hen is, den geheelen ondergang van dit oude schoone Gasthuis voorkoomen, met voorkennis en goedvinden van de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren en Regeerderen deezer Stad, daartegen, in den jaare 1763., met een eenpaarig en zeer naadruklyk Besluit voorzien, 't welke, alzoo het tot een gepast richtsnoer van andere diergelyke Huizen kan strekken, ik gemeend heb, alhier te moeten inlasschen.

„ *Resolutie.*

„ Overmits men in ervaringe gekoo- „ men is, dat er sommige prove- „ niers en provenierssters, die hunne „ kost en inwooning hebben gekogt in „ 't Vrouwe Elisabeth Gasthuys geu- „ nieert met de Leproosen binnen Ley- „ den, in die verbeelding zyn, dat het „ hun zoude vryftaan, om (zelfs zon- „ der mede weeten der Meesteren en „ Regenten van het voornoemde Gast- „ huys) by zich in hunne Woonhuysjes „ in te neemen zoodaanige Mans en „ Vrouws Persoonen tot hunne bywoo- „ ning als zy koomen goed te vinden, „ en dat wel onder diverse pretexten en „ benaamingen, welke Persoonen dus „ staan geheel buiten de directie en ge- „ hoorzaamheid der Meesteren en Re- „ genten, en zich ongehouden achten, „ en ook niet verpligt zyn te observee- „ ren de bevelen, dewelken van alle „ oude Tyden tot welzyn van het zelve

„ Gasthuys geoordeeld zyn te moeten „ worden onderhouden, 't welk alles is „ strekkende tot kleinagting der Mee- „ steren en Regenten, tot verbreeking „ der zoo noodige goede ordere, en dus „ tot merkelyk nadeel, jaa door den „ tydt een geheele te vreezene ruine en „ ondergang van het zelve Gasthuys.

„ Zoo is 't dat Meesteren en Regenten „ van het voornoemde Vrouwe Elisa- „ beth Gasthuys geunieert met de Le- „ proosen binnen Leyden, als daar toe „ speciaal gequalificeerd door Haar Ede- „ le Groot Achtbaaren de H: H: Bur- „ germeesteren en Regeerders deezer „ Stad, als toekoomende de Opperdi- „ rectie van alle de binnen deeze Stad „ geleegene publike Godshuyzen, met „ voorgaande goedvinden en Approba- „ tie van hun Ed. Gr. Achtb., hebben „ geresolveerd en gearresteert, gelyk „ zy by deesen resolveeren en arrestee- „ ren: Dat voortaan geen Proveniers „ of Provenierssters in het Huysje het „ welke zy bewoonen eenig Logement „ of verblyf aan eenige Mans of Vrouws „ Persoonen zullen moogen geeven, on- „ der welke pretexten, benaamingen, „ of reedenen zulks ook zoude moogen „ zyn, zonder voorgaande expres Con- „ sent en bewilliging van de Meesteren „ en Regenten van het voornoemde „ Gasthuys, langer *tyd*, dan voor ééne „ Maandt, aan die geenen dewelke „ buyten den Lande van Holland, en „ Westvriesland hun vaste Woonplaats „ hebben; en voor geen langer tyd, „ dan voor veertien daagen aan die gee- „ nen die in de voorzeide Landen van „ Holland en Westvriesland hunne va- „ ste Woonplaats hebben, dat ook aan „ de Mans of Vrouws Persoon of Per- „ soonen, dewelken volgens de hier bo- „ ven bepaalde tyd hun verblyf ten hui- „ ze van eenen der Proveniers of Pro- „ veniersters hebben gehadt, en binnen „ dezelve tyd wederom zyn vertrok- „ ken, niet weederom op nieuws eenig „ Logement of verblyf zal moogen „ worden gegeeven, gelyk ook aan nie- „ mand wie het zoude mogen zyn zon- „ der voorgaande expres Consent en „ bewilliging van de Meesteren en Re- „ genten van het voornoemde Gasthuys, „ dan naa verloop van zes Maanden, te „ reekenen van den tyd van hun vertrek „ uit het voornoemde Gasthuys, wan- „ neer ook wederom de hier voor be- „ paalde tyd by hun verblyf of Loge- „ ment stiptelyk zal moeten worden in „ acht genoomen, zonder dat dezelve „ onder eenigerhande pretexten of voor- „ wendzels zal moogen worden ver- „ langd, in eenigerleye manieren, zon- „ der voorgaande expres consent en be- „ williging van meergemelde Meeste- „ ren en Regenten van het voornoemde „ Gasthuys; op pœne dat die geenen „ der Proveniers of Provenierssters, de- „ welken contrarie deezes zullen koo- „ men te handelen, en dus aan eenig „ Mans of Vrouwspersoon langer Lo- „ gement of verblyf in hunne Huysjes, „ dan voor de by deezen bepaalde tyd, „ accordeeren en vergunnen, geen Spys, „ Drank, of eenige Preuves zullen ge- „ nieten, maar het zelve geheel en al „ verliezen, zoo lang als aan eenige „ persoon of Persoonen, booven de hier „ vooren gepermitteerde vastgestelde „ tyd, zonder voorgaande expres con- „ sent en bewilliging der meergemelde „ Meesteren en Regenten van het Gast- „ huys eenig Logement of verblyf zul- „ len vergunnen. Alles echter met dien „ verstande dat het een Provenier of „ Proveniersster ten allen tyde, des ver- „ langende, zal vrystaan zich by de „ meergemelde Meesteren en Regenten „ van dit Gasthuys te addresseeren, en „ van welgemelde Meesteren en Re- „ genten te verzoeken, dat aan hun moo- „ ge worden toegestaan, de by hen ge- „ logeerd hebbende Mans of Vrouws- „ persoonen langer by zich Logement „ of verblyf te vergunnen, of naa hun „ vertrek by zich wederom eerder in te „ neemen, dan hier boven is gepermit- „ teerd en bepaald, met byvoeging der „ Waarachtige reedenen, van het zelve „ verzoek, op welk verzoek de Mee- „ steren en Regenten naar omstandig- „ heeden der zaaken zoodaanig zullen „ disponeeren, als zy ten nutten en dien- „ ste van den Provenier of Provenier- „ ster, by of voor dewelke dit verzoek „ zal zyn gedaan, en zonder benaadee- „ ling van dit Gasthuys, of verbreeking „ der zoo noodige goede orde in het „ zelve, zullen oordeelen te konnen „ strekken. En ten eynde dat deeze „ Resolutie stiptelyk worde geobser- „ veert, zoo werdt de binne Vader en „ binne Moeder van dit Gasthuys wel „ expresselyk geordonneert naauwkeu- „ rige toezigt te neemen, dat door gee- „ nen der Proveniers of Provenierssters „ aan eenig Mans of Vrouwspersoon „ langer of eerder Logement of verblyf „ in hunne Huisjes worde vergund, dan

„ het

„ hier vooren is gestatueerd; en wyders „ gelast, dat indien zy mogten bevinden, dat door iemand der Proveniers, „ of Provenierfters contrarie aan deeze „ Resolutie werde gedaan, daar van „ immediaatelyk kennis werde gegeven „ aan de meergemelde Meesteren en Regenten. Gelyk ook wederom aan de „ andere bediendens van dit Gasthuys „ wordt gelast, dat zy, ziende of koomende te verneemen, dat deeze niet „ in allen deelen worde naagekoomen, „ ten eersten aan den binne Vader en „ binne Moeder zulks zullen aandienen, op dat deezen zich daar op terstond zonder eenig uitstel konnen informeeren, gelyk zy ook gehouden zyn van het hen aangediende en „ bevondene aan de Meesteren en Regenten behoorlyk raport te doen. En „ reserveeren zich de meergemelde „ Meesteren en Regenten omtrent den „ binne Vader en binne Moeder, als „ ook omtrent de verdere bedienden van „ dit Gasthuys, dewelken in deezen „ naalaatig mogten worden bevonden, „ als dan zoodaanig te disponeeren als „ zy tot welzyn van het voornoemde „ Gasthuys zullen vinden te behooren. „ Ende op dat een ieder dien zulks aangaat hier van behoorlyk kennisse zoude konnen bekoomen, ten einde zich „ daar naar te konnen gedraagen, zal „ Copie deezes op drie à vier plaatzen „ binnen dit Gasthuys worden geaffigeerd, tot een iegelyks naaricht.

(*Laager staat*)

„ Aldus gedaan en Eenpaariglyk (naar „ voorgaande goedvinden en approbatie en speciale qualificatie „ van de Ed. Gr. Achtb. Heeren „ Burgemeesteren en Regeerders „ deezer Stad als hebbende de opperdirectie van alle de binne deeze Stad geleegene Publieke Godshuyzen) geresolveert en gearresteert, by alle de Meesteren en „ Regenten van het Vrouwe Elisabeth Gasthuys geunieert met de „ Leproosen binnen Leyden, op „ huiden den 4. January 1763.

(*en is geteekend*)

Johan Bonenfant.
P. G. Dryfhout.
G. V. Hoogeveen.
Adriaan Drabbe.
J. Crucius.

Dit Vrouwe-Elizabeth-Gasthuis, vereenigd met de Leproozen, wordt als nog bestierd door vyf (1) Meesteren en Regenten (2), dewelken, even als de Meesters en Regenten der andere Godshuizen binnen deeze Stad, gehouden zyn

(1) Dit Gasthuis is oudtyds alleenlyk door vier, doch sedert den jaare 1581. door vyf, Meesteren en Regenten bestierd geworden, gelyk genoeg kan blyken uit de lyst der geenen, die deezen dienst hebben waargenoomen, te vinden by den Heere Orlers in zyne Beschryv. der Stad Leyden, D. III, pag. 707—710.; en is zulks, waarschynlyk, alstoen, in naavolging van het geene reeds plaats had omtrent het getal der Meesteren en Regenten van de Sinte Katarine en Cecilie Gasthuizen, het welke niet alleen in den jaare 1570. en vervolgens, (zoo als by denzelfden Heere Orlers, meede aldaar op Bladz. 703—707., te zien is) maar zelfs bereids veel vroeger (gelyk ik in de oude onder my berustende MS. Aanteekeningen, raakende deeze Stad, vinde, dat, daar men te vooren altyd was gewoon geweest, het bestier van het Sinte Katarine Gasthuis aan vier persoonen aantebeveelen, men naderhand en wel in den jaare 1534. en vervolgens jaarlyks vyf Meesters en Regenten over het zelve Gasthuis heeft aangesteld) tot een vyftal was gebragt, ook omtrent dit Gasthuis ingevoerd, misschien wel uit inzigt der meerdere last aan deeze Meesteren en Regenten toegeschikt, naardien het Lieve Vrouwe Gasthuis, korten tyd daarnaa, in dit Elizabethe Gasthuis is ingelyfd geworden, gelyk hier booven op Bladz. 181. en 186. is gezegd. En hier uit blykt dan klaarlyk, dat den Heere Van Mieris zich vergist, wanneer Hy, hier booven op Bladz. 177. en Bladz. 195., te kennen geeft, dat de bestiering van alle de Godshuizen binnen deeze Stad eertyds door vier Regenten is waargenoomen, en wel zoo lang, tot dat by eene Resolutie, door Die van den Gerechte op den 27. December 1668. genoomen, daarontrent verandering is gemaakt; terwyl ik ook nog in myne zoo even aangetoogene oude MS. Aanteekeningen vinde, dat deeze Resolutie alstoen alleenlyk is genoomen met opzigt tot het Arme Weeshuis deezer Stad, het welke tot op dien tyd was bestierd door vier Meesteren en Regenten; en waarontrent ten dien dage is goedgevonden, dat voortaan jaarlyks vyf Meesters en Regenten over het zelve zouden worden aangesteld.

(2) Dit Gasthuis eerst gesticht zynde in den jaare 1428., gelyk hier booven, op Bladz. 181. en 182., als ook by den Heere Orlers in zyne Beschryv. der Stad Leyden, D. I. Hoofdst. VII. pag. 132., te zien is, twyffele ik, of de oude Keure van den jaare 1351., vorderende, dat niemand, die minder tyds, dan zeven jaaren lang, poorter van deeze Stad was geweest, tot Gasthuismeester zoude moogen worden verkoozen, wel ooit tot den dienst van dit Gasthuis betrekking gehad hebbe. En is deeze Keure te zien hier booven, op Blad. 987.

zyn jaarlyks aan de Heeren Royeermeeſteren deezer Stad te doen behoorlyke reekening en verantwoording van hun gehouden bewind (1), in 't welke zy voorheen de hulp van een Rentmeeſter genooten; doch welk ampt, ſeedert den jaare 1760., in gevolge van de voorige bevelen der Groote Vroedſchap, geheel is vernietigd (2). Gelyk ook nog vyf Buitenmoeders of Regenteſſen, welker dienſt de Heer Burgemeeſter Orlers (3) ons kortelyk opgeeft, den Meeſteren en Regenten van dit Gaſthuis, in de beheering van al 't geene noodzaaklyk wordt vereiſcht, behulpzaam zyn.

Hoedaanig wyders de Regeering deezer Stad, en reeds in vroegere, en ook naaderhand in laatere tyden, door haare goede en wyze ſchikkingen, heeft getoond, ſteeds het welzyn der openbaare godvruchtige Geſtichten, welker opperſte toezigt aan haar is aanbevoolen, te beöogen, en daarom ook inzonderheid eenige noodige voorzieningen omtrent de legaaten, maakingen en mildaadige buitengewoone giften, dewelken aan deeze Geſtichten zouden moogen te beurt vallen, heeft gemaakt, en al het welke dan al meede zyne betrekking tot dit Vrouwe-Elizabeth-Gaſthuis, vereenigd met de Leproozen, heeft, is te vooren (4) door my reeds in het breede aangetoond geworden; zoodat ik hier alleen nog maar moet byvoegen, dat de Meeſteren en Regenten van dit Godshuis, ten einde de liefdaadigheden der geenen, die aan dit Geſticht bereids voor den jaare 1733. ten goede hadden gedacht, zoo wel vereeuwigd werden, dan derzulken, dewelken naadien tyd aan het zelve zouden worden beweezen, hebben goedgevonden, op het tafereel, door hen, ten bevele van de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte van den 3. February 1733. (5), vervaardigd en in dit Geſticht openlyk ten toon gehangen, te plaatzen de naamen der geenen, die, ſeedert den jaare 1667. (6), aan dit Godshuis hunne buitengewoone liefdegaaven hebben meedegedeeld of beſprooken. En, naardien my een getrouw afſchrift van dit Tafereel is overhandigd, zoo heb ik, ten einde daarvan een altoosduurend gedenkteeken zoude moogen overblyven, goedgedacht, het zelve alhier intelaſſchen.

N A A M E N

DER LIEFDADIGEN, DIE DIT GODTS-HUYS BEGIFTIGT HEBBEN.

Jaar.		Gul.
1667.	Mauryn van der Aa, C^r: Burgermeeſter.	*f* 200.
1667.	Cornelia Hoogboot.	200.
1668.	Cornelis vander Meer, Capitein der Schuttery.	200.
1669.	Simon van Dorp, 40.	300.
1669.	Pieter Buytenveſt.	250.
1670.	Jacob van Swanevelt, Regent van dezen Huyze.	315.
1670.	Cornelis van Kerchem, Capitein der Schuttery.	315.
1670.	Adriaan Peeper.	793.

Jaar.

(1) Over dit punt der te doene Reekening kan men zien hier booven, op Bladz. 988-992., en het ter loops gezegde op Blad. 1076.

(2) Gelyk dit te zien is hier booven, op Bladz. 176. en op Bladz. 988. in de Aanteekening N°. 2.

(3) In zyne Beſchryv. der Stad Leyden, D. I. Hoofdſt. VII. pag. 134., alwaar deeze Heer ook ter loops van den dienſt der Meeſteren en Regenten ſpreekt. Men kan insgelyks over dit Godshuis naazien, 't geene kortelyk beſchreeven is door M^r. Sim. van Leeuwen in zyne Korte Beſchryv. van Leyden, pagg. 56. & 57. en door den Schryver van den Tegenw. Staat van alle Volken, D. XIV. Hoofdſt. X. pag. 545.

(4) Bladz. 1077-1080.

(5) Dit bevel is te vinden in het hier booven, op Bladz. 202. en 203., bygebragte Beſluit van Die van den Gerechte deezer Stad.

(6) Dit tydſtip zal, waarſchynlyk, door de Meeſteren en Regenten van dit Godshuis zyn uitgekoozen, omdat men alstoen, in gevolge der Reſolutie by Die van den Gerechte op den 31. Auguſty 1662. genoomen en op den 12. September daaraanvolgende gereſumeerd, (te vinden hier booven op Bladz. 1078.) met de byzondere beſtiering der Legaaten, Maakingen en Vrywillige giften, beloopende booven de éénhonderd gulden, zal hebben een aanvang gemaakt: En zullen moogelyk van veele, voor dien tyd aan dit Gaſthuis beweezene, liefdaadigheden geene byzondere of nette Aanteekeningen gehouden zyn, of ten minſten niet wel konnen gevonden worden.

Jaar.		Gul.
1671.	N. Frererus, M. D.	150.
1672.	Jan Jansz. Achthoven.	100.
1673.	Johan de Bye.	200.
1673.	Johan Buytenveft, M. D.	200.
1678.	Elizabet Cornelis, Wed. van Adriaan Grootvelt, 40.	150.
1678.	Johan van Peenen.	200.
1682.	Jacob van Broeckhoven, Burgermeester.	3200.
1682.	Theodora Gool.	400.
1692.	Willem Buytenveft.	200.
1696.	Catharina Elifabeth de Ruyfcher, Huysvrouw van D°. Petrus Bodaan.	2000.
1699.	Maria van Dorp, Wed. van Mr. Gerard van Alphen.	200.
1701.	Johanna van Beveren, Wed. van Hugo Brugman van Os.	1000.
1702.	Mr. Jeremias Basfee.	250.
1707.	Claas Coene en Aaltie Stoters, Binnen Vader en Moeder.	800.
1707.	Francois le Butto.	200.
1707.	Johanna vander Mey, Wed. van Lambertus van Swieten.	500.
1708.	Johanna Cabeljauw, Wed. van Abraham Hoogboot.	300.
1709.	Geertruyd van Alphen.	300.
1711.	Johanna Malvefey, Wed. van Adr. van Affendelft, Capt.	500.
1711.	Catharina de Vlaag, Provenierfter.	200.
1711.	Eva Veer, Huisvrouw van N. Baalde, te Rotterdam.	1000.
1720.	Jeremias Basfee, in geldt. en nog omtrent elf Mergen Landt.	1000.
1721.	Johannes Rees en Cornelia Prs Effenop.	250.
1731.	Mr. Pieter dela Coert, uit de Nalatenfchap vanden Hr. Mr. Pieter van Groenendyk, Secretaris dezer Stede.	2060.

GIFTEN, *zedert de oprechtinge vande* LEGAAT-KASSE.

1737.	Magteld Gefchiers, Conventuaal.	350.
1738.	Vr. Maria van Willigen, Wed. van den Hr. Mr. Albert Meerman, Burgerm.	1000.
1741.	Vr. Glaudina van Groenendyk, Wed. van den Heer en Mr. Jeremias Basfee.	1000.
1744.	Willem van Heyningendoorn, en Geisje Braffers, Binnen Vader en Moeder.	400.
1747.	Henderina de Jongh, Conventuaal.	214.
1753.	Jacobus Lieba, Provenier.	100.
1754.	Vr. Jacoba Schrevelius Wed. van de Hr. Willem Mylius, M. D.	2000.
1763.	De Heer en Mr. Johan Schrevelius.	600.

Dit alles niet tegenftaande, zyn, niet alleen door de te geringe achtgeeving op de niet zeer groote (doch echter in de oude tyden genoegzaame) inkoomften van dit Huis, dewelken, als geenen den minften onderftand van elders (hoedaanigen men aan andere openbaare Godshuizen nog wel heeft toegevoegd) krygende, en dus alleenlyk uit de vruchten der aan dit Huis van oudsher aangekoomene goederen en der opgevolgde liefdegaaven en maakingen van eenige weinige mildaadige menfchen, haaren oorfprong hebbende, met alle zorgvuldigheid moeften worden in ftaat gehouden, en niet dan met eene goede zuinigheid en eene gepafte fpaarzaamheid (in allerleije huishoudingen, het zy openbaare, het zy byzondere, altoos, naar het oordeel van alle weldenkenden, ten hoogften noodzaaklyk) gepaard, onder veele andere zaaken, tevens met eene juifte en geduurige oplettenheid op al het geene in diergelyke Huizen genoegzaam dagelyks te pas koomt ontrent de perfoonen, dewelken voor zich de vrije koft en inwooning aldaar wilden koopen; als ook uit eenige milde liefdegiften, konden worden vermeerderd; maar insgelyks door eene ongepafte toegeevenheid en eene al te groote veronachtzaaming van de ftipte onderhouding der oude nutte inftellingen, en eene geheele verwaarloozing der voorige heilzaame bevelen, alleen tot welzyn en be-

behoud van dit ſtaaije Gaſthuis ingericht, en als een vrucht der getrouwe zorg en pryslyke aandacht van eenigen der Heeren Meeſteren en Regenten van dit Gaſthuis hier booven (1), tot een altoosduurend gedenkteeken, bygebragt, doch, by vervolg van tyd, geſtaadiglyk door ongeſtraft gebleevene en by oogluiking toegelaatene overtreedingen, zonder genoegzaame inzigt op het daarby alleenlyk beöogde voordeel van dit Huis, verzuimd en dus geheel in onbruik geraakt; 't welk alles den weezenlyken ſtaat van dit Geſticht langzaamerhand zoo geweldiglyk heeft ondermynd, dat de goede toezigt der volgende Heeren Meeſteren en Regenten, waarvan meede hier booven (2) een doorſlaande bewys is opgegeeven, niets meerder tot verdere in ſtand houding der reeds te zeer bezwaarde en dus te verre verloopene inkoomſten van dit Geſticht konde baaten, daar zy van eene krachtdaadiger onderſteuning en eene vermoogender hulp, dewelke de Godshuizen in zulke gevallen altoos gewoon zyn van den Magiſtraat te verzoeken, gelyk genoegzaam uit de voorbeelden, door den Heere van Mieris en door my in dit werk bygebragt, aan een iegelyk kan blyken, geheel bleeven verſtooken; de eertyds genoegzaame, doch naaderhand by de zoo groote veranderingen van tyden en zaaken niet toereikende, inkoomſten van dit Geſticht, van tyd tot tyd, grootelyks te rug gegaan, 't welke, nog wordende gevoegd by de thans algemeenlyk, immers hier te Lande, plaats hebbende mindere waarde van het geld en de daar uit noodzaaklyk volgende verhooging der koopprys van al het noodwendige, dan ook eindelyk den ſtaat van dit goede en nuttige Geſticht in zoodaanigen geſteldheid heeft gebragt, dat het zelve, alzoo zyne jaarlykſche inkoomſten door de onkoſten en laſten grootelyks werden overtroffen, eene merkelyke ſomme van penningen, dewelken ter betaaling deezer koſten en laſten, tot dagelyks onderhoud van dit Huis en deszelfs Inwooneren en Bedienden vereïſcht wordende, van tyd tot tyd hadden moeten worden opgenoomen, waardoor men dan dit Geſticht nog daarenbooven noodzaaklyk met de jaarlykſche renten van deeze dus opgenoomene gelden had bezwaard, ten achteren geraakt was, zoodat ten laatſten, indien daartegen geene voorziening werd gedaan, door dit een en ander alle de goederen van het zelve Huis moeſten worden verſlonden. Deeze omſtandigheden nu zyn van een zoodaanig gevolg geweeſt, dat, naadat door de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeeſteren en Regeerderen deezer Stad, aan dewelken de Meeſters en Regenten van dit Geſticht, op verſcheide tyden, hunnen dagelyks klimmenden nood hadden te kennen gegeeven en om den noodigen onderſtand met allen ernſt en naadruk verzocht en aangehouden, al het zelve was overwoogen en aan Die van de Groote Vroedſchap verklaard, dat hun Ed. Groot Achtb. geene middelen tot herſtelling der vervallene zaaken van dit Gaſthuis konden uitdenken, noch aan de Leden van de Vroedſchap wiſten voorteſlaan, door de Ed. Groot Achtb. Heeren van deeze Groote Vroedſchap, in gevolge van het voorſtel van de welgemelde Heeren Burgemeeſteren en Regeerderen deezer Stad, op den 19. Augufty van den jaare 1766., is goedgevonden en bepaald, dat voortaan geene meerdere perſoonen in dit Gaſthuis zullen worden ingenoomen, en de thans in het zelve woonende perſoonen, zoo wel Proveniers, als anderen, zullen uitſterven; dat, inmiddels, ten einde dit Geſticht des te eerder werde ontheeven van de betaaling der jaarlykſche renten van de zoo ſtraks vermelde opgenoomene gelden, de Meeſteren en Regenten van dit Gaſthuis deeze voorheen opgenoomene gelden ten ſpoedigſten wederom aan de ſchuldeiſcheren zouden voldoen en afleggen, en tevens daartoe gebruiken zoodaanige penningen, als zy by eene te houdene openbaare verkooping van eenige dit Huis aankoomende goederen mogten ontfangen; en dat zy vervolgens, tot goedmaaking der koſten in het noodige onderhoud van dit Huis en deszelfs Inwooneren en Bedienden, van tyd tot tyd zoodaanige verdere goederen, aan dit Geſticht in eigendom behoorende, zullen moogen ten gelde maaken, als noodzaaklyk zal worden bevonden; en dat eindelyk, wanneer de geheele tegenwoordige bezittingen van dit Gaſthuis dus zullen zyn verteerd, alsdan, indien alle de in dit Huis thans inwoonende perſoonen nog niet mogten zyn uitgeſtorven, de nog overig zynde perſoonen uit deezes Stads beurze (voor dewelke het zelve als dan, gelyk niet zonder reeden te duchten is, zeer bezwaarende en drukken-

(1) Op Bladz. 1085—1087.

(2) Op Bladz. 1087—1089.

kende zal zyn) zullen worden onderhouden: en dat dan ten laatten, wanneer alle de thans aldaar inwoonende persoonen zullen zyn uitgestorven, dit Gasthuis tot eenig ander godvruchtig Gesticht zal konnen worden gebruikt, in dier voegen echter, dat den aldaar tegenwoordiglyk zynde Bajerd (1), als meede het vertrek, geschikt ten dienste der van buiten koomende en doorreizende Leproozen, en ook der geenen, die van Hazerswoude en Heer-Jacobswoude herwaards mogten worden gebragt (2), zullen overblyven; gelyk dit alles naaukeuriger is naategaan uit het hier volgende uittrekzel van het Besluit, door de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van de Groote Vroedschap deezer Stad, op den gezegden 19. Augusty 1766., deezer zaake aangaande genoomen.

„ *Extract uyt het Vroedschapsboek* „ *der Stad Leyden, Litt^a S. S.* „ *fol.* 56.

„ De Pensionaris van Royen heeft „ op expresse Last en Ordre van „ de Heeren Burgermeesteren en Regeerders der Stad Leyden aan de „ Groote Vroedschap aldaar voorgedragen, dat welgem^{te}. Heeren Burgermeesteren en Regeerders by 't opneemen der Reekening van het Elisabeth Gasthuys geunieert met de Leproosen geremarqueert hadden, dat „ d'inkomsten van het selve Gasthuys „ op verre na niet toerykende waaren „ het support van d'onkosten en lasten, „ welke het gem^{te}. huys moeste doen ende dragen, ende dat sulks van dat gevolg was geweest, dat de Regenten „ van het meergem^{te}. huys genoodsaakt „ waaren geweest met kennis en approbatie van Die van den Geregte dezer „ Steede, van tyd tot tyd een aanmerkelyke somme van Penningen ter voldoening der voorsz. Lasten en Schulden te negotieeren, &c.

„ Dat welgem^{te}. Heeren Burgemeesteren en Regeerders als Superintendenten vande Gods- en Gasthuysen „ binnen dese Stad zigh oversulks verpligt geoordeelt hadden om van de „ meergemelde Regenten te requireeren een specificque staat van d'inkomsten en uytgaven welke Vyff Jaren door een geslagen, ten behoeven en ten lasten van het voorschr. „ Gasthuys gepercipieert ende gedaan „ waaren. Dat deselve H: H: Burgermeesteren en Regeerders, die specificque staat bekoomen hebbende, deselve geëxamineert, ende tot hun leedtweesen bevonden hadden, dat het voorschr. Gasthuys in den tyd van Vyff „ Jaaren was ten agteren geraakt —— „ en dat het mitsdien seker was, dat zodanig een Jaarlyks nadeelig slot, de „ finantie van het meergem^{te}. Gasthuys „ eyndelyk geheel abimeeren en ruineeren zoude.

„ Dat Heeren Burgermeesteren en „ Regeerders voorschr. allerweegen haare gedagten hebben laaten gaan ter „ uytvinding van eenige fondsen tot „ soutien van de gem^{te}. gedelabreerde „ Gasthuys finantie, moeten verklaaren 'er geene te hebben kunnen uytdenken, alsoo d'omstandigheeden van „ zaaken niet permitteerden eenige belastinge op de burgerye deeser Stad te „ leggen, ofte de situatie van Stads finantie het voorsz. Jaarlyks nadeelig „ sloth van de Reekening van het meergemelde Gasthuys, uyt Stads Cassa te „ suppleeren.

„ Dat haar Ed. Groot Agtb. in die „ circumstantien sigh genoodsaakt vonden aan deese Groote Vroedschap in „ bedenking te geeven, off deselve niet „ soude kunnen goedvinden te resolveeren, en te arresteeren, dat voortaan „ geen persoonen meer in 't voorschr. „ Gasthuys zouden werden ingenoomen, en dat de Proveniers en Conventualen althans in 't gemelde Gasthuys woonende soude moeten uytsterven.

„ Off ook deese Groote Vroedschap „ niet soude kunnen goetvinden de „ meergem^{te}. Regenten te qualificeeren „ omme de Penningen ten lasten van het „ voorsz. Gasthuys genegotieert —— „ afteloffen, en daartoe een gelyk Capitaal van de Effecten, het voorsz. „ huys toebehoorende —— t'employeeren, en deselven ten dien eynde publicquelyk te verkoopen, in welk geval het selve Capitaal per reste nog „ soude bedragen &c.

„ Dat hoe seer men hier teegens met „ reede scheen te mogen remarqueeren, „ dat de Regenten van het meergem^{te}. „ Gast-

(1) Over deezen Bajerd kan gezien worden hier booven, op Bladz. 187. en 188., en ook op Bladz. 1074.

(2) Van de Conventien, Deezen aangaande voorheen gesslooten, is gesprooken hier booven, op Bladz. 1083—1085.

,, Gasthuys door het niet meerder ad-
,, mitteeren van Proveniers en Conven-
,, tuaalen, Jaarlyks de Vyff laatste Jaa-
,, ren door een geslagen, zouden ko-
,, men te missen —— 't welk meergem̃.
,, Regenten alsdan ook Jaarlyks van
,, het resteerende Capitaal zoude moe-
,, ten afsteeken, en ter gelyker som-
,, me publicquelyk verkoopen, en dat
,, daarvan wederom het noodsakelyk ge-
,, volg moeste zyn, dat in de tyd van
,, ruym tien Jaaren, het gantsche Capi-
,, taal zoude zyn geabsorbeert, het eg-
,, ter niettemin seker was, dat in die
,, tyd verscheide Proveniers en Conven-
,, tualen, welke althans een hoogen
,, Ouderdom bereyken, souden komen
,, te overlyden; 't gunt dan ook we-
,, derom aan d'andere kant een groot
,, voordeel aan de Cas van het gem̃.
,, huys soude toebrengen, en dat ook
,, daarenbooven door de voorschr. Re-
,, genten zodanige arrangementen, na-
,, mentlyk door het Combineeren van
,, Zaalen, het afschaffen van overtollige
,, bediendens, als andersints in d'uyt-
,, gaven, zouden kunnen gemaakt wer-
,, den, waardoor de finantie van het
,, selve huys merkelyk gebeneficeert,
,, en te wege gebragt zoude werden,
,, dat 'er veel meerder tyd dan tien Ja-
,, ren soude verlopen, eer en alvorens
,, het als nog resteerende Capitaal van
,, het meergemelde Gasthuys geabsor-
,, beert zoude zyn.

,, Dat al mede, wanneer men naging,
,, dat 'er jegenwoordig 54. Proveniers
,, en Conventualen in het gem̃. Gast-
,, huys overgebleeven waaren, welker
,, Jaren door een geslagen zynde, voor
,, ieder derselver uytgeleevert hadde
,, d'ouderdom van 68 Jaren en 9 Maan-
,, den, men dan ook bevinden zoude,
,, dat met by den even voorschreven
,, ouderdom van 68 Jaren en 9 Maanden
,, tien off twaalff Jaren te voegen, de
,, gemelde Proveniers en Conventualen
,, door elkanderen na verloop van tien
,, off twaalff Jaren gerekent kunnen
,, worden den ouderdom van tagtig Jaa-
,, ren bereykt te sullen hebben, waar
,, uit dan Proflueerde, dat wanneer het
,, Capitaal van het gem̃. Gasthuys zou-
,, de zyn afgelopen, en geabsorbeert,
,, en 'er nog eenige Proveniers of Con-
,, ventualen overbleeven, die in dat ge-
,, val seekerlyk door de Stad soude moe-
,, ten onderhouden werden, sulks egter
,, nog het allerminst nadeelig en lastig
,, voor de Stad zoude zyn.

,, Dat de Heeren Burgermeesteren en
,, Regeerders wyders van opinie waa-
,, ren, dat als alle de Proveniers en Con-
,, ventualen zouden zyn uytgestorven
,, het gemelde Gasthuys tot een ander
,, pieus etablissement gebruykt soude
,, kunnen werden, zodanig egter dat
,, daaraan vereenigt soude behooren te
,, blyven den Bijaart, zynde de plaats
,, alwaar arme Vrouwen door het Landt
,, rysende drie nagten (1), alsmede
,, seker appartement, waarinne de Le-
,, proosen, zoo Mannen, Vrouwen als
,, Kinderen van buyten komende mede
,, drie nagten kunnen en vermogen te
,, logeeren (2), en die van Haserswou-
,, de

(1) Dit werd ook eertyds aldus opgegeeven door den Heere Burgemeester Orlers, in zyne Beschryv. der Stad Leyden, D. I. Hoofdst. VII. pag. 129., doch de zeer naarkeurige Heer Frans van Mieris had meede reeds hier booven, op Bladz. 188., aangetoond, dat hierin door den welgemelden Heere Orlers was misgetast, naardien, en volgens de oude Keuren, en volgens de gewoonte, (dewelke insgelyks tot op den huidigen dag nog stand grypt) de vreemde en uitheemsche passeerende beedelaars, zoo in deezen Bajerd, geschikt voor Vrouwen; als in den Bajerd van het Sinte Katarine Gasthuis, geschikt voor Mans; alleenlyk *éénen dach ende nacht* moogen vertoeven en straks daarnaa uit de Stad moeten vertrekken, *ten waer* (zoo als de oude Keure spreekt) *dat zi ziec werden: in welcken gevalle zi tot het weder keeren van haer gezondicheyt toe, ter discretie van de Gasthuys-meesteren, aldaer zullen werden onderhouden.* En wordt deeze tyd van verblyf in den Bajerd voor alle vreemde en uitheemsche passeerende Beedelaaren insgelyks maar op *éénen dach ende nacht* bepaald by eene *Vernieuwinghe ende vermeerderinghe vande Burgherlicke Keuren deser Stede, daer by de bedelrye soo vande inwoonende als vreemde ende uytheemsche personen, mitsgaders t'ontfanghen, logeeren, ende in nemen der selver verboden is*, door Die van den Gerechte deezer Stad gearresteerd op den 5. September van den jaare 1611. Ook is nog (op dit pas maar twee en vyftig jaaren geleeden) naader aan alle vreemde Beedelaaren, door deeze Stad passeerende, en in de Bajerden ontfangen wordende, aldaar geen langer verblyf, dan van *éénen nacht* toegestaan by de Resolutie van Die van den Gerechte van den 22. October des jaars 1716., door den Heere van Mieris hier booven, op Bladz. 210—212., bereids geplaatst; en hier booven door my, op Bladz. 1074. in de Aanteekening N°. 1., meede aangeroerd, alwaar men ook het geene door my kortlyk noopens het gebruik van den Bajerd is aangeteekend, kan naaslaan.

(2) Door dit apartement wordt alhier gewislyk verstaan het zoo genaamde *Loophuis*, het

„ de en Hr. Jacobswoude volgens ſpe- „ ciale Conventie moeten geneſen (1) „ worden.

„ Waarop gedelibereert zynde is „ goedgevonden en verſtaan de Heeren „ Burgemeeſteren en Regeerders dezer „ Stad voor derſelver gegeeve ouvertu- „ re, iever, attentie en vigilantie te „ bedanken, derſelver voorſlagen t'am- „ plecteeren, en deſelve te Convertee- „ ren in een Reſolutie, gelykſe daarin „ geconverteert werden mitsdeſen.

(*Laager ſtaat*)

„ Aldus gereſolveert, gearreſteert, „ en gereſumeert by Die van de „ Groote Vroedſchap der Stad „ Leyden op den 19. Auguſtus „ 1766.

(*Onder ſtaat*)

„ My jegenwoordig

(*En is geteekend*)

Ysbrand van Dam.

Vervolgens hebben de Meeſters en Regenten van dit Gaſthuis, ter gedeelte- lyke voldoening aan deeze voorenſtaande be-

het welke eigenlyk is het andere gedeelte van het zoo genaamde *Leprooshuis*, welkers eene gedeelte bekend is met den naam van de *Leproozaal*; zynde dit *Leprooshuis* eene der Zaalen of plaatzen, waarin dit Vrouwe-Elizabeth-Gaſthuis is afgeſcheiden, volgens het meede aangeteekende door den Heere Orlers in zyne meermaals aangetoogene Beſchryving der Stad Leyden, D. I. Hoofdſt. VII. pag. 134., alwaar deeze Heer insgelyks zegt, dat dit *Loophuis* is de plaats, „ alwaer „ alle Leproſen, ſo wel Mannen als Vrou- „ wen ende kinderen, van buyten comen- „ de, mogen logeren ende herbergen een „ tijt van drie nachten, binnen welcken „ tijdt, men de ſelve verſorcht met vier en- „ de licht, desgelycx met ſpijs ende dranck, „ (ſo ſy 't ſelve begeeren) maer t' eynden den „ voornoemden tijt van drie nachten, ſoo „ moeten ſy wederomme vertrecken." Doch ook dit ſtrydt (volgens onder my beruſtende MS. aanteekeningen) tegen de gewoonte, naardien aan de vreemde Leproozen alhier nooit langer verblyf, dan van *éénen nacht*, (ten zy om byzondere reedenen, en wel met voorkennis en uitdruklyke toeſtemming van de Meeſteren en Regenten van dit Geſticht) is vergund, in gevolge van dezelfde ordres, dewelken ontrent de Bajerden, als zoo aanſtonds gezegd is, van ouds plaats hebben gehad en als nog onderhouden worden. Dat men intusſchen by de alleroudſte Burgerlyke Keuren, wanneer men reeds verſcheide voorzieningen ontrent het herbergen van doorreizende Beedelaaren heeft gemaakt, gelyk uit het meermaals aangehaalde onder my beruſtende MS. Keurboek, alwaar in het vyfde deel of boek, handelende van *Neringen marct ambochten boeuerye:* gevonden worden twee Keuren; de eene onder den titel: *Van mannen perſonen of vrouwen perſonen te herberghen om goidswillen off om ghelt:* en de andere onder den titel: *Vanden bedelairs als Speckbaelres:* beiden vaſtgeſteld op den eerſten December des jaars 1459., ten duidelykſten blykt, niets ontrent het herbergen van de Leproozen, dewelken van buiten in deeze Stad mogten koomen, had beraamd, deswegens behoeve zich niemand te verwonderen; naardien, in die tyden, deeze dus bezochte perſoonen ſtonden, geheel en al, onder de beſcherming der Kerke en het byzondere opzigt der Geeſtelykheid, dewelke alstoen een zoo onafhanglyk gebied oefende, dat geene Burgerlyke Overheid iets ontrent de perſoonen, onder de beſcherming der Kerke genoomen, zoude hebben durven beſluiten of beveelen: gelyk uit het hier booven, op Bladz. 1065. in de Aanteekening N°. 1., door my gezegde te zien is. Doch, wanneer men naderhand in beeter verlichte dagen van deeze blinde onderwerping aan de onbepaalde heerſchzucht der Geeſtelyken geheel was verloſt, heeft de Burgerlyke Overheid alhier het zelfde haar, zoo wel ontrent de vreemde Leproozen, als ontrent alle andere vreemde perſoonen, toekoomende recht gebruikt; waarom dan ook, zoo wel by de zoo even (op de voorgaande Bladzyde in de Aanteekening No. 1.) aangehaalde Vernieuwing en vermeerdering der Keuren op de Beedelaary, in den jaare 1611. vaſtgeſteld; en by de naadere *Vernievwinghe Ende Vermeerderinghe vande Burgherlicke Keure ende Ordonnantie deser Stadt Leyden, by de welcke de Bedelarie verboden wert, &c gedaen, gekeurt ende geordonneert by den Schout ende Schepenen der Stadt Leyden opten XI. May anno XVIC. ſeven ende twintich*; als by de uit deeze overgenoomene XCIIe Burgerlyke Keure van het in den jaare 1658. by de Heeren Schout en Schepenen, met advis en goedvinden van de Heeren Burgemeeſteren en Regeerderen deezer Stad, gearreſteerde Keurboek, aan allen en een iegelyk, hy zy jong, of oud, vrouw, man, ziek, lam, kreupel, blind, *melaetſch*; hy zy *vreemdeling* of *burger*, allerhande Beedelaary wel ſcherpelyk verbooden is geworden.

(1) Deeze Conventien ſpreeken niet alleen van *geneezing*; maar ook van een *altoosduurende onderhoud* deezer Leproozen, gelyk ik hier booven, op Bladz. 1083-1085., heb aangetoond; en waarop alhier niet te wel is gelet. En het is waarſchynlyk, dat men de zulken, die men altoos moet onderhouden, ſteeds in dat gedeelte van het Leprooshuis, 't welke de *Leproozaal* geheeten wordt, zal hebben geherbergd; terwyl het apartement, dienende alleenlyk tot eene kortſtondige logeering der van buiten koomende en doorreizende Leproozen, genaamd is het *Loophuis*, gelyk zoo aanſtonds, op de voorgaande en deeze Bladzyde in de Aanteekening N°. 2., gezegd is.

bevelen van hunne Ed. Groot Achtb., zoo tot aflegging der voorheen opgenoomene gelden, als ook tot betaaling van eenige, feedert dien tyd nog opgekoomene, fchulden, op den 2. May van den jaare 1767. verfcheide Obligatien en Losrentebrieven, bedraagende eene hoofdfomme van *f* 47810. gulden, allen fpreekende ten lafte van het Gemeene Land van Holland en Weftfriesland, en dit Gefticht in eigendom aankoomende, alhier in het openbaar verkoft; gelyk dezelve Heeren dan nu ook wederom op den 30. December deezes jaars 1768. in 't openbaar zullen veilen en verkoopen eenige Landerijen, te faamen groot elf morgen, leggende in de Blaauwe Polder onder de Hooge en Vrije Heerlykheid van Alkemade, zoo als uit de openlyk aangeflaagene Brieven van Veiling te zien is: en zullen dus ook, by vervolg van tyd, alle de verdere goederen, dit Gefticht aankoomende, ten gelde worden gemaakt, om, zoo lange die konnen ftrekken, daarmeede de jaarlykfche fchulden en laften van dit Gafthuis te betaalen. Dus ftaat, in volgende dagen, en zulks wel binnen zeer weinige jaaren, dit oude en fraaije Gafthuis geheel te worden vernietigd, 't geene, moogelyk, zoo ter bekwaamer tyd behoorlyk was toegezien, met de voorgeflaagene middelen van onderftand verzorgd zynde, wel te behouden was geweeft: jaa, waarfchynlyk, met eene geringe onderfteuning aan het zelve, buiten eenigen laft van de beurze der Stad, en ook buiten een merkelyk, immers buiten eenig algemeen bezwaar der goede Burgery, toetevoegen, als nog wel tot een gemeen nut behouden, en dus de Stad van den laft, dien dezelve (gelyk zoo even is gezegd) anderzins binnen een zeer korten tyd gewislyk te wachten heeft, en die (fchoon hy al weinig tyds mooge duuren) echter haare inkoomften als dan grootelyks zal drukken, bevryd zoude konnen worden.

Alvoorens echter myn Byvoegzel op dit Hoofdftuk te eindigen en dus van de befchryving van dit zoo fraaije Gafthuis, het welke met zeer ruime en luchtige plaatzen en fchoone tuinen is voorzien en daardoor tot een alleraangenaamft en gezond verblyf van bedaagde Lieden, dewelken geneegenheid mogten hebben, om voor zich de vrije koft en wooning, hun leeven lang geduurende, alhier te koopen, nog zoude konnen verftrekken, volftrektlyk afteftappen, moet ik dit eenige nog melden, dat de, een zeer vroolyk uitzigt over het voornaamfte gedeelte van dit Huis hebbende, ruime Vergaaderkaamer der Heeren Meefteren en Regenten van dit Gefticht pronkt met een wel uitgewerkt fchildery, vertoonende de afbeeldzelen der Heeren, dewelken in den jaare 1667. dit Vrouwe-Elizabeth-Gafthuis, vereenigd met de Leproozen, hebben beftierd (1); als ook met een ander met kwaa-

(1) In dit ftuk vindt men, behalven het afbeeldzel van den Binnen-Vader, de afbeeldzels van deeze volgende zes Heeren: Frans van Cingelshouck; Pieter Willemsz. van Yffelfteyn; Mattheus Danielsz. van Strichtenhuyzen; Johan vanden Bergh; Mattheus Tollenaer; en Mr. Jacob van Swanevelt: van dewelken de twee laafte Heeren door Die van den Gerechte eerft op den 16. October des jaars 1667. tot Regenten zyn aangefteld geworden, in de plaatzen van den Heere Adriaan Harmensz. van Ringelenbergh, dewelke op den 6. April van dat jaar was overleeden; en van den boovengemelden Heere Frans van Cingelshouck, dewelke, op den 25. July van dat zelfde jaar tot Schepen deezer Stad verkoozen en beëedigd zynde, (alles blykende by de onder my beruftende MS. Aanteekeningen, deeze Stad Leyden betreffende) daardoor van deezen dienft moeft worden ontflaagen, in gevolge van de elfde Burgerlyke Keure deezer Stad, hebbende ten titel: *Smalle dienften:* alwaar gezegd wordt: *Des en fullen tot geene foodanige dienften* (Regenten van de Gods- en Aalmoeshuizen) *gekoren mogen werden die in der tijt Schout, Burgermeefter, Schepen, Thefaurier, Wees-meefter, Penfionaris, Secretaris, Griffier, of onder Secretaris is, ende indien eenige van* *ken in [illegible] dienden [illegible] ten dage van [illegible] als vooren, fullen anderen binnen veerthien dagen, op haer verfoeck, in hare plaetfen werden gheftelt:* waarmeede genoegzaam overeenftemt de tiende Keure van het oude Keurboek deezer Stad, ten bevele van Die van den Gerechte in den jaare 1583. gedrukt; als meede het geene gevonden wordt in de te meermaalen aangehaalde oude MS. Keuren deezer Stad, onder my beruftende, alwaar in het tweede boek, handelende van *Tgerecht Vierfcair poirtaers en dat dair [illegible]*, wordt gevonden de derde Keure, onder deezen titel: *Scout Scepene en Rade niet te kyefen tot anderen dienften:* en welke Keure is van deezen inhoud: *Item fo wye Scout Scepen of Raet te Leyden is die en fel niet gecoren werden goidshuys meefter [illegible] gafthuys meefter, [illegible] vanden heyligen geeft, noch in geenrehande ambocht, dat der poirteren toe behoirt, En worde yemant tot Sinte J[illegible] of binnen der tyt Scepen gecoren Scout of Raetman die goidshuys [illegible] meefter [illegible] gafthuys, of meefter vanden heyligen geeft [illegible], [illegible] ambocht [illegible] [illegible] fel of [illegible] Leyden gerecht, [illegible] een ander in fyn ftede gefet [illegible] gemenen recht, [illegible] vertreck Behoudelic dat die weesmeefters en* gaf-

kwaalyk geschilderd stuk, verbeeldende gedeeltelyk de Euangelische gelykenis van den Ryken Man en den Armen Lazarus (1), en gedeeltelyk eene Zaalmoeder van het Leprooshuis, beezig zynde het hoofd van een kind, met Lazary besmet, te onderzoeken, of te reinigen; en insgelyks met eene juiste teekening der gedaante van dit Gasthuis, zoo als het zelve zich nog in den jaare 1760., voor het afbreeken van den Tooren, op de aan het zelve verheelde Kapel van Ste Ursule of Elfduizend Maagden-Klooster (2) gestaan hebbende, voor aan de straat in de Vrouwe Kamp vertoonde (3): terwyl men aldaar insgelyks vindt een Naambord van alle de Meesteren en Regenten, aan dewelken, seedert den jaare 1552. tot op den huidigen dag, het opzigt over dit Gesticht is toevertrouwd geworden. En is aan deeze Vergaaderkaamer gevoegd een byzonder vertrek, geschikt ter bewaaring der papieren en boeken, tot dit Huis behoorende. Ook is nog een ander vertrek ten dienste der Regentessen of Buiten-Moederen, het welke meede met veele gemakken en een vry goed uitzigt voorzien is, en alwaar dezelven haare Vergaderingen houden, naast het woonhuis van den Binnen-Vader en de Binnen-Moeder, afgezonderd geworden.

Verder vindt men, niet alleen op verscheide plaatzen in dit Gesticht, deszelfs gewoon Wapenschild, zynde drie vergulde Kroonen; maar ook booven deszelfs in den jaare 1608. vernieuwden ingang in de Vrouwe Kamp; gelyk het zelve insgelyks staat uitgehouwen booven den, nog eenige jaaren laater gemaakten, uitgang aan de Oude Vest, tevens met dit byschrift: POORTE VANT VROUWE ELISABETS GASTHUIS. 1623.

BYVOEGZEL *op het* DERTIENDE HOOFDSTUK, *handelende over het Weeshuis.*

By de hier booven (Bladz. 190-195.) door den Heere Frans van Mieris gegeevene beschryving van de oudheid, standplaatze, voorrechten, gunstbewyzen, tegenwoordigen staat, en bestiering van dit Weeshuis, oudtyds genaamd het Heilige Geesthuis (4), onder welken naam de Heer Pieter van Leyden

vestmeesters hoir tyt van hoiren dienste geduyrende wt dienen sellen. Dies het waarschynlyk is, dat den Schilder, beezig zynde met dit stuk te vervaardigen, in het zelve het beeldenis van den Heere van Cingelshouck reeds zal hebben afgemaald, alvoorens die Heer tot Schepen werd verkooren en beëedigd, waardoor dan alhier gevonden worden de afbeeldingen van zes Heeren, terwyl 'er echter maar vyf Regenten van dit Huis alstoen, zoo wel als nu, geweest zyn, in gevolge van het hier booven, op Bladz 1089. in de Aanteekening N°. 1., door my verhaalde; by het welke ik alhier ('t geene aldaar abusivelyk door my is vergeeten te melden) nog moet voegen, dat het Sinte Katarine Gasthuis, in den beginne van deszelfs stichting, naa het uitsterven van den stam des Stichters, is bestierd geworden door twee Gasthuismeesteren tot den jaare 1436.; in het welke men drie persoonen tot Opzieners over het zelve heeft aangesteld, het geene geduurd heeft tot in den jaare 1450., wanneer men heeft goedgevonden dit getal met nog eenen Gasthuismeester te vermeerderen, waarby men ook nu en dan nog wel eens een vyfde Gasthuismeester heeft gevoegd, doch meesttyds het getal van vier Gasthuismeesteren behouden, tot dat het zelve op een vast vyftal is gebragt in den jaare 1534., zoo als ik op die aangetoogene plaats gezegd heb; en gelyk dit alles uit myne oude MS. Aanteekeningen, deeze Stad betreffende, blykt.

(1) Welke gelykenis gevonden wordt in het Heilige Euangelium van Lucas, Hoofdst. XVI. Vs. 19—31.

(2) Van dit Klooster is breeder gesprooken hier booven, op Bladz. 116. en 117.

(3) Dat dit Toorentje in het jaar 1760., om zyne bouwvalligheid, reeds is afgebrooken, heeft ook de Heer van Mieris hier booven, op Bladz. 157., aangeteekend; waarontrent ik alleenlyk nog moet zeggen, dat de Heeren Meesteren en Regenten in dien tyd hier van alvoorens deeze teekening hebben doen maaken, op het aanpryzen van den Wel-Edelen Gestrengen Heere Mr. Johan vander Marck Ægidiusz., Veertig in Raide en Oud-burgemeester, als meede thans Thesaurier Ordinaris deezer Stad, &c. &c., een zeer groot kenner en minnaar der Vaderlandsche Oudheden, ten einde voortekoomen, dat den ouden stand van dit zoo schoone Gesticht niet geheelyk mogte verlooren worden; maar door deeze afteekening nog altoos kenbaar blyven.

(4) Deeze naam werd oudtyds ook in veele andere Steeden aan de openbaare Weeshui-

len (1) by zyne uitterſte wille in den jaare 1316. reeds aan dit Geſticht heeft gedacht, nog het een en ander, het welke ik, immers voor het voornaamſte gedeelte, verſchuldigd ben aan de naaukeurige zorg en pryswaardige vlyt van mynen zeer waarden en veel geëerden Neeve, den Wel-Edelen Heere Mr. Anthony Cornelis de Malnoë, een niet ongeacht Advocaat binnen deeze Stad, als ook zeer waardig en getrouw Regent van dit Geſticht, den welken ik alhier openlyk myne verſchuldigde verpligting voor zyne vriendelyke hulp, aan my ten deezen beweezen, betuige, met eenen hartelyken wenſch, dat Hy te eeniger tyd mooge worden bekleed met zoodaanige aanzienlyke eerampten, als zyne waare deugden en groote bekwaamheden verdienen, opdat zyne uitmuntende gaaven niet in het duiſter blyven begraaven, maar te meerder moogen uitſchitteren, wanneer Hem de geleegenheid gegeeven worde, om het welzyn van dit ons lieve Vaderland en van deeze goede Stad Leyden op alle wyzen te bevorderen en dus 's Lands Ingezeetenen en Leyden 's Burgery een weezenlyk nut aantebrengen! willende voegen, zoo zal ik alhier laaten volgen de twee in weinige woorden vervatte zeer gunſtige Beſluiten, door de loflyke Ed. Groot Achtb. Regeering deezer Stad in de jaaren 1578. en 1579. ten voordeele der Arme Weezen alhier genoomen, en aan dewelken de Heer van Mieris alleen ter loops heeft gedacht.

Het eerſte deezer Beſluiten is van deezen inhoud:

„ Op huyden den XIIen Decembris
„ XVC. tzeventiechacht Es by
„ Burgermrñ Gerechte Vruetſchappen
„ eñ Veertigen der Stad Leyden daerzy
„ ophet Raedhuis der zelver Stede ver-
„ gadert waren beſloten dat de oort-
„ gens vañ laetſte verpachtinge der ex-
„ chyzen voor deze reyze gebracht zul-
„ len werden in de beurze van den ar-
„ men Wezen.

(*Laager ſtaat*)

„ My Jegenwoordich

(*En is geteekend*)

J. van Hout.

En het andere is vervat in deeze woorden:

„ Op Huyden den Ven. February
„ XVC. LXXIX. es by Schuut
„ Burgermrñ eñ Gerechte der Stad
„ Leyden gerezolvrt eñ beſloten dat
„ het rantſuen vañ aenſtaeñ ỷpachtinge
„ gebracht werden eñ comen zal in
„ beurſe van den Armen Wezen.

(*Laager ſtaat*)

„ My Jegenwoordich

(*En is geteekend*)

J. van Hout. (2)

En

huizen gegeeven eñ voor dezelven de gedaante van eene *Duive* (gelyk zulks ook in deeze Stad gevonden wordt, als hier booven, op Bladz. 192, is aangeteekend) geplaatſt, waarvan de waarſchynlyke reeden ons wordt opgegeeven door S. Ampzing in zyne Beſchryv. der Stad Haarlem, pag. 395.

(1) Hieromtrent begaat de Heer van Mieris, op Bladz. 191, een kleinen miſſlag, dewelke waarſchynlyk aan de penne alleen is toeteſchryven, wanneer hy aldaar ſpreekt van het teſtament van Philips van Leyden, het welke eerſt in den jaare 1372. door denzelven is gemaakt en in den jaare 1380. met de dood bekrachtigd geworden, gelyk wordt aangeteekend door den Heere Burgemeeſter Orlers in zyne Beſchryv. der Stad Leyden, D. I. Hoofdſt. XIII. pag. 334., alwaar pag. 335-336. meerder van deezen zeer geleerden en voortreflyken Man te zien is; en waarby men kan voegen het geene gevonden wordt by J. Fr. Foppens in Bibliothec. Belgic. part. II. pag. 1036. & apud Ampliſſimum Amſtelaedamenſis Civitatis Conſulem, Franciſcum de Vroede, in vita Philippi de Leyden; als ook het hier booven, op Bladz. 403., Bladz. 951. in de Aanteek. No. 1. en Bladz. 1058. in de Aanteek. No. 4., zoo door den Heere van Mieris, als door my, kortlyk opgegeevene. Doch het teſtament van den Heere Pieter van Leyden is gemaakt *te Valenchyn de Dinxendage voer Sente Martyns dach in den Winter, in 't jaer ons Heren duſent driehondert ende zestiene*; en hier booven, Bladz. 38—4 , door den Heere van Mieris, uit de Archiven van het Weeshuis deezer Stad, opgegeeven; van welken Heere ik meede hier booven, op Bladz. 645. in de Aanteekening No. 1. en Bladz. 919. in de Aanteekening No. 1., ter loops heb gewag gemaakt.

(2) Naar loſſe papieren, door den Heere Secretaris Jan van Hout eigenhandig geſchreeven en geteekend, en leggende in den *Blafſert van Claes adrixz ende Cornelis geritsz de Haes Thezauriers der Stadt Leyden vanden Jaere XVC. negen eñ tzeventich beginneñ Martini Inden winter XVC. acht eñ tzeventich eñ eyndende ten zeluen daeghe anno XVC. neghen ende tzeventich*; te ſaamen onder my beruſtende.

En dus heeft al verder de Magistraat deezer Stad, dewelke, by zyn Besluit van den 8. Maart des jaars 1576., de Cellebroederen of Alexianen reeds uit hun Klooster had doen vertrekken, en het zelve Klooster met alle de goederen, deezen Moniken toebehoorende, uit krachte der Opene Brieven, waarby door de Regeering deezer Stad aan die Broederen het vry verblyf in deeze Stad, op den 22. January van den jaare 1421., vergund en dit Klooster in haare bescherming genoomen was, aan de Heiligegeestmeesteren van dit arme Weeshuis in eigendom en tot deszelfs ondersteuning overgelaaten, gelyk dit alles hier booven (1) door de onvermoeide vlyt van den Heere Fr. van Mieris in 't breede, uit de voor handen zynde echte bewyzen, is ter needergesteld geworden; zyn aandacht op al 't geene tot welzyn van de Arme Weezen konde strekken, gestaadiglyk gevestigd en zyn zorg ten nutte van dit Gesticht uitgebreid, van het welke indien men alle de blyken alhier wilde opgeeven, zoo zoude zulks waarschynlyk aan veelen der gunstige Leezeren verveelen, waarom ik slechts eenige weinige staalen van dit zoo roemwaardige gedrag der Ed. Groot Achtb. Regeering van deeze Stad alhier zal bybrengen. Onder alle deezen verdient eene zonderlinge oplettenheid het merkwaardige Besluit, op den 28. January van den jaare 1580., door de Heeren Die van den Gerechte deezer Stad, onder het gunstige welbehaagen van de Ed. Groot Achtb. Leden der Groote Vroedschap, ten voordeele van dit Arme Weeshuis, genoomen, by het welke deeze Stad aan dit Gesticht afstaat alle de renten, erfpachten en landerijen, het zoo genaamde Heilige Sacraments Gilde, dat eertyds, voor de dagen der gelukkige verandering in de openbaare oefening van den Christelyken Godsdienst, in de St. Pieters Kerk deezer Stad gehouden werd, hebbende toebehoord, ten einde het zelve Weeshuis alle deeze goederen in eenen eeuwigen en vrijen eigendom zoude bezitten en de daarvan getrokken wordende vruchten ten behoeve van de arme Weezen mogten verstrekken, als uit dit hier volgende Besluit van hunne Ed. Groot Achtb. kan gezien worden.

Resolutie by Die van den Gerechte der Stad Leyden genoomen op den 28. January 1580., waarby de goederen van het Sacraments-Gilde, oudtyds gehouden in de St. Pieters Kerk te Leyden, aan het Weeshuis alhier worden afgestaan.

„ Op huyden den XXVIII^en^ January XV^C^ tachtich es by „ Schuut Burgermrñ eñ Gerechte der „ Stad Leyden onder het behagen van „ die vañ grote Vruetschappe besloten „ dat de brieven van het Sacraments- „ gilde zulx dezelve in den Jegenwoor- „ digen Inventarys verclaert eñ vervatet eñ onder Jacop Jacops z van En- „ degeest Schuut van Zueterwoude be- „ rustende zyn gelevert zullen werden „ ophet Weeshuys dezer Stede, eñ „ dat dezelve den untfang van dien zul- „ len aenvaerden eñ ten behuve van den „ armen Wezen ỷstrecken mit laste van „ binnen tsiaers gehouden te zyn te los- „ sen zodanige landen die tvoorñ Wees- „ huys toecomeñ by Gysbrecht Hen- „ ricx z za ge. zyn beleent eñ in pant- „ schappe genomen. Ende hebben „ vorder de Miñ van tvoorsz arme „ Weeshuys geautorizeert umme mit „ de voorñ Endegeest te mogen hande- „ len eñ ỷdragen nopeñ zyn vergenu- „ ginge van de voorsz goeden te voor- „ schyn gebracht te hebben.

„ Aldus gedaen ten dage eñ Jare „ voorsz.

(*Onder staat*)

„ My Jegenwoordich

(*En is geteekend*)

J. van Hout.

Naar de Origineele Resolutie, eigenhandig geschreeven en geteekend door den Heere Secretaris Jan van Hout, berustende op het Arme Weeshuis deezer Stad.

Terwyl alle deeze goederen tot op dien tyd nog waren geweest in de geruste bewaaring van den Heere Jacob van Endegeest Jacobsz, Schout van Zoeterwoude, die dezelven dan ook aan de Regeering deezer Stad had ontdekt en op wiens verzoek, op den laasten December des jaars 1579., eene zeer naaukeurige lyst van alle dezelven was gemaakt door

(1) Op Bladz. 134—148.

door den Notaris Salomon Lenaertsz vander Wuert, volgens welke lyſt insgelyks naaderhand, en wel op den 5. December van den jaare 1580., deeze goederen door den gemelden Heere van Endegeeſt, uit krachte van het boovenſtaande Beſluit van hunne Ed. Groot Achtb., aan den Heere Claas Cornelisz van Noorde, eenen der Meeſteren en Regenten van het zelve Weeshuis, tot behoef en nut van de arme Weezen, ten overſtaan van twee Heeren Schepenen deezer Stad en in 't byzyn van den Heere Secretaris J. van Hout, zyn overhandigd, gelyk dit alles, uit het geene onder deeze Lyſt geſchreeven ſtaat, ten klaarſten blykt; en welke lyſt vervolgens ook door de geſaamlyke Meeſteren en Regenten van dit Geſticht is geteekend geworden, waarſchynlyk ten bewyze, dat zy alle de daar gemelde Brieven van hunnen Meedebroeder Claas van Noorde hebben ontfangen en alles met die lyſt overéénſtemmende gevonden. Dat nu alle deeze goederen, in aanmerking genoomen zynde de toenmaalige tydsomſtandigheden en meerdere waarde van het geld, geenzins gering zyn te ſchatten geweeſt, blykt uit deeze hier ingevoegde

,, *Inventaris van Diverſche brie-*
,, *ven Aencomeñ t Sacraments*
,, *ghilde Twelc gehouden plach*
,, *te werden Inde Pieters kerc-*
,, *ke Binnen der Stad Leyden.*

,, Eerſt eeñ Schepeneñ bezegelde
,, brieve beroereñ van twie ver-
,, ſcheyden pachten Deene van twintich-
,, ſtalven comans grooten sj^{rs} ende Dan-
,, der van negen ende twintichſtaluen co-
,, mans grooten Jaerlicx. Beginnende
,, Wy Geryt ryswyc ende paidze pieters
,, zoon Schepenen in Leyden etc̃. ge-
,, dateert den XVIII^{en}. January XIIII^{C}.
,, eñ LII. mit een Schepenen bezegelde
,, tranſpoort Daer op Doorſteecken we-
,, zeñ In Date den XXVII^{en}. July XV^{C}.
,, eñ II.
,, Noch een Schepenen bezegelde
,, brieve beghinneñ Wy Aernt Jans z̄
,, ende Jan Claes z̄ Schepenen In Ley-
,, den etc̃. beroerende van zeeckere
,, huyſinge Camer mit haren erve ge-
,, legen Inde falidebaghynen ſtege op-
,, ten houc vande nonnen brugge Be-
,, laſt mit een pachte van XXXII.
,, Comans grooten sj^{rs} mitten houde,
,, gedateert den XVI^{en}. July XIIII^{C}. eñ
,, XCI., mit een tranſporte Daerop
,, deurſteecken van Date den V^{en}. meye
,, XIIII^{C}. eñ XCVI., ende noch zeec-
,, kere bezegelde brieve Daer aen ge-
,, hecht beroerende de huyre vande
,, voorſz huyſinge Wezende dzelve brie-
,, ve van Date den XVI^{en}. Juny XIIII^{C}.
,, eñ XCVI.
,, Noch een Losrentebrieve van vyf
,, ghuldens te XL. grooten sj^{rs}, Ver-
,, ſchynende Jaerlicx Alreheyligen, Ter
,, loſſe den pe^{n}. XVI. ſpreeckende op
,, Dirc Janſz̄, frans henricx zoon ende
,, Cornelien Jan Willemſz de brouwers
,, wed^{e}, Beginneñ Dzelve brieve Wy
,, Phleñ nachtegael eñ Jan van Beren-
,, dtecht, Schepenen in Leyden etc̃.
,, gedateert den XXVIII^{en}. Novem-
,, bris a^{o}. XV^{C}. ende X.
,, Noch een Renthebrieve, begin-
,, neñ Ic Ghysbert van Zwieten Am-
,, bochtsheer eñ Schout Inden am-
,, bochte van Zoeterwoude etc̃. ſpreec-
,, kende op Willem aelberts z̄ van Voor-
,, ſchoten als principael eñ Jan huygens
,, z als borge Inhoudeñ vier ponden hol-
,, landts sj^{rs} v̊ſchyneñ Jaerlicx Ste
,, pauls, Specialicken v̊zeeckert op
,, thien morgen Lants gelegen In Zoe-
,, terwoude v̊ſz Van date a^{o} XV^{C}. eñ
,, XVII. op Ste pauls Auont.
,, Noch een Rentebrieve, Beghin-
,, neñ Ic Claes pieterſz, Schoud In-
,, den ambochte van hazertswoude etc̃.
,, ſpreeckeñ op lyclaes pieters zoon.
,, Inhoudeñ twie gulden sjaers Ver-
,, ſchynende Jaerlicx Alreheyligen, Spe-
,, cialñ verzeeckert op een ſtucke landts
,, noch drie morgen, ende op een huy-
,, ſinge al gelegen In Benthuyſen, van
,, Date den XXIX^{en}. Auguſtj XV^{C}.
,, eñ XIX. mit een tranſpoort daerop
,, deurſteecken bezegelt ende gedateert
,, den XIIII^{en}. Septembris a^{o} vt ſupra.
,, Noch een Losrentebrẽ beginneñ
,, Ic Ghysbert van Zwieten Ambochts-
,, heer ende Schoud In Zoeterwoude
,, etc̃. ſpreeckende op Floris Jans zñ,
,, Inhoudeñ twie ponden hollandts sjaers
,, Verſchynende Jaerlicx Bamiſſe, Ter
,, Loſſe den pe^{n}. XV. ſpecialicken v̊-
,, zeeckert op drie morgen Landts ge-
,, legen In Zoeterwoude Van Date den
,, XIIII^{en}. Octobris XV^{C}. ende VII.
,, Mit een tranſpoorte Daer op Deur-
,, ſteecken, bezegelt ende gedateert
,, den Zeuenden July XV^{C}. XXXVI.
,, Noch een Losrentebrieve, begin-
,, neñ Ic Jonge Willem Jacops z̄ Schoud
,, Inden ambochte van Outshoren etc̃

„ ſpreeckende op Willem Jans z van
„ Leewen als principael ende Claes
„ geryts zoon van leewen eñ Geryt
„ Wolleffs z̄ als borgen. Innehoudeñ
„ vier ponden hollandts sj^{rs} verſchynen-
„ de Jaerlicx Ste Thomas ſpecialicken
„ verzeeckert op thien morgen Landts
„ gelegen In Outshoorn ꝟſz. Van Date
„ den XXVI^{en}. Decembris XV^{C}. eñ
„ XX.

„ Noch een losrente brieve, begin-
„ neñ ic Geryt hoflants aernts z nv ter
„ tyt Schoud binnen den ambochte van
„ Zegwaert. ſpreeckeñ op Dirc floris z̄.
„ Innehoudeñ twie ponden hollandts
„ sj^{rs}. Verſchynende Jaerlicx te meye da-
„ ge. Ter loſſe Den pe^{n}. XVI. ſpecialñ
„ ꝟzeeckert op een ſtucke Loefs (*)
„ gelegen In Zegwert voorſz. Van Da-
„ te den III^{en}. may XV^{C}. XXIII.

„ Noch een renthebrieve ſpreeckeñ
„ op Geryt Dircx z̄ bouman. Inhoudeñ
„ vier ponden hollts sj^{rs} Verſchynende
„ Jaerlicx Valckenburgermarct ſpecia-
„ licken verzeeckert op zes morgen Lants
„ gelegen In Zoetermeer beginneñ De
„ ſelve brieve, Ic Jan floris z̄ De cocq
„ Schout inden ambochte van Zoeter-
„ meer etc̃. Van Date den XII^{en}. Au-
„ guſtj a^{o} XV^{C}. ende IIII.

„ Noch een renthebrẽ. Beginneñ ic
„ Ghysbert van Zwieten, Ambochts-
„ heer ende Schout Inden ambochte van
„ Zoeterwoude etc̃. ſpreeckende op Jan
„ claes z̄ Inhoudeñ vier ponden hol-
„ landts sj^{rs} verſchyneñ Jaerlicx St Jans
„ Dage natiuitas, Specialicken verzeec-
„ kert op zeuen morgen landts gele-
„ gen Inden ꝟſz ambochte, Van date
„ den XX^{en}. Juny XV^{C}. ende XIIII.

„ Noch een Losrentebrieue. Begin-
„ nende Ic Baerthout geryts z̄ Schoud
„ inden amb^{te} van Jacopswoude etc̃.
„ ſpreeckende op Jan bauens z̄ foy
„ mathys, Claes Jacops z̄ Geryt de
„ Groot Ybsbrant Dircx z ende Dirc
„ ghoverts zoon. Innehoudeñ vier gul-
„ dens sj^{rs} ter loſſe den pe^{n}. XVI. van
„ Date Den XXVIII^{en}. July XV^{C}. eñ
„ XII.

„ Noch een Rentebrieve. beghinneñ
„ Ic Ghysbert van Swieten Ambochts-
„ heer eñ Schoud Inden ambochte van
„ Zoeterwoude etc. ſpreeckeñ op Pie-
„ ter vranckens z̄, Symon Dircx zoon
„ ende Aelwyn ſymons zoon. Inhou-
„ dende vier ponden Holloefs (†) sj^{rs},
„ verſchynende Jaerlicx valentinj Spe-
„ cialicken verzeeckert op drie morgen
„ Landts, eñ op een wooninge ende
„ vyf morgen Lants gelegen inden ꝟſz
„ ambochte Van Date den XV^{en}. fe-
„ bruary XV^{C}. eñ XVII.

„ Noch een bezegelde brieve. be-
„ ginneñ Ic Jacop berwoet z̄ Schoud
„ van Reynzaterwoude etc̃. ſpreecken-
„ de op Jan Jans z Inhoudeñ twie pon-
„ den holl[illegible] sj[illegible] pachte verſchyneñ
„ Jaerlicx onſer vrouwen annunciatio.
„ ſpecialñ ꝟzeeckert op vyf morgen
„ lants gelegen Inden ambochte van
„ Reynzaterwoude voorſz. Van Date
„ den X^{en}. January XIIII^{C}. eñ LXVII.
„ mit een tranſporte Daer op door-
„ ſteecken. bezegelt eñ van Datẽ den
„ XXVI^{en}. Dach In Julio XV^{C}. XI.

„ Noch een Renteb[illegible]. Beghinnen-
„ de Ic Daniel van [illegible] Schoud In-
„ den ambochte van Liſſe etc̃. ſpreec-
„ keñ op Claes Jeroensz̄ Inhoudeñ twie
„ ponden hollandts sj^{rs}, Verſchynende
„ Jaerlicx te meye dage, Specialñ ver-
„ zeeckert op huys ende erve gelegen
„ tot Liſſe voorſz, Van date a^{o} XIIII^{C}.
„ XLIX. ſonnendaechs nae Ste Lu-
„ cien dach. Mit een tranſpoort Daer-
„ op deurſteecken, bezegelt eñ geda-
„ teert Den XVII^{en}. Aprilis XV^{C}. eñ
„ vyf.

„ Noch een Bezegelde Schepenen
„ brieve van Leyden beroerende Di-
„ verſche perchelen van pachten, Als
„ eerſt Zes ende Dertich comans groo-
„ ten sj^{rs} mitten houde ſtaende op
„ Louris Jansſz^{s} huys ende erve gelegen
„ Inde molenſteghe. Noch Dertich
„ pe^{n}. comans pay^{rs} sjaers mitten houde
„ ſtaende op Claes Willems z^{s} huys ende
„ erve gelegen opten houc vande mo-
„ lenſtege, Noch Drie comans grooten
„ sj^{rs} mitten houde ſtaende op Willem
„ claes z^{s} huys ende erve gelegen Inde
„ molenſtege. Noch acht comans groo-
„ ten sj^{rs} mitten houde ſtaende op Dirc
„ Jans z^{s} de volders huys ende erve, ge-
„ legen Inde crauwels ſtege, Noch Zes-
„ thien comans grooten sj^{rs} mitten hou-
„ de ſtaende op Pieter Jans z^{s} thuyn
„ ende erve gelegen buyten De zyle-
„ poor-

(*) Dit moet waarſchynlyk zyn: *Landts*.

(†) Dit moet gewislyk zyn: *Hollandts*.

,, poorte. ende noch Achtendeveertich comans grooten sJaers mitten houde, ftaende op Lyntgen govert aernts z' wed[illegible] thuyn gelegen buyten De zylepoort. Al verschynende Jaerlicx Lamberti, Van Date defelve brieve Den anderden Septemb'. XV ᶜ. eñ XXVII. mit zeeckere tranfpoort Daer op Deurfteecken. bezegelt ende gedateert Den anderden Auguftj XV ᶜ. ende XXIX.

,, Noch een bezegelde briéve. Beginneñ Ic Jacop borit z̄ Schoud van Lemuyden eñ van Reyn[illegible] oude, van Calflagen ende van V[illegible]coop. Inhoudende twie rinfche gulden sj's eeuwige pacht verfch[illegible] Jaerlicx Paesfchen Dage fpecialicken verzeeckert op een ftucke landts geheten willem fnyers Landt. Leggende inden ban van Lemuyden In Date XIIII ᶜ. LXVI. Den achtienden Aprilis, mit een tranfporte daer op Deurfteecken. bezegelt ende gedateert Den XVIIᵉⁿ. July XV ᶜ. eñ LVIII.

,, Noch een erfpachtbrieve beginneñ Ic Claes pieters z̄ Schoud Inden ambochte van Hazerswoude etc̄. Innehoudeñ vier ponden hollaets (†) ende vier numolken kafen of thien ftuuers daer voor sj'ˢ Verfchynende Jaerlicx Petri ad cathedram. Specialñ verzeeckert op huys ende erve mit Drie morgen Landts, gelegen In Laichboscoop Van Date den XVIIᵉⁿ. Septembris XV ᶜ. eñ XXII. mit een tranfpoorte Daer op deurfteecken. Bezegelt ende gedateert Den XXIXᵉⁿ. Decembris XV ᶜ. eñ XLVIII.

,, Noch een Losrentebrieve Beginneñ Ic Sander Jans z̄ block, Schoud Inden ban eñ vry heerlicheyt van Hazertswoude etc̄. fpreeckeñ op willem woutersfz buyrman tot hazertswoude, Innehoudeñ zeuen guldens sj'ˢ verfchynende Jaerlicx Den XXIᵉⁿ. Septemb'. Ter loffe tot twie termynen Den peⁿ XVI. Specialicken verzeeckert op een hofftede mit vierdalf morgen eygen landts gelegen In een weer landts van twaelf morgen aenden groenen dyc Inden voorfz ambochte eñ noch op anderhalf morgen lants Leggende in een weer van zesthien morgen genompt Jan botermans weer, Inden zelven ambochte. Van date den XXIIᵉⁿ. Septembris XV ᶜ. eñ XXXIII. Mit een tranfpoort Daer op Deurfteecken. Bezegelt ende gedateert Den XVIᵉⁿ. Juny anno XV ᶜ. XLIIII.

,, Noch een Losrentebrieve, beginneñ Wy Ghysbert vander Bouchorft ende Mʳ. Jan van Ze[illegible]ft, Schepenen In leyden etc̄. fpree[illegible] ende op heer claes m[illegible] priefter ende Ja[illegible] van Dorp, Innehoudeñ twie gulñ sj'ˢ Verfchyneñ Jaerlicx Lichtmiffe ter Loffe den pen̄ XVI. Van Date Den Iᵉⁿ. February 1º XV ᶜ. ende vyf.

,, Noch een bezeghelde brieue be[illegible] perchelen van Pachten. [illegible] eerft op Claes willems zoons erfgenamen [illegible] Luylen ende erven twe pond payᵗˢ sj'ˢ mitten houde, noch op Dirc claes zˢ huys ende erve Zes ende Dertich comans grooten sJaers mitten houde, noch op Jacop dircx z' huys ende erve acht fcellingen comans payᵗˢ sj'ˢ mitten houde verfchynende Jaerlicx Voorfchoten ende Valckenburgermarcten, Van Date Den XVIIIᵉⁿ. Juny XV ᶜ. ende vyf, mit twie tranfporten Daer op ftaende Doorfteecken bezegelt ende gedateert Deene den derden Auguftj XV ᶜ. ende XXIIII. ende Dander den VIIᵉⁿ. Septembris XV ᶜ. eñ LV.

,, Noch een eygendomsbrieve van thien honden Lants gelegen Indenambochte van Oeftgeeft Belent zyñ aen toofteynde ende de noortzyde Dirc engebrechts z̄. aende zuytzyde Dat Capittel van Ste Pancraes collegium tot Leyden ende an Dat wefteynde Wouter Jansfz. Beginneñ de felve brieve Ic Dirc Engebrechts z̄ Schoud Inden ambochte van Oeftgeeft etc̄. gedateert Den XVᵉⁿ. Aprilis XIIII ᶜ. XCVII.

,, Noch een Rentebrieue beginneñ Ic ghysbert van Zwieten, Ambochtsheer eñ Schoud inden ambochte van Zoeterwoude etc̄. fpreeckende op Mees cornelis z̄ Inhoudeñ vier ponden Hollandts sj'ˢ verfchyneñ Jaerlicx Alreheyligen, Specialicken verzeeckert, Eerft op acht morgen lants mit een huys fchuyer ende barch, ende noch op thiendalf morgen landts gelegen inden voorfz ambochte, Van Date den XXVᵉⁿ. Novemb'. aº XV ᶜ. eñ XVIII. Mit een tranfport Daer op Doorfteecken Bezegelt ende geda-

(†) Dit moet ook zeekerlyk zyn: *hollandts*.

„ dateert Den vyfden January a° XV c.
„ ende XIX.

„ Noch een Losrentebrieve, beghin-
„ neñ Wy Jan cornelis z̄ Schoud Inden
„ ambochte van Zegwert etc̄. fpreec-
„ keñ op Adriaen cornelis zoon buyr-
„ man In Zegwert, Inhoudeñ Drie ca-
„ rolus guldens sJaers, verfchynende
„ Jaerlicx op Ste pontiaens dach. Ter
„ Loffe mit XLVIII. gelycke guldens.
„ fpecialñ verzeeckert op twie morgen
„ Lants gelegen Inden voorfz amboch-
„ te, Van Date Den VII en. february
„ XV c. eñ LXIIII.

„ Noch een Losrentebrieve, beghin-
„ neñ Ic Pieter willems z̄ vander kade
„ Schoud Inden ambochte van Bent-
„ huyfen. Spreeckende op Cornelis claes
„ z. Inhoudeñ vyf karolus guldens sj rs,
„ verfchynende Jaerlicx op Ste Bartho-
„ lomees avont, Ter loffe tot twie ter-
„ mynen mit tachtich gelycke guldens
„ Specialicken verfeeckert op huyfinge
„ erve ende twe morgen Landts gele-
„ gen Inden voorfz ambochte. In Date
„ Den XXVIII en. Augustj a° XV c.
„ ende XLVI.

„ Noch een Losrentebrieve beginneñ
„ Ic Pieter Jacops z̄ Schoud Inden am-
„ bochte van Effelickerwoude etc̄.
„ fpreeckende op Dirc henricx z̄ ende
„ Cornelis ysbrants z̄ tot Woubrugge.
„ Innehoudende Zes karolus guldens sj rs
„ verfchynende Jaerlicx den XXIIII en.
„ Meye ter Loffe mit hondert guldens,
„ fpecialñ verzeeckert op Den Wooninge
„ ge mit achthien morgen Landts Leg-
„ gende Inden voorfz ambochte. ende
„ noch op een wooninge mit acht mor-
„ gen Lants mede gelegen inden zelven
„ ambochte, Van Date Den XXIIII en.
„ Meye XV c. ende vyftich.

„ Noch een Losrentebrieve, Begin-
„ neñ Ic Mourin dircx zoon Schoud In-
„ den ambochte vander Aer etc̄. fpreec-
„ keñ op Pieter cornelis z̄ buyrman In
„ corteraer Inhoudeñ Derthien karolus
„ ghuldens sj rs verfchynende Jaerlicx
„ den eerften Octobris Ter loffe mit
„ twie hondert ende acht ghuldens. Spe-
„ cialicken verzeeckert op twalef mor-
„ gen ende anderhalf hond Lants, Leg-
„ gende inden voorfz ambochte Van
„ Date Den XIX en. Octobris a° XV c.
„ eñ LXII.

„ Noch een Losrentebrieve, begin-
„ neñ Wy Lenaert adriaens z̄ Schoud
„ Christiaen cornelifz eñ Bruyn Jans z̄
„ buyrluyden Inden ambochte van Cou-
„ dekerc, etc̄. fpreeckeñ op Geryt
„ Louris z̄ buyrman tot Coudekerc.
„ Inhoudeñ zes karolus guldens sj rs. ver-
„ fchynende Jaerlicx Ste Andries dach.
„ Ter loffe mit hondert ghuldens Spe-
„ cialicken verzeeckert op Acht mor-
„ gen Landts gelegen Inden voorfz am-
„ bochte Van Date den XIIII en. De-
„ cembris XV c. eñ LXV.

„ Noch een Losrentebrieve. be-
„ ghinneñ Ic Adriaen Jans z̄ nierop
„ Schoud Inden banne van Stompwyc
„ etc̄. fpreeckeñ op Dirc Daniels zoon
„ woneñ In stompwyc als principael en-
„ de Lenaert geryts z mede buyrman tot
„ stompwyc als borge. Inhoudeñ Drie
„ guldens sj rs, verfchynende Jaerlicx
„ Den XXV en Marty. Ter Loffe mit
„ acht ponden grooten vlaems. Specialñ
„ v̄zeeckert op huys fchuyr ende barge
„ mit veerthien hond landts eñ noch op
„ anderhalf morgen lants Al gelegen
„ Inden v̄fz banne. Van Date Den
„ XXIII en Marty XV c. eñ LXXII.

„ Noch twie brieven gefchreven In
„ Latyn beroereñ De fundatie van tvoor-
„ fchreven ghilde.

(Wat laager ftaat)

„ Up huyden den leften Decembris
„ a° XV c. negen ende tzeuentich
„ Soe hebbe Ick Salomon lenaerts
„ z̄ vander Wuert Notaris publyck
„ byden Houe van Hollandt gead-
„ mitteert De voorfz brieuen, Ten
„ verfoucke van Jacop van Ende-
„ geeft Jacops z̄, aldus geinuen-
„ tarieert,

„ Gedaen binnen der ftad leyden
„ ten huyfe van de voorfz
„ Endegeeft ten dage ende Ja-
„ re alsbouen, Ita effe atteftor,

(Onder ftaat zeeker Notariaal teeken, naar de gewoonte van die tyden, en daar in 1579. 12. 31. en zynde ten wederzyden van het zelve aldus onderteekend)

S. Lenaertfs z̄ Vander Wuert No̅r̅i̅u̅s Pc̄s̄.

(Nog laager ftaat)

„ Op huyden den V en. Decembris
„ XV c. LXXX. heeft Jacop van
„ Endegeeft Jacobs z̄ Schout van
„ Zoe-

„ Zoeterwoude ter ordonnañ van
„ Burgermrñ eñ Gerechte der stad
„ Leyden alle de voorsz brieven
„ overgelevert aen handen van
„ Claes Cornelis z̄ van Noorde
„ m^r. vanden armen Wezen totter
„ voorsz armen Wezen behouf
„ omme de zelve by de voorsz
„ Wezen geinnet te werden

„ gedaen ten overstaen van Sche-
„ pen̄ ondergesz Oorconden
„ dezen [illegible]

(En is geteekend door de Heeren Schepenen)

Pieter Oom pieters z.
P. pieter Jorys z.

(Onder stont)

„ My Jegenwoordich

(Geteekend)

J. van Hout.

(En is ook nog, ter wederzyden van de onderteekening van den Heere Secretaris van Hout, geteekend door de Meesteren van 't Arm. Weeshuis)

Pieter Heynricx z̄ van Wassenaer.
Adriaen Willemsz.
Claes cornelis z̄ van noordt.
J. Garb. Mees z̄.

Naar het Originele geteekende, berustende onder de Archiven van het Arme Weeshuis der Stad Leyden.

En heeft steeds, by vervolg van tyden, de Regeering dezer Stad op dit loflyk voetspoor voortgaande, haare billyke zorg voor de arme Weezen, in alle manieren, aan den dag gelegd. Dus hebben ook hun Ed. Groot Achtb., gewaar wordende, dat veele persoonen zich niet ontzagen, om, by het afsterven van eenigen hunner naabestaanden of bekenden, welker kinderen wegens het geringe vermoogen van den naagelaaten boedel in het Weeshuis moesten worden aangenoomen en onderhouden, alsdan nog op eene diefachtige wyze uit de sterfhuizen eenige goederen te versteeken en wegteneemen, of dezelven, jaa ook somtyds zelfs de bedden, nog warm zynde van 't zweet der overleedenen, tegens andere gelyke goederen, doch van mindere waarde, te verruilen en te verwisselen, in allen schyn, of zulks eene geoorlofde zaak was, tegen eene zoodanige handelwys, van dewelke ook tevens, tot naadeel van de verdere in deeze Stad zynde Gast- en Godshuyzen, verscheide andere te pas kwamen, tot nu mede vervallende en daarom niet door de zelve Gestichten zullende onderhouden worden, zich dikwils beklaagd hadden, op den 20 en 21. Maart van den jaare 1653. op het allerscherpste voorzien; en al tevens te gelyk gesteld, dat op de [illegible] van eenige persoonen, zoodanige behoeftige Weeskinderen nalaatende, geenerhande onnoodige kosten zullen mogen worden gemaakt, en dit wyders alles den aangaande met kennis van de Regenten van het arme Weeshuis zal moeten worden geschikt; gelyk ten duidelykste blykt uit het Besluit van Die van den Gerechte, houdende

„ *Verboth van het berooven, ver-*
„ *wisselen, vervreemden, of*
„ *versteecken van meuble goede-*
„ *ren ende huysraet, aenkomen-*
„ *de persoonen die inde Gast-*
„ *huysen werden inne genomen,*
„ *of naergelaten by persoonen*
„ *welckers kinderen in het*
„ *arme Weeshuys onderhouden*
„ *werden,*

„ Als mede

„ *Van onnoodighe onkosten op de*
„ *begraeffenisse vande selfde*
„ *persoonen.*

„ Alsoo tot kennisse van die vande
„ Gerechte der Stadt Leyden ge-
„ komen is, dat veele persoonen koo-
„ mende tot soodanige armoede te ver-
„ vallen, dat de selfde nootsaeckelyck
„ inde Gast- ende Godtshuysen deser Ste-
„ de moeten ingenomen ende onderhou-
„ den werden, niet en ontsien, tegens
„ den tijt dat sy verhoopen inde selfde
„ ingenomen te sullen werden, te ver-
„ steecken, aen hare naeste vrunden te
„ veralieneren, ofte oock wech te
„ schencken, de weynighe meuble goe-
„ deren die d'armoede haer overgelaten
„ heeft, ende dat noch het archste is
„ dat soo wanneer komen te overlijden
„ personen welckers naerghelaten kin-
„ deren in het Weeshuys moeten on-
„ derhouden werden, eenighe sijnde
„ vande maechschappe vande overlede-
„ nen ofte vande gebuyren, haer niet
„ en

,, en ontſien diefachtich uyt de voor-
,, noemde ſterfhuyſen eenige goederen
,, te ſteelen, ofte de goede meublen ende
,, huysraet, jae dickwils de Beddens, noch
,, warm ſijnde van 't ſweet vande over-
,, ledenen, tegens quade meuble, ende
,, beddens te verwiſſelen, in allen ſchijn
,, ofte het ſelfde een geoorloſde ſaecke
,, ende geen misdaet waere, daer noch-
,, tans het ſelfde is een roverye vande
,, goederen der armen, dewelcke naer
,, beſchreven rechten moet en oock met
,, ſeer ſware ſtraffen behoort geſtraft te
,, werden, des te meer in deſe tijt dat
,, de inkomſten der Godtshuyſen ner-
,, gens nae genouchſaem ſijn om de ar-
,, men tot hare reſpective beſorginge
,, ſtaende te konnen onderhouden, Soo
,, hebben de voornoemde Gerechte, in
,, achtinge nemende den beſwaerden
,, ſtant der Godtshuyſen ende van het
,, Weeshuys alhier, ende dat der ſelfder
,, inkomſten door het ophouden vande
,, Legaten die de ſelfde uyt de burgerye
,, plachten te trecken, ſeer ſijn afge-
,, nomen, derhalven om de voornoem-
,, de Godts- ende Weeshuyſen by hare
,, gerechtigheden te bewaren, goetge-
,, vonden, niet alleenlijck allen ende
,, eenen ygelijcken Burgeren ende In-
,, woonderen deſer Stede, ende voor-
,, naemelijck de behouftige te verma-
,, nen, dat ſy in hare conſcientie over-
,, wegende de grootheyt vande misdaet
,, die ſy door het ontdragen, verſteec-
,, ken ofte verwiſſelen vande voornoem-
,, de goederen komen te begaen, haer
,, van nu voortſaen daer van willen af-
,, houden, ende den Godts- ende Wees-
,, huyſen, inde welcke tot noch toe ſoo
,, wel de vreemde als ingeboorne ſon-
,, der onderſcheyt ſijn ingenomen ende
,, onderhouden geworden, in haere ge-
,, rechticheden niet te verkorten, ne-
,, maer oock het verſteecken, vervreem-
,, den, wech nemen vande voornoem-
,, de meuble goederen den Gaſt- ende
,, Weeshuyſen alsvooren toekomende,
,, by deſen ſcherpelijck te verbieden,
,, op ſoodanige penen ende corporele
,, ſtraffen als tegens de dieven ende be-
,, rovers vande goederen vanden armen
,, ende Godtshuyſen, by de gemeene
,, rechten ofte anderſints, ſijn geſta-
,, tueert, alle welcke ſtraffen ſonder
,, eenige conniventie tegens de voor-
,, noemde berovers ſullen werden int
,, t'werck geſtelt, Wert derhalven den
,, Schout deſer Stede ernſtelijck by de-
,, ſen gelaſt om naeuw onderſouck op
,, gelijcke berovinge ende vermangelin-
,, ge ofte verſteeckingen vande voor-
,, noemde meuble goederen te doen,
,, ende den overtreders te recht te ſtel-
,, len.

,, Ende ten eynde in het toekomen-
,, de alle gelijcke frauduleuſe verſteec-
,, kingen, alienatien, mitsgaders ver-
,, mangelingen ende berovingen reſpecti-
,, velijck te beter mogen werden ont-
,, deckt, ſullen alle die geene die in
,, eenige Gaſthuyſen werden ingeno-
,, men, mitsgaders die geene die ampts
,, oft verwantſchaps-halven eenige kin-
,, deren aende Regenten vande arme
,, Weeſen preſenteren, de deuchdelijck-
,, heyt der Inventariſen van hare meu-
,, blen, ofte vande meublen by de over-
,, ledenen naergelaten, des by de re-
,, ſpective Regenten verſocht ſijnde,
,, gehouden ſijn voor Schepenen deſer
,, Stede met eeden te ſtercken, ende
,, met eenen te verklaren dat by haer
,, geene goederen ſijn verborgen, ver-
,, alieneert ofte verruylt, ofte met haer
,, kenniſſe t'ſelfde by andere gedaen.

,, Ende dewijl men mede bevint dat
,, op de begraeffeniſſe van perſoonen
,, welckers naerghelaten Weeskinderen
,, in het Weeshuys moeten werden ge-
,, bracht, dickwils vele onnutte ende
,, onnodige onkoſten werden gemaeckt,
,, welcke alle komen tot laſten van het
,, Weeshuys ende t'ſelfde afgaen, ſoo
,, wert eenen ygelijck dien de beſorgin-
,, ge vande begraeffeniſſe van ſoodanige
,, perſoonen Weeſen achterlatende, aen-
,, bevolen is, ofte die de ſelfde ſorge
,, aennemen, by deſen gelaſt deſelfde
,, onkoſten niet te doen als met kenniſſe
,, vande Regenten van 't arme Wees-
,, huys, op peyne van exces inde voor-
,, noemde onkoſten ghedaen ſijnde,
,, ghehouden te ſijn de ſelfde uyt haere
,, eygene beurſen te betalen.

,, Aldus gedaen ende geordonneert by
,, Mr. Gerard van Hoogheveen
,, Schout. Mr. Willem Paedts,
,, Iacob Iansz. vanden Bergh,
,, Burgemeeſteren, Dirck Lucasz.
,, van Walbeeck, Ian Pietersz.
,, vander Maerſche, Pieter Ioo-
,, ſtensz. Warmont, Anthonis Pie-
,, tersz. van Dijningen, Iohan Si-
,, monsz. van Leeuwen, Ian van
,, Marcken, Willem Simonsz. Ha-
,, ſius, Mr. Iacob van Hooghe-
,, veen, Schepenen, in t'afweſen
,, van Mr. Pauls van Swanenburgh,
,, en-

,, ende Cornelis Anthonisz. Buyte-
,, veſt, Burgemeeſteren der Stadt
,, Leyden op den xx^{en}. Martij, en-
,, de naer voorgaende klockenge-
,, ſlach ter poeye van het Raedt-
,, huys der ſelver Stede, afghele-
,, ſen op den xxj^{en}. Maert vanden
,, Iaere 1653.

,, By my

G. van Hoogheveen.

Naar de onder ms berustende Resolutie van Die van den Gerechte der Stad Leyden.

Welk Beſluit ook naaderhand, in den jaare 1658., in het laaſte vernieuwde Keurboek deezer Stad, met eene zeer kleine verandering is overgebragt en aldaar in de CLXI^{e}. Burgerlyke Keure, onder deezen titel: *Geene meuble-goederen, of huysraet, aenkomende perſoonen die in de Gaſthuyſen werden innegenomen, of naergelaten by perſoonen welckers kinderen in het arme Weeshuys onderhouden werden, te berooven, verwiſſelen, vervreemden, of verſteecken; als mede geen onnoodige koſten op de begraeffeniſſen van de ſelfde perſoonen te doen:* is te vinden. En, wanneer by vervolg van tyd tegen deeze uitdruklyke Keure, ten naadeele, zoo van het Weeshuis en den Armen, als van de beſtgerechtigde ſchuldeisſcheren, dikmaals, onder het ſchoonſchynende voorgeeven van op die wyze eenige doodſchulden, of ook wel eenige andere ſchulden, dewelken door de overleedenen waren gemaakt geworden, te voldoen, en onder andere ſoortgelyke ydele voorwendzelen, werd gezondigd, zoo hebben hun Ed. Groot Achtb., tot verdere voorkooming en weering van allen zoodaanigen ongeöorloofden handel, onder bedreiging van zwaare ſtraffen, op den 18. October van den jaare 1681. eene allerernſtigſte Ordonnantie vaſtgeſteld en afgekondigd; en dezelve naaderhand, op het aanzoek der Meeſteren en Regenten van dit Arme Weeshuis, mitsgaders der andere Armmeeſteren in deeze Stad, klaagende over de meenigvuldige, jaa genoegzaam dagelykſche, overtreeding van deeze zoo heilzaame bevelen, wederom vernieuwd op den 22. July des jaars 1707., en wel op deeze wyze:

,, Alſoo die van den Geregte der
,, Stadt Leyden door de Meeſte-
,, ren ende Regenten van 't arme Wees-
,, huys, mitsgaders de Arm-meeſteren
,, der ſelver Stede op nieus klagelijck
,, vertoont ende aengeweſen is, dat ſy
,, dagelijcks meer ende meer ondervin-
,, den, (wanneer eenige Luyden ko-
,, men te overlijden, welckers kinderen
,, of aen 't Wees-huys, of tot laſten
,, van den Armen vervallen) dat alvoo-
,, rens 't zy in de ſieckte, ofte na der
,, ſelver overlijden, vele van hare Goe-
,, deren wech-gevoert, verkocht, en
,, verduyſtert werden tot groot nadeel
,, en verkortinge van 't voorſz. Wees-
,, huys, den Armen, ofte van de beſt-
,, gerechtighde Crediteuren niet tegen-
,, ſtaande de Ordonnantie tot voorko-
,, minge ende weeringe van 't ſelve op
,, den 18. October 1681. daar tegen
,, gearreſteert ende voor den volke afge-
,, leſen.

,, Soo hebben die van den voorſz.
,, Geregte, willende daer inne nogmaals
,, ſoo veel doenlijck voorſien, allen en
,, een yegelijck wel expreſſelijck by re-
,, novatie verboden ende by deſen ge-
,, waerſchouwt, dat niemandt 't zy van
,, den Huys-genooten, Vrunden, of
,, anderen, in de ſieckte, of na de doodt
,, van de voorſz. Luyden, eenige de
,, minſte Goederen van groote of kleyne
,, waerdije, of oock eenigh Gelt ſich
,, bemachtigen, verkopen, wech voe-
,, ren ofte verduyſteren ſal mogen, 't zy
,, om Doot-ſchulden, of andere Actien
,, ende prætentien daer mede te betalen,
,, onder wat naem of prætext het mog-
,, te weſen, op pœne dat de jegendoen-
,, ders ſoodaanigh, 't zy aen den Lyve,
,, of anderſins ſullen werden geſtraft,
,, als men bevinden ſal, na de gelegent-
,, heyt van de ſaeck, te behooren:

,, Werdende mede de reſpective Hee-
,, ren van de Gebuyrten, ofte by haer
,, abſentie, hare Raden ende Theſau-
,, riers wel expreſſelijck belaſt ende be-
,, volen, dat (ſoo haeſt yemant komt
,, te overlijden, daer van ſy kenniſſe
,, hebben ofte præſumeren dat de kin-
,, deren tot laſte van 't Weeshuys of
,, den Armen ſullen komen te vervallen)
,, ſy ſoo aenſtonts de Goederen behoor-
,, lijck inventariſeren, ende 't ſelve aen
,, de Regenten van 't Wees-huys ofte
,, den Armen ſullen moeten doen bekent
,, maacken.

,, Aldus gearreſteert by die van den
,, Gerechte der Stadt Leyden, en-
,, de ter Poeye van 't Raadhuys,
,, ten overſtaan van Schout, Bur-
,, ge-

„ gemeesteren ende Schepenen
„ voor den Volke insgelyck afgele-
„ sen op den 22. July 1707.

„ By my
J. V. Groenendyck.

[illegible] Die van den Gerechte der Stad Leyden.

Ook hebben hun Ed. Groot Achtb., ten nutte van dit Weeshuis, tegen het wegloopen en ophouden van de arme Weeskinderen; als ook tegen het veranderen en vermaaken van hunne kleederen; en nog tegen het steelen van eenige goederen, het Weeshuis aankoomende, of het koopen van eenige goederen uit de handen der Weeskinderen, eene strenge Keure, de welke in het [illegible] Keurboek voorkomt de CLXII. onder deezen titel: *Wegloopen van Wees kinderen, ende het ophouden, verwisselen, of vermaecken van der selver kleederen, ende stelen van eenige goederen het Wees-huys toekomende:* gemaakt en vastgesteld, uit krachte van dewelke te meermaalen, ook zelfs nog in deeze dagen, de overtreeders van dezelve zyn gestraft geworden.

Wanneer in den jaare 1670. eenige Burgers en Ingezeetenen deezer Stad goedvonden, om, met voorkennis en toestemming van den Magistraat deezer Stad, ten gerieve van hunne Medeburgeren, opterechten een Gilde, door het welke de Rouwmantels, op de begraafenissen gebruikt wordende, zouden worden verhuurd, zonder zulks te doen aan niemand, buiten dat Gilde, vry te staan, noch ook aan byzondere Leden van dat Gilde, zoude vrystaan; maar zodaanige verhuuring door dat Gilde alleen, met uitsluiting van alle anderen, zoude moeten geschieden, zoo is by de Ordonnantie, door de Heeren Die van den Gerechte tot oprechting van het zelve Gilde op den 18. December van den jaare 1670. beraamd en ingesteld, byzondere acht gegeeven, dat ook de arme Weezen van deeze Stad uit deeze nuttige instelling ten allen tyde een betaamlyk voordeel mogten genieten, 't welke uit de hier ingelaschte Ordonnantie door een iegelyk best kan worden naagegaan.

„ *Provisioneele Ordonnantie, Dienende tot het verhuyren van*
„ *Rouvv-mantels.*

„ Die van den Gerechte der Stadt
„ Leyden, hebben (ten dienste
„ ende gerijve van den Burgeren ende
„ Ingesetenen deser Stede) goet-ghe-
„ vonden op te rechten een Gilde van
„ Mantel-verhuyrders, en dat op de
„ naervolgende Articulen.

I. „ Niemandt en sal alhier ter stede
„ eenige Rouw-mantels mogen ver-
„ huyren, op een boete van ses gulden
„ voor yder Mantel, te bekeeren d'een
„ helft van dien ten behouve van 't gil-
„ de, ende de wederhelft ten behouve
„ van 't Weeshuys; ten ware deselve
„ Mantels hadden [illegible], ende het
„ getal van dien overgebraght aen den
„ Knecht van 't gilde, die sijne vaste
„ ende seeckere woonplaetse sal houden
„ in een huys, gelegen in, ofte om-
„ trent het midden van dese Stadt, al-
„ waer die van den Gerechte het selve
„ naer desen sullen goet-vinden te or-
„ donneren.

II. „ Een yder een (Poorter ofte
„ Poortersche deser stede zijnde) werdt
„ toegelaten (soo nu, als naer desen) in
„ 't voorsz. gilde te mogen inbrengen
„ soodanigh getal van Mantels, als hy
„ goet ende raedtsaem vinden sal; be-
„ houdelijck dat een derde part van de
„ ingebraghte Mantels sullen moeten
„ waerdigh zijn yder ten minsten ses-
„ en-dertigh guldens, ende de twee
„ verdere derde parten yder ten minsten
„ vijf-en-twintigh guldens.

III. „ Die van het Gilde sullen niet
„ vermogen van yder verhuyrde man-
„ tel meerder huyr te eysschen, ofte
„ genieten, dan eens ses stuyvers, daer
„ van het Weeshuys sal trecken eene
„ stuyver, ende het jegenwoordige
„ Gilde, tot verval van de lasten die sy
„ dragen moeten, soo over het aenkoo-
„ pen van Mantels, Huyshuyr, beloo-
„ ninge van den Knecht van 't gilde,
„ als anders, eene stuyver vier pennin-
„ ghen, ende sullen de resteerende drie
„ stuyvers twaelf penninghen verdeelt
„ werden onder de gildebroeders, naer
„ proportie van 't Capitael, daer op
„ yders ingebragte Mantels sullen zijn
„ getauxeert.

IV. „ Ende ten eynde de Mantels in
„ behoorlicke stant mogen werden on-
„ derhouden, sullen deselve jaerlijcks
„ by den Deecken ende Hooft-luyden
„ van 't Kleermakers gilde gevisiteert,
„ ende bevonden werdende minder waer-
„ digh te wesen dan vijf-en-twintigh
„ gulden, af-gekeurt werden.

V. „ Den Deecken ende Hooft-luy-
„ den sullen naer verloop van vier weec-
„ ken, aen den Regenten van 't Wees-

 „ huys

„ huys gehouden zijn t'elckens over te „ brengen een pertinente ftaet van alle „ Mantels, binnen defelve vier weec- „ ken verhuyrt: midtsgaders eene ftuy- „ ver van yder verhuyrde Mantel, ten „ behouve van 't Weeshuys, by die „ van den Gerechte, tot fubfidie van „ dien, fpecialick afgefproken ende ge- „ deftineert.

VI. „ De voorfeyde Deecken ende „ Hooft-luyden fullen naer verloop van „ gelijcke vier weken, ten behouve van „ den gemeene mede-participanten, in „ 't voorfz gilde moeten doen behoor- „ licke reeckeninge, ende uytdeelinge „ van het fuyver Provenu van de ver- „ huyrde Mantels, met pertinente aen- „ wijfinge, op wiens Begraeffenisse, „ en hoe veel Mantels op yder der fel- „ ver fullen zijn uytgebraght, ofte ver- „ huyrt.

VII. „ Alle Weduwen, en Kinde- „ ren van eenige gilde-broeders, wert „ vry gelaten in 't gilde, ofte te conti- „ nueren, ofte het felve te verlaten, „ ende daer van af te gaen, maer hen „ felfs goet ende meeftem fal dancken; „ ende 't felfde gilde verlatende, fullen „ uyt de gemeyne beurfe trecken, foo „ veel, en niet meerder, dan hare man- „ tels, ten tijde defelfde in 't gilde zijn „ ingebraght, getauxeert en waerdigh „ geoordeelt fullen zijn.

VIII. „ Den Knecht, die in het je- „ genwoordige gilde fal werden ghe- „ bruyckt, fal tot fecuriteyt van de „ geene, die hare mantels in het voorfz „ gilde fullen hebben ingebraght, moe- „ ten borge ftellen ter fomme van twaelf „ hondert guldens, ende defelve Borgh- „ tochte aen handen, ende ten genoe- „ gen van den Deecken ende Hooft- „ luyden jaerlicks vernieuwen.

IX. „ Den felven Knecht fal moeten „ houden pertinent Regifter, en aen- „ teyckeninge van alle mantels, met ver- „ klaringhe, tot wat prijs defelfde zijn „ getauxeert, wanneer, en by wie de- „ felfde in 't gilde fullen zijn ingebraght, „ ende daer van t'elckens kenniffe ge- „ ven, 't fy aen den Deecken, ofte wel „ by desfelfs af-wefen aen een van den „ Hooft-luyden, tot der felfder na- „ richtinge.

X. „ Gelijck hy mede kenniffe fal „ moeten hebben van het naeyen, ftop- „ pen, en persfen van mantels, ende „ alle defelve mantels moeten uytbren- „ gen, t'huys halen, fchoonmaecken, „ en reynighen; oock persfen, naeyen „ en ftoppen, ofte felfs, ofte door een „ foodanigh ander perfoon doen uytbren- „ gen, ende onderhouden, als hy tot „ sijnen particulieren kofte daer toe „ goetvinden fal te willen gebruycken.

XI. „ Ende fal daer voorens genie- „ ten foodanige belooninge, als met den „ Deecken ende Hooft-luyden daer „ over fal kunnen verdragen; ofte by „ faute van verdragh foodanighe andere, „ als die van den Gerechte in der tijdt in „ redelijckheyt fullen bevinden te be- „ hooren.

XII. „ Die van den Gerechte fullen „ Jaerlicx op de verkiefinge van de fmal- „ le gilden (tot behouf van de boven- „ ftaende Ordonnantien, ende om de- „ felve in goede geregeltheyt te onder- „ houden) verkiefen een Deecken, en- „ de twee Hooft-luyden, die t'elckens „ verplicht fullen werden als naer „ gewoonten; en fulcx tot noch toe „ (omtrent andere gildens) gebruycke- „ lick is geweeft.

XIII. „ Den Deecken ende Hooft- „ luyden fullen jaerlicx, binnen veer- „ tien dagen, naer dat defelve van ha- „ ren dienft fullen af-gegaen zijn, voor „ Schepenemeefteren, inder tijdt reec- „ kenninghe doen, ende het overfchot „ van dien, verftrecken daer hen luy- „ den by der felver geordonneert fal „ werden.

„ Aldus gedaen ende gearrefteert by „ die van den Gerechte der Stadt „ Leyden, op den xviij[en]. De- „ cember anno 16--. ende ten fel- „ ven dage, in jegenwoordigheyt „ van den Schout, Burgemeefte- „ ren ende Schepenen, naer voor- „ gaende Klocken-geflagh, ter „ Puye van 't Raedt-huys, voor „ den Volcke afgelefen

„ By my

F. Meerman.

Naar de onder my berustende Gilden-Ordonnantie, by Die van den Gerechte der Stad Leyden gearresteerd.

Schoon nu deeze Ordonnantie allezins reedelyk en billyk zy, zoo hebben echter eenige baatzoekende menfchen onderftaan, daartegen, en wel voornaamlyk tegen het eerfte Artikel van dezelve, te handelen en zich, in ftilte, met het verhuuren van Rouwmantelen optehouden, tot merklyk naadeel der geenen, die hun aandeel in dit Gilde hebben

ben en, ten koste van hunne eigene beurzen, voor het onderhoud deezer Rouwmantelen gestaadiglyk moeten zorgen; en ook tot geen geringe schaade der arme Weezen: aan welke overtreeding zich dan wel meestendeels sommige Oude-Kleerverkoopers of zoo genaamde Uitdraagers schuldig maakten, wanneer zy, onder voorwendzel, van hunnen koophandel daarmeede te dryven, een grooten voorraad van zoodaanige Rouwmantelen in hunne huizen houden en dus dezelven verhuuren; waarom dan ook de gesaamlyke Leden van dit Gilde, beneevens de Meesters en Regenten van dit arme Weeshuis, zich daarover aan de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte hebben beklaagd en dieswegens van hunne Ed. Groot Achtb. eenige naadere voorziening verzocht, 't welke vervolgens op den 4. October van den jaare 1765. aan deeze Verzoekeren is verleend geworden, gelyk uit het volgende stuk te zien is.

,, *Op de Requeste Gepresenteert*
,, *door de Geinteresseerdens van*
,, *het Geoctroieerde Mant. verhuurders Gilde, mitsgaders*
,, *de Meesteren en Regenten van*
,, *het Heylige Geest ofte Arme*
,, *Weeshuys binnen deeze Stad,*
,, *stond geappostilleert.*

,, Die van den Geregte der Stadt ,, Leyden gezien en Geëxamineert hebbende de Requeste door de ,, Geinteresseerdens van het Geoctroyeerde Mantelverhuurders Gilde, mitsgaders de Meesteren Regenten van het ,, Heylige Geest ofte Arme Weeshuys ,, binnen deese Stadt, aan haar Ed. ,, Groot Agtb. gepresenteerd, hebben ,, by renovatie en ampliatie van het eerste Articul van de provisioneele Ordonnantie op het verhuuren der Rouwmantels den 18. December 1670 Gearresteert, goedgevonden en verstaan ,, te statueeren.

,, Dat niemand alhier ter steede zal ,, vermoogen te verhuuren ofte te huuren eenige Rouwmantels buyten die, ,, ofte van die van 't Geoctroieerde Mantelverhuurders Gilde, op eene boete ,, van Ses Gulden voor elke Mantel, ,, welke de zodaanige 't zy op heeter ,, daad, ofte by nader onderzoek zullen ,, bevonden werden verhuurd ofte gehuurd te hebben, ofte daar toe in ,, hunne huysen te houden, te verstaan ,, dat dezelve boete zoo wel by den ,, Verhuurder als Huurder in 't geheel ,, zal worden betaald, mitsgaders op ,, verbeurte van alle zoodanige voorgemelde Mantels, zullende dezelve boete koomen ten behoeve van 't H. Geest ,, ofte Arme Weeshuys dezer Stad, ,, ende de aangehaalde Mantels vervallen ,, ten behoeve van 't gemelde Geoctroieerde Mantelverhuurders Gilde.

,, Ende nadien zommige Oude Kleerverkoopers ofte Uytdraagers, onder ,, voorwendzel van hunne Negotie daar mede te dryven, een Magazyn van ,, zoodanige Rouwmantels ten hunnen ,, huyse houden, en dezelve Verhuuren, ,, dat tot voorkoming hier van dezelve ,, Oude Kleerverkopers ofte Uytdragers ,, gehouden zullen zyn wel stiptelyk ,, hier omtrent te observeeren de 127. ,, Burgerlyke Keure deezer Stadt (1), en ,, dus alle Rouwmantels welke zy onder ,, de hand zouden moogen koopen, drie ,, daagen Publyk ten toon te hangen, ,, ende dat wyders dezelve Oude Kleerverkoopers ofte Uytdragers, indien ,, dezelve eenige Rouwmantels komen ,, te Verhuuren, verbeuren zullen ten ,, behoeve van 't Arme Weeshuys de ,, Somme van Twaalff Gulden voor elke ,, zoodanige bovengemelde Mantel; gelyk ook in de boete van Twaalff Gulden gehouden zal zyn, die geene, ,, welke zoodanige Mantel van eene ,, Oude Kleerverkoper ofte Uytdrager ,, zal hebben gehuurd, ende dat wel ,, voor de eerste ryze, dat zodanige ,, Oude Kleerverkoper ofte Uytdraager ,, teegen deeze Ordonnantie zal hebben ,, gecontravenieert, zullende zoodanige ,, ten tweedenmale daar teegen misdoende, op het te kennen geeven van ,, Deeken en Hoofdluyden van 't Mantelverhuurders Gilde, en de Meesteren Regenten van 't Weeshuys voor- ,, noemt

(1) Deeze CXXVII^e. Burgerlyke Keure van het laatste vernieuwde Keurboek der Stad Leyden, by de Ed. Achtb. Heeren Schout en Schepenen, met advis en goedvinden van de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren en Regeerderen deezer Stad, op den 6. Maart van den jaare 1658., gemaakt en gearresteerd, vervat in zich de geheele verpligting van zoodaanige persoonen, dewelken zich met het koopen en verkoopen van oude kleederen, huissieraaden en andere meubilaire goederen ophouden; en wel onder deezen titel: *Out-kleer-verkoopers en Vytdragers.*

„ noemt boven de gemelde boete, voor „ ses Weeken werden geinterdiceert „ eenige Uytdragers Neeringe alhier ter „ Steede te doen.

„ Ende ten einde deeze Ordonnantie „ des te minder werde geëludeert, zo „ werden by deezen, zoo die van 't „ Mantelverhuurders Gilde ofte hunne „ Knegt als de Meesteren Regenten van „ 't Weeshuys deezer Stadt, ofte der- „ zelver bedienden geauctoriseert de ca- „ lange en aanhaalinge der Mantels, tee- „ gens deeze Ordonnantie Verhuurd „ wordende te doen; wordende boven „ dien het voornoemde Gilde ende Mee- „ steren Regenten van 't Weeshuys al- „ hier gemelt, geauctoriseert, omme „ met adsistentie van eene Stads Bode „ met de Roede zoodanige Mantels uyt „ het Huys van die geenen te haalen, „ en de boeten van de zulken te innen, „ welke zy op goede (en in cas van op- „ positie, een regtelyk ondersoek kun- „ nende lyden) gronden bewysen kun- „ nen dat teegen deeze Ordonnantie „ weegens 't Verhuuren van Rouwman- „ tels komen te pecceeren. Auctori- „ seerende wyders het gemelde Gilde, „ en de Meesteren Regenten voornoemd, „ omme dezelve Ampliatie en Renova- „ tie ter gewoner plaatse, en ten allen „ tyden wanneer zy zulks nodig vinden „ te doen aanplakken.

„ Actum den 4. October 1765.

„ My Jegenwoordigh

Ysbrand van Dam.

Naar de gedrukte Apostille van Die van den Gerechte der Stad Leyden.

Nog is by hun Ed. Groot Achtb., in aanmerking van den hoogen nood van dit Arme Weeshuis, op den 31. December van dat zelfde jaar 1670., tot ondersteuning der arme Weezen, goedgevonden eene zeer maatige belasting te leggen op die geenen, dewelken, by de plegtige voltrekking van hunne huwelyken, het zy binnen deeze Stad, het zy buiten dezelve, zich van eenig Rytuig, of van een Speelschuit, wilden bedienen; en wyders op den 9. Augusty van den jaare 1696. omtrent deeze belasting nog eene nieuwere en klaardere schikking te maaken en als eene vastgestelde Wet openlyk voor de goede Gemeente afteleezen, met de volgende woorden:

„ Die van de Geregte der Stadt Ley- „ den, nader geëxamineert heb- „ bende de Ordonnantie, raeckende die „ geene, die binnen off buyten dese „ Stadt komen te Trouwen, op den „ 31sten December 1670. tot subventie „ van het Arme Weeshuys alhier gear- „ resteert, hebben goedgevonden de „ selve Ordonnantie te amplieeren, en- „ de nieuwelijcks ter neder te stellen als „ volgt:

„ Die van de Geregte der Stad Ley- „ den, hare gedagten aller wegen heb- „ bende laten gaan, tot uytvindinge „ van nodige middelen, om te subve- „ nieeren den bekende noodt van het „ Arme Weeshuys binnen deser Stede, „ hebben goedtgevonden ende geordon- „ neert, gelijk deselve goedvinden ende „ ordonneeren by desen, dat van nu „ voortaen alle die met eenig Rytuyg „ binnen dese Stadt te Trouwen sullen „ rijden, over yder Rytuyg, van de- „ welcke deselve als dan voorsien, ge- „ volgt ende gedient sullen zijn, ten „ behoeve van het voorsz. Arme Wees- „ huys sullen betalen twaelf Guldens, „ ende die buyten de Stadt komen te „ Trouwen voor yder Rytuyg vijf Gul- „ dens, sullende by die geene, die met „ een Speel-Schuytje of eenig Vaertuyg „ binnen of buyten dese Stad te Trou- „ wen varen, betaelt moeten werden „ twee guldens tien stuyvers.

„ Aldus geamplieert, ende gearre- „ steert by die vande Geregte der „ Stadt Leyden, op den negenden „ Augusti Anno 1696. ende naar „ voorgaande klockegeslag ter „ poeye van 't Raadhuys ten over- „ staan van den Schout, Burge- „ meesteren, ende Schepenen ten „ selven dage voor den Volcke af- „ geleesen,

„ By my

J. van Groenendyck.

Naar de gedrukte, vernieuwde en vermeerderde, Ordonnantie, by Die van den Gerechte der Stad Leyden gearresteerd.

En is vervolgens, op den 20. December des jaars 1764., door hunne Ed. Groot Achtb. deeze geringe belasting nog nader bepaald; en daarenbooven, alleen ten voordeele van dit Arme Weeshuis, het welke, door de alhier tegenwoordiglyk meestal in gebruik zynde wyze van de plegtigheden der openbaare Huwelyksvoltrekkingen in alle mooglyke stilte en zonder eenige uiterlyke pracht, tegen de gewoonte onzer braave Voor-

zaa-

zaaten, te laaten geschieden, althans een geduurig en groot verlies van zyne inkoomsten, uit dit voorheen ingestelde Middel anderzins genooten wordende, ondervindt, nog eene kleinere belasting ingevoerd op zoodaanige Huwelyken, dewelken, met voorgaande toestemming van hunne Ed. Groot Achtb., op buitengewoone tyden of uuren worden voltrokken, als uit dit volgende woordelyke Besluit van hunne Ed. Groot Achtb. kan gezien worden:

„ Die van den Geregte der Stad „ Leyden, nader geëxamineert „ hebbende de Ordonnantie, rakende „ die geenen die binnen of buyten deese „ Stad komen te trouwen, op den 31. „ December 1670. en Ampliatie van „ dien van den 9. Augustus 1696. tot „ subventie van het Arme Weeshuis „ binnen deese Stad gearresteert, heb„ ben goetgevonden de gemelde Or„ donnantien op nieuws te Ampliëeren „ als volgt:

„ Die van den Geregte der Stad „ Leyden, hebben tot uytvinding van „ nodige Middelen om te subvenieeren „ de bekende noodt van het Arme Wees„ huys binnen deese Stad, goetgevon„ den en gestatueert, gelyk dezelve goet„ vinden en statueeren by desen, dat „ van nu voortaan alle die geenen, wel„ ke met eenig Rytuig binnen deeze „ Stad te Trouwen zullen ryden, ofte „ met hetselve van daar komen, over „ yder Rytuig van dewelke dezelve als „ dan voorzien, gevolgt en gedient zul„ len zyn, ten behoeve van het voor„ schreeve Arme Weeshuis zullen be„ taalen Twaalff Gulden, ende die buy„ ten de Stad met Rytuig komen te „ Trouwen, ofte met het zelve van „ daar komen, voor ieder zodanig Ry„ tuig Vyff Gulden; zullende by die „ geenen die met een Speelschuitje of „ eenig Vaartuig binnen of buiten dese „ Stad te Trouwen varen, of daar mee„ de te rug komen betaalt moeten wer„ den Twee Gulden Tien Stuivers.

„ En hebben die van den Geregte „ voornoemt vervolgens nog goetgevon„ den en Gestatueert, dat voortaan alle „ die geenen, welke Consent bekomen „ hebben om op een Extraordinaire Tyd „ of Uur, 't zy in de Publycque Ker„ ken of op het Raadhuis deser Steede „ te mogen werden Getrouwt, boven „ en behalven 't gunt daar voor ten be„ hoeve van dese Stad wert betaalt, „ insgelyks ten behoeve van het voor„ noemde Arme Weeshuis ter Secreta„ rye deser Steede zullen moeten vol„ doen en betalen een Somma van Vyff „ Gulden.

„ Aldus Geamplieert ende Gearre„ steert by die van den Geregte „ der Stad Leyden, op den 20. „ December 1764. ende op den „ 22. daar aan volgende van de Poye „ van 't Raadhuys afgelesen.

„ By my

Ysbrand van Dam.

Naar de, naader vernieuwde en vermeerderde, gedrukte Ordonnantie van Die van den Gerechte der Stad Leyden.

En nog meerdere blyken van de goede zorg deezer Ed. Groot Achtb. Magistraat, tot vermeerdering der inkoomsten van dit arme Weeshuis, zyn te vinden, zoo in eenige andere schikkingen op den gezegden 31. December van 't voorgemelde jaar 1670. ten nutte van dit Gesticht gemaakt, als ook in het, tevens tot bewaaring van alle goede orde in deeze Stad dienende, Besluit by hunne Ed. Groot Achtb. op dien zelfden dag genoomen, en eenige veranderingen en vermeerderingen van het derde Hoofddeel der LXXXVIIIe. Burgerlyke Keure deezer Stad, voerende tot opschrift: *Keure op de Gebuerten:* behelzende. Want, wanneer in het voornoemde Hoofddeel der gezegde Keure was beraamd, dat de „ Hooven, Maeltijden, ofte Teerin„ gen, tot kosten van de gemeyne Ge„ buerten, niet en sullen mogen wer„ den aengestelt, sonder voorgaende „ consent van de Burgermeesteren deser „ Stede, de welcke naer gelegentheyt „ ende constitutie van de tijden ende „ van de Gebuerten, de voornoemde „ Buer-hooven toestaen, ofte uytstel„ len sullen. Ende by-aldien yemant „ tegen 'tgene voorsz. staet, quame te „ doen, ofte yets by de handt te nemen, „ ende sulcx 't voorsz. geboth te over„ treden, de selfde sal daer over by Die „ van de Gerechte arbitralijcken naer „ gelegentheyt van de saecken werden „ gecorrigeert:" zoo hebben hun Ed. Groot Achtb. ten gezegden dage goedgevonden ontrent dit Buurhooven eenige naadere bepaalingen te maaken en te beveelen, dat, in 't vervolg van tyd, aan de Heeren Burgemeesteren, eer dat by hunne Ed. Groot Achtb. in het Hooven van een Gebuurte zal worden bewilligd,

 moet

moet worden overgeleeverd een juiste staat van alle de penningen, dewelken bereids in de gemeene beurze van de Gebuurte worden gevonden of nog by inzameling derzelven moeten inkoomen, geteekend door den Heer van die Gebuurte en door zyne Raaden; en dat, indien men mogte ontdekken, dat de opgaave dier penningen verkeerdelyk of kwaadlyk was gedaan, dan zullen Heer en zyne Raaden, welke den opgemelden staat ondertekend hebbende, zullen worden gestraft met eene boete van vyfentwintig gulden, ten behoeve van dit Arme Weeshuis; dat wyders door die Gebuurte, aan dewelke het Hooven door de Heeren Burgemeesteren wordt vergund, moet worden overgegeeven een gerecht zesde gedeelte van alle de penningen, die, als in de beurze der Gebuurte zynde, op den gemelden staat zyn uitgedrukt, om te strekken tot eene gifte aan dit arme Weeshuis, in erkentenis van deeze by hunne Ed. Groot Achtb. verleende toestemming, dewelke niet langer zal worden verleend, dan alleenlyk voor den tyd van twee dagen; en dat by die Gebuurte, door dewelke dien tyd mogte worden overtreeden, tot eene boete aan dit zelfde Weeshuis zal moeten worden betaald eene somme van vyftig gulden; terwyl hun Ed. Groot Achtb., tot voorkooming van alle overtreedingen tegen het opgemelde derde Hoofddeel deezer LXXXVIII. Burgerlyke Keure, by dit genoemd Besluit aan alle de Gebuurten al verder hebben verbooden, eenige Maaltyden buiten deeze Stad, op kosten van de Gebuurten, 't zy voor, 't zy naa het toegenoemde Buurhooven, te houden, op eene boete van vyftig gulden, al meede ten behoeve van dit zelfde Arme Weeshuis by die Gebuurte te verbeuren; zoo als dit alles ten naaukeurigsten is bepaald in de hier volgende

„ *Ampliatie van het Derde Arti-*
„ *cul van de Keuren op de Ge-*
„ *buyrten.*

„ Die van de Gerechte der Stadt „ Leyden, ghehoort hebbende „ het rapport ende advys van derselver „ Commissarissen, naer ingenomen be- „ richt van de Meesteren ende Regen- „ ten van 't arme Wesenhuys binnen „ deser Stede, ghebesoigneert hebbende „ op den staet van de jaerlixe Lasten „ ende voordeelen van 't selve Godts- „ huys, ende vervolgens tot uytvindin- „ ge van bequame Middelen, omme de „ Lasten die de innekomsten van 't selve „ Huys jaerlycx verre komen te sur- „ monteeren te kunnen draegen, heb- „ ben omme tot een behulp - middel ne- „ vens andere op huyden ten voordeele „ van 't voornoemde Godtshuys op een „ preuve beraemt te konnen dienen, by „ provisie goet ghevonden by forme van „ Ampliatie van het derde Artyckul „ van de Keure op de Gebuyrten, „ spreeckende van het Hoven van de- „ selve, te keuren ende te statueren, dat „ in toekomende alvoorens eenigh con- „ sent te verleenen aen de respective Ge- „ buyrten binnen deser Stede om te mo- „ gen Hoven, aen handen van de Bur- „ germeesteren overgebracht sal moeten „ werden, een Cedulle geteyckent by „ den Heer ende syne Raden, behelsen- „ de de somme van 't gelt dat bereets „ in Kassen is, of by versamelinghe in de „ gemeene Beurse van de Gebuyrte zal „ komen, op een boete van vyff-en- „ twintigh guldens, ten behouve van „ 't Weeshuys voornoemt, wanneer „ bevonden wert het selve gelt anders „ of qualyck by de voorsz. Cedulle op- „ gegeven te zyn, te verbeuren by den „ ghemelten Heer ende syne Raden, „ yder die deselve Cedulle sal hebben „ onderteyckent, ende dat als dan een „ gerecht seste - paert van de somme inde „ meergemelte Cedulle geëxpresseert, „ ten behouve van 't Weeshuys sal „ moeten betaelt werden, voor 't con- „ sent om te moghen Hoven, 't welck „ by Burgemeesteren niet langer ver- „ leent sal werden, als voor den tydt „ van twee dagen, op een boete van „ vyftigh guldens, by de respective „ Ghebuyrten desen overtredende, ten „ behouve van 't voorsz. Godtshuys te „ verbeuren. Ende ten eynde dese niet „ werde geilludeert, dat gene Gebuyr- „ ten voor ofte naer het Hoven eenighe „ Maeltyden tot kosten van deselve Ge- „ buyrten, buyten deser Stede sullen „ mogen te houden op ghelycke boete „ van vyftigh guldens, te appliceeren „ als vooren.

(*Onder staat*)

„ Aldus gedaen ende gearresteert by „ die van de Gherechte der Stadt „ Leyden op den een - en - dertigh- „ sten December Anno 1670. ende „ naer voorgaende Klockengeslagh „ ter

„ ter Poeye van 't Raedthuys ten „ selven dage voor den Volcke afgelesen.

(Laager staat)

„ By my

(En is geteekend)

J. van Groenendyck.

Naar de Origineele Ampliatie, berustende onder de Archiven van het Arme Weeshuis deezer Stad Leyden.

En hebben de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte deezer Stad niet alleenlyk aldus hunne zorg uitgebreid over het geene konde strekken tot vermeerdering der inkoomsten van dit Weeshuis, maar ook tevens, met een loflyken iever, over al het geene eenigzins mogte dienen tot bewaaring der goede orde en voortplanting van den Christelyken Godsdienst, zoo als die in de Gereformeerde Kerken deezer Landen is aangenoomen en geleerd wordt, omtrent de plaats hebbende onderwyzingen der kinderen, zoo wel in dit Heylige Geesthuis of Arme Weeshuis, als in het Arme Kinder- of Houwhuis. Alle de voor handen zynde bewyzen, deezen aangaande, bytebrengen, oordeele ik geheel onnoodig; maar meene, dat het allezins genoeg zal zyn, met alhier aanteekenen, dat by hunne Ed. Groot Achtb. in den jaare 1733. is goedgevonden, dat geene persoonen, die tot Meesters van de gemelde Armhuizen worden aangesteld, in hunnen dienst zullen moogen treeden, ten zy dezelven alvoorens zyn onderzocht geworden en zich aan de Kerkelyke Orde hebben onderworpen, gelyk te zien is uit de volgende

„ *Ampliatie op de Ordonnantie van* „ *het Schoolmeesters Gild binnen* „ *der Stad Leyden.*

„ Die van den Geregte der Stad Leyden hebben (op seekere Requeste) by desen aan de Supplianten geconsenteert, en toegestaan, dat voortaan niemand alhier ter Stede, zal „ vermogen enige instructie te geven in „ 't rekenen of boekhouden, ten sy de „ selve alvorens zulks by Requeste zal „ hebben versogt, het examen uytgestaan, de Kerkelyke ordre aangenoomen, het regt van 't Gilde voldaan, „ den Oirkondspenning jaarlykx te betalen, conform de Ordonnantie op 't „ stuk van 't Schoolhouden geëmaneert.

„ Ten Tweden; Dat mede niemand „ van nu of aan, van de Nederduytse „ Wees- of Armhuis Meesteren zig tot „ 't waarnemen van syn beroep sal begeven, voor en aleer hy sulcx by requeste zal hebben versogt, even als de „ Wale Armen Meesteren, dat uytdrukkelyk in de Ampliatie van den 25. „ Aug. 1707. is gestipuleert, als voren „ gezegt, Examen uytgestaan, de Kerkelyke ordre aangenomen, 't Gilde „ voldaan, en voorts gehouden syn zulks „ als een Schryvmeester jaarlyks te onderhouden.

„ Actum desen 21. Febr. 1733.

(Laager stond)

„ My jegenwoordig

(En was geteekend)

D. v. Royen.

Geëxtraheerd uit een Register van het Arme Weeshuis der Stad Leyden, fol. 4, in welk Register verscheide stukken, raakende dit Weeshuis, worden gevonden.

Wanneer nu de nieuwlyks aangenoomen wordende Meesters van deeze opgemelde Armhuizen door dit aldus by Die van den Gerechte goedgevondene gehouden waren, alle de onkosten van het Gilde der Schoolmeesteren te voldoen en aan het zelve Gilde nog daarenbooven jaarlyks de oirkondspenning, tot onderhoud van dat Gilde, te betaalen, van welken last deeze Meesters te vooren by een Besluit van de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren en Regeerderen, genoomen op den 21. July van den jaare 1730., in aanmerking van derzelver zwaare en moeilyke onderwyzingen en daarvoor toegelegde geringe belooningen, waren vrygesteld geworden, zoo hebben de Heeren Regenten van beide deeze Godshuizen raadzaam geöordeeld, dit nieuwe bezwaar, als wel ligtlyk tegen het oogmerk van hunne Ed. Groot Achtb., op verkeerde onderrichtingen, alhier zynde ingevloeid, aan de welgemelde Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren en Regeerderen deezer Stad naader onder het oog te moeten brengen, en, naardien deeze by Die van den Gerechte goedgevondene belasting allezins naadeelig voor hunne Armhuizen zelven was, van hunne Ed.

Ed. Groot Achtb. te verzoeken, dat Hunne Ed. Groot Achtb., in gevolge van het voorgemelde Besluit van den jaare 1730., de by hen in 't vervolg van tyd aangesteld wordende Meesters deezer Armhuizen van deezen nieuwlyks ingevoerden last, alleenlyk dienende tot eene onnoodige vermeerdering der inkoomsten van dit Schoolmeesters-Gilde, wederom geliefden te ontheffen; aan 't welke dan ook, ten genoegen van de welgemelde Heeren Regenten deezer Godshuizen, door een naader gunstig Besluit van hunne Ed. Groot Achtb. is beantwoord geworden, mits dezelve Meesters nochtans zouden blyven verpligt de Kerkelyke Orde te onderteekenen, met belofte, zich, naar deszelfs inhoud, voor zoo veel zulks hen aangaat, in alles te zullen gedraagen: als blykt uit het alhier ingelaschte

„ *Extract uyt het Notulboek, gehouden op de Kamer van de Heeren Burgemeesteren, den 21ste. Maart* 1733.

„ Is aan die van het Schoolmeesters Gilde aangelegt, dat by resolutie van Burgemeesteren van den 21e. July 1730. de Meesters van het Wees- en Armkinderhuys zynde geëximeert van het voorsz. Gilde, althans nog gepersisteert wierd by het voorsz. Sentiment, sonder dat daar tegens soude opereren het Appointement op haar onlangs gepræsenteert request, mits egter dat de voorsz. Meesters niemand buyten 't huys sullen mogen leeren, als met submissie van het Gilde, ende is op gisteren by de Regenten der voorsz. Godshuysen aangenomen der selver Meesters te sullen doen onderteekenen ende aannemen de Kerkelyke Ordonnantien.

(*Onder stond*)

„ Accordeert met het voorsz. Notulboek.

(*Was geteekend*)

D. v. Royen.

Geëxtraheerd uit het opgemelde Register van het Arme Wees-huis der Stad Leyden, op de gezegde pag. 4.

Gelyk nu de Magistraat deezer Stad ten allen tyde met de uiterste zorg het welzyn van dit Arme Weeshuis, door het geeven van veele, het nut en voordeel der arme Weezen alleen beöogende en tot een zeer klein bezwaar der goede Burgery strekkende, heilzaame bevelen, heeft in acht genoomen, als uit de weinige, zoo door den Heere van Mieris [illegible] als door my bygebragte voorbeelden, waar[illegible] geen zoo groot ge[illegible], duidelyk is te zien; zoo hebben insgelyks de Heeren Meesters en Regenten van dit Gesticht [illegible] zich met [illegible], om door [illegible] en voor[illegible] deezer aan hunne zorg toevertrouwde behoeftige Weezen te bevorderen, waar van dan ook, voor zeer weinige jaaren, een nieuw, merkwaardig en altoos spreekend bewys is aan den dag gelegd, wanneer men in dit Huis eene [illegible] gelegenheid heeft gemaakt, om zelfs de allerjongste Weezen, dewelken men voorheen gewoonlyk buiten het Huis by zoo genaamde Minnen besteedde, door daar toe aangestelde Vrouwen, aldaar, en dus binnen in dit Huis en onder het toezigt van den Binnenvader en Binnenmoeder, te laaten op[illegible] en opkweeken, waardoor op de zorgvuldige opvoeding en behoorlyke reiniging van deeze teedere wichten thans veel beeter kan worden gelet, dan wel in voorige dagen. En, wanneer nu deeze Meesters en Regenten in hunne waakzaamheid, om de zeer zwaare lasten van deeze zoo groote en hoogstnoodzaaklyke huishouding goedtemaaken, en in hunne bezorging van het welzyn en voordeel van deeze arme Weezen, door al te schraapzuchtige menschen, die, zich weinig bekreunende over deeze, door het verlies hunner Ouderen ongelukkig gewordene, Kinderen, alleenlyk trachten voor zich eenigen winst te bejaagen, worden gedwarsboomd, zyn dezelven gewoon hunne toevlucht te neemen tot den Magistraat deezer Stad, onder wiens opperste toezigt deeze arme Weezen worden bestierd en opgevoed, om van hunne Ed. Groot Achtb. de noodige bescherming, hulp en bystand, in de gedaane verongelykingen, te verzoeken, waarvan een versch bewys kan strekken het verzoekschrift, door deeze Meesteren en Regenten, en door de Meesteren en Regenten van het Arme Kinderhuis binnen deeze Stad, dewelken, als een zelfde oogmerk hebbende, zich met deezen hadden gevoegd, aan hunne Ed. Groot Achtb. in den

(1) Hier booven op Bladz. 191—193.

den jaare 1766. ingeleeverd, ten einde van de onbillyke afperszingen der Hoofdmannen van eenige Gilden voor altoos bevryd te blyven, en waarop by hunne Ed. Groot Achtb. op den 28. July van 't gezegde jaar 1766., ter beteugeling van zulke, door eene schandelyke inhaaligheid uitgedachte en het arme Weeshuis grootlyks bezwaarende, kwellingen, is gegeeven dit naadruklyk

„ *Appointement op den Requeste* „ *van de Meesteren Regenten* „ *van het Heilige Geest ofte Ar-* „ *me Weeshuis, ende van het* „ *Arme Kinderhuis binnen Ley-* „ *den.*

„ Die van den Geregte der Stad Leyden, hebben by deezen, ten „ versoeke van de Supplianten, by de „ nevenstaande Requeste gedaan, goed- „ gevonden te ordonneeren:

„ Dat van nu voortaan by geen Gilde „ hoegenaamd eenig Gildegeld, 't zy „ by de inschryving ofte geduurende de „ Leerjaaren, nog ook eenig geld of „ salaris by het doen van eene proef zal „ mogen werden geëischt van Kinderen „ in het H. Geest ofte Arme Weeshuys, „ ofte in het Arme Kinderhuys binnen „ deeze Stadt opgevoed werdende, en „ welken by eene Werkbaas alhier ter „ Steede hun Ambacht leeren of geleerd „ hebben. En voorts, dat de Werk- „ baazen insgelyks niet zullen gehouden „ zyn iets van het voornoemde, voor „ zodaanige hunne Knegten te betaalen „ ofte te bekostigen.

„ Actum den 28. July 1766.

(*Onder staat*)

„ My Jegenwoordig

(*En is geteekend*)

Ysbrand van Dam.

Naar het Origineele Appointement, berustende onder de Archiven van het Arme Weeshuis der Stad Leyden.

En, gelyk als het Octroy door hunne Ed. Groot Moog. op den 20. December van den jaare 1672. aan de Regeering deezer Stad, op haar verzoek, gunstiglyk verleend, om, tot onderstand der Meesteren en Regenten van het arme Weeshuis en der Aalmoessenieren, te moogen heffen den tachtigsten penning van de binnen de muuren deezer Stad verkoft wordende onroerende goederen (1), geene geringe blyken van de getrouwe zorg, niet alleen door den Magistraat, maar zelfs door 's Lands Souveraine Overheid, voor hunne oude en jonge behoeftige ingezeetenen geduuriglyk gedraagen wordende, opleevert; zoo straalt ook de waakzaamheid van de hoogstgemelde Souveraine Staaten, om te verhoeden, dat de Opzieners van alle hunne behoeftige Ingezeetenen, zoo wel in de Steeden, als ten platten Lande, niet ongelukkiglyk in eenige schaade zouden konnen vallen, niet minder door in het zoo gunstige Besluit, waarby door hunne Ed. Groot Moog. aan alle deeze Opzieneren een aanmerklyk Voorrecht booven alle andere Ingezeetenen is geschonken en dezelven zyn ontheeven van zoodaanige lasten, aan dewelken zy anderzins, volgens de allezins billyke regelen van het Beschreeven Recht, waren verbonden. Dit groote Voorrecht nu bestaat hier in, dat de Regenten der Weeshuizen, de Diaconen der Gereformeerde Kerken, en de Aalmoessenieren der gemeene Armen en der Huiszitten Armen, door geheel Holland en Westfriesland, onder zeekere bepaalde Voorwaarden, gerustlyk zullen moogen aanvaarden alle zoodaanige erfnissen, als aan de Weezen en Armen by eenige Uiterste Willen, hoe ook genaamd, worden besprooken, of ook, by versterf, dezelve Weezen en Armen, naar het plaats grypende versterfrecht, aankoomen, zonder dat dezelven gehouden zyn eenige schulden, lasten of borgtochten van zoodaanige verstorvene en by hen aangevaarde Boedels, verder te voldoen, dan de zuiverlyk naagelaatene goederen konnen toereiken, zoo als uit dit hier volgende Besluit van hunne Ed. Groot Moog. te zien is (2).

„ *Re-*

(1) Dit Octroy heeft de Heer van Mieris, hier booven op Bladz. 192. en 193., in dit werk reeds ingelascht.

(2) De Heer van Mieris van dit groote Voorrecht, hier booven op Bladz. 193., alleenlyk ter loops hebbende gewag gemaakt, zonder de Resolutie van hunne Ed. Groot Moog. meedetedeelen, heb ik gemeend, dat het den Leezeren, welker meesten geene geleegenheid hebben de Staats Resolutien te zien, niet onaangenaam zal zyn, deeze Resolutie alhier te vinden.

" *Resolutie van de Heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt, waerby bepaeld wordt, dat de Regenten van de Weeshuysen, Diaconen van de Gereformeerde Religie, Aelmoesseniers van de gemeyne Armen en Huysitten, zullen mogen de Erffenissen de Weesen ende Armen aen-besturven aenvaerden, sonder verder in de schulden gehouden te zyn als naer het beloop der middelen, midts maeckende Inventaris ten overstaen van Schepenen. In date den sevenden Maert* 1680.

" By Resumptie ghedelibereert zynde op de missive van den Præsident ende Raden van den Hove, geschreven alhier in den Hage den twee en twintighste January laestleden; houdende, dat het ghemelte Hoff geëxamineert hadde de Requeste by ofte van weegen de Diaconen van de Gereformeerde Nederlantsche Kercke der Stad Amsterdam, aen haer Ed. Groot Mog. gepresenteert, versoeckende om Octroy en Consent te hebben, waer by sy Supplianten ten proffyte van de Gereformeerde Armen de Erffenissen, die haer by Testament, Codicil, ofte andere Dispositien werden ghemaeckt, ofte oock by versterff aen haer komen te devolveeren, mogen adieren en aenvaerden, sonder aen eenige schulden lasten ofte Borghtochten verder gehouden ofte verplicht te wesen, als de suyvere Effecten ende Goederen des Boedels mede-brenghen, ende konnen uytreycken, breeder onder de Notulen van de Negenden february daer aenvolgende gementioneert: Hebben de Heeren van de Ridderschap ende Edelen, mitsgaders de Gedeputeerden van de respective Steden, in den name ende van wegen Burgemeesteren en Vroedschappen van de selve Steden geconsenteert ende bewillight, gelyck haer Edele Groot Mog. Consenteren ende bewillighen midts desen, dat de Regenten van de respective Weeshuysen, de Diaconen van de Gereformeerde Kercken, ende de Aelmoesseniers van de gemeene Armen ende Huysitten, soo wel binnen de Steden als ten platten Lande, ten proffyte van de voorsz. Weeshuysen ende Armen, de Erffenissen die haer by Testament, Codicil, ofte andere Dispositien werden gemaeckt, of die oock by versterff aen haer komen te devolveren, sullen mogen adieren ende aenvaerden, sonder aen eenige schulden, lasten ofte Borghtochten verder gehouden of verplicht te wesen, als de suyvere Effecten ende Goederen des Boedels mede-brengen ende konnen uytreycken, midts dat de voorsz. Regenten, Diaconen, en Aelmoesseniers respective, ten overstaen van Schepenen, sullen moeten maecken een Staet ende Inventaris van de Effecten, die op de voorsz. Weeshuysen of Armen door de voorsz. successie komen te devolveren; ende dat daer van by aenschryvinge kennisse sal werden gegeven aen de Præsidenten en Raden van den Hoogen Rade en Hove, om haer daer nae te Reguleren; Ende dat wyders door de Heeren van de Ridderschap, ende andere haer Edele Groot Mog. Gecommitteerden tot de saecken van de Justitie, met ende nevens eenige Heeren Gecommitteerden uyt den ghemelten Hove, naeder sal werden overleyt ende overwogen mitsgaders de Vergaderinge van advise gedient, of de voorsz. Concessie niet soude konnen en behooren te werden ge-extendeert oock tot eenige andere ende hoedanige Godtshuysen.

Extract uit het Register der Resolutien van de Ed. Gr. Moog. Heeren Staaten van Holland en Westfriesland; in dato 7. Maart 1680. En wordt mede gevonden in het Groot Plakaatb. Vol. III. pag. 1421.

En dus konnen ook, op die zelfde wyze, uit krachte van het Besluit van hoogstgemelde hunne Ed. Groot Moog. van den 15. Maart van den jaare 1739., de Regenten van dit Arme Weeshuis, ten allen tyde, gebruik maaken van het recht, om van hunne onwillige schuldenaaren de betaaling der verschuldigde renten en thynsen, mitsgaders der pachten van Landerijen en huuren van Huizen en Boerenwooningen, by parate executie te innen, naardien dit byzonder Voorrecht door hunne Ed. Groot Moog. aan alle Opzieneren en Regenten of Bezorgeren van openbaare Godshuizen, tot den Gereformeerden Godsdienst behoorende en onder de beheering van persoonen, den zelfden godsdienst

dienſt toegedaan zynde, ſtaande, is toegezegd geworden, als blykt uit het volgende

„ *Extract uit de Reſolutien van de H. Hren Staten van Holland en Weſtvriesland in haar Ed. Gr. Mog. Vergadering genomen op Vrydag den 15e. Mey 1739.*

„ DHr Penſionaris Gillis heeft ter vergadering gerapporteert de conſideratien en het advies van DHren haar Ed. Gr Mog. Gecommitteerden, hebbende ingevolge en tot voldoeninge van haar Ed. Gr. Mog. appoinctement commiſſoriaal van 6. Maart laaſtleden geëxamineert de requeſte van de Kerkmeeſteren van de Gereformeerde Kerken binnen de Stad Gorinchem, als mede Diaconen van de Gereformeerden Arme, mitsgaders de reſpective Vaders en Regenten van het Gaſthuys, Weeshuys, Manhuys, Vrouwenhuys en Peſthuys, alle mede tot de gereformeerde geſintheid behoorende, en door adminiſtrateurs van deſelve religie beheert werdende, te kennen gevende, dat hunne reſpective Rentmeeſters van alle immemoriale tyden hebben geëxerceert gehad het regt van parate executie tot invordering van de Renten en Thynſen, mitsgaders de Pagten van Landeryen en Huuren van huyſen en boerewooningen de voornoemde reſpective Godshuyſen jaarlyks competeerende, dat de executie van dat regt ten regaarde van de voorn. Godshuyſen ook was van een evidente nuttigheid en uitterſte noodſaaklykheid, op dat deſelve, welkers inkomen voornamentlyk beſtaat in een aantal van kleyne en geringe rentjes en Thynſen, en pagten van de Landeryen en huuren van huyſen en boerewoningen, door de onwilligheid van hare debiteuren niet telkens wierden ingewikkelt in continueele en veelvuldige procedures, en geëmbaraſſeert met de ſelve ordinario modo te moeten inſinueeren, en vervolgen, en dat boven dien niet duyſterlyk verondersteld werd in Haar Ed. Gr. Mog. reſolutie van den 27e. Septemb. 1658. (1), dat de Godshuyſen even als de Domainen jouiſſeeren van het regt van parate executie tot inbringen van hune ſchulden en agterſtallen, geconſidereert, in deſelve reſolutie ſoo wel aan de Godshuyſen, als aan Haar Ed. Gr. Mog. Domeinen werd geaccordeert het regt van parate executie, ſelvs tot invordering van de boetens van verſuym van het overbrengen van Chynſen, Thynſen, Erfhuuren &c. het welk in de gedagten van de Supplianten ſelvs [illegible] als het [illegible] van deugdelyke conluſien, dewyl nogtans de Godshuyſen niet nominatim in haar Ed. Gr. Mog. reſolutie van den 31. Maart 1588. (2), waar by onder anderen aan voornoemde domeinen het regt van parate executie is toegeſtaan geworden, ſyn gecomprehendeert, nog ook het ſelve naderhand (ſoo veel ſy Supplianten weeten) aan de Godshuyſen door een ſpeciale reſolutie is vergunt geworden, ſoo ſyn de Supplianten bedugt, dat het t'eeniger tyd ſoude kunnen gebeuren, dat het ſelve regt in twyfel wierd getrokken, of ſelvs geconteſteert door eenige onwillige debiteuren, weshalven de Supplianten tot voorkominge van diergelyke diſputen ſig keeren tot haar Ed. Gr. Mogende, ootmoediglyk verſoekende, dat het Haar Ed. Groot Mogende behagen mogt de voorſchreeve Godshuyſen (voor ſoo veel des noods) te authoriſeeren, en te qualificeeren om haar onwillige debiteuren tot het doen van betalinge paratelyk te mogen executeeren, en daar van verleenen Octrooy in forma; Waar op gedelibereert zyn- „ de

(1) Zie het Groot Placaatb. Vol. II. pag. 2521-2526., alwaar het *Placaet vande Staten van Hollandt, op de afloſſinge van Chijnſen, Erfpachten, &c. In date den 27. September* 1658., gevonden wordt; in het welke hunne Ed. Groot Moog. duidelyk zeggen: *Ende alſoo verſcheyden Steden, de Univerſiteyt tot Leyden, ende Godts-huyſen alomme in onſe Steden ende Landen, mede verſcheyde Chijnſen, Thijnſen, Erfpachten, Renten, &c. op onderſcheyden Hypotheecquen te vorderen hebben, Soo hebben Wy geconſenteert, willen ende conſenteren mits deſen, dat alle de ſelve mede ſulcx gehouden worden van een natuyr, beneficie ende obligatie te weſen, als de goederen hier boven genoemt, tot de voorſchreve onſe Comptoiren gehoorende.*

(2) Zie het Groot Placaatb. Vol. I. pag. 1612—1615.

„ [illegible] goedgevonden en verstaan de „ [illegible] te [illegible] en quali- „ [illegible] en haar [illegible] gebruu- „ [illegible] het [illegible] van beraminge van ver- „ [illegible] en, en [illegible], m ts- „ [illegible] Pagten van Landeryen en [illegible]- „ ren van [illegible] en [illegible], „ [illegible] God huyten par- „ lyks [illegible] te mo- „ gen [illegible], [illegible] van „ [illegible] brieven van Octroy ten „ [illegible] gedepe- „ [illegible] werden.

„ En [illegible] goedgevonden en ver- „ staan, dat dergelyke Octrooyen des „ versogt synde, sullen werden verleent „ aan alle andere Opsienders en Regen- „ ten, of Besorgers van publicque Gods- „ huysen tot de gereformeerde religie „ behoorende, en door administrateurs „ van deselve religie beheert werdende.

(*Onder [illegible]*)

„ Accordeert met de voorsz. reso- „ lutie.

[illegible] in het Register [illegible] Re[illegible] [illegible] Groot Mog. Heeren Staaten van Holland en [illegible] [illegible] 15. May 17[illegible]

Verder hebben han Ed. Groot Moog. op den 23. October van den jaare 17[illegible]. dit Arme Weeshuis nog begunstigd met een byzonder Octroy, om, niet al- leen, voor zich te mogen [illegible] zo [illegible] goederen, welken het zelve Huis reed[illegible], voor den dag van dit Octroy, in gevolge der [illegible] van oudsher alom in [illegible] Lande [illegible] ge- greepen hebbende, [illegible] had, als [illegible] in het Weeshuis opgevoed [illegible] ge- weest zynde, en zonder kinderen of ver- dere af[illegible] nagelaaten overlee- den; maar ook [illegible]booven, om, in het vervolg van tyd, te behouden en naa zich te nemen de gehee le nalaatenschap van [illegible] in dit Weeshuis groot ge- maakt, wanneer dezelven koomen te sterven, zonder kinderen, kindskinde- ren of [illegible] verdere afkoomelingen [illegible] zulke persoonen, voor [illegible] met de Regenten van dit Weeshuis [illegible] derzelver nalaaten- schap [illegible] gekoomen en van [illegible] uitkoop hadden gedaan; als ook, om [illegible], het zy uit hoofde van versterf, het zy uit eenigen anderen hoofde, een eigendom der kinderen, in dit arme Wees- huis voor den dag van dat Octroy reeds ingenoomen zynde of vervolgens zullen- de worden ingenoomen, voor den tyd hunner inneeming geweest te zyn zou- den [illegible], voor zich te moo- gen [illegible], en [illegible] alle der- zelver [illegible], uitgezonderd [illegible], welken dezel- ve kinderen, geduurende hunne opvoe- ding in dit Huis, zouden hebben ver- kreegen by [illegible], legaat of gift, en welke goederen voor dezelve kinderen moeten blyven, terwyl het Weeshuis [illegible] de vruchten kan genie- ten, geduurende den tyd der opvoedin- ge van dezelve kinderen in dit Wees- huis, naa welken tyd deeze goederen aan die kinderen moeten worden uitgereikt, om daarmeede en met de vruchten, die verder daarvan zullen konnen worden getrokken, te handelen naar hun welge- vallen; gelyk dit alles in het breede uit de Op[illegible] Brieven van Octroy, door den H[illegible] Fr. van Mieris hier booven (1) reeds

(1) Bladz. 103 en 104. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tusschen de [illegible]meesteren van het St. Elizabeths Gasthuis te Haarlem en de [illegible] van [illegible] [illegible] ter, die [illegible] in het zelve Gasthuis was [illegible] de houden en overleeden, en op [illegible] goederen deeze [illegible], als de eenige erfgenaamen ab intestato van de zelve Margriete [illegible] dochter, hunne aanspraak maakten; en welke [illegible] door een Sententie van den zelven Hove op den 8. Maart van den jaare 1529., Stilo C[illegible], zyn getermineerd, by welke Sententie dan [illegible] Hof heeft verstaan, dat het St. Elizabeth's Gasthuis te Haarlem erft de goe- deren der [illegible], die in dat zelve Gasthuis zyn [illegible] geweest, en aldaar over- leeden: als ook uit de procedunren, wel [illegible] voor den zelfden Hove ge- [illegible] tusschen de voorzeide Gast[illegible], aan wien [illegible] de naalaaten- schap [illegible] afgedaan [illegible], en welke Ysbrand Wil- lem[illegible] Provenier in dit Gasthuis was ge[illegible] en overleeden; in welke proçe- duuren [illegible] Hof op den 19. April van den jaare 1540. eene Sententie, in alles gelyk aan de eerstgemelde, heeft ge- weezen. En zyn deeze beide opgemelde Sen- tentien van den Edelen Hove van Holland te vinden in de verzameling van de Handvesten en Privilegien der Stad Haarlem; pag. 228– 230. en pag. 233–236.

reeds geplaatst, kan worden gezien. Doch, gelyk genoegzaam nimmermeer eene Wet kan worden gemaakt, tegen dewelke (hoe groote voorzigtigheid door den verstandigsten Wetgeever ook mooge zyn gebruikt) door scherpzinnige hairklooveren nooit eenige vitterijen zullen worden uitgedacht, voornaamlyk, wanneer de zulken daardoor eenig voordeel voor hunne beurzen meenen te konnen bejaagen, zoo is ook dit Octroy alzoo min, als veele andere nuttige schikkingen, ten voordeele, zoo van dit arme Weeshuis, als van andere godvruchtige, ten welzyn van behoeftige en ellendige persoonen gemaakte, Gestichten, van tyd tot tyd beraamd, van allen aanstoot bevryd gebleeven, wanneer men nog onlangs, by het sterfgeval van zeeker persoon, op wien, naadat hy reeds eenigen tyd in dit arme Weeshuis was opgevoed en onderhouden geworden, eenige goederen waren opbestorven, en die, geduurende nog zyne verdere opvoeding en onderhouding in dit zelve Huis, was aflyvig geworden en dus dezelve goederen had nagelaaten, tegen de Meesteren en Regenten van dit Weeshuis, deeze dus nagelaatene goederen, uit krachte van dit Octroy en de oude gewoonten, voor zich willende behouden en ten nutte van dit Weeshuis gebruiken, heeft beweerd, dat dit Octroy, waarby de Meesters en Regenten van dit Weeshuis door hunne Ed. Groot Moog., uit hun Souverain gezag, zyn gemagtigd geworden, *om* (naamlyk, ten behoeve van dit arme Weeshuis) *te mogen behouden, en na zig nemen al het gene sal worden naargelaaten by eenige Personen in het voorsz. Arm Weeshuis* [illegible]*, wanneer de selve* [illegible] *Kinderen, Kindskinderen, en verdere Descendenten na te laten,* [illegible] *met de Supplianten* (naamlyk, de Regenten van dit Weeshuis, op welker verzoek hun Ed. Groot Moog. dit Octroy als toen verleenden) *of hare Successeurs in der tyd daar van Uytkoop gedaan hadden*; geheel niet sprak van persoonen, die in dit arme Weeshuis, geduurende den tyd hunner opvoeding en onderhouding, mogten overlyden; als meede, dat dit Octroy, van het geene dit arme Weeshuis van in het zelve opgevoed en onderhouden wordende persoonen zoude erven, geheelyk uitzonderde al het geene dezelve persoonen, geduurende deeze hunne opvoeding en onderhoud, by erfnis mogten verkrygen. Deeze gansch ongegronde gevoelens en ydele, 't zy uit loutere inhaligheid, 't zy ten bewyze van groote schranderheid aldus uitgedachte en voortgebragte, vitterijen, door de op het voordeel en welzyn van dit Weeshuis met alle mogelyke naukeurigheid, zorg en iever gestaadig agtgeevende Meesteren en Regenten van dit Gesticht, ter kennisse van hunne Ed. Groot Moog. gebragt zynde, zoo hebben de hoogstgemelde Heeren Staaten, by hun Besluit van den 17. December des jaars 1766, houdende eene nadere verklaaring van hun [illegible] scherpzinnigh[illegible] uitgedachte en [illegible] alles [illegible] het eenvoudig en voorzigtig [illegible] Heeren Meesteren en Regenten van dit arme Weeshuis, noopens het waare verstand van dit Octroy, bevestigd en door eene alezins spreekende verklaaring van het zelve Octroy alle oorzaaken of voorwendzels tot verdere kwellingen, dewelken omtrent dit punt den Regenten van dit arme Weeshuis en ook van alle andere openbaare Godshuizen of [illegible] een gelyk Octroy [illegible] geworden, zouden [illegible] gedaan, geheelyk weggenoomen, en aldus den waaren zin en [illegible] meergemelde Octroy ten [illegible] opgehelderd en in een [illegible] gezet; gelyk in het breede kan gezien worden uit de alhier volgende

„ *Resolutie tot alteratie van het*
„ *Octroy van 23. October 1733,*
„ *verleend aan Regenten van het*
„ *Arme Weeshuis te Leyden,*
„ *omtrent het erven der Goede-*
„ *ren van Persoonen daar in*
„ *overleden* [illegible]*; En generale*
„ *Resolutie noopens het gaudee-*
„ *ren door de Godshuyzen der*
„ *Vrugten van het geen, geduu-*
„ *rende de tyd der opvoeding*
„ *aan de Kinderen, by het uit-*
„ *gaan uit het selve, weeder*
„ *moet werden geëxtradeert:*
„ *zynde van dato den 17. De-*
„ *cember 1766.*

„ De Heer Pensionaris Rygerbos „ heeft ter vergadering gerapporteert de consideratien en het advis van „ de Heeren haar Edele Groot Mog. „ Gecommitteerden, hebbende, in ge„ volge en ter voldoeninge van het ap„ poinctement door haar Edele Groot

 „ Mog.

„ Mog. op den [illegible] November deeses „ Jaars gestelt op de Requeste van de „ [illegible] en Regenten van het Heilige Geest of Arme Weeshuis binnen „ Leyden, geexamineert de voorsz. „ Requeste, waar by deselve hebben te „ kennen gegeeven, dat sy Supplianten, by Octroy van haar Edele Gr. „ Mog. van date 23. October 1733. „ voor en ten behoeven van het gemelde H. Geest of Arme Weeshuis, hadden verkreegen het Regt, om te behouden en na sig te neemen al het geen „ soude werden nagelaaten by eenige „ persoonen in het voornoemde Arme „ Weeshuis groot gemaakt, wanneer „ deselve quamen te sterven sonder Kinderen, Kindskinderen, en verdere „ descendenten na te laaten, ten waare „ deselve met de Supplianten of hunne „ Predecesseurs in der tyd daar van Uitkoop gedaan hadden; mitsgaders om „ de geringe [illegible], [illegible] Kinderen, die in der Supplianten „ Huis reets ingenoomen waaren, [illegible] dien tyd nog ingenoomen souden worden, voor den tyd hunner [illegible], of eigen, of [illegible] en souden „ mogen [illegible], voor het selve Huis te „ blyven behouden, dan [illegible] „ niet begreepen het geen deselve Kinderen, [illegible] „ in het selve Huis, by [illegible], legaaten of giften [illegible] „ mogen hebben; [illegible] „ dat de Supplianten de [illegible] daar „ van [illegible], [illegible] „ ge deselve Kinderen in het voorsz. neeve Huis opgevoed souden werden, en „ langer niet;

„ Dat zy Supplianten [illegible] van „ gemelde Octroy, [illegible] „ stante praktyque [illegible] van de „ Godshuisen [illegible], [illegible] „ woordelyk het selve Octroy van haar „ Edele Groot Mog. [illegible], gelyk ook conform de [illegible] „ to van het gemelde Octroy, in dat „ selfde Arme Weeshuis plaats gehad „ hebbende, dan ook altyd voor [illegible] „ gemelde Arme Weeshuis hadden behouden, en na sig genoomen al wat „ persoonen in het selve Arme Weeshuis gealimenteert, quamen na te laaten, indien deselve sonder wettige „ Descendenten, of uitkoop van alimentatie te hebben gedaan, quamen te „ overlyden, sonder distinctie of gemelde persoonen, staande hunne alimentatie, of na uit het selve Godshuis „ ontslaagen te zyn, waaren gestorven, „ [illegible] by hun [illegible] gelaaten goederen, [illegible] hunne opvoeding, [illegible] hun opbestorven, [illegible] door deselve verkreegen waaren; Dan dat de Supplianten [illegible] in het [illegible] ongehoort „ [illegible] hun Regt waaren „ [illegible] door de Suster van „ [illegible] Persoon, [illegible], staande alimentatie, in het Weeshuis voornoemt „ was koomen te overlyden, nalaatende „ eenige Gelden en effecten, hem, na „ dat [illegible] eenige tyd was „ [illegible], opbestorven, en voorgeevende, [illegible] het Octroy niet sprak van „ Persoonen, die in het Arme Weeshuis „ [illegible] hunne alimentatie quamen te „ sterven, als meede dat het voorsz. „ Octroy [illegible] van het geen het Arme „ Weeshuis van gealimenteerde persoonen [illegible], [illegible] luiten het „ [illegible], [illegible] hunne ali- [illegible] „ [illegible] „ ven, [illegible] den te Supplianten, [illegible] het vervolg [illegible] „ [illegible] ong [illegible] „ [illegible] over de [illegible] der „ [illegible] van het voorsz. Octroy, „ [illegible], dat Haar Edele Groot „ [illegible] aan het H. Geest of „ Arme Weeshuis gegeeven Octroy „ [illegible] te [illegible], in dier- „ [illegible] by de voorsz. Requeste is [illegible].

„ Waar op gedelibereert, en in agtinge genoomen zynde, dat het gunt „ waar [illegible] der Supplianten versoek tendeert, bereits voor lange in de meeste „ [illegible] is gepractiseert; Is goedgevonden en verstaan, het voorsz. aan „ gemelde H. Geest of Arme Weeshuis „ verleende Octroy in deeser voege te „ altereeren, gelyk het selve geaiteteerd werd by deese, dat voor het „ toekoomende de Supplianten in hunne „ voorschreeve qualiteit, sullen mogen „ behouden, erven en na sig neemen al „ het geen sal worden nagelaaten by „ eenige persoonen, soo die in het selve „ Arme Weeshuis op hun overlyden „ nog gealimenteert mogten worden, „ als die alleen groot gemaakt, en reets „ uit gemelde Arme Weeshuis ontslaagen zyn; en dat met opsigt tot de „ laatstgenoemde, indien deselve sonder „ Kinderen, Kindskinderen, en verdere „ Descendenten na te laaten koomen te „ overlyden, ten zy deselve met de

„ Sup-

„ Supplianten, of hunne Predecesseuren
„ in der tyd, uitkoop van Alimentatie
„ gedaan hadden, sonder uitsondering
„ hoe, op wat tyd, of van waar die nage-
„ laate Goederen door alle boovenge-
„ melde Persoonen zyn geacquireert,
„ aangeërft, of denselven opbestorven,
„ mitsgaders om de geringe middeltjes,
„ welke de Kinderen die in der Sup-
„ plianten huis reets ingenoomen zyn,
„ of na deesen nog ingenoomen sullen
„ worden, voor de tyd hunner innee-
„ minge, of eigen of aanbestorven sou-
„ den moogen zyn, voor het selve Huis
„ te moogen behouden: Edog dat door
„ het selve Godshuis niet sal moogen in
„ eigendom behouden worden, maar
„ by het uitgaan der Kinderen uit het
„ selve Huis aan gemelde Kinderen sal
„ moeten werden geëxtradeerd, en
„ meede gegeeven al het geen deselve
„ Kinderen staande hunne alimentatie,
„ in het selve huis by Erfenissen, Le-
„ gaaten, of giften verkreegen souden
„ moogen hebben, sullende egter het
„ selve Godshuis daer van de suivere
„ vrugten genieten moogen, soo lang
„ voorsz. Kinderen in het voorsz. Huis
„ opgevoed sullen worden, en langer
„ niet.

„ En is voorts meede goedgevonden
„ en verstaan, dat van het voorsz. Regt
„ ook sullen gaudeeren alle soodanige
„ Publicque Gods- of Armhuisen, als
„ met gelyk Octroy door Haar Edele
„ Gr. Mog. zyn gebenificeert, als mee-
„ de die geene welke in het vervolg met
„ soortgelyke Octroyen nog gebenefi-
„ ceert souden moogen worden, sul-
„ lende in het verleenen van deselve
„ Octroyen de boovengemelde extensie
„ voortaan gevolgt worden.

„ En zal Extract deeses aan de Sup-
„ plianten werden gegeeven, om te
„ dienen tot derselver narigt.

(Onder stond)

„ Accordeert met de voorsz. Reso-
„ lutien

(Was geteekend)

A. v. d. Mieden.

Extract uit het Regifter der Resolutien van de Ed. Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en West-friesland; sub dato 17. December 1766.

Gelyk nu de schrandere oplettenheid deezer braave Meesteren en Regenten op alles, wat tot bevordering van het welzyn van dit arme Weeshuis eenigzins kan dienen, de eenigste aanleiding tot de opgemelde duidelyke verklaaring der waare meening van hunne Ed. Groot Moog. ontrent het verstand van het meergemelde Octroy heeft gegeeven en daardoor dit Weeshuis van verdere kwellingen ontrent dit stuk, by vervolg van tyden, is verlost geworden; zoo is ook geen geringe blyk van dezer Heeren getrouwe waakzaamheid tot bezorging van het voordeel der arme Weezen daarin te vinden, dat zy, in den jaare 1767. vernoomen hebbende, dat ten Comptoire Generaal van den Lande van Holland en Westfriesland, onder meerdere aflossingen, in gevolge van de bevelen der Ed. Moog. Heeren Gecommitteerde Raaden van de Ed. Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, aldaar te doen, ook zoude worden afgelost eene dit arme Weeshuis in eigendom aankoomende Obligatie, houdende eene hoofdsomme van vierduizend gulden, voor dewelke niet dan tot groot naadeel van dit arme Gesticht, in aanmerking der tegenwoordige hooge waarde van 's Lands Obligatien, eene andere van gelyke hoofdsomme konde worden aangekoft; en tevens ontdekt hebbende, dat in den jaare 1739. in een gelyk geval, op het voorschryven van de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Stad Delft, by een gunstig Besluit van hooggemelde hunne Ed. Moog., aan de Kerken en Godshuizen van dezelve Stad, onder zeekere bepaalde voorwaarde, was toegestaan, om, voor de alstoen afgeloste penningen, wederom te worden geriefd met behoorlyke Losrentebrieven, spreekende ten laste van deezen Lande en onderheevig aan alle de, ten behoeve van deezen Lande geheeven wordende, gewoone en buitengewoone lasten; en wyders goedgevonden, dat zulks ook in het vervolg op dien zelfden voet zoude stand grypen, wanneer wederom eenige Obligatien, aankoomende de binnen de Stad Delft zynde Godshuizen van den Gereformeerden Godsdienst, mogten worden afgelost; met eene verdere byvoeging, dat ook die zelfde gunst, alstoen aan de Godshuizen der Stad Delft beweezen, op die zelfde voorwaarde aan de andere Godshuizen van den Gereformeerden Godsdienst, dewelken in de Steeden van Holland, onder hunner Ed. Moog. resort gehoorende, worden gevonden, in gelyke gevallen zal worden

den toegeſtaan; zich al meede, op het voetſpoor van de Meeſteren en Regenten der Godshuizen binnen de Stad Delft, hebben gewend tot de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeeſteren en Regeerderen deezer Stad Leyden; aan hunne Ed. Groot Achtb. het geval, waarin zy zich bevonden, voorgedraagen en van hunne Ed. Groot Achtb. verzocht gunſtige brieven van voorſchryving aan de hooggemelde Ed. Moog. Heeren Gecommitteerde Raaden van de Ed. Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland, grondende dit hun verzoek op het zoo even aangetoogene Beſluit van hunne Ed. Moog., genoomen op den 11. May van den jaare 1739., en zynde van deezen aanmerklyken inhoud:

,, Ontfangen een Miſſive vande
,, Heeren Burgemeeſteren en Re-
,, geerders der Stad Delft geſchreeven
,, aldaar den 8e. deezer Maand, hou-
,, dende, dat aan dezelve door de Re-
,, genten van de reſpective Godshuyſen
,, binnen de voorſz. Stad, was te kennen
,, gegeeven, Dat door haar Ed. Mog. zyn-
,, de goedgevonden ten Comptoire Ge-
,, neraal van den Lande te doen afloſſen
,, eenige van de oudſte Obligatien ten
,, voorſz. Comptoire ſtaande, daar door
,, een merkelyk ongemak aan de voorſz.
,, Godshuiſen en andere Pieuſe Geſtich-
,, ten aldaar wierde toegebragt, dewyl
,, dezelve meeſt Obligatien van oude
,, Datums, en naar Proportie weynige
,, nieuwe bezittende, binnen korten
,, tyd, alle hunne Capitaalen zouden
,, zien afgeloſt, waardoor genoodzaakt
,, wierden andere Effecten tot exceſſi-
,, ve hooge pryzen in te koopen, en
,, dat nog in het onzeekere off dezelve
,, binnen weynig Jaaren meede niet zou-
,, den werden afgelegt, behalven dat
,, de afgeloſte ofte afteloſſen Obligatien
,, meeſt op Intereſſen a 3 per cento loo-
,, pende, als zynde voorden Jaare 1719.
,, geacquireerd, al de aantekoopen Ef-
,, fecten aan de Godshuyzen niet booven
,, de twee en een halff van het Capitaal
,, rendeerden; En dewyl door dit alles een
,, groote bres in de Financie der Gods-
,, huyzen wierde gemaakt, hadden de ge-
,, melde Regenten verzogt van de gemel-
,, de Heeren Burgemeeſteren te moogen
,, verſtaan, op wat manier deeze ſchaade
,, voor de voorſz. Godshuyſen beſt zou-
,, de kunnen werden gepræveniëerd;
,, Waarover zy Heeren Burgemeeſteren
,, haare gedagten hebbende laaten gaan,
,, en geconſidereerd het van de uyterſte
,, noodzaakelykheyd te zyn, dat de
,, Godshuyſen en pieuſe Geſtichten in
,, een goede ſtaat wierden geconſerveerd,
,, en derzelver Capitaalen wel geplaaſt,
,, daarom noodigh geoordeeld hadden
,, voor gemelde Godshuyſen en pieuſe
,, Geſtichten binnen de voorſz. Stad by
,, haar Ed. Moge. te intercedeeren en te
,, verzoeken, dat haar Ed. Mog. by
,, Reſolutie geliefden goedtevinden dat
,, alle de Capitaalen dewelke ten Comp-
,, toire Generaal van Holland aan de
,, Kerken en Godshuyſen binnen de
,, voorſz. Stad waaren affgeloſt, be-
,, draagende met den anderen de Somme
,, van Veertien Duyzend Zes Honderd
,, Vyfftigh Gulden, welke genoegzaam
,, alle aan de Godshuyſen voor den Jaare
,, 1719. hadden toebehoord, weeder ten
,, Comptoire Generaal van den Lande,
,, offte ten Comptoire van de Gemeene
,, Middelen zouden werden gebragt en
,, daar voor Losrenten teegens ordinaris
,, Intereſſen geëxtradeerd, en wyders te
,, reſolveeren, dat de Capitaalen, die in
,, deezen loopende Jaare en in 't vervolg
,, aan de Godshuyſen en Pieuſe Geſtich-
,, ten zouden werden affgeloſt op een
,, Memorie door meergemelde Heeren
,, Burgemeeſteren aan haar Ed. Moge.
,, te præſenteeren, wederom, in voegen
,, als vooren, zouden worden aangenoo-
,, men.

,, Waarop gedelibereerd en in agting
,, genoomen zynde, de reedenen door
,, gem. Heeren Burgemeeſteren by hunne
,, Miſſive voor het voorſz. verzoek geal-
,, legeerd, als meede derzelver interceſſie
,, ten dien eynde, is goedgevonden en ver-
,, ſtaan, dat alle de Capitaalen, dewelke
,, ten Comptoire Generaal van Holland
,, aan de Kerken en Godshuyſen binnen
,, de Stad van Delft zyn affgeloſt, bedraa-
,, gende met den anderen de Somme van
,, Veertien Duizend Zes Honderd Vyff-
,, tigh Guldens, weeder ten voorſz. Comp-
,, toire Generaal zullen moogen werden
,, gebragt, en dat den Ontfanger Gene-
,, raal van Slingeland zal worden geau-
,, thoriſeerd en gelaſt, zoo als dezelve
,, geauthoriſeerd en gelaſt word by dee-
,, zen, om in plaats van de voorſz. affge-
,, loſte Obligatien te depecheeren be-
,, hoorlyke Losrentebrieven te ſaamen
,, ter montant van de voorſz. Somme, loo-
,, pende teegens vier per cento in 't Jaar,
,, en ſubject aan de Ordinaris Laſten,
,, en dezelve Losrentebrieven te depe-
,, cheeren ten behoeven van die de Hou-

,, ders

„ ders van de voorsz. affgeloste Obligatien zyn geweest.

„ Des dat by meergemelde Heeren „ Burgemeesteren voor aff, aan haar Ed. „ Mog^e. worde gegeeven een Certificatie dat alle de voorsz. affgeloste Obligatien voor den Jaare 1736. in eygendom hebben toebehoord aan de Kerken en Godshuysen binnen de voorn^e. „ Stad, en des meede, dat de voorn^e. Losrenten eerst ten lasten vant Gemeeneland zullen beginnen te loopen, met den „ Eersten July van het volgende Jaar 1740. om in dit Jaar (waarin reeds „ vastgesteld is de Somme welke ten „ voorn^e. Comptoire Generaal zal worden afgeloost en boven welke Somme „ niet gevoeglyk een verdere Somme in „ dit Jaar afgelost kan worden) het Gemeeneland met geen meerdere Renten „ te bezwaaren.

„ Wyders is goedgevonden en verstaan dat de Capitaalen die by vervolg „ aan de Godshuysen van de Gereformeerde Religie binnen de voorsz. Stad „ Delft ten voorn^e. Comptoire Generaal „ zullen worden affgelost, insgelyks in „ voegen als vooren, door den Ontfanger Generaal van Slingeland op Losrenten zullen werden aangenoomen, „ wanneer by meergemelde Heeren Burgemeesteren ten opzigte van die verdere afteloffen Obligatien gelyke Certificatie als booven aan haar Ed. Mog^e. „ zal weezen gegeeven, en met een vastgesteld den Dag op welke die verdere „ Losrenten dan zullen beginnen te loopen.

„ En is meede verders geresolveerd „ en vastgesteld, dat dezelve Permissie „ die haar Ed. Mog^e. nu toestaan aan „ de Godshuyzen van de Gereformeerde „ Religie binnen de voorsz. Stad van „ Delft, op de Intercessie van meergemelde Heeren Burgemeesteren van dezelve Stad, ook op dezelfde manier zal „ werden toegestaan aan de Godshuysen „ van de Gereformeerde Religie in de „ andere Steeden in het Zuyder Quartier, wanneer de Heeren Burgemeesteren van dezelve Steeden zulx zullen koomen te verzoeken, en gelyke „ Certificatie als booven aan haar Ed. „ Mog^e. præsenteeren.

„ En zal Extract deezer werden gegeeven aan de Heeren Burgemeesteren en „ Regeerders der Stad Delft, de Ontfanger Generaal van Slingeland, als „ meede aan de Commisen en Boekhouder van de Financie, om te dienen tot „ derzelver Narigt, en om zig daar naar „ te Reguleeren respectivelyk.

„ Accordeerd met voorsz. Regifter.

Te vinden in het Register der Resolutien van de Ed. Mog^e. Heeren Gecommitteerde Raaden van de Staaten van Holland en Westfriesland, genoomen op den 12. Mey 1739.

Dit verzoek by opgemelde hunne Ed. Groot Achtb. in overweeging genoomen en allezins billyk gevonden zynde, hebben hunne Ed. Groot Achtb., op den 3. Augusty van den zelfden jaare 1767., daar aan voldaan en eenen zoodaanigen Brief, houdende het aan hunne Ed. Groot Achtb. door de Meesteren en Regenten van dit arme Weeshuis voorgedraagene geval en gedaane verzoek, gegrond op het zoo even bygebragte Besluit van hunne Ed. Moog.; en hebbende tot Bylage eene Verklaaring van hunne Ed Groot Achtb., ten blyke, dat deeze, als nu afgelost zullende worden, Obligatie reeds voor den jaare 1736. aan dit arme Weeshuis in eigendom had behoord; aan hooggemelde hunne Ed. Moog. afgezonden en daarby verzocht, dat dezelve afteloffene Obligatie mogte worden veranderd in een Losrentebrief ten laste van deezen Lande; 't welke ook van dat gevolg is geweest, dat door hunne Ed. Moog., op den 5. Augusty van dat zelfde jaar 1767., op dat verzoek een allergunstigst Besluit is genoomen, 't geene ik gemeend heb ook alhier te moeten inlasschen.

„ Is geleezen een Missive van Heeren Burgemeesteren en Regeerders der Stad Leyden, geschreeven „ den 3. deezer, houdende, dat de Meesteren en Regenten van het Heiligen „ Geest of Arme Weeshuis binnen de „ voorsz. Stad, zig aan hun geaddresseerd en gecommuniceerd hadden, dat „ door het Comptoir Generaal van den „ Lande, aan gem^e. Meesteren en Regenten in haar qualiteit zoude worden „ afgelost een Obligatie, groot in Capitaal 4000. g^l. staande ten naame van „ Jan Griffin, in d^o. den 1^e. Juny 1648., „ fol. 968., n°. 5., fol. 247. v^{so}, geaggreëerd den 27. July 1648., Reg^{ta} fol. „ 182. verso, met verzoek om de intercessie van Heeren Burgemeesteren en „ Regeerders voorn^t., ten einde, agtervolgens Haar Ed. Mog^e. Resolutie „ van den 11^e. Mey 1739. gem^e. afte „ lossene Obligatie mogte worden ge-

„ converteerd in een Losrentebrieff, ter „ montant van gelyke 4000. gl. verzoekende derhalven dat de voorsz. Obligatie welke volgens de Certificatie by „ de voorsz. Missive gevoegd, voor „ den jaare 1736. reeds in eigendom aan „ 't gem. Huis heeft toebehoord, in „ een Losrentebrieff mogt worden geconverteerd, en den dag op welke de „ gem. Losrente zal beginnen te lopen „ bepaald, immediaat na dat de Penningen ten Comptoire Generaal zullen „ zyn gefurneerd.

„ Waar op gedelibereert zynde, is, „ in Conformiteit van Haar Ed. Mog. „ voorsz. resolutie, goedgevonden en „ verstaan, het voorsz. verzoek te accordeeren, en mitsdien den Ontfanger „ Generaal van Slingeland by deeze te „ authoriseeren, in plaats van de voorsz. „ af te lossen Obligatie ten naame vande „ Meesteren en Regenten van het H. „ Geest of Arme Weeshuis binnen de „ Stad Leyden te depecheeren een Losrentebrieff ter gelyke Somme van Vier „ duizend guldens tegens den interest „ van Vier per Cento, in 't Jaar, Subject „ de 100e en 200e Pennn als alle andere „ Ordinaris Obligatien, en de voorsz. „ Losrentebrieff te dateeren op den 1e. „ July 1767. op welke dag de interessen zullen ingaan.

„ En zal Extract dezer gegeeven worden aan Heeren Burgemeesteren en „ Regeerders der Stad Leyden, den Heer „ Raad-Pensionaris, den Ontfanger Generaal van Slingeland, de Commisen „ en Boekhouders van de Finantie, zoo „ tot naricht, als om zig daar na te reguleeren.

(Onder stond)

„ Accordt met het voorsz. Regifter.

(Geteekend)

C. Clotterbooke.

***Extract** uit het Register der Resolutien vande Ed. Mog. Heeren Gecommitteerde Raden vande Staaten van Holland en Westfriesland, genomen op den 5e. Augustus 1767.*

Ook zouden nog oneindig meerdere preuven van de zorg en aandacht, waarmeede, reeds van oude tyden af tot op den tegenwoordigen dag toe, de Meesters en Regenten van dit Heiligen Geest of Arme Weeshuis, zoo wel de voorrechten van dit Huis hebben voorgestaan, als ook het voordeel en welzyn der Arme Weezen betracht; en insgelyks nog een zeer groot aantal van oude en fraaije Stukken, tot dit Arme Weeshuis behoorende; alhier konnen worden bygebragt, indien men voorgenoomen had, over dit Huis alleen een geheel boekdeel te schryven; dies ik my, om niet al te langwylig te zyn, nu verder zal bepaalen tot eenige schikkingen en overëenkoomsten, dewelken door den Ed. Groot Achtb. Magistraat deezer Stad zyn gemaakt, of door de Meesteren en Regenten van dit Godshuis, zoo niet met eene opgevolgde goedkeurende bekrachtiging, immers met de voorafgaande kennis en op 't goedvinden van welgemelden Magistraat, aangegaan met de Meesteren en Regenten van de andere Godshuizen binnen deeze Stad, ten einde voortekoomen, dat dit arme Weeshuis niet al te veel en booven vermoogen zoude worden bezwaard; onder dewelken my het allereerst is voorgekoomen dit naavolgende Besluit op den 5. November van den jaare 1643. ten deezen opzigte, tot wegneeming der verschillen, dewelken, over het onderhoud van de Vondelingen; en ook van die Kinderen, van welken der beider Ouderen overlyden onzeeker is; als meede van de Kinderen door hunne Ouderen verlaaten, tusschen de Meesteren en Regenten van dit arme Weeshuis en de Huiszittenmeesteren en Diaconen der Nederduitsche Gereformeerde Gemeente, aan wien, als Aalmoessenieren deezer Stad, de zorg van de geheele Huis- en Diaconie-Armen alhier is aanbevoolen, waren ontstaan, by hunne Edele Groot Achtbaaren de Heeren Die van den Gerechte deezer Stad genoomen, en zynde van deezen inhoud:

„ Die van den Geregte der Stad Leyden kennisse gedaen zynde van „ de oneensheeden en de verschillen tussen de Huyszittenmeesteren en Diaconen van de Nederduytsche Gemeente, „ als Aelmoessfeniers deezer Steede, ter „ eenre, ende Meesteren of Regenten van „ de Arme Weezen binnen deeze Stad, „ ter andere zyde, neopende de onderhoudinge ende alimentatie van de navolgende drie soorten van Kinderen;

„ Als eerst van de Vondelingen, dewelke nog jong zynde binne de Stad werden geexponeerd, ende te vondeling „ geleyd, zonder dat men weet, wie vader of moeder van 't zelve Kind *is*.

„ Ten tweede van de Kinderen, van „ wiens Ouders overleeden, *of* van eene

„ van

„ van dezelve men onzeeker is, ende „ van dewelke de Ouders, ofte ten „ minſte Vader of Moeder binne deeſe „ Stad gewoont heeft.

„ Ten derde van zoodaenige Kinderen daer van ten minſte meede een „ van de Ouders alhier gewoont hebbende, dezelfde haare Kind ofte Kinderen door haar vertrek van hier, dezelve alhier ter Steede hebben geabandoneerd, ende verlaaten.

„ Ende in haare Vergaederinge ontbooden hebbende de voornoemde „ Meeſteren ende Regenten van het „ Weeshuys, ende eenige van de Aelmoesniers voorn't ende gehoort der „ ſelver reedenen aan weederzyde, ende „ willende wegneemen de onluſten, die „ zoo nu zoo dan ter ſaake van de onderhoudinge van de voorn. Kinderen „ zyn ontſtaan, ende daar inne een vaſte „ zeekere voet en order ſtellen ende beraemen.

„ Hebben by deeſe geordineert en „ gereſolveert,

I. „ Dat voor het toekoomende de „ Vondelingen, zynde van de voorſz. „ eerſte ſoort, zullen koomen tot laſten „ van 't voorn. Weeshuys alleen.

II. „ Ende dat de Kinderen van de „ voorn. tweede ſoort zullen koomen „ ende ſtaan tot laſte van de voorn. „ Weeshuys ende Aalmoesniers, elx „ half ende half, tot dat volkoomentlyk „ zal blyken, dat de Ouders beyde „ doot zyn, als wanneer dezelfde zullen „ vervallen tot laſte van het Weeshuys „ alleen.

III. „ Ende zullen de Kinderen van „ de derde ſoort meede gemeenderhand „ by de voorn. Aalmoesniers ende Weeshuys werde onderhouden tot dat de „ Ouders weeder voor den dag koomen, „ ende hier ter Steede haar ter woonplaas neemen, als wanneer 't Weeshuys van dezelve onderhoudinge zal „ weeſen ontlaſt.

„ Belaſtende zoo den voorn. Regenten van de Arme Weezen als ook den „ voorn. Aalmoesniers hen hier nae voor „ het toekoomende te gedraegen.

„ Actum den Vyfden November „ XVIC. drie en veertigh.

(*Onder ſtond*)

„ My kennelyk

(*En was geteekend*)

B. v. Tethrode.

Geëxtraheerd uit een Regiſter van het Arme Weeshuis der Stad Leyden, pagg 13. & 14., in welk Regiſter verſcheide ſtukken, raakende dit Weeshuis, wierden gevonden.

Waarmeede, voor zoo verre het zaaklyke aangaat, overëenſtemt dit volgende Korte Uittrekzel van deeze by de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte deezer Stad gemaakte ſchikking, zoo als hetzelve op het Arme Kinderhuis is aangeteekend en my meedegedeeld:

„ Noopen het laaſte Articul hier „ vooren gemelt, raakende de „ Vondelingen, wort gevonden een Reſolutie van haar Edelen groot Agtbⁿ „ weegens de volgende Drie derley zoort „ van kinderen, eerſtelyk de Vondelingen, ten tweede kinderen, welkers „ ouders overlyden, of van een van die, „ men onſeeker is, ten derde van ſoodanige kinderen daer van ten minſten „ een van de Ouders alhier hebben gewoont, en door hun vertrek hebben „ geabandonneert.

„ Door Edelen Groot Agtb. goedgevonden

„ de Eerſte te laaten ter alimentatie „ etc. van het Weeshuys.

„ De tweede en Derde yder half en „ half.

„ Gedaan den 5. Novemb^r 1643.

(*Onder ſtond*)

„ met kenniſſe van my

(*En was geteekend*)

B. v. Tethrode.

Geëxtraheerd uit het Reſolutie-Boek B. folio 2, gehouden by de Meeſteren en Regenten van het Arme Kinderhuis der Stad Leyden; en my op het vriendlykſte medegedeeld door mynen geachten Neef, den Wel-Edelen Heere Pieter François Clignet, Regent van dit Arme Kinderhuis, aan wien ik voor deeze en zyne andere vriendlykheden mynen dank alhier openlyk betuige.

Dus zyn ook de geſaamlyke Meeſters en Regenten van dit Arme Weeshuis; van de Sinte Katarine en Cecilie Gaſthuizen; en de Huiszittenmeeſters en Diaconen der Nederduitſche Gereformeerde Gemeente, als te ſaamen Aalmoesſeniers der gemeene Huis- en Diaconie-Armen, door tuſſchenſpraak van de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeeſteren en Regeerderen deezer Stad, onderling, op den 18. November van den jaare 1649., ter geleegenheid van zeekere ouderlooze minderjaarige onnoozele Dochter, wegens

deszelfs geheele onderhoud, echter voor dat geval alleen, overëengekoomen; en hebben vervolgens deezen aangaande, op den 20. December van dat zelfde jaar 1649., het opgemelde onderling overëengekoomene in het volgende Verding vervat en met hunne onderteekeningen bekrachtigd.

„ Alfoo tusſchen ons Ondergeſchre-
„ ven, de Regenten van het Ar-
„ me Weeſenhuys ter eenre, van het
„ Ste Catarynen Gaſthuys ter tweeder,
„ ende de Huysſittemeeſteren al binnen
„ deſer Stede Leyden, ter derder zy-
„ den, ſwaricheyt was gemoveert wie
„ het onderhouden ende alimenteren
„ van ſeeckere innocente Dochter ge-
„ naemt Martyntge jegenwoordich out
„ zynde tusſchen de ſeſtien ende ſeven-
„ tien jaren naergelaten by Cornelis
„ Gerritsſ^n^ ende Aechgen Pieters d^r^ bey-
„ de overleden binnen deſer Stede van
„ Leyden, in qualite als vooren ſubj &
„ ſouden mogen zyn, Ist ſulcx, dat wy
„ dienaengaende omme alle verdere di-
„ ſputen ende onlusten wech te nemen,
„ door tusſchen ſpreecken van de Ed^e^
„ Achtb^e^ Heeren Burgem^rn^ deſer Stede
„ van Leyden op ten achtiende Novem-
„ bris deſes jaers XVI^c^. Negenenveer-
„ tich, mitten anderen in aller minne
„ ende vruntſchap verdragen ende over-
„ eengecomen ſyn, gelyck wy alsnoch
„ verdragen ende overeenecomen mits
„ deſen, In vougen als volcht, Nament-
„ licken dat van nu voortaen aff de ge-
„ melde Martyntge tot haren Ouder-
„ domme van XXV. jaren toe, maer
„ langer niet, by de Regenten van het
„ Arme Weeſenhuys voorſeyt, ende
„ ſulcx tot laſte van den ſelven huyſe
„ alleen, ſal werden gealimenteert, on-
„ derhouden, ende verſorgt, van Spys
„ ende dranck, Cledinge, kouſen, ende
„ ſchoen, van haveniſſe, ende gemack
„ ende wyders van alle tgene tot s' men-
„ ſchen nootdruftcheyt inde biinchent
„ vereysſcht; Wyders dat de gemelde
„ Regenten ſoo haeſt deſelve Martyntge
„ tot de voorſeyde XXV. jaren ſal ſyn
„ gecomen, haer als dan van deſelve ali-
„ mentatie ende ſorge van dien voor ten
„ vollen ſullen mogen ontlaſten, alſoo
„ deſelve Martyntge van dier tyt aff,
„ als dan haer leven lang gedurende in
„ vougen als vooren verhaelt, ſal moe-
„ ten werden onderhouden by de Re-
„ genten van het Ste Catarynen Gaſt-
„ huys, ofte by de Huysſittenemeeſte-
„ ren, mits dat ſy het jaerlicx onder-
„ hout halff ende halff ſullen becoſti-
„ gen, Alle t welck pertijen accordan-
„ ten in qualité als voren alſoo onver-
„ breeckelicken beloven te ſullen naer-
„ comen ende doen naercomen, Onder
„ verbant van goederen ende innecomen
„ der ſelver reſpective huyſen toecomen-
„ de, d'ſelve ſubjecterende t verbant en-
„ de bedwang van allen s' Heeren Rech-
„ ten ende Rechteren,

„ In oirconden deſen geteyckent Op
„ ten XXe. December anno XVI^c^.
„ negenenveertich.

(Is geteekend

(door deeze Meeſteren en Regenten van het St Katarine Gaſthuis)

Pieter Heyndricxz van Gooten.
Cornelis Vander Aa.
R. Groenendyck.

(en door deeze Huiszittenmeeſteren en Diakenen, als te ſaamen Aalmoeſſe-nieren)

Aryen Cornelyſſe Vosbos.
Heyndervck claesſen van Syngelshoeck.
P. G. v. Greecken.
Pieter dirckxsz van Buiteveſt.
Jacop Arentsz Achthouen.

(als ook door deeze Meeſteren en Regenten van het Arme Weeshuis)

Cornelis Dyrckſen van Achthouen.
Willem adryaensz van Immerſeel.

Naar het Origineel geteekende Cinrcel, te vinden onder de Archiven van het Arme Weeshuis der Stad Leyden.

En zal dan insgelyks zeer waarſchynlyk deeze overëenkoomſt de aenleiding hebben gegeeven, dat by Die van den Gerechte, tot voorkooming van verdere geſchillen, dewelken in 't vervolg gedurig tusſchen de Meeſteren en Regenten van dit Weeshuis, van de Katarine en Cecilie Gaſthuizen, en van het Huiszittenhuis, noopens het onderhoud van eenige ſlechte of onwyze Weeskinderen, zouden konnen ontſtaan, deezen aangaande gemaakt is eene vaſte en zeekere ſchikking, van dewelke hier booven reeds is geſprooken en waarvan men onder de aanteekeningen van het Arme Kinderhuis dit volgende vindt gemeld:

„ Con-

„ *Contract Tussen het Catrina „ Gasthuys, Wees- en Huysittenhuys.*

„ Die van den Geregte tot voorcomen der geschillen etc. nopende de Slegte Weeskinderen en hunne onderhout, hebbe verstaan dat deselve tot hunne 25. Jaar in het Weeshuys, boven de 25. tot 50. Jaar door het Huysittenhuys, en boven de 50. Jaar tot hunne Sterfdagh in het Catryne Gasthuys sullen werden onderhouden en geammenteert.

„ Actum den 26. April 1657.

(*Onder stond*)

„ My tegenwoordigh

(*En was geteekend*)

G. v Hoogeveen.

Geëxtraheerd uit het opgemelde Resolutie-Boek B. folo 2, gehouden by de Meesteren en Regenten van het Arme Kinderhuis der Stad Leyden, en my door mynen waardigen Neef, den Heere Pieter François Clignet, meegedeeld (1).

Doch deeze schikking ontrent de Slechte Kinderen, schoon ik niet hebbe konnen ontdekken, dat daarin ooit door hunne Ed. Groot Achtb. eenige verandering is gemaakt, wordt hedendaags niet in alle deelen (immers voor zoo veel ik weete) naagekomen. Maar, wat aangaat het zoo even bygebragte wegens het onderhoud der Vondelingen en andere Ouderlooze, Verlaatene of Halfverlaatene Kinderen, daarontrent is, by vervolg van tyd, nu en dan nog wel eenig gering misverstand ontstaan, of een niet waardig geschil gereezen, het welke echter door naadere minlyke overëenkoomsten dan ook wederom is uit den weg geruimd, waardoor hierin nu en dan wel eenige veranderingen zyn voorgevallen en van tyd tot tyd naaukeuriger bepaalingen gemaakt, van dewelken wy nu het een en ander alhier nog zullen opgeeven.

Dus hebben de Meesters en Regenten van dit Arme Weeshuis en van het Huiszittenhuis, ter zaake van het onderhoud van twee minderjaarige Kinderen, welker Vader van hier was verreisd en welker Moeder alhier was overleeden, op den 21. January van den jaare 1644., te saamen geslooten dit volgende Verdrag:

„ Wy ondergesz Regenten van het Arme Weeshuys en Huysittenhuys deser Stede Leyden, ÿclaaren te syn ÿaccordeert, noopende de ÿseeckeringe vanden Inboedel, en de onderhoudinge vande twee Jonghste kinderen, daer Vader van is Claes Boeckhecker, als volcht, By de voorsz Huysittenm[rs] sal den Inboedel ergens in ÿseeckeringhe werden gebracht, en de gedaen oncosten van het onderhoude vande kinderen by prouisy betalen ter tyt toe, dat men seeckerheyt sal hebben becoomen, van het ÿlaten de voorn. Vader syne kinderen, tot welck becoomen seeckerheyt, de Regenten van het Weeshuys dadelyck een Boode, met een missive, Innegestelt by Beyde de voorn. Godtshuysen affvaerdigen, en doen reysen, nae het Landt en de plaetse alwaer men is ÿmoedende, de Vader te connen vinden, en soo haest den Boode wederomme sal syn gecoomen, en beschevt sal hebben mede gebracht, dat de voorseyde Vader syn voorn. kinderen heeft ÿlaten, ofte niet en heeft connen vinden, ofte ÿstaen, by Imant waer hy is beuaaren, ofte gebleuen, Soo sullen de Regenten van het Weeshuys, de gerechte helfte vande gedaen oncosten, die geleden syn vande eersten dach aff, dat de moeder is gestoruen, ten danck betalen, en voortaen blyuen contribueren, In Conformité van het contract By de Ed. vande Gerechte op dit Subject ÿleent.

„ Actum den 21. Januario 1644.

(*Is geteekend door de onderstaande Mee-ste-*

(1) Dit aldus in het Resolutieboek der Meesteren en Regenten van het Arme Kinderhuis aangeteekende is alleenlyk een zeer beknopt en zaaklyk uittrekzel der Resolutie, by de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte deezer Stad op den 26. April 1657. genoomen; welke Resolutie, onder myne MS. papieren de Stad Leyden betreffende, gevonden zynde, door my te vooren aan den Heere van Mieris is meegedeeld geworden, gelyk die Heer dezelve dan ook woordelyk hier booven, op Bladz. 178., geheel heeft ingevoegd: Nog is een, door den Heere Secretaris Mr. Gerard Aalbertsz van Hoogeveen eigenhandig geteekend, Afschrift van deeze Resolutie te vinden onder de Archiven van het Arme Weeshuis deezer Stad Leyden.

fteren en Regenten van het Arme Weeshuis)

Jan Matthyssen van Tol.
Cornelis Dyrckſen van Achthoouen.
Adriaen quierinsz van Paddempoel.
Willem adryaensz van Immerſeel.

Naar het Origineel dus geteekende, te vinden onder de Archiven van het Arme Weeshuis der Stad Leyden. (1)

Dit Verdrag echter, als op een byzonder geval zyne betrekking hebbende gehad, heeft, in 't vervolg van tyd, tot geen onderling verband, konnen dienen, dan alleenlyk voor zoo verre het zelve met de hier booven (2) bygebragte bevelen van de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte deezer Stad, op den 5. November des jaars 1643. beraamd, overëenſtemde; en wordt daarom alhier maar opgegeeven tot een voorbeeld, hoe men in ſoortgelyke gevallen was gewoon te handelen.

Terwyl inmiddels de bezorging van zoodaanige Kinderen, dewelken, in gevolge van de gemelde bevelen van hunne Ed. Groot Achtb., door de Meeſteren en Regenten van dit Arme Weeshuis en door de Huiszittenmeeſteren en Diaconen der Nederduitſche Gereformeerde Gemeente, als Aalmoeſſenieren deezer Stad, in het gemeen, en dus by elk der zelver Armhuizen voor de gerechte helfte, moeſten worden onderhouden, aan zeer veele en verſcheidene ongeleegenheden onderheevig was; zoo is, in den jaare 1671., by de Heeren Opzieneren over deeze tweederleije Armhuizen met onderling genoegen goedgevonden, in deeze opgemelde ſchikkingen eenige veranderingen te maaken, en dus vaſtteſtellen, dat voortaan in dit Arme Weeshuis alleenlyk zullen worden ingenoomen alle de Knechtjens, dewelken bevonden worden te zyn Halfverlaatene Kinderen; en dat de zoodaanige Meisjens zullen ſtaan ter bezorging en onder het opzigt der voorgemelde Aalmoeſſenieren deezer Stad, gelyk uit het hier volgende ſtuk te zien is:

„ Syn de Regenten vant' Weeshuys,
„ ende de Aelmoeſſen^rs vande ne-
„ derduytſche gemeente; geaccordeert
„ nopende de halve Houwkindren, tot
„ nog toe, by beyde de Godshuyſen
„ int' gemeen onderhouden, in manie-
„ ren als volgt.
„ te weeten; dat de Regenten vant'
„ Weeshuys, int' geheel ſullen onder-
„ houden van Spys en dranck, alle de
„ Knegjes van gemelte halve Houwkin-
„ dren; ende de Aelmoeſſeniers voorn^t,
„ alle de Meysjes;
„ Wyders, wanneer in toecomende,
„ eenige kindren ſouden mogen komen
„ van die ſoorte, die van te voren, als
„ halve Houwkindren wierden geconſi-
„ dereert; Soo ſullen die, indien het
„ Jongetjes ſyn, tot laſten vant' Wees-
„ huys komen; maer indien het Meys-
„ jes ſyn tot laſten van de Aelmoeſſen^rs
„ in voegen voorsz; Aenvang nemende
„ met den 11. Octob: 1671.

Uit eene oude Copye, te vinden onder de Archiven van het Arme Weeshuis der Stad Leyden. (3)

Wanneer men nu, by vervolg van tyd, bevond, dat alle deeze dus gemaakte ſchikkingen nog niet duidelyk genoeg ſpraken en daardoor ſomtyds aan eenige handloovende knibbelaarijen onderheevig waren, zoo hebben de Huiszittenmeeſters en Diaconen der Nederduitſche Gereformeerde Gemeente, als Aalmoeſſeniers van deeze Stad, in den jaare 1682., drie hunner Meedebroederen, naamlyk, de Heeren Mr. Simon vande Werf, als Pre-

(1) Naardien alhier geene ondertekening van eenen der Huiszittenmeeſteren of Diaconen gevonden wordt, zoo zullen waarſchynlyk twee Afſchriften van dit Contract, als zynde alleenlyk voor eenen korten tyd, zyn gemaakt geweeſt, waarvan ten wederzyden één geteekende zal zyn overgegeeven geworden, en dus zal naaderhand, het aldaar bedongene voldaan zynde, wederom ten wederzyden door een iegelyk het zyne geteekende zyn ingetrokken.

(2) Bladz. 1124. en 1125.

(3) Op de kant van dit op het Arme Weeshuis beruſtende Stuk vinde ik meede met eene oude hand, die echter onderſcheiden is van de geene, met dewelke deeze Copye is geſchreeven, geſteld dit volgende: NB. *in 't Weeshuys mogen niet comen, of aengenomen werden kinderen t'ſy heele, of halve weesen, ... die boven de twaalf jaren oud ſyn.* Dit het is waarſchynlyk, dat het geene de Heer Van Mieris hier booven, op Bladz. 195., omtrent dit punt heeft gezegd, als te zyn *volgens accord in dato 16. November* 1682., is geſprooten uit eene aan Hem gegeevene abuſive onderrechting, gegrond op deeze hier vermelde aanteekening, aan de kant van het bygebragte Stuk van den jaare 1671. geplaatſt, vermits het Accord van den 16. November 1682., 't geene ik insgelyks hier op de volgende Bladzyde bybrenge, eene ganſch andere bepaaling ten deezen opzigte maakt.

President van hunne Vergaadering; Cornelis van Poelwyck, Huiszittenmeester; en Willem Luypaart, Diacon; gemagtigd, om deezen aangaande met de gesaamlyke Meesteren en Regenten van dit Arme Weeshuis in onderhandeling te treeden en (des mooglyk) tot vermyding van alle verwyderende twisten eene naadere en klaardere Overëenkoomst te sluiten, gelyk zulks ook op den 16. November van den jaare 1682. is geschied op de volgende wyze:

„ Op den 16. November 1682. is
„ tusschen de M^ten en Regenten
„ van t' Wee huys ter eenre Ende de E.
„ Simon vande Werff, als Præses, be-
„ neffens Cornelis Poelwyk en Willem
„ Lupaart, te samen Armm^ren vanden
„ Duytschen Armen, inden naam van
„ hare verdere Broeders, ter andere sy-
„ de, by desen naarder veraccordeert,
„ en vastgestelt

„ Dat de Jongetges (synde halve
„ houwkinderen) als ook de jongetges
„ die te vondeling weiden geleyt, en in
„ t' weeshuys moetende werden onder-
„ houden, in toecomende by de Re-
„ genten van t' selve Weeshuys niet ful-
„ len aengenomen, of onderhouden wer-
„ den, als de selve boven de twaalf jaren
„ oud syn, maar sullen de voorsz Jon-
„ getjes alsdan by de Armm^ren (benef-
„ fens de Meysges) in t' geheel onder-
„ houden werden;

„ Ende indien het mogte gebeuren,
„ dat de Armm^ren (by onwetenheyt)
„ eenigen tyd mogten hebben onderhou-
„ den een Jongetge beneden de twaalf
„ jaren, waarvan sy niet beter wisten,
„ of desselfs Vader, of Moeder waren
„ nog in t' leven, maar bevindende na-
„ derhand de selve beyde overleden te
„ syn, soo sullen egter in sulken gevalle
„ de Regenten van t' Weeshuys sodanig
„ een jongetge moeten aannemen, en
„ onderhouden;

„ Actum desen, na resumptie, op
„ den 16. Novemb^r 1682. in præ-
„ sentie als boven, synde onderge-
„ teyckent de naamen vande Re-
„ genten van t' Weeshuys, ende
„ vande bovenstaande Armm^ren als
„ gemagtigde van hare Confraters.

Naar eene oude Copye, te vinden onder de Archiven van het Arme Weeshuis der Stad Leyden. (1)

Zoo dat nu, in gevolge van deeze naadere schikking, vergeleeken met de voorige bevelen der Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte deezer Stad van den 5. November des jaars 1643., in dit Arme Weeshuis moesten aangenoomen en onderhouden worden alle zoodaanige Kinderen van de beide sexen, dewelken door den dood van hunne beide Ouderen waren beroofd geworden; als ook de Vondelingen van de manlyke sexe, beneevens de Halfverlaatene Kinderen van die sexe, wanneer dezelven den ouderdom van twaalf jaaren nog niet bereikten; terwyl de Halfverlaatene Kinderen van de manlyke sexe, ouder dan twaalf jaaren zynde; zoo wel, als alle de Halfverlaatene Kinderen van de vrouwlyke sexe, zonder onderscheid van ouderdom; mitsgaders de Vondelingen van de vrouwlyke sexe, door de Aalmoessenieren bezorgd en onderhouden moesten worden. Vervolgens heeft men nog goedgevonden, het punt noopens de opvoeding en bezorging der Kinderen, dewelken door hunne Ouderen worden verlaaten, of welker Ouders, zonder eenige toezigt over dezelven gesteld te hebben, van hier naa vreemde Gewesten of naa onze Volkplantingen in de beide Indiën, zyn vertrokken, op den 5. Juny des jaars 1722. door eene naadere verklaaring vasttestellen, waarby men, door tusschenspraak der Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren en Regeerderen deezer Stad, is overëengekoomen, dat, in zulken geval, de Jongens, beneeden de twaalf jaaren oud zynde, zullen worden on-

(1) Op de kant van deeze Oude Copye staat geschreeven: NB. *de jongetjes by t' weeshuys onder de twaalf jaaren.* En deeze gewoonte is ook aldus wederzyds onderhouden geworden, zoo dat men vindt, dat op den 14. Maart 1689. in dit Arme Weeshuis zyn ingenoomen geworden twee Kinderen, te vooren, geduurende den tyd van vyf jaaren, door de Aalmoessenieren deezer Stad onderhouden, en zulks op vertoonde Attestatie der Heeren Bewindhebberen van de Geoctroijeerde Generaale Nederlandsche Oost-Indische Compagnie ter Kaamer Amsterdam, dat deezer Kinderen Vader in de Oost-Indiën was overleeden, terwyl de Moeder te vooren reeds aflyvig was geworden, als blykt uit het *Inneemboek van het Weeshuys folio* 34. Gelyk het ook, uit oude Aanteekeningen, op dit Arme Weeshuis te vinden, zeeker is, dat de Speelkinderen, zynde Jongens, by het Weeshuis; en zynde Meisjens, by de Aalmoessenieren; steeds zyn onderhouden geworden.

onderhouden en opgevoed in dit arme Weeshuis, en dat de Meisjens zullen worden overgelaaten aan de zorg van de Meesteren en Regenten van het Huiszittenhuis, gelyk breeder te zien is uit dit naavolgende

„ *Contract tusschen de Mrs en Re-*
„ *genten van het Weeshuys en*
„ *de Mrs en Regenten van het*
„ *Huysſittenhuys. van den 5. Ju-*
„ *ny* 1722.

„ NA dat 'er tussen de Meesteren en
„ Regenten van 't arme Weeshuys
„ ter eenre, ende de Meesteren en Regen-
„ ten van de Huysſitten- ofte Diaconie-
„ Armen alhier ter andere zyde, queſtie
„ was ontstaan, nopende het alimenteren
„ van kinderen, die van hare Ouders verla-
„ ten waren, ofte welkers Ouders na de
„ Oost- off West-Indien, ofte na enige
„ andere gewesten waren vertrokken,
„ zonder enige op ofte toesigt over de-
„ selven te hebben gelaten, Sustinerende
„ d'eerste dat deselven moeten werden
„ aangeslagen ende onderhouden by de
„ Regenten van 't Huysſittenhuys, ende
„ de laaste het contrarie; zo zyn de voor-
„ noemde Meesteren en Regenten van
„ beyde de huysen door intercessie van
„ d'Edele Groot Agtbare Heeren Bur-
„ germeesteren en Regeerders deser Ste-
„ de, metten anderen geconvenieert ende
„ overeengekomen, in manieren hier na
„ beschreven. Namentlyk dat ter occa-
„ sie van diergelyke voorvallen in het
„ toekomende als dan de Jongens van de
„ opgemelte Ouders geen twaalff jaren
„ oud zynde, zullen werden onderhouden
„ ende gealimenteerd by de Meesteren en
„ Regenten van 't Weeshuys alhier, ende
„ de Meysjes by de Meesteren en Regen-
„ ten van 't Huysſittenhuys, ende dat op
„ gelyke voet, als 'er tussen de meerge-
„ melte Regenten ten regarde van de
„ Vondelingen en Speelkinderen in vo-
„ rige tyden is geaccordeerd.

„ Actum in Leyden desen 5en. Juny
„ Ao. 1722.

(*Is geteekend aan de eene zyde door alle de vyf onderſtaande Regenten van het arme Weeshuis*)

L. Verhooft. 3. 1722. 8.
Adriaan van Assendelft.
J. Hennebo.
C. V. Ryp.
Nicolaas van Tol P. Z.

(*en aan de andere zyde door de onderſtaande zes oudſten der in dienſt zynde Regenten van het Huiszittenhuis.*)

J. Schröder.
David Bosch.
J. Sasselé.
P. Sandra. M. D.
Samuel van Acker.
Gerard Kamper.

Naar het Origineele eigenhandig geteekende Contract, berustende onder de Archiven van het Arme Weeshuis der Stad Le[illegible], [illegible] ook tevens nog een Afschrift [illegible] het zelve in het [illegible] aangelegde Register op pag. 36 [illegible]. [illegible] Contract [illegible] gemelde [illegible] Boek B [illegible] 1., gehouden by de Meesteren en Regenten van het Arme Kinderhuis der Stad Leyden; aan my door mynen welgemelden Neef, den Heere Pieter François Clignet, insgelyks medegedeeld.

Doch, in deeze Overeenkoomst, is ook [illegible], wanneer het Huiszittenhuis van het Arme Kinderhuis was gescheiden en dit laaſtgemelde Huis, in het welke zoodaanige Kinderen (als by deeze Overeenkoomst was bepaald) door de Aalmoessenieren ten kosten van de gemeene Armen werden onderhouden en opgevoed, onder het toezigt van byzondere Meesteren en Regenten gesteld geworden (1), wederom, met gemeen genoegen en opgevolgde goedkeuring van de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte deezer Stad, op den 5. February van den jaare 1725., eenige verandering gemaakt, op deeze volgende wyze:

„ WY Ondergesz. Mren en Regen-
„ ten van 't Weeshuys binnen
„ Leyden, Huysſittenhuys ende Kin-
„ derhuys, verklaare by deeze te ap-
„ probeeren en ratifiçeeren de voorgaan-
„ de Contracte, nopende de Kinderen
„ die alhier van hunne Ouders verlaten
„ werden, ende dezelve by deezen am-
„ plierende. Soo Verklaren wy ver-
„ ders met den anderen geconvinieert te
„ zyn, dat alle Kinderen dewelke van
„ hunne Ouders verlaten ofte welkers
„ Ouders door Kranckſinnigheyt, offte
„ door hun quaat gedrag geconfineert
„ offte gebanne werden, t'zy dat de-
„ zelve by t' Huisſittenhuys ſyn bedeelt
„ offte binnen t' jaar zyn bedeelt ge-
„ weest, en verder niet, voor den tyd
„ van

(1) Zie van deeze ſcheiding hier booven op Blad. 216—219.

„ van drie maanden sulle werden geali-
„ menteert gekleet ende verzorgt, door
„ de Eerste en Laasten Regenten by
„ beurten, Edog sullende baate en schaa-
„ den genooten ende gedraagen wer-
„ den, by de drie Huyzen, yder voor
„ een derde part, Waar onder begree-
„ pen sulle werden de begraffenis kosten
„ van de gemelte Kinderen, binnen de
„ voorsz^e drie maanden komende te
„ overlyden.

„ Actum Leyden by ons ondergesz^e
„ M^{eesters} ende Regenten van de voorsz^e
„ Huyzen geteekent op den 5. Fe-
„ bruary 1725.

(*Was geteekend by de onderstaande Regenten van het Weeshuis*)

Adriaan van Assendelft.
Nicolaas van Tol.

(*by de onderstaande Regenten van het Huiszittenhuis*)

C. Trioen.
Pieter Sandra.

(*en by de onderstaande Regenten van het Arme Kinderhuis.*)

Jan Boekweyt.
G. D. Le Pla.

„ (*Ter zyde staat*)

„ Die van de Geregten der Stad Ley-
„ den hebbe by deeze de nadere
„ Ampliatie van het neevenstaande
„ accord g'approbeert, actum de-
„ zen 5. Feb^r. 1725.

„ (*Is geteekent*)

„ My Jegenwoordig

P. v. Groenendyk.

Geëxtraheerd uit het te meermaalen gemelde Resolutie-Boek B. fol^o 19., gehouden by de Heeren Meesteren en Regenten van het Arme Kinderhuis der Stad Leyden; en my al meede door mynen welgemelden Neef, den Heere Pieter François Clignet, Regent van het voornoemde Arme Kinderhuis met alle vriendlykheid meedegedeeld. Gelyk dit zelfde Contract ook wordt gevonden in het insgelyks hier booven gemelde Register van het Arme Weeshuis der Stad Leyden, pag. 17., in welk Register nog meerdere Stukken, raakende dit Weeshuis, geboekt zyn. Doch is aldaar door den Overschryver in de aagteekening een kleine misslag begaan, naardien het Stuk daar vermeld staat, als geteekend op den 5. April 1725., terwyl het zeker is, dat zulks is geschied op den 5. February 1725.

Wanneer nu, by vervolg van tyd, de Meesters en Regenten, zoo van dit Arme Weeshuis, als van het dus nieuwlyks opgerechte Arme Kinderhuis, gewaar werden, dat deeze laaste Overeenkoomst aan veele en dagelyks voorvallende zwaarigheden was onderworpen, en aanleiding konde geeven tot gedurige verschillen, dewelken wel ligtlyk eenige verwydering tusschen de Meesteren en Regenten van deeze twee Huizen zouden te wege brengen, 't geen vooral te vermyden is onder persoonen, die, uit enkele liefde tot den Armen en uit eene teedere zorg voor ouderlooze en andere ongelukkige Kinderen, deeze lastige diensten waarneemen en niets anders, dan alleen het welzyn der aan hunne zorg toebetrouwde Huizen, en de goede opvoeding der onder hunne toezigt gestelde Kinderen, beöogen; zoo zyn de Meesters en Regenten van beide deeze Huizen, om alle moeilykheid (zoo veel mooglyk) voortekoomen, te raade geworden, om van deeze laastgemelde, op den 5. February des jaars 1725. geslootene, Overëenkoomst afstand te doen, dezelve, zoo veel hen onderling aangaat, te vernietigen en met elkander een naader Verdrag, tot bevestiging van de voorgaande op den 5. Juny van den jaare 1722. geslootene Overëenkoomst, insgelyks zoo even door my bygebragt, aantegaan; gelyk dan ook dit hun voorneemen op den 3. Juny van den jaare 1727. is ter uitvoer gebragt en by hen onderling het Naadere Verdrag, het welke de Heer van Mieris hier booven (1) bereids in dit werk heeft ingelascht, voltrokken geworden.

Verder zyn de vyf (2) Meesters en Re-

(1) Bladz. 194. en 195.

(2) Voortyds werden 'er alleenlyk vier persoonen tot Opzieners over dit Huis gesteld; doch is by de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte naaderhand, en wel op den 27. December 1668., goedgevonden, dit getal met een vyfden Opziener te vermeerderen; van welke Resolutie, als, voornaamlyk, op het getal der Meesteren en Regenten van dit Arme Weeshuis betreklyk, hier booven, op Bladz. 177., Bladz. 195., en wel inzonderheid op Bladz. 1089. in de Aanteekening N°. 1., als ook op Bladz. 1096. in de Aanteekening N°. 1., reeds is gehandeld geworden: Gelyk dan ook dit, alstoen goedgevondene, seedert dien tyd tot op den huidigen dag, is naagekoomen.

Regenten, door dewelken dit Heilige Geest- of Arme Weeshuis wordt bestierd, en tot welken dienst, naar luid der Oude Keuren deezer Stad, niemand, die geen zeven jaaren alhier Poorter was geweest, mogt worden aangesteld (1); en welke Meesters en Regenten voorheen in deezen hunnen dienst door een Rentmeester werden ondersteund, wiens ampt met het overlyden van den laasten Rentmeester, voorgevallen in den jaare 1760. (2), in gevolge van een voorig Besluit der Groote Vroedschap deezer Stad (3), geheel is vernietigd (4), meede verpligt, zoo wel als de Meesters en Regenten van alle de andere openbaare godvruchtige Gestichten binnen deeze Stad, jaarlyks aan de Heeren Royeermeesteren deezer Stad van hun gehouden bewind te doen eene behoorlyke reekening en verantwoording (5); omtrent welke reekeningen, by de Meesteren en Regenten van alle die openbaare godvruchtige Gestichten binnen deeze Stad, jaarlyks, aan de Heeren Royeermeesteren te doen, ik alhier, behalven al het hier booven gemelde, nog moet aanteekenen, het geen my tot dus verre toe geheel onbekend is geweest en eerst op huiden, naadat al het boovenstaande reeds was afgedrukt, door de goede zorg en roemwaardige vlyt van mynen meergemelden veel geachten en zeer waarden Neef, den Wel-Edelen Heere Mr. Antony Cornelis de Malnoë, tot myne kennisse is gekoomen; dat, naamlyk, wanneer te meérmaalen, en dus ook in den jaare 1743., aan de Heeren Royeermeesteren, by de opneeming deezer reekeningen, was onder het oog gekoomen, dat, indien de Godshuizen door eenige buitengewoone lasten of toevallen in schulden geraakten, zulks uit de reekeningen der Meesteren en Regenten nooit konde worden naagegaan, vermits, schoon in dezelven wel zuiverlyk alle deezer Godshuizen inkoomsten in ontfang wierden gebragt, men aldaar alleenlyk gewag maakte van het geene in der daad betaald was, doch geenzins van zoodaanige schulden, dewelken in dat jaar, waarvan de reekening werd gedaan, nog onbetaald waren gebleeven, alhoewel dezelve schulden eigenlyk tot de verantwoording van het zelfde jaar, en niet van een volgende jaar, behoorden, zoodat op die wyze de Heeren Royeermeesters nimmermeer den waaren toestand der Godshuizen konden ontdekken en het geheele nut van deeze jaarlyks gedaan wordende reekeningen, om, naamlyk, by verval der zaaken van eenig Godshuis, tydiglyk te konnen toezien en zoodaanige maatregelen neemen, als tot herstelling van hetzelve noodig en bekwaam zouden worden geoordeeld, ganschelyk uit het oog verlooren werd; tot vermyding van diergelyke en alle andere ongeleegenheden, op den 18. Maart van den jaare 1743. by de Edele Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren en Regeerderen deezer Stad, naa dat daarvan ten verzoeke van de Heeren Royeermeesteren door den Wel-Edelen Gestrengen Heere Mr. Johan van Lanschot (6), ten dien tyde Veertig in Raide en regeerende Burgemeester, aan hunne Ed. Groot Achtb. de noodige kennis was gegeeven, is goedgevonden, om aan de Meesteren en Regenten van alle deeze Godshuizen te gelasten, dat zy, in het vervolg, zullen gehouden zyn, by de overgaave van hunne jaarlyksche reekeningen te voegen een lyst der schulden, door hen in dat jaar, waarover die reekening loopt, gemaakt en, by gebrek van geld, onbetaald gebleeven; en ook nog in het daarop volgende jaar de voldoening van deeze in het voorgaande jaar onbetaald gebleevene schulden onder een byzonder hoofdstuk te verantwoorden, opdat het zelve, des te gemaklyker, met de te vooren overgegeevene lyst der schulden door de Heeren Royeermeesteren zoude konnen worden vergeleeken en dus de waare toestand van ieder Godshuis ten allen tyden aan hunne Ed. Groot Achtb., aan wien het opperste toezigt over alle de openbaare Godshuizen binnen deeze Stad is aanbevoolen, mogte kenbaar zyn, zoo als het behoort; gelyk deeze schikkingen

(1) Deeze oude Keure is te vinden hier booven, op Bladz. 988.

(2) Zie hier booven, op de aangetoogene Bladz. 988. inde Aanteekening N°. 2.

(3) Dit Besluit is te vinden hier booven, op Bladz. 176.

(4) Hier over is breeder gesprooken op Bladz. 988. in de Aanteekening N°. 2. Zie ook Bladz. 1077. en 1090.

(5) Over dit punt der te doene Reekening kan men in het breede zien het verhandelde hier booven, op Bladz. 988—992., en het ter loops aangeteekende hier booven, op Bladz. 1076., 1089. en 1090.

(6) Meerder is van deezen Heere te vinden hier booven, op Bladz. 1036. in de Aanteekening N°. 2.

gen in het hier volgende Besluit van hunne Ed. Groot Achtb. zyn vervat geworden.

„ *Extract uit de Notulen gehouden ter kamere van de Hren*
„ *Burgemeesteren en Regeerders*
„ *der Stad Leyden, van dato* 18.
„ *Maart* 1743.

„ De Heer Burgemeester van Lanschot heeft aan de Hren Burgemeesteren en Regeerders der Stad „ Leyden gecommuniceert, dat ter Rekenkamer deser Steede zyn opgenomen de reekeningen van de respective „ Godshuysen aldaar weder, gelyk „ meerder bevorens, speculatie was ontstaan, dat de Godshuysen, welke „ door hunne extraordinaris lasten in „ schulden quamen te vervallen, daar „ van nooit by reekening deeden blyken, als wel gaaff in ontvang brengende al het gunt de fondsen tot hun „ huys behoorende quamen op te brengen, edog alleen in uitgaav mentioneerde het gunt reëel betaalt was, „ sonder in de reekening mentie te maaken van die schulden, welke op het „ jaar, waar van verreekende, nog onbetaalt waren gebleeven, schoon die „ posten betaalt of niet betaalt eygentlyk tot dat Jaar der verreekening en „ niet tot het volgende, waar in als dan „ eerst verantwoord wierden, specteerden, waar door nimmermeer kon werden gesien de waare staat der gemelte „ huysen, om, des noods, in tyds sorge te kunnen gedragen werden, werdende door dit doen uit het oog verlooren de vrugt, waarom eenige Jaren geleden volgens deser Steden keur „ was geintroduceert het doen der reekeningen der Godshuysen op de Rekenkamer deser Steede, te meer, om „ dat by toegeventheid in die introductie „ der verreekening de gemelte Godshuysen een Jaar ten agteren bleeven, „ dat de Rojeermren deser Steede hadden „ gemeent, aan dit inconvenient eenigermate te kunnen werden geremedieert byaldien aan de Godshuysen „ wierd geinjungeert, dat sy by iedere „ Reekening souden moeten voegen Restantlysten van die schulden, welke in „ het jaar der opgenomen werdende reekening nog onbetaalt waren gebleeven, waarom hy Hr Burgemr van „ Lanschot door de H. H. Rojeermn „ was versogt hier van aan de H. Hren „ Burgemren kennisse te willen geven, „ ten einde Hun Ed Gr. Agtb. daar op „ mogten neemen sodanige resolutien, „ als bevinden souden te behoren: Waar „ op gedelibereert synde is goedgevonden ende verstaan, dat de respective „ Godshuysen by hunne jaarlykse Reekeningen in het toekomende gehouden syn te voegen restantlysten van „ die schulden, welke in het jaar der „ verrekening gevallen, en by manquement van geld onbetaalt waren gebleeven, ende ten dien einde souden „ kunnen blyken, dat de gemte. schulden in 't volgende jaar waarlyk waren voldaan, dat de gemte. Regenten „ onder een apart hooft in de volgende „ reekening sullen hebben in uitgaav te „ verantwoorden die gemte. restant schulden, ten einde de selve tegen de restantlysten van het vorige Jaar vergeleeken synde, van de voldoening soude kunnen consteeren, ende is laastelyk geordonneert, dat hier van extensie gemaakt, en behoorlyk kennisse „ aan de respe. Regenten der Godshuysen gegeven sal werden, om te dienen tot henlieder narigtinge, en is „ laastelyk de Hr Burgemr van Lanschot „ bedankt voor desselvs gegeve ouverture.

(*Onder stond*)

„ Accordeert met 't voorsz. Regïster.

„ Actum Leyden den 10. Augusti „ 1743.

(*Laager stond*)

„ By my

(*En was geteekend*)

D. v. Royen.

43.

Geëxtraheerd uit het hier booven te meérmaals aangetoogene Regißter van het Arme Weeshuis der Stad Leyden, pagg. 8. & 9., in het welke nog meerdere andere Stukken, raakende dat Weeshuis, worden gevonden.

Aan deeze vyf Meesteren en Regenten zyn nog toegevoegd vyf Buitenmoeders of Regentessen, aan dewelken het opzigt over de kleederen deezer arme Weezen, zoo wollen, als linnen, met al wat daartoe behoort, is aanbevoolen, en dewelken ook gehouden zyn te zorgen, dat de Meisjens door goed onderwys in alle

huishlyke zaaken worden bekwaam ge- [illegible], [illegible] betaamt, [illegible], terwyl de Mee- [illegible] Reg[illegible], boven het geheele [illegible] van het Huis en van alle de dat Huis [illegible] goederen en inkom- [illegible] arme Weezen [illegible] toezigt [illegible] alle deelen [illegible] behoort [illegible]; en [illegible], dat het Huis van al het geene tot [illegible] der arme Wee- zen, zoo in gezondheid, als in ziekte, noodig is, behoorlyk worde voorzien; dat verder alle die onder hunne opzigt [illegible] arme Weezen worden opgevoed in alle deugd en goede eerbaare tucht en aan dezelven worde gegeven het noo- dige onderwys in het lees- en schryf- konst; [illegible] Heilige [illegible] om te konnen [illegible] tot de volkomene kennis der waarheid, die naar de godzaaligheid is, in de hoope van het eeuwige leven, zoo als dezelve leere in de Gereformeerde Christelyke Kerk deezer Landen is aangenoomen; en dat wyders aan dezelven worde geleerd eenig nuttig handwerk of ambacht, waarmeede zy, tot manlyke jaaren gekoomen, voor zich en een huishouden het noodige onderhoud konnen gewinnen, opdat zy dus te eeniger tyd moogen zyn allezins goede en nuttige leden der Maatschappy, als meede getrouwe, geschikte en recht dankbaare Burgers en Ingezeetenen deezer Stad (1).

Verder heeft ook al het geene hier booven (2), noopens alle de bevelen van de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte deezer Stad, houdende de nuttigste voorzieningen omtrent de legaaten, maakingen en buitengewoone milde liefdegaaven, dewelken te eeniger tyd aan alle de Godshuizen of Armhuizen binnen deeze Stad moogen besprooken of gegeeven worden, in het breede is verhaald, zyne gewisse betrekking op dit Arme Weeshuis, gelyk uit de aldaar (3) bygebragte Besluiten van hunne Ed. Groot Achtb. duidelyk is te zien, waarom ik my dieswegens nu zal vergenoegen, met alhier te laaten volgen een getrouw afschrift van het tafereel, op het welke gevonden worden, zoo wel de naamen der geenen, die, zeedert den jaare 1734., hunne mildaadigheid omtrent dit Arme Weeshuis hebben geoeffend, als ook het jaar, waarin elke [illegible] aan dit Gesticht [illegible] gevallen, benevens de grootheid der somme, waaruit dezelve bestaan hebbe; en het welke de Heeren Meesters en Regenten van dit Godshuis, naar het voorschrift van de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte deezer Stad, vervat in het hier booven (4) bygebragte Besluit van den 3. February des jaars 1733., hebben doen vervaardigen en in eene der Eetzaalen van dit Weeshuis openlyk ten toon ophangen.

N A M E N

der gener die eenige Legaten ofte Milde Giften aan het

ARME WEESHUYS BINNEN LEYDEN

Gemaakt ofte Gegeven hebben, begonnen met den Jaare 1734.

	Guldens.
Ferdinand van Collen, *Jeremiasz. Legateert*	5000.
Jacobus van Bekesteyn, *Legateert*	300.

1735.

(1) Van deeze verpligtingen der Meesteren en Regenten, als ook der Buitenmoederen en Regentessen, spreekt meede de Heer Burgemeester Orlers in zyne Beschryv. der Stad Leyden, D. III. pag. 711. Ook kan men over dit Arme Weeshuis naazien, 't geene gevonden wordt by Mr. Sim. van Leeuwen in zyne Korte Beschryv. van Leyden, pag. 49. & 50. en by den Schryver van den Tegenw. Staat van alle Volken, D. XIV. Hoofdst. X. pagg. 545. & 546.

(2) Bladz. 1077-108[illegible]. en meede, schoon alleenlyk ter loops, Bladz. 1090.

(3) Bladz. 202. 2[illegible]. en 1075.

(4) Op de aangetoogene Bladz. 202. en 203.

1735. GULDENS.

Willem Leuben de Vinck,
Legateert ¼ in zyn Nalatenſchap.
Maria Jacoba van der Machiche,
Gebore Broen, *Legateert* . . . . 2000.

1736.

Adriaan de Haan, *Legateert* . . . . 1000.

1738.

Maria van Willigen, Wede. van
Mr. Aalbert Meerman, *Burgmr*
Legateert . . . . 6000.

1739.

Baſtiaen Cornelisze Bagllet,
Vaandrig in dienſt van de Ed. Oost-Indiſche Comp. op 't Fortje Calture op Ceylon,
donateert . . . . 1000.

1741.

Glaudina van Groenendyk,
Wede. van Jeremias Batlec,
Legateert . . . . 1000.

1742.

Pieter Caillonneau, *Legateert* . . . . 50.
Franciſcus Fabricius, *Profeſſor Theologiæ & Orat. Sacr. alhier*, en
Anna van Teylingen, *Egte Luyden*,
Legateeren . . . . 1000.

1745.

Mr. Jacob Hernobo, *Legsteert* . . . . 1500.
Elsje Balde, Wede. Jan Bylevelt,
Inſtitueert het Huys in ⅙ van haar Nalatenſchap.

1746.

Johannes van Heyningen,
Legateert . . . . 50.
Pieter Tetterode, *Legateert* . . . . 150.

1747.

Mr. Johan Theodoor Velters,
Legateert . . . . 1200.

1748.

Jan van Muſſchenbroek,
Legateert . . . . 300.
Anna van den Berg,
Inſtitueert het Huys in de Helfte van hare Nalatenſchap.

1751.

Maria Roelans, Laeſt Wede. van
Jacobus Couwenhooven, *Inſtitueert het Huys ⅙ in haar Nalatenſchap.*

	1756.	GULDENS.
Juffr. Maria van Velzen,		
Legateert		1000.
	1757.	
Mr. Steeven Wolters,		
Legateert		300.
	1758.	
Mr. Theodorus van Reverhorst,		
Legateert		500.
mitsgaders zyn Pourtrait.		
	1759.	
Mr. Pieter Gys, Burgermr *en* Vrouwe Maria van den Berg,		
Legateeren		3000.
	1760.	
Catryna van Seghwaart,		
Legateert		500.
	1761.	
Zeger van der Meer,		
Legateert		400.
	1763.	
Joris Voet *en* Aafje van der Linden,		
Egteluiden, *Legateeren*		6000.
Mr. Johan Schrevelius,		
Legateert		1500.
	1764.	
Fredrik Eduard Day, *de Rivet de Mondevie*,		
Legateert		400
	1767.	
Juffr. Alida van Olinkhoven Weduwe Willem de Broen,		
Legateerd		200.
	1768	
Pieter Caauw, Burgerm. *en* Vrouwe Johanna Maria Libert,		
egte Lieden Legateeren		5000.

Op deeze wyze is dan, door de goede toezigt der Ed. Groot Achtb. Regeering deezer Stad; de getrouwe zorg en aanhoudende vlyt der Heeren Meesteren en Regenten; en de milde liefdegiften van veele braave menschen, die van tyd tot tyd hunne meededeelzaamheid, uit een godvruchtig meedelyden jegens ongelukkige en arme Weezen, aan dit Huis hebben getoond, dit allernuttigste Gesticht tot op den huidigen dag in een goeden stand gebleeven: Naardien nu dit gewislyk eene der heilzaamste instellingen van eenen welgeschikten Burgerstaat zy, dat 'er voor de goede en deugdzaame opvoeding der jeugd, de zeekere hoop en verwachting der volgende tyden, behoorlyk worde gezorgd, opdat dezelve te eeniger tyd konne strekken tot deszelfs vasten steun en heerlyk sieraad; en zoodaanige zorg, voornaamlyk, dient te worden uitgebreid over de ongelukkige en arme Weezen, dewelken, van de hulp en toezigt hunner Ouderen beroofd, door hon-

honger en kommer zouden moeten vergaan, of wel ligtlyk, alleenlyk geleid door hunne ongetemde dierlyke driften, in allerhande ſtrafbaare ongebondenheden zouden konnen opwaſſen; zoo is het te wenſchen, dat de inkoomſten van dit Weeshuis door ryklyke liefdegaaven van veele, met overvloed van tydelyke middelen door GODS goede hand mildlyk gezeegende, deugdzaame menſchen, van tyd tot tyd, zullen worden onderſteund, ten einde deeze thans dagelyks verminderende inkoomſten geſtaadiglyk de zwaare en meer en meer aangroeijende laſten konnen draagen, en dus de Meeſters en Regenten ſteeds moogen worden in ſtaat geſteld, om, onder het voorzigtige opperbeſtier en met de magtige hulp der Overheid, met een verdubbelden iever (zoo veel in hun vermoogen is) al het noodige tot welſtand van dit Geſticht en het noodzaaklyk onderhoud der Arme Weezen toetebrengen en ook, voornaamlyk, in de opvoeding deezer, hunner teedere zorg en liefde aanbevoolene, Kinderen daarop te letten, dat dezelven te eeniger tyd moogen worden goede en eerlyke leden der Burgerlyke Maatſchappy; getrouwe en gehoorzaame Ingezeetenen van deezen vrijen Staat; en alleeins braave, liefderyke, en deugdzaame Chriſtenen, ten einde op die wyze de luiſter van deeze Stad vergroot; het getal der waare Chriſtenen vermeerderd en de eer en grootmaaking van GODS allerheiligſten Naam bevorderd moogen worden!

NOODIG NAABERICHT
TOT HET
AANHANGZEL
OP DE
BESCHRYVING
DER STAD
LEYDEN.

Naa het afdrukken van dit thans door my wordende uitgegeeven gedeelte van het *Aanhangzel op de Beschryving der Stad* LEYDEN, ontrent sommige zaaken, in het zelve vermeld, eenige veranderingen zynde voorgevallen; en ook door my noodig geöordeeld zynde by het geen ik hier en daar heb gezegd, nog het een of ander, 't zy tot opheldering; 't zy tot onderrichting; 't zy tot eenig ander nuttig einde; te voegen; zo heb ik geen gepaster geleegenheid daar toe konnen uitdenken, dan om achter dit *Aanhangzel* een kort doch *Noodig Naabericht* te plaatsen, om thans al het zelve daar by den goedgunstigen Leezer mede te deelen. Dit nu bestaat in al het volgende:

By het geen ik op bladz. 868. en vervolgens heb gezegd nopens de waardigheid van *Pluimgraaf* van Rhynland en Delfland; der zelve oorsprong; rechten en gerechtigheden; en bezitters: meene ik nu hier nog te moeten melden de eigenlyke beteekenis van dien eertitel, dewelke, volgens het geen aanteekent de Taalkundige C. Kilianus in zyn Etymologicum Teutonicae Linguae, is: *Aucupii praefectus; Comes plumarius.* waar op hy dan terstond uit A. Junius laat volgen: *Pluymgrauen. Comitum Hollandiæ fiduciarij, clientes, qui pro mercibus vectigal exigunt: & plumarij comites nominantur, quòd illorum injussu multis in locis nemini fas sit cygnos aut olores publicè alere.* waar by men dan ook nog mag voegen, 't geen Mr. P. van der Schelling in zyne Aanteekeningen op K. van Alkemade's Kampregt, §. III. bladz. 13. en 14. zegt: „ Het „ woord *Graaf* geeft niet alleen een magt „ om te vonnissen, maar zeker gezag, „ of Opperbewind over een zaak te kennen, als blyken kan in *Pluim-graaf*, „ iemant die gesteld is over het plumgedierte. Daar het woord *Pluim-graaf* „ anders ook betekende zekere Leenmannen van den Graaf, die zorg droegen „ dat niemant Zwaanen, of Ganzen publyk mogt voeden, dan die daar toe „ geregtigd waren. "

Op bladz. 872. door my ter loops vermeld zynde, dat de Wel-Edele Gestrenge Heer Mr. Nicolaas van de Velde, op den 25. October 1763., alle zyne eerampten had needergelegd; wanneer Hy zich metter woon uit deeze Stad had begeeven, met voorneemen, om zynen overigen leeftyd in eene stille ruste op zyn aanzienlyk Buitengoed, genaamd *Vredenhoef*, ontrent het aloude Voorschooten geleegen, door te brengen, gelyk ik dit alles breeder heb verhaald in de Beschryving deezer Stad, D. II. op bladz. 686. in de Aanteeken. N°. 2.; zoo mag ik niet naalaaten hier te melden, dat het deezen Heere niet heeft moogen gebeuren dit zyn voorneemen ten einde toe te volbrengen,

A* aan-

aangezien zyne geduurige onpasselykheden en door de klimmende jaaren, van tyd tot tyd, toeneemende zwakheden aan zyn Wel-Edelen Gestrengen niet toelieten, om langer het aangenaame van het zoo liefłyk Buitenleeven op dit fraaije Landgoed, van 't welk ik mede in de voorzeide Beschryving op bladz. 687.—689. het een en ander heb aangeteekend, te genieten; en Hem daarom deeden besluiten, om zich van dat zyn Landgoed te ontdoen, en zyn woonplaats wederom naa deeze Stad overtebrengen: geduurige ziekten, onpasselykheden en verzwakkingen maaken toch het anderzins zoo zoet afgezonderd Buitenleeven ongemakkelyk, en daarom verdrietig, vermits men daar dikmaals van de in ziekten en toevallen hoogstnoodige hulpmiddelen verstooken zyn moet; immers dezelven wel niet zoo gemakkelyk en spoedig, als de nood zulks vordert, kan bekoomen: gelyk zyn Wel-Edele Gestrenge dan ook, om die gewigtige reedenen, dit zyn Buitengoed, met de daarby geleegene Wey- en Hooylanden, op den 25. April 1772. heeft uit de hand verkocht aan den Wel-Edelen Gestrengen Heer Mr. Pieter Jan Marcus, Veertig in Raide en thans Oud-Scheepen deezer Stad, &c. &c., die, als tegenwoordige Bezitter, dit Buitengoed nog merkelyk heeft vergroot en verbeeterd, en wien wy wenschen, dat nog een langen reeks van zeer veele jaaren, onder het zoet genot van allerhande zeegeningen, welken de goede hand Gods aan Hem naar Ziel en Lighaam mildelyk en rykelyk wille schenken; het liefłyke van dit zo aangenaame *Vredenhoef* mooge smaaken! Dit dus door welgemelden Heer van de Velde, naar zyn genoegen, volbragt zynde, is zyn Wel-Edele Gestrenge metter woon in deeze Stad te rug gekoomen, alwaar deeze veel geëerde en welbeminde oude Burgervader, wars van alle gewoel, ydele beslommeringen en aardsche beezigheden, in eene stille en godvruchtige ruste, als een afgezonderd en deftig Burger, het nog overige zyner dagen heeft doorgebragt en zyn leevensloop voleindigd; zynde alhier, oud en der dagen zat, op den 6 May 1773. zachtelyk en godzaaliglyk ontslaapen; naa dat Hy in zyne Testamentaire Dispositie eenige aanzienlyke Legaaten, zoo ten behoeve van Arme ouderlooze Weezen; als wel inzonderheid ten nutte van behoeftige Oude Mannen en Vrouwen; had bespprooken: van dewelken wy naader gewag zullen maaken, ter plaatsen, daar zulks behoort, en te doen vereischt wordt.

De voortreflyke *Verhandeling over de Handvesten, Voorrechtsbrieven, en andere Chartres der Stad Dordrecht*, geschreeven door den zeer beroemden en doorgeleerden Wel-Edelen Gestrengen Heere Mr. Pieter Hendrik van de Wall, éénen der eerste sieraaden van den Dordrechtschen Oudraad; van dewelke, als op de drukperse zynde, wy op bladz. 877. & 878. in de Aanteek. N°. 1. gewag maakten, is, seedert dien tyd, reeds, ten genoegen van alle kundige Minnaars der Vaderlandsche Oudheden, in openbaaren druk uitgegeeven; waar by de geleerde waereld ook vervolgens het geluk heeft moogen genieten, om, van tyd tot tyd, door deezen waarlyk grooten Man, van wiens schrandere kunde wy nog veele, voor ons Vaderland en zyne Vryheid nuttige, vruchten verwachten; in het licht te zien geeven de *Handvesten, Privilegien, Vryheden, Voorrechten, Octrooijen, en Costumen; —— der Stad Dordrecht;* door zyn Wel-Edelen Gestrengen versaameld, *en met Geschied- en Oudheidkundige Aanmerkingen opgehelderd;* van welk voortreflyk werk, 't geen gewis de eeuwen zal verduuren, en waar door deeze zeer vermaarde Man voor zich een zeer grooten naam en een onsterflyken roem heeft verworven; en allen welmeenenden hoogschatteren van waare geleerdheid en oprechte voorstanderen van onze Vaderlandsche Vryheid een onwaardeerbaaren dienst beweezen; wy nu in 't kort het laatste gedeelte te gemoet zien: terwyl wy den goeden God smeeken, dat Hy onze wenschen, met een oprecht en welmeenend hart ten dien tyde over Zyn Wel-Edelen Gestrengen uitgeboezemd, niet alleen genaadiglyk wille vervullen tot heil en welzyn van dit ons lieve en tot nog toe Vrye Vaderland; maar ook over Hem en zyn geëerd Huis allerleye geestelyke en lighaamlyke zeegeringen, die Hen allen in tyd en eeuwigheid konnen gelukkig maaken, in eene milde maate uitstorten!

De Wel-Edele Heer Pieter van Alphen, myn hooggeëerde Oom, vermeld op bladz. 892., is op den 6. September 1773. te Amsterdam overleeden: zynde de Wel-Edele Heer Mr. Leonard van Heemskerk, welke, op dezelfde bladzyde in de Aanteek. N°. 34., is genoemd, gestorven te Leyden op den 11. Juny 1771. Gelyk dan mede de Wel-Edele Gestrenge Heer Mr. Jacob Gael, van wien ik ook, op die zelfde bladzyde, heb gesprooken, te Delft, op den 18. Augustus 1780. die sterflyke met het eeuwige heeft verwisseld.

By het geen door my, op bladz. 903. & 904. in de Aanteek. N°. 4., van den [illegible]waardigen Leydenaar, den Heere Jan van Hout, [illegible] deezer Stad, (aan wien ik ook met schuldigen lof heb gedacht in dit zelfde *Aanhangzel* op de bladz. 869. 1035. en elders) is gemeld, moet ik hier nog voegen, dat ook aan deezen kundigen Man, wegens zyne onvermoeide vlyt en oordeelkundigen arbeid in het schikken en op orde brengen der Boeken van de Openbaare 's Lands Bibliotheek aan de Hollandsche Universiteit binnen deeze Stad; een allerlofelykst getuigenis wordt gegeeven door den zeer vermaarden Heere Petrus Bertius, Professor [illegible] aan deeze Academie, in zyne Epistola Dedicatoria Nomenclatoris Auctorum Omnium, quorum libri —— extant in Bibliotheca Academiae Lugduno-Batavae; pag. A. 4. vsa & pag. B. 2.; welke *Nomenclator* is de allereerste, in druk uitgegeevene, Catalogus der Boeken van deeze Bibliotheek, in den jaare 1595. door den welgemelden Professor ons bezorgd; zynde die ***Epistola Dedicatoria Nobilibus & Magnificis Viris DD. Academiae Curatoribus & Consulibus Reip. Leydensis*** geschreeven op den 24. May 1595.

Daar ik nu in dit myn *Aanhangzel* op bladz. 919. en 920. eenigzins uitvoeriger beschryve het fraaye Eergraf van den Grooten *Herman Boerhaave*, dan zulks was opgegeeven door den Heer Fr. van Mieris, die van het zelve, toen nog niet opgericht zynde, daarom op bladz. 62. deezer *Beschryving* niets anders had konnen melden, dan alleen de plaats, op dewelke het zelve zoude worden gesteld, en het opschrift, voor het zelve geschikt; had ik ook gaarne alhier, in dit *Nodig Naabericht*, gevoegd eene beschryving van de Marmere Tombe, dewelke eerlang in de Pieters Kerk binnen deeze Stad staat te worden opgericht, ter gedachtenis van den Wel-Edel-Geboren Heer Mr. *Gerard Meerman, Baron des Heiligen Roomschen Ryks;* eenen door zyne groote geleerdheid en uitmuntende verdiensten verre boven mynen geringen lof verheeven Man; aan wien ik reeds nog by zyn leeven met alle verschuldigde achting en eerbied heb gedacht in de Beschryving deezer Stad, D. II. bladz. 770. en wiens smertelyk afsterven ik, met de loflyke Maatschappy der Nederlandsche Letterkunde, te Leyden; welke de eer had van dien voortreflyken Man onder haare Leden te tellen; rechtmaatiglyk heb betreurd in myne *Aanspraak* by de Buitengewoone Vergaadering dier Maatschappye, gehouden op den 14. Februarij 17[illegible], te vinden in de Handelingen dier Maatschappye, bladz. [illegible]—10. Deze waarlyk Groote Man, [illegible] ren Inboorling, [illegible] Leyden zich altyd zal [illegible] sproten uit een der aanzienlykste Hollandsche Geslachten, [illegible] tot tyd, zoo aan het [illegible] dit ons Leyden, veele groote Mannen [illegible] persoonen heeft [illegible]; was, by zyn leeven, Vryheer van Driem, Stolle en Schimmenoode; Heer van V[illegible]; &c. &c. eertyds Pensionaris der Stad Rotterdam; en naderhand [illegible] der Houtvesterye van Holland; Ridder van Sint Michiel; &c. &c. [illegible] zeer beroemde Maatschappyen der Konsten en Weetenschappen, [illegible] ons Vaderland. Hy [illegible] kracht van zyn leeven, als [illegible] den ouderdom van XLIX. jaaren bereikt; tot groot verlies der beoefenaaren der Letteroefeningen en bittere smert van alle Minnaaren van waare Geleerdheid, op den XV^den^. dag van de maand December des jaars M.D.CC.LXXI. te Aken, alwaar Hy zich, om de Warme Baden en Heilzaame Wateren, tot herstelling van zyne [illegible] baare gezondheid, te gebruiken, zedert eenigen tyd had opgehouden: en werd deeze zyne te vroegtydige dood by de gansche geletterde Waereld, als zynde door verscheide voortreffelyke Werken en schoone uitgaaven van veele geleerde Geschriften alom bekend; ten hoogsten betreurd. Het Lyk van deezen wydberoemden Man werd vervolgens van Aken vervoerd naa deeze Stad, en aldaar in zyn Familiegraf, geleegen in de Pieters Kerk, op den derden dag van January in den jaare M.D.CC.LXXII. bygezet; en tevens zyn Wapenschild; ten weerszyden gehouden wordende door twee [illegible] Leeuwen, van welken ieder tegelyk een Standaard of Banderole draagt; en omhangen zynde met de Ridderorde van Sint Michiel: zynde wyders onder het Wapenschild geplaatst dit Byschrift: *GAUDEANT BENE NATI;* en op het Wapenbord, ten wederzyden, deeze zestien Kwartieren; als:

Meerman.	De la Court.
Van Ryn.	Pochart.
Van Nes.	Van der Voort.
Van Benschop.	Van Groenendyck.
De Bye.	De Placques.
Muys van Holy.	Van der Maers.
Warmond.	Stokmans.
Honkoop.	Onderwater.

 ne-

nevens dat van zyne eenige Dochter, [illegible] op den zesden December van dat zelfde jaar M. D. CC. LXXI., en dus maar [illegible] dagen voor deezen haaren beroemden Vader, was overleeden; boven het Graf opgehangen. [illegible] nu, tegen de [illegible] aan het einde van den [illegible] dier Kerk, is [illegible] deeze Marmere Tombe, [illegible] ben reeds een [illegible] te zyn gebragt; en [illegible], met deezelve te [illegible] te zullen [illegible] te plaatsen. [illegible] beroemden [illegible] Zoon en Erfgenaam [illegible] Naam en [illegible], den Wel-[illegible] Heere Mr. Johan Baron van Meerman, [illegible] van Dalem; &c. [illegible] van de Geöctroyeerde [illegible] Nederlandsche Oost-Indische Compagnie ter Kamer van Amsterdam; &c. &c. Lid van de Hollandsche Maatschappy der Weetenschappen, te Haarlem; en ook van de Maatschappy der Neederlandsche Letterkunde, te Leyden; van wiens groote bekwaamheden ik thans, om niet te min te zeggen, liefst zal zwygen; het langduurig genot van eenen allezins gezeegenden welstand, ten einde Hy spoediglyk, naar zyne uitmuntende verdiensten, met de aanzienlykste eerampten ('t geen ik hoope) wordende bekleed, en gestaadiglyk drukkende de loflyke voetstappen zyner roemruchtige Voorvaderen, dewelken, als braave palinuuren en wakkere voorstanders der Vryheid in den Burgerstaat en in den Godsdienst, dit ons dierbaarste pand en heerlykste kleinood, dikmaals met mond en pen, [illegible] en deftiglyk hebben verdeedigd; [illegible] onze, zoo duurgekochte en in het bloed onzer dappere Voorouderen [illegible] en ook nog tot op deezen [illegible] (onder de Godlyke hulpe) gelukkig [illegible] waarde, zoo Burgerlyke als Godsdienstige, Vryheid, tegen alle [illegible] en heimelyke of openlyke [illegible], by aanhoudenheid, met [illegible] mannenmoed en eene onkreukbaare trouw, konne voorstaan en beschermen, op dat de naam van MEERMAN, in dit ons Vrye Gemeenebest, altyd in eene roemryke gedachtenis gehouden worde; en des ook, zelfs by het laatste Naageslacht der Vrygebooren Neederlanderen, in zeegening zyn mooge!

Nu wederom voortgaande, moet ik, by de door my, op bladz. 919. in de Aanteeken. N°. 3., gedaane melding van den wydberoemden Heere Jan Jacob Schultens, hier ook nog [illegible], dat deeze Hooggeleerde Heer, op den 27. November 1778., uit dit tydelyke leeven is gescheiden en in een veel heerlyker overgestapt; aan welken waardigen Man 's Lands Hoogeschool een zeer zwaar verlies geleeden heeft; het geen echter eenigzins is verzacht geworden door de opvolging van zynen grooten Zoon, den Hooggeleerden Heere Henrik Albert Schultens, dewelke, reeds eenige jaaren aan het Athenaeum Illustre der Stad Amsterdam, als Hoogleeraar in de Oostersche Taalen en Joodsche Oudheden, die nutte weetenschappen met veel lofs onderweezen hebbende, door het aanzienlyke Collegie der Heeren Curateuren van Hollands Universiteit in deeze Stad, en hunne Meede-Amptgenooten de Heeren Regeerende Burgemeesteren deezer Stad, met eenpaarige stemmen, op den 11. December van dat zelfde jaar, van Amsterdam herwaards werd beroepen tot Professor Linguarum Orientalium & Antiquitatum Judaicarum; ut & Legati Warneriani Interpres; en deezen post ook op den eersten Maart van het volgende jaar 1779. met eene zeer sierlyke Reedenvoering heeft aanvaard; in welks waarneeming Hy, steeds drukkende de roemryke voetstappen van zynen grooten Vader; dien grooten Zoon van eenen niet min grooten Vader; thans tot geen minder sieraad van deeze Leydsche Academie verstrekt, dan welgemelde luisterryke Mannen, zyn nu zalige Vader en Grootvader, wel eerder zyn geweest; gelyk wy van ganscher harte wenschen, dat Hy, die nu nog is in den bloei zyns leevens, deezen aanzienlyken en zeer nuttigen post, in Gods heilrykste gunst en onder 't genot van allerleye wenschelyke zeegeningen, tot vermeerdering van zyn eigen roem; tot welzyn van zyn geëerd Huis; tot blydschap zyner Vrienden en Hoogschatteren; tot nut der leergraage Jeugd; tot luister deezer Hoogeschoole; en tot eer van Gods grooten Naam; met alle weezenlyke vergenoeging mooge waarneemen!

De op bladz. 921. in de Aanteek. N°. 4. genoemde Heer Pieter van der Eyk, is op den 29. September 1769. te Leyden overleeden.

Ook is de Wel-Ed. [illegible] Gestrenge Heer Mr. Johan van der Marck Æ[illegible]z., [illegible], op bladz. 922. in de Aanteek. N°. [illegible], [illegible], als Ontfanger van de Kapittelgoederen ten Hooglande, al-

hier

hier overleeden op den 9. December 1772.; en is, op den 12. dag van die zelfde maand, door Hun Ed. Groot Moog., op de propositie van wegen deeze Stad ter hunner Vergadering gedaan, tot zynen opvolger in deezen post benoemd de Wel-Edel Gestrenge Heer Mr. Cornelis Pieter [illegible], thans ook Schout van den Ambachte van Leyderdorp; mitsgaders Secretaris van de Vierschaar van Hollands Universiteit te Leyden; wien wy wel deeze bedieningen met veel genoegen steeds te moogen waarneemen; en dat wy ders, indien het Godde mogte behaagen, om zyn Wel-Ed. Gestr., te eeniger tyd, tot hooger waardigheden te bevorderen, Hy dezelven mooge bekleeden in Zyne gunste, tot welzyn van dit ons lieve Vaderland; tot vermeerdering van den bloei deezer Stad; en tot behoud van onze dierbaare Vryheid in den Burgerstaat en in den Godsdienst!

De Heer Frans van Mieris, in het Eerste Deel op bladz. 83. en 84. van zyne Beschryving deezer Stad, den Leezer hebbende medegedeeld de Ordre by Die van den Gerechte nopens de Graaven en het Begraaven der Lyken in de Kerken op den 23. July 1663. beraamd en op den 26. dier zelfde maand, naar voorgaande klokkengeslag, ter poeye van het Raadhuis voor den Volke afgeleezen; en zulks ook door my in dit *Aanhangzel* op bladz. 952. zynde vermeld en verders verscheide Ordres, betrekkelyk de Begraavingen der Lyken; het maaken der Doodkisten; als anderzins; daarby, op die gemelde bladz. 952—964., gevoegd; mag ik nu niet afzyn, maar ook te laaten volgen een Naadere, of Nieuwe Ordre op het Begraaven der Lyken in de Kerken, op den 12. September 1776. by welgemelde Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte, tot vernieuwing, verandering en vermeerdering van de opgemelde voorige Ordre van den 23. July 1663., vastgesteld in deezer voegen:

Ampliatie van de Resolutie van Die van den Gerechte der Stad Leyden, vervattende de Ordre op de GRAAVEN, *en het* BEGRAAVEN *van de* DOODEN, *in dato* 23. *July* 1663.

„ Die van den Gerechte der Stad Leyden, in agting genomen hebbende, dat hun Ed. Groot Achtb. Resolutie, in dato 23. July 1663 vervattende de Ordre op de Graaven, en het begraaven der Dooden, niet genoegsaam en volkoomen in al zyn deelen wierde geobserveert en naargekomen, en dat daar door de finantien van de Hoofdkerken binnen deeze Stad merkelyk waren ten agteren gekomen en benadeelt; hebben zoo tot onderhouding van de goede Ordre, als tot redres van de gemelte finantien, na alvoorens daar op gehad te hebben de consideratien van Kerkmeesteren van de Hoofdkerken binnen deese Stad, goedgevonden en geresolveert, de voorgemelde hun Ed. Groot Achtb. Resolutie van den 23. July 1663. te renoveeren en te ampliëeren, gelyk hun Ed. Groot Achtb. deselve renoveeren en ampliëeren als volgt:

„ Alle Graven zullen om de ses Jaaren moeten werden Verboekt, en daar voor ten behoeven van de Kerken betaald werden telkens Tien Stuyvers, van ieder enkelde, en Twintig Stuyvers van een dubbelde Grafsteede; en zal men voor ieder Graf, dat binnen de voorschreeve Ses Jaaren niet zal zyn overgeboekt, gehouden zyn te betaalen Dertig Stuyvers voor een enkeld, en Sestig Stuyvers voor een dubbeld Graf, en tweemaal Ses Jaaren onovergeboekt blyvende, Vyftig Stuyvers voor een enkeld, en Vyf Gulden voor een dubbeld Graf, en soo voor ieder verdere Ses Jaaren, telkens eens zoo veel, als het regt van Verboekinge, met de verbeurte van 't verzuym mede is geweest, en dat alles, boven en behalven het regt van Verboeken en het Collaterael, dat de respective Eygenaars daar voor verschuldigd zyn, en zullen geene Grafsteeden, verzuymt zynde te Verboeken, moogen werden geopend, voor en al eer het regt van Overboeken en van 't verzuym zal zyn betaald, van welke betaaling zoo weegens Verboeking als andersinds niemand, wie dezelve ook moge zyn, mitsdeesen werd geëximeert nogte vrygesteld; en werden laastelyk alle Grafsteeden, dewelke na de sesde verzuymde Verboeking, en wel geduurende den tyd van Drie-en-Dertig Jaaren Onovergeboekt gebleeven zyn, nu voor als dan verklaart vervallen te zyn, aan ende ten behoeven van de Kerken; des zullen Kerkmeesteren, by affixie van Billietten aan de Kerkdeuren, een ieder van de gemelte Verboekinge tydelyk verwittigen, en een halv Jaar, voor

„ de eer[illegible]ge der voorn[illegible]de Onover- „ [illegible] Collecte [illegible] de [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible]menten in [illegible], [illegible] van „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible]n.

„ [illegible] invallen [illegible] koomen „ [illegible] „ [illegible] zynde „ [illegible] „ [illegible], niet in [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible] zo [illegible] de „ [illegible] ge- „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible] meesteren „ [illegible] „ [illegible] worden „ [illegible] naamingen, „ die [illegible] zoude kunnen worden „ gedaan; en [illegible] onverminderd het „ regt van [illegible], en den Twin- „ tigsten Penning eens voor alle de ver- „ vallene Collateralen van ieder Grafstee- „ de, gerekend volgens de te doene „ taxatie van de waarde dier Graaven, „ 't welk de [illegible] Eygenaars nog zul- „ len gehouden zyn te voldoen.

„ En blyven [illegible] de verdere en „ [illegible] poincten by de voorschreeve „ [illegible] van den 23. July 1663. ver- „ [illegible], voor zoo veel dezelve by deeze [illegible] „ [illegible] hëert ofte „ [illegible] en waarde.

„ [illegible] Leyden, op den 12. „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ der [illegible], op den „ daar aan volgende.

(*Onder stond*)

„ Py My

(*was geteekend*)

„ J. J. Hubrecht.

Intusschen is deeze Naadere of Nieuwe Ordre, zoo wel als de voorige van den 23. July 1663., door den Schryver der [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible] van het Graf [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ ook in de Nieuwe Ordre [illegible] „ [illegible] ('t jaar [illegible]) „ [illegible] „ [illegible] te [illegible] „ [illegible] „ [illegible] in eenig Graf „ [illegible] worden [illegible] „ zal moeten [illegible] worden, dat „ is op den naam van [illegible] „ de persoon [illegible]." Dus verre deeze kundige Schryver.

By het geen ik, op bladz. 955. in de Aanteek. N°. I. aan 't einde der Aanteekening, te vinden op bladz. 958., heb gezegd, tot afkeuring van het *Begraaven der Lyken van afgestorven Menschen in de Kerken*; zoo als dit hedendaags nog meest al in gebruik is; zoude ik [illegible] nog uit voegen, dat by veelen der oude Volken, uit aanmerking van de daar uit [illegible]de [illegible] voor de gezondheid der [illegible]; *Ne vrbanam* [illegible] (zoo als de Vader der Romeinsche Welspreekendheid, de groote M. Tullius Cicero, [illegible] *cadaverum odore* [illegible] *qui* [illegible] *ex* [illegible], *infer*[illegible]; [illegible] *in* [illegible] *Steenen* te doen niet is toeg[illegible] geworden: zoo als dan by de de *Wet der XII. Tafelen* in het Roomsche Gemeenebest duidelyk was verbooden, de Lyken der Afgestorven Menschen binnen de muuren der Stad of te Begraaven of te Verbranden, met deeze woorden: *Hominem mortuum in Urbe ne sepelito neve* [illegible]. Dat ook, zelfs in [illegible] tyden, de Begraafplaatsen der Romeinen doorgaans buiten de Stad werden gevonden, [illegible] onder anderen afneemen uit de [illegible] 5. & 6. & *l.* 5. *π. De Sepulc. Viol.* [illegible] 12. *C. de Religios.* Ja; [illegible] (schoon moogelyk niet [illegible]) in het Romeinsche Gebied plaats had, ten tyde der omwandeling van ONZEN HEERE JEZUS CHRISTUS [illegible]

ryk, in het Land van Galilea, zynde in die dagen een Wingeweſt der Romeinen, blykt onder anderen uit het verhaal van den Euangeliſt Lucas op het VII. Hoofdſtuk aan de 11. en 12. vaerzen. Dat wyders de Dooden eertyds, zoo by de Jooden als by andere Volken, buiten de Steeden werden begraaven; en daarom dan ook het lighaam van ONZEN HEERE in eenen Hof buiten de Stad Jeruzalem is begraaven geweeſt; wordt mede aangemerkt door onze zeer geleerde Kantteekenaars op de aangehaalde plaats uit het H. Euangelium van Lucas. Dat ook zulks nog, naa die dagen, by de eerſte Chriſtenen is in gebruik gebleeven, mag men, onder anderen, beſluiten uit dit zeggen van Joann. Chryſoſtomus *in Sermone de Fide & Gratia: Omnem Civitatem & omne Caſtellum ante ingreſſum habere Sepulcrum*: dat men, in de naabyheid van alle Steeden, Sterkten en Kaſteelen, de gewoone Begraafplaatzen ontmoet. En wordt zulks insgelyks als nog, in den tegenwoordigen tyd, op veele plaatzen van *Duitſchland* in acht genoomen: waarom ook C. Kilianus in Etymologico Linguae Teutonicae zegt, *Gods-acker* by de Duitſchers en Saxers te beteekenen *Coemiterium. Sepulchretum.* dat is; een afgezonderde plaats, buiten de Stad, alwaar men gewoon is de Dooden te begraaven. Dat ook het gebruik van het Begraaven der Lyken *in de Kerken* by de Chriſtenen in vroeger tyden geenzins zoo algemeen is geweeſt, dan wel in volgende dagen, blykt duidelyk, behalven uit meerder andere plaatſen; in het *Jus Civile*, uit de *l.* 2. *C. de SS. Eccleſ.* en in het *Jus Canonicum*, uit *Cauſ.* 13. *qu.* 2. *c. Praecipiendum* 15. *c. Nullus mortuus* 18. & *c. Non aeſtimemus* 19. Ook was het te wenſchen, dat dit gebruik door de Hooge Overheid alomme wierde afgeſchaft.

Men mag wyders over de gewoonte van het *Begraaven in de Kerken*, als een zeer ſchaadelyk en verwerpelyk gebruik, naazien het geen kortelyk is aangemerkt door den Wel-Eerwaarden L. Beels in zyne Predikatie over Abrahams Dood en Begraafnis, ter geleegenheid van het afſterven van D^s. Georg. de Mey gedaan op den 14. February 1712. bladz. 26—30. En dan verder daar by voegen het geen breedvoeriglyk over dit allernaadeeligſt gebruik, 't welk men aan de ſchandelyke begrippen van een verachtelyk Bygeloof te danken heeft; ſeedert weinige jaaren, met kracht van reedenen betoogd hebben eenige zeer groote, wydvermaarde, en verre boven mynen geringen lof verheeven Mannen; de Heeren A. Perrenot *in Diſſertatione de Prohibenda in Vrbe & Templis Sepultura.* A. Kluit *in Oratione de Superſtitioſiſſimo juxta atque pernicioſiſſimo in Templis & Vrbibus ſepeliundi ritu.* (welke Reedevoering ook vervolgens in de Neederduitſche Taal is overgebragt geworden.) N. C. van Cleeff *in Inquiſitione Juridica de Eo, quod Exſequiarum ratione in Jure obtinet.* en J. W. te Water in zyne *Verhandeling over het Begraven der Lyken in de Steden en Kerken*; dewelke gevonden wordt in het Vierde Deel der Werken van het loſlyk Zeeuwſch Genootſchap der Weetenſchappen, te Vliſſingen; op bladz. 629.—667. van welke vier zeer geleerde en wel doorwrochte werken ook niet moet worden afgeſcheiden het voortreflyk Dichtſtuk van den welbegaafden Dichter, den Wel-Eerwaardigen Heere Johannes van Spaan, getrouwen Euangeliedienaar in Neederlands Hofplaats, het beroemde 's Gravenhage; voerende deezen titel: *De Schadelykheid der Dooden by de Levenden ter beſchaaminge van het Bygeloof*; te vinden in de Proeven van Poëtiſche Mengelſtoffen door het Dichtlievend Kunſtgenootſchap onder de Spreuk: *Kunſtliefde ſpaart geen Vlyt.* D. VII. bladz. 107.–132. Wyders, moet ik hier nog melden, dat het nu ontrent vier jaaren is geleeden, dat de Ed. Moog. Heeren Gecommitteerde Raaden van de Ed. Gr. Moog. Heeren Staaten van Holland en Weſt-Friesland aan den zoo ſtraks gemelden Wel-Edelen Geſtrengen Heere Mr. Abraham Perrenot, Domein-Raad van Zyne Doorluchtige Hoogheid den Heere Prinçe van Oranje en Naſſau; &c. &c. &c. benevens eenige andere Heeren, op hun verzoek en onder zeekere voorwaarden, hebben toegeſtaan eene Plaatſe in de Graaflykheids-Duinen, aan de Weſtzyde van den Scheveningſchen Weg, en in de naabyheid van het Dorp Scheveninge, om aldaar eene *Begraafplaats*, voor zich en anderen, te moogen ſtichten: zoo als deeze Stichting dan ook is volbragt en reeds eenige Lyken aldaar zyn ter aarde beſteld: Breeder wordt deeze loflyke Stichting omſchreeven in de Voorreeden van het Derde Deels Eerſte Stuk van het nuttige Werk, genaamd: *Verzaameling van Gedenkſtukken in Neederland*; voorheen in 't Latyn aangelegd en uitgegeevem door P. Timareten, en nu, vertaald en vermeerderd, door A. Freſe wederom aan 't licht gebragt wordende: waar by men dan nog voege het geen gevonden wordt in de

Ab-

Algemeene Vaderlandſche Letteröefeningen, D. II. Mengelwerk, bladz. 34–36. en in de Nieuwe Neederlandſche Jaarboeken voor de maand April 1779. bl. 418. en 419. en voor de maand February 1782. bladz. 186.—188. Ook is dit pryswaardig voorbeeld naagevolgd door de Regeering van Zuylen aan de Vecht, een niet onvermaakelyk Dorp in het Neederkwartier van het Landſchap Utrecht, en geleegen in de naabyheid der Stad van dien naam; welke Regeering, nu voor ruim twee jaaren, een Beſluit nam, om, onder goedkeuring der Ed. Moog. Heeren Staaten des Lands van Utrecht; als mede van den Hoog-Edel-Welgebooren Heer, Jonkheer Willem René van Tuyl van Serooskerken, Heer van Zuylen; &c. &c. een *Nieuwe Begraafplaats* te ſtichten even buiten dat Dorp; als mede, om met bewilliging der Ingezeetenen, zich te verbinden van alle de Lyken der afgeſtorven Inwooneren en Opgezeetenen, zonder eenige uitzondering, voortaan aldaar te begraaven: Ook zyn de Hoog-Edel-Welgebooren Heer en Vrouw van Zuylen, naa dat tot zulks te doen de goedkeuring der hoogſtgemelde Heeren Staaten was verkreegen, in deezen niet alleen loflyke Voorgangers geweeſt; maar hebben zelfs ten dien einde een geſchikte plaats aangeweezen, en dezelve tevens aan de *Inſtelling deezer Stichting* veréérd: zoo als dit alles breeder wordt verhaald in de Nieuwe Neederlandſche Jaarboeken voor de maand July 1782. bladz. 768. en 769. waar op vervolgens in eene der *Seſſien van de Algemeene Vergaaderinge des Oeconomiſchen Taks van de Hollandſche Maatſchappye der Weetenſchappen te Haerlem*, begonnen op den 18. Juny deezes jaars 1783. en geëindigd op den 26. van die zelfde maand, is beſlooten, om aan den welgemelden Hoog-Edel-Welgebooren Heer van Zuylen aantebieden de *Goude Medaille* van deeze beroemde Maatſchappy wegens zyn Hoog-Edel-Welgebooren's *edelmoedig gedrag in 't aanmoedigen van het begraaven der Lyken buiten de Kerke, en 't ſchenken van den grond tot eene Begraafplaats voor dezelven; in zyne voorgemelde Heerlykheid Zuylen.* Terwyl nu, om van geene andere Landen te ſpreeken, tot hier toe (zoo veel ik weete) in deeze onze Republiek op geene andere plaatzen eene bekwaame gelegenheid tot zoodaanige Openbaare Begraafplaatſen is afgezonderd geworden, en men echter verſcheide Menſchen vindt, dewelke die oude en verouderde gewoonte van het Begraaven in de Kerken afkeuren, zoo ontmoet men ook hier en daar voorbeelden van Perſoonen, die, nog leevende, bevel geeven, om, wanneer zy hun leeven zullen hebben afgelegd, als dan hunne Lyken te doen begraaven op eenige Kerkhoven, of andere daar toe, in de Open Lucht, geſchikte plaatſen: Dus verhaalt ons de Schryver der Algemeene Vaderlandſche Letteröefeningen, D. III. Mengelwerk, bladz. 133., hem van goederhand te zyn bericht, dat zeeker Heer van aanzien, woonende te Amſterdam, opgewekt door het zo even aangehaalde voorbeeld van den Heere Perrenot, te Muiderberg een *Grafkelder voor twee Perſoonen* heeft laaten maaken. *Zyn Ed. zelve* (zegt die Schryver) *verwagt, overleeden zynde, daar in begraaven te worden. En in gevalle dat de tweede plaats door niemand van zyne Familie, binnen de eerſte dertig jaaren na dien tyd, beſlaagen werd, dan zyn de Heeren Kerkmeeſters van Muiderberg, in den tyd, geregtigd, om de plaats aan te bieden, aan zodanig een Perſoon, die,* NB. *by zyn leeven, merkwaardige blyken van Menſchlievendheid geöefend heeft.* waar by hy dan nog voegt: *Men weet, dat aldaar nog meer geſchikte plaats is, voor hun die begeerig zyn dit voorbeeld na te volgen.* Ook, om meerder andere voorbeelden niet aan te roeren, heeft de, op den 6. Juny deezes jaars 1783. alhier te Leyden overleeden, zeer geleerde Heer D^r. *Johan Chriſtiaan Brand*, een zeer ervaaren en doorkundig Geneesheer, welke, ſeedert eenige jaaren, zoo wel de heilzaame Geneeskunde als de byzonder nuttige Vroedkunde, met een buitengemeenen roem en alle moogelyke menſchlievendheid, waar van zeer veele ſpreekende bewyzen voor handen zyn, alhier gelukkiglyk oefende; aan wien dus, niet alleen deeze Stad, maar zelfs de omleggende Dorpen en bewoonde Landſtreeken, een ongelooflyk verlies hebben geleeden; wiens dood by allen, die hem van naaby hebben gekend, en zyn verſtand en kunde ſteeds hebben moeten bewonderen, en tevens zynen deugdzaamen en liefdenryken aart beminnen; ten uiterſten wordt betreurd; en van wiens groote bekwaamheid men een treflyk en allezins ſpreekend getuigenis, 't welk ook de uitmuntende Latynſche Dichter C. A. Wetſtein met een klein, doch ſchoon, Dichtſtukje heeft veréérd; kan vinden in de Nieuwe Neederlandſche Jaarboeken voor de maand Maart 1782. bl. 308 & 309.; den geenen, wien hy de bezorging zyner begraafnis heeft aanbetrouwd, gelaſt, om

zyn Lyk buiten deeze Stad te doen vervoeren en op het Kerkhof te Oestgeest, een in de naabyheid deezer Stad gelegen Dorp, ter aarde te bestellen; waar door hy, die zich, ten allen tyden, in zyn leeven met allen iever benaarstigde, om het welzyn van zynen Evenmensch op alle wyzen te bevorderen, heeft willen voorkoomen, dat niet door den kwaaden reuk van zyn Lyk aan eenig leevendig Mensch de minste hinder of leet zoude konnen worden toegebragt, indien men het zelve in een of andere Kerk zoude willen begraaven: en is dus ook, zoo als 't betaamde, aan deezen zynen wil voldaan, en zyn Lyk naa Oestgeest vervoerd en aldaar, volgens zyne volstrekte begeerte, in alle stilte op het Kerkhof bygezet. By deeze geleegenheid mag ik niet naalaaten, om, ter verëeuwiging van deezes braaven en deugdzaamen Mans naam en uitmuntend karakter, alhier intelasschen deeze volgende welmeenende *Uitboezeming by zyn Graf:*

„ Hier rust het stoflijk deel van Brand,
„ ô Wandelaar!
„ De Hoop der zwangre Sexe in 't uiterst
„ lijfsgevaar;
„ Die driewerf schipbreuk leed, maar op
„ de woeste baaren
„ Zich driewerf redden zag uit veege
„ doodsgevaaren;
„ Die sints, in Leydens Vest, om zijne
„ kundigheên
„ Van veelen is benijd, van veelen aangebeên;
„ Die vaak den Aartstieran voor zijne
„ Kunst deed beeven;
„ Wiens Keizersnede en Vrouw en Kind
„ behield bij 't leven;
„ Die nooit zijn handen aan een Kunstbewerking
„ sloeg,
„ Voor Hij der Godheid stil om hulp en
„ bijstand vroeg.
„ Die, in zijn lot vernoegd, de schatten
„ kon ontbeeren;
„ In voor- en onspoed bleef een wijze
„ Voorzorg eeren;
„ Die was der armen heul en troost en
„ raad en daad,
„ Der rijken achting waard; en aller toeverlaat.
„ Die voor zijns naasten heil zijn zwakke
„ krachten spilde,
„ En nuttig zogt te zijn, zoolang de
„ Hemel 't wilde;
„ Een waare Menschenvriend, die, voor
„ den laster doof,
„ Gerust den dood verwagtte, als Kristenfilosoof."

welk fraai Dichtstukje wy te danken hebben aan de ryke dichtader van den Wel-Edelen Gestrengen Heere Mr. Jan van Royen, Veertig in Raade en Oud-Schepen deezer Stad; &c. &c., welken wy van ganscher harte wenschen, dat nog gedurende veele jaaren, onder het lieflyk genot van 's Hemels dierbaarste zegeningen, moge zyn een luisterryk sieraad van Leyden's Groot-Achtbaaren Raad; en verder met de aanzienlykste Regeeringsampten worden bekleed, tot nut niet alleen van deeze Stad en haare goede Burgery, maar ook van dit ons geheele Vaderland en allen 's Lands vryheidminnende Ingezeetenen, en tot behoud van alle onze dierbaarste Voorrechten, en van de algemeene Vryheid in den Burgerstaat en in den Godsdienst! En, op dat dit volgende schoone Latynsche Grafschrift, 't welk mede ter gedachtenis van deezen zeer waardigen Man door eene zeer kundige penne is aan 't licht gebragt, niet zoude verlooren gaan, heb ik gemeend, het zelve hier insgelyks een plaats te moeten vergunnen:

D. M.
J. C. Brandii.

„ Saxa gravent alios, levis haud gravat
„ hic tua cespes
„ Ossa; piae, Brandi, simplicitatis
„ amans!
„ Invida quem tabes florentibus abstulit
„ annis;
„ Sed meritis, cana nec minus arte,
„ senem.
„ Cujus opem toties sensit natura laborans,
„ Cui toties avidae tela [illegible] necis.
„ Cui toties, [illegible],
„ Debuit [illegible].
„ Jam neque fama minor tibi cessit, [illegible] surget ab isto,
„ Quam tua si Pario marmore busta micent.
„ Funera viventûm lacrymas haud una
„ merentur.
„ Tû nondum natis flebilis unus obis."

De *Aanmerkingen over het Wapel of Wapen-drencken*, van den hier voren (bladz. 2*.) door my met verschuldigden lof genoemden Wel-Ed. Gestr. Heere Mr. P. H. van de Wall; dewelken ik, op bladz. 96 f. in de Aanteek. als nog ongedrukt, heb vermeld, zyn, seedert dien tyd, door de Drukpers algemeen gemaakt en te vinden in de Werken van de *Maatschappy der Nederlandsche Letterkunde te Leyden*; D. I. bladz. 93.–100.

 en

en welke Maatschappy de eer geniet, van zyn Wel-Ed. Gestrengen onder zyne meest geachtste Leeden te moogen tellen.

Van de op bladz. 970. gemelde Wel-Edele Heeren Jacobus en Theodorus van Ryn is de eerstgenoemde Heer op den 8. Juny 1779. alhier overleeden.

Op bladz. 975. ter loops aangeteekend hebbende, dat de Heer Fr. van Mieris reeds had gewag gemaakt van eenige Broederschappen in deeze Lieve Vrouwe of Marie-Kerk, in oude tyden, opgericht; zoo moet ik hier nog melden, dat, behalven de door welgemelden Heer opgenoemde Broederschappen, 'er ook in deeze zelfde Kerk oudtyds nog een Broederschap ter eere van St. Nicolaas is opgericht geworden, zynde gebonden aan zeekere Inzettingen, dewelken de Magistraat deezer Stad te voren had goedgekeurd; en dat vervolgens Hertog Albert van Beijeren deeze Broederschap by zynen Open Brief, gegeeven in den Hage op Zaturdag na St. Lucasdag (welke toen was den 24. October) des jaars 1394. plegtiglyk heeft bevestigd; zoo als men deezen 's Hertogs Brief vindt by H. van Heussen in Addendis ad Batav. Sacr. Part. II. pag. 533.

De door my met verschuldigden lof, op bladz. 982. in de Aanteek. N°. 3., gedachte Wel-Eerwaardige Heer Ulricus Velingius is alhier in den jaare 1768. (weinig tyds naa dat ik dus aan Hem had gedacht) zachtelyk en godzaaliglyk in den Heere ontslaapen.

Ook is de Hoog-Edele Hooggeboore Heer Frederik Hendrik, Baron van Wassenaar, Heer van beide de Catwyken, 't Zand, Valkenburg; &c. &c. van wien ik sprak op bladz. 983. in de Aanteek. N°. 1., op den 27. December 1771., te 's Gravenhage overleeden; en op den 3. January 1772., bygezet te Catwyk aan den Rhyn in het Familie-Graf, of de prachtige Marmere Graftombe, onder dewelke de Heeren en Vrouwen van deeze beide Catwyken meestal worden ter aarde besteld; staande aan 't einde van het Choor der Kerke te Catwyk aan den Rhyn; en in 't breede beschreeven door A. Pars in zyne Catwyksche Oudheden; §. VI. bladz. 121. en naader in de byzondere Beschryving dier Catwyken, Hoofdst. I. bladz. 141.—163.

By den wensch, om eens eene beter Psalmberyming, dan die van Petrus Dathenus, in onze Neederduitsche Gemeente te zien ingevoerd, door my op de laatstgemelde bladzyde in de Aanteek. N°. 2. in allen ongeveinsden ernst uitgeboezemd, zal ik alhier met alle moogelyke vergenoeging ook nu myne blyde dankbetuiging uitten, dat wy, tot eene waare vreugde van alle oprechte Christenen en tot eer van onzen goeden God, in den jaare 1773. hebben gezien, hoe dan eindelyk aan deezen welmeenenden wensch is voldaan geworden, wanneer als toen een Nieuw Psalmgezang, door last van de Hoog-Moogende Heeren Staaten Generaal der Vereënigde Neederlanden, uit drie Berymingen met eenige gemaakte veranderingen gekooren, in de Hervormde Kerk van dit ons Vry Gemeenebest zyn ingevoerd, naa dat daar over reeds, seedert een geruimen tyd, by alle de Christelyke Synoden van dit ons Vaderland beraadslaagd, en daar toe in den jaare 1758. door de Christelyke Synoden van Zuid- en Noord-Holland het eerst een Verzoekschrift aan de Ed. Groot-Moog. Heeren Staaten van Holland en West-Friesland overgeleeverd was geworden, met dat gevolg, dat hooggemelde Hun Ed. Groot Moog. by hunne Resolutie van den 19. Juny 1761., zich daarby tot zulks intewilligen niet ongeneegen getoond hebbende, tevens goedvonden, om deeze zaak te brengen in de Vergaadering der hooggemelde Hoog-Moog. Heeren Staaten Generaal, ten einde dit gewigtig stuk mogte worden gegeeven ter overweeging van de gesaamlyke Vrye Provincien, om daar in, tot bewaaring van de allezins noodige rust en vrede der Neederlandsche Kerken, niet anders, dan met gemeen goedvinden, een vast besluit te neemen; het welk dan ook dien gelukkigen uitslag heeft gehad, dat, naa dat daar over verscheide deliberatien waren gehouden en tot een behoorlyk onderzoek van alles de noodige schikkingen gemaakt; eindelyk de nieuw gekooren Beryming op den 19. July 1773. is goedgekeurd; zoo als dit alles breeder is te zien in het kort, doch naaukeurig, verslag van den aanvang, voortgang en voleindiging deezer nieuwe Psalmberyming, 't welk men ontmoet in de Nieuwe Nederl. Jaarb. voor de maand July 1773. bladz. 815.—849. wanneer vervolgens zulks aan alle de Onafhanglyke Staaten deezer zeven Vereënigde Landschappen; en mede aan de Vrye Staaten van het Landschap Drenthe; door de Vergaadering van Hun Hoog-Moog. is bericht geworden; welke Staaten vervolgens, ieder in zyn Gewest, uit krachte van hun wettig Souverain gezag, de noodige ordres hebben uitgevaardigd, om

het

het gebruik van dit nieuw en verbeeterd Pfalmgezang in alle de Nederduitfche Gereformeerde Kerken deezer Landen in te voeren; en daar toe gelaft, dat dit Pfalmgezang, alléén en met uitfluiting van alle andere Berymingen, op de Predikftoelen, als mede in de Geftoeltens of Zitplaatfen der Magiftraaten, Gerechten, Kerkenraaden, en andere publieke Amptenaaren; mitsgaaders in de Godshuizen en Schoolen, zoo in de Steeden als in de Dorpen en ten platten Lande, gebruikt moet worden: en worden de Ordres, daar toe en tot weering van alle misbruiken, dewelken by het drukken en uitgeeven der Pfalmboeken fomtyds zouden konnen plaats grypen, door de Heeren Staaten van Holland en Weft-Friesland gefteld by Hun Ed. Groot Moog. Publicatie van den 1. October 1773. gevonden in de voorfchreeven Jaarboeken voor de maand October 1773. bladz. 1194.—1196. Meerder deezen aangaande mag men zoeken in de Kerkelyke Hiftorie van het Pfalmgezang der Christenen door nu wylen den Wel-Eerwaarden Heere Jofua van Iperen; in den jaare 1778. in 't licht gegeeven.

De Wel-Edele Heer Mr. Lukas Verhooft, door my op bladz. 986. in de Aanteek. No. 1. gemeld, is in den jaare 1772. overleeden in het naabuurig Dorp Warmond.

De door my, op bladz. 991. in de Aanteek. No. 2., als Regent van het Weeshuis alhier, gemelde Wel-Edele Heer Mr. Anthony Cornelis de Malnoë, myn zeer dierbaare en hoogftgefchatte Neef, wien ik, ter deezer geleegenheid, voor zoo veele my beweezene weldaaden openlyk mynen oprechten dank betuige; is, op den 18. Juny 1772., ten mynen verzoeke, door de Ed. Groot Achtbaare Heeren van de Groote Vroedfchap deezer Stad aan my, onder den titel van *Adjunct-Griffier*, toegevoegd; en vervolgens, naa dat ik, naa myn voorafgaand verzoek, op den 9 November 1778. door welgemelde Groote Vroedfchap van de verdere waarneeming van deezen mynen dienft, met behoud van den eertitel, was ontflaagen, my in de geheele waarneeming van het Griffiers-ampt deezer Stad opgevolgd: en wenfche ik van ganfcher harte, dat zyn Wel-Ed. Geftrenge deezen eerpoft nog zeer veele jaaren, met alle weezenlyke vergenoeging en in het heilrykft genot van 's Hemels dierbaarfte zeegeningen, gepaard met allen welzyn naar ziel en lighaam; tot vermeerdering van den Hem wettiglyk toekoomenden en toegekenden roem; tot nut van deeze oude en aanzienlyke Stad en haare goede Burgery, tot vergrooting en uitbreiding van den onbevlekten luifter der Heilige Juftitie; en dus dezelve tot eer van den goeden God; mooge waarneemen, tot dat zyn Wel-Ed. Geftr., oud en der dagen zat, deeze aardfche ydele eer verwiffele met de eeuwige volmaakte Heerlykheid!

Behalven het geen ik, op bladz. 995. in de Aanteek. No. 1., heb aangeteekend nopens den Wel-Ed. Geftr. Heer Mr. Jacob van Brouchoven; zoude men ook konnen naarzien, 't geen van Hem, die in de bittere jaaren 1618. en 1619. is geweeft één der vier-en-twintig Heeren, door de Staaten Generaal, by zeekere Acte of Commiffie, gegeeven te 's Gravenhage op den 20. February 1619. [in welke alle de naamen deezer Gedelegeerde Rechters worden gemeld; welke Acte in haar geheel te leezen is in de Kerkelyke Hiftorie van J. Uytenbogaert, D. V. bladz. 1196.—1198. en welker XXIV. Gedelegeerde Rechters naamen men nog vindt, behalven by meerder anderen, ook by de wel bekende en fteeds geroemde Hiftoriefchryvers, J. Wagenaar in zyn Vaderlandfche Hiftorie, D. X. B. XXXIX. §. XXII. bladz. 340—342. en A. M. Cerifier in zyn Tafereel der Algemeene Gefchiedeniffe van de Vereënigde Nederlanden, D. V. St. II. B. XX. bladz. 387. not. (*); zoo als ook de befchryving van de waare oorzaak en der eerfte beginzelen van deeze onwettige vervolgingen; der inftelling van deeze, tegen de Vryheid en alle 's Lands aloude Voorrechten ftrydende, rechtbank; en der verfoeilyke handelingen van haare met alle bitterheid vervulde rechtspleegingen; zeer kort, doch krachtig, is voorgefteld in een, onlangs in 't licht gegeeven, voortreflyk tractaat, voerende ten titel: *De Vryheid:* op bladz. 93—100. waar by men voege: *Politieke Bedenkingen* over dat zelfde, bladz. 52.—55.] tot Rechters over de zeer braave en getrouwe, doch ongelukkige, gevangen Staatsmannen, ieverige Voorftanders van 's Lands Vryheid; de nooit genoeg geroemde Heeren Johan van Oldenbarnevelt; Rombout Hoogerbeets; Huig de Groot; Gillis van Ledenberch; en Adolf van de Wael, Heer van Moersbergen, (in welker zaaken de gehoudene fchandelyke proçeduuren uit 's Lands Gefchiedboeken genoeg bekend zyn) benoemd en aangefteld; fchryft de door zyne groote geleerdheid uitmuntende Ger. Joh. Voffius in zyn Brief,

op den 13. February 1632., aan den Bisschop van Londen afgezonden, en den welken men ontmoet in Ejus Epistolarum Sylloge; Epist. ccxii. en ook inter Epistolas Ecclesiasticas & Theologicas Virorum Doctorum; Epist. dvii. waar by men dan nog kan voegen, 't geen men vindt by den voortreflyken Caspar Brandt in het Leven van dien grooten Huig de Groot, op bladz. 177. 406. en 417. en hoe vreedzaam zyne geäartheid was, kan ook het geval, 't geen van hem de doorgeleerde en onpartydige Gerard Brandt in zyne Historie der Reformatie, B. xliv. bladz. 762. oplevert, aanwyzen.

De door my, op bladz. 1002., gemelde Wel-Eerwaardige Heer Wilhelm van Meyen, aan welken zeer geleerden en veel geachten Man ik, door een zeer naauwe band van onderlinge vriendschap, was verknocht, en aan wien de Christelyke Gemeente der Remonstranten een zeer waardigen Euangeliedienaar heeft verlooren, is, op den 18. October 1774., alhier overleeden.

By het geen, op bladz. 1001. en 1002., nopens de *Remonstrantsche Kerk*, door my is vermeld, moete ik alhier nog voegen twee merkwaardige Stukken, bevattende aanzienlyke voorrechten en gunstbewyzen, door de Ed. Groot-Moogende Heeren Staaten van Holland en West-Friesland, als éénigen en wettigen Souverain van deezen onzen Onafhanglyken Staat, en getrouwe Handhaavers van de Vryheid, zoo wel in den Godsdienst, als in den Burgerstaat, allen 's Lands Ingezeetenen toekoomende; by hunne Opene Brieven; en Staats Resolutien, aan de Societeit der Remonstranten binnen deezen Lande, in de jaaren 1771. en 1782. geschonken. Het eerste is een

Octroy door de Ed. Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Westvriesland verleend aan de Opzienders der Remonstrantsche Kerken en Armen van verscheidene Steeden en Dorpen in den Lande van Holland en Westfriesland, weegens erfenissen van de goederen, door Persoonen, by hun opgevoed, of gealimenteerd geweest zynde, naagelaaten; in dato den 5. July 1771.

„ *Voor den Armen.*

„ De Staaten van Holland en Westvriesland, doen te weeten: Alzoo Ons is te kennen gegeeven by de „ Opzienderen der Remonstrantsche Kerken, en Armen van de naavolgende „ Steeden en Plaatsen in deeze Provincie, met naamen van Amsterdam, Rotterdam, Gouda, Leyden, Hoorn, „ Alkmaar, Delft, Haerlem, Nieuwkoop, Noordwyk, Zevenhuizen, Waddingsveen en Bloemendaal, Zoetermeer „ en Zegwaart, Moordrecht, Bleiswyk, „ Brielle, Schoonhoven, Zevenhoven, „ Berkel, Zwammerdam, Nieuwpoort, „ Hazaartswoude, Woerden, Oudewetering, Vlaerdingen, en Gornichem; „ alle te saamen als Gedeputeerden uit „ de Societeyt der Remonstranten, en „ die van elke der voorn. Steeden en „ Plaatsen in het byzonder, als Gedeputeerd uit hunne respective Groote Kerkenraaden. Dat door de meer en meer „ toeneemende schaarsheid en duurte van „ de allernoodwendigste leevensmiddelen, en door andere algemeene calamiteiten, het getal en de behoeftigheid „ der Armen, zoo die door de voornoemde Societeyt, als die door de voorschreeve byzondere Kerken wierden „ gealimenteerd, van tyd tot tyd kwaamen „ te vermeerderen. Dat zy Supplianten, „ en hunne Meede-Opzienderen hier „ omme vermeenende met des te meer „ yver te moeten vigileeren, ten einde „ de respective Kassen der gemelde Societeyt en Kerken tot het doen van de „ voorschreeve Alimentatie in staat te „ houden, ten klaarsten hadden begreepen, dat daar toe veel zoude kunnen „ contribueëren, dat het Ons gunstiglyk „ mogt behaagen, om de Societeyt der „ Remonstranten voor zoo veel deeze „ Provincie aangong en derzelver byzondere Kerken van de voornoemde „ Steeden en Plaatsen in dezelve te beneficeeren met een diergelyk Octroy, „ omtrent de Naalaatenschappen van by „ hen gealimenteerde Persoonen, als hoedaanig Wy aan verscheide andere Opzienders en Regenten van de Gereformeerde of Protestantsche Diaconien en „ Godshuizen, en speciaal nog zeer onlangs by Onze Resolutie van den 17. „ van Augustus des voorleeden jaars 1770. „ aan de Opzienders van de Remonstrantsche Kerk en Armen in den Hage hadden gelieven toeteftaan. Weshalven „ de Supplianten in hunne voorsz. qualiteyten op het ootmoedigste verzochten, dat Wy de Societeyt der Remonstranten, voor zoo veel deeze Provincie aangong, en de Kerken der Re-

„ mon-

„ monſtranten van de voornoemde Stee-
„ den en Plaatſen in dezelve, geliefden
„ te authorizeeren en qualificeeren, om-
„ me reſpectivelyk voor zich te moogen
„ behouden en naa zich te neemen al het
„ geene, het welk zoude worden naage-
„ laaten by eenige Perſoonen, door de-
„ zelve Societeyt of door eene of meer
„ van dezelve Kerken, zoo in als buiten
„ derzelver Godshuizen gealimenteerd,
„ wanneer dezelve kwaamen te ſterven,
„ zonder Kind, Kinderen, of verdere
„ Deſcendenten naa te laaten, ten ware
„ dezelve Perſoonen, met de voornoem-
„ de Societeyt, zoo zy door dezelve
„ waren gealimenteerd, of met die Kerk
„ of Kerken reſpectivelyk, door welken
„ zoodaanige Perſoonen gealimenteerd
„ waren, van dezelve Alimentatie uit-
„ koop zouden hebben gedaan. Mitsga-
„ ders om de geringe Middeltjes, wel-
„ ke den Kinderen of bejaarde Perſoo-
„ nen, die by de voornoemde Societeyt,
„ of een of meer van de voornoemde
„ Kerken der Remonſtranten reeds wier-
„ den opgevoed of gealimenteerd, of in
„ het vervolg opgevoed of gealimenteerd
„ zouden worden, voor den tyd hunner
„ Alimentatie eigen of aanbeſturven wa-
„ ren, insgelyks naa zich te moogen nee-
„ men en behouden: nog, om zoo lan-
„ ge dezelve Kinderen of bejaarde Perſoo-
„ nen door haar zouden worden opge-
„ voed of gealimenteerd, doch langer
„ niet, te moogen genieten de Vruch-
„ ten van dat geene, het welk aan dezel-
„ ve Kinderen of bejaarde Perſoonen,
„ geduurende hunne opvoeding of Ali-
„ mentatie, by Erffeniſſen, Legaten,
„ of Giften zouden moogen aankoomen,
„ welverſtaande dat het Capitaal van dien
„ aan dezelve Kinderen of bejaarde Per-
„ ſoonen, by het eindigen der Alimen-
„ tatie, zoude moeten werden gereſti-
„ tueerd. En, Eyndelyk om, in ge-
„ valle een bejaard Perſoon, hebbende
„ Kind, Kinderen, of verdere Deſcen-
„ denten, door de voornoemde Societeyt
„ of door eene of meer van de voorn.
„ Kerken, wierd gealimenteerd, en aan
„ denzelven, geduurende die Alimentatie
„ eenige Erffeniſſe, Legaat, of Gifte
„ opkwam, welke door de voornoemde
„ Societeyt of door zoodaanige Kerk of
„ Kerken ontfangen wierd, by het over-
„ lyden van zoodaanig bejaard Perſoon,
„ van die opgekoomene Erffeniſſe, Le-
„ gaat, of Gifte, welke aan de Deſcen-
„ denten zoude worden uitgekeerd, af te
„ trekken en voor zich te behouden het
„ montant der Alimentatie, by den over-
„ leeden bejaarden Perſoon genooten,
„ zonder dat de gemelde aftrekking ech-
„ ter eenigſints verder dan het montant
„ van de voorſchreeve Alimentatie zou-
„ de moogen worden geëxtendeerd. En
„ dat Wy daar van aan de Supplianten
„ in hunne voornoemde qualiteyten voor
„ de Societeyt der Remonſtranten, en
„ voor der zelver Kerken in de voor-
„ noemde Steeden en Plaatſen, geliefden
„ te verleenen Octroy in ordinaria for-
„ ma. ZOO IS 'T, dat Wy de zake en
„ het verzoek voorſz overgemerkt heb-
„ bende, en geneegen weezende ter
„ beede van de Supplianten, uit Onze
„ rechte weetenſchap, Souveraine Magt
„ en Authoriteyt, in Conformiteyt van
„ Onze Reſolutie van den 6 Juny 1733.,
„ de Supplianten in hunne voorſz. qua-
„ liteyten voor de Societeyten der Re-
„ monſtranten en voor der zelver Kerken
„ in de voornoemde Steeden en Plaat-
„ ſen, voor zoo veel het voorleeden aan-
„ gaat, hebben gelaaten, zoo als Wy
„ dezelven laaten by deezen, by het
„ recht en de poſſeſſie, welke zy geëxer-
„ ceerd en geacquireerd hebben, ten
„ opzichte van de goederen naagelaaten
„ door Perſoonen by haar gealimenteerd,
„ en zonder Kinderen of verdere Deſcen-
„ denten overleeden, zonder daar in eenige
„ præjudicie te lyden, of ook eenige re-
„ clame ſubject te zyn, wegens het geen
„ zy uit dien hoofde reeds hebben ge-
„ nooten: en, belangende het toekoo-
„ mende, de Supplianten, in conformi-
„ teyt van Onze Reſolutie van den 17.
„ December 1766. en 16. Juny 1751.
„ hebben geauthorizeerd, zoo als Wy de-
„ zelven Authorizeeren by deezen, om te
„ moogen inhouden, erven, en naa zich
„ neemen, al het geen zal werden naa-
„ gelaaten by eenige Perſoonen, zoo die
„ op hun overlyden nog gealimenteerd
„ mogten worden, als die door de Sup-
„ plianten reeds gealimenteerd en ontſlaa-
„ gen zyn; en dat met opzigt tot de
„ laatſtgemelden, indien dezelven zonder
„ Kinderen, Kindskinderen, en verdere
„ Deſcendenten naatelaaten, koomen te
„ overlyden, ten zy dezelven met de
„ Supplianten q. q. in der tyd uitkoop
„ van Alimentatie gedaan hadden, zon-
„ der uitzondering hoe, op wat tyd, of
„ waar die naagelaaten goederen door alle
„ de bovengemelde Perſoonen zyn geac-
„ quireerd, aangeërfd, of dezelven aan-
„ beſtorven; mitsgaders, om de gerin-
„ ge Middeltjes, welke de Kinderen,

 „ door

„ door de Supplianten reeds gealimen-
„ teerd of nog te alimenteeren, voor den
„ tyd hunner Alimentatie, of eigen of
„ aanbesturven zouden moogen zyn, voor
„ hun q. q. te moogen behouden; edoch,
„ dat door dezelven niet in eigendom zal
„ moogen worden behouden, maar aan
„ gemelde Kinderen zal moeten worden
„ geëxtradeerd, al het geen dezelve Kin-
„ deren, staande hunne Alimentatie, by
„ Erffenisse, Legaten, of Giften, ver-
„ kreegen zouden moogen hebben; zul-
„ lende echter de Supplianten q. q. daar
„ van de zuivere vruchten genieten, zoo
„ lang de voorsz. Kinderen door hun of
„ haare Successeuren in der tyd opge-
„ voed zullen worden, en langer niet.
„ En dat, in geval een bejaard Persoon,
„ Kind, of Kinderen, of verdere Descen-
„ denten hebbende, door de Supplianten
„ wordt gealimenteerd, en aan dezelve,
„ geduurende die Alimentatie, eenige
„ Erffenisse, Legaat, of Gifte opkomt,
„ welke door de Supplianten ontfangen
„ wordt, by het overlyden van zoodaa-
„ nig een bejaard Persoon, van de opge-
„ koomen Erffenisse, Legaat, of Gifte,
„ welke aan de Descendenten zal worden
„ uitgekeerd, aftetrekken, en voor zich
„ q. q. te behouden het montant der Ali-
„ mentatie, by den overleeden bejaarden
„ Persoon genooten, zonder dat de ge-
„ melde aftrekking echter eenigsints ver-
„ der als de voorsz. Alimentatie zal moo-
„ gen worden geëxtendeerd. En gelasten
„ een ieder, die het aangaan zal, zich
„ naar deezen te reguleeren.

„ Gedaan in den Hage onder Onzen
„ Grooten Zegele hier aan doen
„ hangen, den vyfden July in het
„ Jaar Onzes Heeren en Zaligmaa-
„ kers Duyzend Zeven honderd Een
„ en Seeventig.

(*was geparapheerd*)

P. Steyn. vt.

(*Laager stond*)

Ter Ordonnantie van de Staaten.

(*was geteekend*)

C. Clotterboke.

En zyn de Origineel Opene Brieven van Octroy, geschreeven op een geheel blad pergament, hebbende [illegible] het Groot Zegel van den Lande van Holland en Westvriesland, in Rooden Wassche; aan een Françyne Staarte door de plieke des Briefs gesloten.

Naar het my meedegedeelde door den Wel Eerwaardigen en zeer Geleerden Heere Jan Kornelis Valk, Rustend Euangeliedienaar in de Gemeente der Remonstranten te Leyden, wien ik voor dit en andere bewyzen van vriendschap by deezen openlyk dank zegge, en verder alle heil wensche.

Het andere, behelzende eene *Vrystelling van het Middel van den XL.en. penn. voor de Societeit der Remonstranten; of de gesaamlyke Remonstrantsche Kerken binnen Holland en West-Friesland;* is een

„ *Extract uit het Register der*
„ *Resolutien van de Heeren*
„ *Staaten van Holland en West-*
„ *vriesland, in Haar Edele*
„ *Groot Mogende Vergadering*
„ *genoomen op Donderdag den*
„ 31e. *October* 1782.

„ Is geleezen het advis van de Hee-
„ ren Gecommitteerde Raaden van
„ den 24e. dezer, hebbende, ingevolge
„ en ter voldoening van Hun Edele Groot
„ Mogende appoinctement van den 26e.
„ der voorleede Maand, geëxamineert de
„ Requeste by of van wegens Cornelius
„ Nozeman, Predikant by de Remon-
„ strantsche *Gemeente* (*) te Rotterdam,
„ en Abraham van Rykevorsel, Koop-
„ man, woonende te Rotterdam, de
„ eerste in zyne voorsz. qualiteit, en den
„ tweeden suppliant als Boekhouder van
„ de Societeit der Remonstranten, en
„ alzoo beiden door of van wegen de-
„ zelve Societeit, of de gezamenlyke
„ Remonstrantsche Kerken binnen Hol-
„ land en Westvriesland, in deezen spe-
„ ciael gecommitteerd en gequalificeerd,
„ aan hun Edel Gr. Mog. gepræsenteerd,
„ waar by, om reedenen daer in gealle-
„ gueerd, hebben verzogt, dat het Hun
„ Ed. Gr. Mog. behaege (voor zoo veel
„ des

(*) Naardien dit alhier cursief gedrukte woord *Gemeente* in de door den Notaris J. P. van Ede vander Pals geteekende Copie, welke alhier letterlyk is gevolgd, niet wordt gevonden, zoo heb ik, oordeelende, dat het zelve, by een enkel verzuim, zal achtergebleeven zyn, dit woord hier aldus ingevoegd; en echter gemeend daar van den gunstigen Leezer te moeten waarschouwen.

„ des noods:) te verklaeren, even als
„ zulks, ten opzichte van veele Gods-
„ huizen, Kerken en Diaconien, en laat-
„ ſtelyk in Maart dezes Jaers 1782., ten
„ opzichte der Opzieners en *Diaconien* (*)
„ van de Mennoniten of Doopsgezinden
„ Gemeente, die men noemd de verëe-
„ nigde Waterlandſche en Vlaamſche,
„ haere Vergaedering houdende in de Zon
„ te Amſterdam, was geſchied; dat de
„ Societeit der Remonſtranten, uit krach-
„ te van het Veertiende Articul der
„ thans vigeerende ordonnantie op het
„ middel van den 40en penning van dato
„ 9. Mey 1744. van den Impoſt op het
„ zelve middel mede zy geëximeert.

„ Waar op gedelibereerd zynde is goed-
„ gevonden en verſtaan, by deeze te
„ verklaeren, dat de Societeit der Remon-
„ ſtranten van de betaling van het mid-
„ del van den Veertigſten Penning is
„ geëximeert; met authoriſatie op de
„ Heeren Gecommitteerde Raden om aan
„ deze Reſolutie de nodige executie te
„ geeven. (onder ſtond) Accordeert met
„ voorſz. Regiſter. (was geteekent) C.
„ Clotterbooke. (lager ſtond.) Na geda-
„ ne Collatie is deeze met een gelyklui-
„ dend Extract auth. bevonden te accor-
„ deeren, by my in Rotterdam reſidee-
„ rende Notaris den 9e. November 1782.
„ (geteekend) Anthony Weſterbaan No-
„ taris 1782.

(*Onder ſtond*)

„ Accordeert voor Copie met een
„ Copie Auth.

„ Rotterdam 24. December 1782.

(*En is geteekend*)

J. P. van Ede vander Pals.
Notaris.
1782.

Naar de by den Notaris J. P. van Ede vander Pals, te Rotterdam op den 24. December 1782., geteekende Copie, aan welker hoofd ſtaat: Voor de Kerk der Remonſtranten te Leyden. *berustende onder de Charters en Documenten van den Kerkenraad der Remonſtrantſche Gemeente, te Leyden: my op het vriendelykſte medegedeeld door den Wel-Edelen Heer Jan Paauw, A. L. M. & Ph. Dr. Ouderling der Remonſtrantſche Gemeente te Leyden; en Regent van het Hofje van Franciscus Houtiyn, te Leyden: die ook de goedheid heeft gehad van my te informeeren, dat de Origineele Brieven van Octroy, door 's Lands Staaten uitgegeeven, tot vryſtelling van deezen Impoſt aan de Societeit der Remonſtranten verleend, beruſt onder de Documenten en Charters der gemelde Societeit: en wien ik voor deeze beleefdheid myne openlyke erkentenis betuige.*

By al het geen ik, op bladz. 1002.—1021., wegens de Lutherſche Kerk binnen deeze Stad heb medegedeeld; vinde ik my, ter deezer geleegenheid, verpligt, om, tot opheldering van het geen door den zaligen Heer Fr. van Mieris in zyne Beſchryving deezer Stad D. I. bladz. 104. en 105. aangaande deeze Gemeente is vermeld; alhier nog eene kleine aanteekening te voegen. Dezelve beſtaat hierin; dat, naar het my voorkoomt, Ds. Goſuinus Malhemius alhier is geweeſt de eerſte Openbaare Predikant der Lutherſche Gemeente, waar toe dezelve in den jaare 1617. werd beroepen van Antwerpen, alwaar hy als toen dien dienſt waarnam; in die Stad toch bevond zich, al ſeedert zeer veele jaaren; zoo als ook in verſcheide andere Neederlandſche Gewesten; en wel voornaamlyk in deezen, uit dewelken thans onze gezeegende Vrye Republiek beſtaat; een zeer groot aantal van Menſchen, dewelken der Christelyke Leere des Heiligen Euangeliums, naar den leidraad van Dr. Martin Luther, waren toegedaan; zoo als men, behalven andere ſpreekende bewyzen, in 's Lands Geſchiedboeken voorkoomende; gemakkelyk kan opmaaken, uit het geene ik, in myne Verhandeling over het Recht der Overheden omtrent Kerkelyke Bedieningen, Hoofdſt. III. bladz. 138. heb aangeteekend: ja, men vindt zelfs, dat 'er reeds in den jaare 1518. te Antwerpen, en in de naabuurige Landſtreeken, verſcheide Aanhangers van Luther werden aangetroffen, dewelken ook naderhand aldaar, en alomme in de Neederlanden, zoo wel als alle andere Proteſtantſche Gezinten; de bitterſte vervolgingen, uit 's Lands Hiſtoriën genoeg bekend, hebben moeten ondergaan: terwyl men, des niet tegenſtaande, met genoegzaame zeekerheid mag vaſtſtellen, dat de eerſte Neederlandſche Lutherſche Gemeente te Antwerpen is opgericht, die, hoewel terſtond vervolgd en verdreeven, zich nochtans

(*) *Diaconien.* Dus wordt 'er geleezen in de gemelde Copie: doch ik meene, dat het zelve aldaar een ſchryffout is; en dat men hier moet leezen *Diaconen.*

tars, als onder 't kruis, heeft staande gemeend tot in de vyftiende eeuw; waar [illegible] straks gemelde Gosuinus Mathemius, als Predikant der Gemeente te Antwerpen, in de Kerkvergadering der Nederlandsche Luthersche Gemeenten, te Amsterdam, in den jaare 1614., gehouden wordende, tegenwoordig was, en aldaar, met twee Ouderlingen van die zelfde Antwerpsche Gemeente, de als toen opgestelde Verördening ondertekende: Maar, na het vertrek van deezen Ds. G. Mathemius, ontmoet men van deeze Antwerpsche Gemeente geen verder bericht, zoo dat, zeer waarschynlyk, na dien tyd, deeze gemelde Luthersche Gemeente zal zyn geheel te gronde gegaan: De reden nu, waarom ik deezen welgemelden Ds. Gosuinus Mathemius houde voor den eersten Predikant der Luthersche Gemeente binnen deeze onze Stad, is, om dat men vindt, dat eerst, omtrent deezen tyd, door de Edele Magistraat der Stad Leyden aan deeze Gezinte de openbaare oefening van hunnen Godsdienst is toegestaan, met verlof, om binnen de muuren der Stad een openbaar Kerkgebouw te stichten; zoo als dit laatstgemelde ook door wylen den Heer van Mieris is aangeteekend; en, beneevens al het andere, breeder wordt gevonden in een Hoogduitsch Geschrift, voerende deezen titel: *Die Neueste Religions-Geschichte unter Aufsicht fyn C. W. F. Walchs.* in welk Geschrift men een breedvoerig bericht over den tegenwoordigen toestand van de Luthersche Gemeenten in de Vereenigde Neederlanden, en derzelver Colonien, aantreft.

De Wel Eerwaardige Heer Bartholomeus de Groot, door my, op bladz. 1023. in de Aanteekening No. 2., vermeld, die welke het Leeraarampt in de Christelyke Gemeente der Doopsgezinden, met alle getrouwheid, seedert den jaare 1729, heeft waargenoomen, en in zyn hoogen ouderdom, op goedvinden dier Gemeente, werd ondersteund door den Wel-Eerwaardigen Heere Daniël Hovens, in den jaare 1770. tot Leeraar deezer Gemeente beroepen, het welk ik reeds in het Byvoegzel deezer Beschryving, op bladz. 32* en bladz. 68* heb aangeteekend; is alhier op den 22. January 1774. overleeden: wanneer aan Hem de welgemelde braave en zeer geleerde Heer Daniël Hovens, in alle de deelen van het Leeraarampt, opvolgde; zoo als Hy het zelve tot op den huidigen dag, met alle moogelyke vlyt en onvermoeiden iever, ten genoegen dier Gemeente, waarneemt, want in wy wenschen dat Hy nog veele jaaren het zoet genot van 's Heeren [illegible] zegeningen; zoo over zyn persoon als over 't werk zyner bedieninge, zal moogen ondervinden.

Boven al het geen ik, in dit *Achtste* [illegible] op bladz. 1021.–1027., nopens de Kerk der Doopsgezinden heb aangeteekend, mag ik geenzins nalaaten thans te spreeken van het zeer fraai Orgel, het welk thans in deeze Kerk wordt gevonden, en aan dezelve in de maand April van den jaare 1774. ten geschenke werd aangeboden door den Wel-Edelen Heer *Henrik Otto van Outgaarden*, die ter zelve, wanneer de Kerkenraad deezer Gemeente dit gulhartig en edelmoedig aanbod met alle verschuldigde dankerkentenis had aangenoomen, ten zynen byzonderen koste terstond heeft laaten vervaardigen door den zeer kundigen Orgelmaaker Johannes Mitterreither, woonende binnen deeze Stad, onder het opzigt van den niet min kundigen Organist Hermanus Coster, door zyne ervaarenheid, zoo in de Muziek als in de Poëzie, die twee van Apollo geliefdste en den berg Parnas bewoonende Gezusters; zoo als van dit laatste zyn onlangs uitgegeeven Bundel van Gedichten kan getuigen, genoeg bekend; en ten dien dage Organist van de Hooglandsche Kerk binnen deeze Stad; doch, seedert dien tyd, in den bloei van zyn leeven, op den 25. November 1781. alhier overleeden; en welke Orgelmaaker dit schoone stuk, in alles geschikt naar de gesteldheid van dit Kerkgebouw en dus volkoomen beandwoordende aan het pryswaardig oogmerk van den alleredelmoedigsten Geever en tevens strekkende ten genoegen van deeze met dankbaarheid vervulde Gemeente; zoo dat het zelve in allen deelen, en den Meester en den Opzigter, eer aandoet; ook reeds in de maand September van dit zelfde jaar 1774. voltooid heeft. Dit schoone gedenkstuk nu, op dat ik ook den Kenneren der Muziek, met zyne innerlyke waarde kortelyk, naar de my gedaane opgaave van dien Orgelmaaker, te beschryven, eenig genoegen mooge geeven, is van de volgende sterkte of Registers; als:

No. 1. Prestant 8. Voet.
2. Holpyp 8. Voet.
3. Quinta d'een 8. Voet.
4. Trompet 8. Voet, gehalveerd.

No. 5.

N°. 5. Octaaf 4. Voet.
6. Fluit 4. Voet.
7. Quint 3. Voet.
8. Super Octaaf 2. Voet.
9. Gemshoorn 2. Voet.
10. Cornet 3. Sterk, voor de Rechterhand.
11. Fluit travers 8. Voet, voor de Rechterhand.

Drie Blaasbalken; en een Clavier van C. tot D.

Van dit zeer fraaije Orgel is in deeze Kerk der Doopsgezinden, voor de eerste maal, by het oefenen van den plegtigen en openbaaren Godsdienst, gebruik gemaakt op Zondag den tweeden dag der maand October van den jaare 1774.; wanneer men op den daar aan volgenden Maandag zoude vervuld zien het *Tweehonderdste Jaar*, dat het zoo gedenkwaardig *Ontzet*, waar door deeze Stad in het jaar 1574. van het zeer benaauwde *Beleg* werd bevryd, is voorgevallen; zoo als men den in dien tyd akeligsten toestand van dit ons *Leyden* niet alléén, maar ook van dit ons gansche lieve Vaderland; en den genoegzaam veegen staat van onze Vryheid, om welke te bekoomen men toen de wapenen rechtmaatiglyk had aangegord, en reeds zoo veel schats en bloeds verspild; in een zeer schoon, doch zieltreffend, kort tafereel, met eene zeer sierlyke penne, vindt afgemaald en beschreeven in het straks gemelde tractaat: *De Vryheid*; bladz. 71.—75. en men voorneemens was, om, op dien gedenkdag, dit *Tweede Eeuwgetyde* van deeze onze heuchlyke verlossing uit de hand onzer Vyanden, met plegtige Godsdienstöefeningen en oprechte Dankbetuigingen aan den grooten en goeden God voor zyne zoo meenigvuldige genaadebewyzen, by ons; zoo wel in die dagen als in volgende tyden, van zyne Vaderlyke hand ontvangen; en met andere betaamlyke en wel gepaste Vreugdeteekenen, in eene oprechte blydschap onzer Godverheerlykende harten, te vieren; zoo als ons dit, Gode zy alleen de eere en lof! ook als toen, onder het zoet genot van eene beminnelyke, en niet gedrukt noch geweldiglyk vervolgd wordende, Vryheid; vergezeld van eene allerliefl yksle binnenlandsche rust en eendragt; en van eenen aangenaamen Vrede met alle onze Naabuuren; heeft moogen gebeuren; waar van de gedachtenis voor de Naakoomelingschap is bewaard door den Schryver der Nieuwe Neederlandsche Jaarboeken voor de maand October 1774. bladz. 1030. en volgg. terwyl wy den Allerhoogsten van ganscher harte smeeken, dat Hy dit ons lieve Vaderland ook verder wille neemen in Zyne heilige hoede; het zelve, even als in de dagen van ouds, ook nu beschermen tegen alle geweldige en listige, openbaare of bedekte, aanslaagen der geenen, die, alleen hunne eigene grootheid en voordeel bejaagende, uit een vuil eigen belang, onzer Vryheid bange zyn en haar op alle wyzen trachten te ondermynen, om ons in de yzere keetenen van hunne vervloekte heerschzucht te kluisteren, en dus voor eeuwig met een onbepaald gezag over dit ons Vrye Neederland te heerschen! De Heere, die alléén magtig is, om ons te bewaaren voor de schandelykste listen en laagen van alle die trouwloozen en roofgierigen, die, onder den valschen schyn van vriendschap, onzen geheelen ondergang trachten te bewerken en ons tot hunne afhanglyke Slaaven te maaken; doe alle deeze hunne raadslaagen worden als de raadslaagen Achitophels des Giloniters, en dus veranderen in dwaasheid, op dat dezelven keeren tot hunnen eigen ondergang! Hy opene de oogen van allen 's Lands Ingezeetenen, zoo der Grootsten als der Geringeren; der geenen die regeeren en die geregeerd worden, van den eersten tot den laatsten; op dat zy allen dien verfoeilyken, ja vervloekten, toeleg dier trotschen en heerschzuchtigen, daar het nu nog tyd is, moogen ontdekken en klaarlyk bespeuren; en dan spoediglyk eendragtige harten en handen te saamen voegen, om zulks met eenen oprechten mannenmoed te keer te gaan en die vermeetele roovers zoo te fnuiken, dat hen hunne trouwloosheid eeuwiglyk mooge berouwen; en op dat dus alle de geenen, die in dit ons Neederland deeze valsche vrienden nog eenigsins willen begunstigen en, tot naadeel van dit ons Vaderland, hun te wille zyn, tot inkeer moogen koomen; hunnen verfoeilyken weg, dien zy verkeerdelyk zyn ingeslaagen, verlaaten; hunnen pligt, waar van zy zyn afgeweeken, voortaan betrachten; zich over deeze schandelyke (op dat ik niets erger zegge!) euveldaad tot in het binnenste hunner zielen steeds schaamen, en zich aan de doordringende en zuivere oogen der waare Vryheidminnaaren trachten te onttrekken! Hy beziele ook allen 's Lands Ingezeetenen met eene getrouwe dapperheid, om, drukkende de loflyke voetstappen onzer braave Voorva-

 deren,

deren, die hun goed en bloed hebben opgeöfferd, en alle bittere rampen en onuitſpreekbaare weederwaardigheden, waar van, nevens meerder Neederlandſche Steden, Vlekken en Dorpen, ook dit ons, zoo fel geteiſterd, *Leyden* kan getuigen; geſmaakt, alléén tot bekooming dier gezeegende, zoo Burgerlyke als Godsdienſtige, Vryheid, welke wy door Gods onverdiende goedheid als nog genieten; ook deeze onze onwaardeerbaare en waarde Vryheid, dit ons dierbaarſt pand, ten allen tyde met een onbezweekene ſtandvaſtigheid tegen alle die geenen, wie zy ook zyn moogen, welken dezelve, 't zy met liſt, 't zy met geweld, ooit zullen durven aanranden en ons van onze heerlykſte Voorrechten berooven, te verdeedigen; en, zonder voor hunne overmagt, indien 't geweld der wapenen aan de zyde dier verdrukkeren ware, éénen voet te wyken: liever den laatſten droppel bloeds tot behoud onzer Vryheid te ſtorten, en als *Martelaars der Vryheid* heldhaftiglyk te ſneeven; dan ooit te dulden, dat men de nu *Vrye Neederlanders* tot *Slaaven van Europa* zoude maaken! Dit onheil wende de goede God genaadiglyk af van dit ons Vrye Nederland! Doch, laat ons weeder keeren tot onze voorgenoomene taak, de plegtige inwyding van het Orgel der Doopsgezinde Kerk, waar van ons de heuchlyke gedachtenis van het ***tweede Jubelfeeſt van Leyden's Verloſſing***, als een voornaame grondſlag onzer gulde Vryheid, welker heilige liefde ons tot deezen uitſtap heeft vervoerd, een weinig had afgeleid. Op dien gezegden tweeden dag van October 1774., naadat men in deeze Kerk den plegtigen Godsdienſt met heerlyk Pſalmgezang, voor de eerſte reize verzeld van een lieflyk ſtreelend Orgelſpel, had aangevangen, deed de Wel-Eerwaardige Heer Wiebo Heſſeling, ter dier tyd Oudſte Euangeliedienaar by deeze Gemeente, eene ſierlyke Leerreeden over de woorden van den met buitengewoone gaaven van Gods Geeſt byzonderlyk begenaadigden Apoſtel der Heidenen, den grooten PAULUS, welken gevonden worden in zynen Brief aan de heilige en geloovige Broederen in JESUS CHRISTUS, ONZEN HEERE die te Coloſſen, eene voornaame Stad in Phrygien, in de naabyheid van de twee vermaarde Steden Hierapolis en Laodicea geleegen, waren; Cap. III. vs. 16. in dewelke Hy, met eene gepaſte en eenen Chriſtelyken Leeraar betaamende welſpreekendheid, der Gemeente voordroeg hunnen pligt, om, naar 't voorſchrift van den Apoſtel, geſtaadiglyk beezig te zyn met elkander te oefenen in de Leer van het door Chriſtus, onzen Heere, ons verkondigde Heilig Euangelium en naarſtiglyk te onderzoeken alle de Heilige Schriften, dewelken van de koomſte van Chriſtus in het vleeſch, en van zyn lyden en daar op gevolgde heerlykheid, tot onzen nutte, getuigden, om daar door met alle eerbiedigheid in wysheid en kenniſſe geſticht te worden; en dan ook tevens malkanderen te leeren en te vermaanen met pſalmen en lofzangen, en met geeſtelyke liederen; des Heeren lof niet alleen openlyk verkondigende; maar ook met luider keelen eenſtemmiglyk zingende in een oprecht geloof; en dus niet alleen met den mond, maar ook met het harte: wanneer Hy tevens, eenigzins breedvoerig, naar 't vereiſch der tydsomſtandigheid, aantoonde de oudheid, het nut en de regelen van een Godsdienſtig Kerkgezang, alléén geſchikt, om God daar meede te verheerlyken: en vervolgens ook byzonderlyk den edelmoedigen, doch toen nog onbekenden, Geever, op eene plegtige wyze, uit naam der Gemeente en des Kerkenraads, hunnen oprechten dank betuigde met zeer naadrukkelyke woorden, dewelken, my met alle vriendelykheid zynde meedegedeeld, ik niet mag naalaaten, om alhier, op dat dezelven der vergeetelheid zouden worden onttrokken, intelaſſchen: „ En (dus ſprak Hy)
„ met geen ander, dan met zulk een re-
„ delyk en edelaartig inzicht was het, dat
„ een edelmoedig hart dit Speeltuig aan
„ onze Gemeente geſchonken heeft. —
„ De openhartige vrindſchap en ge-
„ meenzame verkering, met welke ik
„ my zelven door den Heer Gever verëert
„ zie, ſtelt my in ſtaat, om volmondig
„ te durven verklaren, dat zyne milda-
„ digheid in dezen eene veel voortrefly-
„ ker zucht, dan die tot tydelyken roem,
„ ten grondſlag heeft. — Ware het my
„ vergunt, om met myne hoogachting
„ alleen raad te plegen, ik zou U allen,
„ met het melden van 's Mans naam, te
„ gelyk wyzen op een onbetwiſtbaar
„ voorbeeld van edelmoedigheid en Chris-
„ telyke liefde: doch zyne zedigheid
„ verbiedt my, voor als nog, van dit
„ alles iets te reppen. —— —— Onze
„ Gemeente in het algemeen, — zeer
„ waarde Heer en Broeder! ontvangt dit
„ geſchenk van uwe hand met des waar-
„ dige gevoelens: 't is thans door mynen
„ mond, dat onze Kerkeraad in het by-

„ zon-

„ zonder U oprechte dankbetuigingen „ toebrengt voor het deel, 't welk Gy „ altoos neemt in onze belangen, en met „ name, voor dit onwederfprekelyk be„ wys van broederlyke toegenegenheid.— „ Wy bezitten dan dit Speeltuig, met „ een jegens U gevoelig hart, en fchik„ ken het thans tot dat byzonder en „ voortreflyk einde, waartoe Gy ons „ het zelve gefchonken hebt, ter beftu„ ring namelyk en onderfteuning van een „ Godverheerlykend Kerkgezang. —— „ God nu de Almachtige, die alles wy„ zelyk beftuurt, en een byzonder wel„ gevallen heeft in de zulken, die hunne „ talenten ten nuttigen einde befteden; „ die Koning des Geheelals, breide al„ toos de vleugelen zyner Vaderlyke „ zorg en gunftige Voorzienigheid uit „ over uwen Perfoon, Familie, en alles, „ wat tot U eenige betrekking heeft! — „ Hy verfterke uwe rechtfchapene be„ ginzelen! Hy doe U vorderen op den „ weg der Heiligheid, en onderfteune „ U op het pad der Gerechtigheid! Hy „ doe U in den avond uwes levens be„ ftendiglyk die ftrelende verrukking fma„ ken, welke aan het zeker vooruit„ zicht, aan de welgegrondde hoop eener „ toekomende zaligheid onaffcheidbaar „ eigen is! — Hy verheffe uwe ziele „ na den Hemel, terwyl de ouderdom „ uw lichaam na de aarde buigt: op dat „ Gy in Hem den Almachtigen moogt „ vinden eenen toegenegenen God en Va„ der, den rotsfteen uwes heils; uw „ deel in eeuwigheid! — Amen!" —— Verder eindigde zyn Wel-Eerwaarde met dit volgende aangenaam en zeer toepaffelyk Dichtftuk, 't geen door den hier ftraks gemelden kundigen Dichter Hermanus Cofter vervaardigd; aan deeze Gemeente der Doopsgezinden opgedraagen; en door denzelven Dichter aan deezen Leeraar, ten einde met het zelve zyne Leerreeden te fluiten, overhandigd was:

„ ô Vreêgezinde Tempelgangers!
„ Die, als oprechte Chriften-Zangers,
„ Uw' God verheft met hart en keel;
„ Prijft d' edlen Geever, 't keurig bouwen,
„ Wanneer ze u dankbaar doen befchouwen
„ Dit nuttig kunft- en kerk-juweel.

„ Het Orgel kweft geen zedige ooren;
„ Maar doet een ftichtende orde hooren,
„ Daar 't doffe geeften ftreelt en wekt;
„ Die, op het fpoor der vroome vadren,
„ Der Godheid met gezangen naadren;
„ Wien 't fpeeltuig tot een leidsman
„ ftrekt.

„ Het valfch gebrom van fchorre ftemmen,
„ Met duizend keelen niet te temmen,
„ Zal nu, gedoofd, of zagt geleid
„ Door aandacht wekkende Orgel-too-
„ nen,
„ Den welgepaften zang niet hoonen
„ Door ftug gehoor noch kunftloosheid.

„ Laat dan de deftige Orgel-galmen,
„ Verheerlijkt door gewyde Pfalmen,
„ Uw' zielen uit dit heiligdom
„ Met dankbaarheid ten hemel draagen,
„ Tot prijs van 't godd'lijk welbehaagen,
„ Tot blijdfchap van der Englen drom.

„ Zingt, met vernieuwden moed, den
„ Heere
„ In 't nedrig bede-huis ter eere;
„ Uw lofzang klimm' de wolken door;
„ Juicht met gepafte melodijën,
„ Als zielverkwikkende artfenijën,
„ Als balfems voor het luiftrend oor.

„ Proeft dus de voorfmaak van dat leven,
„ Daar wij met blijde hoop naar ftreeven;
„ Hier zingt men zalige Englen na;
„ Hier wil, hier zal de Godheid woonen,
„ Wanneer gij met uwe Orgel-toonen
„ En harten galmt halléluja."

Voor het overige werden by deeze plegtige Godsdienftöefening opgeheeven de Cfte Pfalm ten *Voorzang*; in het midden der Leerreeden Pfalm CXVI. vs. 10. en 11.; en ten *Naazang* Pfalm CV. vs. 1. en 2., volgens de laatft uitgekoomen nieuwe Beryming, door laft van de Hoog-Moogende Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Neederlanden (zoo als wy ftraks op bladz. 10*. en 11*. verhaald hebben) uit drie berymingen in den jaare 1773. gekooren; en welke nieuwe Beryming ook, by deeze geleegenheid, voor de eerftemaal in deeze Kerk werd ingevoerd en gebruikt; waar naa de bovengemelde zeer kundige Organift en Muziekmeefter, de nu wylen Heer Hermanus Cofter, de Chriftelyke Vergaadering op een fraai en kunftig Orgel-Muziek onthaalde; waar meede dan deeze plegtige Inwyding van dit fchoone Orgel een einde nam. Middelerwyl gaf ons de zachte en lieflyke dichtader van den welbekenden zoetvloeijenden Dichter, den Wel-Edelen Heere Pieter Vreede, mynen veel geächten Vriend, wien ik voor zonderlinge my betoonde waare vriendfchapsblyken alhier openlyk dank zegge, en allen heil en zeegen over zyn geëerden Perfoon en Huis oprechtelyk toewenfche! een aller-

keurigst zesregelig Dichtstukje, op de Afbeelding van dit Orgel, door den Heere van Outgaarden aan deeze Kerkgemeente geschonken, van deezen streelenden inhoud:

„ Zie hier het Orgel, dat aen Kristus
„ Kerk geschonken,
„ En oog en oor en ziel, verrukt, vermaekt en treft;
„ En 't hart, bij 't Psalmgezang, in ijver
„ moet ontvonken,
„ Wanneer 't Gods eer en lof, in 't
„ openbaer, verheft.
„ Zie hier dus, en wie zal, wie kan
„ 's mans roem betwisten?
„ Zie hier de Liefdegift van één' wel-
„ meenend Kristen."

Niet ongepast, meene ik, zal het zyn, wanneer ik hier nog byvoege, dat, niet lang naa deeze gebeurtenis, die welgemelde waardige Euangeliedienaar, Wiebo Hesseling, door een heevige borstkwaal werd aangetast, welke van tyd tot tyd zoo merkelyk toenam, dat zyn Wel-Eerwaarde wel draa daar door buiten staat geraakte, om den dienst van het Leeraarampt, naar behooren, te vervullen, waarom men hem op den 23. July van den jaare 1777. van zynen dienst ontsloeg en met het Emeritusschap begunstigde; en tevens tot zynen Opvolger benoemde den Wel-Eerwaardigen en zeer geleerden Heere François Adriaan van der Kemp, dewelke toen het Leeraarampt in de Christelyke Gemeente der Doopsgezinden te Huyssen bediende; en vervolgens by deeze Gemeente in de maand November van den jaare 1777. alhier zyn Intrée-Reeden deed en deezen zynen Euangeliedienst aanvaardde. Wat zal ik tot lof van deezen beroemden Man, wien de Hooggeleerde en zeer wydvermaarde Vertoog-Schryver, wiens zeer verstandig en wel doorwrocht Vertoog over Frieslands oud gewettigd (doch in laater dagen afgeschaft) recht nopens het Krygsweezen en Krygsgerecht niets, dan waare Vryheidsmin en zuivere Vaderlandsliefde, ademt; noemt *den yverigen Voorstander der Nederlandsche Vryheid*, zeggen? Ik toch zoude ligtelyk in alles te kort schieten: des het voor my raadzaamer zal zyn hier omtrent te zwygen, dan te min te zeggen: terwyl wy aan deezes voortreffyken Mans welversneedene pen; schrander vernuft; kundig oordeel; onvermoeide vlyt en arbeidzaamheid; verscheide uitmuntende Kerkelyke Leerreedenen, in dewelken spreekende proeven van 's Mans deugdzaame geäartheid en waare Vaderlandsliefde allezins doorstraalen; terwyl dezelven ook, naar de omstandigheden der tyden geschikt, zyne Christelyke Gemeente tot eene oprechte gehoorzaamheid aan 's Lands Wettige Overheid opwekken en tot een getrouwen voorstand en bewaaring van alle onze rechten en van onze onwaardeerbaare Burgerlyke en Godsdienstige Vryheid aansporen; en nog meerder andere goede en wel doorwrochte Schriften, te danken hebben: en zulks alles boven en behalven het in deezen jaare uitgekoomen *Magazyn van Stukken tot de Militaire Jurisdictie betrekkelyk*, 't welk in zich bevat een onwaardeerbaaren schat van echte Charters, Resolutien, Vertoogen, en andere Geschriften, hoedaanigen men by den anderen versaameld nimmer ergens gevonden heeft; en waar door de braave en getrouwe Voorstanders der Rechten en Vryheden van Neederlands vrygebooren Ingezeetenen worden voorzien met onweêrstaanbaare wapenen, om deezer Vrye Landen volkoomene Onafhanglykheid en der byzondere Staaten volstrekte Souverainiteit te handhaaven, en dat verschrikkelyk Gedrocht van onbepaalde Militaire Jurisdictie in allerhande zaaken; de zulken ook, die tot het Krygsweezen geene de minste betrekking hebben; en welk Gedrocht dierhalven ligtelyk de Moeder van eene haatelyke en afschuuwelyke Dochter, de alles geweldiglyk overheerschende en verslindende Tyrannie, zoude konnen worden; eens geheel en al, binnen de landpaalen van dit Vereënigde Vrye Gemeenebest, ter needer te vellen, en zoodaanig uitteroeien, dat het zich nooit, tot ondergang onzer Vryheid, wederom konne opheffen en herstellen. Men mag dit Magazyn dan te recht een voor 's Lands Vryheid *Onwaardeerbaar Kleinood* noemen. De goede God spaare deezen braaven Man nog een langen reeks van jaaren in zyne gunste, op dat Hy de, Hem en zynen waardigen Amptgenoot aanbetrouwde, Christelyke Gemeente steeds met zyne stichtelyke Leerreedenen mooge opwekken tot de betrachting van waare Godsvrucht en alle eenen oprechten Christen betaamende deugden, onder welken ook eene waare liefde tot dit ons Vaderland, in 't welk (Gode zy lof!) de *Vryheid* nog woont tot op deezen dag en (God verhoore deeze myne bede!) mooge blyven tot aan 't einde der eeuwen! en eene stille gehoorzaamheid aan 's Lands wettige en de

Vry-

Vryheid manmoedig voorstaande Overheid wel deegelyk moogen en moeten worden geteld: en op dat wy tevens nog meerder schoone werken van zynen kundigen arbeid moogen ontvangen! Hier by zeegene de Heere Hem en zyn Huis op alle wyzen! — Middelerwyl heeft de hier straks genoemde Wel-Eerwaardige Heer Wiebo Hesseling deeze, aan Hem vergunde, rust, maar een zeer korten tyd, moogen genieten, vermits Hy op den 15. Augusti van den jaare 1778. aan zyne hier voor gemelde ziekte is overleeden. Ook is Hem, niet lang daar naa, op deezen weg van allen vleesch gevolgd de hier voren geroemde Wel-Edele Heer Henrik Otto van Outgaarden, wiens edelmoedigheid zich een altoos duurend gedenkteeken in deeze Kerk, doch wel inzonderheid in de dankbaare harten aller braave en deugdzaame Leden deezer vredelievende Gemeente der Doopsgezinden, heeft opgericht; die op den 24. October des volgenden jaars 1779., in den gryzen ouderdom van zeven-en-zeventig jaaren, zachtelyk is in den Heere ontslaapen; naalaatende eene oude blinde Weduwe van eenëntachtig jaaren, Vrouwe Jacoba Oosterbaan, met dewelke Hy, geduurende een tyd van merkelyk meêr dan vyftig jaaren, in een gewenschten echt had geleefd; en dewelke nog ruim twee jaaren deezen haaren teedergeliefden Echtgenoot heeft overleefd, zynde gestorven op den 28. February des jaars 1782. in den ouderdom van ruim drieëntachtig jaaren. Deezer braave en godvruchtige Echtgenooten eenigste naagelaatene Dochter, Vrouwe Margaretha Jacoba van Outgaarden, is gehuuwd aan den Wel-Edelen Heer Jan Paauw, A. L. M. & Phil. Doctor, Ouderling in de Christelyke Gemeente der Remonstranten alhier; een waaren en zeer kundigen Minnaar van alle nuttige Konsten en Weetenschappen, strekkende tot bevordering van alle Christelyke Deugden; en dus tot welzyn van het Menschdom; die my dit alles, wat deeze Orgels inwyding betreft, met eene hartelyke vriendelykheid heeft meedegedeeld, en wien ik daar voor mynen ongeveinsden dank betuige; aan zyn Wel-Edelen tevens, zyne waarde Echtgenoote, en eenigste Dochter, Jonkvrouwe Jacoba Geertruyda Paauw; eene ryke maate van allerleye Geestelyke en Ligbaamlyke zeegeningen van de milde hand onzes goeden Gods met een oprecht en welmeenend hart toebiddende!

Alvoorens ik nu van deeze Gemeente der Doopsgezinden geheel afscheide, zoo mag ik niet naalaaten alhier nogmaals, met waare dankerkentenis, te gedenken aan den Heere François Oosterwyk, die my het voornaamste gedeelte van al het geen ik in dit myn *Aanhangzel* nopens den staat van der Doopsgezinden Gemeente heb aangeteekend, met alle vriendelykheid heeft meedegedeeld, zoo als ik aldaar op bladz. 1027. heb vermeld; en die, niet lang daar naa, naamlyk: op den 3. December des jaars 1774., in den ouderdom van ruim LXXXII. jaaren, alhier is overleeden.

Behalven het geen ik, op bladz. 1027.—1031., van de *Vergaadering der Collegianten* heb aangeteekend, moet ik hier, alleen nog melding maaken van twee Resolutien, by de Ed. Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en West-Friesland, nopens deezer Lieden Vergaadering te Amsterdam, op den 21. en 30. September van den jaare 1648. genoomen; by dewelken Hun Ed. Groot Moog. goedvonden, dat de zaaken, deeze Vergaadering betreffende, zouden worden gelaaten by de voorzigtige schikkingen, welken de Ed. Groot Achtb. Magistraat der Stad Amsterdam daarontrent, tot weering van allen geweetensdwang, en bewaaring van rust en vrede, met wys overleg had gemaakt; zoo als te zien is in de gemelde Resolutien, welken men ontmoet in de Beschryv. van Amsterdam door J. Wagenaar, D. III. B. III. bladz. 239.

By het geen door my, op bladz. 1032., nopens de verbanning der Jezuiten uit Holland en Westfriesland, en de sluiting van alle hunne, tot hier toe by oogluiking toegelaatene, Kerken, is aangeteekend, meene ik hier thans nog te moeten voegen, dat deeze Soçieteit der Jezuiten zich van tyd tot tyd, door hun genoeg bekend verkeerd, en alle goede en echte gronden van eenigen Godsdienst ganschelyk ondermynend, gedrag alom zoodaanig heeft gehaat en veracht gemaakt; ook zelfs by die Vorsten, welken het meest aan den Roomschen Stoel zyn verkleefd; dat de meeste Koningen en Vorsten goedvonden, om alle de Leden van deeze Societeit uit hun geheel gebied te verdryven, en hun verbooden van ooit wederom daar binnen te moogen koomen; 't welk dan ook eindelyk dat gevolg heeft gehad, dat deeze Soçieteit door den Roomschen Stoel, op aanzoek der voornaamste Moogendheden

van Europa, is afgefchaft, en op den 21. July 1773. door den Paus Clemens den XIV. de vermaarde Bulle ter volftrekte vernietiging van de geheele *Jefuiten-Orde* te Rome geteekend geworden: En is vervolgens deeze zeer beroemde, en om zyne deugden en geleerdheid by veelen weldenkenden zeer geachte, Paus, gefprooten uit den Huize Ganganelli, op den 22. September 1774. te Rome overleeden.

De door my, op bladz. 1037. in de Aanteek. N°. 1., alleenlyk als ter loops, vermelde allerdoorluchtigfte en grootmagtigfte Vrouwe, Maria Therefia, Keizerinne Douariere, Koninginne van Hongaryen en Bohemen, &c. &c. &c. is, op den 29. November 1780., in den ouderdom van LXIII. jaaren, te Weenen, thans de Keizerlyke Koninglyke Refidentie-Stad, en de Hoofdftad van het Aartshertogdom Ooftenryk, overleeden. Hoogftgemelde Haare Keizerlyke Koninglyke Majefteit, Hoogl. Ged. had, gelyk ik in de gezegde Aanteekening verhaalde, in den jaare 1744. den zeer beroemden Geneesheer *Gerard van Swieten*, op zeer aanzienlyke en voordeelige voorwaarden, naa dat Hy in dat zelfde jaar te Bruffel had bygewoond de aldaar, uit hoofde van de doodelyke ziekte van haare Keiz. Kon. Majefteits eenigfte Zufter, de Doorluchtigfte Aartshertoginne Maria Anna, als toen Gemaalinne van den Doorluchtigften Prins Karel Alexander van Lotharingen; &c. &c. &c. nevens hooggemelde zyne Gemaalinne, Gouverneur-Generaal der Ooftenrykfche Neederlanden; beiden thans Hoogl. Ged., door verfcheiden der kundigfte Geneesheeren gehoudene Vergaadering; andermaal genoodigd, om zich naa Weenen metter woon te begeeven, en aldaar, behalven de andere Hem aangeboodene Eerampten, ook dien van *Eerften Keizerlyken Lyf-Medicus* te aanvaarden; welken poft, Hem in 't jaar 1740. (fchoon met eenigen kleiner glans) de eerftemaal opgedraagen en door Hem, om reedenen, op eene allerverpligtendfte wyze, als toen van de hand geweezen zynde, nu door Hem werd aangenoomen: Hy dan, deeze Hem opgedraagene Eerampten aanvaard hebbende, heeft ook (en wel te recht) gemeend, dat het nu van zynen onvermydelyken pligt was, om alle zyne vermoogens aantewenden, waar door Hy mogte oordeelen, den bloei van Haare Keiz. Kon. Majts. Univerfiteit te Weenen te konnen bezorgen en het algemeene welzyn van alle haare Onderdaanen te wege brengen; waarom Hy dan ook fteeds, met alle moogelyke aandacht en een geduurigen iever, onaangezien de bynaa onoverwinnelyke zwaarigheden, welken Hy onder de hand (door middel van zyne heimelyke benyders) ontmoette, en waar mede men alle zyne heilzaame poogingen trachtte (zoo als het gemeenlyk gaat, wanneer iemand boven anderen uitmunt en zich benaarftigt, om iets goeds tot een algemeen welzyn uittewerken) in ftilte te dwarsboomen; ter bevordering van alle Konften en Weetenfchappen, geduurende een langen reeks van zeer veele jaaren, heeft gearbeid; tot dat het Hem eindelyk, door zyne aanhoudenheid en onvermoeidheid, heeft moogen gelukken, alle deeze weederftreevingen (ten bitteren fpyt zyner meenigvuldige Vyanden) te overwinnen en alle moeilykheden te bovente koomen; met dit gewenfcht gevolg, dat men, door zyn goed beleid en geftaadige werkzaamheid, verfcheide nuttige ftichtingen in de Stad Weenen heeft zien gebooren worden; zoo dat men dus aan Hem alléén moet dank weeten den bloeijenden ftaat der Weetenfchappen aldaar; waar door Hy, naar aller weldenkenden oordeel, zich den Eernaam van *Herfteller der Geneeskunde en Weetenfchappen* heeft waardig gemaakt; 't welk dan ook Haare Keiz. Kon. Majt. heeft geöordeeld niet onbeloond te konnen laaten; en heeft Hem daarom verfcheide openbaare blyken van haar hoogft genoegen over zyne uitmuntende Verdienften willen geeven, door Hem niet alleen in den *Adelftand* te verheffen, en tevens met veele en zeer groote weldaaden te overlaaden; maar ook zyn *Portrait in Schildery* in eene der Zaalen van de Academie te plaatfen: Ook heeft hoogftgemelde Haare Keiz Kon. Majt. nog wyders naaderhand (en zulks zelfs by 's Mans leeven) tot een eeuwigduurend gedenkteeken van Haare oprechte erkentenis voor de aan Haare Doorluchtigfte Perfoone, en aan het geheele Keizerlyke Koninglyke Huis, toegebragte hulp en byftand; in den jaare 1769., ter zyner eere, in de Mediçynfche Gehoorzaal der Univerfiteit te Weenen, doen oprichten het *Metaalen Borftbeeld* van deezen beroemden Man, geplaatft op een *Marmeren Voetftuk*, met deeze volgende *Infcriptie:*

GERARDI

GERARDI LIB. BARONIS VAN SWIETEN
ARCHIATRORVM SACRI PALATII COMITIS
REGII ORDINIS D. STEPHANI COMMENDATORIS
COLL. CENSVRAE LIBRORVM REIQVE MEDICAE
PRAESIDIS
AVGVSTALIS BIBLIOTHECAE PRAEFECTI
OB
PROCVRATAM SCIENTIARVM ARTIVMQ.
INSTAVRATIONEM
OB PATRIAE MATREM AVGVSTAMQ. FAMILIAM
AB IPSO ARTIS OPE SERVATAM
DE VNIVERSA RE AVSTRIAE PVBLICA
OPTIME MERITI EFFIGIEM
IN EXEMPLVM QVOD POSTERI IMITENTVR
POSVIT
MARIA THERESIA AVGVSTA
INQVE SALVTARIS ARTIS COLLEGIO
EIVS CONSILIIS SAPIENTER CONSTITVTO
ILLVSTRATOQ.
COLLOCARI IVSSIT
CIↃ IↃ CC LXIX.
ANTONIO STÖRCK. VINDOBON. STVDIOR.
VNIVERSITATIS
RECTORE.

En, volgens het getuigenis van des kundigen, mag men, ten opzigte van dit *Kunstwerk* zeggen, dat het zelve zeer veel eer doet aan den Heer *Messerschmidt*, die het zelve heeft vervaardigd, en Lid van de *Keizerlyke en Koninglyke* ACADEMIE *der Schilder- Beeldhouw- en Bouwkunde* der Stad *Weenen* is; en zich reeds door verscheiden andere Kunstwerken heeft beroemd gemaakt. — Het was ook, op raad van deezen Grooten Man, dat de meer hoogstgemelde Grootmagtigste Vorstin, de Keizerin Koningin *Maria Theresia*, in den jaare 1773. met ernst haare gedachten had laaten vallen op het *Begraaven der Dooden* binnen de Stad Weenen; en over het algemeen in de Kerken, binnen Haare Majesteits uitgestrekte heerschappy geleegen; waarom 'er, op Haar allerhoogst bevel, een zeer naaukeurig onderzoek werd gedaan over het schaadelyke van deeze gewoonte, waar van ik hier voren, op bladz. 8* en vervolgens, heb gesprooken; en men tevens middelen trachtte uittevinden, waar door dit verderflyk gebruik, op de gevoeglykste wyze, binnen alle de Landen van Haare Keizerlyke Koninglyke Majesteits gebied, zoude konnen worden tegengegaan, en zelfs geheel afgeschaft; gelyk men zulks vindt aangeteekend door den Hooggeleerden Heere J. W. te Water (wien ik de eer heb van onder myne Vrienden te moogen tellen; en wien ik by deezen alle heil en zeegen, zoo over zyn waardigen Persoon en geëerd Huis; als over zyne nuttige studien en onderneemingen; ook over zyn aanzienlyk Beroep; in eene milde maate van den gunstigen Hemel toebidde!) in zyne, hier voren aangetoogene, schoone Verhandeling over het *Begraven der Lyken in de Steden en Kerken*, §. IX., te vinden onder de Werken van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, D. IV. bladz. 648. en 649. Doch, niet lang naa deeze wyze en voorzigtige raadgeeving, zag men het einde van dien schranderen en getrouwen Raadgeever naaderen. — Deeze wydvermaarde Geneesheer, *Gerard van Swieten, Baron des Heiligen Roomschen Ryks*, Commandeur van de Koningl. St. Steven's Orde; Raad, Lyf-Medicus en Bibliothecarius van Hunne Roomsch-Keizerlyke Majesteiten en van het geheele Allerdoorluchtigste Koninglyke Aartshertoglyke Huis; enz. enz. President van de Medicynsche Faculteit aan de Keizerl. Koningl. Universiteit te Weenen; Lid van de Koningl. Academie der Weetenschappen te Parys; als ook

ook van de Rus-Keizerl. Academie te Petersburg; en van meerder andere Academien en Letterkundige Genootschappen in Europa; enz. enz. die altyd, tot aan zyn uiterste Leevens-Oogenblik, geduurige en spreekende bewyzen heeft gegeeven, dat het welzyn van zyn Evennaasten Hem inzonderheid ter harte ging; en dat het onderlinge nut der menschelyke zaamenleeving zyne voornaamste zorg was; wiens Godsdienstigheid, Deugd en Oprechtheid, gepaard met eene bestendige aankleeving aan zyne Pligten; en met een verschuldigden eerbied en de naauwste verknoftheid aan zyne Hooge Meesters; gevoegd by zyne allezins doorstraalende Onbaatzuchtigheid; ongemeene Zeedigheid en zonderlinge ongeveinsde Neederigheid; gestaadiglyk allen zynen handel en wandel, bedryven en verrichtingen hebben bestierd; moest al meede, daar Hy, by zyn leeven, met den luisterryken glans van alle moogelyke eer en aanzien, onder eene milde bedeeling van veele aardsche goederen, naar zyne onwaardeerbaare verdiensten, werd omstraald, het lot aller Stervelingen ondergaan en den tol der Natuur betaalen, en werd dus, op den 18. Juny 1773., in den ouderdom van LXXIII. jaaren, te Schönbrunn, een zeer prachtig en voortreflyk Gebouw en Keizerlyk Lusthuis in de naabyheid der Stad Weenen, tot eene algemeene droefheid van Grooten en Kleinen; Ouden en Jongen; allen het beklaaglyk verlies van deezen Grooten Man met innige smert betreurende; door den dood weg gerukt. Haare hoogstgemelde Keizerlyke Koninglyke Majesteit, welker zonderlinge en gunstige hoogachting Hy steeds mogt genieten, en welke Hem, in deeze zyne laatste ziekte, verscheidene maalen met haar bezoek vereërde, was over dit bitter sterfgeval ('t welk ook voor het geheel geleerd Europa zeer treffend was) ten uitersten aangedaan: en, om haare zonderlinge hoogachting voor het sterflyk overschot van deezen Grooten Man nu nog te doen blyken, beval, dat zyn Lyk naa Weenen zoude worden vervoerd; aldaar in het Sterfhuis, geduurende twee dagen, op een Praalbed ten toon gelegd, en vervolgens in de Kapelle van het Klooster der Eerwaarde Paters Augustynen in die Stad, alwaar de Beenderen van voornaame Helden en andere beroemde Mannen rusten, bygezet; gelyk zulks dan ook, twee dagen daar naa, is geschied; wanneer het zelve, in den avondstond, op een Lykkoets van het Keizerlyke Hof, bespannen met zes paarden, naa de gemelde Kerk der Augustynen werd gebragt, en aldaar by de Deur van die Kerk ontvangen door den Hoog-Eerwaarden Heer M. Marxer, Suffragaan van het Aartsbisdom van Weenen, dewelke dan ook de gewoone Begraafnis-Plegtigheden, waar by de geheele Universiteit en alle de Leden der overige Collegien, van de welken deeze Overleeden Heer was geweest President, tegenwoordig waren, verrichte: terwyl in die zelfde Kerk vervolgens, geduurende drie dagen, 's Mans Uitvaart plegtiglyk, naar de Kerkgebruiken der Roomsch-Catholieke Christenen, in het byzyn van Haare Keizerlyke Koninglyke Majesteit en het geheele Keizerlyke Hof, is gevierd geworden: waar naa Haare Keizerlyke Koninglyke Majesteit een bevel gaf, om de Gedachtenis van dien Grooten Man, door het oprechten van eene *Graftombe*, te vereeuwigen; aan welk Bevel vervolgens ook is voldaan: zoo als dit treflyk Gedenkteeken dan ook gevonden wordt in de voorgemelde Kerk der Augustynen, en ingericht is op deeze wyze: „ Deezes wydberoemden Mans „ *Borstbeeld*, in wit *Italiaansch Carrara-* „ *Marmer* uitgehouwen, wordt op deeze „ Tombe in een Nis van *zwart Marmer* „ op een Pedestal *à la Grecque* vertoond „ en aan weederzyden ziet men Boeken, „ Planten, enz. nevens de gantsche „ Toestel der Geneeskunde in verguld „ Metaal. Ter *rechter zyde* van de Nis „ vertoont zich een *Genius*, ook van wit „ Carrara-Marmer, die de Roede van „ *Æsculapius*, om dewelke een Slang ge- „ slingerd is, in zyne rechterhand houdt, „ en met de andere hand naa het Borst- „ beeld wyst: Aan de *linker zyde* staat „ een soortgelyke *Genius*, die de Kruid- „ kunde verbeeldt: Boven de Graf-Tom- „ be vindt men eene *Lykbus* der Ouden „ van verguld Metaal, boven dewelke „ een *Slang* in de gedaante van een *Cir-* „ *kel* gezien wordt, in welks midden „ een *Star* staat. En op den *Voorgrond* „ van de Nis, op een voet van graauw „ Marmer rustende, leest men op een „ Plaat van wit Marmer met daar in gehouwe en vergulde Letters deeze *In-* „ *scriptie*:

MAR,

MAR. THERESIA AVG.
MEMORIÆ
GERARD. L. B. VAN SWIETEN Ord. S. Steph. Commen.
Confiliar. Aul. Archiatrorum Comitis.
Studii Reftauratoris.
Rei Med. Bibliot. Palat. Ac Libror. Cenf. Præfid.
Paris. Petropol. Variarumq. Academ. Membri.
Nat. VII. Mai MDCC. Chriftiane & Heroice Vita Funct. XVIII.
Jun. MDCCLXXII.
Ob
Laborem. Indefeffum. Eminentem. Doctrinam.
Integritatem. Sinceritatem. Conftantiam.
Poni. Juffit.

Verders meene ik den gunftigen Leezer nog te moeten mededeelen deeze volgende *Hiftorieſche Aanteekening zoo wegens de Familie van Van Swieten, als wegens den perfoon van deezen wydvermaarden Geneesheer zelven*; welke ik, ter geleegenheid van zyn overlyden, ergens gevonden heb, op dat dezelve, hier in gevoegd zynde, der vergeetelheid mooge blyven onttrokken: „ De overleeden Keizerlyke Koninglyke Hof- en Lyf-Medicus „ *Gerard Baron van Swieten* werd op „ den zevenden dag van de maand May „ des jaars 1700. te Leyden gebooren, „ en ftamde af uit een aloud beroemd „ Hollands Huis.— Heer *Adriaan van Swieten* onttrok een gedeelte van de Vereënigde Neederlanden aan de Spaanfche „ Heerfchappy, en verdeelde zyn Geflacht in *twee Takken*; naamlyk; de „ *Roomfch-Catholieke*, die in de *Spaanfche Neederlanden* bleef, en de *Proteftantfche*, die het met de *Vereenigde Neederlanden* hield en zich in die Republiek veftigde. Onze Heer *Gerard Baron van Swieten* had zyn oorfprong „ uit den *eerftgemelden* dier beide *Takken*, „ en zyn Geflacht bloeide lang voor Hem „ in den hoogften Adeldom: Zyne Voorzaaten hebben de gewigtigfte Staats- „ en Hof-Bedieningen bekleed, en groote Goederen in *Noord-Holland* naagelaaten. — Onze alom beroemde groote „ Geneesheer had, twintig jaaren lang, „ onder dien hoogft-beroemden Profesfor in de Mediçynen, dien eerften luifter van de Hollandfche Univerfiteit „ te Leyden, den Grooten *Boerhaave*, „ geftudeerd: In 't jaar 1725. werd Hy „ tot Doctor in de Mediçynen, met eene „ algemeene toejuiching, te Leyden gepromoveerd; doch liet echter niet naa „ zyne ftudien onder deezen zynen weergaaloozen Meefter met allen iever „ voort te zetten; terwyl Hy niettemin „ de practyk oefende; daar in groote en „ gelukkige voortgangen maakte, en „ voor zich geen geringen lof behaalde: „ In 't jaar 1740. kreeg Hy het eerfte „ Beroep naa Weenen, als Keizerlyke „ Lyf-Medicus, waar van Hy nochtans „ als toen, op zyn ernftig en aanhoudend „ verzoek, werd verfchoond: In 't jaar „ 1742. gaf Hy in 't licht zyne beroemde *Commentarien over de Leerftellingen van* Boerhaave *wegens het herkennen en geneezen der Ziekten*: In 't jaar 1744. „ woonde Hy de Vergaadering by, dewelke door verfcheide zeer kundige „ Geneesheeren te *Bruffel*, uit hoofde „ van de doodelyke krankte der Doorluchtigfte *Aartshertoginne Maria Anna*, „ gehouden werd: En, in dat zelfde „ jaar, kreeg Hy, voor de tweede maal, „ op veel aanzienlyker en beter voorwaarden, dan te voren, het Beroep „ naa Weenen, als *Eerfte Keizerlyke Lyfmedicus*, 't welk Hy als toen aannam: „ In 't jaar 1745. ondernam Hy reeds „ het groote Werk, zoo van de *Schoolverbetering*; als van de *Verandering in de Mediçynfche Faculteit*; te *Weenen*: „ In 't jaar 1752. maakte Hy zyne voortreffelyke uitvinding van het inwendig „ Gebruik van den *Mercurius* (of de *Kwik*) wereldkundig; &c. Hy arbeidde met een geftaadigen iever tot „ nut van het Menfchdom, 't welk zyne fchrandere en wel doorwrochte „ Werken, die genoegzaam in alle leevende Taalen aan de Wereld zyn „ medegedeeld, altyd zullen getuigen; „ tot dat Hy, onder zynen onophoudelyken arbeid, te vroeg helaas! voor 't „ Menfchdom bezweek en op den 18. „ Juny 1772. ftierf. Hy had nog, eenige weinige dagen voor zyn dood, het „ genoegen van te verneemen, dat het „ *Vyfde en Laatfte Deel* van zynen *Commentarius in Aphorismos Boerhaavii de*

 „ Cogn.

„ *Cognofcendis & Curandis Morbis* (welks „ *Vyfde Deel* in 't jaar 1742. het licht „ zag) was afgedrukt, waar over Hy „ zich verblydde, en duidelyk blyken „ gaf van het einde van dit zoo moeilyk „ Werk, 't geen niet minder luifterryk „ voor Hem, als allernuttigft voor de „ Zaamenleeving is, met eene branden„ de begeerte verlangd te hebben. Dit „ doorgeleerde Werk is alleen genoeg, „ om zynen Grooten Naam te verëeuwi„ gen. Deeze zoo beroemde Man was, „ onwederfprekelyk, één der grootfte „ Natuurkundigen en Mediçynmeefters „ onzer Eeuwe: Hy bezat een oneindig „ Genie; eene wyduitgeftrekte Belee„ zenheid; en een Geeft, die zich over „ alle de deelen der Geleerdheid uitftrek„ te, en, om zoo te fpreeken, alle takken „ der Weetenfchappen omvattede: On„ der deezes kundigen Mans vormende „ hand zyn *Störke*; *Kranze*; *Collias*; de „ *Querins*; de *Jacquins*; *Marherr*; en „ *Leber* te voorfchyn gekoomen: en aan „ de Philofophie, dewelke, onder zyne „ Voorzitting is opgehelderd geworden, „ hebben wy de *Kheills*; *Dalhalm*; *Mac„ ko*; *Fulgens*; en veele andere voor„ treffelyke Verftanden te danken." Wyders, dat ik dit hier nog byvoege, heeft Haare Keizerlyke Koninglyke Majefteit, boven en behalven de hier voren gemelde Gedenkteekenen, het Borftbeeld van wylen deezen hoogftgefchatten Keizerlyken Lyf-Arts nogmaals in Marmer doen uithouwen, en het zelve op de Keizerlyke Koninglyke Boekzaal, dewelke, zoo wegens het zeer groot getal van Boeken en de koftbaarfte Werken; als wegens eene aanzienlyke meenigte van oude en zeldzaame Handfchriften; alomme in de geleerde wereld vermaard is; ter plaatfe, alwaar ftaat deezes waardigen Mans fchoone Bibliotheek, de welke Haare Keizerlyke Koninglyke Majefteit van zyne Erfgenaamen heeft gekoft; doen ftellen, op dat ook aldaar het aandenken van dien beroemden Man zoude worden verëeuwigd. Deeze breedvoerige uitweiding tot lof van deezen onzen wydvermaarden Leydenaar, *Gerard Baron van Swieten*, (welken lof men aan zyne onfterflyke Gedachtenis, om zyne uitmuntende verdienften, wel is verfchuldigd) is ook alleen hier door my gedaan, ten einde een iegelyk *Leydfch Burger* fteeds met een innerlyk en waar genoegen zoude moogen gedenken, dat, gelyk deeze aloude Stad LEYDEN is de Bewaardfter der Beenderen van den Grooten BOERHAAVE; Zy ook tevens de eer geniet van te zyn de Wieg en Baakermat van den Grooten VAN SWIETEN, die alhier het eerfte daglicht aanfchouwde, en ook zynen Medeburgeren de eerfte proeven van zyne groote kunde en voortreflyke Menfchenliefde deed fmaaken; welken Hy naderhand, door het aanbiddelyk beftier der Godlyke Voorzienigheid, ook aan andere Volken, en tot welzyn van Hoogft-Vorftelyke Perfoonen moeft befteeden; terwyl Hy tevens zyne groote gaaven zoodaanig aanleidde, dat ook het volgende Geflacht een onwaardeerbaar nut uit de geleerde vruchten van zyne zonderlinge bekwaamheden en noefte vlyt mooge trekken!

By het geen ik, op bladz. 1038., nopens de van tyd tot tyd alhier gedaane Infpectien der Roomfche Kerken heb aangeteekend, moet ik alleen nog voegen, dat dezelve al verder, naa de aldaar gemelde van den 1. October 1765., telkens by de verandering van een Hoofd-Officier deezer Stad, 't geen gewoonlyk alle drie jaaren, wanneer een Hoofd-Officier van deezen zynen aanzienlyken, doch zwaaren, poft aftreedt, en door zynen Opvolger wordt vervangen, gefchiedende; dus ook in de jaaren 1768., 1771., 1775., 1778., en 1781. op die zelfde wyze, als ik daar heb verhaald, is gedaan geworden; gelyk zulks alles uit de Notulboeken, gehouden ter Vergaadering van de Ed. Achtb. Heeren Schout en Schepenen deezer Stad, ten duidelykften blykt. En op dien voet is dan ook dit zelfde omtrent de drie Roomfchgezinde Armhuizen, van welker gewoone Infpectien, op bladz. 1043., door my is gefprooken, op die zelfde tyden in acht genoomen.

De, op bladz. 1042. in de Aanteek. N°. 1., vermelde Doorluchtige en Hoog-Eerwaardige Vorft en Heer, Carel Nicolaas Alexander, Graave van Oultremont en Warfufé, &c. &c. &c. ten dien tyde Prins en Biffchop van Luyk, welke gebooren werd den 26. Juny 1710., is, op den 22. October 1771., in het Een-en-zeftigfte jaar zyns Ouderdoms, zeer onverwacht aan eene heevige beroerte, op het Kafteel en Lufthuis Seray, naaby de Stad Luyk geleegen, overleeden; en, om zyne treflyke hoedaanigheden, van dewelken dit fchoone Prins- en Bisdom te fpoedig helaas! werd beroofd, van een ieder zeer betreurd geworden; en werd zyn Lyk, op den 26. van die zelfde maand, met alle in foortgelyke gevallen gebruikelyke plegtigheden, te Luyk, in een Grafkelder, midden in het

Choor

Choor van de Hoofd- of Dom-kerk, welke aan St. Lambert is toegewyd, naast het gebeente van Zyne Doorluchtige Voorgangeren, bygezet: en is, op den 16. January 1772., in deeze zyne hooge waardigheid door den als nog regeerenden Prins en Bisschop Franciscus Carel, Graaf van Welbruck, opgevolgd geworden.

Het voortreflyk Afbeeldzel van den Grooten *Josephus Justus Scaliger*, geschilderd door den beroemden Paulus Merula, van 't welk ik, op bladz. 1052. in de daar onder gevonden wordende Aanteekening, sprak en als toen bezeeten werd door den Wel-Edelen zeer Geleerden Heer Abraham Gronovius, is, by zyn overlyden, voorgevallen op den 17. Augustus 1775., overgegaan in handen van zyne naagelaatene eenige Dochter, thans gehuuwd met den Wel-Edelen Gebooren Heer Thimon van Hoogeveen, Kerkmeester van de Hoofdkerken der Stad Leyden, &c. &c. jongsten Zoon van wylen den Wel-Edelen Gestrengen Heere Mr. Gerard Amelis van Hoogeveen, in zyn leeven Veertig in Raide en Regeerend Burgemeester der Stad Leyden; Kastelein van den Huize en Kasteele; mitsgaders Baillu en Dykgraaf der Stad en Lande, en der Groote Waterschappe van Woerden; &c. &c. op den 19. December 1746. alhier te Leyden zachtelyk in den Heere ontslaapen; en Broeder van den Wel-Edelen Gestrengen Heere Mr. Gerard van Hoogeveen, thans nog Veertig in Raide en Oud-Schepen deezer Stad, &c. &c. over welke Heeren Gebroeders en hunne dierbaare Echtgenooten de goede God alle zyne heilrykste Geestelyke en Lighaamelyke zeegeningen in eene milde maate wille uitstorten, en tevens daar by geeven, dat Zy, drukkende de loflyke voetstappen van hunne geëerde Voorouders, over welker goede regeering deeze aloude Stad zich altyd heeft moogen beroemen; nog een langen tyd moogen zyn getrouwe Voorstanders van Recht en Gerechtigheid; en ieverige Beschermers der Vryheid en Voorrechten, zoo wel van deeze Stad, als van dit ons gansche geliefde Vrye Vaderland! Ook is, voor veele jaren, door my nog een ander, naar het zoo even gemelde Afbeeldzel zeer wel gelykend, en zeer fraai geteekend Portrait van den geroemden Grooten *Josephus Justus Scaliger* gezien in het *Album Amicorum Nicolai Ruychaveri, in quo varii Syngraphi, propriis manubus laudati Scaligeri; Jani Dousae Nordovicis; Isaaci Casauboni; aliorumque Virorum, Natalium splendore & Studiorum celebritate Illustrium; scripti & consignati; nec non variae elegantissimae picturae occurrunt.* Dit *Album*, 't welk vooraan pronkt met het aanzienlyk Familie-Wapen van den Heer *Nicolaus Ruychauer* en de vier [illegible]kwartieren, was te voren een eigendom van den Wel-Edelen Gebooren Heer Mr. Cornelis Backer, in zyn leeven Oud-Schepen der Stad Amsterdam; &c. &c. doch is als nu onder de bezittingen van den Wel-Edelen Gebooren Heer Mr. Cornelis Pieter Chastelein, op wiens geachten persoon de wensch, hiervoren (bladz. 5*.) over Hem uitgeboezemd, steeds ook [illegible]!

By het geen ik, op bladz. 1057. in de Aanteeken. N°. 2., heb gemeld van de Heilige *Begga*, en van haare Zuster de Heilige Maagd Geertruid, Dochters van Pepyn van Landen, welker eerstgemelde, in het laatste gedeelte der zevende eeuw, de *Orde der Begynen*, die van Nederlandschen Oorsprong is, zoude ingesteld hebben; waarom ook, volgens het oordeel van velen, de *Zusters van die Orde*, naar deeze haare Stichtster *Begga*, den naam van *Beggynen*; of, naar een zachter uitspraak, *Begynen*; zouden aangenoomen hebben: mag men nog voegen; dat anderen, en onder deezen, voornaamlyk, de Schryver van het Chronicon Magnum Belgicum, de stichting deezer Orde stellen ontrent het jaar 1168. en toeschryven aan zeekeren Geestelyken te Luyk, genaamd: *Lambertus Beghe*; zoo als men zien mag in die Chronyk, door J. Pistorius onder de Rer. Germanic. Script. Vett. uitgegeeven; Tom. III. pag. 210. junct. pag. 232. welk gevoelen, als wel 't waarschynlykste, ook heeft omhelsd de zeer kundige J. Wagenaar in zyne Beschryv. van Amsterdam, D. III. B. IV. bladz. 25[illegible]. en naa deezen ook de zeer geleerde en wydvermaarde Heer Adrianus Kluit, thans Rector Magnificus van deeze alhier gevestigde Hollandsche Universiteit; wien wy een lang, gezond, voorspoedig, en allezins gezegend leven toewenschen, op dat wy steeds het genot van zyne vriendschap, die ons zeer aangenaam is, moogen smaaken; en Hy zyne kunde en vlyt mooge besteeden alleen tot opheldering der Vaderlandsche Historien; tot vermeerdering van den luister Onzer Hoogeschool; en tot bevordering van 's Lands dierbaare Vryheid! in Histor. Critic. Comit. Holl. & Zeel. Tom. I. Part. I. pag. 8. Meerder van deeze *Orde der Begy-*

gynen; haaren oorſprong, naam, en 't geen verder tot die Orde behoort, mag [illegible], behalven by de geroemde [illegible], ook by Ant. [illegible] Eccleſ. Lib. I. [illegible] & ſeqq. & de [illegible] pag. 729. — [illegible] in zyne Aan- [illegible] Landrecht, [illegible] P. H. van de [illegible] der Stad [illegible] 163. J. H. van [illegible] van 's Her- [illegible] D. I. [illegible] bladz. 51. & [illegible] Vol. I. [illegible] ook J. [illegible] in zyne Aanteekeningen [illegible] verhaalt, dat 'er in [illegible] 1615. tuſſchen twee geleerde Ca- [illegible] Kerk te Ant- [illegible] Coens en Ze- [illegible] van H[illegible], een zeer heevige pen- [illegible], welke in verſcheide [illegible] over en weder is uitgebarſten geweeſt, over den oorſprong deezer Orde en der Begynhoven, welk alles de eerſtgenoemde aan Lambertus Begghe; en de laatſtgemelde aan de Heilige Begga toeſchreef.

Het teeken der *Ridderorde van Sint Anthony*, van de welke ik, op bladz. 1066. in de Aanteeken. N°. 1., ſprak, was, volgens de inſtelling van Hertog Albert van Beyeren, een goude Halsband, aan wiens onderſte gedeelte hing een goude, of zilvere, T, met een *Klokje van zilver*; gelyk ons vermeldt Ruteau dans les Annales de Haynaut, pag. 556. en [illegible]nus Avennenſis in Cronic. pag. 63. [illegible] mede te zien is in de Afbeelding van Hertog Anthonis, den XXXIII. Hertog van Brabant, te vinden by L. van [illegible] van Goidſenhouen; fol. 69. [illegible] zag op dien zoo [illegible], welken men afbeeldde [illegible]; waarom dan ook de [illegible] van *Sint Anthonius*, [illegible] met een *Schel* of *Klokje* [illegible] van [illegible] *Tintinnabulis*, pag. [illegible] pag. [illegible] verhaalt, dat onze [illegible] eertyds dikmaals een *Schel*, of *Klokje*, aan hun Vee bonden, [illegible] hun Vee dien Heilig wilden [illegible] en vertrouwden, dat op die wyze door Hem, en [illegible] zyner verdienſten wille, dit hun Vee voor de peſt zoude worden bewaard. Zulks had inzonderheid plaats omtrent de *Varkens*, welker dieren [illegible] *Sint Anthony* [illegible], zoo dat men oudstyds op veele plaatſen gewoon was, ten gemeenen [illegible] koſten, een *Varken* te houden en te voeden, 't geen men byzonderlyk aan dien *Heilig* had toegewyd, en den naam droeg van *Sint Anthonys Varken*; of ook wel het *Heilige Varken*, als aan *St. Anthony* geheiligd; in vertrouwen, dat, om diens wille, en door zyn voorſpraak, al het Vee der Burgeren en Ingezetenen tegen allen onheil zoude behoed zyn en geheel onbeſchadigd blyven; gelyk zulks ook aanteekent Ant. Matthæus de Fundat. & Fat. Eccleſ. Lib. II. [illegible] XVIII. pag. 562., dezelve aldaar ook bybrengt een Keur, Wet, of Statuut der Stad Utrecht, gegeeven op den 6. July 1527. van deezen korten inhoud: „ Die Raet laet weten, ende gebiet, dat niemant vercken ſonder hoeder langs die ſtraaten laet gaen, anders dan der heiligen verckens, by 't „ verbeuren van de verckens ". welke *Sint Anthony Varkens*, om onderſcheiden te konnen worden van anderen, (alzoo men oudtyds hier te Lande dikmaals gewoon was de Varkens, welken de Burgers tot hun eigen gerief voedden, langs de gemeene Straaten te laaten gaan, zelfs zonder eenen Hoeder, om hier en daar voor zich de koſt te zoeken) waren voorzien met *Bellen*, gekortoord, en met het merk van dien *Heilig* geteekend; en mogten dus vry door de Stad loopen, volgens *Privilegie daar toe van den Stoel van Romen verkreegen*; gelyk zulks alles in verſcheide Utrechtſche Raadsbeſluiten, ter deezer zaake genomen, 't welk genoegzaam jaarlyks geſchiedde; gevonden te hebben getuigt K. Burman in zyn Utrechtſ. Jaarboek. D. I. bladz. 228.—230., die tevens aldaar verhaalt, dat, naardien verſcheide Burgers van die Stad hunne Varkens, met het naagemaakte teeken van Sint Anthony door de Stad lieten loopen, om dezelven gevoed te doen worden door de Gemeente, 't welk daar toe uit de heerſchende gevoelens van Bygeloof zeer genegen was; en wel inzonderheid door de zulken, die zelfs Vee hadden, waanende, dat zy, door die *Varkens* goed te doen, de gunſt van dien *Heilig*, en dus ook zyne beſchutting voor hun Vee verdienden; de Raad dier Stad, tot ſtuiting van dit bedrog, waar door deezen, dus verkeerdelyk handelende, Lieden *verſchalken* (zoo als die Raad zich uitdrukte) *Gode*, *ende de Heiligen*, *ende*

den

den Raet; op den 26. July 1419., het zelve wel strengelyk heeft verbooden, alzoo den Raad zulks wilde aan den Daader *rechten openbaer ter clocken*: welk verbod vervolgens die zelfde Raad, op den 6. November 1448., heeft vernieuwd door een daar tegen genoomen zeer scherp Besluit, waar by tevens zoodaanige Varkens worden verklaard verbeurd ten behoeve van Sint Anthony; en daar en boven den Eigenaaren derzelven opgelegd een boete van tien ponden voor ieder dus bevondenè Varken. Tot dit zelfde gebruik heeft dan ook betrekking, 't geen gevonden wordt in de oudste Keuren der Stad Amsterdam, gemaakt in de veertiende, of in 't begin der vyftiende, eeuw; en 't welk ons opgeeft J. Wagenaar in zyne Beschr. der Stad Amsterdam, D. I. B. I. bladz. 30. Ook heeft de Magistraat der Stad Leyden al vroeg dit gebruik tegengegaan door haare Keuren: Dus toch ontmoet ik in een Oud onder my berustend Keurboek, geschreeven en beraamd in de vyftiende eeuw; en wel (zoo ik op goede gronden meene) naa den jaare 1420., in het Vyfde Boek deeze Keure:

„ *Van den verkens opdie straet te gaen.*

„ Item so en moet nyement verkens bynnen Leyden byder straet laten gaen
„ dair en sel een behoeder by wesen,
„ wye anders verkens liet gaen dan voirsz.
„ is die verbuerde also dicke als hy dair
„ off bekuert worde xxiii. ß. hier of
„ sellen die Scouten knechts hebben om
„ dat syt den Scepenen - meesters anbrenghen sellen van elcken boeten iii. ß. Be-
„ houdelic sinte anthonijs ende sinte
„ cornelys hoir rechten van horen ver-
„ kens".

Ook heeft die zelfde Magistraat dit verbod op den 23. Juny 1455., niet alleen ten opzigte van de Varkens in het algemeen vernieuwd; maar wyders ook vermeerderd en uitgebreid tot allerhande Vee; in deezer voegen:

„ Item so en sel nyement wye hy sy
„ voirt an bynnen Leyden gheen verke-
„ nen tsy kassenairs verkenen off ander
„ verkenen groot of cleyn gaende hou-
„ den vpter straten vpten kerckhouen
„ noch op die vesten op die verkenen
„ verbuert te wesen, te weten die Scout
„ die een helft vanden verkenen ende
„ sinte katherynen gasthuys die ander
„ helft vanden verkenen Ende dair to
„ sel die ghene die dat verken toe be-
„ hoirde, verbueren tegen den Heer twe
„ pont Ende wairt dat tot eniger tyt
„ bynnen Leyden op ter straten gaende
„ bevonden worde, enige paerden sey-
„ pen lammeren ghyten ezelen of dier-
„ ghelike van beesten, die sel verbueren
„ van eiken stucke tegens den Heer xxiii.
„ ß. ende tegens die stede een dayl vat
„ stiens te verwerken ande der stede ves-
„ ten. Gedaen op Sinte Jurs avont na-
„ tivitas anno xiiiic. vyfftende vyftich."

terwyl men ook met recht (myns oordeels) mag veronderstellen, dat het los langs de straaten gaan van eenig Vee door de Magistraat deezer Stad, van oudsher, is afgekeurd geworden; nademaal men bereids in een zeer Oud Keurboek, 't welk in den jaare 1406. al is geschreeven, doch, zeer waarschynlyk, nademaal voor het grootste gedeelte derzelver Keuren, reeds lang te vooren zal zyn gemaakt gemaakt geworden; in het Vyfde Boek of Capittel vindt deeze Zeventiende Keure:

Leesten vyt kerckhof,

Item wat Leeste men vindt vyt kerckhof. diet sijn is verbuerde iii. ß. *die dat sal hebben diet scudt dien helft entie kerke dander helft.*

En het is niet onwaarschynlyk, dat deeze Oude Keuren aanleiding zullen hebben gegeeven aan het geen in laater dagen deezen aangaande, verschikt naar de omstandigheden van tyden, plaatsen, gewoonten en zaaken, ganschelyk verschillende van 't geen in die vroeger dagen in gebruik te zyn geweest werd bevonden; is vastgesteld en beraamd geworden, en als nu nog voorkomt in ons thans in gebruik zynde Keurboek, in de xxxix. Keure; welker opschrift is: *Geen Paarden, Varckens, &c. op de Wallen ofte Chingelen te senden.* Ondertusschen kan men over de Schoeisel der Heeren, eertyds in gebruik geweest zynde; als mede over de zoo straks vermelde *Ridderorde van Sint Anthony*, naslaan de wel doorwrochte *Verhandeling over de Pelsen, voornaamlyk aen de Kleederen; een aanzienlyke dracht onzer Voorvaderen, en andere naburige Volkeren, in de vijftiende en vroegere eeuwen;* welke wy verpligt zyn aan de groote kunde, uitgebreide beleezenheid, en noeste vlyt van den Wel-Edelen Gestrengen Heere Mr. Hendrik van Wijn, thans Raad-Pensionaris der Stad Gouda; &c. &c. wien wy van ganscher harte toebidden lange en gelukkige dagen en overvloed van allerleye zegeningen, op dat Hy steeds mooge zyn een onbezweeken steunpilaar

van Hollan's aloude Vryheid; en een wakker Voorstander van alle onze schoone en wettige Voorrechten; tot vermeerdering van den luister van zynen naam; en tot nut van allen 's Lands Ingezeetenen, en inzonderheid der goede Burgerye van de Stad Gouda! en welke Verhandeling geplaatst is in het Vierde Deel der Werken van de Maatschappy der Nederlandsche Letterkunde, te Leyden; alwaar men dan, nopens het geen alhier door my is aangetoogen, inzonderheid zien mag op de bladz. 19. en 40.

Ontrent het geen ik, op bladz. 1070. en in de Aanteek. N°. 2. aldaar, heb vermeld wegens de oudtyds in deeze Neederlanden in gebruik geweest zynde Omdraaging der elders bewaard wordende zoogenaamde Heiligdommen, of oude Overblyfzelen, met den naam van *Heilige Reliquien* bekend, op dat die Geestelyken, in welker Kerk of Kapelle dezelven werden bewaard, met deezen aan de goede en eenvoudige door een blind bygeloof vervoerde menschen te laaten zien, aanraaken, kussen en omhelzen, voor zich ryke aalmoessen zouden verzaamelen; moet ik thans nog opmerken, dat zulks niet alleen in deeze onze Neederlanden heeft plaats gehad; maar genoegzaam in alle die Landen, in dewelken men ongelukkig genoeg was om zyne oogen voor het helder licht der Hemelsche leere te sluiten en in de dikke duisternis van de door den Roomschen Stoel verdorvene leere te wandelen, waar van men de voorbeelden ook by Dacherius en Mabillonius kan vinden; en zoo als het zelve ook in veelen dier Landen als nog in gebruik is. Dit nu schynt zyn oorsprong te hebben genoomen in de Twaalfde Eeuw, in welken tyd de Abten en Monniken daar toe werden aangespoord, ter naavolging van het schandelyk voorbeeld der Bisschoppen, den welken het bestuur der Kerken was aanbetrouwd; en dewelken, wanneer zy geld tot hunne vermaaken en uitspanningen, of ten gebruike der Kerken, noodig hadden, der goede Gemeente aanbooden, om voor zeekere somme gelds de kwytschelding der Boetedoeningen af te koopen; en dus aan dezelve *Aflaaten* van begunstigingen hadden te koop veilden: tot dat eindelyk de Roomsche Stoel, bespeurende de grootheid der schatten, welken de Bisschoppen door deezen bedrieglyken handel bekwaamen, zoo dat zy daar door werden in staat gesteld, om ontwerpen van verre uitzigten te smeeden en veele groote Kerken en andere godsdienstige Gestichten te bouwen; besloot deeze bron van Bisschoppelyke inkoomsten eenigzins te verstoppen en deeze zoo voordeelige *Aflaatkraam* genoegzaam geheel tot zich te trekken: In deezen tyd nu van Onkunde en Bygeloof, toen de Geestelykheid alleenlyk bedoelde het vullen van haare koffers met het zweet en bloed, het zilver en goud, der bedroogene Gemeente, hebben de Abten en Monniken, geen magt hebbende om ook *Aflaaten* te verleenen, een anderen weg, om de eenvoudige Gemeente te bedriegen, en daar door tevens hunne Abdyen en Kloosters te verryken, ingeslagen, en de in hunne bewaaring zynde Beenderen en Overblyfzels der afgestorven Heiligen (de zoogenaamde *Heilige Reliquien*) alomme rond gedraagen; en met dezelven somtyds zeer langduurige reizen gedaan, wanneer zy, dezelven aan de door een blind bygeloof vervoerde Lieden, hoedaanig helaas! in die ongelukkige dagen de grootste meenigte was, voor een zeekeren prys, vertoonden en te kussen gaven; en dus door deeze winst aanbrengende fraaije *Poppenkraam* en *Raarekyk* dikmaals meerder geld wonnen, dan de Bisschoppen met hunne *Aflaaten*; gelyk ons dit verhaald wordt door J. L. Mosheim in zyne Kerkelyke Geschiedenis, op de XIIe. Eeuw, D. II. Hoofdst. III. §. 3. waar van men een Uittrekzel ontmoet in de Heedendaagsche Vaderlandsche Letter-Oeffeningen; D. I. bladz. 8.

By het geen ik, op bladz. 1073., heb gezegd, met betrekking tot de eerste en oudste Keuren, door de Magistraat deezer Stad, ter bevordering van het welzyn van het *Sinte Katarine Gasthuis*, in den jaare 1388. gemaakt, en door Hertog Albert van Beyeren, als Graaf van Holland, in den jaare 1401. bevestigd en met zyne goedkeuring bekrachtigd; moet ik nog voegen, 't geen ik in een zeer Oud Keurboek deezer Stad van den jaare 1406. (van 't welk ik zoo straks op de voorgaande bladz. heb gesprooken) vinde in 't Vyfde Boek of Capittel, alwaar de Twee-en-twintigste Keure luidt aldus:

Susteren ende broederen int gasthuys.

„ Scout Scepene ende rade der Stede
„ van Leyden doen cond allen luden
„ datter een Cuer [illegible] ghemaect biden
„ gheme[illegible] recht van Leyden dat men
„ ghene broeders noch susters ontfan-
„ ghen sal int gasthuus te Leyden, noch
„ provene dair in copen moghen van
„ deser tijd voirt die broeders ende sus-
„ teren

„ teren en sijn voir gheſtoruen dier nv ter „ tijd ſijn vp drie ende dan machmer een „ ontfaen ende bouen vieren dair niet in „ te comen van dier tijt voirt Ende dat „ ſelmen altoes paſſen als men beſt en- „ de eerſt mach. dattie twie ſijn man- „ ne perſone ende die ander twie vrou- „ wen perſone Ende dair of ſellen die „ een twie als manne perſone ende vrou- „ wen perſone. twie voir ende twie af- „ ter dienen inden gaſthuſe mit ſulker „ hulpe als den wtmeeſters goetdunct „ Ende wanneer datmen dair yement in „ ontfaet die ſel ontfanghen worden mit „ alle ſinen goede dat hi heeft. vpcomen „ ende beſteruen mach Ende als ſi dair „ in ontfanghen ſijn alſulke cleder als ſi „ dair in brenghen ſellen ſi verſliten mar „ dair en tenden als menſe mit des goods- „ huus goede cleden ſel. ſo ſellen ſe die „ wtmeeſters cleeden mit grawen ende „ mit witten na hoire behoeften."

Ook mag ik hier niet onaangeroerd voorby gaan, dat wylen de Heer Fr. van Mieris ons, in het Eerſte Deel zyner Beſchryving deezer Stad, een verhaal doende van eenige Voorrechten aan dit Sinte Katarine Gaſthuis vergund, ook daar onder opnoemt het recht van eene eigene begraafplaats te hebben voor de dooden in dit Gaſthuis overleeden zynde; en tevens tot bewys van dit recht op bladz. 168. en 169. bybrengt eene Verklaaring van de Magiſtraat deezer Stad, waar by Zy tot kennis van allen en eenen iegelyk brengt de punten, op dewelken Zy een Verdrag deswegens heeft geſlooten met den Landcommandeur te Utrecht, en met den Commandeur en Cureit van Sint Pieters Kerk te Leyden, beiden Broeders van de Duitſche Orde, als tot het aangaan van dit Verdrag verlof bekoomen hebbende van het Gemeene Capittel dier Orde, daarop vergaaderd geweeſt zynde te Thiel, in 't byzyn der Commandeuren en der Gemeene Broederen van het Convent der Duitſche Orde van Thiel; by het welk deeze Hoog-Eerwaarde Heeren hebben toegeſtaan, *dat men wyen ſoude dat Kerckhof van St. Catharinen Gaſthuys te Leyden*; terwyl Hy heeft verzuimd daar by te melden den tyd, op welken dit Verdrag is geſlooten, 't geen, volgens de Aanteekeningen van den Heer Antonius Matthæus, aan wien de Heer van Mieris dit zyn bygebragt bewys (zoo als Hy zelfs meldt) was verſchuldigd, zoude geſchied zyn op Sint Lucas dag (zynde den 18. October) van het jaar 1421. Ondertuſſchen vinde ik by den Heer Burgemeeſter Orlers in zyne Beſchryving deezer Stad op bladz. 101. en ook by den Heer van Heuſſen in Hiſtoria Epiſcopatus Vltraiectini, Tom. I. pag. 453. aangeteekend, dat Simon van Naaldwyk, die in dit Verdrag van 't jaar 1421. reeds wordt vermeld als Commandeur en Cureit van Sint Pieters Kerk te Leyden; deeze waardigheid eerſt zoude bekoomen hebben in den jaare 1423. in de plaats van Dirck van Renen, of Dirk van den Rhyn, den tweeden van dien naam, welke te Utrecht in het jaar 1423. ſtierf. Indien 'er nu in deeze Lyſt der Commandeurs van deeze Sint Pieters Kerk, welke men ontmoet by den Heer Orlers, van wien de Heer van Heuſſen dezelve zal hebben overgenoomen, zoo als men mag beſluiten uit het geen door hem gezegd is in Batav. Sacr. part. II. pag. 252.; geen misſlag is, zoude men bynaa moeten beſluiten, dat 'er een misſlag ſchuilt in de jaarteekening van het opgemelde Verdrag, zoo als dat voorkoomt by den Heer Matthæus; 't geen echter naaulyks is te denken, wanneer men de naaukeurigheid, door den Heer Matthæus doorgaans gebruikt geworden, in aanmerking neemt. Die voorgemelde Lyſt nu zal door den Heer Orlers zeer waarſchynlyk, immers voor het grootſte gedeelte, genoomen zyn uit die geene, welke, (volgens eene onder my beruſtende oude MS. Aanteekening) in de Latynſche Taal geſchreeven, ſchoon breedvoeriger zynde, echter niet koomt tot aan het jaar 1600., en op het einde heeft dit Byvoegzel: *Auth. D. Petro Cornelio Bockenbergio.* waar uit men ſchynt, dien kundigen Man voor deezer Zamenſteller te moeten houden. Deeze Lyſt te zien, ſchoon dezelve te vinden is in een Pergamenten-Boek, ter Secretary deezer Stad Leyden beruſtende, heeft my echter nooit moogen gebeuren. — Om nu dit verſchil te vereffenen, dient men (naar myn gedachten) daar op te letten, 't geen de Heer Burgemeeſter Orlers in die zelfde Lyſt zegt met deeze woorden: „ *Dirck van Renen de tweede*, „ heeft de Commanduyrie by hem aengenomen, mits ſyns Lyfs ongeſontheyt, „ overgedraghen op *Simon van Naeldwyck*, ſterf tot Vtrecht in 't Jaer 1423. „ ten tyden als oock geraeckte te ſterven „ *Biſſchop Frederick de derde.*" (Van den dood van deezen Frederik van Blankenheim, den Een-en-vyftigſten Biſſchop van Utrecht, dewelke voorviel op den 9. October van dat jaar 1423., is te zien de Heer van Heuſſen in Batav. Sacr.

Part. I.

Part. I. pag. 210. et in Hiſtor. Epiſcop. Vltrajećt. Tom. I. pag. 24.) uit welk gezegde ik meen billyk te moogen beſluiten, dat Heer Simon van Naaldwyk, door deeze overdragt van Heer Dirck van Renen den tweeden, die in 't jaar 1420., in plaatse van den overleeden Heer Willem [illegible], tot Commandeur verkooren, het Commandeurschap heeft aengenomen; [illegible], *mits ſyns lyfs onge*[illegible], en zulks zeer [illegible] tyds naa deeze aanneeming; [illegible] alomme als Commandeur [illegible] geworden; ſchoon [illegible], in wiens plaats, deezen overleeden zynde, Hy ook werd [illegible], (of liever naader beveſtigd) [illegible] Eertitel, geduurende zyn leeven, [illegible] laten. Op deeze voorverhaalde wyze nu dunkt my dit verſchil der [illegible] op de beſte wyze te konnen worden vereffend. Ook ſtemt het verhaal van den Heer van Heuſſen, op de hier ſtraks aangetoogene plaats, met dat van den Heer Orlers ten vollen overëen: het zelve toch luidt aldus: „ *Theo-* „ *dorus a Reno*, II. ejus nominis, qui „ præfecturam, infirmus cum eſſet, trans- „ tulit in *Simonem Naeldvicenum*, Vltra- „ jecti, A. 1423. quando & vita exces- „ ſit *Fredericus*, Vltraj. Epiſc. III. de- „ functus." En welk verhaal in de vertaalde Kerkelyke Oudheden van Rhynland en de Stad Leyden (bladz. 48.) aldus is overgebragt: „ *Dirk van den Rhyn*, „ de tweede van dien naam; dewelke „ het Kommandeurſchap, dewyl hy zie- „ kelyk was, heeft overgedaan aan *Si-* „ *mon van Naaltwyk*. Hy is te Utrecht „ overleeden in 't jaar 1423; zynde het „ zelfde jaar, in 't welke *Frederik de* III. „ Biſſchop van Utrecht, geſtorven is." En dit alles, hoe zeer ſommigen het tegendeel mogten willen beweeren, beveſtigt my te meerder in dit myn gevoelen, [illegible] my niet is voorgekoomen, dat door deezen Heer Dirk van Renen, of Dirk van den Rhyn, eenige daad, als Commandeur van deeze Sint Pieters Kerk, ooit is gepleegd geworden. Miſſchien zoude 'er uit het geen op de Secretary deezer Stad gevonden wordt, hier in meerder lichts te haalen zyn. — Doch, hoe het ook zy, dit is zeeker, dat deeze Heer Simon van Naaldwyk, Broeder van de Duitſche Orde, die, volgens den Heer Orlers, op den 13. September 1449. ſtierf, in den jaare 1444. dit Commandeurſchap van Sint Pieters Kerk te Leyden heeft bediend, vermits Hy in die hoedaanigheid voorkoomt in zeekeren Brief, uit den welken blykt, dat de Landcommandeurs altyd werden verkoozen uit de Commandeurs der zelfde Balye, en verders door den Grootmeeſter der Orde moeſten worden beveſtigd; en welken wy verſchuldigd zyn aan de noeſte vlyt van den wydvermaarden Heer Ant. Matthæus, die ons denzelven in zyn voortreflyk werk de Nobilitate, lib. IV. cap. XV. pag. 1011. & 1012. eerſt heeft medegedeeld; en uit wien denzelven vervolgens heeft overgenoomen de zeer naarſtige Heer H. van Ryn in zyne Aanteekeningen op de Hiſtorie of Beſchryving van het Utrechtſche Bisdom; D. I. bladz. 341. en 342. Gelyk dan ook tevens dit zeeker is, dat dit Verdrag is aangegaan voor het jaar 1434., voor welk jaar men toch (zoo ik meen) den naam van *Burgemeeſter*, in geene aan deeze Stad vergunde Graaflyke Handveſten, Privilegien, of andere ſoortgelyke Charters of Brieven van deeze onze Landsheeren, ontmoet; 't welk insgelyks reeds te recht heeft opgemerkt de meermaals welgemelde Heer Orlers, op bladz. 609. van zyne voornoemde Beſchryving deezer Stad; terwyl men oudstyds alleen het Collegie van *Schout en Schepenen*, als het Collegie van de *Magiſtraat*, (waar by men ſomtyds vindt gevoegd: *en Rade*; zoo als in dit Verdrag: en ſomtyds nog wel: *ende die Gemeente*) vindt genoemd; gelyk ik dan mede reeds heb aangeteekend, zoo in het Tweede Deel der Beſchryving deezer Stad, op bladz. 771. in de Aanteek. N°. 2.; als in dit *Aanhangzel*, op bladz. 1068. in de Aanteek. N°. 1.; op welke eerſtgemelde plaats ik te kennen gaf myn voorneemen te zyn, om, te eeniger tyd, nopens den oorſprong van deeze Magiſtraatsperſoonen, wanneer ik over alles, wat tot de Regeering deezer Stad en de Voorrechten der Burgeren eenige betrekking heeft, in 't breede wilde handelen; een naader onderzoek te doen: in welk voorneemen ik als nog ſtaa, en het zelve (zoo de goede God my leeven en welzyn, in Zyne gunſte, gelieve te ſchenken) hoope te volbrengen. Dit echter wil ik nu, inmiddels, met een woord, aangaande dit Magiſtraatsampt, hier nog byvoegen, dat het wel waar is, dat men uit zeekeren *Brief van Indemnité*, of *Schaadelooshouding*, gegeeven te Utrecht op Dingsdag voor Sint Jansdag te Midzoomer (het welk als toen was den 21. Juny) des jaars 1345. door Graaf Willem den Vierden, by den wel-

ken

ken die Graaf verbindt verſcheidene goederen aan de Steden van Dordrecht, Zierikzee, Middelburg, Delft, Leyden en Haerlem, voor 't geld, dat aan Hem zyne (zoo Hy zegt) *lieve ende ghetrouwe Rechtere, Burghermeeſters, Scepene, Rait, ende alle die ghemeente ghemeenlike van onſen Steden van Dordrecht, van Zierikſee, van Myddelburch, van Delf, van Leyden, ende van Hairlem*, verſchaft hadden om te oorlogen; en welke Brief te vinden is in het Groot Charterboek van Fr. van Mieris, D. II. bladz. 691.—693.; ſchynt te moeten beſluiten, dat 'er als toen reeds te Leyden *Burgemeeſters* zouden zyn geweeſt; doch, het is nu al voor langen tyd door den zeer kundigen Heer Secretaris Jan van Hout (volgens het alle geloof verdienend getuigenis van den Heer Burgemeeſter Orlers) opgemerkt, dat zulks in dien Brief alleen moet verſtaan worden van de Steden *Dordrecht* en *Middelburg*, in dewelken de naam van *Burgemeeſter* voor dien tyd reeds bekend was; terwyl die zoo beroemde Heer Secretaris, uit de oude van Stads wegen bezeegelde Brieven, bewyſt, dat 'er in deeze dagen geen *Burgemeeſter van Leyden* is geweeſt. Op die zelfde wyze, ben ik ook van gedachten, dat de Brief van den Hoog-Eerwaarden Heer Arnold van Hoorn, den Negen-en-veertigſten *Biſſchop* van Utrecht, by den welken Hy bepaalt de misbruiken der Vryplaatſen voor de Kwaaddoeners, zoo in de Kerken als op de Kerkhoven; als ook de Rechtsvorderingen der Proviſooren; en meerder andere zaaken daar toe betrekkelyk; binnen Leyden; en welke Brief door Hem is gegeeven op Dingsdag naar Onzes Heeren Hemelvaart (het welk als toen was den 27. May) des jaars 1376. aan *Burghemeeſters, Schout, Schepenen, ende aen alle andere Burghers ende Inwoonders in Leyden*; zoo als dezelve voorkoomt by Van Heuſſen in Batavia Sacra; part. I. pag. 199.—201. en by M. Z. van Boxhorn in zyn Toneel van Holland, bladz. 185.—189. en wyders, zoo in de Latynſche als Neederduitſche taalen, by Fr. van Mieris in zyn Groot Charterboek, D. III. bladz. 321.—325.; alhier niets tegen myn gevoelen bewyſt, aangezien men in deezen Biſſchop mag vooronderſtellen eene onkunde van de regeeringsvorm deezer Stad, tot dewelke Hy, in het waereldlyke, geene de minſte betrekking had; en dus vaſtſtellen, dat Hy van gedachten is geweeſt, dat ook te Leyden, even als in ſommige andere Steden van Holland en van Zeeland, het ampt van *Burgemeeſter* in gebruik was: Ook is zulks (naar myn oordeel) te minder te verwonderen in deezen Biſſchop, aangezien in de Stad Utrecht, alwaar zyn Zeetel was gevestigd, insgelyks dit Magiſtraatsampt bekend was; ja zelfs, zoo niet reeds vroeger, in den jaare 1119. al was bekend geweeſt; gelyk te zien is by den oudheidkundigen Heer Ant. Matthæus, Lib. III. de Nobilitate, cap. II. terwyl men ook in een ouden *Gildebrief der Stad van Utrecht nopens de forme van verkieſing der regeering*, gegeeven en met het Stads Groot Zegel bezegeld by *Schepen, Raat, ende gemeene Oudermannen van den ouden Raat ende van den nyeuwen Rade* der Stad van Utrecht, *by conſente ende Rade der meene gilden van deſer Stad*, op Sinte Agnieten avond (welke is op den 20. January) des jaars 1341., te vinden in J. vande Water Groot Placaatb. des Lands en der Stad van Utrecht; D. III. B. I. Tit. II. No. 3., ziet voorgeſchreeven de wyze, op dewelke de *Oudermannen*, en *Overſte Oudermannen of Borgemeeſters*, voortaan zouden moeten worden verkoozen: En dus zal deeze Biſſchop Arnold, zonder te weeten, of te letten, dat te Leyden dit Magiſtraatsampt van *Burgemeeſter* niet bekend was, in zynen voorgemelden Brief aan de Magiſtraat deezer Stad alleenlyk gevolgd hebben den by die Biſſchoppen gebruikelyken ſchryftrant, denwelken wy, onder anderen, ontmoeten by den welgemelden zeer geleerden Heer Profeſſor Ant. Matthæus, die, op de zoo ſtraks aangetoogene plaats, ons ook mededeelt een ouden Brief van den Utrechtſchen Biſſchop Johan, uit den welken blykt, dat die Biſſchoppen gewoon waren op die zelfde wyze der Magiſtraat en den Burgeren der Stad Utrecht; te weeten: *die Borghemeyſters, Scepene, Raet, ende Oudermanne, out ende nywe, ende die ghemeene Gilden van Utrecht*: aanteſpreeken; terwyl dan ook dat geheele Hoofdſtuk over de oude regeeringsvorm dier Stad wel verdient te worden naagezien. Meerder zouden hier ſchynen tegen ons gevoelen te ſtryden de Voorwaarden ter Verzoening van Heer Philips van Waſſenaar, Burggraaf van Leyden, met Hertog Jan van Beyeren, geſlooten op den 17. Auguſti 1420., dewelke, in die dagen, deeze Stad beleegerd hield; en welke Voorwaarden men vindt by den Heer Burgemeeſter Orlers in zyne meermaals gemelde Beſchryving, op bladz. 399.—405.; als ook by M. Z. van Boxhorn in zyn Toneel van Holland, bladz.

E* 192.—

[illegible] 6. en nog, behalven by meer[illegible], by Fr. van Mieris in zyn [illegible] 554.— [illegible] [illegible]arden zich de [illegible] met den [illegible], en [illegible] Burg[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Stad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ook [illegible] [illegible] [illegible] Brief [illegible] deezer Stad [illegible] [illegible] is opge[illegible] [illegible] [illegible] deezer Stad [illegible] [illegible] van [illegible] [illegible] in den tyd [illegible] in zeer [illegible] Nederland, om het [illegible] van het [illegible] Huis van [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] den tyd; [illegible] [illegible] [illegible] Zoen [illegible] [illegible] [illegible], en [illegible] [illegible] onderwerpen, [illegible] Graven en [illegible] [illegible] wapenen [illegible], in [illegible] ge[illegible] door het Ze[illegible] [illegible] Stad [illegible]. En, wie zou[illegible] [illegible], dat, [illegible] [illegible] van den jare [illegible] in deeze Stad, [illegible] de Magistraat, [illegible] in den Zoenbrief [illegible] geweest, 't geen dan [illegible] van Utrecht; en [illegible] Commandeur en Cureit van S[illegible], die in deeze Stad [illegible] had; niet konde

[illegible] bekend zyn; in zulken gevalle door dee-ze Geestelyke Heeren, die doo[illegible] zeer jaloers zyn op hun aanzien en [illegible], in de maand October van het daarop vol-gende jaar een Verdrag zoude zyn gesloten met *S[illegible]*, *Schepenen en Rade*, als de [illegible] deezer Stad; en dat wel zoo[illegible], dat [illegible] by het zelve geen het [illegible] van *Burgemeesteren* wierde gemaakt? Dit te [illegible], zoude my [illegible] te zyn. [illegible] [illegible] gerund zyn-[illegible], [illegible] dat de [illegible] of naam van *Burgemeester* [illegible] van het jaar [illegible] te [illegible] op [illegible] ingevoerd by [illegible] Handvest van Hertog Philips [illegible], in dewelke Hy, onder meer andere Voorrechten, [illegible] Stad dit recht ver[illegible] Gemeen Vroedschap, [illegible] op Sint Maartens avond in den Winter (zynde den 10. November) zullen [illegible] vier *Burgemeesters*; gelyk deeze Handvest is te vinden by Fr. van Mieris Groot Charterb. D. IV. bladz. 1043 — 1045. Dat nu de Hertog daar by voegt: *na [illegible] Stede [illegible], ende [illegible], die sy dair [illegible]*: ziet gewislyk op de Handvest van Hertog Albert van Beyeren van den 15. Jany 1386., voorkoomende in D. III. van 't zelfde Groot Charterb. bladz. 44. by dewelke Hy, bevestigende die Keure op den 24. Jany 1351. by Schout en Schepenen, met bewilliging der Gemeene [illegible] en [illegible] deezer Stad, gemaakt; aan deeze Stad het recht vergunt, om alle [illegible] op [illegible] Sint Maartens avond te [illegible] vier *Raadsluiden*, en zulks by [illegible] en de meeste stemmen van 't Gerecht en der Gemeene Vroedschap: [illegible] de ongemelde Oude Keure, welke men insgelyks in 't [illegible] Groot Charterboek, D. II. bladz. 796. & 797., [illegible], ziet, dat [illegible] hebben vier *Raadsmannen*, [illegible]; [illegible] Stad, in dien tyd nog zeer klein van begrip zynde, [illegible] verdeeld [illegible], zyn[illegible] *W[illegible]* [illegible] vierendeel: *W[illegible]* vierendeel; *[illegible]* vierendeel; en *G[illegible]* vierendeel: [illegible] ik mede wel wil toestemmen, dat men in de voornoemde eerste instelling der *vier Raadsmannen* moet zoeken den oorsprong van dit *Collegie der vier Burgemeesteren*; en dat [illegible] dus des [illegible] [illegible]

melden Hertogs gedachten, by 't verleenen van de hier zoo ſtraks gemelde Handveſte van den jaare 1434., in dit opzigt niet anders geweeſt zyn, dan het recht der Stad in 't verkiezen der *vier Raadsmannen* naader te beveſtigen, en der zelver naam alleenlyk te veranderen in dien van *Burgemeeſteren*, welken naam men toen reeds in verſcheide Hollandſche Steeden in gebruik had. Dit nu is voor het tegenwoordige over den oorſprong en de eerſte inſtelling der *Raadsmannen*, naaderhand met den naam van *Burgemeeſteren* veréérd; binnen deeze Stad, genoeg; terwyl ik het ſpreeken over alles wat tot derzelver Ampt eenige betrekking heeft, tot eene naadere geleegenheid verſchuive. Inmiddels mag men daar over naazien 't geen men vindt by den Heer Burgemeeſter J. Orlers, en by den Heer Veertig Mr. S. van Leeuwen, in hunne Beſchryvingen van deeze Stad; als by den eerſtgemelden D. III. op bladz. 608.—618. en by den laatſtgemelden op bladz. 113. 115.—117. 121.—128. en bladz. 142. en, behalven by anderen, nog by den Profeſſor Ant. Matthæus in Analect. Tom. III. Vett. Teſtam. N°. VII. bl. 407. en volgg. of in de nieuwe Editie, in 4to. Tom. II. bl. 284.—286. en by Mr. P. van der Schelling in zyne Hiſtorie van het Notariſſchap; over de Engelſche Practyk, Cap. V. §. 19. bladz. 460. en volgg. welke beiden aldaar melding maaken van een Teſtament op den 29. October 1465. te Leyden door twee Echtgenooten verleeden *voor twee Schepenen en vier Burgemeeſteren*, zoo dat aan *Schepenen* de voorrang wordt gegeeven, en deezen het zelve Teſtament hebben bezeegeld met hunne eigen Zegelen; en wyders door *Burgemeeſteren*, tot meerder zeekerheid, daar aan ook het dagelykſche Zegel der Stad is gehangen.

By het geen wyders nog de Heer van Mieris ontrent de Voorrechten, aan dit Sinte Katarine Gaſthuis door de Magiſtraat deezer Stad vergund, heeft bericht, dat, naardien door de vergrooting deezer Stad, voorgevallen in den jaare 1611., een gedeelte van het land van 't Klooſter Lopſen, zynde als toen reeds een eigendom van dit Gaſthuis, door de Magiſtraat was ingenoomen, en die grond tevens, voor een gedeelte, tot de Groote Beeſtenmarkt geſchikt; daarom Hun Ed. Groot Achtb., op dat dit Godshuis door die verandering niet mogte worden benaadeeld, aan het zelve hebben toegeſtaan, dat alle de voordeelen van deeze Groote Beeſtenmarkt aan dit Huis, 't welk te vooren ook de inkoomſten van de Oude Beeſtenmarkt had genooten, zouden koomen; zal, zoo ik meen, alhier niet ongepaſt worden ingevoegd de *Ordonnantie op deeze Beeſtenmarkt*, door Hun Ed. Groot Achtb. op den 28. May van den jaare 1616. gemaakt en in 't openbaar afgeleezen, van dewelke, boven en behalven de, door den Heer Fr. van Mieris medegedeelde, Naadere Ordre op den 13. October van dat zelfde jaar, en dus ontrent vyf maanden laater by Hun Ed. Groot Achtb. beraamd en mede openlyk afgeleezen; een Authentiek Exemplaar onder my beruſt. Dezelve nu is van deezen woordelyken inhoud:

„ *Ordonnantie opte Beeſtemarct der*
„ *Stadt Leyden.*

„ Alzo dordinariſe Beeſtemarct ſo die
„ alle weecx opte ſaturdach als oock
„ die eens des Jaers inde ſlachtijt gehou-
„ den wert, gekeurt ende geleyt is op
„ het pleyn buyten d'oude Rijnsburger
„ poort (*) dat daer toe alrede is ge-
„ prepareert, ende bequaem gemaeckt,
„ dat d'oncoſten ter ſaecke van dien ge-
„ daen niet cleyn en zijn, behalven dat
„ de reyninge vande ſelve plaetſe tot
„ ciraet deſer Stede dient waergenomen
„ ende verſorcht, SO IST dat die vande
„ Gerechte deſer Stede ſo tot vervallin-
„ ge vande gedaen oncoſten, als voor
„ t' reynigen, ende ſchoonhouden der
„ ſelver plaetſe of Beeſtemarct, geor-
„ donneert hebben, gelijck zy ordonne-
„ ren by deſen dat voor *elcken Oſch of*
„ *Koebeeſt, oock Hockelingen of Vaerſen*
„ aldaer ter marct commende opte ordi-
„ nariſe weecmarct betaelt ſal werden
„ *een blanck* ende opte marct in de ſlach-
„ tijt *twee blancken* op elck beeſt ende
„ op elck ſchaep daer ter marct co-
„ mende *een oortgen* alle t' welck geno-
„ ten ende getrocken ſal werden by de
„ Meeſteren *van Sinte Catharijnen Gaſt-*
„ *huyſe ten behouve van t' ſelve Gaſthuys*,
„ die dat vander Stede wegen vergunt
„ ende gegeven is, des zy wederom de
„ plaetſe

(*) Van deeze oude Poort; wel eer genaamd: *De Blaauwe Poort:* Ook wel de *Duitſche-Poort:* Of anders: *De Rhynsburgſche*, of *Haarlemſche Poort:* kan men zien den Heer Van Mieris in dit Eerſte Deel der Beſchryving deezer Stad, Hoofdſt. III. bladz. 14. en den Burgemeeſter Orlers in zyne Beſchryving, D. I. Hoofdſt. III. bladz. 55.

„ plaetfe aldaer reyn ende fchoon fullen „ houden gelijck des behoort, Ende also „ te [illegible] bevonden wert dat eeni- „ ge [illegible] met hare Beeften „ [illegible] te ftaen op eenige bruggens of „ [illegible] inde Stadt fonder de „ [illegible] opte Beeftemarct. So „ [illegible] dat niemant „ [illegible] Offen of Koebeeften „ binnen de Stadt ofte Vryheyt van dien „ te [illegible] thone fal mogen ftellen „ dan op te voorfeyde geordonneerde „ [illegible] op verbeurte van *dertich* „ *ftuyvers op elck beeft* ten behouve van „ [illegible], Ende ten eyn- „ den [illegible] menichte van Bee- „ ften [illegible] tijt vande ordinarife „ [illegible] in de flachtijt de goede luyden „ [illegible] t'vercopen als copen vande „ [illegible] te beter mogen werden ge- „ [illegible], fo fullen van nu voortaen inde fel- „ ve flachtijt in plaetfe van *eenen dach twee* „ *[illegible]* ter weeck gehouden wer- „ den te weten des *Woonsdachs ende Sa-* „ *turdachs* waer na eenen yegelicken hen „ fal hebben te gedragen.

(*Laager ftond*)

„ Vant t'Raethuys ter poyen voor „ den volcke afgelefen in tegen- „ woordicheyt van Schout, Bur- „ [illegible] ende Schepenen „ der [illegible] *Leyden den* XXVIII. „ [illegible] XVI^c. *Sefthien*,

(*Onder ftond*)

„ In kenniffe van my"

(*was geteekend*)

„ J. van Swanenburch."

En, wat nu nog betreft de andere voordeelen, door de loflyke Magiftraat deezer Stad wel eerder aan dit Gafthuis toegevoegd, waar van insgelyks door den Heer van Mieris ter loops gewag wordt gemaakt; als daar is de verdeeling der verbeurd verklaarde Varkens, die op de Straaten, Kerkhoven, of der Stads [illegible] bevonden werden, tusfchen den Schout deezer Stad en dit [illegible]; welken aangaande men de Keuren, zoo wel van vroeger tyden als van [illegible] 1455., hier voren door my op [illegible] 29*. bygebragt, kan naa[illegible] de verbeurdverklaa[illegible] van dit zelfde Huis) van [illegible] ken Boters, die te licht ter [illegible] amen; en mede van *puifti-ge Boter*, wanneer de Man of Vrouw, dezelve te koop ventende, geen ftroowifch op 't hoofd had; en verders van andere Eetwaaren, ter Markt gebragt en afgekeurd zynde; vindt men, dit een en ander aangaande, in dat Oude, op de gezegde bladzyde aangeweezen, Keurboek, deeze volgende Keuren, welken woordelyk hier in geplaatft te zien ik oordeelde den oudheidkundigen Leezeren niet onaangenaam te zullen zyn: als:

„ *Van butter.*

„ Item alle butter diemen by helften „ ter marct brenct die fel wegen twe „ onfel ponde by XII. ß., ende die but- „ ter jnt gafthuys, ende wye puyfchede „ butter ter marct brocht, die fel een „ wafic opt hooft hebben van ftro, „ terwylen dat hy dair mede ftaet ende „ vercoopt, byder boete van III. ℔. „ ende die butter jnt gafthuys."

„ *Harinck te bruyken.*

„ Item fo wye bynnen Leyden fcoons- „ ken harinck bruyken wil die en fel an- „ ders genen harinck bruyken dan fcoons- „ ken harinck, opten harinck die hy „ bruyct verbuert te wefen ende op een „ boete van XXII. ß."

„ *Noch harinck.*

„ Item wye ander harinck te coop hil- „ de dan fchoonsken harinck dair fel hy „ een teyken op hebben, wyt ende root „ alfo openbaerlic dattet kenlic js, die des „ niet en dede verbuerde den harinck „ ende XXII. ß, ende wat harinck ver- „ buert wart dien felmen jnt gafthuys „ dragen, hier of die heer die driedie1 „ ende die Stede tvierendiel."

„ *Vanden ongauen vleyfch of voghelen.*

„ Item wair yement die enighe voghe- „ len off dat men eeten mach brocht an „ die marct, anders dan gaue ende goet „ die verbuerde XII. ß., ende dat fellen „ die vinders datter belaict wort fel tgaft- „ huys hebben, ende dat fellen die vin- „ ders den ghe recht anbrenghen."

„ Item fo en moet nyemant bynnen „ Leyden vleyfch vercoopen bynnen fy- „ nen huyfe of dair buyten by voeten „ of by pennewairden dan jnder ftede „ halle, dat js beneden jnder ftede „ grote

„ grote huys ende nergent anders, byder
„ boete van XLII ß. ende dat vleyſch ſouden
„ die vinders jnt gaſthuys doen draghen."

„ *Noch voghelen.*

„ Item alle taem voghelen diemen
„ bynnen Leyden doot ter marct brenct
„ die ſelmen den enen voet of ſnyden
„ tot enen teyken wye des niet en dede
„ die verbuerde XII. ß. ende die voghe-
„ len jnt gaſthuys."

Alle welke en meerder andere ſtukken, welker getal genoegzaam ontelbaar is, ons de duidelykſte blyken van de getrouwe vlyt en de geſtaadige oplettendheid, door de Magiſtraat deezer Stad in die dagen aangewend tot behoud van dit Gaſthuis, en tot vermeerdering van deszelfs bloei, aan den dag leggen.

Ook moet ik by al het geen nog al verder door den Heer van *Mieris* in dat zelfde Eerſte Deel zyner Beſchryving van deeze Stad, in het breede op bladz. 169—173. en ook door my in dit *Aanhangzel* op bladz. 1072.—1074. tot lof der Regeering van deeze Stad is aangeteekend wegens de onophoudelyke zorg, door deezer Stads Magiſtraat, tot bevordering van den welſtand van dit Sinte Katarine Gaſthuis, van tyd tot tyd gebruikt, wanneer Zy, zoo wel in vroeger dagen onder de dwingende Graaflyke, als ook daar naa onder de gelukkige, en, alléén door Gods zonderlinge goedheid en genaadige beſcherming, tot op dit tydſtip nog geduurende, Vrye Staats-Regeering deezer Landen; ſteeds met alle haare vermoogens heeft geïeverd, om deszelfs nuttige voorrechten en voordeelige inkoomſten te bewaaren, uittebreiden en te vermeerderen, op dat het zelve, 't geen altyd als een ſieraad deezer Stad is aangemerkt geworden, mogte in ſtand blyven; alhier nog voegen het volgende allezins ſpreekende bewys van deeze Hunner Ed. Groot Achtb. geduurige aandacht op de zaaken van dit Huis; naamlyk: dat, wanneer, omtrent het midden der jongſt afgeloopene eeuw, de Meeſteren en Regenten van dit Gaſthuis, ontdekt hebbende, hoe, daar in het zelve de verderflyke, en den ondergang van alle ſoortgelyke Armhuizen noodzaaklyk naar zich ſleepende, gewoonte, van aan de in het zelve Gaſthuis zynde Conventualen, in plaatſe van alle dezelven geſaamlyk aan eene tafel te ſpyzen, hunne portien uittedeelen, was (op welke wyze, onbekend) ingeſloopen; zulks tot een zeer groot naadeel van het zelve Huis ſtrekte; en verlangende, daarom dit misbruik te weeren en te zien afgeſchaft, het welke zy, naardien deeze gewoonte reeds was verouderd en men vreesde de Conventualen daar van niet gemakkelyk te zullen konnen afbrengen, op hun eigen gezag geenzins durfden onderneemen; zich derhalven tot Hun Ed. Groot Achtb., als welken het opperſte gezag en toezigt over alle de in deeze Stad zynde Godshuizen ſteeds is aanbevoolen, om door derzelver gezag te worden onderſteund, geſtyfd en geſterkt, hebben vervoegd, met een Voorſtel, om, tot in ſtand houding van dit Godshuis, voortaan niet meerder gehouden te zyn aan de Conventualen die voorgemelde, thans gewoonlyke, uitdeeling te doen; maar om alle dezelven, dewelken gezond zyn, te moeten verpligten, om te ſaamen te koomen eeten aan de Tafel, in de Zaalen, welken daar toe geſchikt zullen worden; en dan ook tevens, om het Bier brouwen, 't geen men van ouds gewoon was in dat Huis zelve, ten gebruike der geſaamlyke Inwooneren aldaar, te verrichten, te moogen geheel en al afſchaffen, aangezien, dat zelve, naar bedaard onderzoek, was bevonden, in den tegenwoordigen tyd, meerder naadeels dan voordeels aantebrengen; en om dan mede vervolgens die plaatſe, alwaar men gewoon was zulks te doen, te moogen bekwaamen tot een ruime Eetzaal; als toen door de Ed. Groot Achtb. Magiſtraat, naa dat zy dit der Meeſteren en Regenten voorſtel wel en met alle noodige aandacht had onderzocht en overwoogen, op den tienden July van het jaar 1660. is genoomen een, aan het verzoek dier braave, en voor het voordeel van het hunner zorg aanbetrouwde Godshuis met alle moogelyke vlyt ieverende, Meeſteren en Regenten ten vollen beandwoordend, heilzaam Beſluit, 't welk ik, zoo als het in dien tyd aan die Meeſteren en Regenten werd ter hand geſteld, en ook woordelyk onder my beruſt; alhier inlaſſche:

„ *Extract uit het Burgemeeſteren*
„ *en Gerechts-Daghboeck, aengaende Publycque Zaecken:*
„ *Litt*. D. Fol°.* 289.

„ In de Vergaederinge van Die van de
„ Gerechte voorgedraegen ſynde het
„ Voorſtel van de Meeſteren Regenten
„ van het Catharyne Gaſthuys, omme,
„ in plaetſe van aen yeder der Perſoonen
„ in het voornoemde Huys onderhouden

 „ wer-

„ werdende Syne portie uyttedeylen, „ de gezonde Persoonen te doen eeten „ aan eene Tafel in distincte Zaelen; en- „ de omme tot dien eynde te moogen „ toestellen eene spatieuse Zaele, ter „ plaetse alwaer jegenswoordich werdt „ gebrouwen voor het selve Huys; en „ het Brouwen, als naer het oordeel van „ Luyden hen des verstaende sonder voor- „ deel geschiedende, afteschaffen; zoo „ hebben Die vande Gerechte haer het „ voornoemde Voorstel wel laeten ge- „ vallen, en vervolgens goedt gevonden.

„ Actum den x^den^ July xvi^c^. festich.

(*Onder stond*)

„ My jegenswoordich

(*en was geteekend*)

G. van Hoogheveen."
10. 7. 1660.

Dit nu dus by de Ed. Groot Achtb. Magistraat goedgevonden zynde, hebben ook die zeer waakzaame Meesteren en Regenten van dit Godshuis, bygestaan door de getrouwe hulp der Vrouwen Buiten-Moeders en Regentessen van het zelve, terstond een aanvang gemaakt, om alles, wat tot het dagelyks aanrichten van zoodaanige Eettafels noodig was en werd verëischt, te bezorgen en doen vervaardigen; en ook tevens zich benaarstigd, om al het geen by dit Hunner Ed. Groot Achtb^ns^. Besluit, waar van de uitvoering aan hen werd toevertrouwd, was beraamd en vastgesteld, volgens hunnen pligt daadelyk te doen stand grypen; en dienshalven ook het Bier-Brouwen, zoo als het zelve, gelyk vermeld is, tot hier toe in dit Huis plaats had gegreepen; terstond gestaakt, en wyders met allen iever alles, wat tot het Bier-brouwen behoorde, afgebrooken en uit den weg geruimd; en vervolgens dat Vertrek, alwaar men het zelve verrichtte, bekwaam gemaakt tot een zeer ruime Eetzaal; waar naa zy, alles vervaardigd en in een behoorlyke orde gebragt zynde, het verdere van dit voor het Gasthuis zoo nuttig en tot in stand houding van het zelve allezins dienstig Besluit hebben ter uitvoer gebragt; met de voorgemelde thans plaats hebbende uitreiking van spysportien opgehouden; de noodige Eettafels aangericht; en de gesaamlyke Conventualen genoodzaakt, om aan dezelven, op den door hen vastgestelden tyd, te koomen spyzen en de maaltyd houden; zoo als dit dan ook niet alleen toen in een zeer goede orde heeft stand gegreepen; maar zelfs, geduurende een geruimen tyd van zeer veele jaaren, tot groot voordeel van dit Godshuis, is in gebruik gebleeven: immers my, die dit thans schryve, geheugt het zeer wel en klaar, dat ik, verscheide maalen, zoo wel in dit Katarine-Gasthuis; als ook in het verëenigde Lieve-Vrouwe- en Elizabeths-Gasthuis; heb gezien de Conventualen, in die beide Huizen elk in den haaren, zittende te saamen in de Eetzaalen aan een Tafel te spyzen, naa dat zy alvorens, terwyl de spys uit de Keuken door de Bienden van die Huizen in Tinnen Kommen of Bakken werd opgedraagen, door het luiden van een Klokje daar toe waren genoodigd en te saamen geroepen; en dat zulks alles zeer geschikt en in eene goede orde toeging: en het is niet alleen, dat my, die in myne jeugd zeer dikmaals geleegenheid heb gehad, om in beide deeze Gasthuizen te koomen, zulks zeer duidelyk geheugt; maar ik ken nog meerder Lieden, dien, thans nog alhier leevenden, schoon nog niet gekoomen zynde tot dien ouderdom, den welken ik door Gods gunst reeds bereike; dit mede zeer wel geheugt, dat zy de gemelde Conventualen te saamen aan een Tafel zittende maaltyd te houden meerder dan éénmaal, en dus op onderscheide tyden, hebben gezien: hoewel zulks naaderhand wederom, tot een merkelyk naadeel van die Gasthuizen, is in onbruik geraakt, en daar voor in die Huizen op nieuws het dagelyks uitreiken der spysportien aan ieder der Conventualen, naar de voorgemelde afgeschafte gewoonte, wederom ingevoerd geworden; zoo als dit dan ook nog ten huidigen dage in dit Gasthuis plaats heeft; van welke verandering de reedenen niet tot myne kennis zyn gekoomen; terwyl het echter ontwyfelbaar is, dat, indien daar tegen niet wordt voorzien, zulks, nu of dan, den geheelen ondergang van dit Gasthuis zal naar zich sleepen; gelyk men dit reeds in het verëenigde Lieve-Vrouwe- en Elizabeths-Gasthuis heeft ondervonden, zoo als straks nog naader zal blyken.

De Heer Fr. van Mieris, op bladz. 173. van het Eerste Deel zyner Beschryving van deeze Stad, gemeld hebbende, dat in de Vergaaderkaamer der Heeren Meesteren en Regenten, welken de bestiering van dit Sinte Katarine Gasthuis is aanbevoolen, gevonden worden drie Tafereelen met de afbeeldzels der Heeren, welken dit Huis in verschillende tyden

den hebben geregeerd; doch, verzuimd [illegible] iets meerder wegens die [illegible] Tafereelen daar by te voegen; [illegible] met [illegible] zyn, [illegible] zins [illegible] te zien beschreeven. Het oudste deezer drie Tafereelen, [illegible] door den [illegible] de Vos in den jaare 165[illegible], is hoog vier voeten en zeven duimen en [illegible] [illegible] dig, om [illegible] [illegible] der vyf [illegible] en Regenten; [illegible] Rentmeester; [illegible] Gasthuis [illegible] stel[illegible] zyn ge- [illegible] tot de [illegible] eene levensgroote gedaante zittende aan eene tafel, aan welker hooger eind de Preses of Voorzitter van dit Collegie is geplaatst in een Armstoel, terwyl de overige Heeren, op gewoone stoelen, in hunnen rang volgen. De Heeren Meesteren en Regenten van dit Gasthuis nu waren, in dien tyd, deezen:

Pieter Henrikez. van Gooten; dewelke in dit zelfde jaar, naa dat dit stuk was afgemaakt, afgestorven werd.
Claas Jacobsz. van Assendelft.
Mr. Simon van Leeuwen.
Mr. Hieronymus de Backere.
Arnold Heüssen.

terwyl het Ampt van Rentmeester werd bediend door den Heer [illegible]. — Het andere Tafereel vertoont de portraitten der Heeren Meesteren en Regenten, en van den Heer Rentmeester, welker zorg dit Gasthuis in den jaare 1[illegible] was aanbevolen; naamlyk de Heeren

Cornelis Sprong, Vry Grond-Heer van Hoogmade.
Pieter Vromans; dewelke in dit zelfde jaar, dit stuk zynde voleind, overleed.
Nicolaas Poock.
Mr. Nicolaas van Leeuwen.
Mr. Cornelis Schrevelius.

zynde in dien tyd Rentmeester van het zelve Huis de Heer Mr. Antony van der Werf. Dit Tafereel is insgelyks vry wel gemaakt door den niet onbekwaamen Portraitschilder Wilhelmus de [illegible]; en is hoog vier voeten en vier duimen en breed [illegible] en [illegible]. — [illegible] ten [illegible] en de Heeren [illegible]

Mr. Nicolaas Poock.
Mr. [illegible]
[illegible]
[illegible]
Jan Sandra.

terwyl als toen de Heer Mr. Jacob van der Meer, Heer van [illegible], het Rentmeesterschap bekleedde. [illegible] schoone Schildery, [illegible] Schoorsteen is geplaatst, en [illegible] voeten en zes duimen en [illegible] voeten en twee duimen, [illegible] de vyf Heeren Regenten, [illegible] levensgroote gedaante tot [illegible] getekend, verbeeld zittende [illegible] tafel met een groen kleed gedekt, ieder van hen in eene byzondere houding: aan 't hoofd zit de Heer Poock; en naast deezen, ter rechter hand, de Heeren [illegible] en Van Tol; en, ter linker hand, de Heeren van [illegible] en Sandra: en voor de tafel [illegible] [illegible] Dit [illegible] zyn [illegible] perfect van den zeer vermaarden Heere Frans van Mieris, die [illegible] Schilder en een uitmuntend [illegible] ver was; en zich [illegible] der nutte Weetenschappen [illegible] ken roem heeft verworven, [illegible] ook aan zyne geleerde [illegible] behalven [illegible] en nuttige Werken, de [illegible] der Handvesten, Privilegien, [illegible] en andere [illegible]; als [illegible] geschiedenis der Beschryving van deeze Stad te maken heeft.

By [illegible] deeze Heer van Mie-

ris in dat gedeelte zyner Befchryving op bladz. 178., onder de befchryving van het Sinte Cecilie Gafthuis, of Dolhuis, 't welk eigenlyk, volgens zyne eerfte inrichting, als een Hospitaal of Ziekenhuis moet worden aangemerkt; en, met het Sinte Katrine Gafthuis vereënigd zynde, ook uit eene zelfde beurze onderhouden en door dezelfde Meefteren en Regenten en Mevrouwen Buiten-Moeders en Regentesfen beftierd wordt; gelyk men dit alles breeder kan naazien in de gemelde Befchryving, bladz. 163.—179. en in dit myn Aanhangzel bladz. 1067.–1080.; aanteekent wegens het inftellen van het *Collegium Practicum in de Medicine*, moet ik dit nog voegen, dat het zelve is ingefteld in den jaare 1636. Dit toch vinde ik ergens vermeld in deezer voegen: *Practicum Collegium est institutum sub* D. OTHONE HEURNIO & D. EWALDO SCHREVELIO, *Medicinae Practicae Professoribus anno* 1636. Wat nu ontrent dit *Collegium Medico-Practicum* eertyds heeft plaats gehad; en hoe aan de Meefteren en Regenten van deeze Gafthuizen, tot vergoeding der fchaade, welke aan deeze Huizen door die Inftelling werd toegebragt, op derzelver wel gegrondde klagten, door de Heeren Curateuren van 's Lands Univerfiteit alhier en derzelver Amptgenooten de vier Heeren regeerende Burgemeefteren deezer Stad, by hunne Refolutie van den 8. November des jaars 1666., werd toegeftaan een fomme van Eenhonderd en twintig gulden, door den Heer Rentmeefter der Univerfiteit jaarlyks aan de Meefteren en Regenten dier Gafthuizen deswegens te betaalen; is door den welgemelden Heer van Mieris op bladz. 179. duidelyk, doch zeer beknoptelyk, verhaald; waar by Hy dan tevens heeft gevoegd een naader Befluit van welgemelde Heeren Curateuren en Burgemeefteren, by het welk, ten voordeele van de Geneeskundige Oefeningen en ten grooten nutte der Leergierigen, dewelken mogten verlangen, om, naa het volbrengen hunner Academiefche ftudien, ook hunnen Evennaaften van dienft te zyn; eenige naadere en bepaalder fchikkingen, tot het houden van de *Exercitia Practico-Medica*, naa alvorens met alle moogelyke naaukeurigheid te hebben opgenoomen het Hospitaal of Gafthuis deezer Stad, in het welke eenige arme Zieken of Gekwetften zouden konnen werden geplaatft; en naa daar over tevens te hebben gehoord de oordeelkundige gedachten van den Hooggeleerden Heere Profeffor Lucas Schacht; in gevolge van deezes wydvermaarden Mans fchranderen en doorzigtigen raad; met gemeen overleg der Heeren Meefteren en Regenten van dit Godshuis; zyn gemaakt geworden; en welke, voor de behoeftige kranke menfchen zoo heilzaame, en voor de leergraage jeugd zoo voordeelige, fchikkingen by dat Befluit zyn voorgefchreeven. In welk jaar nu deeze naadere fchikkingen zyn gemaakt, zulks heeft de Heer van Mieris, by het mededeelen van dit Befluit, verzuimd te melden, en heb ik mede geen geleegenheid gehad om te verneemen: doch, dit is zeeker, dat dezelven zyn beraamd tusfchen het jaar 1673. en het jaar 1689., in welk laatftgemeld jaar de welgemelde zeer beroemde Heer Profeffor Lucas Schacht, op den 10. Maart, is overleeden; terwyl de Heer Hieronymus van Beverningk, Heer van Oud-Teylingen; (anders genaamd: Lokhorst) Raad, Schepen en Burgemeefter der Stad Gouda, &c. &c., in dien tyd één der Curateuren van deeze 's Lands Univerfiteit, aan wiens wys en voorzigtig beleid men deeze loflyke fchikkingen fchynt voornaamlyk te moeten dank weeten, eerft in den jaare 1673. tot dien luifterryken poft werd bevorderd. Deeze, in onze 's Lands Gefchiedenisfen genoeg bekende en alom geroemde, Man, één van de Staatkundigfte en fynfte vernuften van de zeventiende Eeuw; en (naar der beften oordeel) van alle de geenen, welken ooit in dienft deezer Republiek, vooral in het gelukkig uitvoeren van aanzienlyke Gezantfchappen, zyn geweeft; begreep zeer wel, van welke byzondere nuttigheid een openbaar Hospitaal, of Ziekenhuis, in 't welk de arme Kranken en Gekwetften worden geherbergd, en hun alle noodige hulp in hunne ziekten en ongemakken wordt toegebragt, aan onze Univerfiteit zoude zyn, naardien in het zelve de Zieken en Gekwetften konden worden behandeld door daar toe benoemde Profesforen aan de Univerfiteit, in het byzyn van hunne Leerlingen en der Studeerende Jeugd, welken dus werden onderweezen, by het behandelen deezer ongelukkige menfchen, in der ziekten kenteekenen, voorteekenen, geneeswyzen, en al wat verder noodig is, om eene grondige kennis van derzelver kwaalen en van de aantewenden geneesmiddelen te bekoomen; op dat zy dus met een goed gevolg de *Practyk der Medicynen*, tot heil van het ongelukkig menfchdom, zouden konnen oefenen, zonder genoodzaakt

zaakt te zyn van zich naar vreemde Landen te begeeven, om aldaar van des kundigen die Beöefenende Geneeskonst, welke te weeten hun ten hoogsten noodig is, te leeren; of anderzins veele ongelukkige lyders aan hunne onkunde opteofferen: en, naardien 'er nu, zoo als straks gemeld is, reeds voor veertig jaaren alhier de grondslag tot eene zoodaanige Instelling was gelegd, verlangde Hy daar op verder voort te bouwen, waartoe dan dit naader Besluit eene zeer bekwaame aanleiding konde geeven, vermits de daar by gemelde goede schikkingen, alleenlyk by provisie, werden gemaakt, zoo dat dezelven duidelyk schynen aan te wyzen, dat men, des moogelyk, voorneemens was, om zulks alles van een nog algemeener nut te maaken en dus deeze Instelling uittebreiden. Dit toch was (buiten twyfel) het heilzaam oogmerk van deezen Grooten Man, die allezins het welzyn van deeze vermaarde 's Lands Universiteit betrachtte; op allerleye wyzen en met alle zyne vermoogens haaren bloei poogde te bevorderen; en dus het luisterryk Ampt van Curator met allen lof bekleedde. Het is maar te bejammeren, dat Hy dit zyn pryswaardig voorneemen niet heeft moogen ter uitvoer brengen, 't welk Hem waarschynlyk alleen de dood heeft verhinderd. Want, schoon het wel waar is, dat Hy dit hoogaanzienlyk Ampt van Curator, geduurende den tyd van zeventien jaaren, heeft bekleed, als zynde daar toe aangesteld in het jaar 1673. en overleeden in het jaar 1690.; zoo is dit ook tevens waar, dat Hy, als een zeer kundig Staatsman, in de gewigtigste Onderhandelingen van deeze kleine, eertyds magtige en gevreesde, en (Gode zy dank!) tot nog toe Vrye Republiek der Verëenigde Neederlanden met de magtigste Vorsten van Europa, in alle dewelken men zyn dienst tot welzyn van den Lande ten uiterften noodig had; niet alleen te voren; maar ook naa het jaar 1673.; is gebruikt geworden; waar door Hy werd belet, om de zaaken der Academie zoo te behartigen, als Hy wel wenschte; en ook niet eerder, dan in den jaare 1679., de rust van de behandeling der algemeene Lands zaaken, naar dewelke Hy zoo langen tyd had gehaakt met een ernstig voorneemen, om zich geheel en al aan de Letterōefeningen, dewelken Hy ten hoogsten beminde, over te geeven en tevens al zyn vlyt tot bevordering van het welzyn deezer onze Academie te besteeden; heeft konnen bekoomen; wanneer Hy dan ook, voornaamlyk, zich daar op heeft toegelegd, om alles, wat Hy oordeelde tot vermeerdering der grootheid en voortreflykheid deezer Universiteit, dewelke Hy trachtte boven alle andere Academien te doen uitmunten, te konnen dienen; naar zyne uiterste vermoogens by te brengen en, zoo veel in Hem was, uittewerken: zoo dat het my zelfs niet onwaarschynlyk voorkoomt, dat dit opgemelde Besluit tot de bepaaling der naadere schikkingen ontrent het *Collegium Medico Practicum* nog wel eenigen tyd naa het jaar 1679., toen deeze Groote Staatsman zich pas tot de Academiesche zaaken met eenen aanhoudenden ernst konde verleedigen, zal zyn genoomen. — Men mag over deezen zoo Grooten Man, dewelke, gebooren zynde te Gouda op den 25. April 1614., sterft op het Huis te Teylingen, in de naabyheid deezer Stad Leyden geleegen, op den 30. October 1690.; en werd begraaven te Gouda, in een marmere Kapel aan de Zuidzyde van 't Choor der Groote of Sint Jans Kerk; en den welken naaderhand de wydberoemde Joannes Georgius Grævius met een Grafschrift, waardig 's Mans groote verdiensten, heeft verëerd, zoo als men dit nog tot op den huidigen dag aldaar leest; naazien Mr. de Wicquefort dans son Livre, intitulé: L'Ambassadeur & ses Fonctions; Part. II. pag. 296. & 297.; Mr. P. Bayle dans sons Dictionaire Historique & Critique; Tom. I. sur cet Article: Jac. Kok in zyn Vaderlandsch Woordenboek, D. VI. op dit Artikel: en verders meerder andere Geschiedschryvers. — Ten einde nu den gunstigen Leezer een te klaarder begrip van deeze zoo nuttige Instelling, en wel inzonderheid van de daar ontrent gemaakte naadere schikkingen, dewelken ik straks heb gemeld, te doen erlangen, zal ik alhier een kort verhaal doen, zoo van de geleegenheid dier tot een Hospitaal geschikte verblyfplaatsen der Zieken; als van het geen ontrent de behandelingen der zelven en het onderwys by die geleegenheid aan de Academiesche Jeugd door de Heeren Professoren, daar toe by de Heeren Curateuren en Burgemeesteren benoemd, gegeeven, plaats had: gelyk dan ook deeze Instelling al spoediglyk, naa het neemen van dit meërgemeld heilzaam Besluit, heeft plaats gegreepen, en ook nog een geruimen tyd daar naa geduurd: dus toch vindt men, dat in den jaare 1704. de zeer beroemde en alom vermaarde Professoren Godefridus Bid-

loo en Fredericus Decker, als daar toe door de Heeren Curateuren en Burgemeesteren benoemd, zich ten dien einde alle dagen, uitgezonderd den Zondag, hebben verleedigd, om in dit Gasthuis de daar gebragt zynde Zieken te bezoeken en aldaar hunne Leerlingen, of Studenten, te onderwyzen in de kennis der ziekten, haare oorzaaken en geneezing, op dat dezelven dus mogten worden gebragt tot het beoefenen der Practyk; terwyl zy dan ook tevens in alle zoodanige geleegenheden, in dewelken zy zulks nuttig oordeelden, en meenden tot duidelyker en beter onderwys der Studenten te konnen strekken, de Lichaamen der in dat Huis overleeden persoonen voor de Studenten openden, om de oorzaaken der ziekten naa te speuren en dus (zoo veel moogelyk) ten klaarsten alles open te leggen en aan te wyzen. Gelyk dan ook, naa het overlyden van deeze beiden zeer geleerde Heeren, welker eerstgemelde stierf in den jaare 1713. en laatstgemelde in den jaare 1720., deeze last door Heeren Curateuren en Burgemeesteren aan twee andere Heeren Professoren is opgedraagen en aanbevoolen; en wel eerst aan den beroemden Professor Herman Boerhaave; en naderhand, nevens Hem, aan den vermaarden Heer Professor Herman Oosterdyk Schacht, door welker Heeren aanhoudende vlyt (zoo als wy straks dit nog eenigzins naader zullen aanwyzen) deeze heilzaame en hoogstnoodzaaklyke onderwyzingen tot een algemeen nut van het Menschdom, volgens haare loflyke Instelling, tot op ontrent de helfte deezer loopende Eeuw, aldaar hebben plaats gehad: zoo dat zulks nog zeer veele menschen; en onder dezelven inzonderheid nog zeer veele bejaarde Medicynmeesters, zoo hier in deeze Stad, als elders in andere Steden, Vlekken en Dorpen, niet alleen in deeze onze Republiek; maar ook in andere vreemde Landen; woonende; en in die gelukkige tyden dat onderwys alhier genooten hebbende; zeer wel zal geheugen — Onder de zes Zaalen nu, welken, volgens het door den Heer van Mieris aangeteekende, door de Meesteren en Regenten van dit Godshuis zyn aangelegd, zyn 'er twee tot dit hier gemelde einde geschikt geworden, dewelken, zynde ongemeen ruime en zeer luchtige Boven-Vertrekken, ook nog, tot op heden, met den naam van *Zieken-Zaalen* bekend zyn. Dezelven zyn geleegen ter linker zyde van eene zeer groote luchtige Binnenplaats van dit Huis, op dewelke men door de geslootene Voorpoort van het Huis koomt; en welke Binnenplaats ook is voorzien van een goeden en bekwaamen Tuin, 't geen met den anderen geen onaangenaame vertooning maakt. Men klimt naa dezelve Zieken-Zaalen langs eenen breeden Hartsteenen Trap, den welken men ziet aan het einde van dezelve Binnenplaats. Beide deeze Zaalen zyn naast elkanderen geleegen, en hebben voor den ingang in dezelven een ruim luchtig poortaal, uitzigt hebbende op de gezegde Binnenplaats en ook op den daar zynde Tuin, en voorzien rontom met bekwaame zitbanken, ten dienste dier Zieken, dewelken, wanneer zy tot zoo verre hersteld zyn, dat men hun het genot der open lucht kan toestaan, zich alsdan daar van konnen bedienen. Op elke deezer beide Zaalen, welker eene is ten gebruike der zieke Mannen, en de andere der zieke Vrouwen; zyn zes Bedsteeden, geschikt ten dienste der Zieken, dewelken aldaar, in die dagen, op het verzoek der Stads Doctoren, die door de Magistraat zyn aangesteld, om de Arme en behoeftige persoonen, dewelken met krankheid of met andere pynelyke lighaams ongemakken of wonden bezocht zyn, voor zoo verre het bezorgen van alle die kwaalen of ongemakken tot de konst der Medicynen, of Geneeskunde, behooren, (want voor het geene de Heelkonst betreft, daar toe zyn byzondere Stads-Chirurgyns, of Heelmeesters, ten dienste der Armen, aangesteld) te bezoeken en op alle wyzen met hunne hulpe bytestaan, op dat dezelven, onder de meedewerking der goede Voorzienigheid, tot voorigen welstand moogen worden hersteld; en op het daar op gevolgd bevel van de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren deezer Stad, van tyd tot tyd werden gebragt. Hier toe nu werd alleen vereischt een getuigenis van den Stads Doctor, die den kranken behandelde, waarby hy verklaarde, dat deezen zynen lyder, door hem by naame en woonplaatse omschreeven, was een persoon, allezins dienstig en geschikt voor het *Collegium Medico-Practicum*; en dat hy Stads Doctor daarom aan de Ed. Groot Achtbaare Heeren Burgemeesteren verzocht, dat deezen lyder mogte worden overgebragt in het Cecilie-Gasthuis alhier; op welke Verklaaring en daar by gevoegd verzoek dan ook aanstonds door Heeren Burgemeesteren werd afgegeeven een ordre, door eenen der Secretarissen deezer Stad geteekend, van

van deezen woordelyken inhoud: *De Burgemeesteren ende Regeerders der Stad Leyden, hebben goedgevonden by desen, Dat —— Ziek leggende op de —— sal werden ingenomen in een van de twaelf Bedsteden in de* Mans of Vrouwen *Siecke-Zaal in het Cecilien Gasthuys. Des ten oirkonden desen door last van de Burgemeesters ende Regeerders voornoemt, onderteyckent op den ——* (Onderstond) *By my* (en werd door éénen van de Secretarissen der Stad onderteekend). Op deeze wyze nu heeft men in voorige tyden gehandeld met de persoonen, dewelken met zwaare aanhoudende ziekten werden bezocht, en, wegens armoede buiten alle vermoogen zynde, noodzaaklyk ten kosten van het Publiek moesten worden bygestaan; en zulks te meerder, wanneer die ziekten door de Stads Doctoren werden geöordeeld te zyn van een byzonderen aart, zoo dat, dezelven door de Heeren Professoren wordende behandeld, en tevens aan de Studenten in de Mediçynen een onderwys wegens dezelven, zoo nopens de voorteekenen, kenteekenen, aart, geneeswyze, en middelen; als anderzins, gegeeven; daar uit een zeer groot nut voor alle leergierige Jongelingen konde gebooren worden: en hoe groot dit getal van zulke Arme Kranken; van tyd tot tyd, zy geweest, kan duidelyk uit de als nog voor handen zynde spreekende bewyzen blyken, dat 'er, in den laatsten tyd van deeze loflyke, en met zoo veele wysheid en doorzigt van onze braave het menschdom lievende Voorvaderen ingestelde, gebruiken, binnen den tyd van minder, dan negen, jaaren, en zulks wel seedert den 18. September 1736. tot op den 4. May 1745., een getal van Eénhonderd en Zestien persoonen, zoo wel Mannen als Vrouwen, op dien voorgemelden voet in dit Gasthuis zyn ingekoomen en in die gemelde Zieken-Zaalen gehuisvest; en verders door de Heeren Professoren, daar toe by de Heeren Curateuren en Burgemeesteren benoemd, in hunne ziekten bezocht en tevens, als geschikte onderwerpen van het nuttige *Collegium Medico-Practicum*, behandeld geworden; zoo dat veelen van dezelven tot voorige gezondheid zyn hersteld; en anderen, welker kwaalen, uit deeze of geene oorzaaken, onherstelbaar werden gevonden, den gewoonen tol der natuur hebben betaald: en is, geduurende dien tyd, deeze inneeming in dit Gasthuis geschied telkens alléén op het afzonderlyk getuigenis van de in dien tyd als Stads-Doctoren de Arme Kranken bediend hebbende Heeren Mediçinae Doctores; Bartholomeus Keerwolff; Johannes de Water; Conradus Zumbag de Koesfelt; Johan Alexander Pla; Cornelis van Reverhorst; en Andreas le Pla; van welke zes genoemde Heeren de vier eerstgemelden reeds voor eenigen tyd en de naastlaatstgemelde onlangs, te weeten op den 18. April van dit jaar 1783., zyn overleeden; terwyl de laatstgemelde, thans nog in leven den lyve zynde, voor zich eene gelukkige Mediçynsche Practyk oefent; wiens Persoon en Huis wy verders Gods zeegen in eene ryke maate toebidden! Deeze, in die twee Zieken-Zaalen dus overgebragte en bezorgde, behoeftige kranke Menschen werden, in het jaar 1736. en vervolgens, (op dat ik alléén van deeze laatste jaaren, tot welken het geheugen van veele nog leevende Ingezeetenen deezer Stad; als ook van verscheiden de Practyk der Mediçynen thans nog gelukkiglyk oefenende *Medicinae Doctores*, dewelken in hunne jeugd dit alles tot hunne oefening hebben bygewoond; spreeke; en dus het verdere der voorige jaaren stilzwygend voorby gaa) met alle waare menschenliefde tweemaal in ieder week, op de daar toe gestelde tyden, bezocht; en met alle moogelyke aandacht, welke hunne groote kunde medebragt, behandeld door de Hooggeleerde Heeren *Herman Boerhaave* en *Herman Oosterdyk Schacht*, de grootste Mediçynmeesters van hunnen tyd, en in die dagen onder de eerste Lichten, waarop onze Hollandsche Academie, de alom vermaarde en luisterryke binnen de muuren deezer myne Vaderstad geplaatste Hoogeschool; zich mogt beroemen; met toestemming van allen, welken hunne waare verdiensten te recht bekend zyn, te tellen (*). Dee-

(*) Hoe groot was in dien tyd de glans van deeze Hollandsche Universiteit, in dewelke men aldaar, nevens meerder anderen zeer geleerde Mannen, mogt ontmoeten deeze boven allen lof verre verheeven Mannen; *Johannes Jacobus Vitriarius*; *Hermanus Boerhaave*; *Hermanus Oosterdyk Schacht*; *Bernhardus Sigfried Albinus*; *Petrus Burmannus*; *Gulielmus Jacobus 's Gravesande*; en *Albertus Schultens*; welken allen, ieder in dien tak der schoone weetenschappen, dien Hy voor zich, als zyn hoofdwerk, had verkoozen, zoo verre boven hunne Tydgenooten uitmunteden, dat Zy, genoegzaam met eene alge-

ze beide wydvermaarde Mannen hadden te famen, met onderling overleg en genoegen, deeze schikking gemaakt, dat ieder van hen deezen post, drie maanden achter den anderen, zoude waarneemen; en als dan wederom door den ander van hun beiden vervangen worden; en zoo vervolgens by beurtwiffeling van drie maanden tot drie maanden. Op die door hen gestelde tyden en uuren vervoegde zich ook naa die Zieken - Zaalen een zeer groot aantal der in de Mediçynen alhier studeerende Academiesche Jeugd, om aldaar de wyze Lessen van deeze hunne groote Meesters te hooren, en in de Practyk der Mediçynen onderweezen te worden; gelyk dan ook als nog in die Zaalen rontomme worden gevonden zeer ruime eenigzins verheeven Galderyen, voorzien met leuningen, op den welken zich die Studenten plaatsten, en dat wel telkens in eene zoo groote meenigte, waar over men zich thans grootelyks zoude moeten verwonderen; en ook zeer veelen in deeze dagen, welken dien heerlyken bloeityd onzer Academie nooit hebben gezien, genoegzaam ongeloofl yk zoude voorkoomen. By die gelegenheid vervoegde zich de Heer Professor aan elke bedsteede, om den toestand van den daar in leggende Zieken te onderzoeken, wanneer Hy tevens aldaar over den staat, waar in zich ieder Lyder bevond, en over deszelfs ziekte; mitsgaders over alles wat tot dier ziekte grondige kennis, goede behandeling, en eene gelukkige geneezing van den Kranken konde dienstig zyn; aan de Studenten openbaare lessen in de Practyk der Mediçynen gaf en den Kranken de noodige Geneesmiddelen voorschreef, dewelken Hy niet alleen aan zyne Studenten opgaf; maar ook somtyds wel een en ander derzelven, welken Hy oordeelde daar toe het meest gevorderd en het best geschikt te zyn; of die Hem bekend waren, als eerstdaags met de Doctoraale waardigheid te zullen worden veréérd; tot zich aan de bedsteede riep, op dat deeze zelfs den Lyder
mogte

meene stemme der geleerde Wereld, voor de grootste Mannen van hunnen tyd werden gehouden; en dies ook hunne groote naamen der onsterflykheid zyn toegewyd! Toen verhefte onze Leydsche Academie haar doorluchtig hoofd boven alle andere Hoogeschoolen, welken, zoo binnen deeze Republiek als in andere Landen, werden gevonden! Ja; de grootheid van haaren luister overtrof toen zoo verre den luister der overige bekende Academien, als de glans der Zonne in heerlykheid overtreft den glans van alle de andere Hemellichten! Schoon men toch in dien tyd ook zeer groote en doorgeleerde Mannen op andere, zoo binnen- als buitenlandsche, Academien mogt ontmoeten: schoon men ook in volgende jaaren op andere Academien waarlyk verscheide zeer voortreflyke Mannen heeft gevonden; en nog heden ten dage vindt, op welken die Academien met allen recht zich moogen verheffen: Ja; schoon ook deeze onze Hollandsche Academie inzonderheid zich daar op mag beroemen, dat Zy van tyd tot tyd met de in alle takken van geleerdheid uitmuntendste Mannen steeds heeft moogen praalen; ja; nog zelfs tot op deezen tyd praalt, zoo dat Zy zelfs daar in voor geene andere Hoogeschool behoeft te wyken; zal men (zoo ik meene) echter, en hier en elders, te vergeefs naa een zoodaanig tydstip zoeken, in 't welk een zoo vermaard zevental van groote en wyze Mannen, allen in hunnen tyd de eerste flonkerstarren der schoone en beschaavende Weetenschappen, te gelyk aan eenige Academie geleerd hebben! In die dagen (gelyk ook reeds eenige jaaren te voren) was deeze Leydsche Universiteit in haaren grootsten bloei: Men vond 'er toen wel een dubbeld (zoo niet meerder) getal van de thans alhier studeerende Jeugd! Ja; men mag zeggen; *Het krielde in die jaaren te Leyden van Studenten!* Hoe aanzienlyk was ten dien tyde het getal der Edelen, Baronnen, Graaven, Prinçen en andere Heeren van den eersten rang, en uit de voornaamste, ook zelfs uit de eerste en oudste Vorstelyke, Huizen van het wyduitgestrekt Duitsche Keizerryk en van alle de daar in geleegen en daar aan grenzende grooter en kleiner Vorstendommen gesprooten, welken men van tyd tot tyd alhier onder de Academiesche Jeugd mogt ontmoeten; en die zich herwaards begaaven, voornaamlyk, om de zoo Openbaare als Byzondere Lessen van den *Grooten Vitriarius* te hooren, en door Hem in de grondige kennis der Duitsche Ryks - Wetten, Vryheden, Rechten, en Voorrechten, zoo algemeene als byzondere, getrouwelyk en met eene ronde ongeveinsdheid (naardien geene vreeze voor Vorstelyk ongenoegen; noch ook eenig Vorstelyk Gebod; Hem in deeze Vrye, en daarom gelukkige, Republick konden verhinderen, om alle dezelven, naar de zuivere en eenvoudige waarheid, met alle moogelyke klaarheid en zonder eenige vleyery, open te leggen en te ontvouwen) onderweezen te worden, op dat Zy dus ten allen tyde, wanneer het eens eenig Opperhoofd des Duitschen Ryks mogte gelusten, 's Ryks Voorrechten en Vryheden aanteranden, om, dezelven met voeten treedende, willekeurlyk over alles te heerschen, (dit toch is meest aller Vorsten, grooten en kleinen, eigenaartig karakter, dat Zy, met vertrapping van alle der Landen en Ingezeetenen rechten en gerechtigheden, steeds poogen naar hun eigen goeddunken te regeeren) zouden in staat zyn, om zulks tegen te gaan en alle dezelve Ryks - Wetten, Vryheden, Rechten en Voorrechten man-
moe-

mogte onderzoeken; zyn kwaal beöordeelen; dien de noodige Geneesmiddelen voorfchryven; en dus, onder het opzigt van zynen grooten Leermeefter, een blyk van zyne kunde en vorderingen in de oefening der Geneeskonft aan den dag brengen. Wanneer nu de Profeffor alle de aldaar zynde Zieken had bezocht, en daar over zyne onderwyzingen voleind, zoo was Hy, van de Zieken-zaalen aftreedende, ook meeftyds, immers zoo verre als Hy zulks noodig oordeelde, gewoon, om zich, gevolgd van alle zyne Toehoorders, te vervoegen naa de woonhuizinge van den Binnenvader en Binnenmoeder van dit Gafthuis, en, zich aldaar in een der Vertrekken van dat Huis hebbende begeeven, aan die Binnenvader of Binnenmoeder optegeeven, van welke fpys en drank en andere noodwendigheeden deeze door Hem bezochte Lyders behoorden te worden voorzien; aan welke voorfchriften dan ook daadelyk werd voldaan. — Dusdaanig nu was in die gelukkige dagen de trouwe zorg voor deeze behoeftige Kranken, 't welk, behalven het goede, 't geen die arme Lyders in hunnen ongelukkigen toeftaud daar door genooten; nog daarenboven van een ongelooflyk en onwaardeerbaar nut voor de op de grondige kennis der Geneeskonft, om dezelve te eeniger tyd tot welzyn van hunne Medemenfchen en tot hun eigen voordeel te konnen oefenen, zich met allen iever toeleggende leergierige Jeugd, moet zyn geweeft, en dus in allen opzigte aan het wys en menfchlievend oogmerk van de doorzigtige Inftelleren deezer zoo heilzaame oefeningen hebben beandwoord; zoo als dit door niemand, met eenig gezond verftand en goed oordeel begaafd, immermeer (gelyk ik vertrouwe) zal konnen worden in twyfel getrokken. Deeze oefeningen bytewoonen waren ook de Stads Doctoren en Chirurgyns verpligt, zoo, om in des noodige gevallen, den Profeffor, wanneer Hy zulks vorderde, te helpen en by te ftaan; als om uit die Leffen voor zich eenig nut te trekken; terwyl hun ook nog daar voor jaarlyks eene zeekere eerbelooning van wegen de Univerfiteit werd toegelegd. Behalven deeze opgemelde *Zieken-Zaalen* vindt men ook nog in dit zelfde Sinte Cecilie-Gafthuis, naaby den ingang der Voorpoorte ter linker zyde, een

moedig, als Vrye Staaten des Ryks betaamt, te verdeedigen! Hoe meenigvuldig waren ook toen, niet alleen de nabuurige Engelfchen, Scotten, en Ieren; maar ook de Vreemdelingen uit alle andere Natien; dewelken zich van tyd tot tyd in een zoo groot getal, dat het bynaa ontelbaar mogte worden genoemd, van hun Vaderland verwyderden, en zulks wel voor veele jaaren; voornaamlyk, om door de onwaardeerbaare Leffen van den *Grooten Boerhaave*, wien men thans zoo wel, dan eertyds aan den onvergelykelyken *Hippocrates*, den eernaam van den *Prins der Mediçynmeefteren* mag toeleggen; in alle de deelen der Geneeskunde; en dus in de grondigfte kennis der Mediçynen; te worden onderweezen; wanneer zy tevens mogten bywoonen de zoo Openbaare als Byzondere Leffen van de zoo uitmuntende *Albinus* en *'s Gravefande*, welker deeze in de Natuurkunde en Wysgeerte (ook zelfs naar 't eigen oordeel van den *Grooten Newton*, wiens naam alleen allen waaren Geleerden een reinen eerbied inboezemt) en geene in de kennis der Ontleeding des Menfchelyken Lighaams, en alles, wat daar toe behoort, en tot de Heelkonft eenige betrekking heeft, (naar het befcheiden en onpartydig oordeel van allen des kundigen) allen andere, in deeze Weetenfchappen ervaren en beroemde, Mannen zoo verre in kunde hebben overtroffen, als het fchoone zonnelicht het flaauwe kaarslicht in helderheid te boven gaat; en dus ook uit den mond van die twee geroemde Groote Mannen alle noodig onderwys in deeze beide Weetenfchappen, van welker grondige kennis een goed Mediçynmeefter volftrektlyk niet mag ontbloot zyn, ontvangen! Ja; die luifterryke Naam van den *Grooten Boerhaave*, dien *Herfteller der Geneeskunde*, was in alle vier de deelen der Wereld zoo vermaard, dat 'er uit alle bekende oorden, van dag tot dag, een groot aantal van derzelver Inwooneren herwaards toevloeide, zoo om dien *Grooten Man*, die waarlyk een *Wonder van Wysheid en Geleerdheid* was; te zien, te fpreeken, te hooren en door zyne onfchatbaare Leffen geleerd, als ook om door zyne getrouwe hulp en verftandige raadgeevingen van hunne kwaalen gered en herfteld, te worden! Ondertuffchen trokken alle die andere genoemde *Groote Mannen*, en de overige Hooggeleerde Profefforen, allen zeer verftandige en fchrandere Mannen, welker uitneemende kunde in alle Godlyke en Wereldlyke Weetenfchappen nooit genoeg naar waarde kan worden geroemd, en welken allen, ter dier tyd, aan deeze onze Leydfche Academie tot uitmuntende fieraaden verftrekten; insgelyks een zeer groot aantal van Leerlingen uit alle Landen en Steeden tot hunne voortreffelyke, zoo Openbaare als Byzondere, (beiden werden toch in die dagen gehouden) Leffen, zoo dat de meenigte der in die dagen aan deeze Hollandfche Univerfiteit zich, ter opfaameling van eene nuttige Letterkennis en ervaarenheid in allerhande Weetenfchappen, bevindende Jeugd alle gedachten zeer verre te boven gaat!

een Vertrek, alleen geschikt en bekwaam gemaakt tot een Ontleedkamer, of *Anatomie*; [illegible] op de zelfde wyze ingericht, [illegible], de welke gevonden wordt in het [illegible] Sinte Agniete of Groote Begynhof, welk eer bewoond door de Gefalide [illegible]; en daar van als nog bekend onder den naam van het [illegible] *Begynhof*; van welk Groote [illegible] of door den Heer van Mieris in het [illegible] Deel zyner Beschryving [illegible], bladz. 148.—153., en [illegible] bladz. 165.— [illegible] gewag gemaakt is; en welk [illegible] insgelyks beschreeven [illegible] den [illegible] Heer van Mieris in het Tweede Deel der Beschryving op bladz. 535 [illegible] Gasthuis gevonden wordt. [illegible] *Ontleedkamer* is alleen geschikt, ten einde [illegible] den Heer Professor, by gelegenheid van het afsterven van eenige Patienten, dewelken, door de Openbaare Aalmoesseniers onderhouden zynde, met byzondere of merkwaardige Ziekters waren bezocht geweest en daar aan in dit Gasthuis overleeden; aldaar, met voorkennis van de Heeren Meesteren en Regenten van dit Godshuis, en met voorafgegaane toestemming van de Heeren Burgemeesteren deezer Stad; de Lyken van die afgestorven persoonen, in 't byzyn zyner Leerlingen, of Studenten, zouden konnen worden geöpend, en daar aan, tot onderwys der alhier studeerende Jeugd, de vereischte Anatomische Demonstratien gepleegd; daar uit de [illegible] Observatien, ter ontdekking (des moogelyk) van de plaatselyke of andere oorzaaken dier Ziekten; [illegible], voorteekenen, en wat daar toe verder behoort; waargenomen; en daar over den Studenten [illegible] noodige Instructien gegeeven; waar [illegible] zy konden geleerd worden, op [illegible] wyze zy, wanneer hun [illegible] der Medicynsche Practyk zoodaanige, of soortgelyke, voorvallen mogten ontmoeten, als dan hunne Lyders zouden moeten behandelen. Ook hebben al zeer dikmaals de voorgemelde Groote Mannen, *Boerhaave* en *Oosterdyk Schacht*, van deeze Ontleedkaamer dat nuttig gebruik gemaakt, en de Lyken van zoodaanige Persoonen, als hier voren is beschreeven, in dit Gasthuis overleeden zynde, aldaar voor hunne Leerlingen ontleed; daar by alle de noodige Anatomische Demonstratien gedaan, en daar uit vloeijende Instructien gegeeven. Van welke eene onwaardeerbaare [illegible] steeds zyn alle zoodaanige dagelyksche Beoëfenende Onderwyzingen in de duidelyke onderscheidingen der ziekten en kwaalen uit derzelver kenteekenen; in de gegrondde beöordeelingen derzelven wegens haare oorzaaken; en derzelver geneezingen naar het geen zich in haare behandeling ontdekt, en den eigen aart der kwaalen, volgens den eisch der Natuur, van dewelke de grootste en beste Geneesheer slechts een Dienaar is, vordert; door dewelken de Studenten in de Medicynen als met de hand tot de Beöefenende Geneeskunde werden opgeleid, en bekwaam gemaakt; weeten als nog, by ondervinding, die geenen, welken het geluk, om van dezelven te moogen gebruik maaken, in die dagen is te beurt gevallen: terwyl anderen, dewelken, in laater dagen, zich aan deeze Academie op de studien der Medicynen hebben toegelegd en van die geleegenheid zyn verstooken geweest, groote en wettige reedenen hebben, om zich over dat gemis te beklaagen. En in deeze allernuttigste oefeningen en dagelyksche onderwyzingen, dewelken nu, seedert zoo een groot aantal van jaaren, aan deeze Academie, op 't goedvinden van der zelve Hoog-Achtbaare Verzorgers, hadden plaats gehad; en ook reeds, geduurende zeer veele jaaren, door deeze evengemelde wydberoemde Mannen, die daarin hun grootste vermaak en byzonderst genoegen stelden, dat Zy aan hunnen liefdenpligt mogten beandwoorden, en het welzyn van hunnen Evennaasten met alle hunne vermoogens konden bevorderen, met eene waare menschenliefde en eene aanhoudende getrouwheid waren waargenoomen, hebben Zy beiden tot aan hunnen dood volhard; terwyl, wanneer in den jaare 1738. de *Groote Boerhaave*, wiens naam der onsterflykheid is toegewyd, door het alléén wys bestier van de Aanbiddelyke Voorzienigheid uit dit tydelyk leeven was weggerukt, tot zynen Opvolger in deezen post werd benoemd, en met den titel van *Collegii Medico-Practici Professor* vereërd de Hooggeleerde Heer Adrianus van Royen; die dan ook, nevens den *Grooten Herman Oosterdyk Schacht*, in de waarneeming van deeze heilzaame oefeningen, van tyd tot tyd, heeft volhard, tot dat ook deeze laatstgemelde Heer in den jaare 1744. den tol der natuur moest betaalen; wanneer terstond, in deszelfs plaats, door de Heeren Curateuren deezer Universiteit en der zelver Amptgenooten de Heeren Burgemeesteren deezer Stad de Hooggeleerde Heer Hieronymus

nymus David Gaubius tot *Professor Collegii Medico - Practici* werd benoemd, om dus in deeze Oefeningen de plaats van den overleeden Professor Oosterdyk Schacht te vervangen. Ook is 'er van tyd tot tyd, by de tweemaal in ieder jaar door den Rector Magnificus en den Academieschen Senaat van 's Lands Universiteit alhier uitgegeeven en openbaar aangeplakt wordende *Ordo Lectionum Publicarum*, door welgemelde Heeren van Royen en Gaubius te saamen; en, naa het op den 28. February 1779. voorgevallen overlyden van den eerstgemelden Heer van Royen, door den laatstgemelden Heer alléén, bekend gemaakt, dat zy in dit Gasthuis deeze Openbaare Oefeningen in de Mediçynsche Practyk, tot onderwys der Leergraage Jeugd in de grondige kennis der Ziekten, en in alle de deelen der Beöefenende Geneeskunde, zouden houden, en daar over hunne Lessen geeven; zoo als dit door my reeds is aangeteekend in het *Byvoegzel* op de Beschryving deezer Stad op bladz. 34*. Doch, voor zoo veel ik weet, zyn 'er op dit Gasthuis geene de minste voetstappen te ontdekken, dat 'er, ooit of ooit, naa het overlyden van den beroemden Professor Herman Oosterdyk Schacht, verder eenige Openbaare of Byzondere Lessen op dit Gasthuis, volgens de voorgemelde heilzaame Instelling en de dus lang, uit krachte dier Instelling, plaats gehad hebbende loflyke gewoonte, door my zoo straks breeder omschreeven, zyn gegeeven geworden. Ook is deeze Academiesche Bekendmaaking, naa het overlyden van den Heer Gaubius, voorgevallen op den 29. November 1780., opgehouden. Dit doet my dan besluiten, dat deeze posten door de Heeren Curateuren en Burgemeesteren zyn onvervuld gelaaten: anderzins zouden zy ook nu, zoo wel als die anderen, op die *Ordo Lectionum* geplaatst zynde, aldaar een fraaije vertooning maaken. —— Dus is dan deeze schoone en allezins nuttige Instelling geheel te gronde gegaan; terwyl onze Voorouderen, met eene ongemeene oplettendheid steeds voor het welzyn van het Menschdom waakende, dezelve met zoo veel zorg en vlyt hebben aangekweekt, gekoesterd, en van tyd tot tyd doen opwassen en toeneemen; zoo dat ook de doorluchtige Heer van Beverningk, die roem van zynen tyd, zich niet heeft geschaamd, om, by alle zyne hoogwigtige Staatsbezigheden, ook aan deeze heilzaame Instelling zyne zonderlinge zorg te besteeden en met allen iever meede te werken, dat dezelve tot dien trap van grootheid mogte stygen, op den welken wy dezelve nog by onzen eersten leeftyd hebben moogen zien, en die ons in dien tyd nog eenige hoope gaf, van daar uit te eeniger tyd een *Algemeen Hospitaal* tot een ongemeen nut van dit ons Vaderland, en van onze Leergraage Jeugd, 't geen ook het oogmerk van dien Grooten Staatsman schynt te zyn geweest, te zien gebooren worden: doch van deezen hoogen trap is zy, seedert het jaar 1744., geheel en al ter needer gevallen; zoo dat 'er, naa het overlyden van dien wydvermaarden Professor Oosterdyk Schacht, slechts twee Zieken in de Mans - en, ééne in de Vrouwen - Zieken - Zaalen; en, naa den 4. May 1745., volstrektelyk geen eenige Zieke in eene dier Zaalen; zyn gebragt, en de daar toen nog ziek leggende alleenlyk door de Stads Doctoren, tot op derzelver herstelling of dood, zyn bezocht geworden: en dus is 'er in deeze dagen van die Instelling op dit Gasthuis niets meerder overig, dan alléén een flaauw geheugen, 't welk aldaar verleevendigd wordt door den naam, zoo der nu leedig staande *Zieken - Zaalen* als der thans buiten eenig gebruik zynde *Ontleedkaamer*; schoon door den Heer Rentmeester van 's Lands Universiteit als nog jaarlyks, zoo aan dit Gasthuis als anderzins, worden uitgekeerd zoodaanige gelden; als toen dit alles in die voorige orde was; en van dewelken de Heer van Mieris in de beschryving van dit Gasthuis ook gewag heeft gemaakt. — Hoe is het helaas! te beklaagen, dat zulk eene heerlyke Instelling, die in allen opzigte tot heil van het Menschdom moest gedyen en aan haar oogmerk ook allezins beantwoordde, op die wyze is te niet gegaan; en eene zoo wel geschikte behandeling der Arme Zieken door verzuim verwaarloosd geworden; en tevens eene zoo verstandiglyk ingerichte Leerwyze, welke, terwyl zy stand hield, vooral in haaren laatsten tyd door den gestaadigen iever dier meêrgemelde Groote Mannen, *Boerhaave en Oosterdyk Schacht*, tot den hoogsten roem van Hollands wydvermaarde Hoogeschool strekte; en welke, steeds in het algemeen, niet alléén voor alle de toen leevende Menschen, maar ook zelfs voor hunne Naakoomelingen, van de allergrootste nuttigheid werd geöordeeld en ook bevonden te zyn; zoo jammerlyk is verlooren geraakt! Het is wel waar, dat de

de oprichting van een *Algemeen Hospitaal* in deezen opzigte van een nog wyduitgestrekter nut zoude konnen zyn, en den roem deezer Universiteit nog veel verder uitbreiden; om het welk te eeniger tyd hier te vestigen ook waarschynlyk de Groote Staatsman Beverningk zoude gearbeid hebben; en 't welk insgelyks nog onlangs was het heilzaam oogmerk van den nooit genoeg volpreezen Heer Mr. Johan Hop, wel eerder Raadsheer in den Hoogen Raad over Holland, Zeeland en Friesland; daar naa Secretaris van den Raad van Staaten der Vereënigde Neederlanden; en vervolgens Raad en Thezaurier Generaal van de Unie, toen Hy, van deeze laatstgemelde zeer aanzienlyke bedieninge met allen eer afgestapt zynde, door de Edele Groot-Moogende Heeren Staaten van Holland en West-Friesland op den 28. November 1772. tot Curator van deeze hunne Leydsche Universiteit werd aangesteld; en welk oogmerk, door dien zoo kundigen Man insgelyks allernuttigst en noodzaaklykst geöordeeld zynde, Hy ook op alle wyzen getracht zoude hebben te bereiken, indien de goede God aan Hem een langer leeftyd had gelieven te schenken: doch het behaagde den Heere, naar Zyne Oneindige Wysheid, deezen zoo waardigen Man, die verstandiglyk begreep, dat het deezer Academie aan deeze twee voornaame zaaken, naamlyk: een *Algemeen Hospitaal*; en ook een *Aanzienlyker Boekzaal*; of beter, grooter, ruimer en geschikter plaats, ter berging van onze zoo schoone en voortreflyke Openbaare Academiesche Bibliotheek: nog ontbrak; slechts den zeer korten tyd van nog geen maand het bezit van deeze hoogaanzienlyke waardigheid te vergunnen; naardien Hy reeds op den 17. December van dat zelfde jaar door den dood aan deeze Academie, welke zich dus beroofd zag van al het goede, 'twelk Zy van zyne uitmuntende bekwaamheden en weergaaloozen iever tot bevordering van haaren bloei mogt verwachten, werd ontrukt. Doch, daar men nu zoo een *Algemeen Hospitaal* tot nog toe te vergeefsch verwacht; zoo was het maar te wenschen, dat dit hier voorgenoemde *Collegium Medico-Practicum*, op dien voet als in de vorige dagen, hier voren breeder verhaald, mogte herleeven! Dit toch mogt men als een klein *Hospitaal*, hoedaanig het zelve Gasthuis ook, in gevolge van zyne eerste Stichting, en Inrichting, (gelyk de Heeren Orlers, van Leeuwen en van Mieris getuigen) altyd is geweest; en daarom mede in het hier voren aangetoogen Besluit der Heeren Curateuren deezer Universiteit en hunne Mede-Amptgenooten met dien naam wordt benoemd, en 't welk aanleiding tot het oprechten van een groot *Hospitaal* kon geeven; aanmerken. Het is immers, naar het oordeel van alle verstandigen, beter iets, dat wel in der daad klein is; maar, wel in acht genoomen wordende, een algemeen en uitgebreid nut aanbrengt, te bezitten; dan alles te missen, en van alle middelen, welken men kent en bekent als voor het Menschdom algemeen heilzaam, volstrektelyk verstooken te zyn. Om nu deeze verstorvene Instelling wederom, als uit den dood, te doen verryzen, hangt alleen af van den veel vermoogenden wil der Heeren Curateuren en hunne Mede-Amptgenooten Burgemeesteren der Stad Leyden, wien te saamen het Opperste Bestier der Academiesche zaaken, door onzen hoogen, geëerbiedigden en onafhanglyken Souverain, de Vrye Staaten van Holland en West-Friesland, is aanbevoolen; en dewelken, wanneer Zy het goedvinden, deeze verouderde Instelling kunnen vernieuwen; en als dan ook door een goed toeverzigt, hoedaanig Zy best geraaden zullen vinden, tevens zorgen, dat dezelve, hernieuwd zynde, niet slechts met eene ydele praalvertooning in de *Ordo Lectionum Academicarum* worde aangekondigd; maar, dat dezelve gestaadiglyk worde onderhouden, op die zelfde wyze, als zulks in vroeger tyden is in gebruik geweest; en ook nog in die voorgemelde gelukkige dagen door de twee groote Academiesche Lichten, *Herman Boerhaave* en *Herman Oosterdyk Schacht* is waargenoomen: op dat dus de daar toe uitgegeeven wordende penningen niet nutteloos verspild worden. Doch, dit is het werk van dat hoogaanzienlyk Collegie: en dus scheide ik hier van af met mynen oprechten wensch, dat deeze onze Hollandsche, alhier te Leyden gestichte, Universiteit steeds in bloei en aanzien meêr en meêr mooge toeneemen, zoo dat Zy boven alle andere Academien, waar ter wereld ook gevestigd, uitmunte als een zeer vruchtbaare Appelboom boven alle de boomen, die in de wildernissen wassen; en haaren luister, zoo wegens de geenen, die aldaar leeren; als wegens de geenen, die aldaar geleerd worden; zonder ophouden mooge geduuren tot dat 'er geen tyd meer en zy!

Alvoorens ik nu in 't geheel van dit Ce-

Cecilie-Gaſthuis affcheide, mag ik niet afzyn van alhier te vermelden, dat 'er in het zelfde nog wordt gevonden een zeer groot Schildery, hoog zeven en breed negen voeten, 't welk, naar het oordeel van des kundigen, in alle zyne deelen der konſt allezins voldoet en gehouden mag worden voor een meeſterſtuk van den niet onkundigen Konſtſchilder Jan de Vos, die in het jaar 1659. ook (volgens het hier voren op bladz. 37*. gezegde) heeft geſchilderd de Portraitten der Regenten van het Katarine-Gaſthuis, welken dezelfden zyn met die van dit Cecilie-Gaſthuis, 't geen, (zoo als wy hier voren op bladz. 38*. hebben gemeld) ſeedert zyne eerſte inrichting tot een Gaſthuis, onder een zelfde beſtier met dat Katarine-Gaſthuis ſtaat. Dit zeer groote Stuk nu vertoont ons, in eene levensgroote gedaante, de Afbeeldzels der vyf Heeren Meeſteren en Regenten, denwelken in het jaar 1662. het beſtier over deeze beide Gaſthuizen was aanbevoolen, zittende aan eene tafel; en dewelken als toen waren deezen:

Pieter Dirksz. van Buiteveſt.
Mr. Hieronymus de Backere.
Cornelis Adriaansz. Achthoven.
Pieter Mouringsz. van der Aa.
Mr. Johan van Kerchem.

terwyl de Heer Mr. Simon van Leeuwen, dewelke in dien tyd was Rentmeeſter van deeze Godshuizen, mede aan die zelfde tafel, doch in rang achter de welgemelde Heeren Meeſteren en Regenten, zit: en wyders achter de ſtoelen deezer Heeren ſtaan de twee, in dien tyd geweeſt zynde, Binnenvaders van de Katarine- en Cecilie-Gaſthuizen; te weeten; Karel Pietersz de Pecker en Albert Jansz van der Voort.

Wyders mag ik niet naalaaten alhier nog te melden deeze byzonderheid, dat, wanneer de Heeren Gecommitteerden van Hunne Hoog-Moogenden, de Heeren Staaten Generaal der Vereënigde Neederlanden, vergezeld door de daar toe uit de verſcheide Synoden deezer Landen afgezonden Predikanten; in 's Gravenhage gedaan hebbende de bezigtiging der Oorſpronglyke Handelingen van het Nationaale Synode te Dordrecht gehouden; en van alle de andere daar by leggende Oorſpronglyke Stukken; in deeze Stad gekoomen zyn, om ook alhier te bezien de Verbeeterde Overzetting des Bybels en andere daar toe behoorende Aanteekeningen, Handelingen en Geſchriften; van welke plegtigheid, om de drie jaaren plaats hebbende, de Heer van Mieris in het Tweede Deel deezer Beſchryving op bladz. 376. en 377. mede heeft gewag gemaakt; als dan door hooggemelde Heeren Gecommitteerden, ten behoeve van deeze Sinte Katarine- en Cecilie-Gaſthuizen, wordt gegeeven een ſomme van Veertig Gulden; om welke penningen van Hun Ed. Moog. te ontvangen voorheen door de Meeſteren en Regenten van deeze Gaſthuizen werden afgevaardigd twee hunner Medebroederen; terwyl het zelve nu, ſeedert eenigen tyd, alleenlyk wordt afgehaald door éenen der Binnenvaders van deeze Huizen, dewelke daar voor aan hun Ed. Mog. eene Quitantie dier Meeſteren en Regenten overleevert. Van waar dit zonderling gebruik zynen oorſprong heeft, heb ik tot hier toe niet kunnen ontdekken: Dit alleenlyk is my bekend geworden, dat deeze penningen ter behoorlyker tyd in de Rekeningen van deeze Gaſthuizen dus worden verantwoord: *Ontfangen van Hun Ed. Mog. de Heeren Gecommitteerden van Hun Hoog Mog. de Heeren Staaten Generaal tot de Inſpectie van de Autographa alhier* —— *f* 40 *gld.*

Laatſtelyk, moet ik alhier nog laaten volgen het Reglement, 't welk, op den 6. February van den jaare 1770., by de geſaamlyke Heeren Meeſteren en Regenten van beide deeze Sinte Katarine- en Cecilie-Gaſthuizen, tot bewaaring van alle goede orde in deeze Godshuizen; en ook tot voorkooming, dat niemand zich vergrype in het misbruik maaken van de ſpys, drank, en andere behoeften, hem tot zyn onderhoud verſtrekt wordende; als mede, dat niemand zich in het bovenmaatig gebruik van ſterken drank te buiten gaa; of eenige ongeregeldheden aanrechte; werd beraamd; vaſtgeſteld; allen den Inwooneren deezer beide Godshuizen voorgeleezen; en ter hunner naarricht een Exemplaar van het zelve in de Eetzaalen dier beide Godshuizen opgehangen. En is het zelve van deezen inhoud:

REGLEMENT.

„ De Meesteren en Regenten „ van de Catharinæ en Cæ„ciliæ Gasthuisen binnen de „ Stad Leiden met Leedweezen on„ dervonden hebbende, dat, in weerwil „ van herhaalde ernſtige waarſchouwin„ gen, eenige Proveniers, 't zij afzon„ der-

„ derlijk, ’t zij in Zaalen woonende, van „ tijd tot tijd zigh niet ontzien hunne „ Preuven, beſtaande in Spijs en Drank „ en andere Noodwendigheeden, dewelke dezelve van en in de voorzeide Huizen genieten, buiten dezelve Huiſen „ te brengen, die aan hunne Vrienden „ of bekende uitterijken, of ook wel dezelve te verkoopen: en dat daar en „ boven, niet teegenſtaande de daar teegen zo nadrukkelijk geſtelde ordres, „ bij Reglement van dato den 28. November 1763. eenige van dezelve hoe „ langer hoe meer, op eene ganſch onbeſchaamde wijſe, zich in den Sterken „ Drank komen te buiten te gaan, mitsgaders met kijven en geweld te maken, en andere onordentelijkheeden te „ pleegen, hunne Meede-Proveniers in „ derzelver ſtille en goede leevenswijſe „ alleſints te ontruſten, en daar door de „ zo nodige goede orde, tot merkelijk „ en onherſtelbaar nadeel van de voorzeide Huiſen, verbreeken: Zo hebben „ de MEESTEREN EN REGENTEN „ voornoemt, in gevolge de magt en faculteit aan hun, door de EDELE GROOT „ AGTBAARE HEEREN DIE VAN DEN „ GEREGTE DEEZER STAD gegeeven, ter weeringe van alle het zelve en „ ter betooninge van den Ernſt en het „ weeſentlijk belang, welke Dezelve in „ het ſtipt obſerveeren van de goede orde „ ſtellen, Goedgevonden en Geordonneert, gelijk Dezelve goedvinden en „ Ordonneeren bij deezen.

1.

„ Dat voortaan niemand der Proveniers, ’t zij afzonderlijk, ’t zij in Zaalen woonende, en byzonder ook niet „ de zodanige welke uit de Stad, of op „ eenige andere wijſe buiten de Huiſen „ zich bevinden, en daar door buiten „ ſtaat zijn, hunne Preuven, beſtaande „ in Spijs en Drank en andere behoeftens, binnen de voorſz. Huiſen zelve „ te gebruiken, zullen vermogen dezelve aldaar door hunne vrienden of bekenden te laten gebruiken, buiten de „ Huiſen te brengen, of te doen brengen, Direct nog Indirect, en zulks in „ geenerhande manieren, op poene dat „ de daar aan ſchuldig bevonden wordende, anderen ten Exempel, in de „ Eetſaal afzonderlijk aan een Tafeltje „ zullen Eeten; ofte dat van dezelve „ eenige Preuven zullen onthouden worden; of ook wel ten opzigte der Proveniers van ’t Catharinæ Gaſthuis, „ dat dezelve dadelijk zullen getransporteert worden naar ’t Cæciliæ Gaſthuis, om aldaar tot zoo lange en in „ zulken manieren te verblijven, als de „ MEESTEREN EN REGENTEN „ voornoemde zullen nodig oordeelen; „ of ook eindelijk, dat dezelve, zonder „ de minſte Conniventie, zodanig anders „ of op een zwaarder wijſe, zullen worden „ gecorrigeert, alles zoo als MEESTEREN EN REGENTEN voornoemt, „ zullen bevinden te behooren.

2.

„ Dat voorts een iegelijk Provenier „ zich zal hebben te wagten van zich in „ den ſterken drank te buiten te gaan, „ voor al van zich onordentelijk te gedragen, met kijven of geweld te maaken, of eenige andere moetwilligheeden, tot ſtoringe van de zo nodige „ ruſt en Vreedzaame Inwooninge in de „ voorſz. Huiſen, te pleegen, zullende „ de Schuldige, al meede anderen ten „ Exempel invoegen als voren; ofte ook „ wel volgens het voorſz. Reglement, „ tot weeringe van misbruik van Sterken Drank en andere onordentelijkheeden gemaakt, Gecorrigeert en dadelijk zonder eenige uitſtel of verſchooninge geſtraft worden.

3.

„ Verbieden de MEESTEREN EN „ REGENTEN voornoemt ook eindelijk nog aan alle Zaalmoeders, derzelver Meiden en verder aan alle andere „ Bediendens van dezelve Huiſen, eenige Preuven of Eet-portien en andere Behoeftens, zonder eenig onderſcheid, te haalen voor afweezig zijnde Proveniers; of ooit de behulpzame hand te leenen, dat eenige Preuven of Eet-portien en andere behoeftens, ’t zij geheel of gedeeltelijk, door „ andere, niet in de voorſeide Huiſen „ behoorende, genoten worden, zullende de in ’t minſt daar aan ſchuldig bevonden wordende, (waarop de Binnevaders van de reſpective Huiſen belaſt „ en bevoolen blijven naauwkeurig te „ letten, en daar van kennis te geeven) aanſtonts, zonder eenige de minſte oogluikinge, ten Huiſe uitgezet „ worden.

(*Laager ſtond*)

„ Aldus goedgevonden en vaſtgeſteld „ bij de MEESTEREN EN REGENTEN VAN CATHARINÆ EN „ CÆCILIÆ GASTHUISEN BINNEN

„ NEN LEIDEN, op den 6. Februarij 1770. en is deeze ten zelfde dage, ten einde hier van een ieder die het aangaat, behoorlijke kennisse hebbe, in alle de Zaalen, en, ten opzigte van de afzonderlijk woonende Proveniers, in de Eetzaal van beide de Huisen voorgeleezen, en voorts goedgevonden, dat hier van in alle de Zaalen, als meede in de Eetzaal van dezelve Huisen een dubbeld zal worden opgehangen, om ten allen tijden voor een ieder te dienen tot derzelver narigt.

„ En is deeze, ten beveelen van de „ MEESTEREN EN REGENTEN voornoemt, geteekend

(*Onder stond*)

„ Bij mij

(*was geteekend*)

JOHANNES THYSSEN.

1770.

Behalven al het geen ik, tot vermeerdering van het door wylen den Heer Van Mieris gedaane Verhaal, nopens het Sinte Elizabethe Gasthuis op bladz. 1080. — 1097., voornaamlyk uit het my, ter opheldering der waarheid en ten algemeenen nutte, medegedeelde door mynen als toen met liefde genoemden Zwager, den Wel-Edelen Heere Johan Bonenfant, die, by de vernietiging van dit zoo fraaije Gesticht, voorgevallen in de maand April des jaars 1773. (zoo als wy straks nog naader zullen verhaalen) was deszelfs Oudste Regent; en vervolgens op den 25. January 1777. alhier is overleeden; vry breedvoerig heb aangeteekend; moet ik thans nog vermelden; dat, naa dat men in den jaare 1766. door Die van de Groote Vroedschap deezer Stad, uit aanmerking van den vervallen staat der inkoomsten van dit zoo schoone, aangenaame en luchtige Gasthuis, op het voorstel van de in dien tyd regeerende Heeren Burgemeesteren, had zien neemen een Besluit, om alle de Proveniers en Conventualen van het zelve Huis te laaten uitsterven, en als dan het zelve tot een ander Godvruchtig Gesticht te gebruiken; mits dat daar aan steeds zoude blyven gehecht de Bajerd voor arme Vrouwen; en het zelve Gesticht dan mede zoude blyven belast met alle zoodaanige schikkingen, als tot de welken dit Gasthuis, nu veréënigd met de Leproozen, uit hoofde van de in vroeger tyden met die van [illegible] en [illegible] Jacobswoude gesl[illegible] Verdr[illegible] [illegible] en verp[illegible]; gelyk ik uit [illegible] Voorstel (welks Inh[illegible] ontrent een en ander punt [illegible]) en het daar op genoomen B[illegible] [illegible] plaats van dit myn *Aanhangzel* heb [illegible]; vervolg[illegible] [illegible] van den jaare 17[illegible], nog [illegible] is [illegible] die zelfde Groote Vroedschap een nog nader Besluit is beraamd, waarby, op het te kennen geeven van de als toen regeerende Heeren Burgemeesteren, dat 'er noodzaakelyk eenige schikkingen moesten worden gemaakt tot onderstand der nog overig zynde Conventualen van dit Gasthuis, (welker getal als toen bestond in 't geheel uit dertig persoonen) alzoo het Capitaal, dit Gasthuis aankoomende, dagelyks zeer sterk afnam; welgemelde Heeren Burgemeesteren werden verzocht en gemagtigd, om zoodaanige noodige schikkingen te beraamen en uit te voeren; 't geen dan ook, met overleg der Heeren Meesteren en Regenten, zoo van dit Gasthuis, als van de Katharine- en Cecilie-Gasthuizen, door welgemelde Hun Ed. Groot Achtb. ten spoedigsten is in 't werk gesteld, zoo dat het alles met den Eersten dag der maand May van dat zelfde jaar 1773. zyn volkoomen beslag reeds had gekreegen en ter uitvoer werd gebragt: zoo als wy dit straks naader zullen zien. —— Inmiddels hadden de Meesteren en Regenten van dit Gasthuis, ter voldoening aan de bevelen van Die van de Groote Vroedschap van den 19. Augusty 1766., reeds verscheide Obligatien en Losrentebrieven; als ook nog eenige Landeryen (om redenen in vroeger jaaren, by de, in gevolge van het Besluit van Hun Ed. Gr. Moog., door de Godshuizen gedaane verkooping hunner Landeryen, waar van de Heer van Mieris in 't Eerste Deel dezer Beschryving op bladz. 176. reeds heeft gewag gemaakt; onverkocht gebleeven) alles dit Huis in vollen vryen eigendom aankoomende, in 't openbaar geveild en verkocht, en daar mede de by hen van tyd tot tyd opgenoomene gelden afgelost, en nog eenige achterstallige schulden betaald, zoo als dit een en ander insgelyks hier in dit myn *Aanhangzel* breeder kan worden gezien. —— Dus hadden dan ook vervolgens nog de Meesteren en Regenten van dit Gasthuis, naardien het hun toch uit de opgemelde Vroedschaps Resolutie van den jaare 1766. ten vollen bleek, dat men

men vastelyk had beslooten dit zoo schoone Godshuis, 't welk, indien men het zelve omtrent het midden van den jaare 1763., in gevolge van het ernstig verzoek der Meesteren en Regenten van dit Huis, gesterkt door den wyzen raad van den [illegible] ten tyd Voorzittenden Heer Burgemeester dezer Stad, met eene geringe ondersteuning van de daartoe [illegible] hand gegeevene, doch toen verwaarloosde en [illegible], middelen, om welken daar te stellen die Heeren Meesteren en Regenten ook als toen hunne getrouwe hulp en noeste vlyt hadden aangeboden; had [illegible] by te springen, men zeer waarschynlyk uit zyne bekommering had kunnen redden, geheel behouden, en in een beter staat brengen; te eeniger tyd ganschelyk te vernietigen; aan de Diaconen van de Nederduitsche Gereformeerde Gemeente binnen deeze Stad, naar daar toe alvorens by Die van den Gerechte op den 30. July 1772. te zyn gemagtigd, verkocht en opgedraagen *zeker [illegible] van het agtergedeelte van dit Gasthuis met den Opstal daar op staande, bestaande in twee Oude Zaalen, Washuis, en [illegible] Huisjes en verdere Getimmerte, in alles lang Een-Hondert twee-en-veertig [illegible] Rhynlandsch voor aan (zynde agter tegen het zo genaamde Hof van Zysen) twee-en-veertig, en agter aan breed Agt-en-dertig gelyke Voeten; [illegible] een Steegje [illegible] Lang Vyf-en-Veertig, en Breed Vier-en-twintig [illegible] in de Kamp, [illegible] ten Noorden de Huizen staande op de Oude Vest, ten Oosten het zo genaamde Hofje van Zysen, ten Zuiden de Tuin van het [illegible] Gasthuis, en ten Westen de Huizen, staande op de Turfmarkt en in de Kamp:* en zulks voor de somme van [illegible] Gulden: welke door de voornoemde Diaconen gekochte grond by hen is gebruikt tot vergrooting van een ander, insgelyks by hen gekocht, Erf, om daar op te bouwen een nieuw Hofje, ten dienste en nutte van behoeftige Bejaarde Vryters of Weduwen, door en naar deszelfs Stichteresse, *Cecilia Coninck*, genaamd het *Conincks-Hofje*; van 't welke en deszelfs Stichting wy hier naa in het *Vervolg van dit Aanhangzel*, onder myn [illegible] op het Zeventiende Hoofdstuk dezer Beschryving, handelende van de *[illegible] Gasthuizen*, zullen spreeken.

De Schikkingen nu, die, ter volbrenging van het gemelde Besluit der Groote Vroedschap van den 24. April 1773., zyn gemaakt, hebben kortelyk hier in bestaan, dat men de bezorging der dertig Conventualen, dewelken in dit Gasthuis zich nog metter daad bevonden, geheel en al, zoo als derzelver onderhoud, volgens te voren gemaakte Verdragen, thans stond tot lasten der Meesteren en Regenten van dit Huis; heeft overgelaaten aan de Meesteren en Regenten van de Sinte Katarine en Cecilie Gasthuizen; en aan deezen (naa dat alles door de Heeren Burgemeesteren was opgenoomen en op een bepaalde waarde gesteld geworden) daar voor overgegeeven een zoodaanig Capitaal, zoo aan Landeryen; Huizen; Erfpachten; en Losrentebrieven ten lasten van het Gemeene Land van Holland en West-Friesland; als ook aan eenige contante Gelden; en wyders nog aan eenige Provisien van Eetwaaren; het welk alles tot den eigendom van dit Godshuis behoorde; hoedaanig men begreep, dat tot onderhoud van die dertig Conventualen konde worden (naar reedelykheid) gevorderd.

Deeze Schikkingen nu aldus gemaakt zynde, is de gansche bezorging van het voorschreeven onderhoud van alle de Conventualen van dit Gasthuis; en dus zoo wel der geenen, die hun kost hadden gekoft, om met den anderen in een Zaal te worden gehuisvest; als der geenen, die men Provenieren noemt en hun kost gekocht hebbende afzonderlyke Huisjes, volgens de vooraf gemaakte bedingen, bewoonden; met den eersten May 1773. door de Meesteren en Regenten van dit Huis geheel en al overgedraagen aan de Meesteren en Regenten van de Sinte Katarine- en Cecilie-Gasthuizen; wanneer ook die Conventualen, dewelken in een Zaal waren gehuisvest, werden overgebragt in een Zaal van het Sinte Katarine Gasthuis, om aldaar op dien zelfden voet, als zulks in het Sinte Elizabeths Gasthuis was geweest, van al het noodige en bedongene te worden verzorgd; terwyl men goedvond, dat de Proveniers in hunne afzonderlyke Huisjes, immers voor als nog, zouden blyven woonen, en dat aan dezelven, by provisie, dagelyks het bedongen onderhoud zoude worden gebragt uit het Sinte Cecilie Gasthuis, als naader by dit Sinte Elizabeths Gasthuis zynde geleegen, dan wel het Sinte Katarine Gasthuis, tot zoo lange, dat deswegens nadere of andere schikkingen zullen zyn gemaakt: en werd wyders aan allen door de Meesteren en Regenten van deeze

Sinte Katarine enCeçilie Gaſthuizen van tyd tot tyd aan elk dier Conventualen en Proveniers uitgereikt al dat geene, wat door een ieder by de koſtkooping is bedongen geworden. — Van de elf perſoonen, ten dien tyde uit het Sinte Elizabeths Gaſthuis in een Zaal van het Sinte Katarine Gaſthuis overgekoomen, leeven althans, op den Eerſten September 1783., nog maar twee Vrouwen; en van de negentien Proveniers, welken als toen in die veertien afzonderlyke Huisjes zyn gebleeven, zyn, ſeedert dien tyd tot op heden, twee Mannen en zes Vrouwen overleeden: zoo dat 'er nu, in de tien nog bewoond wordende Huisjes, alleenlyk overig zyn vier Mannen en zeven Vrouwen. —— Vervolgens, hebben de Heeren Meeſteren en Regenten, zoo wel als de Mevrouwen Buiten-Moeders en Regenteſſen van dit Lieve Vrouwe en Elizabethe Gaſthuis, geüniëerd met de Leproozen; alle de nog overig zynde Obligatien en andere Effecten; Gelden; Charters; Documenten en andere Papieren; nevens alle de loſſe en vaſte Meubelen; met alles wat tot den eigendom van dit Huis behoorde; onder en nevens een behoorlyken Inventaris van alle het zelve; en wyders ook het gemelde Huis zelve; overgegeeven aan de Edele Groot Achtbaare Heeren Burgemeeſteren en Regeerders deezer Stad; waar naa dezelven allen voor hunnen dienſt zyn bedankt en daar van ontſlaagen geworden; terwyl de opgemelde Charters, Documenten en Papieren zyn gelegd in een Kiſt en uit dit Gaſthuis overgebragt op het Raadhuis, alwaar dezelve Kiſt op de zoo genaamde Charterkaamer is geplaatſt geworden. —— Dusdaanig dan was de uitgang van dit zeer fraaije en aangenaame Gaſthuis, naa dat het zelve nu bynaa driehonderd-en-vyf-en-veertig jaaren had geſtaan, en, van tyd tot tyd, aan veele oude, braave en godvruchtige lieden tot een zoet en verkwikkelyk verblyf verſtrekt! — Inmiddels is de *Bajerd*, geſchikt voor arme Vrouwen, al mede overgelaaten aan het Sinte Katarine Gaſthuis: zoo als ook het *Loophuis* voor de Leproozen: van welk een en ander ik reeds geſprooken heb in dit *Aanhangzel*, op bladz. 1094. en 1095. in de Aanteekeningen, N°. 1. en 2.; terwyl insgelyks voortaan tot laſten van dat zelve Gaſthuis moeten koomen en de geneezing en het onderhoud der Leproozen van Heer-Jacobswoude, volgens een daar van zynde Contract, door my mede in dit *Aanhangzel*, bladz. 1083. en 1084. bygebragt; en waar voor nu door dat Ambacht jaarlyks wordt betaald aan de Meeſteren en Regenten van dit Gaſthuis *vier gulden*, als een *Recognitie voor het Geneezen van de Leproozen*; in plaatſe van de by het zelve Contract bedongene Collecte aldaar ten behoeve der Leproozen te doen. Gelyk dan ook die van Hazerswoude, geweigerd hebbende voortaan verder eene Collecte voor de Leproozen te doen, welke nochtans van ouds aldaar plagt te geſchieden, zoo als ik insgelyks in dit *Aanhangzel* op bladz. 1085. in de Aanteeken. N°. 1. heb gemeld; thans mede, in gevolge van eene tuſſchen de Meeſteren en Regenten van dit Katarine Gaſthuis en de Armmeeſteren van Hazerswoude, nog onlangs, aangegaane Conventie, daar voor jaarlyks eene geringe Recognitie aan dit Gaſthuis opbrengen, waar voor dan ook hunner Leproozen geneezing en onderhoud ten laſten van dit Gaſthuis koomen moeten. — Alvorens nu van dit thans vernietigde Gaſthuis afteſcheiden, moet ik hier nog, ter geheugenis van de volgende tyden, melden, dat de laatſte Meeſteren en Regenten van dit Huis zyn geweeſt deeze volgende Heeren:

Johan Bonenfant.
Mr. Gerard van Hoogeveen.
Adriaan Drabbe.
Evert Munnik Rouveroy.
Daniel Hendrik Righout.

wanneer ook de vyf Buiten-Moeders en Regenteſſen van het zelve Huis waren deeze Mevrouwen:

Beatrix Pompe van Slingeland, gebooorene van Aſſendelft.
Anna Chriſtina Cunæus, geboorene van Dam.
Barbara van den Steen, geboorene van de Velde.
Elizabeth Claudina Schrevelius, geboorene van Teylingen.
Maria Elizabeth Pompe van Meerdervoort, geboorene Cunæus.

Dit Gaſthuis nu afgehandeld hebbende, ſtaat my nog het een en ander alhier aanteteekenen, 't welk, naa deezen tyd, omtrent de Sinte Katarine en Cecilie Gaſthuizen is voorgevallen; en 't welk tot dit, nu vernietigde, Sinte Elizabeths Gaſthuis nog al eenige betrekking heeft. — Dus is in den jaare 1773., naa het af-

G* 3 ſter-

sterven van de Wel-Edele Geboorene Vrouwe, Mevrouwe Alida Elizabeth Steyn Weduwe van den Wel-Edelen Gestrengen Heere Mr. Jacob Pla, Veertig in Raad en Oud-Burgemeester deezer Stad, voorgevallen op den 26. July 1773., den Meesteren en Regenten van deeze Sinte Katharine en Cecilia Gasthuizen aanbetrouwen een Somme van Een duizend guldens, welke door wylen welgemelden Heer Oud-Burgemeester Pla, overleeden op den 22. December van den jaare 1770., tot een Legaat, benevens nog een Legaat van gelyke waarde ten behoeve van de laatstgemelde Gasthuizen, was besproken en gemaakt aan het Sinte Elizabeths Gasthuis, te voldoen na dood van zyne welgemelde Vrouwe Weduwe; gelyk dan ook aan de welgemelde Heeren Meesteren en Regenten als toen deeze beide Legaaten zyn uitgekeerd; waar naa zulks ook in dier voegen op het tafereel by de *Naamen der geenen, die hunne Mildaadigheid aan de Catharinæ en Cæciliæ Gasthuiszen binnen Leiden, by Testament, Legaat, of anderszins, betoond hebben*, is vermeld geworden; en, naardien ik de Naamlyst dier Mildaadigen, seedert den jaare 1737. tot aan den jaare 1764., zoo als dezelve op dit Sinte Katharine Gasthuis te zien is, in dit *Aanhangsel* op bladz. 1080. heb ingelascht, zoo moet ook nog alhier de na dien tyd daar op geplaatste vermeerdering volgen. Dezelve is dan, zoo als die op het hier voren gemelde Tafereel wordt gevonden, deeze:

1773.

De Wel-Ed. Gestr. Heer Mr. Jacob Pla, Raad en Oud-Burgemeester dezer Stad . . . . 1000. gl.

en

aan het Elizabeth Gasthuis, — gelyke . 1000. gl.

1780.

De Wel-Ed. Gestr. Heer Mr. Cornelis van Tol, Raad en Regeerend Schepen dezer Stad . . . . 2000. gl.

Hier voren (op bladz. 37*. en 38*.) zagen wy in 't breede, hoe dat het dagelyks uitdeelen der spysportien aan de Conventualen der Gasthuizen, in plaatse van dezelven te samen aan eene Tafel te spyzen, reeds voor langen tyd, en wel voor en omtrent het midden der vorige Eeuw, [illegible] zoo groot een nadeel [illegible], dat [illegible] was te [illegible]; en [illegible], op het Voorstel der Heeren Meesteren en Regenten van het Sinte Katharine Gasthuis, door de Ed. Groot Achtb. Magistraat deezer Stad, [illegible] van den 10. July 1660. [illegible], en daar en tegen het spyzen [illegible] Conventualen aan eene Tafel [illegible], 't welk dan ook [illegible] voor die Huizen, gedurende [illegible] reeks van veele jaaren, [illegible] gehouden; tot dat het zelve, [illegible] nuttig ook voor die Gasthuizen, [illegible], door deeze of geene my onbekende reeden, was in onbruik geraakt, zoo dat het voorgemeld uitdeelen der spysportien nog eens (zoo ik [illegible]) den [illegible] ondergang van het Sinte Katharine Gasthuis zal bewerken; [illegible] van het vereenigde [illegible] en Sinte Elizabeths Gasthuis, [illegible] gedachte, [illegible] van de Ed. Groot Achtb. Magistraat deezer Stad, bewerkt heeft. Het is dan mede om die zelfde reedenen, dat Hun Ed. Groot Achtb., beducht zynde, dat ook al spoedig een [illegible] lot dit Sinte Katharine Gasthuis zoude konnen treffen; en zulks wel des te eerder, indien de Meesteren en Regenten van het zelve Huis waaren volhardden in die zelfde gewoonte, welke hunne Voorgangers, seedert eenige jaaren, (welker getal ik niet wel ken bepaalen; doch, by gissing, op omtrent vyftig jaaren stelle) hebben gehouden, om, naamlyk, met alle de geenen, die in dit Huis hunnen kost koopen; en dus niet alleen met de zulken, welken, als Proveniers, aldaar een afzonderlyk Huisje bewoonen; maar ook zelfs met de zulken, welken in eene der Zaalen van dit Huis, en dus nevens meerder anderen, hun verblyf houden; te verdraagen, dat men aan hen dagelyks hunne Middag- en Avondmaaltyden afzonderlyk, boven en behalven de andere by hen bedongen wordende posten van Bier, Brood, Boter, Kaas, Olie, Kaarssen; als mede van Zout en Zeep, daar behooren; zal brengen voor hun Bed; zonder dat de dus hunnen kost koopende zulken verplicht zyn met anderen, in dat zelfde Godshuis woonende, aan eene Gemeene Tafel te verschynen, 't welk alles voldoende-lyk

lyk aanloopt tegen de opgemelde Hun Ed. Groot Achtb. Reſolutie van den 10. July 1660.; en wenſchende, om dit zoo zeer te vreezen onheil van dit Huis aftewenden; naa een bedaard onderzoek van den ſtaat van dit Huis, met een ryp beraad en een ernſtig overleg van zaaken, op den 15. Juny van den jaare 1773. hebben beſlooten en vaſtgeſteld, om den Meeſteren en Regenten van deeze Sinte Katarine en Cecilie Gaſthuizen aantezeggen en te gelaſten, om voortaan geen Perſoonen, als Conventualen, in dezelve Godshuizen in te neemen, dan alleen onder dit beding, dat zy zullen gehouden zyn, om aan een Gemeene Tafel, welke door de Meeſteren en Regenten zal worden aangerigt, te ſpyzen; gelyk zulks allezins blykt uit het my ten dien tyde door eene vriendelyke hand medegedeeld Beſluit, 't welk ik, als een ſpreekend bewys van de ten deezen allezins pryswaardige waakzaamheid der Magiſtraat, heb gemeend alhier te moeten inlaſſchen. Het zelve is woordelyk aldus:

„ *Extract uit het Notulboek,*
„ *gehouden ter Kamer van*
„ *d'Edele Groot-Achtbaare*
„ *Heeren Burgemeeſteren en*
„ *Regeerders der Stad Leyden; Litt^z. BB. Fol^o.* 57.

„ *In dato den* 15. *Juny* 1773.

„ De Heeren Burgemeeſteren en Re-
„ geerders der Stad Leyden, in ag-
„ ting genoomen hebbende, dat 't groot
„ verval van 't Eliſabeth Gaſthuis, geü-
„ niëerd met de Leproozen, meerendeels
„ veröorzaakt is geworden door het af-
„ ſchaffen van de Gemeene Tafel: en,
„ alzo het te duchten is, dat, by aldien
„ daar omtrent in de Catharine en Ceci-
„ lie Gaſthuizen geen voorziening wor-
„ de gedaan, zulks insgelyks een to-
„ tale ruine van de gemelde Gaſthuizen
„ zoude konnen naa zich ſleepen, heb-
„ ben goedgevonden, dat voortaan de
„ Regenten van de twee laatſtgemelde
„ Huizen geen Perſonen, als Conven-
„ tualen, in dezelven zullen vermogen te
„ admitteeren en intenemen, dan on-
„ der deze conditie, dat zy aan een Ge-
„ meene Tafel, door de voornoemde
„ Regenten te houden, zullen moeten
„ eeten; en waar aan gemelde Conven-
„ tualen zich, voor het maaken van hun
„ Contract, zullen moeten onderwer-
„ pen: waar van aan den Præſes van de
„ gemelde Huizen is kennis gegeven. —
„ En zal Extract dezer aan de Regenten
„ voornt:, ten einde zich daar naar te
„ gedragen, worden ter hand geſteld."

(*Laager ſtond*)

„ Accordeert voor Extract met het
„ voorſz. Notulboek, beruſtende
„ ter Secretary der Stad Leyden.
„ Heden den 22. July 1773."

(*Onder ſtond*)

„ By My

(*Was geteekend*)

„ Ysbrand van Dam."

Dit zoo nuttig Beſluit toont ons dus wederom de aanhoudende zorg, welke de zoo loflyke Magiſtraat deezer Stad, drukkende de roemwaardige voetſtappen van hunne uitmuntende Voorzaaten, nog tot op deezen tyd aanwendt, om deeze Godshuizen, ten algemeenen nutte, te behouden en derzelver ondergang, des moogelyk, te verhoeden: zoo dat, indien de Meeſteren en Regenten van deeze beide Gaſthuizen, by het inneemen van nieuwe Conventualen, zich naar het voorſchrift van dit Beſluit, in gevolge van hunnen pligt, zullen willen gedraagen, men als dan eene gegronde hoop mag ſcheppen, dat deeze Gaſthuizen nog zullen behouden blyven; daar hunnen ondergang anderzins grootelyks te duchten is.

Naardien nu de Heer Johannes Thysſen, dewelke in deezen tyd, als Amanuenſis, den Heeren Meeſteren en Regenten deezer Sinte Katarine en Cecilie Gaſthuizen, in het waarneemen van verſcheide zaaken, te voren aan den Rentmeeſter deezer Huizen aanbevoolen, met zyne vlytige hulp byſtond, zoo als ik in het *Byvoegzel* op deeze Beſchryving op bladz. 33*. en ook in dit *Aanhangzel* op bladz. 1077. heb gemeld; in alle deeze voorgeroerde omſtandigheden der zaaken, niet alleen deezen Heeren; maar ook den Heeren Meeſteren en Regenten van de nu vernietigde Lieve-Vrouwe-en Sinte Elizabethe-Gaſthuizen, geüniëerd met de Leproozen; op eene byzondere wyze en in alle gevallen had bygeſtaan; zoo met het bywoonen van alle de Vergaaderingen der Meeſteren en Regenten dee-

deezer Godshuizen; opmaaken van uitreekeningen; opftellen van Memorien; als op meerder andere wyzen; en daar door ook, niet alleen dien Heeren Meesren en Regenten, maar insgelyks den Heeren Burgemeefteren, en wel inzonderheid hunnen Minifters, in de uitvoering van verfcheide zaaken zonderling was te gemoet gekoomen; zoo hebben Die van den Gerechte deezer Stad, op het voorftel van Heeren Burgemeefteren, billyk geöordeeld, dat zulke buitengewoone dienften niet behoorden te blyven onbeandwoord; maar moeften worden erkend; waarom dan Hun Ed. Gr. Achtb. by hun Befluit van den 27. September 1773. hebben goedgevonden, om, buiten eenig bezwaar van de Stads of der Gafthuizen voorze, denzelven Heere Johannes Thyffen te verëeren met den titel van *Rentmeefter*, en Hem dienvolgens te benoemen en aanteftellen tot Rentmeefter van alle deeze voorgemelde Gafthuizen: waar by dan ook door Heeren Burgemeefteren nog is gevoegd, van Stads wegen, een zonderling Eergefchenk van een Stuk gewerkt Zilver, met eene toepaffelyke Infcriptie verfierd; gelyk dit alles breeder blykt uit het opgemeld Hunner Ed. Groot Achtb^ns. Befluit, van 't welk ik heb gemeend alhier ter zyner eere een Uittrekzel te moeten doen volgen. Zie hier het zelve:

„ *Extract uit het Notulboek, ge-*
„ *houden ter Kamere van Hee-*
„ *ren Burgemeefteren en Re-*
„ *geerders der Stad Leyden;*
„ *Lib. B. B.*

„ *Den* 27. *September* 1773.

„ Die van den Geregte der Stad Leyden in aanfchouw nemende de
„ menigvuldige moeyte, en dienften door
„ de Notaris Johannes Thyffen genoo-
„ men en gedaan, zoo in het innen en
„ adminiftreeren van de Pagten, en Land-
„ huuren de Catharinæ en Ceciliæ Gaft-
„ huyfen, mitsgaders het Elifabeth Gaft-
„ huys, Geüniëert met de Leproofen,
„ competeerende, als 't adfifteeren van
„ de Vergaderingen der Regenten van
„ dezelve Huyfen, het opftellen en Cou-
„ cheeren van Memorien als anderzints;
„ hebben om de gemelde Notaris Johan-
„ nes Thyffen hun genoegen over de
„ Conduites in deze by hem gehouden
„ te doen blyken, goetgevonden en ver-
„ ftaan dezelve aanteftellen en te Com-
„ mitteeren, gelyk dezelve aangeftelt en
„ gecommitteert werd by deeze tot Rent-
„ meefter van de Catharinæ en Ceciliæ
„ Gafthuyfen, mitsgaders het Elifabeth
„ Gafthuys, Geüniëert met de Leproo-
„ fen; &c.

„ En is wyders by Heeren Burgemees-
„ teren om redenen voorfchreeve Goed-
„ gevonden en verftaan, de gemelde No-
„ taris Johannes Thyffen van Stads we-
„ gen te vereeren met een Stuk gewerkt
„ Zilver &c. —— en daar op met Ro-
„ meinfche Letters te doen graveeren de
„ navolgende Infcriptie.

URBIS. LEYDAE. CONSULES.
J: THYSSEN.
BONO. CIVI.
PROPTER. BENE. MERITA.
DONUM. DEDERUNT.
MDCCLXXIII.

&c. &c.

(*Onder ftond*)

„ Accordeert voor Extract met
„ het voorfz. Regifter.

En wordt dit Rentmeefterampt als nog met alle moogelyke vlyt en eene onbevlekte trouw waargenoomen door den welgemelden Heere Johannes Thyffen, van wien ik, op de zoo ftraks aangetoogene plaatfen, met den naar zyne verdienften gepaften lof, breedvoeriger heb gefprooken; en wien ik voor zyne my fteeds betoonde dienften alhier openlyk myne verpligting betuige; terwyl ik tevens over Hem en zyn Huis Gods heilrykfte zegeningen in eene overvloedige maate affmeeke!

Vervolgens heeft de Ed. Groot Achtb. Magiftraat deezer Stad, volhardende met allen iever in haare Vaderlyke voorzorgen, ftrekkende tot behoud van deeze beide Gafthuizen; en dies oordeelende, dat het niet genoeg was, by haar voorgemeld Befluit van den 23. Juny 1773. den Meefteren en Regenten van deeze Huizen te hebben gelaft, om voortaan geen Perfoonen, als Conventualen, inteneemen, ten zy dezelven zich verpligten, om met elkanderen aan eene Gemeene Tafel te fpyzen; naardien zulks alléén kan ftrekken tot herftelling der vervallene zaaken deezer Godshuizen voor de volgende tyden; ook gemeend, reeds aanftonds en voor den tegenwoordigen tyd tot bewerking van dit herftel alle moogelyke middelen te moeten aanwenden,

den, en daarom op den 23. Augusty 1774. een Besluit genoomen, om den Meesteren en Regenten aan te zeggen, dat zy, ten spoedigsten moogelyk en zoo draa door hen al het noodige zal zyn in gereedheid gebragt, wederom in de daar toe geschikte Eetzaalen zullen moeten aanrichten eene gemeene Tafel, en tevens de gesaamlyke Conventualen noodzaaken, om daar aan te koomen spyzen; alles op dien zelfden voet en wyze, welke deezen aangaande, en in de oudste tyden; en ook nog laatstelyk, naa Hunner Ed. Groot Achtb[ms]. Resolutie van den 10. July 1660., in de laatste helft der voorgaande, en in het eerste derde gedeelte der tegenwoordige Eeuw, heeft plaats gehad; zoo als uit het hier voren op bladz. 37*. en 38*. door my verhaalde te zien is; op welke aanzegging dan ook de voorgemelde Meesteren en Regenten terstond al wat noodig was, om aan dit Besluit der Magistraat, als behelzende de allerheilzaamste oogmerken, alléén dienstig en genoegzaam, om deeze Gasthuizen in stand te houden en derzelver welzyn en bloei te bevorderen, in gevolge van hunnen pligt, te konnen gehoorzaamen; met zoo grooten spoed hebben doen vervaardigen; dat reeds op den 13. September van dat zelfde jaar, al het noodige daar toe in gereedheid zynde, die Eettafels zyn aangericht geworden; naa dat zy, weinig tyds te voren, den gesaamlyken Conventualen hadden gelast, om voortaan, des middags, aan eene Gemeene Tafel, in de Eetzaalen daar toe zullende worden aangericht, te koomen spyzen; en dat zy derhalven niet zouden moogen hun eeten in het byzonder vorderen. — Hoe nuttig, en hoe dienstig ook deeze voorzigtige schikkingen allezins waren! en hoe zeer derhalven ook de loflyke Magistraat mogt vertrouwen, dat dezelven door allen en een iegelyk zouden worden goedgekeurd; immers, dat alle de Conventualen zich daar aan gewilliglyk en in alle stilheid zouden hebben onderworpen! zoo heeft echter de uitkoomst deezer zaake geenzins aan die verwachting beandwoord; naardien eenige weinigen, doch wel de kwaadwilligsten, dier Conventualen (waarschynlyk door eenige booze menschen, hoedaanigen steeds zich met twist te zaaijen vermaaken, opgezet) hunne verregaande onvergenoegdheid over deeze schikkingen niet alleen hebben doen blyken door zich van die Tafels te onthouden; maar ook zelfs met bittere woorden openlyk te kennen gegeeven; en van de Heeren Meesteren en Regenten, ook zelfs op eene gansch onbetaamelyke wyze, gevorderd, dat men, in gevolge van de Verdragen met hen, wanneer zy voor zich de kost in die Gasthuizen hebben gekocht, deswegens aangegaan; hun dagelyks het Middag- en Avondmaal, benevens alle de bedongene pröven, afzonderlyk moest brengen voor hun Bed in die Zaalen, in dewelken zy thans hun verblyf hadden: waarom dan, naardien die zoo zeer misnoegde Persoonen zich gansch ongeneegen toonden, om naar eenige vriendelyke onderrichtingen, of andere gemakkelyke schikkingen te luisteren; of ook aan eenige billyke redenen en voorslagen gehoor te geeven; maar volstrektlyk begeerden, dat 'er in allen deelen aan de door hen met de Meesteren en Regenten (als gezegd is) aangegaane Verdragen stiptelyk zoude moeten worden voldaan; waar door zeer groote en verregaande onaangenaame moeilykheden, welker beginzels zich reeds in 't openbaar vertoonden; welker voortgang met reeden mogt worden gevreesd; en welker eindelyke uitkoomst onmooglyk was te voorzien of te bepaalen; allezins, uit aanmerking van derzelver heevigheid, te duchten waren: de Ed. Groot Achtb. Magistraat, tot voorkooming van alle verdere kwaade gevolgen en zwaarder onheilen; naa deswegens gehoord te hebben de bedenkingen der Meesteren en Regenten deezer Gasthuizen, heeft raadzaam gevonden, om zelve, met alle voorzigtigheid, in deeze neetelige omstandigheid, wat toetegeeven; alle moogelyke inschikkelykheid te gebruiken; en haar voorgemeld Besluit van den 23. Augusty des voorleeden jaars eenigzins te maatigen; en dierhalven het zelve op den 1. April 1775. te bepaalen door een naader Besluit, van 't welk een Uittrekzel hier nevens is gevoegd:

„ *Extract uit het Notulboek, gehouden ter Kamere van de Ed*[e]*. Groot Agtb. Heeren Burgem*[rs]*. en Regeerders der Stad Leyden; Litt. D. D.*

„ 1. *April* 1775.

„ De Regenten van de Catharinæ en „ Ceciliæ Gasthuysen, geädsisteerd „ met den Notaris Thyssen, als Rent„ meester van de gemelde Huysen, heb„ ben aan Heeren Burgemeesteren ge„ communiceert, &c.

„ Waar op, na prælecture van de ge-

H* „ mel-

„ melde Plans en aandagtige deliberatie
„ by Heeren Burgemeesteren en Regeerders der Stad Leyden, goedgevonden
„ is, het tweede off laaste Plan te ampleëteeren, en overfulcks de Gemeene Tafel, zoo als dezelve voor de Proveniers en Conventualen van de Catharinæ en Ceciliæ Gasthuysen binnen de voorn. Stad, tot voorkoming van een totale ruine voor dezelve Huysen, in gevolge de Resolutie van den 23. Augustus 1774., op den 13. September daar aan volgende is geintroduçeert, alleenlyk te Continueeren voor die geenen, welke de Heilzame Oogmerken en Vaderlyke Voorzorgen van Haar Ede. Groot Achtb. erkennen, en zigh aan derzelver goede en hoogstnodige gedane voorzieninge gewillig komen te gedragen; terwyl aan de Onwilligen, welke de zo gegronde vooruitzigten van Haar Ede. Groot Achtb., tot Conservatie van de voorzeide Huysen, door derzelver verkeerde bevatting, hebben getragt te leur te stellen, door de Meesteren en Regenten van dezelve Huysen, volgens de Letter van hun Contraét, zal werden gegeeven hun portie van het Middag- en Avond-Eeten; zoo nogtans, dat een yder van dezelve op het ernstigste word gewaarschouwd en gerecommandeert, van de door hun bedonge Preuven, en het Eeten van de Huysen, zoo dikwils dit door hun niet zelvs werd gebruikt, aan de Huysen te laten: terwyl zigh ook voorts een ieder na de Reglementen van dezelve Huysen letterlyk zal hebben te gedragen, op de Correčtien daar jeegens gesteld.

(*Laager stond*)

„ Accordeert voor Extraćt — met
„ het voorsz. Notulboek. — ”

Naardien, inmiddels, door dit Hunner Ed. Groot Achtb^ms^. Besluit het hier voorgemelde Besluit van den 22. Juny 1773., houdende de ordres der Magistraat aan de Meesteren en Regenten van deeze Gasthuizen, om geene nieuwe Conventualen in dezelve Huizen aan te neemen, dan op de Voorwaarden, in dat Besluit vervat, in geenen deele is vernietigd noch veranderd; zoo mag men met allen goeden grond vertrouwen en verwachten, dat men nog wel te eeniger tyd, wanneer alle die misnoegde Conventualen, die zoo hardnekkiglyk geweigerd hebben de wyze en voorzigtige schikkingen der loflyke Magistraat te omhelzen, en haare allezins pryswaardige Vaderlyke voorzorg goed te keuren, zullen zyn gestorven, en in derzelver plaatsen andere Persoonen, zich aan het voorschrift van dat Besluit van den 22. Juny 1773. onderworpen hebbende, zonder 't welk zy althans niet moogen worden ingenoomen; opgevolgd; die voorgeroerde zoo heilzaame en nuttige schikkingen, van alle de gesaamlyke Conventualen aan eene Gemeene Tafel dagelyks, in de daar toe gereed zynde Eetzaalen, te spyzen, wederom, ten voordeele van deeze Huizen, zal zien ingevoerd, op dat dus deeze zoo goede Gestichten, dewelken waarlyk een sieraad voor deeze Stad verstrekken, ten algemeenen nutte niet alleen worden behouden; maar zelfs meerder en meerder in bloei en aanzien moogen toeneemen; wanneer zy, ter beandwoording aan de roemwaardige oogmerken van hunne stichtingen, steeds zullen zyn en blyven verkwikkelyke Verblyfplaatsen van veele oude, zieke, en ongelukkige Persoonen, welken dus in het draagen der rampen, jammeren en elenden, waar aan het Menschdom in dit Traanendal is en altyd, tot aan het einde deezer zondige Wereld, zal blyven onderheevig, aldaar eenige hulp en krachtdaadige ondersteuning konnen vinden.

Middelerwyl is de bestiering deezer Gasthuizen door de Edele Groot Achtbaare Heeren Die van den Gerechte, in deezen tegenwoordigen tyd, aanbevoolen aan deeze Wel-Edele Heeren Meesteren en Regenten:

D^r^. Casparus Byleveld.
Johannes Luchtmans.
Pieter Willem Righout.
Cornelis Adriaan van Immerseel.

zynde de vyfde Regentsplaats, onlangs waargenoomen door den Wel-Edelen Gestrengen Heer M^r^. Pieter Vromans, als nog open staande en onvervuld gebleeven, vermits deeze Heer op den 25. July 1783. tot Schepen deezer Stad aangesteld en beëedigd werd, en dies deezen post van *Gasthuismeester*, dewelke tot de *Smalle Diensten* behoort, niet langer heeft moogen bedienen, naar luid der Elfde Burgerlyke Keure van het Leydsche Keurboek, gedrukt in den jaare 1658.; dewelke in dit punt overëenstemt met de Tiende Keure van het door my meer-

zaaken van dit Huis is aanbevoolen, hunne gewoone Vergaaderingen houden; en welke Kaamer, te voren, voor den Schoorsteen, met eene geschilderde Afbeelding der treflyke Deugd, welker gestaadige oefening de voornaamste aanleiding tot het stichten van dit Huis heeft gegeeven, de *Barmhartigheid*, was versierd; doch, welke in het jaar 1739. haar plaats heeft moeten ruimen voor de Afbeeldingen der Meesteren en Regenten, welken, in dien tyd, door de Edele Groot-Achtbaare Magistraat deezer Stad de bestiering van alles, wat dit Armhuis betrof, was opgedraagen: zoo als men dit gemeld vindt door den Schryver van den Tegenw. Staat van alle Volken, D. XIV. Hoofdst. X. bladz. 546. — De naamen der toenmaals in dienst van dit Huis geweest zynde vyf Heeren Meesteren en Regenten, op welker eige kosten dit Schoorsteenstuk is vervaardigd, zyn deezen:

Gustaaf Daniel le Pla.
Jan Tyken.
Laurens Vergenst.
Willem Boon.
Clement van Swanenburg.

In dit stuk, 't welk, volgens een my gegeeven getuigenis, is schoon van ordonnantie; zeer wel van gelykenis; en treflyk geschilderd; zynde hoog vier voeten en breed vier voeten en acht duimen; worden de vyf Heeren Meesteren en Regenten verbeeld zittende aan eene tafel, ieder in een afzonderlyke beezigheid, 't zy van schryven, of naazien van eenige boeken, welken op de tafel, gedekt met een groen kleed, leggen: aan 't hoofd zit de Heer Le Pla; en naast deezen, ter rechterhand, de Heeren Tyken en Boon; en ter linkerhand, de Heeren Vergenst en van Swanenburg: van achteren tusschen de Heeren Le Pla en Tyken staat het afbeeldzel van den Binnenvader, aan den Heer Le Pla een Boek overhandigende: op den voorgrond ziet men leggen eenige Kopere Armbosjes, en Koopbrieven van Huizen, aan dit Armhuis verheeld, en andere charters: en in het achterste gedeelte ontmoet men een Beeld, vertoonende de *Getrouwheid*, als wit marmer geschilderd: Dit stuk, waar in de Beelden, tot de voeten toe, zyn uitgeschilderd, is men verschuldigd aan de keurige penseel van den wel bekenden Schilder H. van der Mey, voor weinige jaaren in deeze Stad overleeden. — Nog zyn, tot hulp van deeze vyf Meesteren en Regenten, de acht Moeders der Huiszitten-Armen, anders genaamd *Kraammoeders*, als Buiten-Moeders en Regentessen van dit Armen-Kinderen-Huis, met de bezorging van verscheide Huislyke zaaken, als van ouds, belast gebleeven, zoo als door wylen den Heer Van Mieris ook is aangeteekend; aan dewelken dan meede eene welgeschikte Kaamer, tot het houden van haare gewoone Vergaaderingen in dit Huis, op daar toe vastgestelde dagen, is aangeweezen. In deeze Kaamer vindt men ook in den Schoorsteen geplaatst een zeer heerlyk kunststuk, geschilderd, in dat zelfde jaar 1739., door den alom beroemden Kunstschilder Louis de Monni, mede, voor weinige jaaren, binnen deeze Stad overleeden. Dit stuk, van 't welk de kosten door de als toen in dienst zynde Vrouwen Buiten-Moeders en Regentessen, uit haare eigene beurs zyn betaald geworden, is hoog drie voeten en tien duimen en breed twee voeten en zeven duimen, en, volgens 't my medegedeelde getuigenis van des kundigen, één der fraaiste stukken van deezen vermaarden Meester, in dien trant; ons voorhoudende dit *bevel der Barmhartigheid, wanneer Gy een naakten ziet, zoo kleedt Hem;* het geen de treflyke Kunstenaar ons vertoont door het beeld eener Vrouwe, welke by zich heeft drie Kinderen en beezig is met éénen derzelven schoon linnen aantedoen; daar de twee anderen, zynde zeer ontieg, of onzuiver en vuil, geen linnen aan 't lighaam hebbende en met gescheurde kleederen omhangen, nevens haar staan; terwyl achter haar leggen eenige webben linnen: en men verders in 't verschiet ziet een vertrek, in 't welk een aantal van Meisjes beezig zyn, met allerhande linnengoed te naaijen en gereed te maaken. In deezen tyd nu waren Buiten-Moeders en Regentessen van dit Godshuis deeze naavolgende acht deugdryke Vrouwen:

Sara Luipaart Weduwe van Ds. Hendrik Kintius, Predikant te Heer-Simonshave.
Sara van Tongeren Huisvrouw van Mr. Adolphus Haganæus, Præçeptor van de Latynsche Schoolen alhier.
Margaretha Hollebeek Huisvrouw van Mr. Isaak de Visscher, Secretaris van Oestgeest.
Catharina Abbenbroek Huisvrouw van Johannes Schroder.
Johanna de Bruyn Weduwe van Jacob Mannekes.

Maria de Klopper Huisvrouw van Hendrik Koot.

Theodora van Ingen Weduwe van Ds. Abrahamus van Swanenburg, Predikant te Rysoort.

Bartha Mershart Huisvrouw van Jooft Kuil, Subftitut-Schout binnen deeze Stad.

Dit Huis werd, eerft in 't jaar 1728., en nog in volgende tyden door verfcheide nuttige aanbouwingen merkelyk vergroot, zoo dat hetzelve thans is een zeer hecht en fterk, en tevens ook een fchoon en luchtig, Gebouw, voorzien van de noodige Eetzaalen, Slaapplaatzen, Ziekenzaalen, Keukens, Kelders, Schuuren, en verder van alles, wat tot het heilzaam einde, waar toe het zelve werd gefchikt, noodig is en vereïfcht wordt. Gelyk nu het zelve Huis, voortgekoomen uit den boezem van het Huiszittenhuis; daarom ook uit de Armenkaffe onderhouden en door de Meefteren en Regenten van het Huiszittenhuis, beftaande uit zes Huiszittenmeefteren en zes Diaconen; die ook wel onder den algemeenen naam van *Aalmoeffeniers*; of *Armbezorgers*; voorkoomen; beftierd werd; zoo had het zelve ook het genot van alle dezelfde rechten, voorrechten, vryheden en voordeelen, welken aan het Huiszittenhuis, zoo door 's Lands Souveraine Staaten als door de loflyke Magiftraat deezer Stad, van tyd tot tyd waren gefchonken; zoo lange als des zelfs vereëeniging met dit Huiszittenhuis ftand hield; dewelke echter alleenlyk plaats had tot in den aanvang van het jaar 1724.; wanneer men bevond, dat de zorg en laft van dit Huis, boven en behalven de algemeene bezorging en opzigt over alle de zoo Huis- als Diaconie-Armen, den gefaamlyken Aalmoeffenieren, wanneer zy hunnen pligt met alle getrouwheid en vlyt, zoo als 't betaamde, zouden betrachten, veel te laftig was; en dat daar en boven ook de geftaadige verandering, dewelke onder de Aalmoesfenieren jaarlyks plaats had, geheelyk ongefchikt was, om den Kinderen eene behoorlyke opvoeding te geeven en in eene goede tucht te houden; en daarom befloot, dit Armen-Kinderen-Huis van het Huiszittenhuis geheel aftefcheiden, en de beftiering van het zelve over te geeven aan byzondere Meefteren en Regenten, dewelken daar toe door de Edele Groot-Achtbaare Magiftraat zouden worden benoemd en aangefteld, op dien zelfden voet, als zulks ontrent andere Godshuizen binnen deeze Stad gewoon was te gefchieden; gelyk dit dan ook op den 3. en 22. January 1724., met volkoomene goedkeuring van Hunne Edele Groot-Achtbaarheden, Die van den Gerechte deezer Stad, ten uitvoer werd gebragt; 't geen alles breedvoerig by den Heer Van Mieris wordt gevonden. Doch, deeze fcheiding daar zynde, zoo hebben de Meefteren en Regenten van dit Godshuis geöordeeld, dat hunne pligt meedebragt, om, op alle moogelyke wyzen, voor het welzyn van dit hun Huis te waaken, en deszelfs voordeel, zoo verre zulks eenigzins doenlyk ware, te bevorderen; en daarom geraaden gevonden, om, by een onderdaanig verzoek aan 's Lands Souverain, te fmeeken, dat het Hunner Ed. Groot-Moogenden goede geliefte zyn mogte, om aan hen, Meefteren en Regenten van dit Armen-Kinderen-Huis, zoodaanige gunft wegens het erven van goederen, naagelaaten by de zulken, welken door hen in het Godshuis zyn opgevoed, onderhouden, of groot gemaakt, toeteftaan; hoedaanige Zy, uit hunne Souveraine magt, op den 6. Juny van den jaare 1733., hadden vergund aan het Aalmoeffeniers-Weeshuis der Stad Amfterdam; op welk needrig verzoek zy dan ook van Hun Ed. Groot-Moog. verkreegen dit volgende

Octroy van Haar Ed. Groot Mog. wegens het erven van goederen, naagelaaten wordende by Perfoonen, in het Armekinderhuis te Leyden groot gemaakt.

„ De Staaten van Holland ende Weft-
„ vriesland doen te weeten: Alfoo
„ Ons te kennen is gegeeven by de Re-
„ genten van het Armekinderhuys bin-
„ nen de Stad Leyden, verfoeckende,
„ dat Wy, ten opfigte van het Erven
„ van goederen, naagelaaten werdende
„ by Perfoonen in het zelve Huys groot
„ gemaackt, geliefden aan haar Supplian-
„ ten te verleenen gelyck Octroy, als op
„ den 6en. Juny laatftleeden door Ons ver-
„ leent was aan de Regenten van het
„ Aalmoeffeniers-Weeshuys der Stad
„ Amfterdam, hebben Wy, de faack en
„ het verfoeck voorfchreeven overge-
„ merckt hebbende, en geneegen fynde,
„ ter bede van de Suppliantén, uyt onfe
„ regte weetenfchap, Souveraine magt,
„ en authoriteyt, goedgevonden en ver-
„ ftaan; gelyck Wy goedvinden en ver-
„ ftaen

meêrmaals gemelde in den jaare 1583. gedrukte Keurboek; en die wederom (immers voor het grootste gedeelte) overgenoomen is uit een nooit gedrukt Oud Keurboek deezer Stad, van 't welke een Handschrift onder my berust, zoo als ik reeds een en andermaal in dit *Aanhangzel*; als ook in dit *Naabericht*; inzonderheid op bladz. 29*, heb gemeld: alwaar de Derde Keure van het Tweede Boek dus luidt:

„ *Scout Scepene ende Rade niet te*
„ *kyesen tot anderen dienſten.*

„ Item ſo wye Scout Scepen of Raet „ te Leyden js die en ſel niet gecoren werden goydshuys berader gaſthuys „ meeſter, berader vanden heyligen „ gheeſt, noch jn geenrehande ambocht „ dat der poirteren toebehoirt Ende worde yement tot Sinte Jacops miſſe of „ bynnen dier tijt Scepen gecoren, Scout „ of Raetman die goidshuys berader meeſter van den gaſthuys, of meeſter van „ den heiligen gheeſt wair, of yement „ die anders ambocht dade vander poirte, die ſel of gedaen worden byden „ gerecht ende een ander jn ſijn ſtede „ geſet byden gemenen recht rechteuoirt „ ſonder vertrec Behoudelic dat die „ weesmeeſters ende veſtmeeſters hoir „ tijt van hoiren dienſte geduyrende wt „ dienen ſellen."

Ook ſtemt hier mede genoegzaam overéén de Tweede Keure van het Tweede Boek of Kapittel van het zeer Oude Keurboek van den jaare 1406., van welk Keurboek insgelyks hier voren op de gezegde bladzyde door my is gewag gemaakt: terwyl echter van deeze Oudſte Keuren eenigzins in dit punt verſchilt de Achtſte Keure van het Eerſte Boek van het in de maand July van den jaare 1545. van het Raadhuis deezer Stad afgeleezen Keurboek, naardien by dezelve verſtaan is, dat, wanneer zoodaanig een wordt verkoozen tot Schout, Burgemeeſter, of Schepen, hy zal moeten blyven dienen het jaar uit, op eene boete van vyf-entwintig Carolus gulden. — Ook van dit nooit gedrukte Keurboek beruſt onder my een Oud Handſchrift.

Voorts worden deeze Heeren Meeſteren en Regenten in het beheeren der gewigtigſte zaaken, deeze Gaſthuizen betreffende, onderſteund door hunnen tegenwoordigen Rentmeeſter, den Heere Johannes Thyſſen, die ook alle hunne Vergaaderingen en Beſognes bywoont.

Ondertuſſchen worden de Huishoudelyke zaaken van deeze Gaſthuizen thans waargenoomen door de volgende Mevrouwen Buiten-Moeders en Regenteſſen:

Johanna Catharina Snoeck, geboorene a V[illegible]k.
Aletta Elisabeth van Heusden, geboorene van Buren.
Catharina Maria van Hoogeveen, geboorene Pompe van Meerdervoort.
Arnolda Wilhelma Cunæus, geboorene Brantſen.

terwyl 'er éêne plaats onder deeze Mevrouwen Buiten-Moeders en Regenteſſen, te voren waargenoomen door Mevrouwe Gerardina Barbara Romswinckel, geboorene Beeldemaker, dewelke op den 4. Juny deezes jaars 1773 is overleeden, tot op heden toe is onvervuld gebleeven. En wenſchen wy over deeze geſaamlyke Heeren Meeſteren en Regenten, en Mevrouwen Buiten-Moeders en Regenteſſen, ter belooning van derzelver getrouwe zorg, ten nutte der oude, zieke en ongelukkige Menſchen dagelyks met alle vlyt wordende aangewend, Gods dierbaarſte; geestelyke en lighaamlyke, zegeningen in eene overvloedige maate!

By al het geen nu wyders, en door den Heer Fr. van Mieris in het meêrgemelde Eerſte Deel zyner Beſchryving deezer Stad, bladz. 190.—195. en verders door my in dit *Aanhangzel* bladz. 1097.-1136., aangaande het Weeshuis deezer Stad is aangeteekend, heb ik thans nog al het een en ander alhier te voegen; en wel inzonderheid, naardien 'er in dit Huis, ſeedert het voorgemelde was beſchreeven en reeds afgedrukt, zeer aanmerkelyke veranderingen zyn voorgevallen; en wel voornaamlyk door deszelfs verëeniging met het Armen-Kinder- of Houwhuis; omtrent welk Huis ik insgelyks nog eenige zaaken, dewelken (naar myn oordeel) der vergeetelheid behooren te worden onttrokken, heb medetedeelen.

Doch, alvorens ik tot dit ſtuk overgaa, moet ik hier nog berichten, dat men by de *Naamen der geenen, die eenige Legaten, ofte Milde Giften aan het Arme Weeshuys binnen Leyden Gemaakt ofte Gegeven hebben*; en welken door my, zoo als dezelven op het Tafereel, in dit Weeshuis opgehangen, werden gevonden; op bladz. 1234.—1236. zyn vermeld, nu nog moet voegen de volgende, naar dien tyd op dat Tafereel geplaatſte, Naamen:

	1771.	
Mr. Leonard van Heemskerk.		GULDENS.
Legateert	. . . . . .	1000.
	1772.	
De Heer Jan Boekweyt; en Juffrouw Susanna Fremeaux.		
Echte Lieden. Legateeren.	. . . . .	2000.
Jonkvrouwe Adriana Cecilia Pla.		
Legateert.	. . . . . .	2000.
	1773.	
Mr. Nicolaas van de Velde; Oud-Burgemeester.		
Legateert.	. . . . . .	4000.
De Wel-Ed. Gestr. Heer Mr. Jacob Pla; Raad en Oud-Burgemeester; en Vrouwe Alida Elisabeth Steyn.		
Echte Lieden. Legateeren.	. . . . .	1000.

Naa deezen tyd is dit *Arme Weeshuis*, in gevolge van het Besluit der Groote Vroedschap deezer Stad van den 28. February des jaars 1774., vereënigd geworden met het *Arme Kinderhuis* alhier; en zullen wy dus hier achter, naa dat wy van al het geen wegens die vereëniging, zoo door my meedegedeelde echte en naaukeurige berichten van goede Vrienden, welker naamen ik, op hun byzonder verzoek, alhier met stilzwygen voorby gaa; doch, welken ik echter, by deeze geleegenheid, myn hartelyken dank voor deeze en andere my beweezene goedheden met allen welmeenenden ernst betuige, en 's Heeren dierbaarste zegeningen over hunne veel geächte persoonen en huizen toewensche tot in veele jaaren! als ook door het kort verhaal, 't geen deezer zaake aangaande in de Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken voor de maand December 1776. op bladz. 1400. en 1401. gevonden wordt; tot onze kennis is gekoomen; een uitvoerig verslag zullen hebben gedaan, op dat het geheugen van deeze zoo merkwaardige gebeurtenis in alle haare omstandigheden voor de Nakomelingschap zoude bewaard blyven; dan ook verder melding maaken van alle zoodaanige persoonen, welken, naa die vereëniging, die, in gevolge en uit krachte van het voorgemelde Vroedschaps Besluit; moet gehouden worden geschied te zyn op den Eersten Maart van dat zelfde jaar 1774., schoon dezelve, wegens het maaken van [illegible] toe zoo noodige aanstalte, niet [illegible] heeft daadelyk plaats konnen hebben, dan in de maand December 1776.; [illegible] milde Giften, of Legaaten, de [illegible] deezer nu vereënigde Huizen hebben gelieven te ondersteunen.

Doch, alvoorens ik tot het breeder verslag dier vereëniging overgaa, zal ik hier nog het een en ander moeten invoegen, 't geen eene byzondere betrekking had tot dit *Armen Kinderhuis*, alvorens het zelve met *het Weeshuis* is vereënigd geworden, en het welk anderzins, zoo die vereëniging niet ware geschied, door my als een *Byvoegzel op het Veertiende Hoofdstuk van de Beschryving der Stad Leyden*, in welks laatste gedeelte, te weeten; op bladz. 214.—219. de naarstige Heer Fr. van Mieris HET ARMEN KINDER OF HOUWHUIS *in de Koppenhiekssteeg*, met een uitgebreid verhaal der oorzaaken van deszelfs stichting, eerste inrichting, en begiftiging; als ook de vroegere en laatere bestiering aldaar; heeft beschreeven; in het *Vervolg* van dit *Aanhangzel* op die gemelde Beschryving zoude zyn geplaatst geworden. — Inmiddels zal ik de beschryving van dit Huis nu zoodaanig inrichten en alhier plaatsen, als of dat Huis nog daadelyk in weezen was.

Dit Huis dan is, zoo als wylen de Heer Van Mieris aanteekent, begonnen te bouwen in het jaar 1703., en heeft zyn voornaamsten ingang aan de West-zyde van de Middelweg naaby deszelfs einde aan den Ouden-Rhyn, ontrent de Lange Koppenhiekx-steeg, welke van daar loopt tot op de gedamde Pancras- of Hooglandsche Kerkgragt ontrent de St. Jansbrugge, in welke steeg dit Huis insgelyks een ingang heeft. Boven den voornaamsten ingang heeft men een grooten blaauwen steen geplaatst, waar op de naam van dat Huis is uitgehouwen op deeze wyze: ARMEN-KINDER-HUIS. Boven het Voorpoortaal aan deezen ingang is een zeer bekwaame en wel [illegible] Kamer, op welke de Meesteren en Regenten, welker goede toezigt en getrouwe zorg de bestiering der

Lan-

„ ftaen by deefen, de Supplianten, voor „ foo veel het voorleeden aangaat, te „ laaten by het regt en poffeffie; het „ welcke fy geëxerçeert of geacquireert „ hebben, fonder daar inne eenige preju„ dicie te lyden, en fonder oock we„ gens het geene fy uyt dien hoofde „ reedts genooten hebben, eenige recla„ me fubject te fyn: ende ten opfigten „ van het toekoomende, de Supplianten „ te octroijeeren ende te qualifiçeeren, „ gelyck Wy defelven Octroijeeren ende „ qualifiçeeren by defen, omme te moo„ gen behouden ende naa zich neemen, „ al het geene fal werden naagelaaten „ by eenige Perfoonen, in het voorfz. „ Armekinderhuys groot gemaackt, wan„ neer defelve koomen te fterven fonder „ Kinderen, Kindskinderen en verdere „ defcendenten naa te laaten, ten ware „ defelve met de Supplianten, of haare „ Succeffeurs, in der tyd, daar van uyt„ koop gedaen hadden: mitsgaders, om„ me de geringe middeltjes, welke de „ Kinderen, die in der Supplianten Huys „ reedts ingenoomen fyn, ofte naa de„ fen ingenoomen fullen werden, voor „ de tyd hunner inneeming, of ey„ gen, of aenbefturven fouden moo„ gen fyn, voor het felve Huys te bly„ ven behouden, daer onder nogthans „ niet begreepen het geen defelve Kin„ deren, geduurende haare opvoeding in „ het felve Huys, by erffeniffen, Le„ gaaten, ofte Giften verkreegen fouden „ moogen hebben; behoudens egter, dat „ de Supplianten de vrugten daar van „ fullen moogen genieten, foo lange de„ felve Kinderen in het voorfz. Huys „ opgevoed fullen worden, en langer niet. „ Laftende een yder, dien het aangaat, „ fig hier naer te reguleeren.

„ Gedaen in den Hage, onder Onfen „ Grooten Zegele hier aan doen „ hangen, op den drie en twintig „ ften October, in het Jaer Onfes „ Heeren ende Saligmaakers Seven„ tienhondert drie-en-dertigh.

(*Was geparapheerd*)

J. G. B. v. Boetzelaer. vt.

(*Op de plieke ftond*)

Ter Ordonnantie van de Staaten.

(*Was geteekend*)

Willem Buys.

Naar de Origineele Opene Brieven van Octroy, gefchreeven op pergament, hebbende onder uithangen het Groot Zegel van den Lande van Holland en Westvriesland, in Rooden Wasche. Berustende onder de Regenten van het Armen Kinderen-Huis, te Leyden.

Verders is by dit Origineele Octroy gelegd eene Memorie van deezen inhoud: *Wegens dit Octroy [illegible] is door het [illegible] Leg[illegible] tuait, als zynde alles Pro Deo gedaan.*

Een gelyk Octroy ook, ten zelfden dage, door Hun Ed. Groot Moog. aan de Meefteren en Regenten van den Heiligen Geeft, of het Arme Weeshuis, binnen deeze Stad zynde verleend geworden, 't welk men vinden kan by den Heer Van Mieris in de Befchryving deezer Stad op bladz. 193. en 194.; en over deszelfs weezendlyken inhoud, of wel den waaren zin der daar in voorkoomende woorden, in den jaare 1766. eenig misverftand zynde gereezen; zoo hebben de Meefteren en Regenten van dat Weeshuis zich, deswegens, vervoegd by Hun Ed. Groot Moog. met een gedienftig verzoek, dat het Hunner Ed. Groot Moog. goede geliefte mogte zyn, om zich daar ontrent naader te verklaaren, ten einde daar door in 't vervolg alle verkeerde begrippen en uitleggingen deezen aangaande zouden konnen worden voorgekoomen en alle misverftand vermyd: op welk verzoek door Hun Ed. Groot Moog. op den 17. December 1766. is genoomen een allergunftigft Befluit, waar by het begrip der gemelde Regenten van het Weeshuis ontrent den rechten zin der woorden van Hun Ed. Groot Moog. wordt gebillykt; en tevens, met eene kleine verandering der woorden van het voorgemelde Octroy van den 23. October 1733, Hunner Ed. Groot Moog. meening naader en duidelyker verklaard; en daarenboven nog goedgevonden, dat van dit *Regt*, zoo als het Hun Ed. Groot Moog. by hun voorgemeld Befluit nu naader bepaalen, *ook fullen gaudeeren alle foodanige Publicque Gods- of Armhuifen, als met gelyk Octroy door Haar Edele Gr. Mog. zyn gebenificeert.* zoo als ik dit alles in dit *Aanhangzel*, met inlaffching van de voorgemelde Hunner Ed. Groot Moog. Refolutie, op bladz. 1118.—1121., breeder heb verhaald.— Door dit bygevoegde naader goedvinden van Hun Ed. Groot Moog. heeft dan ook dit *Armen-Kinder-Huis* in dit Stuk een gelyk recht verkreegen.

Alvorens dit Huis in het jaar 1703. werd

werd gefticht, zoo hadden de Aalmoesseniers de gewoonte, om de Arme Kinderen, waar van de zorg en het onderhoud hun bleef aanbevoolen, indien dezelven werden geöordeeld geene gepaste voorwerpen te zyn, om door de Meesteren en Regenten van den Heiligen Geest of Arme Weeshuis aangeslaagen, en in het zelve Huis geplaatst te worden, metter woon te bestellen en in de kost te besteeden by zoodaanige persoonen, welken zich daar toe wilden verleedigen; of dewelken zich daar op toeleidden; en gemeenlyk *Minnen*; of *Minne-Vaders* en *Minne-Moeders*; genaamd werden, om dat deezen, voor het deswegens van de Aalmoesseniers bedongen loon en onder het oppertoezigt van dezelven, zoodaage Kinderen oppasten, bezorgden en van het noodige voedzel voorzagen. Inmiddels ontstond 'er nu en dan wel geschil tusschen de opgemelde Meesteren en Regenten en deeze Aalmoesseniers over de voorwerpen, welken, of in het Weeshuis behoorden te worden geplaatst, of de bezorging der Aalmoessenieren moesten blyven aanbevoolen, het welk dan ook, van tyd tot tyd, of door de Beveelen van de Magistraat; of ook wel door vriendelyke overéénkoomsten en minnelyke verdragen, het zy met tusschenspraak van de Magistraat; het zy met der zelve, of vooraf gegaane of gevolgde, goedkeuring; gemaakt en bekrachtigd, werd uit den weg geruimd. — Dus hebben de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte op den 5. November 1643. de noodige ordres, tot onderhoud der Vondelingen; en der Kinderen, van welken der beider Ouderen overlyden geheel onzeeker is; als mede der Kinderen door hunne Ouders verlaaten; gesteld; gelyk ik het deswegens genoomen Besluit in dit *Aanhangzel* op bladz. 1124. en 1125. heb vermeld: doch, wanneer, zoo door de Meesteren en Regenten van het Arme Weeshuis als door de Aalmoesseniers, bespeurd werd, dat door deeze Hunner Ed. Gr. Achtb. schikkingen dikmaals eenige niet voorziene ongeleegenheden geboren werden, hebben Dezelven onderling op den 11. October 1671. goedgevonden, ontrent deeze schikkingen eenige veranderingen te maaken; dewelken insgelyks door my aldaar op bladz. 1128. zyn opgegeeven: welken, in vervolg van tyd, nog niet duidelyk genoeg gevonden zynde, op den 16. November 1682. door Dezelven onderling nog naader zyn bepaald geworden, zoo als dit mede aldaar op bladz. 1129. kan gevonden worden. – Wanneer in den jaare 1657. eenig verschil ontstond tusschen de Meesteren en Regenten van de Katarine en Cecilie Gasthuizen; de Meesteren en Regenten van den Heiligen Geest of Arme Weeshuis; en de Aalmoesseniers, ook wel eens voorkoomende onder de benaaming van Meesteren en Regenten van het Huiszittenhuis; over het onderhouden der Slechte en andere Weeskinderen, dewelken tot hunne jaaren gekoomen, onwys zynde, of zoodaanige lighaamlyke gebreeken hebbende, daar door geheel onbekwaam waren, om met hunner eigen handen arbeid iets te verdienen; en eenig ambacht te leeren; waar door zy voor zich hunnen kost mogten gewinnen; en deeze onderling twistende Heeren Meesteren en Regenten zich daarontrent niet konden verstaan; zoo werd het zelfde verschil door de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte, als het opperste toezigt over alle de Godshuizen binnen deeze Stad hebbende, op den 26. April 1657. beslist in deezer voegen: dat zoodaanige Kinderen tot op den ouderdom van vyf-en-twintig jaaren moeten worden onderhouden door de Meesteren en Regenten van het Arme Weeshuis; en daar naa, tot dat zy vyftig jaaren zullen hebben bereikt, door de Aalmoesseniers; en verder, tot op hunnen sterfdag toe, door de Meesteren en Regenten van de Katarine en Cecilie Gasthuizen; echter zoo, dat zulke Kinderen, dul zynde, geheelyk moeten koomen tot lasten van de voorschreeve Gasthuizen; gelyk men dit beslissend Besluit, van 't welk men een door den Secretaris deezer Stad eigenhandig geteekend Origineel vindt onder de Archieven van het Arme Weeshuis deezer Stad; kan leezen by Fr. van Mieris in de Beschryving van deeze Stad op bladz. 178.; terwyl ik ook van het geval, 't welk tot deeze Hunner Ed. Groot Achtb. schikking, zeer waarschynlyk, aanleiding zal hebben gegeeven, in dit *Aanhangzel* op bladz. 1126. en 1127. heb gesprooken: waar by ik nu nog moet voegen, 't geen, als dit Besluit van Hun Ed. Groot Achtb. naader verklaarende, wordt gevonden in het *Bargem^rn. en Gerechtsdagboek*, *Publique Zaaken aangaande*, Litt. D. fol^o. 243. met de volgende woorden: „ (in margine „ stond geappostilleerd) Op d' 30^e. Augusti 1657. hebben die van de Gerechte verklaert, dat de Aelmoesseniers „ van de Nederduytse Gemeynte indistinctelyk sullen onderhouden alle de „ Wees-

„ Weeskinderen boven de 25. Jaren en „ mal zynde al is 't dat dezelve van Wal- „ fche Ouders fyn". Schoon nu tot de te beter opvoeding en bezorging dier Arme Kinderen, welken onder het opzigt der Aalmoesseniers behoorden, in het jaar 1703. was gesticht het opgemelde Armen-Kinderen-Huis; zoo bleeven echter de te voren gemaakte en zoo even gemelde Verdragen en schikkingen, nopens het onderhoud van alle Arme Kinderen, tusschen de Meesteren en Regenten van het Heiligen Geest- of Arme Weeshuis, en deeze Aalmoesseniers, als Meesteren en Regenten van dit Armen-Kinderen-Huis, voor die oprichting aangegaan en gemaakt, ook nog, volgens alle regelen van recht en billykheid, stand houden; en, wanneer 'er, in den jaare 1722., tusschen die wederzydsche Meesteren en Regenten wederom eenig verschil ontstond over het opvoeden en onderhouden van Kinderen, welken de beide Ouders, of wel, één dier beiden reeds overleeden zynde, de langstleevende van hen, hadden verlaaten, het zy dezelven naa de Oost- of West-Indiën; het zy naa eenige andere Gewesten waren vertrokken; zonder eenige op- of toezigt over dezelven te hebben gesteld; zoo werd het zelve wederom, door tusschenspraak van de Ed. Gr. Achtb. Heeren Burgemeesteren, op den 5. Juny deszelfden jaars 1722., by by een minnelyk Verdrag uit den weg geruimd; en welk Verdrag ik in dit *Aanhangzel* op bladz. 1130. geplaatst heb: En, wanneer nu in den jaare 1724. dit *Armen-Kinderen-Huis* was geheel en al afgescheiden van het Huiszittenhuis en door de Ed. Groot Achtb. Magistraat gesteld onder het bestier en de bezorging van byzondere Meesteren en Regenten, zoo dat het op zich zelven moest bestaan en met het Huiszittenhuis verder niets meerder te schaften had; zoo hebben de Meesteren en Regenten van het Weeshuis; van het Huiszittenhuis; en van dit Kinderhuis, by eene vriendelyke Overéénkoomst op den 5. February 1725. verklaard, dit laatstgemelde Verdrag van den 5. Juny 1722. goedtekeuren; echter met eene daar in met gemeen genoegen gebragte kleine verandering en vermeerdering, geschikt naar de toen plaats hebbende afzonderlyke bestiering; zoo als dit onderling beraamde dan ook ten zelfden dage by Die van den Gerechte deezer Stad is toegestemd en goedgekeurd; en insgelyks in dit *Aanhangzel* op bladz. 1130. en 1131. wordt gevonden. Doch, wanneer de Meesters en Regenten, zoo van het Arme Weeshuis als van dit Arme Kinderhuis, by vervolg van tyd, in deeze en geene gevallen, bemerkten, dat die laatstgemelde Overéénkoomst van den 5. February 1725. somtyds zoodanige uitlegging zoude kunnen lyden, waar door wel ligtelyk eenige moeilykheid mogte ontstaan; zyn zy beiderzyds te raade geworden, om van dezelve afstand te doen; en daar en tegen met elkander een naader Verdrag aantegaan, waar by zy in alle zyne deelen zouden aanneemen en bevestigen het hier zoo straks gemeld Verdrag, op den 5. Juny 1722. tusschen de Meesteren en Regenten van het Heilige Geest- of Arme Weeshuis en de Aalmoesseniers, als ten dien tyde nog Meesteren en Regenten van dit Armen-Kinderen-Huis, met voorafgaand goedvinden van Heeren Burgemeesteren en Regeerders deezer Stad, gesloten; en hier toe hebben zy beiderzeids zich dan ook op den 3. Juny 1727. wel uitdrukkelyk verbonden; gelyk ik zulks in dit *Aanhangzel* op bladz. 1131. heb vermeld, en dit Naader Verdrag ook door wylen den Heer van Mieris in zyne Beschryving deezer Stad, op bladz. 194. en 195., is ingelascht geworden: Naar dit Verdrag, het welk men vindt geregistreerd in het Resolutie-Boek B. fol°. 21. gehouden by de Heeren Meesteren en Regenten van het Arme Kinderhuis; als mede in zeeker Register van het Arme Weeshuis, bevattende verscheide merkwaardige Stukken dit Huis aangaande, op bladz. 18.; terwyl het Origineel eigenhandig geteekend insgelyks onder de Archieven van het Arme Weeshuis binnen deeze Stadt gevonden wordt; hebben de weederzydsche Meesteren en Regenten dier beide Godshuizen by volgende tyden zich stiptelyk gedraagen, zoo lang als dit Armen-Kinderen-Huis in stand gebleeven is. — Behalven de hier voren verhaalde Verdragen en Overëenkoomsten, van tyd tot tyd, door de Aalmoesseniers, met de Meesteren en Regenten van het Heilige Geest- of Arme Weeshuis, wegens het onderhoud en de opvoeding van Arme ongelukkige Kinderen, aangegaan; zoo hebben dezelve Aalmoesseniers deezen aangaande insgelyks op den 4. September 1685., een Verdrag gesloten met de Diakenen van de Walsche Gemeente binnen deeze Stad; te vinden in *Art.* 3. *van het Contract tusschen Huysitten-Meesteren en de Walsche Diaconie &c.* het welk is van deezen inhoud:

„ De Huysgesinnen daar de Man Duyts „ en de Vrouw Wals is off de Vrouw „ Duyts en de Man Walsch, sullen naar „ Mans oir bedient werden, dog haare „ Kinderen tot Armoede vervallende sul- „ len gereekent werden als Armen die „ voor d' Eerste maal werden aangenoo- „ men, by Voorbeeld een Duyts Man „ trouwt een Walse Vrouw met Kinde- „ ren, welkers Vader Wals geweest is, „ dat huysgesin behoort onder de Duyt- „ se, selfs na het sterven van de Man, „ na het sterven van de Vrouw blyven „ dan oock de Kinderen, tot dat zy in „ staat zyn om haar eygen kost te win- „ nen en daar na verarmende sullen be- „ hooren onder de Walsche, volgens „ d' afkomst van Vaaders.

„ En zoo is het ook te verstaan zoo „ een Walsch Man een Duytse Vrouw „ trouwt, &c. Gedaan den 4. Septemb. „ 1685.

(*was geteekend*)

Jacob des Tombes.

A. Drolenvaux.

&

Marcus de Quiens.

Geëxtraheerd uit het Resolutie-Boek B. folo. 20., gehouden by de Meesteren en Regenten van het Arme Kinderhuis der Stad Leyden; en my op het vriendelykst medegedeeld door mynen geachten Neef, den meergemelden Wel-Edelen Heere Pieter François Clignet, te voren Regent van dit Arme Kinderhuis; en thans van het Heilige Geest- of Arme Weeshuis, te Leyden; wien ik nogmaals, onder toewensching van alle heil over zyn Persoon en Huis; voor deeze en zyne andere vriendelykheden mynen dank alhier openlyk betuige.

Inmiddels is 'er tusschen de Armbezorgers van de Neederduitsche en Walsche Gemeente in deeze Stad over het bedeelen hunner byzondere Armen, op den 18. en 19. July 1718., een Naader Verdrag gesloten; en, op den 24. van die zelfde maand, door Die van den Gerechte deezer Stad goedgekeurd en bekrachtigd; by welks Ie. IIe. en IIIe. Artln. ook ten nutte van de onmondige Arme Kinderen behoorlyke voorziening is gedaan; en welk Verdrag, 't geen medé gevonden wordt in het meermaals gemelde Resolutie-Boek, Litt. B. foliis. 23.—25. gehouden by de Meesteren en Regenten van het Arme Kinderhuis der Stad Leyden; ook door wylen den Heer Van Mieris in zyne Beschryving deezer Stad, op bladz. 208.—210., is ingelascht.

Uit dit alles nu blykt ten duidelykſten, dat, en de Aalmoessеniers, en ook, by 't vervolg van tyd, de Meesteren en Regenten van dit Arme Kinderhuis, terwyl zy altyd bedachtzaam zyn geweest, om die Arme ongelukkige Kinderen, dewelken aan hunne zorg waren toevertrouwd, behoorlyk te onderhouden en hun eene goede en geschikte opvoeding te geeven; daar by echter nimmer uit het oog hebben verlooren het welzyn der Armen-Kasse, of der byzondere Kasse van het Arme Kinderhuis; maar steeds geöordeeld het van hunnen pligt te zyn, om met alle moogelyke vlyt daar op te letten, dat hunne Kassen niet boven vermoogen zouden worden bezwaard. Van deeze hunne getrouwe waakzaamheid strekt ook ten bewyze, dat deeze Meesteren en Regenten van dit Armen-Kinderen-Huis, in het welke de Kinderen, even als in het Arme Weeshuis, door daar toe bekwaame en te vooren wel onderzochte; als ook de Kerkelyke Ordonnantien aangenoomen en onderteekend hebbende; Leermeesters in het spellen, leezen, schryven, en de gronden van den Gereformeerden Christelyken Godsdienst onderweezen werden; wanneer door Die van den Gerechte, op den 21. February 1733., by eene *Ampliatie op de Ordonnantie van het Schoolmeesters Gilde* in deeze Stad (op zeekere aan Hun Ed. Groot Achtb. gepresenteerde Requeste) was verstaan, dat de Leermeesters, zoo wel van de Neederduitsche Wees- en Arme-Kinder-Huizen, als van het Waale Arm-Huis gehouden zullen zyn, om, alvorens zich tot het waarnemen van hun beroep te begeeven, het Recht van dat Gilde te voldoen, en voorts het zelve als een Schryfmeester, met de jaarlyksche betaaling van den Oirkondspenning, te onderhouden; zich hebben gevoegd met de Meesteren en Regenten van het Heiligen Geest- of Arme Weeshuis, en dus eenpaariglyk aan Hun Ed. Groot Achtb. met allen verschuldigden eerbied te kennen gegeeven, dat de, by hen tot onderwys der Kinderen voor zeer geringe beloningen gebruikt wordende, Leermeesters van deezen opgemelden last op den 21. July 1730. door een Besluit van Heeren Burgemeesteren waren vrygesteld geworden; en tevens op dien grond meenden dit voor deeze Leermeesters nieuwe bezwaar, wel ligtelyk tegen het oogmerk

van

van Hun Ed. Groot Achtb., op verkeerde onderrichtingen, in die opgemelde *Ampliatie-Ordonnantie* te zyn ingevloeid; waarom zy Meeſteren en Regenten van die beide Godshuizen, tot welker naadeel deeze nieuwe belaſting allezins moeſt ſtrekken, nu de vryheid naamen van te verzoeken, dat het Hunner Ed. Gr. Achtb^{res}. goede geliefte mogte zyn, om de voorgemelde Leermeeſters deezer Armhuizen daar van te ontheffen; 't welk van dat gelukkig en voor die Meesteren en Regenten aangenaam gevolg was, dat het opgemelde Beſluit van den 21. July 1730. door Heeren Burgemeesteren met een Naader Beſluit van den 21. Maart 1733. werd beveſtigd; waar door dus ook de Leermeeſters van dit Armen-Kinderen-Huis van dit nieuwe bezwaar zyn bevryd geworden: gelyk men dit alles breeder, in dit myn *Aanhangzel* op bladz. 1113. en 1114., zal verhaald vinden. Op die zelfde wyze hebben deeze Meeſteren en Regenten in het jaar 1766. zich wederom gevoegd met de Meeſteren en Regenten van het Weeshuis, en te ſaamen met een onderdaanig ſmeekſchrift aan de Ed. Groot Achtb. Magiſtraat deezer Stad verzocht, dat aan alle de Gilden binnen deeze Stad mogte worden gelaſt, om, van nu voortaan, geen Gildegeld, onder welke benaaming men ook gewoon is zulks te vorderen; 't zy by Inſchryving 't zy geduurende de Leerjaaren; noch ook eenig geld of ſalaris by het doen van eene proef; in eenigerhande manieren te eiſſchen van Kinderen in een deezer Armhuizen wordende opgevoed; en in deeze Stad by een Werkbaas hun Ambacht leerende, of geleerd hebbende: In welk zeer billyk verzoek Die van den Gerechte dan ook op den 28. July 1766. gunſtiglyk hebben toegeſtemd; en zulks nog met eene bygevoegde verklaring, dat ook de Werkbaazen ongehouden zyn, om iets deswegens voor zoodaanige hunne Knechten te betaalen of te bekoſtigen; zoo als ik zulks in dit *Aanhangzel* op bladz. 1115. heb aangeteekend. — Wyders heeft ook de Ed. Groot Achtb. Magiſtraat deezer Stad, wel begrypende, dat in eene goede opvoeding der Jeugd het welzyn der Burgerlyke Maatſchappy, vóor de volgende tyden, geleegen is, naardien van wel opgevoedde Kinderen ook deugdzaame Burgers te wachten zyn, zich daarom ſteeds benaarſtigd, om de Meeſteren en Regenten, zoo van het Arme Weeshuis als van het Arme Kinderhuis, door alle mogelyke wegen, in ſtaat te ſtellen, om zulks op de beſte wyze te kunnen bevorderen; en dus ook getracht, om, zoo veel zulks eenigzins doenlyk was, deezer Armhuizen inkoomſten niet alleen te helpen handhaaven, maar ook door het toevoegen van kleine gunſten eenigzins te vermeerderen; voornaamlyk, wanneer aan Hun Ed. Gr. Achtb. daar toe wordt de hand geleend door die geenen, welken Zy de byzondere bezorging deezer Armhuizen hebben toebetrouwd, en die dus het beſt van het geen tot derzelver behoeften noodig is, zyn onderricht, en tevens meerder geleegenheid hebben, om het een of ander middel, 't welk kan ſtrekken tot verlichting van den meerderen of minderen nood, waar in zy zich mogten bevinden, uittedenken; gelyk uit het een en ander, door wylen den Heer Van Mieris in de Beſchryving deezer Stad, en door ons in dit *Aanhangzel* op dezelve, bygebragt, tot lof deezer wyze Magiſtraat genoeg kan worden opgeſpeurd. Ten bewyze hier van kan ook daar en boven ſtrekken de gunſtige toeſtemming, welke Hun Ed. Groot Achtb., op den 6. November 1750., in het gedaan verzoek van de Meeſteren en Regenten van dit Arme Kinderhuis, om voortaan te worden gemagtigd tot het verhuuren der Doodkleeden op de Lyken binnen deeze Stad overlydende, of begraaven wordende; en zulks alleenlyk nevens andere Burgers deezer Stad, zich thans met zoodaanige verhuuringen geneerende; hebben gegeeven; terwyl deezer doorzigtige Meeſteren en Regenten doelwit daar toe ſtrekte, om, door den tyd, alleen het bezit van dat recht, ten voordeele van dit Armhuis, te moogen erlangen; waarom zy dan ook, by dit hun verzoek, nog voegden, dat Hun Ed. Groot Achtb., by vervolg van tyd, zulks te doen aan geenen anderen, dan den thans daar van in 't bezit zynde, geliefden te vergunnen; zelfs niet, wanneer één van deezen mogte koomen te overlyden: gelyk mede al verder deeze Meeſteren en Regenten; toen, naa verloop van ruim vyftien jaaren, het getal der zich met zoodaanige verhuuringe van Doodkleeden geneerd hebbende perſoonen tot op drie was uitgeſtorven; meenende, dat het nu eerſt een gepaſt tydſtip was, om van dit by hen verkreegen recht een goed en voor dit Huis voordeelig gebruik te konnen maaken, het beſluit naamen, om met opgemelde drie perſoonen een verdrag aan te gaan, ten einde dezelven van

zulks voortaan meerder te doen mogten afzien; en dan zich naader tot Hun Ed. Groot Achtb. te wenden; met een ootmoedig verzoek, dat dit Recht aan dit Arme Kinderhuis alléén voortaan mogte worden vergund; 't geen, door hen dus ter uitvoer gebragt zynde, dan ook dit gelukkig gevolg had, dat welgemelde Hun Ed. Groot Achtb., op den 2. January 1766., dit deezer Meesteren en Regenten naader verzoek hebben ingewilligd; en dus het hun te voren verleende Recht, tot merkelyk voordeel van dat Arme Kinderhuis, in dier voegen uitgebreid, dat deeze Meesteren en Regenten als nu daar toe alléén, met uitsluiting van alle anderen, zyn gerechtigd, blykens de volgende

„ *Ordonnantie ende Reglement op „ het Verhuuren van de Doodkleeden, binnen de Stadt Leyden; verleend aan de Meesteren en Regenten van het Arm „ Kinderhuys, binnen gemelde „ Stadt.*

„ Die van den Geregte der Stad Leyden gezien en geëxamineert hebbende de Requeste door de Meesteren en Regenten van het Arm Kinderhuys binnen deese Stad aan Haar Ed. Groot Agtb. gepræsenteert, inhæreerende als nog het Appoinctement aan de voorne. Meesteren en Regenten van 't voorsz. Armkinderhuys op derselver Request van dato den 6. November 1750. verleend, waar by dezelve geauthoriseert zyn tot het verhuuren der Doodkleeden op de Lyken binnen deese Stad overlydende off begraaven werdende hebben haar Ed. Groot Agtb. op het verhuuren der Doodkleeden goedgevonden en verstaan te statueeren.

Articul I.

„ Dat voortaan niemand alhier ter Steede (behalven de Meesteren en Regenten van 't voorsz. Armkinderhuys) zal vermoogen te leeveren, te verhuuren, ofte op eenige andere wyze te gebruyken eenige Doodkleeden, Oversmacken of diergelyken op de Lyken binnen deese Stad begraaven werdende, op de verbeurte niet alleen van de voorsz. kleeden, maar ook booven dien van ider kleed een boete van twaalf guldens, alle ten profyte van 't voorsz. Armkinderhuys, waartoe de Meesteren en Regenten van 't voorn. Kinderhuys ofte derselver bediendens geauthoriseert werden de Calange en aanhaalingen te moogen doen, soo nogtans dat daar van werden uytgesondert de Lyken welke begraeven werden in Steeden of Dorpen waar van het regt consteert een Doodkleed te leeveren, 't gunt egter gelaaten werd ten keuse van die geenen aan welke de directie van het sterfhuys is toevertrouwt.

Art. II.

„ Dat de Nodigers ter begravenisse (ofte deselve in geen Sterfhuys gebruykt werdende) de Knegts van de gebuertens gehouden zullen zyn ten Sterfhuyse aftevraegen tot wat prysen of Nos. der onderstaande Classen, de persoonen in 't Sterfhuys van Doodkleeden zullen gelieven *gediend* te zyn, en daar vooren ten behoeven van het voorsz. Armkinderhuys te ontfangen en ten langsten daags na de Begravenisse van zodanig Lyck aan 't gemelde Armkinderhuys te verantwoorden sodanige somme van penningen, als deselve voor huur van de natenoeme kleeden zullen hebben ontfangen,

„ Te weeten voor het geplooyde beste Doodkleed geteekent No. 1.	*f* 3 : 0 : 0
„ Voor een minder dog egter goed kleed No. 2.	*f* 2 : 0 : 0
„ Voor een gemeender kleed No. 3.	*f* 1 : 0 : 0
„ En voor 't geringste geplooyd kleed, of zoogenaemde verbeetering No. 4.	*f* 0 : 10 : 0
„ Voor een best Kinderkleed.	*f* 1 : 10 : 0
„ En voor een dito minder kleed.	*f* 0 : 15 : 0

„ Zullende daar onder begreepen werden de huur der Oversmacken en Schraagen, waer vooren nietwes separaat zal gereekent werden.

„ Gelyk meede ingevalle geen Kleed gebruykt werd, egter het Oversmak en Schragen gratis zal geleevert werden, zullende meede aan de respective Gasthuysen en de Hofjens alwaar de besorging der Lyken door de respective Regenten gedaan werden, de Kleeden geleevert werden ten genoegen van dezelve Regenten, na rato van de Kist.

„ Dat

„ Dat wyders ten behoeven niet alleen „ van de Heyligen Geest of Arme Wees- „ huys, Diaconie of Huysfitten Armen „ alhier ter Steede, maar ook ten dien- „ ften van den Armen van alle andere „ Gezindheeden binnen deefe Stad, ver- „ gunt zal werden een ongeplooyd Kleed „ en Overfmak gratis te gebruyken, mits „ vertoonende een blyk van de refpecti- „ ve Regenten of andere gequalifiçeer- „ de Arm-Meefteren van die gezind- „ heyt, welke van fodanig ongeplooyd „ Kleed en Overfmak zig zal gelieven te „ bedienen.

„ Art. III.

„ De refpective Timmerlieden en Kis- „ temaakers zullen gehouden zyn de „ Doodkleeden van 't Voorfz. Arm Kin- „ derhuys te doen afhaalen, en des re- „ quireerende aan dezelve tot adfiften- „ tie, by ieder Lyk een perfoon of be- „ diende van 't Voorfz. Arm Kinderhuys „ geaccordeert werden.

„ Aldus gedaan, geordonneert ende „ gearrefteerd by die van *den* Ge- „ regte der Stadt Leyden, op den „ 2. January 1766. ende ten over- „ ftaan van defelve op den 6. daar- „ aanvolgende van de poye van het „ Raadhuys afgeleezen

(*Onder ftond*)

„ By My

(*was geteekend*)

„ Ysbrand van Dam.

Naar een gedrukt Exemplaar van deeze Ordonnantie, by Die van den Gerechte gearrefteerd en gepubliçeerd: in welk Exemplaar de twee, hier boven met curfive letters gedrukte, woorden waren overgeflaagen.

Wanneer nu de Meefteren en Regenten van dit Arme Kinderhuis, by het geftaadig gebruik maaken van dit Recht, ondervonden, dat dikmaals de verhuurde Doodkleeden door der Timmerlieden Knechten en Jongens grootelyks werden mishandeld; en ook daar en boven fomtyds, van wegen fommiger Timmerlieden, of derzelver Knechten en Jongens, naalaatigheid en verzuim, dewyl dezelven geen behoorlyke zorg droegen, dat de Doodkleeden tydig genoeg aan de Sterfhuizen werden gebragt; aan de Sterfhuizen geene geringe verwarring werd veröorzaakt; welk een en ander deels ftrekte tot naadeel van dit Arme Kinderhuis; en deels ook de goede Burgery een zeeker misnoegen tegen de Meefteren en Regenten, als of dit verzuim hun te wyten was, konde doen opvatten; zoo hebben deeze Meefteren en Regenten zich, in de maand Augufti van den jaare 1768., vervoegd tot Hun Ed. Groot Achtb., met verzoek, dat het Derde Articul van de zoo even gemelde Ordonnantie, betreffende het doen afhaalen der Doodkleeden van het Arme Kinderhuis door de Timmerlieden en Kiftenmaakers, mogte worden veranderd; welk verzoek door Hun Ed. Groot Achtb., naa dat het zelve naaukeuriglyk was onderzocht en rypelyk overwoogen, aan dezelve Meefteren en Regenten is toegeftaan by een Befluit van den 20. October 1768., waar by dit gezegde Articul is veranderd in deezer voegen: „ Dat voort- „ aan, in plaats van een Timmermans- „ Jongen, twee Kinderen, in 't Arm „ Kinderhuys gealimenteerd werdende, „ zullen werden geëmployeerd tot het „ brengen en afhaalen van een Dood- „ kleed, mits dat daar toe ordentelyke „ en gefchikte Kinderen gebruykt wer- „ den". zoo als ik dit van woorde te woorde uit het my medegedeelde Oorfpronglyke Befluit heb genoomen. Naa dat wyders de Meefteren en Regenten van dit Godshuis zich, door de voorgemelde fchikkingen van Hun Ed. Groot Achtb., in dit Recht van het bezorgen en verhuuren der Doodkleeden, alléén, en met uitfluiting van alle anderen, zagen gevestigd, zoo waren zy ook daar op uit, dat de Doodkleeden, welken hier voren by het Tweede Articul der Ordonnantie onder de Nommers 1. 2. en 3. vermeld worden, van beter alooi, dan ooit voorheen volgens hunne Nommers, werden gemaakt tot algemeen genoegen der goede Burgery: En, naadat verfcheide Lieden, welken, zoo door hunne meerdere gegoedheid en eerampten als anderzins, boven anderen wilden uitfteeken en niet te vreden waren, om, zelfs in de hoogfte Claffe, met een ander minder gegoed, doch echter braaf en deftig, Burger in deezen gelyk gefchat te worden; uit eige beweeging grooter giften, dan by de Ordonnantie, hier boven vermeld, was bepaald geworden, voor het gebruik van het befte Doodkleed aan het Godshuis hadden aangebooden; en zulks des te liever, om dat zy in aanmerking naamen, dat nu, door de tegenwoordige fchikking alle de voordeelen, welken dezelve verhuuring opbragt, alleen kwamen ten nut-

te van een voor de geheele Maatſchappy hoogſtnoodig Geſticht, welks weezenlyke en vaſte inkoomſten zeer maatig en weinig toereikende zyn, om een zaak van dat gewigt, als is de goede en behoorlyke opvoeding van Arme en ongelukkige Kinderen te bezorgen; is zulks aan deeze Meeſteren en Regenten, trachtende op alle moogelyke wyzen het voordeel en welzyn van het hunner zorg en beſtuur aanbetrouwde Godshuis te bevorderen, tot eene goede en welgegronde aanleidende oorzaak geworden, om, behalven de by de opgemelde Ordonnantie genoemde Doodkleeden, nog andere en beter Doodkleeden, zoo van meerder weezenlyke waarde, als met meerder, hoewel allezins gepaſt, Rouwſieraad voorzien, te doen vervaardigen, om dus daar in aan de verlangens der meerder gegoedde en aanzienlyke Lieden te gemoet te koomen; en hebben zy daarom nog zoodaanige beter Doodkleeden, welker huur wordt geſchat of op ƒ 5 : 5 : –, of op ƒ 7 : – : –, of op ƒ 10 : 10 : –, laaten maaken, hoedaanige Doodkleeden nu dagelyks door eenigzins gegoedde en aanzienlyke Lieden, by 't Begraaven hunner Lyken, worden gebruikt, tot meerder voordeel van dit Arme Godshuis. Dus kan een iegelyk Burger, hy zy dan meerder of minder gegoed, of in rang en aanzien verheeven, hier in zyn eigen begeerte volgen.

In het begin deezer Eeuw, de nu wylen Boekverkooper Andries Dyckhuyſen, een deftig en braaf Burger deezer Stad, tot een merkelyk gerief zyner Medeburgeren begonnen hebbende, met behulp der Predikanten van den Openbaarên Gereformeerden Godsdienſt, weekelyks, en wel op Zaturdag vroegtydig, uit te geeven een gedrukt zoo genaamd *Preekregiſter*, op het welk men zien mogt, door wien der Predikanten telken reize, zoo wel op den Zondag, als op de andere dagen door de geheele week; gelyk mede op de gewoone en buitengewoone Feeſtdagen; des voor- of namiddags; ook in de vroeg- en avond-predikatien; de Openbaare Predikdienſt zoude worden waargenoomen, het welk hem een maatig voordeel aanbragt; heeft, vreezende hier in door anderen, hem dit kleine voordeel benydende, daar in door het maaken van naadrukken, als anderzins, te zullen worden benaadeeld en dus in zyn recht, 't welk hem alléén, als zulks alhier het eerſt in trein hebbende gebragt, dienshalven daarontrent toekwam, verkort; zich, om zulks te verhinderen, gewend tot de Ed. Groot Achtb. Magiſtraat deezer Stad met eene ootmoedige beede, dat dit recht, om weekelyks zoodaanige gedrukte Preekregiſters uit te geeven en te verkoopen, aan hem alléén mogte worden vergund met uitſluiting van allen en een iegelyk, die hem daar in zoude willen benaadeelen, welk verzoek aan hem gunſtiglyk werd toegeſtaan, en allen anderen wel ernſtiglyk verbooden, om hem in het oefenen van dat recht, 't zy door dezelve Preekregiſters naatedrukken, 't zy op eenige andere wyzen, te belemmeren of te verkorten; gelyk dan ook dit uitſluitend recht, naa deezes Mans dood, door de gunſtige toeſtemming van Hun Ed. Groot Achtb., op zyne naagelaatene Weduwe; en al mede vervolgens op zyne Dochters; is overgegaan; zoo als dan ook tot op den huidigen dag 's Mans eenigſte nog in leven zynde Dochter, de eerbaare Juffrouw Eſter Jacoba Dyckhuyſen, het voordeelig gebruik van dit goed recht als nog geniet. Inmiddels hebben de Meeſteren en Regenten van dit Armen-Kinderen-Huis, hunne geſtaadige aandacht laatende gaan op al het geen tot voordeel en dus ter bevordering van het welzyn van dit Godshuis mogt ſtrekken, gemeend, dat, zoo zy dit zelve uitſluitend recht te eeniger tyd voor dit Arme Kinderhuis konden krygen, het daar van koomende maatige voordeel tot eene kleine vermeerdering der geringe inkoomſten van dit Huis ganſch niet ondienſtig zoude zyn; en, daarom ook deeze hunne gedachten aan de Ed. Groot Achtb. Magiſtraat deezer Stad medegedeeld hebbende, vervolgens, in den jaare 1750., ootmoediglyk verzocht, dat dit voorgemelde recht aan hen, ten voordeele van dit Huis, mogte worden vergund naa de aflyvigheid deezer braave Weduwe van Andries Dyckhuyſen, en haarer toen nog leevende twee Dochters; of wel anders dan, wanneer deeze Weduwe, of haare gemelde Dochters, het oefenen van dit aan haar verleende recht mogten koomen te verlaaten en daar van wilden afzien; het welk wyders deezen Meeſteren en Regenten van dit Armen-Kinderen-Huis door welgemelde Hunne Edele Groot Achtbaarheden gunſtiglyk is toegeſtaan, by het volgende my vriendelyk medegedeelde Beſluit van den 6. November 1750. „ Dat ook „ na het overlyden van de Wedue Andries Dyckhuyſen, en hare twee Dochters, ofte by aldien deſelve het kwa-

„ men

„ men te verlaten, en te abandonneren, „ alleen ten proffyte van het Armkinder- „ huys door de Meesteren en Regenten „ van het selve huys sal mogen doen „ drucken en wekelyx uytbrengen de „ briefiens van de Predikbeurten binnen „ dese Stad, soo en in dier voegen het „ selve by de gemelde wedue Dyckhuy- „ sen jegenwoordig gedaen wert". welk Hun Ed. Groot Achtbrns. Besluit, my naar het Origineel, met alle moogelyke vriendelykheid, medegedeeld, te vinden is in het Gerechts-Dagboek, 4. F. folo. 31., berustende ter Secretary der Stad Leyden. Zoo dat nu door den tyd, immers naa het afsterven der opgemelde deugdryke Juffrouwe Ester Jacoba Dyckhuysen, dit Arme Kinderhuis hier uit een taamelyk voordeel jaarlyks te verwachten heeft. — Ook zyn door de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte, op alle wyzen ieverende voor het welzyn van hunne behoeftige Ingezeetenen, op dat deezen dit leeven door eene ondraaglyke armoede niet verdrietig mogte worden gemaakt, nog al meerder bewyzen van hunne Vaderlyke zorg voor deeze Arme Kinderen aan den dag gelegd, toen Zy, reeds in den jaare 1731., aan dit Armen-Kinderen-Huis hebben vergund het uitsluitend recht, om alléén, voor een zeer kleine belooning, door de gansche Stad aan te plakken alle Billetten of Bekendmaakingen van Verkoopingen; Openbaare Besteedingen; Verhuuringen; Verpachtingen, en alle anderen, van welken aart en natuur dezelven ook moogen zyn, of hoe dezelven ook moogen genaamd worden; nietwes van dit alles uitgezonderd; dan alléén zoodaanige Placaten, Publicatien, Waarschouwingen, Keuren, Ordonnantien, Reglementen, Bevelen, Bekendmaakingen, Afleezingen, en diergelyken, welken van wegen 's Lands Hooge Overheid; of van wegen de Collegien der Regeering en Justitie van deeze Stad; als ook van het Gemeene Land van Rhynland; en van 's Lands Universiteit binnen deeze Stad; en op derzelver beveelen worden afgekondigd en alomme, daar 't behoort en gewoon is te geschieden, aangeplakt: gelyk al mede daar van zyn uitgezonderd de weekelyksche aanplakkingen der Billetten van de Broodzetting; als ook de Billetten van Te-huur-stelling der byzondere Huizen, Stallingen, Pakhuizen, Kelders, Kaamers, en diergelyken binnen deeze Stad; en van eenige Auctien van Boeken; zoo als dit alles is bepaald by Hun Ed. Groot Achtbrs. Besluit van den 21. Juny 1731., waar by eene Boete van Drie Gulden tegens de Overtreeders deezer beveelen is gesteld geworden; en 't welk gevonden wordt in deeze naavolgende

Naar het Gedrukte.

„ Apostille:

„ Op het Request van de Regenten
„ van het Armkinderhuys, om
„ te sijn geauthoriseert tot het
„ Aanplakken van alle Biljet-
„ ten ten voordeele van het
„ selve Huys, met seclu-
„ sie van alle andere.

„ Die van den Geregte der Stad „ LEYDEN, hebben om reden „ in den Requeste gemelt, de Regenten „ van het Armkinderhuys met seclusie „ van alle andere gequalificeert tot het „ Aenplacken van allerley soort van Bil- „ jetten binnen deze Stad, door sooda- „ nige der Kinderen, als de Regenten „ daer toe de bequaemste sullen oordee- „ len, alles ten voordeele van het zelve „ Huys, voor welke aenplackinge der „ Biljetten de Regenten sullen genieten „ van yder Biljet eene stuyver, behou- „ delijk als wanneer in een Biljet van ver- „ koopinge twee ofte meer partyen ver- „ scheyde Eygenaers toebehoorende, te „ samen werden gevoegt, sullen de voorsz. „ Respective Eygenaers in dat geval van „ hare te verveyle partyen eeven soo „ veel moeten betaelen, als of zy die op „ een apart of separaet Biljet hadden doen „ stellen; mits dat van yder Biljet, dat „ zal werden afgetrocken ofte zal zijn „ afgewaeyt, weder door gemelde Re- „ genten zal werden besorgt, een ander „ in plaetse werde aengeplackt, zonder „ daer voorens iets te sullen genieten of „ vermoogen te pretendeeren: Alle wel- „ ke Biljetten door niemand anders en „ sullen moogen werden aengeplackt, „ dan door die geene, die de Regenten „ daer toe sullen willen gebruyken, met „ verbod; dat niemand anders, wie het „ soude moogen weesen zig zal moogen „ laten gebruyken tot het aenplacken van „ Biljetten, op een verbeurte van Drie „ Gulden, t' elkens als bevonden zal wer- „ den by iemand Biljetten aangeplackt te

„ zijn;

„ zijn, [illegible] uddelijk nogtans, dat de Boo-
„ [illegible] deezer Stede fullen continuëren
„ [illegible] te plaeken alle Placcaten, Ordon-
„ [illegible], Keuren, ende Generalijck
„ alle Afleefingen, die alhier van de Poeye van het Raedhuys fullen werden [illegible]. Dat wijders de Bijetten van [illegible] by een ander wee-
„ [illegible] fullen werden aengeplackt; ge-
„ [illegible] mede hier van werden uytgefon-
„ dert, en mitsdien van de voorfz. boe-
„ te geëximeert fullen zijn, alle die gee-
„ [illegible] van weegen 't Gemeene Land,
„ [illegible] Land van Rhynland, de Univerfi-
„ teyt, weegens het ftellen van Huyfen
„ te Huur, en van Actien van Boe-
„ ken, eenige aenplackinge komen te
„ [illegible]. Actum den 21. Juny 1731.

(*Onder ftond*)

„ My [illegible]ordig

(*[illegible]*)

„ P. van Groenendijck.

welke *Apoftille* de Meefteren en Regenten van dit Armen-Kinderen-Huis, met voorkennis en toeftemming van Hun Ed. Groot Achtb., hebben gedaan drukken, en, met het gewoone Merk van dit Huis geteekend, ter waarfchouwinge van allen en een iegelyk, aanplakken. Wanneer nu deeze Meefteren en Regenten vernaamen, dat fommige Luiden konden goedvinden, om dagelyks, daar de opgemelde vergunning zich alléén bepaalde tot de Aanplakkingen binnen deeze Stad te doen, veelerhande foort van Billetten aanteplakken aan de Stylen der Bruggens van de Stads Poorten en ook even buiten dezelven, zonder dat daar van aan deeze Meefteren en Regenten kennis werd gegeeven, of de belooning, door Hun Ed. Groot Achtb. ten voordeele van dit Arme Kinderhuis daar toe gefteld, betaald; zoo hebben zy zich deswegens beklaagd by Hun Ed. Groot Achtb., en daar tegen, alzoo zulks tot merkelyk naadeel van dit Kinderhuis ftrekte, de noodige voorzieninge verzocht; met dat gevolg, dat Hun Ed. Groot Achtb., op den 6. April 1737., aan dezelve Meefteren en Regenten, insgelyks met uitfluiting van alle anderen en op gelyke Boete, als by het voorgemeld Befluit van den 21. Juny 1731. was bepaald; hebben verleend het recht, om allerleye foorten van Billetten aan de Stylen van de Bruggens der Stads Poorten, en even buiten dezelven, zoo verre als zich de *Vryheid van deeze Stad* uitftrekt; onder gelyke belooning, als in 't voorfchreeven Befluit werd vermeld, te laaten aanplakken: zoo als dit te zien is uit de volgende

Naar het Gedrukte.

„ Ampliatie:

„ Die van den Geregte der Stad
„ LEYDEN, hebben by defen de
„ Regenten van het Armkinderhuys geau-
„ thorifeert omme met feclufie van alle
„ andere op gelyke pœne (van Drie
„ Gulden) als by Apoftille van den 21.
„ Juny 1731. aan de voornoemde Re-
„ genten is verleent alderhande foorten
„ van Biljetten aan de Stijlen van de
„ Bruggens der Stads Poorten, en even
„ buyten defelve in de Vryheyt van defe
„ Stad, onder gelijke beloninge als in de
„ bovengemelde Apoftille is begrepen,
„ te laten aanplakken. Actum den 6.
„ April 1737.

(*Onder ftond*)

„ My jegenwoordig

(*en was geteekend*)

„ D. van Royen.

welke *Ampliatie der Apoftille* almede, met goedvinden van Hun Ed. Groot Achtb., op laft der gemelde Meefteren en Regenten, is gedrukt, met het zelfde gewoone Merk van dit Huis geteekend, en by aanplakking der goede Gemeente medegedeeld. Doch, ook deeze voorziening konde niet beletten, dat door verfcheide baatzoekende Perfoonen nieuwe middelen werden uitgedacht en in 't werk gefteld, om de goede voorzorg, zoo van de Magiftraat deezer Stad als van de Meefteren en Regenten van dit Godshuis, ten voordeele deezer Arme Kinderen alléén gebruikt, te leur te ftellen, en dus, door het invoeren van verkeerde practyken, deezen Armen dit kleine inkoomen te ontneemen, en dezelven te benaadeelen. Wanneer toch eenigen der inhaaligften, ten einde zy deeze kleine onkosten van ééne ftuiver voor het Aanplakken van ieder Billet, ten nutte van dit Armhuis ingevoerd, mogten ontgaan, zich daar op hadden toegelegd, om of zeer weinige of geene Billetten te laaten aanflaan;

maar,

maar, in tegendeel, alle de Billetten hadden doen brengen in de Koffyhuizen, Herbergen, Bierhuizen, Brandewynhuizen, en in andere neering doende Huizen binnen deeze Stad, om aldaar te worden opgehangen, tot onderrichting van allen en een iegelyk; zoo werd zulks; gelyk het doorgaans in soortgelyke zaaken geschiedt, wel draa door veele anderen gevolgd; in zoo verre, dat het zich liet aanzien, of men dit niet wel bypaa als een algemeen gebruik zoude zien doorgaan, tot groot naadeel van dit Armen-Kinderen-Huis, welks verkreegen recht van Aanplakking dus scheen geheel tot niet te zullen verloopen; het welk wanneer door de Meesteren en Regenten van dit Armhuis werd bespeurd, en deezen de inkoomsten, welken dit Huis uit dat opgemelde recht was gewoon te trekken, dagelyks zoo sterk zagen afneemen en verminderen, dat het te duchten was, dat, in gevalle daar tegen niet wierde gewaakt, zy, in vervolg van tyd, buiten staat zouden geraaken, om, in plaats van daar uit eenig voordeel ten behoeve van het Godshuis te trekken, de daar op vallende geringe onkosten te konnen voldoen; zoo zyn zy te raade geworden, om van de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte deezer Stad te verzoeken, dat 'er moggen worden de noodige ordres gegeeven, om voortaan alle de Billetten, welken in de Koffyhuizen; Herbergen; Bierhuizen of Vaantjes; Brandewynwinkels of Kroegen; en in alle andere neering doende Huizen binnen deeze Stad, zullen worden opgehangen; alvorens te moeten brengen aan het meermaals gemelde Arme Kinderhuis, ten einde aldaar dezelve Billetten, even als de geenen die worden aangeplakt, moogen worden geteekend met het gewoone merk van het zelve Armhuis, en zulks onder zodaanige belooning, als door Hun Ed. Groot Achtb. by het hier voren gemelde Besluit van den 21. Juny 1731. is vastgesteld; en als dan vervolgens in de opgegeeven wordende Huizen, zoo als 't behoort, bezorgd: terwyl zy tevens daar by nog een ander verzoek voegden, dat, naamlyk, aan hen mogte worden vergund, om met de Boekverkoopers en Boekdrukkers binnen deeze Stad over dit recht van Aanplakken te verdraagen op zoodaanigen voet, als zy met dezelven op de beste en gemakkelykste wyze deswegens zouden kunnen overëenkoomen: Op welke verzoeken door Hun Ed. Groot Achtb., naa ernstige overweeging, op den 19. Augusti 1745. is genoomen dit naadrukkelyk Besluit: „ Die van den Geregte
„ der Stad Leyden gehad de Lectare van
„ de nevenstaende Requeste, ende ge-
„ hoort het Rapport van Heeren Burge-
„ meesteren, die het selve in een be-
„ sogne hadden geëxamineert; en op het
„ tweede point gehoort die van het
„ Boekverkopers Gilde; hebben dien
„ conform goedgevonden ende verstaen;
„ dat de Boekverkopers, volgens overëen-
„ komste met de Supplianten, gehouden
„ sullen syn voor Zestien Tituls van een
„ Auctie, die sy selve sullen mogen la-
„ ten aenplacken binnen dese Stad, aen
„ het Arm Kinderhuys te betalen ses stuy-
„ vers sonder verder ofte iets meerder,
„ mits dat deselve Tituls alvorens door
„ den Binnenvader van 't voorsz. Arm-
„ kinderhuys werden bestempelt. Als
„ mede, dat voortaen alle Biljetten, die
„ welke in Coffyhuyzen; Herbergen,
„ Vaentjes, Brandewyn en andere nee-
„ ring doende Huysen binnen dese Stad,
„ sullen werden opgehangen, alvorens
„ sullen moeten werden gebragt aen het
„ Arm Kinderhuys alhier, omme op de-
„ selve wyse, als die Biljetten, die geaf-
„ figeert werden, aldaer met het ge-
„ wone merk te werden voorsien, om
„ vervolgens op de voorseyde plaatsen
„ besorgt te worden, en daer voor soo
„ veel ten behoeve van het voornoem-
„ de Kinderhuys te betalen, als by de
„ Resolutie van den 21. Juny 1731. is
„ geordonneert: alles op de boete van
„ Drie guldens t' elkens ten behoeve van
„ het voorsz. Armkinderhuys. Actum
„ den 19. Augusti 1745.

(*Onder stond*)

„ My Jegenwoordigh

(*En was geteekend*)

„ D. V. Royen.

zoo als dit Hun Ed. Groot Achtb^rns^. my naar het Origineel medegedeeld Besluit gevonden wordt in het Gerechts-Dagboek, 4. D. fol°. 73. berustende ter Secretary der Stad Leyden; en ook is geregistreerd in het meermaals gemelde Resolutie-Boek, Litt. B. fol. 88. gehouden by de Meesteren en Regenten van het Arme Kinderhuis der Stad Leyden. Uit al het welk dit Arme Kinderhuis jaarlyks nog al een reedelyk inkoomen geniet. Indien ik wilde voortgaan met alle de spreekende bewyzen der getrou-

we waakzaamheid, door onze lofwaardige Magistraat, zoo in vroeger als in later tyden, ter afkeering van den hoogen nood haarer behoeftige Burgeren en Ingezeetenen, zoo ouden als jongen, aangewend, alhier optehaalen, ik weete niet, waar ik zoude moeten beginnen of eindigen, aangezien derzelver aantal zoo geduurig en zoo groot is, dat ik my zelven daar in [illegible] zoude verliezen; terwyl 'er by het *Vervolg* van dit *Aanhangzel*, in een *Byvoegzel op het Veertiende Hoofdstuk der Beschryving van de Stad Leyden*; handelende over het *Huiszittenhuis*, zich nog wel de onvermydelyke geleegenheid zal opdoen, om verscheiden merkwaardige preuven van de onvergelykelyke zorg der Leydsche Magistraat, en van de weergaalooze mededeelzaamheid der liefdaadige Leydsche Burgery, ter ondersteuning van den nood van alle armen, behoeftigen en ongelukkigen, by te brengen. By dit alles heeft niet te min de Regeering deezer Stad, terwyl zy haare gedachten vestigde op de middelen, welken men zoude konnen of dienen aan te wenden, om de vervallene Neeringen, Handteeringen en Fabrieken eenigzins te herstellen en, zoo verre zulks moogelyk is, tot der zelver voorigen bloei en aanzien te brengen; tevens het allezins billyk en betaamlyk geöordeeld, dat deeze Arme Kinderen, uit de beurse der Leydsche Burgery wordende onderhouden, ook werden gekleed met zoodaanige kleederen, welker stoffen alhier werden gemaakt en gereed, op dat ook dus wederom de Handwerksman daar aan zyn brood zoude moogen winnen; waarom dan door de Edele Groot Achtbaare Heeren Burgemeesters en Regeerders deezer Stad, in gevolge van de aan Hen by een Besluit van de Groote Vroedschap opgedraagen last, op den 7. January des jaars 1737., den Meesteren en Regenten van dit Armen-Kinderen-Huis is aangezegd en bevoolen, dat zy voortaan moesten zorg draagen, dat alle de Arme Kinderen, hunne bestiering en toezigt aanbevoolen, werden gekleed met zoodaanige stoffen en manufactuuren, dewelken binnen deeze Stad Leyden werden gemaakt en gefabriçeerd; gelyk zulks wordt gevonden te zyn aangeteekend in het meermaals gemelde Resolutie-Boek B. fol. 28. gehouden by de Meesteren en Regenten van dit Arme Kinderhuis, en my, met alle moogelyke vriendelykheid, door mynen geëerden Neef, den meergemelden Wel-Edelen Heere Pieter François Clignet is medegedeeld. — Daar wy nu in dit ons *Aanhangzel*, op bladz. 1107., gezien hebben, hoe dat by de Magistraat deezer Stad, ten nutte van het Weeshuis, by de CCLXII^e. Burgerlyke Keure van het in den jaare 1658. laatst vernieuwde Keurboek, op het allerstrengste is voorzien tegen het wegloopen en ophouden van de Arme Weeskinderen; als ook tegen het veranderen en vermaaken van deezer Kinderen kleederen; het steelen van eenige goederen tot den eigendom van het Weeshuis behoorende; of het koopen van eenige goederen uit de handen der Weeskinderen; zoo mag ik niet naalaaten om alhier te melden, dat ook, naa de oprechting van dit Armen-Kinderen-Huis, door de welgemelde Ed. Groot Achtb. Magistraat is billyk geöordeeld, dat al het geen deezen aangaande was gestatuëerd ten nutte van het Arme Weeshuis, mede plaats behoorde te hebben omtrent dit nu opgerechte *Armen-Kinderen-Huis*; ook bekend (zoo als wy straks op bladz. 60*. zagen) onder den naam van *Houwhuis*; en dat dierhalven deeze opgemelde CCLXII^e. Burgerlyke Keure, by het Extract der Keuren op de Gebuurten, op ordre van Die van den Gerechte, op den 18. October van den jaare 1724., gemaakt en gerenoveerd, en by den Secretaris der Stad Leyden Pieter van Groenendyck geteekend; is gealtereerd en geampliëerd op deeze wyze:

Weghlopen van Wees- of Houwkinderen, ende het ophouden, verruwen, en her-maecken van der selver Klederen, ende steelen van eenige goederen, het Wees- of Houwhuysen toekomende.

„ Alle Kinderen in het Wees-huys of „ Houwhuysen onderhouden wer- „ dende: en sonder behoorlyck consent „ van de Regenten uyt het selve wegh- „ loopende, ende eenige Wolle ofte Lin- „ de Kleederen, ofte eenigerhande an- „ dere saecken, het voornoemde Wees- „ of Houwhuysen ontsteelende, ofte de- „ selve verduysterende, of wetende het „ selve by eenige andere kinderen ghe- „ daen te zyn, ende het selve den Regen- „ ten van dien niet tydelyck aengeven- „ de, sullen naer gelegentheyt van saec- „ ken, of door ordre van de Regenten, „ of wel van de Gerechte, anderen ten „ exempel ghestraft, ofte voor eenigen „ tydt

„ tydt in het Werckhuys deser Stede ge-
„ bannen werden.

„ Wert vorders allen en een yegelyck „ verboden, eenige Wolle ofte Linde „ Kleederen, ofte eenigerhande andere „ saecken, 't sy dan dat deselve het „ Wees- of Houwhuysen toekoomen, „ dan niet, van de voornoemde Kinde- „ ren te koopen, ofte verruylen, eenige „ van deselve door hermaeckinge ofte her- „ verruwinghe onkenbaer te maecken, „ eenigh ander fatsoen te geven, ofte „ oock eenige wegh-geloopen Wees- „ of Houwhuysen kinderen te herber- „ gen, ofte werck te geven, op peene „ van te vervallen in soodanighe straf- „ fen als naer Rechten zyn gestatueert, „ tegens de onderhouders van Dieven, en „ voornamentlyck van soodanighe die den „ Arme berooven, ende tegens die gee- „ nen die de Jonghe Kinderen verleyden, „ ende deselve de opsichte van haere op- „ sienders ontrecken, ende daer-en-bovens „ arbitralyck te werden gecorrigeert."

Gelyk nu, van zeer oude tyden af, de Meesteren en Regenten van het Huiszittenhuis, even als de Kerkmeesters, Gasthuismeesters, Heiligengeestmeesters, en andere Meesters van eenige publieke Aalmoeshuizen, in gevolge van de oudste en laater Keuren, altyd zyn verpligt geweest, om jaarlyks te doen behoorlyke Rekening en Verandwoording van hun gehouden bewind; om welke te hooren, opteneemen en te sluiten reeds voor meerder, dan tweehonderd, jaaren door Die van den Gerechte deezer Stad zyn benoemd geworden de Heeren gewoone Royeermeesters deezer Stad; over het doen van welke jaarlyksche Reekeningen door my breedvoerig in dit myn *Aanhangzel*, op bladz. 989.—991., is gesprooken; zoo behoeft ook niemand te twyfelen, of de Meesters en Regenten van dit Armen-Kinderen-Huis, het welk, zoo als wy hier voren op bladz. 62*. gezien hebben, een afzetzel van dit Huiszittenhuis was, zyn aan die zelfde ordres onderheevig geweest; gelyk hun zulks ook in de jaaren 1731. en 1733., met mededeeling van de als toen ten dien opzigte by Die van den Gerechte genoomene ernstige en naadruklyke Besluiten, even als aan de Meesteren en Regenten van alle de andere Godshuizen, nog naader is gelast geworden. Ook heeft men in dit Armen-Kinderen-Huis, even als in de andere Openbaare Godshuizen, ter voldoening der beveelen van de Ed. Groot Achtb. Magistraat, van dewelken, en de Heer van Mieris in zyne Beschryving deezer Stad, op bladz. 202. en 203, en ik in dit *Aanhangzel* op dezelve, op bladz. 1077.—1080., in 't breede gesprooken hebben; al het geen met opzigt, zoo tot eene afzonderlyke bestiering der zoo genaamde Legaatkasse; als tot de vervaardiging van een mede zoo genaamd Legaatbord; is goedgevonden; ook, met allen betaamlyken eerbied en verschuldigde onderwerping aan de ordres der Overheid, in acht genoomen; waar van door de Meesteren en Regenten van dit Godshuis terstond een openbaar bewys is gegeeven in het doen vervaardigen van een *Tafereel*, op het welke de naamen der geenen, die, seedert den jaare 1725., en dus seedert de geheele afscheiding van dit Armen-Kinderen-Huis van het Huiszittenhuis; aan dit Armhuis door buitengewoone liefdegaaven, erfmaakingen, of legaaten, ten goede hebben gedacht; zyn geplaatst geworden; en van dit en de volgende *Tafereelen*, op dat de geheugenis der aan dit Godshuis beweezene weldaadigheden voor de Naakoomelingschap zoude blyven bewaard, heb ik gemeend alhier het volgende getrouw Afschrift te moeten mededeelen.

NAAMEN DER MILDADIGEN,

DIE DIT

ARM-KINDER-HUYS

met hunne Liefde-gaaven begiftigt hebben.

			Guldens.
A°. 1725.		De Hr. Abraham van Burderen; *by Legaat.*	*f* 1000.
1727.		De Hr. Jacob van Ouderkerk; *by Legaat.*	„ 600.
1730.	5. m. / 30. d.	Juffr. Baartje Verschouw Huysvw: van Huybert van Hoven; *by Legaat.*	„ 500.

				Guldens.
A°. 1730.	6. m. 12. d.	Jannetje van der Walle; *by Legaat.*	*f*	200.
1732.		De Hr. Gerrit Rouvlak; *by Legaat.*	"	1000.
1733.		Vr. Geertruyda Bout Wedw. Le Grand; *by Gifte.*	"	525.
1735.		De Heer en Mr. Robbert de Neufville, Ridder Baronet, Poſtmeeſter dezer Stad; *by Legaat.*	"	10000.
1736.		De Hr. P. Evenaar; *door Legaat 't Provenu van drie Huyzen.*	"	3614.
1736.	9. d. 11. m.	De Heer Ad: den Haan; *by Legaat.*	"	1000.
1738.		Geertje Upmans; *by Erfenis.*	"	990.
1739.		De Hr. Emmerik Waarſteen; *by Legaat.*	"	1000.
1740.		De Hr. Melchior de Ruuſcher; *by Legaat.*	"	3000.
1741.		Vr. Glaudina van Groenendyk Wedw. van d' Hr. en Mr. Jeremias Baſſee; *by Legaat.*	"	1000.
1743.	1. m. 2. d.	Maria Zeeman; *by Legaat.*	"	500.
1744.	20. d. 5. m.	d' Hr. Arnoldus Tromp; *by Legaat.*	"	2000.
1747.	17. d. 7. m.	d' Hr. Mr. Johan Theodoor Velters, Quartier-Schout en Dykgraaf van Maasland Meijerye van 's Hertogenboſch; *by Legaat.*	"	1200.
1748.	11. d. 3. m.	Anna van den Bergh; *inſtitueerd het huys in de Helfte van haare Nalatenſchap.*		
1748.	— d. m.	Anthonetta Derveau; *Legateert.*	"	500.
		Nog van de zelve onder Conditie van ſeekere Jaarlykſe Lyfrente uytkeeringe.	"	2000.
1751.	29. d. 8. m.	Vr. Geertruyda Bout, Wed: Le Grand; *in Ooſtindien overleede, Volgens Teſtament.*	"	100.
1755.	14. d. 4. m.	de Hr. Philippus van Ouderkerk; *by Legaat.*	"	1000.
1755.	25. d. 8. m.	Jannetje Paleſteyn, laaſt Wedw. van Sydrag van Hecke; *inſtitueerd het huys voor ½. in haar Nalatenſchap.*		
1758.	17. d. 7. m.	*Van* Geertruyda van den Bergh Wede. van Huybert van Hoven; *by Legaat.*	"	1000.
1758.	17. d. 7. m.	*Nog van* de Hr. Huybert van Hoven; *op 't Overlyden van zyne voornd. Huisvrouwe, op zeekere Conditie. geleegateert.*	"	2000.
1758.	21. d. 8. m.	De Hr. Joh. Arnold Langerak; *by Legaat.*	"	1000.
1759.	9. d. 7. m.	De Hr. & Mr. Pieter Gys, Raad en Oudburgemr. &c. en Vrouwe Maria van den Bergh; *by Legaat.*	"	2000.
1760.	17. d. 3. m.	Juffr. Catryna van Seghwaart; *by Legaat.*	"	500.
1761.	24. d. 3. m.	Juffw. Jacoba van Sanen; *by Legaat een Obligatie groot.*	"	340.
1763.	10. m. 4. d.	Juffr. Eliſabeth Petit Wede. Jan Buis; *inſtitueerd dit Huys in haare nalatenſchap, onder zeekere Conditie als in haare Teſtre. diſpoſitie gemeldt.*		
1763.	12. m. 12. d.	Mr. Jan Schrevelius; *Legateert.*	"	1200.
1765.	4. m. 1. d.	D' Heer Jacob van Ouderkerk; *Legateerd onder Conditie van des zelfs Graf in de Ps. Kk. N°. 1. altoos te doen verboeken.*	"	1000.
1767.	2. m. 2. d.	De Heer Pieter de Witt en Juffr. Catharina Fremeaux; Egte Lieden; *Legateeren.*	"	1000.
1769.	1. m. 30. d.	De Hr. Pieter Sandra en Juffw. Eliſabeth Hobma, Egte Lieden; *Legateeren.*	"	500.
1770.		De Hr. Arnoldus Kaaſteeker; *Legateert op 't overlyden van zyn Dienſtmeid.*	"	1000.
1772.		De Hr. Jan Boekweyt en Juffr. Suſanna Fremeaux; Egte Lieden; *Legateeren.*	"	1000.

		Guldens.
A°. 1773.	Juffr. Jacoba Alida van Ouderkerk; *Legateerd onder dezelfde Conditie, als wylen de Hr. Jacob. van Ouderkerk A°. 1765.*	*f* 1000
1773.	De Wel-Ed. Gestrenge Hr. Mr. Nicolaas van de Velde, Oud-Raad en Burgemeester der Stad Leyden; *Legateert.*	„ 2000
	De Wel-Ed. Gestrenge Hr. Mr. Jacob Pla, Raad en Oud-Burgemeester der Stad Leyden, en Vrouwe Alida Elisabeth Steyn, Egte Lieden; *Legateeren.* . .	„ 600.
1774.	*Het Arm-Kinder-Huys met het Heiligen Geest- ofte Arme Weeshuys gecombineert.*	

Dusdaanig nu was de staat van dit *Armen-Kinderen-Huis*, wanneer het zelve, in gevolge der Resolutie van de Ed. Groot-Achtb. Heeren van de Groote Vroedschap deezer Stad, genoomen op den 28. February 1774., werd verëenigd met het *Heiligen Geest-* of *Arme Weeshuis*; of, om eigenlyk, en naar de wyze, waar op deeze Verëeniging heeft plaats gegreepen, te spreeken, in dit laatstgemelde Godshuis ingelyfd. Van deeze Verëeniging, of Inlyving, zullen wy nu een weinig breedvoeriger handelen. Naa dat dan by de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren deezer Stad in overweeging was genoomen, of 'er niet eenig middel was uittedenken, om het tegenwoordige Armen-Kinderen-Huis van zyne inwoonders te ontleedigen, met dezelven overtebrengen in het Arme Weeshuis, waar door die twee huishoudingen zouden konnen worden in één gesmolten; en dan vervolgens het Arme Kinderhuis geschikt en bekwaam gemaakt, om te dienen tot een zoo genaamd *Minnehuis*, om aldaar Arme Oude Mannen en Vrouwen te herbergen, te voeden en te onderhouden, tot welke einde reeds door wylen den Wel-Edelen Gestrengen Heere Mr. Nicolaas van de Velde, Rippertsz. Oud-Raad en Burgemeester deezer Stad, van wien wy reeds hier voren (op bladz. 2*.) gesprooken hebben, op zyn overlyden eene aanzienlyke somme gelds was geschikt geworden; gelyk ook andere liefdaadige persoonen, en onder deezen inzonderheid wylen de Wel-Edele Gestrenge Heer Mr. Johan van der Marck Ægidiusz., Raad in de Vroedschap, Oud-Burgemeester, en Hoofd-Officier deezer Stad, van wien wy insgelyks hier voren (op bladz. 4*.) spraken; door goede bewyzen van hunne mildaadigheid, daar toe reeds medegewerkt hebben: zoo werd 'er by Hun Ed. Gr. Achtb. beslooten, om over dit punt de Meesteren en Regenten van die twee Huizen te onderhouden, en hun ernstiglyk te verzoeken, om te saamen te spreeken over het beraamen van zoodaanige schikkingen, waar door alle de Arme Kinderen, thans in die beide Huizen opgevoed en onderhouden wordende, zouden kunnen worden geplaatst in 't Heiligen Geest- of Arme Weeshuis; ten einde, op die wyze, Hun Ed. Gr. Achtb. mogten worden in staat gesteld, om aan het heilzaam oogmerk van wylen de Wel-Edele Gestrenge Heeren Oud-Burgemeesteren J. van der Marck Ægidiusz. en N. van de Velde Rippertsz., in een verblyf voor behoeftige Oude Mannen en Vrouwen uit te denken, des te beter te konnen beandwoorden en voldoen. Wanneer dan, op den 28. September van den jaare 1773., de Meesteren en Regenten, zoo van het Heiligen-Geest- of Arme Weeshuis als van het Armen-Kinderen-Huis, naa een voorafgaand verzoek, op het Raadhuis ter Kaamer van Heeren Burgemeesteren ten voorgemelden einde verscheenen, werden zy allen van Hun Ed. Gr. Achtb. op het vriendelykste ontvangen en op de voor hen gereed gezette stoelen geplaatst; waar naa aan dezelve gesaamlyke Meesteren en Regenten door Hun Ed. Groot Achtb. opening van de hier boven gemelde overweegingen van Hun Ed. Groot Achtb. tot verëeniging van deeze twee Armhuizen werd gegeeven, en hun met allen ernst aanbevoolen, om, op alle moogelyke wyzen, met Hun Ed. Groot Achtb. mede te werken, en alles wat in hen is, by te brengen, op dat dit doelwit van Hun Ed. Gr. Achtb., door de gemakkelykste wegen en middelen, en met de minst moogelyke kosten, zoude konnen worden bereikt; terwyl Hun Ed. Groot Achtb. aan dezelve gesaamlyke Meesteren en Regenten beloofden, om hun in alles, wat noodig was en zoude worden vereischt, de behulpzaame hand te bieden en hen, naar alle hunne vermoogens, steeds met raad en daad by te staan; waar toe zy dan ook van Hun Ed. Groot Achtb. den vrijen toegang tot hunne Ver-

gun[illegible] verkregen, om, wanneer zy iets hadden te verzoeken of voor te dragen, ten allen tyde onbeschroomd tot Hun Ed. Groot Achtb. te moogen naaderen. Dit opgemelde door Hun Ed. Groot Achtb. gedaane Voorstel, om deeze twee Godshuizen te vereënigen, en het *Armen-Kinderen-Huis* vervolgens te doen [illegible]waamen tot een *Oude Mannen- en Vrouwen-Huis*; of anders genaamd: *Minnehuis*; enz., benevens meerder andere hier in gevoegde stukken en aanteekeningen, zoo wel dit Gesticht, als andere Gestichten en Gebeurtenissen, tot deeze onze Vaderstad betrekking hebbende, mede gedeeld zynde door mynen zeer geëerden en hooggeachten eenigen [illegible], den Wel-Edelen Gestrengen Heer Mr. Nicolaas van Alphen, thans Raad in de Vroedschap en Oud-Burgemeester dezer Stad; enz. enz. die de Vaderlandsche Geschiedenissen en Oudheden steeds op haaren rechten prys weet te stellen; en op alle moogelyke wyzen der Burgeren aloude herkoomsten, handvesten, rechten en gerechtigheden voorzigtiglyk en getrouwelyk voor te staan; in wiens welverdienden lof breeder uitteweiden, en zyne welbekende zeedige needrigheid en myne naauwe betrekking tot zynen my dierbaaren persoon, my verbieden; terwyl ik daar aan ook reeds in dit myn *Aanhangzel*, op bladz. 939. in de Aanteeken. N°. 104., met schuldige achting heb gedacht; en wien ik hier voor deeze zyne vriendelykheid en veele andere my beweezene weldaaden en goedheden openlyk, (met toewensching van alle heil en zegen naar Ziel en Lighaam over Hem en zyne dierbaare Echtgenoote, hier in den tyd en, naa aflegging van dit wisselvallige en vergangelyke leven, in de volzaligde Eeuwigheid!) en hartelyk dankzegge; mag men nu hier zien uit dit volgende

„ *Extract uit het Notulboek, ge-*
„ *houden ter Kamere van de*
„ *Edele Groot Achtbaare Hee-*
„ *ren Burgemeesteren en Re-*
„ *geerders der Stad Leyden;*
„ *Litt. B. B. fol°. 90.*

„ *Den* 28. *September* 1773.

„ De Heer Burgemeester van Buren „ heeft, uyt name en van wegen „ Heeren Burgemeesteren, zoo aan de „ Regenten van 't Weeshuys, als aan „ die van 't Arm-Kinderhuys; ten dien „ einde in Burgemeesteren Kamer ontboden zynde, voorgehouden, dat door „ de Heeren Mr. Johan van der Marck „ Æg. Z. en Mr. Nicolaas van de Velde, in hun Ed. Gestr. levens Oud-Burgemeesteren dezer Stad, en beide in „ desen lopende Jare overleden, by „ derzelver Testamentaire Dispositien, „ voor [illegible] van hen onder zekere Conditien „ een Legaat hadde gemaakt tot stigting „ van een Oude Vrouwen- en Oude Mannen- en Minnehuys binnen deeze Stad, „ dat, alhoewel het by de Regeering „ van dezelve Stad al over lange tyd „ een object van derzelver Deliberatie is „ geweest, om een diergelyk Huys te „ stigten, het zelve egter, om den gedelabreerden staat van Stads finantie, „ en de desasters van den tyd, dewyl „ daar toe een aanmerkelyke somma van „ Penningen vereÿscht zoude werden, „ was agtergebleven, Haar Ed. Groot „ Agtb. als nu allerwegen haare gedagten hadde laten gaan, om zodanig „ een oogmerk te bereyken, over zulks „ by Dezelve in Consideratie was gekomen, off het niet mogelyk zoude zyn, dat het Arm-Kinderhuys met „ het Weeshuys wierd gecombineert, „ en wel in dier voege, dat de Kinderen van 't Arm-Kinderhuys wierden „ overgebragt in het Weeshuys, 't welk „ Haar Ed. Groot Agtb. vermeenden „ gemakkelyk in 't werk gestelt te kunnen werden, om dat in 't laatstgemelde Huis althans zeer weynige Kinderen „ in vergelyking van voorledenen Jaren „ onderhouden wierden, en dat vervolgens het Arm-Kinderhuys tot een Oude Vrouwen- en Mannen- off Minnehuis wiert geapproprieërt, en in dezelve geplaast alle zodanige Mans en „ Vrouwen, welke althans door de „ Meesteren en Regenten van 't Huyssittenhuys in de zoo genaamde Minnehuyzen, alwaar de behandeling aan dezelve seer slegt is, onderhouden werden, waar door een groote Chariteit „ aan de gemelde Minne-Kinderen beweezen, en de gantsche Burgerye, die „ reets daar na lang verlangt heeft, een „ byzonder genoegen gegeven zoude „ werden.

„ Dat ook vervolgens de bestiering „ over die Oude Luyden zoude kunnen „ blyven onder 't opzigt van de tegenwoordige Regenten van 't Arm-Kinderhuys, in dat vast vertrouwen dat „ gemelde Regenten zoo wel voor de „ voornoemde Oude Luyden gelyke toezigt

„ zigt en chariteyt zoude willen nemen „ en bewyfen, als zy aan de Arm-Kinderen met 'er daat genoomen en beweefen hebben.

„ Dat wyders Haar Ed. Groot Achtbaaren vertrouwde, dat de Burgerye „ bewuft zynde van de Legaten, door „ de voorgemelde Heeren van der Marck „ en van de Velde aan zodanig een te „ ftichte Huys gemaakt en befprooken, „ ook het haare volgens derzelver gewoone mildadigheid wel zullen contribueeren, om 't zelve met diergelyke Giften te befchenken; om welke „ en andere redenen Haar Ed. Groot „ Agtb. verzogten, dat de voorgemelde Regenten gezamentlyk met elkander geliefde te confereren en te „ overleggen, off niet op dien voorgeftellen Voet en tot zulk een einde een „ fchikking zoude kunnen werden beraamt en vaftgeftelt, en dus daar door „ het falutair oogmerk, 't geen haar Ed. „ Groot Achtb. daar meede buteerden, „ werden bereikt.

„ Waar op de gefamentlyke Regenten „ hebben aangenomen hunne gedagten „ over het gedaane voorftel van Haar Ed. „ Groot Achtb. te zullen laten gaan."

Wanneer nu deeze gefaamlyke Meefteren en Regenten dit het ernftig verlangen van Heeren Burgemeefteren te zyn hadden vernoomen, hebben zy ook daadelyk handen aan 't werk geflaagen, en alle moogelyke vlyt aangewend, om, deezer zaake aangaande, alle zoodaanige fchikkingen te maaken en beveelen te geeven, als zy meenden te konnen ftrekken ter bevordering van het hier boven gemelde oogmerk van Hun Ed. Groot Achtb. Men heeft dan daar toe voornaamlyk in 't oog moeten houden, om met alle naaukeurigheid naategaan, of dit Heiligen-Geeft- of Arme Weeshuis in zyne uitgebreidheid groot genoeg was, om een zoo groot getal Kinderen, als die beide Armhuizen thans herbergden, in het zelve te plaatfen; waar toe de noodige opneemingen en naameetingen gedaan zynde, zoo is bevonden, dat 'er niet meerder, op het allergunftigft gereekend, in dit Weeshuis konden worden gehuisveft, dan 330. Jongens en 200. Meisjes, te faamen uitmaakende een getal van 530. Kinderen. Inmiddels was het tegenwoordige getal der Kinderen, in die beide Godshuizen wordende onderhouden, niet alleen zoo groot; maar zelfs grooter; beloopende het zelve als toen, naar my in die dagen bericht werd, wel op ontrent 580. Kinderen: en zulks nog wel, waar op in deezen duidelyk is te letten, met dit onderfcheid, dat het getal der Meisjes toen ruim drie vyfden, en dat der Jongens niet wel twee vyfden, bedroeg: 't welk, in aanmerking, dat 'er voor groote Meisjes doorgaans een ruimer en luchtiger verblyfplaats word gevorderd, dan wel voor Jongens; en dat nog daar en boven de verwiffeling van de verblyfplaats der Jongens in die der Meisjes geheel en al ondoenlyk was; en tevens dat al mede een meerdere uitgebreidheid, zoo van de Wollen- en Linnen-Naaikaamers en andere daar by noodige Vertrekken voor de Meisjes; als ook van de Schryf- en Catechizeer-Schoolen voor de gefaamlyke Kinderen, in getal zoo merkelyk toeneemende, volftrekt noodig was; dan ook de gefaamlyke Meefteren en Regenten deed verklaaren, dat dit een en ander te faamen genoomen hen verhinderde, om tot de noodige huisvefting van alle deeze Kinderen in dit Arme Weeshuis de vereischte fchikkingen te maaken of eenig plan op te ftellen (*). Dit alles in aanmerking genoo-

(*) Hoe toch is deeze tegenwoordige, hier boven gemelde, opgaave over één te brengen, met het geen men vindt gemeld, zoo by den Heer Burgemeefter J. Jansz. Orlers; als by den Heer Veertig in Raide (naaderhand Subftitut-Griffier van den Hoogen Raade in Holland) Mr. S. van Leeuwen, beiden in hunne Befchryvingen deezer Stad? De eerftgemelde Heer toch in de *eerfte* uitgaave zyner Befchryving, gegeeven in den jaare 1614., meldt aldaar op bladz. 102., dat in dien tyd het getal der Weeskinderen meerder was dan 350. Kinderen: en in de *tweede* uitgaave, gegeeven in den jaare 1641. zegt Hy op bladz. 137., dat dit *getal in den Jaere 1640. gecomen ende vermeerdert is op* 700. *kinderen:* waar by Hy dan nog voegt in die beide uitgaaven: *waer van vele ende verscheyden, noch geheel jongh zijnde, voor eenige jaren buyten den huyse by eenighe goede luyden bestedet werden.* en een weinig laager: *Maer weynich Jaeren gheleden, ten tijde als Godt Almachtich de Borgeren ende Inwoonderen defer Stede mette Pefte te huys focht, foo is het getal der felver veel meerder ende grooter gheweeft, als het nu teghenwoordich is.* 't welk dan ook dus in de *derde* of laatfte uitgaave, aan 't licht gekoomen in den jaare 1781., door de Uitgeevers, op bladz. 146., is overgenoomen. En de laatftgemelde Heer in zyne Korte Befchryving, gedrukt in den jaare 1672.; teekent aldaar op bladz. 50. dit volgende

noomen en ernstiglyk overwoogen zynde, zoo begreep men ligtelyk, dat dit bedoelde oogmerk niet konde worden bereikt, ten zy 'er eene groote vertimmering in dit Weeshuis werd ondernoomen. Hoe zeer nu het onderneemen van eene zoo groote en kostbaare vertimmering niet geheel onnuttig konde worden geöordeeld; deels, naardien een zeer groot, en wel inzonderheid het achterste gedeelte van dit Weeshuis wegens ouderdom zoo bouwvallig was, dat men het zelve genoegzaam onherstelbaar oordeelde; ja, dat ook het zelve bevonden werd, niet zeer lang te zullen kunnen blyven staan, maar binnen korten tyd den val te dreigen; zoo als gezien kan worden uit het volgende

„ *Extract uit het Notulboek, gehouden ter Kamere van de Edele Groot Agtbaare Heeren Burgemeesteren en Regeerders der Stad Leyden; Litt. B. B. folio 94.*

„ *Den* 8. *October* 1773.

„ De Heeren Joachim Sandra en Andreas Le Pla, respective Præsides van 't Heylige Geest off Arme Weeshuys, en van 't Arm-Kinderhuys hebben, uyt naame en van wegens de gezamentlyke Regenten van beyde de gemelde Huyzen, aan Heeren Burgemeesteren gerelateert, dat zy, in gevolge en ter voldoening van de Resolutie van haar Ed. Groot Agtb. van den 28. September laastleden met elkander hadden geconfereert, en gebesoigneert over de propositie door Heeren Burgemeesteren aan hen gedaan, houdende, off het niet mogelyk zoude kunnen zyn, dat het Arm-Kinderhuys met het Weeshuys wierde gecombineert, en wel in dier voegen, dat de Kinderen van 't Arm-Kinderhuys in het Weeshuys wierde overgebragt, en dat vervolgens het Arm-Kinderhuys tot een Oude Mannen- en Vrouwen- off Minnehuys wiert geapproprieert.

„ Dat overzulks de Regenten voornt. ter voldoening van de intentie van Haar Ed. Groot Agtb. allereerst hare gedagten hadden laten gaan, off 'er een bequame gelegentheyd en plaats tot berging van de Kinderen van 't Arm-Kinderhuys in het Weeshuys konde gevonden worden; dog, dat zy moesten declareeren, dat 'er (na alvoorens alle de Zaalen te hebben doen afmeeten,

„ en

gende aan: *Dit Wees-Huys is tot verscheyden tyden, door den groten aanwas der Kinderen, vergroot ende vertimmert, dewelke van het getal van 350. ende minder, in den Jare 1643. vermeerdert waren tot op 700. ende tegenwoordig, [illegible] binnen als Buytens-huys syn aangewassen tot een getal van meer als 900.* 't Welk de Heer Van Mieris in deeze zyne Beschryving der Stad Leyden; D. I. bladz. 192. uit welgemelden Heer van Leeuwen ook heeft overgenoomen. (Doch, 't geen de Schryver van den Tegenw. Staat van alle Volken; D. XIV. Hoofdst. X bladz. 546. ten deezen opzigte, uit verkeerde berichten, aanteekent, moet deezen aangaande in geen aanmerking worden genoomen.) Waar toch zyn alle die Kinderen gehuisvest geworden, zoo 'er thans niet meerder plaats is, dan voor 530. Kinderen? Dit Huis is immers, sedert dien tyd, niet verkleind. Hier op moet noodzaakelyk de aandacht thans vallen. Doch, men heeft, in vroeger tyden, op de Schapzaalen, of elders nog eenige 700 gemaakt [illegible] de Hang [illegible] [illegible], alwaar Bedsteeden geplaatst waren: deezen zyn daar naa, waarschynlyk, om dat ze de Zaalen te veel benauwden en te min lucht overlieten, weg gebrooken. Dit is misschien het eenigste, waar door men dit verschil zoude konnen wegneemen. [illegible] heeft [illegible] (zoo als my bericht is) deswegens nagezien de oude Aanteekeningen en Charters van het Weeshuis; en men meent uit het geen aldaar is gevonden nopens het getal der Hoeden, als anderzins, ontdekt te hebben duidelyke blyken, om te durven beweeren, dat de Heer Burgemeester Orlers, by de opgemelde *tweede* uitgaave zyner Beschryving, volstrekt heeft misgetast; en dat anderen Hem slechts blindeling gevolgd hebben. Doch, dit gevoelen zoude ik nog niet durven omhelzen. Zulks is toch (myns oordeels) geen ontknooping van het verschil; noch een vereeniging dier Aanteekeningen met de medegedeelde Berichten; maar slechts eene doorklieving van den Gordiaanschen Knoop. Ik voor my zoude liever erkennen, dat, door den tyd, zyn uit het geheugen geraakt zodaanige wegen, welken de Meesteren en Regenten van dit Arme Weeshuis in dien tyd hebben ingeslaagen, om een zoo groot aantal van Kinderen aldaar te huisvesten; te meerder, om dat men daar van, op dat Huis, geene de minste aanteekeningen of eenige overgebleevene voetstappen vindt; dan dat ik zoude [illegible], dat deeze zoo Achtbaare Mannen ons deswegens een iedel verhaal van zaaken, waar van zy geene zeekerheid hadden, zouden [illegible] [illegible]. Men overweege toch met [illegible] aandacht de verhaalen dier beide achtingswaardige Heeren!

„ en de Situatie der zelver opnecmen) „ abſolutelyk zodanig een gelegentheyd „ of plaats niet konde uytgedagt worden.

„ Dat vervolgens by de Regenten „ voornt. nader over 't gemelde poinct „ gebeſoigneert zynde, eene conſideratie en bedenkelykheid was opgekomen, off niet door vertimmeringe off „ vergrooting van 't Weeshuys zodanig een plaats egter konde gevonden „ werden, en overzulks met kundige „ Lieden daar over geſprooken hadden, „ welke hen hadden geſuppediteert, om „ een gedeelte van 't gemelde Gebouw, „ ſtrekkende langs het Burg-Graſje tot „ aan den Rhyn ter breedte van 39. en „ ter lengte van 180. Voeten, 't welk „ zeer out en bouwvallig, en reets in „ den Jaare 1300. was gebouwt, en waar „ aan jaarlyks ſware koſten, en zulks al„ leen maar om dat het zelve niet zoude „ inſtorten, moeten werden geimpen„ deert, geheel en al te moeten doen „ afbreeken, en op nieuws met drie „ Verdiepingen optimmeren, waar van „ de koſten groſſo modo opgenoo„ men, ſoude beloopen een ſomme van „ *f* —: —: — ten waare Haar Ed. „ Groot Agtb. liever ſoude verkie„ zen, om daar toe te employeeren „ eenige andere gedeeltens van het „ Huys door het occupeeren van Vier „ Woonhuyzen aan het gemelde Wees„ huys annex, en althans ten profyte „ van 't Weeshuys verhuurt werdende, „ welke vertimmeringe als voren gecal„ culeert, (*maar*) zoude monteeren een „ ſomme van *f* —: —: —, behalve het „ gemis der Jaarlykſche Huurpenningen, „ en waar door in dat geval de beheering over de Kinderen, als wyd en „ ſyd verſpreit zynde, zeer ongemak„ kelyk voor de Bediendens zoude zyn, „ waar by nog laaſtelyk komt, dat door „ die Schikking egter de noodzakelyk„ heidt van ſware vertimmeringen aan „ het voorſchreeve oude gedeelte van 't „ Weeshuys te doen, niet wert wegge„ nomen; En hebben wyders de gemel„ de Regenten gedeclareert, dat het hun „ ſeer aangenaam zoude zyn, by aldien „ Haar Ed. Groot Agtb. konde reſolveeren „ om tot de voorſchreeve (*eerſtgemelde*) „ groote Vertimmering overtegaan, en „ ook met alle hartelykheid betuygt be„ reyt te zyn om zoo veel in hun zal zyn, „ daar toe alles te willen Contribueeren, „ en mede werken, ten eynde zodanig een „ heylſaam oogmerk van Haar Ed. Groot „ Agtb. zoude kunnen werden bereykt.

„ Waar op gedelibereert zynde is (na „ alvoorens de gemelde Regenten voor „ derzelver moeyte, attentie en yver, „ waar meede dezelve deze zaak beharti„ gen, bedankt te hebben) goedgevon„ de 't gerapporteerde aan te neemen „ voor Notificatie, om daar over nader „ te delibereeren."

en deels ook, vermits, naa dat de Meeſteren en Regenten deezer beide Godshuizen alles, wat eenigzins ontrent de vereëniging deezer beide Huizen, boven en behalven de reeds bygebragte zwaarigheden, welken zich, nopens de huisveſting van alle die voorgemelde Kinderen in het Weeshuis, reeds hadden opgedaan; in aanmerking zoude kunnen koomen; in gevolge van den laſt van Heeren Burgemeeſteren, vervat in dit

„ *Extract uit het Notulboek, ge-* „ *houden ter Kamere van de* „ *Edele Groot Achtbaare Hee-* „ *ren Burgemeeſteren en Re-* „ *geerders der Stad Leyden;* „ *Litt. B. B. fol°. 107. vſo.*

„ *Den* 15. *October* 1773.

„ De Heer Burgemeeſter Van Buren „ heeft uyt name en van weegens „ Heeren Burgemeeſteren aan de Præſes „ zoo van 't Weeshuys als van 't Arm„ Kinderhuys, ten dien eynde in Bur„ gemeeſteren Kamer ontboden zynde, „ gecommuniceert, dat Haar Ed. Groot „ Agtb. nader gedelibereert hebbende op „ 't rapport door de voornoemde Hee„ ren op den 8. deezer aan Heeren Bur„ gemeeſteren uyt name en van wegens „ de gezamentlyke Regenten van beyde „ de voorn. Huyzen uytgebragt, op de „ propoſitie door welgemelde Heeren „ Burgemeeſteren aan hen op den 28. „ September laaſtleden gedaan, gere„ marqueert hadden, dat de beſoignes „ met de wederzydſche Regenten van de „ voornoemde Huyzen gehouden, al„ leenlyk geroulee rt hadden, off 'er een „ genoegſame plaats in 't Weeshuys zou„ de zyn tot berging van de Kinderen „ in 't Arm-Kinderhuys gealimenteert „ werdende, en dat 't gebleeken was, „ dat, zoo als de Situatie van 't voor„ noemde Weeshuys althans is, zodanig „ een plaats niet te vinden was, en dat „ daarom door de Regenten voornoemt, „ ten einde voorſchreeve een voorſlag „ was gedaan tot 't doen van eene aan„ merkelyke vertimmeringe in tweeder„ ly reſpecten, breeder by 't gemelde „ rapport gedetailleert.

„ Dat Heeren Burgemeesteren nader „ hare gedagten over 't beloop van deze „ gantsche zaak hebbende laten gaan, „ vermeende dat het gantsch niet onnut „ zoude zyn, dat de gesamentlyke Re„ genten in het idée als of de voornoem„ de reparatie plaats zoude hebben, na„ der over 't gantsche werk van de Com„ binatie der twee Huyzen met elkan„ der besoigneerden, alzoo 'er mogelyk „ by nader uytwerking eenige hinderpa„ len zig zoude kunnen opdoen, waar „ door men genecessiteert zoude zyn dit „ gantsche werk te staken, derhalven „ verzogten dat de voornoemde Re„ genten verders hunne besoignes over „ deze materie geliefde te continuëeren, „ en zoo veel doenlyk een Schikking en „ Plan ter beryking van sodanig een heyl„ saam oogmerk te beraamen en formee„ ren, terwyl intusschen Heeren Burge„ meesteren de respective Stads-Basen „ van Werven en Warendorp zullen ge„ lasten zig te vervoegen na 't Wees„ huys, omme aldaar door de Timmer„ man en Metzelaar van dat Huys, van de „ twee differente respective voorgeslage„ ne Vertimmeringen de nodige Elucida„ tien en informatien te bekomen, ten ein„ de als dan van yder derzelver de vereysch„ te tekeningen te kunnen formeeren, en „ een ciering van Kosten opmaken.

„ Waar op de Præsides van beide de „ voornoemde Huyzen aangenoomen heb„ ben, om het voorgemelde te brengen „ ter Kennisse van haare Mede-Regen„ ten, niet twyfelende of dezelve zul„ len, zoo wel als zy, bereidwillig zyn, „ om aan de intentie van haar Edele Groot „ Achtb. in alle opzigten te voldoen."

met alle moogelyke naaukeurigheid hadden overwoogen en van alle hunne bevindingen een zeer breedvoerig Geschrift, of *Memorie*, houdende derzelver gewigtige bedenkingen, zoo over 't geen dezelve verëeniging zoude kunnen verëisschen; als over 't geen daar tegen zoude kunnen stryden; aan Hun Ed. Groot Achtb. hadden overgegeeven, gelyk ons blykt uit dit volgende

„ *Extract uit het Notulboek, ge„ houden ter Kamere van de „ Edele Groot Achtbaare Hee„ ren Burgemeesteren en Re„ geerders der Stad Leyden; „ Litt. B. B. fol°.* 117.

„ *Den* 29. *October* 1773.

„ De Heeren Sandra en Le Pla, Præ„ sides van 't Weeshuys en Arm„ Kinderhuys aan Heeren Burgemeeste„ ren uyt name en van wegens de Ge„ zamentlyke Regenten van beyde de „ voorn. Huyzen ingevolge en ter vol„ doening van 't verzoek door welge„ melde Heeren Burgemeesteren aan de„ zelve op den 15. dezer gedaan, over„ gegeeven hebbende een Memorie no„ pens de geprojecteerde Combinatie der „ beide voornoemde Huyzen, is, na al„ voorens de gemelde Heeren voor der„ zelver genoomen moeyte en prompte „ expeditie bedankt te hebben, goetge„ vonden het zelve provisioneel voor „ Notificatie aanteneemen, om daar over „ nader te delibereeren."

wanneer deeze zoo gewigtige en wel uitgewerkte *Memorie* door Hun Ed. Groot Achtb. met alle de verëischte aandacht was overwoogen en onderzocht; men uit den innerlyken toestand der zaaken van deeze beide Godshuizen, alles dien aangaande naaukeuriglyk zynde opgespeurd en naagegaan; meende duidelyk te konnen ontdekken, dat der zelver verëeniging, tot bespaaring van kosten, die gewislyk in twee huishoudingen hooger en meerder, dan in ééne hoewel grooter, zyn moesten; hoogstnoodzaaklyk was; voornaamlyk by de tegenwoordige tydsomstandigheden; aanhoudende duurte van allerleye levensmiddelen; en het van tyd tot tyd toeneemend verval deezer Stad door verloop van allerhande Neeringen en Handteeringen; 't welk ook tot een noodzaaklyk gevolg had de meêr en meêr gezien wordende vermindering der aalmoessen en liefdegaaven; schoon men anderzins tot lof onzer Leydenaaren moet zeggen, dat zy in 't oefenen der deugd van *Mededeelzaamheid* naar hunne vermoogens voor de Ingezeetenen van andere Steden onzes Vaderlands niet behoeven te wyken; behalven dat daar door ook het hier boven gemelde doelwit, tot instelling van een *Minnehuis*, ten nutte van Arme Oude Mannen en Vrouwen, te ligter konde worden bereikt; zoo begreepen echter Heeren Burgemeesteren tevens; en wel inzonderheid, naa dat door de Meesteren en Regenten dier beide Godshuizen aan Hun Ed. Groot Achtb. was ter hand gesteld eene *Naadere Memorie*, zoo wel nopens de voorgeslagene en meest verkiesbaare Vertimmering van dit Arme Weeshuis; als nopens de wyze tot het vinden der daar toe noodige gelden; zoo als men insgelyks bespeurt uit het volgende hier ingevoegde korte

„ *Ex-*

„ *Extract uyt het Notulboek gehouden ter Kaamere van de Edele Groot Agtbaare Heeren Burgemeesteren en Regeerders der Stad Leyden, Litt. C. C. folio 21. v°. & 22.*

„ *Den* 31. *December* 1773.

„ De Heer Eerste en Præsiderent Burgemeester van Buren, aan Heeren Burgemeesteren gecommuniceert hebbende, dat zyn Ed. een Visite hadde gehad van de Heeren Sandra en Le Pla, Præsides van 't Wees- en Armen Kinderhuys, en dat dezelve aan zyn Ed. hadden overgegeven een Nadere Memorie betrekkelyk tot de geprojecteerde Vertimmeringe van 't Weeshuys, en hoe en op wat wyse daar toe de vereyschte Penningen te bekoomen, is na prælecture van de gemelde Memorie goetgevonden daar over nader te delibereren."

dat zulks door Hen niet konde worden ondernoomen, zonder voorafgaande kennis en duidelyke toestemming van den *Breeden Raad* deezer Stad, bestaande uit de *Vroedschappen en Veertigen*, dewelken gesaamentlyk alhier worden genaamd *Die van de Groote Vroedschap*, en alléén *het geheele Lighaam deezer Stad*, dat is: *de geheele Burgery*: van dewelke alléén alle Regeeringsmagt en gezag op haare Vertegenwoordigers; op haare Plaatsbekleeders; op deeze haare Uitgekoozen vroede Leden, steeds, doch voornaamlyk in een *Vrijen Burgerstaat*, afdaalen; vertoonen; en in welker aanzienlyke Vergaadering, waar aan alléén alle andere Collegien deezer Stad, geenen der zelven (hoe ook genaamd) uitgezonderd, wegens der zelver gehoudene bestelling en gemaakte schikking der zaaken, hunne byzondere zorg aanbevoolen, voor zoo verre zulks, het Burgerlyke bestuur en de Politieke regeering betreft; ten allen tyde, wanneer zulks wordt gevorderd, naar 's Lands Vrije Staatsconstitutie, verandwoording schuldig, en dus tevens haare vermaaningen en bestraffingen, wanneer zy tegen hunnen pligt handelen of de paalen van het hun aanbetrouwd bewind te buiten gaan, onderworpen, zyn; Heeren Burgemeesteren thans alleenlyk hebben het recht van Voorzitting, en van daadelyke Uitvoering der Vroedschappelyke Besluiten; ten zy de Leden dier Groote Vroedschap mogten goedvinden, om die Uitvoering aan anderen, of Collegien of Persoonen, byzonderlyk te beveelen en optedraagen. Het was dan ook, om die reedenen, dat, op den 26. February 1774., by Die van den Gerechte, naa dat Heeren Burgemeesteren aan dit eerste, zoo niet in deeze Stad het eenigste, Magistraats-Collegie opening van alle deeze voorverhaalde zaaken en daar op gevallene overweegingen hadden gegeeven; volgens een by Heeren Burgemeesteren, naa een voorafgegaan bedaard en rypelyk overwoogen onderzoek van alles, wat in deeze zoo gewigtige zaak werd vereischt en noodig gevonden, ontworpen; en by de Heeren Consulairen of Oudburgemeesteren, welker gedachten hier over, als zynde een zaak van het uiterste gewigt, te hooren, en der zelver goedvinden te verneemen, de Heeren regeerende Burgemeesteren hadden raadzaam geöordeeld; op den 22. daar te voren goedgekeurd, Plan; werd verstaan, dat men aan de Groote Vroedschap zoude voordraagen de noodzaaklykheid, dewelke zich, by het naaukeurig onderzoek van den innerlyken toestand en van het Heiligen-Geest- of Arme Weeshuis en van het Armen-Kinderen- of Houwhuis, aan Heeren Burgemeesteren had opgedaan, om die beide Godshuizen zoo te vereenigen, dat men het laatstgemelde Huis in het eerstgemelde als inlyfde, ten einde door die vereeniging den geheelen ondergang dier beide Armhuizen, welken, zoo wel wegens het door werkeloosheid meer en meer toeneemend groot verval der Stad als wegens de seedert eenige jaaren aanhoudende duurte van allerhande levensbehoeften, nu al geduurende een geruimen tyd van jaar tot jaar zyn ten achteren geraakt, voor te koomen; naardien men anderzins scheen met wel gegrondde reedenen te moeten duchten, dat deeze beide Huizen geen langen tyd meêr op en uit zich zelven zouden konnen bestaan; terwyl men ook daar en boven meende, dat het, mede al seedert veele jaaren, wegens gebrek aan handel en werk door het merkelyk afneemen van onze Fabrieken, plaats gehad hebbende, verloop der Ingezeetenen van deeze Stad thans een zoo kostbaar onderhoud van twee zulke Huizen tot opvoeding van Arme Kinderen, waar omtrent door die voorgestelde vereeniging al zeer veel konde worden bespaard, ganschelyk onnoodig maakte; en tevens aan die Ed. Groot Achtb. Vergaadering berichten, dat Heeren Burgemeesteren, die groote noodzaaklykheid bezeffende, ook daarom hunne gedachten hadden laaten gaan, om, on-

onder het goedvinden van de Groote Vroedschap, de Kinderen uit het Armen-Kinderen-Huis overtebrengen in het Heiligen-Geest- of Arme Weeshuis, 't welk men daar toe het best geschiktste oordeelde te zyn: maar, dat, by onderzoek [illegible], zoo [illegible] [illegible] zyn [illegible], door [illegible] verbetering, dit laatstgemelde Huis daar toe wilde bekwaamen: Edoch, dat om die, deswegens veröscht wordende, groote kosten te draagen, de middelen dier beide Armhuizen geenzins bestand of toereikend waren; en dat derhalven, in een zoodanig geval, de Stad deeze Huizen [illegible] te [illegible] by te springen. [illegible] aan de Edele Groot Achtbaare Heeren Leden van de Groote Vroedschap, in derzelver Vergadering van den 28. February 1774, zyn [illegible] voorgedraagen, is [illegible], ten zelven dage, by welgemelde Hun Ed. Gr. Achtb. aangenoomen, en dien volgende besloten, dat deeze twee gemelde Godshuizen zouden worden veréénigd door het Armen-Kinderen-Huis [illegible] lyven in het Heiligen-Geest of Arme Weeshuis en de Kinderen uit het eerstgemelde Huis overtebrengen in het laatstgemelde Huis, zoo draa dit Huis door de noodige vertimmeringen zal zyn bekwaam gemaakt, om dezelve Kinderen daar in te ontvangen en, nevens de Kinderen [illegible] in het laatstgemelde Huis bevindende, te herbergen; [illegible] met de veréénicht [illegible] in dat Huis [illegible] zal worden gemaakt en daar in met de noodige spoed, zoo als 't behoort, voortgevaaren; en dat in de kosten, daar toe te besteeden, door de Stad een aanmerkelyk gedeelte zoude worden gedraagen, alles, in gevolge van het Plan deswegens aan de Vroedschap medegedeeld: En heeft vervolgens de Stad dan ook daar toe eene aanzienlyke somme van penningen verstrekt; zoo echter, [illegible] verre het grootste gedeelte [illegible] kosten is gebleeven tot lasten van [illegible] deezer beide nu veréénigde Armhuizen: Wyders zyn de Heeren Burgemeesteren verzocht, om die nu vastgestelde verééniging tot stand te brengen, en, nevens de Heeren Die van den Gerechte, alle de verdere daar toe noodige schikkingen te beraamen; gelyk dan tevens de Heeren Burgemeesteren werden gemagtigd, om in het bezorgen der noodige uit Stads kasse toegestaane penningen te voorzien, op zoodaanige wyze, als, volgens daar van gegeevene opening van zaaken en gemaakte ontwerpen, ten meesten oirbaar van Stads beurze zal geöordeeld worden te kunnen strekken.

Van dit dus by de Edele Groot Achtbaare Vergadering van de Groote Vroedschap genoomen Besluit is vervolgens door Heeren Burgemeesteren aan de Meesteren en Regenten van deeze beide Godshuizen niet alleen al aanstonds kennis gegeeven; terwyl hun mede op den 7. April deezes jaars is overhandigd een Afschrift van Hunner Edele Groot Achtbaarheedens Besluit, by 't welk deeze Veréeniging dier beide meergemelde Godshuizen werd bepaald en vastgesteld: maar ook te gelyk, weinig tyds naa het gemelde op den 28. February genoomen Besluit ter Veréeniging dier Huizen, wanneer dezelve Meesteren en Regenten aan Hun Ed. Groot Achtb. hadden medegedeeld hunne Bedenkingen over de manier, op dewelke die beraamde vertimmering van dit Weeshuis op de beste wyze zoude moogen geschieden, en dezelve Bedenkingen door welgemelde Hun Ed. Groot Achtb. naaukeuriglyk waren onderzocht en bedaardelyk overwoogen; op den 5. Maart daar aan volgende, aan dezelve Meesteren en Regenten de geheele zorg, beheering en bestiering van deeze Vertimmering en Vernieuwing aan het zelve Huis, in gevolge der daar van gemaakte Teekening, te doen, en ook tevens van al het deezen aangaande verder bepaalde, geheel en al overgelaaten: gelyk dit een en ander te zien is uit de volgende Extract-Resolutien, by welgemelde Heeren Burgemeesteren, ter deezer zaake, en dus tot uitvoering der hier voorgemelde Resolutie van Die van de Groote Vroedschap deezer Stad, genoomen.

„ *den* 1. *Maart* 1774.

„ De Heer eerste en Præsiderent Burgemeester Van Buren heeft, uyt name en van wegens Heeren Burgemeesteren aan de Heeren Sandra en Le Pla, Præsides van 't Wees- en Arm-Kinderhuys, ten dien einde in Burgemeesteren Kamer ontbooden zynde, kennisse gegeven, dat by Die van de Groote Vroedschap gehad hebbende de ouverture van de respective Memorien van de Regenten van de gemelde Godshuyzen, den 29. October en 29. December van 't afgeloope Jaar 1773., en den 28. January jongstleeden aan

„ Hee-

„ Heeren Burgemeeſteren overgegeven, „ betrekkelyk tot 't vertimmeren van een „ groot gedeelte van 't Weeshuys, en 't „ combineeren van 't gemelde Weeshuys „ met het Arm-Kinderhuys, by Derzelver „ Reſolutie van den 28. February jongſtleden, zoo de gemelde te doene Vertimmeringe als de Combinatie der beyde „ Huyzen voornt. was gearreſteert."

„ *den* 4. *Maart* 1774.

„ De Heeren Burgemeeſteren nader „ geëxamineert hebbende de Memorie „ van de Regenten van 't gecombineerde „ Wees- en Arm-Kinderhuys, op den „ 3. dezer aan Haar Edele Groot Achtb. „ overgegeven, en gehoort het rapport „ en advis van de Fabricq en Opziender „ van deezer Steede Gebouwen en Werken, hebben de voorſlag van de gemelde Regenten in derzelver Memorie breder vervat, gegouteert en geapprobeert, en overzulks aan de gemelde Regenten overgelaten de geheele „ adminiſtratie en directie over de Vertimmeringe en vernieuwing van 't „ Weeshuis, volgens de tekening daar „ van door de Stads-Baas Warendorp gemaakt, en wel onder zodanige voorſlagen en precautien, als by de gemelde Memorie breeder zyn gedetailleert."

„ *den* 5. *Maart* 1774.

„ De Heer Eerſte en Præſiderent Burgemeeſter Van Buren, heeft uit name „ en van wegens Heeren Burgemeeſteren aan de Heeren Sandra en Le Pla, „ Gecommitteerde van de Regenten van „ 't gecombineerde Wees- en Arm-Kinderhuys, ten dien eynde in Burgemeeſteren Kamer ontboden, van de „ bovengemelde Reſolutie kenniſſe gegeven, met verzoek, om, volgens hare „ gewoone yver en attentie, 't welzyn „ en voordeel van 't gemelde Huys te „ willen behartigen; en hebben gemelde Gecommitteerden Haar Ed. Groot „ Achtbaaren bedankt voor de gunſtige „ approbatie op hunne voorſlag by Memorie gedaan, met betuiging dat zy „ van hare Kant alles zullen contribueëren wat tot nut, voordeel en welzyn „ van 't gemelde Huys zal kunnen ſtrekken."

Inmiddels heeft, uit krachte van dit voorgemeld Beſluit der Groote Vroedſchap, de meêrgemelde vereëniging deezer twee Godshuizen daadelyk, en dus reeds op den eerſten dag van Maart 1774., een aanvang genoomen, zoo dat de beſtiering deezer beide Huizen, van dien tyd af aan, werd gebragt onder het opzigt en de zorg der als toen in dienſt zynde geſaamlyke Meeſteren en Regenten van die beide Armhuizen, welker twee Collegien, ieder van *vyf* Leden, dus vereenigd zynde, nu werden ingeſteld tot één Collegie, beſtaande uit *tien* Leden; zoo nochtans, dat dit Collegie van Meeſteren en Regenten van het Heiligen-Geeſt- of Arme Weeshuis, op 't goedvinden van de Edele Groot Achtbaare Magiſtraat deezer Stad, vervat in Derzelver Beſluit van den 25. April 1776., door den tyd, by uitſterving of verlaating van deezen dienſt zoo door bevorderingen als anderzins, zoude worden gebragt tot *zeven* Leden: blykens het zelve Beſluit:

„ *den* 25. *April* 1776.

„ Die van den Gerechte der Stad Leyden hebben, op voorſlag van Heeren „ Burgemeeſteren goedgevonden de vaceerende Regentsplaatſe van 't Heyligen-Geeſt- ofte Arme Weeshuis alhier, in gevolge 't plan by de Memorie van Meeſteren Regenten van 't „ gemelde Weeshuis, en van het Arm-Kinderhuis, ter Combinatie van dezelve Huyzen overgegeven, vervat, niet „ weder te vervullen, en ingevolge van „ dien het getal der Regenten voorengemelt tot Seeven te laten uitſterven, „ zullende by Vacature van de Sevende „ Regents plaatſe van 't gemelde Weeshuis, als dan daar over als naar gewoonte by Die van den Gerechte „ worden gediſponeerd."

Middelerwyl echter moeſten de Kinderen als nog die beide Huizen blyven bewoonen tot op den tyd, dat deeze opgemelde voorgenoomene en by de Regeering deezer Stad vaſtgeſtelde vertimmering en aanbouwing in 't geheel waren voltooid en in orde gebragt: Gelyk dan mede, geduurende den tyd deezer vertimmeringen, eenigen der Weeskinderen in het meergemelde Arme Kinderhuis werden gehuisveſt; tot dat de Vertrekken, voor hun verblyf geſchikt, in het Weeshuis by deeze vertimmering nu moetende worden afgebrooken, wederom waren opgebouwd en tot hun verder verblyf bekwaam gemaakt. — Inmiddels mag hier niet verzuimd worden te melden de naamen der Tien Heeren, uit welken, ten tyde deezer dus ingeſtel-

 de

de verëeniging, die Collegie van Meesteren en Regenten van dit Heiligen-Geest- of Arme Weeshuis heeft bestaan. Dezelven zyn als volgt:

Joachim Sandra. *Is overleeden op den 3. February* 1782.
* Dr. Andreas Le Pla. *Wordt, op zyn verzoek, ontslagen op den 31. Augusti* 1780.
Henrik Albert Dibbetz.
* Albertus Kleynenbergh. *Is overleeden op den 26. February* 17[illegible].
Mr. Willem Jan van der Goes. *Doet van deezen dienst afstand, vermits Hy was aangesteld tot Secretaris van de Weeskaamer deezer Stad op den 17. Juny* 1776.
* Willem van Noort. *Is overleeden op den 2. November* 1777.
Mr. Cornelis Pieter Chastelein. *Wordt, op zyn verzoek, ontslagen op den 15. April* 1776.
* Pieter François Clignet.
Michiel Abraham van Peene.
* Mr. Jan Pieter Sandra.

welken ik hier heb geplaatst in dien rang en orde, zoo als deeze Heeren zelven, by die verëeniging der twee Collegien, zulks hebben geschikt; en waar omtrent alleenlyk is aantemerken, dat het *Præsidie* of *Voorzitterschap*, volgens eene onderlinge overëenkoomst, van tyd tot tyd, en by tourbeurten van zes tot zes maanden, tusschen de Heeren J. Sandra en Le Pla is verwisseld: Verders zyn de naamen der vyf Heeren, die, ter deezer tyd, Meesteren en Regenten van het Arme Kinderhuis waren, en nu, in dit Collegie werden ingelyfd, door my dus * geteekend: Ook heb ik wyders by ieder der opgemelde Heeren gevoegd den tyd van hunnen afstand; of overlyden. —— Hier mede zoude ik nu overgaan tot het beschryven van deeze nieuwlyks gedaane noodige aanbouwing, vergrooting en verbeetering van dit Oude Weeshuis; doch ik meene gevoeglykst te zyn, om alvorens, ter deezer plaatse, nog met een kort woord te berichten, dat het zoo even gemelde Besluit van Die van den Gerechte, waar by bepaald werd, dat het toen zynde *Tiental* der Meesteren en Regenten van dit Arme Weeshuis door den tyd zoude worden gebragt en vervolgens ook blyven op een *Zevental*; al spoedig eene verandering heeft ondergaan: want, wanneer in de maand February 1778. het voorgemelde *Tiental*, zoo door het afstaan van deezen dienst; en de bevordering tot een gewigtiger post; als door het afsterven; reeds was gekoomen tot een *Zestal*, en dus, ter voldoening van het opgemelde, omtrent vier jaaren te voren genoomen, Besluit, door de Ed. Groot Achtb. Magistraat een ander bekwaam Persoon, ter vervulling van de openstaande *zevende* Regentsplaats, stond te worden benoemd; zoo hebben de *zes* nog overig gebleeven Meesteren en Regenten, nu de waarheid van het zoo bekende zeggen: *Veel Hoofden, veel Zinnen*: ondervonden hebbende, en bespeurende, dat het werk der bestiering van dit Arme Weeshuis nu, zoo wel als in de vorige dagen, door *Vyf* Meesteren Regenten konde worden beheerd, zich gewend tot Hun Ed. Groot Achtb., met een gedienstig verzoek, dat het Hunner Ed. Groot Achtbns. goede geliefte zyn mogte, om het voorgemelde Besluit van den jaare 1774., voor zoo verre het zelve het getal der Meesteren Regenten van dit Godshuis bepaalde op *zeven* persoonen, te veranderen, en als nu vast te stellen, dat dit Collegie, zoo wanneer het zelve tot op *Vyf* Meesteren Regenten zal zyn gekoomen, als dan ook voortaan, gelyk zulks van ouds, en wel seedert den 27. December des jaars 1668. (wanneer dit Collegie voor de eerstemaal van *Vier* tot op *Vyf* Meesteren en Regenten is gebragt, zoo als ik zulks in dit myn *Aanhangzel*, op bladz. 1089. in de Aanteek. No. 1., heb vermeld; en zulks vervolgens ook seedert dien tyd aldus is gebleeven) was in gebruik geweest; op dat vorige *Vyftal* vastelyk zal blyven bepaald: in welk verzoek, by Hun Ed. Groot Achtb. zynde in overweeging genoomen, aan die Verzoekers by een Naader Besluit van den 28. February 1778. gunstiglyk is bewilligd; en daar by verstaan, dat de Meesteren en Regenten van dit Heiligen-Geest- of Arme Weeshuis voortaan maar *Vyf* in getal zullen zyn: welk Besluit ik heb gemeend alhier te moeten inlasschen:

„ *Extract uit het Notulboek, ge-*
„ *houden ter Kamere van de*
„ *Edele Groot Achtbaare Hee-*
„ *ren Burgemeesteren ende Re-*
„ *geerders der Stad Leyden;*
„ *Littª. G. G. folio. 26. vso.*
„ *den 28. February* 1778.

„ Die van den Gerechte der Stad Leyden, hebben, op voorstel van „ Heeren Burgemeesteren, ter *instantie* „ van de Meesteren Regenten van 't Hey- „ ligen-

„ ligen-Geest- ofte Arme Weeshuis bin-
„ nen deeze Stad, uit hoofde van hunne
„ verminderde bezigheden en ter meer-
„ der voortzetting van de harmonie op 't
„ zelve Huis, gedaan, goedgevonden
„ het getal der Regenten voorengemeld,
„ by Hun Ed. Groot Achtbaare Resolu-
„ tie van den 25. April 1776. op Seeven
„ bepaald, tot op Vyff te laten uitster-
„ ven, en dienvolgens de thans vacee-
„ rende Regents plaatse niet te vervullen,
„ zullende by de Vacature van de Vyfde
„ Regents plaatse van 't gemelde Wees-
„ huis als dan daar over als na gewoon-
„ te by Die van den Gerechte werden
„ gedisponeert."

Middelerwyl was by eene Resolutie van de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren deezer Stad van den 24. April 1774. goedgevonden en verstaan, dat dit dus gecombineerde Wees- en Armen-Kinderen-Huis voortaan alleen, als van ouds, met den naam van *Weeshuis* zal worden benoemd. — Insgelyks hadden welgemelde Hun Ed. Groot Achtb. het Voorstel van de Meesteren en Regenten, om de beheering en bestiering over alle de in de beide Huizen onderhouden wordende Kinderen, de bezorging van derzelver Kleedingen, Beddens, Linnengoed voor de Beddens, en andere diergelyke Huishoudelyke zaaken, 't welk alles tot hier toe door de gesaamlyke Vrouwen Buiten-Moeders en Regentessen dier beide nu verëenigde Armhuizen was waargenoomen, en by onderlinge verdeeling en schikking bezorgd, waar uit somtyds eenige verwarring ontstond, voortaan over te laaten alléén aan de bestiering en bezorging van de Mevrouwen Buiten-Moeders en Regentessen van het Weeshuis, welke Mevrouwen aan hen, Meesteren en Regenten, hadden verklaard met dat Voorstel allezins genoegen te neemen; by Hun Ed. Groot Achtb^ns. Besluit van den 2. Juny 1774. goedgekeurd: en vervolgens op den 21. van die zelfde maand goedgevonden, om den voorslag van die zelfde Meesteren en Regenten, ten einde nu de Vrouwen Buiten-Moeders en Regentessen van het Armen-Kinderen-Huis van deezen haaren dienst te ontslaan, en dezelven voor haare aan dit Huis betoonde vlyt te bedanken; aan de Ed. Groot Achtbaare Heeren Die van den Gerechte deezer Stad voortedraagen, om op den zelven het goedvinden van dat Collegie der Magistraat te verstaan; 't welk geschied zynde is daar op by de welgemelde Ed. Groot Achtb. Magistraat genoomen het volgende Besluit:

„ *den* 23. *Juny* 1774.

„ De Heer Eerste en Præsiderent Bur-
„ gemeester Van Buren heeft, uyt na-
„ me en van wegens Heeren Burgemees-
„ teren aan Die van den Gerechte der
„ Stad Leyden gecommuniceert, dat de
„ combinatie van 't Arm-Kinderhuys met
„ het Weeshuys ten effecte was gebragt,
„ en dat de Regentessens van 't Wees-
„ huys hadden aangenoomen de admini-
„ stratie en directie over de gezament-
„ lyke Kinderen, overzulks in beden-
„ king gaff, of haar Edele Groot Acht-
„ baaren niet zouden kunnen goedvinden,
„ om de Regentessens van 't Arm-Kin-
„ derhuys uit haren dienst te ontslaan,
„ en dezelve te bedanken voor haare ad-
„ ministratie en getrouwe diensten aan
„ 't Arm-Kinderhuys gedaan en bewee-
„ zen, en dat wyders of by die gelegen-
„ heid aan de gemelde Regentessens niet
„ zoude kunnen werden verzogt, omme,
„ by aldien Casu quo 't gemelde Arm-
„ Kinderhuys tot een Oude Mannen- en
„ Vrouwen- off Minnehuys mogte wor-
„ den geëmployert, zig als Regentessens
„ van een zodanig opterigte Huys te
„ willen laten employeren.
„ Waarop gedelibereert zynde, is om
„ redenen voorsz. goetgevonden de voor-
„ slag van Heeren Burgemeesteren te ag-
„ gre-eeren, en dezelve te converteeren
„ in een Resolutie, gelyk dezelve geag-
„ gre-eert, en in een Resolutie gecon-
„ verteert werd by dezen."

Vervolgens is de Wel-Edele Heer Secretaris M^r. Ysbrand van Dam door de Wel-Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren gelast en verzocht, om van dit Besluit van Die van den Gerechte aan de Vrouwen Buiten-Moeders Regentessen van het Armen-Kinderen-Huis kennisse te geeven, en Dezelven uit naam van Hun Ed. Groot Achtb., te bedanken voor de getrouwe diensten, welke Zy van tyd tot tyd aan het zelve Godshuis met eene gestaadige liefde en vlyt hadden gedaan en beweezen; als mede van Dezelven over te neemen al het geen onder haare beheering was; om zulks alles wederom te overhandigen aan de Meesteren en Regenten van het Weeshuis, ten behoeve van dat Huis: gelyk zulks alles ook door Hem op den Eersten July daar aan volgende is ter uitvoer gebragt; wanneer Hy tevens van deeze Vrouwen Buiten-Moeders en Regentessen de onder Haar berustende Effecten,

Ges-

Gelden, en Goederen, ter kleeding der Kinderen geschikt, heeft overgenoomen; en vervolgens al het zelve wederom aan de Heeren Mr. Willem Jan van der Goes en Mr. Jan Pieter Sandra, als daar toe door hunne Mede-Broeders, de Heeren Meesteren en Regenten van het Weeshuis Gemagtigd en verzocht zynde, overhandigd; blykens de Notulen ter Vergaadering van de Heeren Burgemeesteren ter deezer zaake gehouden, by dewelken al dit door Hem verrichte door Hun Ed. Groot Achtb., op den 2. July 1774., met dankzegging voor zyne genoomene moeite, is goedgekeurd.

In deezen tyd nu waren Buiten-Moeders en Regentessen van dit Armen-Kinderen-Huis deeze naagenoemde acht deugdryke Vrouwen:

Susanna Populeus Weduwe van Jacob de Coup.
Johanna van Wormer, Huisvrouw van Frederik Halewyn.
Barbara Gray Huisvrouw van Jacobus van Stiprian.
Susanna van Akkeren Weduwe van Nicolaas Vegt.
Judith Johanna Loopwyk Huisvrouw van Simon Prins.
Sara Bavelaar Huisvrouw van Jacob Smazen.
Johanna Catharina Tjemma Huisvrouw van Galenus van der Kaay.
Dorothea Fiers Weduwe van Cornelis Akersloot.

welker eerbaare Vrouwen naamen ik heb gemeend der vergeetelheid te moeten ontrukken en daarom raadzaam gevonden dezelven alhier intelaffchen. — Wyders mag ik niet afzyn, van alhier te berichten, dat, op den 13. September van deezen zelfden jaare 1774., by de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte deezer Stad, op het voorstel van eenigen der nu nieuwlyks tot het bestier van dit oude Heiligen-Geest- of Arme Weeshuis gekoomene Meesteren en Regenten, willende mede een staal van hunnen iever en waakzaamheid ter bevordering van het voordeel van dit Huis voor den dag brengen; werd goedgevonden, dat men voortaan in dit, nu met het Arme Kinderhuis reeds vereenigde, Arme Weeshuis niet zoude inneemen zoodaanige Weezen, zoo wel Jongens als Meisjes, dewelken, wanneer zy Ouderloos worden, den ouderdom van twintig jaaren reeds hebben vervuld, en in het één-en-twintigste jaar zyn getreeden; zynde deeze Voorstellers van oordeel, dat alle zoodaanige persoonen, Weezen wordende, genoeg in staat zyn, om zich zelven te bestieren, en voor hun eigen onderhoud te zorgen; terwyl op die wyze het Arme Weeshuis wordt ontheeven van de kosten en zorg voor zulker Weezen onderhoud en opvoeding; en deeze Weezen dus geheel en al aan zich zelven worden overgelaaten. Op welke verkeerde gronden dit ongelukkig oordeel van de opgemelde Voorstelleren gegrond zy, leert ons genoeg de dagelyksche ondervinding. Verre de minste persoonen zyn in dien leeftyd, wanneer de driften der jeugd doorgaans allerheevigst zyn, bestand tegen de verleidingen der bedorvene waereld; en genoegzaam in staat, om zich zelven van een voldoenend levens onderhoud te voorzien. Dit Voorstel, waar aan echter alle de gesaamlyke Meesteren en Regenten van dit Arme Weeshuis geen deel hebben; maar 't welk alleenlyk door eenigen, in afweezigheid van anderen hunner, met meerder menschlievendheid begaafde, Medebroederen, is doorgedrongen; is (myns oordeels) dus aan een niet wel beraaden iever, bestierd door eene dwaaze en onbedachtzaame heerschzucht, alleenlyk toetefchryven. Of dit Voorstel dan ook aan het wyze oogmerk der allernuttigste instelling van een Weeshuis eenigzins beandwoorde; of het zelve daar en boven met de billykheid, en ook met de wyze dispositien van het Gemeene Recht zy over één te brengen; en of het mede, indien daar in al eenig voordeel ('t geen in der daad zeer gering zal zyn) voor het Arme Weeshuis is te vinden, allezins dienstig, nuttig en heilzaam zy voor de Algemeene Burgerlyke Maatschappy, waar voor alléén te waaken, met voorby zien van allen ander byzonder belang, onzer aller, en inzonderheid dier geenen, welken eenig opzigt in den Burgerstaat is toevertrouwd; voornaamste pligt is; wil ik althans hier niet onderzoeken. Moogelyk zal de Magistraat, die dit onvoorzigtig Voorstel (wel ligt by verrassing) heeft goedgekeurd en aangenoomen, wel draa, by herrinnering en ééne bedaarde overweeging, in dit haar Besluit eenige verandering maaken.

Om nu maar eenigzins by zich een klein begrip van deeze meergemelde nieuwe aanbouwing en verbeetering, tot welker beschryving ik nu zoude overgaan, te konnen maaken, zoo dient men zich te herinneren, 't geen ons wegens

gens dit Weeshuis en de Heer Burgemeester J. Orlers en de Heer Fr. van Mieris in hunne Beschryvingen deezer Stad, als de eerstgemelde D. I. bl. 136. en volgg. en de laatstgemelde D. I. bl. 191. en volgg. hebben medegedeeld; naamlyk; dat, wanneer men bevond, het eerste en oudste Weeshuis, eertyds genaamd het *Heiligen Geesthuis*, (wanneer men deszelfs Opzieners noemde *Heiligen Geestmeesters*) 't welk geplaatst was aan de Zuidzyde van den Nieuwen Rhyn ontrent de Bostelbrugge en zich uitstrekte tot aan de Noordzyde van de Breedestraat niet verre van de Sint Anthonis Brugge, over de thans genaamde Papenstraat, in de Parochie van Sint Pieters Kerk, en gewislyk al zeer vroeg, naardien het blykt in 't jaar 1316. niet alleen in weezen, maar zelfs in een volkoomen stand, te zyn geweest, zoo als ik in dit *Aanhangzel* op bladz. 1098. in de Aanteek. N°. 1. heb aangetoond; door de Regeering deezer Stad aldaar zal zyn gesticht, en met zeer geringe inkoomsten, waar door het zelve nu en dan met geen kleine zorg werd staande gehouden, voorzien geworden; door het vermeenigvuldigen der Inwooneren, en gevolglyk ook der Ouderlooze Weezen, van wegen deszelfs kleine uitgebreidheid, niet verder in staat te zyn, om het merkelyk aangegroeid getal der Weeskinderen te konnen herbergen; als toen, door last der Magistraat, het Lieve Vrouwe Gasthuis, geleegen op Sint Pancras, nu genaamd Hooglandsche, Kerkgraft in de Parochie van dezelve Sint Pancras Kerk, in den jaare 1583. is vereënigd, of ingelyfd, in Sinte Elizabethe Gasthuis, geleegen in de Parochie van onze Lieve Vrouwe aan den Kamp; en vervolgens, naa dat de Arme en Zieke Vrouwen uit het eerstgemelde in het laatstgemelde Gasthuis waren overgebragt, dit eerstgemelde Gasthuis, 't welk zich uitstrekte van voren van de Straat tot achter aan de Burggraft; door de Magistraat is overgegeeven aan de voornoemde Heiligen Geestmeesteren, en deezen gelast, om het zelve te bekwaamen tot huisvesting der Arme Weezen, hunner zorg toevertrouwd, en dan vervolgens het oude Weeshuis te ontruimen, en alle de Arme Weezen, wanneer het zelve Gasthuis voor hen bewoonbaar zal zyn gemaakt, daar in over te brengen; gelyk als toen is geschied; zynde het Oude *Heiligen Geesthuis* naderhand verkocht en in Burgerwoonhuizen veranderd; terwyl echter de naam van *Heiligen Geest- of Arme Weeshuis*, nevens het *Oude Wapenschild* van het zelve Huis, als nog is in gebruik gebleeven. By vervolg van tyd is dit, nu tot een Weeshuis bekwaamde, Gasthuis nog merkelyk vergroot, zoo wel elders, als voornaamlyk in het achterste gedeelte langs de gemelde Burggraft, niet alleen naar den kant van den Ouden Rhyn maar ook naar dien van de zoo genaamde Burgpoort, geleegen aan de Westzyde van de nu gedamde Pancras of Hooglandsche Kerkgraft over de Kerk van dien naam: gelyk dan mede nog naaderhand, en wel byzonder in de jaaren 1604. en 1607., dit oude Gebouw, 't welk in den jaare 1403. reeds tot een Gasthuis was gesticht geworden, zoodaanig is vertimmerd, dat men het zelve, als bynaa geheel vernieuwd, mogte aanmerken. Ontrent het gemelde achterste gedeelte van dit Huis, strekkende van den Ouden Rhyn af, langs de voorschreevene Burggraft, tot aan de Burgpoort, tegen dewelke het Slachthuis van dit Gesticht stuit, en zynde in 't geheel lang 208. Rhynlandsche Voeten, heeft als nu wel de voornaamste vertimmering plaats gehad; naardien dit gansche Gebouw thans zeer oud en bouwvallig was; des het zelve geheel en al werd afgebrooken en vervolgens, uit de zelfs vernieuwde fondamenten, wederom op een nieuw opgebouwd, en zoodaanig vergroot en verhoogd, als men noodig oordeelde, om althans het geheele Huis voor een zoo groot aantal van Kinderen bewoonbaar te maaken; en met alle zoodaanige Vertrekken, welken men tot der zelven behoorlyke en geschikte opvoeding noodig oordeelde, te voorzien. Wanneer men nu dit Weeshuis door de voornaamste Poort, by wylen den Heer van Mieris beschreeven, en doorgaans genaamd: *de Jongens-Poort*; staande aan de Hooglandsche Kerkgraft, intreedt, koomt men in een ruimen, doch korten, gang, aan welker zyden zyn drie, niet zeer groote, Vertrekken, welker één is geschikt tot een Verbandhuis, alwaar de Chirurgyn van dit Huis de Weezen, die eenige ongemakken, of wonden, hebben, is gewoon te onderzoeken, naa der zelven ongemakken te zien, en zulks met de noodige verbanden en plaisters te bezorgen; een ander tot een verblyf voor den Poortier van dezelve Poort; en het derde tot plaatsing der Lyken van de in dit Huis aflyvig wordende Weezen tot op den tyd der begraaving; door welken gang men treedt op een Groote luchtige Plaats,

 meest

meest al bekend onder den naam van *de Jongens Binnenplaats*, ten wederzyden betimmerd met twee zeer groote en hooge Gebouwen, bevattende verscheide Vertrekken en Zaalen, ten nutte der Weezen; terwyl zich aan 't einde vertoont de Voorgeevel van het Nieuwe Gebouw, 't welk vier Verdiepingen hoog is, en welks middelste Vensterraamt, geplaatst boven den ingang van dit Gebouw, boven en aan de beide zyden is versierd met de, door den kundigen Steenhouwer Gysbert van Reyen in witte Breemer hartsteen (op deezer tien Heeren eigen kosten) uitgehouwen, Tien Wapenschilden en Naamen der Tien Heeren Meesteren en Regenten, onder welker beheering dit Gebouw is begonnen en voltooid geworden; in deezer voegen:

Ter rechter zyde.	en	*Ter linker zyde.*
Joachim Sandra.		Dr. Andreas Le Pla.
Henrik Albert Dibbetz.		Albertus Kleynenbergh.
Mr. Willem Jan van der Goes.		Willem van Noort.
Cornelis Pieter Chastelein.		Pieter François Clignett.
Michiel Abraham van Peene.		Mr. Jan Pieter Sandra.

Van dit Nieuwe Gebouw straks eenigzins breeder zullende spreeken, zal ik alleen hier melden; dat deeze beiden, ten wederzyden van de voornoemde Jongens-Binnenplaats staande, Gebouwen, mede, by een naaukeurig gedaan onderzoek, werden bevonden in muur- en zolderwerken; als ankerzins, zeer bouwvallig te zyn, hoewel echter nog eenigzins beter in staat, dan het voorschreeven achterste, nu hernieuwde, Gebouw, om met de noodige verbeeteringen, waar toe echter zeer zwaare onkosten werden vereischt, te konnen worden zoodaanig hersteld, dat men dezelven, op goede gronden, mogte bekwaam keuren, om nog een zeer geruimen tyd te konnen verduuren: waarom dan ook daar aan, naa dat het voorzeide Nieuwe Gebouw was voltooid, alle de noodig gevonden verbeeteringen en herstellingen zyn gedaan. Van deeze twee genoemde Gebouwen bevat het eene, te weeten, aan de linkerzyde, beneeden het Catechizeerschool; het Verblyf der Jongens; en daar achter de Kinder-Zaal, in dewelke de kleine Kindertjes, die in hunne eerste kindsheid, ja, somtyds by hunne geboorte, het ongeluk hebben van de teedere zorg hunner Ouderen ontbloot te zyn, met alle mogelyke zorg worden gekoesterd, gereinigd, opgevoed, van al het noodige tot hunne laafenis, verkwikking en onderhoud voorzien, en met zoo groote liefderykheid in acht genoomen, dat allen, die zulks zien en eenige menschlievendheid bezitten, daar over ten uitersten moeten zyn aangedaan: terwyl het andere, naamlyk, aan de regterzyde, in zich behelst, behalven de Bakkery en andere Vertrekken ten dienste van het Huis noodig, de zeer ruime Eetzaalen, eindigende aan 't Verblyf der Meisjes en den doorgang naar de Kookkeuken en andere Vertrekken van het Nieuwe Gebouw; welke doorgang is tusschen de voorgemelde Groote Binnenplaats, alwaar de Jongens somtyds speelen, en de Kleine Binnenplaats, doorgaans genaamd de *Meisjes Binnenplaats*, zoo dat men deezen doorgang mag aanmerken, als de Scheiding tusschen het verblyf der Jongens en der Meisjes; gelyk dezelve dan ook ten wederzyden kan worden afgeslooten. Het gansche Nieuwe Gebouw, welks geheele langte wy straks beschouwden, is breed, van de Binnenplaatsen af te reekenen tot aan de Burggraft, ontrent 35. Rhynlandsche Voeten, en hoog van den grond tot aan de lyst van 't dak ontrent 48. Rhynlandsche Voeten; en van daar tot aan den nok 13. gelyke Rhynlandsche Voeten. Men mag het zelve in drie afzonderlyke deelen onderscheiden, waar van het middelste gedeelte zich vertoont met zyn sierlyke uit witte Breemer hartsteen gemaakte Voorgeevel (zoo als wy straks zagen) op de Groote Binnenplaats, hebbende ten wederzyden van den ingang vier vensterraamten, en dus op de tweede en volgende verdiepingen in 't geheel vyf gelyke vensterraamten, welker middelste, versierd zynde met de gemelde tien Wapenschilden, aldaar een vry goede vertooning maakt. Dit gedeelte nu, te reekenen van den gemelden Scheider tot aan het Brandspuithuis, is in 't geheel lang 74. Rhynlandsche Voeten; en bevat in zich de zeer groote en van al het noodige wel voorzien zynde Kookkeuken; waar in gevonden wordt al wat, zoo wel tot bereiding der spyzen, als tot reiniging van alle de gebruikte koperen, tinnen, aarden, houten, en andere vaten, wordt vereischt: verder de wel geschikte en gemakkelyke Wooning van den Binnen-Vader en Binnen-Moeder van dit Weeshuis; als ook nog de nette Ver-

gaa-

gaaderkaamer van de Mevrouwen Buiten-Moeders en Regenteſſen van dit Weeshuis; in dewelke de Schoorſteen pronkt met een uitmuntend in 't Graauw geſchilderd Stuk, verbeeldende de *Mildaadigheid*, op de Wolken neederdaalende en haare milde liefdegaaven rykelyk uitdeelende; 't welk zyne geboorte verſchuldigd is aan het voortreflyk en kunſtryk penſeel van den zeer beroemden, als nog in leeven zynde, Schilder Martinus Joſ: Geeraertz, woonende te Antwerpen: En zyn, rontom dit dus fraay geſchilderd ſtuk, op de kas van die Schoorſteen geplaatſt de zeven Wapenſchilden der Vrouwen Buiten-Moeders Regenteſſen, by dewelken deeze vereëeniging der twee meêr gemelde Arme Godshuizen zyn begonnen of voltooid; naamlyk: van de Mevrouwen

Cecilia Marcus, geboorene Van de Velde.
Claudina Teding van Berkhout, geboorene Van Royen.
Anna Jacoba Crucius, geboorene Gronovius.
Margareta Johanna Marcus, geboorene van Halteren.
Maria Elizabeth Pompe van Meerdervoort, geboorene Cunæus.
Cornelia van Halteren, geboorene van Poot.
en Maria Françoiſe van Dam, geboorene Drolenvaux.

van welke genoemde Vrouwen Buiten-Moeders en Regenteſſen, de eerſte, vierde en vyfde gemelde Mevrouwen reeds zyn overleeden; terwyl de tweede, derde, zesde en zevende gemelde Mevrouwen als nog, nevens Mevrouw Anna Maria Douw, geboorene Marcus, dewelke op den 19. April van het jaar 1781. aan haare aanbehuuwde Vaderlyke Moei, Vrouwe Margareta Johanna Marcus, geboorene van Halteren, overleeden op den 13. Maart van dat zelfde jaar, opvolgde; deezen dienſt met alle moogelyke trouw en oplettendheid vlytiglyk waarneemen, het welk de goede God aan Haar en haare Huizen met allerleye Geestelyke en Lighaamelyke Zeegeningen wille vergelden! Verder ziet men ook in deeze Vergaaderkaamer het welgelykend Portrait van Mevrouwe Elizabeth Verhooft, geboorene van der Hiel. Deeze deugdryke Vrouwe was gehuuwd aan den Wel-Edelen Geſtrengen Heere Dr. Pieter Verhooft, dewelke in zyn leeven, het geen Hy met allen lof, dien men aan een deugdzaam Magiſtraatsperſoon, en aan een oprecht Chriſten, ſchuldig is, op den 9. January 1747. in een gezeegenden ouderdom eindigde, is geweeſt Veertig in Raide, en in de jaaren 1736. 1737. 1740. 1741. 1743. 1744. en 1746., tot op zyn ſterfdag, het laſtig en gewigtig ampt van Schepen deezer Stad heeft waargenoomen. Deeze zeer godvruchtige Vrouwe nu, door dewelke de dienſt van Buiten-Moeder Regenteſſe van dit Arme Weeshuis, ſeedert het jaar 1732. tot op haar afſterven, 't welk voorviel in het jaar 1741., getrouwelyk en met allen moogelyken iever, is waargenoomen, heeft by haare Uiterſte Wille ten behoeve van dit Arme Weeshuis beſprooken een aanzienlyk Legaat; 't welk, in gevolge van haare uitdrukkelyke begeerte, ſteeds moet blyven onder de beheering van de Vrouwen Buiten-Moeders Regenteſſen van dit Weeshuis, om alléén daar over zoodaanige beſchikkingen te maaken, welken zy oordeelen raadzaam te zyn en tot het meeſte nut der Kinderen, in dit Huis wordende opgevoed, te zullen kunnen gedijën. Wyders ontmoet men in deeze Vergaaderkaamer een Deur, door dewelke men langs een gemaklyken trap opklimt naa een bekwaam Vertrek (zynde boven het Brandſpuithuis) dienende tot een Kantoor voor de zelve Mevrouwen, in 't welk Zy haare Boeken, Rentebrieven, Gelden, en wat zy zelven verder noodig oordeelen, bewaaren en opſluiten, waar toe het zelve Vertrek met de noodige bewaarplaatſen is voorzien. Voor het overige vindt men voor deeze Vergaaderkaamer een ruim Poortaal, waar in is opgehangen een fierlyk Bord, het welk alle de Naamen der Mevrouwen Buiten-Moeders en Regenteſſen, aan welker Moederlyke zorg de opvoeding der Arme Weezen, ſeedert de vereëeniging van dit Weeshuis met het Arme Kinderhuis, werd toevertrouwd, aan het oog vertoont; gelyk men ook voorneemens is, om deeze Naamlyſt verder te vervolgen. Wyders ziet men hier nog een ſchoonen ruimen wel geſchikten en zeer gemaklyken Trap, langs den welken men de tweede Verdieping in het door my hier beſchreeven wordende Middelſte gedeelte van dit Nieuwe Gebouw beklimt, alwaar men op een zeer groot Poortaal vindt opgehangen de Naamlyſten van alle de Meeſteren-Regenten van het Weeshuis, in voorige tyden genaamd *Heiligen-Geeſt-Meeſteren*: aan welken men, van tyd tot tyd, ſeedert den jaare 1491. tot op heden,

den, het opzigt der Arme Weezen binnen deeze Stad heeft aanbevoolen: als mede een Naambord van alle de Meesteren en Regenten, welken het Armen-Kinderen-Huis hebben bestierd, seedert het begin van den jaare 1724., wanneer dit Huis van het Huiszittenhuis werd afgescheiden en het eerst onder de bestiering van byzondere Meesteren en Regenten (zoo als ik hier voren ter loops op bladz. [illegible]*, en breeder de Heer Van Mieris in zyne Beschryving deezer Stad, D. I. bladz. 216—218, hebben vermeld) gesteld, tot op den tyd, dat het zelve in dit Arme Weeshuis werd ingelyfd, en geheel en al met het zelve vereënigd: en dan nog wyders eenige byzondere Borden, op dewelken vermeld worden de Naamen van alle zodaanige Persoonen; dewelken, seedert den tyd van ontrent zestig jaaren, zoo aan dit Arme Weeshuis als aan het, in dit Godshuis nu seedert ontrent tien jaaren ingelyfde, Armen-Kinderen-Huis, hunne mildaadigheid hebben betoond, en deeze beide Godshuizen met eenige Erfmaakingen, Legaaten, of Liefdegaaven begünstigd, met byvoeging der grootte van alle deeze Legaaten, of Milde Giften; zoo als dit een en ander reeds door ons is aangeteekend, en in dit *Aanhangzel*, op bladz. 1134.–1136. en ook in dit ons *Noodig Naabericht*, op bladz. 59*. en 60*. en op bladz. 75*.—77*. en verder hier achter, wegens de mildaadigheid jegens dit Huis, naa de voorschreevene inlyving, geöefend; nog naader zal worden vermeld: Insgelyks nog het Portrait van den Heer *Mr. Theodorus van Reverhorst*, van het welk ik in dit *Aanhangzel*, op bladz. 1136., ter loops heb gewag gemaakt; waar by alhier nog dient te worden gemeld, dat dit volgende Byschrift onder het zelve is geplaatst:

DE WEL-EDELE GESTRENGE HEER EN MR. THEODORUS VAN REVERHORST,
Gebooren in 's Hage den 18. *December* 1706. *en aldaar overleeden den* 20. *September* 1758. (*wiens Vader is geweest* MAURITIUS VAN REVERHORST, *Medicinæ Doctor en Anatomiæ Professor in 's Hage; Deszelfs Moeder was Vrouwe* EMERENTIA SCHREVELIUS, *Dochter van den Heer en Mr.* THEODORUS SCHREVELIUS. *Raad en meêrmaalen Burgemeester deezer Stad*) *heeft zeventien jaaren met vollen lof bekleed het ampt van Ordinaris Raad van Justitie in Nederlands India te Batavia, ende, nu weder vyf jaaren in het Vaderland gewoond hebbende, heeft uit zonderlinge liefde jegens Vaderlooze Weezen, by zyne uiterste wille aan het Weeshuis van deeze Stad, als mede van Schiedam, en 's Hage, gelegateerd de somme van Vyfhonderd guldens, aan ieder deezer drie Huizen; en nog daar en boven aan dit Weeshuis zyn geschilderd Portrait, om ter gedachtenis alhier geplaatst te worden: zynde dit Onderschrift, volgens last van Zyn Wel-Ed. Gestrengen, door deszelfs Erfgenaamen hier by gevoegd.*

Op dit Poortaal nu is de ingang der Vergaderkaamer van de Heeren Meesteren en Regenten van dit Godshuis, dewelke is een groot en aanzienlyk Vertrek, pronkende van binnen met twee uitmuntende zeer konstige en wonderlyk schoone, uit de hand gewerkte, Stukken, zynde Boetseerzels, vervaardigd uit Gips, of Pleister, door een zeer kundigen Italiaanschen Pleisterwerker, anderzins gezegd Stukeerder, wiens naam was — Werda, nu reeds overleeden; welker één, geplaatst boven den ingang, verbeeldt *de Barmhartigheid*; en het andere, zynde bynaa levensgroot, geplaatst voor de Schoorsteen, *de Mildaadigheid*: en welke Boetseerder tevens den zolder met konstige, uit Gips gemaakte, afbeeldzels versierd heeft. Voorts vindt men aldaar, aan den wand hangende, het voortreflyk Schildery, door den beroemden Schilder Abraham van den Tempel zeer uitvoerig in den jaare 1668. geschilderd; 't welk, voor deeze aanmerkelyke vertimmering, in de voorige Vergaaderkaamer der Meesteren en Regenten heeft gediend tot een Schoorsteenstuk, zoo als ook de Heer Fr. van Mieris heeft aangeteekend; en ons vertoont de levensgroote Afbeeldzels van de vier in dien tyd dienende Meesteren en Regenten van dit Godshuis, dewelken waren de Heeren

Jasper Cornelisz. van Kerkesant.
Mr. Johan Cunæus.
Pieter Dirksz. van Buytevest.
Mr. Jacob van Dieningen.

als ook het Afbeeldzel van den Heer Mr. Dirk Claasz. Verruyt, die als toen het ampt van Rentmeester van dit Armhuis bediende; en op den 10. October van dat zelfde jaar werd bevorderd tot Onder-Secretaris deezer Stad, en vervolgens op den 2. April van den jaare 1670. alhier

alhier is overleeden. Gelyk men 'er ook vindt het door H. van der Mey gefchilderde Stuk, vertoonende de Afbeeldzels der vyf Heeren, dewelken in het jaar 1739. den dienft van Meefteren en Regenten van het in dit Weeshuis thans ingelyfde Armen-Kinderen-Huis waarnaamen, en 't welk als toen aldaar voor de Schoorfteen werd geplaatft, zoo als ik hier voren op bladz. 61*. alwaar ik dit Stuk breeder heb befchreeven, verhaalde; en vervolgens, by de verlaating van dat Huis, door de in dien tyd dienende Meefteren en Regenten van het zelve van daar is weggenoomen en in dit Huis overgebragt, wanneer het zelve is in een lyft gezet en alhier aan de wand gehangen. Als mede nog drie achtingwaardige Schilderytjes van Jacob van der Sluys, van dewelken 'er twee (volgens het aangeteekende door den Heer Van Mieris) door hem, die wel eer in het Weeshuis was opgevoed, in den jaare 1684., tot een duurzaam fpreekend bewys van zyne oprechte dankbaarheid, aan de Meefteren en Regenten, dewelken in dien tyd waren de Heeren

Mr. Jacob van der Stoffe.
Pieter van Dorp.
Mr. Johan de Bye.
Mr. Nicolaas van der Meer.
Mr. Adriaan van Cruiskerken.

werden vereërd; en welker eerfte vertoont dien Kunftenaar, eene proeve van zyne goede vorderingen in de fraaije Schilderkunft aanbiedende aan een deftig Man en eene bejaarde Vrouwe, tot een blyk van zyne dankbaarheid voor de aan hem bezorgd wordende zeer goede opvoeding, terwyl die Vrouwe hem opwaards, alwaar men ziet een Duif, als een zinnenbeeld van den Heiligen Geeft, wyft, om hem dus opteleiden tot dankzegging aan Deezen, door wiens gunft hy de noodige gaaven had ontvangen, om zoo groote vorderingen in de Kunft te kunnen maaken: en het andere verbeeldt dien zelfden Kunftenaar, by zyn vertrek uit dit Weeshuis, aan dien zelfden deftigen Man en aan eene wel gekleedde Vrouwe zyne verfchuldigde dankzeggingen voor de door hem genootene zeer goede opvoeding afleggende: en het komt my alleszins waarfchynlyk voor, dat deeze Kunftenaar, in die beide Tafereeltjes, door dien deftigen Man, heeft willen affchetzen de deftigheid der gefaamlyke Meefteren en Regenten; en dus ook, door die bejaarde en wel gekleedde Vrouwe, de bejaardheid en aanzienlykheid der Vrouwen Binnen-Moeders en Regenteffen van dit Arme Weeshuis: wyders is het derde Tafereel, vertoonende de Afbeeldzels van den zelfden Kunftenaar en deszelfs Huisvrouw, voortyds bezeeten door den Heer Fredrik Eduard Day de Rivet de Mondevie, in zyn leven Organift van de Hooglandfche Kerk binnen deeze Stad; by deszelfs affterven, voorgevallen in den jaare 1764., gekoomen aan dit Weeshuis; vermits die Heer het zelve by zyne Uiterfte Wille tot een Legaat, nevens nog een zeekere fomme gelds, aan het zelve Huis heeft befprooken. Hier by ziet men ook aldaar nog aan de wand hangende een zeer groot Schildery, vertoonende de tien zeer wel gelykende Portraitten der gefaamlyke Heeren Meefteren en Regenten van het Arme Weeshuis en Arme Kinderhuis, onder welker opzigt deeze beide Godshuizen zyn vereënigd geworden, in hunnen rang zittende aan eene Tafel, gedekt met een groen kleed, en leggende op dezelve eenige Boeken, Papieren, het noodige Schryftuig, als anderzins: terwyl aan de rechterzyde van die Tafel zitten de Vyf Meefteren en Regenten van het Weeshuis, elkander volgende; en aan de linkerzyde van dezelve zitten de Vyf Meefteren en Regenten van het Arme Kinderhuis, insgelyks elkander volgende: en zulks in de volgende rangsorde:

Ter rechter zyde van de Tafel.

De Heeren Joachim Sandra.
Henrik Albert Dibbetz.
Mr. Willem Jan van der Goes.
Mr. Cornelis Pieter Chaftelein.
Michiel Abraham van Peene.

en

Ter linker zyde van dezelve.

De Heeren Dr. Andreas le Pla.
Albertus Kleynenbergh.
Willem van Noort.
Pieter François Clignett.
Mr. Jan Pieter Sandra.

ook ziet men, in dat zelfde Schildery, als ftaande achter de ftoelen, op dewelken deeze tien Heeren, thans te faamen Meefteren en Regenten van dit Weeshuis, zyn gezeeten, de welgelykende Afbeeldzels der, ten tyde der vereëniging van deeze beide Godshuizen geweeft zynde, Binnenvaders, zoo van het Arme Weeshuis als van het Arme Kinderhuis; te weeten:

 Frans

Frans Regard, Binnenvader van het Weeshuis.
Evert Langendyk.
en Adrianus Kefter.
zynde beiden Meefters van het Arme Kinderhuis, en aan de zeer Oude Vrouwe Tanneken Schaft, Weduwe van Pieter Daufy, Binnenmoeder van dat zelfde Huis, tot haar hulp toegevoegd; en welker eerfte doorgaans den dienft van Binnenvader was gewoon aldaar waar te neemen, en daar in, voor zoo veel des noodig was, door den tweeden werd onderfteund.

welke drie genoemde perfoonen (zoo als my is bericht) zich, omtrent de bezorging van alles, wat tot voordeel van dit Huis konde ftrekken, en ook omtrent het behartigen der belangens van de Mevrouwen Buiten-Moeders en Regenteffen, allezins zeer verdienftelyk maakten, en aan dewelken gefaamlyk dus ook het opzigt over het geheele Huishoudelyke beftier van deeze beide, nu vereenigde, Godshuizen door de Meefteren en Regenten, voornaamlyk, werd aanbevoolen: terwyl vervolgens aan den voornoemden Adrianus Kefter in den jaare 1781., naa dat Frans Regard voor den dienft van Binnenvader, dewelke door hem feedert den eerften dag van May des jaars 1764. fteeds ten genoegen der Heeren Meefteren en Regenten was waargenoomen, had bedankt, die dienft is opdraagen en nog door hem getrouwlyk wordt waargenoomen. En is men dit Schildery verfchuldigd aan het weltreffend penfeel van den wel bekenden Konftfchilder J. B. Cochlers, woonende binnen deeze Stad, door wien de welgemelde Heeren Meefteren en Regenten het zelve, ten hunnen eigen koften, hebben doen vervaardigen. —— Behalven al dit gemelde, 't welk, zoo wel tot fieraad van deeze Vergaaderkaamer als tot aangenaame gedenkteekenen voor de tegenwoordige Beftierders van dit Huis en voor hunne Opvolgers, fteeds kan verftrekken, ontmoet men nog aldaar, insgelyks aan de wand hangende, een zeer nuttig ftuk, zynde eene zeer uitvoerige en naaukeurige Teekening der Platte Grond van dit Huis, met de juifte aanwyzing van alle de Onderaardfche Werken, Riolen, en Kanaalen, vervaardigd en naar de juifte voetmaat gefchikt door de kundige hand van Maarten van Beerendregt, Meefter-Timmerman alhier en ook één der vier Rooymeefteren deezer Stad, dewelke deeze fchoone Teekening, als een onderwyzend Gedenkftuk voor de volgende tyden, in den jaare 1782. aan de Heeren Meefteren en Regenten van dit Weeshuis tot een gefchenk heeft aangebooden en opgedraagen; 't geen dan ook door die Heeren met alle betooning van erkentenis en genoegen is aangenoomen. Naaft deeze Vergaaderkaamer gaat men in een ander kleiner Vertrek, gefchikt tot een Kantoor voor de Heeren Meefteren en Regenten van dit Weeshuis, van rontomme voorzien met de noodige kasfen en andere bergplaatfen, tot bewaaring der Boeken, Schuld- of Rentebrieven, Gelden, en alle andere, zoo oude als nieuwe, Charters en Papieren, welken tot den eigendom van dit Huis behooren; alwaar men tevens ontmoet het by uitneemendheid fraai gefchilderd Stuk, vertoonende de daadelyke oefening der Barmhartigheid, gemaald door het kunftryke penfeel van den uitmuntenden Schilder Louis de Monni; 't welk te voren diende tot een Schoorfteenftuk in de Vergaaderkaamer der Vrouwen Buiten-Moeders en Regenteffen van het Armen-Kinderen-Huis, zoo als ik hier voren op bladz. 61*. alwaar ik dit Schildery breeder heb befchreeven, aanteekende; en 't welk, by de verlaating van dat Godshuis, door de als toen dienende Meefteren en Regenten van het zelfde Huis, insgelyks, van daar is weggenoomen en in dit tegenwoordige Weeshuis overgebragt, zynde vervolgens mede in een lyft gezet en alhier aan de wand gehangen. Wyders is 'er op dit Poortaal nog een ander klein Vertrek, gefchikt ten gebruike van den Binnenvader van dit Weeshuis. Boven dit Groote Poortaal en de hier befchreeven Vertrekken, en zulks op de derde Verdieping van dit middelfte gedeelte van het Nieuwe Gebouw zyn Slaapzaalen voor de Jongens; en daar boven, op de vierde Verdieping, zyn Droogzolders. Het andere gedeelte van dit Nieuwe Gebouw, het welk zyn aanvang neemt met het Brandfpuithuis, ftaande naaft de Vergaaderkaamer der Mevrouwen Buiten-Moeders en Regenteffen van dit Weeshuis, dewelken dan ook het Vertrek boven dit Brandfpuithuis gebruiken tot een Kantoor, naar het welk zy opklimmen langs een Trap, den welken men vindt in haare opgemelde Vergaaderkaamer, zoo als wy ftraks op bladz. 91*. gezien hebben; en zich uitftrekt

achter de Huizinge, naast dit Arme Weeshuis aan de Hooglandsche Kerkgraft staande, en aan het zelve Weeshuis in eigendom toebehoorende; en wyders seedert den 17. October 1654. door de Heeren Burgemeesteren in huure gebruikt en op Stads kosten bekwaam gemaakt tot eene Halle, ten dienste van de Greinneering; en tot eene Wooning der Bedienden van die Halle; gelyk dit wordt aangeteekend door wylen den Heer Fr. van Mieris in zyne Beschryving deezer Stad, D. II. bladz. 466. en 467. en verder achter nog eenige, naast die Greinhalle geleegene, andere byzondere Woonhuizen tot aan de Burgpoort; is in 't geheel lang 34. Rhynlandsche Voeten; en bevat in zich het Brandspuithuis; het Jongens Waschhuis; en het Slachthuis: en op de tweede Verdieping (behalven het gemelde Kantoor van de Mevrouwen Buiten-Moeders en Regentessen) de noodige Provisie-Kaamers; en boven dezelven, naamlyk op de derde Verdieping, Slaapzaalen voor de School-Jongens; en daar boven, op de vierde Verdieping, Slaapzaalen voor de groote Jongens; en nog wyders op de vyfde of hoogste Verdieping Droogzolders. Nu zyn wy genaaderd met onze beschryving van het derde gedeelte van dit Nieuwe Gebouw, 't welk zich vertoont mét zynen eenvoudigen Voorgeevel op de *Kleine Binnenplaats*; gemeenlyk genaamd: de *Meisjes Binnenplaats*; en, zich uitstrekkende van den meêrgemelden Scheider tot aan de Straat van den Ouden-Rhyn, in 't geheel 100. Rhynlandsche Voeten lang is: zynde verder verdeeld in vyf Verdiepingen; welker eerste in zich bevat, behalven een groote breede Trap, langs denwelken men de volgende Verdieping beklimt, het Meisjes Waschhuis, en de noodige Kelders tot bewaaring van 't Bier; gezouten Vleesch en Spek; Boter; en verdere benoodigdheden. Op de tweede Verdieping ontmoet men de Kaaskaamer; eén Kaamer voor de Naaijvrouw; der Meisjes-Ziekenzaal; (waar toe, daar en boven, nog eén klein en gebrekkelyk Vertrekje in het oude, onvertimmerd, Gebouw is gebleeven) en dan nog de Wollen-Naaijkaamer. En op de derde Verdieping vindt men de Linnen-Naaijkaamer; beneevens het Braaij-School; en ook het Schryf-School. De vierde Verdieping bestaat uit der Meisjes Slaapzaalen: en op de vyfde zyn de noodige Turfzolders. Van deeze *Kleine Binnenplaats* gaat men door eén korte gang en een Poort tot op de Straat aan den Ouden Rhyn, welke Poort nog voor de maand November van het jaar 1774. is voltooid geworden, en pronkt met de Wapenschilden en Naamen van de in dien tyd Regeerende vier Heeren Burgemeesteren deezer Stad; en van de als toen in dienst zynde twee Heeren Eerste Ministers der Stad; naamlyk: de Heeren Burgemeesters:

Mr. Hendrik van Buren.
Mr. Jacob Heyns.
Mr. Simon Drolenvaux.
Mr. Nicolaas van Binchem.

en de twee Heeren Eerste Ministers:

Mr. Jan van Royen D. Z. Raad en Pensionaris.
Mr. Ysbrand van Dam. Secretaris.

welke zes Wapenschilden (ten eigen kosten deezer zes Heeren daar geplaatst, blykens de Notulen ter Vergadering van de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren, ter zaake deezer Vertimmering gehouden van den 9. May 1774. en den 10. Augusti 1775.) worden verbeeld, als voortkoomende van onder uit een geöpend kleed, welks slippen aan de beide einden worden vastgehouden door twee Weeskinderen; als ter rechter zyde door een Weesknecht, en ter linker zyde door eene Weesdochter: beiden staande boven op het dekstuk der Poort; terwyl onder dat zelfde, ten wederzyden op de posten dier Poort, nog geplaatst zyn twee Wapenschilden, als van de Stad, aan de rechter zyde; en van het Heiligen-Geestof Arme Weeshuis, aan de linker zyde; alles zeer konstig van witte Breemer hartsteen, uit den welken ook de geheele Poort bestaat, uitgehouwen door den reeds geroemden zeer ervaaren Steenhouwer, Gysbert van Royen.

Uit deeze gedaane beschryving van de zoo noodige aanbouwing, verbeetering en vertimmering van dit Arme Weeshuis, om het zelve ter beandwoording aan het voorgemelde oogmerk bekwaam te maaken, kan men ligtelyk besluiten, dat daar toe zeer groote kosten zyn vereischt geworden, waar door de kassen deezer beide meêrgemelde Armhuizen genoegzaam zyn uitgeput; en dit tegenwoordige Weeshuis daar en boven nog met de jaarlyksche aflossing van eenige opgenoomene gelden is bezwaard gebleeven; behalven dat men die kassen nog heeft bygestaan met eene zeer aanzienlyke somme van pen-

ningen uit Stads kasse, gelyk zulks by de Edele Groot Achtbaare Heeren Burgemeesteren, uit last en volgens het Besluit van Die van de Groote Vroedschap (zoo als alles, deezer zaaken aangaande, hier voren op bladz. 82*.–84*. door my breedvoeriglyk werd verhaald) aan de Meesteren en Regenten dier beide, toen nog te vereënigen, Godshuizen was toegezegd. Ook heeft de Ed. Groot Achtb. Regeering deezer Stad nog aan dit Weeshuis vergund het doen van eene geldligting op Lyfrenten, welke, in allen opzigte, zeer vast en zeeker is voor de Geldschieters; en tevens eenzins gunstig voor dit Armhuis, 't welk daar door in staat werd gesteld, om zich eenigzins te herstellen en dus het, by deeze gedaane zwaare onkosten verlooren, Kapitaal te herwinnen, naardien der zelver voortduuring van tyd tot tyd kan strekken, om niet alleen, met behulp der andere maatige inkoomsten van dit Huis, alle andere schulden te betaalen en de zaaken van dit Huis gaande te houden, waar toe dagelyks zeer veel gelds noodig is, en de inkoomsten van dit Huis, schoon versterkt door de zeer maatige inkoomsten van het aan het zelve nu ingelyfde Armen-Kinderen-Huis; doch ook te gelyk met het onderhoud van die Kinderen bezwaard; op verre naa niet toereiken, zoo dat dit Arme Weeshuis, zonder de milde giften en andere verkwikkelyke ondersteuningen van liefdenryke handen, volstrektelyk niet zoude konnen staande gehouden worden; maar ook om wederom de aan dit Huis aangekoomen Erfnissen, Legaaten, of Milde Giften tot een Nieuw Kapitaal, ten nutte van dit Huis, aan te leggen, en dus de inkoomsten van dit Godshuis, zoo veel als het eenigzins in het vermoogen der Heeren Meesteren en Regenten is, te vermeerderen; terwyl zy steeds hoopen op den milden bystand en mededeelzaamheid der goede Burgeren, van welker getrouwe en meérmaals ondervondene goedwillige edelmoedigheid dit Arme Godshuis, zoo hoogst nuttig voor den Burgerstaat, steeds alles goeds en voordeeligs mag verwachten.

Wanneer nu deeze gedaane aanbouwing en vertimmering, in het laatste gedeelte van het jaar 1776., in zoo verre was volbragt, dat men zich in staat gesteld zag, om alle de Kinderen, zoo die zich in het Weeshuis hadden bevonden, als die tot hier toe in het Armen-Kinderen-Huis waren gebleeven, in dit nu merkelyk vergrootte en verbeeterde Weeshuis te konnen huisvesten, zoo werd by de gesaamlyke Meesteren en Regenten, met gemeen overleg van de Mevrouwen Buiten-Moeders en Regentessen, onder het goedvinden van de Ed. Groot Achtb. Magistraat (zoo als kan blyken uit de Notulen ter Vergadering van de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren ter zaake deezer Vereëniging dier meêrgemelde Godshuizen op den 7. November en den 1. December 1776. gehouden) een dag bepaald, op den welken men de Kinderen van het Armen-Kinderen-Huis in dit Weeshuis zoude inneemen; en werden tevens de plegtigheden beraamd, welken men oordeelde die inneeming te moeten verzellen; en, dewyl daar onder wel de eerste en de voornaamste was, dat zulks geschiedde onder eene godsdienstige aanroeping van des HEEREN Grooten Naam, zoo besloot men te verzoeken den Wel-Eerwaardigen en veel geleerden Heere *Gualtherus Zoutmaat*, oudsten Euangeliedienaar by de Gereformeerde Christelyke Gemeente deezer Stad, ten einde zyn Wel-Eerwaarde op zich wilde neemen, om by deeze plegtigheid, naa het houden van eene gepaste Leerreeden, den milden zeegen des Almagtigen en Algoeden GODS over dit ondernoomen en dus verre volbragte werk met ernstigen gebede aftesmeeken. Deeze oude godvruchtige Vader, die, den ouderdom van tachtig jaaren hebbende bereikt, GODS Kerk binnen deeze Stad nu ruim drie-ën-veertig jaaren met eene gezonde Euangelie-leer en een recht Christelyk leeven, houdende steeds in alles eenen godzaaligen handel en wandel, heeft gesticht en nog dagelyks met eene onvermoeide vlyt sticht, en, in waare deugdsbetrachting en zuivere liefde tot GOD en zynen Naasten, allen zynen Medeдienaaren van het Heilig Euangelium een treflyk voorbeeld ter naavolging verstrekt; nam deezen last met alle vriendelykheid en bereidwilligheid op zich, om zulks met GODS hulp tot eer van Zynen Grooten Naam te verrichten. Wilde ik in deezes vroomen en waardigen Mans welverdienden lof uitweiden, zoo was my hier een ruim veld geöpend: Doch, waar zoude ik beginnen; waar zoude ik eindigen! My toch ontbreeken de daar toe gepaste woorden! Ik wil my dan hier in liefst gedraagen aan 't voortreflyk Dichtstukje, 't geen onlangs door den braaven en zoetvloeijenden Dichter, den Heere Pieter Verleus, ter eere van deezen deugdzaamen Christen, is geplaatst

„ on-

onder het door de kundige hand van den welervaaren Kunstenaar, den Heer Abraham Delfos, geteekend en door den bekwaamen Plaatsnyder P. de Mare gesneeden Portrait van deezen Wel-Eerwaardigen Heer; en dus luidt:

„ Eenvoudigheid, gepaard met oordeel en verstand,
„ In 't Kerkbestier als in de Orakelrol ervaren;
„ Geheiligde yver voor Gods eer en 't Vaderland;
„ Gezondheid, kracht van geest, by viermaal twintig jaren;
„ Rechtzinnigheid en deugd ziet me op haar' hoogsten trap
„ In Vader ZOUTMAAT, de eer van Leydens Priesterschap."

En hier in allezins stemmende wil ik alleenlyk daar by mynen oprechten en hartlyken zielswensch over deezen vroomen Christen voegen. De goede GOD achtervolge deezen gryzen Leeraar, geduurende den tyd, dien HY Hem hier op aarde te leeven, naar Zyne ondoorgrondelyke wysheid, nog heeft toegeschikt, met allerleije Geestelyke en Ligchaamlyke zeegeningen! De HEERE zy Hem een Stok des Ouderdoms; een Staf der Vertroosting; een Raadgeever in allen toestand! De HEERE blyve dus steeds aan zyne rechterhand en ondersteune Hem met Zyne heilryke genaade, zoo in het heerlyke werk van zynen zaligenden Euangeliedienst, als in alle andere opzigten, naar Ziel en Ligchaam! De HEERE doe Hem in den Gryzen Ouderdom nog vet en groen zyn, om steeds te verkondigen, dat JEHOVA een goedertiern GOD is; en, wanneer de tyd zyner ontbinding daar zal zyn, doe HY Hem beërven het Genaadenloon, 't welk HY voor Zyne getrouwe Dienstknechten heeft weggelegd van voor de grondlegging der wereld; en welks eeuwige gelukzalige bezitting ONZE HEERE JEZUS CHRISTUS voor Hen, en ook voor allen, die, door den genaadigen invloed van Zynen HEILIGEN GEEST bewerkt, HEM alléén met een waar heilvattend geloof aankleeven; HEM in oprechtheid liefhebben, en dies alle de liefderyke gebooden van Zyn Heilig en ons de zaligheid in HEM alléén, Die ons is geworden tot gerechtigheid, en in Welken wy gerechtvaerdigd zyn, verkondigend Euangelium met een ongeveinsd geloof aanneemen en standvastiglyk bewaaren; door Zyne algenoegzaame Heilverdiensten heeft verworven; wanneer Hy eens eindelyk zal hooren die heuchlyke Genaadenstem van den Opperften Rechter van Hemel en van Aarde: *Koom, Gy Gezeegende myns Vaders! Gy goede en getrouwe Dienstknecht, over weinig zyt Gy getrouw geweest, over veel zal ik U zetten; Gaa in, in de vreugd uwes Heeren!* —— Deeze Wel-Eerwaardige Heer nu in dit vriendlyk verzoek der Heeren Meesteren en Regenten van dit Weeshuis gestemd hebbende, zoo werd de dag, tot het vieren van deeze plegtigheid, bepaald op Woensdag den 18. December deezes jaars 1776. des voormiddags omtrent tien uuren; en, vermits men dat Vertrek, 't welk voor het Catechizeerschool was aangelegd en waar van wy hier voren op bladz. 90*. met een woord hebben gewaagd; het meest geschikt oordeelde, om in het zelve, op dien dag, deeze vastgestelde Godsdienstöefening te pleegen, zoo werd het zelve daar toe ten spoedigsten en met alle vlyt bekwaam gemaakt; terwyl men daar in, aan het eene einde van 't Vertrek, oprichtte een verheeven gestoelte ten dienste van den Predikant; en wyders voor het zelve, een weinig laager, stelde een gelyk gestoelte, voorzien van een lessenaar, ten gebruike van den Voorzanger: Ook plaatste men, aan het andere einde van 't zelve Vertrek, recht over het Predikantsgestoelte, een zeer goed Kabinet-Orgel, het welk de reeds meêrmaals gemelde, in de Muziek zeer ervaaren, Heer Hermanus Coster, in dien tyd Organist van de Hooglandsche Kerk alhier, doch seedert dien tyd reeds overleeden, (zoo als ik hier voren op bladz. 16*. heb gezegd) volgens zyn heusch aanbod, by het Psalmgezang, zoude bespeelen. Ook werden 'er in 't midden van dat Vertrek verscheide Banken gesteld tot zitplaatsen voor alle de Kinderen uit die beiden nu veréénigde Godshuizen. Gelyk 'er dan mede eenige Banken daar nevens werden opgeslaagen, om te dienen tot zitplaatsen voor de deeze plegtigheid verlangende by te woonen Toehoorders, 't welk men echter slechts aan een niet groot getal zoude konnen vergunnen, aangezien de bekrompenheid van dat Vertrek niet zeer veelen, boven die geenen, dewelken aldaar pligtshalven moesten tegenwoordig zyn, konde omvatten. Behalven deeze dus geschikte zitplaatsen, werden 'er nog, aan de beide zyden van het Predikantsgestoelte, afgezonderde Banken opgericht; welker bovenste, ter rechter zyde van dat Ge-

ſtoelte, was geſchikt ten gebruike van de thans nog in dienſt zynde Heeren Meeſteren en Regenten van dit Weeshuis; en de benedenſte voor de tegenwoordige Mevrouwen Buiten-Moeders en Regenteſſen: terwyl de beide Banken, ter linker zyde, zouden dienen tot zitplaatſen, zoo van de twee onlangs van deezen dienſt afgetreeden Heeren Meeſteren en Regenten en derzelver Echtgenooten; als van de Echtgenooten der nog in dienſt zynde Meeſteren en Regenten. Beneden deeze dus afgezonderde zitplaatſen werden banken gezet voor den Binnenvader en alle de verdere Bedienden van deeze beiden nu verëenigde Armhuizen. De tot deeze plegtigheid bepaalde dag, den 18. December 1776., nu daar zynde, vergaaderden des morgens vroegtydig de Heeren Meeſteren en Regenten; als ook de Mevrouwen Buiten-Moeders en Regenteſſen, in hunne byzondere, hier voren op bladz 90*. — 94*. breeder omſchreeven, Vergaaderkaamers; terwyl aan eenige weinigen der aanzienlykſte Inwooneren deezer Stad, zoo Mans als Vrouwen, dewelken zich geneegen toonden tot het bywoonen der, ter geleegenheid van deezè plegtigheid te houden, Godsdienſtige Oefeningen, een afgezonderd Vertrek tot hun verblyf, middelerwyl, werd aangeweezen. Ontrent half-elf uuren gingen de geſaamlyke Heeren Meeſteren en Regenten, voorgegaan door den Binnenvader van dit Weeshuis, en gevolgd van die twee Meeſters, den welken, en byzonderlyk den oudſten, nevens der Binnenmoeder Weduwe, ſint eenen geruimen tyd, het huislyk bewind, als Binnenvader, in het Armen-Kinderen-Huis was aanbetrouwd geweeſt; uit dit Arme Weeshuis naar het gemelde Armen-Kinderen-Huis, ten einde de aldaar zich nog bevindende Arme Kinderen uit dat Godshuis af te halen; naa dit, nu door de hier voorgemelde aanbouwingen en verbeeteringen merkelyk vergrootte en vernieuwde, Arme Weeshuis te geleiden, en in het zelve overtebrengen. Wanneer nu deeze Heeren in dat Arme Kinderhuis waren gekoomen, zoo werd aldaar terſtond, op dat deeze plegtigheid met het opzingen van den lof van onzen grooten en goeden God een aanvang mogte neemen, het elfde vaers uit den een-en-zeeventigſten Pſalm opgeheeven en met geen geringe aandoening gezongen. Dit Gezang geëindigd zynde, traden de welgemelde Heeren wederom uit dit Armen-Kinderen-Huis in die zelfde orde, als zy daarin gekoomen waren, en werden wyders gevolgd, zoo van alle die Weezen of Arme Kinderen, welken zich als toen nog in dat Armen-Kinderen-Huis bevonden; als ook van de overige Meeſters van dat zelfde Huis; en vervolgden alzoo hunnen weg naa dit meergemelde Arme Weeshuis, in het welke dus die Arme Kinderen allen, als nieuwe inwoonende Gaſten, werden ingeleid en ontvangen; 't welk alles in een zeer goede en geſchikte orde geſchiedde. In dit Weeshuis werden vervolgens alle die ingekoomen Kinderen, terwyl de voornoemde Heeren Meeſteren en Regenten zich wederom naar hunne Vergaaderkaamer begaven, gebragt op de Groote Binnenplaats, en bleeven aldaar in orde geſchaard ſtaan, tot dat ook de in dit Huis woonende Weezen, twee aan twee, toetraden, om dus deeze hunne nieuwe Broeders en Zuſters als te verwellekoomen: Wyders werden alle deeze dus te ſaamen gekoomen Kinderen, twee aan twee, in orde; te weeten, dan twee van het eene en dan twee van het andere Armhuis; achter den anderen gevoegd en alzoo geleid naar het voorgemelde Vertrek, of Catechizeerſchool, 't welk men, zoo als wy ſtraks vermeld hebben, tot het houden van de vaſtgeſtelde plegtige Godsdienſtöefeningen had geſchikt en bekwaam gemaakt: Zoo draa nu alle die Kinderen op de voor hen geſtelde plaatſen waren gezeeten; en ook de acht Heeren Meeſteren en Regenten; en de vier Mevrouwen Buiten-Moeders en Regenteſſen, (zynde de oudſte derzelven, naamlyk; Mevrouwe de Weduwe Teding van Berkhout, wegens ziekte verhinderd geworden het vieren deezer plegtigheid by te woonen) benevens alle de andere, tot de bywooning van deeze plegtigheid behoorende, en verzochte, Perſoonen; gelyk ook de verdere weinige Toehoorders, dewelken, intuſſchen, genoodigd werden, om uit het Vertrek, alwaar zy te ſaamen gekoomen waren, aftetreeden en zich in dit Catechizeerſchool te vervoegen; allen, op de byzondere voor hen geſchikte Zitbanken; plaats hadden genoomen; beklom de welgemelde Wel-Eerwaardige Heer *Gualtherus Zoutmaat* den voor Hem alhier vervaardigden Preedikſtoel, en vermaande de hier dus te ſaamen gekoomen Weezen tot het verheffen van Gods lof en eer, in het zingen van een daar toe vervaardigd Lied, 't welk, op de wyze van den twee-en-

veertigsten Psalm gedrukt en met de zangnooten voorzien zynde, aan alle de Kinderen en verdere Toehoorderen was uitgedeeld. Dit Lied nu was van deezen inhoud:

I.

„ Komt nu, dankbre Lotgenooten!
„ Aller harten nu tot God;
„ Aller monden nu ontslooten,
„ Naar het Vaderlijk gebod.
„ Zingt, voor 't oor van 't gantsch Heelal,
„ Met een hartlijk lofgeschal,
„ Hem ter eere, dien wij vreezen;
„ Als den God en Vriend der Weezen.

I I.

„ U, ô Oorsprong van ons leven!
„ Looven wij, met dankbaarheid;
„ Gy wilt troost en voedsel geeven;
„ Als het hulploos Weesje schreit:
„ By het ouderlyke graf
„ Trekt g'uw hand niet van ons af;
„ Maar wilt onze smart geneezen,
„ Als de God en Vriend der Weezen.

I I I.

„ Milde handen, trouwe Hoeders;
„ Lichten op het pad der deugd,
„ Wijze Vaders, braave Moeders
„ Zijn de leidsliên onzer jeugd.
„ Uit een' mild' en vruchtbren schoot
„ Eeten wij ons daaglijksch brood,
„ Dat g', ô Vader! dien wij vreezen,
„ Ook laat groeïen voor de Weezen.

I V.

„ Billijk dan U lof gezongen,
„ Daar men stichtlijk zingen mag.
„ Maak de harten als de tongen
„ Op deez' staatelijken dag!
„ Geef, by 't naadren tot uw' troon,
„ In het kruisbloed van uw' Zoon,
„ Schuldig' aandacht, heilig vreezen,
„ Trouwe God en Vriend der Weezen!"

Dit stichtelyk Lied, 't welk wy te danken hebben aan de kunstryke dichtader van den dikmaals hier voren genoemden, en nu reeds overleeden, zang- en dichtlievenden Heere Hermanus Coster, die ook de vriendelykheid had van het gezang deezes Lieds met het Orgelspel te vergezellen; heb ik voegzaam geöordeeld hier in te lasschen, op dat het voor altyd der vergeetelheid onttrokken blyve.

Naa dat dit Lied was gezongen, deed de welgemelde Wel-Eerwaardige Heer *Gualtherus Zoutmaat* aan alle de hier nu te saamen vergaaderde Weezen eene naar tyds geleegenheid zeer gepaste Aanspraak, in dewelke Hy, met weinige, doch wel geschikte, woorden, de geleegenheid der vereeniging van deeze twee Armhuizen ontvouwde, neemende vòorts tot een grondslag van deeze zyne Verhandeling de volgende woorden van den Koninglyken Dichter David, uit den xxxvII^sten. Psalm vs. 25. *Ick ben jongh geweest, oock ben ick oudt geworden, maer en hebbe niet gesien den rechtveerd'gen verlaten; nochte syn zaet soeckende broot.* welke woorden door zyn Wel-Eerw. kortelyk, doch duidelyk, werden opengelegd en verklaard; waar naar Hy overging tot nuttige en godvruchtige vermaaningen aan alle de Kinderen, zoo jongen als ouderen, ter naaukeurige betrachting van hunnen schuldigen pligt, in alle stille gehoorzaamheid en gestaadige dankzeggingen aan den goeden God voor de groote weldaaden, welken Zyne Vaderlyke hand aan hen, dag op dag, toereikte; hun voorhoudende, hoe zy daar toe telkens zich zelven konden en moesten opwekken, wanneer zy, by het in- en uitgaan van dit Huis, hunne oogen vestigden op het zinnenbeeld van eenige biddende Kinderen, zich op het deemoedigste voor de Godlyke Majesteit neederwerpende; boven den ingang der voornaamste Poort van dit Huis geplaatst; op dat zy door deeze niet onaartige zinnenprint geduuriglyk zouden worden opgewekt, om zich te wenden tot de aanbiddelyke Voorzienigheid met lofzangen en dankzeggingen voor de getrouwe zorg, welke zy ongelukkige, van hunne aardsche Vader en Moeder beroofden, Weezen van hunnen Hemelschen Vader ieder oogenblik mogten ondervinden; en Hem te smeeken, dat Hy hen altyd met de genaadenryke straalen van Zynen Heiligen Geest wille omschynen; op dat zy, door dien Geest geleid zynde, met alle hunne gedachten, woorden en werken, Hem, den Eenen en Drieéénen God, steeds moogen groot maaken en verheerlyken! Dus nu deeze Weezen tot het oefenen van waare dankbaarheid jegens den hoogen God, in het geduuriglyk verkondigen van zynen lof en eer, met eene ongemeene hartelykheid vermaand, en zulks door eene buitengewoone kracht van woorden aangedrongen hebbende, spoorde zyn Wel-

Eerwaarde hen tevens, met allen naadrukkelyken ernſt, aan tot eene geſtaadige erkentenis en gedienſtigheid jegens alle de Burgeren en Ingezeetenen van allerleijen rang en ſtaat, en dies zoo wel grooten als kleinen, om aan dezelven ſteeds alle behoorlyke beleefdheid te betoonen, en deezen in alles, wat eerlyk en betaamlyk is, ten allen tyde en met alle hunne vermoogens, behulpzaam te zyn; naardien deezer allen milde giften hunne getrouwe Opzieners dagelyks in ſtaat ſtelden, om aan hen het noodig voedzel en dekzel tot hun leevensonderhoud overvloediglyk, zoo wel in ziekte als in gezondheid, te bezorgen; en wyders om hen te doen onderwyzen in de zoo nutte konſten van ſpellen, leezen en ſchryven; en boven al in de gezonde en geheel onvervalſchte Euangelieleer der waarheid, die naa de godzaaligheid is; als meede aan hen, een iegelyk naar de vermoogens, welken zy van den goeden God, naar Zynen genaadenryken en alleen wyzen wil, hebben ontvangen, te laaten leeren eenig handwerk, waar mede zy, volwasſen zynde, in ſtaat zullen zyn, om voor zich de koſt en genoegzaam leevensonderhoud te konnen winnen; en dus als braave, deugdzaame en allezins nuttige Burgers en Burgereſſen in de Maatſchappy te leeven; en tevens, naar hunne verpligting, hunnen Evennaaſten van nut te zyn en hunner eigen zielen zaligheid op alle wyze te bevorderen: Hier toe wekte zyn Wel-Eerwaarde allen de Kinderen op tot naarſtigheid in het leeren en gewillig aanneemen van het aan hen gegeeven wordend onderwys; als ook in het getrouw waarneemen van zoodaanig beroep, waar toe zy, onder het Godlyk beſtier, door den dienſt der Heeren Meesteren en Regenten en der Mevrouwen Buiten-Moeders en Regenteſſen werden opgeleid: Gelyk Hy dan hen allen geſaamlyk ook op het ernſtigſte aanporde tot het ſtiptelyk gehoorzaamen aan alle de beveelen, vermaaningen en leſſen der welgemelde Heeren en Mevrouwen; en der door dezelven aangeſtelde Binnenvaderen Binnenmoeder; Meeſters en verdere Opzieners; als welken geſaamlyk het opzigt over hen allen was toevertrouwd en aanbevoolen; en dewelken hen niets, dan het geen billyk en goed is, zullen opleggen en gelaſten: hen wyders vermaanende, om die allen met eene oprechte liefde, en met een gepaſten eerbied, welke gehoorzaame Kinders aan hunne Ouders, welker plaatſen deeze Opzieners hier vervullen, te bewyzen ſchuldig zyn, altyd te ontmoeten, en, zonder ophouden, te achtervolgen; als ook om jegens elkanderen eene broederlyke liefde te oefenen; geſtaadiglyk eene onderlinge eendragt te bewaaren; en dus allen te ſaamen, Gods grooten en heerlyken Naam by hun zitten, by hun gaan, by hun neederliggen, by hun opſtaan, loovende en pryzende, ſteeds in waare deugd, eerlyk en godzaaliglyk voor 's Heeren heilig aangezigt te wandelen. Voor het overige wenſchte zyn Wel-Eerwaarde de geſaamlyke Heeren Meeſteren en Regenten; nevens de Mevrouwen Buiten-Moeders en Regenteſſen; geluk met dit zoo wel volbragte werk; ſpoorde hen allen aan, om, met allen iever en zonder ophouden, te volharden in het betrachten van den hun opgelegden pligt; dies de arme en ongelukkige Weezen met alle liefde en getrouwheid te bezorgen; en met alle hunne vermoogens voor der zelver tydelyk en eeuwig welzyn te waaken; terwyl Zy allen zich verzeekerd konden houden, dat de God der liefde, als der Weezen heilryke Vader, dit alles zoude vergelden met geeſtelyke en ligchaamlyke zeegeningen, hier in den tyd, maar voornaamlyk naamaals in de volzalige eeuwigheid. Hier naa vermaande Hy allen de Bedienden van dit Arme Weeshuis tot eene opregte onderwerping aan de heilzaame bevelen der Heeren Meesteren en Regenten en der Mevrouwen Buiten-Moeders en Regenteſſen, in alles wat recht en billyk is; en om dezelven ſteeds allen eerbied en trouwe te bewyzen; en in dier voegen den Kinderen ten voorbeelde te verſtrekken; weetende, dat de Heere onze God zulks ook aan hen geenzins onbeloond zoude laaten. Wyders beſloot Hy deeze zyne Chriſtelyke en welmeenende Verhandeling met eene ernſtige dankzegging tot God, en ryke zeegenwenſchen over dit Huis en alle de daar in opgevoed wordende Weezen. Naa het eindigen deezer Leerreeden, werden opgezongen de drie laatſte vaerzen van den XXVII[ſten]. Pſalm. Naa dit Pſalmgezang bragt zyn Wel-Eerwaarde, aangedaan met een buitengewoonen iever en met eene byzondere aandacht, zyn plegtig en allerhartelykſt Gebed voor den genaadentroon van den Heere van Hemel en Aarde, waar by Hy Hem ſmeekte om Zynen dierbaaren zeegen over dit volbragte werk; dit Arme Weeshuis; de Wel-Edele Groot Achtbaare Regeering deezer Stad; en ook over de Heeren

Meeſte-

Meesteren en Regenten en de Mevrouwen Buiten-Moeders en Regentessen van dit Godshuis; mitsgaders over alle de Bedienden tot dit Huis behoorende; en over alle de Arme Weeskinderen in het zelve opgevoed wordende. De goede GOD vervulle steeds deeze zyne wenschende bede! Dit Gebed geëindigd zynde, deed zyn Wel-Eerwaarde door de gesaamlyke Weezen nogmaals opzingen; eerst, den Bedezang voor het Eeten; en daar achter de twee laatste vaerzen van het in rym gebragte volmaaktste Gebed ONZES HEEREN. Alle deeze zangen werden door het Orgelspel vergezelschapt. Hier naa besloot zyn Wel-Eerwaarde deeze zoo plegtige Godsdienstöefening met eenen hartelyken en blydschap verwekkenden zeegenwensch over de geheele Vergaadering; en wel inzonderheid over alle de Weeskinderen, hen nogmaals op het allernaadruklyst vermaanende om aan deeze plegtigheid met dankbaare harten en in de vreeze van GODS Heiligen Naam altyd te gedenken! De Wel-Eerwaarde Heer *Zoutmaat* vervolgens van het Gestoelte afgeklommen zynde vervoegde zich, vergezeld en gevolgd van de gesaamlyke Heeren Meesters en Regenten; en de Mevrouwen Buiten-Moeders en Regentessen; naa der zelve Vergaaderkaamers; waar op de te saamen gevloeide Toehoorders zich van den anderen scheidden: terwyl alles met een betaamlyke aandacht was verricht en in de uiterste orde afgeloopen. Naa dat deeze geheele plegtigheid, welke geduurde tot des middags ten één uuren, was geëindigd, werden alle de nu uit het Armen-Kinderen-Huis in dit Weeshuis ingekoomen Weezen, staande op de Groote Binnenplaats van dit Huis in een ronden kring, door den in de Vergaadering der Heeren Meesteren en Regenten Voorzittenden Heer *Joachim Sandra* met alle welmeenende hartelykheid verwellekoomd, en met een krachtiglyk dringende Aanspraak tot het betrachten van hunnen pligt en het oefenen van alle gehoorzaamheid aangemaand. —— Naaderhand werden in de Vergaaderkaamer der Heeren Meesteren en Regenten binnen geroepen alle zoodaanige Kinderen, zoo wel Jongens als Meisjes, ten getale van honderd, dewelken zich in den beginne, by het aanneemen van eene andere zangwyze der nieuwberijmde Psalmen, uit hun eigen vrijen wil hadden aangebooden, om dezelve te leeren en der Gemeente in de Kerken voor te zingen; en vervolgens ook zich, zoo wel in het Godshuis, met byzondere oefeningen; als mede daar naa by de proeven in de Kerken; met een zonderlingen lust hadden bevlytigd en alle hunne vermoogens toegebragt, om die nieuwe verbeterde zangwyze van het Psalmgezang by de openbaare Godsdienstöefeningen in de Kerken intevoeren; en heeft als toen de meergemelde Wel-Eerwaardige Euangeliedienaar *Gualtherus Zoutmaat*, uit naam en van wegen der gesaamlyke Heeren Predikanten der Neederduitsche Gereformeerde Christelyke Gemeente binnen deeze Stad; in het byweezen der Heeren en Mevrouwen Regenten en Regentessen van dit Huis; aan ieder der zelve Kinderen, onder het uitten van gemoedelyke en zielroerende Aanspraaken; geschonken een Exemplaar van de onlangs voor de Gemeente van Leyden uitgegeeven *Schriftuurlyke Uitbreiding van den Heidelbergschen Catechismus:* zynde alle deeze Exemplaaren zeer net gebonden; en elk der zelven met het volgende, ter deezer zaake en geleegenheid passende, Getuigschrift: *Aan —— wordt dit Katechizeerboekje, wegens betoonde lust en hulpvaardigheid ter bevorderinge van de openbaare invoering der Vernieuwde Zangwyze, verëerd door de Predikanten der Nederduitsche Gemeinte binnen Leyden den 18. December* 1776., voorzien. —— Wanneer nu dit alles aldus was verricht, werden de gesaamlyke Kinderen ter maaltyd geroepen; en allen, dien middag, door hunne Bezorgers vriendelyk vergast op gebraaden Rundervleesch en Wyn; welken geëindigd zynde men besloot met het Gezang der Dangzegging naa den Eeten: waar naa alle de Kinderen zich, voor het overige van dien dag, binnen het Huis, in alle geschiktheid vervrolykten. Ook werd 'er, dien middag, een vriendelyke maaltyd, in de gewoone Vergaaderkaamer der Heeren Meesteren Regenten, door welgemelde Heeren Meesteren Regenten en de Mevrouwen Buiten-Moeders Regentessen onderling gehouden, den welken ook, als daar by genoodigd, bywoonden de welgemelde Heer Predikant *Zoutmaat*; en de twee onlangs van deezen dienst afgetreeden (zoo als wy dit hier voren op bladz. 86*. en 98*. hebben aangeteekend) Heeren Meesters Regenten *Vander Goes* en *Chastelein*. En is wyders deeze dag met betaamlyke vreugde doorgebragt, en dus alles met het grootste genoegen geëindigd. De HEERE ONZE GOD, die een Vader der Weezen is, gebiede Zynen milden zegen, in eene overvloedige maate, uit de woonstede Zyner Heiligheid, over dit Arme Weeshuis, en

doe het zelve, en alle zyne Bestierders en Inwooners Zyne goedheid ondervinden op alle wyzen! Hy beweege de harten van allen en een iegelyk; inzonderheid der ryken en veel vermoogenden; tot het aanhoudend oefenen van mildaadigheid jegens de arme en ongelukkige Weezen, op dat de Heere Hen allen zeegene in alle het werk hunner handen, 't welk zy immer zullen onderneemen of doen! Hy, die alléén magtig is te doen verre boven het geen wy konnen bidden, wenschen, of denken, begenaadige deeze Stad en alle haare Inwooners met gedaurige welvaart en allerleije zeegeningen, zoo in het Geestelyke als in het Tydelyke, als steeds blyvende onderpanden van Zyne dierbaarste gunste, tot dat 'er geen tyd meer zy! — Alvorens nu van dit Verhaal aftescheiden, vinde ik my verpligt, om hier by nog te voegen 't geen my, op den 30. December van dit zelfde jaar 1776., door eene zeer vriendelyke hand werd medegedeeld; dat verscheide mildaadige en liefderyke Leden onzer Neederduitsche Hervormde Christelyke Gemeente eenige liefdegaaven hadden te saamen gebragt, ter betuiging van hun zonderling genoegen over de betoonde vlyt der Weezen, ter bevordering van het nu met dier Weezen behulp in de Kerken by de Openbaare Godsdienstöefeningen ingevoerde verbeterde Psalmgezang; en vervolgens die versaamelde penningen bezorgd aan de Heeren Meesteren en Regenten van dit Arme Weeshuis; met oogmerk, om *alle* de Weezen, geenen uitgezonderd, daar voor, op den aanstaanden Nieuwjaarsdag, op een byzonderen vrolyken Maaltyd te doen onthaalen; en dat by de welgemelde Heeren Meesters en Regenten terstond was beslooten, om aan dit gulhartig oogmerk te voldoen: gelyk zulks dan ook op dien dag is geschied. Voor het overige werden nog, omtrent deezen zelfden tyd, de Heeren Bezorgers van dit Arme Weeshuis begroet met een niet onaangenaam Dichtstukje, 't welk, schoon alleen voor de vuist, of *Ex Tempore*, vervaardigd, ik echter der bewaaring niet onwaardig heb gekeurd, en ook daarom niet onvoegzaam geöordeeld het zelve alhier inteIasschen, op dat het nimmer verlooren raake. Zie dan hier het zelve:

„ Weldoende Vaders van behoeftige
„ Ouderloozen!
„ Die 't kruispad van de jeugd bestrooit
„ met malsche roozen,
„ Die 't schreiend Weesje troost wan-
„ neer het smart gevoelt,
„ En, bij zijn spijs en drank, zijn geest-
„ lijk nut bedoelt:
„ Mijn ziel wenscht u geluk, bij 't
„ slaegen van uw poogen,
„ Daer gij dit Godshuis, zo aen-
„ zienlijk opgetoogen,
„ Geheel der Weezenschaer ter woo-
„ ning hebt gewijd.
„ Smaekt nog een' jaerenreeks de
„ vruchten uwer vlijt!
„ Gods goedheid ziet uw trouw, uw
„ liefde en teedre zorgen,
„ En houdt voor zo veel deugd haer
„ schatten niet verborgen,
„ Zij storte in uwen schoot heur mil-
„ de gaeven uit.
„ Al wat uw kloek verstand tot 's Wees-
„ kens heil besluit
„ Moog' steeds, door haer bekroond,
„ een heuglijk einde vinden,
„ Milddaedigheid ontsteek' de ziel
„ der Deugdgezinden,
„ En vulle uw schatkist aen, opdat ook
„ dit Gebouw
„ Een spreekend kenmerk blijv' der
„ Leydsche Burgertrouw!"

Naardien de niet onkundige Dichter by deeze welmeenende proef van zynen vluggen geest verkoozen heeft zich onder de letters C. v. H. J. te verbergen, zoo meene ik geene vryheid te hebben, om zynen naam alhier te spellen; terwyl ik nochtans niet wil afzyn, om, ter deezer geleegenheid, des Heeren heilrykste zeegeningen naar ziel en ligchaam, met eene waare en welmeenende hartelykheid, over Hem, zyne Echtgenoote, en zyn geheel Huis te wenschen; in eene oprechte bede, dat het den goeden God genaadiglyk behaage, om hen allen in Zyne heilige hoede te neemen; voor alle rampen en onheilen te bewaaren; en steeds met Zyne dierbaare gunst te achtervolgen!

Dit alles nu dus, op den 18. December 1776., met alle genoegen en in eene behoorlyke orde verricht zynde, hebben de Meesteren en Regenten van dit Heiligen-Geest- of Arme Weeshuis, in gevolge van hunne verpligting, terstond, op den volgenden dag, aan de Edele Groot Achtbaare Heeren Burgemeesteren deezer Stad behoorlyke kennis gegeeven van de overbrenging der Kinderen uit het Armen-Kinderen-Huis in dit Weeshuis; en dus het geweezen Armen-Kinderen-Huis overgegeeven aan de zorg en schikkingen van de Regeering deezer Stad;

ter-

terwyl zy tevens aan welgemelde Hunne Edele Groot Achtbaarheden verzochten, dat, indien Hun Ed. Groot Achtb. niet mogten goedvinden, om daadelyk van dit ontleedigde Huis gebruik te maaken, het als dan Hunner Ed. Groot Achtb.ᵉⁿ goede geliefte mogte zyn, om aan hen, Meesteren en Regenten, te vergunnen, dat zy van het zelve Huis, ter berging van eenige Kleinigheden, over dewelken zy niet zoo spoedig de noodige beschikking konden maaken, nog voor eenigen korten tyd te gebruiken; gelyk zulks te zien is uit het hier naavolgende Besluit, by Hun Ed. Groot Achtb. op den 19. December 1776. deezen aangaande genoomen:

„ *Den 19. December 1776.*

„ Joachim Sandra en Dr. Andreas Le „ Pla, hebben, uit naam van de verdere Regenten van 't Weeshuis alhier, „ aan Heeren Burgemeesteren rapport „ gedaan, dat op den 18. dezer de Combinatie en overbrenging van de Kinderen uit het Arm-Kinderhuis in het „ Weeshuis, zonder eenige verhindering „ was ten effecte gebragt, en dienvolgende het Arm-Kinderhuys ter dispositie van Hun Edele Groot Achtbaaren ontruimd, te gelyk egter verzoekende, dat, ingevalle Hun Edele „ Groot Achtbaren voor het tegenwoordige geen present gebruik daar van „ goedvonden te maaken, aan de Regenten voorengenoemd mogte werden „ geaccordeert, provisioneel van het zelve Huis ter berging van eenige Kleynigheeden nog eenig gebruyk te maaken; waar over gedelibereerd zynde, „ hebben Heeren Burgemeesteren geresolveert, 't zelve rapport voor Notificatie aanteneemen, en 't verder gedaan verzoek, provisioneel, te accorderen."

Hier mede zal ik nu overgaan, om, volgens myne beloften hier voren op bladz. 92*. gedaan, den gunstigen Leezer nog mede te deelen de Naamen van alle die geenen, dewelken aan dit Arme Weeshuis, sint dat het Armen-Kinderen-Huis aan het zelve is ingelyfd, en dus sint den Eersten Maart van den jaare 1774., met eenige Legaaten, of Milde Giften, ten goede gedacht hebben; zoo als dezelven op het Tafereel, zynde op het groote Poortaal by den ingang der Vergaaderkaamer van de Heeren Meesteren en Regenten van dit Huis opgehangen, worden vermeld gevonden. Zie hier dan dezelve

N A A M E N

der geenen, die eenige Legaaten of Milde Giften aan het HEILIGEN GEEST- *of* ARME WEESHUIS, *met het* ARM-KINDER-HUIS *gecombineerd,* *en dus seedert den 28. Februaary 1774.* *gemaakt, gegeeven, of besprooken hebben.*

	Guldens.
1775.	
De Heer Johannes van Amerongen; en Juffrouwe Maria van Amerongen Weduwe van Johannes Donker, *Legateeren.*	1000.
De Heer Mr. Alexander le Breton van Doeswerf, *Legateert.*	3000.
1776.	
De Heer Adriaan Hendrik Stompwyk, *Legateert.*	6000.
Juffrouwe Anna Maria Tyken, *Legateert.*	2000.
1777.	
Juffrouwe Barbara van der Meer, *Legateert 't Provenu van een Huis* . .	259. 7. *Stv.*
Juffrouwe Johanna Maria Boon, Weduwe van den Heer Johannes Wandelaar, *Legateert.*	300.
Juffrouwe Sara Slosser, Weduwe van den Heer Willem van Mechelen, *Legateert, onder conditie van uitkeeringe der Revenuës aan de uitgaande Weesdochters, Ledemaaten zynde, in geld.* .	20000

1779.

1779.	GULDENS.
Cornelis van Slingeland en Cornelia van Hekken, *Echtelieden; geweezen Binnenvader en Binnenmoeder van het Heiligen Geest- of Arme Weeshuis; Legateeren.*	500.
Vrouwe Maria Catharina van Dorp, Weduwe van den Wel-Edelen Gestrengen Heer Michiel van den Berg, in zyn Ed. leeven Raad en Schepen der Stad Rotterdam. *Legateert.*	5000.
De Heer Jan Dryfnoo. *Legateert.*	1000.
1781.	
De Wel-Edele Gestrenge Heer Mr. Cornelis van Tol; Raad en Schepen der Stad Leyden, *Legateert.*	4000.
Juffrouwe Susanna Margareta Malbrancq, *Legateert.*	3000.
1782.	
Juffrouwe Cornelia Françoise van Ouderkerck, *Legateert.*	1000.
De Heer Albertus Kleynenbergh; en Juffrouwe Elisabeth de Bruin, *Echtelieden; Legateeren; onder conditie, dat uit die penningen voor het Godshuis een particuliere Brandspuit, onder directie van de Meesteren Regenten, worde aangekocht; in geld.*	1000.
De Wel-Edele Gestrenge Heer Mr. Nicolaas van Banchem, Raad en regeerend Burgemeester der Stad Leyden, *Legateert.*	5000.
1783.	
Juffrouwe Adriana de Bruin, *Legateert.*	6000.

Behalven deeze hier, als mede in dit *Aanhangzel* op bladz. 1134.–1136., en in dit *Noodig Naabericht* op bladz. 59*. en 60*. en bladz. 75*.–77*. gemelde Erfenissen, Legaaten, of Milde Giften; zyn 'er ook nu en dan wel eenige meerder Giften aan dit Heiligen-Geest- of Arme Weeshuis; als ook aan het Armen-Kinderen-Huis; zoo wel voorheen aan elk deezer Godshuizen op zich zelven, als ook nu, naadat deeze beide Huizen te faamen zyn vereenigd; of besprooken of gegeeven, van dewelken op de meêrgemelde Tafereelen geen gewag wordt gemaakt, om reedenen, dat zulks aldaar te melden door de Geevers, verkiezende onbekend te blyven, volstrektelyk is verbooden; gelyk zulks, en op andere tyden en in de maand January van 't jaar 1781., heeft plaats gehad: of ook wel, dat zoodaanige Giften door of van wegen niet genoemd wordende Persoonen, en dus op de eene of andere bedekte wyze, aan dit Godshuis zyn bezorgd, of den Heeren Meesteren en Regenten ter hand gekoomen; zoo als daar van, onder meerder anderen my bekende gevallen, ten voorbeelde kan verstrekken het in den jaare 1776. gebeurde, wanneer aan dit Godshuis, door een onbekenden weg, eene gifte werd gedaan ter somme van Eenduizend Guldens, by geleegenheid der vervulling van eenen vyf- en-twintig jaarigen Trouwdag van zeekere deftige en godvruchtige Lieden, inwooneren deezer Stad, dewelken liever wilden, aan de erkennelyke gevoelens van hun edelmoedig en dankbaar hart, op deeze verborgene wyze, bot vieren; dan dezelven op eenige andere vrolyke of gerucht maakende wyze aan den dag leggen, en zulks wel, schoon hun Huwelyk is gezeegend met verscheide Kinderen, dewelken, door hunne voortreflyke natuurlyke vermoogens, gepaard met eene buitengewoone naarstigheid en allerdeugdzaamst gedrag, boven hunne Tydgenooten uitmuntende, en allezins hunner braave en vroome Ouderen voetstappen drukkende, nu reeds zyn en verder belooven te zyn tot een zeegen en sieraad der Maatschappy. De goede GOD zeegene deeze zeer deugdzaame Echtelieden en hunne achtingwaardige Kinderen met eene overvloedige maate van het dierbaarste Zyner zeegeningen tot in lengte van dagen! HY maa-

maake hen allen, nu en namaals in de volzalige eeuwigheid, gelukzalige deelgenooten van de heerlyke zaligspreekingen door den mond der Eeuwige Wysheid zelve over de zachtmoedigen en barmhartigen uitgeboezemd! — Inmiddels heb ik gemeend dit zonderling gebeurde alhier te moeten melden, of misschien door dit edelmoedig en godsdienstig voorbeeld ook andere vermoogende Lieden by zulke of diergelyke plegtige tyden, die eene byzondere erkentenis vorderen, mogten worden uitgelokt; om dan insgelyks, ter gunste van een in zyne middelen van bestaan gestaadiglyk dobberend allernuttigst Armhuis, hun dankbaar gevoelen in weldaadigheid te doen werkzaam zyn.

Nu zoude ik van het geen tot de beschryving van dit Weeshuis behoort konnen afscheiden, indien ik niet meende hier by nog te moeten voegen, hoedaanig de kleeding deezer Weeskinderen zy, van dewelke de Heer Fr. van Mieris, schoon Hy in de Beschryving deezer Stad, D. I. bladz. 219., wel gewag maakt van de Opperkleederen der Kinderen van het Armen-Kinderen- of Houwhuis, verzuimd heeft ietwes te melden. De kleeding nu van alle de Weeskinderen, zich thans in dit Huis bevindende, is, zonder onderscheid, één en dezelfde. De Jongens draagen een Wambais en Broek van rood Karsaai met een blaauw Karsaaien Hemdrok; zwarte Kousfen ('t welk onlangs, en wel naa de meêrgemelde vereeniging der beide Godshuizen, in plaats van de *roode Kousfen*, zoo als tot hier toe was in gebruik geweest, werd aangenoomen) en zwarte Schoenen en Hoed: en de dragt der Meisjes is een Jak van zwart Karsaai met roode Opslagen aan de mouwen; een rood Karsaaien Rok; een Muts van wit Linnen; een purperverwig Schortenkleed; (waar voor veelen, by oogluiking, een Schortenkleed van wit linnen gebruiken) paerelkleurde Kousfen (zoo als dit mede onlangs, en wel naa die gezegde vereeniging, in plaats van *bruine Kousfen*, welken men tot hier toe had gebruikt, werd aangenoomen) en zwarte Muilen: en hebben beiden, zoo Jongens als Meisjes, op den Slinker-Arm omtrent de Schouder een *Wit* of *Groen* teken, zynde het *Wapenschild der Stad Leyden*. Dusdaanig is der Weezen kleeding in den tegenwoordigen tyd. Echter is het zeeker, dat dezelve dus niet ten allen tyden was. Immers men vindt, onder de oude Charters van dit Heiligen-Geest- of Arme Weeshuis, zeeker Kaartboek van Landeryen, den Weezen te Leyden in vroeger tyden aankoomende, 't geen gemaakt is by Symen Arents Bruningen, Gezwooren Landmeeter van Rhynland, in het jaar 1593.; alwaar men ontmoet zeekere Afteekening van de Weezen; zittende aan twee Tafels om te eeten, in welke de Jongens gekleed zyn in roode Wambaifen, welker slinker arm is wit, en hebbende op de schouder, of by het aanvoegzel van de mou aan het lyf van 't Wambais, een zeer dikken naad, of rolle, van eene roode en witte kleur, dewelke zich rontom de mou uitstrekte en met ongelyk was aan de oudtyds in gebruik geweest zynde Rolkousfen; voorts met zeer wyde roode Broeken, roode Kousfen, zwarte Schoenen, en zwarte Hoeden; doch, de jongere Knechtjes hadden op het hoofd een Bonnet van zwart leeder: De Meisjes zyn in die Afteekening mede gekleed met roode Jakken, welker slinker arm wit is, en hebbende op de schouder een gelyken dikken naad, als hier voren nopens de Jongens is gemeld; als ook met roode Rokken; en haare hoofden zyn gedekt met witte linnen Mutsen met breede vooruit staande koonen; waar voor de jongere Meisjes hadden zwarte Calotjes; en allen, zoo oudere als jongere, aangedaan met purperverwige Voorschooten. En het is zeer waarschynlyk, dat dusdaanig der Weezen kleeding zal zyn geweest ook in de allereerste tyden, als meest overéénstemmende met de roode en witte kleur van het Wapen deezer Stad: Gelyk het my dan ook nog zeer wel geheugt, dat de Binnenwacht deezer Stad was gekleed in Witte Rokken en Camizoolen met rood gevoerd, en zynde de Rokken voorzien met Roode Opslagen, en verders aanhebbende roode Broeken en Kousfen, alles ten bewyze, dat zy deezer Stad, die dezelve kleedt en de soldye betaalt, eigene Wacht is, en dat dies over dezelve aan geenen anderen, wie hy ook zy, eenig gebied toekoomt: als mede, dat men alle Openbaare Stads Gebouwen met deeze beide kleuren gewoon was te verwen of schilderen.

Dit Heiligen-Geest- of Arme Weeshuis wordt althans met alle moogelyke vlyt en getrouwheid bestierd door deeze naagenoemde vyf braave en deugdzaame Meesteren en Regenten; de Wel-Edele Heeren

Hen-

Henrik Albert Dibbetz.
Michiel Abraham van Peene.
Pieter François Clignett.
Mr. Jan Pieter Sandra.
Mr. Cornelis van de Moer.

De HEERE ONZE GOD, die Vader der Weezen, ondersteune deeze vroome Mannen met Zynen genaadenryken bystand, om dien hun toebetrouwden last steeds eendragtiglyk te torssen met zoodaanige bereidvaardigheid, gewilligheid, en toegeneegenheid, dat hun die moeielyke dienst nimmermeer verdriete; maar dat zy, ziende op den genaadenloon hun van den goeden GOD toegelegd, eene gestaadige barmhartigheid oefenen in blymoedigheid, op dat zy ook barmhartigheid vinden by den HEERE in dien dag! HY, die alléén magtig is, om onze oprechte en welmeenende wenschen te vervullen, verhoore myne hartelyke bede; en vergelde deezen Mannen en hunne Huizen al het goede en weldaadige, dat zy den Armen Weezen in liefderykheid bewyzen, met het uitneemendste Zyner Hemelsche en Aardsche zeegeningen, welken HY hen allen in eene overvloedige maate gestaadiglyk, zoo in den tyd als in de volzaalige eeuwigheid, schenke!

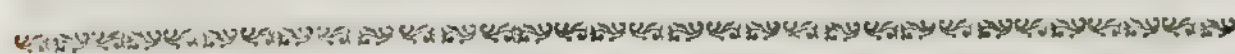
Voor het overige, der Mevrouwen Buiten-Moeders en Regentessen van dit Arme Weeshuis, hier voren op bladz. 91*., met verschuldigden lof en de oprechtste zeegenwenschen, gedacht hebbende, zal ik nu hier mede, my gedraagende aan den zeer ernstigen wensch, door my, in dit *Aanhangzel* op bladz. 1137., over dit Arme Weeshuis uitgeboezemd, en den HEERE biddende, dat HY dien genaadiglyk verhoore! dit myn *Naabericht* op het *Byvoegzel*, spreekende van dit *Arme Weeshuis*, zoo als het zelve in dit myn *Aanhangzel* op bladz 1097.—1137. voorkoomt, sluiten.

NAASCHRIFT.

Naa dat dit voorenstaande bynaa geheel was afgedrukt, zyn alhier overleeden de by my op bladz. 27*. vermelde Wel-Edel-Gebooren Heer Thimon van Hoogeveen, Kerkmeester van de Hoofkerken deezer Stad; en deszelfs Echtgenoote, de Wel-Edele-Geboorene Vrouwe Henrietta Mauritia Gronovius; (wel eerder gehuuwd geweest aan den Wel-Edelen-Gebooren Heere Mr. Jan Henrik Bakker: welke Heer alhier is overleeden in den jaare 1761.) naamlyk: de welgemelde Heer op den 12. October deezes jaars 1783. en de welgemelde Mevrouwe op den daar aan gevolgden 26. van die zelfde maand: en werd op den 30. dier zelfde maand, in deezes overleedens Heere plaats, door de Wel-Ed. Groot Achtbaare Heeren Die van den Gerechte deezer Stad aangesteld tot Kerkmeester der Hoofdkerken alhier de Wel-Edel-Gebooren Heer Jacob Speelman, die tevens is Secretaris der deeze Stad aankoomende Ambachtsheerlykheden van Stompwyk, Wilsveen, den Leydschendam, en Tedingerbroek.

Ook zyn op den 6. November van deezen jaare 1783. de op bladz. 58*. en 59*. vermelde openstaande plaatsen van Meester en Regent, en van Buiten-Moeder Regentesse, der Katarine en Cecilie Gasthuizen, mitsgaders van de Lieve Vrouwe en Elizabethe Gasthuizen, vereënigd met de Leproozen, wederom vervuld, naardien, ten dien dage, door de welgemelde Wel-Edele Groot-Achtbaare Magistraat zyn aangesteld, de Wel-Edele Heer Dr. Abraham Ledeboer tot Meester en Regent; en de Wel-Edele Geboorene Mevrouwe Wilhelmina Catharina Pompe van Meerdervoort, geboorene Marcus, tot Buiten-Moeder Regentesse.

BERICHT AAN DEN BOEKBINDER.

Klooster der Zusteren van Rome: en Klooster der Reguliere Monniken van Sint Hieronymus-Dal, of Lopsen.	D. I. bl. 130.
Sinte Katarina Gasthuis: en Sinte Elizabeth Gasthuis.	D. I. bl. 163.
Sint Jacobs Gasthuis: en Sinte Barbara Gasthuis.	D. I. bl. 188.
Twee Academiesche Medailles.	D. II. bl. 578.
De Nieuw te bouwen Kerk in de Waard. Platte Grond van Dezelve; en Dezelve van de Zuidzyde te zien.	D. III. bl. 987.

SPECIAL OVERSIZE 86-B 18523 V.3

GETTY CENTER LIBRARY

